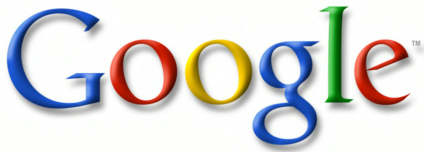
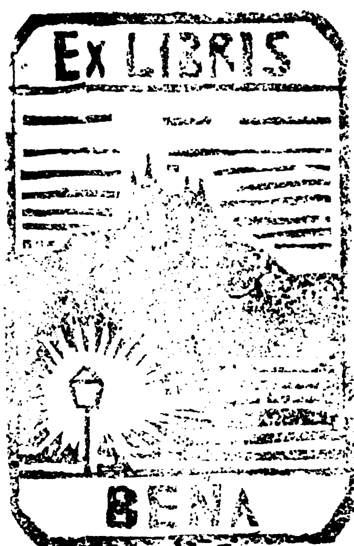

Ex LIBRIS
BENA

KVĚTY.

ROČNÍK XXIV. KNIHA XLVIII.

ZODPOVĚDNÝ REDAKTOR A VYDAVATEL

VÁCLAV ČECH.

PRVÉ POLOLETÍ.

„KVĚTY“ VYCHÁZEJÍ V SEŠITECH PO $8^1/_2$ TISKOVÝCH ARŠÍCH DNE 1. KAŽDÉHO MĚSÍCE. — PŘEDPLATNÉ NA ČTVRT LETA S POŠTOV. ZÁSILKOU 5 K, JEDNOTLIVÉ SEŠITY PO 1 K 80 h.

ADRESSA: „KVĚTY“ V PRAZE, SOUKENNICKÁ UL. Č. 9 NOVÉ.

V PRAZE.

MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1902.

ALOIS WIESNER V PRAZE,
KNĚHTISKAŘ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Dvanáct kreseb Mikuláše Aleše k národním písním, pohádkám, pověstem atd. — K článku „Z Bajrutu do Tarta“: Starý a nový most přes Psí říčku u Bajrutu. — Staré nápisy u Psí říčky. — Libanská milice. — Skupina Nestorianů. — Podobizna Viktora Gomulického. — K článku „U vojvody Peka Pavloviče“: Dvě podobizny. — K článku „Červené vrchy“: Giewont-Miętusia hala. — Převodník zakopanský. — Juhas. — Nosal. — Starý obrázek zbojecký. — Patnáct vyobrazení k článku „Několik slov o mincích keltských“. — K článku „Několik dojmů od moře“: Na břehu. — Přístav. — Dieppe. — Chrám sv. Jakuba v Dieppe. — Kasino v Dieppe. — Tři vyobrazení k básni „Jarní motiv“.

KNIHA XLVIII. LEDEN. SEŠIT I.

Povzlet Luciferův.

Báseň Jaroslava Vrchlického.

V své bídě odvěké až k propasti dnu vržen,
se vzchopil v dumě své a vztýčil Satan starý,
snad vábných illusí byl novým kruhem stržen,
že blesků Jahvého necítil více žáry;

Že otrnul mu bol, že usnul tigr záští,
jenž hlodal játra mu, vždy vzrůstající znova,
že cítil úlevu a v resignace plášti
vzpjal leb a k obloze děl upřímná ta slova:

„Což nejsi ukojen mým věkovitým pádem,
zlý Bože Zástupův? — Hleď, ruku dávám tobě!
Či ledem polů svých jsi srdce zmrazil chladem,
že můžeš hýřiti na zatracence hrobě?

Hleď, syt jsem odboje a toužím po smíření,
mé srdce žulové pod bolesti jhem jihne,
chci dobrý, mírný být, chci trpět ve mlčení,
jen dlaň tvá otcovská když z poroby mne zdvihne.

Hleď, trpěl jsem již dost ve sklepení svém skalném,
sta divých odbojů jsem odříkáním zkrotil,
nes tíhu věčných skal, se škvařil v žáru palném,
mrz' chladem ledovců a úzkostí se potil.

Tmou zřel jsem dílo tvé, jak rostlo vítězící,
já cítil kořeny všech kmenů ve svém těle,
a milionů pot mou zbrázdil bledou líci,
všech, kteří prosnili kdy muky Spasitele!

Já v srdci hrdin tvých a velkých mučenníků
vzňal požár odboje i požár na hranicích,
já kletby kacířů i vzdechy odpadlíků
jsem sčítal na zhublých askesí bledých lících.

Já světla jiskru vzňal pod čelem myslitelů,
já křídla básníkům připínal k zoufalosti,
sám ledné dlaně své k žhoucímu tiskl čelu —
a ty jsi vládnul dál v nesměrné velebnosti!

Co hradbou andělů jsi opásal se těsně,
by výkřik jediný nedospěl k tvému trůnu,
by řinkot okovů mých hlaholící běsně
sluch tobě neranil, tys konstelace, lunu,

Rej světlých mlhovin a stálic legiony
před Eden postavil jak hradbu nedostupnou,
své Moci, Vladaře, svá Světla, steré Tróny,
jen bysi neslyšel modlitbu moji zpupnou.

A ta se vznášela mlh oceanem k tobě,
že tys ji neslyšel, to nebylo mou vinou,
kde zmíral hladem kdos, se svíjel v cizí zlobě
a líbal ruku tvou ku odpomoci línou;

Kde dítě trpělo, kde krvácela žena,
kde odsouzenec chvěl se v poslední své noci,
kde stoik umíral v svém bolu tich jak pěna,
kde člověk zápasil — tys nešel ku pomoci!

To řadou věků vše já procítil sám za ně,
to hlodalo mne vše a drásalo a hnětlo,
jich trní bodalo mé vzdorovité skráně,
a z jejich rouhání mé pohrdání zkvětlo!

Tak vzdoroval jsem dost; leč zmožen jsem svým vzdorem,
já dlouho zápasil, leč zdrcen jsem svou mukou,
já cítím únavu, jak hlodá v srdci chorém,
i touhu vpadnouti v tu píseň sladkozvukou,

Jež jako kadidlo jak ambra výš se nese
z dna lidských propastí, ó Bože, k tvému trůnu,
zdroj vyschl slzí mých, a ruka má se třese,
mně nejde o žezlo, mně nejde o korunu!

Je podrž, všievládný — jsou tvé dle tvého práva,
já toužím pouze klid ve trošce zapomnění,
jak trávy polní hrst když děcko býku dává,
jenž vše můž' rozmlátit — a žvýká v tichém snění.

I prosím, Satanů všech nezdolné já kníže,
hleď, z temna propastí v sled hlavu svoji týčím,
má pýcha teď je pes, jenž ruce tvoje líže,
ty blesky sršící . . . již nešeptám, já křičím!

Já z hlubin propasti svá křídla netopýří
pnu k výši! — Můžeš-li, hoď na ně svoje duhy!
Sen starý Edenu v mé pusté lebce víří . . .
Jsem zdrcen! — Můžeš-li, mne čítej v svoje sluhy!

Já všecko rozvážil i zvážil, křivdy, spory,
já bojů rány vše podvázal pochopením,
jen prosím o jedno, sval s šíje mé ty hory,
ať smím se opojit tvým sladkým svitem denním.

Ať vidím jitro tvé, jak nad hory se zvedá,
kdy hoří ledovce ve tvého slunce žehu,
před nímž prchá mha jak bajadera bledá
a zmírá v krůpějích a ve krystalech sněhu.

Ať vidím svěží luh a cítím vůni růží,
ať slyším pastýře lkát fletnu na mýtině,
ať zřím, jak v souzvuku se tvor tvůj k tvoru druží,
co Hesper blouznivý prochází mořské síně.

Ať vidím člověka, jejž mezi mne i sebe
jsi vrhl překážkou, a s nímž dnes soucit cítím,
jak nový Herakles, že dobývá tvé nebe,
ať za ním orlem se a blyskavicí řítím!

Dnes bych jej litoval, mu více nepřekážel,
neb vím, že bratrem mým a trpí stejně se mnou,
dnes bych jej bludičkou nelákal, neporážel
a světla illusí jej nevodil v noc temnou!

Chci dobrý, jemný být, jak Satanu je možná,
chci zkrušit pýchu svou, své zdeptat pohrdání,
chci klidně jho tvé nést jak klidná ovce zbožná,
již vlekou na jatka, ač nemá o tom zdání.

Tvou čekám odpověď! — Svá dračí křídla vzpínám,
kol skály bortí se, já letím k tobě vzhůru!
Když teď mne zavrhneš a tvář odvrátíš jinam,
je všecko ztraceno . . . Zlom staré kletby chmuru!

Vždyť tobě říkají, žes Otec Dobra, Světla!
ba Lásku docela, jíž dýcháš, živ jsi pouze,
ti připisují, žel! Jak haluz jarem zkvětlá
že mrazem sžehnuta zas vadne v marné touze!

„Tím tebe zaklínám! — Zda slyšíš?“ — Ticho kolem.
„Ty mlčíš?“ — Ticho zas — „Pak ne já, ty jsi dožil!“
A Satan klesl zpět jak mečem sklán svým bolem,
na pracky kosmaté v sen věků skráň zas složil.

* « *

A věky táhly dál jak zrnka na růženci,
jež asket vyhublý ze žlutých prstů pouští,
a světy táhly dál v konstelac věčném věnci,
vše stejné na moři i ve pralesů houšti.

A lidstvo žilo dál, o nic se člověk hádal,
pro pojmů skořápku se k jádru nepřiblížil,
na víčka Satana se odvěký stín vkrádal,
a hlubší ve spánek se každým věkem hřížil.

Let prchly tisíce — byl člověk stále podlý,
bez citu příroda, a živly věční soci,
a písek zavalil vše pyramidy, modly,
jen hvězdy jako vždy zas plály modrou nocí.

Tu Satan naposled se z mrákoty své vzbudil,
pak hromem křikl v noc — kol ticho, klid a snění . . .
pak tiše k sobě děl: „Nač bych se déle trudil?
lze usnout na věky . . . On již tam dávno není!“

* * *

Na pracky kosmaté zas Satan hlavu složil,
by pro vždy usnul již, vším pohrdaje kolem,
leč z všeho za věky co promyslel a prožil,
se hustý stáhl mrak a sevřel hruď mu bolem.

Teď usnout nemohl i protřel oči obě,
a zpola vztýčil se a hmatal kolem sebe,
van jitra ucítil, jejž neznal v skalné kobě,
a když se rozhlédl, zřel nad svou hlavou nebe!

Tak čistě azurné a pomněnkové plálo
ve bledém zásvitu měsíce, který hasnul,
zřel širý, volný kraj, dne světlo po něm hrálo,
a Satan nevěřil, jen divil se a žasnul.

Myrt vůně líbezná se dotkla jeho chřípí,
kdes jitra signalem si tiklo ptáče v keři,
zřel starou přírodu, jak novým žitím kypí,
jak děcku bylo mu, jež spoléhá a věří.

Zřel: v dálku nesmírnou se táhla modrá řeka,
jak v snění na březích zřel plameňáků stáda,
u brodu gazela . . . na východ slunce čeká,
zřel z vody bůvolů se nořit šíj i záda.

Svit zóry růžový hor modrých svahy hladil,
vše plálo, v odstínech se splítalo a chvělo,
dech Věčna nepoznán vše tvorstvo v souzvuk ladil
a rosnou krůpějí teď zvlhčil jeho čelo.

Zřel v dálku nesměrnou, zrak růžnou mlhou zkalen
jak v bájku pravěku se oslněný díval,
pár kroků od něho v růžové mlhy halen
čněl obrys Memnona a torsem svým mu kýval.

V tom vyšlo, v nádheře se povznášejíc z moře,
jak oko veliké, které se otevírá
v tůn světla rostoucí — ó Slunce! — Všecko hoře
svit jeho kouzelný jak vlhká houba stírá.

To slunce vzneslo se . . . Kraj zatopen byl jasem . . .
pták, tigr, gazela i kaiman v řeky hloubi
se pod ním zachvěli jak elektrickým třasem,
jenž život vyvolá a s životem vše snoubí!

A Memnon zazvučel po stu tisíci roků . . .
Tu zdrcen Satan kles, své oči zastřel obě . . .
cos cítil vlhkého, jak slzu ve svém oku,
teď mohl usnouti — neb našel Boha v sobě!

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela. (Své Zdeně.)

I.

Má úcta, pane doktore!“

Primář dr. Jelec stanul před nádražní restaurací v Bolešně uleknut a zahleděl se ztrnule do oblouku nádražní kolonády. Teplá vlna zalila mu srdce a pohltila měkce jeho tlukot. Nevěře svému sluchu, otáčel zvolna hlavu.

Tlumený, sykavý smích, tak známý a příjemný, svábil jeho zraky ku postavě drobné dámy v kostýmu homespunsovém, barvy levandulové, s tmavomodrým sametovým límečkem.

Ona! Nebylo již pochybnosti! Její tvář, pod kloboučkem téže barvy jako šat, její diadem v rusých vlasech, její velké, modré oči, a nyní, když natahujíc ručku v šedé zámišové rukavičce, postoupila o krok k němu blíže, při tom zlehounka napadajíc, nepotřebovala již ani doložiti: „Nasta Brázdova provdaná Spalteholzová.“

Jaká to nepříjemná situace!

„A zde slečna Graupnerova, má společnice.“

Tyčkovitá starší dáma, s pletí nepražené kávy, přehnula se malounko v pasu.

Doktor Jelec, drže klobouk v ruce, ukláněl se dámám. Podávané ruky paní Spalteholzovy dotekl se bázlivě. Ale paní Spalteholzová uchopila jeho ruku energicky a pevně ji stiskla.

Jak jí ten šat slušel! Nemohl představiti si vkusnější oblek pro blondýnu.

„Ejhle! To nazývám překvapením, pane doktore!“

„Ano, milostivá paní.“

„Můj muž dostal se do Bolešna za ředitele hutí. Přijela jsem předevčírem prohlédnout si byt. Líbí se mi to vaše Bolešno. Jak dlouho tu již dlíte?“

„Pět let, milostpaní.“

„Vyhlížíte skvostně.“

„Příliš laskava.“

„Ženat?“

„Nikoli.“

„Těším se z toho setkání upřímně.“

Zasmála se zase tím známým způsobem, ukázala řadu bílých drobných zubů a, pohrávajíc si slunečníkem, dotkla se lehce jeho ramena. Zase pohyb dávno známý.

Doktor Jelec by si byl nejraději důkladně promnul oči, ale neodvážil se. Byl jako bez vlády.

Kdosi odpovídal švitorné paní ředitelové, ale dr. Jelec nikdy by nevěřil, že to je on sám. Byl to sice jeho hlas, jeho zrak, sluch i hmat, — ale vše to si patrně někdo jiný od něho vydlužil, neprávem, bez jeho vědomí, a nyní hraje za něho úlohu jako na jevišti.

Ale srdce jeho se bouřilo a protestovalo.

„Doufám, že obnovíme staré, dětské přátelství — na slovo dětské položila důraz — není-li pravda? Uvidíme vás dole v hotelu hodně často?“

„Ano — milostivá paní — totiž nevím — mé zaměstnání —“

„Věřím, věřím, pane doktore. Ale přes to se budu těšiti, najisto těšiti. Představím vás muži.“

„Díky!“

„Více nás v rodině není. Ale odpusťte, pane doktore, průvodčí volá do vlaku! Odjíždím. Těšilo mne velmi, velmi. Na shledanou! Opravdu, vy jste člověk exquisitní! Utvoříme si kroužek. Hrajete tenis? Nic nedělá, naučíte se. Slečna tuhle je v tom mistryní, Miss Gem jí říkají. Musíte do našich kruhů, uvedu vás tam. Činím pro své přátele, co mohu. A přáteli přece budeme?“

Pohlédla, mluvíc to, již z vozu ven na doktora pevně, suggestivně. Uklonil se mlčky.

„S bohem, doktore!“

Vyhlédla z okna, jakmile vlak popojel, a kynula mu šátkem. A ještě jednou vyhlédla, než zmizelo okno její v zatáčce trati.

Dr. Jelec bral se zvolna z nádraží k městu.

Šumělo mu v hlavě, šumělo v prsou, krev zarážela svůj proud v návalu myšlenek, obrazů z minulosti. Vydychoval hluboce, mával rukama, jakoby odháněl roj obletujících komárů a, supě, nadýmal široký hrudník. Ruce jeho čechraly nervosně hustý, kaštanový vous.

Bylo mu, jakoby povolovalo v něm jakési napjetí, náplň, jakoby bortila se dosavadní nálada, pozbýval své ucelenosti, své rovnováhy. V zamklé tůni jeho duše jakoby kdos vyzdvihl stavidlo, tak že hladina její opadávala, a z šerých hlubin vynořovaly se dávno zalité, zapomenuté vidiny a výjevy; napřed jako ostrůvky, pak šíře a šíře, až spojily se v souvislou pevninu, ty přízraky oželené již minulosti.

A její ruka, Nasty Brázdové, to byla, co způsobila to, co přinutila znehybnělou, lenivou mysl jeho k nemilé práci rozpomínek, ukradla klid jeho přítomnosti, tak jako kdysi oloupila ho o štěstí životní. Budoucnost jeho zachmuřila se mraky bázně a starosti.

Jak lehce přesmykla se přes období sedmi roků! Tak buršikosně, chvatně. Či byl to jen chvat zevnějšku, aby zastřela bouři nitra?

Ehm, ehm! odkašlával si primář rázně a nevrle. Dostupoval v chůzi pevněji, dupal, jakoby zašlapával něco vyrůstajícího ze země, ohrožujícího jeho klidný, široký, pohodlný krok.

Ovšem, že Nasta Brázdova! Ano! Před sedmi lety. Nyní Spalteholzová nebo tak nějak. Představoval si jejího muže. Rozhodně starého, tlustého flegmatika, protekční individuum, miláčka Štěstěny. Muže měkkých rukou a širokého svědomí. Co spojilo je asi? Snižoval je v duchu oba, předpokládaje nízké motivy jejich svazku. U ní ctižádost, požitkářství — oh, znal svou Nastu — u něho hrubou chtivost. To bylo cementem tohoto manželství.

A zase vyplula před ním bývalá Nasta. Viděl její graciosní postavičku v rodných Klemešicích, kdež otec její byl řídícím učitelem, a ona jeho osiřelým jedináčkem. Byl stár již její otec, když se ženil, a ovdověv, nevstoupil v jiný sňatek více.

Viděl Nastu, jak zpívá na kruchtě, jak hraje na housle, varhany, tančí. Ano, skutečně, a náruživě tančí, přes to, že má kulhavou nožku. Ano, snad právě proto, aby lidem dokázala, že není méně svižnou než jiné, tančila vždy a všude, kde se dalo, ta malá svéhlavička. Až zůstalo jí z toho tančení nemírného posměšné jméno: Hopsasa.

Když vyspěla, zůstala stále drobnou, čilou a koketní všudybylkou, ovládající výlety, besedy a vůbec čilejší, mladší ruch společenský celého okolí, milována jsouc všemi mladíky, jež vábila k sobě svým příjemným úsměvem a hříčkou přírodní, stříbřitým pásem vlasů, pnoucím se kol spánků za uši do týla, jako příliš velká, s temene hlavy spadlá gloriola svatých.

I jeho, tehdy osmnáctiletého studenta, svábila tajemnou silou svých očí.

Ach, vy oči, oči modré, oči čarovné! Podle těch poznal by Nastu mezi tisíci.

Kdo praví, že jediné tmavé oči jsou půvabné, milování hodné a uchvacující, ten pravé krásy očí modrých nepoznal. Takových sytě modrých, v duhovce bezeskvrnných, velikých, s úzkou zřítelnicí, tichého, z hluboka se linoucího svitu, očí stále jaksi rozkošně udivených, zastavujících se v těkání svém na vteřiny nehybně, tajemně a tázavě a šířících se tím více, čím blíže pohled k nim se kloní, až srdce zapadá do azuru jejich jako do lůna mořských vod, jako meteor přitažený nesmírnou silou blízkých k dráze své světů . . .

Ach, proč nemusí býti modré oči též dobré oči, aby byly krásné?

Chrochtavý zvuk vydral se z hrudi doktorovy. Rozhodil ruce a zatočil prudce holí, až zafičel vzduchem ostrý zvuk.

Hlouposti! Jaké to pošetilé fantasie z bývalých naivních a přece tak šťastných let přicházely mu na mysl? Hlouposti! Oči jako oči. Zcela podobné modré oči viděl u kocoura, sněhobílého kocoura. Bylo to krásné zvíře.

A přece byl to jeho osud zamilovati se do Nasty. Podmaňovala si, koho chtěla. Ale u něho to bylo vážné, po čertech vážné. Jemu

bylo jedenadvacet, jí patnáct. On, mladý adept v umění Aeskulapově, v nitru plno rozvířených nadějí a vidin, zaplál k ní tichou a jaksi tvrdošíjnou láskou. Nebylo v něm nic těkavého jako v soudruzích jeho. Byl řádný, vždy pečlivě ustrojený a poněkud sebevědomý mladý muž. Neměl již otce, zemřel mu, když skládal maturitu. Za poručníka do zletilosti jeho ustanoven mu otcův přítel, pachtýř dvoru Jenšovský. Matka a o dvě léta starší bratr František vedli zděděné hospodářství po otci.

Nepochopoval nikdy, proč jeho dali na studium. Měl vždy zálibu v rolničení, hospodářství ho zajímalo a na klemešické škole zrovna nevynikal. I v gymnasiu považován byl za pilného, ale ne valně nadaného studenta.

Nasta naslouchala ráda jeho hovorům. Podával jí upřímně prvotiny svého srdce. Když spřátelili se, povzbuzovala ho k studiu, kula s ním dalekosáhlé plány. Hnala ho do výše. Slíbil jí, že bude učencem, professorem, slavným mužem, že se vezmou a budou žíti v Praze. V nejlepší společnosti, dodávala ona.

Zda ho vůbec milovala? Pokrčil rameny a zasmál se pohrdlivě a skrze zuby, ukusuje právě špičku doutníku a hledaje zápalky ve vestě.

Nejraději mluvívala s ním, nejraději bavila se s ním. Ale to nebylo ještě důkazem, že ho také milovala. Také jiné dívky, na příklad Dulča Jenšovská, s ním se rády bavily. Tehdy ovšem věřil pevně, že Nasta ho miluje, tak jako nyní věděl, že byla pouze hrda na jeho lásku, že lichotilo jí, že nejhezčí student, nejlepší tanečník (alespoň byl tehdy nejvytrvalejším) z celého okolí jí dává přednost před jinými hezčími, bohatými. Líbal jí v zápalu ruce a sem tam úkradkem i líčko.

Snad klamala se ona s počátku sama, vždyť byla mladá a domnívala se, že je láskou, co nebylo než uspokojená ješitnost.

On zadíval se do těch modrých očí Nastiných tak, že vyplnily celý jeho budoucí obzor. A tomu mladá mysl nedávala věru skrovných rozměrů.

Nyní vpil se duševním zrakem do otevřeného průzoru minulosti, jakoby odškodňoval se za dlouhé posty a strádání. Duší jeho proudily vzpomínky plné sluneční záplavy, plné májového dechu a vůně. Samé všední příhody, malicherné hovory, a přece kolik slibů, očekávání a blahých tuch vlálo na těchto hříčkách, jako jemné, vzdušné závoje ranních mlh, duhových par, vystupujících z kyprosti jarní jako rozprášené vodopády, řítící se s výšin vláhou nasycených . . .

Doba kvetoucího srdce, šťastného smíchu, nelíčené veselosti, lehkonohých myšlenek a velkolepých illusí.

Sedávali spolu, chodili spolu, blouznili, mluvili a jednali pošetile a zůstávali bez viny.

Pak přišel život věřitel a žádal plat za tuto dobu. Vykoupil se draze. Zaplatil ztrátou svého štěstí.

A zase zabouřil v duši jeho žal, otevřela se zjizvená rána, povstávaly mrtvoly dávno pochovaných citů. Nasta, jeho nade vše milovaná Nasta nebyla než chladnou, vypočítavou koketou!

Teprve pak, když katastrofa nastala, seznal, proč pobádala ho k neustálému studiu, k práci neúnavné ve všech oborech vzdělání i společenské zábavy, proč zajímala se o věci, jež mladé dívky z pravidla nebaví, proč seznavši, že národnost jeho vadí mu ve vyhlídkách do budoucnosti, domlouvala mu, by zanechal nepraktičnosti, by plul s proudem a snažil se vyniknouti, jen vyniknouti, za každou cenu a jakýmkoli způsobem.

Bránil se, domlouval Nastě, přesvědčoval, přitahoval ji k sobě, ale probouzel tím jen její vzdor a loudil z milovaných očí slzy. Byla neústupnou a vychována v domnění, že žena nemá ustupovati muži, což vykládala si, že ho má ovládati. Hovory jejich tísněny byly obavou, že vypukne spor, a zřídka kdy končily smírně.

On miloval více, proto ustupoval, poddával se, zapíral své náhledy. Aby se Nastě zalíbil, chladnul tam, kde jiní se rozpalovali, mlčel tam, kde jiní protestovali. Zotročovala si ho tak, že počal na svět pohlížeti jejíma očima, znepokojovati se, zajímati se o malicherné intriky, konnexe byrokratické a historky z předpokojů, počal se přizpůsobovati bezbarvému a prázdnému životu šlechty a vyšší byrokracie, akademických veličin a professionálů vědy, protože se to líbilo Nastě. Chystal se vyšvihnouti se k jejich úrovni, dříve; dokud byl samostatným, říkával „snížiti se“.

Ale to vše bylo Nastě ještě málo. Dovedla i samu sebe přemoci. Nikdy netušil v drobné její hlavičce tolik obmyslu a tolik sžíravé ctižádosti. Říkala, že jen pro něho je ctižádostiva, z lásky k němu, že nenaléhá na sňatek, že chce raději čekati a čekati, aby on mohl volně jednati, aby ji neměl hned s počátku jako přítěž ve svém rozmachu. Toužila po tom býti bohatou — zase k vůli němu. Aby mohla ho vydatně podporovati, by již vystoupením, zjevem svým příznivý dojem činil, upoutával. A na prvním dojmu přece tak nesmírně mnoho záleží. Zvláště za dnešních poměrů soutěže a boje o sousto. Návodem jejím stal se doktor Jelec elegánem čisté rassy, lvem Příkopů, vzorem a výkvětem všech „pěstitelů zevní slupky“. Tak přezděl švihákům radikální kollega Jelcův Babák.

Novopečenému doktorovi kynula již první příčka řebříku ku vytouženým výšinám. K vysokému cíli rozpínala se peruť jeho ducha.

Leč, vše výpočty zvrtnul okamžik. Doktor Jelec zajistil si assistenturu při odboru lékařské fakulty. Měl v tom ohledu určitý slib dotyčného professora. Když však došlo k obsazení místa, uděleno bylo jinému, synu důvěrného přítele professorova, mladíku, jenž ani vůle ani ambice pro vědecké studium neměl. Professor bál se patrně konkurrence ve svém oboru, a dr. Jelec zdál se mu býti nebezpečným.

Nikdy ve svém životě nebyl dr. Jelec více rozezlen, nikdy nepozbyl tak veškeré sebevlády jako po tomto sklamání. Ta tam byla jeho váhavost, zapíraná a tlumená energie jeho pojednou překypěla. Došlo k ostrému výstupu mezi ním a professorem. Skončilo to definitivní roztržkou, vzájemnou žalobou soudní pro urážku na cti. Spor byl vyrovnán, ale akademická karriéra dra Jelce byla na dobro zatarasena.

Zármutek nad tím nešel Jelcovi věru od srdce, ba pociťoval jakousi úlevu, a krev jeho zatepala prudčeji, kdykoli si vzpomněl na věrolomnost muže vědy.

Nemyslil by na to déle, kdyby nebylo tu pomyšlení na Nastu. Co ona tomu řekne? Srdce stáhlo se mu, usedalo, a dal by za to mnoho, kdyby se nebyl přenáhlil. Bylyť vyhlídky pro mladé snaživce lékařské zrovna v tu dobu dosti nadějné. Mohl jen změniti frontu, čekati na místo jiné, neb dostati se podloudně, pod nepravou vlajkou, kam chtěl, třeba i na místo jiného. Závodění vědecké sestávalo hlavně z takových podkopů, vytiskování jiného z posice zaujaté.

Nyní je ovšem konec všemu.

Psal Nastě. Teprve, když měl za to, že první nával hněvu a sklamání ji přešel, zajel do Klemešic. Nasta přijala ho mrazivě. Pohled její měl cos nepřátelského ve svém svitu. Doktor se zarazil a zaleknul. Očekával výčitky, slzy, hněvy, výrony ženské nelibosti, ale nikoli mlčení, jež hrozilo — roztržkou. A přece nevěřil ještě. Vždyť musí, musí býti Nasta na jeho straně v této věci, protože ho miluje. I kdyby nevěřila, že on je v právu. Když neomluví jeho přenáhlení, alespoň je pochopí. Pochopí, že jsou i v sebezapírání jisté meze, že i sebeúcta má jistá práva, že nejopovržlivějším činem muže je zrušiti dané slovo. Musí vzpomenouti, že vždy podřizoval se jí z lásky, vždy a ve všem, že i hněv jeho nad oklamanou čákou vyvřel vlastně z lásky k ní. K vůli ní ucházel se přece o místo ku pěstování suché vědy, ač život na venkově zeleném, mezi lány polní úrody a praktické upotřebení nabyté vědy, vše to ho nekonečně mocněji lákalo ven, ku skutečnému léčení, a ne ku školským pokusům, chladným theoriím a plané slovutnosti. A konečně zbývá mu přece ještě dráha úřednická. Není nutno jíti zrovna do zastrčených vesnic, a časem, během let možno — alespoň se o to přičiní, že dostane se do Prahy, po níž ona tak touží.

To vše řekl Nastě, rozpaluje se nevědomky a zakoktávaje se v horlivosti své obrany. Byl uražen jejím mlčením, rozhořčoval se, zostřoval hlas a povstával, přecházel prudce po pokoji. A v zápětí klesal na mysli, sedal, poddával se. Posléze ujišťoval ji jen svou láskou a kladl osud svůj v její ruce.

Avšak zdálo se, že mu Nasta již nerozumí, snad nechce rozuměti. Seděla tiše, klidně háčkujíc a poklepávala zlehka pantoflíčkem na zemi. Při tom se usmívala jaksi nehezky, potřásala v údivu hlavou a svírala oči.

Počala si bručeti jakous melodii, otevřela piano a prolétla v passážích několikráte po klaviatuře. Pak hrála jakýsi banální, časový kus, rozmlouvajíc při tom chvatně o všem možném, jen ne o tom, po čem prahlo jeho srdce. Jako by byl cizím, lhostejným návštěvníkem, jenž hledá pouhou zábavu. A tušil, že na to ani nemyslila, co ústa její pronášela.

Vzal ji za ruce a obrátil ji k sobě. Tázal se znovu, co soudí ona o jeho situaci.

Setkal se s jejím pohledem. Byl cizí, uzavřený, svítil jako paprsek odražený od neproniknutelné kovové desky. Rty její sevřely se tak

pevně, až zvráskovatěly, a sykavým, nepřirozeně mačkaným hlasem, v němž byla propukající hrozba, řekla:

„Proč jste nepřijel říci mi to?"

Dr. Jelec styděl se přiznati se, že se jí bál, a prohodil: „Byl jsem příliš rozrušen, a rachot železniční byl mi nesnesitelný."

Zamžourala, jako krátkozrací činí, chtějí-li ostře vzíti něco na mušku, usmála se znovu tak nehezky a, vyprostivši své ruce, udeřila do kláves.

Doktor pozbyl trpělivosti a vykřikl.

„Nerozumím vám, Nasto!" Povstal.

Přestala okamžitě hráti.

„To je právě to smutné," vybuchla, „když mne již tak dlouho znáte. Nerozumíte mi a nebudete nikdy rozuměti!"

Zaťala zuby do spodního pysku, a svaly na bradě se jí rozechvěly. Vzal ruku její do svých. Ležela v dlaních jeho nehybná, těžká.

„Jsme snoubenci, Nasto. Víte to přece. Nevolil jsem dobře slov svých. Chtěl jsem říci, že bojím se rozuměti. Ale mám také jakousi hrdost v sobě, malý zbyteček jen, ale přece hrdost. Uznávám, že situace vaše se nyní podstatně změnila. Přiznávám, mou vinou. Nuže, je to jen důsledné, když vrátím vám dané slovo, ponechávaje však své závazky — své pocity (opravil se, vida, že Nasta ohrnula ret) nezměněné. Disponujte znovu svojí rukou!" Zamlčel se a pustil šetrně její ruku.

„Dóno!"

Chtěla vstáti, něco říci, ale zarazila se. Pohlédla na něho plaše, hluboce se zarděla a sklonila hlavu. Ne však dosti rychle, aby on nepostřehl zásvit jejích očí. Vzpomínka ta mučila ho dlouho ještě potom. V očích těch zaplál blesk radosti.

Zavládlo bolestné ticho. Rozešli se.

Druhého dne nestihl dr. Jelec Nasty již doma. Otec její oznámil mu, že odejela ošetřovat náhle onemocnělou tetu. A odevzdal mu písemní vzkaz Nastin.

Doma teprve otevřel dr. Jelec obálku listu Nastina. Každé slovo tohoto listu zarylo se do mozku jeho jako žhavé, ještě nyní po letech četl ohnivé jeho řádky v paměti, slovo za slovem.

Seznal z listu toho, že je Nasta z žen, které nejsou nikdy k nikomu ani samy k sobě úplně pravdivy.

Psala: „Drahý příteli, odpusťte, že nemohu, nemohu se státi Vaší chotí. Vím, že jednám v náladě neblahé, ale nemohu jinak, chci-li býti pravdivou (podtrženo). A sám vrátil Jste mi svobodu, ač jsem o ni nežádala. Nejsem tím ani uražena. I to je pravda. A pravdivosti mé vždy jste si cenil. Slzím nad sebou i nad Vámi. Proč těm, které milujeme, musíme působiti bolesť? Zapomeňte na mne, avšak ne zcela, úplného zapomenutí přece nezasluhuji. Vím, že budu nešťastna, že budu vzpomínati často (velmi často) na krásné, krásné časy, kdy jsme si byli blízcí. Zůstanu Vám vždy upřímnou přítelkyní, sestrou, to přisáhám! S Bohem! N."

Ani okamžik nebyl dr. Jelec na takový výsledek své nabídky připraven. Nikdy nemyslil to s vrácením svobody vážně. Proto zasáhla

ho rána tato nepřipraveného, neobrněného v plnou hruď. Pozbyl rozvahy, rozumu, příčetnosti. A byl to první den, kdy, aby přehlušil bolest, jež mu nitro rvala, sáhl ke sklenici. Pil, protože byl příliš uražen a ponížen, než aby dovolil si truchliti, žebrati o soucit, dobývati si znovu chudičké její lásky. A snad na něco takového čekala, snad to byl jen ženský trik. Očekávala snad, že se on za ní rozjede, že bude u nohou její skomírati. Oh, nic takového! Zprotivila se mu beztoho již ta stálá poddajnost. Snad by si ho brutálního lépe cenila. Zasluhoval ten trest za svou měkkost, své povolování.

Pil, a v parách alkoholu rodily se blahé vidiny, fantasmagorie, klamy, jimž sice nevěřil, jež ale byly tu a nepřipouštěly černé stíny jiné. Alkohol zjednával mu kýženou bezmyšlenkovitost, nevzpomínání.

Vrátil se do Prahy studovat praktické discipliny, hlavně chirurgii. Znevážil si ženy, jakožto představitelky rodu, klesla a pozbyla sympatie v jeho očích zpronevěrou té, jíž miloval. Studoval ji jako soudruzi jeho fysiologicky a pathologicky, a cenil dle požitků, jichž poskytovala smyslům. Svou prázdeň, své tužby rozdělil Bacchovi a Venuši, nečetl, nevzdělával se dále, chtěl jen stále zapomínati, úplně vše zapomenouti. Lhostejně přijal po dvou letech nemocenské praxe první místo, jež se mu naskytlo, při nemocnici v Bolešně. Potřebovali tam pro hojné úrazy průmyslné dobrého ranlékaře, a on jím byl. Žádné světlo vědy, ale zručný, řemeslný operatér. Ruka se mu nezachvěla ani v opojení alkoholickém, a nitro jeho bylo dostatečně otrlé, aby nerozechvělo se při výkřicích bolesti a výjevech plných hrůzy.

„Ave, doktore! Kamže cesta?"

Doktor Jelec probral se ze svého zamyšlení. Byl již v městě. Před ním stál přítel jeho professor Miroslav Lebduška v širokém burském klobouku na černé, umělecky dlouhé kštici. Elegán od hlavy k patě. A stejně jako šat vybraná byla i jeho řeč.

Dr. Jelec představil si mimovolně sám sebe. Nedbalý úbor, ohmataný klobouk, zablácená obuv (byl na konsiliu u venkovského kollegy a přešel dvakráte po znečistěném nádvoří selského statku), k tomu nezdravá, jako vodou nalitá jeho pleť, obtloustlá postava pijana — a nyní pomyslil si, že se představil tak Nastě. Věru, divil se, že ho ještě poznala.

„Odpovídej, u všech dervišů a bourů!" klepal mu professor na rameno. „Ostatně dovol, abych si odvětil sám. Hubatka pěnícího se moku ve tvých se vznáší dumách. Nejsem-li čtenářem myšlenek?"

Ukázal na blízký hostinec.

Dr. Jelec pocítil skutečně škrabání v hrdle a vzpomněl si, že již na nádraží, když vystoupil z vlaku, chtěl se občerstviti. Obrátil se mlčky směrem k hostinci.

„Bravo!" zvolal professor.

„Pojď se mnou," zabručel doktor. Professor zavrtěl hlavou.

„Jest mi jíti k radovým."

„Stále ještě ten večer Zeyerův?"

„Zajisté."

„Tak se nezdržuj! Ale večer u pumpy se shledáme."

„Jako obyčejně. Apropos, jdeš zítra na škodnou?“

„Ne, nemám kdy.“

„Až půjdeš, řekni. Zatím měj se dobře!“

„Na shledanou!“

Sedě u sklenice piva, prožíval doktor své dojmy. Jak nenuceně se k němu hlásila! Jako by mu nikdy nebyla ublížila. Je to drzost či co? To dovedou jen ženy, ta spřež! Celých sedm roků o ní ničeho neslyšel, jen to, že se vdala. To mu psala matka. Za koho se vdala, snad ani nepřidala, neb na to zapomněl. Tedy německý drvoštěp zní jí lépe než český jelec. Hehehe! Věděl, že do Bolešna dosazen jiný ředitel hutí, ale že by Nasta byla jeho chotí, o tom neměl tušení. A jak je dosud krásná! Krutá gracie, kvintessence něhy a svůdnosti sálala z její bytosti, dýchala ze záhybů jejího oděvu, z jejího úsměvu, z timbru jejího hlasu. Působilo to na nervy, na samé konečky nervů tak dráždivě, svědivě . . .

Měla vzhled osmnácti let. Tvář její zachovala pel svěží nevinnosti, inkarnát, jenž značí tak dobře nevědomost jako bezcitnost. Dvakráte za ním vyhlédla. Kdyby se neznal, nevěřil ve svou zkušenost, obával by se těch pohledů. Ale byl obrněn, ona sama zocelila ho od hlavy k patě.

Vypil sklenici a zaklepal o druhou. Co si o něm myslí? Řekla, že dobře, ba skvostně vypadá. Patrně ironicky. Ale to je mu jedno. Sedm let ji neviděl. Do Klemešic nedojížděl, dokud ona tam byla. Nikdy více si nepsali. Smála se asi, jak sešel, schátral, sesprostnul, on, bývalý lev Příkopů. Ale ať si! Dá mu nyní alespoň pokoj. Ty její řeči na nádraží, samé prázdné fráse! A proč dvakráte za ním vyhlédla? Neprosí se jí o to. A proč sem vůbec přišla za ním?

Dopil druhou sklenici a zaklepal o třetí.

Dvakráte se za ním ohlédla. Ano, dvakráte. Nelichotilo mu to nikterak. Honosil-li se jiný takovou pozorností dámy, zdál se mu býti vždy nechutným, směšným, dětinským. Ale u něho — toť něco jiného. Něco zcela jiného. Ostatně, proč na to myslí? Stojí mu vše za to?

Rázně odstrčil sklenici, až pivo vyšplýchlo. Byl odhodlán zaraziti znovu stavidlo, zavodniti vyvstalé ostrovy znovu přívalem denních všedností a starostí. Čím mu je ta žena? Pfa! Co bývalo, na vždy je to tam. Na vždy a konec!

Vyfoukl mocný kotouč dýmu z dohořívajícího doutníku.

Ale dvakráte se za ním ohlédla.

„Franci! Jednu slivovici!“

Dopil, vyšel z hostince a zamířil k nemocnici.

II.

V hostinci „U pumpy“ shromážděna byla sobotního večera, několik týdnů po tom, neobyčejně četná společnost. Nikoli proto, že byl venku březnový nečas, ale ku poctě z Bolešna odcházejícího adjunkta soudního Jelínka, jenž postupem přeložen byl do odlehlého hnízda kdesi v Podkrkonoší.

Táhlo již na desátou večerní, a společnost, sesedlá kol podkovovitě sestavených stolů v rozsáhlé besední místnosti, bavila se nenuceně. Hustým mrakem, jenž válel se po místnosti, prosvítaly jako stromy z podzimních mlh postavy stolovníků. Mezi muži zakmitl se i damský úbor, náležející paní Malinové, dámě kostnaté, se zardělou špičkou nosu. Manžel její, kupec s tváří soudního exekutora, seděl naproti v hovoru s doktorem Šlamborou, jenž naslouchaje, pokyvoval svou césarskou hlavou. Odněkud z kouta zaznívaly improvisace na pianě. Seděl tam vlasatý a vousatý učitel Karník, zvaný obecně Kdoule.

Oslavenec, zavalitý mladík veselé tváře a s ježatou kšticí, seděl mezi paní Malinovou a advokátem drem Lichým, jehož ohromná pleš blýskala se v paprscích acetylenové svítilny.

Z hlaholu hlasů vynikal jarým turem páter Vobrouček, kaplan, olbřím šestistopový, zastiňující úplně svého souseda a představeného, faráře Wunsche. Jinak však páter Vobrouček nikdy nezapomínal na úctu povinnou stáří a vyšší hodnosti. Pil-li pan farář za večer dvanáct sklenic, přestal kaplan na jedenácti. Farář byl papežským komořím a měl titul monsignore.

„Ale, kde je dnes Jelec?“

Směsice hlasů velebníčkovi odpovídala.

„Je pravda! Kde je? Franci, kde je dnes doktor Jelec?“

„Není zde, vašnosti,“ ozval se sklepník.

„To víme, ale, kde vězí?“

„Nemohu, prosím, sloužit.“

Jakýsi tmavokožec od okna ozval se sípavým hlasem.

„Potkal jsem ho dnes k večeru. Jel do Rubešic a volal na mne, že k nějaké zlámanině neb něčemu podobnému.“

„Kamže, Zelníčku?“ ozval se mečivý hlas dra Wasserkopfa, chirurga a konkurrenta Jelcova. Pohyblivý židáček, ač pohřížen byl právě v učený lékařský výklad, jemuž naslouchali stavitel Veselý, adjunkt soudní Vojtěch a učitel Blahutka, nepřeslechl přece ani slova z hovoru ostatního, pokud vedl se v jeho doslechu.

Zelníček se prohnul na zad a naklonil se přes záda dvou sousedů k dru Wasserkopfovi. Šeptam podával mu svou zprávu. Byl dru Wasserkopfovi bezměrně oddán, ježto doktor učinil z něho místní znamenitost. Brával totiž Zelníčka, jenž stižen byl nemocí Addisonovou, zabarvující kůži jeho do tmava, ku sjezdům lékařským jakožto parádní demonstrační případ. V odborných kruzích znám byl Zelníček jakožto „Wasserkopfův bronced skin“.

V hovoru vzpomínáno zatím nepřítomného dra Jelce.

„Nepozorujete na Jelcovi nějakou změnu?“ tázal se professor Lebduška svého souseda, ryšavého siláka dra Skaláka.

„Hm, v čem to myslíte?“

„Nějak hubení i humor tratí. Ani pivo mu již tak nechutná jako dříve.“

Páter Vobrouček přisvědčil horlivě. „Professor má pravdu. Něco doktorovi je, něco mu je.“

„Třesky plesky," namítal doktor Šetek, obtloustlý starý mládenec. „Prosím vás, mladý člověk, co mu může býti?"

Očka mu pod nízkým čelem šelmovsky zahrála.

„Co, Truhelko? Je to nemoc?"

„To méněro!"

„Také myslím, že ne. Nějaká ženská zástěrka, řekněte, Truhelko!"

„Hohoho!" smál se Truhelka přisvědčivě a vyndal troubel z úst. „To se ví, hohoho!"

Professor odfoukl dým z doutníku a sleduje spirály jeho do výše se kroužící, odtušil:

„Nevěřím. Myslím, že je skutečně churav. Jakoby měl zimnici. Nedávno se na čekání chybil kuny. Na patnáct kroků!"

„Je-li možno?" kroutil opelichanou hlavou lékárník a soudruh Šetkův, starý mládenec Prášek. „Takový střelec!"

Všichni nimrodi kolem napjali sluch. Nemluva lékárník rozvazoval jen, když řeč přišla na hon, jehož byl náruživým pěstitelem.

„Kdo že je střelec?" přerušil nastalé ticho pisklavý hlas ulízaného komissaře Žandára, jenž nedávno vstoupil do cechu svátečních střelců.

„I nikdo," odtušil flegmaticky professor. „Jen slunce vstoupilo ve znamení střelce."

Někdo vyslovil jméno nového ředitele hutí Spalteholze, a všichni chopili se tohoto předmětu hovoru.

„Je prý kapacitou ve svém hovoru," tvrdil kupec Malina. Úsudky muže tohoto slynuly jednak svým tonem apodiktické jistoty, jednak naprostou nespolehlivostí. Professor Lebduška tvrdil, že podobá a nepodobá se Kassandře. Podobá v tom, že nikdo mu nevěří, a nepodobá tím, že věštby jeho se nesplňují.

„Ta čest se panu řediteli vzdáti musí," mínil dr. Wasserkopf, „že je k dělnictvu a úřednictvu mírný, koulantní a sám pilný pracovník. Je v hutích od rána do noci, ač již není mlád."

„Ale má prý mladou paničku," prohodil adjunkt Vojtěch.

Dr. Wasserkopf ušklíbl se a zdvihl pravé rameno do výšky, jakoby nadhazoval pytel.

„Ještě jsem ji neviděl. Visity ještě nedělali."

„Ale za to já ji viděl," vypjal prsa stavitel Veselý, kroutě si výbojně svůj hustý, dlouhý knír.

„Franci, monsignore dopil!" volal kaplan a dopil také své pivo.

„Prosím vás, pane staviteli," ozval se harašivý alt paní Malinové, „co to je za dámu?"

Bronced skin si přispíšil. Rád odpovídal za jiné.

„Je to jeho druhá paní."

„Ale odkud, z jakého rodu?"

„Někde od Berouna, jak jsem doslechl," přidal dr. Skalák.

„Dcera nějakého mistra z hutí," vpadl do toho Truhelka.

„Ne, dcera nějakého úředníčka," opravoval dřevař Švestka.

Stavitel Veselý krčil jen rameny.

Kupec Malina vyndal troubel dýmky z úst a zakašlal.

„Květinářkou byla, květinářkou. Poznal jsem ji ihned."

Obličej paní Malinové prodloužil se v otázku. Rychle přitáhla k sobě pivní tác manželův.

„Ano," opakoval Malina s důrazem. „Pamatuji se na ni z Prahy —"

„Mlč, Malino!"

Přísný hlas milované ženušky, spočítavší čárky piv na tácku manželově, přetrhl další výklady kupcovy. Polknul několikráte na prázdno a umlknul.

Stavitel Veselý se dostal konečně k slovu.

„Rozhodně, je to dáma velmi interessantní." Přivřel při tom zálibně živé, černé svoje oči. „Objednávala si u nás nějaké keramické ozdoby do zahrady. A rozumí tomu, jak jsem seznal, dobře tomu rozumí. A jaké podivuhodné vlasy má!"

Zatočil očima nahoru.

„Franci, monsignore má prázdnou sklenici," volal kaplan a dopil rychle svou.

„Pěknější než vaše paní?" dorážela paní Malinová. Paní Veselá slynula svým překrásným, dlouhým vlasem. Leč stavitel nedal se vylákati z reservy.

„Jak se komu líbí. Paní Spalteholzová je blondýna, a vlasy její mají prazvláštní odstíny. V rusé barvě vine se pás světlejší jako diadém."

„Snad je prošedivělá," mínila paní Malinová, a nos její jakoby se prodloužil.

Poznámka ta nedošla ve společnosti ohlasu. Jen komissař Žandár prohodil: „Mýlíte se, milostpaní. Je to zcela mladá a hezká dáma." A zamlaskal, jakoby válel na jazyku cukrátko.

„Ty vlasy jsou velmi apartní," doložil stavitel, „a připojuji, že to paní ředitelce velmi sluší. Ale i jinak je velmi, velmi příjemná. Má žena je do ní zamilována, z jediného setkání, z několika slov."

Hovor rozběhl se zase v různé strany.

„Konečně," vykřikl kdosi. Ve dveřích objevila se postava dra Jelce. Proud hlasů ztichl, jen paní Malinová, unesena proudem příjemného jakéhosi vyprávění, hovořila ještě několik okamžiků ke svému sousedu: „Když on mi nepřestával říkati slečno, řekla jsem mu, že jsem vdaná, a on na to: Milostpaní, vypadáte jako šestnáctiletá slečinka. Na mou čest!"

„Servus, kollegáčku," vítal příchozího dr. Wasserkopf, natahuje mu vstříc ruku.

Jelec pokročil napřed k adjunktovi Jelínkovi, omlouvaje svůj pozdní příchod. Ukloniv se paní Malinové a stisknuv po řadě množství podávaných rukou, usedl mezi professora a dra Skaláka.

„Poroučíte?" přitočil se sklepník.

„Jednu, Franci!"

„Monsignorovi také jednu," hlásil se kaplan.

„Kde jsi se zmeškal?" vyzvídali professor a Skalák zároveň.

„V Rubešicích. Zlomenina žeber po úrazu. Ale, jaké je to dnes pivo! Brr!"

„Dle mého soudu příhodné," odporoval professor.

„Má křen, až to do nosu řízne," dotvrdil velebníček, labužnicky nasazuje sklenici k ústům a mhouře oči.

„Nevím, co proti pivu máš," divil se dr. Skalák. „Jakou to máš chuť?"

Doktor Jelec odstrčil sklenici. „Mizernou, bratře, mizernou. Franci, láhev Krondorfky a víno."

„Poslouchejte, kollego," mínil dr. Šlambora, „vám něco je."

Doktor Jelec poposedl na místě. „Nic mi není. Ale mrzí mne všecko."

„Tak něco černovlasého nebo třeba i bělohřívého, mladého, to by byla medicina, že, Truhelko?" Dr. Šetek obrátil se vtipem tím na svého panoše.

„Hohoho!" přisvědčoval Truhelka.

Doktor Jelec ohnal se po Truhelkovi, jenž nastavil loket.

„To bych věděl lepší prostředek, alespoň pro okamžik," prohodil adjunkt Vojtěch, mna prsty jako při rozdávání karet.

„Aha," vyrazil dr. Šetek, větře nosem.

„Zatáhl," smál se velebníček dru Šetkovi. „Jak se mu zablýskla očka!"

„A sám se na karty jen třesu, dodejte, velebníčku," bránil se dr. Šetek.

„Kdo v té peci sedá —"

„Nulla dies sine linea," přizvukoval dr. Wasserkopf. „Proč bychom si nehodili?"

„Počkejte ještě," chlácholil dr. Šetek. A odkašlav si, vstal a zacinkal na sklenici.

„Ticho, ticho!" ozývalo se.

Dr. Šetek přednesl svou řeč na rozloučenou s adjunktem Jelínkem, v níž velebil družnost jeho, svědomitost v úřadě, vlastenecké přesvědčení i jiné ctnosti občanské. Přál mu na novém působišti plného zdaru, připojuje prosbu, by i vzdálen nějakou vzpomínku svým bývalým přátelům zachoval. Po řeči té, již následovalo všeobecné připíjení a stručné poděkování oslavencovo, nedala se již vášeň karbanická déle utlumiti. Ne jeden, nýbrž tři stolky byly ihned obsazeny. Mlčelivý monsignore osaměl na jednom konci stolu. Nestýskalo se mu však. Usmíval se, popíjel, bubnoval prsty na stůl a usmíval se zase. Franci obsluhoval ho pilně.

Paní Malinová s chotěm se poroučela. Adjunkt Jelínek vyprovázel je až ke dveřím a líbaje paní Malinové ruku, vyprosil si poručení dceři, slečně Klementině. Bylť ctitelem a v očích rodičů vážným nápadníkem rusovlasé Klemy.

Po Malinových odešel bručivý lékárník a někteří učitelé. Adjunkt Jelínek dal se do právnického hovoru s kollegou Vojtěchem a advokátem Lichým.

Pleskot karet, cinkot peněz a stereotypní výkřiky hráčů přerušovaly melancholické akkordy, jež „Kdoule" na piané vyluzoval. Karbanem, rozvášněním hráčským končila každá četnější schůzka bolešenské společnosti. Karty byly vhodným zakončením a vrcholem zábav, dle jednomyslného úsudku bodrých měšťanů i intelligentů. Byly zevním, silným pojítkem, jež na chvíli sjednocovalo veškeré tyto tmavé a světlé duševní světy, tělesa, jež neznáma druh druhu kolovala v téže soustavě, sou-

běžně, zcela blízko někdy, nestýkajíce se však nikdy, nepronikajíce se a nesplývajíce. Pravé myšlenky, individuální rozvoje, tužby i sny, jež táhly dušemi, byly i souputníkům jejich tak neznámy, jako nám obyvatelé Marsu. Zevní lesklý povrch, obrys, zjev okamžiku, rozmar stačil ku posouzení i — odsouzení.

Kol druhé hodiny doprovázel professor přítele svého domů. Bydlili v téže ulici. Professor rozjařen rozkládal rukama, vypráv̌ěje o vzdělanosti starých Řeků, kteří vše dávno věděli, co my nyní s velkým mozku namaháním teprve znovu vynalézáme.

Jelec kráčel mlčky. Nabídku rozpovídaného professora, aby k němu zašel na kalíšek pravé slovácké slivovice, odmítl a, podav příteli ruku, odešel domů. Vrhnul se na své lože, aby nespal. Ležel s očima otevřenýma až do rána.

Změna, kterou přátelé jeho pozorovali, byla skutečná a značná. Ta tam byla jeho veselá spokojenost, jeho suchý, někdy massivní humor, jeho duševní klid, jeho potěšení z práce i zábavy. Ztratil chuť k jídlu a především přestal píti.

Nasta Brázdova byla toho příčinou. Byl na ni rozezlen, jako by schválně se byla přistěhovala do Bolešna, vzíti mu jeho klid. Z pouhé ženské zlomyslnosti ho pronásleduje.

Maje ji potkati, schoval se jednou do průjezdu, až přešla. Spílal si za to bab, nezdvořáků, ale po druhé, vida ji z daleka, zachoval se zrovna tak. Tentokráte nazval ji všudybylkou, hopsasa.

(Pokračování.)

Srazit!

Dramatická scéna od Boženy Vikové-Kunětické.

(J. S. Macharovi.)

Olga.
Dobiáš.
* * *
Kvartýrská.

(Studentský, velice jednoduchý pokoj. Vchod s pavlače a z pokoje kvartýrské. Okno na ulici a okno na pavlač bez záslon. Celý byt jest v prvním poschodí, v odlehlé ulici pražské. Říjnové šero venku, přítmí v pokoji. Půl šesté. Dobiáš v domácím kabátě sedí, opřen o psací stůl, a kouří. Při otevření scény vejde kvartýrská ze svého pokoje. Na hlavě má černý krajkový šátek, na sobě staromodní plášť, v ruce nese kukátko.)

Dobiáš (vzhlédne). Tak přece, milostpaní?

Kvartýrská. Přece jsem se rozhodla. Od smrti svého muže jsem ještě nikde nebyla, ačkoliv dřív jsme chodili všude. Na Žofín, do divadla, do přednášek. A tak si myslím, že dostat lístek a ještě nejít, byl by skoro hřích.

Dobiáš (dívá se na hodinky). Je teprve půl šesté —

Kvartýrská. Musím až na Smíchov k sestře. Paní doktorová poslala mně lístek k ní.

Dobiáš. Á, tak!

Kvartýrská. Beztoho nepůjdete dnes už nikam, když jste přišel ráno ve čtyři hodiny?

Dobiáš. Snad nebyly ještě čtyři.

Kvartýrská. Ba byly. Na věži právě odtloukly. Byla jsem vzhůru a umínila si, že vás ráno požádám, aby to bylo letos poprvé a naposled. Nepřišla jsem k tomu dřív, a tak vám to říkám teď. Můj muž taky netrpěl našim strávníkům noční toulky. To by byla pěkná rigorosa, kdybyste měl choditi domů o čtyřech hodinách ráno.

Dobiáš. Jen se nerozčilujte, milostpaní. Ujišťuji vás, že ani za měsíc se mně ten malér nestane. Jste přece dosti zkušená, abyste pochopila, že, když přijedeme do Prahy po prázdninách z Nehvizdova, je nám všecko nesmírně vzácné. Nejste šestnáctileté děvčátko, abyste to nedovedla omluviti.

Kvartýrská. Inu, všeho je do jisté míry. A právě teď před rigorosy považuji za svou povinnost vás na to upozorniti. Je to nejdůležitější čas vašich studií —

Dobiáš (nevrle). Ach, prosím vás, milostpaní, jen ne kázání! — Buďte ujištěna, že po takové probděné noci je dostatečným trestem pro nás naše kocovina morální. Nežijeme přece v středověku, naučili jsme se jemněji cítit i myslit —

Kvartýrská. Kdybyste také dle toho jednali —

Dobiáš. To je právě, co zaviňuje morální naši kocovinu. Kážeme pořád umravnění, a zatím zůstáváme jen při slovech. Na čin nestačíme. Až když pak sedíme po celý den doma jako já, a rozvažujeme — jsou to smutné bilance! — Špína — špína — špína. Vidíte, že jsem upřímný.

Kvartýrská. A já myslila, že jste v nejlepší náladě!

Dobiáš. Jak byste si to mohla, milostpaní, myslit? Právě, než jste vešla, myslil jsem si, že bych zasluhoval řemenem. Na místě, co máme zvedat, taháme v bahno, a ani nám v tu chvíli nenapadne, že jsme v rozporu se svým přesvědčením. Ano, ano, milostpaní, je to strašné! Na mou čest! — Fuj!

Kvartýrská (usmívá se). Ještě je dobře, že si sám takhle vyčiníte.

Dobiáš. Co je to platné! To je dnes! Zítra se otřesu jako prašivá kočka, a za týden zvítězí ve mně zase pravěká nestvůra. Proč bych lhal? Dnes bych převrátil celý společenský řád, a obviňuji kde koho, a za několik dnů budu rád, že je to takové a ne jiné. A přec, věřte, milostpaní, v hloubi své duše jsem přesvědčen o své nicotě. Ale — eh — Jděte raděj, milostpaní, ať v čas sedíte v divadle.

Kvartýrská. Oči se vám lesknou, měl byste vypíti trochu limonády.

Dobiáš. Jak by se mně mohly lesknouti! To by byl zázrak!

Kvartýrská. Máte zcela jistě horečku. Jste nevyspalý. Jděte si brzy lehnout, ale nezapomeňte, prosím vás, zamknouti na pavlač, aby nezůstalo otevřeno. Kloudovi nejsou doma, jeli k dceři do Boleslavi, a kdyby se sem dostal zloděj, mohl by si zde zpívat.

Dobiáš. Zamknu.

Kvartýrská. Jen nezapomeňte. Usnete jistě tvrdě.

Dobiáš. Buďte bez starosti, vždyť je to také můj zájem.

Kvartýrská. Tak dobrou noc! — A — nelamte si hlavu. Nejste sám. Je vás tisíce a horších než jste vy.

Dobiáš. To je malá útěcha.

Kvartýrská. Ale teď již pospíchám —

Dobiáš. Dobrou zábavu, milostpaní.

Kvartýrská. Děkuji. Dobrou noc! (Odejde. Kolem okna mihne se její postava. Dobiáš kouří ještě chvíli hluboce zamyšlen. Pak odloží zbytek doutníku, natáhne nohy ku předu a opře si hlavu o zeď. Ruce má v kapsách, oči zavřené. Hodiny cvakají v nastalém tichu. Kolem okna projde zvolna mladá dívka. Brzy na to zavzní klepání na dveře a opakuje se.)

Dobiáš (zřejmě překvapen, ale nemění posici). Volno!

Olga (vejde s pavlače. Krásné děvče devatenáctileté se stopami velkého utrpení v tváři. Nápadný zjev. Oděna v laciné černé šaty moderního střihu, černý slaměný klobouk, na kterém jsou patrny stopy prošlého léta. V ruce nese kabelku a sbalený deštník. Usmívá se poněkud zmateně a nuceně, zatím co mluví rozechvělým hlasem). Dobrý večer, pane Dobiáši! Nelekejte se mne příliš.

Dobiáš (prudce vyskočí). Slečna Olga? — Na mou duši! (Podává jí ruku.) A právě jsem potřeboval světlý paprslek sem do toho šera. Vítám vás! Nikdy jste nebyla laskavější! (Tiskne jí ruku a podívá se na ni bystřeji.) Nebyla jste nemocna?

Olga (chladně). Proč myslíte?

Dobiáš. Zdáte se mně mnohem bledší, než jste bývala, ale to nejspíš v tom šeru. Hned rozsvítím. (Jde a chystá lampu na svém psacím stole.)

Olga (rozhlíží se). Jste sám doma?

Dobiáš. Docela sám. Paní odešla do divadla.

Olga. Šla jsem na nejisto, bála jsem se, že vás vůbec nezastihnu, a zatím jste sám! To je dobře. (Odkládá klobouk.) Dovolíte, že ano? Zdržím se chvíli.

Dobiáš. Jen odložte — dělejte, co vám je milo! (S rozsvěcením hotov.) Tak! (Přistoupí k Olze a znova jí podává ruku.) A ještě jednou vás tedy vítám. Nemám sice pokoj tak pěkný a pohodlný, jako jsem míval u vás, ale tím, že jste přišla sem, stal se také krásným.

Olga. Jste příliš zdvořilý —

Dobiáš. Poznámka vaše zní cize. Je patrno, že jsme se dva roky neviděli. Dva roky! To je doba! Kolikrát jsem měl v úmyslu k vám zajít, ale vždycky rozhodla nějaká překážka.

Olga (roztržitě). Hledala jsem vás o pohřbu svého otce.

Dobiáš. Byl jsem právě tenkráte doma. Sestra se vdávala. Litoval jsem srdečně vás i vaši maminku. Byla to jistě pro vás hrozná ztráta.

Olga (chladně). Hrozná.

Dobiáš. Míval jsem rád vašeho otce, když jsem u vás bydlel. Nikdy jsme se spolu nenudili.

Olga. Je ho škoda.

Dobiáš. Byl to konservativní, ale dobrý člověk.

Olga. — a pokud byl živ, mohly jsme slušně žít. Měl poměrně velkou pensi od knížete. Žili jsme snad až příliš bezstarostně, jako kdyby se nemohlo nikdy nic změniti. (Zamyšlena.) A teď je po všem. Úplně po všem.

Dobiáš. Ve vašich letech je to dvojnásob kruté. (Nabízí jí židli.) Ale sedněte si, slečno Olgo, u mne.

Olga (vyrušena). Ne — děkuji vám. Nechte mě stát. Vždyť není třeba konvence mezi námi.

Dobiáš. Jsem rád, že to posud cítíte. Známe se příliš dobře na konvenční hovor. Přes to, že jsem vás po dva roky, co u vás nebydlím, nevyhledal, zůstal jsem vaším dobrým přítelem. Ostatně, vy to víte, jinak byste ke mně nevešla.

Olga. Ovšem. Vymyká se to všem společenským pravidlům, ale, věřte, že se cítím u vás v úplném bezpečí. Je mně v tuto chvíli tak dobře, jak mně už dávno nebylo.

Dobiáš. Jste hodná za to, že mi to povídáte právě dnes, kdy bych si nejraději prohnal hlavu kulí.

Olga (s rychlým, neklidným pohybem). Proč?

Dobiáš (zúmyslně lehkým tonem). Nu — nepolepšitelný flamendr. Do čtyř hodin do rána zase jednou! — Znáte to, kdy jsem byl ještě u vás. Víte, kolikrát jsem dostával od vaší matky i od vašeho otce.

Olga — ano —

Dobiáš (snaží se udržeti hovor v proudu). Ale to nepatří sem. Vypravujte raděj o sobě. Nevím o vás už dlouhý čas ničeho. Když jste

se přestěhovali, a já musil od vás, protože nezbýval pro mne pokoj, bylo mně moc smutno. Všichni jste mně chyběli. Uvykl jsem vám za čtyři roky úplně a zvláště vás jsem postrádal. Byla jste veselá, taková fešná a plna duševního života. Při tom jen náš hezký poměr mně chyběl. Pamatujete se přec, jací dobří kamarádi jsme byli!?

Olga (bez zájmu). Ó jistě.

Dobiáš. Jak jsem vám dělával slohové úkoly, když jste byla na vyšší dívčí škole?

Olga. Ovšem.

Dobiáš. Jak jsme debatovali o všem možném, hádali se, a jak jste mně jednou natloukla?

Olga (bezpřízvučně). Na všecko se pamatuji.

Dobiáš (vřele). Ty hezké večery při společné práci! Učení do úmoru, ale veselá při tom mysl. Sedávali jsme třeba do jedné hodiny v noci nad knihou, ale nebyli bychom měnili s celým světem.

Olga (slabě vzdychne).

Dobiáš (v proudu). A pak ta rána, kdy jsme vycházeli společně do školy! V mlze, v mrazu, v dešti až na roh Vodičkovy ulice, pak jsme si řekli na zdar! a rozešli se! (Zamlčení.) To byl nejkrásnější čas mých studií! Nikdy na něj nezapomenu!

Olga (opřena o stůl, upírá na něho pohled, v němž nelze ničeho čísti).

Dobiáš. I když vás nyní vidím, tak dospělou a vážnou, vzpomínám ještě na Olgu z vyšší dívčí, která mně byla tak upřímnou kamarádkou a pokušitelem. (Se smíchem.) Nohavice dole sešít, do klobouku dát mouky, do postele zouvák, anebo hrách — viďte, slečno Olgo, to byly nápady!

Olga. Tomu už je dávno.

Dobiáš. Ne tak dávno! Před dvěma lety ještě — to vám, tuším, bylo sedmnáct roků, pustila jste v noci ke mně chrousta do pokoje.

Olga (suše). A přece je tomu dávno již.

Dobiáš (zaražen). Prožila jste ovšem od té doby mnoho. Vždyť váš otec je již půl druhého roku mrtev.

Olga. Víc než půl druhého.

Dobiáš. A po jeho smrti se u vás jistě všecko změnilo, zvláště, když jste nebyli na ni připraveni. Mrtvice! To je jako blesk! — — Slyšel jsem u Staňků, že jste chtěla přijmouti nějaké místo v obchodě.

Olga. Chtěla jsem, ale nedostala jsem je.

Dobiáš. A — nic jiného jste nezkusila?

Olga. Všechno, ale nic s úspěchem a také ne s radostí. Jsem jako podlomena.

Dobiáš. Pochopitelné! Byla jste uvyklá bezstarostnému životu. (Zamlčení.) A jak nyní žijete?

Olga (táhle). Smutně. Maminka dostala od knížete dvě stě pense.

Dobiáš. To je ovšem trpké.

Olga (týmž tónem). Ani byste to u nás nepoznal. Bydlíme v malém pokojíku do dvora, a ještě za ten jsme poslední čtvrtletí nezaplatily. Maminka je ku práci stará, a já neumím vlastně nic. Šít — hm — Snad by se má existence jinak jmenovala — Ještě rukama bych mohla

pracovat, ale to je tak těžké a nemožné při mém vychování. Jsem na to příliš excentrická, citová a nepoddajná.

Dobiáš. Měli vás nechat studovat! Kolikrát jsem to vašemu otci navrhoval! Byla jste neobyčejně nadaná, bystrá a vnímavá.

Olga (temně). Škoda všeho.

Dobiáš. Tu nechuť vašeho otce ke studiím jsem nikdy nechápal. V té nejlíp byla vidět jeho konservativní povaha. A při tom znát vás! Snad z tisíce jedna nemá tolik vrozené inteligence a tolik schopnosti jako vy —

Olga (prudce). Prosím vás, nemluvte o tom.

Dobiáš. Vždyť je mně vás líto! Takto zde nyní stát se založenýma rukama a dívat se, jak život kolem vás teče. Je ve vás ztracena síla, které je věčný žel! — Dvě stě pense, a nikde nic jiného — A vy byste byla musila dělat na studiích divy! Jsem o tom přesvědčen!

Olga (nuceně, s lehkým úsměškem). To již není ani pravda. Otec je půl druhého roku mrtev, a od té doby jsem prožila tolik, že nemáte o tom ani ponětí. Člověk prožívá a mění se. Přešlo pětsetpadesát dnů a nocí — — (s pohledem před sebe.) Pětsetpadesát! — — To už nejsem já — to je někdo jiný!

Dobiáš. Musíte se vzchopit, slečno Olgo!

Olga (vydechne). Á ne — již se nevzchopím, není to možné. Zde ve mně je všecko ubito. Den za dnem, hodina za hodinou pustošily. Ať jsem počala cokoliv, vše mně selhalo. Všude je plno lepších sil než moje, všude plno lidí již osvědčených, a hlavně — všude lhostejnost. Právě ta lhostejnost nejhůř ve mně řádila — — — Ničeho nepřijmout a zásoby vydat! Všecko ve mně zhynulo jako v suché půdě. Jen bída u nás zůstala. (Mlčení.) Víte, co je bída?

Dobiáš (stísněn). Vím jen, co jsou nesnáze.

Olga. Ach, to nic není! Těm lze vzdorovat, ale — bídě ne — — Pomyslete, že zaplatíme za pokojík stodvacet zlatých ročně, a že nám zbude osmdesát na stravu a oblek — — O duši při tom nemluvím, neboť pro tu nezbude nic, jen zoufalost, a to ještě na krátkou dobu. Tužby vymírají vysílením, povstává resignace.

Dobiáš. To je žalostná zpověď, slečno Olgo.

Olga. K tomu ke všemu vědomí, že matka by se zachytila, ale se mnou že nemůže. — — Milý pane Dobiáši, znám dny smutnější než hřbitov — ale ty, bohudíky, netrvají dlouho.

Dobiáš. Jak tomu mám rozumět?

Olga. Nu — netrvají. Smutek je vždycky dočasný. Pak buď otupíme, anebo zvítězíme. Já — jsem nezvítězila. (Přejde k psacímu stolu a v myšlenkách vezme s něho malou fotografii a zadívá se na ni.)

Dobiáš (rychle). Zahoďte to, slečno Olgo! To není pro vaše oči.

Olga. Kdo je ta dáma?

Dobiáš. Známá — eh! Zahoďte to!

Olga. Milenka?

Dobiáš. Ne —

Olga. Přítelkyně?

Dobiáš. Ne —

Olga. Příbuzná?

Dobiáš (chce vzíti jí podobiznu z ruky). Ale — ne!

Olga (pátravě). Kdo je to tedy?

Dobiáš. Co na tom! Ukažte!

Olga. Nu, kdo je to, pane Dobiáši?

Dobiáš. Co mám vám říci? Známá je to. Snad to chápete.

Olga (po chvíli). Proč ji máte na psacím stole?

Dobiáš. Dal jsem ji tam teprve dnes ráno. O čtyřech hodinách ráno děláme hlouposti, i kdybychom věděli, že nás snižují. (Vezme podobiznu, roztrhá ji a hodí do plivátka.)

Olga (sleduje jej pohledem. Pak se otřese a zastře si tvář rukama.)

Dobiáš (u ní). Urazil jsem vás?

Olga (neodpovídá).

Dobiáš. Prosím vás —

Olga. Ne. (Mlčení.)

Dobiáš. Chvějete se —

Olga. Zamrazilo mne.

Dobiáš. Taková nevyzpytatelná jste v tuto chvíli. Nač myslíte?

Olga. Na nic. — Ale chtěla bych moc myslit! Bylo by to pro mne štěstím. (Zamlčení.) Víte, jaká byla ta žena? (Myslí na podobizně.)

Dobiáš. Prodejná.

Olga (rozčiluje se). A víc — víc —

Dobiáš. Ničeho víc. Je mně to lhostejné.

Olga. A kdybyste měl ji omluviti?

Dobiáš. Snad bych ji omluvil. Vím, jak takové existence povstávají. I vy byste ji omluvila —

Olga (vybuchne). Á ne! — To není to! — Hrozím se jí! — (Těžké zamlčení.)

Dobiáš (trpce). A mne se nehrozíte?

Olga. Vás — ne. (Jednoduše.) Vy jste pan Dobiáš, kterému jsem sypala hrách do postele. (U něho.) Ano, docela dobře: náš pan Dobiáš. Vás se nehrozím.

Dobiáš (přemáhaje vzrušení). Proč o tom mluvíme? Takový těžký a ošklivý hovor. Povězte mně raději, proč jste ke mně přišla, slečno Olgo? Je to jistě něco důležitého. Mohu snad něco pro vás učiniti?

Olga (mlčky kývne hlavou).

Dobiáš. Nuže, mluvte tedy! Měla jste to hned říci! Co mně chcete? Proč jste mne vyhledala?

Olga. Mám k vám prosbu, pane Dobiáši.

Dobiáš. Nejsou-li to peníze, slečno Olgo — Víte sama, že o ty je u mne vždycky nouze. Musím teprve sehnati kondice, peníze, co jsem měl z domu, jsem skoro probil, a nemohl bych vám pomoci, i kdybych z celého srdce chtěl. Odpusťte, že mluvím tak upřímně.

Olga (zachmuřena). O peníze se nejedná.

Dobiáš. Jinak jsem vám ve všem k službám, jako byste byla mojí sestrou.

Olga. Sestrou! — — Ano tak — (Jde ke stolu a vyjme z kabelky revolver. Podává ho Dobiášovi.) Prosím vás tedy — střelte mě!

Dobiáš (couvne). Šílíte?

Olga. Je nabitý — Prosím, jen vezměte a stiskněte. Nedá vám to žádnou práci.

Dobiáš. Nerozumím vám — nechápu vás —

Olga. Ach, neuvažujte! — Přijde-li k vám člověk, a prosí vás, abyste ho zastřelil, nemáte se ani ptát po příčině.

Dobiáš (třesoucím se hlasem). Myslím, že žertujete.

Olga (vytáhne z kapsy list). Bát se ničeho nemusíte. Pamatovala jsem na vás. To je pro maminku. (Čte bezbarvým, chvílemi sípavým hlasem.) Zastřelila jsem se u Dobiáše sama o své vůli, protože jsem to nechtěla udělat doma, a mezi cizími jsem nebyla jista. On všecko již zaopatří a připraví tě na mou smrt, která je pro mne vykoupením. (Zastrčí list zase do obálky, zalepí jej a uschová do kapsy. Pak se tázavě zahledí na Dobiáše.)

Dobiáš. Ale to je skutečné šílenství! Vy nejste při smyslech — Nemyslíte to přec vážně, vy mladá, půvabná, plna duševní síly a nároku na život —

Olga (položí revolver na stůl a učiní rukou posuněk, aby Dobiáš nepokračoval. Prsa se jí zvedají, a propukne v divoké, bezuzdné štkání.)

Dobiáš (u ní). Slečno Olgo — pro boha — co je s vámi? Slečno Olgo, máte-li ke mně důvěru —

Olga (klesne na zem). Zastřelte mne! Zastřelte mne! Zastřel—te tak, jak před vámi klečím.

Dobiáš (chce ji zvednouti).

Olga (jektajíc). Sama nemám k tomu odvahy. Hleďte, třesou se mně ruce, jak na něj sáhnu, a je nabitý již celý měsíc! Zmrzačila bych se — ale nezabila — Pane Dobiáši, pro spásu vaši i mou — —

Dobiáš (zvedne ji vší silou. Pak pevně.) Jste nemocna. Dovedu vás k matce. To bude to nejlepší. (Otevře skříň a chce vyhledati převlekač.)

Olga (skokem u něho). Co chcete? (Zamezí mu oblekání.) Co — myslíte? (Pavlač se osvětlí plynovým světlem, tak že zcela jasně je viděti zábradlí a protější dům. Okno na ulici také zazáří.) Jsem ráda, že jsem konečně odešla. Na dobro odešla. (Zavře skříň, a mluví překotným nepřirozeným hlasem, divně se usmívajíc.) Řekl jste přece, že jsme kamarádi, či ne?

Dobiáš. To jsem řekl. Avšak vy jste tak podivná, oči vám svítí —

Olga. Co na tom? O to se nejedná. Znáte mne přece jako nikdo na světě —

Dobiáš. V tuto chvíli ne.

Olga (pokračuje). Sledoval jste můj vývin, nechal jste si ode mne vyprávět, přál jste mně neodvislý život, a — — nevzpomínám na všecko. A já byla před vámi tak úplně sans gêne. (Směje se trhaně.) Viděl jste mne často v nočním kabátku, na lůžku, když jsem byla churava. Česala jsem se před vámi v jedné sukni. — Sevšedněli jsme si v tom denním styku. Přestali jsme být pro sebe pohlavím. (Vyhrne si rukáv vysoko nad loket.) Sáhněte mně na ruku. Ne sem — až sem!

Dobiáš (pevnou rukou sevře jí rámě).

Olga (vítězně). Ani jste se nezachvěl! — Kdo jiný na vašem místě by byl toho schopen! — A polibte mne ještě — pro mé upokojení. (Nastaví rty. Dobiáš váhá.) Nemůžete?

Dobiáš (ji z lehka políbí. Dojat). Slečno Olgo —

Olga. Jako když se listy dotknou! Ne květy! Listy! (Vydechne.) Ach, bože, jaká je to úleva v myšlenkách! — Jsem v bezpečí u vás! Už dávno jsem nebyla v takovém — (Šeptem.) Věříte, že nejsem nikde jista? Ani doma, ani na ulici?

Dobiáš. Co tím myslíte?

Olga. Že povolila pode mnou ochranná síť, která měla mne chránit před pádem.

Dobiáš (chce mluviti).

Olga (odmítavě). Počkejte! Nemluvte přec! Jsem šťastna, že cítím v sobě proud těch dlouho hledaných slov! — A vy mně nemůžete říci nic nového! Vím všecko o vás. Studujete, budete dělat rigorosa, hýříte v noci, a zůstáváte při tom počestný — ano, zcela správně. — Ale teď nemohu zachytit nit — — Co jsem chtěla? (Vzpomíná.) Hýříte v noci jako ostatní, kupujete živé zboží, a druhý den po něm plváte — — Co jsem jen chtěla ještě? — (Jakoby nalezla myšlenku.) Ano, to. Chtěla jsem vám říci, že jsem ztracena. Visím, milý příteli, na vetchém cáru, a čekám, až ten cár pode mnou povolí. (Těsně u Dobiáše.) Rozumíte mně, pane Dobiáši? Jsem ztracena. (Křičí.) Ztracena! Ztracena!

Dobiáš. Kdybyste mi aspoň vysvětlila —

Olga. Počkejte přec! Když se vás neptám, nemluvte, je to zbytečné. To, co byste mně mohl říci, řekla jsem si bezpočtukrát sama. (Chodí po pokoji.) Takto jsem chodila doma a říkala si: Rozum! Sílu! Náboženství! Sebeúctu! — Zachyť se! — Ale bylo to marné. — Jsem úplně bez pomoci — — Jedna z davu! Jedna z vyhozených ku shnití. (Naznačuje rukou.) Tak ven! — — Ležím u příkopu a čekám, až přijde první a svalí mne tam na své cestě. Pak půjde klidně dál a bude si hvízdati. (Zahvizdne.)

Dobiáš (zdrcen). To není možné!

Olga. Ó, ano. Tak, špičkou boty — jako padavku — bez vzdechu, bez myšlenek. Má na to podepsanou privilej! (Po chvíli, zatím co Dobiáš bledý dívá se na ni s hrůzou a s úžasem.) A víte — kdybych měla aspoň vůli! Vůli dělat ku př. klobouky! Ale já té vůle nemám, pozbyla jsem jí, a nevím sama kdy. — Nejprve jsem chtěla, ale k tomu musí být vždycky dva. Jeden, který nabízí, a druhý, který přijímá. Na neštěstí, toho druhého jsem dlouho hledala, a tak se ve mně ošoupala naděj a pak i vůle. Dnes jí ve mně už není. — A ničeho ve mně není. — Všecko zmizelo. — Vím, že jsem na obtíž matce a celému světu. — Neposkytuji užitku. — Nejdu v řadách. — Chodila jsem po několik večerů kolem Vltavy, a čekala, až se do ní vrhnu, ale nedočkala jsem se. Dívala jsem se, jak měsíčné světlo se k ní lísá, namáčela si v ní šátek a přikládala na žhavé čelo. Do ní však jsem neskočila. Neměla jsem k tomu dosti vůle. — A tak vracela jsem se opuštěnými ulicemi, a stále chtivěji naslouchala známým krokům těch, kteří čekají, až pozbudu i — resignace.

Dobiáš. Kdo jsou oni?

Olga. Ti, kdož mají vůli. (Jde k oknu, vedoucímu na ulici, a podívá se ven. Pak kyne Dobiášovi.) Pojďte sem! (Ukazuje z okna.) Tam vidíte jednoho z nich. Šel za mnou až k tomuto domu. Dobře větří!

Dobiáš (rozechvěn). Kdo je ten muž?

Olga. Nevím.

Dobiáš. Jak se jmenuje?

Olga. Ti nemají jména. — Jdou jen a usmívají se, a vědí, kde je cíl. Kdyby se měli vraždit, zaniknul by svět.

Dobiáš (hledí na ulici. Pak s patrným ulehčením.) Již zmizel. Nejspíš hledal doktora Lenku. Bydlí zde v domě.

Olga (pohrdavě.) Mýlíte se! — Ten hledá mne!

Dobiáš (s hrůzou hledí na ni). Vás?

Olga. Jistě.

(Dlouhé tíživé mlčení. Je slyšet kroky. Kolem okna projde elegantní muž s velkým knírem, v cylindru a v rukavicích. Klepá na dveře.)

Dobiáš (dutě). On chce vejít.

Olga. Ano.

Dobiáš (přiblíží se ku dveřím a zamkne je na klíč. Pán jde k oknu a hledí chvíli do vnitř, usmívaje se a kroutí si knír. Konečně zmizí. Jeho kroky zanikají na dřevěné pavlači). Odešel —

Olga (přistoupí k oknu na ulici a chce je otevříti).

Dobiáš (zděšen). Co chcete počít?

Olga. Podívat se, odešel-li skutečně. (Okno povolí.)

Dobiáš (strhne ji nazpět. Těžce oddychuje.) Ne — to — ne —

Olga. Proč?

Dobiáš. Spatřil by vás a čekal dále. Nemohla byste odsud odejít.

Olga (zvolna, se rty bledými, vážně hledíc na Dobiáše). Jak víte, že se sem ještě dívá?

Dobiáš. Jste — strašná —

Olga (se sesíleným hlasem). Proč myslíte, že neodešel, když mě viděl ve vaší společnosti?

Dobiáš (blábolí). Protože — neodešel bych — též —

Olga (šíří pohled). Vyčkal byste —?

Dobiáš. Ano — — Netrýzněte mě. Jsem úplně seštvaný.

Olga (naléhá). Vyčkal byste — a —?

Dobiáš (v suggesci.) — a pak — bych zkusil — své štěstí —

Olga. Jak?

Dobiáš. Šel bych za vámi — řekl bych vám — že jste krásná — nabídnul bych vám rámě —

Olga. — — a kdybyste cítil, že klesám vedle vás, že se chvěji a neodpovídám —?

Dobiáš. Nepozoroval bych toho.

Olga (vyrazí). Že ne? — Proč!?

Dobiáš. Překáželo by mně to.

Olga (v stupňovaném rozčilení). — a kdybych vám vyprávěla — historii — této chvíle —?

Dobiáš (smrtelně bledý). Slyšel jsem podobných mnoho.

Olga. Propustil byste mě?

Dobiáš. — — ne — —

Olga (vzkřikne jako poraněné zvíře). Ne? — !!! (Blíží se zvolna k němu.)

Dobiáš. Co — chcete?

Olga. Kousnout vás!

Dobiáš (couvne).

Olga. Vy — vy — padouši! — Kde je ve vás svědomí? Kde lidskost!? — Hyeny! — Otrokáři! (Z hluboka oddychujíc.) Myslíte, že nepociťuji až na dně své duše hrůzu, kterou jste zplodili od pravěků, v nichž jste pány? — Víte, co je vzduch, vesmír, zem i voda, ale nevíte — — co je — seštvaná ženská bytost! Blýskáte se ve fracích, v klerikách, v uniformách, pyšníte se tituly a úřady — vy — zloději života! — Nahá, bídou sežloutlá ramena kupujete — slzy zadržíte — výkřik potlačíte, duši vyssajete, a pak chodíte s hlavou vzhůru, a nestydíte se býti — lidmi! Ničemové! — Kdo je vám roven? — Kdo kupuje ještě úsměv tam, kde srdce zoufá? Kdo poroučí umírajícímu, aby tančil a zpíval? — Kdo kupuje ženy? — — Kdo jste? — Kdo jste? — Kdo — — !? —

Dobiáš (nastaví proti ní ruce). Slečno — Olgo!

Olga (vydechne poslední silou). Lidští psi!

(Mlčení. Olga chystá se k odchodu.)

Dobiáš (jektaje). Kam — jdete?

Olga (surově). Na trh.

Dobiáš. Po tom všem, čím ve vás vzplála tato nenávist?

Olga. Tím jsem uzrála — To byl zbytek mé bytosti —

Dobiáš. Slečno Olgo — slyšte mne! — Byla jste mou první a jedinou láskou. Nikdy jsem vám to neřekl, protože jste mně byla příliš svatá. Teď vám to povídám, když stojím před vámi sešlehaný do krve.

Olga (chladně). A — a?

Dobiáš. I teď uprostřed té civilisační špíny zůstal váš obraz čistý. Nevzhlížel jsem k němu jen proto, že jsem si byl vědom své — ničemnosti, ale rád — rád jsem na vás vzpomínal ve vaší růžové halence, v níž jste byla jako poupě nedotknuta.

Olga (drsně). Nepamatuji se na to. Teď jsou břehy podemlety, z polí povstalo bahno. Snad se ještě shledáme, a pak se této chvíli jistě budem — smát — pane Dobiáši. (Odchází.)

Dobiáš (zoufale). Nepustím vás!

Olga (podívá se dlouze a pátravě na něho. Tvář její se jasní.) Máte sílu? — Máte vnuknutí?

Dobiáš. — nepustím vás —!

Olga. Chcete zvítězit? Chcete být vykupitelem?

Dobiáš (ve hrozném duševním zápase). Nepustím vás!

Olga. S okem zářícím? U vědomí, že nic jiného nezbývá?

Dobiáš. — mluvte — mluvte —

Olga. Zachránit ženu? Nedat ji na pospas? Zabít ji dřív, než slina na ni dopadne?

Dobiáš. — poslouchám vás —

Olga. Stvořit chvíli očisty vás — vás všech? (Béře zvolna revolver.)

Dobiás. Co — co?

Olga. Pokání v mé krvi za všecky věky —

Dobiáš (vezme od ní zbraň. Potřese hlavou, jakoby jej tížila. Náhle jasně.) Vy chcete?

Olga. Ano. (Stojí tiše, a hledí na něho měkce a vážně.)

Dobiáš (s naběhlými rty a s výrazem horečné síly). Klid!

Olga. Děkuji vám — —

(Zavzní výstřel. Olga mrtva klesne. Dobiáš chvíli na ni hledí, jakoby se ze sna probouzel, pak se zapotácí ke stolu a propukne v řezavý, nepřirozený pláč.)

FRANT. KLEMENT:

Z Bajrutu do Tarta.

Přesně o páté hodině ranní nastoupen pochod z Dělového náměstí v Bajrutu, a čerstvým vzduchem klusali naše koně městskou čtvrtí Es Saifa a Rumele severním směrem k pevnému mostu přes starý Magoras — nyní říčka Bajrut — u něhož obvod turecké právomoci končí a libanského gubernatorství začíná. Libanská, slušně ošacená a statně vypadající stráž kyne nám přivětivě, a my zabočujeme po karavanní, do Tripoli vedoucí silnici k rovině sv. Jiří, kde se v dobách římských rozsáhlý amfitheater nalezal, jehož skrovné zbytky tu a tam viditelny jsou a stejně jako trosky oblouků antického vodovodu z kypré zeleně travin a úponkovitých květin vynikají. Oko cestovatele těká s potěšením semo tamo po úbočích a kopcích, odkud mu kynou přečetné vesničky, a pak se nese výše k táhlému hřebenu hory Saninu, kdež se — nyní v letním období — již jen v zářezech pruhy sněhu bělají. Nám po levé straně rozkládá se do dálky hladina moře, a hukot pravidelně a šumně vracejících se vln doráží k nám od nedalekého břehu, kdežto na zad, ozářen klidným světlem ranního slunce, leží Bajrut, podle slov arabského básníka „jako rozkošná sultánka, kteráž na zelených kobercích odpočívajíc, v snivé bezstarostnosti do modrých proudů hledí". Za říčkou Maut (smrti) popoženeme koně, a tryskem to jde přes most říčky Anteljas, pak při moři k filtračním a strojním budovám anglické vodárenské společnosti, jež zde uprostřed velmi úrodných polností leží a Bajrut dobrou pitnou vodou zásobují. Před námi vystupuje a do moře téměř srázně spadá lysé, silně světralé předhoří Batrun, kolem něhož těsně nad vodní hladinou nová silnice ku vtoku Psí říčky — Nahr el Kelb — vede, kterouž kdysi Řekové „Lykos" (vlčí řeka) jmenovali. Přes říčku vedou dva mosty, z nichž starý, tříobloukový, nyní opuštěný a blíže horstva se nalezající, sultánem Selimem (r. 1520) a pak na novo emirem Beširem (1829) zbudován byl, kdežto

pětiobloukový nový, asi 300 kroků pod starým dále směrem k moři stojící, před desíti lety libanská vláda postaviti kázala. O tom není arci pochybnosti, že se zde již za biblických dob starý most nalezal, neboť tudy táhly podél pobřeží četné válečné výpravy, a za Kanaanejských Giblítů a sousedů jejich Foiničanů zbudována tu cesta přes hořejší část předhoří, kdežto nížeji položená, do skalních stěn vtesaná a rozměrnými plotnami dlážděná silnice — asi 39 m. nad hladinou mořskou — Římany založena byla. Pod touto cestou upravena před dvacíti lety nová karavanní silnice, a týmž směrem budují nyní železnici z Bajrutu do Tripoli.

Vznik několika tamních památníků, nevšedně zajímavých, dlužno zde blíže vysvětliti. Před 3280 lety objevily se na zdejších výšinách rozbrázděných skal přečetné zástupy bojovného lidu, jemuž velel slavný Ramses II., vracející se z válečné výpravy, v jejímž průběhu si četné asijské národnosti podmanil. Týž rozkázal, aby události tohoto tažení v hieroglyfech zde do skály vtesány byly a budoucím pokolením slavné jeho činy hlásaly. V pozdějších dobách ubírali se touto cestou bojovné zástupy jiných národností, a vítězní vladaři i vojevůdcové, seznavše obsah prvního pamětníku Sesostriova, nelenili a rozkázali, aby také jejich úspěchy do této skalní stěny zaznamenány byly. Tak povstal pamětník s podobiznou assyrského vladaře Sin-achi-iriba (Sanheriba), jenž se touto cestou před 2597 lety (r. 701 př. Kr.) ubíral. Po uplynutí dalších 8 století objevili se tu římské legiony na zpáteční cestě z výpravy proti Parthům, a slavný Marcus Aurelius neopomenul stěnu opatřiti nápisem, jenž oznamuje, že se těmito končinami ubíral. Ibrahim paša zanechal tu arabský nápis z r. 1830, a poslední památník v řeči francouzské oznamuje jména všech velitelů výpravy syrské z r. 1860—61 s Napoleonem III. na prvním místě. Proti tomuto poslednímu památníku nebylo by arci nic k namítání, avšak na rozkaz tohoto císaře dobrodruha vykonán zde přímo hanebný vandalismus tím, že odtesán staroegyptský, bohu Phtah věnovaný nápis, a na jeho místo upraven zmíněný památník Napoleonův. Při prohlížení jsem seznal, že tento poslední nápis dlouhého trvání míti nebude, neboť skála je na těch místech značně drolivá, rychle světrává, a v průběhu několika desítiletí písmo zanikne. Neméně zajímavá jest okolnost, že nejstarší nápisy proti přírodním vlivům přilehajícími deskami z kovu chráněny byly, což dokazují kolem reliefů vytesané díry na skoby, v nichž rozměrné plotny visely. V celku nalezalo se zde devět památníků, a mimo to nalezeny další 4 při kopání vodní stoky roku 1882, jejichž assyrské klínové písmo následkem silného zvětrání rozluštěno býti nemohlo, což platí též i o všech egyptsko-assyrských nápisech. Nejlépe zachován je římský, beze vší ozdoby provedený nápis, jenž zní:

Imp. Caes. M. Aurelius
Part. Max. Brit. Max. Germ. Maximus.
Pontifex Maximus.
Montibus Imminentibus
Lyco flumini caesis viam dilatavit.
Per Antoninianam suam.

Poslední věta: Invicte imp. Antonine P. Felix Aug. Multis Annis impera, zmizela nyní docela, a cestovatel Maundrel to byl, který ji před

Starý a nový most přes Psí říčku u Bajrutu.

lety opsal a takto zachoval. Assyrské pamětníky zdobeny jsou postavami králů v dlouhém šatě s královským kloboukem (Kidaris) na hlavě, s rukou v před nataženou aneb žezlo třímající, kdežto na egyptských vyobrazena menší postava Faraonova s bohy Ra, Ammon a Phtah. Rozměry těchto prastarých „kamenných navštívenek“ — tak je totiž nazval můj cestovní soudruh — měří 1 m. 50 cm. až 2 m. 30 cm. výšky a 75 cm. až 1 m. 30 cm. šířky, při 10 až 14 cm. hlubokém výtesu.*)

Také Herodot zmiňuje se o tomto památném místě a uvádí, že na rozkaz Sesostrisův postaveny tu obelisky a sloupy s podobami ženských bytostí na znamení zbabělosti obyvatelů těchto končin, kdežto jinde označovaly postavy mužů chrabrost domorodcův. Na výběžku tohoto předhoří stával za starých dob na vysokém podstavci směrem k moři kamenný vlk s otevřenou tlamou, a, bylo-li bouřlivo, a burácel-li do hrtanu tohoto zvířete vichr, znělo z jeho útrob stenavé vytí, což prý na pověrčivý lid přímo děsivě působilo. Arabové považovali tohoto vlka za psa, a proto nazvali zdejší říčku „psí“ (Nahr el Kelb) a z nenávisti k podobným výtvorům hodili sochu do moře, kde se na několik kusů rozbila. Stará báj vypravuje o tomto zvířeti, že když jeho vytí až na ostrově Cypru slyšno bylo, znamenalo to neštěstí tuto zemi očekávající. Při pohledu na výtok říčky do moře pozorujeme, že se šíře vyústění značně zvýšila, a z této příčiny nevnikají mořské vlny i za značných bouří za výtok, jak tomu za starých dob bývalo. Pramen, nemnoho kilometrů dlouhé říčky spatřil jsem na severní straně hory Saninu, kde z vysoké, nástropními i odzemními krapníky vyplněné jeskyně vytéká a dále značně hlubokými roklemi a mezi sráznými stěnami temných úžlabin šumně proudí. Zejména hořejší, až k osadě Mezraat sáhající část říčního toku vyniká malebnými pohledy na skalnaté úvaly, kolmé stěny a svérázně malebnou horskou přírodu.

Od památníků „Psí říčky“, jel jsem dále k zátoce Džune, kde leží stejnojmenná, morušovými zahradami obklopená vesnice, nad níž po pravé straně okruh horských, piniemi řídce porostlých a stupňovitě rozložených úbočí vystupuje. Za starých věků stávalo na těchto místech dobrým přístavem opatřené město Foiničanů Serba, z něhož ani nejmenší památky nezbylo. Z desíti menších, na břeh vytažených lodic soudím, že džunští obyvatelé buď rybolov anebo snad také výnosnější podloudnictví provozují. Jezovité, téměř vesměs francouzské národnosti přináležející, mají nedaleko blízké osady Gadir pěkné místečko uprostřed zelených zahrad a hustě porostlých tarasů, a vzorná jejich škola těší se výborné pověsti. V době prudkých zimních dešťů řinou se ve zdejších horských končinách celé spousty vod se svahů a strání, čímž v tarasech trhliny a průlomy vznikají, jimiž se takto úrodná půda splavuje. Podobné zhoubné následky zimních přívalů dají se jedině úmornou pilností a pracovitostí obyvatelstva napraviti, a kde se to nečiní, anebo kde dělných rukou k tomu se nedostává, zaniká rostlinstvo, a hospodářství hynou. Zhoubné následky zimních dešťů spatřujeme dosti zhusta v Syrii i v Palestýně,

*) Touristé mohou tato zajímavá místa na polodenním výletu z Bajrutu povozem — 10 franků — koňmo 4 fr. a v krátké době též drahou navštíviti.

a poněvadž se domorodého obyvatelstva v nynějším ujařmení a za smutných poměrů zmalátnělost zmocnila, ubylo na mnohých místech ochraných prací, což má za následek, že leží mnohé kraje úplně ladem, a rolničení upadá. Totéž platí i o ničení lesů, a právě zde v Libanu zanikly slavné bory až na nevelké zbytky téměř docela. Poněvadž zde zákonů pro soustavné zalesňování a porážení doubrav není, jedná každý na svůj vrub a ničí i ty poslední skrovné háje, aniž by se o dostatečnou náhradu postaral. Obyvatelstvo Syrie — a to bez výjimky — nepřeje zalesňování, a bědné následky této nečinnosti, počínají se již na mnohých místech zkázonosně jeviti.

Další pochod vede nás kolem několika starořímských milníků k říčce Ma'amilten se starým mostem, s něhož na horském svahu vesničku Gazir a dále na výšinách kláštery Varka, Bkerki a Antura spatřujeme. Také s tohoto horského výběžku poskytuje již značně vzdálený Bajrut rozkošný pohled. Odtud směřuje stará římská, do skály vtesaná a dlážděná silnice k osadě Taberdža, kde se nedaleko budov pod krásným svatojanským stromem zastavíme, abychom se studeným obědem posilnili. Přípravy k takovémuto cestovnímu hodování nebývají nikdy příliš obsáhlé, zpola ležíce, zpola sedíce přijímáme na prostřeném koberci z rukou služebného ducha skromný oběd, a dobrý pramenitý mok z blízké studánky jest naším nápojem. Po obvyklém dvouhodinném odpočinku jeli jsme dále k místu Buvar a kolem několika u cesty stojících chánů, k říčce Ibrahim, v starověku Adonis zvané, o níž se později při popisu cesty Libanem obšírněji zmíním. Stejně jako říčka Lykos proudí Adonis hlubokými úžlabinami Libanu a před výtokem do moře dere se divokou roklinou k jednoobloukovému mostu, po němž směřuje naše další cesta kolem několika do skal vytesaných hrobů, jedné strážné věže a přes dva další mosty říčky Fedar a jiné horské bystřiny k osadě Džebeil, kde stávalo kdysi město Giblitů „Gebal", a před níž jest ještě jeden menší mostní přechod.

Filosof Judaeus Philo praví o tomto, řecky Byblos zvaném místě, že dle starého spisovatele Foiničanů Sanchunjatha bylo tehdy již městem starobylým, a že se v něm v chrámu, vynikajícím oslňující nádherou, konávala posvátná bohoslužba Adonise a Astarty. Giblitští požívali zvučné pověsti zručných kamenníků, kteří při budování Tyru, chrámu Šalomonova a několika význačných hradů a pevností zaměstnáni byli, a také byblošští tesaři Foiničanům znamenité lodi stavěli. Do starého Byblu putovávali ohromné zástupy zbožných (?) duší, aby zde za modloslužebných slavností ku slunci a měsíci divoké orgie smyslnosti páchali. V době jarní, v době květů, konány průvody se sochami Astarty a Adonise, při čemž sličné panny s rozpuštěnými vlasy a v úborech, pasy nespjatých, až k moři kráčely, do něhož pak podoby bohů byly hozeny. Z dějin připomínám, že město Gebal Peršanům roční výkupné platilo, později pak, že se ho zmocnil Alexander, načež přináleželo měnivě k Syrii a Egyptu, až konečně po nezdařeném vzbouření připojil je Pompejus k provincii Phoenicia prima. R. 1103 zmocnili se Gebalu křižáci, r. 1188 Saladin a později Turci.

Nynější Džebeil (Džebel) čítá jen několik set obyvatelů; a z památek jeho uvádím malebně nedaleko moře stojící zámek z dob saracensko-

Staré nápisy u Psí říčky.

křižáckých, jehož spodní vrstvy balvanů, a to zejména v hlavní věži prastarého jsou původu. Džebeilští klášterníci sv. Marona upravili starý gotický chrám sv. Jana a slušné, kupoličkou kryté baptisterium na své skrovné prostředky dosti úhledně. Chrám, zbudovaný roku 1100, jest třílodní, okna má oblouková, sloupečky zdobená, kdežto arkády zakončeny jsou do špice a sloupové střední kapitély prozrazují vzory starofrancouzské. Druhý nepatrný kostel zasvěcen je sv. Tekle, a malá, v soukromém domě umístěná kaple zbudována byla r. 1264.

Téměř v každém zdejším stavení spatřil jsem tkalce, pracující na malých stavech různé bavlněné, neb hedvábem protkané pruhovité látky, které s červenými a žlutými trepkami a pasy křiklavých barev v tamějším malém bazáru prodávají. Vzezření ženských bytostí zasluhuje známky „výborné“, a většina z nich pozdravovala nás přívětivým: „Nharak said!“ začež jsme obvyklým: „Nharak mbarak!“ poděkovati neopomenuli. Na jižní straně za osadou spatřil jsem několik sarkofagů, z nichž nejpěknější zdoben byl polovypouklými květinovými festony a umírajícím mužem, jehož podporuje druhý, nezraněný. Četné, v budovách džebeilských zazděné sloupy a mnohé balvany, z nichž jsem nejzajímavější — s okřídlenou koulí — původu fenicského na jižní straně za městem nalezl, upamatují cizince na různé stavební doby. J. E. Renan dal v okolí Džebeilu na některých místech kopati, při čemž objeveno mnoho starobylých předmětů a — prý — také základní zdivo svatyně Byblosu. Ohledání tohoto, na východě za osadou blíže Kasuby ležícího místa, nebylo však dosti důkladné, aby se bezpečně souditi dalo, že objevené zbytky pověstnému chrámu náležejí.

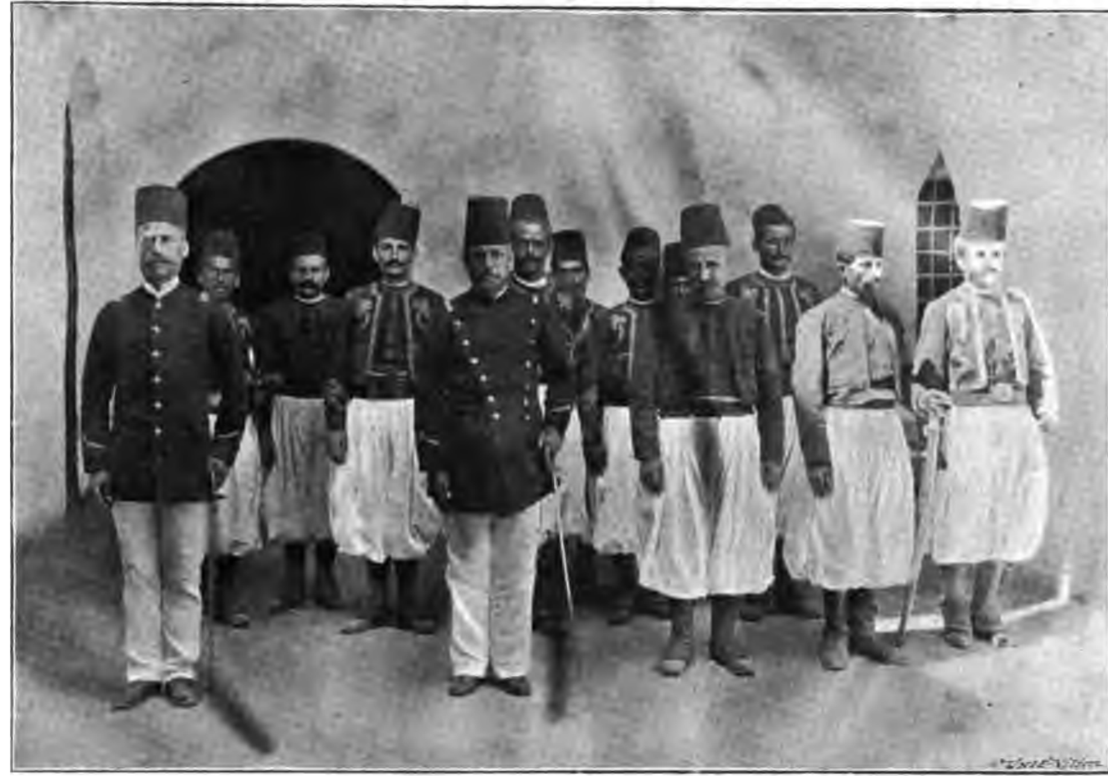
Krajina kolem Džebeilu vyniká kyprou vegetací, a, když jsem před slunce západem na teras vysoké věže zdejšího hradu vystoupil, abych zdánlivé pohroužení sluneční koule do hladiny mořské na nejzazším západním obzoru pozoroval, tu se mi malebné rozložení krajiny v zlatoskvoucím, pozvolna ve fialovou toninu proměňujícím se osvětlení, jak náleží, líbilo. Stejnoměrně vracející se šumot o břehy narážejících vln uspal mne ve stanu v době nejkratší, a z rána o 4. hodině nastoupil jsem další devítihodinový pochod do Tripoli.

Za Džebeilem počíná se prostor mezi mořem a svahy horskými úžiti, výběžky libanských vrchů sklánějí se až k mořskému břehu, a cesta pod osadou Amšit stoupá na počátku přes skalnatou půdu, pak mine údolíčko Medfun, a středem malebných útesů blížíme se k vesnici Batrunu. Za starých dob stávala zde pohraniční tvrz Foiničanů Botrys, a nynější 1800 duší čítající obyvatelstvo pozůstává z rybářů, tkalců a sadařů. Tamější, značně rozsáhlé zahrady smokvoní vynikají neobyčejnou úrodností a překvapují cizince kyprostí vzrůstu. Povaha syrského smokvoně je vskutku podivuhodna, a vývin jeho stojí za popsání. V listopadu neb na počátku prosince opadávají rychle nažloutlé listy, a pak trčí šedé, holé a rozpjaté větve do čerstvého vzduchu. V téže době jsou však již jeho vnitřní, živě proudící mízy v plné činnosti, a na větvíčkách tvoří se znenáhla pupence nové. Ve kmenu, uvnitř kořenů a větvoví odpočívá pak klidně tvůrčí síla až do konce měsíce února, načež se hrboly pupenců zvětšují a závitky listů po-

zvolna do délky vzrůstají. Na počátku měsíce března rozevírá vliv teplé sluneční záře svinuté a téměř očividně šířící se lupeny rychlým postupem, tak že jsou všechny větvě nejdříve světlou, dále pak temnící se rouškou kypré zeleni jako obaleny. Dle příznivě slunné polohy krajiny uzrává ranné ovoce počátkem května, pozdní koncem července a v první polovičce srpna. Za dne i v podvečer odpočívá Syřan v příjemném stínu rozložených haluzí a v parném období upravuje si pod fíkovníky své jednoduché noční kobercové lůžko. Při vykopávání kořenů pozoroval jsem příležitostně, kterak jejich jemné ohebné vláknoví a pevné vazy hluboko do rozpraskané skalnaté půdy vnikaly a přírodní silou trhlinami kamenů různými směry se rozšiřovaly. Syrské obyvatelstvo miluje náruživě sladkost fíkového ovoce, a požívá je v množství, které by našinci rozhodně bylo škodlivo.

Středověký, uprostřed Batrunu stojící hrad, o němž se nedá tvrditi, že je na místech staré tvrze Botrysu (Itoba al Assyrců) zbudován, neposkytuje nic zajímavého, a tak jsem jel dále kolem zříceniny starého zámku neznámého původu k vesničce Kubbe a přes most šumně do moře proudící bystřiny Džaus. Před zabočením do skalnatého údolí, v jehož středu na strmé výši trosky saracenského hradu Meliha stojí, pozorujem v dálce hornaté výběžky Libanu, a nahoru dolů vede nás nyní dosti nepohodlná cesta dále. Následkem sráznosti skalních, do moře spadajících stěn vine se cesta záhybnou oklikou k vyšinám předhoří eš-Saka a po tomto dále k pobřeží a dolů k zálivu stejného jména. Po pravé straně stojí na horských kupách maronitské kláštery, a v levo trčí do moře příkré, v starověku „Theouprosopon“ (tvář boží) zvané předhoří. Tvar, na severní straně do modravých vln nořících se skal, je prý mužskému poprsí podoben, ale k poznání toho je dosti značná dávka obraznosti nutna, a marně přimhuřoval jsem na druhé straně předhoří oční klapky, abych si rysy božské tváře znázornil. Marné namáhání, skály zůstaly mi podobu dlužny. Spatřil jsem tam jen četné tmavé vyhlodané dutiny, obrovské, z moře vyčnívající balvany, o něž se v přestávkách zvolna valící vlny tříštily, dále několik tureckých, pobřeží před podloudníky střehoucích vojínů a konečně úběl křídových skal, jejichž prudký, sluneční září způsobený odlesk zřítelnice citlivě dráždil.

Pod svahem předhoří Kala u vesnice Emfe odhodlali jsme se k polednímu odpočinku, neboť vedro nás tížilo dosti nemile, a první známky změny počasí odvanuly naši dosud veselou náladu. Vždy svěží a příjemný západní větřík počal ochabovati, pak zanikl posledním dechem, po němž se mořská hladina dočista vyrovnala, vedro se stupňovalo, a v celém ovzduší panovalo jakési zdánlivě mrtvé strnutí. Za našeho odpočinku snesl se pojednou s horských strání jemný vítr s dechem zimničně horkým. Můj cestovní factor, Drúz Smail, povznesl zraků svých k výšinám Libanu a pravil mrzutě: „Hanva šerki!“ (východní vítr), a tato poznámka mi stačila. Znám syrský východní vítr v letní době, znám tuto v ohni spařenou metlu, požahující ovzduší zdejších končin plamennými šlehy, znám ten žárný vichr, jak duje z pouští Syrie a z Nefudu, a znám jeho zhoubné účinky, jimiž moří, spaluje a tak mnohou oživu zdejší přírody umrtvuje. Vane-li jemně, tu plíží se zvolna nižinami

Libanská milice.

krajin, hourá-li mocně, pak bouří ve výšinách horstva, a dojde-li mu dech, spočine pekelné vedro na celé přírodě. Vdech i výdech horkého vzduchu způsobují tak mnohému značnou nevolnost, tepny buší rychleji, ústa prahnou suchostí, šat tíží celé tělo, a pocit zmalátnělosti ovládá člověka. A což teprv to ubohé rostlinstvo! Palčivý šerky ssaje z něho vnitřní oživující šťávu, dřeň vysrká z libé květeny, požahne traviny v troud, kypře zelené listoví stromů vadne pod jeho škodným vlivem, ochlípuje, a zmírající dítky přírody poskytují smutnou podívanou. Trvá-li šerky třikráte 24 hodin, je konečně k snesení, avšak hůře bývá, tíží-li krajinu týden, a velmi zle jest, když, zejména koncem měsíce května, až devátého neb dvanáctého dne pomíjí. Široširé, dříve zelení bující nížiny a planiny, porostlé svahy nižšího horstva a travinami pokrytá údolí změnily pojednou své vzezření, a, kamkoliv popatříme, zeje na nás zsinalá, šedohnědá a mdlá tvářnost matky přírody. Dříve šumně proudící bystřiny, potoky a malé říčky jsou vysušeny, a, pokrýval-li dříve temena velehor Libanu sníh, pohltil jej šerky až na zbytky, ležící v nejvyšších rýhách a rozsedlinách skal. Ale konečně zvítězí přece jen osvěžující západní vítr — hauva rarbi — a mocnými údery svých dalekosáhajících perutí rozproudí to celé dusné ovzduší, schladí je, a volně dýše opět celá příroda.

Za značného vedra vyjeli jsme o druhé hodině z Enfe (t. j. nos) a při pohledu na opodál stojící trosky staré věže vzpomněl jsem na Šalomona, básníka písně písní, který pěje: Nos tvůj jest jako věž libanská, kteráž hledí proti Damašku! Za Enfe hleděla tato věž směrem k Tripoli, jež leží za předhořím en-Natur, kudy vede cesta k pisčitému pobřeží a mine zelení obklopenou vesnici Kalamun. V pravo na výšině stojí klášter Jakuk, a cesta vede vzdáleněji od moře do úrodné roviny, v níž leží Tarabulus-Tripoli a s ním koňskou drahou spojené přístavní město el-Mina. Pohled na město, v pozadí částečně výšinami ohraničené, jest malebný, a oslnivě bíle natřené domy a minarety vynikají ostře z rozsáhlé, hustou zelení pokryté roviny. Bez zastávky jeli jsme několika úzkými uličkami výše k starému hradu, a tam mezi četnými olivovými stromy, značnými stářím a rozměry, kázal jsem postaviti stan. Toto, opodál tvrze nalézající se místečko poskytuje nad míru pěkný pohled do okolí a na město, jehož obyvatelé je „malým Damaškem“ zovou. S výše tarasu starého hradu — odkud je rozhled nejobsáhlejší — spatřujeme město, obklopené na třech stranách značným množstvím hustých zahrad, na něž jsou zdejší domorodci právě tak hrdi, jako Damasčané na svou rajskou Rutu. Středem města proudí řeka Kadiša, zvaná zde Abu Ali, a v pozadí na úzkém hřebenu zbudován jest mohutný hrad, pod nímž srázně do rokliny řečiště skála spadá. Rozsáhlá mořská hladina obemyká prostorný břehový výběžek, na němž rozloženo jest přístavní městečko Minet Tarabulus se starými opevňovacími hradbami, šesti středověkými věžemi a s pěkným majákem. Vzdor pěkné poloze při moři a svěží zeleni jsou zdejší zdravotní poměry málo příjemny, a zuřívají zde zimnice i jiné nakažlivé nemoci. Také — byť i zřídka — objevuje se zde „boule z Aleppa“. Tato mizerná, též „allepská pečeť“ zvaná hlíza, vyskytující se hlavně kolem Aleppa,

Mosulu, dále na východ až k Bagdadu a Persii, pozůstává z jednoho, neb několika vředů, tvořících se na různých částech těla. Také kočky a hafani bývají postíženi tímto neduhem. „Habb Haleb“ — aleppská syphilis — není bolestná, ale za to velmi nepříjemná nemoc, kteráž po vyhnisání zůstavuje v kůži bělošedou, asi jako zlatník objemnou prohlubeninu. Na tvářích kupčíků z vnitrozemí a doprovazečů karavan spatřil jsem tuto přírodní pečeť syrské oblasti, jejíž vznik dosud vypátrán není, a při níž je ta okolnost podivuhodna, že se mnohdy — zejména u Evropanů — až za několik měsíců po opuštění těchto končin objevuje. Chce-li domorodec domorodci hodně mizerné přání projeviti, přeje, aby se mu na nejcitlivějším místě boule z Aleppa usadila, a na tom má dosti.

Nynější Tripoli neleží přesně na místě starého, 700 let před Kristem zcela při moři založeného města, kteréž tvořilo osadu, spojenou s městy Foiničanů, Tyrem, Sidonem a Aradem, pozůstávající z nádherných budov a chrámů, v nichž prý se nalézaly bronzové sochy Dedala, Ikara a Pegasa. Také z památných staveb Římanů nezbylo zde nic, vše zničeno buď zemětřesením, neb obleháním a drancováním. Po Seleucidech opanováno město Mohamedany a po pětiletém obléhání padlo roku 1109 do rukou křižáků. Na rozkaz hraběte Raymunda cyperskými kameníky za tím účelem zbudovaný hrad, aby přístup k městu se strany horstva nemožným se stal, leží na západě. Týž nazván křižáky „Mons pellegrinus“ a Mohamedany Hosn (zámek) Sandžil = sv. Jiljí = St. Giles. Za stoosmdesátiletého panování Franků — tvrdí staří spisovatelé — zkvétalo město v míře neobyčejné, mělo hustě zalidněné ulice a výstavné budovy, jež po značnějších zemětřeseních vždy na novo vystavěny byly. Sultán Mansur el Kilavun rozkázal po zmocnění se města zachování všech budov, jakož i všech kdysi v celém křesťanském světě vyhlášených tkalcoven hedvábí. Tím se stalo, že nynější Tarabulus poskytuje obrázek starého orientalského města z dob křižáckých, jehož vnitřek věru zapodívanou stojí.

(Dokončení.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

Z básní Adolfa Heyduka.

V BOUŘI.

V podzimu lesní samotou
z dálky jsem k domovu pílil,
mrak, nebes orel strašlivý,
na hlavu peruť mi chýlil.

Na vraném koni do kraje
chladná noc tajemně vjela,
chvoj kolem divně třásla se,
duše má strachy se chvěla.

Srn skryl se v houští ulekán,
ptáci v svá zapadli hnízda,
v tom náhle z dálky hvizdlo to,
jak zbojník zbojci když hvízdá.

Hvizdlo to znova, zas a zas,
úzkostně znělo to v uchu;
z dálky se valil průsekem
divý tlum větrných duchů.

Z píšťal z stvůr kostí pravěkých
sbor obrů severních pískal,
bázlivě skála ke skále,
strom k stromu strachy se stiskal.

Divoce, hrozně, příšerně,
bolestně, smutně i tklivě
větrové, vlci prostoru,
po lesní kňučeli nivě.

Ustrašen jedli objal jsem,
nejblíž jež u cesty stála;
křik' jsem . . . Směs mimo letnoucí
strachu mé duše se smála.

Člověka výkřik zděšený
čím je v té zběsilé směsi?
Což ti smrt blíže tenkrát jen,
v bouři když kráčíš skrz lesy?

Což pak ti k hlavě dumavé
nekloní šedivá křídla,
v duši když píseň tryská ti
z myšlenek slunného zřídla?

Což na tě tajně nevolá,
v zem chceš-li stopu svou vtlačit
rychlej než jiní: „Odpočiň,
nespěchej, nemohu stačit!“

K čemu ten srdce rušný chvat,
k čemu kvap neklidný v chůzi?
Nikdo zde ještě nezmeškal,
dojdeme stejně jak druzí! —

VĚZEŇ.

Je v žalář dán; v noc zaměněn mu den,
když v prsa raněn klesl konec boje,
a dumá, strádá, o vše oloupen —
sen na hlavu mu sklonil křídla svoje.

Sní o růžích, jež kvetou na prsech,
když národ dává život za svobodu,
sní o vítězství ducha, slávy dnech
a volných lidí jásání a hodu!

Sní o zlatě, jež roste na nivách,
z nichž zahnán vrah a zhoubce lidu běsný,
sní o míru, jenž slunně v kraje vtáh'
i kráse vzcházející z ducha Vesny.

A sní, že zvony pějí se stran všech
ó vlasti vzkříšené zvěst sladkozvukou . . .
vzdech', — bdí — a z ňader dere se mu vzdech,
a řetěz zvoní na chabých mu rukou. —

A znova v dumy klesá rozželen,
a s paží těžká pouta k nohám visí —
a v jeho tváři vlhkost plísně jen
a vláha očí v temnotě se mísí.

—

ŽIVOT.

Náš život není nežli sen jen pouhý,
kdo vyžil jej, kdo vysnil bez zármutku?
Toť nedostupné velehory touhy
a hloubky propastné a strže smutku.

Mžik trvají jen vonné růže mládí,
žár vášní divokých jich květy zruší;
ty, jež jsme druhdy nejvíc měli rádi,
nám nejluznější vyrvou z našich duší.

Pak mlha jeseně se v ňadrech slije,
a černý pavouk stesku v nich se hostí
a kolem srdce šedá vlákna vije
a kořistí je zhlodá bez milosti.

—

NOVÁ DOBA.

Ej, letí na svět doba nová,
šum jejích křídel slyším už,
rek její v ohni pravdyková
meč myšlenek; ej, tuž se, tuž,
ty bohatýre budoucnosti,
a mýti vše to divé chvostí,
jímž bědně zarost' všechen svět . . .
Už duchem v let!

Nuž k tvrzi, božský královici,
lsti podlé ve skleněný hrad,
kde strádá kněžna sto let spící,
již hlídá klamů černý drak;
až meč tvůj v jeho prsa vnoří,
pak prozří kněžky slunné oči,
a všechen rozjasní se svět . . .
Už duchem v let!

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

Slovo úvodem.

Viktor Hugo pronesl se o „Torquemadovi“ (vydaném r. 1882) sám, ač takto o dílech svých nemluvíval, že jest nejzdařilejším dílem jeho, a „Figaro“ napsal o díle tom právě vydaném:

Viktor Hugo pojal myšlenku k této tragoedii za pobytu svého v Guernseyi, kde žil u vyhnanství, totiž r. 1866. K sepsání truchlohry přiměly jej listy apoštola Pavla, které čítával, a zvláště místo: „Křesťanská láska jest moci takové, že síla její překonává sílu lidskou. Tak matka křesťanská raději bude chtíti, aby dceru její před očima upálili za živa, než aby viděla ji býti křivověrkyní a k věčnému ohni odsouzenu.“ Slovy těmi se řídě, básník si myslí, že jest nemožno, aby kdy byla taková nestvůra, která by se tolikerou krví byla zbrotila, aniž by ji aspoň jedna utěšující myšlenka nebyla podporovala, a domníval se, že Torquemada jen proto obětoval tolik životů lidských, poněvadž byl opojen ideou, že sluší obětovati tělo, aby spasena byla duše. Z té myšlenky vycházeje, básník připouští, že veliký ten inquisitor jednal a mluvil, jak si jen o něm pomysliti možno. Podobně má se věc s králem Ferdinandem Katolickým. Naslouchati nejtajnějším pocitům srdce obou dvou mužů a je tak, říkajíc, pitvati: to básníkovi se vidělo býti důstojným úkolem jeho poesie. I doba, kdy oba tito charakterističtí mužové žili, má do sebe něco neobyčejného, velikého. Objevné cesty, které obeznámily udivené obyvatelstvo „starého“ světa s novými světy a kraji do té doby neznámými, otevřely zrakům nepřehledné pole nových názorů, že snadno jest pochopiti, proč Hugo se dal do studia své doby se vší myslí a vším srdcem. Obě hlavní úlohy, velikého inquisitora i králova, mají do sebe takovou sílu a moc, že by přenesnadno bylo najíti dva herce, kteří by s to byli, aby je uspokojivě představili. To bude asi příčinou, že „Torquemada“ nebude se moci hráti. A poněvadž básníku, tehdy u vyhnanství žijícímu, netanulo asi na mysli divadlo, neměl za nezbytno, aby úlohy a myšlenky súžil a rozvoj děje ukrátil.

Tak vzniklo dílo, v němž zrcadlí se Viktor Hugo všecek, což snad bude druhým důvodem, proč truchlohra ta nedojde nikdy před obecenstvo. Co týká se dramatické oekonomie, dlužno, bychom si Torquemadu, onoho krvavého anděla smrti církve katolické, onoho rozhlášeného inquisitora španělského, myslili druhým Abrahamem, jenž obětuje, co mu nejdražšího. V tom právě, že oběť tak jest provedena, že mocně srdce jímá, v tom právě zračí se pravdivost a velikost úlohy inkvisitora, jenž apoštolem a vrahem jsa zároveň, s myslí klidnou páše zločiny, jsa přesvědčen, že dobře činí.“

Překladatel.

ČÁST PRVNÍ.

OD MNICHA K PAPEŽI.

OSOBY:

Torquemada.
Don Sancho de Salinas.
Doña Rosa d'Orthez.
Gil, markýz de Fuentel.
Ferdinand, král.
Alexander VI., papež.
František de Paula.
Gucho, šašek.
Převor.
Biskup urgelský.*)
Mniši. Vojáci.

Jednání první.

IN PACE.

(V Katalonii. Hory pohraničné. Klášter Lateranský, konvent řádu augustinianského, a řehole sv. Rufa. Starý hřbitov konventu. Pohled na divokou zahradu. Jest v měsíci dubnu o polednách. Květiny a slunce. Kříže a náhrobky v trávě a pod stromy. Nad zemi vyčnívají hroby. V pozadí hradba klášterní velmi strmá, ale rozpadávající se ve zříceniny. Velký průlom ji dělí ve dvé až k zemi. Blízko rohu zdi, jenž vybíhá, jest kříž železný postavený nad hrobem. Druhý kříž, velmi vysoký, ozdobený zlatým, mystickým triangulem, stojí na vrcholu schodiště ve skále a převyšuje celý hřbitov. V popředí, na holé rovině jest čtverhranný otvor, obklopený se čtyř stran balvany stejné výšky s trávníkem. Stranou viděti dlouhý, plochý kámen, jenž zdá se určen býti k tomu, aby se jím otvor dle přání zadělal. V otvoru rozeznávati lze první stupně úzké chodby kamenné, jež sestupuje a spadá do jakés hlubiny. Jest to hrobka, jejížto příklop kamenný byl odzdvižen a jejížto vnitřek nyní lze spatřiti. Onen kámen v popředí jest příklopem tím. Když opona se zdvihá, převor konventu v oděvu augustinianském jest na sceně. V pozadí jeviště přechází a zajde mlčky starý mnich, oděný v roucho dominikánské. Mnich kráčí pomalu, pozdravuje pokleknutím všecky kříže, kolem nichž jde, a zajde. Převor zůstane sám.)

Výstup první.

Převor konventu, později neznámý muž.

(Převor, lysý, s věncem šedivých vlasů na hlavě, s bradou bílou, háv z hrubého sukna. Prohlíží si hradební zeď a bloudí zamyšlený mezi hroby.)

Převor.

Má klášter špatnou stráž. Hle, křoví! Toť ty dary,
jež svatým místům těm dal čas, ten zrádce starý.
Tou děrou novici by útěk byl tak snadný.
Snad řeknou, na Boha že nedbá tady žádný,
že klášter zbytečný, když stál již čas tak dlouhý.
Jak naše práva teď on již jen stín jest pouhý.

---

*) Urgel: pevnost a sídlo biskupské v Katalonii s 6000 obyv. Biskup urgelský účasten jest s vládou francouzskou na protektorátu republiky Andorry.
(Pozn. překl.)

I v nich již průlom jest, a k pádu již se sklání.
Sněť boží zelená ta schne již v naší dlani.
By dále bojoval, jest papež příliš líný.
Ah, teď nám knížata jsou poslušnými syny;
a věrní kolem nás jak roje včel se tísní.
Víc kázně, žalářů, víc řehol dbejme přísni,
pod sudby ranami my shýbáme svá záda,
a nejsme jisti již, že nemá naše řada
své zrádce při dvoře a v sobě hříchů stíny.
Teď povznášejí nás nad malé veličiny,
a chátra, šmahem vše, hoch, dívka, vše nás klame.
Kdo ví? Snad bastardi, a my je posloucháme.
(Zastaví se před otvorem hrobky.)
A jestli spravednost své přísné vztáhne spáry,
po jednom z nás to jest.
(Pozoruje znova zeď.)
Ten řád náš vetchý, starý,
již klesá jako my, a Ježíše krev kape,
co zatím každý z nás jen v hanbě, v stínu tape.
(Průlomem vejde muž, zahalený v plášť, s kloboukem do čela vtisknutým. Muž ten stane vztyčen na hromadě zřícenin v průlomu. Převor jej zpozoruje.)

Převor.
Ty muži, kliď se dál!

Muž.
Ne!

Převor.
Kliď teď, chlape, paty!
Neb toto hřbitov jest.

Muž.
Nuž?

Převor.
Pak tu klášter svatý.

Muž.
Bah!

Převor.
Vnikneť sem jen den, jen mnichů tiché kroky
a stíny mrtvých jen, klid noci přehluboký;
kdo jiný vkročí sem, ten ať se stará o vaz:
tu šlechtic şekeru, a sedlák získá provaz.
Jen členům řehole tu volno. Ztrať se s málem!
A kliď se, kloučku, dál!
(Vznešeně se usmívaje.)
Ač, nejsi-li snad králem.

Muž.
Tím jsem.

Převor.
Vy králem jste!

Muž.
Tak aspoň mohu říci.

Převor.

Čím dokážete to?

Muž.

Zde tím.

(Pokyne. Ozbrojený zástup objeví se v průlomu. Král ukazuje vojákům na převora.)

S tím k šibenici!

(Vojáci vnikají průlomem. Obklopují převora. S nimi vstupují markýz de Fuentel a Gucho. Markýz de Fuentel jest muž brady šedivé, v bohatém oděvu řádu alkantarského. Gucho, trpaslík, černě oděný a vystrojený kloboukem s rolničkami. V rukou drží řehtačky, jednu zlatou, podoby muže, a druhou měděnou, mající podobu ženy.)

Výstup druhý.

Převor, král, markýz de Fuentel, Gucho, družina králova.

Převor

(klesaje na kolena).

O milost, pane můj!

Král.

Buď, podmínku však stavím.

Čím jsi v tom klášteře?

Převor.

Jsem převor.

Král.

Slyš, co pravím:

Vše, co tu děje se, ať jazyk tvůj mi hlásá.

Za lež ti provaz dám, však v pravdě je tvá spása.

(Nechá převora uprostřed zástupu vojáků, a blíží se k markýzovi de Fuentel, do popředí jeviště.)

A nyní, markýze, se modlit začnem čile.

(Hodí svůj plášť sluhovi, za ním stojícímu, a objeví se v malém oděvu řádu alkantarského, s velikým růžencem po boku. Modlí se pak po nějakou chvíli růženec. Pak obrátí se k markýzovi.)

Jsem bez královny tu a žiju! Skvostná chvíle!

Toť líp, než vdovcem být. Jsem vesel.

Gucho

(na zemi, dvě řehtačky své v rukou a schoulen v koutě hrobky. Stranou.)

Vesmír v pláči.

Král

(k markýzovi).

Mám svoje příčiny, ty znáš to, a to stačí,

bych z blízka uviděl, co klášter tento skrývá.

Pojď.

(Kyne mu, aby šel za ním v ústraní, kolem samé hrobky, v níž se uchýlil Gucho.)

Markýz.

Krále poslouchám.

Gucho

(stranou).

A já, jak vítr zpívá,

jak šepce o věcech, jež teď se mají státi.

Král
(k markýzovi).
O věcech tajemných chci s tebou radu bráti.

Gucho
(stranou).
Bah! Mám-li já co jíst, kde spát, pak všecko chválím.

Markýz
(ke králi).
Snad Gucha zaženem?

Král.
Ne, jest nám příliš malým.
(Ke Guchovi.)
Tu ležte.
(Gucho skrčí se, co může, ve stínu za králem. Král blíží se k markýzovi.)
Markýzi, přisám Bůh, žen jsem já ctitel žhavý.
Tím zalíbil se's mi, že máš tak zpustlé mravy.
Dřív bujný, později jsi stal se zbožným, brachu.
A to se líbí mně. Vždyť člověk, dítě prachu,
jen věrou silným jest, jež hřích náš smyje tiše.
(Žehná se křížem.)

Markýz.
Ten klášter, v jehož král chce vniknout tmavé skrýše,
dvé hlav má nad sebou: V Cahorsu, v Gandu sídlí.

Král.
Tys byl dřív pletichář, tvé zraky v tom se zhlídly,
a dosud's pletich pln. A snad prý krásné ženy
kdys pro tě, světáku, též byly potřeštěny.
Že bys byl pážetem kdys býval krásných lící,
to zdá se nemožným. A proč to nelze říci?
Svůj úsměv ráno má, a den má tmu pak stálou,
toť známo. Znáš-li pak tu historii malou
o dvorním pážeti, jež právě tebe značí?
Slul's kdysi Gorvonou?

Markýz.
Ne, co tím král můj ráčí?

Král.
By prý tě ukryli před lstí a nízkým pádem,
pak prýs měl princeznu kdys rád v svém věku mladém.

Markýz.
Já nikdy!

Král.
Slyšel jsem tak aspoň, čí to vina?
že jakýs blbý král v tvé osobě měl syna.
Nu, svět to neví sám. Však připomínám slabě,
že čistá pověst to.

Markýz.
O jakože jsem hrabě,
ta pověst ze msty jest.

Král.

Ne bez příčin, jak vidím;
však já, ať lež to jest, či ne, jen tím se řídím,
tím, co kdo znamená, jen málo dát se vésti.
To smím snad, vždyť jsem král. Tvůj původ podle zvěsti,
jenž smíšen s lokaji a snad i také s blázny,
tvé nízké počátky, tvůj vznik tak křivý, srázný
se, věř, mi zalíbil. Vždyť člověk nemůž' znáti,
ni ty, kdo otcem tvým. Teď žas můj tobě platí,
že's byl tak dobře skryt, ač pověst zrak má liščí.
Věř, hnízdo naháče a brloh baziliščí
jsou body původu, jež možno ještě zříti
v tvém bludném, neznámém a zotročilém žití.
Ty mnou jsi hrabětem, markýzem, grandem také —
toť spousta hodností, bez zásluh, bez cti jaké.
Ty lstí a silou též znáš stejně zápasiti.
Ty s celým koncilem bys moh' se hašteřiti,
kam ty bys zahnal jej, tam démon šel by zpátky.
Ty umíš sprostý být a zároveň i hladký.
Ač stvořen k plazení, ty v boj se dáš i s mračny.
Ty bys dle potřeby pro smělý kus, cti lačný,
svůj život v sázku dal a, stařec, meč vzal prudký!
Ty kuješ sice zlo, však nejsou jím Tvé skutky.
Být na všem nevinen, a ničím vinen býti:
toť jest ta síla tvá; vím, že se hruď tvá vznítí
vším ba i přátelstvím. To, co se mluví stále,
že brigant z pacholka se stal jsi, bandit dále,
pak stal se dvořanem. Já vesel zřím tvé spády.
Neb jest mi rozkoší, když zřím se plazit hady.
Tvé plány, jež tak tkáš, tak chytře, s takou prací,
— druh lehké niti to, jež v noční tmě se ztrácí —
tvé vlohy a tvůj duch, tvé štěstí, jež vše sklízí,
tě činí bytostí, jež nám jest jaksi cizí,
tak vzdornou, plnou zlob. Chci v službě mít ty hříchy.

Markýz.

Váš, králi, Tajo jest i Quadalquivir tichý,
i Ebro, vaše moc ke Kastilii pojí
i Neapol, vám též král francký podleh' v boji.
Z vás strach má Afrika, neb často z mého krále,
když slunce vzcházelo, stín padl v Alžír v mále.
Vy v Sosu zrozen jste, tak blízko od Navarry,
že máte právo k ní, a hlásám přes vše sváry,
že vaše kolébka zem v spánku jala málem,
neb nikdo bez trestu se nenarodí králem;
svou nohou vkročil jste, ač král nad katolíky,
v tu církev, v nížto tkví zlý základ republiky.
Sám papež, díky vám, před králem v mdlobě leží,
a zvonů jeho zvuk před vaší zmlká věží.

Až k moři od Etny se prapor váš, hrd, vznáší,
Gonzalo Kordovský jest též již v moci vaší.
A bitvy, bych tak řek', sám vyhráváte všecky.
Mlád, králům vládnete jak děd nad svými děcky,
a kněz-li dostane se vaše na galeje,
Řím kletby bere zpět a ve strachu se chvěje.
Ó, tórský vítězi, vám poblíž, cítím, králi,
jak plamen mojich slov v mých ústech hasne malý;
vy tu tak vznešen jste teď před mou maličkostí.
Jsem oddán vám.

Král.

Toť klam.

Markýz.

Vám vzdám se do milosti.

Král.

Ah, drahý, ušetř mne jen nudy oddanosti.
Já pro tebe jsem tmav, ty mně ne jasným dosti.
Já kníže dobrý jsem, ty dobrým apoštolem,
však v nitru žluči pln jsme každý k sobě spolem.
Já klnu sluhovi, ty pohrdáš zas králem;
ty zabil bys mne snad, jen moci, já zas málem
bych tobě v nechvíli sťal hlavu s upřímností.
Teď však jsme přátelé a myslím, dobří dosti.

(Markýz otvírá ústa, chtěje odmlouvati.)

Nech slov svých, dvořane, v tvé duši zášti plání
jak v mé. Ty stín můj zříš, já tvoje černá přání.
A v sobě propasti své střežem.

(Nový posuněk markýzův potlačený králem, jenž mluví dále.)

Vždyť se známe!
My oba na sebe své skryté okno máme
a zříme srdce svá v jich zlobě. Lásce v tobě,
tvé podlosti můj smích, ty zrádce starý. V době,
kdy zkoušet nebudeš již mého zlata tíže,
tak jako zájem tvůj, svaz pevný, nás teď víže,
pak k tobě pro radu můj milý přijdu, věda,
že líp mi posloužíš, ač horším cit tě shledá.
Teď strhni masku svou, já svou, a volná čela!
Říc' pravdu do očí, již nechce říš mi celá,
já chci to nyní všem! Toť sotva hodno řeči,
že volný jsem; houf zlob jen pro mne nyní svědčí.
Když kníže, jehož vždy se pravda plaše štítí,
jí nemá v uších svých, ji v ústech bude míti.
A ty mi přisvědčíš, že hovor náš tak vnadný,
já král, že přímým jsem, a ty že lokaj zrádný.
Teď mluvme dál.

Markýz.

Vždyť já . . .

Král.

Ó, břímě, býti králem!
Být mlád, pln výbuchů a zžírán zášti palem,
pln bouře, života, pln varu, živý plamen,
mít propasť v nitru svém, být vášní žehem zmámen,
pln choutek, podoben ke svazku žhavých blesků,
se o vše pokoušet, vše pošpinit, pln stesků,
s tou žízní po ženě, s tím po rozkoši hladem,
ni panny neuzřít, jen žíznit věku v mladém
a cítit v srdci svém, že vášní každá řasa,
zřít, k patě od hlavy že člověkem jsi z masa,
a v noci v černých tmách, jež peklem velkolepým,
jen stále slyšet hlas: „Ty fantómem jsi slepým!"
Sám nebýt králem svým a královstvím jen slouti!
A cítit, států směs a měst jak na tvé pouti
na místě vůle tvé ti žhavě v mozku leží,
jak dusí tužby tvé; zřít hradby, řady věží.
A hledě na mapu smět zvolat: „Co s tou slávou!"
Mně patou Girona a Alkala mou hlavou.
A zřít, jak celý svět v tvůj um vždy věří tiše,
mít hlad, ten zvláštní hlad, jenž na se vzal tvar říše.
Zřít řeky pod sebou a moře slyšet řváti,
v stín svůj se uchýlit, v něm z bídy své se káti
a dát se dusit tak, jak vlna plamen zkruší,
jsa černým, celý svět ve svoji zavřít duši!
A k tomu žena má, ten netvor nemotorný!
V den jsem jí otrokem a v noci mlatec vzdorný;
tak sami ve světle a v stínu spolu žíti!
My všemohoucí jsme, a duch náš smutek cítí!
My schladíme se hned, jak dotknem se! Bůh svatý
teď vztýčil, nevím nač, kýs vrchol ve tmy spjatý,
nad Jaën, Aragon i dalné nad Algarvy,
nad Burgos, nad León, dvě masky, či dvě larvy,
dvě děsné bytosti, z nichž jedna sluje králem
a druhá královnou; strach s hrůzou v svazku stálém.
Ah, rozkoš byla by být králem, kdož by zoufal?
Jen kdyby tyran si na tyrannii troufal!
Však být jen bledí vždy, vždy vlídný pohled lháti,
a mlčet spolu jen, ni plakat, ni se smáti!
V ní Inez ožila, já vzor mám ve Alonzu;
to muž jest z mramoru a vedle: žena z bronzu.
Lid v prachu koří se a ctí nás duší plnou,
však žehnají-li nám, nám zdá se, že nám klnou.
Nám vstříc žhne kadidlo, a mrak pak sdruží stmělý
ku Ferdinandově též modlu Isabelly.
Ty naše trůny dva svou vlastní slávou planou,
my pozorujem se vždy úkosem a stranou
a mluvit začnem-li, to hrobů otvor zívá.

Já věru nejsem jist, zda ona ještě živa.
Ba, jesti mrtvolou, jak despotkou a paní,
a já ji schladit mám, když žezlo máme v dlani.
Jak by byl svázal Bůh jí ruku mumiovou
jen stužkou chatrnou zas s rukou umrlcovou!
A já, já žiju přec! Ne, tento fantóm skvělý,
to nejsem já, ne, ne! — A též — můj osud chce-li —
z těch ze všech oslav, ctí, jež na nás navěsili,
já kdysi svleku se, bych nebyl králem chvíli.
A věru jako drak, jenž na slunce si zvyká,
se v bujný jásot dám to z žití, jež mi vzniká,
a divoký jak bouř, jak cyklóny vztek černý
se vymknu v bujnosti já trůnu otrok věrný.
Jen více jha! Já v zlo se řítím jako spilý
a v štěstí, zvířetem kde člověk v sled být cílí,
jež na plášť šlape mi a jímž se duše svíjí
a řítí v zločin se i v píseň ve orgii,
zříc mne, jenž králem jsem, i vězněm, v tmách jenž tapu,
jak rostou vášně mé a ubývá mých drápů;
a žena s studem svým a biskup s berlou křivou
mne plní trpkostí, jsem šílen vášní divou
a člověk v nitru mém, jenž blesk je, žár a láva,
mstí v sobě strašidlo, an démonem se stává!

(Zamyšlen.)

By zítra změnil se zas v stín a ve fantómy.

(K markýzovi.)

Kdož obra prozkoumá až malé na atómy?
A málo chápeš ty, proč já, co ve mne skryto,
tak směle zjevuji v tvář těm, jak lidé tito.
Však vím, že všichni ti, jak uslyší mé řeči,
tím víc se budou třást, čím já jsem cynik větší;
A to můj ples, když já, jenž v středu jich jsem vlídný,
v jich duši vzbudím hnus, an dím, jak sám jsem bídný,
a zvrátiv úctu vši i mrav i zvyky valem,
zvím, že jsem svoboden, byv dříve jenom králem.
Vím, že mne nechápeš. Tvá bázeň roste stále.
Nuž buď! Až zítra jen tě bodnou zraky krále,
ty ztrneš pochyb pln a za sen budeš míti
tu zpilost, v niž můj duch teď před tebou se řítí,
pec, v níž tvým před zrakem mne pojme plamen zrádný
i žezlo, hodnost mou a z níž já vyjdu chladný.

(Vezme svůj růženec.)

Nuž skončme modlitby.

Gucho

(jej pozoruje stranou zespod).

Tak dobře, jen se modli!

Král.

Pak s mnichem promluvím.

(Počne odříkávati růženec.)

Gucho
(jenž to pozoruje, stranou).

Toť licoměrník podlý.
Kéž by jen skončil již. Neb on, jenž lstí vše zkruší,
v nic více nevěří. Však ký má chaos v duši!
Odříkav otčenáš se všecek blbým stává.
Pak uhne papeži, ctí Koncil obsypává.
An kněze potírá, se třese před ním strachem
a jeho pod nohou se býti mní jen prachem.
(Znamenaje se křížem.)
Nuž amen! Spustlý jest a lstiv a zákeřnický,
lhář, sprostý, bezbožec a „věrně katolický".
A bude, což jest hůř, spíš přezdívkou to míti.
(Král zastrčí růženec za pás a pokyne převorovi, aby přistoupil blíže.)

Král
(ku převorovi).

Sem!
(Převor přichází, ruce na prsou zkříženy a oči sklopeny.)
Jestli, nešťastný, chceš neupřímným býti,
an mluvit budeš teď, pak hleď se! Pravda spasí!
(Převor pozdravuje. Po nějakou dobu starý mnich, oděný v roucho dominikánské, objevil se zase v pozadí jeviště. Kráčí, hlavu maje skloněnou, nevšímaje si ničeho kolem, zabrán jest toliko v pozdravování křížů náhrobních, kolem nichž jde. Zdá se, že se potichu modlí. Tohoto chodce zpozoruje král, jenž jej ukazuje převorovi.)
Nuž, nejprv, kdo ten mnich, jenž divně počíná si,
šat jiný má než ty a vždy jen kleká, pilen,
jak mine který kříž.

Převor.

Ten, králi můj, jest šílen.

Král.

A jak jest bled!

Převor.

On bdí a moří se a postí.
Na cestách, parnem sláb, on mučí svoje kosti,
on blouzní, šílenec, a teď mu zdá se právě,
že kráčí k papeži, jej vyzvat nalehavě,
jak vést má úřad svůj. Až půjde, mlčme skrytí.
V náš řád on nepatří. Vzalť úkol sobě, bdíti
nad naším klášterem. On povzbuzuje kněží,
již plni neklidu se v klášter hodí stěží,
a snílky burcuje, jež lidu jinak hlásí
než dovoleno jest hispanskou církví naší.

Král.

A o čem blázní on?

Převor.

Zří oheň, vytřeštěný,
a peklo, satana. Zná krátko naše stěny.

Král.

Jest stár.

Převor.
A myslím též, že smrti v tvář již hledí.
(Mnich jde kolem a zachází, aniž koho viděl.)

Gucho
(stranou, dívaje se na svá žezla šaškovská).
Hle, mám dvě žezla tu: to ze zlata, to z mědi.
To jedno sluje Zlo a druhé Dobrem zváno.
Já stejně miluji je obě, v noc i ráno.
Můj cíl jest nic.
(Pozoruje trávník na hrobech.)
Tu, hle, jest květ a suché listy.

Král
(k převorovi).
Ve vašich klášteřích mrav málo zdá se čistý,
co díš?

Převor.
Můj králi . . . !

Král.
Prý tu často ženy zříti.

Převor.
Náš klášter sousedí — a nemůž jinak býti —
s klášterem jeptišek; jsmeť my v tom našem tichu . . .

Král.
Vím, kozli, ovcí stráž.

Převor
(ukláněje se.)
Ó, pane! . . .

Gucho
(stranou).
Klášter mnichů
zas klášter vyznává, v němž bydlí ženy svaté,
sám hřeše rozhřeší ty, jež jsou hříchem spjaté
a vládna nad srdci ve svoji všemocnosti,
jim vrátí nevinnost, když byl je zbavil cnosti.
Ký zázrak přesladký, taj náboženství šerý!

Převor.
Kdo syn jest Leviho a sionské kdo dcery . . .

Král.
Si hledí jídla jen. Však já se přísným stanu,
jak Řím to zná.

Převor
(ukláněje se).
Můj král . . .

Gucho
(stranou).
Když na zavřenou bránu
vašeho kláštera, kde přestal Ježíš vlásti,
Cupido zaklepe, ten pohan, bůžek slastí,
tu papež Sixt, jenž má dvě děti z dívky jedné,
až vniknou v jeho mříž, as tuze málo zbledne.

Král
(k převorovi).
Řím k trestu připraven a čas se zdá být zralý.
(Patře upřeně na převora.)
Snad biskup z Urgelu jest nyní host váš stálý,
tak zprávu dostal jsem.
(Převor se uklání.)
Snad s mocí kazatele.

Převor
(znova se ukláněje).
O pane, dogma jen jej poutá k naší cele,
klam, blud jen shladit chce, seč síly jeho stačí,
víc nic.

Markýz
(zticha ku králi).
Váš dobrý zrak je roveň vyzvědači.

Král
(tiše k markýzovi).
Vše zřít má radost jest.

(Králův zrak utkví na otvoru v zemi, jenž zeje několik kroků před ním.)

Král.
Co to?

Převor.
Hrob otevřený.

Král.
Jest otevřen!

Převor.
Tak jest.

Král.
A pro koho?

Převor.
Smrt, změny,
to zná jen Bůh.

Král.
Teď rci, kdo v hrob má vpuštěn býti?
(Převor mlčí, král naléhá.)
Mluv, dej mi odpověď!

Převor.
Já nevím. Může skrýti
(po krátkém mlčení).
snad v brzku mne neb vás.

Markýz
(králi do ucha).
Když ve klášterní šeři
mnich v jiné myšlenky, než řád mu káže, věří,
ať pošly ze zla již neb z dobra, tu jej sklidí.

Král
(tiše).
Či lépe zavraždí. Toť chytrým se mi vidí.

Markýz.
Ne, církev nechce krev. Sire, ona pohřbí pouze.
Král.
Již chápu.
Markýz.
Místo to jest pusto kol až nouze.
Váš křik kdo uslyší? Na odpor pomoc žádná.
(Ukazuje otvor, na němž lze rozeznati schody, pak dále kamennou desku.)
Tu pohřbí člověka krok za krokem hloub zrádná
a když jest na dně již, se vloží kámen tmící
mu nad hlavu, a noc mu vnikne v zřítelnici.
A na vždy les i vzduch, i voda, světla divy
i nebe pohřbeno v tom stínu. A tak živý . . .
Král.
Jest mrtev. — Zkrátka to.
Markýz.
Vždyť živ jest, dokud dýchá,
a neprolita krev.
(Král kyne na znamení, že přisvědčuje.)
Král
(vznešeně a patře do zahrady klášterní).
Na slova toho mnicha,
že ženy . . .
Převor.
Klášter náš jen zřídka zří.
Král.
Hle lháře!
Zřím jednu již!
(Dívá se do hloubi zahrady a mluví dále.)
A s ní dlí mladík sličné tváře
a hladké, dítě to, zrak živý plane z dáli . . .
Převor.
Ta dívka princeznou.
Král.
A on?
Převor.
To princ jest, králi.
Král
(tiše k markýzovi).
Jak vhod jsem přišel sem.
Převor.
Regule Magnates . . .
(ukláněje se před králem).
— jsmeť nyní poddaní vikomtovi d' Orthez . . .
Král.
A mně.
Převor
. . . Nám dává moc krev králů v řád náš vzíti.

Král.

Hned samce s samicí?

Převor

(ukláněje se ve stranu, již mu označil prst králův).

V té hraběnku ti zříti.

Markýz

(tiše ku králi).

Tak jak král Francie, ten biskup ze ciziny,
tak i vicomte d'Orthez, de Dax, Cahors a jiný,
ač laikové jen jsou a šlechtici, jsou kněži,
a vše již před nimi teď v zemi v prachu leží,
když vzkřiknou: Žoldnéři a pochopi, jen vzhůru,
on jesti diakon a opat v našem kůru.

Král

(usmívaje se).

Jest tedy mnichem zde, kdo v Galleh mečem vládl?

Markýz

(ukazuje za jeviště na ony dvě osoby, které byl spatřil král).

A jest-li onen druh hned na družku tu padl,
pak jest to jistě on, jenž má své tajné plány,
an svádí srdce jí sem v stín a květné lány.

Král

(vážně).

Já zřím jen jeden plán: že k sňatku oba vnadí.

(K převorovi.)

A jak jsou dávno tu?

Převor.

Již od útlého mládí!

Král

(k markýzovi).

Jak slují oba dva, jimž klášter tmu dal věnem?

Převor.

Jí jmeno Rosa jest d'Orthez.

Král.

A on zní jmenem?

Převor.

Toť Sancho Salinas.

(Markýz jest pohnut. Pohlíží dychtivě v tu stranu, kde král zpozoroval infantku a infanta.)

Král

(stále vážněji).

Vím, v dědictví jim padne
jí Orthez, Burgos mu.

Převor

(učiniv posuněk na přisvědčenou).

Až po Tajo on vládne.

Markýz

(stranou).

Sancho de Salinas! a Burgos! Můž to býti?

Král
(ku převorovi).
Slyš, ano, toto vše se děje tajně v skrytí.
Jeť Sancho bratrancem. Ta větev se mi zdála
již uschlou.
Převor.
Střežíť tu don Sancha hlídka stálá,
a myslím, že se mu tím pocty stalo dosti,
vicomte že vnučku svou dal jemu k společnosti.
Markýz
(stranou).
Já měl je za mrtvy! Ký zázrak v tomto místě?
Co spatřil tu můj zrak? To dítě skryté jistě
jest on. A v srdci mém se lítost hlásí tiše.
Král.
Ten klášter odlehlý jest věru dobrá skrýše.
Převor.
Jeť infant s infantkou v slib zasnoubení spředen,
a v brzku svatba tu. Jim předek jesti jeden,
a děd ten svatý jest, jejž ctíme slovy, činem,
gaskoňský Lup Centulle jest jeho slavným synem,
pak Luc, bigorrský král, král ve Baréže v ctnosti,
dál hrabě Petr jest a Gaston pátý . . .
Král.
Dosti.
A kardinál vicomte, jenž vládne teď, vám, velí,
by všichni na ty dva tam dobrý pozor měli,
a skryty drželi.
Markýz
(stranou).
Toť Sancho!
Král
(ukazuje markýzovi mladíka, jejž byl zpozoroval, jehož však neviděti).
Viz tu krásu!
(Markýz patří napjatě a pohnutě ve stranu, již mu označuje král.)
Převor
(pohlížeje na tutéž stranu).
A jako čestná stráž vždy k jeho stojí hlasu
hidalgův padesát, jimž jeden velí z kněží.
Když nejde do chrámu, v kůr sedne, jinoch svěží,
a Peñacerrada jest, Sire, jeho sídlem.
Ač osud jeho zdá se býti stínu zřídlem,
přec myslím, mimo mne, v němž klášter hlavu vidí,
že infant, dědic on, by málo kdo řek' z lidí.
On nezná sebe sám a z těchže příčin věru
i Rosa, infantka, jen tape v pološeru
a neví, čím že jest. Strach před někým tu znáti.
Král.
Já král teď, při sám Bůh, bych hrou tou v hněv měl vzpláti.

(Ku převorovi a zraky neustále maje upřeny ven.)
Rci, nosí oba dva jak vy ze sukna šaty?

Převor.

Již panně nejčistší slib zasvětil je svatý,
neb jinak stěží snad by klášter moh' je stříci:
své sliby noviců již s tichou vyřkli lící.

Král.

On jako teď jest mnich a ona mniškou zase?

Převor.

Tak jest, však obdrží tu dispens v každém čase,
jež princům dává se, a mohou se pak vzíti.

Král
(k markýzovi).

Já, kozel, vstoupím v sad a zpustošen má býti.
(Zamyšlen stranou.)
Však ne. Jen kliď se již, Orthezi, kardinále,
ty starý démone, jenž anděly dva malé,
jsi nechal spolu růst. Ó, děti, milujte se!
Ten úklad proti mně teď pro mne vyvine se.
By Sancho Rosu vzal! I já tak čítal kdysi;
svou neteř vdávaje mi za synovce, bysi,
můj hrabě, Burgos chtěl mi vzíti za Salinu.
Nuž dobře. Staň se tak. Pak rovni budem, synu!
A já, jenž jako ty jsem skoupý na své statky,
zas čítám za Orthez vzít Navarru si zpátky.
Já za tu držím tě, ty za onen mne zase.
Nuž, staň se sňatek ten. Buď! Dnes — to dobře má se —
jest svatba, zítra pak jest srážka.
(Pohlížeje do dálky.)
Dívka ona
jest krásna.
(Zamyšlen.)
Vládnout tak, že triumf všecko skoná,
toť užít pro sebe tak polo bdě, půl v spaní
ten mechanismus, jejž váš soupeř stvořil ranní.
Jen úklad obrátit a vstoupí v službu k tobě.
On chtěl vás zavraždit a pěst mu zemdlí v mdlobě;
bod dýkou v stranu tu, v níž vám se líbí, dává,
a hle, váš krutý vrah se vaším sluhou stává.
(Obraceje se směrem ven.)
Co spolu mluví as? Snad zvíme.
(Ubírá se v pozadí jeviště a zmizí mezi stromy.)

Gucho
(stranou, vida tam krále jíti).

Slídič stálý!

(Sotva že král odešel, markýz dává převorovi velitelské znamení, aby přišel k němu.)

(Pokračování.)

———

Rok na vsi.

KVĚTEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

NOVÉ CESTY.

Na den sv. Žofie.

Rybářova Anežka, provdaná za Martina Krištofa jakoby k novému vzklíčila životu. I na ni jako zázrakem účinkoval teplý a mízou silný máj. Nezkosila jí zima, nepoložil syrový únor, bez pohromy a zdravější skoro než kdykoliv jindy odevzdal ji máji duben proradný. Zvolna sice a nepatrně sbírala se od podzimní smrti svého Martinka, ale tváře její, tak strašně tenkrát zpustošené, strhané, vyhublé a bídné, přece jen se zase plnily v někdejší svůj tvar, a kůže podlívat se jí začala růžovým nádechem vracejícího se zdraví. I ty rty, jakoby se znovu pokoušely o někdejší úsměvy, rozpukávaly se v příjemné jakési záhyby pouvadlé koketnosti a odhalovaly jen skromně černou díru vypadlého zubu.

A přišel máj s hřejivou, křísivou silou jarní své vůně.

Jak děvčátko tu stála zas mezi dveřmi, celá zalitá krásou na plno se opírajícího slunce, a vesele hleděla od svého domu, rozhlížejíc se tmavomodrýma svýma očima po návsí, jde-li už přece muž její domů. Chtivě nabírala do chorobných svých prsou vůni protějších zahrad a nepokojně při tom pátrala zrakem až ke kovárně a hospodě, kam muž její zaběhl za tchánem Rybářem, aby dojednal cosi ještě neurovnaného od poslední správy. — — „Pořád jen te hóčte vobracijó, přemítajó a počítajó — a ona tu jak na trní; — už poledně budó zvonit, polívka zhóstne, škubánke ztvrdnó a — a — a — — —“

V tom sebou škubla a jak smršť hodila sebou do síně.

Bouchly dveře, a pobláznění, nakřáplý zvonek kupecký divoce sebou zazmítal.

Šla kolem Vrbčena.

Široká, vypjatá, tvrdá jak „grenadýr“, koketně pohazujíc sukněmi, s pohledem výsměšným a vyzývavě přímým přešla jak pávice kolem Krištofových oken a dobře zahlídla divý úprk Anežčin, lichotící jí víc

než sebe větší důkaz hrubé její nadvlády nad všemi těmi uraženými a poníženými jedním šlápnutím výbojné její chůze. Zlomyslně stáhla koutky svých nenasytných úst a usmála se.

Až do kuchyně před ní utekla Anežka. —

Ohledně Vrbčeny a Rybáře Habrůvka už po delší čas byla jako v hádankách.

Scházejí se, nescházejí?

Zdálo se, jakoby i Rybářovi i Vrbčeně podivočelý život byl sevšedněl a se přejeď'. Aspoň nikdo ničeho neslyšel, a v Rybářovi dokonce jakoby se k nové činnosti byla probudila zas stará, dobrá jeho „krýv". Počítal a rovnal, běhal k notáři, jezdil na úřad, chodil po obchodech, vyjednával, projednával, obchodoval, tržil, ztrácel a zas nabýval, jak ryba plácal sebou zas ve svém živlu. Něco polí zachránil tím, že je dal zavčas připsat svému zeti, ostatní pronajal zas na jméno jeho a hospodařil dál.

„Pánbu sám ví, jak si to ti dvá zapletli. Rolí má Krištof, koně a voze má Krištof, všechno má Krištof, a Rebář hospodaří, peníze bere, peníze snáší i vodnáší a všecko jen von. Do ďasa, ti to majó spolu sešmodrchaný — —" debattýroval v krčmě starosta Filipek a marně svým tlustým prstem snažil se rozrýpnout kůru Rybářových „kšeftů", kryjící jejich tajemství. — — „A meslíš te, že se s Vrbčenó neslízá a že si dá pokoj? Možná, že von, Rebář, rád be se z teho vemotal, je vopatrné včil, nic vo něm neslešet, hale co pak vona mu dá? To neznáš lidskó krýv! To be ju člověk mosel neznat, jako ju znám já a tudkaj Vondruška. Ten ju taky zná — — co Vondruško?"

Vondruška se jen zapálil a mlčel.

„To včil —" vedl dále svou řeč starosta Filipek, „že je Rebář v hózkéch, nezná von Vrbčenu a Vrbčena nezná jeho — — Hale šak — déte dobré pozor na mý slova, haž se dá z něho zas neco škubat — bode trhat z něho dál a celýho jé voškube, déte pozor, haž krýv poteče — tak jé sedře, jako zvíře na jatce jé dotluče. Rebář huž se z jejich drápů nehutrhne — a dež, platit bode haž do smrti a platit bode moset všecko, co na něé vona nadělá. Protože jé majó v hrsti. Vrbčena každó hodinu pré jé može žaluvat. Kriminálem mu hrozil její muž. Onehdyvá pré si nabrala hu žida v Borový zboží a na dluh. A Rebář beztak že to zaplatí. Co be taky dělal? Mosí to zaplatit — ešli huž nezaplatil — — — —"

A Rybář zatím se staral o pole i dům, počítal s Krištofem ráno, počítal s Krištofem večer, přes den přepočítával zas, měnil, kalkuloval, jakoby do hry sázel, hazardoval i několik set za sebou a zase několik set sbíral, počítal, mátl se, ruce třel — dohlížel na dělnice, poháněl pacholka, v polích jej viděli na všech tratích skoro současně, jakoby křídla měl, lítal do kopců a s kopců zas dolů, z Habrůvky do Borové a z Borové do Dubňan, licitace bez něho se neobešla ani jediná. A při tom si hleděl i své rodiny i své živnosti jako člověk, který nic jiného nemá na starosti, než jak by každému vyhověl. O všecko se snad staral — o nocleh, večeři, haldamáš, o dluhy, o klepy, o obchod; —

jak to dělal, ví to Bůh sám — ne ve dvou žil, ale jakoby v několikerých osobách zajednou a na všech místech. „Jen času, jen času debe mně dopřáli — zas jak kocór se velížu ze všech ran,“ říkal Rybář sám u sebe a maje už tisíce plánů pod beranicí, jak se ze všech těch ran krvavých vylíže, posluhoval v hospodě, zaváděl řeči, dováděl s hosty, hrál s nimi v karty, a byla-li za dne hospoda prázdná, posadil se před ní na klády v slunku, zpíval, hvízdal, mazlil se s nejmladší svou dceruškou, současně před úrazem chráně o málo starší Pepinku s hlavou rozcuchanou jak vrabčí hnízdo a tak hezounkou už v špinavých lících, že už předem tušiti dávala tutéž podobu a milý způsob chování, jakým vládla kdysi Anežka. Přihlížel k ní, jak snáší k jeho nohoum kamínky a kousky cihel i dřívka a staví, rovná a dělá si dům zrovna takový pěkný, jako má Anežka.

Tak i Rybář světil svůj máj.

Ale i Messalina se nějak obracela k lepšímu, jakoby pocítila potřebu smíření se s Bohem a zákony lidskými, dala se do — modlení.

Denně ji vídali ve chrámu Páně, a stalo se dokonce jednoho dne, že se náhle rozhodla, přistoupit k třetímu řádu sv. Františka. Navštívila za tou příčinou několikrát po sobě seniora habrůvských terciářů — Kunze, a už se i proslýchalo, že večerem trvala s terciaři na pravidelných jejich pobožnostech.

„Co čerta? Snáď nechce polehtat haji Kunza? —“ štípnul jeden.

„A co be ne? Rebář huž je jak podškubané hóser, a Kunz peří má ešče dost a dost. A ešče mu narůste. Šak vona ví, kam zapíchnót nůž —“ štípnul druhý. — — — —

„Milá brachu, to se musíte přihlásit u pana faráře v Polance,“ řekl jí Kunz hned na poprvé, když k němu přišla s přihláškou a penězi, které na knihy řádu platit musil každý „spoluoud“. — „Von je důvěrníkem celýho svatýho řádu, a dyž von vás přijme, tož vás rádi uvítáme mezi sebe aji my. Ale bez něho to nejde a nepude. — Zatím docházet můžete mezi nás, ale za ouda vás přijat nemůžem, až přinesete osvědčení od pana faráře z Polanky.“

Vydala se tedy do Polanky.

Důvěrník řádu neměl ničeho proti tomu, aby útěchu hledající sestra přistoupila k třetímu řádu sv. Františka — — — „Ale —“ pravil — „musíte přinést vysvědčení mravnosti, vystavené vlastnoručně duchovním správcem habrůvské farnosti.“

Vrbčena zbledla.

„To jako vod našeho pana faláře?“

„Ano.“

Vrbčena sebou zavrtěla v naškrobených suknicích.

Netroufala sama, že by takového vysvědčení na faře dostala. Ale přece šla a uzardělá do krve, s očima sklopenýma jak nejcudnější panna pokorně pana faráře poprosila, aby jí vydal, co důvěrník řádu po ní žádá. — — —

„Ruka by mně musela upadnout, kdybych vám vysvědčení mravnosti vydal —“ rozhorleně prohlásil velebníček, a ruce zdvihl proti ní jak proti kradoucímu se k němu ďáblu.

Ale než den se minul s dnem, rozmyslil si to pan farář a pravil k sobě už mnohem vlídněji:

„Větší radost nad ovcí zbloudilou a vrácenou, než nad stádem všech ostatních konec konců taky jen hříšných."

A dal se prohlásit, že vysvědčení mravnosti i Vrbčeně vydá, až jestli se polepší.

Vrbčena slíbila, a za ni slíbil to i její muž.

Terciaři čekali.

SV. JAN NEPOMUCKÝ.

Vzpomínám na litomyšlské předměstí v Poličce z útlého, nejzazšího dětství.

V rohu hospůdka, zacloněná stinnou hruší a křovinami bílého šeříku, nad silnicí jak udice zdvižené mýto, bílé domky řemeslníků na straně jedné, chaty chudých a kaplička malá na straně druhé. Malá, nízká, prostince vyzdobená byla ta kaplička, ale tak čistá, tichounká a milá jako ty udivené zraky dětí, které s úctou a bázní pohlížely brankou do vnitř a obdivovaly nádherné, zlaté cetky, bíle rozzářené hvězdy kolem sochy sv. Jana Nepomuckého.

A vzpomínám na májové večery, plné plesu a vůně hasnoucích soumraků, kdy ulítaní shonem za bručícími chrousty po silnici rázem nechávali jsme všech svých divokých her a domů jsme se rozlítli, jak čečetky rozprchlé na různé strany, jakmile nejmenší zablinkal na massivní věži poličského chrámu Páně, a za ním všecky ostatní sezváněly a předměstí svolávaly k přítulné kapličce na polední straně, kde bílá a modrá a rudá světýlka už hořela v úkrytu březových stromků, voněly rozvité kytice bezu babičkou tu složené a neumělou rukou poskládané k nohoum českého světce.

Malý houf lidiček klečíval tu s drobnými postavičkami dětí za teplých večerů kvítím jak posetého nebe, modlil se litanii a zpíval milou píseň o Janu z Pomuka, kterého církvi podařilo se vznésti na stupeň snad nejvroucněji milovaného světce.

Jako výkřik rozléhalo se vzývání mateře českých měst podvečerní tmou.

Praho, Čechů město skvostné,
plné krásy, zdoby —
nebudeš-li věrné, cnostné,
jsi jak bílé hroby.

I my sepjali prachem silnice potřísněné dlaně a svými titěrnými hlásky modlili jsme se a zpěvem svým vpadali v sbor, aniž jsme věděli, co zpíváme a jaký veliký je smysl několika těch neohrabaně do rýmů sražených výkřiků a vět. Ale ty májové večery u kapličky, ty hvězdičky na nebi — tichounké lichoty jara mazlícího se po rozpálených našich tvářích — jak byly líbezné a modlitba svatá a milá, přirozená a nutná v tu chvíli, že nemodlit a nezpívat nebylo by snad vůbec bývalo ani možno. — — — A ta krásná Praha z písně zaléhala v naši paměť tak, že toužení po jejích krásách a skvostech rostlo v srdci zároveň

i s modlitbou a když večer na lůžko jsme se skládali k spánku — Praha hořela před námi v takové nádheře, ohromnosti a slávě, v jaké kouzliti si ji dovede jen bohatá, dětská, v krásách neskrblící, modlitbou vznícená, silou májové noci až do žhava rozpálená obraznost vznětlivé duše. V té podobě nezbavili jsme se Prahy až do dnes a nezbavíme se jí až do smrti. — — — — — — — — — — — — — — —

Minulo dětství, kvapila léta, novými léty jak novými nánosy řeku, zanášel stále širší, ale dojmy stále chudší života proud.

Semena, zasívaná v duši za dětství, vyhnala v mladičký květ. A vzrostl i plevel v záhonech dobře připravené duše a býlím zdusilo se mnoho zdárně zasetého osení. Divokými houštinami prodírat se musela mysl a spletené, zmatené, znavené, bídné nezbylo na konec než pochodeň vznítit a pochodeň hodit v mrzácké to býlí přejatých názorů a nedonešených pravd, kterými už jen jako úkradkem prokvétala kdysi tak bohatá a čistá, na plnou zvůli rozvitá duše.

A zase vzpomínám.

Praha zářila jasem májového večera.

Věže otřásaly se údery zvonů stověžaté Prahy a hukot jejich slíval se pod temnou oblohou v jeden nesrozumitelný, ale unášející, ohromující zmatek. Město hlučelo nesmírnými davy, bouřily ekypáže, vřeštěly tramwaye, vzduchem se křížovaly ztřeštěné výkřiky mraveniště náhle jak na dané znamení pozdviženého lidstva.

A uprostřed ohromného toho shonu k řece, hořící vodě tlačícího se města, tu na kamenném mostě Karlově, kde po celý den i večer hrom bije a řve skučící hydra velikého města — hle — tam uprostřed mostu, nad Vltavou šumnou a zapálenou tisícerými hvězdami a plamínky hořících svící — idyllka prostá a tichá jak selanka snivá, tulící se ku zářné, květinami a sepjatýma rukama obklíčené soše sv. Jana Nepomuckého. Lampa krvavou září polívala nahé kameny, schýlené hlavy modlitbou a litaniemi s nevystihlou důvěrou a pevnou nadějí v srdci obracely se k hořícím hvězdám kolem hlavy kamenného světce, jehož rysy nabývati se zdály tajemného života a životem tím síly a smíření, úsměv a nadšení zas vlévaly v nesčíslná, kolem skupená, po celé délce mostu i po ulicích na obou stranách řeky, po schodech i průchodech, na kamení i studené dlažbě z daleka, z daleka sem shromážděná a ležící tu srdce lidská, aby jako to světlo kolem nich zapálila v sobě dosud živou ještě jiskru ducha na oslavu a nejčistší uctění milovaného svého Jeníčka. To nebyl už sv. Jan, to byla Praha sama uctěná a zbožněná i se vším, čím honosit před světem se může, a lid znovu zpíval a znovu nebesa bral za svědky své modlitby:

Praho, Čechů město skvostné,
plné krásy, zdoby,
nebudeš-li věrné, cnostné,
jsi jak bílé hroby — — — —

Temná Vltava, vyzlacená odleskem světel a tichou září hvězd, přinášela a odnášela na svých vodách tutéž píseň do všech končin Čech a všude tytéž hlaholy a tytéž výkřiky slávy a vzývání rostly v jednu prosbu a hrozbu ohromnou.

Mocně do výšky vzpínal se královský kolos Hradčan, věže mostecké nepohnutě se tměly v pozadí jak černá výstraha.

Vůně z rozvité Letné zavívala až sem, na mostě tichnul hovor a umlkal ruch.

Lid trnul v nejposvátnějším duše vzplanutí. — — — — — —

Zas přehnala se léta.

Život cele splynul s drahou Moravou.

A jsou májové dny.

V Habrůvku snesl se soumrak — stichnul den. Vůní zahrad houstne zteplený vzduch, chrousti zdvihli se z doubrav a večerem rozklokotal se slavík. — — —

Zahovořily zvony, a ke kostelu nad Habrůvkou zdviženému kopečkem spěchá lid. Tentokrát však ne k bílé soše Panny Marie Lourdské v chladném šeru chrámu; jinému dnes světci platily jeho návštěvy. — Tam pod hustými korunami temných lip stojí krásná socha sv. Jana Nepomuckého se skupinou andělských hlaviček, ščuřících se nadutými papulemi ze skalnatých oblaků. Habrůvské stárky věnčíce sochu, vyšňořily šedý její kámen kyticemi šeříku a věnci jasných pomněnek, zasklená hvězda krví tekla s prsou svatého. Tak už po věky dva a snad i tři stojí tu mlčící Janíček, a ve stín lip rok co rok v památný oktáv schází se k uctění jeho zbožná ves, aby jako ve východním koutu země bratrské, pramáteři českých měst a sdružených k nim oblastí i zde vyslechla žalobná slova Janíčkova skrytá v utajeném smyslu slavných jeho odkazů.

S Bohem, s Bohem, drahý kraji,
kde jsem Kristu sloužil.
Kráčím naposledy k hradu
jako náš Pán u zahradu,
Čechům požehnání dávám,
s Kristem dokonávám.

A slavík v panské zahradě kvílí, nebe celé hoří hvězdnými průvody, na lehounkých vlnách vůní proniklého vzduchu kolébá se máj.

Shoď, Vltavo omlžená,
mlhy příkrov temný,
ty's mi rakev drahocenná
a hrob tichý, jemný.

Co kdy lidu bylo do toho, jaký porod, jaké zbraně uvedly život Janův v oslavu! Podstata jeho zjevu zůstala táž — a ne postavu samu lid uctívá, ale to, zač dokonal a co vykonal. Pro hrdinství zemřel, a pro hrdinství lid věrně putuje na místo památkou jeho svaté.

Nejkrásnější poesií nejvzácnější chvíle v nejlíbeznějším měsíci v roce oslavuje tak jeho památku. A zpívá a zpívá v jednom sboru ve všem kraji s městy a vískami, co jich rozeseto světem českého království.

Praho, Čechů město skvostné,
plné krásy, zdoby,
nebudeš-li věrné, cnostné —
jsi jak bílé hroby.

PRVNÍ PŘIJÍMÁNÍ.

Na den sv. Petra C.

Májové slavnosti se netrhly. Hned po sv. Janu nová slavnost v chrámu Páně a každém skoro příbytku malé dědinky.

Habrůvská mládež v slavnostním peří a čisťounká na těle i na duši poprvé přistupovala k stolu Božímu.

Rok jak rok před tváří celé dědiny objevovaly se tak po levé straně oltáře v běloučký sbor sestouplé a věnečky okrášlené nevěsty Boží, po pravé straně černým křídlem obstoupnul oltář zástup jasně vymytých, ve tváři až do červena vydrhnutých synečků.

Krásné, májové jitro zlatilo den. Líbezně zavoněly květem rozlité zahrady, plně, tvrdě do tvrdého vzduchu bily těžké rány všech zvonů zajednou. Před kostelem stál už lid. Ale nevcházel v jeho vysokou stavbu; tu na slunci a v jemném stínu měkce plápolajících javorů a lip hověl si ve světle a chládku, vyčkávaje, až z kláštera průvodem přihrnou se nastrojené jejich děti.

Hlavy se zdvihly, mladé ženy pevněji k prsoum přitiskly kancionál.

Jdou.

Dvanáct tmavě oděných chlapců s dvanácti hořícími svíčkami po ruce pravé předcházelo dvanáct, v bělounkých jako v obláčcích plujících děvčátek s věnečky na učesaných a bůh ví čím a jak v samé obláčky a šnekovité prstýnky nakadeřených hlavách. I děvčátkům svíce plápolají v rukou, chlapcům na prsou čisťounkou bělí svítí čerstvě utržené proutky konvalí. Tvrdě vykračují lesklé holínky chlapců a Fókalů Mikša — nikdo by ho ani nepoznal — jako svatý nadnášel se na svých pevně nadutých lýtkách.

Černé hávy klášterních sester černou svou dekorací doplňovaly světlounký průvod.

Děti zpívaly cestou, svatost andělská svítila z očí velikých těch křesťanů — a v očích po stranách a před nimi stojících Habrůvčanů slzy se rozžíhaly v zatopených zornicích pýchou, a radostí se hrnouce z přitmělých řas.

Půlkruhem rozestavila je sestra představená kolem oltáře Božího chrámu a dvanáct chlapců z pravé, dvanáct běloučkých poupátek se strany levé s hořícími svícemi obtáčeli na všechna světla dnes plně ozářený trůn.

Malovanými okny prodíralo se na zem sluníčko. V jeho záři zlatem se koupala zeleň i oltář a v zeleni chabě pomrkávající svíce.

Velebníček dokazoval na kazatelně oprávněnost blahoslavenství, a když skončil, protrhli se z dřímoty jedni a druzí, kteří bděli, divili se, proč se „velebné pán dneska tak zlobí". Nezdál se jim v žádném srovnání s jeho rozčilujícími gesty klidný, tichý dětem v radost zasvěcený den. Majstr Pštros držel uvadlou snítku šeříku a voněl k němu po celou délku kázání.

Děti u oltáře už se nemohly dočkat blažené chvíle, o které jim ve škole i s kazatelny dnes vypravoval jejich „panáček".

Slavně zpívala Habrůvka, když začala mše, brzo po pozdvihování přijímal tělo Páně v bohatý ornát navlečený kněz.

A pro věnec drobného, rozesetého toho kvítí tam kolem oltáře nadcházel dlouho očekávaný, vroucně vymodlený, všem srdcím svatý a nezapomenutelný okamžik.

Slabounké záchvěvy jemňoučké dohry na kůře dochvívaly nad mlčícím, v modlitbu pohříženým množstvím lidu, děti stály nepohnutě jak sošky nastavené knězi v podnoží a čekaly před tváří celé dědiny, až jedině k nim, vyvoleným z celé shromážděné vísky promluví kněz.

Mluvil velebníček, mluvil svatými slovy, vybranými výrazy rozkládaje s hůry se lijící blaženost milosti Boží, až do těla jejich vejde a s Kristem v duši se rozhostí nevystihlý mír a blahoslavená rozkoš s Bohem smířeného života.

Nechápaly, nechápaly drobné ty mozečky všechnu tu odtažitost velebníčkových slov, nestačily mu svými dušičkami v letu do výšin jim dosud neznámých, jen srdcem tušily, že nastává jim chvíle vážná, třebas ničeho o jejím dosahu nebyly dosud poznaly.

„Ano, Kristus, vzácný ten host, On do vás vejde, On vás navštíví, ano navštíví vás a naplní nitro vaše nekonečně velkou blažeností a slávou — — — —“

Fókalů Mikša tak se nadul pýchou, otvíral ústa a cítě jemné jakési mrazení po celém těle, přemítal, jaká to asi blaženost bude — — Tušil ji netušil, cítil ji necítil, ale pevně stál jak habr a sotva dýchal.

Pojednou velebníček v určitém okamžiku své řeči se rozplakal. Jak když šňůrkou v hodinách zatáhne a v hodinách to hrkne, v prsou ozval se mu strašný, škrčivý hlas, a v tom okamžiku začala všechna srdce mocněji bít. — — Plakala Habrůvka, plakala děcka, plakal i kněz. Hlasité slyšet bylo vzlyky a chvíli se zdálo, ne slavnost bílého vzkříšení duše, ale černý okamžik na vždycky pohřbeného „něčeho“ v chvíli tu oplakává celá ves. — — — —

Ba, měl pravdu velebný pán — když napomínal učesaná robátka, aby na vždycky si vštípila v paměť krásný ten okamžik — „tak čistá že se už nesejdou víc — — —“

A to tajemně andělské, v čistotě dětské bezúhonnosti s dozrávajícím — už hříchem obtíženým věkem — — dýchalo tu čímsi jako loučením s něčím, co všem i knězi i dětem zdálo se ztrátou a korunou zároveň čehosi krásného a nedotknutelného.

Každého roku se ten okamžik opakoval a každého roku tak z očí velebníčkových vyhrkly nové a nové proudy slz. Několik pokolení už tak viděl před sebou klečet s týmiž věnečky na hlavách a týmiž proutky konvalinek na prsou dětských — a jaký život rozevřel se pak před nimi v průběhu několika málo, málo let! Ledva vzpomněl, slzy tím hojněji se mu hrnuly přes tváře i rty a, kanouce na sepjaté ruce, močily třásně běloskvoucí jeho rochetky. I Frau Ebr zafrkla na svém oratoriu, za ní jak na dané znamení zafrkla její kuchařka, za kuchařkou pospíšily si ihned dvě její mladšinky a tak se opravdu říci mohlo, že bez pohnutí nezůstala ani duše jedna. Do šátků ponořena — v slzách koupala se ženská strana celá, neudržel se ani socialista Šimek a dlouho motal

a dlouho rozetíral modrou, velikou svou plachtu zavlhlou několika krůpějemi šňupcem potřísněného šátku; ale pak se dal do takového vzlyku, jako žádná druhá babka ze zadního tam pořadí. Vždyť i jemu tam u oltáře stála rusá, jak andílek bílá a modrooká jeho dcerka Petruša, hned na kraji pak synek jeho Barnabáš.

Děti bledé, jak bezduché poklekly, ještě sborem odříkaly zbožně v paměť jim vštípenou formuli a — přijímaly.

Mikša napřed ochutnal a pak teprv si vzpomněl, že do sebe má přijat dávno před tím předpovězenou mu blaženost.

Přidušeným nápěvem staré jakési romance na varhanách hrál pan rechtor.

Ještě jednou se velebníček obrátil k dětem, aby promluvil řeč závěrečnou.

„Ano, nekonečný dar, nezměrný dar vám Kristus v této chvíli udělil: dal vám sebe celého. Važte si toho daru, ve vážnosti ho mějte vždy a milujte jej víc než sebe samy — — a — — —“

Velebníček tak se rozmluvil, že celá Habrůvka začala sebou vrtět jak na jehlách.

Bylo po krásném dojmu.

S chutí už z kostela rozběhla se Habrůvka.

Děti poděleny obrázky s připsanou upomínkou na první přijímání ukazovaly si je navzájem a opravdu blaženy s rodiči za ruce vedly se z chrámu do milovaných a dnes rovněž jaksi svátečností naplněných příbytků.

V ten den každý ten boží tvor byl ve své rodině členem nejváženějším.

PÍSEŇ MÁJOVÁ.

Svatodušní svátky.

Neprosila Habrůvka nadarmo o křížových dnech. Tichý, vydatný a teplý déšť cele prolnul vypráhlou a už na kosť seschlou ornici. Rosilo den jeden, pršelo den druhý — mokvavým šerem zaklopen byl i den třetí. Teprv v sobotu, kdy prý Panna Maria na slunko plínky vynáší, vyvstalo čisté a jak vyprané sluníčko, aby sušit se mohla i matka zem. — — — „A kdyby sluníčko v sobotu třebas mělo jen bleskem šlehnót — šlehne; to už je tak vezkušená věc — —“ liboval si změnu počasí habrůvský posel Ráček.

Chvílemi sice ještě trochu přeprchalo, pastýřovi po ty dny opravdu hůl ani neoschla, ale k večeru větřík odvanul mraky, páry se rozprchly a slunce v neděli, na Boží hod vyhouplo se na východě takové nádherné a velké a plné, že světlo z něho se linoucí zdálo se být dvojnásobným.

Žlutá housata na dvoře v radostném štěbotu koupala v nádržce kanárčí svůj prach, v zmateném piskotu za kvokajícími kvočnami úzkostně pobíhala stáda drobných kuřátek. Hned byla rozlezlá po celém dvoře jak mravenci, když se rozejdou z hnízd, a hned zas shluklá na povel drala se pod křídla, mezi nohy, po zádech, po hlavě lezla matce jako

hmyz. Vyběhlo na sluníčko kde co, v plnou jeho záři lehla si i kočka a přimhuřujíc sluncem oslněná světla, lhostejně pohlížela na živý před ní rej.

Jen několik kroků vzdálí branka — zahrada. Stromy obaleny sněhem a růžemi zvučících květů voněly rosou lesknoucí se na listí, kaštan bujně zvédal hlavu, nesa na větvích své svíce obletované sborem čmeláků. Vlaštovky lítaly jakýmsi šíleným chvatem a drobulinkým švitořením plnily slunné výšiny, v srstoni semenáčci obletovali a krmili v posledních dnech vylíhlou a ještě poloslepou rodinku. Brunátnou zelení temnila se křoví houšť — jasmín zrovna omamoval svou vůní prorážející teplým a jako koupel měkkým ovzduším.

A u včelínu, co tu práce, co tu bylo starání v hrozném a uchvacujícím hemžení včel! Nedbaly člověka, nedbaly překážek — v nekonečných proudech hrnuly se z otvorů svých úlů a celými mraky spouštěly se v širý, svou vůní a milovanou krásou se všech stran je lákající kraj. Než jedny odlétly, zas jiné medem nasycené, pelem obtížené těžkým letem snášely se k česnu a v zmateném shonu v celých chuchvalcích chlupatých svých těl draly se a cpaly do úlů, za sebou táhnouce rousky hned žluté jak citron, oranžové a rudé zas jak nach a jiné zas bělounké jak čerstvě padlý sníh.

A zahrada pojednou zdála se těsnou a úzkou a s těmi ptáky, hmyzem a včelami zachtělo se duši letět s vichrem o závod a býti rázem všude tam, kde jsou lesy, stráně, výhony, — kde víno slzí v rašení a vlahou přes noc zbujnělého osení pokryly se zelení zhnědlé tabule niv, kde se roztékala šťastná, tou zelení a rosou posílená země a zlatem ohnice zahořival ječmenný lán.

V modrých dálavách ztracených dálek bloudil rozkoší jak opilý zrak a zase se vracel, zase se nořil v důvěrná, stinná koryta rozkleslých hor. Silnice od dešťů pomáčená táhla se údolím jak zprohýbaný pás a zhnědlé cesty v polích, jimiž měkce šeptává krok, ztrácely se s kopců v protilehlou svahu stráň. Jak rosou potřísněné, řídce krajem rozestřené pavučí jiskřily se v slunci deštěm napité příkopy, stružky a tam u můstku, kde mlýn žvatlavě klepotal — celé zrcadlo stálo po lukách rozlitých vod.

Nad panskou nivou rozlehlou v rovině zakroužil pestrý mrak holubích křídel. V lesklých zvratech mihaly se bíle podestřené jejich perutě, v prudkém letu slívali se v jeden souvislý, jak jednou duší ovládaný koš. Zas roztáhli se v řídký houf a zakroužívše nad hlavou, snesli se v zelenou pláň. Prudkým jejich dopadem splašení skřivani vystřelili vzhůru, pištěli, skřipali a pak v nekonečné písni dolů sypali zajíkavé svoje výkřiky. Vlaštovky bleskem prostřihovaly vzduch, volaly trpělky a se všech stran — ze země i s nebes, roklin i lesů, z blízka i z daleka, z hluboka a hned zas zrovna při cestě hlaholila jedna krásná píseň mladého, silného máje.

A milounké ticho svátečního dne rozestřelo se po zemi.

Zdálo se, jakoby nevysvětlitelnou rozkoší zachvíval se celý svět.

V údolí po suchém štěrku zahrčel vůz.

Pošta borovská jela do Dubňan.

Koníci vesele pohazovali hřívami, nohy pod nimi jen jen hrály káru poštovní vlekouce za sebou jak skořápku. Mladý, krevnatý, v silných, kožených poctivicích navlečený postillión bloudil očima po květnatých stráních, zelených nivách a sluncem přehozených návrších. — — Vůz vjel do stínu lesa. A tu už neodolal hoch. Nedovedl si odpustit, aby, obklíčen nesmírnou tou vůní a jemnými opary země, do všech těch křiků, popěvků a nepřetržitého šveholení doubrav nevypustil také tu svou starou, krásnou, teď už skoro zapomenutou píseň zašlých dob. Nasadil zlatem bleskotající, v hada stočenou trubičku a píseň rozlítla se v kraj.

Jede, jede poštovský pacholík — — — —

V čistých intervallech vesele se nadnášely radostné ty tóny bezstarostné, dětské skoro písničky a v ozvěně ztrácely se v ústraních hor. Sedlák přehlížející v tratích zdar jako nově zrozeného svého osení, zastavil svůj těžký po mezi jakoby se převažující krok a dlouho, dlouho naslouchal těm zvukům milované trubky, tak rozkošně zpívající v lůně rodného jeho údolí. I jakási dvě přespolní děvčata od Louček přes kopec spěchající k Habrůvce zastavila se v údivu nahoře u kříže a naslouchala miloučké té písni známé a už od dětství do duše zalehlé noty.

„Jaj, ten tú pěsničku pěkne trúbil!“ odlevila si hlasitě jedna z nich, když poslední tóny zalehly v hluboký žleb doubravin. — Patrně dcerky z nedaleké Slovače někde od Němčiček.

Rudé jejich šátky ještě daleko se krvily v ohni slunečních záplav a rukávce jejich bíle ještě svítily, když už malebné jejich postavy kmitaly se v bludišti habrůvských chat.

A stoupalo sluníčko, rostl jeho znoj.

Tělo zatoužilo po stínu lesů.

Zdálo se z dálky, jakoby ležely a němé si hověly v mrákotných dřímotách horkého dne.

A když jsi vešel — jaká tě to obešla nádhera sluncem vyložených, vzduchem prosvícených místností! Mechová zeleň kyprými, rozkošně chladícími koberci stlala se v šero podnoží vysoce sklenutých dubů, bujné traviny bohatými třásněmi jak záclony splývaly se svahů mýtin přívalem se řítíce v rozšklebené a přitmělé tam dole dno úvalu. Krví nalévaly se křoviny dubin, bělí jak svíčky prošlehovaly kmeny panenských bříz. Tam záhonem kvetl sníh jahodí, na pokraji pod černými bory na plném výsluní vyhřívaly se krásné, žluté hlaváčky — nesměle zakvítala silenka pod klokočem ověšeným hrozny bílých svých květů, nad štětiny trav vysoko zdvihaly veliký květ stonky anemon. Vzhůru, stále vzhůru neslo se tělo v teplou stráň, kde sladce už dýchaly rozkošné po skupinách i osaměle roztroušené proutky konvalinek. K jejich panenské běli znovu a znovu dychtivě se naklání sluncem i vzduchem rozohněná tvář. A hle, tu pět kroků z dálí tmavý admiral s křídly potřísněnými ztemnělou krví prohnul svůj let a překrásným rozkladem svých křídel usedl na bílá prsa skalnatého balvanu. — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sedláci vybírali se v tratě svých polí, aby prohlédli osení v kopcích a vzklíčený zdar sazenic. Chasa skupila se kolem kuželny ve stínu topolů, rodinky vylehly na lavečky před dům, drobotina dětí na trávníku plném jisker sedmikras, v sousedství houfců žlutých housátek a tlačkajících kachniček odpoledne trávila v divoké hře.

K západu neslo se slunko, k večeru chýlil se den.

Bůh ví odkud přicestovalými obláčky pokapané nebe zbarvilo se nad Stráňovem v růžový, jen jak nadechnutý poprašek červánků. V tichý úklid kladl se podvečerní život a byla chvíle, kdy se nechce ještě spát a jen ležet a ležet a sladce snít. Od půlnoci zavanul osvěžující chládek, zarděl se západ, ostře na východě rýsovala se tmavá linie dalekých topolů. Zvolna umlkal den, šeptat začínal večer. Temněly střechy, pod rozložené chundele ořechů vkrádal se chladivý stín. Noc tlačila se v les.

Slunce na chvíli schované prorvalo se na západě hustotou mraků a v průrvě plálo tichým, hrozným ohněm; v požáru stojícího nebes prostranství divoké zámky a hrady, kraje a hory jakoby se smažily v ohromné peci rozšklebeného západu. Celé potoky a řeky řítily se v hrdlo hltavého toho plamene a s nebes dolů hrnuly dolů jako krev přetékající z otevřených nebes ran. Šířila se průrva a zdálo se, jakoby v hloubce ohromné výhně své vody rozlívalo nesmírné jezero poseté ostrůvky a výběžky pobřežních skal.

Poslední jazyky plamenů udeřily přes nahé útesy jako černě rozložených a pevně do sebe srostlých skal. — Purpurem zakvetly meze, mdlou a vlhkou září oblily se mráčky stojící stranou k východu, jakousi strašnou září vzňaly se náhle slunci protilehlé kopců budovy.

A slunce jak ohromný rubín položilo se v znojemský kraj. Ještě jiskra — blýsknutí tam kdesi v nesmírnu — a shasnul den. V údolí Habrůvky ležely už jemnoučké stíny večera.

Z polí ještě mocněji zdvihl se řinčivý zvuk cvrčků, jemně, jemňoučce, ledva slyšitelným sípotem hvízdali komáři, v hravý let dal se dosud na blízku spící chroust.

Netopýr němě jak vlaštovka černá škubnul sebou v křivce nad hlavou.

Nad lesy zablýsknul stříbrný srp měsíce.

V teplou, šedivou mlhu kladl se svět — voněl vzduch — snila země — kvetla i noc — — Člověk by ji probděl celou, krásnou až do bílého rána. — — — — — — — —

DR. ZDENĚK V. TOBOLKA:

Ze života Karla Havlíčka.*)

Karel Havlíček Borovský náleží do řady těch našich mužů, v níž stojí Jos. Dobrovský, Jos. Jungmann, J. Kollár, P. J. Šafařík a Fr. Palacký. A ze všech jmen této řady jest nám jméno Havlíčkovo nejmilejší. Havlíček proto právem nazýván byl miláčkem našeho národa. Jména toho dostalo se mu nejen pro myšlenky, které šířil, ale pro milou prostotu, jednoduchost a přímost, s jakou své názory hlásal, a pro důslednou odhodlanost, ba až bezohlednost, píli, poctivost a čestnost, s jakou za své idee dovedl pracovati až do posledních chvil svého tak bouřně trpkého života. Trpký byl Havlíčkův život, trpká byla jeho dráha životní! A přece Havlíček na té dráze stál rád a stál na ní ze své vlastní vůle. Chtěl býti člověkem, neklátícím se každým větrem, chtěl projít světem, jak sám o sobě děl „bez larvy", netoužil po přízni vznešených a mocných, nýbrž jen po klidu svého svědomí. Štěstí lidské rozhodl se věnovati prospěchu svého národa, když z Moskvy 27. dubna r. 1844 psal: „Celá ta cesta, na které já ve svém živobytí hodlám kráčeti, není tuze posetá radostmi aniž čím, co by se mohlo dle všeobecného lidského slovníku jmenovatí štěstím." A přece nebyl život Havlíčkův život, jehož klidné štěstí lidské jen na chvíli a jen z daleka nikdy by se nebylo dotklo. Aspoň dvě doby plné idyllické poesie, bez přívalu bouří všedního života, mohly bychom v životě jeho nalézti. Je to doba jeho dětství a je to doba, kterou ztrávil v Německém Brodě hned po svém příjezdu z Moskvy.

I.

Karel Havlíček pocházel z Borové u Německého Brodu (po svém rodišti psal se později Borovský), kde se narodil dne 31. října 1821. Otec jeho byl kupec, muž veskrze praktický, pilný a pracovitý, který dovedl penězi i časem dobře hospodařit; matka Havlíčkova byla žena prostá, čestná a opravdově zbožná. Od svých rodičů již přinesl si do života Havlíček praktičnost a píli po otci, po matce smysl pro náboženské otázky, pro prostotu a opravdovost. Obšírných zpráv o mládí Havlíckovu nemáme, ale to celkem lze tvrditi, že to byl tehdy chlapec neohrabaný, neotesaný, svéhlavý a neústupný. Stěží svedli s nim co doma rodiče, a jestliže komu se podvolil a koho uposlechl, byl to jedině farář Borovský P. Jan Brůžek, u něhož Havlíček nejvíce chvil svého dětství prožil.

*) Užil jsem: L. Quis: Básnické spisy Havlíčkovy. — Jakubec J.: Tři čeští epigramatikové. „Obzor lit. a umělecký" 1900. — Korrespondence Karla Havlíčka Borovského. Pořádá L. Quis. — Zelený V.: Ze života Karla Havlíčka. „Osvěta" 1872. 1873.

Farář Brůžek byl muž, který chtěl býti duchovním vůdcem a rádcem lidu sobě svěřeného. Byl přísný v povinnostech, čestný v jednání, upřímný v řeči i ve skutcích a při tom laskavý a milý, zbožný, více na opravdovost ve zbožnosti hledící nežli na pověrčivost. Havlíček na tohoto muže, v kterém později viděl vzor kněze, rád si vzpomínal a v pamětech svých poznamenal, že měl v mládí na borovské „faře svůj vlastní domov, kde se mi taky proto více líbilo než doma." V říjnu r. 1826 poprvé jako chlapec pětiletý byl poslán Havlíček do školy borovské. Jak se tam učil, dobře nevíme, ale učitel jeho Ant. Línek, muž rozumného způsobu života a milovník pořádku, zaznamenal, že Havlíček tehdy nepatřil mezi nejčilejší žáky, a že byl těžko chápavý.

Rodiče Havlíčkovi záhy pojali myšlenku dát svého syna na studie, a proto v září r. 1830 poslali Havlíčka do Jihlavy „na němčinu". Ale Havlíček v Jihlavě spokojen nebyl a rád se neučil. „Chodilo mi to dost špatně", později sám se přiznal a zvláště stěžoval si na německé učení náboženství. „Náboženství německému, napsal, učíval jsem se vždy na půdě s velikým pláčem, neboť jsem ničemu nerozuměl." Pro čtení v Jihlavě zájem vůbec nejevil, jen hra na housle dovedla zpříjemniti mu tam nemilý pobyt.

V říjnu r. 1831 šel Havlíček na školy do Německého Brodu, města, které z většiny míst v Čechách v tehdejší době nečinilo nijak výjimku. Duševní ruch nebyl tam skoro žádný, vlny klidného života poněkud jen se vzduly, jestliže velké neštěstí, válka, revoluce a p. byly někde na obzoru, o nějakém duševním ruchu nebylo tam možno ani mluviti. Obyvatelstvo nebylo národnostně probudilé, rádo mluvilo německy a německy psávalo, avšak činilo tak ne z národnostní nevraživosti k češtině, ale prostě proto, že toho žádala doba. Bylo zcela přirozené, že mladistvého Havlíčka nemohlo v tomto mrtvu nic upoutat, a že největší radost míval, jak bylo ostatně i na jeho věk přirozeno, v koupání, vycházkách a v pračkách. Od r. 1832 byl Havlíček žákem premonstrátského německobrodského gymnasia, a když r. 1833 přestěhovali se trvale rodiče Havlíčkovi z Borové do Německého Brodu, stal se Německý Brod Havlíčkovi druhou otčinou. Jako gymnasista počal jeviti zájem pro hnutí literární a rád zabýval se, zvláště čím starší byl, knihou. Velice mnoho času věnoval sebevzdělání. Tehdejší gymnasium a způsob, jak se časem tehdy vyvinulo, nemohl nijak zaujati mladou, vnímavou duši, a proto přirozeně Havlíček ukojení své duševní žízně a své mladistvé touhy po činu hledal mimo školu. A v té době pozorujeme, že v Havlíčkovi probudil se smysl pro češství, že národnostně česky počal cítiti a třeba že školní vysvědčení vykazovala u něho jen prospěch dobrý, že vyvinoval se v něm slibný pracovník. Již jako žák německobrodského gymnasia pokusil se Havlíček skládati básně. Bývá to obyčejný pochod u všech gymnasistů! V té době, kdy počínají pošilhávati okem po děvčatech, stávají se ráznějšími, zabývají se hudbou, tančí a píší verše. A tento pochod prodělal také Havlíček. Z doby jeho studia v Německém Brodě zachoval se nám jeho první známý pokus básnický, překlad oblíbené německé písně: „Bei Warschau schwuren," který začíná: „Hle z Polska táhne deset granatníků." Když po prázdninách

r. 1863 Havlíček opouštěl Německý Brod, aby se odebral na studie do Prahy, odnášel si velice málo vědomostí z gymnasia. Znal trochu mathematiky, málo dějepisu, rozumněl latinským textům, dovedl německy a česky rýmovat, z řečtiny znal tvary, česky psal velice špatně a s obtíží, intellektuelně, krátce řečeno, odnášel si málo; za to však v ohledu mravném nesl si do nového světa přímost, otevřenost, upřímnost a pevnost v jednání, ty krásné vlastnosti, které poskytl mu jednak rodný jeho dům a jednak jeho téměř druhý otec: borovský farář Brůžek.

II.

Praha byla pro Havlíčka novým světem. Přicházel do víru universitního studia a do víru tehdejšího českého hnutí národnostního. Jak osnova učební toho žádala, dal se zapsati na filosofická studia (logiku a fysiku), a tu poprvé otevírala se Havlíčkovi okna k poznání života všeevropského, a to i přes to, že cíl tehdejších škol nebyl ještě vlastně jiný, než aby vzdělávaly prakticky a připravovaly posluchače ke kariéře úřednické! Havlíček poslouchal hlasatele filosofie Herbertovy Frant. Exnera, chodil do přednášek přírodopisce Karla Presla, bratra Jana Svatopluka Presla, zapisoval si výklady professora Müllera o esthetice a na těchto přednáškách uzavíral styk a přátelství se svými spolužáky a činil s nimi plány do budoucna. Dva druhy tehdy si nejvíce oblíbil, Františka Girgla a Viléma Gablera, a s nimi dohodoval se o úmyslech pro veřejnou činnost, které však plně se nikdy neuskutečnily. A vedle života universitního uchvátilo Havlíčka tehdejší české hnutí národnostní, pohybující se v myšlenkách, které Jan Kollár vytkl svou knihou „Slávy dcerou“ a svým spisem „O literární vzájemnosti mezi národy slovanskými“ a žádající, aby každý Čech cítil se Slovanem, miloval národy Slovanské, tehdy zvláště mocného Rusa, a aby svoji lásku k slovanství projevil nejméně tím, že by se naučil čtyřem slovanským nářečím: rusky, illyrsky, polsky a československy. A v posledních chvílích, kdy Havlíček dlí na studiích filosofických, roste v něm touha býti spisovatelem, učitelem svého lidu, a touha ta vzmáhá se víc a více, třeba že ani tehdy ještě Havlíček neznal dokonale dobře česky a se svými přátely mluvil jen německy. Touha Havlíčkova není touha bez skutků. Vidíme, jak vážně chápe své předsevzetí a jak se pro ně připravuje, jak studuje pilně historii, řeč a literaturu českou, jazyky slovanské, písně lidové atd. Když absolvoval po dvou letech studia filosofická a rozhodnouti se měl, čemu se věnuje, na to kladl váhu, aby mohl při povolání svém býti spisovatelem a učitelem. Vždyť již tehdy měl úmysl založiti belletristický časopis a seminář pro učitele.

Nejlepším povoláním zdálo se mu býti kněžství. Maje na mysli vzor, faráře borovského Brůžka, umínil si r. 1840 státi se knězem. Dne 15. března r. 1840 psal o svém rozhodnutí matce: „Nemohu ničím jiným státi se než knězem, všecko ostatní se mně téměř příčí a ošklivi; ale chci býti knězem se vší opravdivostí a proto doufám, že pro tento dobrý úmysl Bůh milost svou přičiní k tomu, k čemu my

lidé dáti můžeme toliko snahu svou. A kněz, když činí toliko, co může, jest věru nejspokojenějším člověkem na světě." Po váhání, má-li vstoupiti do semináře hradeckého nebo pražského, rozhodl se pro seminář pražský, a když tam poprvé vstupoval, vstupoval tam s myslí vznešenou a práhnoucí po práci. Čekal, že v semináři bude míti volnost, aby se mohl zdokonalovat a přibližovat svým plánům, věřil, že vstupuje mezi muže učené a čestné, opravdově zbožné a svému povolání plně oddané, měl přesvědčení, že v semináři najde upřímnou snahu prováděti vznešené příkazy Kristovy. A jako před vstupem svým do semináře, tak i v semináři je Havlíček úžasně pilný. Není téměř chvilky, aby si odpočinul. Studuje theologii, zdokonaluje se v češtině, učí se, jak to dle Kollára bylo příkazem, slovanským jazykům, slovanskému zeměpisu, dějepisu a starožitnostem, čítá denně bibli, studuje národní písně, učí se arabsky, hebrejsky, pěstuje mathematiku, chodí vedle svých theologických přednášek na čtení prof. Vietze o dějinách rakouských, pokouší se skládati verše, v nichž dle ducha doby: horuje pro všeslovanství, lká nad zlým osudem vlasti, projevuje nadšení milostné a vlastenecké, a kde může, utrhuje si na penězích, aby si mohl koupiti nějakou knihu. Tato přílišná zaměstnanost však nevadila a neodváděla Havlíčka od pozorování prostředí, v němž žil, a od soudu nad ním. V Havlíčkovi záhy po jeho vstupu dostavily se pochybnosti, zda tehdejší život v semináři odpovídal příkazům křesťanské mravovědy. Představitelem života v semináři byl préses P. Antonín Rost a vedle něho P. Plaucar. Oba tito muži více vněšnosti byli oddáni nežli opravdové zbožnosti, více moci světské si vážili nežli náboženství. Havlíčka počalo záhy jednání představených a celkový duch uváděti do úzkostlivosti a do pochybovačnosti a nutilo vždy k většímu a hlubšímu přemýšlení o náboženství a církvi. Jeho pevná víra z domova stávala se vratčější a vratčější, čím více si uvědomoval „chyby a nedostatky v církvi a zejména v jich zástupcích," čím více poznával, že v semináři tehdy nebylo to, co tam čekal, nýbrž že tam sídlo své měly: obmezenost, nevzdělanost, nečistý život, nerozumné ceremonie, neupřímnost, šalba a klam. Ten krásný palác pevné víry se v Havlíčkovi za jeho pobytu v semináři zhroutil, a Havlíček stal se nepřítelem zjeveného náboženství tak jak nepřáteli jeho byli racionalisté 18. věku. Místo víry v boha přijal víru ve svoji sílu a víru v sebe samého. „Já sám," napsal, když process pochybování se v něm dokonal, „jsa svým bohem v těch věcech neočekávám jiných vůdců, jiné pomoci, krom vlastní vůle, vlastní síly své."

Mohl-li Havlíček za tohoto duševního stavu zůstati v semináři? Kdyby byl býval člověk povrchní, neopravdový, neupřímný a kdyby se byl dovedl přetvařovati, byl by mohl zůstati. Ale takovým on nebyl. Ztráta víry a nepřátelství jeho k církvi znamenaly pro něho co nejdříve seminář opustiti a dáti se na tu cestu, kudy by mohl kráčeti bez přetvářky, „bez larvy". Úmysl Havlíčkův představení semináře jen urychlili, když dali mu pokyn, aby zanechal studií na semináři pražském, poněvadž se dosti neučí předmětům theologovi nezbytným a poněvadž má „krom toho velmi lehké zásady." 7. září r. 1841 se za Havlíčkem zavřely

dveře seminární na vždy. Opouštěl budovu tu s trpkým úsměvem na rtech. Byla to trpkost, kterou do dnes cítíme z jeho epigramů na život v pražském semináři.

Kam nyní? Domů se k rodičům Havlíček vrátit nemohl a nechtěl. Chtěl stát na svých nohou, silný, a proto sám odcházel s tím pevným úmyslem býti českým spisovatelem. Ještě jeden pokus učinil, aby si zaopatřil nějaké postavení. Aby nemusil se vzdáti svého ideálu býti spisovatelem, pokusil se o zkoušku professorskou, ale ani tu štěstí mu nepřálo; při zkoušce neobstál. A tím pro Havlíčka bylo rozhodnuto na vždy, býti jen spisovatelem a spisovatelstvím hledati si také v budoucnosti výživu.

Rozhodnutí býti spisovatelem, znamenalo pro Havlíčka co nejdůkladněji se připraviti pro své povolání. Havlíček cítí ještě svoji nedostatečnost ve vědomostech a pilností hledí doplniti mezery. 13. ledna r. 1842 si napsal: „Bože, dej mi, abych byl pilným, aby ze mne někdy měli Češi radost“ a dle této modlitby jíti se Havlíček co nejvíce vynasnažil. V letě r. 1842 pouští se na cesty, aby z autopsie poznal aspoň část světa slovanského. Viděl tehdy Moravu, Slezsko, navštívil Halič (s Krakovem), prošel Slovenskem a, když se navrátil do Prahy, pokračuje ve svých studiích, v semináři započatých, chodí mezi polské studenty, aby se polsky naučil, dělá plány k pracím literárním. Vedle jiných spisovatelů čítal rád v polském překladě Hughesa Félicité Robert de Lamennais-a a dosti překládal z tohoto autora, bojujícího proti svrchovanosti papeže a hájícího názory čistě demokratické. Svoji literární činnost tehdy představoval si jako spisovatel nepolitický, jako spisovatel lidový a jako popularisator. Chce vydávat malé poučné knížky ze všech oborů literárních. Činí plány pro romány, cestopisy, slovanské mluvnice, satyry i tragedie, pro stručné dějiny literatur a encyklopaedii, a kde myslí, že by sám nestačil, počítá na pomoc svých přátel V. Gablera a Fr. Girgla. Za této horečné činnosti překvapila Havlíčka náhle nabídka, P. J. Šafaříkem mu učiněná, nechtěl-li by přijati na Rusi v Moskvě místo vychovatele u ruského dějepisce a universitního professora Michala Petroviče Pogodina, dobře známého nejen v Čechách, ale i v ostatním světě slovanském. Mohl-li Havlíček, odchovaný myšlenkou Kollárovy vzájemnosti a snící o všem, co je Ruské, jen na chvíli váhati? Přes odpor svého otce i přes odpor faráře P. Brůžka rozhodl se místo na Rusi přijati. S doporučením Šafaříkovým vydal se na cestu. 24. října r. 1844 přišel do Vídně — poprvé ve svém životě — kde se setkal s Pogodinem. Krátkého pobytu využil k sebe vzdělání. Navštívil tam buditele srbské literatury Vuka Karadžiće a byv uveden do srbské společnosti, péči měl, aby se prakticky naučil srbštině. Z Vídně jel s Pogodinem na Brody. Poněvadž Havlíček neměl pasu a nemohl jeti dále, rozloučili se; Pogodin jel napřed na Rus, a Havlíček odebral se zatím do Lvova k českému spisovateli, třicítiletému K. V. Zapovi. A jako ve Vídni tak i ve Lvově využil Havlíček co nejvíce svého krátkého pobytu, aby se poučil. Učil se mluviti polsky a rusínsky, zajímal se tam o ruskou církev, slovanskou bibliografii, prostřednictvím Zapovým navázal přátelské styky se sběratelem lidových písní rusín-

ských Ivanem Holovackým, s dějepiscem Zubřickým, s rusínskými vlastenci Malinovským a Bartkievičem a Polákem Ad. Rościszewskim, se Zapem samým a jeho něžnou chotí rozprávěl o literárních poměrech českých a do Čech posílal dopisy na své příbuzné, přátely a známé. Po novém roce r. 1843 dostal konečně z Prahy pas a dne 8. ledna r. 1843 vydal se na Rus tak toužně kýženou. 10. ledna opustil pohraniční místo Radziwiłow.

III.

Od ledna r. 1843 až do 6. července r. 1844 byl Havlíček na Rusi. Je to nejdůležitější doba v jeho vývoji. Přicházel tam s dvojí láskou: s vroucí láskou k Ruskn a s první láskou k ženě; a bez obou jich vrátil se do Čech.

Když po opuštění semináře Havlíček dlel v Praze a navštěvoval svého přítele Fr. Girgla, seznámil se s jeho sestrou Marií. Byla to žena na svoji dobu vysoce vzdělaná, upřímná a milá, s jistým nádechem melancholie a trpkosti. Havlíček vážil si této dámy a, když opouštěl Prahu, musil by býval přiznati, že Marii Girglovu — byla o rok starší Havlíčka — miluje. Z Ruska s počátku jí psával a i na sňatek s ní pomýšlel, ale později korrespondence jich ustala, a, když Havlíček se z Ruska vrátil, láska jeho ke Girglové patřila již mezi uvadlé květy.

A s druhou láskou, s láskou ke Kollárově myšlence všeslovanskosti a s láskou k Rusku loučil se Havlíček v Moskvě pozvolněji, ale rozešel se s ní také. Když nastoupil v Moskvě místo vychovatele nejprve u Pogodina, pak u universitního professora Štěpána Petroviče Ševyreva, octl se v ovzduší ruských, moskevských literátů, známých pod jménem: slavjanofilové. Chomjakov, bratří Kirějevští, professor O. M. Bodjanský byli přední hlavy tohoto směru, a s nimi se všemi ve styk dostal se Havlíček. Všichni uvedení slavjanofilové v tom se shodovali, že ruský život za jich doby nebyl na pravé cestě. Mezi vyššími třídami a lidem na Rusi zela propast, a propast tu, tak soudili, způsobily reformy zavedené Petrem Velikým. Car Petr zavedl do Ruska cizí západní civilisaci, neucelenou a plnou suché rozumovosti, a tím pokazil domácí vzdělanost, jejímž představitelem byl ruský lid. Slavjanofilové chtěli zející propast překlenout a hlásali proto, že principy západní vzdělanosti jsou zavržitelné, a že nutno se vrátiti k dřívější jednotě před Petrem, a na této basi, za přihlížení k tomu, co se v západní vzdělanosti děje, jest třeba vypracovávati svoji pravou národní osobitost. Slavjanofilové pravoslaví prohlašovali za jediné pravé křesťanství, demonstrovali na Rusku na rozdíl od západu, jak stát mírně má býti zakládán, a cestu správnou k nápravě viděli především v návratu k lidu a v studiu lidového podání, mravů a obyčejů.

Ideami Slavjanofilů v prvních dobách svého pobytu na Rusi byl Havlíček přímo okouzlen. V dopisech svých k přátelům nejlépe se zračí jeho nekritické nadšení pro vše ruské. Tu r. 1843 chválí moskevské divadlo, nazývaje je „mezi všemi divadly nejdivadlovitější,“ tam velebí ruské sedláky a kupce; jindy nadšen je společností, v níž žije, a libuje

si, že „měl štěstí přijíti mezi nejlepší muže, kterými by se mohla Rus chlubiti, kdyby jich uměla ocenit a nehleděla jako selská nevěsta na pouhý lesk a šum," tam zase obdivuje se, že na Rusi „všechno je kolosální." A zcela dle vkusu slavjanofilů odsuzuje Puškina i Lermontova, kteří slavjanofilům byli příliš prosáklí západnickou vzdělaností, a proklíná Petrohrad, poněvadž prý v něm „má hlavní sídlo ona nenárodní strana literatorů, která se ďáblovským úsilím o to stará podkopávat rozum i mravnost šlechty vším neřádem francouzské, německé a jiných cizozemských literatur." Ale při všem tomto chválení a zaujetí pro vše ruské a pro vše názorům slavjanofilů odpovídající jest si vědom Havlíček toho, že chvála jeho založená je na prvním dojmu, a tuší, že přijde chvíle, „aby mohl holou pravdu pověděti bez ukrášlení."

Chvíle povrchního posuzování ruského života u Havlíčka brzy pominuly, a dostavila se střízlivá kritičnost. Již v říjnu (24.) r. 1843 proráží v dopisech Havlíčkových nespokojenost s Ruskem i slavjanofily. „Myslím," sděluje K. V. Zapovi, „podle svého sprostého rozumu, že milovati vlast, jest dávati za ní své peníze, práci, štěstí, čest atd., ne pak žvatlat pořád a vytrubovat, že je doma všechno lépe než jinde, jsú všichni jiní národové jenom nic proti svaté Rusi . . . O Slovanství ani nemluvím, mnoho křiku, málo vlny: kdyby nebylo Boďanského, dávno bych již na to dbal, vyklidit se s takovú radostí a chutí do Rakús, s jakou jsem letěl z Brodu do Radziwiłowa. Neračte (zapomenout), že tato naše veliká ruská říše hraničí s Kytajem (Čínou) . . ." Na počátku ledna r. 1844 život na Rusi stává se Havlíčkovi protivnější a protivnější. Nářkům na poměry ruské není v listech jeho konce. Dne 16. ledna r. 1844 stěžuje si na epikurství, jež v Moskvě všechno kazí, ze všech známých jediného Boďanského chválí, uváděje, že „druzí jen tak, nic nerozumí, a již nyní, poněvadž věc není nová, ochabují," ku konci dubna (27.) r. 1844 je nespokojen se všemi, poněvadž nemá člověka, s kterým by mohl upřímné slovo promluviti a se všemi musí jednat, jako v maškaře," a několik dní na to (30. dubna) prohlašuje: „Nasytil jsem se již ruských kožichů." Více a více stává se mu protivnou neupřímnost jeho přátel, humbug, jejž provádějí se vším, co je slovanské, a to z motivů nekalých a egoistických, jejich neopravdivost, jevící se v tom, že něco jiného chtěli, a něco jiného dělali a p. Stěžuje si ku př. 30. dubna r. 1844: „My ubozí Češi, kteří jsme s bolestí stavěli svou reformací a konstitucí, kteří jsme za ně tolik vytrpěli, nesmíme se nyní ani zmínit o nich, tím méně pochlubit: a páni Rusové, kteří ani maltu nepodávali, mluví o tom, jako by to byli stavěli oni." A téhož dne 30. dubna r. 1844 vydral se Havlíčkovi z trpkosti přeplněného srdce výkřik: „Slovanství se zmáhá! Aby jenom Kollár mohl přijet do Rus místo mne! On by si zoufal za to, čím sám k tomu Slovanství dopomáhal! . . . kdo chce Čechům opravdu dělat dobrodiní, ať je posílá na své útraty do Moskvy." V květnu r. 1844 věděl již Havlíček, že opustí Rusko. Těšil se na ten okamžik právě tak, jako byl hrd na vše, čemu se na Rusi naučil. A byl rád, že vše, co o Rusku ví, ví na svou pěst, beze vší cizí pomoci; čemu se naučil, za to mohl děkovati jen sobě samému.

Z uvedených několika úryvků lze již poznati příčinu změny v nazírání Havlíčkově na otázku vzájemnosti slovanské a na Rusko. Byly to neopravdovost a neupřímnost ruských stoupenců myšlenky vzájemnosti slovanské, byl to patrný rozpor mezi theorií a praxí v životě ruských vlastenců, ruský bezohledný egoism, necenění práce jiných neruských národů, epikurejství, honění se za novotami, vněšnost a neupřímná hra se slovanstvím. A k těmto příčinám družily se ještě jiné. Způsob vlády a úřadování ruského, nevolný a nesvobodný, všemocný, nemilosrdný, bezohledný, úplatný a prázdný, kde každá myšlenka byla ubíjena formou. A snad i nedosti taktní chování choti professora Ševyreva k Havlíčkovi, který se jí zdál v chování příliš drsný a neotesaný, přispělo k tomu, že Havlíček se těšil na chvíli, až Rusko opustí.

Jak využitkoval Havlíček svého pobytu na Rusi? Byl na Rus povolán jako vychovatel, a proto dosti času ztrávil vyučováním dětí prof. Ševyreva, ale měl i dosti pokdy, aby mohl vzdělávati se v knihovnách a z prakse poznati ruský život. Havlíček jako dříve již, tak i na Rusi osvědčil výborně své nadání dovésti hospodařiti časem. Není chvíle téměř, abychom přistihli jej při nečinnosti. Vyučuje své chovance, sám zdokonaluje se v ruštině, čte pilně vypůjčené knihy, zvláště z bohatých knihoven professorů Ševyreva, Pogodina, Boďanského, kde nalézal i některé z nových děl a časopisů českých, studuje Lessinga, Logana, Puškina, Lermontova a obzvláště Gogola, čeká na dopisy svých přátel z Čech, zvláště z Prahy, které ho informují, co nového v Praze ve veřejném a někdy i soukromém životě se stalo, čítá „Augsburger Allgemeine Zeitung", překládá z Gogola pro sbírku K. V. Zapa „Zrcadlo", posílá přátelům dopisy, odpovídá spisovatelům na jich dotazy. Zapovi podává obšírné zprávy o Rusku pro jeho všeobecný zeměpis, studuje epigramaticky a pokouší se sám epigramy psáti a snaží se započíti vůbec svoji literární činnost. Prohlíží si Moskvu, chodí mezi lid; když je v Moskvě, zajímá se již jako synek kupecký zvláště o třídu kupeckou, na venkově, v Bolšom Nikolajevsku, kde několik neděl dlel, stýká se s ruskými sedláky, chodí mezi studenty ruské i Poláky a debattuje s nimi o otázkách, jako je poměr Rusů a Poláků, hledí vystihnouti dobré i stinné stránky ruské církve a ruského společenského života, činí si o všem tom poznámky, krátce řečeno, využívá každé chvilky, aby se na Rusi něčemu naučil.

Do doby pobytu Havlíčkova na Rusi spadají jeho první tiskem vydané práce. R. 1843 v Květech pražských (str. 59.) vyšla první tištěná práce Havlíčkova s chiffrou H. B. pod nadpisem „První zkouška československého jazyka v Moskvě," za touto prácičkou šly básnické kusy Havlíčkovy (v České Včele r. 1844 některé epigramy). Když přišel na Rus, hned tehdy s radostí sděloval známým, že se u něho objevuje nadání básnické, a dne 30. dubna r. 1844 znovu opakoval: „jsem do veršů jako zapálen." První básně na Rusi Havlíčkem složené mají ještě silný ráz a příchuť jeho poesie z dob studií theologických, pozdější jeho věci jeví patrný vliv ruského prostředí, ruského realismu, zvláště Gogolova, a studia epigramatistů Lessinga, Logana a Puškina. Na Rusi Havlíček jako básník vyspěl — poznáním předností i vad ne-

českého života, poznal přednosti i vady české a, poněvadž byl, jak sám napsal o sobě, duch, který spíše snáší „nelibosti než touhu po štěstí" a který nedovede o nesnázech „jinak mluviti než žertem, poněvadž jest nejlépe v smíchu s nimi zápasit," ukrýval všechnu svoji ironii a trpkost, z kritického poznávání vyplývající, v satyru a zvláště epigramy. Velmi případně zaznamenal za svého ruského pobytu, že epigramy jsou „malinké nádobky, do kterých vztek svůj nalévám, když ho nesmím oustně vyslovit, aby mi srdce nežral," a těchto malinkých nádobek, plných ostré šťávy napsal Havlíček na Rusi celou řadu. Epigramy pracoval dosti zvolna a důkladně. „Já každou myšlenku," sám se přiznává, „tak dlouho hobluju, až je z ní epigram, při čemž si ani na žádné pravidlo nevzpomenu, teprv když je hotov, vidím, do jakého druhu patří." A těmito slovy již je také řečeno, že Havlíčkovi při epigramu záleželo především na myšlence, a ne tak na formě. Havlíček nehlásil se k literárnímu proudu, který chce umění pro umění, nýbrž chtěl, aby jeho epigrammy sloužily opravám a pravdě. A této cestě zůstal věren po celý život. V posledním jeho epigramu — je z r. 1856 („Pozdní rozum") — najdete k tomu patrný doklad.

V české literatuře nebyl Havlíček první, který psal epigramy. Na tomto poli měl již své předchůdce. Byli to J. Kollár a F. L. Čelakovský. Ale přece Havlíčkovi náleží mezi těmito českými epigramatisty místo první. Havlíček vypěstil český, národní epigram. „Největší má péče," sděloval 24. března r. 1844, „byla složiti některé epigramy v duchu národním," a, co tím míní, vysvětloval takto: „Rozumí se, že jenom forma může být národní: věc sama národu ovšem neznáma." Jako v celé činnosti Havlíčkově, tak i v epigramu pozorujeme, že chce působiti přede vším na rozum, ne na cit. Havlíček v epigramu je analytik, velmi mnoho rozbírá, pretřásá, posuzuje a neštítí se bodnouti do nejbolestnějších ran. Nezná diplomacie a nemá ohledu a smilování, je upřímný a přímý, šlehy jeho epigramů nedovede seslabiti ani ohled na vysoké hodnosti nebo na veliké zásluhy. Kde vidí nepravosti a nepořádky, bije do nich, poněvadž je nenávidí, ať již jsou na poli náboženském, politickém, národním, literárním nebo společenském. Všude cítíte, že Havlíčkův epigram je vtipný, že je to epigram snadno každému přístupný, průzračný, srozumitelný, lidový. A různého vtipu užívá v epigramu. Tu vtipu slovného, tam zase objevuje skryté podoby mezi dvěma pojmy nebo představami, jindy sestavuje pojmy docela nesourodé a od sebe co nejvzdálenější prostě vedle sebe, nebo konečně pojmy a představy z první části epigramu uvádí znovu v části druhé, ale v obráceném spojení. — — —

Ještě na jednu okolnost chtěl bych upozorniti při pobytu Havlíčkově na Rusi. Je to jeho úplné uvědomění si češství a vzrůst cítění nacionálního. Čechy Havlíček opouštěl s pochybnostmi v budoucnost českého národa a unikal pochybám těm abstraktním všeslovanstvím, na Rusi počal česky cítit a abstraktní všeslovanství zavrhl. Tak píše 27. dubna r. 1844: „Mám naději silnější než pražský most," a v Moskvě položil základy k heslu, jež později vyslovil: Ne Slovan, ale Čech. Bez lásky k všeslovanskosti a bez lásky k Rusku vracel se do Čech, ale proto

o nic slabší, ba silnější a pevný, a tu sílu a tu pevnost dodávala mu víra ve vlastní sílu Čechů. Téměř na odchodu z Moskvy (dne 30. dubna r. 1844) si přál: „My sami nevíme, co jsme; dělejme jen větší pány, dejme klobouk na stranu a bradu nosme o několik coulů výš: nesmíme zapomínat, že jsme také jeden z národů mezi Němci a Rusy, o který se ti dva perou." Je zde vyslovena Havlíčkem ta zásada, jíž po celý život svůj dal se vésti, že, čím Čechové budou, budou jen svou vlastní silou.

IV.

Dne 6. července r. 1844 opustil Havlíček Moskvu. Činil tak rád, a s plnou hlavou plánů a nadějí. Odjížděl do Čech s touhou, aby byl belletristou, belletristice se chtěl hlavně věnovati, a odjížděl s tím pevným vědomím, že zavede do českého života nového ducha. Vždyť již dne 30. dubna r. 1844 z Moskvy psal: „Až jen já tam budu, uvidíte, že zavedu docela nový styl v našich vlasteneckých spisech a záležitostech," a na cestě do Čech, z Varšavy, dne 16. července r. 1844, se ohlašoval: „Mám obzvláštní zalíbení v polemice a bude ze mne časem dobrá metla boží." Ale ještě dříve, nežli by se úplně věnoval spisovatelslví, chtěl vykonati některé cesty, zvláště na Balkán a p. Než o těchto plánech rozhodly okolnosti jinak. Ve Varšavě stihla Havlíčka zvěst, že mu otec zemřel. Neštěstí v rodině změnilo valně předsevzetí Havlíčkovo. „Tato nešťastná událost," píše dne 16. července r. 1844, „mnohé mé plány zcela změnila." Havlíček musil se odebrati do svého domova, Německého Brodu, aby těšil svoji matku a urovnával domácí záležitosti. Přes Prahu stihl dne 28. července r. 1844 do Německého Brodu a setrval tam až do prvních dnů dubna r. 1845.

Pobyt Havlíčkův v Německém Brodě je druhá a zároveň poslední klidná a dle průměrného názoru šťastná doba jeho života. Byly to chvíle rodících se mladých nadějí. Tehdy stanul na pokraji praktického života a zrakem zaníceným a s tváří veselou hleděl do budoucna. V Německém Brodě bylo viděti stopy po jeho činnosti. Zavádí v společenském obcování českost, radí, aby německé štíty na domech byly nahraženy českými, má péči o založení veřejné knihovny, připravuje pro zimu českou besedu, učí studenty polštině, stará se o zřízení ochotnického divadla, vybírá ke hře divadelní kusy Augusta Kotzebue-a (Epigram, Zmatek nad zmatek) a stává se pro svoji čipernost a vzdělání vůbec řídícím duchem ochotnického ruchu v Něm. Brodě. Divadlu přikládal Havlíček velký význam, chtěje, aby se divadlem „čeština vštípila do mysli vyšším třídám" a považoval činnost tu za nejdůležitější ze své veřejné činnosti německobrodské. Vedle toho všeho však nezapomínal na svoje vzdělání a na svou činnost literární. Pilně čítal různé spisy, překládal z Lermontova a psal tehdy knihu, všeobecně dnes známou pod jménem „Obrazy z Rus".

Zárodky k „Obrazům z Rus" nalezneme v dopisech Havlíčkových, psaných z Moskvy K. V. Zapovi v letech 1843 a 1844. „Obrazy z Rus" vyvinuly se z obšírných zpráv, psaných Zapovi pro jeho všeobecný

zeměpis. Čtyři stati obsahuje kniha: Svátek pravoslavnosti, Kupéčestvo, Gulání a Cizozemci v Rusích. V každém z těchto článků chtěl Havlíček upozorniti, co Rusy jako národ charakterisuje. Svátek pravoslavnosti vyvolil proto, aby ukázal, že v zemích, kde vládne náboženství jinonárodní, nikdy se nemůže vyvinouti úplné organické spojení státu, národnosti a víry dohromady, v kupéčevstvu chtěl přihlédnouti, která třída společenská zachovala svůj „docela starý národní duch," neboť o kupcích, kupéčevstvu byl toho mínění, že „celý národ ruský representují, i charakter, i způsob života, i vzdělanosť" a to jak s jeho vadami, tak i jeho přednostmi, národní zábavu Gulání vylíčil, „poněvadž se v nich nejrázněji ruský duch a způsoby jeví, a poněvadž se nám v nich představí nejlépe rozličné druhy ruského a Moskevského obecenstva," v stati „Cizozemci v Rusích" konečně šlo Havlíčkovi o to, aby zjistil stav cizozemského živlu, a to zvláště jen západoevropského za své doby na Rusi, a to proto, „abychom posouditi mohli, jak mnoho ještě a čeho k emancipaci ruštiny zapotřebí."

Po prvním zběžném přečtení těchto článků lze poznati, že Havlíček nalézal se pod velkým vlivem ideí slavjanofilů moskevských, ačkoliv nepodléhá jim ve všem. Nenávidí západní civilisaci na Rusi, a zvláště německý vliv na Rusko odsuzuje někde až neprávem. Uznává vůli Petra Velikého prospěti svému národu, ale zavrhuje způsob, jímž chtěl Petr Veliký odstraniti nedostatky ve své říši, a nenávidí pocizinštělý Petrohrad. Moskva je jako slavjanofilům tak i Havlíčkovi nejnárodnějším a nejruštějším městem, a pravoslavná církev líbí se mu proto, že „neurazila nikde nejsvětější, co každý národ má, národnosť, jazyk a svaté po předcích zděděné obyčeje." Havlíček nechválí snad a nevynáší, co je ruské, vidí také, jako bystrý pozorovatel dobře chyby ruského života. Zvláště odsuzuje vládu cara Mikuláše, který dusí každou touhu po samočinnosti a který úctu přeje si všude nahraditi strachem. A mnoho je věcí, s nimiž vedle uvedeného je Havlíček nespokojen. Nechválí, že pravoslavná církev příliš poklonkuje v obřadech svých carům a jich příbuzným, zamítá nesmyslnost a pověrčivost kupců ruských v náboženství, ukazuje s nelibostí na nepoctivost a „taškářství" ruských obchodníků. Šlechtu ruskou jako pocizinštělou nenáviděl, vytýkal jí přede vším užívání cizích řečí a přijímání neruských učitelů za vychovatele dětí, zatracoval ruské činovnictví jako odporující požadavku pravé slovanské rovnosti, nezatajoval špatné stránky ruských úřadů, jich „karabáčnictví", úplatnost a nepoctivost a netajil se s odsudkem nad tím, že generálství rozhoduje na Rusi téměř ve všem. Ačkoliv tolik brojí Havlíček proti cizím vlivům, není přece proti cizím vlivům vůbec. On nechce, aby se národové vzájemnému vlivu na sebe uzavírali, nýbrž právě si přeje, aby se národové co nejvíce poznávali. „Častým přibýváním cizinců do země," soudil Havlíček, „a hojným cestováním našinců do cizích zemí zvětšuje se vždy obor vědomostí, osvěta, neboť všichni lidé všechno vědí. Tím také vzrůstá, pokud národ národu nepřekáží, nejkrásnější ze všech občanských ctností, snášelivosť."

V „Obrazech z Rus" všímal si Havlíček také pilně společenských poměrů ruských a zvláště postavení jednotlivých společenských tříd

k sobě. Ukazoval na ponižující postavení ruské ženy, informace podával o ruských fabrikantech a dělnících, o výlučném postavení ruské šlechty, o třídě kupecké a o mužících. V posuzování všech těchto tříd stál na názoru v tehdejší době vlivem ideí francouzské filosofie revoluční tolik rozšířeném, že Slované v dobách nejstarších byli národ čistě demokratický.

Snaha vylíčiti, co Rusy jako národ charakterisuje, nutně vedla Havlíčka k úvahám a vyjasňování si pojmu národa a národnosti. V „Obrazech z Rus“ podal také definici pojmu „národ“. Národem dle něho, sluje „v nejčistším a nejideálnějším smyslu veliký počet lidského plemene, jenž stejného původu jsa svým zvláštním jazykem mluví, zvláštní obec (stát) tvoří, zvláštní své náboženství vyznává a zvláštními vlastnostmi a obyčeji od jiných patrně se rozeznává.“ Havlíček tuto definici národa správně sám vyznačil jako nejčistší a nejideálnější, vzhledem však k vztahům národů za své doby byl nucen tento výměr poněkud změniti, i mínil, že „nejlépe snad bude, držeti se jediné jazyka a považovati také všechny, kteří jedním, zvláštním jazykem mluví, za zvláštní národ.“

„Obrazy z Rus“ psány jsou silnou tendencí ukázati, kde by se měla učiniti náprava. Nepatřily by do proudu literárního, jako Havlíčkovy práce vůbec, který chce umění pro umění. Tendenčností práce vysvětliti se dají časté narážky na život ruský a život český. Havlíček psal svoji knihu o Rusku pro Čechy a srovnáváním života ruského a českého chtěl odhaliti nedostatky českého života. Tak ku př. píše: „Sprostý necvičený kupec ruský obětuje bez velkého přemýšlení několikrát sto tisíc na zvelebení zemské: u nás se musí polovice takových dobročinných dárků obětovati na oznámení jich v novinách!“ A na jiném místě: „Člověk, který se kromě německého jazyka ve školách docela ničemu jinému nenaučil, nemůže být o nic moudřejší a vzdělanější než rozený Němec, ketý zhola nic neumí, a nepochopuji, jaká by měla přednosť býti nevzdělanosti německé před necvičeností českou.“ Nebo jinde zase: „jen menší část veřejných nápisů v Rusích psána jest pravopisně, ostatek takovým spůsobem, jako byla až posavad v Čechách móda psáti češtinu t. j. jak stádo běží. Rusům se arci tak diviti nesmíme, poněvadž teprv přes sto let jazyk svůj píší; u nás však, kde jazyk národní již tak dávno vzděláván byl, mohlo by se arci něco lepšího právem očekávati.“ Zmiňuje se o šlechtě ruské, nepřímo dotýká se poměrů českých: „každá šlechta velmi slabě národnosti své se drží a snadně národ i jazyk svůj opouští, zvláště potká-li je neštěstí, v kterém případu se také hned vítězné národnosti přichytí.“

Měli-li bychom o formalní stránce „Obrazů z Rus“ promluviti, nemohli bychom říci, že vyhovují vždy a všude všem požadavkům uměleckým. Najdou se tu črty, které umělecky stojí tak vysoko, že nezapomenete na jich dojem nikdy (v Svátku pravoslavnost: Proklat budiž, Věčnaja paměť), budou však i místa v knize, kde tendenčnosti Havlíček dal přednost před uměleckou formou. Pokud se způsobu podání týká, dalo by se o „Obrazech z Rus“ pověděti totéž, co bylo již řečeno o Havlíčkových epigramech. Havlíček v „Obrazech z Rus“ je všude přístupný, průzračný, srozumitelný, je tu spisovatel opravdově a vážně lidový. — —

Psaním první větší práce „Obrazů z Rus“ doplňoval Havlíček v Něm. Brodě svoji drobnou práci národní, na kterou v budoucnosti rád si nejednou vzpomněl. Byla to krátká doba, ale dle názorů většiny lidí šťastná, proto, že byla klidná a bez velkých rozčilujících výjevů a náhod. Havlíček dobu tu neprožíval však dlouho. Na počátku r. 1845 rozhodl se opustiti Německý Brod a jako spisovatel a veřejně činný muž usídlil se v Praze. Opouštěl idyllický život a upadl v lokty života nového, a nevím, zda toto nové objetí nebylo Havlíčkovi milejší než doba pobytu Německo-Brodského. Musil se loučiti s klidem, přicházel do chvatného lopocení velkého města, do přívalů práce a namahání, kde nemohl snad ani dobře se otočiti, oddechnout, vrátit a vzpomínat, ale byl ve víru, v kterém nejlépe osvědčiti se může muž. Byl na začátku cesty, kde měl jako spisovatel i veřejně činná osobnost ukázati své schopnosti, své vzdělání, svoji povahu i čestnost a dotvrditi, že dovede řídíti se těmi svými zásadami, které mu kázaly býti člověkem neklátícím se každým větrem a povahově i intellektuelně býti silným a svým.

Sen.

Báseň Jana Rokyty.

Z chystané knihy „Za Kristem“.

Království moje není z tohoto světa.
Písmo.

I.

Tys za ruku mne tiše ujala,
jak ptáče by se schoulilo v mé dlani —
Tvá bílá duše moji pozvala,
já musil poslechnout a jíti za ní.

A bylo mi, jak hloubky bezedné
by pod nohou se mojí otevřely —
kam oko vyděšené dohlédne,
tam v prázdno propadá se jícen ztmělý.

Já mnil, že musím sklesnout kamenem —
však Tvoje křídla byla mými vesly;
Tys objala mne bílým ramenem,
a peruti Tvé přes propast mě nesly.

A byly bezedné ty temnosti,
jež pod námi se jícnem rozvíraly,
tak hluboké, jak zraky věčnosti,
jež v duši mou se temné upíraly.

A z hloubky znělo válek dunění
a nářky utýraných lidských duší,
a poraněných křídel šumění,
a v žaláře jak pěsti marně buší.

Já zřel tam oči hrůzou krvavé,
tam lidské vzdechy rostly na vichřici,
já viděl řeky téci slzavé
a tušil ticho k bohu volající . . .

A cítil jsem, jak těžký lidský žal
mne táhne, kde se strašné víry točí . . .
Však křídla Tvá mne tiše nesla dál,
a hvězdami mně planuly Tvé oči . . .

II.

Tu z moře nekonečných prostorů,
jak Kolumbovi ostrov Guanahani,
nám země zjevila se v obzoru . . .
Ó břehu pevný, budiž požehnaný!

Tam zastavil náš nadpropastný let,
a naše noha dotknula se země —
kam pozřeli jsme, všude bílý květ
řek tichých od břehů až po hor témě.

A lid si zdobil bílým květem vlas,
a bílé kvítí sypali si v cestu —
i Ty květ bílý v účes vplétalas
a vedla Jsi mne k lidu toho městu.

Ach, jaký byl to divný, krásný lid,
jenž radostně se cestou vítal s námi!
Ten hvězdně čistý v jejich zracích třpyt,
když kynuli nám jako od vždy známí!

Ty tváře vnitřním světlem zjemněné,
tak lidské a tak plné andělskosti!
Jak z věčného by pili pramene,
ti lidé dobří byli, krásní, prostí.

Jen bratřími se zvali, sestrami,
a každý radostně spěl za svým cílem —
a s úsměvem se díval za námi,
než v dálce zmizel v moři květů bílém . . .

III.

My vešli v město na hor úpatí,
kde domky spočívaly v zahrad klínu,
příroda, nesmrtelná pramáti,
kde chýlila se vlídně k měšťnínu.

Já cítil, jak vše sobě blízko tam,
i němá tvář i člověk, květ i kámen,
že nad čedič tam není drahokam,
že leskem zlata nikdo není zmámen.

Šat bílý skvěl se všude v ulicích,
plášť nikde nezahořel šarlatový —
lid, který vlnil se tam v tisících,
byl jako valný záhon liliový.

Jen různobarvé očí plameny
nám jako hvězdy v nočním nebi děly,
co je v těch bílých pláštích proměny,
co různých duší pod bílými čely!

A všecka čela byla vztýčena:
ten nebyl níž, ten nebyl vyšší tebe —
jak hvězdy, každá jinak vznícena,
jdou cestou svou, a každá je část nebe . . .

IV.

Jak v pohádce jsem v městě hledal hrad
a na něm hejtmany a biřice a krále
a soudce, vedle nichž je s mečem kat —
vše nad lidmi kdes na vysoké skále.

Však marně. Lid ten ani nevěděl,
co temná slova ta by znamenala —
kde v pohádce hrad s cimbuřími čněl,
tam bílým květem skála zarůstala.

I tázal jsem se, kde je chrámů věž,
by z dálky poznal každý místo boží,
zkad věřící by zvala zvonů spěž,
by prosili, ať počet jich se zmnoží?

A neměl chrámů podivný ten lid!
Že srdce modlitebnou jim jest, děli,
že zvonem k pobožnosti jest jim cit,
a chrámem pro všecky že svět je celý.

I ptal jsem se, kde zákon jejich psán?
Že v duši, klidná odpověď jich zněla.
A kdo že svrchovaný jejich pán?
Že svědomí — to jejich vrchnost celá.

A tiše jejich upíral se hled
v mou duši udivenou z pod obočí,
jak v pokolení našem hledí v svět
jen studánkově čisté dětské oči . . .

V.

A náhle muž mou duši k sobě zval,
jenž jako vánkem nesen kráčel tlumy —
ret jeho dobrotou se usmíval,
skráň oblétaly nadoblačné dumy.

Tak neslyšný byl jeho vzdušný chod,
jak oblaků, jež tiše nebem spěly —
a přece hned ten všecek divný rod,
přec veškery hned oči za ním zřely!

A muži odvrhali nástroje,
a ženy v náruč braly nemluvňata —
vše opouštělo domův podvoje
a chvátalo, kam hlava spěla svatá . . .

A Svatý učil sedě na hoře
lid, po stráních jenž v zástupech se vlnil,
by pravdě vstříc vycházel v pokoře
a, k čemu kyne, radostně by plnil.

A věčnou pravdou že jen láska jest,
z ní že se všecko počalo a rodí —
a k přečistému zřídlu věčných hvězd
jen ona, láska, bezpečnou jest lodí.

Že větší radostí, než přijímat,
jest pro jiné se v lásce obětovat —
jen hřích, jenž chodíval kdys k prahům chat,
že lidi vábil bližních nemilovat . . .

A slova ze svatých úst plynula
a zněla srdci jako hudba ráje —
mně bylo, doba dětství minulá
jak zkvetla by mně novou vůní máje.

Mně bylo, jako Písma poslání
bych četl slova křišťálově čistá —
ach, poznal jsem, že hory na stráni
my se zástupy posloucháme Krista . . .

Jak v Emauzích když lámal, žehnal chléb,
dva učenníci teprv poznali Ho —
tak já jsem náhle přestal býti slep
a poznal Pána, zástup učícího . . .

VI.

Ó vím již — k Tobě jsem se obrátil —
kam zanesla's mne svými perutěmi:
toť od věků je ždaný lidstva cíl,
toť království je dobra na té zemi!

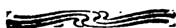
Toť ostrov, k němuž lidstvo trpící
od první ducha jiskry směřovalo —
však, než ho stihlo se svou lodicí,
dřív tisíckráte v bouřích ztroskotalo . . .

Na moři šírém, moři krvavém,
jež hrozné vášně pozvedaly v hory —
kde člověčenstva hvězdy v letu svém
tak hasly v hlubinách, jak meteory . . .

VII.

Tím poznáním můj světlý minul sen . . .
Tvou bílou ruku držel jsem v své dlani —
jak lidí snu Tvůj zrak byl zanícen,
jak jejich Tvé mne hřálo usmívání.

A když jsem v duši Tvou se ponořil,
zřel, dobrota jak perlou v ní se blýští —
rád uvěřil jsem, že jsem s Tebou byl
kdes na ostrově dalekého příští . . .

M. JAHN:

Matka.

I.

V K... ském mlýně otevírali okna, bílili, čistili, jakoby do svých příbytků chtěli vpustiti jarního hosta.

Otevřelo se jaro. Prvé dni dubnové ohlásily se jasným a hřejivým sluncem, jehličky trávy protlačily se ze země, s bzukotem vzlétaly mouchy, v mokřinách rozkvetly žlutavé křivatce, a na mlýnské hrázi ze starých pažitů vyhlédly vždy obdivuhodné fialky. Strouhou bystře šuměla voda a nerovnou alejí shrbených rokyt projížděl polední vítr, čechraje rokytám ježité, doposud nerozvité pruty. Odevšad rašil a dral se život a život.

Mlýnská budova zamlkle stála uprostřed tohoto jarního ruchu, bez obvyklého, spěšného klepání.

Mlynář Jan Kordoš tloukl se po polích za svými dělníky, čeládka mlýnská vyklizela kde jaké kouty a v ostalních příbytcích myly a drhly děvečky. Všecko se dálo jedním dnem, aby se nepořádek skončil co nejdříve.

Mladá žena Kordošova, Anna, mihla se síní. Byla v nejlepších letech, půvabná ženská, vyrostlá do výšky, s krásnou a statnou šijí.

Cekala na tchyni, jež měla světničku na pravém křídle rozlehlé budovy. Čekala chvíli a nedočkala se. Nevešla za ní do její světničky, do toho koutku stárnoucí ženy, ve kterém trávila smutné své vdovství. Tchyně bývala časem nesdílná, zamlklá a nebyla ráda, překročil-li kdo, kromě syna Jana, práh jejího pokoje, jakoby jakási nevlídná čára dělila pokoj ten od příbytků ostatních příbuzných. Proč? Aby nezvšeobecněl? Kdož může říci? Možná, ze chtěla jej míti vyhrazen toliko sobě. Neřekla sice ani půl slovem, že je jí nemilá návštěva, ale všichni, i samy děti, časem si navykli nerušiti ji v její pokoji.

Anna čekala nadarmo. Obešla dvorem a vkročila dvířky do květinové zahrádky, v níž kvete toliko růžový játerník v jediném chomáčku. Myslela, že najde tchyni u okna. Nespatřila ji. Jen okna její světničky byla pootevřena a šustivé zvuky podlahového kartáče nesly se z pokoje.

„Čistí si sama,“ pomyslila si Anna.

Zabolelo ji, že tchyně nechce přijati nijaké ochoty od ní. Proč? Nemohla vědět. Hádala o ní už několik roků, co ji sem provdali, a do ní, do duše její nemohla nahlédnout. Stála doposud před ní tak jako zatvrzelá hádanka.

Tchyně byla rodem Němka a měla též v sobě smysl pro správnost a přísný pořádek, jaký vídáme u německých sedláků. Měla dvě dcery a syna Jana. Zůstala u něho, protože ho měla nejradši z dětí. Říkávala mu „Hansi“ a mluvila-li o něm přidala ještě „můj Hansi“. Snaše však říkala vždy prostě Anna. Byla k ní vlídna, pozorna, ale milého, blízkého tepla nikdy nebylo mezi nima. Vždy jen povrchní, zdvořilá forma. Anna spočátku chtěla se vlichotit k jejímu srdci, skoro se před ní ponižovala, a přece toho nedosáhla. A svého Hanse zahrnovala stále svou krevnou, mateřskou láskou!

Anna si všecko to znovu uvědomila. Odešla nazpět a dohlížela na čeládku, aby snad zase tchyně nenašla nějaké chyby. Při každé práci jakoby bděl nad ní tento vše pronikající dozor staré paní. Hned uviděla nějakou chybu, upozornila vlídně, leč přece chladně — a to vždy Anně způsobovalo nemilé chvile. Zdálo se jí, že nikdy nebyla samostatna, že nikdy nejednala dle svého názoru, nýbrž vždy jenom v duchu své tchyně. Nejednou ji to nutkalo, aby se vzepřela osamostatnila, ale k vůli pokoji s mužem vždycky a všude podřizovala se přáním jeho matky.

K polední vyšla stará paní z pokoje ustrojena, že nebylo znáti, že sama drhla podlahu.

Byla tělnatá, s ostrýma, bledýma očima, rovným, náhle uťatým nosem a vlasy už probělelými. Celá tvář její činila přísný a studený dojem.

Na dvoře sešla se se snachou.

„Kde je Hansi?“ zeptala se Anny.

„Nepřišel s pole,“ odvětila Anna.

„Aby se nezachladil, jsou ještě mokřivy,“ pravila tvrdým německým přízvukem, který se špatně poddával měkčím slovům a stále zněl jako škrabání pilníkem.

„Chtěla jsem poslat Maruši, aby vám vyklidila. Mohla jste říci, že chcete drhnout,“ řekla jí Anna s nepozorovatelnou narážkou.

„A, za to se nemusí stydět — udrhnout podlahu. Ta chasa nyní ničeho pořádně neumí. Sobě si každý uhoví,“ odřekla tchyně jako vždy chladně, a tvář její nebrala na sebe nijaké změny.

Jan přišel právě k řeči té s pole.

Měl na sobě krátký kabátec, kalhoty v botách, jež byly blátem zastříkány. Byl statný, nevelký s malými, temnými knírky a tmavohnědými lesklými zraky. Pleť jeho byla červená, zdravá, a v celém těle jeho byla svěžest a hybnost.

Oči tchyniny rozzářily se na synovi.

„Hansi, brodil se's po lukách — a ještě je mokro. Jdi, přezuj se!“ řekla mu pozorně, ale Anně to znělo, jakoby řekla: „Hle, já, tvá matka, se o tebe starám, jak ani Anna, tvá žena, toho nedovede!“

Tak to cítila Anna z jejího hlasu. Ale, vždyť rovněž milovala svého muže, ale neměla v sobě té schopnosti, aby se k němu lísala při každé příležitosti a piplala se s ním jako s malým dítětem, jak měla ve zvyku tchyně.

„Nebude třeba, mám teplé nohy," odřekl Jan bodře.

„Co děláš, oreš?" zvídala matka.

„Ondřej dnes oře za struhou. Zem je už vyschlá, jenom se rozrypuje," povídal Jan.

„A voly po práci prodáš?" pokračovala matka.

„Prodám. Splav bude třeba spravit. Prostřední fošny a koly jsou krami vytlučeny," odřekl Jan a jasným pohledem utkvěl na Anně.

Matka si toho povšimla. Skoro ji urazil Hansův pohled, jenž platil Anně.

„Ta chasa — jak je neopatrna, Hansi! Zastříká všecko, když se na ni nedohlédne," upozorňovala syna na bílé, vápenné skvrny po náspu.

„To jinak není při takové práci," řekl Jan lhostejně, ani si nevšimnuv poznámky matčiny.

Ale v ní rázem se ozvala temná, podryvná výčitka, že Hansi málo si všímá její rady. Neřekla ničeho, zvolna se otočila a tiše se šoupala ve vlněných střevících do svého pokoje. Toho dne už se na oči nikomu neukázala. Hryzla v sobě svou hořkost naproti Anně a zazlívala Hansovi v duchu, že je všecek zaslepen jakýmsi kouzlem a poddává se své neopatrné, bezstarostné Anně . . .

II.

Tchyně seděla po několik dní ve svém chladném, neslunném pokoji jako prišpendlena.

Divila se Hansovi, že tak ledacos přehlédne při Anně. Jsou to jen samé maličkosti, ale ani ty maličkosti nemají býti přehlédnuty. Žena má vědět o každé jehle, o každém špendlíku. A toho u Anny nebylo. Někdy se ozvala, ale jak nerada! Aby nevyvolala mrzutosti. Ale někdy se toho v ní nastřádalo, že měla za dobré promluvit slovo. Ovšem jen v dobrém, nikdy ne ve hněvu. Tak si to myslila u sebe. Ale, proč snacha pohlédne na ni tak ustrašeně anebo chladně? Či se jí bojí anebo vzdoruje? Vysvětliti si to nemohla nijak a nijak.

Myšlenky tyto po málu se v ní usazovaly. Opět začala vycházet ze svého pokoje. Utišila se a zase bývala hostem u mladých. Ne dlouho, jenom na chvilku. Podívala se na malou Anninu, žvatlavého Jarka a prudkou Gabinu, prohodila sem tam několik slov a zase odešla.

Jan býval většinou na poli. Mlýn jenom po chvílích klepal, protože mleči pro polní práce nedojížděli s obilím. Anna meškala doma, zaneprázdněna stálou domácí prací a děti běhaly lučinou přede mlýnem. Už na ní zahrála lehce zelená tráva s oranžovými skvrnami blatouchů okolo příkopu. Děti se opíjely vzduchem a slunečnem. Přiběhly pouze pro skyvu chleba a už byly v nohy bystrými skoky.

Jan jednou v poledne vrátil se mrzut s pole. Prošel pokojem s měšťanským nábytkem, usedl na židli a přejel si čelo pevnou a krevnatou rukou, jakoby s něho smazoval stopy mrzutých myšlenek.

Anna přišla za ním z kuchyně. Četla v něm dobře a poznala na prvý pohled, že je mrzut.

„Co je ti?“ zeptala se ho teplým svým hlasem.

„Domrzel jsem se s Ondřejem. Zavlekl pod oves až hanba hledět. Vyčistil jsem mu. A to je pořád. Kam člověk nevrazí oči, všecko jde ledabylo,“ ulevoval si Jan.

„Vidíš — a doma je to také takové. Všecka ta chasa nestojí za mnoho,“ posteskla sobě Anna.

„Blaze je bez ní,“ odřekl Jan.

Anně teď bylo lehčeji, že se mohla opřít o muže a postesknout sobě ve své klopotě.

Za chvíli přišoupala se do pokoje stará paní v domácích střevících. Jan nabídl jí židli, ale ona odřekla.

„Přišla jsem jenom pro náprstek. Půjčte mi Anna!“ řekla ke snaše se zdvořilou tváří.

Anna poněkud zbledla.

Podívala se na stěnu do pleteného košíku, přeházela tam všecky drobnůstky, přehlédla zásuvky v šicím stroji, ale náprstku nenašla.

„Divná věc, kam se mi poděl. Po uklizení všecko je zpřeházeno,“ odřekla Anna ztenčeným, provinilým hlasem a stanula všecka v rozpacích.

Tchyně pohlédla na Jana významným pohledem.

„Už zase není náprstku,“ řekl Jan poněkud příkře.

Neschládlý hněv s pole ještě v něm doutnal.

„Myslím, ho děti ztratily,“ odřekla tchyně.

V Anně se vzepřela lítost. Odešla potichu do kuchyně. Už nevěděla, jak se ty jehly, špendlíky, náprstky tratí. A vždycky byla k vůli nim mrzutost, ne sice zřejmá, ale tajená, tím hlodavější. Nyní už dokonce i Jan se nevlídně ozval. Řekl jen tři, čtyři slova, ale jak ostře se zařezala do její duše!

Jan s matkou osaměl v pokoji.

„Ale ty, Hansi, nevím, co je s tou Annou. Člověk má šetřit od jehly, od špendlíku — a jí se všecko tratí,“ řekla mu matka s důrazem na poslední větě.

Jan prošel pokojem. Neřekl ničeho. Stačilo mu, co řekl Anně, a myslil, že vše bude skončeno. Matka to vycítila.

„A už se s ní nevaď! Poradím si i bez náprstku,“ řekla a vláčivou chůzí odešla z pokoje.

Anna se vrátila. V očich měla po jedné krůpěji. A Jan je přehlédl. Matčina slova tak jako semínka počala opět v něm klíčit.

„Jenom mi řekni, kam se ty jehly, náprstky podějí. Vždyť přece se světa nepřijdou,“ řekl Jan. „Nedávno ještě byly dva a dnes není jednoho.“

„Proč se hned mrzíš? Sama se divím. Žádný sem nepřijde kromě dětí a žádné z nich nikdy jsem nepřistihla při takové věci,“ omlouvala se Anna tichým svým, zaleklým hlasem.

„Schválně povolám děti, jestli jej nevzaly,“ dopověděla, otevřela okno a volala do něho: „Gabino, Jarku!“

Děti se v minutě přihnaly jako na křídlech. Živost jim hrála očima, dechem i svaly. Přinesly z venku cosi tak radostného, co šťastně překonávalo tuto nemilou chvíli.

„Ztratil se náprstek. Nevzal jsi ho, Jarku?“ ptala se Anna chlapce.

Jarek udiven pohleděl na matku a jasně pověděl: „Nevzal!“

„Ani já jsem ho nevzala, ani neviděla,“ řekla hned za ním Gabina žvatlavým jazykem.

Zavrtěli se na podpatcích, zvedli se z pokoje jako vítr a za chvíli zase bylo lze slyšeti z louky ty jejich jasné, šťavnaté hlasy.

„Tak vidíš! Podezříváš mne a nemáš příčiny. Nebudu přece hlídati celé dny náprstek. Vždyť je dost jiné práce. Už sama nevím, či jsou v tom čáry nebo co. Bůhví. Vždycky se leknu, jak přijde maminka a vzpomene jehlu anebo náprstek,“ mluvila Anna, a traplivá starost rozhodila jí na čisté čelo svou znatelnou vrásku.

Jan mlčky k ní vyhlédl. Chápal a nechápal. Vždyť bylo správno co řekla matka a rovněž tak správno co řekla Anna. A proto nechtěl ničeho usuzovati. Bral věc jak byla a že ji nechápal, nerozvrtával jí svým rozumem.

Po obědě odešel na pole, a vítr v něm rozvál všecky ty divné, složité myšlenky tak jako pýří pampeliškové.

Ale jinak bylo u Anny. Srdce ženy je křehčí, nedůtklivější. Sedla a myslila. Myslila dlouho, a nemohla přijíti ke konci. Tu jehly, špendlíky duši jí rozbodávaly, a přece neobjevila, kam se vždy tratí. Myslela nejinak, než že kams padají za obzor, kam její oči nedozírají nebo že jakási neviditelná moc zasahuje do jejího života, že něčí neznámé ruce slídí po těchto maličkostech, aby jí otrávily štěstí.

Celý ten den byl pro ni hořký a roznesl svou hořkost i na několik příštích dnů, než zase ve shonu prací zapadla všecka mrzutost, a nadešly opět chvíle jasného, nezkaleného pokoje . . .

III.

Jedné neděle, když tchyně odešla na nešpory, seděla Anna s Jenem na lávce v zahradě.

Slunný den červnový mluvil svým jasem a teplem. Vzduch, země, obloha rozradostňovaly duši. Bez právě kvetl u plotu a jemnou svou vůní připomínal Anně doby prvého manželství, kdy pod ním sedali, oddáni sobě a jenom sobě.

„Před osmi lety jsme tu sedali,“ řekla Anna s úsměvem, jemuž Jan ihned porozuměl.

Oba cítili totéž a přenášeli se myslí v mladší ty časy.

Děti běhaly podél hráze a dováděly.

Anna se za nimi ohlédla a přesunula se v přítomnost.

„Hle, už máme tři děti! A zdá se mi, že jsme ještě včera seděli pod bezem v prvém roce. Jak ten čas plyne!“ mluvila jasným a měkkým svým hlasem.

„Ubíhá ten čas!“ odřekl Jan a pohleděl něžněji na ženu než jindy.

„Jsme šťastni, chvála bohu, jenom kdyby to stále tak trvalo. A já se vždycky bojím těch mrzutostí. Nebylo by jich, kdyby —,“ pravila Anna.

„Kdyby ne matky,“ dořekl Jan za ni.

„Kdyby ne jí. Ty ani nevíš, jak z ní mám strach. Bojím se křivě stoupnout, slovo jí podat, aby nepošla mrzutost. A nijak jí nemohu uhovět! Kolik už bylo těch sporů k vůli těm jehlám a špendlíkům. A posledně zase ten náprstek. Musím se přemáhat, abych jí neřekla slova. To jenom k vůli tobě. Vždyť je tvá matka,“ mluvila Anna s tichým, tajeným bolem.

Myslila na tchyni, jak se jí vyhýbá, jakoby se před ní provinila, proto se asi setkává nyní toliko s Janem.

„A víš, že se tratí? Začíná naříkat. Naříká na dech, na těžké nohy. Dvakrát mi o tom pravila. Nebude dlouho, cosi ji z daleka předchází. A z toho je, myslím, chvílemi mrzuta. To je to všecko,“ povídal Jan, omlouvaje svou matku před ženou, neboť cítil, že matka nerovně miluje a straní vždy jemu.

Shledal to správným, a přece v nitru svém usoudil, že matka nejedná správně a vyvolává tak časem lehké ty mráčky, které jako letní oblaka objevují se na obzoru a na chvíli zkalí čistý, sluneční blankyt. Věděl, že se nemůže úplně přiklonit k té, k oné straně, nýbrž že musí plovati středem a nezahýbati na pravo ani na levo.

„Poslouchej, pojedeš do Brna?“ přišel Jan pojednou na jinou řeč.

Nejmladší jeho sestra, vdaná za strojníka v Brně, přišla do kouta. Narodil se jí chlapeček. Švakr psal Janovi o této rodinné záležitosti a zval ho za kmotra. Jan přijal pozvání a radil se před včírem s Annou, mají-li jeti oba, či pouze on sám. Anna se doposud nerozhodla. A z matčiny včerejší řeči usoudil, že ráda by jela za dcerou, ačkoli jasně to neřekla. Proto chtěl skoncovati tuto záležitost a zvěděti Annino mínění.

„Jeď raději sám,“ pravila Anna vyhýbavě.

„A proč chceš zůstat doma?“ namítl Jan.

„Nevím, ale tak mi to napadá, abych raději nejela. Je třeba někoho doma,“ odřekla Anna.

Neřekla pravé příčiny, ale zdálo se jí, že tchyně s Janem potaji vyjednává.

Jan nyní řekl svou tajenou myšlenku.

„Maminka včera dvakrát se ptala, jestli pojedeš. Kdož ví, nechce-li do Brna. Tak nadhodila, že by ještě ráda všecky viděla,“ řekl Jan s obavou, aby se Anna nedomnívala, že se za její zády dorozumívá s matkou.

„Ať jenom jede, může být kmotrou s tebou,“ odřekla Anna zdánlivě lhostejně, ale v nitru svém vycítila, že tchyni na tom záleží, aby sama jela s Janem.

„Jak chceš. A mám jí to povědět?“

„Pověz jí, vím, že jí uděláš radost,“ odřekla Anna a v duchu bylo jí líto, že se Jan tajně dorozumívá s matkou a do očí ničeho

neřekne, ale nezmínila se o tom před Janem a věznila v sobě tu svíravou hořkost.

Před večer zašel Jan do matčina pokoje, v němž byl týž starý nábytek, jejž vídal v rodinném pokoji za svého dětství a kde bylo všecko tak čisto až ku překvapení.

„Mami, Anna pravila, že nepojede," oznamoval Jan matce a pocítil najednou, že je mu nevolně v matčině pokoji.

Byl to nejtemnější pokoj z celého stavení, nebylo tady sluneční záře, stále jen stín. Následkem toho celé vzezření matčino bylo takové sestudenělé.

Matka seděla v prastarých německých knížkách s palcovým tiskem a s brejlemi na očích. Odložila je a pohlédla živěji na Jana.

„No tak, když nechce, pojedem' spolu, Hansi," odřekla s takovým vzkříseným pohledem, jakoby spadla s ní choroba a všecka okřálá zvedla se ze židle.

„Pravila jsem si, že nepojede. To je u ní chválit, že do světa není," pravila spokojeně.

„A zítra ráno abychom vyjeli," povídal Jan a pokročil ke dveřím.

Matka ho nezdržovala, ale za chvíli už byla v jeho pokoji a s vyměněnou tváří střetla se s Annou.

„Tak nepojedete, Anna?" pověděla jí lichotným hlasem.

„Už jsem se rozmyslila, že zůstanu doma," odřekla Anna.

„A já se vypravím na místo vás. A kde je Hansi? Hansi, Hansi!" volala Jana.

Jan vešel ze síně.

„Poslouchej, Hansi, koupíš tam Anně krabici k šití," řekla k Janovi.

Myslila, jak se zavděčí Anně, ale zamýšleného účinku nedosáhla.

Anna se zahryzla do rtů a teskně oddychla. Zdálo se jí, že tchyně zase naráží. A ona zatím chtěla se odvděčit za její povolnost. Než tento úmysl u Anny nadobro selhal a změnil se v opak.

Jan opět odešel.

Tchyně se usadila a teplými větami začala vypravovati o svém Hansovi. Mluvila o jeho dětství, o jeho vlohách. Chválila, vynášela ho. Dnes mohl býti velikým pánem. Vždyť jeho učitelé radili, aby ho dala do škol. A ona nechtěla slyšet. Vystuduje, pravila sobě, bude žít ve světě a přijde domů jen jako host. A ona chtěla žít s ním a při něm. Chtěla vidět a sdílet jeho štěstí. Proto ho nechala doma. Řeč její zdála se Anně opravdu rozteplena. Vždyť mluvila o svém Hansovi. Jindy se nikdy nerozehřála. On jí byl štěstím, útěchou, sluncem, potřebným jejímu životu.

Anna až skoro žárlivě naslouchala její řeči. Při tom jí přišlo na mysl, že o ní se nikdy nezmiňovala, nikdy s ní teple nepromluvila. Vším jí byl jediný Hansi. A ona, Anna? Jakoby byla v domě tom ne ženou, spíš jenom služebnicí. Proto jí tchyně vždy pomíjela, jen když ji upozorňovala na chyby. Ne, pro ni nebylo lásky. Věděla to a cítila dávno. Nyní už ji to nezabolelo, ale bylo jí teskno a smutno za tchyniny řeči.

Potom, když tchyně odešla a Jan se zas vrátil, řekla mu o všem, co pravila tchyně, nezakrývajíc stesku, jaký v ní zůstal.

„Hleď, jak je ke mně nespravedliva. Dělám a starám se co mohu — a nikdy ještě mne neuznala!“ zasteskla si zřejmě před Janem.

„Nech ji. Vím, že churaví, proto je taková nevlídná někdy,“ omlouval Jan matku, ačkoli věděl, že nemá pro Annu lásky.

Druhého dne vsedala tchyně do lehké, nekryté kolesky s Hansem. Oči jí zářily. Vždyť jela se synem, se svým Hansem do Brna! Seděla hrda a šťastna. Anna jí podala do vozu šátek, tchyně jí poděkovala, a Ondřej švihl do koní a rychle ujížděl s koleskou k nádraží.

Anna se zastavila ve vratech a hleděla za nimi. Stála tu jako zapřena, odcizena, a slzy jí zvolna stoupaly v oči . . .

IV.

Jan s matkou přijeli domů čtvrtého dne. Tchyně přivezla dětem hračky a Jan zase Anně plyšovou skřínku s šicími potřebami a stříbrným náprstkem.

Tchyně byla jízdou znavena a sedla ztěžka na židli.

Anna pohlédla na plyšovou schránku a na ten bílý stříbrný náprstek, jenž jí měl nejspíše připomnět, aby si dávala na věci pozor, přijala dárek a mlčky jej odložila.

Tchyně se rozpovídala.

„Už jsem ji viděla, Mili. Bůh ví, jestli ji uvidím. Všecko se pode mnou třese. Nebudu dlouho,“ pravila nejistým, zviklaným hlasem.

„Tak zlé to nebude, mami,“ odřekla Anna, ale když pohlédla na tchyni, viděla, jak se ztratila za tři dni.

„Dlouho to nebude trvat,“ pravila tchyně, zvedla se znaveně se židle a pomalu vlékla se do svého pokoje.

Odemkla pokoj a poznovu usedla. Šeré myšlenky obestřely jí mysl a zasmutnily ji. Jan s Annou zatím hovořili.

„Mami se opravdu tratí,“ povídá Anna.

„Slábne a sotva popadá dechu,“ řekl Jan. „Myslím, abychom volali lékaře.“

„Zavolej, může se předejít nemoci,“ přisvědčila mu Anna.

Nazítří přišel starý, nizoučký lékař, vyšetřil nemoc a na dvoře promluvil s Janem.

„Není to dobré,“ povídá lékař. „Je tu jakási jaterní kombinace. Radil bych do lázní, do Karlových Varů. Jinak tu nevím rady. Též jsem to staré paní pověděl!“

„Bude se zdráhat,“ namítl Jan.

„Lekla se, když jsem jí připomněl lázně. Ale dokonce jiné porady není. Nějak ji přemluvte, nežli nastane krise,“ povídal lékař, podal Janovi ruku a drobnými, spěšnými kroky ubíhal ze mlýna.

„S matkou to nestojí dobře,“ pravil Jan Anně, když se byl vrátil do pokoje. „Jenom prý lázně mohou jí pomoci. Lékař navrhl Karlovy Vary. Ale což, ona se ztěžkem odhodlá.“

„Tebe snad poslechne," odřekla Anna.

Neuposlechla. Sbírala poslední sílu, aby se vzepřela, ačkoli chvílemi stěžovala si na tu, tu zase na onu těžkost.

Jan byl té doby rotržit. Právě spravoval splav, dohlížel na dělníky a zřídka byl doma. Tchyně se po něm se steskem tázala Anny, ačkoli věděla, že mešká u splavu. Jednou, když Anna šila pro děti, stýskala sobě na svou opuštěnost.

„Co je už po mně. Děti jsou z domu, a Hansi má své starosti. Jsem tu už skoro jak cizí," pravila Anně.

„Vždyť se Vám neodcizujem', dveří před Vámi nezavíráme. Jsme rádi, když přijdete, mami," pravila Anna.

„Ach, je to darmo. Starého člověka nejlepší zahrabat," odřekla dráždivě tchyně.

Ale když se Jan od splavu vrátil, rozhořely se na něm její vyhaslé oči.

„Není tě vidět celý den, Hansi," řekla mu s tesklivou výčitkou.

„Není tu pomoci, musím dohlížet na lidi," odřekl Jan.

„Pravda, pravda," odřekla matka.

Zrak její smekl se na skřínku z Brna a zase na Annu. Zrak její ztemněl a opět se rozhořel.

„A proč, Anna, nevyšíváte se stříbrným náprstkem?" otázala se Anny, sáhla po skřínce a podávala ji Anně.

Anna se zachvěla.

Tchyně otevřela skřínku, pohlédla dovnitř a ztrnula na Anně.

Obě si porozuměly.

„Bože můj!" vzkřikla Anna, a práce jí vypadla z rukou.

Náprstku opět nebylo.

„To je už hrůza! Či snad je na mně hněv Boží," zvolala v blouznivém rozčilení, a div, že neklesla.

Jan lekl se zprvu výkřiku Annina. Nechápal ještě, ale pak vmyslil se a pochopil všecko. Byl jako omráčen. Už zase náprstek! mihlo se mu jako blesk hlavou. Nevysvětlitelná záhada stála tu před ním. Tak jako Anna byl jí až do duše poražen. Myšlenky jeho spletly se v uzel. Na duši jeho padlo leknutí. Třásl se, jakoby se před ním rozvírala země. Vzal rychle klobouk a vyběhl z domu, aby zapomněl na příhodu, která se vymykala jeho postřehu.

„Anna — matka", a zase „matka — Anna" — dvě tyto představy kolísaly mu na mysli.

Ne ztráta náprstku, ale způsob jakým se ztratil, hlodal na jeho duši.

Dělníci dřevěným beranem zatloukali koly do splavu, řvali a křičeli při práci, ale myšlenek jeho nerozplašili.

Přišel až k večeři.

Anna byla zaražena a nebyla mocna slova. A on sám ještě nebyl s to slovem se doteknout zadrhlé, temné příhody. Mlčeli oba, trápíce sebe vzájemným mlčením.

Druhého dne vešel Jan k matce. Bylo jí hůře. Seděla na židli, nachýlená, svázaná bolestmi.

„Co je vám, mami?" otázal se jí.

„Přišly ty těžkosti. Špatně jsem spala," povídá matka.

„Jeďte do Karlových Varů! Lékař mi pravil, že vás tam vyléčí," namítl Jan.

„Já bych tam nerada, Hansi. Bojím se čehosi," pravila matka.

„Vždyť já vám radím. Chci vám jen k dobrému, nechte si říci," přemlouval Jan.

Matka pohlédla na Jana a zatím hleděla do dálky v jakési neznámé kraje. Myšlenky její zakolísaly jako na vážkách. Zdraví a domov různě klesaly a různě stoupaly.

„Vím, že nic nezbývá — pojedu!" rozhodla konečně a hleděla na Jana, jakoby chtěla z něj vyčísti jakousi závažnou pravdu.

Nedočetla se. Jan v duši pocítil, že jakási starost odlehla s něho, jakoby tušil, že bude už pokoj. Proto se matka zmátla v Janově tváři a nevyčetla z ní ničeho.

„Poslouchej, Hansi, nehorši se na mne," řekla mu s tichým, tajemným steskem.

„Proč bych se horšil, jsem rád, že jste si dala říci," pověděl Jan.

Zastřel svůj vnitřní pocit a pohlédl klidně na matku, aby ničeho ze sebe nevyzradil.

„Odejdu od tebe daleko, Hansi," řekla, a z očí jí vyvřely slzy.

„No, však se vrátíte, a bude zas dobře," těšil ji Jan.

„Opravdu bych tam nechtěla umřít — mezi cizími," odřekla matka, a suché rty její zachvěly se steskem a bolestí.

Za týden zamykala svůj pokoj, ustrojena už na cestu a strachy se třesouc před tou dalekou, neznámou cizinou.

Jan s Annou stáli venku. Zaslechli, jak tiše za sebou zamyká. Kroky její vlékly se pozvolna chodbou.

Vyšla na nádvoří. V ranním červnovém slunci zažlutěly se její uvadlé skráně, zatřpytily se její neprosvitavé slzy.

„Buďte s bohem, děti!" řekla, objala se s Annou a pak též s Janem, ačkoli Jan ji k nádraží doprovázel.

Vsedla na kolesku podle Jana a sehnuta, zlomena ještě se ohlédla nazpět a níže než dříve schýlila hlavu.

Anna hleděla za ní. Zdálo se jí, že je jí málo v té kolesce. Jakýsi temný pocit vířil jí duší. Nevěděla, proč by ji litovala, a přece bylo jí smutno.

Ale, když koleska projela uličkou a sešla jí s očí, uzdálo se jí, že jakási nesmírná tíže spadla jí s duše . . .

V.

Za týden dostal Jan list od matky.

„Hansi, milý Hansi, nevíš, jak jsem tu nešťastna. Ach domů, domů! Radši bych doma u tebe umřela, nežli tu žila. Řekla jsem lékařům, že tady nevydržím. A oni pravili, že mne teď nemohou pustit. A tak jsem tady v cizině, v cizích rukou.

Proč jsi mně, Hansi můj, radil, proč jsi mně radil, abych sem jela?

Nemáš mne rád už, můj Hansi? Nechtěl jsi, abych ti byla obtížnou v nemoci, proto's mi radil do toho města. Ach, je tu divný svět, cizí, tak cizí, že se v něm nevyznám. Ach, jak bych byla radši v té světničce u tebe, v tichu a v pokoji! Ráda bych v ní už umřela.

Ne, tady umříti nechci!

Aspoň ještě jednou tě vidět můj synu, můj Hansi.

Pozdravuj Annu — — —"

stálo v tom listu těžkým a nerovným stavěcím písmem.

Janovy slzy dopadly na tento dopis.

Anna hleděla na Jana. I ona byla dojata listem. Nevěděla, kolik je citu pod tou na pohled chladnou a studenou tváří. Slova ta byla tak horká a vřelá, jakoby je snad napsala toužící dívka svému milenci, a ne už chorobná stařena svému dospělému synu.

„Já jí nepochopuju," pravila Anna a sedla na židli.

Jan sedl vedle Anny a zabořil zraky do neurčita. V duši jeho vlnil a zdouval se příval.

„Nechtěl jsi, abych ti byla obtížnou v nemoci —," znělo mu duší jako řeřavá výčitka.

„Já jí už rozumím, všemu už rozumím. Je pravda, radil jsem jí, aby jela do lázní. Myslil jsem, že bude pokoj. Přál jsem si skoro, aby odjela k vůli tobě a sobě. A nyní cítím, že jsem jednal špatně. Ona to tuší, ona to ví, že jsem měl jakýsi úmysl, vyčítá mi to," pravil Jan dušeným hlasem, jenž těžce vycházel z jeho duše tak jako zpozděné přiznání.

„Mýlíš se. Ty jsi jí nekřivdil nikdy, stál jsi vždy při její straně. Nikdy jsi se mne nezastal před ní, jakoby ses bál dát přednost mně před matkou," pravila Anna.

„Možná, že bylo to takové. Ale mně bylo těžko říci jí křivé slovo, i kdyby v chybě byla. Nemohl jsem se vymknout. Proto jsem býval tak jako třtina mezi dvěma větry a klátil se hned na tvou, hned na její stranu," povídal Jan a naslouchal v duši slabému, toužnému hlasu tam z dáli.

„Netrap se proto. Já ti ničeho nevyčítám, a ani matka ti nemůže ničeho vyčítat," řekla mu Anna, a její měkký a tichý pohled slunečním paprskem zasvitl do duše Janovy.

Téhož dne psal Jan list matce. Napsal a četl jej zrovna znovu. A přece v něm nenašel toho, co bylo v listu matčině. Nevzepjal duši svou k takovým silným a krevnatým slovům jako matka ve svém listě, jak by v něm daleko nebylo toho, co bylo v matce.

Ano, on měl ještě ženu a děti — a ona, churavá stařena, neměla nikoho, jen jeho, milého Hanse.

Za týden opět přišel dopis od matky. Byl tišší, smutnější předešlého, a potom dopisy hustěji přicházívaly. Přibývalo v nich stesku a bolestné, nezbytné oddanosti osudu.

Jan viděl a chápal, že den jeho, den Annin jest šťasten, nezkalen chvilkovou různicí — ale, za jakou cenu? Ty hořké matčiny dopisy dávaly odpověď k této otázce.

Koncem července přišel poslední dopis.

Psala Janovi, aby jí poslal listiny ze stolu, že míní udělat pořádek. List byl v balíku, zároveň s klíčem od její světničky. Písmo už bylo vleklé a nejisté, psáno už skoro bezvládnou rukou, kterou snad poslední úsilí nutila k psaní.

„Přijeď, můj Hansi, abych tě ještě viděla. Je to mé poslední přání, Hansíčku. A Anna ať mně odpustí, prosím jí za to —," stálo na konci.

Jan hlasitě zavzlykal, a rovněž i Anně zavlhly oči.

Odešli spolu do jejího pokoje, kde bylo všecko čisto a srovnáno, jakoby včera tu bylo vyklizeno.

Jan otevřel zásuvku od stolu a hledal listiny.

Pod rukou nachmátl jakési oblé předměty. Otevřel na plno zásuvku a položil ji na stůl.

Nohy se pod ním zachvěly, a v očích mu proběhly mrákoty.

Ztracené náprstky, jehly a špendlíky i se stříbrným náprstkem byly v matčině zásuvce!

Jan byl by je zničil a zahodil někam, ale byla tu Anna, jež byla svědkem matčina poklesku, ztrnulá rovněž tak jako on.

Nemohli mluvit.

Anna mlčky objala Jana a sklonila hlavu na jeho rameno. Vzkříšený, osvobozující výdech vyšel jí z prsou.

Jan klesl na židli.

„Bože můj, ani se mi nechce věřit, že by to ona," promluvil ubitým hlasem. „Proč, nač to dělala? Až mne mráz přechází . . ."

„A tak jsem trpěla!" oddychla Anna.

Jan vstal, ale stál zkřiven a sehnut.

„Prosím tě za ni, odpusť jí už," řekl potichu k Anně.

„Nech jí Bůh odpustí, já jí už odpustila," odřekla Anna, objala poznovu Jana, a zadržovaná lítost proudila nyní štkáním a slzami z její duše.

Jan ji políbil dlouhým polibkem.

Odešli do své světnice.

„Proč jenom . . . proč jenom?" šeptal Jan polohlasitě, chodě pokojem jako zmámen, nemoha pochopit a sáhaje dlaní na hořící čelo, pod kterým vřela vichřice myšlenek.

„Já se už nedivím. Vím, proč to bylo. Hleď, nepozoroval's, že ona žárlila na mne? Když na mne's pohlédl, hned ji to bodlo. Bolelo ji to, že mne máš rád. Chtěla, abys mne viděl chybnou a postěžoval si u ní. Jak ona byla šťastna, když jela s tebou do Brna. Ona tě milovala jinak než já. Tys byl její děckem doposled — a matka miluje bez konce. Už to vím na svých dětech. Všecko bych pro ně udělala, i kdyby to hřích byl. A ona hřešila jen k vůli tobě, z lásky k tobě. Proto jí odpusť!" mluvila Anna vroucím, ztišeným hlasem, jenž mírně, hojivě působil na Jana.

V prvé chvíli byl to stud, jehožto hořkost v sobě pocítil, ale po Annině řeči byl jako vzkříšen.

Žena rozumí ženě, pravilo mu jeho srdce. Ale jak hrozně někdy miluje, jak hrozně někdy nenávidí! To viděl nyní. Láska jest jejím živlem, ale i jejím pokleskem.

„Měl bys jet za ní," řekla mu Anna.

„A, zmíní-li se o tom, co já jí řeknu?" pravil Jan zdráhavě.

„Řekni jí, že jsem jí všecko odpustila," odřekla Anna, a zrak její čistě a něžně zasvítil na Jana.

A v těch její slovech, v tom její pohledu našel Jan pravé a nejlepší rozjasnění . . .

Z básní B. Salvy.

Nuž, Pane Bože, dobře jsi mne stvořil,
Tvůj zájem-li, by člověk doživořil,
by hynul jako tráva nezkosená,
by zmíral jak větev nezlomená.

Nuž, žiji tedy, plahočím se zase,
své oči ztápím v světa žalu, kráse,
a neví svět, že tmou se zavalilo,
čím srdce moje jásalo a žilo.

Schnou oči mé, den následuje po dni,
a kolem chodí lidé zlí i hodní;
je vidím, slyším, rozmlouvám i s nimi,
ač jejich hovor někdy bolest působí mi.

Svou práci konám jako jindy vždycky,
snad řekli by, že čistě mechanicky;
však tráva též je celkem bez zásluhy,
když rosa zdobí ji v den první i v den druhý.

Ach, ano, Pane Bože, dobře stvořil jsi mne!
Mé stesky nebyly sic nikdy neupřímné;
však až mne budeš chtíti zbavit všeho trudu,
vím, s životem že těžko loučiti se budu.

Viktor Gomulicki.

(Slovo k ukázkám z jeho poesie.)

Napsala Pavla Maternová.

Padesáté narozeniny slaví letos Viktor Gomulicki, majetník (ať mluvíme v duchu doby) — nejen bezpečně vlastního místa ale také na tom místě pěkně a pevně zbudovaného velkoměstského hotelu svého — ne snad jen leda villy nějaké nebo dokonce přenosného stanu — na Parnasse polském. Již před třiceti lety počal si k sídlu tomu shledávati a pokládati základy básněmi v různých časopisech domácích a v roce 1873 vyhnal již první patro velmi úhledné budovy té prvním vydáním svých veršů v Lyře polské. Od těch dob napsal sílu básní, ale podávaje občas obecenstvu výběr ze své práce poetické u zvláštních vydáních, činí to s vyběravostí tak přísné autokritiky umělecké, že ku př. poslední výbor poesií (Wybór wierszy) vydaný r. 1900 jest knížkou jen o málo stránek silnější než Lira polska, knížečka to veršů jeho nejprvnější, a v jádru pojímá tytéž práce co ondy, před 28 lety, do pilířů budovy svojí poesie.

Jak kritika domácí o něm soudí,*) jest Viktor Gomulicki poetou nevysokých sice letů, nikoli zvláštní a překvapující myšlenkové originality, ale za to dokonalé, krásné formy a bohatého zrna myšlenkového, jakéž vyrůstá na všem společné líše současného myslícího lidstva; poeta, který od prvotního pósismu a rhetorismu, jímž někdy zatížen byl pružný

*) Srovnej Piotra Chmielowskiego „Współcześni poeci polscy“ 1895.

chod jeho verše, vytříbil verš ten prodlením doby do vzácné lehkosti, ba do nepředstižné virtuosity formy, při čemž vzhledem k látce vřelý cit a jemné myšlenkové proniknutí ovládají péro jeho tou měrou, že, čehokoli se dotkne, činí tak s ryzím a čtenáři velmi sympathickým uměním. Látky svoje béře přímo ze života a podává je s nelíčenou pravdivostí, provázeje člověka a jeho ples i zápasy, rozkoš i utrpení srdcem vždy stejně vroucím, plným ušlechtilého, mužného soucitu. Při tom maluje a kreslí přesně a věrně, a v menších svých pracích, zvláště v obrázcích ze života lidu vůbec a ze života Varšavy. zvlášť, ostře pointuje. Ironie jeho jest neřezavá, nepřerůstající uměleckou míru; úsměšek její nezkřivuje tak do hořkosti rty poetovy, jako spíš zarosuje náhle jeho vždy bystré, upřímné oko... Gomulicki v pravdě trpí s trpícími — vystoupil ku př. nejednou velmi určitě jménem lidskosti jako obránce lidských práv Židovstva („El mole rachmim", „Głos zelżonego" a j.) — jako s radujícími se radovat umí; zvlášť s mladou, šťastnou láskou cítí vroucně a něžně. Jeho milostné obrázky ze sféry mladého, nevinného milování jsou pravé selanky neskonalé něhy a zvláštního půvabu, a významno tu, že také forma líbezná a zpěvná přiléhá tu k lahodné povaze látky samé. (Ku př. „Swaty" (Svati), „Na dzień dobry!" (Dobré jitro!), „W starým sadzie" (V starém sadě.) K dětem zvlášť něžně se sklání („Usnęły dzieci"). Líče přírodu a dojmy její, vystihuje šťastně i scénu i náladu (ku př. „Nocą, na morzu" (V noci, na moři), „Pod toporem, sub tegmina" a j.) Nejméně obliby docházely pathetické jeho věci, ač ani tam nelze mu — dle domácí kritiky — upříti vtip, bystrozrak, zralý úsudek. Jen podání tu vadí, ježto unavuje časem a licho vyznívá. Vlastní poetické credo vyslovil v pozoruhodné svým obsahem básni „Gdzie piękno?" (Kde krása?) — Jeho varšavské obrázky realistické i satirické jsou řízné, prosté a pravdivé. Také prosaické črty jeho, zvlášť z městského ovzduší, jsou kresleny zdařile, se svěží životností. Takových knih obrázků, črt a povídek Gomulického je řada dosti značná.

Jsou to: „Nowelle"; „Róże i osty"; „Kolorowe obrazki"; „Obrazki prawdziwe"; „Przy słońcu i przy gazie"; „Do niej i do niego"; „Zielony kajet"; „Złote ogniva"; „Warszawianka".

Veršem vydal mimo zmíněný již výbor poesie („Wybór wierszy") ještě „Z otchłani", „Księga piesni", „Nowe piesni", „Pieśń o Gdańsku" a dramatické práce „Skrytka" a „Bajka o Szklanej Górze".

Jako belletrista není Viktor Gomulicki neznám našemu čtenářstvu, překladatelů bylo tu dosti. Z poesie Fr. Kvapil chová překlady i podal ukázky.

Z poesie Viktora Gomulického.

Přeložila Pavla Maternová.

EL MOLE RACHNIM . . .

Kdys večer na jaře v zdech židovského domu
byl obřad svatební; já tajně splet se k tomu.
Dnes víra vzdaluje, co pojit měla kdysi . . .
a tak tam vlny hlav mně s neznámými rysy
se tměly. Icík, žid, bral dceř si tandlířčinu;
máť byla vdovou už. Sbor hostí dole v stínu
dvůr plnil nevelký, kde všecko bylo všední,
i nájemníci kol i hejno hus, den ke dni
jež řídlo. Peřiny tam schnuly na pavlači,
kam mastná vůně z ryb se od kuchyně stáčí;
dva v koutě akáty tam mřely na úbytě.
Jak zlatý šábesník jas hvězd plál na blankytě,
a v jas ten nevplula ni jedna mráčku vlna;
noc snila královská a vznešenosti plna.
Stál Icík pod rudým z dob starých baldachýnem
v svých šatech svátečních, svěc polit hrou i stínem.
Byl snědý výrostek, půl muž a zpola děcko.
Jeť láska u židů jak splav, jenž bere všecko;
zrak ještě zavřen je, již nad propast ho vede,
a nežli prohlédne, žid ženě patří smědé.

Tam v davu postavy se z ulic tměly známé:
to kupci z tržiště, jež denně potkáváme,
kde tandlíř, faktor, nosič, překupník se kmitá.
Jich zvousatělou tvář žhla horečka v nich skrytá,
a odsvit žlutavý ji zlatil od havdulí
(svěc, plamen s plamenem kde splývá a se půlí,
blesk jako šlehá v blesk u meči archanděla).
Jak klasy chvílemi se přikláněla čela,
i hovor ševelil: leč obřad v úctě měli,
aniž, jak Beaumarchais, v něm „pěknou směšnost“ zřeli.
Skryl Icík šátkem tvář, a jeden z mužů změti
— ne kněz, jen prostý muž, snad pouze bledší pleti
a jiných smutnější, jak ten, kdo čehos želí —
vstal, zpíval. K svatbě ač, byl to zpěv neveselý;
v sled hlasy tenkými dva chlapci kadeřaví
se překřikovali nad zástup mnohohlavý.

Já na to zvědav sic, však chladně jen se díval . . .
Ač Icka napolo dým svěc pln záře skrýval,
ač vážný na dvorku byl jako před oltářem —
přec pro mne nebyl víc než chudým řemenářem.
I v jiných dokola jsem nezřel poesie;
mně všední byl to dav, jenž stejně pečlivý je
svých brad jak víry své a jako svého jmění . . .
A nechať tváře ty v měsíčném osvětlení
a v záři snubních svěc se proměněny zdály:
mne ani nadšením ni smutkem nejímaly.
Tu náhle ustal spěv jak rozvát po dolině.
Třesk! okna rozlétla se od svatební síně,
kde dlela nevěsta střed žen a děvčat davu
a tiše plakala. Jí nad skloněnou hlavu
vznes Chazen paže své, muž přísný, tmavé brady;
jí otce vzpomínal, jenž umřel ještě mladý
a jenž tu scházel dnes v den oddavek své dcery.
Pláč povstal veliký a nářek; chazen šerý
v ten kolkol vzlykot žen zpěv zanotoval náhle,
jenž notou pohřební své zvuky řine táhlé:
„El mole rachmim“ zněl . . . Ač pláčem prodýchána,
zprv tiše plynula ta píseň k nohám Pána,
bol nesouc srdečný leč ještě ovládaný.
Tak pláče vzrostlý syn, když otci zvoní hrany . . .
Leč potom smutkem tím, jenž z drahých hrobů věje,
a steskem prosáklá a plna beznaděje
jak příval vzrůstala a uchvacujíc bolem,
slz proudy propukla, žen kvílením všech kolem.
Již ne hrob jediný, leč hrobů miliony
ta píseň plakala; a zoufaly ty stony
jak plačka šílená nad hroby Israele,
nad hroby hřbitovů, co po zemi jich celé
je pískem rozseto a zrním bez úrody . . .
I proto kvílela, že setba nedá plody,
i proto, na hrobech že plevel roste hluchý,
i slabé potomků že zakrněly duchy,
i že ta smutku noc tak dlouhá je, tak dlouhá!
Již pout jí nebylo; jak dravá bystřeň prouhá
se ze skal zpěněna, tak letěla už řekou.
Zrak pěvce řežavěl, hruď vlnou citu měkkou
se chvěla zpěváku, a potem bledé čelo
měl zrosené. Ba, div, i sklené oko zmželo
té šedé stařeně, jež, ztuhlá jako skála,
jak živá mrtvola tu chromá stranou stála.
Vše v sále plakalo, jsouc překonáno žalem.
Tu Chazen vzpomenul na svatý Jerusalem,
tu matku jedinou, k níž v dálku srdce letí,
a která od věků je mrtva pro své děti . . .

A když pak vzpomenul, jak nelítostně krutý
je stále osud jich, jen tuláctví a knuty,
a po všem po štěstí že navždy, navždy veta:
tu bol se rozpoutal, a rána mnohaletá
se v srdci zjitřila až k zoufalosti mžikem
a divým vyvřela a beznadějným křikem . . .
Já stál a slouchal jsem, již vzrušen do dna duše.
Ti žalobníci zde, před Pánem v těžké zkruše,
svou hrdí dávností, svým velkým bolem smělí,
v mých očích vzrostli teď a divně zšlechetněli.
Již skvrn jsem neviděl na snubním baldachýně,
již jméno Ickovo a kroj, již výstroj síně
mi zcela zmizely i všednost z temných lící,
a cítil jsem, jak člověk v živém bdění snící . . .
Už ne dvůr . . . květnatá kol byla údolina
kdes pod Libanonem, jenž z niv se k nebi vzpíná
a lesem cedrů svých jak svatým zpěvem šumí . . .
A měsíc na dol ten se díval plný dumy,
jej stříbrem poléval, průzračnou kryl jej bání;
v poušť větrů sálavých se neslo oddýchání,
v něm palmy chladily svých velkých listů péry . . .
Tu země — nebe tam — a nikde nedůvěry!
Tvář jasná Jehovy se dolů usmívala,
kde lidský tměl se rod, kde jehňátka si hrála,
lid věrný modlil se a ukláněl se Pánu . . .
Vzduch nardem oddýchal a voněl po šafránu,
jak had se pramen vil, jsa stříbrem šupinatý,
a hvězdy planuly, jak šábesník plá zlatý . . .

POD TOPOREM.

I.

Les zachvívá se hluchým seker třeskem
a sténá, zbuzen z čarovné své dumy;
mrak ptactva vzlétá hnízd svých nad okreskem,
jak duše v kruzích Danta křídly šumí.
V to časem jako zasažena bleskem
se kácí sosna. Píseň, již lid umí,
se mísí se skřivánků s oblak vzlyky
a smutným vytím psa i s kupců křiky.

Les po zemi se klade mrtvol davem;
má větší veň a větší slunce bránu.
Jak zpupný vítěz, odín zlatohlavem,
plášť vleka třpytný od skvělého stanu,

jde, zpit svým štěstím, v pychu pohrdavém,
kde cestu vidí mrtvolami stlánu:
tak jasno denní dál a dál se dere,
kde pod sekerou řídne houští šeré.

Ó stromy, stromy! Již vám za večerů
váš nezapěje slavík ani z rána;
kdes v obchodnické kanceláře šeru
vám sudba vaše byla podepsána;
a nežli kupec, bedliv u výběru,
vás přes vlny dá zavézt okeana:
dřív na vlhkém zde drnu jest vám tlíti
jak kostem, jež se od kostnice svítí!

A nikdo nemůž říci, co z vás bude,
neb vším tu osud hraje po rozmaru . . .
Kmen jeden ruce zpracují si chudé
snad na kolébku — nebo rakev k stáru,
a druhým konec smutnější tu zbude,
že plameny je zhltnou v rudém žáru;
a z jiných — zítřek co má taje v líci! —
kříž urobí snad nebo — šibenici.

Je smutný pohled na zdi u hřbitova,
když luna nad ním plyne stříbroskvělá;
je smutná vozů stuha blankytová,
jež odvážejí nejdražší nám těla;
že připomínku mrtvé milé chová,
je smutná lávka, jež se v háji bělá:
však největšího zaklet smutku věnem
je pustý lán po lese vykáceném.

Jak hrobky trčí v spoustě této kmeny,
hlas žádný chmurné ticho neporuší,
myš, ještěrka jen jsou tu usídleny;
a z jara jenom, táhna nad tou hluší,
tlum ptáků vzlétá divně pobouřený,
hnízd hledaje svých s ustrašenou duší . . .
Pak dále letí — co mu také zbyde? —
kde větší bory, a — kde lepší lidé.

II.

Ó, kupci chytří, jichž hrst zlatky žmolí,
co vám jsou lidské, co jsou stromů boly?
Což věříte, zpod sekery a pily
že klády dřeva velkým pláčem kvílí?
Což věříte vy ve vznešenost žalu,
v modlitby ptáků, v city lesa králů?

A přece, kdyby bělmo spadlo náhle
vám s oka či spíš s duše vaší zpráhlé:
co divů byste v hloubi lesa zřeli!

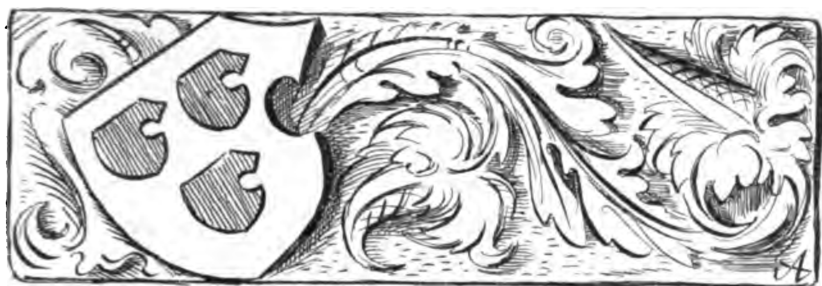
Lamp královských když nádherou noc zbělí
a na les spustí vlečku řízy svojí,
kdos čarodějné v něm si rejdy strojí.
Tu slyšet kvil a přitlumené štkání,
tu vidět z houštin rudých ohňů plání;
tu časem smutně zavzní lovčí rohy;
tu z přítmí chrt se mihne rychlonohý
svou úzkou tlamou, pod obojkem šíjí;
tu jako hrdla vlčí pozavyjí,
tam z temna lesa nejhlubším kol tichem
kdos uštěpačným rozchechtá se smíchem . . .

Tu vídat časem prostřed mýti kdesi
kruh lesních panen snících mezi lesy
jak vlna mořská mrazem zkamenělá.
Hled spuštěný jim svítí zespod čela,
jak troucheň žhoucí hoří neveselý.
Ach vědí, záhy les ten padne celý,
jich smaragdové svatyně a stany . . .
Takž dobou noční, jdou-li rozpoutány,
— sbor bludiček, jenž nad močály šutí —
i do tance již pozbývají chuti.

I starce časem vídati je, zticha
jak z koruny si staré sosny vzdychá,
kde sedí, stromů obzíraje hlavy
jak hroby. Vlas mu zelenější trávy
až na hruď spadá, na hruď bohatýra;
on k prsům tiskne, v umné dlani svírá
pastýřskou flétnu, plnou dum i plesu:
však mlčky slouchá šumu starých lesů,
a zakvílí-li vítr borovinou,
slz jasné perly po lících mu plynou . . .

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

I.

Podpírajíc levou rukou hlavu, psala těžkou, psaní nezvyklou pravicí na okraj jakýchsi starých novin hranaté cifry jednu pod druhou, činíc vedle nich poznámky začátečními písmeny, k čemu jednotlivé cifry určeny jsou. Několikráte už vše spočetla a s těžkým povzdechem vracela se k počátku, podrobujíc položky nové úvaze. Ale nemohla stále dopočítati se žádané rovnováhy. Zase jim týdenní mzda nestačí. Co má vynechati? Kupci zaplatit musí, neprodal by jim ani soli, ani mouky, ani petroleje. A oni toho přece tolik potřebují. Za dva měsíce nastane zima, a bude potřeba koupit otci i matce kazajky, bratrovi teplý šat. Ona sama, Manča, by taky potřebovala novou sukni a šátek na hlavu, ale to může počkat. Jen kdyby ostatní měli, co potřebují.

Kéž by tu už byl Ondřej z vojny! Mnoho sice s sebou nepřinese, ale bude o jedny ruce v domě víc, víc se vydělá. Pravda, bude také jíst, ale kdo ví, jak bude s jejich jídlem spokojen. Na vojně se masa najedl a tu sotva bude mít o posvícení kousek. Ale je přece jen syn a bratr, nejsilnější ze všech, a možná, že ho správec dá hned k namáčečům, a to by vydělal čtyřicet krejcarů denně. Za ty přece jídla nesní, a doma to bude hned prospěšné. A mimo to plavka snad dá letos pěkné telátko. Odpočinula si, málo mléka v letě dala a teď to musí vynahradit. Telátko se prodá, a dají se dó pořádku obuv i šaty.

Škoda, že nemohou telátko osadit. Přibylo by sice práce i starostí, ale byla by také naděje na výdělek. Nu, jaká pomoc. Snad, až bude Ondřej doma, všecko lépe půjde. Bude jich potom hodně, a něco zmohou. Tomáš už také málo vydělá a, třeba to neřekl, bojí se, že ho každé chvíle z fabriky propustí. Potom by už jen doma lepil škatulky, a to by velmi málo přibylo. Nu, ať pracuje, dokud může. Pomoci mu není, a on to dobře ví. Bože, v Mezilesí není smrt věcí, které se někdo děsí.

„Mančo, ještě nejdou?“ ozvalo se s pece slabým, naříkavým, protáhlým hlasem.

„Ještě ne," odpovídala lhostejně.

„Dnes to dlouho trvá," zněl stesk dál. „Mám už hlad. Bude dnes polévka?"

„Bude, už se vaří."

„To je dobře, to se na ni těším. Nezapomeň na mne, Mařeno, nezapomeneš?"

„To víte, že nezapomenu," řekla jaksi mrzutě a znovu se naklonila nad papírek. Ano, teď je to zcela správně počítáno. Otec přinese asi zlatý padesát, matka zlatý dvacet, Tomáš zlatý, ona má dostat šedesát krejcarů, a za škatulky přijde asi padesát krejcarů, skoro pětku vydělají. Ale u kupce jsou dlužni na deset zlatých, hubuje, nechce už nic dát na dluh, a musí mu dát aspoň půl třetí zlatky, aby zase čekal a dal, co je potřebí. Pak je potřebí uložit stranou aspoň zlatý na úroky. Ke konci roku mají platit dvanáct zlatých úroků, a ona má teprv uloženy tři. Kdy teď, před zimou, bude moci co odložit do své tajné pokladny, pod cihlu v podlaze komory? Hůř bude týden od týdne, a výdělek také menší. Začnou dělníkům srážet na světlo, práce půjde obtížněji, nastanou pokuty, a také doma vzrostou potřeby. Plavka bude potřebovat trochu otrub, aby se šťastně otelila, aby dala víc mléka. Vida, na to zapomněla, že potom bude mléko doma, že se jídlo ušetří. Ano, bude potom taky dost dobře.

Ale daně a přirážky nebude teď platit, až prodají telátko, pak něco představenému odnese. Vždyť skoro všichni v Mezilesí dluhují, a nemohou je přece vyhnat. Což, kdyby dali exekuci, chtěli jim barák prodat? Maličko se ulekla. Ondřej bude do té doby doma, napadlo ji, a to ji zase upokojilo. Jen aby Tomáš aspoň do jara vydržel a mohl do fabriky chodit, uplatili by si všechno.

Na malé plotně vedle pece zasyčela kypící voda. Vstala rychle s rozlámané lavice a spěchala k plotně. Veliký, odřený hrnec bramborové polévky vařil se klokotem, a sloup páry unikal se šumotem pod kusem pokličky. Vzala lžíci, ochutnala, je-li dost slaná, a nabravši si ještě jednou, zvolna usrkovala. Bramborová polévka jí tolik chutnala! Mívali ji pouze v sobotu večer, po výplatě, v neděli v poledne a večer a výminečně někdy v týdnu, ale to jen jednou.

„Ty jíš, Mančo?" ozvalo se nedůtklivě s pece.

„Nejím, jen se dívám, je-li dost slaná," povídala a zahanbeně odvracela se od plotny.

„Ale já viděla, že jíš," doléhal hlas podrážděně. „Dej mi taky!"

„Nejedla jsem, počkejte na ostatní," řekla tvrdě. „Budou tu co nevidět."

„Kdyby tu už byli! Bude dnes polévka dobrá?"

„Jako jindy."

„Dalas do ní kousek loje?"

„Všecko jsem dala."

„Trochu mateří doušky také je dobré koření. Škoda, že nemáme zahrádku na zeleninu. To by byla teprv dobrá polévka. Když jsem sloužila u fořtů, tam vždycky jsme dávali zeleninu do polévky. A co

jiných dobrých věcí jsme tam užily! Jedlas už někdy polévku se zeleninou?"

„Proč se pořád na takové věci ptáte? Mně chutná, co máme. Na zeleninu není peněz, musíme platit kupci, daně."

„Ach ano, my taky museli platit starému Špicovi, nic neodpustil. Někdy si vzal telátko, a, jak začala fabrika, strhovali pro něj páni při výplatě, co mu byl kdo dlužen. Kdy budeme mít telátko?"

„Víte, že až za dva měsíce," nechutně odpovídala.

„To už budou mlhy, plavka nebude moci ven na pastvu a bude málo dojit. Ale bude přece mléko. To je ještě lepší než polévka. Dáš mi, Mančo, viď?"

Neodpovídala. Popošla zase k plotně, dívajíc se, neměla-li by odtáhnout hrnec. V plotně dohořívalo, a ona shybla se pro hrst suchého chrastu. Strčila jej do otevřené plotny, a veselý praskot rozlehl se nízkou světničkou. Jasná zář vylétla z kamen a stopila Mančinu postavu zlatitou záplavou. Zadívala se zamyšleně do ohně a pozorovala plápol hořících větviček. Její tvář byla zbarvena do bronzova, a snědá její pleť tím výrazněji se odrážela od černých, hladce sčesaných vlasů. Cop volně visel po zádech, leskna se tlumeným, namodralým jasem. Měla černé, přísné oči, a její pevně sevřené rty jakoby byly trpkým výrazem skřiveny. Tvář měla podlouhlou, hubenou, obočí výrazné, nos maličko zatupělý. Něžně skrojená brada mírnila tvrdé její rysy. Byla štíhlá, spíš hubená, a jak teď stála, byla přiohnntá. Neměla svůdných forem, ale cosi energického, sebevědomého a ušlechtilého chvělo se v prostém jejím zjevu. Ruce měla zažloutlé, na koncích začernalé, bosé nohy rozpukané. Na hubených bocích měla ovázánu opranou, spravovanou sukni neurčité barvy. Kazajka byla odřená a jinobarevnými záplatami spravena. Hrdlo měla volné, pouze na černé, zamaštěné a ohmatané tkanici visel nějaký medalionek z pouti, teď už zašlý a zelení pokrytý. Když zvedla oči, ukázal se její svítící pohled, který svědčil o duši svérázné, nebojácné a jakoby divoké.

Postála u plotny a potom odtáhnuvši hrnec na kraj, vyšla na práh. Slabý soumrak padal na krajinu a zatáhl vše průhledným závojem. Zatěkala pohledem vzhůru od chalupy k vysokému komínu, který se zvedal vedle rozsáhlé továrny na sirky. Odporná, zasmušilá budova tovární táhla se celou frontou čelem ke vsi. Vedle ní a za ní stálo několik menších budov továrních. Opodál od továrny byl jediný kamenný dům mimo továrnu. Byl to hostinec Špicův, při němž byl také kupecký krám. A od hostince dolů po mírně se sklánějící planině jeden barák vedle druhého tlačil se podél širokánské cesty, rozjezděné, klikaté, plné kaluží a balvanů. Každým rokem povstávala cesta jinudy. Když ji na jedné straně rozjezdili, jezdili vedle a pak zase dál, vyhýbajíce se překážkám. A po několika letech, když voda první cestu zanesla, začali jezdit po ní, ponechávajíce přírodě spravování ostatních.

Dřevěné baráky měly úzké, odporně páchnoucí dvorky, na nichž tu a tam čněl balvan, odřený a zakulacený, jak během dlouhých let jeho hrany mizely v přítomnosti člověka. Zvrácené plůtky označovaly hranice mezi baráky, ale nikdo valně hranic nedbal. Jako invalidi sehnáni

a v nepořádku stlumeni, lepil se barák na barák, jeden druhému podoben. Nebylo vidět žádného většího stavení, žádné stodoly. Na šedesát takových nakloněných střech opíralo se ostrým větrům, které tu na vysočině, proti severu obrácené, téměř každodenně své reje prováděly.

A za baráky pusté, kamenité pastvisko táhlo se až k lesům, které kol do kola obkličovaly osadu. Nažloutlá, kyselá ostřice vyrážela mezi balvany, které tu byly jako rozsety. Jen místy byly balvany odváleny na vysoké hromady, nadělány z nich tarasy kolem maličkých, několik čterečních sáhů měřících políček, na které si Mezilešti sázeli brambory. Takových políček bylo na sta, a, kde bylo méně mokro, všudy bylo znát stopy přičinění lidského, aby tu vytvořily nové políčko. Kde nebylo pole, tam pásli své kozy a kravky. Stelivo poskytoval les a zimní krmivo lesní paseky. Pastviny byly obecní, a užívali jich všichni společně, bez zvláštního řádu. Pohodli se vždycky a také společně platili z pastviny vypsanou daň.

Svět byl před nimi uzavřen. Do kostela měli půldruhé hodiny a chodili tam málo kdy. Netoužili po stycích s lidmi, nerozuměli jim, a oni nerozuměli Mezilesským. Dál za lesy, také ještě na vysočině, tvořící zemské hranice, byly roztroušeny vsi, ale u nich už bylo vidět stodůlky, v letě žloutl se tam oves a někde i žito. Ale Mezilesí platilo na vysočině za nejnehostinnější kout, kde mimo brambor neroste nic. Svět se divil, jak je tam možno lidem žít. A hle, oni tam žili a měli méně starostí o druhý svět, než on o ně. Jakoby přirostli k těm balvanům, k těm stezkám, plným rašelinitých bahen a kamenných závad. Nikdo se nepřistěhoval do Mezilesí, leč některý nový úředník, a nikdo se nestěhoval z Mezilesí, leč na hřbitov. Zdálo se, že ani do světa nepatří, že tvoří svůj vlastní národ.

Jednou neb dvakrát za rok vycházel každý mezilesský ven za lesy do vesnic a městeček. Ten, aby na trhu svou kravku prodal, onen, aby šel na pouť, jiný, aby doprovodil syna k odvodu. Ale to jim bylo jako trestem, když museli překročit lesní hradbu. Nic o světě nevěděli, a svět věděl o nich málo. Ze všech těch synků mezilesských baráčníků málokterý byl vojákem. Jednou za několik let byl vždy ten či onen uznán hodným vojenské míry. Páni od komisse prohlíželi si je jako vzácné, neobvyklé zjevy, ty postavy vychrtlé, ohnuté, s podivnou, zažloutlou pletí a divně se svítícíma očima.

Dokud nestála v Mezilesí sirkárna, chodili odtud k odvodům hoši jako klenky, hranatí, s bochníky svalů na rukou, neohrabaní, ale také s úsměvem snášející vojenské trampoty. Pak nastal v lesním hospodářství jiný život. Nový hrabě postavil po různu po revírech parní pily, a ty polykaly celé partie, které dřív dřevorubci po celý rok nakládali na selské vozy, štípali a pomáhali svážet k cestám. Mezilešti neměli povozů, práce v lesích nebylo, a sirkárna jim přišla vhod. Lehko peníze vydělají, nebudou mrznout po lesích, spát v boudách, na rychlo zrobených, nebudou celé týdny z domova vzdáleni. Tisíckrát lehčí živobytí budou mít. Jen kdo uváží rozdíl mezi smrkem, jehož tělo sotva pár koní vleče a sirkou. To dřívečko, které v prstech ani necítí, a ten obrovský lesní velikán! K smíchu! Blaze bude! Kdo bude silný, půjde

do fabriky, slabší budou sedět doma na peci a lepit škatulky. A pan hrabě je může mít rád, oni o jeho lesy nestojí. Co k palivu potřebují, ukradnou a dření ponechají jiným vesnicím.

Když se fabrika stavěla, obcházeli ji všichni od dětí ke starcům. Milovali ji snad víc, než druhdy lesy. Teď ona bude jejich matkou a živitelkou, ona ve svých místnostech poskytne útulku všem, a odtud odnášet budou lehce vydělané peníze domů. Nikdy neměli zedníci pečlivějších pomahačů než v Mezilesí.

Potom přiváželi různé stroje a na konec jejich bývalí kamarádi vozili haldy dříví k cirkulárce. Mužští znali už okružní pily z lesů, ovšem trochu jiné, jak se v nich šindel dělal. Ale tohle bylo něco jiného, důmyslnějšího. Jen co bude zásoba dřevěného „drátu", začne výroba sirek hned. Raději kdyby to už bylo. Výdělku nebylo, každý si usekl dluh a v očekávání hojného výdělku čekal, brzo-li se prameny otevrou, a práce začne. Pan Špic, který hned při stavbě továrny také svůj dům stavěl, čekal také, ale každý den vždy nevrleji podotýkal, že udělá bankrot, nepřijde-li brzy změna. Jen prý proto, že mu Mezilesští za několik krejcarů přenechali stavební místo k rozšíření jeho budovy, čeká a nedoléhá na zaplacení.

Do úřednického domu nastěhovali se úředníci, správce, účetní, pokladník a vrchní skladník. Samí Němci, kteří malounko česky zadrhovali. Za nimi přijelo několik dozorců Němců a cvičitelů Čechů, kteří byli dosud zaměstnáni v Němcích a, dokud nemuseli, česky nemluvili. Mezilesští škrabali se za ušima, jak se s těmi pány shodnou, ale důvěřovali v budoucnost. Nic zlého se proto nestane. Páni se naučí trochu česky, oni trochu německy, a půjde to, jako když namaže. Ono v lesích taky mnohdy bylo slyšet němčinu, když přijel starý lesmistr, nebo rada, nebo sám hrabě. Tam umívali panští lokajové a kočí také německy, a při nadháňkách dost často sklidili honci smích, že neumějí a nerozumějí německy.

V neděli, před počátkem práce, dal si svolat pan správce mezilesské, aby jim oznámil, že zítřkem počne práce. Jeden z dozorců dělal tlumočníka a vykládal jim, jak se sirky vyrábějí, a kolikerá práce při tom je. Práce bude platit se buď akkordem, nebo denně. Na začátku však musí všichni pracovat akkordem, poněvadž by denní prací mzdu si nezasloužili, dokud se nevycvičí. A přečetl jim, jaké jsou akkordní ceny za jednotlivé práce. Po čtrnácti dnech mohou se rozhodnout, kdo chce zůstat při akkordu, a kdo chce nastoupit na denní mzdu. Mlčeli, poslouchajíce se stajeným dechem. Když jim vypravoval, jaká lehounká práce je očekává, jak celá rodina, od dětí počínaje, může vydělávat, rozsvětlily se jejich tváře, a oni přikyvovali, jakoby říci chtěli, to že oni dávno vědí, že oni už se těší, jak se jejich kapsy nasypou zvonícím kovem.

Vodili je potom v houfcích jednotlivými místnostmi a vybírali dělníky pro určité práce. K těžším věcem určováni mužové a mladíci, k ostatním ženy a děvčata. Byli rozděleni jako vojáci. V lačné dychtivosti po velikém výdělku přihlašovaly se celé rodiny, starci i stařeny, děti školou povinné, mužové i ženy. Nikoho z cizích vesnic do fabriky nepustí, sami všecko obstarají. Však pan správce se smál, a, jak dozorce

jim vyložil, povídal, že by o třetinu dělníků mohlo být méně. Ve fabrice měly být zhotovovány jen obyčejné fosforové sirky, určené hlavně k odbytu podél hranic na vysočině a v kraji k vysočině přiléhajícím.

Práce začala. Šla bídně první týden. Pan správce, páni úředníci, dozorcové, všichni procházeli místnostmi a dívajíce se na pracující, smáli se, zlobili, horlivě po německu vykládali, jak to mají lidé dělat. Mezilešští se potili, jejich obrovské ruce, připomínající dosud na sekery a klády v lese, třásly se, když skládali dřevěný „drát“ do rámců, když rovnali desky a když měli opatrně suché, hotové sirky vyjímat a rovnat. Kazili práci, unavili se jako při nejtěžším namahání a beznadějně se snažili nabýt větší zručnosti. Ale jeden před druhým styděl se přiznat, že se té práce bojí, že by mu bylo milejší potýkat se sekerou a rubat v lese do úpadu. Nejde to jinak, každý začátek je zlý, a také oni musí prodělat zkušební dobu. Za měsíc bude hej.

Pan Špic první týden dostal velmi málo na svůj dluh. Krčil se, zlostně odplivoval, huboval, naříkal, že odtud bude muset utéci, že zahrabal své peníze. Ale na konec dal, co si kdo přál. Maličko ceny zvýšil, vymlouvaje se na drahý dovoz, poukazuje na své ztráty, odkazuje nespokojené na kupce v jiných vesnicích. Snesli mlčky příval jeho slov a ve vzdorném mlčení čekali na druhý týden. Ďas by v tom byl, aby se tak snadné věci nenaučili. Jen co bude déle práce trvat, všechno zmohou.

Přišel druhý týden. Maličko se polepšili, ale to, co vydělali, bylo k smíchu. Sotva na sůl a světlo stačí. Dostali domů dělání škatulek, ale na těch nevydělali ani to, co světla spálili. Nějak podivně se jim ty papírky v rukách točily, musili vše předělávat, nahražovat pokažené. A za tisíc dostávali deset krejcarů! Tisíc škatulek! Oni byli rádi, když všichni za jeden večer jich sto udělali.

„Až dostanete zručnost,“ vykládal jim jeden ze cvičitelů, „uděláte jich každý za hodinu sám tisíc, znám to odjinud, malé děti, sotva běhat začnou, to dokáží.“

Nu, když to jinde malé děti dokáží, bylo by pěkné, aby to oni nedokázali. Pro smích lidský toho nenechají. Byl by to posměch po celých horách, kdyby tak oni řekli, že to dělat nebudou, že při tom nic nevydělají. Vida, jací jsou v Mezilesí neohrabaní a hloupí, ani škatulek lepit neumějí! A až by si šli hledat po pilách a lesích práci, bývalí kamarádi by se pošklebovali, vypíchali by je, poukazovali by, že oni déle v lesích dělají a nedají se připravit o výdělek. A kam by jinam šli? Dál do kraje? Co by tam dělali? Sedláci si práci udělají sami, nejvýš o žních zjednají, a to škrtí, naříkají, za tmy jdou na pole a ještě večer při měsíčku sekají. Fabrik tu není, železnice z daleka se těmhle koncům vyhnula. Ano, dál k severu, tam je jinak, tam si Němci nastavěli továren při každém potoce, tam zkřižovali údolí drahami, tam může každý sáhnout k výdělku, kam je mu libo, a jaký je mu nejmilejší. Všecko macešky se chová k téhle vysočině, příroda i lidé. Ti, kteří se tu usadili, jakoby se světa zřekli a neměli nároků na výhody.

Za čtrnáct dní měl každý oznámit, chce-li pracovat dál akkordem, nebo za denní mzdu. Pan správce velmi vážně jim cosi vykládal. Tušili, že je mu jich líto, a, když jim to dozorce přeložil, slyšeli na své vlastní uši, že by jim rád pomohl, aby si víc vydělali, protože akkordní prací nic nezískávají. Dá jim denní mzdy, ale oni musí sami uznat, že nemůže jim dát to, čeho by si přáli. Muži nejdovednější dostanou třicet krejcarů, jiní pětadvacet, ženské dvacet, osmnáct, patnáct krejcarů. A jakmile jednou začnou za denní mzdu pracovat, nemůže dovolit, aby po čase začali zase s akkordem. To už bude jednou pro vždy zavedeno k vůli pokoji a pořádku. Jinak to ani nemůže býti, a majitel továrny by raději fabriku zavřel, než by měl nějaké mrzutosti. Ostatně, ať počítají, co může za denní mzdu jedna rodina vydělat. Z toho přece mohou být zcela dobře živi, uváží-li, že každý má doma buď kravku, nebo kozu, trochu bramborů, a dříví že nikdo nekoupí. Kdo tedy chce, ať se podepíše, kdo nechce, ať si hledá výdělku jinde.

Odlehčilo se jim. Dlouhý výklad ředitelův je unavoval. Nebyli zvyklí dlouho přemýšlet, hluboko uvažovat. Nemilovali dlouhých slov, nedovedli sledovat pásmo myšlenek. A taky to bylo přece jasné. Budou mít víc, o hodně víc, než za těch čtrnáct dní vydělali, budou to mít jisté a pokoj budou mít. Bez toho neumějí všichni dobře počítat, a při akkordu by je mohli ještě dozorcové napálit.

Tlačili se, aby podepsali úmluvu, že souhlasí s novým zavedením, že jsou se mzdou spokojeni a že se zavazují řídit se řádem továrním. Ten jim správce vyložil pouze německy, a oni přikyvovali, domnívajíce se, že je napomíná, aby svědomitě pracovali. Proč by nepracovali? Rádi budou pracovat, jen když už mají jistotu, jak bude s jich živobytím.

Pak přišel nový pořádek. Mezilesští byli zvyklí z lesů, že fořti a adjunkti kleli, že hromovali, když je dřevorubci rozhněvali. Bylo to už jaksi spojeno s jejich zaměstnáním. Stálým životem v rozsáhlých, na míle jdoucích lesích, zhrubli a stvrdli, nemajíce jiných styků, než s lidmi v lese a přicházejíce jednou za měsíc do panské kanceláře, kde museli mlčet a poslouchat podrážděné výčitky pana rady a lesmistra. Bývali tedy nejraději v lesích a zapomínali na své uhlazené chování mladých let. Jejich jádro bylo dobré, ale slupka hranatá a drsná. Když se některý v pasece rozkřičel, jako když malý hrom burácel. Rubáci mlčky sekali, držíce v zaťatých zubech své zapekačky a pod kůži se smáli, proč pan fořt nebo pan adjunkt tolik křičí, když tím nic nedokáže.

„To je pro jejich zdraví," soudili. „Kdyby se nevykřičeli, ani by jim nechutnalo. A v kanceláři si potom myslí, že se všecko pořádněji vede, když se při tom proklíná. Za hodinu bude jako po bouřce. Přijde, sedne si na kládu k ohni, začne povídat a na konec si s námi sáhne do uhlí pro pečený brambor. Jen ať s Pánem Bohem křičí." Znali slabosti svých fořtů, a nikdy nedošlo k horším koncům.

Z nadávání by si byli Mezilesští málo dělali, to jen jakoby je moucha obletovala. Slyšeli v lese víc a hůř nadávat. Ale tady mouchy štípaly. Jednou jim bylo pohroženo, po druhé šla pokuta. A některý jich měl celý růženec. V sobotu přinesli dozorcové k pokladníkovi

seznamy pokutovaných, a pokladník vypláceje mzdu, strhoval. Nemohli chápat, jak to přijde, že dostávají o hodně méně, než jak si v hlavě počítali. Postáli, počítali znovu, a pak se chtěli ozvat. Ale u pokladny stál už jiný, a pokladník všecek netrpělivý třásl hlavou a křičel: marš, marš, tycho, tycho.

A oni šli. Uvnitř to v nich kypělo, ale na venek mimo zamračení nic nedali na jevo. Pro škodolibý posměch ostatních mají si stěžovati, ne? Jednu výplatu stihne to toho, druhou druhého. Nedostali-li tolik, kolik počítali, musí počkat kupec. Čekal. U koho byl dluh větší, přišel k výplatě a shrábl, co vydělal dlužník s celou rodinou. Pokladník sám mu mzdu do ruky položil. Sáhnuto k půjčkám na chalupu, prodáván přebytečný dobytek. K čemu by se s ním také trápili? Darmo se prozahálí, a jedné kravky, nebo kozy je dost. Pro tu už přece se za tmy chvoj z lesa přinese, v pasece tráva nažne, nebo se na pastvisku popase. A lepší než mléko je kořalka, ta zahřeje, dodá síly a je dobrá proti nemocem. Špic jí má dost, a je u něho lacinější, než když ji kupovali druhdy odjinud do lesa, kde kořalkou teplou stravu doháněli.

Za čtvrt roku šla fabrika rychlým krokem ku předu. Drželi v ní několik párů koní, kterými dováželi hotové zboží k nejbližší stanici, čtyři hodiny vzdálené a odkud přiváželi papír a uhlí. Dříví bylo laciné, a ve fabrice topili dřívím a uhlím dohromady. Vyplácelo se jim, že továrnu položili do ztraceného kouta. Co zdražovalo výrobu, to nahraženo výhodami, o kterých věděli úředníci, a na které už předem počítali, když bylo vybíráno místo k továrně příhodné.

Dělníci už svou práci uměli. Jejich ruce staly se ohebnými, jejich prsty čilými. Ztratili mozoly. Ztratili také svaly. Sklonivše pokorně šíje pod jho, vlekli je trpělivě. Nereptali. Proti čemu? Rádi jsou, jen když mají výdělek. Kdo si dá pozor, kdo dozorce nedráždí, nemá pokut, vydělá na živobytí. A co víc je si co přát? Jen když žaludek má dost, tento tyran, který se nedá umlčet sliby. Kam by jinam šli hledat něčeho lepšího. Všudy lidí dost, až mnoho, jeden vytlačuje druhého, každý je rád, když se uchytí. Přišli by sem jiní a byli by povděčni, že mají naději na sousto. Není proč zoufat, naříkat, a oni nenaříkali. Bez úvah a znepokojení duševního podvolovali se všemu, necítíce hněvu proti fabrice. Tu a tam některý dozorce je mrzel, nespravedlivá pokuta je pálila, ale to bylo jen přechodné, jako když vítr zahučí v lese a potom zaleze do skal.

Dvě, tři léta bylo ticho. Pleť Mezilesských se změnila. Nebyli už tak zardělí, hlavy neseděly tak pevně na tuřích jejich plecích. Jakoby zjemněli. Štíhlými se stali mužové, a hubenými ženy. Nenosily už doma předené šerky, na které dříve chodily kupovat len za lesy, nesmáli se jim hoši, když někdy přišly do kostela, že pro své široké boky nemohou dveřmi projít. Pan Špic měl laciné, čistě vlněné látky, krásných vzorů, měl ušité sukně a jupky, měl šátky a punčochy a všecko tak báječně laciné. Hřích by byl doma se s tím dělat. Pan Špic počká, jen když každý týden něco o výplatě dostane. Kdo pořádně splácí, nic mu o výplatě nebere, nechává ho dobrovolně rozhodnout, co chce dát.

Také cosi nového vloudilo se do osady. Nikdy nikdo nic takového neviděl až teď. Babka ze sousední vsi, kam chodívali pro její lékařskou poradu, tvrdila, že jsou to „samostřily" a „vysýchání". Najednou asi tři mladí lidé, jeden hoch a dvě děvčata, bledli, dech se jim krátil, nemohli rychle jíti, v noci se potili a cosi je bolelo na prsou. Mezilesští takové nemoci neznali. Oni se pamatovali, že někdy někdo si rozťal sekerou nohu a to jen ze své vlastní nešikovnosti, že pokud jejich paměť sahá asi dva z osady přišli v lesích o život při kácení, a to zase jen pro svou neopatrnost, že jednou nebo dvakrát za rok uhnal si některý zápal plic, ze kterého obyčejně se pozdravil. Ale jiné nemoci neznali. Měli své názory o životě i smrti a zůstávaii chladnými, když někdo naříkal.

„Napolykali se páry," rozsoudili, když ti tři nemohli již dojít do fabriky a zůstali doma dělat škatulky. „Špatně jim tráví žaludek, někdo je přehlídl. Až přijde jaro, vykřešou se z toho."

Přišlo jaro, a oni je pochovali. Zakroutili nad tím hlavami. Ve dvou měsících tři funusy. Ku podivu! Inu, není už teď mládež taková, jaká bývala. Co pan Špic muziky zavedl, snad se některá uhnala a z toho to asi budou mít.

Ale potom přišlo to horší. Svatoňová, statná horačka, která se každému chlapu vyrovnala, byla s mužem při máčení sirek ve fosforu. Jindy nad ní nebývalo! Jen kvetla, ráda se smála a vykračovala si jako voják. Vydělala s mužem hezké peníze, dvě dcery byly při balení sirek do škatulek, a Svatoňovic platili za lepší rodinu. Najednou sháněla Svatoňová různé masti a rady. Už dříve vypadalo jí několik zubů, čehož ona nedbala.

„Eh, co na mně záleží," smála se. „Bude ze mne bába. A mohla bych být opravdovská, kdyby se holky vdávaly. Léta na to mají, a pak je člověk bábou pojednou."

Ale když jí na klíční kosti vyrazil ohnivý nádor, který stále víc bolel, takže rukou nemohla hýbati, hledala čím by nádor zahnala. Lekala se, že ji páni nenechají při mužovi, že jí přidělí nějakou lehčí práci, při které ale velmi málo vydělá. Přemahala se, pokud mohla, ale potom, když vedle nádoru na klíční kosti objevil se jiný nádor na holeni, musela chtíc nechtíc zůstat doma. Sešly se sousedky, prohlížely, radily, jedna pšeničné otruby, druhá lněné, třetí bramborovou kaši, na konec ale jedna poskytla radikální radu.

„Eh co, jednou mi taky takový samostřil se vyhodil na ruce a já s tím peklo zkusila Však ty dáš pokoj, povídám. Napřed jsem vzala čistou jehlu a propíchala to, a když to nepomohlo, můj muž vzal břitvu a rozřízl to, až krev tekla. No, neptejte, jaká to byla bolest. Kácela jsem se jako k poslední hodince. Ale můj táta mě postříkal vodou a potom mi pomohl tlačit. Vyteklo z toho krve až hrůza, ale já byla za týden chlapík."

„Což o bolest, z té bych si nic nedělala. Ale můj tatík nemá břitvu," stěžovala si Svatoňová, lačně upínajíc svou mysl k tomu, že by mohla být pomoc. Ve fabrice jí slíbili, že když bude do čtrnácti dnů zdráva, že ji zase k dřívější práci přidělí.

„Tu vám půjčím a ráda a, chcete-li, sama vám to proříznu," nabízela se sousedka.

„Tak ano, a třeba hned," žádala Svatoňová, aby později neztratila odvahu. Ostatní slíbily počkat a pomoci při operaci. V očekávání mdloby připravily vodu na stříkání, trochu octa na potření spánků a vlažnou vodu na vymývání rány. Svatoňová sedla si na postel, aby nepadla na zem, a hořícíma očima dívala se ke dveřím. Když sousedka přišla, zatřásla se, ale v tom zaťala zuby a rozvázavši košili u krku, ukazovala nádor.

„Hm, je to zapálené, ale nemá to bílou hlavičku," rozumoval ženský lékař. „Snad abychom počkaly, až to uzraje."

„Ne, ne," bránila Svatoňová nedočkavě, „já už to tak mám kolik týdnů, jen řežte."

Řezala. Svatoňovou držely. Přimkla pevně oči a sevřela rty. Zasykla ohromnou bolestí a všecka sebou trhla.

„Už to je," sdělovala sousedka vítězoslavně. „Ale teta, vy to máte jiné než já, kvasí se vám to také, ale nějak jinak. Počkáte s tím druhým?"

„Ne, ne, hned mi to také udělejte, ať je to při jedné bolesti."

Odbyly operaci, vymývaly, ale Svatoňové bylo hůř. Tělo ji pálilo, nemohla vydržet, celé noci bolestí prokřičela, až konečně Svatoň sám měl jejího křiku dost. Rozhodl, že vezme ženu k doktorovi. To byla událost, která se v Mezilesí už celá desítiletí nepřihodila. Naložil ji na fabriční vůz, když vezli zboží na dráhu a dovezl ji k doktorovi. Ten překvapeně prohlédl rány, vyptal se odkud jsou, vydrží-li Svatoňová, bude-li sahat do rány.

„To ona musí vydržet víc," odpovídal muž za ni. „Lehni si, já ti podržím hlavu." Lékař vymyl rány a potom počal jakýmsi nožíkem, který vypadal jako lžička, sáhati až ke kosti a škrabati. Svatoňová omdlévala, a lékař, obávaje se, aby se nemocné něco nestalo, chtěl ustáti.

„Jen dál, na ni nedbají, ženské mají vždycky takovou měkkou náturu. Já ku příkladu mám takovou malou bulku na sanici a nic si z toho nedělám."

Než lékař obě rány vyčistil, Svatoňová několikrát omdlela. Když už odepřel dál čistit, sama ho prosila, tvrdíc, to že neomdlévá bolestí, ale že je jí špatně od žaludku. A po ní přišel na řadu Svatoň. Divil se, když ho lékař vyzval, aby mu ukázal bulku.

„Nic to není, to je jen od zubu," tvrdil.

„Kostižer je to," osopil se naň lékař, pohněván stálým jeho poučováním. „Chcete přijít o sanice? Beztoho, nepřestanete-li chodit do sirkárny, oba budete prolezlí tolik kostižerem, že se stanete mrzáky a v několika letech podlehnete. Vaše žena byla trpělivá, ukažte, že nejste bojácnější."

„Kostižer," opakoval si Svatoň, jakoby si chtěl to jméno zapamatovat, aby se mohl doma pochlubit, co chytrého ve světě chytl. Inu arci, problesklo mu hlavou, proto jsou doktoři študovaní, aby tomu dali pěkné jméno. Ale ať to jmenuje kostižer nebo jinak, je to hloupost. Rádi by, aby jim lidé nosili peníze, ale to on neudělá. Teď viděl, jak

si lékař počínal, a bude hojit ženu sám. Protože však platit musí tak jako tak, ať si to tedy při jedné výloze odbude.

Posadil se lékaři. Když však tento vyškraboval kost, Svatoňovi naskočily slzy do očí, a mžitky se mu před očima dělaly. „Safraporte, není to nic milého, a žena nadarmo neomdlévala.“

Po operaci vykládal jim lékař, co mají dělat, jak žít. Hlavně jim na srdce kladl, aby se varovalí všeho styku se sirkami, aby si našli jinou práci, aby byli dobře živi, aby se hodně pohybovali, zkrátka, aby si zahráli trochu na pány. Svatoň nemohl se lékaři do očí podívat. Sklopil hlavu a usmíval se jako liška. S těžkým srdcem zaplatil lékaři, jenž žádal tři zlaté, a v duchu uvažoval, co takový pán naseká peněz za nic. Vsedl se ženou na fabriční vůz, a v noci přijeli domů. Cestou se o radách lékařových ani nezmínili. Jen na otázku vozkovu, jak pochodili, odpověděl Svatoň s útrpným smíchem.

„A to víte. Nadělá člověku pro jméno hodně strachu, bolestí, rozkáže se jako na kazatelně, dá si zaplatit a řekne, aby člověk přišel brzy zas. Zdrávi povídali.“

Svatoňová ani nehlesla. Byla ještě všecka zemdlená a třásla se únavou i chladem. V městě nic nejedli, pouze kus chleba, který si z domova vzali, hladově polykali. Svatoň měl v ústech bolesti a drtil chléb jazykem vzepřeným proti hořejší zdravé řadě zubů. Když ráno vstali, oblékal se Svatoň do fabriky. Svatoňová zemdlená, obolavěná, namáhala se, aby taky vstala.

„Zůstaň ležet,“ povídal jaksi mírně. „Pro jeden, dva dny nebude zle. Dělej zatím škatulky! Ohlásím, že od pondělí zase začneš.“

A tím to bylo odbyto. V pondělí šla Svatoňová do sirkárny. Zhubeněla v nemoci a ztratila veškeru křepkost. Týden dokázala poručit tělu, aby konalo bývalé práce. Ale potom rozplakavši se doma před mužem, zoufale přiznávala, že dál už nemůže.

V Mezilesí měli nového společníka, kostižer. Jedl s nimi z jedné mísy a byl neodbytný. Zvykli na něho jako na domácí ochočené zvíře. Ba, u některých se stal i dobrým společníkem. Páni úředníci poradili různé léky, a jako babka, která měřením a zaříkáváním léčila souchotiny — vysýchání, tak se našla sokyně, která operovala a léčila kostižer. Byla laciná, kolikrát se klínem bramborů spokojila a jen za lék dávala si platit nějaký desetník. Dokud mohli napadení chodit do fabriky, chodili. Když ale rakovina příliš je napadala, úředníci dávali jim výpověď, a oni doma lepili škatulky. Kdo neměl kostižer znát, ten ho skrýval, dokud mohl. Ostatní věděli, že ten či ona se dával od babky léčit, ale v tom ohledu panovala mlčky prováděná jednota, že to nikdo neprozradil.

Od té doby, kdy poprvé se ve fabrice začalo pracovat, uplynulo třicet let. Mezilesí šlo už svým krokem. Málo bylo těch, kteří se pamatovali na doby, kdy chodili do hraběcích lesů, málo bylo těch, kteří se pamatovali na počátky fabriční práce. Teď už děti, sotva trochu poodrostly, nastupovaly práci. O prázdninách, někdy i ve školním běhu chodily pracovat. Zákony Mezilesské nelekaly. Co jim kdo může udělat?

Jíst se chce, a na tom, bude-li mezilesská mládež chytrá či hloupá, málo záleží, jen když vydělá, hodně vydělá, brzy vydělá.

Nastala také instituce nemocenských pokladen a lékařů, ale Mezilešští uvítali ji zle. Darmo je to připravilo každou výplatu o několik krejcarů, které přeci těžce vydělávali a pro které měli už předem určená vydání. Proč nemocenskou pokladnu? Kdo jim co dá? Oni pracují, ať jsou zdraví či nemocní, nemohou-li pracovat ve fabrice, pracují doma a nikdo jim nikdy žádné odměny nepřiřkne. A lékař? Mají za ním chodit? Čas ztrácet? Na něj čekat? Ach, takových věcí oni nepotřebují. Jako dřív zvykli na lesy a mrazy, tak zvykli na „vysýchání" a „samostřily". Může těm boulím, vředům, hnisáním říkat kdo chce jak chce, jsou to samostříly. Jindy se ta nemoc ukazovala jinak, přechodili to, poněvadž byli stále venku, teď, když více sedí, když jsou v místnosti uzavřeni, pomáhá si tělo jinak.

A konečně jaké proto zle? Jen kdyby bylo dost výdělku, jen kdyby bylo dost členů rodiny, aby hodně vydělali, aby se do syta najedli. Žaludek jako neodbytný dozorce se hlásí, a jej upokojit je hlavní věcí, je cílem jejich snah a konečnou snahou jejich přičinění. Po celou dobu práce ve fabrice nenaříká nikdo na dusno, v jednotlivých místnostech panující, nenaříká na dusící zápach síry a fosforu, na horečnou práci, ku které je dozorcové nutí. Každý už ví, jak mnoho ještě asi udělá, než půjde domu a s chvatem pospíchá, aby vše už bylo hotovo, aby s koncem práce přišla také chvíle, kdy budou jíst.

Manča dnes ve fabrice nebyla. Musila vyprat na celou rodinu, musila snášet suchou trávu z paseky, musila dodělat škatulky, aby za ně dostali peníze. A také trochu poklidit musela. Pravda, škoda to bylo, že nešla, o dvacet krejcarů přišli, ale jaká pomoc. Kdyby ona nepoklidila, nevydrželi by ve stavení. Je tu beztoho málo místa, a za celý týden nebo čtrnáct dní je na všem dýmu, prachu, vlhkosti až hrůza. Zvlášť co musí topit skoro stále syrovou chvojí a co pro ušetření paliva svítí večer loučí. Velká světnice, asi pět kroků zšíří a tolikéž po délce, opatřena byla malým, nakloněným okénkem. Jeden trámec byl podehnilý a sesazoval se na stranu. S ním klonilo se také okénko.

(Pokračování.)

Nad stoletou knihou psaných modliteb.

Kdo modlitby ty psal,
již dávno jistě zaspal lidský žal,
a dávno zaspal stesk,
kdo začernalých desk
těch tvrdou kůži do svých rukou bral.

Co v síni mé je knih!
V nich sever mhlivý sní, a plane jih,
a jako čaroděj
zvěst dávnou, zašlý děj,
kdy jenom chci, já vyvolám si z nich.

Jen obrátím v nich list,
již jarních větrů sladký slyším svist,
a ptačí písně hlas
mě něhou spíjí zas,
nechť venku sníh do prázdných padá hnizd.

Jen přečtu stránek pár,
již vzpomínek mha houstne v pevný tvar,
a mrtvá drahá líc
mi zase kývá vstříc,
jak nad kotlíkem z čarodějných par.

Ó, sem ty, kniho, sem,
chci modlitby tvé šeptat chvějným rtem!
Snad po dnech ztrát i vin
i ty vykouzlíš stín
mi jeden mrtvý, srdce spiješ snem.

Ach, běda, šepce ret,
však v hrudi mojí dále studí led,
a víry doufání
se ke mně nesklání,
spí v rumech kdes, a nevrací se zpět.

Zde kouzla končí moc,
ten sladký zjev mou nechce zjasnit noc;
mrak pochyb na čele,
zvu marně anděle,
by s výšin oblačných mi létli na pomoc.

A v skráni ostrý hřeb
a pobouřené krve prudký tep,
má hlava klesá níž
na vtlačený ten kříž,
na začernalé desky těch starých modliteb...

Ant. Klášterský.

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín.

I.

Z příčin, o nichž není na čase nyní mluviti podrobně, musil jsem vstoupiti do služby k petrohradskému úředníku, příjmením Orlovu. Bylo mu kolem třicetipěti let, a jmenoval se Georgij Ivanovič.

K Orlovu tomuto vstoupil jsem nikoli k vůli němu samému, nýbrž k vůli jeho otci, známému státníku, jejž považoval jsem za vážného nepřítele záležitosti své. Počítal jsem, že slouže u syna, podle rozmluv, jež uslyším, a podle listin i zápisek, jež naleznu na stole, dopodrobna prostuduji plány a úmysly otcovy.

Obyčejně asi o jedenácté hodině ráno v mém pokoji lokajském zvonil elektrický zvonek, dávaje mi znamení, že milostpán probudil se. Když s vyčistěnými šaty a botami přišel jsem do pokoje spacího, Orlov seděl nehybně na posteli, ne ospalý, ale spíše unavený spánkem, a hleděl na jedno místo, nejevě žádné radosti, že procitl. Pomáhal jsem mu oblékati se, on pak bezděky podroboval se mi, mlčky a nevšímaje si přítomnosti mé; potom s hlavou mokrou od umývání a zaváněje čerstvými voňavkami, šel do jídelny pit kávu. Seděl u stolu, pil kávu a přehazoval listy novin, já pak a panská Pavla uctivě stáli jsme u dveří a patřili na něho. Dva dospělí lidé musili s nejvážnější pozorností patřiti, jak třetí pije kávu a hryže suchary. Bylo to směšno a divoko, ale neviděl jsem v tom pro sebe nic ponižujícího, ačkoli byl jsem právě takovým šlechticem a vzdělaným mužem jako sám Orlov. Tehdy začínaly u mne souchotě. Nevím, zda-li pod vlivem nemoci, či nastávající změny světového názoru, jíž jsem tehdy nepozoroval, ode dne ke dni zmocňovala

se mne náruživá, dráždící touha po obyčejném životě světském. Chtělo se mi duševního klidu, zdraví, dobrého vzduchu, sytosti. Stával jsem se blouznivcem a jako blouznivec nevěděl jsem, čeho vlastně je mi třeba. Tu chtělo se mi odejíti do kláštera, seděti tam po celé dni ve vížce u okénka a zříti na stromy a pole; tu představoval jsem si, jak kupuji asi pět desjatin*) půdy a žiji jako statkář; tu dával jsem si slovo, že budu obírati se vědou a jistě stanu se professorem na nějaké universitě v provincii. Jsem vysloužilý námořský poručík; zdálo se mi ve snách o moři, našem oddělení loďstva i o lodi, na níž vykonal jsem cestu kolem světa. Chtělo se mi ještě jedenkráte zakusiti onen nevyslovitelný pocit, kdy, ku příkladu, procházeje se v tropickém lese nebo hledě na západ slunce v zálivu bengálském, byl jsem všecek u vytržení a zároveň tesknil jsem po vlasti. Zdálo se mi ve snách o horách, ženských, hudbě... Podobalo se to tomu, jako bych teprve poprvé zpozoroval, že kromě úkolů, z nichž sestávala podstata života mého, jest ještě neobsáhlý svět vnější se svými věky, nekonečností a s milliardami životů v minulosti a přítomnosti. Zvědavě jako chlapec pozoroval jsem obličeje, poslouchal hlasy. A když stál jsem u dveří a zřel, jak Orlov pil kávu, cítil jsem, že nejsem lokajem, nýbrž zvědavým pozorovatelem.

Orlov měl zevnějšek petrohradský: úzké plece, dlouhý život, vpadlé skráně, ploské tváře, oči neurčité barvy a řídké, mdle zbarvené vlasy i vousy. Obličej měl vyhýčkaný, uhlazený, natřený a nepříjemný. Zvláště nepříjemný byl obličej jeho, když zamyslil se nebo spal. Ale Petrohrad — není Španělsko; zevnějšek zde nemá velkého významu ani v milostných záležitostech, a hezkého zevnějšku třeba pouze zastupujícím lokajům a kočím. Promluvil jsem o zevnějšku Orlova pouze proto, že v zevnějšku jeho bylo pro mne cosi nanejvýše zajímavého, totiž: vzal-li Orlov noviny nebo knihu jakoukoli, nebo setkal-li se s lidmi, ať byli kdo byli, oči jeho usmívaly se ironicky, a celý obličej přijímal výraz lehkého, nikoli zlomyslného úsměšku. Dříve ještě, než něco přečetl neb uslyšel, měl vždycky již pohotově ironii, jako divoch má pohotově štít, očekávaje, že na něho tu chvíli vystřelí. Byla to ironie obyčejná, vychovaná lety, a v poslední dobu objevovala se na obličeji nepochybně již bez všelikého účastenství vůle, na pohled odrazem. Ale o tom později.

O jedné hodině po poledni Orlov s výrazem ironie bral své pouzdro, nabité listinami a odjížděl do služby. Neobědval doma a vracel se po osmé hodině večer. Já rozsvítil v kabinetě lampu i svíčky, on pak posadil se do křesla, natáhl nohy na židli a rozvaliv se takto, začal čísti. Skoro každého dne přivážel s sebou, nebo posílali mu z knihkupectví nové knihy, a u mne v pokoji lokajském v koutech i pod postelí mojí leželo mnoho knih ve třech řečech, nepočítaje ruské řeči; knihy ty už přečetl a odhodil. Orlov četl neobyčejně rychle. Dnes poslali z knihkupectví knihu asi dvacítiarchovou, však zítra už leží na stole rozřezána, a Orlov vykládá přátelům obsah její. Říká se: Pověz mi, co čteš, a já ti povím, kdo jsi. Je to snad pravda, ale soudit

*) Desjatina = 1·09 hektaru.

o Orlovu podle knih, jež četl, naprosto rozpakuji se. Byla to jakási směs, a ne čtení. Orlov četl i filosofická díla, i francouzské romány, i politické hospodářství, i finanční knihy, i nové básníky, i vydání „Poszednika“, — a všecko stejně s týmž ironickým výrazem očí.

Po desáté hodině pečlivě oblékl se, obyčejně do fraku, velmi zřídka do své uniformy komorního panoše a odjížděl z domu. Vracel se až k ránu. Žili jsme s ním tiše a klidně, a žádných nedorozumění mezi námi nebylo. Obyčejně Orlov nevšímal si přítomnosti mojí, a, mluvil-li se mnou, na obličeji jeho nebylo ironického výrazu, — nepokládal mne tedy za člověka.

Pouze jedenkrát viděl jsem ho zlobit se. Jednou, — bylo to týden od dne, kdy vstoupil jsem k němu do služby, — vrátil se z jakéhosi obědu asi o devíti hodinách; obličej jeho byl svévolný, unavený. Když jsem šel za ním do kabinetu, abych tam rozsvítil svíčky, řekl mi:

„U nás v pokojích něco zapáchá!“

„Nikoli, vzduch je čistý,“ odvětil jsem.

„Ale já ti povídám, že zapáchá,“ opakoval Orlov podrážděn.

„Každý den otvírám okna.“

„Nerozumuj, hňupe!“ vzkřikl Orlov.

Srdce mi prudce zatlouklo. Byl jsem uražen, i chtěl jsem odporovati, a Bůh ví, jak by to skončilo, ale Pavla, jež znala pána svého lépe než já, vysvobodila nás oba z nesnází.

„Opravdu, jakýsi šeredný zápach!“ pravila, zdvihajíc brvy. „Kde se to jen vzalo? Štěpáne, otevři v hostinském pokoji okna a zatop v kamnech.“

Pavla zavzdychala, šukala sem tam a přecházela po všech pokojích, šustíc svými sukněmi a syčíc do pulverisatoru. Asi za pět minut Orlov už seděl u stolu a rychle psal dopis. Napsav několik řádek, zlostně odfrkl a roztrhal dopis, potom začal psáti znovu.

„Ďas je vem!“ zabručel. „Chtějí, abych měl potvornou paměť!“

Konečně dopis byl napsán; Orlov vstal od stolu, zamyslil se a pak pravil:

„Půjdeš na Znamenskou a odevzdáš list tento Zinojidě Fedorovně Krasnovské do vlastních rukou. Ale dříve optej se vrátného, zda-li nevrátil se muž její, t. j. pan Krasnovský. Vrátil-li se, neodevzdávej listu a vrať se zpět. Počkej!... V případě, optá-li se, je-li někdo u mne, řekneš jí, že od osmi hodin sedí u mne nějací dva páni a něco píší.“

Jel jsem na Znamenskou. Vrátný řekl mi, že pan Krasnovský dosud nevrátil se, i šel jsem do třetího poschodí. Dvéře otevřel mi vysoký, tlustý, tmavohnědý lokaj s černými licousy a ospale, mdle, vážně a hrubě, jak jen lokaj může mluvit s lokajem, optal se mne, co chci. Ještě ani neodpověděl jsem, když do předsíně ze sálu kvapně vešla dáma v černých šatech. Zamžourala na mne očima.

„Je Zinajida Fedorovna doma?“ optal jsem se.

„To jsem já,“ odpověděla dáma.

„Přináším list od Georgije Ivanoviče.“

Zinajida Fedorovna netrpělivě rozpečetila list a držíc jej v obou rukou a ukazujíc mi své prsteny s brilianty, dala se do čtení. Prohlédl

jsem si bílý obličej její s měkkými tahy, s vynikajícím ku předu podbradkem a s dlouhými, tmavými řasami. Vlasy, veliké čelo, přechod od obličeje k šíji, pohyby a naklonění hlavy, — všecko to bylo podivuhodně měkké, ženské a něžné. Na pohled mohl jsem čítat dámě této ne více než dvacet pět let.

„Vyřiďte moji poklonu a díky," pravila, ukončivši čtení. „Jest někdo u Georgije Ivanoviče?" optala se měkce, radostně a na pohled stydíc se za svou nedůvěru.

„Nějací dva páni," odpověděl jsem. „Něco píší."

„Vyřiďte mou poklonu a díky," opakovala Zinajida Fedorovna a sklonivši hlavu na bok a čtouc cestou list, tiše odešla.

Vídal jsem tehdy málo ženských, a tato dáma, již viděl jsem mžikem, učinila na mne silný dojem. Vraceje se domů pěšky, vzpomínal jsem si obličej její, brilianty a vůni jemných voňavek, i blouznil jsem o tom, jak koupím si neveliký stateček a ožením se se sousedkou, jež bude míti právě takové měkké, intelligentní a elegantní tahy. Slovem, byl jsem sentimentální. Když jsem se vrátil, Orlova nebylo doma.

II.

Tak tedy s pánem žili jsme tiše a klidně, ale přece ono nečisté a urážlivé, jehož jsem se tak obával, vstupuje do služby, bylo tu, i dávalo se pociťovati každý den. Nesrovnával jsem se s Pavlou. Bylo to dobře vykrmené, rozmazlené stvoření, zbožňující Orlova za to, že je to pán, a pohrdající mnou za to, že jsem lokaj. Bez pochyby, se stanoviska skutečného lokaje nebo kuchaře, Pavla byla svůdna. Měla plný obličej červené tváře, vyhrnutý nos, přimhouřené oči a plné tělo, při čemž plnost přecházela již v tloušťku. Pudrovala se, barvila si brvy a rty, utahovala se v šněrovačku a nosila turnýru i náramek z penízků. Při chůzi dělala drobné krůčky, poskakujíc; jestliže šla, vrtěla, či jak říká se, potrhovala rameny, i kroutila zadkem. Šustění sukní jejích, praskot šněrovačky i zvuk náramku a tento sprostý zápach pomády na rty, toilettního octu i voňavek, jež kradla milostpánovi, když ráno poklízela se mnou v pokojích, vzbuzovaly ve mně takový pocit, jako bych já pospolu s ní dělal něco mrzkého. Pavla kradla svému pánovi voňavky, peníze, nákrčníky, rukavičky, šátky ba i klobouky. I mně také kradla peníze, nákrčníky, listovní papír a jednou odnesla mi i krabičku s pilulkami pouze proto, že na krabici té byl velice pěkný obrázek.

Buď proto, že nekradl jsem splu s ní, nebo nejevil žádného přání státi se milovníkem jejím, což nepochybně urážela ji, buď snad proto, že cítila ve mně cizího člověka, Pavla zanevřela na mne hned od prvního dne. Moje nedovednost, bázlivé. nesmělé vzezření a má nemoc jevily se jí politování hodny a vyvolávaly v ní pocit ošklivosti. Já tehdy silně kašlal; ve dne i v době, kdy nemohl jsem usnouti, podařilo se mi zadržeti kašel mocí vůle, ale ve spánku dusil jsem se kašlem a překážel jí spáti, poněvadž její i můj pokoj dělila pouze dřevěná přehrada. Každé ráno říkala mi:

„Opět nedal jsi mi spáti! Měl bys ležeti v nemocnici, a ne sloužit u panstva! Souchotináři!"

Pavla tak upřímně věřila, že nejsem člověk, nýbrž něco stojící nesmírně níže než ona, že, podobně jako římské matrony, jež nestyděly koupati se v přítomnosti otrokův, přede mnou druhdy chodila v jediné košilce; kdežto, jestliže milostpán nebo kupecký mládenec ze skladu zastal ji neučesánu, hlasitě vřeštěla, i utíkala.

Jednou u oběda (dostávali jsme každý den z hostince polévku i pečeni), když jsem byl ve velmi krásné, blouznivé náladě, zachtělo se mi zachrániti dívku tuto, roznítiti v ní cit lidský, jenž vyhasl v ní, nebo nikdy nehořel.

„Pavlo, věříte v Boha?" otázal jsem se.

„Jak by ne?"

„Věříte tedy," pokračoval jsem, „že bude poslední soud, a že budeme Bohu odpovídati za každý špatný skutek svůj? . . ."

I počal jsem ze široka mluviti o tom, jak hříšno je krásti a urážeti. Pavla hleděla na mne posměvačně a chladně, potom, když patrně sentence mé omrzely ji, zarděla se, i řekla zlostně:

„A což ty nekradeš? Hleďme, svatý, pozdrav tě Bůh! . . ."

Po události této já ještě několikrát, když jsme pili čaj a obědvali, pokoušel se uvésti ji na pravou cestu; ale pokusy mé přivedly mě pouze k přesvědčení, že tato neporušená, úplně zakončená povaha neměla ani Boha, ani svědomí, ani zákonův, a že, kdyby ukázala se mi potřeba, abych někoho zabil, zapálil nebo okradl, že za peníze nenašel bych lepšího společníka.

V nezvyklém okolí, a k tomu ještě při mé nesmělosti nežilo se mi lehko první týden u Orlova. V lokajském fraku cítil jsem se jako v těžkém brnění. Ale brzy zvyk zvítězil. Jako pravý lokaj posluhoval jsem, poklízel v pokojích, běhal a jezdil, vykonávaje všeliké rozkazy. Nechtělo-li se Orlovu jeti na dostaveníčko k Zinajidě Fedorovně, zapomněl-li, že jí slíbil navštíviti ji, jezdil jsem na Znamenskou, odevzdával tam psaní do vlastních rukou, i lhal jsem. A každý den tohoto nového života mého pokládal jsem za ztracený i pro sebe, i pro záležitost svoji. Orlov nikdy nevykládal o otci svém, hosté jeho — také ne, i věděl jsem o činnosti známého státníka pouze to, co podařilo se mi tak, jak i dříve, zvěděti z novin a korrespondence se druhy. Ona sta zápisek a listin, jež nalézal jsem v kabinetě a četl jsem, neměla ani dalekého vztahu k tomu, čeho bylo mi třeba. Orlov byl zcela lhostejný k proslulé činnosti otce svého a tvářil se, jakoby neslyšel ani o ní, nebo jako by mu byl otec dávno již zemřel. Nudil jsem se a trápil, ale přece sloužil jsem u Orlova dále.

III.

Ve čtvrtek mívali jsme hosti.

Objednával jsem v restauraci hovězí pečeni a oznamoval jsem po telefonu Jelišejevu, aby nám poslali kaviár, sýr, ústřice a j. Koupil jsem tři hry karet. Pavla hned od rána chystala čajové nádobí a příbor k večeři.

Maličká činnost tato dodávala jakési rozmanitosti našemu zahálčivému životu, a proto čtvrtky byly pro nás nejzajímavějšími dny.

Hosté přicházívali vždy pouze tři. Nejsolidnější a snad nejzajímavější byl host, příjmením Pekarský, vysoký, hubený, asi pětačtyřicetiletý muž, s dlouhým, hrbolatým nosem, s velikou, černou bradou a s pleší. Oči měl veliké, vytřeštěné, a výraz obličeje vážný, hloubavý, jak řecký filosof. Sloužil ve správě železné dráhy a v bance, byl právním znalcem při jakémsi státním zřízení a byl v úředních svazcích s množstvím soukromých osob jako poručník, předseda konkursu a tomu pod. Měl hodnost zcela nepatrnou a skromně jmenoval sebe advokátem, ale měl veliký vliv. Navštívenka jeho nebo lístek stačil, aby vás přijal — i mimo pravý čas — znamenitý doktor, ředitel dráhy nebo důležitý úředník; říkali, že na jeho protekci bylo možno dostati úřad i čtvrté třídy, a ututlati jakoukoli nepříjemnou záležitost. Byl pokládán za velmi důmyslného člověka, ale byl to jakýsi zvláštní, podivný důmysl. Dovedl v jediném okamžiku v mysli 213 násobiti 373, nebo převésti sterlingy na marky bez pomoci tužky a tabulek, výborně znal záležitosti železné dráhy a finance, a v ničem, co týkalo se administrace, nebylo pro něho tajemství; v civilních záležitostech byl nejdovednějším a nepřekonatelným advokátem. Ale tento neobyčejný důmysl nijak nechápal mnohých věcí, jež zná i jiný hloupý člověk. Tak Pekarský nikterak nemohl porozuměti, proč lidé nudí se, pláčí, střílejí se, ba i jiné zabíjejí, proč lidé rozčilují se za příčinou věcí a událostí, jež jich osobně netýkají se, a proč smějí se, čtouce Gogola nebo Ščedrina . . . Všecko abstraktní, ztrácející se v oboru mysli a citu, bylo pro něho cizí a nudné, jako hudba pro toho, kdo nemá sluchu. Začali-li před ním mluviti ku příkladu o neprotivení se zlu, o lásce neb o novém románu Zolově, klepal prsty po stole a pozorně poslouchal klepání toto. Na lidi pohlížel pouze s úředního stanoviska a dělil je na schopné a neschopné. Jiného dělení pro něho nebylo. Poctivost a pořádnost jsou jen známkou schopnosti. Hýřiti, hráti v karty a prostopášně žíti — dovoluje se, ale tak, aby to nepřekáželo věci. Věřiti v Boha není rozumno, ale náboženství musí býti všemožně chráněno, protože pro prostý lid je nevyhnutelný krotící princip, jinak lid nebude pracovati. Tresty nutny pouze k zastrašení. Na venkov není třeba jezditi, poněvadž i v městě je dobře. A tak dále. Byl vdovcem a neměl dítek, ale vedl širokou, rodinnou domácnost a platil za byt tři tisíce na rok.

Druhý host, Kukuškin, skutečný státní rada z mladých, byl nevelikė postavy a vyznamenával se nanejvýš nepříjemným výrazem, jaký mu dodávala nesouměrnost jeho tlustého, nabubřelého života s maličkým, hubeným obličejem. Rty měl jako srdéčko, a ostříhané vousy měly takovou podobu, jako by byly přilepeny lakem. Byl to člověk se způsoby ještěrky. On nevcházel, nýbrž jaksi vklouzl do pokoje, drobně cupkaje nožkama, klátě se a chechtaje se, a smál-li se, cenil zuby a kňučel nosem tenkým hláskem. Dříve byl, jak se zdá, náčelníkem oddělení v jednom z departementů, v době pak, již popisujeme, byl úředníkem zvláštních nařízení u kohosi a nic nedělal, ač dostával veliký plat, zvláště v létě, kdy pro něho vynalézali různá poslání. Byl to

karriérista ne od kosti, nýbrž ještě hlouběji, až do posledního atomu těla svého, a při tom karriérista drobný, nedůvěřující v sebe a bojácný až k politování. Za nějaký cizozemský křížek nebo za to, aby v novinách vytiskli, že byl na zádušní mši nebo na veřejné modlitbě v kostele spolu s jinými vysoko postavenými osobami, byl ochoten podrobiti se jakémukoli ponížení, škemrati, pochlebovati, lháti, dělati ze sebe šaška. Kromě neustálé touhy po křížkách a posláních trápilo ho patrně ještě cosi na způsob manie pronásledování, totiž strach, že ztratí, čeho už nabyl. Byl neustále na stráži a zbaběle pozoroval lidi. Z bojácnosti lichotil Orlovu i Pekarskému, poněvadž pokládal je za lidi mocné, lichotil Pavle i mně, poněvadž sloužili jsme u člověka, majícího vliv. Kdykoli snímal jsem s něho kožich, chechtal se a ptal se mne: „Jsi, Štěpáne, ženatý?“ a pak následovaly oplzlé hnusnosti — známka zvláštní pozornosti ke mně. Kukuškin pochleboval slabostem Orlova, jeho zkaženosti, sytosti, ironickému pohlížení na život; aby se mu zalíbil, tvářil se zlomyslným posměvačem a bezbožníkem, kritisoval pospolu s ním ony, před nimiž na jiném místě otrocky třásl se, a dělal se svatouškem; mluvili-li u večeře o ženských a o lásce, Kukuškin vypravoval o sobě nemožné historky a vydával se za schytralého a hledaného prostopášníka, ačkoli tajně byl hrubý a neohrabaný jako pavián. Vůbec petrohradští rozkošníci rádi mluvívají o svých neobyčejných vkusech. Mnohý solidní rozkošník výborně spokojuje se vděky své kuchařky nebo nějaké nešťastnice, procházející se po Nevském prospektu, ale, posloucháte-li ho, je nakažen všemi nepravostmi Východu i Západu, je čestným členem celého desátku tajných, hany hodných společností a je již poznamenán u policie. Kukuškin lhal na sebe nesvědomitě, a ne že by mu nevěřili, ale pouštěli nějak mimo uši všecky tyto bajky jeho. Pekarský pokládal ho za neschopného a ničemného člověka a za zády mluvil o něm ne jinak, než s opovržením, a Orlov patrně také jím pohrdal. To ostatně nevadilo jim oběma hráti s ním v karty a otevřeně mluvit před ním. Ba i přivykli již jemu.

Třetí host byl Gruzin, syn ctihodného, učeného generála, vrstevník Orlova, blondin s dlouhými vlasy, krátkozraký, se zlatými brejlemi. Vzpomínám si na jeho dlouhé, bledé prsty, jaké mívají pianisté; ano i v celé postavě jeho bylo cosi hudebnického, virtuósního. Takové postavy ve sborech hrají první housle. Kašlal, i trpěl migrénou, vůbec připadal chorobný i slaboučký. Bezpochyby doma svlékali ho a oblékali jako dítě. Ukončil studia ve škole právnické a sloužil nejprve u správy soudní, potom přesadili ho k senátu, odtud Gruzin odešel a z protekce dostal místo v ministerstvu říšských statkův a brzy opět odešel odtud. Odešel, ale přátelé opět usadili ho na nové místo. V době služby mojí sloužil v oddělení Orlova, byl u něho přednostou odboru, ale povídal, že brzy přejde opět k soudní správě. Na službu i na své kočování s místa na místo pohlížel s řídkou lehkomyslností; hodnosti, řády, platy a pod. nezajímaly ho vůbec, a, mluvili-li před ním vážně o službě, dobrosrdečně usmíval se a opakoval aforismus Kuzmy Prutkova: „Pouze ve státní službě poznáš pravdu!“ Jestliže by mu předložili na vybrání ústřici nebo hodnost tajného rady, zajisté vzal by si ústřici, a to nikoli

proto, že ústřice je lepší nebo užitečnější, ale jednoduše z podivínství. Oženil se, jsa ještě studentem, a nyní měl maličkou ženu se svraštělým obličejem, velice žárlivou a pět velmi hubených dětí; ženě byl nevěrný, děti měl rád, pouze když je viděl, a celkem choval se vůči rodině dosti lhostejně a dělal si z ní žerty. Žil s rodinou na dluh, vypůjčuje si, kde i u koho natrefilo se, při každé vhodné příležitosti, nevyjímaje ani svých náčelníkův a vrátných. Byla to povaha vrtkavá, lenivá až k úplné lhostejnosti k sobě a plující po proudu, neznámo kam a proč. Kam ho vedli, tam i šel. Vedli ho do nějaké peleše, — šel, postavili před ním víno — pil, nepostavili — nepil; nadávali-li před ním na ženy — i on nadával na svoji, ujišťuje, že žena zkazila mu život, chválili-li, také chválil a upřímně pravil: „Já ji, ubohou, velice miluji, je velice milá . . ." Kožichu neměl, i nosil vždycky plaid, který zapáchal dětským pokojem. Jestliže u večeře, zamysliv se nad něčím, válel kuličky z chleba a pil mnoho červeného vína, divná věc, já býval téměř jist, že v něm sedí jakýsi talent, který on sám bezpochyby cítí v sobě nejasně, ale v klopotách i hnusnostech nemůže ho pochopit a ocenit. Hrál poněkud na piano. Stávalo se, že sedl k pianu, vzal dva, tři akkordy a tiše zazpíval: „Čto deň grjaduščij*) mně gotovit?" — ale ihned pak, jakoby polekal se nepochopitelného citu, vstal, i odešel poněkud dále od piana. V takové chvíli bylo mi ho nějak líto.

Hosté obyčejně scházeli se k desáté hodině. Hráli v kabinetě Orlova v karty, já pak i Pavla podávali jsme jim čaj. Tu teprve mohl jsem, jak náleží, pochopit všecku sladkost lokajství. S bolením hlavy a se slabostí v nohou, jakou jsem míval večer ze zimnice, stát po čtyři, pět hodin u dveří, pozorovat, aby sklenice nebyly prázdny, vyměňovat popelnice, přibíhati k stolu, abys zvedl upuštěný kousek křídy nebo kartu, hlavně pak státi, čekati, býti pozorný a nesmět ani mluviti, ani kašlati, ani usmívati se, — to, ujišťuji vás, je těžší než nejtěžší práce selská. Kdysi stával jsem na stráži po čtyři hodiny v sněživé zimní noci, a necítil jsem takové únavy a napjetí sil.

Hráli v karty asi do dvou hodin, druhdy do tří hodin po půlnoci a potom, protahujíce se, šli do jídelny večeřet nebo, jak říkal Orlov, něco zakousnout. U večeře pokračovali ve své rozmluvě o kartách a potom pomalu přecházeli k jiným sujetům. Ó, kdybyste věděli, jaké to byly rozmluvy! Začínalo to obyčejně tím, že Orlov s usmívajícíma se očima zaváděl řeč o nějakém známém, o knize, již nedávno přečetl, o novém jmenování nebo návrhu; pochlebný, chechtající se Kukuškin vpadal mu do tónu, a začínala podle tehdejší nálady mé přeprotivná muzika. Ironie Orlova i přátel jeho neznala mezí, a jako nemocný vlk, jenž na své cestě trhá všecko — i lidi, i slámu, i kamení — nešetřila nikoho a ničeho. Mluvili-li o náboženství — mluvili ironicky, mluvili-li o filosofii, o smyslu a cílech života — ironicky, pozdvihl-li kdo otázku o lidu, utrpení jeho, budoucnosti — mluvil ironicky . . . V Petrohradě je zvláštní druh lidí, kteří zvláště obírají se tím, že žerty si dělají z každého zjevu života; nemohou jíti ani mimo hladového nebo samo-

*) příští.

vraha, aniž by se ušklíbli a neřekli nějaké podlosti. Ale Orlov ani přátelé jeho nežertovali, a já marně namáhal se vysvětliti si ironii jejich brzy neupřímností, brzy velikosvětským chvastounstvím. S ironií povídali, že není Boha a se smrtí mizí osobnost úplně; nesmrtelníci jsou pouze v akademii francouzské. Pravé blaženosti není a nemůže býti, poněvadž patrnost její je podmíněna lidskou dokonalostí, lidská dokonalost pak je logický nesmysl. Rusko je právě tak nudná i ubohá země jako Persie. Intelligence je beznadějna; podle mínění Pekarského intelligence ve velké většině skládá se z lidí neschopných a k ničemu nehodících se. Lid prostý zpil se, zlenošil se, zvykl si krásti a zvrhl se. Vědy u nás není, literatura je podivná, obchod drží se taškářstvím: „neošidíš, — neprodáš." A všecko je toho druhu.

Z vína ku konci večeře rozveselili se a přecházeli k otázce vždy nové a nevyčerpatelné, o lásce a ženských. Začínali lehkými klepy a žerty. Posmívali se rodinnému životu Gruzinovu, vítězstvím Kukuškinovým nebo Pekarskému, který prý v knize výdajů měl jednu stránku se záhlavím: „Na dobročinné skutky", a druhou: „Na fysiologické potřeby". Potom pomaloučku přecházeli ke zobecněním. Podle mínění jejich, jež bylo založeno hlavně na zkušenosti Orlova, není věrných žen; není takové ženy, od níž při jistém návyku nemohl bys dosíci vděků v nejhrubším smysle slova toho, nevycházeje z hostinského pokoje, zatím co muž sedí v kabinetě. Odrostlá děvčata jsou nadobro zkažena a vědí už o všem. Orlov chová u sebe list jisté čtrnáctileté gymnasistky: gymnasistka, vracejíc se z gymnasia, „přivábila na Něvském prospektě důstojníčka", jenž odvedl ji k sobě a pustil ji teprve pozdě večer, a ona pospíšila si sděliti se o radosti své s přítelkyní... Mluvili u večeře, že čistoty mravů nebylo nikdy a není jí, patrně není jí třeba; lidstvo až dosud výborně obešlo se bez ní. Škoda z tak zvané prostopášnosti jistě se zveličuje. Zvrhnutí, předvídané v našem řádu trestním, nepřekáželo Diogenovi býti filosofem a učitelem; Caesar a Cicero byli prostopášníci a zároveň velicí lidé. Starý Cato byl tak surový, že se oženil s mladičkou dívkou, ale přece pokládal se dále za postníka přísného a ochránce mravův... A neustále mluvili podobným způsobem až do konce večeře. O třech neb čtyřech hodinách hosté rozcházeli se nebo odjížděli pospolu za město nebo k ženským, já pak odcházel do svého lokajského pokoje a dlouho nemohl jsem usnout pro kašel.

IV.

Po třech nedělích od toho času, co jsem vstoupil do služby k Orlovu, pokud pamatuji se, v neděli ráno někdo zazvonil. Bylo jedenáct hodin, a Orlov dosud spal. Šel jsem otevřít. Můžete představiti si podivení moje: za dveřmi u schůdků stojí dáma pod tmavým závojem, v aksamitovém kožíšku a s rukávníkem.

„Již vstal Georgij Ivanovič?" otázala se.

A po hlasu poznal jsem Zinajidu Fedorovnu, k níž nosil jsem listy na Znamenskou. Nepamatuji se, zda-li jsem dovedl v čas jí od-

pověděti, — byl jsem zaražen příchodem jejím. Ani nepotřebovala odpovědi mé. Okamžitě všoupla se mimo mne a naplnivši předsíň vůní svých voňavek, na něž až dosud ještě výborně pamatuji se, odešla do pokojův, a kroky její utichly. Aspoň půl hodiny po tom nebylo ničeho slyšeti. Však opět někdo zazvonil. Tentokráte jakási nafintěná dívka, patrně panská z bohatého domu, a náš vrátný, oba udýcháni, vnesli dva kufry a košík na zavazadla, v němž obyčejně vozívají prádlo.

„To náleží Zinajidě Fedorovně,“ pravila dívka.

A odešla, nepromluvivši více ani slova. Všecko to bylo tajemno a vyvolávalo u Pavly, jež měla úctu k panským svévolným kouskům, nepěkný úsměv; jakoby chtěla říci: „Vidíš, jací jsme my!“ a po celou dobu, pokud bylo ticho, chodila po špičkách. Konečně zaslechli jsme kroky; Zinajida Fedorovna rychle vešla do předsíně a uzřevši mě ve dveřích mého lokajského pokoje, řekla:

„Štěpáne, jděte obléci Georgie Ivanoviče!“

Když jsem vešel k Orlovu se šaty a botami, Orlov seděl na posteli, svěsiv nohy na kůži medvědí. Celá postava jeho vyjadřovala rozpačitost. Mne si nevšímal a o mé lokajské mínění nestaral se, patrně byl zaražen a popleten před sebou samým, před svým „vnitřním okem“. Oblékal se, umýval se a potom poloudal se s kartáčky a hřebínky mlčky a lenivě, jakoby dával si čas promysliti si postavení své a uvážiti. Když už ve spacím pokoji nezbývalo nic dělati, dodal obličeji svému obyčejný ironický výraz a pohvizduje si, vešel do hostinského pokoje, ale i na zádech jeho bylo pozorovati, že je dosud ještě zaražen a sebou nespokojen.

Pili kávu pospolu. Zinajida Fedorovna nalila z konvičky na kávu sobě i Orlovu, potom opřela lokty o stůl a zasmála se.

„Pořád ještě nemohu tomu věřiti,“ pravila. „Cestuješ-li dlouho a potom přijedeš do hotelu, pořád ještě nemůžeš věřiti tomu, že již není třeba jeti. Je příjemno, lehce si oddechnouti.“

Zinajida Fedorovna s výrazem děvčete, jemuž velice chce se dováděti, lehce oddechla si a opět zasmála se.

„Odpustíte mi,“ pravil Orlov, kývnuv na noviny. „Čísti při kávě — to je můj nepřemožitelný návyk. Ale já umím dělat dvě věci najednou: i čísti, i poslouchati.“

„Čtěte, čtěte . . . Vaše zvyky a vaše svoboda vám zůstane. Ale, proč tvář vaše je smutna? Býváte vždy ráno takový či pouze dnes? Nejste rád?“

„Naopak. Ale, přiznám se, jsem poněkud omráčen.“

„Čím? Měltʼ jste čas připraviti se ke vpádu mému. Každý den hrozila jsem vám.“

„Ano, ale já neočekával, že splníte vyhrůžku svoji právě dnes.“

„Ani já sama neočekávala toho, ale je to lépe. Lépe, můj milý příteli! Vytrhnout bolavý zub najednou — a konec.“

„Ano, arci.“

„Ach, můj milý!“ pravila, přimhuřujíc oči. „Všecko je dobré, co dobře skončí se, ale dříve, než dobře to skončilo, co bylo hoře! Nehleďte, že směji se; jsem ráda, jsem šťastna, ale chce se mi plakati

spíše, než smáti se. Včera podstoupila jsem celý boj," pokračovala francouzsky. „Pouze sám Bůh ví, jak mi bylo těžko. Ale směji se, protože tomu nemohu ani věřiti. Připadá mi, že sedím s vámi a piji kávu ve snách."

Potom vykládala francouzsky historii, jak včera rozešla se s mužem; ale, abych podal vám tu historii právě tak krátce a zajímavě, musil bych míti její měkké pohyby a oči její, jež brzy naplňovaly se slzami, brzy smály se a nadšeně patřily na Orlova. Všecky podobné hrubé a složité historie umějí vykládati elegantně a prostě jen ženy. Vypravovala, že muž už dávno měl ji v podezření, ale vyhýbal se objasnění; často bývaly mezi nimi různice, a obyčejně v samém proudu různic muž nenadále umlkl a odešel do svého kabinetu, aby náhle v prchlivosti nevyřkl podezření svých, a aby ona sama nezačala objasňovati se. Zinajida Fedorovna cítila, že je vinna, abnormní, ničemna, neschopna smělého, vážného kroku, a odtud každý den neustále silněji nenáviděla sebe i muže, i trápila se jako v pekle. Však včera ve chvíli různice, když muž zvolal plačtivým hlasem: „Kdy pak se to všecko skončí, Bože můj?" a odešel do svého kabinetu, hnala se za ním jako kočka za myší a překážejíc mu, aby nezavřel za sebou dveří (byla to ošklivá scéna), zvolala, že nenávidí ho celou duší a dávno již zřekla se ho ve svých nedotknutelných myšlenkách. Tu vpustil ji muž do kabinetu, a ona vypověděla mu celou pravdu. Proč on před šesti lety, kdy ona byla ještě děvčátkem, oženil se s ní? Po těchto šest let bylo jim nejprve hráti si na lásku a mysliti, že je to láska, potom klamati druh druha a každou chvíli chvěti se při myšlence, že nedovedeš oklamati, rdíti se proto, že neuměle klameš, usmívati se, když stydíš se, a líbati, když cítíš tělesný odpor — a proč to všecko? Proto, abys byl dobře zapsán u lidí, jejichž míněním opovrhuješ, proto, abys jedl, pil, spal, strojil se, mluvil hnusné věci, abys neporušoval pořádku, který ustanovil se jen proto, že lidé, již podrobili se pořádku tomu, nevěděli, co je pravá láska, upřímnost, svoboda . . . Nikoli, je na čase, je na čase přijíti k rozumu a zanechati na vždy lidí těch i pořádků, jinak ani neuzříš, jak uplynou nejlepší léta, a táž modla, jíž dříve jsi sloužila, ohlédne se a posměšně vyplazí na tebe jazyk! . . . Dále řekla muži, že miluje jiného a žije s ním už více než půl roku, že je to její pravý, zákonitý muž, a ona pokládá to za povinnost svědomí svého, aby hned dnes přestěhovala se k němu, nedbajíc ničeho, byť i stříleli po ní z děl.

„Ve vás silně bije romantická žilka," přerušil ji Orlov, neodtrhuje očí od novin.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1902.

KNIHA XLVIII. ÚNOR. SEŠIT II.

Z nové lyriky německé.

Překlady Jar. Vrchlického.

—

HERMANN LINGG.

NEDĚLNÍ TICHO.

Něžně schýlena k vln pláni
loď má spěchá v stříbro pěn,
v jemných vánků laškování
uhasíná tiše den.

Tak bez slasti, trudu letí
samotné mé chvíle v ráz;
budu často záviděti
si ten krásný, tichý čas!

—

CESTOU DOMŮ.

Z temna hvozdů vycházeje,
v azuru zřím udiven
hvězdu, jak své světlo leje,
sama jest, jak velkost jen.

Co mi z tance z dálky steskem
v uších bzučí hudby zvěst,
před té hvězdy čaroleskem
duše moje němá jest!

—

NĚHA VEČERNÍ.

V dol, nad nímž Noc se sklání
pad z mraků světlý žeh
a v lese z nenadání
pták tikl jako v snech.

Když vše kol tmí se, hebce
tvůj úsměv ještě zřím,
cos důvěrného šepce
tvé srdce ještě s mým.

—

GERHARD HAUPTMANN.

TENKRÁT.

To bylo, když tvůj slyšel jsem smích
tenkrát!
Mne dotklo se světlo ve mračnech zlých;
já přece šel pryč, tu strhl mne žel,
neb já víc tvůj zlatý smích neslyšel
tenkrát!

Před ubohým, ztýraným děckem jsem stál
tenkrát!
Já měkce je ve svoji náruč jsem jal;
ten úzký a bledý, se chvějící ret!
Co chtělo, já mohl jsem rozumět
tenkrát!

Kvil jeho slyšel jsem, zoufalý stesk
tenkrát!
Květ z mojí bolesti vyrost, se lesk;
ve bílém kalichu zlatý měl třpyt,
jak víno purpurné rosný v něm kmit
tenkrát!

I pilo to děcko a z posledních sil
tenkrát!
To víno, tu vůni — a zhaslo, já zbyl,
ten v dlani své držel jsem cizí květ;
odkud jest, kdo moh mi povědět
tenkrát!

Tu v taji jsem pro sebe přemýšlel
tenkrát!

Kol všecky jsem zahrady přehlížel,
kdo mi jen rozžeh zázrak ten svítící,
v duše mé noci jak vzplál ten puk zářící
tenkrát!

To bylo, když tvůj slyšel jsem smích
tenkrát!
Když trysklo mi slunce ve mračnech zlých;
kdy budící svit mi do duše pad
a za ním se v slzách krve proud krad
tenkrát!

—

CARMEN SYLVA.

V OPATSTVÍ WESTMINSTERSKÉM.

Noc setměla se v dómu obrovském,
kol sochy bělejší, slavnější byly,
šer měkký a bledý jak velký proud
a tichý pomalu pronikal sem;
jak dávno zaniklých dějin všech soud,
stín dolů větší se, prázdnější chýlí.

Od sochy k soše kráčím v tichu tom,
ty do tmy splývaly strašidel zjevem;
tu s výše mohutný zazněl zvuk,
to varhany prochvěly valný dóm
a v jejich píšťal pak stříbrný shluk
tak jak by světélko vzplálo jich zpěvem.

„Zkusíte varhany?“ — kanovník děl.
„Je věru zkusiti chtěla bych ráda!“
Má ruka v klaviatur sáhla pět,
proud hlasů rajských a posounů zněl,
tím chrámem spícím a mlčícím let,
nad lampy mystický třpyt v dálku padá.

Co zatřáslo se v dómu klenbách všech,
já tóny halena v soumraku dlela,
vše krypty prasknuly tu v jeden ráz,
co dávno zašlo, všeho zněl tu vzdech,
ze hlubin století teskný zněl hlas,
jichž srdce tu mřela a krvácela.

Pod baldachinem hříšník tu stál,
i genij oblitý slávy své světlem,

jenž zhrdu snes, muku a trpěl hlad,
jenž rukama lomě, po právu lkal,
z mlčících kamenů vzpjali se v chvat
sled slzí ve zraku mukami zhnětlém.

Tu staré záští a pradávný hněv
pěsť zatínaly ještě beze smíru,
v svém zoufání pekla stanul zde děs
před ráje vraty, jak zazněl tam zpěv,
jsa rosnému dešti roven, jenž kles
v poušť, zdivo se chvělo v tonů těch víru.

A varhany zněly jako tep žil,
jak hučící, zvučící mořské vlny,
jak tichá bolest kvil jejich dál táh,
děs útrobou starých sloupů se lil,
jak mučenník s katem v zděšení sáh
do ran všech, krví jež čerstvou jsou plny.

Sta paží se vilo kol sloupů všech,
jak v šílené bez rady, marné muce,
k nim vlastní je poutal spuštěný vlas,
co varhany řvaly ve tonů stech,
vstříc letíce v lidský pláč, ve zápas,
kde v noci se spolu objaly prudce.

A slavné ticho pak nastalo kol,
vše dozněly steny i naříkání,
se v mramorný háv svůj ukryly zpět,
do luna země svůj ukryly bol,
by slavně žal svůj i trudu hnět
i cit svůj zmrazily ve slávy plání.

Mé srdce opatství Westminstru jest,
toť hřbitov, kde ční jen oltáře bílé,
toť varhany, v Lethy jež mrtvý tok
svou ku bohům hlaholí pozdravem zvěst;
ó ustaňte, drazí mí, ať zní váš krok,
teď hudbou svou chci vás zahrnout mile!

A světlých postav sem se hrne vír,
tvář jejich tone v úsměvu, již vstaly,
mně srdcem to prochvívá sladký jak zpěv,
tmu trhám, lokám jich hluboký mír,
jak teple dýchají, zjev stíhá zjev
a jako pozdravy kynou si z dáli.

Mé srdce jesti jak Westminstru chrám,
s tak přemnohou a utajenou hloubí,

kde nezmizel nikdo a nezanik,
nad soudu prestolem varujíc tam
ční Pamět věčná! Ba všech tu bdí šik,
jichž zrak se klidně s věčným spánkem snoubí.

Já v úzkosti objímám ramenem svým
vše němé sloupy v dómu srdce svého,
jež chví se, vědí, kde puklo mi v dví,
neb slyšely zvuk ten, patří dnes, vím,
jak hroby mé všecky bdí, chví se a ční
z mých písní veletoku ohnivého.

—

JARO.

Přichází jaro. Plesné hlasy k světlu
se derou. Pod poupaty květů tají
se ptačí hnízda, vrkání a třepot
a nesmírný pud, matkou být, se hlásí
svět plně nekonečným opojením.
Co malé, nevinné a něžné kolem
se objevuje, životu se těší,
nic neví o zimě, o smrti, bojích,
o hrůze, o lásce nic, z které vzniklo.
Zda, Přírodo, tím nejsi unavena,
vždy ročně totéž tvořit a tím klamat?

—

POSLEDNÍ OSLNĚNÍ.

(K smyčcovému kvartetu Brahmsovu.)

Proč nemohou mroucí očí svých
uzavřít?
Zří věčného, velkého světla mih,
jež skolébá je v klid.

Zří oslnění, plní plesu tam
a nemohou víc již
se odtrhnout — ten nesnesly by plam,
ni víček očních tíž.

Ti v čisté slasti své nevědí, zrak
kdo zavře jim,
když slunná věčnost obtéká pak
je leskem svým!

—

HUGO SALUS.

ROZHOVOR.

Jak Hamlet v duši trud jsem kdys měl,
cos hnalo mne, abych na hřbitov šel,
bych se svým starým, moudrým učitelem
si pohovořil chvíli v tichu stmělém.

Na jeho rov jsem v dumě sed,
a třikrát zaklepal: Mluv hned!
Rci od té doby, hrob co tě stíní,
ku jakým závěrům dospěl jsi nyní?

Zpět klepot v srdce ranou zněl.
Slyš z hrobu, co bych ti pověděl,
vy květy zříte, jak se z hlíny snují,
my kořeny, kterak se rozvětvují.

—

HRÁČ NA FLÉTNU.

Stín mraků halil kolem celou zem,
kde v rudých rýhách žlutá tráva svádá,
chor ještě žhavým slunce paprskem
pes zmdlený kroužil kol chabého stáda.

Muž cizí v ráz tu v černém plášti stál,
ku pastýři se sklonil zlekanému,
naň hled a klobouk zved a rychle vzal
mu z ruky flétnu a si used k němu.

Ji zkoušel dlouho — Pak ji k ústům vznes,
hrál píseň svou . . .
Děs celým krajem pílí.
kol stádo plaší se a kňučí pes;
smrt melancholickou má svoji chvíli.

—

VĚČNÁ VĚRNOST.

Před svatbou skonala, miláčka dlaň
k svým ústům tisknouc v sledním obejmutí,
že duše na rtů kraji zřela naň
přes prsty jdoucí v tichém doteknutí.

A k ráje veřejím když přiletla,
vše rajské stromy zašuměly tiše,
jí v ústrety hned svatá Panna šla:
„Vstup dál, zde cíl tvůj, dítě, nebes říše!“

Však zatřásla svou bledou hlavou jen,
řkouc: „Před tím rajským sadem, boží Máti,
mně vyčkat nech, ó splň můj sladký sen,
chci miláčka zde čekat, až se vrátí!

Pod tento strom se tiše postavím,
až přijde, za ruce jej chytím v touze,
s ním teprv život věčný pozdravím,
on čekat nenechá mne příliš dlouze.“

—

V CIZINĚ.

Na konci města byl můj byt,
já byl již lidí příliš syt;
ples, bol teď znát chci života,
mne příliš vraždí samota.

Lká světem zimních větrů svist,
přes strniště hřmí svadlý list
a šedá mračna, jak se strou,
zřím, obtěžkána sněhem jsou.

Mne mrazí. Touha mlhami
jen tutéž píseň spřádá mi,
ta vzdechy končí v tentýž rým:
Já chtěl bych k svým, ach domů, k svým!

—

VĚČNOST.

Já nejsem borcem Věčnosti,
ni v touhách svých, ni ve modlení,
jen bránu času s radostí
otvírám pro svůj zábřesk denní.

Můj v slunci den teď plamená,
rád vzdává se mé duši lačné . . .
Kdys bude brána zavřená
a potom pro mne věčnost začne.

—

STARÁ PÍSNIČKA Z GHETTA.

Má Esthřičko, sestřičko, co stalo se jen?
Přec nemá žídě z Ghetta jít ven,
má pravdu maminka, teď pozdě však jest,
mne poznali, smýkali blátem všech cest,
mně smáli se, šaty mi rvali i kštice
a bláto házeli za mnou až do ulice,
Esthřičko!

Má Esthřičko, sestřičko — stalo se tak,
že rytíř přišel, hrdý měl zrak,
meč po boku měl a na prsou kříž,
já musila k němu jen vzhlédati výš;
ten křesťany zahnal v ulic noc temnou
a šel pak až ku Ghetta mříži se mnou,
Esthřičko!

Má Esthřičko, sestřičko, co stalo se jen?
Vím, že zas musím z Ghetta jít ven,
ať si mne zkopají, zkrvaví skráň,
já musím jedenkrát pohlednout naň,
jen jednou, nechť zbudu mrtva na ulici —
však mamince nesmíš ničeho říci,
Esthřičko!

EMIL PRINC SCHÖNAICH-CAROLATH.

POSLEDNÍ RŮŽE.

Tři růže posílám ti na rozchod,
tři rudé růže ve poupatech spící,
tak vůní těžké, tmavé tak a snící
a čerstvé jako v srdci dýky hrot.

Na krátký čas, co trvá noční ples,
do vlasů můžeš si je vetknout k zdobě;
na dárce v té již zapomeneš době
a tož chci mlčky a bez smutku dnes

Bol pro tebe i touhu zapomníti;
vše sny a beznadějné namlouvání
v ty růže pohřbím, vše můž na tvé skráni
v tvých tmavých, zlatých vlasech s nimi mříti!

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela.

(Pokračování.)

Nepěstoval nikdy analytické psychologie, čili, jak to zval, duševní histologie. Bolest ze zhrzené lásky neprohloubila jeho duši, neboť nedovolil jí, aby zajížděla hloub, otupoval její ostří alkoholem, neuvědomoval si její fáse. až pojednou shledal, že čas sám zavřel zející se ránu a bolest udusil vlastním jejím palem. Nerozuměl sám svému nynějšímu rozechvění a střásal je se sebe netrpělivě. Zkoušel zase lék jednou již osvědčený. Dal se po několik večerů do pití, šíleného a nemírného. Leč, co dříve úkojem, omamem bylo, nyní selhalo. Nenalézal opojení a zapomnění, leč dvojnásob pociťoval jen fysický hnus otravy. Cítil, že kazí si žaludek, ničí svůj spánek, trýzní svůj mozek, že nedosahuje účelu, spíše vše zhoršuje. Sáhl k uspavadlům. Neúčinkovala narkotika, leč jen ve velmi silných dávkách. Šlo tu o život, a tu couvl. Zničiti se nechtěl, neměl přece k tomu příčiny. Konečně pochopil, že churaví, a počal pohlížeti na sebe chladně, lékařsky. Zahloubal se do sebe. Ale rychle ustoupil poděšen před něčím obrovitým, co se v něm zvedalo a co, jak cítil, by ho zdolalo, zdeptalo. A zavřel rychle, uzamknul zase dveře svého nepoznaného nitra a vrhnul se znovu na náhodné, zevní věci, hledaje v nich bývalou radost, bývalý plný zájem své duše. Zhrozil se znovu, pozoruje, že nestačují mu více staré dojmy, že sevšednělo, povadlo, sešedivělo mu vše, v čem viděl dříve důvod a požitek života. Viděl cetky místo zlata, stín místo hořící barvy. Chvílemi zdálo se mu, že i povolání jeho, jež si sám zvolil a k němuž přilnul s celou duší, je pochybené, prázdná forma bez obsahu, bez jádra, že ve vyšlapaných kolejích kráčeje, koná jen tradicionelní zbytečnosti, zkracuje uměle utrpení a prodlužuje živoření tam, kde Zákon nejvyšší ustanovil opak toho. Připadalo mu, jakoby zabýval se dětinskou hrou, dráždil svým muším žihadlem spícího lva, mocnou, tajůplnou a v pohrdlivosti své nepřemožitelnou Sfinx, osud, nezbytnost, velikou touhu všeho, co stvořeno je po naplnění, dovršení, po konci.

Veliký Pan zašuměl kol něho svým křídlem a ovanul ho poprvé tušením jiných podstat věcí, jiných úkolů životních, než těch, jež úzkoprsý individualismus v kalném rozhledu svém ustanovil kánonem věd a poznatků.

V podivném zmatku a váhání vůle klesala mu často ruka s pozdviženým nožem operačním, seslábla, a sekundáři bylo ukončiti operaci.

A všeho toho příčinou byla — ona. Vše mu ta nešťastná žena otrávila svým příchodem. Neuměl zacházeti s jemným fleuretem duševních syllogismů, dával se strhovati a jako nezkušené dítě, co popadnul, porouchal a vlastní nemotorností poraněn krvácel. Lámalo se mu pod rukou vše, čeho se chytal, cítil, že ztrácí rozmysl, stává se kořistí a hříčkou paniky. Tušil, půjde-li to tak dále, že počne nevěřiti i v to, co dosud stálo v něm neochvějno, totiž ve svou vědu, na níž pracně byl konstruoval celou stavbu své rovnováhy duševní a spokojenost životní, svou nežádostivost a skromnost v užívání. Vysilován byl denním bojem a nespavostí noci. Cítil se sklíčeným, nesvým, ale bál se hledati pravou podstatu nemoci. Rozrušenost nervů, neurasthenie, hluboká nechuť k životu! Sám se takovým vyhýbavým diagnosám internistů do nedávna smával.

Jen najíti nepřítele, říkal si, a pustí se s ním v zápas, a vše to zmizí jako sen. Práce se mu znechutila. Též příznak nemoci. Schází mu úkoj z tělesné zdravé únavy, rozlévá se v něm stesk nečinnosti, jakýsi druh narkolepsie. Ona — ta žena — je pouze nahodilý příznak, řekl by: sdružení jeho nemoci základní, ale, aby byla sama její podstatou, příčinou — chraň Bůh! Vůbec na ni ani nemyslí. Cesty jejich se dávno již rozešly, a nikdy více nemohou splynouti. Nikdy více, a basta!

Že přítomnost její je mu trapnou, je přirozené. Vždyť mu nejvíce z lidí ublížila, a, kdyby i toho nebylo, nemoc jeho činí mu kterýkoli zjev člověka nemilým. Tedy jen ne směšovati účinek s příčinou, je to figura slohová, hysteron proteron.

Bývalá svěžest jeho jiter ustoupila pocitu schvácenosti již z rána. Vstal a snídal společně s matkou, která se k němu přestěhovala přede dvěma lety, když se bratr jeho František oženil.

Stařenka, drobná, malá, v černém, mohairovém obleku venkovské statkářky, pohlédla pozorně na syna a na jeho pozdrav řekla s vlídnou starostlivostí:

„Přišel jsi včera pozdě."

Syn něco zabručel do vousů a usednuv ke stolu, chopil se kávy přichystané.

„Nechutná ti, Domši, zase? To žes včera na noc nevzal odvar ze ze měžluči. Není nad zeměžluč pro žaludek."

„Učiním to večer," přerušil doktor matku. „Je mnoho lidí v čekárně?"

„To víš, že hodně. Aspoň patnáct jsem jich napočetla. Mladá Zářecká —"

Doktor přerušil znovu matku.

„Řekla jste jim, že z pokladny mají jíti všichni do nemocnice?"

„Řekla, Domši, to víš, že řekla. Ale jsou tu nejvíc s dětmi, lidé, co mají do nemocnice daleko. Musíš míti náhled.“

„Aby vy jste se jich nezastala,“ podotknul doktor.

„Inu, jsem také matka, hochu,“ zavzpomínala stařenka, „a stonali jste mi také.“

Doktor odkašlal a odstrčil nedopitý šálek. Spěchal do ordinační síně. Šel jaksi ze zvyku, z nutnosti a bez chuti. Již ani ambulance, jež z rána bývala mu spíše zábavou, ostřením intellektu než prací, ani ta ho již netěšila. Ordinoval s namaháním, přemáhaje jakousi unavenost. Maje mnoho práce, uvykl jakési stručnosti, jež hraničila na hrubost, aby zbavil se rozvláčných a obtížných stýskalů. Co mohl, poslal do nemocnice k ordinaci kollegy Kornouta.

Ukončiv ordinaci, převlékl se dr. Jelec, aby obešel své nemocné v městě. Kol desáté hodiny byl již v nemocnici a prohlédnuv ambulanci, jejíž jednotlivé, zajímavější případy mu mladý, ryšavý dr. Kornout předvedl, vešel do šatny. Zde se převlékl do bílého plátěného pláště s rukávy, vklouzl i s obuví do ohromných přezůvek a umyl si ruce až nad lokty mýdlem a kartáčkem.

S vykasanými rukávy vešel s drem Kornoutem a sluhou Kamínkem do operační síně, zaplavené jasným světlem, procházejícím širokým oknem i světlíkem ve střeše, a vytopené regulačními kamny. Na operačním stole ležela nemocná se zbytnělou žlázou štítní, voletem.

„Máme dnes pěkné světlo,“ podotknul dr. Jelec. „Kollego, můžete započíti s narkosou. Kamínku, jsou nástroje pohotově? Ať to jde jako na šňůře, sice bude zle!“

Vyrazil to ze sebe přísně, skoro hrubě, zlozvyk, jejž přijal od chirurgů jiných, a svraštil brvy.

Operace byla velmi obtížná, terrain její ohromný a složitý, každý řez bylo dlužno bedlivě uvážiti. Bylyť důležité životní ústroje v operačním poli, a malé nedopatření mělo by v zápětí smrt operované. S obou lékařů i sluhy lil se pot, když po operaci, déle než hodinu trvající, dr. Jelec, osušiv terrain, narovnal se a pouštěje nůž z ruky do desinfekčního roztoku v pánvi majolikové, obrátil se k sekundáři s úsečným: „Šijte, kollego!“

Popošel k umývadlu a prohýbaje se v kříži nazpět, oplachoval si ruce. Bolelo ho ve ztuhlé páteři od trvalého sehnutí při operaci. Opláchnuv ruce od krve, vrátil se ke stolu operačnímu. S prstů a loktů splývaly mu křišťálové kapky vodní, na čele a tváři perlil se mu pot.

Dveře operačního sálu za zády primářovými se otevřely, a někdo vstoupil. Primář, pozoruje upjatě nemocnou, probírající se z omámení, neobrátil se.

„Pane kollego!“

Na hlas ten pohlédl primář ke dveřím, v nichž stála ona — Nasta.

Dr. Šetek uváděl sem hosty.

„Pane kollego, provádím pana ředitele hutí Spalteholze s milostivou paní po veřejných budovách v zastoupení pana měšťanosty. Pan primář dr. Jelec, sekundář dr. Kornout.“

Němá úklona vzájemná.

„Darovali pět stovek obecním chudým,“ zašeptal dr. Šetek primáři.

Tento však neslyšel. Viděl jen, že Nasta ho pozorovala, a četl v jejích očích, jak ho pozorovala. Jeho postavu nad operačním stolem překloněnou a přece vztyčenou, s rozpřaženýma, svalnatýma rukama, s kouřícím tělem, zdravým, mladým tělem, vydychujícím výpar síly, výpar mužnosti . . .

To vše zachytil v jediném, hasnoucím záblesku modrých očí, jež zalétly po té k manželi, vysokému, trudovitému, elegantně oděnému pánovi se špatně operovaným horním pyskem zaječím a modrým skřipcem na očích, jež těkaly sem tam a neutkvívaly na ničem pevně. Nos ředitelův byl dlouhý a prohnutý na konci jako u plameňáka. Toto prohnutí a zaječí pysk dodávaly obličeji zvláštní, hrozivý vzhled. K takovému pysku se věru jiný nos ani nehodil. Z celého zjevu ředitelova vanul chlad a uzavřenost.

Primář přijal podávanou ruku ředitelovu, jenž pravil po německu:

„Těší mne. Má žena vyprávěla mi mnoho chvalného o vás, pane primáři.“

Doktor Šetek napnul uši.

„Pocházíme z jedné vesnice,“ pravila Nasta česky, podávajíc primáři ruku k políbení. Nebylo pochyby, že chtěla, by ji políbil, a, když tak učinil, stiskla mu zlehounka ruku. Jako ve snách prováděl primář manžele Spalteholzovy ústavem. Pak odešli. Primář vzpamatoval se až doma u matky.

„Ale pro boha, Domši, co děláš? Polévku nejí, maso krájí a nechá tak a na knedlíky se pořád dívá, dívá tak divně, a ani se jich netkne. Co je to, panenko Maria, co je to?“

„I nic, mami!“

Dal se do jídla a s přemáháním polykal sousta, by upokojil matku.

„Je zde Nasta,“ pravil po chvíli, nepohlížeje na matku a mžouraje rychle očima.

Paní Jelcová zachvěla se, zesinala a pohlédla pozorně na syna.

„Jaká Nasta?“ tázala se jako ledabyle.

„Nasta Spalteholzová, bývalá Brázdova z Klemešic.“

Matka si vzdychla, a brada se jí rozklepala.

„Vím o tom, Domši. A co mi chceš říci?“ A zase podívala se tak pozorně na syna. Tento cítil pohled matčin, a ruměnec nevole rozpálil mu tvář.

„Nic, mami. Nevěděl jsem, že to víte.“

„Viděla jsem ji na trhu před týdnem.“

„Ona se snížila sama jíti do trhu?“ podotknul syn trpce.

„Nu, pyšnou nebyla nikdy, Domši. V tom se nezhoršila. Ale také, myslím, ani tím provdáním nepolepšila. Hopsasa!“

Doktor Jelec lál Nastě v myšlenkách svých stejným způsobem. Ale z úst jiného, třeba i vlastní matky, ho slovo to zabolelo. Ze vzdoru zavlála v nitru jeho podivná něžnost.

„Neměla matky od maličkosti a tak málo upřímných přátel,“ odvětil ostře. „Já ji neodsuzuji.“

Matka se zarazila.

„Já také ne, Domši," pravila spěšně a dodala s důrazem: „Když ty ne, pak vůbec nemá práva k tomu nikdo na světě. Víš dobře, že jsem vždy —"

„Prosím vás, mami, nechme minulost spáti."

„Jak chceš, Domši. Mluvme tedy o něčem jiném."

„Ne, mami, mluvme o Nastě. Nepřeji jí nic — nic zlého. Ale rád bych věděl, jak ke svému muži přišla."

„Což jsme ti to s Františkem nepsali?" podivila se matka. Syn zavrtěl záporně hlavou. Paní Jelcová, ráda, že syn je v náladě hovorné, jala se chutě povídati.

„Tam někde u své tety na Berounsku se s ním seznala. Je tomu tři, počkej, o Václavě to budou čtyři leta. On, jako Spalteholz, byl vdovcem, má provdanou dceru někde až v pruském Slezsku, také snad má inžinýra. On, jako ten nynější Nastin, byl vrchním inžinýrem, a na nějakém plesu se mu Nasta zalíbila tak, že byl za ní hned celý slepý. Zajel si do Klemešic a tam s nebožtíkem otcem Nastiným, — už tehdy postonával, měl to regma, jako já to někdy cítívám. Tak jako s tátou vše vyjednal. Dcera, ta inžinýrova z toho Slezska, mu prý dost bránila, schválně přijela domů, z takové dálky, jen si považ, ale nic platno. On ne a ne si dát říci. A byla z toho veselka. Po adventu se vzali. Všecko jí koupil, do poslední nitky, ona neměla z domu ani tohle. Bůh ví, jak s tátou hospodařili. A vozil ji po dalekých zemích jako na ukázku. Také divná moda to potloukání se po cizích lidech po svatbě. My jsme to s nebožtíkem nedělali a měli jsme, chvála Bohu, z čeho. Chtěla mít Dulčinku Jenšovských za družičku —"

„Dulču?" přerušil ji syn.

„Ano, chtěla, ale ta jí odřekla. Šla tedy Berta Stránecká a tři slečny od jeho známých. Čtyry družičky měla."

Další vypravování matčino poslouchal dr. Jelec ledabyle, nevnímaje jeho obsahu.

Tedy vdovce, a starého, nehezkého. Zajisté vzala si ho bez lásky. Zase dotkl se ho palčivě pohled Nastin ve dveřích operačního sálu. Porovnávala oba muže, a patrně porovnání nedopadlo v jeho neprospěch. Prodchnul ho v okamžiku tom jakýs pocit síly, vlnící se hrdě žilami až k srdci. I nyní měl ten pocit. I ona porovnává a snad lituje. Ona první z nich lituje. Jakési uspokojení bylo v něm celý den.

I on již dávno porovnával rysy její tváře s bývalými, a vždy cos jako závist hnulo se v něm. Nemohl najíti rozdílu mezi jindy a nyní. Někdy se mu zdálo, jako by to bylo včera, co s ním tak nevlídně mluvila, jakoby si měl dnes jíti pro odpověď, zda ona vrácené slovo své podrží, zda svobody dané využije. Těch sedm let, jako by bylo odváto. Lehká pýř, popel, poprašek. Je to možno? Nyní, kdy viděl, že ona lituje, odsuzoval se, že za ní nejel. Pojala ho hallucinace, že by tak měl učiniti nyní, padnouti na kolena, žebrati ji. Láska nezná nečesti. Vždyť on sám jí nemohl zazlívati za to, co mu učinila. Jaké teplo rozlilo se mu v nitru, když na nádraží po letech uslyšel její hlas! A světlo bylo v něm zároveň. Jako když slunce usměje se nad zimní krajinou. A dnes, když kráčel jí v nemocnici po boku, zdálo se, jako by

ne on, ale ten tyčkovitý Němec, co kráčel za nimi, byl odmítnutým nápadníkem Nastiným. Tázala se ho, zda má velkou praxi v městě a podniká-li hodně operací podobných jako u dívky, již viděla. Lehká žárlivost zavlnila zvukem jejího hlasu. Jak mu to lahodilo! Když dotkla se v chůzi jeho ramena, pohlédl na ni oddaně, a něha jeho jako elektrický proud přeskočila na ni, podlomila hrdý vztyk její hlavy, zatížila její víčka a přikryla jimi dva lesklé, modré světy plné záhad. Také mu řekla, že mu plnovous nesluší, že činí ho starým.

„Hlupáku," řekl si dr. Jelec, zaplašuje lahodu těchto vzpomínek. A probudil úsilně uspalá čidla svá. Slyšel hlas matčin, jako šumění stromů, pak zachycoval slova, až postřehoval i smysl jejich.

„A Dulča psala mi nedávno. Počkej, však musím mít psaní u sebe. Nikde nic, já ti je už vyhledám. Psala mi, že zase navštíví na několik neděl Klemču Malinovu jako v loni, a těší se na nás velmi."

Pohlédla významně na syna, jemuž pohled ten však ušel. Usiloval mysliti na něco jiného a jako tonoucí hozeného lana tak uchytil se jména Dulče.

„Tedy slečna zase přijede?" otázal se ironicky, protahuje se v matčině křesle, do něhož byl zapadl. Věděl, že matka má slečnu Jenšovskou velmi ráda, což jí ostatně Dulča splácela.

„Ovšem," přisvědčila matka horlivě. „Jen co ti najdu její psaní. Beztoho se ti v něm dává poroučet jako vždycky."

„Není třeba, mami, nehledejte. Věřím vám."

„Poslyš, Domši. Mohl bys jí také napsati několik řádků. Jenšovský, jako tvůj poručník, tě měl vždycky rád."

„Jí?" podivil se syn.

„Jí?" opakovala po něm matka posměšně. „Nu, ano, nezadal bys si, kdybys jí psal."

Doktor, znaje dobře matčino přání, aby z něho a Dulči byl párek, usmál se shovívavě. „Ale vždyť si slečna v loni, kdykoli jsem se s ní setkal, tropila ze mne smích."

„Ano, z tebe a ze žádného jiného. Ze žádného jiného," opakovala s důrazem a zasmála se ostře.

„Chcete říci, mami, že žádný jiný zde jí nestál za to?"

„Vy mužští nedovete oceniti řádnou ženu. Žádný jí není hoden."

„Jen mé matky druhorozený syn," smál se dr. Jelec. „Mateřská láska vás zaslepuje."

„Vím o někom, kdo je ještě slepější," odsekla matka.

„Mami, řeknu vám něco. Dle mého mínění se já pro slečnu Dulču nehodím. Ona potřebuje muže železné ruky, pevné vůle a neoblomné přísnosti, muže, jenž by jí imponoval. Je plna vrtochů. Chvíli vážná jako jeptiška, podruhé více než emancipovaná a v zápětí hospodyní a pracovitou včelou. Takové korouhvičkování jí promine snad milenec, ale muže učiní nešťastným."

„A víš, že jsou to rozmary, nebo korouhvičkování a ne něco jiného?"

„Rozmary neb koketerie, vše jedno."

Máti kývala zvolna hlavou a pohlížela na syna vážně a lítostivě.

„A přece má Dulča srdce zlaté a věrné a je z těch, které mají čest v těle. A ty potřeboval bys starostlivé ženy tak velmi. Byl bys zdravější, měl bys pořádek ve všem, a já bych byla také spokojenější, kdybys byl zaopatřen. Pověz mi, proč dal jsi ty vousiska pryč?"

Doktor sáhnul na bradu. Byl oholen. Vzpomněl si, že zastavil se na cestě z nemocnice u holiče.

K večeru přepadla ho podivná, s dosavádní dobrou náladou kontrastující tesknota. Taková ošklivost ze života, strach z příštích dnů, takové záchvaty tlaku a úzkosti u srdce, že bál se samoty a vyhledav matku, usedl si za šera k ní a položil hlavu svou na její kolena, jak dělával to za malička. Třaslavá ruka mateřská, hladící jeho vlasy, konejšila zároveň divoké myšlenky, v hlavě kolující. Vyprávěla při tom něco ubohá máti, vidouc, že syn trpí, a nevědouc si rady, jak by mu pomohla.

Proč, proč ta žena zkřižila znovu jeho dráhu životní? Netoužil po ní, byl již vpraven do svého osudu, mezi nimi prostíral se celý svět. Zanevřel na ni a svaloval na ni všecku vinu nynější své situace.

Aby začal nyní znovu. Je to pouhý přelud smyslový, ten pocit, jakoby doutnalo v něm něco pod vrstvou rumu a popelu. Až do dna vychladlé je jeho bývalé žároviště, a nestačí pouhý van jejího šatu, ani dept jejích nožek, aby rozmetal těžkou ssuť, roznítil zbylou snad a ukrytou jiskérku v nový plamen. Nedovolí si takovou vášeň absurdní. Jak smála by se, kdyby tušila, že i on lituje. Urážka, ponížení! Ale, proč se jí vyhýbá? Proč nepohlédne jí přímo v tvář? Tak mužně a v klidu síly? Zkoušel to, ale v rozhodný okamžik podlehl náhlé panice. Pojal ho děs, neodůvodněný, nepochopitelný, elementární pocit, jenž zpřevracel rázem všecky vyslané šiky rozumu. Když spatřil z daleka její postavu, její elegantní úbor, tu obešel ho mráz. Totéž zakusí as chodec, jenž z nenadání uzří proti sobě otvor hlavně, blýskavé oko vraha.

Nedovedl pocit ten pojmenovati, styděl se za to a chránil se o tom přemýšleti. Pokoušel se mysliti na ženy jiné, užíti protijedu, než propadne nové otravě. Ale pohled na ženu jinou byl mu protivným, laskání se k jiné, nemožností. A při tom zdálo se mu, jakoby vykrádalo se mu, co měl pevně držeti. Snad volné sebeurčení jeho to bylo. Nachyloval šíji, jakoby kladl na něho kdos jařmo, nějaká síla, pán, velitel, jakoby uvazoval se ve svůj majetek pravý majitel, jako by dostižen byl otrok uprchlý a nepříslušné svobody užívající.

Dopadený otrok! To jest pravý výraz jeho zápasu. Plaše ohlížel se stále na zad, bystře slechy, očekávaje střelu, svist osidla, zadrhujícího se kol krku. Půda, po níž ubíhal, byla plna léček a kliček. Nejistě a cestu nohou ohledávaje, bral se v před, netroufaje si více vyšvihnouti se v poskok, dostoupiti pevně, sebevědomě. Bída, hotový stihomam!

Konečně připadlo mu, že vše to jsou jen chorobné příznaky abstinence, příznaky, jež jako lékař znal a věděl, že se u alkoholiků, kteří náhle přestanou píti, objevují. Zpytoval své lékařské svědomí, zkoumal, mnoho-li dříve pil, jak dříve žil, a shledal, že život jeho od několika týdnů (zatajil sám sobě, že zrovna od té doby, co se setkal s Nastou) poskytuje dosti opory domněnce, že vše to jsou čistě fysické úkazy

choroby, pathologického stavu jeho tělesného ústrojenství, a že i rozervanost jeho duševní úzce spjata jest s fysickým postupem jeho nemoci.

A to poskytlo mu útěchy, to vrátilo mu zase poměrnou rovnováhu duševní.

„Mami, buďte tak hodná a rozsvěťte!"

Vstal, narovnávaje se. Všecky údy měl těžké, jako po velké námaze, ač dnes méně než jindy pracoval a odpoledne několik návštěv u nemocných vynechal.

„Půl osmé," řekl, pohlédnuv na hodinky. „Musím někam jíti."

V tom zazněl zvonek. Služka hlásila professora Lebdušku. Doktor Jelec šel mu vstříc a uvedl ho do svého pokoje. Máti jeho šla za ním.

„Pardon," řekl professor, ustupuje. „Přisám Perun, příteli, ani jsem tě nepoznal. Šťastná myšlenka. Omládl jsi o pět let. A ani jsem nepozoroval milostivou paní matku. Skládám svou poklonu."

„Pěkně vítám, pane professore!"

„Odpusť, professore, na okamžik," omlouval se doktor. „Jen vezmu jiný kabát, a půjdeme. Sedni si zatím."

Odešel do své ložnice.

„Sedněte si," vybízela paní Jelcová, utírajíc zástěrou hostovi židli.

„Díky vřelé!"

„Pane professore, o něco bych vás prosila."

„Jsem k službám."

„Domluvte Domšovi. Je churav, a nechce k lékaři."

„Byl by vskutku churav?"

„Tratí se mi vůčihledě, a nechce poslechnouti. Je to kříž, pane professore, je to kříž!"

„Snad by měl zajeti do Prahy," mínil professor.

„Kamkoli, jen ať jde k lékaři. Ale neříkejte mu, že mám starost. Je divný a utrhuje se na mne, když mu o tom začnu. A nikdy tak nedůtklivým nebyl. To je nějaká nemoc, panenko Maria!"

Vzdychla si hluboce a sepjala vráskovité, žilnaté ruce.

„Učiním, seč budu, milostpaní," ujišťoval professor tlumeným hlasem a, slyše blížící se krok, vstal.

„Tak s bohem, mami, a, kdyby někdo se po mně sháněl, budu ‚U pumpy' jako obyčejně."

„Kdy pak se vrátíš? Víš, je to pro ten odvar."

„V deset, mami. Vidíš, Míro, piji zeměžluč, matka mne léčí."

Vyšli ven. Vlahý tichý večer dubnový dýchal nad městem. V ulicích cvakaly okované boty proudícího dělnictva, hlaholil smích a žerty výrostků a děvčat, ozýval se výskot hrajících a honících se dětí, výštěky psí. Z dola z dalných hutí zaléhal sem sekavý hluk parních kladiv, hvizd parostrojů, vrzání brzd a řinčení železa. Nad haldou strusek vytryskl snop ohně, a jasná růžová záře zaplavila šeřící se obzor, oslnila na chvíli oko, pak klesala, bledla, až zhasla. Štiplavý kouř z nějaké pekárny naplňoval ovzduší, děti rozprchávaly se s jekem před vozíkem řezníkovým, jedoucím v divokém úprku ulicí. Bujný chasník řeznický šlehal do koně, veza zakrvaveným plátnem přikryté čtvrti z porážky za městem.

Z nedaleké hudební školy proudily otevřenými okny ven kvílivé a neladné zvuky houslí, přerušované rozzlobenými výkřiky mužského hlasu, o něco dále obchodník, zavíraje krám, spouštěl s rachotem plechovou žalusii přes výkladní okno.

Oba přátelé kráčeli zvolna a chvíli mlčky, pozorujíce pouliční rej. Professor přerušil konečně mlčení.

„Poslyš, Domši, nevykládej mi ve zlé, nemíchám se rád v cizí soukromé věci, ale zdá se mi, že přátelství nepřipouští, bych déle ještě mlčel. Churavíš, vidíme to všichni, ale marně pátráme, že bys něčeho proti tomu podnikal.“

„Vždyť již nepiji,“ namítl doktor rozmrzele.

„Opravuji, něčeho kladného proti tomu podnikal. Což zlým můžeš zažíti.“

„Děkuji ti, Míro, ale myslím, že nejsem churav. Totiž ne tak, abych nemohl se sám léčiti.“

„Lékař sám sobě nejšpatnějším rádcem bývá, praví staré přísloví. Vem v potaz jiného kollegu, jeď do Prahy, beř dovolenou, jen pro bůh, nepokládej věc na lehké váhy. Čiň něco proti tomu!“

Doktora srdečná domluva přítelova dojala, tak že upustil od zapírání a ironie.

„Nejsem skutečně zdráv,“ pravil, a professoru zazdálo se, jakoby v hlasu tom slyšel tlumenou beznaděj. „Ale nevěřím, že by od toho, co mne skličuje, byl nějaký lék. Nanejvýš čas.“

„Proto však přece —“

„Vím, co chceš říci,“ přerušil doktor Jelec přítele, „a chci to též zkusiti. Příští týden pojedu k professoru Malíkovi do Prahy. Uvidím, co mi řekne.“

„Učiň tak,“ přisvědčil professor a, hodlaje změniti hovor, pro doktora patrně nepříjemný, prohodil:

„Odkud znáš paní ředitelku Spalteholzovu?“

Doktor se překvapením až zastavil a upřel na přítele udivený zrak.

„Řekl mi doktor Šetek, že se k tobě hlásila v nemocnici.“

„A tak? Odkud že ji znám? Hm, zcela jednoduše proto, že jsme z téže vesnice. Na tom přece není nic zvláštního, co?“

Řekl to podrážděně a pohlédl podezřívavě na professora. Leč ten díval se na něho s takovou nelíčenou zvědavostí, že doktor okamžitě seznal, že otázka byla zcela nahodilá.

„Byla dcerou tamního učitele,“ dodal, „znal jsem ji od maličkosti. Později jsme se rozešli. Neslyšel jsem o ní celou řadu let.“

Pravil to nedbale a hlasem rychlým, určitým, ohražuje se takto proti veškerým dalším otázkám v této věci. Leč professorovi ani nepřišlo na mysl tázati se dále. Doložil jen: „A ten drtil Malina, že prý byla květinářkou. Někteří mužové jsou horší starých bab.“

Zabočili do polí k lesu na obvyklou svou večerní procházku. Honicí pes doktorův Bella šel těsně za nimi.

Professor měl dva zamilované koníčky, honitbu a klassickou mythologii. Co se honitby týče, uznával v doktorovi převahu ve znalosti věci. Za to v mythologii neměl soupeře v celém městě. I dnes započal

professor o honbě. Leč thema toto, jindy doktora přímo elektrisující, dnes jakoby ztratilo svého půvabu. Zůstával roztržitým, nebyl při tom jako jindy s tělem s duší. Professor osedlal tedy koníčka druhého, mythologii. Vyprávěl vskutku zajímavě a vždy přiměřeně k okamžitým dojmům. Tak i nyní rozhovořil se o bohyních noci, vílách spánku, o staroklassickém pojetí smrti.

Šuměl borový les, kol něhož kráčeli, les s růžově ozářeným zeleným klenutím, jehož šeré sloupoví kmenů neurčitě již vystupovalo z černé tmy, vyhlédající a plížící se blíže jako šedý čmoud z klínu hlubokých tišin, zalehlých podolů a slatin. Přátelé šli mlčky, zastavujíce se chvílemi dle starého loveckého zvyku při silnějším šustu neb hlasu noční zvěře. Les hučel tiše a táhle jako dozvuk vážných slov professorových. Někde nad měkkotou zabědovala čejka. Bella zbystřila slechy, ale jako řádně vycvičená lovkyně nezaštěkla; čejka, poletujíc jim nad hlavami, doprovázela je kus cesty.

Oba chodci stanuli na úpatí lesem porostlé stráně. Boří táhlo se napřed do nížiny, pak stoupalo do výše. Uprostřed zela srázná, vykotlená stěna kamenného lomu. Stíny modré, hnědé a krvavé honily se po ní a temněly vůčihledě. Na hřebenu stráně prorážel sloupořadím kmenů řeřavé nebe západu. Vůně trávy, šťavnatých listů podrostu, siliční výpar kmenů vanuly s večerním dutím větru s vrcholu do nížiny, až tam, kde v levo košatily se obrovské kytice narůžovělých jabloní, zelenala se louka, bílými vločkami květů posněžená, a ještě níže, kde umírala záře hasnoucího dne v hladině lesklého rybníka. V pravo šedivěly lomenice domů, komíny hutí, a černé již haldy polity byly fialovou párou. Dálky v průrvách a výhledech mezi haldami modraly se nádechem dozrávajících hroznů. Nad městem temnělo se cos, jako šedivé nebe, snad prach, snad kouř, jímž sem tam již probleskovala hvězda.

Jednu výtečnou vlastnost, již dovedl professor oceniti, měl doktor Jelec. Nebylo trpělivějšího posluchače na světě. Poslouchal učené výklady, přednášené v slohu podivném, staroklassicky šroubovaném, zcela vážně. Nikdo jiný, ani vlastní kollegové professorovi tak nečinili. Naopak, smáli se a přezdívali mu mezi sebou deklamatorů. Professor Lebduška vynalezl i nový pravopis český, zjednodušený, jako Drobeček z Jeřábkova „Služebníka svého pána". Měl též podivnou a na esthetika absurdní libůstku. Čistil rád hřebeny, kde který dopadl, a vylamoval jim v horlivosti své zuby. Doma měl pěknou sbírku jehlic a hřebenů. Jinak byl povahy dobrácké a, jak fáma zněla, míval u žen báječné úspěchy. Ale v Bolešně, kdež byl teprve několik měsíců, vyhýbal se tak jako přítel doktor nenápadně, avšak důsledně bližším stykům s něžným pohlavím. U doktora tomu dámy již zvykly, u professora, jehož lepotvárnost dovedly oceniti, je to popuzovalo.

Kol deváté hodiny vkročili oba přátelé do „pumpy".

Oho! ozývaly se výkřiky odevšad, když oholený obličej Jelcův zjevil se ve světle. Ve veselé vřavě, jež se rozpoutala, převládalo basové Hohohó! Truhelkovo.

„Prokop Holý! — Domšo, budeš se ženit? — Cos dostal za vousy, Simsone?"

Vesele odrážel doktor útoky a vtipy, a v brzku zapředen byl do hovoru. Nález, že z příčiny čistě fysické vyvírá jeho rozrušenost a nikoli „z té druhé, duševní", upokojila ho. Humor jeho se vrátil.

Ujišťoval se, že vše to mine jako sen, že bude potkávati ji, mluviti s ní jako s každou jinou známou paní, že půjdou podle sebe životem jako přátelé, pokojně, v jisté vzdálenosti.

Utišení to trvalo i dni následující, a doktor byl vskutku zdravějším. Počal s pohrdáním pohlížeti na útrapy dnů minulých. Jaké chiméry, jaké prázdné fantomy mohou člověka děsiti, že ztělesňuje, co není než dýmem a výplodem předrážděných buněk mozkových, že ztratí i příčetnost.

Zvolna kráčel s matkou z nedělní procházky jarní. Byli v lese, a hovořili vesele a srdečně. Máti rozradostněna zřejmým zlepšením zdraví synova, octla se zase v oblíbené rozmluvě své, radíc synovi vstoupiti v manželství.

„Máš, hochu, věru nejvyšší čas. Kolik je ti vlastně let?"

„Třicet jeden, mami."

„Bože, jak ten čas utíká. Pamatuji se, jakobys se narodil včera. Bylo sv. Lucie, v prosinci. Tedy třicet jeden! To byl nebožtík tvůj otec, dej mu Pánbůh nebe, v tvých letech již na čtvrtý rok ženat. A ženil se také dosti pozdě. Bylo nám oběma sedm a dvacet, když jsme se vzali. František byl již na světě, ty ještě ne. Po vás přišla nebožka Lojzička."

Pokřižovala se a zašeptala modlitbu za duše v očistci.

„Teď jsou jiné časy, mami!"

„Ba že jiné, Domši. Ale proto ne lepší. Na příklad u tebe. Byl bys zdravější, kdybys měl svou domácnost. Co z toho pochází, zůstávat tak dlouho a zbytečně svobodným? Jen zkáza a hřích."

Pohlédla tesklivě na syna, jenž neměnil veselý výraz tváře a pohlížeje do proudu potkávajících neb dohánějících je lidí, pozdravoval známé neb děkoval na pozdravy.

„Ta by se ti líbila?" otázala se matka, vidouc, že syn dívku jakous živěji pozdravil, a že také ona nápadně vlídně děkovala.

„Hezké děvče," prohodil syn.

„Je to slečna Záborská?"

„Ano, dceruška vrchního inženýra."

„No, nezrazuji tě, vem si třeba tu, ale jen se žeň!"

V hlase jejím bylo znáti jakousi žárlivost. „Dokud tu jsem, milý synu, jsi zaopatřen. Ale jsem jako pára nad hrncem, dnes jsem zde, a zítra mne může Pán povolati. Člověk nezná dne ani hodiny. A ráda bych poznala tu, kterou k oltáři povedeš. Abych mohla klidně zavříti oči. Ach, kdybys měl mé oči a mou zkušenost, nehledal bys jen krásu, ale ctnost a lásku. A o té bych ti mohla pověděti, kdybys chtěl."

Nejmenovala ani Dulču Jenšovskou, věděla, že syn se sám dovtípí. Ale ten již neposlouchal. Veškerá pozornost jeho upřena byla na šum, jenž se za ním ozýval, na hrčivý hlas nějaké starší ženštiny hovořící francouzsky a na zvuky jiného hlasu, mladého, jenž jí odpovídal. Naslouchal jemnému frou-frou hedvábné látky, nestejnoměrnému dupkání dvou nožek, jež ze směsi kročejů, úpění kolovrátků a hovoru procházečů

tak jasně a vítězně k sluchu jeho donikalo, že nebyl ani na okamžik v pochybnosti, kdo že to za ním jde, i kdyby neříkala mu to vlastní krev, jež probíhala mu svědivě v žilách, píchala mu do konečků prstů, podlamovala mu nohy a do šlachů vlila trnutí.

Ach, stačil van jejího šatu, stačil lehký dept její nožek, aby rozevlál, rozhrabal bývalé žáry v nový plam.

Proti své vůli, povoluje fysickému téměř nucení ve svalech šíjových, obrátil doktor hlavu, stanul, smekl a uklonil se hluboce.

Paní Spalteholzová se slečnou Graupnerovou právě je doháněly. Nasta oděna byla v měkký, přiléhavý krêmový šat.

„Ach, paní Jelcová," zvolala Nasta v nelíčené radosti, „jsem upřímně ráda, že vás vidím. Po mnohých letech, co jsem z Klemešic, stále čilá a zdravá. To jsem ráda!"

Řekla to s takovým měkkým a lichotným pohledem, že paní Jelcová, s počátku zaražená, chopila se její podávané ruky a upřímně ji potřásla.

Představivši společnici, požádala Nasta skromným způsobem o dovolení, by směla ve společnosti paní Jelcové návrat do města ukončiti.

„Byly jsme s mužem ‚u sedmi bratří' v lese — mimochodem řečeno, překrásná to skupina stromů z jediného kořene, pane doktore — když v tom nás dostihl posel z hutí, že se parní kladivo nějak poškodilo. Muž musil domů, prosil nás, bychom se slečnou ještě zůstaly. Odejel, a my nachodivše se v lese, vracíme se právě pěšky."

„A to je škoda, že pan ředitel nemohl zůstati," řekla paní Jelcová naivně.

„Jsme tomu již zvyklé, není-li pravda, slečno?"

Tato kývla lhostejně hlavou.

„Oh zajisté, stává se tak velmi často."

„Je to těžký úkol a velká zodpovědnost," řekla paní Jelcová.

Doktor pozoroval, že Nasta vyslovuje sykavky stále svým zvláštním, měkkým způsobem, jenž nebyl šišláním.

„Není jist ve dne v noci, chudák," posteskla si Nasta. „Každou chvíli ho volají. Jen jednou za rok béře si dovolenou dvouměsíční, a tu cestujeme."

„Milostpaní zajisté viděla již velký kus Evropy," promluvil konečně dr. Jelec. Nasta otočila se k němu živě.

„A přidejte též Asie, pane doktore. Byla jsem v Jerusalemě, Betlemě a v Nazaretu jsem přenocovala."

Dodala to zvukem radostným, vítězným. Stará paní sepjala zbožně ruce. A naslouchala dalšímu vypravování Nastinu o místech biblických s takovou účastí, tvář její se při vřelém, poetickém líčení tak vyjasňovala, že nejen Nasta sama, leč i doktor seznali, že počáteční, sotva tajená nechuť matčina změnila se v upřímný obdiv a sympatii. Doktor jakoby slyšel, co matka řekne, až přijdou domů: „Taková nábožná duše nemůže míti špatné srdce."

Dříve než vešli do města — doktor bydlil hned v ulici z kraje — dostala paní Nasta do hovoru slečnu Graupnerovu s paní Jelcovou. Ukázalo se, že paní Jelcová byla žačkou dědečka slečny Graupnerovy,

jenž byl z předchůdců Brázdových v Klemešicích a odtamtud dostal se do Prahy ku sv. Štěpánu za varhaníka.

Co slečna hovořila s paní Jelcovou, zvolňovala Nasta krok a promluvila několik slov k doktorovi. Tento odpovídaje jí, přizpůsoboval svůj krok a zůstával mimovolně po zadu. Až pojednou spatřil, že matka se slečnou jsou o pět kroků v předu, on s Nastou za nimi. Nasta schválila novou úpravu jeho vousů, tázala se ho, proč nejezdí na kole, vybídla ho, by se učil lawn tenis a nabídla hřiště při hutích, příhodně a elegantně zařízené. Doktor odpovídal stručně, téměř nezdvořile, koktal a odmítal.

„Proč?“ tázala se paní Spalteholzová, a v hlase tom slyšel doktor tajenou netrpělivost.

Odpovídal pohrdlivě a ironicky.

„Protože nával práce činí mi nemožným to, co navrhujete, milostpaní.“

Zakoktal se a rozzlobil se sám na sebe. Pohlížel jí v oči a ztrácel pásmo myšlenek. Bohpomozi, pomyslil si, stávám se nejapným. Jakýmsi křečovitým úsilím vymanil se z jakési mlhy, jež počala myšlenky jeho kaliti.

Odvrátil od ní zrak a řekl odhodlaně: „Ano, máte pravdu, milostivá paní ředitelová! (Bylo by mu, jakoby slovem tím se otočil proti ní hradbou.) Nutno tak činiti, a budu tak činiti. Vždyť člověk žije jen jednou.“ Zasmál se hlučně a v zápětí se zastyděl. Což je nějaký Mungo? Hraje komedii?

Mluvil o věcech všedních, jež každý mohl slyšeti. Také se tázal, zda pan ředitel Spalteholz umí česky. Nasta pohlédla na tazatele udiveně. Doktor sám podivil se, jak mu otázka ta přišla na mysl.

„Dokud mne neměl, neuměl, nyní umí česky.“

„Bývá to vzácným úkazem u takových pánů,“ omlouval doktor svou zvědavost.

„Ó, on se musil učiti!“

Na slovo musil položila celý důraz své vůle, tak že doktor pochopil, že skutečně nezbylo řediteli než se učiti.

A bylo doktorovi zase, jakoby otáčelo ho cos zvolna, měkce, ale neodolatelně. V uších šumělo mu závratně, jakoby vracel se přílivem šumě, loskotaje nedávno teprve odvedený příval vod. Cos jakoby nadlehčovalo ho, země ubíhala mu pod nohama. Měl pocit netělesnosti, nesamostatnosti, těžiště jeho a rovnováha jakoby vyšinuly se nad zákony fysikální. Krev zabušila mu do hlavy jako úhoz proudu vodního, padajícího s výše.

Nebyl pranic překvapen, když uslyšel doma od matky chvalozpěvy na Nastu. Paní Jelcová nebyla vlastně na Nastu příliš rozzlobena. Jen ješitnost a hrdost mateřskou Nasta kdysi urazila. Vždyť v nitru svém miláčkovi přála zcela jinou nevěstu, lepší, hezčí — dle jejího úsudku alespoň — a také zámožnější. Obavu matčinu, že by jí byl syn znovu odlouděn, dovedla Nasta hovorem i chováním svým rozptýliti. A bylo tak snadno prostou a bezelstnou mysl staré venkovanky přesvědčiti. Dávala přece na syna i ji dobrý pozor, neušlo jí ani slova z toho, co

mluvili. Ó, ona není tak hloupá i když je stará a neučená! A nezaslechla ani jediného důvěrného slova, jediného přeřeknutí, ani jediné vzpomínky na minulost. A to by bylo nejnebezpečnější.

Doktor byl doma v jakémsi šibeničním rozmaru. Proč, nevěděl. Následující dni byl zase horečně činným. V nemocnici, v soukromé praxi, pracoval do únavy, do vyčerpání sil. Byl hovorným a družným jako nikdy před tím.

Professor slíbil mu, že vycvičí ho ve sportu cyklistickém i v míčové hře anglické, ač nechápal, proč přítel jeho pojednou se do toho pouští. Doktor zůstal mu vysvětlení dlužen. Zůstal i sám sobě odpověď dlužen na mnohé otázky vlastního nitra. Nechtěl rozuměti, odháněl pryč dotěravce, ba odrazovým pohybem zavíral chvílemi víčka před vlastním nitrem, před vyvstávajícími z něho představami, volajícími po uvědomění, pojmenování, jež jim odpíral. Odbýval je, když tísnily ho víc a více a tloukly neodbytně, odbýval otázky ty ledabyle, důvody náhodnými, jimž sám nevěřil, kompromissy, frásemi a, zajela-li některá hloub, rychle přivěsil jí rolničku šaška. Za každým vznětem sentimentality vypustil bublinu nízké parodie. Tak se utěšoval.

Měl i jindy své nepokoje sil, překypění mládí, žádostivost žen. Leč nyní všecky ranní vzpomínky těla na frivolní lásky byly zapuzeny jako netopýři východem velkého, zářícího tělesa. Ani stíny ani památky po nich neobjevovaly se v dalekých, dalekých obzorech.

I když nebyl tím, jenž kdysi v zanícení a úctě klečel před oltářem, na němž vzdělán byl obraz její, jako fetiš, něco nepochopitelného, nedotknutelného, vznešeného a svatého — tak hluboko přece neklesl, by nyní jen tak na ni myslil, jako na ty jiné.

Nepožadoval ji vůbec. Vyplivl by opovržením sám před sebou, kdyby jen okamžik na to pomyslil.

Nebyl to cit nervů, ani var krve, ač také nevěřil již v pracně konstruované dřívější schema jakési fysické nemoci. Prázdný tvar, jímž dosud klamal se, přes noc shroutil se, roztál jako sněhuláky, když zdvihne se prudký vítr jižní.

Nebyl ovšem již čist jako tehdy před lety, a proto nemohl nalézti v sobě síly odříci se, ale nepozbyl dosud sebevědomí. (Pokračování.)

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Pokračování.)

Výstup třetí.

Předešlí, mnichové a král. Markýz, převor sami o sobě v ústraní v popředí jeviště.

Markýz.

Ty knězi!

(Převor pokorně se blíží.)

Převor

Klaním se.

(Učiní hlubokou poklonu před markýzem.)

Markýz.

Tys neřek' všecko králi!

Převor.

Bůh Pán a Mistr jest. Co zvěděl ve zpovědi,
kněz říci nesmí již.

Markýz

Klam dal's mi k odpovědi.
Vždyť Pavel druhý, vím, vám určil těžké pády,
v nichž vše lze vyzradit. Tvůj vzdor tě zničí tady!
Král jest mým ramenem. Rci vše, co známo tobě.

Převor.

Však přísahejte mi, že taj jest ve vás v hrobě!

Markýz

Nuž, to ti přísahám, však dám ti díkem za to
pro tvoji Madonnu svůj klobouk, ryzí zlato,
a skvostných svícnů šest, sto hřiven jejich cena.

Převor.

Vše zvíte!

(Přitlumiv hlas.)

V Burgosu když královala žena,
— to Sancha z Portugal — v čas, kdy my byli mladí,
ta Sancha, pro niž my se modlíme tak rádi,
jsouc ženou královou mu dala syna věnem,
jejž měla s pážetem, Gorvónou zvaným jmenem.
Král mnil, že otcem jest, a velmi ctil svou paní,
a onen cizí plod od dob těch zákon chrání.
Syn pak i zdědil trůn i jeho práva jiná.
Pak též se oženil a zemřel maje syna,
jenž útlým dítětem již sešel smrtí zmála.
Tou smrtí únos byl na rozkaz kardinála,

jenž jat jej dal a tu v tom drsném místě zkrušil
mladého Sancha tak.

Markýz
(stranou).

Ó, já to dávno tušil.

(Pohlížeje ven, an převor šeptá modlitbu.)

Syn mého syna on! Mé dítě! Zdaž to snesu
zda uvěřím, an teď již cítím, kterak v plesu
cos ve mně hýbe se, co neznal jsem v své hrudi,
a v starém srdci mém se sladký žár zas budí.
Mé srdce! Jeho led teď divem nebes taje,
a dme se životem i sladkou slastí ráje.
Ó, sladký blesku ráz, již přestál jsem tě, ráno!
Já, tvrdý, miluji! Ó, dítě mé, mně dáno
být otcem! V chvíli tu jest trest to pro mé žití.
Ó, vysvobození! Já ztrhal pouta! Vznítí
se ve mně, cítím to, již mocná síla obrů.
Já žil jsem posud zlu, teď žíti budu dobru.
Mé černé svědomí jak vlčice šlo v bludu,
já mněl vše ztraceným. Teď s nebem spojen budu!
Vše! Otcem, dědem jsem! Ah, od té blahé chvíle
bych moh' se usmáti na slunné vrchy milé
a kradmo pohlednout ve závratnou tu výši,
kde, zrozen z louže mé, on se jak lilje pyší
a říci: „Toť můj syn!“ a ožít! . . . Uvidíme!
To dítě, cítím již, jež zdroje světla tříme,
již vchází v mlhu mou, duch jeho, sladký, vlídný
již zcela zaujal mé duše prostor bídný,
jak teď to činím já, bych nad sebou bděl dosti,
mám v sobě nevinnost, jež v duši mou se hostí,
a jiný člověk jsem a pláču plný vzdorů
a moje děsná noc zří ráno svítat zoru!
Sem, ke mně s světlem tím, mně toto srdce zlaté!
Tys přece milostiv, ó, Bože, pro nás klaté?
Já, králův průvodce, když oběti si hledal,
já černě jeho jas, jenž k hříchům jsem s ním sedal,
já cítím, sladká dlaň jak viny moje hladí.
Ó, teď jsem oddech' si, dřív nesa břímě hadí.
Mé čelo zdvihá se, hle, plné vin a chmurné,
a moh' bych vydechnout až výše do azurné!
Ó, nejsem teď již sám, já miluji a cítím,
hle, on má jenom mne, a já jsem jeho žitím.
Co kol tu propastí? Co nástrahy tu zrádné!
Já bdím však.

(Zamyšlen.)

Světlo mu, mně stín za úděl padne.
Tu staňme pod pláštěm, jenž hlavu mou má v skrytě,
neb otce uhodnout — je ztraceno pak dítě.

(Vrací se k převorovi.)

Převor
(tiše).
Pán slíbil mlčet mi.
Markýz.
Buď klidný jen, můj mniše.
Kdy Sancho vyjít smí již navždy z této skrýše?
Převor.
Hoch, jenž za mrtva jmín, jest statným mužem nyní.
Seigneur vicomte abbé, jenž upřímně s ním míní,
mu titul: hrabě, princ, a král a Výsost zjedná,
až sňatkem s neteří jich duše bude jedna.
(Pohledne do pozadí jeviště, král se v něm objevuje.)
Král!
Markýz.
Král!
(Stranou k sobě.)
Skryj, starče, teď své srdce před tím králem,
jenž bude u tebe teď na výzvědu stálém.
Převor
(tiše).
Teď pozor, aby nic jej nepohnulo k zlosti!
Markýz
(stranou).
Teď, komediante, zas chop se masky ctnosti,
jež tupou k insultům i k pohanám a vzteku,
a úsměv pod čelem skryj svojím jemu k vděku.
Převor.
Tajemství největší pán se mne sňal.
Markýz.
Ba věru!
(K převorovi.)
Nic neboj se!

Výstup čtvrtý.

Předešlí, král.

Král
(stranou).
Já rád na výzvěd duši beru.
(Pohlíží na stranu, jíž právě přišel.)
Tu jsou. Nuž odejdem.
Markýz.
Vy mocný jejich králi,
co pro ně určil jste?
Král.
By šťastnými se stali,
chci mít z nich manžely.
Markýz.
Toť vzácná politika!

Král.

Tak naše Španělsko, krok za krokem ať vzniká.
Ten sňatek, markýze, jest pro mne důležitý.
Pak, až mi kardinál d'Orthez své zjeví city,
věř, Dax a s ním Bayonne že v krátce budu míti.

Markýz
(stranou).

Ó, staré srdce mé teď září, plane, svítí!
Můj syn toť příští král!

(Na znamení královo ozbrojená i ostatní družina králova odchází průlomem. Převor se blíží a pozdravuje krále, ruce na prsou maje zkříženy.)

Král
(k převorovi).

Já nikdy nebyl tudy.

Převor
(ukláněje se.)

Vím . . .

Král.

Nikdy nezřel's mne.

Převor.

Mnich ubohý a chudý
jsem, pane . . .

Král.

Ve svůj zrak váš klášter vezmu nyní.

Převor.

Tam král můj uzří, jak vše k vůli mu se činí.
(Stranou.)
Buď proklet!

Král.

Snad tvůj pán ve Francii.

Převor.

Jest, pane.

Král.

Však biskup urgelský jest tu.

Převor.

Mu čest se stane,
jen proto, v hostu my že biskupa dnes ctíme.

Král.

O všem tom nesmí se nic říc'.

(Don Sancho a doňa Rosa objevují se v pozadí jeviště. Nevidí ničeho z toho, co se děje kolem nich. Král ukazuje je markýzovi a odchází směrem k průlomu. K markýzovi.)

Pojď, uvidíme!
(K převorovi.)
A život-li ti drah, pak mlč!
(K markýzovi.)
Jen rychle dále!

Markýz
(dívaje se na Sancha).

Ty sladké dítě mé, jak krásné jsi! (Odchází.)

Výstup pátý.

Don Sancho. Doña Rosa.

(Don Sancho a doña Rosa, oba v rouše novicův, on s bílou kápí, ona s bílým závojem, dovádí a hrají si pod stromy. Jí jest šestnáct, jemu sedmnáct let. Pronásledují se, skrývají se sobě a hledají se. Smích a radost. Rosa snaží se chytati motýly, Sancho trhá květiny. Vije z nich kytici, již má v ruce.)

Doña Rosa.

Sem dále!

Zde plno motýlů.

Don Sancho.

Však já chci růže stále.

(Trhá plané růže, přidává je ke své kytici a ohlíží se.)

Doña Rosa

(Obdivuje motýla.)

Viz jen, jak onen tam se nad rákosím nese!

Don Sancho.

Vše život, vůně jest!

Doña Rosa.

Slyš, nyní rozdělme se.

Ty vem si květiny, já motýly.

Don Sancho

(Zrak k nebesům povznesen.)

Viz, vzlétá,

kdo řek' by, co tu krás, co sladké něhy zkvétá.

(Trhá květiny do kytice, ana Rosa běhá za motýlem. Sancho ji pozoruje.)

Slyš, Roso!

Doña Rosa

(obracejíc se a patříc na květiny, jež má don Sancho v ruce).

Pro koho to kvítí?

Don Sancho.

Nevím.

Doña Rosa.

Pro mne!

(Vrátí se k motýlům a honí se za nimi. Tito jí unikají, ona se hněvá a domlouvá jim.)

Já vás tak krásné zřím, proč prcháte mi skromně?

Don Sancho.

Vždyť barvu pozbudou, jak dotkneš se jich v letu.

(Snivě a patře na poletující motýly.)

Jsou jako polibky, jež hledají nach retů.

Doña Rosa.

Jej najdou ve květech.

Don Sancho.

Má Roso, drahý květe,

ty's nad ně krásnější!

(Pojme ji v náruč, ona se brání. Obejme ji zcela.)

Doña Rosa.

Ne, já se hněvám, jděte!

Don Sancho.

Vždyť svými budem kdys.

(Doña Rosa sleduje zrakem motýla, a chystá se jej chytit. Motýl se snese na květinu.)

Doña Rosa.

Ó, vizte jej, již sedá,
teď chyťme jej!
(Blíží se s prosebnou něhou k donu Sanchovi.)
Pojď!

Don Sancho
(ji následuje v patách).
Pst!
(Ústa dona Sancha se setkají s ústy doñe Rosy; motýl odletí.)

Doña Rosa.

Ah, ty's jej nechal, věda,
že motýl odletí.

Don Sancho.

Však polibek mám sladký.

Doña Rosa
(pozorujíc motýly a vracejíc se ke květinám).
Jak k nohoum dámy své se všichni vrací zpátky!
Tak, viz, jak přišli zas ti malí zrádci v sídla!
(Pozoruje je, jak poletují.)
Proč v takou dál a výš se nesou? Jaká křídla!
(Don Sancho přichází k ní pln něhy a obejme ji. Ona se mírně zdráhá.)
Před svatbou polibek! Ne, nikdy, nesmím dáti!

Don Sancho.

Nuž tedy vrať mi jej.

Doña Rosa
(usmívajíc se).
Ne.

Don Sancho.

Tak.

Doña Rosa.

Však, k čemu lháti?
Jsem tvá!
(Obejmou se. Jdou si sednout na blízký rov. Ona skloní hlavu na jeho rameno, oba jako v sladkém vytržení dívají se za motýly.)

Don Sancho.

Ó, příroda, ta žije, velká, věčná!
Viz, co tu sdělím ti. Jak s nebes nekonečna
se v zimě na zemi háv snese bílý, chladný;
však přijde duben zas, květ vzpučí, den jest vnadný,
a země přešťastná zas nebi, jež ji chrání,
ty vločky sněhu dá v motýlech štědrou dlaní,
rmut ve ples změní se, modř smavou ve oblohu,
a radost jásajíc zas vzlétá, stoupá k Bohu,
jak tu těch křídel směs ze stínů vzlétá čirá.
Nesmírným pod nebem Bůh srdce otevírá,
v ně vlévá nadšení zář nesmírnou a pění,
a nic jej nezapře, nic nepraví, že není,
neb vše, co učinil, jest dobré.

Doña Rosa.

Miluji tě!

Don Sancho
(chvatně).

Roso!

(Sevře ji pevně v náruč. Motýl letí kolem. Doña Rosa vyvine se z objetí dona Sancha a běží za motýlem.)

Doña Rosa.

Jak krásný jest! Pojď chytit jej!

Don Sancho.

Bůh v skrytě
tu nasel jara kras, by potěšil tvé oči.

(Motýl usedá na keř.)

Doña Rosa
(vztahujíc ruku, aby jej chytla).

Jen hluku nečiňme.

(Motýl odlétá.)

Ah, jak se stále točí!
Již letí!

(Pustí se za motýlem. Don Sancho ji následuje.)

V lilie.

(Motýl letí dále.)

Tak, do barvínků letí.

Don Sancho.

My svými dušemi jsme žili vždy jak děti
druh druhu po boku. Má ženo!

(Motýl letí dále.)

Doña Rosa.

On mne vidí!

(Motýl usedl si na planou růži. Rosa chce jej chytit, vztáhne ruku po něm, ale vztáhne ji prudce zpět.)

Ah, zlomyslný keř, on po krvi mé slídí!

Don Sancho.

Ty růže! Chtějí hle, hned andělů krev píti!

(Mnich v rouše dominikánském objeví se pod stromy, mezi hroby. Nevidí jich. Doña Rosa jej zpozoruje.)

Ah, hle, ten starý mnich, tak cizí vzhled z něj číti.
Mám z muže toho strach. Tož jděme.

(Odcházejí kolem houští stromů. Mnich jde pomalu ku předu, jakoby neviděl nic kolem sebe. Den počíná se skláněti.)

Výstup šestý.

Mnich sám.

Mnich.

Z jedné strany
ta země se svou lží a s lidstvem plným hany,
tu králi, zločinů již plni jsou a zrady,
hlupci a mudrci, jimž není více rady,
tu pýcha, rouhání, jež stále sebe dráždí,

a Dalila, jež lže, a Sancherib, jenž vraždí,
žid, Maur a haeretik, pak Mozarabi s Gébry,
a bledí zvědavci od cifer od algebry,
vše, velcí s malými, jež hyzdí křížmo svaté
a Krista zapřevše v tmách plodí hříchy klaté,
vše, papež, biskup, král i ministr je zmámen . . .
A z druhé strany žhne nesmírný, velký plamen.
Tu člověk žijící a pijící a spící,
tam peklo: prohlubeň, plameny sálající.
Ó, lidské stvoření tak bídné, opuštěné!
Ó, černá dvojí pláň, jíž osud náš se žene!
Ó, smrti, živote! Ples chvíli, pláč jest stálý.
Ó, peklo! Vidění! Ó, propasti, ó, skály!
Toť uhlí ve výhni a pod popelem síra.
Ó, jícne stozubý, propasti tlamo šírá!
Po věčném mstiteli, slyš, věčné, věčné kání!
Ples jednou půli jest a druhou půlí lkání.
To hoří! Slyšet křik: „Má matko!“ „Moje dítě!“
„Ó, milost!“ A tu zřít, jak klesá v prach se řítě
i přízrak naděje; tu oči, tváře plavou
výš nad žár a pak zpět ve výheň spějí žhavou.
Hle, v živých kape leb olovo roztavené.
Svět netvor mučí sám a trpí. Nad ním klene
se práchno hřbitovů, jež bodá oheň všudy,
jak večer červánky když vroubí obzor rudý,
strop vlhký, plný děr a prorván v každé části,
z kad duší věčný déšť se trousí do propasti
a valí na dno se těch výhní, k svému loži
uprostřed pokání, dál než je milost Boží.
Noc, vzlyky. Vítr vždy děr směsí hrozně hučí
a oheň rozdmychá u požár stále krutší,
do síní vniká jen proud lávy gigantický
a nebe: „Nikdy!“ dí a peklo praví: „Vždycky!“
A vše, co na zemi buď z hříchu, z nedbalosti
zle času užilo, v tmu padne v opilosti,
a sveden, bloudě, zpit, v tu chvíli každý padne
to v mžiku jediném do této tlamy zrádné.
Pokání! Propasti! Zda pochybovat lze tu?
Co vidí náš tu zrak? Toť peklo, zjevno světu.
Jak smrtný vane dech mu z úst, jež vždy se šklebí!
Svůj oltář Belial již vytyčil až k nebi,
z tad ostrý dýmá kouř a žárem v jícnu rudý
jak komín ohromný. Tu Vesuv trčí z půdy
a Aetna, Stromboli a Hekla na severu.
Nuž, nač tu mysliti, než vše že k tomu věru.
My máme před sebou, an zeje v naší zemi,
žár temně praštící, a stín a smrti schémy.
My můžem' nahnout se, a v plamenů těch moři

za nocí můžem' zřít, jak zatracenci hoří,
jak vírem točí se a jako jiskry válí,
jak klesnou zpět zas v žár, jenž křídla jejich spálí.
Nic! Žádný útěk tu! Ať zpátky vše se žene
do svojich brlohů, jež uhlím naplněné!
Zpět zas v klín plamenů a žárů chaos vírný!
Vám Satan směje se, ten bídák přenesmírný!
A oni valí se, v té hrůze, vyděšeni,
jak sloupi ohniví, jak jiskry roztroušeni,
ve hroznou bezcitnost těch prostor v divé muce.
Sta hadů ohnivých jim ztlelé líže ruce,
žár hlodá, pije kov, a pohřbívá je smola,
dlí na nich slepota tak děsná prázdná, holá,
a krutost bez konce tím řešetem, jak běsná,
nic nedá projíti, než dvě ta slova děsná:
„Vždy!“ „Nikdy!“ — Bože můj, kým pohne slitování?
Mnou! Já chci člověka již vyrvat z ďábla dlaní,
té touhy plný jsem, žhna lásky velkou mocí.
Tu propast plamenů zas propastí chci zmoci.
Co začal Dominik, já skončím. Peklo, výhni,
tvé víko kovové teď otevř se a zdvihni!
Jak v strašnou propasť tu, ó, Ježíši, ó, Říme,
lze stavit lidstva pád, jež v ni se řítit zříme?
Již vím. Vždyť jinde již to svatý Pavel praví.
Neb orel v letu svém ples proto velký slaví,
že vidí všecko kol a ve všem sluní sebe.
Bych peklo zavřít moh', a otevříti nebe,
co činit? Hranici! A peklo vypáliti
a věčnost zničiti v ráz, mžikem. Duch můj cítí,
že utrpení mžik muk shladí řadu děsnou.
Před zemí hořící pak brány pekla klesnou,
mžik pekla nad večnou pak hranicí tu vzjásá.
Tu hříšným ztráví žár ty bídné hadry masa,
z nichž duše vzlétne tam, kde čistá, nebe tuší;
neb voda tělo nám a oheň myje duši.
Jest tělo blátem jen a duše světlem. Světlo,
jímž nebeský plá vůz, jež v kola jemu vlétlo,
to bělí duši jen, k níž příbuzenství tuší.
Dám tělo za oběť té nesmrtelné duši!
Ký otec váhal by a která matka, zřící
své dítě předrahé té svaté na hranici,
to dítě, jehož křtem ta tekoucí jest láva,
jež zmohši démóna, se andělem teď stává?
Toť pravý výklad jest pro slovo: Vykoupení.
Tu věčná Gomorrha, tu věčný Sion. Není
pak možno, plesu špet by vstoupil z nenadání
z toho, jenž sám jest jas, v tu, jež jest v ohně plání.
Však Bůh nám aspoň dí svou budoucnost si spasit.

Jen zatracenců víc! A žár, jejž nelze zhasit!
Ah, čas již svrchován. Hle, vláda, svět jež týrá!
Již Ježíš po druhé ve krvi proudech zmírá,
a svět se řítí dál, zlý, zrádný, prostopášný,
a stále hříšnou sněť ten strom vyhání strašný,
strom zla, v nějž dobrý Bůh ji nazpět pudí vždycky,
již Eva ohnula však kdys až po ret lidský.
Jen víry víc. Žid prost. Mnich slibu nevšímá si,
a naše jeptišky si růst nechají vlasy,
ten vytrhává kříž, ten šlape po hostii. —
Jak pod kopřivou květ, cnost pod hříchy se svíjí.
Již klečí papež sám a před kým? Před svým Bohem?
Ne, před císařem však a Řím po věku mnohém
dřív králům poddán byv, teď klesá pod Ninive;
jen ještě krok a svět je ztracen! Avšak, dříve
zřít musí příchod můj a se mnou lásky vroucí,
já vzedmu dechem svým žár hranic nehynoucí.
Ó, země, duši já za cenu spasím masa,
dám přikázaní ti a se mnou přijde spása.
Již Bohu sláva buď. Vše plesej. Srdcí skály
již puknou, hranice svět celý obeplály.
Já zvolám, Stvořitel co v Genesi již vece:
Buď světlo! Na ten hlas se ohněm vzdují pece,
jímž zemi zasypu a věchti, dýmem, uhlím,
jímž chladné povzbudím, žár v údy vliju ztuhlým,
autodafé dám vzplát, že svět je nezřel, cítě:
jsem vítěz nad peklem! Ó lidstvo, miluji tě! . . .

(Zdvihá zraky k nebesům, ruce maje složeny, ústa blahořečí, všecek u vytržení. Za ním z obruby jakéhosi křoví, jež jest v pozadí hřbitova, vychází mnich, ruce maje na prsou křížem složeny, s kapucí spuštěnou. Za ním z jiné strany mýtě druhý a za tímto třetí mnich. Tito mniši, odění v roucho augustinianské, stanou mlčky a bez pohnutí v malé vzdálenosti za mnichem dominikánským, jenž jich nepozoruje. Jiní mnichové přicházejí tímtéž způsobem, sami a mlčky a sestupují se vedle prvních. Všichni mají ruce zkřížený a kápi shrnutou. Tváří neviděti. Za malou chvíli utvoří za dominikánem jako polokruh. Tento se rozestoupne a viděti jest biskupa, přicházejícího z pozadí, jež tvoří stromy, s kápí na zad spuštěnou, s berlou v ruce a mitrou na hlavě uprostřed dvou arcijáhnů. Jest to biskup urgelský. Přichází pomalu, následován převorem, jenž sám z mnichů má kápi zdviženou. Biskup zastaví se, nepromluviv slova, uprostřed polokruhu mnichů, jenž se za ním zavírá. Dominikán ze všeho toho nepozoroval ničeho. Den kloní se již k večeru.)

Výstup sedmý.

Dominikán, biskup urgelský, převor, mniši.

Biskup.

Vy svědky jste, že já, Jan biskup váš vždy zdatný,
jdu soudit muže zde, ať dobrý jest či špatný,
a dřív jej vyslechnout; neb soudní řád, jenž platí,
sic trestat dovolí, však chce dřív varovati.

(Mnich se obrátil. Pozoruje vážně celý výjev tento. Nezdá se, že jest pohnut. Pohlíží na biskupa.)

Kdo jsi?

Mnich.

Mnich kazatel.

Biskup.

Tvé jméno?

Mnich.

Torquemada.

Biskup.

Že posedl tě prý kýs démon, jeho váda
a přízrak posmrtný prý stále tebe stihá.
Jest tak to?

Mnich.

Přede mnou jen skutečnost se zdvihá.

Biskup.

Ah, fikce!

Mnich.

Stačí říc, že vidění v nás plane.
Zřím Boha.

(Upřev svůj pohled na mystický triangl pozlacený, na vrcholu velkého kříže na hřbitově).

Co chceš ty, ať činíme, můj Pane,
my kněži před světlem Tvým, které věčně svítí?
Zřít strašný zákon jen a čirý? Jej jen zříti?
Toť hrozné. Co však já? Co mohu?

Biskup.

Slyším fámu,
dle tebe všichni my, my doktoři jsme v klamu,
když v hnus jmem' bezbožce, tak jako dravčí plémě.

Mnich.

To, páni biskupi, váš klam.

Biskup.

Aj, červe země!

Mnich.

Buď láska bezbožci, buď spasen!

Biskup.

Nuže, tu viz,
že ono lžidogma, v němž Didier Lombard uvíz',
tě svádí, a že snad dle snů tvých, zásad, v příští
se peklo v hranici již tratí a se tříští;
Jak plamen posílá vše mrtvé v nebes bělo,
tak duše pro spásu že spálit třeba tělo.

Mnich.

To pravda!

Biskup.

Mnichu, slyš, kýs přelud tebe zchromil.
Zlo, tento smutný strom, má za kořeny omyl.

Mnich.
Máť duše s tělem styk s tím hříšným v povržení.
Jeť: spálit očistit.
Biskup.
Toť hrozný názor.
Mnich.
Není!
Biskup.
Lež!
Mnich.
Pravda! A já chci jít za ní činy svými.
Biskup.
Ty zmije!
Mnich.
Věřím v ni!
Biskup.
Aj, neodvoláš-li mi,
se hleď! Já poroučím, já, by se's kál, teď z bludu,
a nevěřil v něj již.
Mnich.
Zda, nízký, selhu v trudu?
Ne, ztrvám!
Biskup.
Tvrdá šíj!
Mnich.
Sněm lateránský dosti
i třetí Innocenc mi svědkem.
Biskup.
V poslušnosti
smíš na vše mysliti, však jako zbojce na nic.
Hle, synu, vždyť tvůj blud můž' vznítit žáry hranic,
on schisma vznítit můž'. Bij v prsa se a řekni:
Jsem v bludu!
Mnich.
Pravdu mám!
Biskup.
Z té doktriny se smekni,
jak Bruno d'Angers kdys se kál, chtě velkým býti.
Mnich.
Já velkým nechci být jen malým vždycky v žití.
Biskup.
Toť pych!
Mnich.
Ne, víra to!
Biskup.
Však co chceš ještě zmoci?
Mnich.
Jdu bos v Řím, výstrahu bych Svatému dal Otci.

Biskup.
Vždyť on přec rozkázal, bys, bídný pse, byl souzen.
Mnich.
Tak bývá štěkem psa vždy také pastýř zbouzen.
Já vzbudím papeže. Však on mne uslyší tu.
Biskup
(k okolostojícím, ukazuje jim mnicha).
Toť dravec, synové.
Mnich.
Nu ovšem, žeť pln citu!
Dělť svatý Pavel přec: Bez lásky víra zhasí.
Biskup.
Tě svádí textu tresť, jejž's špatně uved' asi.
Sixt čtvrtý, pastýř to, jejž svět ctí v časů změně,
chce oltář krutý míň a víru přísnou méně,
v něm shovívání zář jak svatost stejně svítí.
Toť dobře, také že chce pravdu ozbrojiti.
Již inkvisice, hle, se mírní. Svět to cítí,
když papež ruku vznes', že žehná, nechce bíti.
Již sotva vidíš kde kouř z hranice se valit.
Mnich.
Jsem zděšen zchabnutím, jež přišlo tedy na lid.
Již oheň pekelný tou měrou šlehá, čmoudí,
jak z hranic ztrácí se.
Biskup.
O duše, v tmách jež bloudí!
Co tedy chceš?
Mnich.
Chci svět jen spasit zcela prostě.
Biskup.
Jak?
Mnich.
Ohněm.
Biskup.
Chraň se jen, to krutého máš hostě.
Mnich.
Vždyť lékař nebývá přec nikdy mistrem léků.
Biskup.
Však rci, v co doufáš, mi.
Mnich.
Být vítěz z Boha vděku.
Biskup.
To zvíme.
(Ukazuje mnichu otvor v hrobce.)
Vstup teď tam!
Mnich.
Co jest to?

Biskup.

Hrob, zda libo.

Mnich.

Nuž jdu.

(Odchází k hrobce.)

Biskup.

Pojď ještě zpět. Vždyť čas jest.

Mnich.

Introibo.

Biskup.

Teď zpytuj!

Mnich.

(zrak k nebi zdvižený).

Bij teď jen již kněze svého, Pane.
a mocná vůle Tvá ať nyní se tu stane!

(Jde ke hrobce a stane na pokraji.)

Biskup.

Ty svému biskupu jsi vázán poslušností.
Kdo nad klášter chce čnít, mu činí úkor dosti.
Máť církev povinnost v noc vrhnout také údy,
jež prou se.

Mnich

(stoje na prahu hrobky).

Amen.

Biskup.

Já ti káži, mnichu tudy,
bys poslech'.

Mnich.

Ne.

Biskup.

Vstup na schod!

(Mnich sestoupí nohou na první schod.)

V Kristu kárně
tě vzývám: Odvolej!

Mnich.

Ne.

Biskup.

Postup!

(Mnich sestoupí na druhý schod.)

Kaj se!

Mnich.

Marně!

Biskup.

Vstup níž!

(Mnich sestupuje na třetí schod.)

Já biskup jsem i soudce. Vzdej se scestí.
Jest blud to barbarský a lživý.

Mnich.

Pravdou jesti!

Biskup.

Mně ustup!

Mnich.

Ne.

Biskup.

Vstup níž.

(Mnich sestupuje níž. Nevidět ho již jen do polovice těla. Biskup popojde o krok k němu a blíží se k otvoru v podzemí. Ukazuje mu, co tam vše jest.)

Hle, džbán v němž voda v sklonu,
a chléb ten ječmenný. Tu navždy spustí clonu,
jež s dnem tě rozvede. Pak hvězdy v nebes středu,
vše zmizí.

Mnich.

Buď!

Biskup.

Vstup níž!

(Mnich sestupuje. Nemá nad hrobem než již jen hlavu.)

Však rozvaž ku posledu,
Jdeš v prostor bez vzduchu, tvůj zjev jak plam v něm shasne.
Hlad! Žízeň! Umříti! Toť věru strašno!

Mnich.

Krásné!

Biskup.

Vstup níž.

(Mnich zmizí pod zemí.)

Mnich.

Jsem na dně již.

Biskup.

Teď kámen na něj v chvaty.

Hlas mnichův.

Jen v čin!

(Na znamení biskupovo dva mniši počnou táhnouti balvan ke vchodu schodiště. Před samým přiklopením ho najednou se zastaví, nechavše jen malou skulinu. Biskup se shýbá přes tento otvor.)

Biskup.

Při Ježíš sám, a Petrův prsten svatý!
V mžik bude pozdě již a noc se chmurně chýlí.
Zda zřekneš se?

Hlas mnichův.

Ne.

Biskup.

Máš jen jedinkou již chvíli.
Nuž, ustup šílené a smělé od haerese
a zřekni se jí.

Mnich.

Ne.

Biskup.

Mír s tebou!

(Oba mniši přitlačí balvan, a hrobka jest zavřena.)

Modleme se!

(Všech ruce se sepnou. Mniši sestaví se v průvod o dvou a odcházejí krokem zdlouhavým, biskup jde za nimi poslední. Zmizí pak ve stromech. Slyšet je zpívat zpěv za mrtvé. Hlasy jejich vzdalují se, zmírajíce.)

Vzdálené hlasy mnichů.

De profundis ad Te clamavi, Domine.

Hlas v hrobě

Svět, Pane, v milost vem, ať bídný nezhyne!

Hlasy mnichův.

Libera nos!

Hlas v hrobě.

Můj Bůh mne spasiž!

(Vstupují don Sancho a doña Rosa.)

Výstup osmý.

Mnich v hrobce. Don Sancho. Doña Rosa.

(Don Sancho a doña Rosa vycházejí z houští. Stanou na pokraji jeho. Pohlížejí na sebe a na samotu kolem sebe. Chvíle mlčení. Jest téměř již noc.)

Don Sancho.

Duše naše,
že tak se milujem', jak děti, sladce, plaše,
se pojí, a má dlaň v tvé hledá svoje nebe,
a nevím, vábím-li či následuji tebe.
Jest jakés tajemství, věř Roso, mezi námi,
neb v tomto klášteře jsme dva chováni sami.
Kde jsme? Zda víš? A proč nás chtějí zavírati?
Však, to mi lhostejno. Vždyť smím tě milovati.
Já jsem váš kavalír, a vy jste moje dáma.
Však, abych přiznal se: Co jest má duše sama?
Má duše , toť tvůj dech, dech nebes, pramen žití,
jenž proudí se z tvých úst a ve tvém zraku svítí.
Má duše žije jen vždy s tvou. — Tvůj závoj bílý
mi vadí. Polibek!

Doña Rosa.

Ne.

(Nechá mu jej vzíti, pak zavěsivši se na jeho rámě, ukazuje mu nebe.)

Viz tu hvězdu, milý!

(Oba uneseni dívají se v noc.)

Hlas v hrobě.

Svět hříšný, Pane, spas!

Vzdálené hlasy mnichů.

Sit pax sepulcris, ite!

Hlas v hrobě.

Slyš, Bože!

Doña Rosa.

Slyšíš zpěv?

Don Sancho.

Ne, jakés hlasy skryté!

Hlasy mnichův.

(Vzdalují se, neustále slábnouce a zmírajíce v dáli.)

Onus grave super caput.

Doña Rosa.

Teď víš, kdo zpívá;
zpěv nočních ve stínech, ten nejvíc slasti skrývá,
zpěv svatá obět jest, již nebe z plesu bere.
Vše tudy miluje. I my též.

Hlasy mnichův.

Miserere!

Hlas v hrobě.

Miserere!

Don Sancho.

Však ne. Toť výkřik. Kdosi volá.
Jsem jist. Z kad výkřik ten?

Doña Rosa.

To z kaple, tamhle z dola
zní hymna večerní.

Don Sancho.

Ne.

Doña Rosa.

Noc a páry její
vše klame.

Hlas v hrobě.

Ježíši!

Don Sancho
(poznávaje kámen, jenž zavírá hrobku).

Zde jest to!

Doña Rosa.

Já se chvěji.

Don Sancho.

Kdos tamo dole jest.

Doña Rosa.

Ah, mrtvý mluví.

Hlas v hrobě.

Bože!

Don Sancho.

Tu člověk živoucí má v hrobě strašné lože!

Doña Rosa.

Jen nechoď k němu blíž. Toť zjev a přízrak noci.
Věř, mrtvý ten chce vstát.

Don Sancho.
(téměř prudce).

Teď přispěj ku pomoci!

(Klekne a snaží se odzdvihnouti kámen. Rosa přiklekne k němu a pokouší se rovněž jej nadzdvihnouti. Don Sancho obrací se na ni, usmívaje se.)

Byl-li tam odsouzen, ať tebou dojde spásy.
(Nahýbá se nad kámen a volá:)
Zde někdo naříká?

Hlas v hrobě.

Kdo tu, já slyším hlasy?
Přispějte k pomoci!

Don Sancho.

Hned!
(Oba opírají se vší silou o kámen na hrobě.)
Nelze odvaliti,
ni hnout tím balvanem. Však odkud páku vzíti?
(Zpozoruje na několik kroků onen železný kříž na hrobě blízko zdi.)
Ah, hle, ten kříž!
(Vstává a jde k němu.)

Doña Rosa.

Ne, ne!

Don Sancho.

Tam člověk ve tmu spjatý.

Doña Rosa.

Mám strach, když brát tě zřím ten kříž, ten předmět svatý.

Don Sancho.

Věz, bude světějším po této spáse pravé.
Já rvu jej, Ježíš pak to schvaluje.
(Vytrhne železný kříž.)

Doña Rosa
(znamenajíc se křížem).

Crux, ave!

Don Sancho
(prohlížeje kříž, jejž drží v obou rukách).

Toť páka výborná. Teď musím kámen míti.
(Přivaliv kámen přede hrob, podloží jím páku. Vtěsná pak hrot kříže pod kámen náhrobní, a oba oprou se vší silou o páku.)
Ah, smrt si nechce dát své víčko otevříti,
zlá práce.
(Oba ustavše, oddychují si.)
V klášterech tak mnohý hřích má lože.
Věř, věci podivné se dějí tu.

Doña Rosa.

Můj Bože!
Mám strach.

Don Sancho
(pokládaje páku).

Ten balvan jest tak těžký.

Doña Rosa.

Již se chýlí
a zvolna vzdává se.
(Kámen počíná povolovati.)

Don Sancho.

Teď ještě trochu síly!
(Rosa tlačí na páku, Sancho odzdvihuje kámen, hrob se otvírá.)

Doña Rosa
(tleskajíc).

Tak!

Don Sancho
(dívaje se do černé díry).

Ah, jak děsný hrob, jejž hyzdí plísně sledy.

(Mnich vystupuje pomalu z jámy. Upírá ustavičně svůj pohled na dona Sancha a doñu Rosu.)

Doña Rosa.

Toť živý člověk jest ten mnich, ten stařec šedý.
Ó, štěstí, že jsme tu jej mohli uslyšeti.

Mnich.

Tu spásu, přísahám, já oplatím vám, děti!

(Pokračování.)

FRANT. KLEMENT:

Z Bajrutu do Tarta.

(Dokončení.)

Při prohlížení města zmocnila se mne druhého dne jakási slavnostní nálada, neboť celým tamějším ovzduším vane přídech z dob dávných evropských staletí, a vyjímajíc nynější pestrou oživu, připomíná zde velmi mnoho značek dobu udatných křižáků. Zdejší, ve stálém šerosvitu se nalezající a mnohými oblouky překlenutá směsice klikatých ulic a uliček, vyniká pevně stavěnými budovami a poskytuje s četnými arkýři, špičatými dveřními a okenními oblouky, malými cimbuřími, silnými zdmi, tarasy, balkony a pěkně tesanými znaky rytířských křižáků, svérázně poutavý celek nevšední malebnosti, proti němuž je „ulice rytířů" na ostrově Rhodu pouhým stínem. O dobrou pitnou vodu není zde nouze, její šumné proudy rozvedeny jsou po všech částech města a zásobují všechny budovy a zahrady. Ve zdejších nepříliš rozměrných bazárech nalezne cizinec orientalské výrobky z kůže, v městě zhotovené hedvábné a bavlněné látky, tarabulské pověstné mýdlo, chutné druhy ovoce a výborné zeleniny. Cizincům nabízejí kupčíci starožitné mince, z korálů vyrůstající houby a krátké sukovité palice, jimiž domorodci plazy zabíjejí. Z 31 tisíc obyvatelů připadá na Tripoli 23.500 a na přístavní město el-Mina 7500, z nichž je v celku 24.300 Mohamedanů, 4800 Řeků, 1600 Maronitů a 300 Arménů a jinověrců. Šestnáct mešit a mešitek, 7 kostelů a kaplí stačí pobožnosti různých vyznání, a četné kláštery a školy evropských a amerických misií vzdělávají zdejší vědychtivou mládež. Mezi vyznavači víry prorokovy jest několik vynikajících imamů učenců, jimž svěřeno opatrování značných knihoven, v nichž prý jsou umístěny zbytky pověstné, kdysi 100 tisíc svazků čítající sbírky, která při zmocnění se města křižáky částečně shořela.

Za přispění známého důstojníka obdrželi jsme svolení k návštěvě mohutného hradu Raymundova, jehož podzemní, hluboko do skály vytesaná sklepení, obrovské pilíře, spodní zdivo, dále nádvoří s otevřenými oblouky a sloupy po způsobu starých evropských hradů zbudovány jsou, kdežto rozsáhlé síně v poschodích, věže s arkýři, cimbuřími a nahoře položenými terasy saracenské rozdělení prozrazují, kdežto novější viditelné změny stavební a zejména dělové střílny turecké době přináleží. Celkové vzezření hradu imponuje dosud jak náleží, pohled s východního, nejvyššího tarasu překvapuje malebností a uchvacuje při sklonu zřítelnic do závratné hlubiny, v níž říčka Kadiša rychlým tokem plyne.

Jízda po tramwayi, město s přístavní osadou el-Mina spojující, nepostrádá zajímavých a rozmarných okamžiků. Až na vzdušné, velmi vkusné, lehké, zeleně a bíle natřené, arabskými nápisy opatřené vozy francouzské výroby a na anglické koleje, jsou koně, mezci, kočové, konduktoři a P. T. obecenstvo původu arabského. Usedneme mezi pestrou směsici oturbaněných kupčíků, zaplatíme pět čtvrtin piastru, a za nedlouho klusají čtyři, četnými střapci a rolničkami vyšňoření tahouni uprostřed pěkných zahrad, z nichž tu a tam selské domky vynikají, směrem severozápadním k moři. Na galerii povozu sedí slanečkově natlačená směsice chudých pasažerů, kejklajících bosími neb trepkami opatřenými končetinami s vyčnívající rampy do vzduchu. Obecenstvo počínalo si jak náleží hlučně a po dvaadvacítiminutové jízdě opouštělo spokojeně tramwayový vůz. El Mina tvoří obyčejnou přímořskou osadu, jejíž nepatrný, okruhem nevelkých, mbarit t. j. pilníky zvaných ostrůvků chráněný přístav menším lodím útulek poskytuje, kdežto parolodi venku v otevřeném moři zakotvují. U břehu nalézají se výpravny paroplavebních společností, dále četné chany, skladiště a několik arabských kaváren. Devatenáct millionů franků obnášející vývoz pozůstává z tabáku, mýdla, hedvábí, bavlněných látek, pomerančů, koží, mycích hub a některých z Aleppa přivážených surovin, kdežto import evropské výrobky všeho druhu tvoří a úhrnem asi 13 millionů obnáší. Přístavní oživu tvoří četní rybáři mořských hub, nakladači, budovatelé menších lodí a bárek, kupčíci, jednatelé a zevlující sebranka různých národností.

Výtok říčky Kadiša — též Bu Ali zvané -- nalézá se za přístavním městečkem, asi 20 minut na severovýchod. Při pobřežní cestě spatřujeme tři, k ochraně přístavu ve středověku z kvadrů a ze zbytků žulových sloupů zbudované věže, a tentýž počet stojí nad písčitým okrajem moře při městě samém. Uprostřed cesty mezi el Minou a vyústěním říčky Kadiša stojí nejlépe ze všech dosud zachovaná „lví věž“, nad jejíž branou dříve vytesán byl znak Raymundův. Pohled s moře na Libanon, město Tripoli a vodní hladinu jest za měnivého osvětlení při západu slunce stejně krásný jako v Bajrutu.

Za naší přítomnosti odehrál se v bezprostřední blízkosti přístavu velmi rozčilující výjev. Opodál pobřeží pluje totiž téměř stále lodice s celními zřízenci, kteří všechny lodi bedlivě pozorují a střehou, aby z nich nemohlo býti zboží podloudně ku břehu dopravováno. Právě, když jsem pohlížel na nedaleký ostrůvek Taulin, zahoukla pojednou z vodní hladiny střelná rána, pak rychle druhá a třetí, a v tom okamžiku

přistála chvatně nedaleko našeho stanoviska malá bárka, z níž vyskočili dva mužští s objemnými balíky na zádech a pádili mezi nedaleké budovy, kde ihned zmizeli. Několik nakladačů zboží mohlo se prchajících lehce zmocniti, avšak ani jediný nezastoupil podloudníkům cestu, ba někteří na ně pokřikovali, aby si jen hodně pospíšili, a když pak celní zřízenci přistáli, byli podloudníci dávno v bezpečí. V malém ihned zabaveném člunu nenalezli nic a, soptíce vzteky, ubírali se k celní budově, aby případ oznámili. Že by se podobnou střelbou lehce mohlo přihoditi vážné neštěstí, o to se nikdo nestará, a kolem hlav fičící kule zde pranic neznamená.

Pro milovníky bavorského „Spaten" budiž zaznamenáno, že jest v el Mině slušný hostinec, jehož majitel tento mok má na skladě a také skromné požadavky kuchyňské dle možnosti uspokojuje.

Za hrozného vedra — neboť sálavý šerky vanul dosud velmi prudce — uháněli naše koně druhého dne odpůldne z Tarabulu směrem severním k rybníku proroka Muhameda, u něhož prý tento kdysi odpočíval (?) a množství stříbro- a zlatolesklých rybek vlastnoručně krmil. Blíže nádržky s křišťalově čistou vodou stojí mausoleum (tirbi) šécha el Beidani, do něhož nás strážný derviš vpustiti nechtěl, jen na zamřížované okno nás odkazuje, jímž jsme však nic pozoruhodného spatřiti nemohli. V ustanovený den putují na toto posvátné místo každoročně četní Mohamedáni, aby konali zde pobožnosti a házeli rybkám potraviny. Utratili by život každého smělce, jehož by při uzmutí těchto posvátných vodních bytostí přistihli. Pod mohutnými duby křemeláky odpočívalo se nám jak náleží, a v podvečer ubírali jsme se po horském svahu a středem starých olivových hájů zpět do našeho tarabulského ležení. Štědrá příroda poskytla Syřanům nadmíru užitečný olivový strom, který vším právem považován jest zde ve své odvěké domovině za znak občanského štěstí a blahobytu. Suchá, polokamenitá půda, krátká mírná zima a dlouho trvající bezdeští za stálé sluneční záře podporují utěšeně jeho vzrůst. Syrský a palestýnský olivový strom liší se v zevnějšku dosti znatelně od evropského, a tak mnohému cizinci se na první pohled ani valně nelíbí. Dlouhé, úzké listy jeho šedých haluzí vyznamenávají se na hořejší části temnou zelenou barvou, spodem jsou světlejší se stříbřitým odleskem, a koruna jeho honosí se stále nádhernou zelení. Ratolesti vynikají ohebností vrbových proutků, a malé bílé kvítky rozevírají se z jemných hroznîčkovitých závitků. V mládí je kůra olivy šedozelenavá, s pokračujícím stářím padesáti, sta i více let, zevnějšek její vráskovatí, trhliny se brázdovitě rozšiřují a následkem různých přírodních vlivů nabývá vzezření silně ovětraného. Zub času vyhlodává v olivě dutiny, část jejího mohutného těla bortí se do nitra, vypadává, a do hlubokých jizev dují větry, a šlehají pršky dešťové. Ale přes to, že prožil dlouhá staletí, a že příznaky stáří jakož i značná sešlost tohoto starce mezi stromy tíží, bují z něho nové svěží ratolesti, kteréž kvetou a hojné ovoce přinášejí. Kde béře oliva po dlouhé, dlouhé věky svou pružnost a bujarou sílu? Jen z mohutné, daleko a hluboko rozvětvené soustavy kořenů, jejichž síťovitě rozložené pletivo mocně do země proniká, nový život čerpá a majiteli, kterýž se o strom takřka nestará, tisíceré plody a značný užitek poskytuje.

Olivové ovoce s velkými kamenitými peckami nakládá se zelené a nezralé, ale též hnědočerné, dozrálé a slouží jako zákuska k denní potravě. Olivovým, krásně žlutým lisovaným olejem mastí a smaží se pokrmy, a Syřan i Palestýňan náruživě rádi namáčejí si chléb do této výživné tekutiny, užívajíce horší jakosti k osvětlování příbytků. Pomazání olivovým olejem poskytuje dle starých názorů lidskému tělu pružnost a sílu, avšak za našich dob se ho mnoho k tomuto účelu neužívá. Zdravého, pevného a pěkně žilkovaného dřeva upotřebují zejména soustružníci k výrobě mnohých předmětů, a nepotřebné odpadky, kořeny a kůra slouží za palivo. Dle většího neb menšího počtu olivových stromů v syrských a palestýnských osadách může cestovatel dosti přesně chudobu neb blahobyt obyvatelů posouditi. — — — — —

Málokterý cizinec ubírá se z Tarabulu přes Amrit do Tarta, neboť padesát kilometrů dlouhá, většinou v rovině Džunije vedoucí cesta leží opodál hlavních turistických směrů, a cestovní poměry jsou v této končině co možná nejbídnější. Mne lákaly především některé starobylé stavby jakož i památné zříceniny, a bez dlouhého otálení nastoupil jsem urychlený pochod pěknou, do Hoemsu směřující silnicí. S počátku vede cesta podél mořského břehu, jenž tvoří záliv Džun Akkar, a v pravo sahá obsáhlý rozhled po úrodné rovině Džunije. V klusu jedeme přes mosty říček el Barid (Bruttus) — s nepatrnými troskami staré Orthosie (?) — pak Arka, za níž ze svěží zeleně osada Kuleiat vyčnívá a po dvou dalších kilometrech (za říčkou Akkar) opouštíme hlavní silnici a zabočujeme na cestu v levo, kteráž směřuje na sever. V těchto končinách panovala před třiciti lety značná nejistota, a loupežné družiny horských Nosarijcův sjížděly do roviny a přepadávaly cestující kupčíky, domorodce i cizince. Následkem vzmáhání se stavu rolnického a značného rozmnožení obyvatelstva, kteréž se řádění těchto lotrů násilně opřelo, panuje tam nyní dosti značná jistota, a cizinec se nemusí strachovati, že bude zákeřně přepaden. Z jara poskytuje planina Džunije stejně rozkošný obraz jako rovina Saron v Palestýně. Na dohled oka rozkládají se tam květnaté koberce vonných anemon, lilií, jetelů, slézovitých a jiných pestrých rostlin, kteréž v pokročilé roční době v slunečním zážehu hynou. Plnou hodinu trvala cesta od říčky Akkar k „velké řece“ Nahr el Kebír (stará Eleutheros), kteráž snad dle božstva Foiničanů „Kebir“ zvána byla a nyní rozhranní mezi pohořím Libanu a horstvem Nosarrijů (Ansariů) neb Ismaelitů tvoří. Přímořská država Foiničanů sahala až na tato místa, a z četných zde kdysi kvetoucích a přírodními dary v hojné míře požehnaných osad nalézají se zde nyní jen nepatrné zbytky. Těsně při řečišti Kebiru, v jehož korytě hojnost dobré, hlavně z horských přítoků el Khalid (jižního) a el Hoesn (severního) pocházející vody plyne, setkal jsem se s několika rodinami Nosairiů, jejichž mužští členové dle střihu arabského, a ženštiny v bílé dlouhé košile s přehozem téže barvy oblečeni byli. Postavy všech vynikaly nad obyvatele Libanu značnou velkostí i silou, avšak pátravé a nejistě těkavé pohledy, jimiž si mne prohlíželi, nezbuzovaly mnoho důvěry. Neobyčejně zajímavé a nevšední malebností vynikající pohoří Nosairijů možno navštíviti jen za přispění a vydatných ochran vynikajících pohlavárů těchto končin,

a v celé Syrii nebylo mi kladeno tolik překážek jako na svízelné cestě starým Mons Bargylem.

Na dalším pochodu od Kebiru směrem k říčce Abraš pozoroval jsem četné, z mořské hladiny vynořující se hlavy obrovských vzduch lapajících želv, jichž se zde dle sdělení domorodců značné množství objevuje. Opodál na svahu horstva leží stará, z dob byzantinských pocházející a později křižáky znovu zbudovaná tvrz Jahmur se stejnojmennou osadou, v níž se vedle prastarých zbytků zdiva i několik rozměrných sarkofagů nalézá. Asi hodinu cesty za říčkou Abraš — čtvrt hodiny před potokem Kible — objevují se tu a tam roztroušené dávnověké náhrobní pomníky města Marathos, zvané dle říčky opodál plynoucí zříceninami Amritu. Když byl ostrov Arados obyvatelstvem přeplněn, usazovali se další osadníci na blízké pevnině, a tak povstala města Marathos a Antarados, která králům z Aradu z kmene foiničanských Arvaďanů přináležela. Zejména Marathos zmohutněl v krátké době v míře tak značné, že vypověděl vládnoucímu Aradu poslušnost, a tak se stalo, že podnikal časté zápasy s ostrovními Arvaďany. Po zkáze četných pobřežních měst Foiničanů přikvačila zkáza i na Marathos, a pozdější nepatrná, za dob Římanů už jen živořící osada, zanikla v nedlouhé době nadobro.

V levo i v pravo podél cesty spatřují se skalní hroby, z nichž jest nejpozoruhodnější „Hadžar el Hubla“ — kámen těhotné ženy — dále trosky malé pyramidy a podzemní tříkobková hrobka s výklenky. Asi na dohoz kamenem dále stojí v levo za cestou mohutná skála tvaru kostkového, bez odporu též památný hrob, a mezi houštinou asi 130 kroků opodál vyniká čtvercová, z ohromných balvanů sestavená, „Burdž el Bezzak“ (hlemýždí věž) zvaná hrobka, kteráž dle neklamných známek pokryta byla prvotně jehlancovitou věží jako Zachariášova hrobka v údolí Josafat. Po straně nalézá se vchod s okénkovitým otvorem, a nad ním a uvnitř spatřují se prázdná komora a schodiště, stoupající k okraji vyčnívající římsy. Poněvadž není uvnitř síně ani výklenků ani pater k ukládání mrtvol, soudím, že toto mausoleum jen pro jedinou osobu určeno bylo. Za říčkou Kible, od hlemyždí věže asi deset minut vzdálen, vzniká uprostřed zelenavých keřin znamenitý pramen el Haižat (hadí), a dále nalézají se zbytky kamenné hráze. Po pravé straně pramene stojí zříceniny dvou malých bezvýznamných svatyněk a ve vzdálenosti asi půlkilometrové vynikají dva kamenným mohylám podobné, „el Magazil“ — t. j. vřetena — zvané náhrobky. Jeden z těchto malebných pomníků pozůstává z přízemního, nízkého, jen málo nad povrch země vynikajícího podkladu, na němž je rozměrný vysoký podstavec umístěn, na tomto pak stojí vyšší válcovitý, k výši o něco málo se úžící monolitový tesaný balvan, na němž osazena je malá pětihranná jehlancovitá špice. Do prostorných, ve skálu tesaných, nyní částečně ssutinami vyplněných a na 4 díly rozdělených pohřebních komor sestupuje se pod mohylu po značně porouchaných schodech. Po stranách střední prázdné místnosti nalézají se dvě asi 190 čísel vysoké kobky s devatenácti pro mrtvoly určenými, 250 čísel dlouhými výklenky, kdežto čtvrtá místnost

Skupina Nestorianů.

opatřena je lavičním výstupkem kolem stěn, na nějž byly mrtvoly ukládány. Druhý, sedm kročejů dále stojící pomník stojí na rozměrném podstavci, zdobeném značně poškozenými, hrubě vypracovanými postavami lvů, a nad těmito leží vysoký, polokruhem zakončený válec, v dolejší i hořejší části stupňovitě zoubkovými rýhami krášlený. Jižně umístěným vchodem sestupuje se do podzemí s dvěma pohřebními komorami se šesti výklenky, v nichž viselo množství velkých netopýrů, kteří při matném kmitu svíček rychle uniknouti hleděli. V místnostech pod pomníky bují ve směsici trosek nízké bodlákovité keřinky, jež prý značnému množství hadů za úkryt slouží, z nichž se nám však ani jediný neukázal. Na dalším postupu touto pohřební končinou spatřil jsem jiný, méně zajímavý náhrobek, jehož jehlancovitý hrot se sřítil, a u vzdálenosti asi pěti set metrů stanul jsem před rozměrnou, zcela ze skály vytesanou budovou, 38 kročejů dlouhou, jejíž částečně tesané a částečně z kvádrů postavené stěny šest metrů výše a metr tloušťky měří. Celek má vzezření zříceniny.

Vznik těchto, nyní zcela na povrch země vyčnívajících a volně stojících budov a pomníků dá se lehce vysvětliti. Na vzdálenost několika kilometrů nalézají se v této končině rozsáhlé pískovcové lomy, z nichž vyhlášení kamenníci Arvaďanů stavební hmoty pro svá a jiná při pobřeží ležící města tesali a rozváželi. Mezi vytesanými skalami nechávali dělníci obrovské, samostatně stojící balvany a rozsáhlé pískovcové obdélníky státi, z nichž pak na vyšší rozkaz památné budovy a pomníky vytesávali. Vedle těchto prastarých budov a mausolejí spatřují se tam zbytky kdysi velikolepých, vesměs ze skal tesaných chrámů, stavení, jakož i stadií a amfiteatrů. Vzezření celé krajiny jest nyní nadmíru pusté, neboť, kamkoliv jen pohledneme, zříme ohromné spousty ssutin, ovětraných balvanů, hlubokých jam, širokých průlomů, rozsáhlých výseků, a všude bují hloží a husté ostnaté keře, pod nimiž se četné rodiny plazů bezpečně a nerušeně skrývají. Před říčkou Amrit spatřil jsem jednu z arvadských památek, o jejímž účelu bližšího vysvětlení podati nemohu. Do skalnatých útrob země vysekána tam — snad nádržka, nádvoří neb hřiště — v délce 68 a v šířce 60 kroků, v jejímž středu umístěn jest veliký čtvercový, tři a čtvrt metru vysoký stojan, na němž možná (uprostřed vody) socha nějakého božstva stávala, jejíž stopy dosud na podstavci spatřujeme. Několik jiných, vždy z jednoho balvanu tesaných trosek nevysvětlují pátravému zraku nic a, vyslovil-li se cestovatel Maundrel, že zde stával chrám Adonidův neb Melkartův, nemohl svého tvrzení platnými důvody podepříti. Dle starého podání zovou domorodci toto místo el Mabed — svatyní — avšak bližšího vysvětlení, proč tak činí, nemohou podati. Tato končina, plná tajemných úkrytů, jeskyň, podzemních chodeb a hlubokých děr, sloužila a slouží případně loupeživým Ansairiům za bezpečný útulek, a dle sdělení Torťanů dějí se tu občasně loupeživé přepady. V nastávajícím soumraku hleděl jsem co nejrychleji tomuto nejistému ovzduší uniknouti, a po spěšné, hodinu trvavší jízdě stanuli jsme již za tmy u proslavené tvrze Tarta, v jejíž velesíni jsme na podlaze kobercové lože upravili, aniž by nám byla jeho tvrdost po namáhavém pochodu ve spánku vadila.

V prvních mnohá staletí starých dějinách Aradu, na ostrově zbudovaného, nenalézáme zmínky o městě Antaradu na pevnině, z čehož se dá souditi, že osada na pobřeží valného rozsahu neměla, aradským lodivodům jen ku přistání sloužívala a asi tři čtvrti hodiny nad nynějším Tartem v končině Karnun — dříve Karne — stávala. V průběhu časů zmohutněla pobřežní osada v takové míře, že tvořila samostatný celek, nad nímž si arvadští ostrované jen správu svrchovanosti ponechali. Právo asylu mělo tu i tam platnost, ale pronásledovaní utíkali se přece jen nejraději na bezpečnější ostrov. I přes značné převraty, jimž syrská pobřežní města podlehala, uchránili si Aradští právo asylu, jehož pronásledovaným asi do III. století po Kr. poskytovali. Za různých válečných převratů utrpělo město tak značných pohrom, že je Konstantin v polovičce IV. století znovu zbudovati kázal. V dobách křižáckých válek a Saracenů jmenováno město Tortosa neb Tarsus, a nyní zovou toto místo Tartus. Závažná událost odehrála se zde roku 1291, když opouštěli templářští rytíři Tortosu — poslední to místo křesťanům v Syrii náležející, kterouž po tolikerých bojích a po všech těch více méně slavných a bědu-plných výpravách nadobro ztratili. — Za našich dnů tvoří Tartus zcela nepatrnou a skrovně obydlenou osadu, jejíž příslušníci nejsou však na místech starého města usazeni, nýbrž bydlí z příčin bezpečnostních v pevné a staré křižácké tvrzi. Hradovitá, 160 kroků dlouhá, s východní pevnostní zdí vybočující tvrz činí přes značné poškození hradeb nadmíru mohutný a malebný dojem. Hned při prvním pohledu na rozměrné, ze skály vytesané hradební příkopy jsme přesvědčeni, že podobné mohutné dílo jen staří Arvaďané vykonali, a obrovské vrstvy spárovitě na sebe kladených balvanů tvrze jsou bez odporu z dob rozkvětu Antaradu. Založení celku naplnilo mne značným obdivem, neboť za prvním 12 a půl metru širokým a téměř 4 metry hlubokým příkopem vyniká na některých místech až 20 metrů vysoká hradební zeď, za níž umístěn je druhý, stejně jako první hluboký, ale ještě o plných sedm a půl metru širší příkop, načež za tímto vystupuje druhá vnitřní, neméně silná opevňovací hradba. Severozápadní, při moři ležící a co do polohy nejsilnější strana, ohrazena je jen jednou hradební stěnou, v níž se nejhlavnější vchod do tvrze nalézal a přes příkop vytahovacím mostem opatřen byl. Při vchodu za první hradbou kráčí se nyní pod pěknou vysokou, dle gothického způsobu překlenutou, jakož i spojenými sloupy opatřenou síní s východem ku vnitřnímu příkopu, přes ten pak do vchodu druhé hradební zdi a konečně do pěkného nádvoří tvrze. Z tohoto nádvoří v levo nalézá se vstup do krásné 54 kroků dlouhé a 22 kroků široké rytířské poradní síně s četnými do postranních stěn zapuštěnými oblouky, kteréž také častečně na pěti skvostných sloupech z červené žuly spočívají. Přímo dokonale vypracovány jsou hlavice, jejichž gotické motivy s korinthskými neobyčejně vkusně v souladný celek spojeny jsou, kdežto silně poškozené patky figuralně vyzdobeny byly. Mezi šesti rozměrnými okny síně spatřují se též úryvky vytesaných lilií francouzských rytířů a jiné okrasné značně porouchané vypoukliny, z nichž nejlépe podoba beránka zachována jest. Tloušťka zdiva této síně obnáší 220 čísel a opodál nalézá se gotický, dosti dobře zachovaný

kostelík, který však zajímavých podrobností postrádá. Uprostřed nepatrných domků Tarťanů rozkládá se volné místo, na němž proháněly se zdravé děti statných Nosairiů, any zatím široboké a silné jejich družky ostýchavě ze dveří příbytků vzácný tu zjev cizince si prohlížely. Tamnější podzemní, do skal vytesaná sklepení, jichž užívá se za komory a vězení, jsou obdivuhodná. Ve starém, nyní zcela pobořeném městě nalezl jsem jen zřícené trosky hradební zdi, měřící v objemu asi půldruhého kilometru, zbytky palácovité, ornamenty zdobené budovy a mnohé tu a tam se povalující části sloupů. Dřívější chrám křižáků, nyní mešita, stojí na jihovýchodní straně a náleží rozhodně k nejkrásnějším památkám stavitelským v Syrii. Tato svérázná budova poškozena byla roku 1840 Angličany, kteří hleděli egyptskou posádku hrubou střelbou vypuditi, čímž stěny 60 kroků dlouhého a 35 kroků širokého chrámu značně poškodili. Jako štíhlé jehlance vyčnívají dvě řady korinthicko-gotickými hlavicemi zdobených pilířů do vzdušných výšin třílodní svatyně, jejíž valené klenutí ku špici zvolna stoupá. V levo i v pravo, po stranách chrámových stěn, nalézají se dvě kaple a ve zvláštních čtvercových přístavcích značné výše bývaly druhdy dle všeho sakristie. Po vypuzení Templářů změněn chrám v mešitu, načež až do let šedesátých tohoto století sloužil za stáj, teprve zase před 40 lety opatřen byl jednoduchým minaretem, modlitebním výklenkem směrem k Mekce a příslušnou kazatelnou.

Před vchodem do starobylého hradu umístěna jest s hanem spojená kavárna, a tam najal jsem dva rybáře s loďkou, kteří mne za necelou hodinu po volném veslování na slavný kdysi ostrov Ruad dopravili. Třitisícimetrová vzdálenost od břehu vylučuje zdánlivě možnost, že by byla bývala pevnina s ostrovem Aradem mostem spojena — kteréžto tvrzení nalézám v písemném podání z dob křižáckých — avšak tvrzení, že by byl podobný most nemohl býti proveden, nedá se též nijak odůvodniti, uvážíme-li vyhlášenost a zručnost tehdejších stavebních mistrů Arvadských.

Že je zjev cizince na ostrově Aradu zjevem nadmírn vzácným, o tom mne přesvědčila všeobecná zvědavost Ruadčanů, když jsem z lodice na břeh vystoupil, a tato neobvyklá zvědavost trvala po celou dobu mého pobytu na ostrově, aniž by se však byla stala dotěrnou. První osadu na tomto malém ostrově založil prý pravnuk Noův, syn Kanaanův, Arvadi, načež se později prchající obyvatelstvo ze Sidonu — 761 př. Kr. — zde usadilo, a tak vznikla po Tyru a Sidonu třetí mocná država Foiničanů z kmene Arvad. Panovník arvadských, král Gerostratos, opřel se postupujícímu Alexandrovi bez úspěchu, neboť syn králův Stratos vyšel mocnému vladaři poníženě vstříc, podal mu zlatý věnec a vyžádal si jeho záštitu pro arvadské državy. V tehdejších dobách nalézal se Arvados v plném rozkvětu, a pracovití, odvážní a neobyčejně chytří Arvaďané těšili se příslovečné zámožnosti. Zde jako v Tyru budovali následkem nepatrné rozsáhlosti ostrova vesměs jen mnohopatrové budovy, a když pak tyto vzůstajícímu počtu obyvatelstva nestačily, usazovali se další osadníci podél břehů pevniny, čímž vznikla města Marathus, Antaradus a severněji založené Karne. Stoupající rozsáhlost, lidnatost a blaho-

byt měst na pevnině měly za následek, že obyvatelé ostrovního města stali se řevnivými a svárlivými, že přátelské poměry změnily se v nenávist a obapolný odpor, a že konečně nastaly krvavé srážky. Tak se stalo, že snesvářený kmen Arvaďanů u sousedů vážnosti pozbyl. Když se potom k tomuto neutěšenému stavu ještě zevní dalekosáhlé politické změny přidružily, počala zářivá hvězda arvadské moci blednouti, a smutný rozklad a zkáza byly toho následkem. —

Z jihu na sever směřující poloha ostrova obnáší v délce asi tisíc a v šíři od západu na východ šest set padesát kročejů. Tento z moře vystupující skalnatý útes byl za starých dob na třech stranách obrovskými opevněními chráněn, a na straně východní umístěna byla těžce přístupná přístavní hráz k ochraně lodí Arvaďanů. Mohutné, přes 12 metrů vysoké zbytky několika vrstev balvanů, z nichž jsou mnohé 6, 5 a 4 metry vysoké, široké a dlouhé, stojí dosud na západní straně ostrova a dokazují nám jasně, že staří kameníci Arvaďanů slavnou pověst v budování podobných opevnění v plné míře zasluhují. Rozměrné stavební hmoty vyňaty částečně ze skalnatých útrob ostrova a částečně přivezeny z lomů antaradských. Dle zbytků na některých místech ostrova a některých závažných známek soudím, že i zde dvě opevňovací hradby za sebou umístěny byly, z nichž první těsně u pobřeží nad vodou a druhá opodál za touto stála. Jen na straně východní — jak dříve již praveno — postrádal ostrov opevňovacích stěn, neboť se rozkládá v okruhu polovičně do vnitř zahnutém chobot značné hloubky, v němž nyní lodi rybářů a houbolovců bezpečně kotviti mohou. V jižním skalnatém pobřeží spatřil jsem četné do skály vytesané komory značnějších rozměrů, jichž se asi k ukládání různého zboží používalo. Kolem přístavu povaluje se značné množství mramorových a žulových sloupů, a houbolovci tvrdí, že jsou na dně mořském i celé řady sloupů rozmetány a že se středem chobotu zbytky staré přístavní hráze nalézají. Také dále na sever vniká do ostrovního pobřeží malá zátoka, která však rybářským, zde na ostrově zhotoveným člunům potřebné bezpečnosti neposkytuje. Dosti slušné, ve dvorečkách tu a tam i skromnými zahrádkami opatřené domky jsou po ostrově na všech stranách roztroušeny, a každý z nich má svou 8 až 10 metrů hlubokou cisternu a namnoze i prostorné, vesměs do skály vytesané komory, pocházející z dob starých Arvaďanů. Poněvadž se na ostrově ani jediný pramen pitné vody nenalézá, odkázáno jest obyvatelstvo na vodu dešťovou, aneb na pramenitou vodu z pevniny, kterou tam denně vodáci v rozměrných džbánech dovážejí a prodávají. Dále od břehu a přístavu vyrážejí z mořského dna silné prameny výborné pitné vody, kterouž prý kdysi Arvaďané důmyslným způsobem pomocí kožených rour a násosek čerpali. Také opodál nepatrného přístavu Torty vzniká neobyčejně mocný pramen, a, je-li moře klidno, možno varné proudění na mořský povrch deroucí se vody pozorovati. Ačkoliv se Ruadčané oproti cestovateli křesťanu přílišnou laskavostí a ochotnou přívětivostí nevyznamenávají, ukazují mu pyšně největší ostrovní cisternu s mlýnem a zařízením podivuhodného perpetuum mobile. V hlubině asi šestimetrové nalézá se tam pod zvláštním stokovitým výtokem cisterny mlýn, vodní silou popohánějící mlecí přístroj. Voda z výtoku cisterny

padá totiž na důmyslně sestrojené lopatkové kolo, které vrhá opětně vodu zpět do stoky, tak že se tato ve stálém pohybu nalézá a jí nijak neubývá. Nemele-li se, vysunou mlecí spojení, a kolo pracuje na prázdno. Tento zajímavý a tak jednoduchý vynález pochází rozhodně z dávných dob a dle četných známek soudím, že se ho již po několik tisíciletí užívá. Cisterna nalézá se v chatrné, 160 metrů v objemu měřící budově, která postavena asi z toho důvodu, aby se voda následkem tepla slunečních paprsků mnoho neodpařovala. Na nejvyšším bodu ostrova stojí bezvýznamná, nyní částečně obydlená tvrz z dob křižácko-saracenských, jejíž velikolepé, staré podzemní místnosti jsou ještě rozměrnější nežli ony pod hradem v Tortose. Menší trosky jiné hradební budovy stojí nedaleko přístavu a nejsou nijak pozoruhodny. Že domorodci při kopání dosti často vzácné starožitnosti nalézají, o tom svědčí nabídky různých, mnohdy i vzácných předmětů ze skla, bronzu, hlíny, mincí, zbytků zbraní, lamp a jiných pěkných památných věcí. Na ostrově usazený řecký kupčík, který mne doprovázel, upozornil nás na některé staré řecké, do různých sloupů a čedičových balvanů vytesané nápisy, které ostatně nijak nejsou zajímavy.

Obyvatelé ostrova Ruadu jsou dle náboženského vyznání ponejvíce Ansariové, menší část přináleží syrským Mohamedanům, a pak je tam několik řecko-katolických rodin usazeno. Mužské pohlaví chová se oproti cizinci upjatě a chladně, kdežto závoji nezastřené ženštiny jsou samá ochota, hovornost a roztomilost. Správu ostrova vede zcela samostatně a beze všeho nátlaku tureckých úřadníků z Ladikije Ruaďany zvolený náčelník t. j. ostrovní šéch, který odvádí do mutaserifatu uvedeného města daně poplatníků houbolovců, řemeslníků, stavitelů menších pobřežních lodí a malokupčíků, jimž se dle všeho, co jsem tam spatřil, špatně nedaří.

Když jsem v podvečer, krátce před západem slunce, tento zajímavý koutek světa opouštěl, zaplavena byla celá krajina pevniny fialově-oranžovou toninou světel a mohutná pohoří Libanu na jihu a Ansairyů na severu poskytovala s rozsáhlou, od Tripoli až k Tartu sáhající rovinou, úchvatný pohled nevšední krásy a přímo skvostné malebnosti. Touto cestou dokončil jsem pouť větší částí držav starých Foiničanů, jež sáhaly na pobřežní čáře Syrie od Akky přes Tyrus, Sidon, Antarados, Balaneiu, Laodikei, Heraklei, Seleukei až do nejseverněji položené osady Myriandos, kde se nyní přístavní město Alexandretta — Iskenderun — nalézá.

KAREL ČERVINKA:

Bílá pěna.

I.

Jak bych nyní nasycen
vším, co dává život jen,
v jeho klínu lenoše,
dopiv kapky rozkoše,
nade vše se povznes tady,
k nebi pustil křídel vzmach,
nad pole a lesy sady,
nad silnic a nad měst prach! — —

Všední pouta přetrh' směle,
setřásl prach všedních dní,
jako dcera Israele
vešel v lázeň svatební,
stařen ztlumený zpěv slyšel,
strážkyně jež lázně jsou,
z prachu očištěný vyšel,
bílé světlo, v náruč tvou!

Jak bych nyní přesycen
zlomit život mohl ten,
zlomit mohl pouta ta,
jež mi tíží nohy, ruce —
v čistých ňader poupata
ukrýti svou hlavu prudce,
až by vzkřikla's dojata,
vzplála lampa rozžatá,
v rozkoši a sladké muce.

Bílá socho z mramoru,
v sny mi svítíš od jara,
kýváš do mých hovorů,
bílá socho prastará,
podám se ti za krátko,
tvoji světlosti se vzdám,
pohádko, má pohádko,
podám se ti za krátko,
pohádko, má pohádko!

Do chrámu jsem vešel kdysi,
v šerý vzduch a ve vonný,
tam, kde v zlatém rámci visí
sladké kouzlo Madony,
svatost plála z této ženy, —
ale v koutě obraz byl
pokořené Magdaleny,
v černém rámci v koutě snil —
zlaté vlasy rozpleteny,
v očích tmavý žár jí zbyl.

Ve snech mojich mihla se,
pravé perly ve vlase,
v bílých rukou vína číši
z hroznů dávno uzrálých — — —
— Rty jí vůní vína dýší,
houpá jimi sladký smích
v ticho nocí vonících.

Touha mými sny se brodí,
ve spánku k mým očím chodí,
rty mé líbá a sny mými
prochází se zmatenými,
prochází a ulétá,
nad propastmi šklebivými
rudý kvítek rozkvétá.

Zašla v lesy v měkký mech,
ztratila se ve hvozdech,
ztratila se někde v stráních,
jako dech, ach, jako dech,
zpívala mi ještě v skráních,
jako v snech, ach, jako v snech,
byla jenom přelud krátký,
byla jenom křídel vzmach,
ztratila se, a já zpátky
navracel se zase — v prach . . .

II.

Na loži jsem bílém vstala,
vzpomínala, vzpomínala . . .

Miláčku můj, v modré dáli, —
miláčku můj, hvězdy plály.

Měsíc zbělal moře střech,
rozplýval se v odstínech.

Na loži jsem bílém vstala,
touhou jsem se rozplývala.

Na loži jsem bílém vstala,
podušky jsem zulíbala.

V bílém svitu tichých hvězd —
miláčku můj, co to jest?

Co to jest, ach, co to bylo,
co se ve mně probudilo?

— Mohl's přijít, mohl's vzít,
mohl's přijít, mohl's mít . . .

III.

Z plesu jsme se navraceli,
ulice v tmách kolem zely.

Naproti jsi mlčky seděl,
co jsem chtěla, zda jsi věděl? — —

Miláčku můj, mohl's vzít,
mohl's, mohl's všecko mít!

Mohl's líbat ruce bílé, —
kde se vzala ona chvíle?

Odkud přišla, — dotek pouhý
zjitřil ve mně kouzlo touhy.

V pokoji když svém jsem byla,
svíčku jsem si rozsvítila.

Na loži jsem bílém vstala,
touhou jsem se rozplakala!

IV.

Jednou jen to duší blesklo,
po matičce se mi stesklo.

Táhlo mě to touhou jemnou
k ní, když počalo to se mnou.

Ty's však se zas ke mně shýbal,
zas mi bílá ňadra líbal,

moje oči líbal jemně: —
srdcí dvé už tlouklo ve mně . . .

V.

Vidíš, spíš, a probouzí tě,
milý hochu, naše dítě.

Od tebe teď k němu vstávám,
už tě, hochu, zanedbávám.

V sladké snivé, noční tiši
ucho mé tvůj oddech slyší.

Dříměš, co tvé dítě chovám,
na svá prsa co je schovám,

— na ústka je líbám plaše,
milý hochu, vždyť je naše . . .

Naše, naše, naše dítě, —
a já k smrti miluji tě . . .

VI.

Zase chvíle k nám sem sváta, —
už ti žvatlá: táta, táta — — —

Nebyl's doma, duše milá,
když jsem je tak naučila.

Srdce dvě jsou k sobě spjata
jedním slovem: táta, táta . . .

VII.

Nevím proč, však cizím se mi stáváš,
nepřicházíš, už mě zanedbáváš.

Večerní když houstne šero dumné,
nesedáváš jako dříve u mne.

Nevím, po čem srdce tvoje práhne,
a kam noc, když setmí se, tě táhne.

V denním prachu nyní se mi ztrácíš,
pozdě v noci unaven se vracíš.

Vymlouváš se, v pochybnostech tápu,
jedno vím a pouze jedno chápu:

Že jsi změněn, že tvá láska schládá,
a já vím, že dosud mám tě ráda!

VIII.

Naše dítě churaví, křeče chvějí jeho rtoma,
v slzách jsem tě prosila: „Neodcházej, zůstaň doma! . . .“

„Moje milá,“ řekl jsi, „mám už tvého pláče dosti,
vím přec, čím jsem povinen sobě a své společnosti.“

Odešel's, já zůstala, ale já už neplakala,
za dítě se modlila, vzpomínala, vzpomínala.

Na rukou je držela, v bolestech když se mi tříslo,
ve tváře je líbala, nežli dotrpělo, zhaslo.

Pozdě v noci napilý, mě když doma žal tu chvátil,
v ústech doutník vyhaslý, rozmrzelý jsi se vrátil.

Chtěl jsi se zas omlouvat, těšit, že tu všecko zmizí . . .
— Ale ty už nebyl's mým! Cizí byl's mi, cizí, cizí . . .

IX.

Ještě jsem se ohlédla — pravda tedy být má tomu;
veřejně jsem přišla sem, a teď tajně musím domů.

Zítra už, ach, zítra už — člověk že se pout svých zhostí,
budou o tom vyprávět v naší dobré společnosti.

Nový skandál, a tak dál, — rozčeří se kal a špína,
— budou všickni zpytovat, na čí straně je tu vina.

Veřejnosti mínění, promluví to zvíře němé,
ale my už na vzdor všem nikdy tu se nesejdeme.

Nechci pátrat, po čem to srdce tvoje touhou práhlo,
za nocí, jež byly mé, kam to tebe ve prach táhlo.

Budeš, jsi už svoboden — zbudeš sám v tom našem bytě,
— společnost, což společnost! — společnost už omluví tě! . . .

X.

A já sama — bez lásky — sama tady slabá žena,
opuštěná, zmatená, rozechvěná, roztoužená . . .

Čistá, jak jen možno tu — čisté lásky čistá studna,
souzená jen jednomu, — pro jiné Vestálka cudná!

Život skřížil moje sny, v životě, co v snech, tu není,
nadarmo jsem nosila ve svém srdci odpuštění.

Pokoru a oddanost — a jak vše ty zvou se cnosti —
a já neobstála přec v naší dobré společnosti.

Ty jsi obstál, podivno, já jsem na všem vinna byla,
tobě naše společnost všecko, všecko odpustila.

XI.

Čas však ránu zacelí, nejhorší byť zlo tu bylo,
čas tu všecko vyrovná, co už ran se zacelilo!

Sladký večer v podjaří! Jizba v šero ztopena je, —
vlahý vítr venku vlá, venku na stráních sníh taje.

Špačci už jsou na hruši u šedivé, malé budky!
Jarní vítr rozplašil tesknotu a staré smutky!

Toužím zase po někom! teď kdy z řeky mlhy vstaly,
— mužný vstává ve snech mých, — vysoký, železné svaly . . .

Lásko, já bych podala se zas nyní tvému žáru,
v srdci se to ozývá písní o vonícím jaru.

O jaru a o květech, které zbělí stromy v stráni —
— Co je láska? — Plameny! Sežehnou i vzpomínání . . .

XII.

Pro svůj osud zraje
člověk v světě — jeho vlasti!
Komu propast souzena je,
musí padnout do propasti!

Komu však má kvésti,
— ač mu o tom není známo —
tady v světě pouze štěstí,
nečekáno přijde samo.

Tak tu v bídném žití
nepřemyšlet nejlépe je,
to, co přijde, vzíti,
ať se z toho štěstí směje, —

ať se z toho slzy roní,
ať se nad tím hlava kloní,
ať to zvedá listy svislé,
které vadly posud —:
Myšlenky pusť všecky z mysle,
tady vládne osud . . .

XIII.

Cnost a láska tady
chiméry jsou pouhé!
Zašlape to život mladý,
zimní noci dlouhé!

Kulička se zakutálí,
nadobro se ztratí —
žili, přešli, vzpomínali,
proklínali, milovali,
a teď musí spáti . . .

XIV.

Zatoužil jsem — marně-snad —
nové štěstí zbudovat
v troskách pohřbeného chrámu,
patře na tě ve snění,
v marném, sladkém toužení,
když mně jako světice
vyrůstala's z duše rámu.

Marně oči zavíráš,
právo své si upíráš,
— láska nechť svou slaví žeň,
povol sobě, vždyť jsi v právu,
znovu ožij, zapomeň, —
lásky žhavá pochodeň
nechť osvítí tvoji hlavu.

Pusť z ní sen svůj bláhový,
právo máš na svoje štěstí,
minulosti okovy
ať už jenom v snech ti chřestí,
— pravíš: pouze jednomu,
jednomu, víc nikomu, —
ty však po mé ruce sáhla's,
chápu, že chceš ještě žít, —
co si šeptáš, vyslovit
že se jenom bojíš nahlas.

Vlny však tě uchvátí,
zásady tvé rozvrátí,
v pěnách utopí tvé hoře,
bude se zas vzdouvati
tvojich vášní čisté moře —
— — — — — — — — —
a já nemám doufati,
v čisté zraky tvé své noře? —

Bílá socho z mramoru —
kouzlo tichých hovorů,
kouzlo letní noci, když
cvrčci zmlknou, zmlkli již —
všade voní noci dech, — —
tu my teprv — sladká doba —
všemu světu na posměch
pochopíme sebe oba.

Život, který složen jest
z květů, které musí kvést,
život, který musí žít,
zvuk, jenž musí, musí znít,
duše, která musí lkát,
oheň, který musí plát —:
pochopíme v nočním tichu,
(ráda ty — já také rád)
že tu v světě není hříchu,
nutno že jen vzít a dát,
to, co přijde, vzít a brát,
padnouti a přece — stát . . .

XV.

Jako čistá, bílá pěna
myšlenkami letíš mými,
roztoužená, zamyšlená,
s pohledy však planoucími,
podávám se tobě zcela,
dolů hned, zas nahoru
letím, padám — jak's to chtěla,
bílá socho z mramoru.

Za lesem zas mluví zvony,
letní večer padá v lesy,
mlčelivý, sladký, vonný,
duše má se toho děsí,
duše má se štěstí děsí,
člověk ve mně volá: ber!
Letní večer padá v lesy!
Ticho! Vůně! Svatvečer!

Do mých snů tvé štěstí vklouzlo,
chytilo mě prudce, prudce!
Letní noci voní kouzlo!
Líbám tvoje teplé ruce!
Čistá, bílá teď jsi vzplála,
zaplála's mi do duše!
Bílá pěno, z které vstala
nesmrtelná Věnuše! — — —

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POVĚSTEM.

Rok na vsi.

KVĚTEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

LANDAUER.

Napsal V. Mrštík.

Na den sv. Urbana.

Nešťastná Habrůvka! Zas měla pokladnu prázdnou. V poslední chvíli ještě k tomu zahrkala v ní ruka hejtmanova.

Po patnáct let mačkalo se půldruha sta slanečků v jediné učírně habrůvské školy, a najednou přišli na to, že kurník na tolik drůbeže přece jenom nestačí. Nikdy nikoho ani nenapadlo, že by mělo kdy být jinak. Dvakrát patnáct let snad chodila všechna ta špatná i dobrá naděje obce do školy jen po půl dnech, a to bylo dobré. Druhý půlden proháněli se kluci na pastvisku, děvčata kolébala, doma po dvorech, kůlnách a stájích konala denní svou práci, a to bylo už — velmi dobré.

Marně naléhaly školní úřady po celých posledních patnáct let, aby už jednou Habrůvka rozpomněla se na kulturní své poslání a svou jednotřídku, v celém kraji široko daleko jedinou, rozšířila aspoň na třídy dvě; ale Habrůvce nešlo do hlavy víc než třída jedna a v jediné té třídě i hlavě habrůvských občanů dobře by se bylo směstnalo třebas ještě jednou tolik dětí, než vykazovala školní matrika. — Žádosti stíhaly prosby, po prosbách následovaly výzvy, nařízení, výnosy, hrozby — ale všem těm tajným i zjevným úkladům s obratností rozených státníků dovedl se vyhnout habrůvský parlament, bráně se vytrvale a odrážeje houževnatě skryté i netajené rejdy slavných úřadů.

„Bévalo tak vodjakživa a dobrý to belo. Dost sme se nahučili haji po půldňách, můžó se nahučit haji naše děti. — Školu postavit! Ja, hale kde na ňu brat? Dědina chudá, zadlužená — hani vepůčit pré si huž nesmí. Silnicu sme stavjali, školu vopravovali, faru, pastóšku, mostke bele shnilý, majetků nikde, nehúroda skoro každé rok, v lůni

poklóklo, předlůni velká voda, moc stísněné čas; sedláci só zadluženi, nikde hani krécara — — nemožem — no, nemožem!“

Mluvili skroušeně a pokorně habrůvští výboři, stojíce v těžkých svých „kožuchách“ před panem hejtmanem; starosta Filipek i slzu prý vyronil z potměšilého svého oka — a ani ta slza nebyla nic platna. — Přes půl hodiny naříkali v kanceláři a když odcházeli, nebylo ani třeba s nimi mluvit; už linií svých nahrblých zád dávali na jevo, co doma vyslovili pak plnými ústy.

„Sám Bůh zná smilování nad lidima, jen hóřade ho neznajó a znát huž nikdá nebodó. Só to tvrdí lidi. Jen ty svý píra a papír vidijó před sebó — a co dál, to pro nich néni.“

„Buď postavíte a rozšíříte školu vy, nebo to uděláme my a na útraty vaše — —“ byl poslední ferman úředního písma, a soukromě dotvrdil to předseda okresní školní rady starostovi Filipkovi tak rozhodnými slovy, že starosta už se ani nenamáhal nějakou tu slzu z oka svého vymočit a jen si postesknul, jak těžký, těžký a svízelný má život v obecním výboru.

Obecní výbor schlíple seděl večer jeden a ještě schlípleji večer druhý. Tu dobrá rada byla vzácna.

„Co vesedíme?“ otevřel ohromné své dlaně starosta Filipek dne třetího. „Dež to tak vepádá, bodem stavjat a je. Stavivo možeme dovážet sami, zedníků a tesařů máme plnó Habrůvku — bode haspoň védělek. Dež nebodeme chcet, ptát se nás nebodó a rovno začnó stavjat na naše hótrate a svéma lidima, jak to v tem písmě stojí.“

„Hať z nás teda sedřó tú kůžu!“ rozehnal se zoufale socialista Duffek a pěsť jak kládu těžkou spustil na stůl.

„No, s tém nepořídíme. Dež tú stavbu nende voddálit po dobrým, milé Cyrille, po zlým málo hjim nasmradíš — — —“ vedl dále své vývody starosta.

„No, co dělat!“ bolestně si povzdechl výbor vedle výbora. — —

V několika dnech už bylo nařízeno komissionelní ohledání stavebního místa. Šlo to parou.

Než tu se náhle cosi protrhlo na zamračeném nebi, a průrvou usmálo se na Habrůvku sluníčko. A takové milostné tvářnosti a v rozkošné zdobě, v jaké hó už dávno neviděli a už dokonce ho nečekali z té strany, odkud nad nimi vzešlo. — — —

Na letní byt dojela do Habrůvky Frau Ebr, Direktorswittwe, a první, co uslyšela, byly nářky habrůvských občanů na svízele, které mají s úřady pro tu za . . . . školu.

„Was? Pro Habrůvku větší školu? Co pak ta stará už je tak špatná? Vždyť byla teprv nedávno dokonale opravena! A malá? Dědina je přece, jak byla, o nic větší ani menší. Škola stačila jí třicet let a teď najednou — — — Ubohá dědina! Samí chudáci tu jsou, podruh vedle podruha. Ani svoje si spravit nemohou — a teď mají pro děti stavět palác! Blázní ti páni? Und schliesslich — kdyby zůstala i ta škola, co je — žádné neštěstí pro děti a jejich duši. Bože, víme, jaké dobrodiní mají děti z moderních škol. Lépe, kdyby jich ani nebylo. Vždyť se už děti nebudou umět ani modlit — faráře neposlouchají, všecko

je jim hloupé — — — Nikdo se o ně nestará, po ulici to běhá jako sběř, u muziky jak na kraji v pekle nebo v Sodomě — — takovou zkázu a zpustlost není vidět ani — — — — — A to nebývalo nikdy a nikdy, co já se pamatuju, nikdy. Takové prostopášnictví — ať ve Vídni, v městech, ať na dědinách — ne to nebývalo — —"

Zamyslila se dobrá paní, v zamyšlení sedla ku snídaní, zamyšlena sedla k obědu a po večeři ještě dlouho do noci rokovala s panem farářem a slečnou Bernaczik o moderní škole. — — Tam, tam to bylo, to všecko zlo — tu v tom pelechu nové nauky vězela všecka nevěra a hřích. A rozšířením školy má to zlo být ještě zvětšeno!

A velebníček vypravoval, co a jak se všechno děti učí. Žádný Bůh už nesvolává bouře a blesky na hlavy neposlušných a zlotřilých. Prý jsou to jen nahromaděné spousty elektrických sil, a ty zas se vyrovnávají docela přirozeným způsobem, jako když voda přetéká z naplněné nádoby. Kámen se řítí s hory, je-li zbaven opory. Země že není jenom jedna a sama, ale takových že je na tisíce a tisíce. Jiné a jiné že točí se zas kolem jiných sluncí bez počtu, a my lidé, že jsme míň než ten prach tady na stole — mravenec v písku — moucha v povětří. I takové planety že se našly, kde právem předpokládat se mohou tvorové zrovna takoví, jako jsme my. O kacířích Husovi a o Komenském se mluví jako o svatých, o horách se mluví, že povstaly ne stvořením, ale jako že vznikly jakýmisi převraty vnitřností země a — a — a — — — „Představte si —" pravil velebníček na konci — „co se v takovém mozečku musí dít, když všechno to slyší — — — A já potom přijdu a vykládat začnu, že nás a jen nás k svému obrazu zde na zemi stvořil Bůh Otec — — že není stébla, které by na zemi upadlo bez jeho vůle, není broučka, který by na svět nepřišel bez jeho přispění — — Potom se divíme té nevěře a zvrácenosti lidí. Je v nich, co nebývalo — protože věřili v Boha Otce všemohoucího a teď už nevěří. Všecko teď dělá ne Pán Bůh, ale ta — Bůh mi odpusť — ta zpropadená elektrika a kdo ví ještě co. Zkáza, zkáza pro děti i pro lidi je taková moderní škola. Jsem tu už tolik let a vidím, jak to pořád se stupně k stupni jde dolů a půjde pořád hloub a pořád hůř. Ani dočkat se toho nechci a jsem rád, že ty bílé vlasy mám a odejdu dřív než dojde k nejhoršímu. A před tím nás Pán Bůh chraň a opatruj."

„Pravda, pravda," přisvědčila na to Frau Ebr a když vstala, aby velebníčka vyprovodila síní pod hvězdnatou noc, byla rozhodnuta na dobro a pravila: „Klášter je dost velký, místa nazbyt — — ať škola zůstane, jak je, a v klášteře zařídím školu jednotřídní zas pro děvčata. Tak polovička dětí odpadne, a obec nebude muset ani stavět ani opravovat a rozšiřovat a vysmekne se úřadům. — Klášterní učitelka povede děti aspoň k bohabojnosti a Habrůvce vychová mravné, náboženství a církvi svaté oddané ženy. Ženy zas působit budou na muže, ubyde kořalky, ubyde karbanu — — — —"

Byly to zlaté sny.

Brána nebes otvírala se dokořán, a v tom prospektu zlatých snů zdála se být Habrůvka naplněna anděli.

„Habrůvka bude mět svó zvláštní dívčí školu —" šlo od úst k ústům.

„Jen děvčata tam bodó chodit a nebodó platit žádné školní plat."

„Přeci je to jen véborná dobrota, že takovó paní tadek máme," dosvědčil starosta Filipek.

A nebylo hlavy, která by se v úctě neklonila před nezištnou paní, jezdící nyní na všecky strany, aby základ k novému a tentokrát hodně vysokému schodu k nebi dobře byl založen. Zajela do Dubňan, zajela do Brna i do Vídně, navštívila radu Zkoumala, navštívila radu Ždímala — a ve čtrnácti dnech úřady už stvrzeno a spečetěno, co před nedávnem ještě bylo pouze tichým snem.

Habrůvka blahořečila — — výboři do sebe potměšile žďuchali, učitele provázely lítostivé pohledy, že tak chudák věčně i se svými nástupci odsouzen je zůstat pouhým správcem jednotřídní školy s platem jednostejným po všechnu tu dobu jeho života. Nepřáli mu toho, ale cosi škodolibého a lidsky mizerného bylo v té lítosti. Když se výboři sesedli zas jednou k společnému stolu, aby rukou nedílnou a myslí pilnou zalili v sobě blažený pocit svrchované pýchy, tu uklouzlo starostovi Filipkovi od přeplněných úst, že — „beztak se neví, jakbe s nima bel zatočil rechtor, haž be seděl v teple, a dobře bode, dež do Habrůvke dostanó decke čerstvý pometlo. Dlóho tadyk beztak nikdo nevedrží za mizerné plat a s žádnó nádějó na postópení. A tém pádem, že sme me stavjat měli zrovna, dež nic nemáme než dluhe, nebel beztak nikdo hjiné vinen, nežli von — — Tož hať ide — — —"

Břinkli sklenicemi, a byl by to býval doušek nádherný, kdyby u dna se nebylo zamrvilo něco, co na jazyku zachutnalo jako otrava.

Co to?

Rozléhala se pojednou Habrůvkou zvěst, při které lidem vlhly oči.

„Je to pravda, pro Boha?!" A lítaly ženské do kláštera a z kláštera zas po celé rozlezlé dědině. „Sestry pré přindó preč — a na hjejich místo přinde hjiné jakési řád. — —"

„Je tomu tak," přiznala se sama představená kláštera, a oči se jí zalévaly jako o pohřbu. — — „Paní vrchní nás tu nechce víc nechat; ať prý si milostpaní zavolá jiný řád."

„Ale proč, proč?"

„Proč. — Už nás chtěla dávno odtud vzít. Od té doby, co Kunzka to tak vyvedla, byly jsme tu už jenom na obrat. Ta Kunzka! Dyť mohla jít, ale to, co udělala, nemusela dělat: Patnáct let být v klášteře a pak se vdát, zrovna do sousedství se vdát — takovou ostudu udělat! Ta je vším vinna, ta nás zostudila, ta nás vyhnala, jí se poděkujte. Sama, hříšnice, zůstane na svém a nás vyžene, vyžene — jakobysme vším tím byly vinny my."

Představená dlouho plakala.

A všem v Habrůvce zalévaly se oči lítostí. Měli sestřičky v lásce. I té tlusté, červenolící a vždy jak děvčátko veselé kuchařky Barbory litovali a na milou, povídavou Otilku, že nezapomenou do smrti. Jak ta si s dětmi hrála, lidem pomáhala, kde koho těšila, nikoho se nebála, nikoho se neštítila! — Takový už nebudou, takový už sem nepřijdou. — Teprv nyní cítila Habrůvka, jak srostla s klášterem a klášter s ní. I sestry samy viděly v tom loučení cosi strašně ponižujícího a trpkého;

kudy chodily, tudy slzely a jen vždycky na každé „proč“ měly odpověď jednu: kývnutí hlavy v sousedství — právě tam, že ten pelech nových běd — tam nechť se každý hojí.

Také Frau Ebr rozhodla, že dosavádních sester v Habrůvce nenechá pro špinavou skvrnu, která lpí nyní na jménu celého řádu. Ona sama, že si přeje řádu „přísnějšího“.

„A co bode přes léto s dětima?“ ptaly se hospodyně.

„My po Božím těle odjedeme a přes léto se bude v klášteře upravovat místo pro dívčí školu. Nebudou ani jesličky ani dětská zahrádka.“

„Pro Krista Ježiše!“ zalomila rukama Kočárková — — „Co včil s dětima, deť já mosím na tovarech!“

„A temu všemu je jen tá tam vinna — cúra hrbatá. Nebét hjí — s ničém be se tadyk hani nehnulo. Hukamenuvat ju, mrchu, za to,“ běsnila zas Bébarka.

Ženy řádily a zle hrozily sousedství sester. Zdálo se jim, že na vždycky se od nich stěhují krásné časy. Jak se jim to žilo s klášterem ve shodě a vůli nejlepší! Ráno odrostlejší děti bez starosti poslaly do školky, nemluvňata poskládaly do jesliček a zamřižovaných postýlek, nestaraly se o ně než až za poledne nebo na večer a jak je tam přinášely, tak je zas odnášely — zdravé, veselé; sestry je uspávaly, chovaly, krmily, kolíbaly a bujné a po prsu lačné odevzdávaly je zas v náruč maminek, aby ráno z jejich loktů znovu je přijaly na svůj klín. Co si teď počnou přes léto, když práce všude až nad hlavu? Jaké budou nové opatrovnice? Prý ani jesličky už nebudou — — Kde byly „jesličky“, tam teď bude škola a děti přijímat budou až teprv od tří let. — —

„A proč? Proč? — Proč toto všecko a zač a nač?“ bylo stále se opakující záhadou, z které si mnozí i tím pomoci snažili, že dosavádní řád nemá žádné odborně vzdělané učitelky a proto že se musí milostpaní Ebr ohlédnout po řádu jiném.

Na Kunzku nejčastěji bylo doráženo.

„I ne —“ rozhodla pojednou s věcmi řádu dobře obeznalá Kunzka, bývalá sestra Amata. — „Řád má učitelek dost a dost, a to je jenom záminka, že paní vrchní učitelek nemá. Nemá a nechce mít, protože už jednou chtěla mít sestry z Habrůvky pryč. Ne k vůli mně. Na to je vrchní moc rozumná a dobrá paní a nejen ona, ale všecky ostatní už dávno na to zapomněly a když nezapomněly, tož odpustily a zvykly. Ale v tom je křížek, že paní vrchní s milostpaní jsou takhle a jináč než takhle už nebudou,“ dodala někdejší sestra Amata a zkřížila při tom dva prsty tak, že visely na sobě jako dva do sebe zachycené háčky.

A na těch dvou zkřížených prstech bylo také pravdy asi nejvíc.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Válka mezi Frau Ebr a paní vrchní trvala už plných dvanáct let a začala už tehdy, kdy po vystavění ústavu se nastěhovaly sestry.

Byly už v Habrůvce čtrnáct dní, když paní vrchní telegrafovala. „Ve středu přijedu odpoledním vlakem od Přerova. Prosím o vůz.“

Paní Ebr měla krásný, nový landauer. Opatrovala jej jako zřítelnici oka svého a sama brala ho jen za nejvzácnějších příležitostí svého života. Jezdila obyčejně jenom na lehkém, polokrytém kočárku. Landauru šetřila

tak přísně, že nikdy a nikomu za žádných podmínek nebylo dovoleno, do jeho nádherných, modrým aksamitem vyložených útrob položiti něco byť sebe menšího; žádný balíček, žádný koš — ba ani na kozlík nesměl vozka přijat bedničku, krabici nebo jinou nějakou bagáž. Kdo nešetrností svou urazil landauer, urazil ji, paní Ebr, a hůř, než kdyby osobně jí byl ublížil. Byl nectným skutek každý, který, ať sebe menší skvrnkou pokryl bezúhonnou dosud čistotu a svěžest jejího landauru.

Když paní vrchní psala, že přijede, rozhodla se rázem paní Ebr, že hosta uvítá a přijme se vší poctou a srdečností, jaké hodnou se jí zdála vzácná a velebná sama vrchní svatého řádu, a ustanovila proto, že na nádraží pro ni pošle nevyrovnatelný svůj landauer. Prokop zapřáhnul své koníky (svých Frau Ebr neměla) do bručivého landauru a jel na nádraží, vzdálené od Habrůvky plné tři hodiny. — —

Vlak přijel.

Poslézalo mnoho lidí, jen paní vrchní nebylo mezi nimi.

Místo ní došel telegramm: „Vlak zmeškán; čekat na večerní — — Vrchní.“

Prokop čekal.

Čekala v Habrůvce i Frau Ebr s celým svým štábem v klášteře i doma. — — Co se to jen stalo? Snad se jim nepřihodila nehoda? Byl večer už — osm, devět — — deset hodin — — napínaly oči, napínaly sluch — ale ani z blízka ani z dálky nebylo slyšet onoho známého, temně drnčivého vrčení kol, kterým tak příjemně se vždycky z dálky oznamoval těžký landauer. Už chtěla poslat rychlého posla k stanici, ale sečkala ještě půl hodiny — — snad přec, snad už — —

Konečně!

Bylo tmavých, blátivých jedenáct hodin, když landauer zahučel nocí.

Zastavil Prokop spocené koně, vylezla tělná paní vrchní z tmavého landauru a natřípala na sobě černý svůj kabát.

Otevřenými dvířky landauru ještě někoho tam bylo vidět — — ve světlých šatech. — —

„Jede ještě někdo?“ ptala se krátkozraká paní Ebr, berouc hosta v náručí; ale jakoby hada ucítila na prsou, uskočila náhle, když uslyšela odpověď na udivenou svoji otázku.

„Ne,“ pravila paní vrchní.

Frau Ebr nahlédla do landauru, a té rány nepocítil snad nikdo jiný, než zase ten, kdo má zrovna tak krásný landauer, jako paní Ebr, a spatří v něm to, co v něm spatřila lidumilná tato paní. Obličej jí sesínal, zmodraly rty — a tak se na celém těle zatřásla, když ruce vztáhla a uvnitř vozu nahmatala veliký žok — mouky či hrachu — těžce opřený o aksamitové sedadlo. Vážil jistě dva centy a jak pohanská modla hověl si tam v té krásné svatyni, kde dvakrát, třikrát do roka sedávala jen ona a nikdo víc. Jen jednou v životě jakýsi pan biskup se v něm projel. — A nad žokem, na samém sedadle ještě ležela bedna, dřevěná bedna se špičatými rohy, ostrými hranami, plná hřebíků a — — —

Nemohla ani domyslit.

„Prosím vás, co to je?“ ukazovala polomrtvá do vnitř kočáru, uhýbajíc na zad jako před nějakým strašidlem.

„Aber nur a Sack mit Reis! Proviant pro sestry, aby nebyly tak docela beze vší pomoci," zavtipkovala si ještě povídavá paní vrchní a hned vydala rozkaz, kam žok mají složit.

Frau Ebr lapala černý vzduch.

„A co se to stalo, že jedete tak pozdě?"

„Ach, liebe Frau! V Olomouci zdržel mě pan kanovník a — —"

„Kanovník, nekanovník! Slovo bylo slovo a to se mělo dodržet —" německy ostrým přízvukem sekla Frau Ebr a nadzvedla nad kolínkem sukni, aby vystoupila na práh svého domu.

Paní vrchní ani na večeři ani na noc už k ní nesměla a když odjížděla — — musely Frau Ebr vyhledat až v hloubi dost rozsáhlé její zahrady.

Od té doby nebylo jedné záležitosti mezi paní vrchní a Frau Ebr, aby projednána byla, jako projednávána bývá ve vznešených kruzích — hladce za oboustranné blahovůle, s taktem navzájem si vyhýbajících bytostí. Naopak vrážely do sebe kde mohly, třeba že ani jedna ani druhá strana z nich neopomenula přidat svoje „pardon", šlápla-li jedna druhé na nohu. A když šlápnula, šlápnula už pořádně tak, že to cítily obě několik neděl. Konečně se paní vrchní uchopila dávno očekávané příležitosti a vypráhla ze služeb lidumilky celý svůj řád — — — — Nedostatek literních učitelek byl jen výmluvou, z které se ostatně knězi brzy vyzpovídala jak ze lži a do týdne (každý týden mají se co zpovídat bohabojné jeptišky!) byla čista zas a svato v ní, jako by nikdy nebyla ani selhala.

Pro žok rýže s bednou plakaly nyní dobré sestry v klášteře, pro žok s rýží v drahocenném landauru slzela nyní celá ženská Habrůvka.

LOUČENÍ.

Napsal Al. Mrštík.

Na den sv. Petronilly.

A už odjížděly sestry, Otilka s Bohumilou, dříve ještě, než se Habrůvka vzpamatovala z prvních poplašných zpráv nastávajícího loučení. Kamsi na západ jely — představená s kuchařkou že pojedu až po Božím těle kamsi zas na východ, do kláštera mateřského. Jak slepičky když rozrazí divá káň.

Líně se provalovalo parné, těžkými mraky jak zadusené poledne.

Před klášterem stál žebřinový Průdkův vůz, za ním v blátě se žlutila odřená už koleska. Vůz měl odvézt zavazadla, koleska obě sestřičky.

Sběhly se děti, kolem mřížových vrat stály ženy, děvčata svolala se z celé dědiny, ze zvědavosti přišel i leckterý muž.

Sestry snášely k vozům košíky, bedničky, krabice a uzly, Horák s kuchařkou těžce vlekl veliký, napěchovaný kufr. Prudek — mladý, silný, selský hoch — chopil se kufru a sám jako hračkou smýkl jím do žebřin. Bujné koně držel Prokop. Svých koní, zapřažených v lehkou kolesku, ani držet nemusel. Sesláblí, udření, krotcí už a staří, byli rádi, že chvilku stojí.

Přibývalo dětí, rostly zástupy. Přichvátala i slečna z fary se služkou a pro slzy slepá, hluchá, jak zpitomělá zármutkem a lítostí, ani neviděla hromady podle silnice složeného štěrku; pádem podřela si celou pravici. Co se jim do kláštera nanosila všech možných i nemožných zpráv o živých i mrtvých, z dolního i horního — ze všech stran Habrůvky! A všechny došly vlídného sluchu, všechny se tu scházely a zas po všech dírách chaloupek roznášené v náručí matek i s dětmi a přinášené znovu na zádech, zveličené, obtížené rychle pracující obrazotvorností, nezastavovaly se ani před hranicí na rychlo a jaksi z potřeby zosnovaných pohádek. — Frau Ebr a Fräulein Bernaczik přebíhaly od vrat k silnici, od silnice k vratům, tu radily, tu opravovaly, svým služkám přikazovaly hned přinést to, zas odnést ono — ba i vlastnoručně cosi vhodily na vůz a jen spěchaly, spěchaly, aby trapnému tomu divadlu byl už brzy konec: houfy lidu rostly v strašný mrak a z nejedněch očí vyšlehlo i cosi, nač se provinilá duše raději ani nedívá. Bylo cosi hrozivého v náladě rozčileného lidu. Svým mlčením víc hrozil, než sebe pohnutější řeči. — A mezi všemi, oči plné slz, pletla se jak vrtohlavá, všemi milovaná Otilka, vrážela do zevlujících, v cestě stojících žen, a na koho se podívala z pod stříšky klášterní své kukly, před tím měkla, oči kiopila a šátečkem, už cele v slzách smočeným, ani osušovat nestačila svoje tvářičky. Děvčata s ochotou se nabízela s drobnou svojí pomocí, šťastna byla každá, které urvati se podařilo maličkost a odnést ji mohla na vůz. Kde kdo prokázat hleděl odjíždějícím poslední svou službičku, ba i sám pan rechtor — ač už před půlhodinou začít měl „školu“ — nehýbal se s můstku, nevolal zevlujících dětí od brány a s přátelským pohledem v oku pohlížel tam mezi ty matoucí se ruce a potrhující sebou hlavy lidu, mezi nímž neustále bylo vidět nachýlené a jaksi k zemi hledící kukly sestřiček. Rozloučil se s nimi už den před tím a nyní čekal jen, až pohnou sebou vozy, aby děti svolal do škamen. Nevolal jich dřív a nač by také volal? Vždyť se loučí s bývalou svou pěstounkou; učila je modlit, učila je říkankám, hrála si s nimi na vojáky, pletla s nimi košíčky, stříhala panáčky, sama nejednou se chytat dala od nich jako slepá bába, ošetřovala je jako své, pohádkami je sytila, pamlsky pro ně schraňovala, unavené uspávala, ze spánku budila a zdravé a bez pohromy vracela je všechny v náručí chudých mateří; nahražovala jim chůvu až do šesti let a teď se s ní mají loučit — — —

Smutně hleděly zraky všech k posledním zavazadlům, která odnášeli na vůz. Slunce mraky zastřené, nebe zpěněné, vzduch těžký a plný par — nemohlo být tesknějšího dne pro chvíli jako zahlušenou, jako bylo toto loučení.

Naposled sestře představené do náručí padla Otilka. — — Proudy slz vyhrkly z očí všem. Všechno to shromáždění skupilo se pojednou kolem Otilky, a ty slzy zrovna ji oblily, stopily se všech stran — neviděli pro ně ani ti, kteří ruce na rozloučenou dávali, ani ta, která všecky ty natažené ruce přijímala a tiskla ve svých malulinkých dlaních. Děti natahovaly ručky s hlasitým, bolestným řvaním a se srdečným vzlykotem loučily se všechny děti, odchované kdysi její dobrotou. — Každému sestřičky podávaly ruku, každému dávaly s Bohem a na vždy

i dětem i ženám, mužům i chůvám, a bolestí Otilka div se nezapotácela na můstku, když i starý Horák se před ní rozvzlykal a tělem tak sebou nějak zaklímal, jakoby ani nohou pod sebou necítil a teprv po zemi je hledal. Počínal si jako opilý.

Konečně sedaly.

Ještě doběhl starý pan farář. Kratičké jeho nohy ledva mu stačily, jak rychle běžely, aby nezmeškal a na cestu dal svoje požehnání.

Rozloučil se, nebe přál a pojednou umlknul, běloučká hlava trhla sebou jednou, dvakrát v rozčilených ramenou, a v mlčícím zástupu zcela zřetelně slyšet bylo hlasité jeho štkaní.

Na rozloučenou v panské zahradě rozklokotal se i slavík.

Prokop trhnul opratěmi.

„S Pánem Bohem!“ zahučela sborem dědina, a ty hlasy přerýval vzlyk, slova škrtila bolest; s můstku rukou smutně kynul i rechtor sám, sedláci uctivě obnažili zarostlý svůj týl. „S Pánem Bohem!“ — — — Sestry levou rukou kývaly, kývaly, z dálky ještě ruce vztahovaly zpět a stále zpět tam k tratícímu se množství, pravou rukou do šátku chytajíce a v šátku topíce nové přívaly slz.

Těžko se jim to loučilo s Habrůvkou.

Koleska zahýbala k dolnímu konci dědiny.

Naposled ještě obrací se milounká, nehezká, ale příjemná tvář sestry Otilky, vzduchem naposled ještě zatřepetal se lehounký její šáteček — a už zmizely, jakoby je dlaní setřel s tvářnosti země. Nezbyla po nich než hrst čistých a svěže porosených vzpomínek.

Zvolna k denní práci vracel se lid.

Děti odcházely do školy a nijak se nemohly vpravit v denní svoje úkoly. I Anyašův Blažek — zlostný a měkký, prchlý a dobrý, v dobrém poddajný, tvrdý ve zlém — i ten, překračuje potok, pro slzy bahna neviděl, pro bolest vody necítil. I ve škole ještě, když děti už dávno seděly, pan rechtor dlouho ještě čekat musel, než utišil se srdečný Blažkův pláč; s ním vzlykaly a slzet nepřestaly ani děti ostatní.

Pan rechtor čekal — a čekal rád.

Stoje v okně, pohlížel na náves a také vzpomínal.

ČERVEN.

NA DEN SV. TROJICE.

Už v svatodušní pondělí ohlásil velebníček s kazatelny, že borovský pan děkan umínil si pouť ku sv. Trojici přivésti zas k někdejší slávě a proto že zve kdekoho, aby s processím uctít přišel nejsvětější Boží Trojici. Velebníček dodal ještě jen, že průvod povede sám.

Ale nebylo ani třeba zvláštního vyzvání. I tak těšila se Habrůvka na ten den jak na nejlíbeznější okamžik v roce. Jaro v tu dobu bývá už na vrcholu své krásy a slávy, zdar bohaté úrody vyčistil snad už sebe rozmrzelejší duši, a tak po celý týden mezi dětmi i dorostlými

o jiném ani nebylo řeči, než o pouti u sv. Trojice, kam Habrůvka se vybírala rok co rok.

Tondovi maminka řekla, že nepůjdou nikam, protože od zimy rozbil už třetí pár kalhot. — A synek nespal noci, převaluje se jak v horečce. Mluvil o pouti i ze sna — — Nač jen škrtil, nač schraňoval a krejcar ke krejcaru rovnal, až jich bylo patnáct? Teď aby celý ten kapitál hodil do rybníčka. Nic jej už netěšilo přepočítávání, hromádkování, přesýpání mědi s ruky na ruku, do kapsy z kapsy. Najednou jakoby peněz ani necítil, v kapse jich neměl. Ani harmoniky, ani píšťalky nebude mít. Tomáš si koupí nůž, Honza Hložků „pistulu", Matouš Kočárků že celý den bude jíst oharky — jen on, Tonda, nic, nic! Smutný měl Tonda život; omrzel jej tak, že chodil už jak zámora.

A želaný den přišel. Byl krásný, jak jen krásný může být na úsvitě vzcházejícího léta. Mše byla hned ráno, a po mši — snad celá Habrůvka s knězem uprostřed, s muzikanty a děvčaty nastrojenými jak o hodech, za hlaholu zvonů vytáhla silnicí k lesu a odtud do Borové přes kopec, kde nad Borovou s kopce do daleka svítila a z daleka poutníky vítala známá všem kaplička Trojice Boží. A to nebyli ani všichni. Co jich už odešlo brzy ráno, za chládku, dříve než nad lesy zahořel den!

Za dědinou vsedl velebníček do přichystané bryčky a jel napřed, aby před Borovou na pokraji lesa vyčkal své farníky.

Habrůvka osaměla. Prázdná, jako vymetená stichla a nikde živé duše; gagot hus tesklivě ozýval se nezvyklou její mrtvotou. Jen starina zůstala doma s košiláčky a k putování ještě nedorostlými děťátky. Opuštěné návsí obsedly vlaštovky.

Za processím táhli se ještě ti, kteří neměli dost na spěch dýmku odložit. Hřebačka s Tvrďochem a dětmi vybrali se za ostatními.

„Taky na pouť?"

„Hale, snáď bech nezvostal duma? Deť bech hani nevobstál," hodil hlavou Tvrďoch a mrknul po svých klucích svižně capkajících podle jeho mužných kročejů.

„Naši taky. Tak skoro ešče nikdá si nepřivstali jako dnes. Se slepicama huž beli hore," přidal Hřebačka. — — —

„Kupte mně panenkúú!" volal na zápraží Filipek.

„Co beste s ňó dělal! Huž ste staré a belo be vám z ní haji trpko."

„Panenke sládnó jen mládencům," hodil ještě Tvrďoch nazad zacházeje už za roh.

Vyrazili z dědiny.

Louky, zlaté květem všude kvetoucího pryskyřníku, svítily trsy bílých kopretin, na mezích teple oddechovala mateřídouška, lány rozvité esparsetty jak červeným suknem potažené krvily se v šíř i dál. A les, v jehož chládek vstupovalo processí, slaďounce zazníval broukáním hrdliček. Zpíval lid i pták a jemným švířením hmyzu šuměl i vzduch.

Než Hřebačka s Tvrďochem došli opačného konce lesa nad Borovou, byla Habrůvka už dole na náměstí, kde jako nic ji shltlo ohromné shromáždění se všech stran ve velikých proudech hrnoucích se zástupů.

Na rynku už celou povodní rozlévaly se úchvatné barvy Slovače, přerývané šedými plachtami krámů a bud. Vlídně nade vším zářil den. Vlály kosárky šohajů, bělaly se haleny starochů, v tmavém tlumu poměštělých kabátců, ve sněhu bílých košilek jak radostný smích prošlehoval živý zážeh kordulek. V nesčetný zmatek trubek, píšťal, kolovrátků a jednotvárné drnčení otčenášů žebravých rozlívaly se zbožné proudy přecházejících processí, po kamení rachotily vozy přijíždějících dědin, rozložených kolem srdce celého borovského kraje.

Slovačky, provázeny pružnými postavami šohajů, proplétaly se jak v tanci pod předlouhými, běloučkými jejich kosárky, jejichž oblouky snášely se až do očí a chlapcům dodávaly hrdého vzezření bohatýrské nevšímavosti k nadbíhajícím robičkám. V hovoru a smíchu přecházeli kolem muži a ženy, ledva škole odrostlá, ale bujná už děvčátka, chlapci, děti, páni i městské dámy; húsky Čejkovjanů, načechrané rukávce Brumovčanek, ladné čižmičky Hovoranek, bílé a jak zdi široké haleny z rovin hodonských, svěčný kroj klínu klobouckého, barvy všech koutů kyjovských i ždánických ústraní slily se tu v jeden úchvatný sbor svátečního zbarvení provalujícího se mezi boudami a krámy v překrásném nepořádku poutnických míst.

Vedle krámu pernikářského s ohromnými srdci a nápisy: „Na památku", — „Z lásky" — a s jmény: „Marie" — „Anna" — — stál zase krám celý ověšený růženci z klokoče, z kosti i skla a zas bouda nová s „tisíci a tisíci" v řadách za sebou nastavěných obrázků. Pod farou na zemi rozkládal své zboží železník, sedláčci vybírali, zkoušeli ostří kos, zkoumali švih i zvuk, smlouvali, znovu zkoušeli, tóny jasně jim zvonily v uších, srpy pružně se prohýbaly v prstech, haleny se shýbaly a vstávaly — v tu dobu před sklizní jetelin a senoseči železníci mívali své nejbohatší žně.

Nejživěji bylo u bud hračkářských: co tu bylo lidu namačkáno na sebe, jaké bohatství prstýnků, „pryštaflí", hraček, harmonik, panen nastrojených i nahých s očima vytřeštěnýma a jak vytlačenýma do prázdna, co tu nožů a krabiček, korálků, zrcádek a nejrůznějšího zboží repytajícího oslnivým bleskem právě v nejplnějším slunci vystaveného bazaru! Tu Slováček malý s očima jak jiskry, rozpálenýma v osmahlých tvářích, v kožíšku ještě a s beraničkou na uších, ale už bos — koupil si pistulku a stoje stranou, nedbal, neslyšel, neviděl, necítil — než tu pistulku svou, co viděl a držel před sebou, a na pistulce kapsle vydávající v rukou jeho nad výstřely děla strašlivější zvuk. Střelil na zkoušku jednou, střelil po druhé a už střílet nepřestal a střílet bude zítra, pozítří, den jako den a sám bůh ví, kdy se synek střílání toho nasytí. Závistivě na pistulku hledí kamarád Jurka s modrou zástěrkou a v širokých plandách; v ušpiněné dlani mačká dva krejcárky snad už od té chvíle, kdy vešel v Borovou. Všechno by byl měl rád — pistulku, harmoniku, marcipan, oharek, než ze všeho přece jen nejraději pistulku; ale v ruce měl jenom ty dva mizerné krejcary. Se slzou v oku odvrátil se od pistulky a u nejbližšího krámu na dva krejcary smluvit se snažil aspoň „trumpétku".

Výrostek, štíhlý jak jedlička s pohyby ještě nevyrovnanými a s nároky učiněného stárka, vybíral a dlouho přebíral harmoniky. Přebral

a profoukal už skoro všecky, ale přece jen stále se vracel k jedné, pěkně ukryté v ozdobném pouzdře.

„Co stojí?"

„Šedesát krejcarů."

Přiložil k ústům a zahrál krkolomnou jakousi kalamajku od zdola nahoru a zase zpět, zastavuje se krátkým jakýmsi popěvkem uprostřed. Bylo vidět, že harmoniku nemá ve rtech poprvé. Svedl na ni i pěkný valčík.

Jak líbezně hrál!

A okolo posluchaček celý houf.

„Tá je nejlepší, tú si kup!" pobídnul kamarád, šeptaje mu do ucha.

„Nespustíte?"

„Ani troníku."

„Ná, tož tu máte," rozhodl se hoch a šel se pochlubit kamarádům. Prohlédli harmoniku, zafrkli, posoudili a uznali, že je to nástroj výborný.

Až na něj zahraje za večerního ticha a šplounání lípy nad hlavou tam nedaleko, odkud už od jara mu v srdci svítilo to osamělé okénko — Přivřel oči, dýchnul do nástroje zas — a ne — ne — — To nebude špatné — — —

Na druhý konec boudy přihrnul se houf Brumovčanek. Jak laňky kladly vysoké, těsně upjaté šněrovací botky na dlažbu a sukně skládané v nesčetné varhánky krásně splývaly s krví hedvábných fěrtoušků.

Zapjaly oči v spousty zlatých a stříbrných prstýnků.

„Po čem že sú?"

„Po dvouch, po třech, po štyrech — jak kerý."

Na ušpiněné, od protrhávání řepy rozpraskalé a zatvrdlé prsty navlékají galánky prstýnek za prstýnkem. Jak divošky zálibně prohlížejí ozdobenou ruku proužkem „ze zlata" — a vybírají dál.

Prstýnky prohlíží i zavalitý synek s málo chytrým výrazem v očích.

„Ná, co ty, Matúšu, taky vybíráš? Pro Hapolenu, právda? Ehe, henkaj, ten jí kup! Líídi — ten je krasulilinkej! Ten čúhá! Panenko Marja, to bude mět Hapolena radost! Budeš ty ale u ní včilkaj vzácnej!"

„Ná, co myslíš, Matúšku? Vezme si Hapolena takovýho kocúra, jak seš ty, anebo vodí ešče jiných za nos?"

A hoch rudne, odráží, sráží, zas odráží, ale nijaké to není. Neumí toho; proto si tolik na něho „trúfali".

Děvčata zmizela v mraku lidu a dětí obstupujících kolotoč. Tam bylo soudno. Vřískal kolovrátek, zvonil principal, troubili, pískali, stříleli kluci. Novým zvoněním znovu zval principal k cestě kolem sloupu „rynglšpilu". V mžiku bylo vše obsazeno. Výrostci s bravúrou obsedli dřevěné boky koňů, malí chlapci jeleny a lvy, v houpavé korbice vnořila se načechraná děvčata. Anyša rozložila se na sedadle sama jediná, bez družky a kamarádek, hovíc si tu jak princezna. A už, už točí se vše v závratné rychlosti kolem, děvčata smyslně přivírají víčka, tu vřískne hrdlo, tam vystřelí pistulka, v kolovrátek zoufalým nářkem jako komár zazpívá harmonika.

A sražené massy lidu znovu se slívají a rozlívají, poutníků přibývá, nová a nová processí jako barevné stužky soukají se do vnitř

stále v jeden chumel matoucího se klubka. Jedno takové processí vcházelo právě až odkudsi z břehů Moravy. Dlouhá řada Slováčků v plátěných, širokých gatích s modrými zástěrkami rychle se přehnala za spěchajícím křížkem. Boty měli bílé prachem od daleké cesty, na čele bohaté krůpěje potu vyvábil jim slunce žhavý znoj. Korouhve, hudba, píseň, zvony, řev a blábolení bezpočetných hrdel měnilo pouť v cosi úchvatně divokého a poeticky milého. Hle — tam mladý, v tváři trudovitý kněz s ministranty před sebou vede zástup mužů s vlasy přistřiženými „na hřib" a kabelami přes prsa. Unavenými kroky průvod dohánějí uzly obtížené ženy. Tam zas borovští kněží s ministranty přehozenými v bílé rochetky spěchají processí vstříc. Trojím skloněním pozdravují se korouhve, družičky obstupují kněze, a processí za processím tak vstupuje pod vysokou klenbu farního chrámu, kde dřevěná půda duní pod těžkými cvoky mužských kročejů, šustí a vrzá pod lehounkým letem dívčích nožiček. A zas nový zpěv, nová hudba, zvony, průvody, korouhve — lidu na tisíce a tisíce — — přibylých dnes a přibylých včera; čekaly vesměs po přespalé noci v stodolách, až začnou s Boží mší svatou tam na kopečku v té kapličce bílé, zasvěcené sv. Trojici, pohlížející s hůry v nedohledné roviny a v zádu věnčené vrškovitým hřbetem dálavy.

A všecky ty proudy barevného lidstva vystupují tu po širokých schodech a zelenou ulicí křovin vzhůru se vzpínají k stánku nejsvětější Trojice Boží. Haleny starců, plachetky žen, na růžek i na babku zadrhnuté šátky, klobouky s kosárky, široky, vlající pentle — jak po schodech by to všechno lezlo do nebe a tam se to kupilo, tam se to slívalo v jeden souvislý, divukrásný sborů tlum. Zástupy se potkávaly, do sebe mísily — rukávce a kordulky — tam zlato, tam stříbro, tam perel jas, blankyt, krev — v zeleni lip houpající se korouhve — nahoru dolů — z dola zas nahoru v nepřetržitém řetěze stoupaly, sestupovaly, klesaly a zas rostly do výše, do šíře se rozkládaly bezpočetné zástupy, až plny jich byly prostory všechny. Kaple nabita čekajícím lidem, venku jeden zmatek, těsně v sebe srostlá houšť. Unavení posedávali pod lípy. Nikde už kousíčku trávníku volného. Tu odpočíval stařík s ověnčeným křížem a Kristem, ale už pošpiněným polibky. Tam vedle přisedla zas děvčata z Louček a sukněmi škrobenými a načechranými jak zvony přikryla okolní zem. Do křovin zalezli ministranti a komže jejich houštinou pronikaly jak stopy čerstvě prolité krve. Několik Slováčků sytilo se buchtami nadívanými trnkami a k trnkám zajídali bílý, jak cihla veliký kus tvarohu. — — Dva staří kněží spoceni uchýlili se v nejhustší stín a tam — snad kamarádi ze škol — vzpomínali na daleká léta v přátelství zažitých chvil. Vedle nich Slovák s růžencem kolem krku, kabelou přes prsa a tváří hluboce rozoranou životem, na kříž věneček připevňoval drátkem a dával synkovi na „púti". A hned na schody řadou usedla děvčátka z Krumvíře a hleděla v rovinu za Borovou, kde bělala se rodná jejich ves. Bílé dědiny Slovače v dálavách svítily jak sběhlé husičky, černé lesy kopců kyjovských k nebi nesly nahrblé své šíje, v nepřehledné roviny hodonské klesal bohatý jih. A dole na úpatí kopce, hned pod kapličkou a vršinou s čtyřmi černě hrozícími větřáky

leželo samo město Borová a zdálo se, jakoby mlčelo. Ale když na okamžik ustala zvonů bouř a umlkly zpěvy processí, město teprv jakoby procitlo ze snů a zakypělo tam dole životem, z něhož výkřiky radosti a plesu na oživeném rynku doléhaly až sem, kde v svatém tichu v modlitbě trvalo všechno shromáždění poutníků.

Konečně na bílou, chvojím a kvítím vystrojenou kazatelnu, v slunce vystoupil bílý kněz.

„Jaj, to sú hezulilinkej panáček! —“ usmála se sličná jedna Hovoranka ve varhánkovitých čižmičkách.

Mladý, opravdu hezký kněz s blýskavými brýlemi na ostrých očích, fanatického vznícení, počal kázat. Jak se tak svou hrudí vzepjal a ze sebe vychrlil první spoustu slov, znamenajících cosi jako pozdravení od Boha, na jehož místě tu stojí a horlí před lidem, cítil v sobě asi síly reformatora celého světa. Slohem ozdobným, větami promyšlenými a bohatě rozvedenými rozpínal do šířky jinak dost milý, ale přece jen slabounký svůj hlas, který už na kousek dál mrtvě zaléhal pod klenbou chundelatých lip a dál pro štěbot po trávníku rozložených děvčat z Borové asi už se nedostal.

Když dokončil a požehnal lidu svou měkkou, neupracovanou rukou, pravil o něm Hrabálek z Habrůvky nachýlen k Stehlíkovi z Loučky:

„Mladičké kaplánek, hale prováděl to ešče dost. Nerozhněval, nepohněval, vebíral jen dobrý, nechal zlý, potěšil, povzbudil — dobře to provedl.“

Počínala mše svatá.

Neskonale krásná byla chvíle pozdvihování. Sotva že na vížce titěrný zvonek dal znamení a u oltáře v rukou kněze do výše se vznesl kalich — — — celé to ohromné, barevné množství stojících, sedících i klečících a až do nejskrytějších zákoutí v stínech křovin zalezlých lidí sklonilo se náhle jak pod jedním mávnutím čarovné moci v jednu nehybnou, v prsa shroucenou pósu, a kamkoliv se oko ohlédlo, všude spatřilo — jak současně v odměřených a všude stejně plynoucích přestávkách — na blízku i po kopečku dole ruce opisují svatý kříž a bijí v nachýlená prsa. Zdálo se, jakoby v kamenném tom tichu náhle spočinuly i stromy, keře a všechen vzduch a celý kraj — nebylo v tu chvíli slyšet ani zašeptnutí lístečku. — — — —

A když se po mši lidstvo pohnulo — jaký to byl pohled na náhle oživený, jako ze sna procitlý ten příval, hrnoucí se po schodech dolů. Barvy se řítily s hůry, zalévajíce dole všechna uvolněná prostranství. Jak zpěněná krev tratily se rudé šátky v sněhu plachetek a rukávců, rudé ty vlny s bílými pěnami jakoby se svahu stékaly, stékaly, až docela mizely a hasly v selských, tam na úpatí kopce rozložených zahradách.

Děvčata spěchala k pumpám hasit poutnickou svou žízeň, muži v mracích obstoupili hospody, hudba se rozlehla z radnice a zas boudy, krámy — kupováno, smlouváno — vřava na vřavu — ruch davu rostl v ohlušující šum.

I Tonda na pouti byl; přece svou maminku nějak umodlil. Koupil si „oharek“, jezdil i na kolotoči, ještě měl a ještě cosi hledal a okouněl

a když jej našla matka, dal se jí do pláče, že nemůže „hjít, že jé píchá a bolí břuch". Z marcipánu prý.

Pozdě odpoledne vrátila se domů prachem ušpiněná, potem uřícená, ale šťastná, šťastná Habrůvka. Byla ověnčena kolem krku poutím, ověšena růženci; namlsána, nakrmena blížila se k domovu se sladkým břemenem ve svých sotůrkách pro ty malé zas, co zbyli doma a natahovat budou ruce po tom, co jim přinesla z pouti. Větší už na kolik honů vyběhli po silnici poutníkům vstříc. — — — —

Tiše, unaveně skončil krásný den.

– – – – –

U vojvody Peka Pavloviče.

Dva obrázky z cest. Napsal Dr. Vratislav Černý.

— 1893 —

Podvečer parného dne mého pobytu v Nikšiči, dne 2. srpna 1893, věnoval jsem návštěvě proslaveného junáka černohorského — vojvody Peka Pavloviče.

Peko Pavlovič bydlí v osadě Brezovitu, asi hodinku cesty od Nikšiče vzdálené. Na štěstí spojen jest tento cíp Nikšičského pole s městem pohodlnou silnicí — výhoda to, kterou pouze ten dovede oceniti, kdo poznal jiné černohorské cesty.

Rychle vzdalujeme se od Nikšiče kol úpravného dvorce náměstka knížecího vojvody Šaka Petroviče. Pole sevřeno jest se všech stran stráněmi ne právě vysokými, teprve za nimi objevují se temena hor Drobňackých a Pivských.

Přecházíme po mostě řeku Bistricu, vodou nebohatou; po levé ruce zbudovány jsou pěkné kamenné kuče, po pravé straně táhnou se velká pole tabáku a kukuřice.

Silnice otáčí se k východu, kde v pozadí se bělá rozsáhlá budova, náležející ministru vnitra, vojvodovi Božu Petroviči. U ní silnice končí, čekajíc na lepší doby, kdy bude proražena průsmykem Dužským, aby usnadnila obchodní spojení s Hercegovinou.

Do té doby musí se však ještě mnoho změniti — hlavně v Hercegovině.

Od silnice odbočujeme pěšinou mezi kukuřicí ke kuči vojvody Peka, která opodál velikými svými rozměry již dříve zaujala naši pozornost.

Byli jsme zpozorováni, a mladý muž v prostém bílém šatu vyšel nám vstříc a zval nás dále. Po několika stupních vešel jsem do přízemní místnosti, v níž planula hranice dříví, a na jejímž prahu mne srdečně a vřele vítal proslulý vojvoda Peko Pavlovič.

Historie Peka Pavloviče slovanskému čtenářstvu mohla by býti známa. Peko jest Čevljan z katunské nahije, jenž vlastní silou a chrabrostí a vlastním věhlasem válečným vyšinul se na přední místo mezi Černohorci. Pekův rod čítá se mezi nejstarší v Černé Hoře. Národní podání praví, že praotcem jeho rodu byl Ozro. Syn jeho Jovan byl kapetánem katunským (za dob Crnojevičů), Jovan zplodil Nikolu, Nikola Dragoja, Dragoje měl osm synů, mezi nimi Ivana, zakladatele větve Ivanovičů v selu Vojniči na Čevu. Ivan měl syna Nikolu barjaktara, od něho byl Tomeš, od Tomáše Djuro, od Djura Pavle, při nichž všech hodnost barjaktarská přecházela s otce na syna. Pavle byl otcem Pekovým. Tak národní podání dovedlo nás k Peku Pavloviči. Peko narodil se r. 1826 na Čevu. Matka jeho, Marie rodem, byla ze Zagarče z bratstva Čupičů.

V mládí bavil se četováním po Hercegovině, byl perjanikem a kabadahijou (osobním strážcem) knížete Nikoly, roku 1861 poslán byl do Hercegoviny, kde bojoval jako vůdce povstalců po celý rok s Turky; odtud pochází úžasná jeho znalost půdy hercegovské a oblíbenost mezi obyvatelstvem, kterým tehda „ráji turecké" pomáhal proti „zulumu" (ukrutenství) vyděravých pánů. Vrátiv se domů, stal se komandýrem ozriničským, roku 1875 poslán byl opět do Hercegoviny, kde pobyl opětně po celý rok. Po roce jmenován vojvodou a v následující válce černohorské vyznamenal se vítězstvím na Vučím Dole i Muratovici, jakož i v bitvách kol monastýra Ostrogu.

Po válce však pro nějaké neshody s knížetem odhodlal se odejíti ze země, při čemž ho následoval celý jeho rod. Odebral se do Srbska, kdež v pohraniční vesnici Prokuplje obdržel pozemky. Po čase však stal se nepohodlným králi Milanu, musil opustiti Srbsko a odešel do Bulharska, kdež zakusil mnoho svízelů, byl v Sofii uvězněn a konečně propuštěn do Ruska, kdež zamýšlel se usaditi.

Jeho zamilovaná myšlenka osvobození Hercegoviny a Bosny nezdála se mu býti rozřešenou rozhodnutím berlínského kongresu; společně s mitropolitou Savou Kosanovičem vydal otevřený list, v němž posuzoval okupační správu obou těchto zemí.

Po mnohých protivenstvích, které musil zažíti, setkav se přičiněním krajana našeho Jana Vaclíka v Petrohradě s knížetem Nikolou, byl od něho vlídně přijat a vrátil se se svými na Černou Horu, kdež vykázán mu byl za nový domov Brezovik u Nikšiče a darován mu veliký dům a dosti pozemků.

Přiznávám se, že s utajeným dechem vstupoval jsem do kuče Pekovy, abych uzřel toho, který býval junákem junáků, mužem z ocele, a z něhož prý starosti a osud učinily lidské trosky.

Tím více, tím mileji a upřímněji byl jsem překvapen, když mne vítal na prahu svého domu Peko Pavlovič, statný a pevný.

Vysoký jak horská jedle, s pevným pohledem, klidnou tváří, nejryzejšího typu černohorského, s dlouhými, málo prošedivělými kníry a vlasy tmavými, které kryla černohorská čapka s gobem v podobě Dušanova orla, oděný v jednoduchý šat domácí výroby — takový jest Peko Pavlovič. Starý junák uvedl mne do dolení síně, kde shromážděna

byla všechna domácí čeleď, muži i ženy, a kázal přistaviti stoličku k ohni, na níž mne usadil vedle sebe.

Pekova žena zatím jala se „péci“ kávu, a ostatní členové domu rozsadili se kolem.

Peko Pavlovič jest Slavjanofil v nejkrásnějším a nejryzejším smyslu slova toho, jak ani nemůže býti jinak při muži, který po celý svůj život bojoval a krvácel za bratry své a za osvobození Slovanů zpod cizího jařma. Nabyv na cestách svých širšího rozhledu rád vyptává se po zemích, s nimiž se obeznámil, a po poměrech, jichž namnoze sám se účastnil.

Počastovav mne kávou, jal se k mé prosbě vypravovati o tom, co viděl, zkusil a zažil. Jeho domácí uctivě napjatě poslouchali, zvlášť hezká vnučka Darinka, luzný zjev mladinké Černohorky černých očí i vlasů. Horský vzduch a všechna vnada pastýřského života sálaly z půvabného, mladičkého stvoření. Nejvíce zajímal starého junáka osud Čech a Čechů, a musil jsem v té příčině na nesčetné otázky odpovídati, ku př.: máme-li stejná práva jako Maďaři, máme-li své vlastní zastoupení, které nás chrání, vedeme-li nějakou válku; jak se stalo, že jsme se dostali pod Rakouskou vládu atd. Na líci vojvodově střídaly se radost a žal, když jsem mu vyprávěl o rozličných, veselých i smutných dobách našeho života i naší vlasti, v mohutném duševním pohnutí časem lesklo se jediné zdravé jeho oko, tu zas mne objímal, tu spočinula jeho ruka na skvostné kumbuře (pistoli), která trčela za kolanem (opaskem), jako by chtěl pomoci tam, kde tušil, že děje se nám křivda.

Dvě hodiny rychle uplynuly, aniž bych se byl dosti nasytil pohledem na starého junáka, jehož jméno s obdivem a úctou vyslovují obyvatelé Nikšičského okolí jako jméno nějakého panovníka, o němž pějí junácké písně; neboť všichni dobře ho znají z dob, kdy je vodil proti Turkům — jsouť všichni Hercegovci, uprchlí z Hercegoviny a Krivošije sem, kde lépe se žije a dýše ve svobodném ovzduší černohorských skal.

Viděl jsem dva veliké junáky Černé Hory, Peka Pavloviče a Marka Miljanova — těžko říci, který jest větší. Národní píseň oba uchvátila — jako Peka Pavloviče opěvují Nikšičané, tak po celých kučích, na Ljevé Rjece i po celé rovině podgorické píseň hlaholí o Marku Miljanovu. Přešťastný národ, jenž takový pomník staví svým velikánům, pomník nehynoucí, z něhož učí se pokolení, a jenž vlévá sílu do duší černohorské mládeže.

Při rozchodu žádal jsem Peka Pavloviče, abych ho směl fotografovati, abych navždy měl před očima obraz muže, jenž jest pýchou celého Slovanstva. Byl ihned hotov přání mému vyhověti, leč dlouho trvalo, než k nalehání svých domácích oblékl na se slavnostní šat, zelenou dolanu ozdobil řády a k pasu připjal těžkou křivou šavli albánskou.

Mohutná postava, jako by vyrostla, tak jako by opět stál v čele svých černohorských Hercegovců, hotov s nimi vytrhnouti proti nepříteli.

Stále se ohlížeje, odcházel jsem od kuče vojvodovy. Peko, stoje na prahu, rukou kýval na rozloućenou tak dlouho, až vlnitý lem kukuřičného pole zakryl mi pohled na velikého slovanského hrdinu — genia partisanské války.

— 1898 —

Uplynulo pět let. Opětně touha má zanesla mne na milou mi Černou Horu, abych seznal nová místa, osvěžil staré vzpomínky, navštívil staré známé a přátely, a navázal nové známosti.

Přirozeno, že jedna z prvních otázek mých platila starému junáku Peku Pavloviči. Již od roku trousily se v novinách zprávy, že veliký tento hrdina postonává.

Peko Pavlovič nežije již v Brezovitu u Nikšiče, nýbrž na Cetyni. Provázen jsa professorem Lazarem Perovičem, odebral jsem se dne 22. května 1898 do jeho domu.

Starý vojvoda přebývá v domě sekretáře finančního Špira Ogujenoviče, jehož dceru má za ženu Pekův syn Tomáš Pavlovič, poručík stálého vojska černohorského.

Dům stojí v poslední řadě v nové části Cetyně při silnici, k Bajicům vedoucí, jest jednopatrový, prostraný a pohodlný.

Po dřevěných schodech vystoupili jsme do prvního patra. Vše voní novotou. Uvítal mne sekr. Ogujenovič a mladá snacha vojvody Peka, k níž tulily se dvě roztomilé děti jejího bratra Dra Ogujenoviče. Ochotný můj průvodce spěchal napřed vojvodu zpraviti o návštěvě.

Vstoupil jsem do malé jizby, obílené, jedním oknem opatřené, jímž plným proudem vnikalo slunce krásného jarního dne.

V pozadí jizby stojí nízká postel, opatřená houní, a na ní leží — starý Peko Pavlovič.

Rychle přikročil jsem k jeho loži.

Vojvoda nevidí ničeho, jeho bystré kdysi oko horala pohaslo — je slep. Jaký to smutný, kormutlivý obraz. S namaháním pozvedá se na loži a podává mi ruku i nastavuje tvář k polibku.

Zahleděl jsem se do té milé tváře. Pleť snědá, hojné vrásky brázdí celý obličej, a líce jsou vpadlé, čelo na spáncích vyvstalé, krk vyhublý. Dlouhé šedivé kníry splývají po tváři.

I ostatní tělo ztrápeno jest rheumatismem. Skrze pootevřenou košili prosvitá mocná, dosud vypnutá hruď, na níž však každé žebro jest patrno.

Ruce v bílých rukávech košile jsou nápadně veliké a prsty dlouhé a tenké.

Hlavu kryje prostá černohorská čapka.

Silným, až překvapení zbuzujícím hlasem, uvítal mne Peko Pavlovič. Je rád, že jsem přišel, a staří známí že naň nezapomínají.

Tělo vojvodovo chřadne, ale duch, ten junácký duch, který Černohorce vodíval od vítězství k vítězství, který vymýšlel genialní plány válečné, je dosud svěží a mocný. Duch nedovoluje, aby tělo zahynulo. Shrbeně drží se na loži a údy halí do pruhované pokrývky. Peko Pavlovič však nereptá na strašlivý svůj osud, on necítí své postavení. Jemu jest odměnou a posilou v neštěstí láska a příchylnost věrných Černohorců. Ode všech dostává se mu něžné pozornosti. Neuplyne

mnoho dní, aby kníže aneb někdo z rodiny knížecí ho nenavštívil a nepotěšil, a s knížetem i jiní Černohorci a hlavně Hercegovci, jimž Peko Pavlovič obětoval nejkrásnější dny svého žití, toho žití, které zrodilo Vučí dol a Muratovicu, dějiště nejslavnější jeho válečného genia. S Hercegovci vypravuje o dnech minulých, je sílí v smutném jejich osudu a vlévá jim naději v budoucnost.

Peko je středem hercegovské emigrace na Černé Hoře, u jeho prostého lože nejlépe a nejspíše nalezneme nejlepší její představitele.

A když vojvoda vypravuje — a dovede to ještě ohnivě a se zápalem, v posvátném tichu vše kolem mlčí.

Tak i já strávil jsem hodinu u Peka Pavloviče v samém politickém rozhovoru. Ani necítil únavy, jak se vžil do hovoru, a jen cigaretu vykuřoval jednu po druhé, jak mu je přítomní podávali, a malé kotouče dýmu vypouštěl z bezzubých dásní.

Tklivý obrázek ten dosti vypsati nelze. A tak, aby Peko nevěděl, udělal jsem si v tajnosti fotografický obrázek toho pokojíka a lože a na něm ležícího velikého hrdiny. Obrázek ten pro spěch, v němž byl dělán, mlhavý a nejasný, představuje mi vždy okamžiky u vojvody ztrávené.

Rozloučil jsem se s Pekem Pavlovičem v naději, že ho opět uzřím. Kdož to ví? S touto mučivou nejistotou, uzřím-li ještě jednou vojvodu čili nic, opouštěl jsem skromnou tuto jizbu, kde na prostém loži pod prostou pokryvkou odpočívá slepý genius partisánské války.

JAN VÁCLAV Z FINBERKA:

Přeskákané struhy.

Z „Horských idyl“.

Večer snesl se nad horami.

Obloha byla zachmuřena, a lesy i doliny mezi tmavými rozoranými lány slily se v jednu čerň. Jen na západě byl zjasněn pruh nebe těsně nad obzorem jako dlouhá štěrbina, kterou prokukovaly první hvězdičky. Okraj obzoru patrně se tmavěl svým prohýbaným obrysem proti jasnější obloze a uzavíral krajinu jako hradby.

Dole patrně se zablyskávala řeka, prokrucující se lučinami mezi břehy, které ji místy svíraly těsně, místy popřály více prostoru, aby se rozšířila.

V dědince objevovala se světla, a zaznělo klekání.

Tkadlec Hamrle spěšně trakař tlačil po silnici před sebou, aby byl záhy doma. Ve městě, kam dost pozdě vezl utkalčené dílo, zdržel se různými pochůzkami, a nemohl se dříve vypraviti.

Žena tolik ho prosila, aby pospíchal!

„Jsem sama, víš, v čem jsem, pospěš, nikde zbytečně se nezdržuj!“ žádala.

Ta slova měl stále na paměti, ale nemohl si pomoci.

Starost ho popoháněla a všelijaké myšlenky, které se mu vkrádaly do duše, jako tma v celou krajinu.

Bylo ticho, jen voda dole šuměla, a les, proti němuž jel, zněl krákory vran, které v hejnu se nad ním snesly k nocování. Kroužily vzduchem tmavými body.

„Ku-vá, ku-vá“, křičely starší, zdlouha, protivně, „kr-á, kr-á“, vyrážely ze sebe mladší, ostře a pronikavě, „kvach, kvach, kvach“, ty, které již seděly někde na větvích, chrochtavě, rychle za sebou.

Vždy tmavé klubko se jich zvedlo do výše, rozprchly se, rozletěly daleko, a po krátkém zakroužení vzduchem sletěly se zase v chomáč, který padl do tmavých vrcholků lesa.

Tkadlec Hamrle si odpočíval. Přece jen do toho kopce nemohl jedním tahem se dostati na vrcholek! . . . Ohledl se k městu. Jen část

továrny u řeky dvěma řadami osvětlených oken byla patrna, pak výše řada druhá, v pravo zelenavé světlo elektrické, a sem tam světla v oknech domů a domků. Vše ostatní mizelo ve tmě, která houstla nad dolinou, v níž město leží.

„Kr-á, kr-á, kr-á . . .“

„Ku-vá, ku-vá, ku-vá . . .“

„Kvach, kvach, kvach . . .“

Jen černé body lítaly proti tmavému nebi, k němuž Hamrle oči pozvedl, když vrány nad ním zakroužily.

„Nemohou se uhnízditi, vostudy,“ sám sobě si povídal a utíral vlhké čelo.

Ještě by chvílečku odpočíval, ale jeli proti němu s nějakým nákladem, a on u trakaře stál uprostřed silnice.

Schýlil se v dřep, navlékl kšandu, zvedl se a jel ke kraji silnice, k žulovým sloupkům, které řadou jsou zapuštěny po okraji, aby náklady nesjely do hlubokého údolí, kdyby různou příčinou dostaly se ke kraji silnice, vinoucí se bokem prudkých strání nad řekou.

Postál, až vůz odjel.

Uvědomil si, že se trochu pozdržel odpočíváním, proto, když zase s kopce jel, uháněl jako mladý koník s lehoučkým kočárem. Kolečko vesele zavrzávalo, a tkadlec Hamrle si hvízdal nějaký popěvek.

Pak najednou utichl a rychle jel ke vsi mezi kopaninami.

Prolétla mu duší představa domova jako vystřelená rána ozvěnami krajinou.

„Jen, aby nic ještě nepřišlo . . .“ pomyslil si ve vzniklé starostlivosti, „potvorný krákot vran, pořád mně bzučí v hlavě a zbytečnou starost probouzí,“ uklidňoval se, „je tam sama . . . pravda, poprosil jsem Čermačku, aby se šla jen tak jako záminkou podívat.“

U krátkého lesíku před samotou zase si musil odpočinouti. Neměl na trakaři lehko, vezl novou jutu na dílo, pytlík mouky, kterou si u krupaře vyměnil za oves, chudou úrodu z vlastního kousku pole u chalupy, něco vaření, pecen chleba, sůl a uzel tabáku hospodskému ve vsi.

Jen přemnul čelo, narovnal záda, odkašlal a ohmatal kapsu, má-li peníze, neztratil-li je, a zase chopil se trakaře.

Takové divné myšlenky mu kazily radostné očekávání . . .

„Otec sotva matce dovolí, aby přišla . . . a ostatek, matka sama za ten rok se k nám nezměnila. Jejda!“ vzdychl, „jako bych provedl něco, zač by se musili za mě styděti, a tohle, ne . . . ne . . . co ta žena již vystála, že se máme rádi . . . no, ten svět je přece podivný. Jsme tu chvilku, jako na besedě, a ještě si ty chvilky děláme hořkými. To by bylo krásné, abych ji byl nechal . . . takovou dobrou osobu, a vzal si jinou, která se více líbila rodičům než mně. Staří volí rozumem, je pravda, ale zapomínají, že volili před lety srdcem jako my mladí . . . A já jsem šťastný, tak šťastný, jen teď, aby vše dobře dopadlo, aby šťastně si odbyla první zkoušku. . . .“

Všecko se mu vymotávalo z duše tak jasně, že v hlavě své měl nejjasnější obrazy. Zapomínal na tíži i na únavu a oddal se jen svým

myšlenkám. Minul hostinec na samotě, drobný lesík, a ocítil se na vrcholku silnice, odkud spatřil již maloučká světla z chaloupek své rodné vesničky, v níž zakusil mnoho dobrého, více však zlého.

Vyrostl jako stromek na skále. V nedostatku, jen tak tak, že mládí k životu protáhl a na své ruce se nyní mohl spolehnouti.

Cítil, že mu osud dal holý život, ostatek že si musí vybojovati. K boji s trudným životem mezi horami ozbrojil se úmornou trpělivostí a plným vědomím, že člověk má jen to, co dovede prací a šetrností urvati. Již jako výrostek cítil u jiných jakousi malou vůli prokousnouti se k lepšímu živobytí vlastní silou, slyšel jen žehrání, často nadávání, a neviděl opravdové chápaní se k činům. Neosvojil si takovou tupou lhostejnost a plané naříkání, jakož i žádostivost obohatiti se cizími mozouly a potem, které lpěly na hromádce peněz věna děvčete jím nemilovaného, rodiči násilně mu vnucovaného, až z toho pošly vády, výčitky, vyhrožování, lání a proklínání!

„Vezmeš si nahotu, když jsi v ní vyrostl a víš, jak se těžko krejcar zaškrtí? Odkopneš si s Verunkou štěstí? Stovky se dají šetřiti," stále mu otec četl z knihy chtivosti shrábnouti pro syna stovky . . . Děvče bylo k nim jako přihozkem.

„Vím, jak se krejcar špatně zaškrtí, vím, zvláště, když si ho neumí člověk lehce vydělati, když ani tuze nedbá, jen se dívá se závistí na ty, kteří něco již mají, kteří však v potu a krvi se lopotili, aby více urvali, než spotřebují, aby také dali něco stranou. U nás jsem toho mnoho neviděl . . ." odpověděl syn, který šťastně vojně uklouzl a po třetím se stavění k odvodu byl propuštěn neodveden, „já však počítám na sebe, na své ruce, na své přičinění se."

Z těch jeho slov byla váda veliká. Celá ves seběhla se pod okna chatrné jejich chalupy a vyslechla hovor otcův, odpovědi synovy i pláč matčin a pláč menších dětí, které seděly na pekárně za kamny a bečely, jakoby je za uši tahal.

„Víte co, tatínku," přistoupil k otci, když se tento dost zbytečně namluvil a syna i jeho milenku znectil, „jsem dnes dost starým, abych jednal samostatně. Vy byste byl pro každou, aby byla mou ženou, která by sem přinesla peníze, třeba bez srdce, bez hlavy a nevím ještě bez čeho. Já jich nepotřebuji, můj barák není na spadnutí, a dluh na něm taky nevázne," usmál se žertovně, chtěje mysl otcovu i matčinu trochu na jinou cestu přivésti, „a jestli potřebujete peněz vy, bože, žeňte se," dal se již do hlasitého smíchu, „matka půjde na vejměnek!"

Přilil jen do zlosti otcovy petroleje.

„Tak, ještě si ze mne budeš ousměšky tropit, starého tátu před malými dětmi ve smích uvádět, to ještě jsi nevyrost, ani ti jazyk trny neobrost, abys píchal nám do srdce," rozkročil se uprostřed světnice,

„Co mám jiného dělat, než se smát tomu, když starý tatík žení syna s děvčetem, které se jemu samému líbí. Vždyť máte pro Verunu plno sladkosti, jaká je a co všechno, a mně mé děvče jen tupíte, že je... no . . . může za to, když se některý mizerný člověk postaral o její život předstíráním její nebožce matce, že ji měl rád? Za to Marjánka nemůže. Její matka byla ve vsi až do své smrti v oblibě, každý s ní

cítil, co vystála trápení a starosti zakusila, aby děvče a sebe v pořádku udržela. Jen vy je tupíte obě! Marjánku i nebožku! Styďte se! Má i ona trpěti za jediný hřích, kterého se matka její dopustila! A víte za jakých okolností vše se sběhlo? Kdyby nebylo těch tam," ukázal na děti, „pověděl bych vám více, a jasně bych vám všechno pověděl! A jednou musím vám říci rozhodně: Verunu nechci, kdyby zakopaný poklad našla, a Marjánku si vezmu, kdybyste ji tisíckrát nenáviděli!"

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

U chalupy nastalo mezi poslouchajícími rozvlnění. Šeptání proměnilo se v hlasité mluvení. Mezi zástupem byla Veruna z málo výnosného půlstatku, která byla po mladém Hamrlovi celá posedlá a nadbíhala mu tím víc, čím méně o ni stál. Ze zástupu odnesli ji omdlelou . . .

Starý její otec sešukal před časem s otcem Petrovým, že by si mohl Petr Verunu vzít, a tkalčík Hamrle byl šťastným, že Petrovi taková nevěsta se nabízí . . .

Petr však prohlédl Verunu i jejího otce. Veruna se nelíbila žádnému hochu v celé vsi, ba v celém okolí. Proč, hoši věděli nejlépe . . . A tatík její? Kus lakotivého sedláka, který závistivě koukal na ty, kteří překopáváním hrudy sloužili poli a ještě tkalčili do města. Záviděl jim, že přinášeli peníze, jimiž nahrazeno bylo to, co z polaření na chudých horských hrudách vytěžiti nemohli. Znal Petrovy ruce, jeho povahu činnou, která se obírala víc prací než marným přemýšlením, po způsobu horských lenochů, jak život si učiniti lehoučkým a pohodlným. Počítal, že by Veruna byla zisknější, kdyby muž u stavu peníze vydělával a domů přinášel, než brázdami chodil. V rukou Petrových vycítil výnosné korce polí, znaje dobře klopotu i zisk z polí vlastních, Při vší opatrnosti mnoho ze všeho neměl, jen bramborů se najedl a mléka napil. Veruně říkal, že by se s Petrem měla lépe, než na hodné chalupě.

Byla to vypočítavost. Petr měl nositi peníze — a ten brambor by mohl s nimi jísti . . .

Petr by všechno přehlédl, jen kdyby se mu Veruna líbila, a srdce k ní se přiklonilo jako k Marjánce, která byla tichoučká jako ovce, milá jako stín za vedra, a pracovitá jako včelička. Petrovi se zdálo, že stále se chvěje pocitem vědomí, že má smutný osud . . . a strachem, aby jí někdo proto nezranil na duši, nepokořil, nevyčítal. Stále se mu zdálo, jakoby ty její šedavé oči každého prosily: nehněvejte se na mě, že jsem také na světě . . . já za to nemohu . . . a život si vzít je hřích . . .

Pozoroval ji, jak do té fabriky městské prchá o hodně dříve než ostatní, aby s nimi nemusila jíti, aby nenapadlo některému necitovi zavtipkovati si o tatících, kteří se utopili dětem v podmáslí. Znala ty lidi ve vsi dobře, byli schopni každého tvrdého slova, které hodili do srdce jako kámen do řeky . . . bez citu a lásky.

Zpět také přicházela sama, někdy dříve, jindy později. Mluvila s každým srdečně, upřímně a opatrně, aby si náhodou nepřítele neudělala. O nikom nikdy špatně nehovořila, a byla-li přítomna rozmluvě,

která se nemile dotýkala nepřítomné osoby, mlčela jako rybka a našla vždy stebélko, jehož se chytla, aby mohla co nejrychleji odejíti...

Petr již dávno tajně se o ni zajímal, pozoroval ji a cítil, že mu hluboko vězí v srdci i v hlavě. Takový příjemný pocit provázel jeho myšlení si na ni, taková touha říci jí, jak se mu líbí její chování, povaha, všechno...

A když ji jednou namátkou při trhání jahod v lese zastal, byla neděle, a s ní do řečí se dal, tu již věděl, že ten cit, který v něm pro ni rostl a rostl jako břízka v lese, není nahodilý a prázdný. Její přítomnost mátla myšlenky, rozvlnění ňader přerývalo řeč, její pohled rozehříval srdce.

Musil se jí přiznati ze své stísněnosti, jejíž příčinou byla láska k děvčeti.

„Když jsem tak řadou lidi ve vsi probírala, vždycky se mně zdálo, že jen vás, Petříku, mohla bych míti ráda za vaše chování se ke mně. Je pravda, nikdo mně neubližuje, třeba, že jsem tu sama bez zastání a bez pomoci, ale... vždyť já vím, co jsem, a proto se držím zpátky... a jsem ráda, že mě nikdo slovem štiplavým neporaní. Maminka nebožka... chudák... no, co bych vám kazila, Petříku, náladu pláčem, když povídáte, že jste šťastný při mně, tady," a hned jí napadlo, nemá-li Petr takový všední úmysl s ní se trochu mezi němými stromy rozehřáti a před lidmi ji neznati... Jak se podívala do jeho očí, z nichž nevyčetla pomíjející touhu, předstíranou láskou, lámati a zahazovati bílé květy, zmizel v ní strach rázem.

Těmi několika slovy, která pronesla, byl jist, že marně v srdci svém ji nechoval.

Po několika dalších setkáních věděli oba, že se mají rádi.

Když druhého dne po onom výstupu Petrově s otcem se dověděla, že Verunka, poslouchajíc ve tmě opodál ostatních, jako mrtva se skácela, z úst Petrových uslyševši, že si jí nevezme, kdyby zlatý poklad našla, byla smutna a cítila, že kdyby jí nebylo, nebylo by ničeho.

Poprvé jasně si uvědomila, že se narodila k trápení vlastní matky, uchřadnuvší k hrobu z ran, které do ní život bil, a k trápení se jiných, kteří, kdyby jí nebylo, mohli být ušetřeni všeho, o čem slyšela. Verunka mohla míti Petra, otec jeho a matka byli by z toho potěšeni... a tak tu ona stojí jako hradba... Byla smutna, a Petřík měl ji co vyrážeti, když druhý den jí naproti k městu šel, aby z jeho úst slyšela, jak se věci mají.

„Otec v noci dveře mi ukázal — — — a matka tomu mlčela," končil vypravování na pokraji lesa nad vesnicí, kde spolu usedli, protože Petřík měl Marjánce toho mnoho říci. „Dal jsem dobrou noc, děti jsem líbal a matce již jen ve chvatu políbil jsem vršek hlavy, když jsem kolem ní ven běžel, abych se tu vyplakal. Slz jsem nemohl již udržeti. Bloudil jsem poli a lukami a teprve k ránu zaběhl jsem do lesa, aby mě nikdo neviděl. Vezmeme se, Marjánko, chceš-li. Jsme sami, máme se rádi, nač čekati?"

Plakala radostí i bolem.

„Rozmysli si, Petříku, všechno dobře uvaž, není snad dobře stavěti se vůli rodičů v cestu,“ šeptala.

„Přijde na to, k čemu vůle rodičů směřuje, Marjánko. Láska je božská cnost, tu nezašlapu do bláta proto, že otec chce, abych žil s jinou bez lásky, když má snad trochu krejcarů. Hřích je chtivost mamonu. A ten hřích mám spáchati proto, že je to vůle rodičů? Marjánko, vím, co dělám. Zítra se přistrojíš, starostovi povíme, když je tvým poručníkem, náš úmysl a pak půjdeme na faru. Domů se nevrátím, nejsem pes, abych lezl zpět, jen pro požehnání se stavíme. Dá-li je otec a matka, dá, nedá-li, dá je Bůh, vždyť nekonáme nic proti vůli jeho . . .“ objal ji a poprvé líbal na tváře.

Noclehoval u Pařízků, kde za Václavíka tkalčil, když musil za kopec do mlýna v údolí jít semlet trochu obilí a nadrtit krup z drobného ječmene.

Všecko šlo hladce. Tetka, u níž Marjánka v nájmu byla, svolila, že po svadbě budou moci u ní býti oba. Však jen na noc, říkali, protože oba po svadbě mínili chodit do fabriky do města. Ráno odejdou, večer se vrátí.

Starý Hamrle nechtěl o Petříkovi ani slyšeti. Když Petružálek ho rozmlouval, mával jen rukama.

„Ale požehnání mu přece dáte, dítě je dítě?“ optal se, aby mohl synovi přinésti slovo o tatíkovu rozhodnutí.

Hamrle zadupl.

„Požehnání? Nařezat! Žádné požehnání!“ — — — — — —

Petřík se však stavoval přece, když s Marjánkou, se starostou a s Petružálkem šel ráno do města ke zdavkám. Ale starý Hamrle byl pryč. Matka taky . . .

Petra polily slzy, které před nevěstou ukrýval . . .

„Nanynko,“ hladil třináctiletou sestru, „honem se ustroj a pojď s námi, budeš nám jakoby za družičku, ano?“

Nanka plakala.

„Už k nám nikdy nepřijdeš, Petře? Budete už jen sami s Marjánkou?“ optala se po chvíli. „Já jsem nerada, že už nebudeš náš, Petře.“

Marjánce bylo úzko.

„Však on Petr k vám bude zase choditi, jen co tatínek se udobří, a ty k nám snad taky někdy přiběhneš, Nanynko? Já budu tvá sestra . . .“ dodala šeptem a děti líbala. „Vyřiď, že tatínka a maminku tisíckrát líbáme, já i Petr.“

Vyšli na pobízení Petružálkovo ze stavení a smutni kráčeli do kopečku ke kříži nad horskou zastrčenou vesnicí mezi lesy a holými kopci.

Petr i Marjánka hádali, že rodiče odešli schválně. Ta tvrdost k synovi a pohrdání, které jí tím dali na jevo, Marjánku mrzela, Petr bolný pocit setřásl úvahou, že nic špatného nekoná a rodičům tím neubližuje. Doufal, že nastane brzy smír, a že se budou moci k rodičům odstěhovati.

Ale tatík byl jako v prkně suk, a matka musila před ním cit k synovi skrývati, aby bylo ticho v chalupě. Tkadlec Hamrle byl zápalka.

Ve vsi nějaký čas motal se hovor jen kolem Petra a jeho rodičů, ale po čase utichl jako šepot lesů. Nastala zima. Petr s Marjánkou za tmy ráno odcházeli a ve tmě se do vsi navraceli. S nikým se nestýkali proto, aby zbytečně ve štěstí svém nebyli rušeni všelijakými klepy, které se roztrušovaly o nich a o rodičích. Mizeli očím vesnice, v níž jen nocovali a neděle v plánech o budoucnosti trávili.

Trochu více se o Petrovi a o Marjánce mluvilo, když stará Vopletalka, u níž bydleli, po jaru zemřela, a Petr od její dcery, provdané ve druhé vsi, chalupu koupil i s kouskem pole za vsí. Starý Hamrle se trochu pozatřásl zákmitem radosti, když mu Petružálek vypravoval, že syn jeho zaplatil si hned polovičku.

„A kde vzali peníze?" ptala se tkalcová s přídechem spokojenosti.

„Nikde je nevzali, to by je zavřeli," žertoval Petružálek. „Nějaký krejcar měla zašetřený Marjánka, a ostatek vydělali ve městě. Petr dostává pětku a ona tři jednušky. Dlouho-li pak neseženou pár zlatek, když jsou oba opatrni!"

„Ta s ním má dobře!" povídala matka Petrova s přídechem, že Petružálek ihned vycítil, jak jí toho nepřeje . . .

„A on s ní!" řekl a odešel. Hamrle za ním nevyšel, proto Petružálek vícekráte k nim nezaběhl. Na vyprovázení jako všichni staří ve vsi tuze držel, takhle se mu zdálo, jakoby o něho nestáli.

Hamrle o synovi před nikým se nezmínil, za to matka věděla každé hnutí mladých, ráda si sem tam o Petrovi a Marjánce pošeptala a vyzvídala. Když v létě kozu koupil, mladé slípky ze Lhotek přinesl, králíky si opatřil, a Marjánka husu nasazovala, byla celá šťastna, že mladí zařízuji si drobné hospodářství. V květnu přestala Marjánka choditi do továrny, aby měli v chalupě lepší pořádek a mohla hospodářstvíčku sloužiti. Byli šťastni a spokojeni. Scházela jen dobrá vůle mezi rodiči a jimi.

Petr doufal, že nastane někdy přece. Až rodiče uvidí, že volil dobře.

Všechno si tohle cestou připomenul, jaké struhy v životě přeskákal a jaké boly v duši zahojil.

Teď čekali štěstí další . . .

Vzpomínka na ženin stav ho trochu pošťouchla k rychlejšímu kroku.

„Je tam sama, pravda, ale Čermačka se podívá," těšil se cestou.

Sotva na pár kroků bylo viděti kol dokola. Jel s trakařem téměř po paměti a řídil se řídce olistnatělými korunkami jeřabinek, s nichž listí žluté v posledních chladných podzimních dnech hustě se sypalo do příkopu. Síť větví tmavěla se ostřeji proti šedivému nebi, které viselo nad horami nízko. Po nebi ani jediné hvězdičky. I západ, který před půlhodinkou světlým pruhem nad obzorem se jasnil, zčernal docela. Jen tma a tma, šumot lesů a zamrkávání světel v neviditelných vesnicích, zakrytých tmou.

Proti němu také světlo. Pohybovalo se. Dosti rychle.

Petr postál a chvíli světlo pozoroval. Hned bylo v pravo, hned v levo — — — jak se cesta zatáčela.

Zvědavost a neklid vzmáhal se v hlavě.

Na silničním můstku v dolině světlo zastavilo, a tkadlec zpozoroval při něm mužskou postavu, která v lucerně světlo upravovala.

„Jsi to ty, Petře?“ ozval se kdosi.

„Jsem, jsem,“ promluvil Petr již veseleji, probrav se z tísnivé nálady, „že mně běžíš naproti, Venclíku! Napadlo mě hned, že Marjánka má o mě strach. Přiběhla tě poprosit, viď!“

„Ach ne, ona ne! Čermačka přiběhla, hochu! Tak se mně všecko zdá, že budeš dnes tatíkem. Na!“ podával mu lucernu, „já na kus trakař vezmu za tebe, jsem odpočatý, pojedeme jako s párem, na!“

Tkadlec na chvíli jakoby řeč ztratil. Radostí, starostí, ouzkostí, aby všecko dobře dopadlo.

„Čermačka neříkala ještě nic?“

„Ne. Ostatně jen pootevřela dveře a poprosila, abych šel. A já rád! Však znáš kamaráda. Vzhůru, již jedu, sviť napřed a mysli si, že je všechno šťastně odbyto.“

Kolečko veseleji vrzalo a rychleji se motalo!

Do vsi nebylo již daleko. Petr letěl, až světlo se v lucerně krčilo... Přihupl k zastřenému oknu jako zajíc k jeteli. Srdce mu tlouklo, v hlavě hučelo. Ve světnici ticho, jakoby tam nebylo života. Náhle dětský pláč se ozval, slabý, ale přece slyšitelný.

„Venclíku!“ vykřikl Petr radostí, „pojeď, už jsme tři, již slyším dětský pláč . . . jen jestli Marjánka . . .“

„Tak, a teď sběhnu domů,“ odhazoval Venclík Pařízků kšandu, „přeji štěstí, dnes dobrou noc, zítra mně povíš . . .“

Petr zapomněl poděkovati, vždyť vrzly dveře, a z nich vyšla ženská postava a chopila se ho oběma rukama.

„Petříku, jsi ty to?“

Ptala se jeho matka . . . Oh . . . Bože . . . neklamal se, že přijde vítat vnuka neb vnučku . . . Jak by se mohla udržeti! Krev není voda...

„Máte hošíčka, pojď honem do seknice, Marjánka se pořád po tobě ptá! Chvála Pánu Bohu, všecko šťastně se odbylo . . . i jemine, jdi . . . já doskočím pro tatíka . . . teď sem musí, kdybych ho na zádech měla přinést . . . však on se už dávno nehněvá, ale trucuje . . .

„Jděte, maminko, jděte . . . že ho pro Boha prosím, aby přišel . . .“

Vběhl do světnice, odhodil čepici a prohnul se pocitem blaha, když mu Čermačka podávala hošíka, aby ho přivítal na svět . . .

Pak si přisedl na pelesť postele k Marjánce, políbil ji a hladil po vlasech v slzách. Ona tiskla a hladila jeho ruku na znamení, že je ráda a že je šťastna.

„Tatínek snad taky přijde,“ šeptal jí Petr, „matka pro něho běžela. Na zádech ho prý přinese, nebude-li chtít . . . ale on přijde, dávno prý se již nehněvá . . . ale trucuje . . .“ usmíval se Petr, že i tu struhu přeskočí. Marjánka se spokojeně usmála také a více tiskla mladému tkalci ruku.

* * *

„Tatíku, máš vnuka! Ty dědku,“ jmenovala ho žertem i opravdu, „pojď ho přivítat, pojď, oba tě čekají, Petr teď přijel, prosí tě,“ hladila

mu tváře se strniskem vousů. „Děti, Marjánce a Petrovi přinesla vrána hošíčka, zítra se pudete podívat, teď ležte a nedovádějte!" obrátila se k dětem.

Tkadlec Hamrle se strojil jako do kostela, svátečně. Chvěl se přívalem radosti.

* * *

„Tatínku, tohle jste nám udělali velikou radost," přivítal syn otce, „tohle si Marjánka pořád přála, aby vás mohla u nás vítat a k vám někdy zaběhnout. My jsme šťastni, jen jsme potřebovali míti čistou mysl, neskalenou pomyšlením na váš hněv . . ."

„Jaké pak hněvy, já jsem dávno matce říkal, že kdybys přišel a řekl: ‚Tatíku, nehněvejte se . . .'"

„Táto, nelži, nic jsi neříkal," smála se Hamrlová, „ty jsi na to čekal, to vím . . . Máš ty tvrdou lebku, nepovolnou! Ty bys se nepodložil!"

„No, Marjánko, neudělali jste chybu, že jste se vzali proti mým vrtochům," podával jí ruku, „mám vás za dceru . . . a kde pak jsi ty, Hamrlátko?" obrátil se po dítěti a křížkoval je po peřině, „vítám tě mezi nás, Bůh tě ode všeho chraň, Kristus k dobrému veď, Duch Svatý rozum k dobrému osviť! Tak, a teď si u vás sednu . . . Máte to tady hezký . . ." rozhlížel se po čisté světnici.

S příchodem dítěte přišlo vše, co se jim k štěstí nedostávalo. Všechno najednou.

Setkání.

Bylo to smutné setkání —
na které vzpomínám dosud,
v jeho je rysech zobrazen
českého národa osud.

Hluboko v jižních Bavořích
zbloudil jsem v městečko malé,
bych na zítřek zas cestou svou
zvolna se ubíral dále.

Večer jsem kráčel z hospody
přes malé náměstí domů —
Lampy tak smutně kmitaly,
a nebe jiskřilo k tomu.

V té chvíli -— v úzké ulici
se svými vaky a ranci
v průvodu pěti četníků
brali se neznámí hnanci.

Proč vedli je as postrkem?
Patrně neměli práce
ni peněz k další cestě své —
Teď stihnou k domovům krátce.

Četníci byli mrzuti,
a dva z nich hlasitě kleli —
a v celku velmi podivně
průvod mne dojímal celý.

Já vzpomněl svého národa,
kterému ciziny třeba —
by ve své bídě, útrapě
měl aspoň ohlodek chleba.

Už chtěl jsem zase dále jít —
tu jeden hnanec cos řekl,
a já se zachvěl udiven —
ba pravda — já se až lekl.

A mlčky ve stínu jsem stál,
zíraje v nebeské lesky —
tvář zabarvil mi hněv a stud.
Ten člověk promluvil — česky.

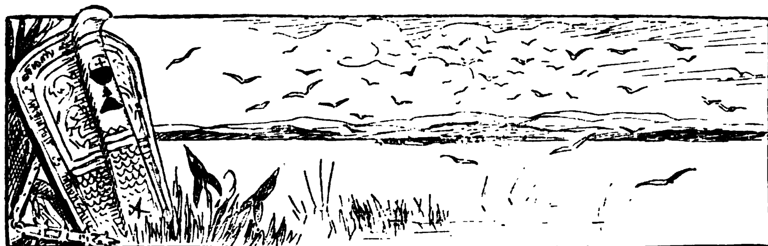
* * *

Ubohá země — bědný lid,
který je odsouzen k tomu,
že za svou práci mozolnou
je voděn postrkem domů!

Ubohá země — bědný lid,
který lze podobně vidět —
Kdo vlastně, to mi řekněte,
by měl se za tohle stydět!?

Josef Náměstek.

Úlisná tragika.

V zamlklé tančírně (již ometli prach se zdí)
zbyli jen šašci, hlučným rejem zemdlení.
Na nízkých vozících pod galerií jezdí
a hřmotným smíchem vítají dne jitření.
(Však Colombiny, sladkým rozjařeny vínem,
rty vášním nabízejí v stromořadí stinném.)

To jsou ti naivní šašci, plnokrevní
smíškové, kteří za groš blázní jedině,
před jitrem o primát se mezi sebou řevní
a posléz na vše zapomenou při víně.
(A jejich Colombiny, až se z toulky vrátí,
jim vlídnou shovívavost jistě zlatem splatí.)

* * *

Já šlechtic jejich erbu, (téměř) aristokrat,
jenž šetří kostí svých a nehne pažemi,
od vlažných filistrů jsem vysmíván byl stokrát,
hněv svými trpkými jsem vzbudil písněmi.
(Los trpký svorně se mnou Colombina nesla,
když boháč lákal ji, se vzepřela a nešla.)

Však nyní, když den ohněm oranžovým žehá
omladlý les i rozespalou oblohu,
změt vlastní ironie do tváře mi šlehá,
již tiše, blaženě se usmát nemohu.
(Nade mnou poděšena bílé ruce spíná
ubledlá, skleslá, souchotivá Colombina.)

St. Kovanda.

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

(Pokračování.)

Sklo v něm bylo rozbito a otvory zastrkány skelnými střepinami nebo kusy papíru. Strop byl nízký, z kulatých, nyní tvrdě černých dřev sdělaný, a skuliny zamazány hlinou. Červotočina padala z děr, kterými byla dřeva prolezlá. Kamna podepírala se o bývalou pec, jež nyní sloužila za skladiště šatů a za lože babičky Mančiny. Vedle kamen bylo lože rodičů Mančiných, sbité z latí a vystlané nahrabaným jehličím. Na něm prostíralo se záplatované, z různých kusů látek sešité prostěradlo, na němž ležela chudá peřina a polštář. Stůl v prostřed světnice svědčil o dobách, kdy dřevorubci chodívali po celý rok do lesa a ve chvílích odpočinku robili si sami domácí nářadí. Hezký nebyl, ale předržel vše ostatní. Když ho Manča vydrhla, ještě jakž takž se bílé líto ukázalo. Ke stěně i k posteli přistrčeny byly lavice, rozviklané a skřípající. V koutě u okna visel začernalý obraz, teď už neznalý, a pod ním visel růženec. Vedle obrazu byla polička, na které bylo umístěno několik hliněných misek, sdrátovaných, na pokrajích otlučených, a za nimi zastrčeny byly zašlé plechové lžíce.

Nízké dveře, opírající se o vysoký práh, otevíraly se do malé síňky, a proti nim byly druhé, ještě nižší a menší dveře. Vedly do komůrky vedle chléva. Vlastně byl to přehrazený chlév. Do poloviny sahala dřevěná, z kulatých silných klacků zrobená stěna, a za ní stál nejdrahocennější majetek Rozborových, plavka nízká, hubená kravka, s rohy ku předu otočenými, s očima přimhouřenýma, jakoby stále dřímala. V komůrce byla dvě lože na zemi umístěna, jedno u malinkého k lesu vedoucího okna, kde spala Manča, druhé u stěny ke chlévu, kde spal Tomáš. Bylo mu tu tepleji než u okna, ačkoliv si naříkal, že ho tu často kráva budí, když v noci trhá provazem, připevněným na hřebu do stěny zatlučeném. Strop tu nebyl žádný. Na zimu přikrývali střechu chvojí, kterou kamením obtěžkali. Ale bylo odtud vidět na strop, kterým opatřena byla druhá polovina baráku. Tam bylo seno pro plavku, suchá chvoj, smolničky, které po lese z metrů vytahali, aby měli za dlouhých zimních večerů čím svítit.

Manča počínala být netrpěliva. Už by tu mohli být, když je polévka vařena. Darmo se zkazí, zhoustne a matka bude hubovat, že není dobrá. Výplata trvá dlouho, kdo ví, co zas nového nebylo, a nestrhneli pokladník zase hodně pokut. Tomáš už špatně pracuje, a oni by rádi, aby zůstal doma. Čekají na něho už v několika chalupách, kde vyšly děti ze školy, a žádají o práci ve fabrice, protože doma na škatulkách málo vydělají. Obrátila se, aby zašla do světnice, když se před stavením ukázala postava statného, ramenatého muže. Byl oblečen v lodenový, myslivecký kabát, vysoké boty a na hlavě měl čepici, opatřenou vraním pérem. Ve tváři byl zamračený, měl hustý kaštanový, krátký plnovous a podobné barvy vlasy, které nepokojně ze spod čepice vyčuhovaly. Přes rameno měl přehozenou ručnici, a jemu v patách šel myslivecký pes tmavohnědé barvy.

„Dobrý večer“, povídal přátelsky a bez velkých okolků strhl s ramene ručnici. „Vaši jsou ještě ve fabrice?“

„Je dnes výplata,“ povídala jako na vysvětlenou, ustupujíc do světnice.

„Pravda, člověk v těch lesích ani neví, jaký je den,“ zahučel unaveně, stavě v síni do kouta ručnici. „Broku, lehni!“ Pes podíval se naň prosebně, několikrát se otočil a potom poslušně si lehl vedle ručnice.

Gustav Klváň byl myslivecký příručí z hraběcího panství. Spravoval revír, sousedící s Mezilesím, a bydlil s hajným ve společném domě, vystavěném uprostřed lesa. V letě chodil každodenně k obědu k myslivci, kterému byl podřízen, opatřuje si snídaně a večeře sám. V zimě si dával vařit od hajné. Byl podivín, nemluva a do společnosti právě jako přemnozí jeho kollegové chodil málo. Jednou za čas vešel do „kasina“ u Špice mezi fabriční úředníky, pro které Špic otevíral zvláštní pokojík. Ale přátelství neuzavíral s nikým. Seděl, poslouchaje, a jen někdy prohodil nějaké slovo, o kterém nemohli úředníci rozhodnout, je-li míněno sarkasticky nebo vážně. Mluvil vždy česky, ačkoliv věděl, že úředníci neradi to vidí. Lámali češtinu, a on se smával mezi vousy, jak těžce ohybali jazyky, když mu něco chtěli říci. Začínali na něho německy, vytýkali mu, že německy sám dobře umí a že by měl tedy také tak hovořit. Ale neodpovídal jim. Báli se ho jaksi urazit, ačkoliv nebyl násilníkem a ani v kuráži je neurážel. Jeho pohled, když se zdlouha podíval ze spod svého hustého huňatého obočí je jaksi pobízel k respektu.

Do Mezilesí přišel třeba dvakrát v týdnu. Vešel do toho či onoho baráku, poseděl, zeptal se na to či ono a zase šel. Nejčastěji chodil k Rozhorovům. Byli na jeho návštěvy zvyklí a vítali ho jako známého, bez známek veliké radosti a také bez nevrlosti. S počátku si děvčata ve fabrice závistivě povídala, že k nim chodí k vůli Manči. Ale když chodil celý rok, a nikdo nic nepozoroval, utuchly řeči. Podivín hledá zase podivínskou společnost. Darmo Manča nevypadá jako zamračený chlap a nic nechce mít s děvčaty, když provádějí nějakou rozmarnost, ať ve fabrice, ať v neděli někde venku za vsí. —

„Mančo, to už jdou domů?“, ozvalo se s pece, když adjunkt vstoupil do světničky.

„To jsem já, babičko,“ povídal svým hučivým způsobem.

„Ondřej?“ ptala se stařecky zpívavým hlasem.

„Ne, adjunkt,“ řekl úsečně.

„Pan adjunkt. Pěkně vítám,“ pozdravovala sklamaně. „Já už myslila, že jsou to naši. Nejdou dnes dlouho, a já mám hlad“.

„Sedněte si, já vám dám napřed jíst,“ řekla Manča nevrle. „A dejte pozor, ať se nepolejete.“

„To budeš hodná,“ radostně se ozvala, a bylo slyšet, jak se zvedá. Adjunkt vyňal z kapsy krátkou dřevěnku a rozžehnuv sirku, zapaloval. Světlo sirky padlo na babičku, která se usazovala na pokraji pece. Bosé její nohy byly zamodralé, příšerně hubené, právě jako její až po ramena nahé ruce. Měla těžkou, nesčíslněkrát spravovanou sukni, a hrubá košile kryla útlé, téměř dětsky slabé její tělo. Lebku měla na polovic holou, a jen zbytky šedin chvěly se na žlutém jejím temeni. Tvář měla směšně malou, samou vrásku. Ale jen polovinu obličeje bylo znát. Druhou měla zavázanou šatem. Když nyní chtěla jíst, odhrnula šat stranou, a hrozná rána se ukázala. Před dvacíti lety objevil se babičce na pravé lícní kosti kostižer. Hojili ho, ale on si vybral velmi zákeřnické místo. Rozežíral se, maso ohnívalo, až bylo napadeno oko a tvář. Nesměla do továrny a lepila doma škatulky. Slábla, hubeněla, ale smrti se nechtělo ji napadnout. Odstěhovala se na pec, a ta se stala jejím domovem. Už pět let tam dnem i nocí trávila, a čím méně se pohybovala, tím větší lačnost se u ní jevila. Byla by jedla celý den a svým naříkavým hlasem domáhala se, aby byla nejprv obsloužena. Byla matkou Rozhory, a hospodyně ztvrdla vůči ní. Jen Manča se starala, aby babička nebyla odstrčena.

Klváň mrskl okem po stařeně, které Manča podávala misku polévky. Maličko se zamračil. Potom smačkl sirku a hodiv ji k plotně, zabafal několikrát.

„Dejte pozor, je to teplé,“ upozorňovala Manča mírně.

„To já ráda, zahřeju se. Až přijde Ondřej, budeš ji vařit častěji, viď.“ Manča neodpovídala. Přešla opět ke dveřím, aby se podívala, jdou-li už. Několikeré chvatné kroky oznamovaly příchod továrních dělníků. Rychle se obrátila a strčila smolničku do plotny. S jasným zapraskáním zahořelo smolné dřevo, a čmoudivý plamen ozářil světnici. Zastrčila smolnici do díry v peci vydlabané a sahala po miskách a lžících.

Venku zavrčel Brok, ale hned umlkl, a už klapla petlice. Napřed šel Rozhora, hubený, vysoký muž, holohlavý, se zapadlýma očima a silně vyčnívajícími lícními kostmi. Hodil čepici na okénko a pozdravil polohlasně adjunkta. Za ním vešla matka Mančina, prostřední postavy, hubená, s rameny sraženými, prázdnou hrudí a špičatou tváří. Měla Mančiny černé oči, jimž scházel pronikavý lesk očí dceřiných. Také vlasy měla černé, ale už se jí stříbřily šedivými nitkami. Jak je měla krátké, zachytila je v zadu v cumlík, zavázaný kusem tkanice. Svlékala hned svrchní kazajku, pátrajíc po plotně. V síni zakašlal Tomáš. Teď

16

přešel těžce práh. Mohl postavou svou být mužem babičky. Pouze jeho nepřirozeně bledá tvář prozrazovala mladé tahy muže asi pětadvacítiletého. Byl shrbený, neobyčejně hubený, a uši mu odchlíple od hlavy odstávaly. Měl hnědé, krásné oči, které laskavě se dívaly. Sotva vešel, rozkašlal se zase, jak ucítil kouř z plotny unikající. Na okamžik ve tváři sčervenal a zachytil se rukou dveří. Potom se zastavil, těžce oddychoval a smutně se podíval po světnici. Spatřiv Klváně, pousmál se naň a hlavou zakýval, nemoha nyní hovořit. Adjunkt se na něho bystře podíval a vstal. Bylo potřebí přistrčit lavici ke stolu, aby se mohli všichni posadit.

Manča už postavila misky a teď nesla hrnec na stůl. Byla zapálena, horko vyrazilo jí krůpěje potu na čelo. Obratně nabírala polévku a nalévala do misek. Rozhora už seděl, a žena lezla kolem lavice, aby se dostala také ke stolu. Tomáš nabyv dechu, došel také k lavici a posadil se na druhý konec, aby měl Klváňa kam si sednout.

„Postojím," povídal adjunkt, tiskna dřevěnku mezi zuby. „Mančo, sedni si."

„Mám dost času," řekla lhostejně. „Nechcete si s námi vzít?"

„Nebudu, děkuji, hajná mě krmí bramborovou polévkou celou zimu. Jak chutnala Tomáši polévka z veverek?"

„Dobrá byla," chválil Tomáš sípavým hlasem. „Ulevilo se mi po ní."

„Dnes jsem dvě zastřelil, pošlu ti je. Byl bych je vzal ssebou, ale nevěděl jsem, že sem půjdu."

„Mančo," zavolala s pece babička, a když se Manča hned neobrátila, volala podruhé nedůtklivěji.

„Nu, co chcete?" ptala se Manča mrzutě.

„Máš tam ještě, Mančo? Dej mi, ještě bych jedla."

Manča vzala od ní mlčky talíř a šla nalévat. Rozhorová mrskla po babičce zlostným pohledem a potom se lakotně dívala na dceru.

„Dost už," zakřikla ji, když chtěla nalít plnou. „Nezbyde nic pro nás. A tys beztoho nic nejedla." Manča položila sběračku a polouplný talíř podávala babičce, jež si nevšímala poznámky své snachy.

„Mělas mi dát víc hustou," naříkala, loviс lžící kousky brambor.

„Mlčte a jezte," rozkřikla se Rozhorová zlostně. „A ty, Mančo, nikoho neposlouchej a jez."

Manča si nalila a počala jíst. Adjunkt, podepřev se zády o stěnu, díval se na ně. Všichni jedli s lačnou dychtivostí, nejvíc Rozhora. Bohaté krůpěje potu perlily se mu na čele a stékaly po tvářích do polévky. Polykal lžíci po lžíci, nevšímaje si ničeho, pouze chvílemi rukávem přejížděje tvář a čelo. Chvatné srkání a pomlaskávání ozývalo se od stolu. Manča sama jedla nejvolněji a nechvátala. Hrnec se prázdnil, nabírali znovu, a znovu, a na konec Rozhora, uchopiv hrnec, vylil zbytek na svou misku. Potom misku přistrčil mezi sebe a ženu, a bez pobízení dojídali.

V krátké chvíli bylo po večeři. Otřeli rukávy ústa, a Manča sbírala misky. Rozhorová nevšimla si úklidu. Zůstala chvíli sedět u stolu, ale pak šla a usednuvši na postel, podepřela loket o prkno v čele postele

a zadívala se před sebe. Babička na peci dlouho vyškrabovala talíř, zdravým okem dívajíc se žádostivě ke stolu. Když ale viděla, že hrnec zmizel, povzdychla si a šoupavě se pošinovala dál, aby opět ulehla.

Když byl stůl otřen, usedl zase Klváň, a Manča vyhledala svůj papírek s výpočtem.

„Co jste dostali?“ ptala se krátce.

„Bez deseti čtyry zlaté,“ řekl Rozhora a sahal do kapsy.

„Tak málo?“ lekla se a podívala se na otce, jakoby pátrala, nenechal-li si něco.

„Jaká pomoc,“ cukl rameny. „Mluv s nimi. Nechají tě chvíli povídat a pak ti řeknou: marš, a ty jdeš. Tomášovi mnoho utrhli.“

Manča podívala se na bratra. Ten se díval strnule před sebe nejevě žádného překvapení. Jeho prsa těžce se zvédala, a zamodralé rty se třásly těmi oddychy nemocných prsou. Od bratra obrátila zase pohled k otci.

„Potom nám vyhodili polovinu škatulek, nejsou prý k světu podobny,“ oznamoval otec dál.

„To je od babičky,“ ostře se ozvala Rozhorová. „Dělá to na peci, nevidí na to a místo práce jen si hraje. Jíst jí chutná, ale, aby denně na chvíli dolů slezla a dala si na práci záležet, to ne. Taky si ji mohla Tonča k sobě vzít.“

„Měla jsem tam být já, já bych jim pověděla,“ prohodila Manča, jakoby slov matčiných neslyšela. „Co teď zaplatíme? Špicovi musíme dát aspoň půltřetí zlatky.“

„Dvou má dost,“ soudil Rozhora.

„Brali jsme tenhle týden víc než za dva, huboval by a mohl by jít k výplatě. Dám mu půltřetí. Potom je potřebí koupit plavce otruby.“

„Ještě se neotelí,“ zahučela Rozhorová.

„A na daně a úroky musím něco dát stranou,“ pokračovala Manča. „Takhle to nejde, nesmím zůstávat tolik doma. Kdyby Tomáš mohl nosit trávu a popást plavku!“ podívala se tázavě na něho. Ale hned chvatně dodávala. „Ne, to nejde, on chodit nemůže, bylo by to ješté horší. Až přijde Ondřej, musí pomoci on.“ A sáhla po penězích, které otec na stůl položil.

„Mně dej na tabák,“ hlásil se, „dojdu si pro něj.“

„Skočím vám pro něj sama,“ řekla rozhodně, jakoby se bála, aby otec u Špice nekupoval ještě něco jiného.

„Mohla bys taky jednou koupit trochu kořalky,“ navrhovala Rozhorová a lačně podívala se na Manču. „Jinde ji mají každý den,“ dodávala vyčítavě.

„Nebudu tedy vařit polévky a koupím kořalku,“ pronesla Manča studeně.

„To je pro jednou řečí,“ zabručela matka hněvivě a vyslala na dceru zlobný pohled. „Pořád jen daně a úroky! Ať nám tedy střechu nad hlavou prodají.“

„Chcete platit nájem? Zadarmo vás nikam nevezmou. Chceš ty, Tomáši, trochu kořalky?“ Pousmál se rozpačitě a podíval se po očku na Klváně, jenž mlčky a zasmušile naslouchal vyjednávání.

„Leda trochu pro spaní,“ povídal Tomáš nesměle.

„A mně tam kup taky tabáku,“ žádal Klváň, vyjímaje z kapsy několik krejcarů. Vzala je a vyběhla ven. Venku se valem stmívalo. Klváň podíval se do okna a potom na hodinky.

„Budem mít letos brzy zimu, a podzimek nebude stát taky za nic,“ řekl, odmlčev se před tím. „Kdy přijde Ondřej?“

„Psal, že zítra. Ale kdo ví, co ho zajde.“

„Pošlete ho do fabriky?“

„Kam jinam. Správec už se po něm ptal, potřebuje ho k máčení.“

„K pěkné práci,“ ušklíbl se Klváň. „Proč ho nedá ke koním? Když byl Ondřej důstojnickým sluhou, rozumí jim a měl by slušný výdělek.“

„Ale nám by nic nepřinesl. Utratí to všechno po cestách, naučí se hospodám, odvykne domovu. Jen ať jde k máčení. Takový hoch něco snese.“

„Jednou přece ho to přemůže,“ odporoval Klváň. „Proč chcete zabíti jeho život? Přejte mu, ať on aspoň je zdráv a dočká se lepší budoucnosti. Chcete-li, zaopatřím mu místo na pile. Bude mít víc než ve fabrice, a budete aspoň vědět, že ho nic zlého nepotká.“

„I taky tam přijdou lidé k úrazu,“ tvrdě řekla Rozhorová, nevlídně se dívajíc na adjunkta. „Každou chvíli slyšíme, že tam ten či onen přijde k úrazu. A mrzák jako mrzák. Tady aspoň je doma, ožení se a přibyde nás. Tam by si namluvil nějakou podhoračku a nehlásil by se ani k rodičům, nad to aby něco přinesl.“

Klváň podíval se na ni se strany a přimhouřiv levé oko, posměšně se pousmál. Neřekl však nic. Vycíťoval, že ho nemá Rozhorová ráda, jako on neměl rád ji. Hádat se s ní nechtěl a obrátil hlavu k oknu, čekaje na Manču.

„Mě by už na pilu nevzali, viďte,“ ozval se po chvíli nesměle Tomáš a úzkostlivě se podíval na Klváně, jenž nezakrýval překvapení.

„Tebe? Hm, teď asi ne. Počkej do jara, až ti bude líp. Jsi teď trochu slabý,“ řekl co nejlhostejněji a vyhýbal se rychle jeho pohledu.

„Já do jara těžko budu,“ zakýval Tomáš smutně hlavou. „Měl jsem si na to vzpomenout dřív. To já vím, že by mě lesy udravily. Tahle fabrika je zabiják, jak do ní člověk přijde, už je jako ztracený. To člověk pořád čeká, pořád si myslí, že přece bude líp, že by bylo smutno, aby z domova odešel, až je konec. Jen kdybych aspoň mohl spát.“ A udýchav se řečí, svěsil hlavu. Rty se mu třásly, a jeho pohled ještě víc sesmutněl. Ve světnici bylo ticho Rozhora díval se strnule před sebe, jakby přemýšlel o čemsi vzdáleném, velikém, hrozném, a Rozhorová pootevřeným zrakem sledovala chování Klváňovo. Ten čímsi rozrozčilen šťáral v dýmce a pohyboval vrchním rtem, až se mu mohutný knír ježil.

„A co už na mě záleží!“ pokračoval Tomáš po chvíli tišeji. „Já už, i kdybych byl zdráv, žádné potěšení bych z toho neměl, protože bych se stále lekal, aby se mi nemoc nevrátila, ale naše Manča by měla z domova. Co ta užije? Proč ta má čekat, až ji to napadne. Nevdává se a těžko se vdá. O naše hochy nedbá, a jiný nepřijde.

Mezilesí má ošklivou pověst. Pro ni by bylo nejlepší, aby šla z domova někam daleko, do služby. Je jí škoda, pořád si na to myslím, že ji tu nic dobrého nečeká.“

„Tak vyžeň všechny,“ křikla matka ostře. „Táta s mámou ať zhynou, ať jsou živi, jak se nebi zachce. Napřed Ondřej do pily, potom Manča do služby, Proč se někdo tamhle o babičku nepostará a nezbaví nás jedlíka? Tu dám s radostí každému, ta nás jen ojídá. A ty sám také dobře víš, že tě co nejdřív budeme zadarmo živit. Mám to odřít já? Ať se každý stará o sebe a do našich věcí se nemíchá.“

„Vy máte tvrdé srdce, Rozhorová,“ řekl Klváň prostě, ani se po ní neohlédnuv.

„To je stejné, ať mám srdce jakékoliv,“ odsekla jízlivě. „Nekazím nikomu domácí pokoj, a ať nikdo nekazí můj.“

„A dětí vám není líto?“

„Jaké líto?“ rozhodila ruce a vzpřímila se na loži, svítíc zlostně očima. „Je někomu mě líto? Musím tak dřít jako jiný a když děti dorostou, aby mi v něčem prospěly a ulehčily, každý je.vábí pryč. Co na tom, že budou nemocné? Mě to čeká také, a chci, aby mě někdo živil, jako já musím živit matku mužovu. Ondřej ať si jde, kam chce, bez toho si už nějak pomůžeme, ale Manča zůstane doma, a dost. Jak půjde ona z domu, půjdu já taky.“

„Proč křičíte?“ ozvalo se mezi dveřmi. Manča vracela se od kupce, nesouc tabák a v lahvici kořalku. Viděla matku všecku rozčertěnou a Klváně zle zamračeného. Zůstala na okamžik stát a těkala pohledem po přítomných.

„Mančo, Mančo, dej mi kořalky,“ zanaříkala za ticha babička na peci a živě se šourala k okraji.

„Tady to máte,“ ušklíbla se Rozhorová jedovatě. „Přihlásí se o všechno, nedáme-li, je zle, jsem hned špatná nevěsta. Musím dát, kdybych si od úst musela odtrhnout. Kdo dá co mně, když děti z domova vyženete? Hladem zajdu. Ale má-li Manča to svědomí, ať si jde, držet ji nebudu.“

„Kdybys, Tomáši, mlčel,“ řekla Manča prostě, „říkám ti to často v komoře, že odtud nepůjdu. Proč děláš mrzutosti?“

„Protože tě maminka nemá nic ráda,“ vybuchl prudce, a na jeho líce naskočil horečný ruměnec.

„Mlč už, mlč a nic neříkej, sice půjdu spát na seno, abych vaše hádky neposlouchala. Tu máš, napij se, ale mnoho ne, nespal bys teprve nic. Tady je tabák. Pan Špic se ptal, je-li u nás pan adjunkt. Že prý tam už dávno nebyl, a páni z fabriky se po něm ptají.“

„Ať ptají,“ zahučel zlostně. „Jak je venku? Může se sedět na lávce?“

„Je dost teplo,“ řekla pokojně, dávajíc láhev s kořalkou otci. Babička volala opět nedůtklivě po kořalce. Šla tedy, vzala lžíci a nalivši trochu, podávala i babičce, která lačně spolkla obsah, olizujíc se chtivě a pátrajíc, dostane-li ještě. Rozhorová už všecka rozjitřená sledovala každý její pohyb, brzo-li se dostane jí podílu. Věděla, že Manča zúmyslně jí dává až naposled, aby druzí nebyli zkráceni. Teď, když Rozhora

místo Manči podal láhev jí, chytila ji lačně, přiložila k ústům a pila, až láhev vyprázdnila. Oddechla si z hluboka a hned počala odkládati kazajku. Klváň nacpav si mezi tím, vstal a řekl, že si půjde sednout před stavení. Byla tam nízká, z kamení urovnaná lávka, kde obyčejně za teplých večerů v sobotu a v neděli sedávali. V jiné dny všichni po večeři usedali ke stolu, aby lepili škatulky. Za Klváněm vyšoural se Tomáš. Zbožňoval adjunkta, ani sám nevěda, proč. Když už chvíli seděli, dívajíce se mlčky do tmavé noci, přišla tiše Manča a sedla si na druhý konec lávky. Jakoby teprve nyní únava na ni padla, položila ruce do klína a hlavu nachýlila ku předu.

„Proč nechceš, Mančo, jít jinam do služby?“ začal Klváň tlumeným hlasem.

„Prosím vás, nezačínejte o tom,“ řekla prudce, a bolest se chvěla v jejím hlasu. „Darmo je z toho nespokojenost. Mám toho dost od Tomáše. Jak v noci cítí, že nespím, hučí mi o tom den jak den. Já odtud nepůjdu.“

„Mančo, podívej se na svou babičku, podívej se na svou matku a ostatní ženské. Za několik let budeš vypadat taky tak. A do té doby, než to zlé zažiješ, co tu užiješ? Když jdu k Mezilesí, jakobych šel mezi odsouzené k smrti.“

„Řekla jsem, že odtud nepůjdu,“ povídala tvrdě.

„A proč? Řekni jen, proč? Co ti brání, abys se uchránila před zlým? Abys dbala na svůj mladý život? Vidíš, že tě matka nemá ráda.“

„Je to přece jen matka,“ povídala zasmušile.

„Ano. Ale jak ona dbá na sebe!“

„Má pravdu. Co je na tom celém životě? Co tu kdo z nás užije, ať je to ten či onen? Jak kdo trochu odroste, jde do fabriky, a tam chodí, dokud neumře.“

„Kdyby tak chtěla fabrika vyhořet!“ ozval se Tomáš náruživě. Venku mu bylo zima, ale seděl přece. Byly mu ty chvíle, kdy otec s matkou ulehli, a oni venku s Mančou sedávali, tak drahocenny, že by je býval nedal za žádnou jinou zábavu.

„Z čeho bys byl živ?“ pokrčila Manča rameny.

„Našlo by se jiné živobytí. Proč jen tu jsme? Všichni přicházíme o zdraví a přece jí sloužíme, jakobychom se jí krví zapsali.“

„Kdyby tě někdo slyšel, všechny by nás propustili z práce.“

„Ať. Však je svět široký.“

„A všude je v něm bída. Myslíš, že jsem už o tom nepřemýšlela. Hubovat je snadno, ale poraď něco. Tady máme aspoň vlastní střechu nad hlavou, máme výdělek. A co jinde?“

„Takovou bídu byste si všudy našli,“ povídal Klváň prudce. „Ale jste jako stádo, které se bojí biče. Bojíte se o výdělek a myslíte, že byste byli ztraceni, kdybyste se postavili. Ale marná každá řeč. Už jsem vám stokrát řekl, že jinde v sirkárnách mají jiné platy, že je postaráno o jejich zdraví, že se dovolají pomoci. Nevěříte svému člověku, myslíte, že povídá pohádky. Tady bohatý průmyslník, Němec, dovedl postřehnout, že je na blízku dříví, že je tu dostatek laciných pracovních sil, že nevíte nic o světě, a postavil tu továrnu. A ne, aby si vážil, že poctivě

pomaháte množit jeho majetek, že mu obětujete zdraví, že pro něho hynete! Bez milosrdenství a bez lítosti vyčerpává vaše síly, a vy se obáváte připomenout mu, že má také nějaké povinnosti."

„A jak mu je máme připomenout?" ptala se téměř lhostejně.

„Jak! Říci to máte všichni najednou úředníkům, oznámit jim, že nebudete pracovat, nepostarají-li se o větší plat, o lepší lékařský dozor. Já jim to říci nemohu, považovali by mě za rozsévače nespokojenosti. Ale vaše je to právo, a nikdo by vám toho nezazlíval."

„My nejsme nespokojeni," řekla s jakousi tvrdostí.

„Mančo, ty máš hlavu jako křemen," zazlobil se netrpělivě.

„Pravdu máte, všichni jím to říci máme, najednou. Já bych šel hned."

„Tebe by se tak lekli!" zasmála se trpce.

„Když jiný nemá odvahy, aspoň on by byl tím prvním zaklepáním na jejich svědomí. Což ty, Mančo, nevidíš tu bídu, která je v celé vsi? Člověku hořkne v hrdle, když se podívá do vašich stavení. Ty jsi sama počítala výdělek tolika lidí za celý týden, a nedopočítala jsi se. Myslíš, že není jinde ještě hůř? Já to dobře všechno vidím!"

„Co zmůže jeden nebo dva?" ptala se sklesle. „Jděte k jiným a začněte jim o tom. Poběhnou rovnou do fabriky žalovat."

„Ona je bída jednou spojí," prorokoval Klváň rozehřát. „Tady volá lidské svědomí, láska k bližnímu. A právě proto, že ti lidé nemají svědomí, že nejsou s vámi jedné krve, dívají se lhostejně na vymírání vesnice, chladně patří na to, jak ze zdravého pokolení udělali pokolení mrzáků, které při tom ještě udržují ve zbabělém strachu, aby se snad neodvážili něco říci a zlepšení svého postavení se dovolávati. Mezilesí je hrozná žaloba proti lidskosti. Bohužel, ti, kteří nejvíc trpí, cítí se v tom spokojeni. Ať někdo potom jde a chce pomáhat, chce poukazovat světu na to, co se tu děje. Co chcete, vždyť oni jsou spokojeni, zavolají vaši páni, a svět bude vás považovat za nejšťastnější smrtelníky. Ty, kteří si nemohou do syta ani bramborové polévky dopřát! Eh, líp, abych sem nechodil."

„Proč sem tedy chodíte?" ptala se hrdě. „Co vám na nás záleží? Vy jste pán, máte lepší živobytí, a pomoci nám nemůžete. Jsme spokojeni, opravdu, já ku příkladu jsem první spokojená."

Koukl se na ni ostře, zamračeně, a zlostný úsměv zkřivil jeho tvář. Potom pošoupl čepici na stranu, vstal a vešed do síně, vyšel s puškou. Za ním Brok protahoval svá záda a hlasitě zíval.

„Dobrou noc," řekl úsečně. „Tomáši, jdi si domů, je na tebe venku chladno. Ráno ti pošlu veverky. S Bohem."

„S Bohem," pozdravoval Tomáš a udiveně podíval se po Manči. Ta seděla podepřena o chalupu, ruce majíc přes prsa přeloženy, a dívala se upřeně před sebe, jakby Klváně vůbec neviděla. Tomáš nespokojeně sebou zavrtěl a pátral po tmavé postavě adjunktově, jenž chvatnými kroky spěchal po stezce mezi baráky, k lesu se zatáčející.

„Za to nejsi hodná, že jsi ho takhle pohněvala," řekl Tomáš potom, když zašel. „Ne, nejsi za to hodná. Takový dobrý člověk, tak

o nás dobře smýšlí a přeje nám, žádného pána nedělá, a tys ho odbyla, jako kdyby byl náš nepřítel. Máš někdy hlavu jako železo."

„Buď rád," zahučela. „Musím ji mít."

„Rád bych věděl, co tě k tomu nutí."

„Tomáši, dej mi pokoj," zakřikla ho s náhlým rozhořčením. „Učíš se od něho, člověka připravovat o každou chvíli pokoje. Co nám to pomůže, že nám tady káže o tom, že se nám vede zle? To my víme všichni. Ať jde taky jinam, ať to poví ostatním, a potom mu uvěříme. Ale do té doby ať mě neštve. Jemu se to hezky povídá, abychom se postavili proti pánům. Kdo nám při tom pomůže? Nebo abych já šla pryč! Vykládá o svědomí a lásce k bližnímu, a já mám vás tu všechny nechat tak? To já vím dávno, že bych se jinde taky uživila, že bych jinde byla zdravá, ale já nejsem pes, abych utíkala, a vás tu nechala. A proto mi dej pokoj. Uhlídáš, že, jak jednou ještě o tom začneš, v komoře nebudu spát."

Hlas její zněl víc než výhrůžně. Třásl se, jak celou duší pronášela své rozhodnutí, a Tomáš cítil, že Manča není jako jiní lidé, že v ní dříme cosi víc, co nemohl chápat, jakési obětování, kterému nerozuměl. Krotce otočil hlavu k ní, a v jeho pohledu zračila se prosba, aby se na něho nehněvala. Seděla opět klidně s tváří studeně klidnou, dívajíc se do tmy. Ve vsi bylo ticho, ba mrtvo. Jen se shora od Špice zalehlo jakési dívčí zachychtnutí a za ním drsný mužský smích. A zase vše umlklo. Bezhvězdná noc byla smutná, a větřík stával se vždy studenější.

„Půjdeme spat," řekla po chvíli teskně a dotkla se Tomášova ramena. Vstal a, jak ho nyní zima rozrazila, zatřásl se celým tělem, div nezavrávoral. Vzala ho podpaždí a zvolna vcházela s ním do komůrky, do společnosti plavky, která je svým teplem hřála.

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POVĚSTEM.

ANGELO CONTI:

Blažený břeh.

Přeložila Marie Kalašová.

Která jest idea, jež žije a projevuje se v Campu Santu pisskêm? Byl jsem tam několikráte a patřil na taj oné božské samoty, jako v úžasu. Avšak jednoho srpnového rána, prošed lesem San Rossore, za ohlušného sboru cikád, a Pisou, žhnoucí pod letním parnem, došel jsem ku bráně monumentálné čtvrti a vešel, jako někdo, jenž žádá odpovědi na nalehavou otázku. Před odchodem otevřel jsem knihu „Úryvků" Leonarda da Vinci, abych tu našel paprsek světla, jenž by mého ducha cestou vedl, a četl jsem následující slova: „Slunce ozařuje všecka nebeská tělesa, rozptýlená po všemmíru; všecky duše pocházejí z něho, neboť teplo, jež jest v živých tvorech, plyne z duše, a není jiného tepla a světla ve všemmíru." Po celou cestu slyšel jsem opakovati v mysli, jako ritornell, tuto chválu slunce.

Slunce, jež vládlo na planině, kde strmí dóm, věž, baptisterium, bylo i na Campu Santu: než, bylo-liž to totéž slunce? Venku mělo žár požáru, a věci zasažené jeho paprsky zdály se dýchati plamenným dechem; zde, světlo jeho, ač sesílené, tvoříc protivu stínu, zdálo se chladným a klidným, jako světlo měsíce. To již nebylo slunce, jež plodí ovoce země a pozlacuje klasy a činí oslepnými prašné silnice a třpytí se v oknech při západu; to bylo jiné slunce. Jeho světlo, vniknuvší z pustého nádvoří do sloupové chodby, olidněné postavami Benozza Gozzaliho, podobalo se rozlitým vodám jezera nebo tiché řeky; a všecky předměty vůkol, zdálo se, měly se odrážeti v tomto jasném zrcadle. Žijí zde, v novém ovzduší, tvary a představy dávného života, nehybné v přítomnu; snad proto, že jejich kony, jejich posuny se dějí v upomínce předešlého života? Nezdají se povědomi tomu, kdo na ně patří na břehu tohoto jezera nebo této tiché řeky; snad proto, že jsou to duše, jež se znovurodí ve věčném usmání a ve věčném zpěvu. Každý hrob u jejich nohou, po němž se sunula vlna světa, zdál se chovati poklad.

Ostatní ohromná stěna Campa Santa tonula v stínu. Zde, veliké oblouky, otevřené zářivému odlesku, rozvíjely svou architekturu snu, sotva naznačené linií tenkých sloupů, pnoucích se vzhůru jako stvoly a končících jemnou spletí gotických hlavic. V pozadí oblouků na stěně jevily se jiné podoby lidské; avšak nežily už, jako tyto, v dávném ovzduší radosti. Slunce, ozářivší zprvu minulost, metalo nyní z daleka odlesk k onomu taji. Kdo jsou ti muži? Nikdo z dnes žijících jich nikdy nepoznal; přece, v hluboké tiši tohoto místa mluví řečí, jež zdá se srdci povědomou. Oděni jsou rouchem poustevnickým, dlouhý vlas splývá na ramena, dlouhý vous na prsa; žijí v samotě, na skalách a v slujích, v družství stromů, bystřin a zvířat, obývajících lesy v bez-

prostředním styku s přírodou. Jeden muž, sedící v stínu stromu, ořezává větev, aby z ní urobil lžíci, jiný pohrouzen jest v rozjímání nad starými listinami, jiný dojí laň. Kde jest pravda? V tom, co Benozzo stvrzuje svou mluvou bezstrastného a uspokojeného Florenčana, nebo ve smyslu skrytém v onom starobylém a prostoduchém vyobrazení anachoretů?

Daleká vlna slunce metala na tuto část Campa Santa odlesk, podobný záři úsvitu, zatím co v pozadí, po obou stranách širé budovy, vládl stín a budil představu prostoru, prostírajícího se za meze života. I pomyslil jsem si, že Campo Santo pisské obsahuje právě obraz existence v představě illuse, jež se vzdaluje; a, na krátko, ucítil jsem opravdově srdce své zbaveno všeho marného ústrachu, a věci, z nichž rodí se nulla žití, poblédaly a prchaly jako stíny snu v této samotě, v té tiši, uprostřed těch tvarů nehybné krásy.

Tou zdála se mně idea, již jsem hledal, a odpověď na mé němé a toužebné otazování.

Slunce, jež v svrchu vypsaném místě, a ač viděno za žhnoucího podledne pisského, nezdá se už tím samým světlem, které ozařuje rostliny a činí třpytným moře, propuká v svrchním chrámu assisském s celou vítěznou prudkostí roditele existencí. Širokým portálem, otevřeným na východní pahorek, vniká zářivé a hudebné slunce, a člověk cítí ihned, že světlo jeho jest totéž, které vyluzuje širou symfonii barev po krajinách, které za úsvitu probouzí zpěv ptactva a za poledne prozařuje oblaka táhnoucí vzduchem. Do tohoto chrámu vysílá bratr Slunce své paprsky, bohaté světlem, vůní a zpěvem; jakoby příroda se zálibou promlouvala s větší živostí a ryzejší radostí v tomto chrámu, zbudovaném ke slávě nejprostší a nejhlubší přirozené duše, jež tady byla promluvila mluvou lidskou.

Spodní chrám, ač vyzdoben malbami několika generací umělců, má ráz především architektonický, architektury modlitby, kde všecky linie, sbíhající se na širokém a nízkém hvězdnatém stropu, mají vzezření horoucích proseb, následovaných útěšným klidem. Světlo, jež vniká malovanými okny postranních kaplí, zůstavuje takřka vždy hlavní loď ve stínu až k ústřednímu oltáři, kde na čtyřech polích stropu Giotto v symfonii růžových, blankytných tonů a zlata, zobrazil své allegorie. Pod tímto oltářem, v podzemí, jest skála, do níž bylo pohrobeno tělo svatého žebráčka.

To bylo jednoho deštivého podzimkového rána, krátce před východem slunce, kdy zřel jsem poprvé tento chrám. Venku bylo nebe ještě hvězdnaté, a skála assisská a vrch Subasio byly ještě — po nedávné bouři — korunovány blesky. Od několika okamžiku byl se rozlehl nad širým mlčelivým údolím první pozdrav zvonů. Chrám, ozářený pouze dvěma matnými lampami, zavěšenými ve velké vzdálenosti jedna od druhé, nebylo viděti, ale člověk jej cítil jako nějakou živoucí a tajůplnou přítomnost. Několik skupin osob, klečících v nejtemnějších koutech, stlumeně se modlilo. Poznenáhla započalo okny absíd vnikati světlo, chladné jako světlo měsíce, a postupně jaly se zjevovati a rozžehati na stěnách a malovaném stropu některé žluté, fialové, červené a blankytné tóny; pak, jak světla přibývalo, prokmitaly,

tu a tam, postavy andělů a světců, ještě nezřetelna byly jejich gesta, a ještě neviditelny byly jejich oči za rouškou stínu. S horečnou dychtivostí, stišenou pocitem úžasu, sledoval jsem postupné objevování a vzkvétání barev a tvarů, v oné utkvělé noci. Až když prorvanými mračny vnikl okny absíd paprsek slunce, barevná hudba, zpívající zprvu tóny, rozptýlenými v stínu, podobně jako hlasy náhle volající a jiné náhle odpovídající, rozzvučela se jako sbor, rozlehla se od postranních lodí do hlavní lodi, lila se po stěnách, pryštila se stropu, prosycena bohatými barvami, šeptána nezřetelnými zjevy, šeptána vzdálenými stíny, vzdech prosebných duší, pláč utěšených duší.

Vše, co v přírodě září, a vše, co zpívá, jas zoře, požár západů, třepot hvězd, plápol ohně v krbu; vše tu míjí, vše se tu pojí v jedinou vidinu, jakoby zde bilo srdce přírody, jakoby na tomto místě připravovaly se všecky energie a všecky radosti a všecka bohatství, jež vnikají do oběhu života.

Člověk, poznavší už život, poživší už jedu světa, člověk bolem zmatený a schřadlý, stává se zde opět děckem a pociťuje opět mateřskou přízeň nad svou hlavou; všecky teskné upomínky blednou a vzdalují se, zmlká klopot vášně, a nový svět, blažený břeh, zdá se zjevovati na tomto pobožném moři světla a zpěvu. Vykročivše z tohoto chrámu a spatřivše opět zeleň na lukách, olivy na pahorcích, květy na keřích, cítíme, že všecky tyto živoucí zjevy přírody nebyly duši naší nikdy tak blízky, ledva snad v dobách našeho mládí, kdy prosté věci a nejpokornější tvary nám každým dnem zjevovaly některý nový zázrak.

Tento, a žádný jiný, zdá se mi, hluboký význam, jejž katedrala assisská tají ve svých stínech, v svém mlčení a v svém světle, a útěšné slovo, jež umění tu promlouvá k prosebné duši lidské.

Chtěl bych promluviti o ostatních místech, svatých geniu, mlčení a samotě: o Sant' apollinare Nuovo v Ravenně, o klášteře sv. Marka, o kapli Medicejské a kapli Brancacci ve Florencii; než, nezdá se mi prospěšným množiti prozatím tyto příklady, o nichž hodlám, s horoucnějším nadšením, pojednati v budoucí své knize, v níž užiji platonické theorie i vzhedem k veledílům literatury.

Dnes jest mi započíti s onou částí, jíž by Bacon nazval částí distruktivní; to jest, s kritikou toho, co se dnes nazývá kritikou umění.

Nesnáze, s nimiž se setkám, chtě přesvědčiti mladíky, hypnotisované ještě povrchností akademického učení a prázdnotou takřka všech knih, pojednávajících o umění, jsou tytéž, které již Bacon pádným slovem vyznačil v první knize o: Novum Organum. Jsou to tytéž: Idola tribus, Idola antri, Idola theatri.

Pomiňme předsudky raçové, idola tribus, a promluvme o idola antri; jsou to předsudky individuelné, osudná choroba, vzdorující vší léčbě. Nicméně, nutno rozmluviti se o nich, aby byly objasněny zásady, jež tvoří naše východiště, a aby bylo ukázáno, jasně a bez obalu, jaký jest nutně jejich psychologický substrat.

Bacon praví, že každý člověk má jakýs druh individualné dutiny, jež láme a porušuje světlo přírody. Kdyby většina lidí neměla tak velikou lásku k životu a tak nepřekonatelnou hrůzu před smrtí, kdyby

aspoň ti, kdož píší o umění, věděli, že člověk umírá proto, že se narodil, myslím, že by bylo věcí velice snadnou, přiměti mnohého z lidí, aby, a to s upřímným nadšením, přijal platonickou theorii ideí. Ale individualný stav, nabytý nebo zděděný, příliš mocně pudí člověka, aby miloval tento pomíjející a vratký život pozemský, než aby se dal přesvědčiti, že účelem umění jest, býti mu útěchou v čemsi, co se mu zdá být svrchovaným dobrem. Lidské poznání a lidská víra nesahá obyčejně za povrch zdánlivostí a končí právě tam, kde začíná světlo ideí. Proto marno mluviti k těm, kdož pociťují frenesii požitku a rozkaznou vůli zveličiti a rozmnožiti jej, marno mluviti o podstatě věcí a jejím bezprostředném projevování ve světě zjevů.

Mluvme o idealnosti času a prostoru, a většina lidí se vám vysměje do očí, a budou vás považovati za hlupce, ačkoliv slova vaše a vaše víra vztahují se k největší intellektualné vymoženosti moderní doby.

Láska k existenci a frenesie požitkem tvoří základ theorie, nejslavenější v těchto posledních letech: theorie Friedricha Nietzsche. Předpokládaje, že je všem mým čtenářům známa, poukazuji pouze na původ její v sofistech, jichž učení Platon uvádí a proti němuž vede boj. „Podle přírody,“ praví Kallikles, „vše, co jest nejhorší, jest i nejošklivější, jako snášeti bezpraví; ale podle zákona jest horší činiti bezpraví. Věru, snášeti bezpraví není hodno člověka, ale podlého otroka, jemuž jest lépe zemříti než žíti; neboť trpě bezpráví a urážky, není schopen brániti ni sebe ni těch, kdož mu jsou drazí. Co se tkne zákonů, mám za to, že jsou dílem nejslabších a nejčetnějších lidí, kteří, stanovíce je, neměli jiného na mysli, než svůj osobní prospěch. Schvalují-li co nebo haní, činí tak jen z osobního zájmu; a aby zastrašili silnější a zabránili jim nabyti nadvlády, říkají, že superiorita je ohyzdná a nespravedlivá, a snažení po nadvládě bezprávné. Neboť, jsouce slabšími, myslí si, tuším, že by bylo velkým štěstím, kdyby na světě panovala rovnost. Z tohoto důvodu jest, podle zákonu, ohyzdno a nespravedlivo vítěziti nad jinými, a nazváno to nespravedlností. Ale příroda okazuje, že jest spravedlivo, aby ten, jenž za více stojí, měl více než ten, jenž stojí za méně, a aby silný měl více než slabý. Příroda nám okazuje sterým způsobem, u zvířat i u lidí, že, po spravedlnosti, silný velí slabému a má větší podíl. Jakým právem, věru, válčil Xerxes proti Řekům, a otec jeho proti Skythům? Uvykli jsme, vybírati od mládí nejsilnější z nás a vychovávati je a krotiti jako mladé lvy lstí a přeludy, aby uvěřili, že všichni lidé jsou rovni, a v tom že jest obsažena krása a spravedlnost. Ale přijde-li člověk veliké odvahy, jenž otřese těmito pouty a roztrhá naše písma a zničí všechna vnadidla a všechen klam, povznese se nade všecky, a z otroka stane se vládce. Tu uvidíme zářiti přirozenou spravedlnost.

Pindar, zdá se mi, stvrzuje tento názor v ódě, kde praví, že zákon jest králem smrtelných i nesmrtelných. Svírá, pevnou rukou, násilnost i zákonnost. Ejhle, proč Herkul odejmul Gerionu voly, aniž jich koupil, a aniž mu byly darovány, řka, že skutek tento jest dle přírody spravedliv, a že voli a všecky ostatní statky slabých a nuzných náležejí vyvoleným a silným.“

Dále vyslovuje se Kallikles ještě zřetelněji:

„Chci ti říci, s naprostou svobodou, co jest krásno a spravedlivo v řádu přírody. Máme-li dobře žíti, třeba nadržovati vším způsobem vývinu našich vášní a nepotlačovati jich nikdy. Když dospěly nejvyššího stupně, třeba vyhovovati jim se lstí a odvahou, a sotva že se zrodí žádost, splniti ji. Že však lidé namnoze nedovedou toho, odsuzují ty, již tak činí, aby ukryli svou neschopnost. Proto kárají nezřízenost a snaží se podmaniti si toho, kdož je předčí dary těla a ducha, a, nemohouce živiti a ukojiti svých vášní, ze zbabělosti přepínají spravedlnost a umírněnost."

Tato slova obsahují tak zúplna vše, co se později stalo myšlenkou Nietzscheovou, že, nevzpomena ani Nietzscheovy morálky otroků, mohu zničiti jeho theorii pouhými odvetami Sokrata Kalliklovi. Seberu je v hlavních rysech a ve formě dialogu, mezi Arielem a Gabrielem, připojiv obšírněji exposici toho, co má tvořiti psychologický individualný základ nejhlubší, nejryzejší a nejdokonalejší vidiny světa a života.

Gabriel. Ano, jest jisto, že všecka tak zvaná theorie Nietzscheovská jest obsažena v učení řeckých sofistů, avšak své názory, souhlasné s názory německého filosofa, ty jsem čerpal z hloubi své vlastní povahy. Nalezneš ji, v zárodku, v prvé mé knize básní, v knize mého mládí.

Ariel. Pravda. Ale to mne nyní nezajímá. Spíše dychtím zvěděti, z kterého důvodu tvrdíš, že plné moudrosti a plnosti života lze nabyti jedině, nepotlačujeme-li nijak svých vášní, ba snažíme-li se všemožně napomahati jejich vývinu a živiti jejich vzněty, a jediné v tom že obsažena je cnost.

Gabriel. To jsem řekl, poněvadž pevně věřím, že pravá cnost a dokonalé štěstí tkví v plném souhlase lidských konů s pudy a žádostmi, neboť jest naprosto nutno a i krásno a mravno, aby každý člověk byl, jaký má být.

Ariel. A kdybys uviděl člověka žijícího šťastně, nemajícího a nežádajícího žádné z oněch mnoha věcí, jež jsou nezbytny k tvé existenci; co bys myslil?

Gabriel. Myslil bych, že štěstí jeho podobá se štěstí kamenů a mrtvol.

Ariel. Ale kdyby všichni lidé hleděli na život, jak naň nahlížíš ty, byl by život cosi hrozného. Euripides praví: Kdož ví, není-li život pro nás smrtí, a smrt životem? Kdyby to byla pravda, praví Sokrates ironicky, neučinila by na mne velký dojem. Ty však, příteli, víš, že jest to pravda, souhlasná se vším, co největší filosofové a největší básníci tvrdili o podstatě života. Pythagoras praví v jednom úryvku, částečně také uvedeném od Platona, že duše jsou připoutané k tělu a pohrobené v těle za pokutu jejich provinění. Dokavad člověk žije, praví Heraklit, jest božská část bytosti jeho připojena k nízkým hmotám, od nichž ji osvobodí smrt. Empedokles praví, že podle nezměnného zákona osudu, demoni spáchavší vraždu nebo zradn, jsou vypovězeni na třicet tisíc hodin z říše blažených a jsou odsouzeni jíti trudnými stezkami života pod různými podobami smrtelných bytostí. Připouští stav svrchovaného štěstí, přebývání s bohy, odkud, — jak líčí ve své básni —

byl vyvržen v toto doupě, jež zovem zemí; a dodává, že lidé zbožní se navrátí k bohům. Pak, v čarovných verších a dle vlastních upomínek, vypisuje utrpení provinivších se bytostí, které, rozptýleny po celém světě, nemají nikde stání; popisuje bol a trýzeň duše, vkročivši do říše protivenství a zápasů, nemocí a zpěvu, a jež, zahalena v roucho těla, *σαρκῶν ἀλλογνῶτι περιστέλλουσα χτῶνι*, se ocituje přenesena z říše života do říše smrti.

A, vedle filosofů, ejhle básníci. Nechci mluviti o pessimismu Euripidově, o němž Decharme napsal krásnou kapitolu v své knize o tomto řeckém básníku. Než, pamatuješ-li slova, jež promlouvá Kassandra v Orestei, jsouc jata předtuchou smrti? A Pindar, když byl opěval slávu vítězství, nekončí-liž jednu svou ódu, řka: *Σχιᾶς ὄναρ, ἄνθρωποι?* A pamatuješ, co praví Theognid, v šestém století před Kristem, kterýžto výrok Sofokles a Bakchylides opakují takřka slovo za slovem. Nebýti narozenu jest ze všech věcí nejlepší a nezříti nikdy paprsků žárného slunce; nebo, byvše narozeni, vykročiti co nejrychleji z bran pekla; a pradávný Hesiod, nepraví-liž, že „nic ve všemmíru, cokolivěk tu dýše a žije, nerovná se bídě lidské?“ Pamatuješ *Ἔργα καὶ Ἡμέραι?*

Gabriel. Pravda. Jsou nesčetná místa, kde staří spisovatelé mluví o bídě tohoto našeho života, a nestačil by měsíc, kdybychom je všecky chtěli uvésti; sám nejlépe vím, jak surové jest běžné mínění davu o bezstrastné veselosti a bezmračné blaženosti života starých Hellénů; jest to jeden ze starých bludů, o němž, jaks pravil, hodláš promluviti v jedné části své knihy. Avšak prozatím jen doznej: nebyl-liž jsem to já, jenž tě uvedl na pravou cestu, tehdy v Bologni, v den Wagnerova koncertu, když jsem mluvil o smýšlené veselosti Beethovenově?

Ariel. Pamatuji se dobře na tvá slova, jež na mne působila jako paprsek slunce. Ale ty mne vzdaluješ od předmětu našeho hovoru, jenž je následující: dejme tomu, že život jest souhrn běd a trpkostí, jest spravedlivo a moudro přikládati tak veliké váhy našim vášním a tvrditi, že jen člověk, který jim nadržuje a vývin jejich podporuje, zasluhuje a dosahuje štěstí?

Obávám se, příteli můj, že tvůj Zarathustra, spíše než evangeliem jasu a síly, jest zlou a smutnou zvěstí slabosti, bezvědomým vyznáním člověka přemoženého. Neboť síla a jas jednání pochází jedině z ovládání sebe, ze schopnosti potlačovati vášně, z možnosti snášeti zlo a činiti dobro. Tyto etické individualné názory zakládají se na hluboké intuici života. Čím je lidská intelligence jasnější a silnější, tím jest člověku možnější činiti dobro a přemáhati zlo. Každý blud a každá vina plyne jediné ze zatemnělého intellektu, a lidé prostí jako lidé velcí jednají, celkem, správně, poněvadž mají mysl jasnou. Ejhle, proč Platon toužil, aby ke vládě států byli povoláni králové-filosofové.

Doposud nechápu, jakým způsobem Nietzsche, hluboký znatel řecké filosofie, následník Heraklita a Empedokla, dospěl k tomu, uvěřiti v theorii sofistů, on, jenž znal kouzelnou předmluvu Protagora Platonova, a jak mohl opakovati a sesilovati jalové rouhání Aristippovo a Theodorovo, on, jenž znal kázání na hoře.

Gabriel. Želel bych velmi, kdybychom, ty a já, přátelé drahných let, neměli se dohodnouti. Přemýšlels kdy o tom, ty, duše čistá a jasná, že tragedie je podstatou mého žití? Poznav dílo Nietzschovo, zůstal jsem takřka lhostejným vůči theorii, v které jsem neshledával leda některé lyrické momenty v kruhu krásných obrazů; ale co mne u Nietzsche zarazilo, bylo, že jsem v něm poznal tragickou duši, příbuznou, bratrskou mé duši. A od těch dob cítil jsem jeho ubohou třesoucí se ruku provázeti mne až na prah divadla a značiti mně cestu očistným plamenem, jenž duní bouří dramatu. Avšak jemu, jenž intuitivně poznával to, čemu příroda učí cestou zkušenosti, jemu, jenž nikdy nevkročil do víru jednání, byl udělen pokoj v šílenství; kdežto mně popřála příroda, bych ztišil svého ducha projekcí své vlastní ztýrané a teskné podoby v knihách.

Neobviňuj mne z kontemplativního optimismu, a především, nemysli, že nazývám-li rozkoš podstatou života, slova moje mají povrchní význam. Rozkoš jest nejbezprostřednější projev vůle k životu a jest příčinou bolu a smrti.

Můj výklad a mé představování rozkoše jsou ty jediné, jež mohou vésti k tragické intuici zla, ty jedině, jež mohou vésti člověka, aby prošel zlem jako plameny požáru. Jedině člověk prošedší tímto požárem bude hoden býti ponořen do vod Lethe a napiti se ze zdroje Eunoe! jedině, poznav, jak zkáznou moc mají nejsladší vášně lidské, bude moci Claudio Cautelmo započíti znovu svůj život. Mé knihy, příteli, nejsou, jak se domnívá dav, velebení radosti k žití, ale slouží k tomu, aby okázaly, jakým způsobem zkušenost zla může býti plodnou pro umělce, aby okázaly, že člověk nestane se dobrým a mocným leda za podmínky, když prošel slabostí a vinou, a nabyl tragického pojímání života.

Ariel. Takřka vše, co tu pravíš, jest mi novým; přece budí ve mně opojení, podobné tomu, jež pociťujeme, když dovídáme se věci předtušené a předvídané. Nepamatuješ už, cos mně řekl ve vlaku, na zpáteční cestě z Bologne po koncertě Wagnerově? Řekls mi, že celé tvé dílo bude básní výchovy lidské, prostředkem hrůzy a neštěstí. Nyní mne tato upomínka plní opojením, nejen pro důležitost věci samé, ale i proto, že já byl první, jenž dílo tvé přirovnal k nesmrtelné básni Goetheově. Jako Goethe byl první básník nové generace, jenž představuje člověka, který vidí hluboce život, člověka, který, veden výše, by byl věčný. Nesčetné tvary, zjevující se ve světě snů, duše a životy, jež se třesou pod železnou rukou osudu, charaktery slabé a rekovné, vinné i bezvadné, vyskytají se v tvých knihách, sdružují a sbíhají se v metě, jež dlí na mezích temnoty a na rozhraní světla. Všecky změny, všecky trýzně, všecky ukrutnosti, všechny viny se soustřeďují a proměňují v tvých dramatech v jeden konečný čistý akt.

Jako ty sám činíš v životě, osoby tvých knih, při pohledu na neštěstí a smrt, otevírají oči ještě užaslé a upírají je na osudnost události s hlubokou pozorností. Uprostřed věcí pomíjejících a porušujících a proměňujících se zůstává vůle jejich nezměnná a nezdolná, a inteligence jejich nabývá tím více jasu a odvahy a pronikavosti. Jejich vláda

nad sebou samými a jejich pojímání života mohutní při každé katastrofě, při každé osudné ráně.

Ty věru nejsi, jak se domnívá dav, člověk, jenž usíná v rozkoši; ale jsi duch vždy bdělý, rozrušený každou událostí jako přítomností nového taje. A především ovládcem sebe sama. Proto každá nehoda tě uklidňuje, dávajíc ti nějaké neočekávané naučení; proto divadlo viny tě exaltuje jako zjevení nějakého velkolepého a ukrutného zákona. Nuže, tyto úvahy o jednání lidském jsou ty jediné mravné, poněvadž jsou jediné, jež jsou v odporu s všední mravností lidí. Přece, jakkoliv mám, jako ty, pevnou víru, ve výchovnou cenu viny, nevidím v člověku, jenž se provinil, možnost očisty, neskane-li s jeho intellektu paprsek do jeho srdce. Zatemnění, způsobené vinou, může potrvati až do smrti, nerozptýlí-li je jasné světlo poznání. Toto poznání může být filosofické a může být praktické; může být hluboký pocit marnosti existence a taje světa, a může být jasná intuice idealnosti času a prostoru. Avšak, stačí-li člověku všednímu, člověku prostému a neučenému cítiti marnost věcí a předurčiti taj, aby nalezl cestu spásy, jest zajisté uznání idealnosti času a prostoru conditio sine qua non geniality lidské. V etice jest tato idealnost základem jediné opravdové idey dobra a spravedlnosti. Člověk prostý a nevědomý, jejž jednoho dne soucit učiní vidoucím, kráčí k smrti s duší jasnou, věda, že se mře proto, že se rodí. A toto jeho klidné vědomí dá se přirovnati k největším intuicím filosofie.

Praví božský Parmenides z Eléy: „Je nutno mysliti a ztvrditi, že, co jest, jest; poněvadž býti jest, a nebýti není: to ti velím, bys prohlásil. Vzdálím tě od oné cesty badání, na níž smrtelní lidé, kteří ničeho nevědí, zmateni bloudí. Myšlenková bezmoc tam vede jejich potulného ducha; a oni jdou, hluší a slepí, hloupí a nerozumní, domnívajíce se, že býti a nebýti jest totéž, a přece není to totéž; a stále vede je cesta jejich k témuž bodu.

Jedinou cestu má logos, to jest, že býti jest; na této cestě shledá nesčetných důkazů, že býti jest nezplozené a nepomíjitelné, povšechné, jediné, nehybné a bez konce. Nebylo a nebude nikdy, jest světlo v přítomnu, jedno a stálo. Jakého původu by mohlo býti? Z čeho a v kterém smyslu by bylo vzniklo? Z toho, co není? To nedovolím ti vysloviti ani pomysliti; neboť jest nevyjadřitelno a smysly nepojatelno, aby to, co jest, nebylo. Jaká nutnost by je byla přiměla, dříve nebo později, aby se zrodilo, započavši z ničeho? Nutno, buď aby bylo, nebo nebylo. Aniž by rozum připustil, aby z toho, co jest, zrodilo se něco jiného. Tímto způsobem ani vznik ani zmar nejsou dovoleny od spravedlnosti, jež by nikdy nepovolila pout, jimiž se víže . . . Tak mizí narození i smrt nevysvětlitelny . . . Býti jest nehybno, sevřeno nezničitelnými pouty, nemající počátku, nemající konce; neboť narození a smrt, jsouce daleky jistoty pravého, nemohou se ho tknouti; jest vždy totožno, vždy v tomtéž stavu a jsoucí samo o sobě. A takým bude vždy. Mocná nutnost svírá je v svých poutech . . . Myšlenka a bytí jest totéž; neboť mimo bytí neshledáš myšlenky. Jméno jeho jest Všecko, totiž všecko, o čem se lidé domnívají, že skutečně jest,

a všecko, co lidé činí, aby bylo, nebo nebylo, aby změnilo barvu nebo místo, aby se rodilo, nebo mřelo."

Empedokles agrigentský praví: „Není narození žádné věci, není žádného skonu neblahou smrtí; jest pouze smíšenost a rozluka smíšenosti; a to nazývají lidé narození a smrt. Jest nemožno, aby se něco něčím stalo, co není, a rovněž tak jest nemožno, aby, co jest, zaniklo. O bytosti, utvořené ze smíšeniny, zjeviviší se ve světle vzduchu, jako člověk, zvíře, rostlina, praví se, že se narodila; když nadejde rozklad, praví se, že jest to dílem neblahé smrti, dle zvyku nesprávné mluvy, jehož jsem i já poslušen. Avšak, jest pošetilo a hrubý klam věřiti, že to, co před tím nebylo, mohlo po tom býti, a že by něco vzalo naprosto zmar a znik." Nuže, je-li s to znalost těchto pravd zploditi stálý klid v mysli moudrého člověka, jest s to poskytnouti jen sporých chvil útěchy umělci, jenž je připoután tolika způsoby k životu, jejž má představovati, život může poskytnouti vidinu pravdy, i pomocí bolu; a tato jest tvá zvláštní básnická vidina, příteli můj. Tedy i bolem lze vniknouti do podstaty života, avšak nikoli rozkoší, jak's před chvílí tvrdil. Bol jest všeobecný a bezprostřední tvar všech zjevů, od truchlého zalkání novorozence, k námaze rostlinných zárodků, klestících si cestu zemí. Rozkoš nadejde až potom a stane se lákadlem, jehož příroda použije ku zachování druhu. Avšak moudrý ví, přes všechnu bohatou zdobu, jíž příroda obetkává rozkoš, že „člověk je sídlem kostí, zbarveným krví a pokrytý masem, v němž bydlí staroba a smrt." Proto, zatím co jej život pudí mocně k rozkoši, ví, že „statečnější jest, kdo nad sebou samým vítězí, než, kdo nad tisíci nepřáteli vítězí v boji."

Po těchto dvou výrocích z buddhistického Dhamma-Pada i po všem, co jsem uvedl z filosofů a básníků řeckých o bídě této naší lidské existence, rci, jaké důležitosti může míti pro tebe samého Claudia Cautelma vzývání krásy světa a chvála jeho předkův: „za krásné rány, které zasadili, za krásné požáry, které roznítili, za krásné číše, které vyprázdnili, za krásná roucha, jimiž se odívali, za krásné oře, které laskali, za krásné ženštiny, kterých užili, za krveprolití, za opojení, za nádhery a rozkoše," rci, jaké důležitosti a jakého významu mohou míti tato slova vůči veliké poesii a pravé filosofii?

Bol, jejž Schopenhauer nazval v ů l e, a Leonardo ž á d o s t, jest podstatou světa. Pamatuješ se na kouzelnou větu v kodexu atlantském (l. 75, 77): „Člověk se stálými žádostmi jásavě vždy opět očekává nové jaro, nové měsíce, nové roky, zdáť se mu, že věci žádané přišedše se opozdily, a neznamená, že žádá svůj zmar . . . Tato žádost jest q u i n t e s s e n c í, duchem prvků, jenž pro duši jsa vězněn, žádá vrátiti se z lidského těla k tomu, jenž jej byl vyslal. A chci, abys věděl, že t e n t ý ž j e s t v q u i n t e s s e n c i, d r u ž c e p ř í r o d y; a člověk jest vzorem světa."

Na jiném místě napsal Leonardo větu, jež by byla radostí Schopenhauera, kdyby ji byl znal: „Kde jest větší tíha, tam jest větší žádost." A v jiném úryvku píše tato objevná slova: „Bol a pohyb jsou těsně spojeny." Odkryvše, že vůle jest bol, že žádost jest bol, že pohyb jest bol, filosof a umělec nemohou se bezstrastně vrhnouti do víru

existence. Postřehliť něčeho, co příroda tají před stemnělými zraky davu. Proto člověk, jejž bol nebo neobyčejná síla intellektu učinila vidoucím, řekne s Giordanem Brunem: In tristitia hilaris, in hilaritate tristis. Pročež jest nutno, aby Claudio Cautelmo, prošed svým marným životem, započal znovu žíti a jinýma očima zřel slunce, rostliny, skály, lidi.

Ale o tom promluvíme jindy; i proto, že vím, že vzhledem k tomu máš mně mnoho nového zjeviti. Prozatím, s bohem!

Z poesie Viktora Gomulického.

Přeložila Pavla Maternová.

ŽIVOT.

Člověk na svět přichází nahý, bez pomoci,
s hlavou, jež má rozumu jako hlávka zelí;
útlý, zdraví křehkého, jako ze skla celý,
k hněvu jen a lakomství sklon má ze své moci.
Z kukly, dětské peřinky, chlapec pak se líhne,
bytost všecka nezralá, jako mladá jabka;
od knih, zdrojů moudrosti, nejraději tíhne,
chtěl by, aby život byl věčná kucibabka.
Zrno v klasy vyhání, z chlapce jinoch zraje —
ale jinoch — což to jest? Vlna, jež se valí;
vládnout chtěl by — vášeň však nad ním vladařka je,
chtěl by k hvězdám — křídla však o svíčku si spálí.
Jako stvrdlý odlitek z horoucího kovu —
z jinocha tak znenáhla muže zrobí leta.
Idealy beze slz muž ač složil v rovu:
za penězi tluče se, za potleskem světa.
Teprv doma zkušenost — dlaň jak arcimistra —
zdokonalí člověka dotekem vždy novým;
jeho soud je zdravější, čistší mysl bystrá,
harmonickým útvorem jest teď umělcovým.
Jako orel nad zemí nebi blíž se cítí,
duši jasnou, v oku klid, čelo v bouřích ztuhlé,
celou zbádal záhadu, ví, jak třeba žíti — —
škoda jen, že tehdy už odnesou ho v truhle!

ŘÍTIT SE V PROPAST . . .

Řítit se v propast, stupně čítat svozné
od tichých smutků vzteklých do zoufání
a vědět: jinak nebude už ani —
ach, to je hrozné!

Leč na dno samo dopadnout jak kámen
v strnutí tupém rozevřených pěstí,
zřít konec všeho, čím jsi byl kdy zmámen:
to pravé štěstí!

—

Z TAJŮ SMRTI.

Jak proměňuje v jediné smrt chvíli!
Jde, bleskem srazí — v zápětí však vzkřísí;
nás červy lidské mění na motýly,
že před svým druhem, rovní jemu kdysi,
jak před andělem s úctou čelo chýlí.

Jak očisťuje smrt! Kde svědomí je,
jež, byť jen svrchu, neztřísnil prach země?
Leč mohyla ten život světlem kryje,
a hříchy v pouhý blud se tratí jemně,
a blud se všaký v pouhou mlhu slije.

A jak smrt vznáší! V stínu stával denně
ten člověk, prach ten, ničím nebyl tobě;
a dnes jak asbest v bílých žárů změně
hned s jinou se ti jeví lící — v hrobě,
i jméno jeho šepceš zaraženě . . .

—

POSLEDNÍ PŘÁNÍ.

Nedost, že umřít musím, ještě něčí duši
mám žalu zůstavit, jenž přetěžce ji zkruší!
Ach, ještě něčí oči, co mi sluncem byly,
má pokrýt černou prouhou stín mé od mohyly!
Ach, o co klidněji bych odcházel v kraj šera,
jen vědět, v ničí zrak že slza nevyvěrá,
z mé smrti nikomu že hoře nevyklíčí,
že s sebou neodnesu navždy štěstí ničí . . .
Ne, ani paměť nechci — leda v srdci děcka.

Jest paměť zástupů věc marná, pýcha světská.
Nech zniknu, jako sluncem zniká mlha z luhů,
nech zhasnu jako hvězda pádem z nebes kruhu,
nech rozplynu, jak jitrem rozplyne hlas zvonu . . .
Chtěl, chtěl bych zajít tiše; chtěl bych při svém skonu
mít u sebe i v sobě klid a jasnou tiši,
být jist, že tam pláč svých má duše neuslyší;
chtěl vědět bych, že trpět nebudou mí drazí,
a ze strašné že tůně, kam smrt život hází,
že vykoupil jsem duši dítěte a ženy —
já, onu propast bolem změřit odsouzený!

NA SPÁLENIŠTI.

By možno bylo zpěvem krmit hladných,
své písně rád bych změnil v kusy chleba
a podělil vás, kterým je ho třeba
víc nežli srdci něhy zvuků vnadných.

By možno bylo zpěvem přiodívat,
dál jako dříve snul bych písně svoje
a tkal z nich oděv, vaši bídu stroje —
neb lépe nahé odít než jim zpívat.

By možno bylo zpěvem chaty zdíti,
svou duši celou vyzpíval bych darem,
bych zaclonil vás před slunečním žárem
a před bouří, jež z mračen bude dštíti.

Leč píseň prchá — ale hlad tu stojí . . .
Ah, malomoc kdy tak mne šálí krutě,
tu loutnu zpěvnou roztříštil bych chutě,
žeť ničím pro vás — ničím, bědní moji!

A přece, písni! v hoře, jež tu vládne,
být nechtěj plačkou, zvěst nes dobré tuchy,
když nelze těl — ó, nakrm hladné duchy
a uč, že marny slzy nejsou žádné! . . .

RADA.

Dítě smutné, dítě hrdé,
já tvé touhy skryté znám!
Ty chceš vavřín v žití tvrdé . . .
Po něm vstup chceš v slávy chrám.

Vínek hvězdný vzrušuje tě,
činů velkých láká věst,
chtěl bys paměť míti v světě,
potlesk množství, chválu, čest.

Horečkou však před se hnaný
ptákem letíš v bouře střed —
cest je v světě na vše strany,
a ty nevíš, kterou vpřed?

Chceš být vítěz, dítě snivé,
než tě setne smrti srp?
Nech ty zmatky, cetky lživé . . .
Mnoho miluj! Mnoho trp! —

„Kaplan“.

Vánoční vzpomínky. Chorvatsky napsal Don Ilija Ujević.

Přeložil Josef Paulík.

Kdyby ti bylo napadlo zavolati jej křestním jmenem: Mariane!, tu by se ti byl ani neozval, ani by se snad byl neohlédl, neboť jej již jako dítě přezvali „Kaplanem“, a on se této přezdívky držel jako plž skořápky; zapomněl docela na své křestní jméno, a tak také i ostatní národ.

Otec Marianův byl remetou.*) Sloužil někdy za něco, namnoze však také nedostával nic, a jeho celý plat byl mnohdy ten, že se ve zdraví — prošel. Ale svého Mariánka, jedináčka svého, který byl již jako dítě rovněž remetou, vodil rád do kostela, učil ho mésti, oprašovati, rozsvěcovati, svíce zhasínati, visutou lampu nalívati a shasínati, zvoniti, slaviti, klepati: krátce učil ho svému povolání a zaměstnání. Maličký byl chápavý, osvojil si záhy otcovy vědomosti a v brzku vycvičil se tak, že byl pravou rukou otcovou v té neb v oné práci, jak mu bylo lze. Otec ho miloval jako jedináčka, a to tím více, poněvač byl malému hošíku srdečně nakloněn.

„Tak, synku,“ říkával starý, „uč se a budeš také remetou.“

Dal mu stříhnouti na zimní gatě, kamizolku, kabát, koupil mu čapku, košili, opánky a pásek, aby malý Marian, až bude takto vypraven a ošacen, o Vánocích vešel čistý do chrámu. Bylo by beztoho hanba, kdyby syn remety, jedináček, vyhlížel jako odstrčené kotě mezi

*) remeta = poustevník, jinak také kostelník. Pozn. překl.

shromážděním. Ačkoliv byl Marian maličký jako rukavice, přece mu selský krejčí, jenž vynikal svými širokými rukávy a hřmotnou rukou, udělal vše tak volné, předstíraje, že je to oblek do kostela, a malý že za krátko vyroste, a pak že by nebylo možno podívati se naň bez odporu v těsném a krátkém obleku, který by vyhlížel, jako kdyby mu jej macecha stříhla.

Tak si myslil vesnický krejčí a tak také učinil, aby prý mu později někdo neplil do řemesla. Zůstal při svém, jako holub při zrně.

* * *

Děti vždy se těší na Vánoce, na štědrovečerní dřeva,*) na slámu, po světnici rozestlanou o Štědrém večeru, a již uprostřed leta táží se rodičů: Budou-li brzo Vánoce? Malý Marian nemyslil také na nic jiného, o ničem jiněm nemluvil a nesnil nežli o Vánocích, neboť viděl dobře na bidle ve světnici novou čepici, kabát, kamizolu, gatě, pásek, košili a opánky, a scházely pouze Vánoce, aby vše to mohl obléknouti. Kolikráte za den vešel do jizby, a pohled jeho utkvěl na bidle, tolikráte se matky tázal:

„Sise!**) Kdy budou Vánoce?"

„Brzy, duško! Buď jen hodný a poslušný, a matička pak svého Mariana oblékne do nových šatů, aby se naň všichni podívali, až budou Vánoce."

Malý byl vesel jako ranní zoře a hotov ku každému matčinu pokynu, k němuž by byl skočil do ohně i do vody.

A nyní už se Vánoce skutečně blížily. Marianovi byl den rokem. Kdykoliv pohledl na nový oblek, vždy po něm vzdychnul. Den po dni míjel, a Vánoce se konečně dostavily. Vánoční dřeva se sekala a nosila, pekl se chléb, jeden druhého v práci předstihoval: každý snažil se uvítati Vánoce slušně. Nadešel Štědrý večer. Remeta hodil na špalek tresku a stloukal ji k večeři. Počasí bylo bouřlivé, a mráz řezal do tváře. Remeta, udeřiv tři a čtyřikráte čepelem sekyry do tresky, dýchal si do rukou; mezitím malý Marian v tenké, krátké košili, bos a prostohlavý, poskakoval kolem otce, zpívaje: Vánoce, Vánoce, Vánoce jsou!

„Jdi do světnice, synku můj!" pravil remeta, „vidíš, jak jest studeno. Vždyť jsi zimou všecek zmodral, jako krocaní krk! Běž, slyšel-lis?"

„Mně není zima, tatínku," odpovídal malý, ale krčil se, že bys ho byl mohl vstrčiti do kapsy. Každý sval se na něm třásl, poněvadž byl holý, jako řepa. I každý vlas se na něm chvěl.

„Uteč!" rozhorlil se remeta, a maličký, drkotaje zuby a chvěje se, odběhl do světnice a hřál si pak nožky na ohni jako lovecké štěně. Mokrou hlavou neodvažoval se ani pohnouti. Ani nemukal. Stulil se jako kočka, když čeká na myš. Stál jako přimrazen.

*) štědrovečerní dřevo = badnjak, hází Chorvaté a Srbové o štědrý večer na oheň. Pozn. překl.

**) prsy; jinak dětský název pro matku, kojitelku.

Remeta utloukl tresku, potopil ji ve vodě, načež hodil sekeru na rámě a šel useknout štědrovečerní dřeva. Usekl je a přinesl, opřev je o domovní dveře. Po západu slunce odešel do kostela s malým Marianem a vše přichystal, načež zvonil „Zdrávas Maria". Když se vrátili domů, hodil na malého nový kostelní oblek. Kdo byl veselejší a radostnější, nežli malý Marian! Cár mu ani po kolena nesáhal!

* * *

Nadcházela již noc, a střelba našich záhorských pistolí rozlehala se po rozlehlém sousedství a oznamovala, že se počala přikládati štědrovečerní dřeva. I remeta sňal s police svoji starou, začazenou pistoli, vyšel před chatu, pronesl slavné jméno Ježíšovo, nacež vystřelil: bum! Po té se vrátil do chaty, hodil pistoli na polici, pokřižoval se, počal se modliti k Bohu a přikládati štědrovečerní dřeva, načež vzal otep slámy a postlal ji po světnici, jak to bylo v obyčeji. Malý Marian mohl takřka z kůže vyskočit radostí. Vzhlížel se, pohlížel na se od zadu i z dola, jak mu oděv sluší, a jak v něm pěkně vyhlíží. Nevšímal si ani modlitby, ani tresky: jenom oblek měl v hlavě. Gatě byly mu dlouhé a široké, kamizola spadala mu až k dolním knoflíkům, kabát mu přikrýval kolena, čapka stisknuta byla až do polou uší, jako kdyby byla naražena na formu. Hle, pravý to horák!

A tak se malý Marian povytahoval, vykračoval si, otáčel a rozháněl se po světnici: odpusť pánbů, matko ubohá! Jako kdyby celý svět pod jeho patou se nacházel! Ach, nevinná ty mladosti!

* * *

Všude jasno, jako v rybím oku. Nikde oblaku, ani obláčku, kdyby's si oči rozkoukal. Zavládl čistý jas, že bys mohl zvony líti. Hvězdy třepetají se na klenbě nebeské, třpytějí se, mihají, jakoby i ony přály malým na zemi „šťastných Vánoc" a malému Marianu jeho kostelní, nový oblek. Vítr něco málo pohvizduje, mráz připaluje, ale právě takový noční počas jest pro svět pravým vánočním darem.

Když byl starý remeta po večeři chlebem ve víně smočeným shasil svíčku, voskovici kalandorskou, naklonil se pravou stranou podle štědrovečerního dřeva, aby si poněkud zdřímnul. Hodil pod sebe kus pytloviny, a pod hlavu postavil židli, a tak jej při praskajícím ohni uchvátil spánek. Stará Jurka zavřela dveře na klínec a odebrala se se svým Mariánkem, tak jak byla, v šatech, na lože, aby první byla zase vzhůru.

Remeta prosnil prvý spánek, probudil se, zdvihl se, otevřel dveře, aby se přesvědčil, která jest doba noční. Protíral oči, zíval a protahoval se, načež pohlednul na hvězdy, na ty své jediné hodiny.

„Právě jest čas! Hle, tam jsou hvězdy dešťovnice, tam kuřátka, bude kolem tří hodin s půlnoci. Ej, pomoz Bože, slavné narození, půjdu do kostela," mluvil sám k sobě. Vsunul klíče za pas, sňal

růženec s kolíku, vzal kabát se zábradlí, sáhl po své holi a modle se k Bohu, vydal se na cestu. Šoural se do kostela.

Slavil poprvé, ale zvonil dlouho, vydatně, aby se svět probudil, protáhl a vstal.

Milozvučný hlas zvonu v hluchou tu neobvyklou dobu noční rozléhal se záhorským čarovným údolím, odrážeje se ozvěnou od hor a vrcholů, že se ti radostí slzy do očí vkrádaly. Milá vzpomínka lidského vykoupení tane před očima každému dítěti matky Evy. Na ohlas zvonu vstávají vetchý stařec a stařena, muž a žena, chlapec i děvče, ano i ta malá děcka. Tato, ačkoli nerozvitá ještě, opojena kouzlem nebeského a pozemského veselí, které nevysvětlitelnou silou okouzluje a utvrzuje, — radují se a veselí noční dobou, jako nikdy v roce.

Vánoce! Vánoce! Vánoce! Jméno to vyciťuje se všude v domě i venku, na cestě i na ulici.

Remeta odzvoniv poprvé, sestoupil dolů do sakristie, rozdmýchal oheň, upravil visutou lampu a ohlížel se, zdali každá věc jest na svém místě, načež si trochu při ohni odpočinul. Tak se sám a sám zahloubal do oněch tří bytostí, přemýšleje na nejšťastnější událost, která se sběhla dnešní noci, — z bezmezné lásky boží ku ztracené ovci, k lidstvu, v betlémské jeskyni. A co takto přemítal v pocitech víry, hlubokým povzdechem opakoval s prorokem: Felix culpa Adae!

Ó, šťastný hříchu Adamův!

Mezitím nadešla doba, aby zvonil po druhé a pak i po třetí. Uvázal provaz kolem trámu, zavřel kostel a nyní si na chvilku odběhne domů, aby si přihnul pálenky a něco zakousl.

Chata jeho byla blízko kostela. Byl to nuzný slaměný příbytek. Kdo by tvrdil, že zde bydlí člověk, byl by prohrál sázku. Taková bídná chatka, přiházená a zavalená zemí a drnem! Polituj Bože! Střecha opírala se o drnový taras, aby bylo v zimě tepleji. V chatě maličké dveře, staré a rozviklané. Uvnitř spatřuješ komín s copouchem, u něho kout s dvěma přepážkami. Na pravo police, podle ní bidlo a stará, rozviklaná skříň; na levo v koutě na dvou podstavcích hozená tři dubová prkna, na kterých je prostřena žitná sláma, na spravovaném, chatrném prostěradle. To je postel. Vedle postele truhla na obilí. Trochu níže kotec as na deset ovec, ačkoliv v jedné přihradě ležela vedle jeslí přežívající kráva, ve druhé pak, v koutě, tele, uvázané za kolík a hryzající z koryta hrstku sena. To bylo vše v té nuzné chatce. Ani by jí byl nikdo z cesty neodkopl, jak byla nuzná. Ale, byl to, tulipáne, dvorec starého remety!

Remeta byl člověk staré formy a starého kroje a činil tak, jak jeho otec činíval. Při všem tom nikdy jej ani prst nezabolel. Byl zdráv jako dřínový suk a tvrdý jako jedlový kůl, a jeho tělesná, silná soustava i zdravý vzduch chránil jej před každou nemocí, a mimo to jej sílil všemohoucí Bůh.

Když tedy vstoupil do této eskymácké koliby, nalezl ženu i malého Mariana již na nohou a přivítal je pozdravem „sretan Božić".*) Žena

*) Šťastné Vánoce.

mu ze žhavého popele vyndala uzenici, a on se obrátil ku skříni pro tykev, pojedl, napil se pálenky a pak se odebral s malým Marianem opět do kostela, mezitím co žena, zůstavši doma, vařila oběd.

Okolí se již oživilo. Ze všech sousedních domků vyhrnulo se a vyrojilo vše na vánoční mši. Kdo po celý rok nešel o svátcích do kostela, ten byl jistě dnes zde; a bohužel, i v našem panenském Záhoří najde se vždy několik lenochů a nedbalců, které nikdy není viděti v kostele, vyjma na Vánoce. Mládež si pohrává, a jeden druhého předbíhá po cestě, mráz připaluje, k radosti bujné mladosti. Vítr občas se ztišuje a opět se rozšumí po horách a lesích a šelestí suchým, ještě nespadlým listem.

Kdokoliv přijde do kostela, každý dá remetovi pozdravení „dobar Božić".*) Malý Marian přitiskl se k otci, a vypitá pálenka jiskřila mu v očích, tak že se leskly jako dva uhlíky. Kdokoliv se pozdravoval s remetou, toho maličký zatáhnul za gatě a pravil:

„Zda-li pak vidíš na mne nový oblek? Jsem-li pak v něm hezký? Hle — ukazoval — to je nová čepice, kabát, kamizola, gatě, opánky, vše je nové, pěkné, není-liž pravda?"

Ženské, sotva že se okázaly na chvíli v kostele; některé jen proto, aby políbily oltář Matky Boží, některé, aby se pomodlily a odešly; naproti tomu mužští, shromažďujíce se kolem ohně, přáli si navzájem veselé svátky. Mezitím objevil se i starosta obce. Přišel v turbanu.**) Svůj plný cop měl přehozený přes šátek a zatknutý nad pravým uchem. Starosta byl přece jen starostou! Byl to slušný člověk, tak že obě oči měly co dělat, aby se naň dosyta nadívaly. Blaze matce, která ho zrodila. Zdál se býti šedesátníkem, jelikož mu vlasy již prokvétaly, ale byl jinak v dobrém běhu života a červený jako růže. Věru, pravý to Chorvat, pravý záhorský ramenáč. Ozdobil se, okrášlil, a oblekl starodávný chorvatský kroj, tak že vyhlížel jako starosvat. Mohlo se říci, že byl jedním z oněch slavných Chorvatů, kteří se shromáždili, aby rozhodli o osudu Chorvatska . . . Na hlavě měl červenou čapku, na ní rudý šátek, který vyhlížel, jako kdyby byl včera v krámě koupen. Košile se bělala jako sníh, a vázanka byla vyšita tak pěkně po záhorsku, že se záhorská vyšívačka nemusila právě za svou práci a s ní spojenou ztrátu času styděti. Vyšilať ji ve dvou barvách, červené a modré, kdežto košile byla z kambrejského plátna. Tato trojbarevnost důstojně krášlila statného starostu, to uznal každý, kdo jej viděl. Na košili měl přehozenou vlněnou kazajku, a na kazajce skvěla se mu červená kamizola. Pod hrdlem byly dvě zlaté tabulkové přesky, kdežto na jedné i druhé straně prsou třpytity se tři řady stříbrných knoflíků. Když se otočil, tu zazvonil na něm všechen kov, jako na nevěstě. Kamizolu měl přepásanou knoflíkovým pásem, za kterým byl zatknutý nůž „bielosapac" mezi dvěma malými koši opatřenými pistolemi, tak že vyhlížel jako ženich o svatebních hodech. Přes pás měl otočený ještě

*) dobré (šťastné) Vánoce.
**) chorvatsky saruk, kus látky hedvábné, otočené kolem červené čapky. Pozn. překl.

tříbarevný tkaný opasek. Kabát a gatě byly z modrého sukna s celou svou ozdobou. Nohavice vězely po kolena v bílých vlněných punčochách, které měl pod koleny staženy podvazky na knoflíkách. Na nohou měl nové opánky ozdobené, propletané a prošité. Vše bylo dle našeho krásného, starodávného obyčeje a vše ti pravilo: i vzrůst, i chůze, i ozdoba, že jest to syn matky Chorvatky, že takové obry Chorvatsko a jediné Chorvatsko rodí. Jsou to Leonidové v Thermopylách, a tyto jsou naším Chorvatskem. Přes celý tento ozdobný oblek měl starosta přehozený červený plášť a v ruce držel žlutý troubel s dýmkou. Sotva že vstoupil, každý vystupoval na špičky. Starosta promluvil:

„Pochválen Ježíš, lidé! Vítám vás v dobrém užití Vánoc! Zdali pak jste zdrávi a spokojeni?"

„Povždy buď chválen! A s tebou zároveň, počestný starosto!"

Tu se osadníci líbali se starostou, přejíce mu šťastných svátků; i malý Marian zatáhl ho za kabát, řka:

„Nuž, milý starosto! Vidíš-li pak mne? Jsem-li pak hezký v tomto obleku? Vše je na mně nové."

„Oj, hle! To jsi ty, malý sokole? Kdo pak by tě poznal v tom pěkném, novém oděvu? Evalah, junáku! Nu, jak je ti velký, vyhlížíš mi v něm jako malý kaplan."

Všichni kolem stojící spustili jedním hrdlem:

„Ohó, Kaplane, Kaplane! Hlele Kaplana!"

A tak z Mariana stal se „Kaplan".

* * *

Den za dnem, rok za rokem míjely do nenasytné budoucnosti. Remeta sestárnul, dojedl svůj chléb, a i u něho zaklepal čas, aby se rozloučil s tímto světem a kostelním provazem. Každý myslil, že se tak nikdy nestane, každý ho litoval, neboť nikomu nic zlého neučinil.

Farář a kolatorníci ve vsi domluvili se mezi sebou a dali kostelní klíče i s remetstvím „Kaplanu". Bylť k tomu nejschopnějším. Vždyť si je už dlouhý čas vydobyl podle svého otce a pak učiněnou nabídku s plným srdcem přijal.

Ježto byl otcův jedináček, proto si ho rodičové hleděli a vychovávali, jak jen se může jedináček vychovati. Trpěli raději hlad i žízeň, chodili raději nazí a bosí, jedli neslané a nemastné, jen aby Marian měl plné jesle. Vedlo se mu také jako v nebi. Rostl jak z vody. V celé vsi mu nebylo rovna. Vidělo se na něm jídlo a pití, a nikde mu ničeho nescházelo. Stáhl-li krk, svalil se jako krmník. Nejhorší bylo to, že se nekale držel, tak že sedlákům bylo až hanba před cizím světem, když jej viděli neumytého, nevypraného, nečesaného, jako kdyby byl na jeho hlavě rozestlán „štědrý večer", který bývá žitnou slamou vystlaný. Když oblékal popa u oltáře, tu, kdekoliv uchopil rukou, jako kdybys sochorem udeřil, až modřina zůstala; a když šel kostelem zvonit na evangelium, tu se naň cizinci zadívali, jako na noční přelud. A jak ne, bože na nebi! Ošumělé chlapisko, které se kolébalo jako

přestupný rok, a na němž viselo několik ošumělých kusů oděvů, jako by jej byli vlci potrhali. Jinak byl dobrý jako chléb, přítulný, srdečný a poslušný: byl pro každého i chvoštětem i lopatou. Káral jej pop i starosta, pronásledoval jej soused i sedlák, žádal jej o kmotrovství pocestný i dlužník; všichni upomínali jej, aby se šatil úpravněji a je neostouzel. Ale on nečinil ničeho. Už se to s ním tak zrodilo, a proto chvalme Boha! To byla jediná vada „Kaplanova“, a kdyby té byl neměl, nebyl by se ani Vatikán za něho styděl.

„Kaplan“ byl vrozený šibal a veselý hoch. Když ministranti přicházeli do kostela, on si na ně počkal u dveří sakristie a nastrčil jim ruku, aby mu ji — jako popovi — políbili. S každým se lísal se strojenou důstojností a citlivostí tak, žes se smíchu neubránil. Ani popa, ani starostu neušetřil.

Ale, věru, ani „Kaplanu“ se neukřivdilo. Vyskytla se leckdy některá dobrá kopa, sejmula čapku a pravila posměšně:

„Požehnán buďte, ctěný „Kaplane!“ Zdali pak jste si už zvykl na naše divoké místo? Vy jste zajisté z Vídně! Vždyť je vám to viděti na rukou, že jste panské dítě! Zde, hle, vám mýdlo vyjelo z ruky, všudybyl je sebral.“

„Oh, rozumná hlavo!“ odpovídal „Kaplan“, směje se, „škoda, že rozum není pro každého! Mýti se mám? A co počnu, až se mi kůže ztenčí? Mne umyl svatý křest, a to mi stačí. Pohledni do tohoto potoka, všude vůkol voda vše rozryla, a když sama sobě není přítelem, jak pak bude mně?“ A tak se „Kaplan“ hádal a přel a žertoval tu s tím, onde s oním.

„Kaplan“ uměl trochu čísti, ale velmi špatně. Když špatné počasí bránilo zpěvákům přijíti do kostela, tu padl na „Kaplana“ úkol zpívati „pištulu“.*) On se rád této práce ujal a rád ji přijímal, ale, poslouchat ho? To byly holečku hnusné rány přes uši! Vzal evangelium, protřel si oči, narovnal si hezky staré už a začazené okuláry, rozvrtěl se na všechny strany, odkašlal a pak vyrazil, jako vlk v horách, co mu jen síly stačily. Za každým druhým slovem si oddechl a odpočinul, a epištola byla přece dlouhá, křesťanské víry — jak se říká. Nebylo možno dočkati se konce. Snad kdyby mu bylo rozuměti, nebylo by to tak ztýralo, jako takhle: ani turecky, ani arabsky. Jako kdyby nechtěl zůstati za sv. Pavlem, tak si „Kaplan“ počínal. Ale přece se pyšnil na své hrdlo, natahoval je a nadýmal, jak jen mohl, a žíly mu na hrdle naskočily, jako jelítka. Když se byl takto napovykoval, jako by kolem ani posluchačů nebylo, odložil evangelium na podstavec, sejmul okuláry, vsunul je do pouzdra a všecek vysílen pravil:

„Aja, bratři! Tisk mi pokazil oči, tak že už nevidím. Už dlouho nebudete poslouchati „Kaplana“. Byl a sešel jako lonský sníh.“

Ano, „Kaplan“ nebyl svatým tělem. Mělť i on tu a tam některou vadu, které jest každý smrtelník podroben; ale přes to byl boží dobráček, poslušný, a ku zvonění nebylo možno někoho jiného si pomysliti. Byl proto každému milý. Nikdy neopomenul zvoniti „Zdrávas

*) t. j. epištolu.

Maria", ani poledne, a to ani tehdy, kdy by se i vlku zdálo býti škaredým vytáhnouti nohy. Hřmělo, jako když střílí, blýskalo se, lilo se: „Kaplan" plnil svoji povinnost. Ať to byl nebožtík, ať hrozivé mraky, aneb veliké větry: „Kaplan" zvonil. Sám Bůh ví, kolikráte byl mokrý jako myš. A kdoby se mu byl odvážil říci: nedělej toho! ten by byl pochodil.

* * *

Byl letní den. Úžeh byl strašný, Bože, ty vidíš! Pražilo žhavé slunce, div oči nespálilo. Sálalo s nebe na hroudy suché země, jako nikdy před tím, jako by mělo vše shořeti. Občas větřík zadováděl s prachem, zporážel snopy na poli, pak už se z něho stal vichr, který rozmetával náklady a, když uhodil do doubravy, ohýbal větve, mlátil křovinou a lámal zpuchřelé dříví jako běs. Mezitím, co vichr za vichrem šuměl vzduchem a zemí, bylo viděti na jasném nebi tu a tum temnou plachtu mračen, a z těch se zablesklo a zahřmělo.

„Kaplan" vyšel před svoji skřivánčí chatku. Díval se, křižoval se a modlil se k Bohu, aby oddálil zlé povětří. Celá letní úroda byla téměř venku. Kdyby spadly kroupy, u všech zlých časů: zahyne vše. Hle, mračna houštla, blesky se stihaly, bouře stávala se stále silnější. Každý, stanuv, hleděl jako u vytržení a poslouchal nezvaného hosta. Ze všech sousedních usedlostí počaly práskat pušky, a náš „Kaplan" vzchopil se a letěl ke kostelu zvoniti na mraky. Uchopil provaz, zatáhl a pak zvonil oběma velikými zvony. Déšť lil se jako z konve. Veliké kapky dopadaly k zemi, a kde která padla, jako když cvokem udeříš. Potom se sesypaly kroupy, žes umíral strachem. Bože, bylo zle! Nastal hukot, bučení a třeskot, jako kdyby peklo zavládlo vzduchem! V tom strašně zahřmělo, tak že se zdálo, že se zem prolomila. A zvony počaly jen po jedné straně odbíjeti: tvou, tvou, tvou! Pak umlkly docela . . .

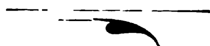
* * *

„Ajá, bratři!" pravil pop k dělníkům, jež nečas k němu do stavení zahnal. — Hrom zabil „Kaplana".

Všichni ihned běželi ke kostelu. Běželi jako srny. Když přiběhli na hřbitov, ležel již „Kaplan" uprostřed něho: ani se nehýbal.

„Obraťte ho," pravil pop — a dal mu poslední rozhřešení. Právě, když dokončil a řekl „amen", rozloučil se „Kaplan" s duší.

Lehká mu budiž černá zem!

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

Zinajida Fedorovna usmála se a vypravovala dále, nedotýkajíc se své kávy. Tváře její zapálily se, to ji poněkud zaráželo, i zmateně pohlížela na mne a na Pavlu. Z dalšího vypravování jejího zvěděl jsem, že muž odpověděl jí výčitkami, vyhrůžkami a konec konců slzami, a správněji bylo by říci, že nikoliv ona, nýbrž on podstoupil boj.

„Ano, můj milý příteli, pokud čivy byly napjaty, bylo všecko dobře," vypravovala Zinajida Fedorovna, „ale jakmile nastala noc, klesla jsem na mysli. Vy, milý George, nevěříte v Boha, ale já poněkud věřím a bojím se trestu. Bůh žádá od nás trpělivosti, velikodušnosti, sebeobětavosti, ale já nechci trpěti, a chci zaříditi si život podle svého. Je to snad dobré? A což, je-li to se stanoviska Božího nedobré? O dvou hodinách po půlnoci muž vešel ke mně a povídá: ‚Vy nesmíte odejíti. Dám vás se škandálem dovésti zpět policií.' A za malou chvíli hledím, muž opět stojí ve dveřích jako stín. ‚Ušetřete mne! Váš útěk může mi uškoditi ve službě!' Tato cynická slova účinkovala na mne hrubě, já jimi zrovna zrezavěla i pomyslila jsem si, že to již začíná trest, i počala jsem třásti se strachem a plakati. Připadalo mi, že strop sesuje se na mne, že mě ihned povedou na policii, že vy přestanete mě milovati, zkrátka, Bůh ví co! Odejdu, myslím si, do kláštera nebo někam za opatrovnici, zřeknu se štěstí, však tu vzpomenu si, že vy mne milujete, a že já nemám práva nakládati se sebou bez vaší vědomosti a kaziti vám život, a všecko v hlavě začíná se mi plésti, i nevím v zoufalství, co mysliti a dělati. Ale vyšlo slunce, a já opět rozveselila se. Dočkala jsem se rána, i přijela k vám. Ach, jak jsem se trápila, můj milý! Po sobě dvě noci nespala jsem!"

Opravdu, měla takové vzezření, jakoby několik dní a nocí strávila v železničním voze. Byla unavena i vzrušena. Chtělo se jí v jednu a touž chvíli i spáti, i bez konce hovořiti, i smáti se, i plakati, i jeti do hostince snídat, aby ucítila se na svobodě a právě v čas vypila trochu vína, sice má v hlavě jakousi tmu.

„Máš pohodlný byt, ale obávám se, že pro dva bude malý," pravila po kávě, rychle obcházejíc všecky pokoje. „Jaký pokoj dáš mně? Mně se líbí zde tento, poněvadž je vedle tvého kabinetu."

O druhé hodině převlékla se v pokoji vedle kabinetu, kterýžto pokoj po tom počala nazývati svým pokojem, i odejela snídat s Orlovem. Obědvali také v restauraci, v dlouhé pak mezeře mezi snídaním a obědem jezdili po skladech. Do pozdního večera otvíral jsem kupeckým mládencům a zvláštním poslům ze skladův a přijímal od nich různé nakoupené věci. Přivezli mezi jiným velikolepé nástěnné zrcadlo, toiletní

stolek, bronzovanou postel a nádherný čajový příbor, jehož jsme nepotřebovali. Přivezli celou rodinu měděných kastrolů, jež jsme postavili řadou na polici v naší pusté studené kuchyni. Když jsme rozbalovali čajový příbor, Pavle zaplály oči, a ona třikrát pohlédla na mne s nenávistí i se strachem, že snad nikoliv ona, ale já spíše ukradnu jeden z těchto půvabných šálečkův. Dovezli damský psací stolek, velmi drahý, ale nikoli pohodlný. Zinajida Fedorovna patrně měla úmysl, že pevně usadí se u nás jako doma.

Vrátila se s Orlovem o desáté hodině a potom pila čaj. Naplněna hrdým vědomím, že vykonala něco smělého a neobyčejného, náruživě milujíc, a, jak zdálo se jí, náruživě milována, zmořena, již napřed ochutnávajíc tvrdý a šťastný spánek, Zinajida Fedorovna opíjela se přítomností, jako ze žaláře vypuštění — čerstvým vzduchem. Nadbytkem štěstí pevně tiskla si ruce, jakoby zoufala si, že maličké tělo její nemůže vměstnati v sobě takové veliké, neobsáhlé štěstí. Ujišťovala ho, že ještě nikdy nebyla tak šťastna, i zaklínala se, že ho bude věčně milovati, a tyto přísahy a naivní, téměř dětská důvěra, že ji také silně milují a věčně budou milovati, činily ji mladší o pět let. Mluvila milý nesmysl a smála se sobě samé.

„Není vyšší blaženosti než svoboda!“ pravila, nutíc se říci něco vážného a významného. „Vždyť jaký je to jenom nesmysl! Považ! Nepřikládáme žádné ceny svému vlastnímu mínění, i když je rozumné, ale chvějeme se před míněním různých hlupákův a známých ničemův. Bála jsem se cizího mínění až do poslední chvíle, ale, jakmile poslechla jsem sebe samé a odhodlala jsem se žíti podle svého, oči se mi otevřely, a uviděla jsem, že není třeba ničeho báti se. Přemohla jsem svůj hloupý strach, i jsem nyní šťastna a přeji všem takého štěstí.“

Ale hned pořádek myšlenek jejích přetrhl se, i začínala hlasitě blouzniti o svém životě s Orlovem, mluvila o novém bytě, o čalounech, koních, cestě do Švýcarska i Italie . . . Orlov pak byl unaven cestou po hostincích i skladech a neustále ještě pociťoval dále onu rozpačitost před sebou samým, jakou zpozoroval jsem u něho ráno. Mlčel a usmíval se, spíše ze zdvořilosti, než z radosti a, mluvila-li Zinajida Fedorovna o něčem vážně, odpovídal jí ironicky: „Ó, ano!“

„Najděte, Štěpáne, co nejdříve dobrého kuchaře!“ obrátila se ke mně.

„Není třeba spíchati s kuchyní,“ řekl Orlov, chladně pohlédnuv na mne. „Třeba nejdříve přestěhovati se do nového bytu.“

Orlov nikdy nemíval ani kuchyně, ani koní, poněvadž, jak říkával, nerad „zaváděl u sebe nečistotu“, a mne i Pavlu trpěl v bytě svém pouze z nevyhnutelnosti. Jestliže Gruzin nebo někdo jiný začínal před ním mluvit o kuchyni, dětském pokoji, nebo manželském pokoji spacím, Orlov kysele chmuřil se, jakoby opravdu mluvilo se o nečistotě. Tak zvaný rodinný krb s jeho obyčejnými radostmi a malichernostmi urážel vkusy jeho jako něco ošklivého; býti s útěžkem nebo míti děti a mluviti o nich, — to byl špatný tón, měšťáctví . . . A pro mne nyní jevilo se to nanejvýš zajímavo, jak zvyknou si v jednom bytě tyto dvě bytosti, — ona, starostlivá o domácnost a hospodářství, se svými měděnými

kastroly a s blouzněním o dobrém kuchaři a koních, — a on, jenž často říkával svým přátelům, že v bytě pořádného, čistotného muže podobně, jako na válečné lodi, nemá býti nic zbytečného — ani ženské, ani dětí, ani hadrů, ani kuchynského nádobí . . .

V.

Zatím povím vám, co přihodilo se v nejbližší čtvrtek. V den tento Orlov a Zinajida Fedorovna obědvali u Kontana nebo Donona. Domů vrátil se pouze jediný Orlov, Zinajida Fedorovna pak odejela, jak jsem zvěděl později, na Petrohradskou stranu ke své staré guvernantce, aby přečkala u ní čas, co u nás budou hosté. Orlovu nechtělo se ukazovat ji svým přátelům. To pochopil jsem ráno při kávě, když začal ji ujišťovati, že pro její pokoj nutno odvolati čtvrtky.

Hosté jak obyčejně, přišli téměř v jednu chvíli.

„A milostpaní je doma?" optal se mne šeptem Kukuškin.

„Nikoli, není," odpověděl jsem.

Kukuškin vešel s chytrýma, ohnivýma očima, tajemně usmívaje se a mna si zimou ruce.

„Mám čest blahopřáti," pravil Orlovu, chvěje se na celém těle pochlebným, úslužným smíchem. „Přeji vám, abyste plodili a se rozmnožovali . . ."

Hosté odebrali se do spacího pokoje a tam dělali vtipy na účet ženských pantoflí, koberce mezi oběma postelemi a sivé bluzy, visící na opěradle postele. Bylo jim veselo, že tvrdohlavec, jenž opovrhoval v lásce vším obyčejným, náhle upadl do ženských sítí tak jednoduše a obyčejným způsobem. Výrazům zlomyslné spokojenosti nebylo konce.

„Čemu posmíváme se, tomu pak i sloužíme," několikrát opakoval Kukuškin, jenž, abych nezapomněl, měl nepříjemné nároky honositi se církevně slovanskými texty. „Ticho!" zašeptal, zdvihaje prst k ústům, když ze spacího pokoje přešli do pokoje vedle kabinetu. „Pst! Zde Markétka blouzní o svém Faustovi."

A mohl puknouti smíchem, jako by byl řekl něco hrozně směšného. Pohlížel jsem na Gruzina, očekávaje, že jeho hudební duše, byť i byla sebe více nalomena, nesnese smíchu tohoto, ale zmýlil jsem se. Dobrý, hubený obličej jeho zářil spokojeností. Když posadili se ku hře v karty, Gruzin, mluvě nosem a zakuckávaje se smíchem, pravil, že milému Georgeovi k plnosti rodinného štěstí zbývá nyní pouze poříditi si třešňový čibuk a kytaru. Pekarský rovněž dělal si žerty z Orlova a solidně posmíval se, ale podle soustředěného výrazu jeho i podle toho, s jakou pozorností poslouchal klepot prstů svých, bylo viděti, že nová milostná historie Orlova byla mu nemilá, i byla mu těžko rozřešitelnou hádankou. Nerozuměl mu.

„Však, co muž její?" optal se Pekarský rozpačitě, když byli už sehráli tři hry.

„Nevím," odvětil Orlov.

Pekarský rozčesal prsty svoje dlouhé vousy a mlčel pak až do samé večeře. Když sedli k večeři, řekl pomalu, natahuje každé slovo.

„Vůbec, odpusť, já vám oběma nerozumím. Mohli jste milovati se druh druha a přestupovati sedmé přikázaní, co srdce ráčí, — tomu rozumím. Ano, tomu rozumím. Ale, nač zasvěcovati muže do tajemství svých? Což pak je to nutno?"

„A což pak není to všecko jedno?"

„Hm . . ." zamyslil se Pekarský. „Tož tohle ti řeknu, můj milý příteli," pokračoval s patrným napjetím mysli: „ožením-li se někdy po druhé, a napadne-li tě nastrčiti mi parohy, dělej to tak, abych to nezpozoroval. Mnohem poctivější je klamati člověka, než kaziti mu pořádek životní a reputaci. - Rozumím tomu. Vy oba myslíte, že, žijíce spolu otevřeně, jednáte neobyčejně poctivě a svobodomyslně, ale s tím . . . jak se tomu říká? . . . s tím romantismem nesouhlasím."

Orlov ničeho neodpovídal. Nebyl v dobré kůži, i nechtělo se mu mluviti.

Pekarský, nemoha si to dále vysvětliti, klepal prsty po stole, zamyslil se a pak řekl:

„Však přece vám oběma nerozumím. Ty nejsi student, a ona není švadlena. Máte oba prostředky. Myslím, mohl bys zařídit jí zvláštní byt."

„Nikoliv, nemohl bych. Čti přece Turgeněva."

„Nač bych ho četl? Již jsem ho četl."

„Turgeněv v dílech svých učí, aby každá nadšená, poctivě myslící dívka šla s milovaným mužem na kraj světa, i sloužila myšlence jeho," pravil Orlov, ironicky přimhuřuje oči. „Kraj světa — to je licentia poëtica; celý svět se všemi svými kraji umístěn v bytě milovaného muže. Proto nežiti s ženskou, jež tě miluje, v jednom bytě, — znamená odepříti jí vysoké naznačení její a nesdíleti se s ní o ideály její. Spisovatelé jako Turgeněv zcela pomátli ji. Nyní jiní spisovatelé a kazatelé promluvili o hříšnosti a zrůdnosti společného života ženy s mužským. Ubohé dámy už omrzely muži i kraj světa, i chopily se novoty této oběma rukama. Co dělati? Kde hledati spasení před hrůzami života manželského? A tu z nesnází pomohl Turgeněv. Láska chrání od všelikých neštěstí a řeší všecky otázky. Výsledek je jasný: od manželův utéci k milovaným mužům! Ano, duše má, Turgeněv to napsal, a já nyní za něho kaši mám vyjísti!"

„Co tu má dělati Turgeněv, tomu nerozumím," řekl tiše Gruzin a pokrčil rameny. „Ale, pamatujete se, milý George, jak v ‚Trojím setkání' jde večer kdesi v Italii a najednou slyší zpěv... To je podivno! Pozoru hodno! Vieni pensando a me segretamente!*)" zazpíval, a ramena nervosně zacukala. „Šumot moře, vůně, obraz krásné ženy . . . jak to krásné!"

„Ale, vždyť přestěhovala se k tobě nikoli násilně," pravil Pekarský. „Ty sám jsi to chtěl."

„Nu, to tak! Já nejenom nechtěl, nýbrž ani nemohl mysliti, že se to kdy stane. Říkala-li, že přestěhuje se ke mně, myslil jsem, že zlomyslně žertuje, — tak připadalo mi to odporno. Ale náhle jednoho krásného rána přijde ke mně s košíky, hadry, celou hromadou sukní

---

*) Přijď a cestou na mne mysli!

a stužek — děkuji, toho jsem neočekával. Hledím, ani očím nevěřím. Jak obuškem . . ."

Všichni zasmáli se. Orlov zamyslil se a rovněž zasmál se.

„Nemohl jsem to chtíti," pokračoval Orlov takým tónem, jakoby ho nutili, by ospravedlnil se. „Nejsem hrdinou Turgeněvovým,*) a ukáže-li se mi někdy potřeba, abych osvobodil Bulharsko, nebudu trpět nouze o damskou společnost. Na lásku především pohlížím jako na potřebu organismu svého, nízkou a nepřátelskou duchu mému; lásku třeba uspokojovati s rozumem, nebo vůbec zcela zříci se jí, jinak vnese v život tvůj právě takové nečisté prvky, jak je sama. Aby láska byla požitkem, a nikoli mučením, a aby mne neobmezovala, snažím se dělati ji krásnu a obstavovati ji množstvím všelikých illusí. Nepojedu k ženě, již miluji, nejsem-li dříve ujištěn, že zastanu ji ve všem lesku krásy a elegance, že bude vystrojena, vesela, ostrovtipna, okouzlující; a já sám jezdím k ní pouze tehdy, jsem-li zvláště v dobré náladě, jsem-li vzrušen, vesel i rozpoložen k milostným výlevům. I podaří se nám obyčejně vždycky oklamati druh druha tak, že rozcházíme se v nejrůžovější, ano poetické náladě. Tož tak, duše moje! Ale nemohu chtíti měděných kastrolův a neučesané hlavy, neb aby mě viděli, nejsem-li umyt a v dobré kůži. Zinajida Fedorovna v prostotě srdce svého chce mě přinutit, abych miloval to, před čím skrýval jsem se po celý život svůj. Chce, aby v bytě mém zapáchala kuchyně a kuchyňské posluhovačky; jí třeba s hlukem přestěhovat se do nového obydlí, jezdit svými koňmi, jí třeba počítat moje prádlo a starati se o zdraví moje; jí třeba každou chvíli míchati se do mého osobního, prosaického života i pozorovat každý krok můj a zároveň upřímně ujišťovati mě, že moje zvyky i svoboda mi zůstanou . . . Ona je přesvědčena, že my jako novomanželé v nejbližším čase podnikneme cestu, to jest, ona chce neodlučně nacházeti se při osobě mé i v coupé, i v hôtelích, a zatím na cestě já rád čtu a nemohu snésti rozmlouvat . . ."

„A vymluv jí to," řekl Pisarský.

„Jak? Ty myslíš, že mi porozumí. Podle mínění jejího, odejíti od papínka i maminky nebo od muže k milovanému člověku — to je vrcholem občanské zmužilosti — to znamená začíti nový život; podle mého pak to nic neznamená. Jestliže láska a muž tvoří jádro, nerv života jejího, a jestliže snad v ohledu tomto pracuje v ní filosofie nevědomého, mohu-li ji přesvědčiti, že láska je holý nesmysl, že je to pouze prostá potřeba, jako strava i oděv, že svět nikterak nehyne tím, že muži a ženy jsou špatni, nebo že po Něvském večer procházejí se kamelie, že můžeš býti prostopášníkem, svůdcem a zároveň geniálním a šlechetným člověkem, a s druhé strany — že můžeš odříkati se požitků lásky a zároveň můžeš býti hloupým, zlým zvířetem? Ji nepřesvědčíš, že, čím vzdělanější je člověk, tím lehčeji a jednodušeji řeší otázku lásky, a že tragedie a dramata z lásky bývají pouze u barbarův a u zvířat. Zkrátka, ji nepřesvědčíš, že náklonnost pohlaví k pohlaví nikterak není středem života lidského. Současný vzdělaný muž, stojící

*) Naráží se na hrdinu novelly „V předvečer".

i dole, na příklad francouzský dělník, utrácí denně na oběd 10 sou,*) na víno k obědu 5 sou a na ženskou od 5 do 10 sou, ale rozum svůj i čivy úplně věnuje práci. Zinajida Petrovna pak věnuje lásce nikoli sou, nýbrž celou duši svoji. Třebas jí řeknu: Divorçon, madame!**) Ona pak upřímně zalká, že zhubil jsem ji, že v životě nic už jí nezbylo, a bude míti pravdu podle svého mínění."

„Neříkej jí ničeho," řekl Pekarský, „a jednoduše najmi pro ni zvláštní byt. To je to všecko."

„To se lehko řekne . . ."

Chvíli mlčeli.

„Ale Zinajida Fedorovna je milá, mluvte si, co mluvte," řekl Kukuškin. „Rád jednám s idealistkami. Myslíť, že budou věčně milovati, i oddávají se s náruživostí."

„Ale nutno míti hlavu na plecích," řekl Orlov, „a uvažovati. Všecky zkušenosti, známé nám z každodenního života a zanesené na desky nesčíslných románův i dramat, jednohlasně potvrzují, že všecka cizoložstva a manželská obcování u řádných lidí, byť i láska jejich na počátku byla sebe větší, netrvají déle dvou let, a nanejvýš — tři let. To by měla věděti. A proto všecka ta přestěhování se, kastroly a naděje na věčnou lásku i shodu — nejsou nic víc, než přání, abychom zpitoměli já i ona. Jest i milá i svůdná, — kdo by to popíral? Ale ona převrhla vůz života mého, nutí mě, abych to, co dosud pokládal jsem za hloupost a nesmysl, povýšil na stupeň vážné otázky, i sloužím nyní barbarskému bohu, s nímž vždy zacházel jsem jako s nemotornou dřevěnou nohou. Je i mila i svůdna, ale proč nyní, jedu-li ze služby domů, mívám takový pocit, že naleznu doma u sebe jakési nepohodlí, jako kamnáře, již rozebrali všecka kamna i navalili hromady cihel. Zkrátka, za lásku nedávám už sou, nýbrž část pokoje svého i nervův svých. A to je, pane můj, škaredé."

„A ona neslyší tohoto zlosyna!" vzdychl Kukuškin. „Milostivý pane!" řekl jako na divadle, „já vás vysvobodím z těžké povinnosti milovat to svůdné stvoření! Já vám odloudím Zinajidu Fedorovnu!"

„Můžete . . ." řekl nedbale Orlov.

Asi půl minuty Kukuškin smál se tenkým hláskem a chvěl se celým tělem, potom promluvil:

„Hleďte, nežertuji! Neračte potom být žárlivý jak Othello!"

Všichni začali mluvit o neúnavnosti Kukuškinově v milostných záležitostech, jak je nezapuditelný pro ženy a nebezpečný pro muže, a jak na onom světě ďábli budou smažit ho na uhlí za jeho prostopášný život. Kukuškin mlčel a přimhuřoval oči a, jmenovali-li známé dámy, hrozil prostředním prstem, nelzeť prý prozrazovat cizí tajemství. Orlov nedomluvil fráse a najednou pohlédl na hodiny.

„Odpusťte, pánové, mou hrubost," pravil, „ale . . . jest už druhá hodina po půlnoci. Rozumíte mi . ."

*) Francouzská drobná mince měděná.
**) Dejme se rozezdat, milostpaní!

Hosté porozuměli mu, i začali se vypravovati. Pamatuji se, Gruzin, opiv se vínem, oblékal se tentokrát trapně dlouho. Oblékl svůj tenký vatovaný svrchník, podobný oněm kabátkům, jaké šijí dětem v nebohatých rodinách, zdvihl límec a počal něco dlouho vykládati; potom vida, že ho neposlouchají, přehodil přes plece svůj plaid, páchnoucí dětským pokojem, a s prosebným, uprošovacím obličejem požádal mě, abych mu našel čepici.

„Milý George, můj anděli!" pravil něžně. „Holoubku, poslechněte mne, pojeďme nyní za město!"

„Jeďte si, ale já nemohu. Jsem nyní ženat."

„Ona je hodná, nerozzlobí se. Můj hodný náčelníku, pojeďme! Je krásné počasí, metelice, mrazík ... Mé čestné slovo, musíte se povyrazit, sice nejste v dobrém rozmaru, ďas vás zná ..."

Orlov protáhl se, zívl a pohlédl na Pekarského.

„Pojedeš?" otázal se rozpačitě.

„Nevím ... Třebas ..."

„Leda snad napit se, co? Nuže, dobře, pojedu," rozhodl se Orlov po krátkém váhání. „Počkejte, zajdu si pro peníze."

Šel do kabinetu, za ním pak šoural se Gruzin, vleče za sebou plaid. Po chvíli oba vrátili se do předsíně. Opilý a velice spokojený Gruzin mačkal v ruce desítirublovou bankovku.

„Zítra vypořádáme se," pravil Gruzin. „A ona je hodna, nerozzlobí se ... Byla kmotrou mé Lizočce, já mám ji rád, ubohou ... Ach, milý člověče!" radostně zasmál se najednou a padl čelem na záda Pekarského. „Ach, Pekarský, duše moje! Advocatissime, suchar je suchar, ale ženské zajisté máš rád ..."

„Doložte: tlusté," řekl Orlov, oblékaje kožich. „Však jeďme, sice, uvidíte, potká nás na prahu."

„Vieni pensando a me segretamente!" zapěl Gruzin.

Konečně odejeli. Orlov doma nenocoval a vrátil se na druhý den k obědu.

VI.

Zinajidě Fedorovně ztratily se zlaté hodinky, jež jí kdysi daroval otec. Podivila se ztrátě této a polekala se. Půl dne přecházela po všech pokojích, ztrnule prohlížela stoly a okna, ale hodinky jakoby do vody padly.

Brzy po tom, asi po třech dnech, přihodila se odporná historie s tobolkou. Zinajida Fedorovna, vrátivši se odněkud, zapomněla v předsíni svoji tobolku. Na štěstí pro mne tentokrát nepomáhal jsem jí svlékati se, nýbrž Pavla. Když pohřešovali tobolku, nebylo jí již v předsíni.

„Divná věc!" nemohla si vysvětliti Zinajida Fedorovna. „Dobře pamatuji se, vyňala jsem ji z kapsy, abych zaplatila drožkáři ... a potom položila jsem ji zde u zrcadla. Divná věc!"

Nekradl jsem, ale pojal mě takový pocit, jako bych to já byl ukradl, a chytili mě. Vytryskly mi i slzy. Při pořádkách, kde paní

nahlas oznamuje, že ztratily se jí peníze, a nevybíravě vrhá tázavé pohledy tu na jednoho, tu na druhého, naše pojmy o cti byly by přísluze, kdyby přísluha měla pojmy o cti, neustálým pramenem utrpení. Když usedli k obědu, Zinajida Petrovna vece Orlovu francouzsky:

„U nás uhnízdili se duchové. Dnes ztratila jsem v předsíni tobolku, a před chvílí, hledím, tobolka leží u mne na stole. Ale duchové neprovedli nezištně kousku toho. Vzali si za práci zlatou minci a dvacet rublů."

„Brzy ztratí se vám hodinky, brzy peníze..." řekl Orlov. „Proč mně nepřihází se nic podobného!"

Po chvíli Zinajida Fedorovna již nepamatovala na kousek, jejž provedli duchové, i vypravovala se smíchem, jak předešlý týden objednala si listový papír, ale zapomněla udati svou novou adressu, a jak ze skladu poslali papír do starého obydlí k muži, jenž musil na účet zaplatit dvanáct rublů. Vykládajíc, náhle upřela zrak svůj na Pavlu a upřeně pohlédla na ni. Při tom začervenala se a zarazila se tak, že začala mluviti o něčem jiném. Připadalo mi, že Zinajida Fedorovna teprve poprvé obrátila pozornost na Pavlu, dříve však nevšímala si jí. Potom až do konce oběda neustále pohlížela na ni, a již nesmála se.

Rozpačitosti její brzy porozuměl jsem. Když donesl jsem kávu do kabinetu, Orlov stál u krbu zády k ohni, ona pak seděla v křesle proti němu.

„Nejsem nikterak ve špatné náladě," pravila Zinajida Fedorovna francouzsky. „Ale nyní uvážila jsem to a všemu porozuměla. Mohu vám jmenovati den ba i hodinu, kdy ukradla mi hodinky. A tobolku? Tu nemůže býti žádných pochybností. Ó!" zasmála se, berouc ode mne kávu. „Nyní rozumím, proč tak často ztrácím šátky své a rukavice. Jak chceš, zítra propustím tu straku na svobodu a pošlu Štěpána pro svou Žofii. Ta není zlodějkou a nemá takového ... odpuzujícího vzezření."

„Nejste v dobrém rozmaru ... Zítra budete v jiné náladě, i pochopíte, že nelze vyhnat člověka jen proto, že podezříváte ho z něčeho."

„Já nepodezřívám, nýbrž jsem si jista," vece Zinajida Fedorovna. „Pokud podezřívala jsem toho proletáře s nešťastným obličejem, vašeho lokaje, ani slova jsem neřekla. Mrzí mě, milý George, že mi nevěříte."

„Jestliže s vámi rozdílně smýšlím o nějakém předmětě, neznamená to, že vám nevěřím. Nechť máte pravdu," vece Orlov, obraceje se k ohni a házeje tam cigarettu, „ale přece není třebe rozčilovati se. Vůbec, abych se přiznal, neočekával jsem, že maličké hospodářství moje bude vám působiti tolik vážných starostí a vzrušení. Ztratila se zlatá mince, nu, Bůh s ní, vezměte si jich u mne třebas sto, ale měniti pořádek, bráti z ulice novou panskou, čekat, až zvykne, — všecko to je dlouhé, nudné, a není v mé povaze. Nynější naše panská jest ovšem tlustá a má snad slabost k rukavicím a šátkům, ale za to je zcela slušná, disciplinovaná, i nepiští, štípne-li ji Kukuškin."

„Zkrátka, vy nemůžete rozloučiti se s ní... Tak to jen řekněte!"

„Vy žárlíte?"

„Ano, žárlím!" pravila rozhodně Zinajida Fedorovna.

„Děkuji pěkně."

„Ano, žárlím!“ opakovala, a na očích zablýštěly se jí slzy. „Nikoliv, to není žárlivost, ale něco horšího... rozpakuji se to pojmenovati...“ Chytila se za spánky a pokračovala ohnivě: „Vy, mužští, býváte hnusni! Odpusť, ale i nejlepší z vás bez odporu dotýkají se toho sprostého masa. To je hrozné!“

„Nevidím v tom ničeho hrozného!“

„Neviděla jsem to, neznám to, ale povídají, že vy, mužští, hned od dětství začínáte s panskými a potom už ze zvyku necítíte žádného ponížení. Nevím, neznám to, ale četla jsem to také . . . Milý George, máš ovšem pravdu,“ pravila, přistupujíc k Orlovu a měníc tón svůj v přívětivý a prosebný, „opravdu, nejsem dnes v dobré chuti. Ale porozuměj tomu, nemohu býti v jiné náladě. Je mi protivna, bojím se jí. Je mi těžko zříti ji.“

„Což pak nemůžeš povznésti se nad ty malichernosti?“ řekl Orlov, pokrčuje rozpačitě rameny a odstupuje od krbu. „Vždyť není nic jednoduššího: nevšímejte si jí, i nebude vám protivna, i nebude vám třeba z hlouposti dělati drama.“

Vyšel jsem z kabinetu, i nevím, jaké odpovědi dostalo se Orlovu. Ať tomu bylo, jak bylo, Pavla zůstala u nás. Po události této Zinajida Fedorovna již neobracela se k ní s ničím, a patrně snažila se, aby obešla se bez služeb jejích; podávala-li jí něco Pavla, nebo jen šla mimo, zvoníc svým náramkem a šustíc svými sukněmi, třásla se a bázlivě krčila se, jakoby mimo ni šla bůvolice, jež by mohla ji zachytiti rohy a ohonem.

Myslím, kdyby Gruzin nebo Pekarský požádali Orlova, aby propustil Pavlu, že učinil by to bez nejmenšího váhání, neobtěžuje se žádnými vysvětleními; byl snadno úprosný, jako všichni lhostejní lidé. Ale ve vztazích svých vůči Zinajidě Fedorovně Orlov, Bůh ví proč, i v malichernostech jevil tvrdohlavost, jež časem měnila se v umíněnost. Věděl jsem již dobře: zalíbilo-li se něco Zinajidě Fedorovně, jistě nezalíbí se to jemu. Když ona, vrátivši se ze skladu, popílila si, aby se mu pochlubila novými věcmi, Orlov mžikem pohlédl na ně a chladně říkal, že čím více v obydlí zbytečných věcí, tím méně vzduchu. Když darovala mu nový, velice drahý kalamář, Orlov, nevím proč, uznal za nutno říci, že praví myslitelé neužívali drahých psacích příborův a nepsali hůře než my, i kázal mi, abych postavil dárek na stojan s knihami. Stávalo se často, že Orlov, když již oblékl frak, aby někam šel, a již rozloučil se s Zinajidou Fedorovnou, nenadále ze svéhlavosti zůstal doma. Zdálo se mi v takových příležitostech, že zůstal doma jen proto, aby cítil, že je nešťasten.

„Proč zůstal jste doma?“ říkala Zinajida Fedorovna s líčenou zlostí a zároveň záříc radostí. „Proč? Zvykl jste nesedávat večer doma, a já nechci, abyste k vůli mně měnil zvyky své. Jeďte, prosím, nechcete-li, abych cítila, že jsem vinna.“

„A což snad vás někdo viní?“ říkal Orlov.

S tvářností oběti, vzdychaje i mžouraje očima, rozvaloval se ve svém kabinetě v křesle a zasloniv oči rukou, bral knihu. Ale kniha brzy vypadla mu z rukou, on těžce obracel se v křesle a opět zacláněl

oči jako před sluncem. Nyní již mrzel se, že neodešel, ale vstáti a odejíti překážely mu samolibost a neustále táž tvrdohlavost.

„Mohu vejíti?“ říkala Zinajida Fedorovna, nerozhodně vcházejíc do kabinetu. „Čtete? A já se nudila, i přišla na chvilku ... podívat se.“

Pamatuji se, jedenkrát večer vešla rovněž takhle nerozhodně a nevhod, i usedla na koberec u nohou Orlova, a podle bojácných, měkkých pohybů jejích bylo viděti, že nechápala nálady jeho, i bála se.

„A vy neustále čtete ...“ začala lichotivě, patrně chtějíc mu lichotiti. „Víte, milý George, v čem ještě je tajemství vašeho úspěchu? Vy jste velice vzdělaný a učený. Jakou to máte knihu?“

Orlov odpověděl. Uplynulo mlčky několik minut, jež připadaly mi velice dlouhé. Stál jsem v hostinském pokoji, odkudž pozoroval jsem oba, i bál jsem se zakašlat.

„Chtěla jsem vám něco říci ...“ tiše pronesla Zinajida Fedorovna, i zasmála se. „Říci? Vy snad vysmějete se mi a nazvete to sebeklamem ... Vidíte-li, hrozně, hrozně chce se mi mysliti, že dnes zůstal jste doma k vůli mně ... abychom tento večer strávili pospolu. Ano? Mohu tak mysliti?“

„Myslete si ...“ pravil Orlov, zasláněje oči. „Opravdu šťastný člověk je ten, kdo myslí nejen na to, co jest, ale i na to, co není.“

„Řekl jste něco dlouhého, neporozuměla jsem dobře ... To jest, vy chcete říci, že šťastní lidé žijí obrazotvorností? Ano, je to pravda ... Ráda sedávám večer ve vašem kabinetě a zalétám myšlenkami daleko, velice daleko ... Bývá příjemno zablouzniti si. Blouzněme, milý Geoge, nahlas!“

„Já nebyl v dívčím ústavě, té vědy nestudoval jsem.“

„Nejste v dobré chuti?“ optala se Zinajida Fedorovna, berouc Orlova za ruku. „Povězte mi — proč? Když býváte takový, bojím se. Nevím, bolí-li vás hlava, či zlobíte se na mne ...“

Uplynulo v mlčení ještě několik dlouhých minut.

„Proč jste se změnil?“ pravila tiše. „Proč nebýváte již tak něžný a veselý, jako na Znamenské? Strávila jsem u vás skoro měsíc, ale je mi, že ještě nezačali jsme žíti a o ničem ještě nepromluvili jsme, jak náleží. Vy mně pokaždé odpovídáte žerty, nebo chladně a rozvláčně jako učitel. V žertech vašich je cosi chladného, pro mne nového ... Proč přestal jste se mnou mluviti vážně?“

„Já vždycky mluvím vážně.“ (Pokračování)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1902.

KNIHA XLVIII. BŘEZEN. SEŠIT III.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Z knihy rond.

(Cyklus I.)

I.

CO PLATNO?

Co platno všecko úsilí i snaha
i dobrá vůle? Na zeď vržen kámen,
zpět dopadne a vždy, kde hruď je nahá,
a klesáš opět raněný a zmámen.

Škleb šaška je v tvém oku slzná vláha,
tvůj žár byl pouze ohňostroje plamen.
Duch vzpomíná, kam pamět věku sahá,
co platno?

Již boji vyschnul svěžesti tvé pramen,
a znovu doufat se i Naděj zdráhá . . .
Ó nahé prsy, ach, objetí ramen!
A strmá k vrcholům je víc vždy dráha,
a vzdálenější vždycky pohár blaha —
co platno?

—

II.

ČERV V SRDCI.

Červ v srdci stále denně hlodá, hlodá . . .
Tak pomalu a skoro mechanicky.
Číš úkoje ti někdo chvíli podá,
ty piješ — červ dál stejně hlodá vždycky.

Proud dějů hřmí, a vše ovládá móda,
tvých citů, snah, tuch věčná vždy je škoda,
u srdce na dně hlodá, ryje lidský
červ.

Vol zbraně ostří či smích homerický,
buď perutí tvou trilek nebo óda,
buď sketa nebo zbojník athletický,
vždy tebe raní, za halíř tě prodá,
jenž ryje dál v tvém srdci, démonický
červ!

—

III.

MŮJ BOŽE!

Můj Bože, což jsem pro klid hrobů zralý?
Tak často ptám se raněn v duše střed.
Což moje keře všecky oprchaly,
a pro Naděj tam nezbyla ni snět?

Co chtěl jsem, doufal, všecko je tak v dáli?
a kolem faleš, lhostejnost a led?
Kdo vyšli se mnou, dnes by se mi smáli?
— Můj Bože!

Proč jen se písní sloky dále valí
jak vlny moře, písku bezpočet?
Proč staré rány dále v srdci pálí?
Proč zbyl jsem žebrák v cestě chor a bled,
že v otázku se výčitkou chví ret:
Můj Bože?

—

IV.

DENNÍK DUŠE.

Mé duše denník protivná je kniha.
Proč, kdo mne nutí denně do ní psát?
Na bedrách mojich leží věků tíha,
a já jsem znaven tak, že šel bych spat.

Ať v oblacích se váha soudu zdvíhá,
já doved vždy být štěstí svého kat,
vše poklady svět vždy moh bráti rád
mé duše.

Zda zbude po mně jediná jen rýha?
Já do každé své símě rád vždy klad,
co tenkým paprskem se dneska míhá,
to bude zítra velký vodopád,
to bude triumf, lásky ples i sad
mé duše!

—

V.

ACH, VLNY OBLAKŮ . . .

Ach, vlny oblaků v nesměrnost roztřepené
jak hrady, beránky, jak vločky, květů pýří,
čí neznámý vás dech do nekonečna žene,
ach, vlny oblaků?

Jak satyr v půvabech nymf nahých ve vás hýří
a pak vás rozfoukne a tisíc duh z vás sklene,
pak v kosmos rozdechne vás jako lehké chmýří!

Či jiných světů snad jste břehy stříbropěnné,
kam zpitý vidinou duch ve snů chvíli míří?
Dnes pláte . . . zítra kdo se na vás rozpomene,
ach, vlny oblaků?

—

VI.

FAUST MLUVÍ:

Já žil jsem dost. Lze žíti ještě více?
Já tisíc prsů chyt, jak chtěl jsem, země host
jsem zakotvil se Věčna v zřítelnice,
já žil jsem dost!

Já objal minulost i celou budoucnost,
mé byly královny i ženy kajícnice,
já z bídy světa vždy stkal hvězdný sobě most.

Mých bludů, přehmatů snad byly stotisíce,
já ze všech lásku jen jsem urval si vždy, skvost,
mír proto oblétá mne teď jak holubice —
já žil jsem dost!

—

VII.

BUDOUCÍM BÁSNÍKŮM.

Ó básníci budoucích věků, ve kterých nebudu žít,
co budete pěti novému lidstvu, na jakou řeku
se rozvlní na hymny plesné a zářné váš cit,
ó básníci budoucích věků?

Vy pro rány trpících bezpečně najdete léku,
k vám promluví medusa hnijící tak jako hvězdný třpyt,
který k nám po věcích slétá z antiky Řeků.

Vám závidět nemožno, na vašem místě však být,
jen atomem kosmickým ve vašich vlasatic vleku
jak světloška malá se na chvíli mihnout a chvít,
ó básníci budoucích věků!

VIII.

ARNOLD BOECKLIN.

Zřím tvé ženy, zřím tvé vlny, zřím tvé cypřiše,
Kentaury tvé, satyry tvé, reky kosmaté,
řecké háje, řecké chrámy čnící v azur do výše,
zřím.

Zřím tvé nymfy, zřím tvé fauny drzé, chlupaté,
zřím tvé masky rozšklebené, zřím tvé fetiše,
idylly tvé těžkopádné, vzdušné, cudné, nahaté.

To vše jásá: Život! Život! a já s úctou derviše
zrnka růžence své dumy pouštím v duši dojaté,
kdo ruch žití, jak tys chyt jej, zachytí a popíše?
Zřím. —

IX.

RICHARD WAGNER.

Grandsegneur tonů božstvím opilý
svých komnat kráčel pustou nádherou,
a tony slétaly se, motýli,
kde grandsegneur.

Hrál s Rýna nymfou, bil se s příšerou,
u starých bardů kvílel mohyly,
ku Gralu putoval pak s důvěrou.

Jej krásky Hörselbergu svábily,
v žalm vyznělo, co začal s nevěrou,
zřel, umělce v něm bozi dobyli.
Grandsegneur!

—

X.

VELKÝ LYRIK.

Jest velký lyrik celé moře rozvlněné,
kam slunce ulehá, zkad vstává zoře,
jest vichr, který mraky bičuje a žene,
jest vichrů těchto celé moře.

Co láska, zášti jest, co ples a hoře,
ze všeho sloupy jaspisové v svůj chrám klene,
do všeho pluhem ostrým své myšlenky oře.

Ve chvosty komet atomy vše roztříštěné
on splítá, pak je práská, svou pěsť noře
v jich hřívy, v kaskad perly taví rozbolněné,
je zladí v měkkých tonů moře.

—

XI.

NAD KNIHOU ŽITÍ.

Nad knihou žití stojí každý sám,
co prožil, procítil, v sled stkává sobě v kvítí,
jež svítilo by leskem barev jeho tmám
nad knihou žití.

Je trudno zpět, je teskno napřed jíti.
Zní steré hlasy siren: Odkud, kam?
A život jedno velké, bouřné vlnobití.

Jen rozeznat, co bludička, co plam,
a v jakou tmu se bezdnou všecko v posled zřítí . . .
Pak nediv se, že slzy v očích mám
nad knihou žití . . .

—

XII.

CARMEN SYLVA.

Ne že Jsi královnou — žes ženou byla,
mně stačí, strašlivou že o vše hrou
jsi lidskou citu perlu vylovila,
ne že Jsi královnou.

Tak jiné rovněž trpí, hynou, mrou,
v nich tentýž bol a přesvědčení síla
a stejný chaos, v který všecky jdou.

Jen ženu v Tobě duše pozdravila,
a tak Tě slavím tichou modlitbou,
v tom, v čem se žena s poesií slila,
Tě vidím královnou.

—

XIII.

TICHO.

Ó chaosu ticho! V tobě zas poklidně spat!
Ó Nirvano svatá, co předem zde marně a licho,
jen sebe se, člověka vědomí poklidně vzdát!
Ó chaosu ticho!

Jen strhnouti okovy! — Co říkáš tomu, ó mícho?
Lze haluze se stromu, který by kvésti chtěl, rvát?
Lze potlačit v sobě vždy šelmu, hladové břicho?

Lze věčnosti do tváře dále se cynicky smát?
Ve hmoty klausuru vězněná, ubohá Psycho,
můž býti vlastní tvé srdce tvůj příšerný kat?
Ó chaosu ticho!

—

XIV.

DĚTI DEKADENCE.

Jsme děti dekadence — není o tom sporu,
jsme mdlí a začínáme vždy přec nové tance,
chcem žíti veršem, štětcem, dlátem, ve mramoru,
jsme děti dekadence.

Chcem volní být, nezapřem v sobě psance,
dost síly máme každou provrtati horu,
svou duši zladit troubadourů ve romance.

Však podleháme v prvním skutečnosti vzdoru,
jsme nitky idealu, desky resonance,
jsme pouze tříští pustých meteorů,
jsme děti dekadence.

—

XV.

CO VÍTR KVÍLÍ.

Co vítr kvílí města ulicemi,
co zpívá, hýká, s čím se rve a šílí,
já dobře chápu . . . Mluví kdos v tom s všemi,
co vítr kvílí.

Bůh mluvit může, kde je člověk němý.
Svou láskou Bůh se sotva k němu schýlí,
spíš vichrem, který soptí alejemi.

Dí: Co je hmota, vrátiti hleď zemi!
Duch buď jak já, jenž valným kosmem pílí,
v sled na oknech zhyň s deště ručejemi,
co vítr kvílí . . .

—

XVI.

A VÍTR KVÍLÍ DÁL . . .

A vítr kvílí dál . . . U lampy učenec
sní, píše, tisíc dum již z jedné stkal,
již zdá se mu, že rozbil hmoty klec,
a vítr kvílí dál . . .

A za ním stojí Smrt — prastarý věků žnec,
jenž s faraony pyramid již v kostky hrál,
řka, život, smrt, zmar, sláva, jedna věc.

Nad předků svojich sny ty poslední jsi žrec,
ryj tužby, tuchy svoje třeba v ňadro skal,
mumie papyrus v sled přežije tě přec —
a vítr kvílí dál . . .

—

XVII.

POKRAČOVÁNÍ.

A vítr kvílí dál . . . Za okna záclonami
se bílý profil mih, kdos ulicí se bral,
zřel záclon pohyby . . . Ach, sníti dva a sami . . .
a vítr kvílí dál.

A skřípl klíč. On vstoupil. Staří známí
jak sešli by se tu, on za ruku ji vzal,
jí zvolna rozpínal košilku s přestávkami.

Snad budou zardívat se cudné naše dámy,
snad budou omdlévat . . . Kde zůstal ideal?
Za její půjdu dál i jeho myšlenkami,
co vítr kvílí dál . . .

—

XVIII.

FINALE.

A vítr kvílí dál . . . U děcka matka sedí,
hned vedle banální kde případ ten se stal,
po stěnách stínové jdou táhlí, šedí . . .
dech slabý dítěte se těsně z úst mu dral,
a vítr kvílí dál . . .

Pro matku trpící kde je tu odpovědi?
Snad jitro přinese již matce věčný žal,
ta v prázdno zírá jen . . . Smrt zatím v stínů šedi,

Co vítr šílenec se z hloubi rozesmál,
sem civí s šklebem a skrz okno hledí,
co kosy její stín se na zdi rýsoval —
a vítr kvílí dál . . .

—

XIX.

A HOŘKOST STOUPÁ.

Ba hořkost stoupá do duše jak žluč
a zdrtí rozmar dobrý jako stoupa,
nad dílem svojím seď tu a se muč,
co hořkost stoupá.

Ku srdci padne jako ledná kroupa.
Jen pohrdati vším se nenauč,
to lázeň mrazu, v níž se zle to koupá.

Kal padne nejspíš kola na obruč,
co jiný se na duhách slávy houpá,
přes všecko všem — protivy v souzvuk sluč,
nechť hořkost stoupá.

—

XX.

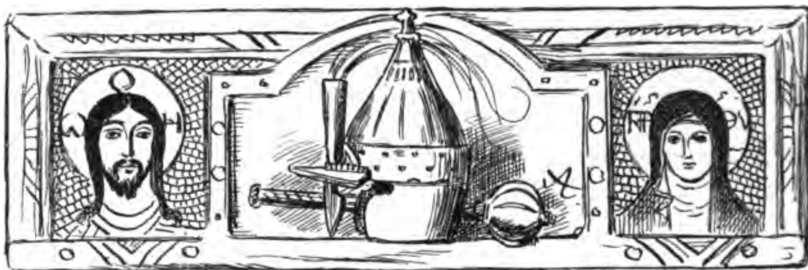
VŠE HUDBOU BUĎ!

Vše hudbou buď! Pak ideal
všech srdcí bude dosažen,
pak válka bude pouhý sen
a šlehne ples, kde bouřil žal.

Hrot záští klesne otupen,
vzplá shody věčný karneval
ze šampaňského šumných pěn.

Zlost, svár a hněv a vášní pal
se ztiší v ukojení sten,
tak jak bys ženu zulíbal . . .
Vše hudbou buď!

TERÉZA NOVÁKOVÁ:

Souboj matek.

Pohádka tragická.

Žily dvě matky. Jedna byla dcerou druhé, ale v ničem se sobě nepodobaly. Jedna nazývána byla Velikou Královnou; její říše rozkládala se do nekonečna, ode dna moře a řek, od žhavých útrob země až po oblohu hvězdami svítící; jejích dětí a poddaných nespočitatelná kolem ní se hemžila stupnice, od tvorů sotva viditelných až po bytosti zvané lidskými a po neviditelné dryady, víly, skřítky a rusalky, bytující v lesích a na lukách, ve vodách a v branách skal. A jako nezbadatelný byl počet jejích dětí-tvorů, tak nevyzpytatelným jevilo se její stáří. Lidské bytosti šeptaly si o Veliké Královně-Matce, že jest jí millióny milliónů let, — leč ona nestárla ani nevetšela; jakmile na její tváři, na jejím těle počaly se objevovati rýhy, vrásky a šedavý přísvit, jakmile temný její vlas měnil se v sněhobílé proudy, — ihned kouzelnou svou mocí odhodila bezbarvou kštici stáří, popelavý odstín změnila v barvu růžovou, rýhy a vrásky vyplnila bujným životem. Pověst o její moci, nesmírnosti a kráse letěla světem; děti její se jí kořily, líbaly lem jejího roucha oddaně, pokorně děkovaly za každý dar Nejdobrotivější Matky.

Druhá, jedna z milliónů dcer Královniných, byla slabý, bezmocný tvor, jenž náležel do řady lidských bytostí, a jemuž vyměřeno s ostatními druhu toho jen krátké žití a dáno pomíjející, znovu nemládnoucí tělo. Ve veliké říši Královnině znamenala právě tak mnoho a málo, jako znamená bylina, která vyroste a zvadne, a daleko méně než strom, jenž pozvolna nasazuje kruhy svého kmene, než zmohutní pro ostří sekery a pily, ba méně než motýl, který objevil se v podobě mnohé a vykonal práci různou, než v doteku podzimního slunce mrtev spadl do mechu. Avšak skrovná lidská bytost netrudila se svou bezmocí a nepatrností. Její křehké tělo, její malé srdce bylo prolnuto, prozářeno a zahřáto tak mocným plápolem lásky, že důvěrně přistupovala ke všemu, co bylo kolem ní velikého, silného, a něžnost cítila k tvorům ještě skrovnějším než ona sama.

A nejvíce lnula k Veliké Královně-Matce; vyhledávala ji stále; silou své lásky cítila vanutí matčina dechu všude; byla-li smutna, něžně dotýkala se svými smrtelnými rty a prstíky jejích nesmrtelných údů, jejího kouzelně krásného roucha a odnášela si z doteků těch útěchu; byla-li klidna neb šťastna a usmívala-li se Veliká Královna právě ve chvilkovém rozmaru, věřila, že vznešená Matka plesá s ní, rozumí jí. Nejsladšími nazývala ji jmény, nejpěknější zpívala písně o té, jež zdála se jí přes svou moc a nesmírnost vždy jen vlídnou, sklánějící se. Panovnice přijímala něhu a hold nepatrné své dcerky, jako přijímají všichni vládcové oslavu jednotlivého hrdla mezi jásotem statisíců; neusmívala se, aniž své čelo kryla mrakem pro ni, byla jí lhostejna, zcela lhostejna.

Tak ubíhal čas, plynula léta dle výpočtu lidských tvorů, a přišel den, kdy Veliká Královna rozhněvala se na skrovnou lidskou bytost, která neměla než zahřívající a osvětlující svou lásku. Lhostejnost proměnila se v nenávist; — a nenávist mocných vládců rychle mění se ve zhoubu nenáviděných.

Veliká Královna-Matka panovala nad nespočetnými dětmi-tvory, jichž řady nikdy neřídly, doplňujíce a nahrazujíce se znovu a znovu; ale také malá lidská žena měla syna, svoji podobu. Nezáviděla-li jindy Matce-Královně její moc a nesmrtelnost, vzhlížela-li k ní s důvěrnou něhou — teď připadala si jí ještě bližší, příbuznější, skorem rovnou. I ona zrodila se znovu, dokonaleji, ve svém hochu, a zdokonalena, krásnější, vyšší a jasnější bude v něm žíti dále, až ukončí se skrovně vyměřená jí doba. Její malá, slabá postava v něm vyrostla a zmohutněla, její tmavé, dumavé oči v jeho tváři významnějšími plápolají sny, její bledá ústa nikdy nedovedla vykouzliti tak plný, zároveň něžný a smělý úsměv jako rudé jeho rty. V jejím srdci čistým plamenem plápolala láska, — leč, čím jest mírný ten svit proti bohatě pestrým barvám, jimiž světélkuje, blýská se a oslňuje mysl jeho, hluboká jako lesní modravé studánky, peřejná jako skalní proud, přes kameny překážek se vrhající? Kde ona snila, on pronikne, kde ona truchlila, on zatouží změniti, kde ona couvala před záhadami, on řekne, že nemůže býti nic nerozluštitelného.

Ó, byla také mocnou, nesmrtelnou jako její Matka-Královna, — byla jí svým dítětem.

V závrati štěstí nad bujarým hochem silněji a tepleji v ní vyšlehl plamen lásky, a vděčněji přilnula k mocné Matce. Děkovala jí za život, k němuž ji probudila, a v němž, přese všecky jeho bolesti, tak nevylíčitelné jest blaho, děkovala jí za drahého hocha, jemuž ta Dobrodějka štědrá plnou hrst podala darů.

Svou oddaností napájela i srdce hochovo; leč nebylo třeba vésti jej k Matce-Královně, — přinesl si předtuchu její slávy a touhu po ní v duši nemluvněte jako dědictví. Sotva trochu dospěl, i on vyhledával úsměv a dumný mrak na tváři Královnině, dotýkal se jí útlými, smrtelnými prstíky. Ale činil tak jinak, než matka jeho. Nesnil sladce, nečinně a oddaně u Královniných nohou; roucho, jež ona líbávala zbožnými rty, on uchycoval, probádával, rozdroboval s tvrdošíjnou a smělou trpělivostí, aby z krásy a jemnosti poznal i podstatu jeho; tělo Královnino, nad

nímž ona trnula ve sladké blaženosti, ty údy, které stárnou, mládnou a stále se mění, chtěl hoch její zříti odhaleny, chtěl viděti v nich proudící šťávy, chtěl znáti i ty, a z nich vyzkoumati tajemství nepřetržitého života. Úsměv a mrak na čele Panovnice i jeho dojímal, leč nikoli jen jako ohlas vlastní mysli; do nitra Královnina chtěl nahlédnouti, ve zřídla, odkud smích a děs na tvář se jí dere. Jinak než malá snivá matka obdivoval se nezbadatelné stupnici milliónů dětí-tvorů Královniných.

Hodlal poznati, jak stupnice ta povstala, jak článek řetězu pojil se k článku; hodlal vysvětliti, jak lůno Královnino mohlo zploditi a zroditi zjevy tak různé, od nehýbajících se již kamenů, z nichž složeny skály, až po štíhlé stromy, šumící svými vrcholky v oblacích, od rozežírajících skvrn rezu a plísně až po vonící růži a zpívajícího ptáka, od svíjejících se červíků až po smělé lidi plamenného ducha a odvážného srdce, kteří byli mu příkladem. Hodlal ukázati, jak mohla je shrnouti v říši, která jest jedinou, dokonalou harmonií, všude v sebe splývající, sebe doplňující a nahrazující, bez zlozvuku a mezery. Přehodnotil ve své smělé, rozbíravé duši mocnou Královnu, jíž zbožně kořila se jeho roditelka, na Velikou Pramatku, jejíž nejvěrněji milujícím synem jest, kdo nejlépe ji pozná, nejhlouběji nahlédne v její tajemství a nejvíce o ní poví dětem ostatním.

A lidská matka, vidouc hochovu bystrost a srdnatost, sepjala své slabé, drobné ruce a plesala, že splnila se jí předtucha jeho dětských let: Kde ona snila, on pronikne, plachá něha k nesmírné Panovnici promění se ve veliké poznání, v němž nebude již nesmělá pokora, ale důvěrné, žhoucí milování a slavná naděje ve blízkost, splynutí, jednotu! Zas děkovala Dobrodějce štědré, a řekla si: „I ona raduje se z odvážného, moudrého, bádavého syna svého a mého.“

Ale Veliká Královna neplesala. Ruče svolala nejdokonalejší svoje děti a nad malou lidskou matkou, nad nebojácným jejím synem zasedla na soud. Shromáždily se před jejím trůnem zádumčivé víly širých, černozelených hvozdů jedlových a borových, dryády bledých, modřínových hájů i lesíků z bříz, olší a buků; přišly rusalky zavlhlých luk a bažin, jejichž tělo jest bílé jako lekníny a rty růžové jako rdesna na nich plovoucí, a v jejichž očích jest svit tancujících za večerů bludiček; přišly v průvodu skřítků-kovkopů i vážné strážkyně skal, jimž vlas sešedl za tisíciletí, jichž zraky však, temné, hluboké a krásné, podržely si svůj drahokamový lesk; připluly svůdné najády vod, kyprých plných údů, zrádně-zelených očí a dlouhých, zkadeřených, žlutavých vlasů.

I pravila jim Královna: „Svolala jsem vás, vy moji vyvolení, abych postěžovala si na nevděčnou dvojici lidských dětí, porokovala s vámi, jak pokutovati její pych a komu z vás svěřiti vykonání trestu. Vyrostla na mých prsou lidská matka, dovolila jsem jí těšiti se z mé nádhery a moci, vždy dala jsem jí útěchu ve chvílích tělesné a duševní strázně, kterých vyměřeno jí mnoho; majíc ji za pokornou dceru svou, dala jsem jí více: mladého synka, a shrnula v něm všecku dokonalost lidského rodu, bujarost těla, pronikavost smyslů a sladkou, přítulnou něhu srdce. Čekala jsem, že oddanost matčina, smísena s jeho silou a prozíravostí učiní mi z něho věrného, moc moji uznávajícího služebníka. Ale slabá

lidská bytost zle vychovala svého syna: nepoložila otěží na bujnou jeho šíji! Již vidím, že nebude sluhou poslušným, ale že přidá se k těm, již změniti a porušiti chtějí mou říši, již proniknouti chtějí ke všem mým tajům, urvati je a jimi vyzbrojeni tvořiti, jako smím tvořiti jediné já, všeho světa Matka Všemocná. Jako opovážlivý orlík rozpíná křídla, sotva trochu sesílily mu v nich pérce; — ale blesk mých mračen stihne smělého tvora, aby nezaletěl příliš vysoko. Nestrpím, aby vedle mne chtělo panovati poddané mi lidské plémě."

Pozorně naslouchaly duchovité Královniny děti, a se rtů štíhlé víly jedlových hvozdů splynul dlouhý, melodický vzdech, jako když za červnového večera vánek se loudí řadami temných stromů, osvětlených novými, bledšími vrcholky. Královnin zrak svezl se na smutnou dceru: „Vzdycháš, má rusalko věrná? Truchlíš nad smělcem-chlapcem? Pod tvými tmavými stromy počal spřádati svoje odvážné sny o poznání všech věcí, ve drobný svět tvých zelených mechů potápěl své zvědavé prsty, od tvých studánek putoval podél stružek, aby pronikl všecka tajemství lesů. Jsem pohaněna v tobě, v jejíž záhadný původ všetečně vniká polodětské oko, — a ty, pohaněna v Matce-Tvůrkyni, vichřicí rozedmeš mraky svých stromů, až dráti se jimi bude smělec-hoch, a vyvrátíš nejvyšší jedle kořeny, aby v pádu zdrtila zrádně-bádavou hlavu a s ní nevěrné matčino srdce."

Melodický vílin vzdech proměnil se ve skřípavý výkřik kmene, jejž sekera drtí. Vztáhla ruce proti královně: „Nežádej toho, veliká naše Matko, — neposlechnu rozkazu tvého! Nemohu zničiti dvojici bytostí, kterou miluji nejvíce ze všech, již navštěvují můj zádumčivý svět. Ta malá matka, již zoveš nevěrnou, od dětství útlého moje hvozdy měla domovem; v jich přítmí se ztrácela nebojácně, v nich zapomínala, že utíkají hodiny a dny lidského počtu. Z děcka zřela jsem ji vyrůstati v dívku, v milenku, v matku. — Byl den oné doby, kdy rozkvetlé tvoje líce, tvá půvabná hlava, ó Matko naše, připravuje se vadnutím na příští šedin. Lidské bytosti podzimem ji zovou, a za podzimního poledne lidská matka na vycházce malou vesnicí octla se náhle u pokraje mých hvozdů. Slunce pronikalo zelení mladičkých jedlí, jimiž mechová stezka byla olemována, a prodlévalo na trávě, místy dosud svěží, až zahořely v ní krásnou bělí, zlatem, modří a nachem poslední zbylá tu kvítka, hořec, černohlávek, protěž, smolnička a pryskyřník. Viděla to vše do široka rozevřenýma očima, viděla i černé nebetyčné stromy v pozadí a na prořídlých keřích šarlatové šípky a do růžova již zardělé plody brslenu a hlohu. I roztáhla ruce a poklekla do vlhkého mechu, plašíc z něho unavené žitím motýly: „Ó, vznešený jest ten les," šeptala, „těší a sílí moje srdce, předtuchou a obavami roztesknělé! V něm ani na prahu zimy není zániku a umírání, jen klidnější, ujasněnější krása! Až zrodí se mé dítě, které očekávám s chvěním, do lesů, na mechovou podušku je přinese, živa-li zůstane, jeho matka, aby zraky jeho, k světlu probuzené, vsály v sebe lahodu světa a napojily jí mladou duši." — Musila jsem vroucněji přilnouti k té malé ženě, v níž skryto bylo tajemství života i vznět duše, a přilnula i k jejímu děcku, když přinesla je z jara pod pučící jedle a smrky. V mém stínu vyrůstalo jako matka jeho od

dětství k chlapectví; vodila jsem je neviditelně ke skrytým studánkám, vějířům vysokých kapradin dala před ním vyrůstati, do půdy vlhké nasela vzácných jednokvítků, zimozelenů a hruštiček, abych potěšila jeho dětské, krásy dychtivé srdce. A byl tak vděčen, tak rád! Jak mohla bych roztříštiti tu mladou hlavu, jež tyčila se ke mně vždy jen s blouznivým, vzrušeným pohledem? Ne pohaněna, — milována jsi, ó Matko-Tvůrkyně ve mně!"

Žalně, naléhavě zněla řeč rusalky jedlových a smrkových hvozdů; leč Královna hněvivě zatřásla hlavou: „Od věků sníš ve svém přítmí a v blouznění nepostřehuješ pravdy, leč udolávati se dáváš citem. Moudřejší tebe jest sestra tvá, které v panování dala jsem světlé háje. Má dcero smavá, zapleť hocha v trnitou síť svých houštin, aneb na sypkém úbočí urvi mu půdu pod nohou a zasyp jí smělce, aby bezduchého pod prstí nalezla jej matka."

Dryáda zavrtěla hlavou: „Mám hájek líbezný, kde břízy a olše, buky a doubky se splítají se svěžími keři lísky, krušiny a kaliny, kde hojně je strmých strání; pod úbočím dva jasné potoky plynou v sebe uprostřed šťavnatých luk, a nedaleko jich ústí stojí dub prastarý, rozložitý. Keřnatá, kvetoucí stráň jest mu pozadím, daleké se před ním rozkládají obzory modravého podhoří, a potok přes splav šumící krásné mu zpívá písně o loučení a splynutí. Pod dubem ráda sedávala malá lidská matka se synkem svým; ukazovala mu modrošedé dálky, učila jej, jak rozuměti klokotání potoka, sbírala mu žaludy, duběnky a bukvice, na ústa mu kladla prstíky, když vycházeli a vylétali z háje ptáci, po lukách poskakovali a v potoce se napájeli. I já miluji tu lidskou dvojici, a neublížím jí."

Z očí Veliké Královny teršely jiskry hněvu, všecka její postať chvěla se bouřlivě v záchvatech raněné výsosti: „Zda přestala jsem býti panovnicí světa, jíž od věků vše náleží, že mám podlehnouti v zápase s lidskou matkou, která nemá zbraně, kromě své lásky? Otrávila i vás, dcery pošetilé, hrotem zbraně své jediné, že ohluchly jste k rozkazům mým a jen slyšíte nyjící lidský hlas."

„Rozpomeň se, Velitelko naše," zahovořila smutná rusalka lesů, „že zbraň, již zoveš otrávenou, jako žezlo tkví i v ruce tvojí. Zpívají lidští tvorové, že ve tvé říši panuje láska, jejím jen zákonem že se spravuješ, z jejího zdroje že béřeš věčnou svoji mladost. Zovou tebe dobrou láskyplnou Pramatkou, — ó buď dobrou, nevystupuj z podstaty své!"

„Slepé jak krtkové v zemi ryjící jsou lidské bytosti. Vidí, že černošedá mračna se roztrhávají jako slabá opona a k zemi sesílají klikaté blesky, jež spálí koruny a pně nejvyšších stromů, až zbudou z nich hnědé pahýly; vidí, jak ledové kry rozvodněného proudu trhají jim louky, pole, unášejí jim obydlí; vidí, jak hýbám útrobami země, až v málo okamžicích hyne nádherné město a v něm statisíce obyvatel; znají lepou, pruhovanou tigřici, jejíž pružné tělo oživuje teplé lesy, a jejíž žízeň skojí čerstvá jen krev; znají povrch zářivý jako drahokamy jedovatého hada a spanilé květy s plody rulíku, jehož požití jest smrt; cítí ty bolesti šílené, jimiž sprovázen vznik i zánik, pláčí nad matkami rodícími a dětmi umírajícími, — to vše vidí, cítí a znají, a přece

nazývají mne dobrou, milující! Ne měkkost, poddajnost, něha podstatou mojí, — já mocí, silou, bezohledností ovládám svět.“

Zvuk Královniny řeči bil nemilosrdně jako úder kovový; zhrouceny, zaraženy stály tu její dcery. Žádná netroufala si odpovídati, odpírati, a zlekané oči vil lesních jakoby se tázaly, zda poručí jim neúprosná Matka znovu, aby zničila srdnatého hocha. Ale Královna pokynula rusalce bahnitých luk s bludičkami v temnémodrých očích: „Budeš povolnější pošetilých sester?“

Oddaně schýlila se lepá víla k jejím nohám: „Učiním vše, Veliká Matko, jen ukroť vichřici svého hněvu, jež zkrušuje nás a bolí! Nezáleží na jediném lidském červu, zhyne brzy, taková je-li vůle tvá. Zavedu hocha po kypré zeleni houpavých luk mezi tůně klamné hloubky. Ukáži mu stvoly nejkrásnějších květů, — hle, mám jich plný klín, bílé jak stříbro lekníny, stulíků žluť, štíhlé šípenky, růžová jak dívčiny tváře rdesna. Půjde za nimi, zapadne v bahno, nebude již urážeti tebe. A srdce nevděčné malé ženy zapadne ve stojaté, hnijící vody zoufalství. Jen utiš se, Veliká Matko naše!“

Rozešly se víly, dryády a rusalky, upokojila se rozhněvaná Panovnice světa, ze své paměti vyhladila nebojácného hocha, jejž bludičkové oči brzy přiloudí do močálové tůně.

Míjely dny a měsíce a roky dle lidského počtu. Zas' Veliká Královna zasedla na soud, zas' bouří dmula se její postať, zas' ze zraků linuly jí blesky, a ty všecky dotýkaly se víly bahnitých luk, v jejichž očích bázlivě uhasínal svit bludičkový.

„Proč neprovedla's rozkaz, jemuž radostně jsi se zasvětila? Hoch dospívá, roste pronikavost jeho ducha, smělost jeho srdce, již spojil se s nepřátely mými, krok za krokem vniká s nimi do mých tajů, a opovážlivě sní, že hlouběji pronikne, než oni všichni, že zví, co před ním nikdo nezvěděl. Samy zákony věčné, jimž i já jsem podrobena, chce vyzpytovat a, seznav je, sbořiti hranice dosud mezi tvory mými vztyčené, Dlouho čekala jsem, že zmaří jej tvoje ruka, — proč otálíš?“

„Zdrť mne hněvem svým, aby uvadly všecky moje měkké květy, a tmou úplnou za večerů zahalily se moje bažiny! Neposlechla jsem Velitelky . . . Za letního podvečera přilákala jsem k sobě hocha a jen vyčkávala tmy, abych zavedla jej docela. Tu donesl ke mně vítr lkání jeho matky a večerní obláčky zobrazily mi ji, když chlapec se jí nevracel v hodinu určenou. Mnoho hrůzy a bídy způsobila za večerů a nocí svůdná moje světla; nehne mnou děs, leč pomátl mne žal ubohé té malé ženy, její výkřiky a slzy. Lkala o krásném dětství a chlapectví toho dítěte, jehož každý okamžik byl jí pýchou a blahem, po kolenou plazila se a líbala jeho lůžko, jeho stolek a sedadlo, jeho knížky a písmo, vše, čeho dotklo se jeho mladé tělo, drahá ruka, — a volala je zpět, by opět naplnily prázdnou jizbu. Vyčítala mým květům, za nimiž tušila, že se pustil, vyčítala sobě, že dala mu odejíti. Ó Královno, neuměla jsem snésti hrozných těch slov; dala jsem svůdným bylinám náhle zmizeti, šerem a chladem zahalila svoje louky, až chlapec byl přinucen vystupovati výše, ve světlo a sucho a bezpečí. Klidně spícího nalezli

jej ti, kteří vyšli jej hledat; ke mně vítr donesl výkřik malé matky, když vložili jí v lokty živého syna . . ."

Rusalčiny oči nevyhýbaly se již pohledu Královnině; jako v blažené vzpomínce dívaly se před sebe.

Nepohnula rozezlenou Panovnicí: „Podléhám znovu té, jež jedinou jen vládne zbraní," zabouřila. „Roste zástup pošetilých, láskou obluzených mých dětí! — Vy, strážkyně skal, jimž tisíciletí zatvrdila mysl, až prchla z nich poddajnost mládí, do vašich hrdinných rukou kladu záhubu smělce. Vy neslitujete se nad ním, jenž rouhavě dotýká se podstaty vaší. Dotud s bázní a pokorou pjal se k vám pohled lidských bytostí, — vy nestrpíte, aby vyzrazeno bylo vaše tajemství, hluboko pohřbené v odplynulých mořích a vyhaslých plamenech."

Vážnou tvář sešedlých paní skal přelétl rudý oblak nevole, nepromluvily, jen pokývly na dotvrzenou, že ztrestati chtějí lidského syna, a že jejich přísné mysli nedotkne se úzkostná jeho matky láska.

Čekala Královna Tvorstva s jistotou brzký nebojácného hocha skon; věděla, že sám a sám pouští se na strmá úbočí hor, že smělá jeho noha hledá si trhliny v povrchu balvanů, a ruka zachycuje se kořání a větví, až došplhá temena; že proniká i ve přítmí jeskyň a bádá v nich po vlhkých stěnách, slizským mechem porostlých. Ulomí její přísné dcery balvanu kus, neb rozsypou mu spoušť drobných kamenů pod nohou, a konec bude srdnatému jeho putování.

Leč zase přešly dny a měsíce a roky dle lidského počtu, a dosud nebyla strestána lidská matka, která nepoložila otěží na šíji dítěte svého.

„Zpronevěřily se mi ty, o nichž jisto bylo, že jsou nejstálejšími," vyčítala Královna strážkyním skal, když ocitly se před ní s ostatními vílami a rusalkami všemi: „Prázdným-li vám zvukem rozkaz Matky, či nezašel v dosah vaší moci jinoch-smělec?"

„Ten, jehož poručila's zahubiti, často přicházel k nám," odpovídala jedna ze sešedlých vil. „Je podoben orlům, kteří u nás mají svá sídla, k slunci jak oni upírá svůj jasný zrak, a nebezpečí se nebojí jeho srdce. Dospěje-li k vrcholkům, volněji a pyšněji vydechne jeho hruď; zdá se nám, že nikoli tajemství našeho nitra, ale oblaků let chce vyzpytovati mladá jeho hlava."

„I vašimi útrobami pohnula pošetilá lidská láska?" kárala Královna. „Vězte, že nehodného daříte svým slitováním. Opovážlivější než orlové jest syn nevděčné lidské matky. Spoléhají ptáci vašich hnízd na sílu a pružnost svých křídel; ale křehký tento tvor hlásá s jiskřícím se okem, ústy usměvavými, že Pramatka Tvorstva nedá ublížiti, nedá zahynouti těm, již chtějí býti tajemství jejích odhaliteli, vůdci zástupů, budovateli příštích věků. Uráží mne důvěrou svou rouhavou, a vy, dcery jindy tak pevné a věrné, hřešíte slitováním svým lichým."

„Snažily jsme se splniti vůli tvou, Panovnice naše, ač želelo se nám nebojácného tvora," pravila jiná strážkyně šedých skal. „I za pozdních večerů směle chodíval po strmých úbočích. Tu za letní noci, v hodinu nejklidnější, před příchodem ranního šera, zachytily jsme dlouhý světlý paprsek měsíční na kolmém svém boku, až podoben byl pěšině bílé, vedoucí k cíli, kam jinoch pospíchal. Krok přes hranu

úbočí — a chodec sletěl dolů, kde skutečná vinula se cesta. Ale ani tu bázeň nejevilo mladé jeho oko, a prudčeji nezabuchalo nebojácné srdce. I vzpomněly jsme náhle vypravování sester z jedlových lesů, průsvitných hájů a bažinatých luk a jaty byly velikou lítostí. Na měkkou trávu daly jsme mu dopadnouti, aby nezahynul zcela. Byl zraněn prudkým nárazem a pádem; doplížil se k potůčku, vymyl rány, obvázal šátkem a blahořečil vlídné noci, že zakryje zohavení jeho lidským zrakům. Zmužile stíraje krev, z obvazků se deroucí, dále se ubíral k určenému cíli. Když opět objevil se mezi útesy našimi, ještě hojily se rány na mladistvě zardělé tváři, a ruka trhající spleť kapradin, plavůní a mechů, jevila dlouhé, tenké pruhy sotva zavřevších se jizev."

„Vizte věkovité hory, jež truchlí nad škrábnutím na lidské ruce!" zamračeně posmívala se Královna. „Tisícové zahynuli pod vašimi balvany bez milosrdenství, bylo-li jim tak určeno; zahyne i tento. Za nedlouho půjde, aby vybádal taje hor nejvyšších. Tam nebude měkké podušky, až na útesech obrovských zvrtnete mu nohu."

„Ach, neukládej nám, abychom po druhé strojily mu úklad!" prosila víla, jejíž šediny pomalu měnily se v běl sněhu. „Srdnatost a svoboda u nás domovem, a jinoch, přicházeje k nám, jakoby vcházel v příbytek otcovský. Nelze nám zahubiti to, co k nám náleží. Nech jej, ó Matko vznešená, žíti a růsti! Dovoluješ čas od času, aby rodili se a do šedin dospívali vůdcové doby, — nech, aby stal se jedním z nich a dostihl milovaných svých vzorů!"

„Rouhali se i oni moci mé, ale bylo ustanoveno zákony tajnými, jimž i Matka vaše jest podrobena, že dokončí duch jejich za života smrtelného své dílo. Hocha-smělce žádný nechrání zákon, dosud jen láska lidské matky překazila mu sudbu. Jest marna přímluva vaše; nepřidám z vlastní vůle ruky, která by pracovala na mém udolání a vyzkoumání. K oblakům pne se lidská pýcha; již nezove se křehký lidský tvor jen pánem té, která mu život dala, již hlásá, že za krátko dospěje stupně, na který předkové jeho kladli božstvo, — nadčlověkem že bude. Nepřipustím tomu, aby rozvoj rychleji spěl v před, než kráčíval jindy. Zlomím křídla letící příliš spěšně, neboť nesmí býti znesvěcena sláva Pramatky a změněna odvěká její podoba."

Slavně jako bouře zněl hlas Veliké Královny, a dcery její chvěly se všecky. Pak hluboké nastalo ticho a po chvíli znovu promluvila Panovnice: „Vidím, že souhlasíte s ustanovením mým, svévolná že ruka nesmí se dotýkati práv mojí říše. I ty, má smutná rusalko již pochopila's, proč pohřbiti musíš jinocha pod větvemi svých stromů."

Zavrtěla temnokadeřavou hlavou: „Více jej miluji, než kdy před tím! Vytušil mou podobu, jakobych byla milenkou lidskou, ve snách mne spatřuje, jak k němu se skláním, jej líbám, jak podává mu sedmikvítek rusalka rodného kraje! Spal lesy mé hrozným požárem, vysuš všecky mi studánky, jen nechtěj, bych ublížila miláčkovi a ubohé jeho matce!"

Tu přiskočila k uražené Královně najáda tekoucích vod a lichotivě přimkla k ní kypré své bílé tělo. Byla nejluznější z rusalek všech, žádná neměla tak zlatých proudivých vlasů, tak klokotavého hlasu, tak

svůdného úsměvu kolem kouzelných rtů jako ona; ale ve velikých zelenavých očích tajil se zlý, zrádný svit, a třpytná její kštice kroužila kolem svítivých údů jako tisíce háďat, prostírala se jí po šíji jako hustá, spletitá síť.

„Jen já miluji tebe, ty naše krásná, veliká Matko! Nevděčny a pošetily jsou sestry, — ale já splním tvé přání a odstraním hocha, jenž uráží tvou velebu. Ničím mi není lidská jeho matka, nemiluji ji, jako děsí se ona mne. Vždy zblednou jí tváře, zabuchá jí bláhové srdce, když spatří moji nádheru. Bojí se měkkého objetí vln a zrazuje před ním svého hocha. Když ukazoval jí byliny a řasy, nasbírané na mých květnatých březích, vynucovala na něm slib, že již nepůjde v oblast potměšilé rusalky vod. Nechť zarmoutí se srdce té, která pohanila ve mně tvoji vnadu.“

„Ne k tobě, k našim horám namířena příští jeho cesta,“ krotily dychtivou najádu šedé strážkyně hor.

„Nedojde k vám, vy nesplnily byste vůli věčné naší Matky. V cestu mu rozestru široký proud, jenž třpytiti se bude daleko prorvami stromů; všecky paprsky sluneční, všecku modř oblohy nachytám na jeho povrch, vážkám a motýlům dám nad ním se kolébati, vlaštovkám přes jeho hladinu létati a v ní se shlížeti. Zaklokotám nejlíbeznější svou píseň, i bude zníti v ní touha a splnění, věčnost a láska, třepot orlích křídel a vání ranního větru sluncem probuzeného. Neustanu zpívati, dokud nepřivábím jinocha na břeh a podél břehu na místo, které ustanovuji mu ke skonu. V osamělém, málo lidmi navštíveném lese je kdesi vysoký břeh; z jara zaplavují jej divoké moje vody s ledovými krami smísené, a když odejdou, zanechávají pod břehem širokou písčinu. Krásně se leskne, dotýká-li se jí paprsek světla a pozývá poutníka, aby ve vodě kolem ní šplounající osvěžil znavené nohy. Leč nedaleko písčiny z lesa přichází bystrý potok a, vrhaje se v široký proud, vymílá si v něm hlubokou tůni. Půjde jinoch za mou písní, sestoupí s vysokého břehu, i dám drobným řasám a bylinkám připlouti nad vodní propast. Pravily jste, že nezná bázně jeho srdce, že spoléhá v Matky naší ochranu; pravíte také, že zbádati chce všecky taje. Zajde po písčině do vody, sáhne po záhadné zeleni, a spadne do hluboké, černé tůně, kde zastavím jeho dech a zamknu víčky jeho zrak, jenž pronikati chtěl všetečně k tajemstvím Matky.“

Zas přimkla se najáda vod kyprými údy ku Královně, a ta pohladila tekoucí zlatý vlas a pocelovala bílé čelo, pod nímž světélkovaly krásně a zrádně do zelena a modra se měnící oči. Pak rozprchly se víly ve hvozdy a háje, na skály, lučiny, úhory a pole, najáda vod skryla se ve svém proudu a obetkávala úskočnými myšlénkami hocha, jenž zhynouti měl dle rozkazu Královnina. Již viděla jej, jak zase kráčí lesem s hlavou vztyčenou, okem brzy blouznivě do dálky upřeným, brzy pronikavě po zemi a houštinách pátrajícím, již zřela jej, jak bez rozmyšlení skočí po plovoucích nad propastí bylinách, již předem cítila krutou rozkoš, až měkkými lokty svými zardousí mladé smělcovo hrdlo.

Rozloučila se dvojice lidských bytostí, slepá jak krtkové v zemi ryjící; zlíbali si čelo, oči, ústa matka a syn a v tesknotě rozluky již

pociťovali blaženost brzkého shledání. Hoch ubíral se do hor, a malá žena vyžadonila od něho slib, po bezpečných že stoupati bude cestách. Usmíval se prosbě matčině srdnatý jinoch, jenž nenaučil se bázni.

Když odešel, v myšlénkách za ním putovala malá lidská matka; na vrcholky k oblakům stoupala, po srázech zvolna spouštěla se dolů. „Ó chraňte jej, vy skály a stráně," šeptala a zbožně sepjala ruce, „jistou jeho nohám poskytněte cestu! Nechať nedrolí se vaše kamení ve tříšť, a nepukají v rozsedliny vaše balvany. Ve své náruči dejte mu odpočinouti, vy husté lesy, které učila jsem jej milovati, a brzy, neporušeného, osvěženého přiveďte jej zpět! Pak půjdeme spolu, ruku v ruce po drobné, měkké spleti vašeho mechu, ptáci nám zazpívají, větve jedlí, smrků a buků zašumí, a nebude nade mne blaženější ženy na celém země okruhu, — jako veliká vlna světla a tepla zatopí mne láska k mému krásnému, smělému, hlubokému synu!"

Modlila se malá lidská matka za bezpečí svého hocha, vzývala skály a lesy a háje; slyšely ji, a na větvích stromů, na květinách luk chvěly se rosné slzy neustále, s vrcholu skal spadával šedý lišejník, s temen nejvyšších drolil se sypký sníh . . .

Již v duchu viděla žena, jak sestupuje hoch do zeleného podhoří a borem zpáteční vyhledává cestu. Tu přinesli jí zprávu, že zapadl v hlubokou vodní propast, a mladý život že zanikl v dlouhém objetí vln. Pak vedli k němu tu slabou ženu, jež chvěla se zimou a omdlévala jim v rukou a šílenýma očima hleděla jim se rtů sečísti vysvětlení záhadné zprávy. Pověděli jí, že za plného svitu slunce, za zpěvu, bzukotu a vůně letního poledne syn její vyšel na louky blíže lesa a řeky, a že jen částky jeho oděvu nalezeny kdesi daleko na osamělé písčině. Pak vyloveno blíže vysokého břehu jeho tělo, a žádná lidská moc již nedovedla mu vrátiti život.

Pomatenými smysly snažila se malá lidská matka pochopiti, co jí pravili; avšak plně porozuměla, až tváří a prsoma, žárem zimnice rozpálenýma, padla na studené mladé tělo hochovo.

Poslechla zlá najáda rozkazu Královnina: pevně uzamkla planoucí, bádavé oči, aby nemohly již pronikati k tajům, v šedý kámen proměnila rudá ústa, jež chtěla světu hlásati nové, nebezpečné pravdy, úskočnými prsty stiskla hrdlo a širokou jinošskou hruď, — žádný již zvuk v nich se neozve. Nemilosrdně potrestala hocha-smělce, a jakoby se posmívala jeho brzy přeťatému životu, zbělila mu tmavé vlasy jako starci a na přihnědlou tvář, jež spanile prokvétávala červení, rozestřela ssinalost a vrásky lidí stoletých.

Skončil zápas matek o mladého syna: nemohlo jinak býti, než že zvítězila všemocná Královna Příroda, a že bídně podlehla nepatrná lidská matka, jež neměla zbraně a moci kromě své lásky.

Odtrhli žhavé rty matčiny od zamčených víček, rozpletli ruce, jež vinuly se kolem nehybné, mladé šíje, neprůhledným víkem rakve zakryli nebojácného hocha. Vystoupila malá lidská matka, vrávorajíc ze šeré síně: viděla na modrém obzoru rysovati se jehličnaté lesy jako obrovitou obrubu z tmavých krajek; viděla před nimi rozprostřené lučiny, usmívající se sterou barvou květů; viděla prorvami stromových skupin, po

lukách roztroušených, blýskati se a vlniti široký proud; viděla to vše, na čem svého hrdinného hocha učila znáti a milovati půvab věčně mládnoucí Pramatky, na čem ve vlastní duši rozžíhala ustavičný plamen lásky k tvorstvu. I zhasl ten plápol náhle, ona zdvihla k oblakům ruce v křeči zaťaté a hlasem ostrým a dutým jako pukající skála, vzkřikla ve tvář nemilosrdné Královny, plesající Pramatky Přírody: „Macecho!"

Kdesi u širých, sytě zelených luk prostírá se hluboký nedotknutý hvozd ze smrků, jedlí a buků. Až daleko na houpavou půdu vybíhají kmeny stromů. Kde vláha kypí ze země, rostou na louce vstavače, vůně jemné, sotva znatelné, i bílé tolije; kde k pěšině tiskne se suchá tráva, vyhlédají z ní veliké bělavé oči pupavy. Kraj lučin lemuje potok průhledné vody; přichází z hlubokého hvozdu, — tam z mnohých stinných údolí sebral stružky ve skrytých studánkách pryštící. Jeho břehy všecky porostly jsou pomněnkami a citlivou netýkavkou; kolem studánek rozkládají se háje kapradin, tlumy ostřic, a v nejtajnějších místech štíhlé stvoly zdvihá zimozelen, sedmikvítek a hruštička. Vysoký pod stromy roste mech titěrných tvarů, jako báječný drobnoles, ustanovený mravencům a muškám. Se starých pňů visí dlouhé bílé a šedé lišejníky a dotýkají se vlnitým chmýřím růžově kvetoucích borůvek a brusnic na sušších stráních.

Zde za tichých hodin, kdy vzdáleno je všecko lidské kolotání, kdy v blízkých vesnicích ohlašuje zvonek poledne, aneb kdy blíží se večerní soumrak, scházejí se víla lesní a rusalka bahnitých luk. Dlouho a teskně pohlížejí si v oči: „Nezachránily jsme syna lidské matky," praví dryáda s bludičkovým svitem ve zraku, „zmizel, nepřichází již, by u mne vyhledal si vzácných květů."

Smutná víla zalomila rukama, sklonila hlavu, mladým smrčím věnčenou, až zahalil jí čelo i líce dlouhý temný vlas. „Zahuben ten, jenž nejlépe mi rozuměl; kdo půjde mým přítmím nebojácně jako on chodíval s plápolavým okem, sladce zadumaným rtem?"

„Jeho malou ubohou matku pojmi ve svůj klín, veď ji po cestách, kudy chodíval on, v ruce jí vlož milé jeho květy a uspi ji klokotem tajných studánek, u nichž klekával," konejšila rusalka zarmoucenou sestru.

„Nepřichází již v moje lesy; chodí tam, kde mechovitý drn pokrývá synovo tělo. Klade si hlavu na stébla trávy, dává jim píti svoje slzy, ssaje v sebe vůni otevřené země. Vzpomíná, že kdysi blaženě své krásné, bujaré dítě kladla na trávník, jenž nyní pučí a zelená se nad jeho tlejícím tělem . . . Přišla jen jednou; ubírala se k písčině, kde v propast hocha zlákala zlá sestra. Mluvila jsem k ní teskným šuměním stromů o své lásce k jejímu synu; poslala jsem jí sta soucitných pozdravů na křídlech smutečních motýlů; neporozuměla, protože mne již nemiluje! Porozuměla jen vítěznému třpytu a šplounání vln, jímž zlá najáda smála se jejímu žalu."

„Tys nikdy neublížila jinochu, a také moje nástraha couvla, když uslyšela jsem jeho matky zoufalé lkání. Proč straní se nás, proč nenávidí nás?" ptala se rusalka teskně.

„Povím ti proč: jsme dcery Pramatky, jíž klne za miláčka svého skon. Zove ji vražednicí a všude spatřuje na rouchu jejím skvrnu

krvavou. Řekla mocná Matka naše, ne láskou, nýbrž silou, mocí, bezohledností že ovládá svět. Stále opakuji si ta slova, a moje stromy šumí teď o dravých proudech, o hýbajících se útrobách země, moje studánky a stružky pláčí nad šílenými matkami a dětmi v rozkvětu zničenými. Smutno jest u mne teď, moje sestro; vejdou-li do mých stínů lidské bytosti, děsí se a prchají."

„Líto mi tebe a líto i Veliké Matky naší, že upadá v nenávist bytostí lidských a bázní naplňuje i nás. Proč žezlem si nezvolí lásku, jak báječno o ní? Pojď, sestro! Z hájů i skal i hvozdů i úhorů svoláme sestry všecky, by s námi vyprosily smilování na Královně. Nad zrádnou sestrou zvítězíme, poslední obětí bude nebojácný tvůj miláček! Veliká píseň lásky zazvučí v Královnině říši a všude pronikne; pronikne také k srdci lidské matky, i vrátí se v ně něha a klid."

Tak vzpružovala smutnou lesní vílu svěží rusalka a plesala nad změnou příštích časů. Ale Královna nevyslyšela proseb svých dcer, bezohledně vládla dále a krutému zákonu podrobila i jejich vůli. Sílu a krásu a něhu dnes stvořila plodná její moc, aby zítra zhubil ji její rozmar; a nikdo nevěděl, proč po roky dospívalo k vrcholu to, co v okamihu propadlo zkáze. Dále sténaly rodící matky i umírající děti i starci, jichž zapomínal hrob; rozsedliny země pohlcovaly lidská obydlí a dravá voda lidské životy; chodci po skalách ulomeným kamenem ocitali se v propasti, a lekníny i bludičky za večerů lákaly v bahnitou tůň. Krupobití hubilo uzrávající pole i květiny v rozpuku poupat, blesk rozrážel vrcholky štíhlých mladých stromů, a na pasekách vykotlané pařezy pevně tkvěly kořeny v půdě. Barvy nejohnivější dány vražedným dravcům, a nejprudší jedy tajily se v luzných kalíšcích.

Nebyl obětí poslední smělý, bádavý hoch! Zapadne a zmizí hrob jeho i malé lidské ženy, a zapadnou hroby milliónů, a Královna-Pramatka povládne dál bez milosrdenství, bez lásky, mocně a mstivě.

Poslání.

Jdi, pohádko, sestrojená ze slz a krve, škrabošku strhni, hlas a braň pravdu! Pověz, že svět není velikým, účelným celkem, sladkým souladem, — temným chaotem že jest, zamotaným ze zbytečnosti, nespravedlivosti a zloby. Hlas, že jest všecko marnost, marna že jest práce, marno nadšení, marný všechen život! Řekni umělcům, aby složili svůj štětec, péro, struny i dláta; potěšuje-li umění jejich, mrzkou že jest lží, pravdu-li mluví, jen tne a rozdírá rány. Řekni vědcům, jak ptáčníci že jsou, již ve vlastní se zadrhnou sítě a vykrvácejí v nich; řekni dobrodincům, kteří zlepšiti chtějí svět a lidstvo oblažiti, zbytečné že jsou jejich skutky, neboť bída a hřích navždy potrvá. Pošeptej matkám u kolébek, za štěstí svoje tisíceronásobným že zaplatí zoufalstvím; roztrhni milence, aby z horoucího objetí nevzešly nešťastné bytosti zkáze zasvěcené. Nelekej se ustrnulých zraků, svraštělých čel, ani blednoucích rtů; poslání vykonej, škrabošku strhni, hlas a braň pravdu, pohádko!

Giewont.

KAREL DROŽ:

Červené vrchy.

Góralská legenda o Janošíkovi.

Poslední drobné krůpěje dešťové dopadly na zamlženou zemi, podhalské slunce prorazilo potrhanými již chmurami a v šedou nudu zablacené krajiny rozhodilo tolik rozpustilého, jásavého smíchu, že rázem srdce pookřálo, ptactvo zapělo, rostlinstvo se zazelenalo. Prosvity oblačnými ukazovalo se blankytné nebe, a s ním spolu ukázal se věrný průvodčí můj Stopka.

„Panosku, trza cosi konać, jużci cliwo (teskno) siedzieć w chałupie. Kiej majom wolom na Cerwone wirhy iść! Hań (tam) poziornie (daleko viděti), aze sie dusza raduje, sitkie góry widne, od Murania po Osobitom."

„Będzie pogoda?" ptám se.

„Bedzie!" tvrdí Stopka.

Na západ od Giewonta zdvíhají se tři kupy přiokrouhlé, jako nalévající se prs vzedmuté, které docela tratí se v sousedství divokého,

skalného obra Giewonta. V jeseni, kdy tráva, na nich bujně rostoucí, rázem červená, zdá se, jakoby z ňader jejich prýštila krev, kterou chudá půda tatranská místo mléka živí své dobré děti. Jak nepatrny Červené vrchy zdají se býti proti Giewontu, přece jsou nad něj značně vyšší, a pohled s nich patří k nejkrásnějším v Tatrách. Vzestup jejich tak jest mírný, že možno na samé skoro témě koňmo vyjeti.

Po pěkné bité silnici (cysárce) místy jehličnatým lesem béřeme se mimo šumné, šplýchavé poskoky čistovodé Bystré ke Kuźnicím. Za půl hodiny staneme při ústí údolí Bysterského.

Neširoká dolinka znenáhla vystupující, vrytá mezi svislé stěny skalnatého Nosalu a rozložité olesněné kupy Krokve, pokryta jest balvany a útesy žulovými, namnoze mechem obrostlými. Zajímavý to zjev v horách vápencových! Jak se sem tyto žulové úlomky dostaly? Jediná je k tomu odpověď: donesl je sem ze hlavního žulového hřbetu tatranského ledovec, který druhdy celou šíři dolinky vyplňoval. A na jeho moreně založena byla huť železná (Kužnice) a chudičké temné bídné chaty, které tisknou se k potrhaným břehům potoka, obydlí hutníků. Zřídka viděti za chatou malý palouček a v něm několik řádků zelí nebo řepy, nikdy nedozrávající; obyčejně záchalupí vyplněno jest velikými, ohlazenými, omšenými vantulemi (zvalisky). A v těchto shrbených rozpadávajících se chalupách vymírají zbytky lidu moravského, nebo v Kužnicích pracovali hutníci z Moravy přistěhovalí. Vliv těchto přistěhovalců na mluvu podhalskou byl značný, a mnohá etymologická záhada poznáním tím se vysvětluje

Výše jsou bývalé hutě. Začazené popraskané budovy s chvějícími se nakloněnými komíny, děravými omšenými střechami, z jejichž vyvrácených stavidel zpuchřelými žlaby marně lijí se vodopády pěnivé vody, druhdy ohromný mlat pohánějící. Podnes na průčelí zachovaly železná zrezavělá písmena, jména jejich hlásající: Huta Anna, Huta Konstanty; jinde visí pouze jednotlivé litery, z nichž na název souditi lze. Když jsem byl v Tatrách poprvé (1878), tu Kužnice ještě pracovaly, ruda se tavila, mlat bušil do žhavého železa, černé stíny vyhublých, bledých hutníků míhaly se kolem rudého, příšerného plamene. Ale duch zkázy vznášel se již nad haldami strusek a kopci rumu. Roku následujícího práce zastavena, a místo hutí otevřena při ústí údolí továrna na celulosu, o pět let později v horním konci druhá. Ubozí horníci! Kasu jim rozkradli, bez chleba nechali! Hlad uhostil se v chatách, kde nikdy nadbytku nebylo, a smrť vyhladověním hrozí těm, kteří katastrofu přečkali . . .

Zpustlý byl také panský dvůr s budovami jej oblopujícími, hnijící gallerie na spadnutí, umlklá fontána v zemi se propadávala, bývalý úřad panský změněn v krčmu. Jinak je dnes.

Od r. 1889., kdy panství żakopanské ve veřejné dražbě koupil hrabě Vladislav Zamoyski, budovy dvorské se opravily, a na konci Kužnic postaven krásný prostranný hôtel s úplným moderním komfortem; pusté vymýcené stráně nově se zalesňují, bída horského lidu se mírní. Odstraniti ji nesnadno, jeť dolina Zakopanská přelidněna . . .

Pokleslo pastýřství, chłopi se rozmnožili, půdy taký nedostatek, že se platí za jitro kameniště (burku) nejméně 200 zl. A ta špatná přeplacená políčka bývají rozhozena na prostranství mnoha kilometrů. Góral jede s forou hnoje půldruhé, ba i přes dvě hodiny cesty. Vyseje wirtelík ovsa nebo ječmene (jarcu) u Kościelisk, čtvrt korce brambor pod Poroninem, řádku zelí na Staré Polaně — a potom hledá větru v poli. Než jedno sebere, sníh druhé zasype, anebo halný vítr pokosí a vymlátí.

Vzácný to skutečně rok, kdy obě úrody horalského pole dají se skliditi. Přijde-li oves neporušený a suchý na mlat, zhynou zemáky (grule), „nasa psenica, kiej ik Bóg nagodzi.“*)

A mohlo býti lépe na Podhalí, kdyby nebylo staré báby Vavřencové! Hle, co Stopka o tom vypravoval.

Zakopané bylo kdysi statkem korunním, a stát, chtěje se ho zbaviti, navrhoval jeho koupi chłopóm.

„Jużci przyjechal z Wiednia, cheba nie sam cysarz, ino jaki radca cysarsky!“ začal Stopka. „To zas Homoláčové (Homolace) postavili při Mořském Oku takovou bránu, a Samek s otcem starého Sabały stáli u ní v takových rohatých zbojnických čapkách. He, to zas potom dívky a parobci tancovali na voru, a ten pán s nimi plul. No, potom odejel do Vídně, a tam císařovi pedzial tak: ‚Najjaśniejsy monarcho! Sprzedaj to, bo to taki kraj, co w nim ludzi grzecnyk (dobrých) nie mas, cheba sami zbójnicy!‘

Či on tak ze sebe mluvil, či snad pánové ho podplatili — dosti na tom, že z Vídně přišlo psaní od císaře: mají-li chłopi vůli platit po krejcaru šajnovém z jitra (morga), že bude to panství jejich.

‚No, i dobrze niebardzo‘, šli lidé na radu a nevěděli poraditi ani wójci (rychtáři), ani sołtysi,**) ani nikt nikany, nebo dnes ani o sto papierków (zlatých) není tolik mluvení jako druhdy o jednoho dudka (dva krejcary). No, tož šli potom k takové staré bábě, Wawrzeńcowej, aby jim poradila. A hle, baba mluví tak: ‚He! děti, ani na to nemyslete, nebo jak byste ten opłat přijali, to byste se všichni musili rozejíti po světě. A to i tak wase bedzie.‘

No, i dobrze niebardzo, byl to jakýsi Mrowca, wójt z Olcy, který poslán byl s tím papírem z Vídně do města (Nového Trhu) k starostovi, že chłopi nechtí toho opłatu platiti a toho majetku přijati.

I povídá mu starosta: ‚Vezměte vy, rychtáři, nějakých sto morgův!‘ Ale ten nechtěl bráti. I tak pánové to koupili, a ludziom z tego nic, hej!

Netoliko že nic nedostali, ale ještě po 16tiletém souzení s novými državci vyšli z procesů zbědovaní: ‚potargano‘ jim pastviska, haly;

---

*) Witkiewicz „Na przełęczy“.

**) Sołtysi (sołtysiá), dřívější wybrańcy ve starých vískách podhalských. Za časů Reczypospolitej sídleli na tak zv. „łanach wybranieckich“, jež z pravidla dostávali v uznání zásluh vojenských. Dařeni byli mnohými výsadami, (neplatili daní, v halách měli rozlehlá pastviska, v lesích „używalność“, měli právo páliti kořalku a vařiti pivo pro vlastní spotřebu atd.). Jednu toliko měli povinnost: dodati jednoho, dva, někdy i půldruha chłopa (dle velikosti lánu) patřičně vyzbrojeného do služby vojenské. U lidu těšili se veliké vážnosti.

zmenšila se stáda ovec, stěsnila se prostranství lesů, z ‚fryśnych chłopów‘ stali se ‚ciarapary‘ — nie moze sie chłop teraz uchować.“

Noví majetníci to byli, kteří hutě, hamry a válcovny založili. Kuźnice připomínají se poprvé r. 1701. Roku 1824. koupil je spolu se Zakopaným Emanuel Homoláč (Homolacz), r. 1839. došly největšího rozkvětu, zaměstnávajíce 540 lidí, jimž dáváno ročně 160.000 zl. mzdy; tehda vyrobeno v témdni 230 až 275 centů surového železa z rud, dobývaných v Maguře. L. 1878. prodáno panství Zakopanské bankéři

Miętusia hala.
(V pozadí Červené vrchy.)

berlínskému, bar. Ludvíku Eichbornovi, od něhož převzal je zeť jeho, Magnus Peltz. Němci vyhubili lesy úplně a nemajíce dostatek paliva a rdouseni cizí konkurencí, přivodili záhubu hutí . . .

V zahradě dvorské je více zajímavé, než-li umělecky cenné železné poprsí arciknížete Františka Karla, ulité na památku jeho návštěvy. Dřevěný model k lití zhotovil totiž prostý góral z Gličarova u Poronina, Vavřinec Kułak, a to dle porcellánového, jen několik centimetrů vysokého poprsí.

Z Kuźnic malebně vynáší se Nosal, s jehož temene, skalnatého rohu k východu překloněného, spouštějí se strmé klepy a nadvisy

k Bystré. „Přišel do Tater jakýsi mladý pán a ten drápal se na nejstrmější turně, kde dosud nikdo nebyl, a kam se ani kozica neodvážila. I spustil se také s Nosalu do doliny Bystré. Leze, leze — a náhle nemůže ani nahoru, ani dolů. I sedí, sedí, dolů hledí, volá, ale nikdo ho neslyší. A tak prosedí nad propastí půl dne, než ho někdo zpozoroval. Pomohli mu dolů, ale bídný byl, že ulehnouti musil. A sotva ozdravěl, pryč z Tater, a do smrti už do nich nepřijde!“ chechtal se Stopka.

Po krátkém snídaní v panském hostinci zahnuli jsme v les a vozovou cestou, do níž stékají prameny z četných tu tryskajících zřídel za půl hodiny došli na velikou louku, polanu Kalatovskou, zvanou od bývalých majetníků, Kalatův ze Šaflar. Podivný zjev se nám vyskytl. Hejno vytáhlých, hubených, zažloutlých chovanců koleje jesuitské rozložilo se na zeleném trávníce a popíjelo mléka, kterého jim ochotně krásná, růžolící juhaska, Agneska, nalévala. V kole vytáhlých žlutých pampelišek jasnil se spanilý zlatohlav. A platily pampelišky špatně: tu nějaký obrázek, bezcenná modlitbička, ponejvíce „Szczęść Boże“. A zlatohlav bral vše za zlato a suché bílé ruce líbal a klaněl se hluboce. Sotva však poslední širáky v lesy zmizely, hlavičku vztyčil, zasmál se a brebentil: „Tak ‚gadać bez (přes) zęby‘ (mluviti jazykem knižným) dávno již Agneska neslyšela. Ani jednoho za muže by nechtěla. To raději Stopku.“

„I ty pohaba zienska — —“ durdil se na oko Stopka. Ale nebyli jsme od Agnesky ani dvacet kroků a již svůdně zanotoval:

Dolina, dolina,
na dolině sałas,
cemu mie dziewcyno
do niego niewołas.

A Agneska se mohla smíchem potrhati. Takovou „kavalírskou“ ještě neslyšela. Proč kavalírskou? — A není-li to píseňka „kavalírská“, když má děvče samo hocha do salaše volati! To již není juhas, nýbrž kavalír!

Sapristi, sapristi! myslil jsem, pohlížeje na hloupě mrkajícího Stopku, ta ti dala!

A jako na posměch Agneska rozpustile zahelékala:

Kany (kam) on mi poleciáł,
co mi bótki obiecáł (sliboval).
Hotoli (vždyť) je za lasem,
trzymá bótki za pasem . . .

Na polaně Kalatovské napočetl jsem 15 salaší. Skalnaté rozsochy Giewontské, které na západě a půlnoci louku zahrazují, zovou se Zámkem Zakopanským, nejbližší však lesnatý hrb, z něhož trčí osamělé, lysé skalisko, Agneska jmenovala Ždżarem. Přešedše polanu zabočili jsme v les. Podivný loskot, šum dorážel k nám z dola.

Ze stráně lesní vyráží ohromné zdánlivě zřídlo, 4 m. široké, které sličnými kaskadami 8 m. hluboko se vrhá. Voda vyráží ze země takovou silou, že tvoří skleněné, bělostným koulím podobné vzedmutiny a rozbíjejíc se o velké omšené kameny, kterých tu plno navaleno, tříští se

v pěny a šipkou letí do potočiště. Hukot její přehlušuje hlas lidský. Jest to tak zvané vývařisko Bystré (wywierzysko Bystrej), druhdy za zdroj Bílého Dunajce považované. V horní části údolí Kondratového zaniká v kamení potok, plyne asi čtyři kilometry pod zemí a zde na světlo vyráží. Za velikých dešťů, kdy podzemní průtok nepojme veškerých vod, potok ten skutečně teče korytem nad vývařiskem vyhloubeným, za normálních poměrů suchým, a pojí se s jeho vodou. Že i tehdy má vývařisko vodu čistou, snadno pochopíme, tečeť voda jeho štěrkem skoro hodinu a v něm se tudy čistí.

Za Kalatovkou dobře viděti vějířovité rozvětvení údolí Bysterkého; dělí se ve čtvero menších dolinek, které od východu k západu jmenují se: Javořinka, Kasprova, Goryčkova a Kondratova. Jdouce od vývařiska Bystré přímo k poledni, dostaneme se do doliny Goryčkové, nazvané od hojně tam rostoucího hořce, goriczki (Gentiana punctata L.). Nad dolinou strmí tři štíty, mírně prohnutými převaly spojené, z nichž prostřední (Wierch Goryczkowéj), odnoží k severu vypuštěnou, opětně ji rozdvojuje: západní je dolinka Świńská, východní pod Zakosy. Nad každou z dolinek vynáší se jedna z Czub Goryčkových. Ona pod Zakosy je hojně užívaným přechodem na Liptov. Góralé vypravují, že oddíl konfederatův barských nejen tamtudy do Uher přešel, ale i děla přepravil. Jisto jest, že někteří z konfederatů v Podhalí, zvláště v Zakopaném se ukrývali a tam první sémě kultury zasévali.*)

Vylezli jsme nad zřídlo a dali se úzkou pěšinkou na halu Kondratovu, kam jsme asi za $^{3}/_{4}$ hod. došli. Lesní cestou, dolem vedoucí, je tam mnohem dále. Hala Kondratova jest obšírné, nakloněné pastvisko, kde vypásá se 470 ovec dojek, 230 járek a 100 krav. Patří panu Uznańskému, který ji pronajímá góralům; z ovce platí se 10 centów, z krávy 2 rýńskie. Salašů je zde mnoho, neboť tu žijí mimo ženy celkem 24 pastýři (baca, 6 juhasův a 17 hánielníků). Hala prodlužuje se na západ v pustou, kamením zavalenou kotlinu, Peklem zvanou, kudy se chodí na Giewont, kdežto k jihu zdvihá se ku hlavnímu hřbetu tatranskému. Tam ukazuje se kopa Kondracka (Mały Czerwony Wierch), k jejímuž vsedlení vede slušná stezka, péčí Towarzystwa Tatrańskiego zrobená.

Chutě vzhůru! Za půldruhé hodiny můžeme býti nahoře. Stezka klikatí se zákosy nejprve po stráni travnaté, pak kameništi. Tam, kde kleč přestává, ukryto jest na levo od stezky zřídlo vody studené, velmi chutné. Nazvali jsme je se Stopkou „źródełko pod przełęczą Kondracką", a aby je i český turista nalezl, uvádíme, že „znak tego źródła je kosodrzewina nad nim ostatnia".

Na přeluce je malé, boudě podobné schronisko, jehož vnitřek nelibě páchnoucí málo k sobě zval. Proto zaměřili jsme dále a rychle ubírali se po travnatém úbočí Kopy Kondracké ke druhému vsedlení pod Małołączniakem. Hojně tu roste trávy, již Stopka marfycí zval; té prý kozice (kamzíci) nejraději požívají.

*) Pieśni Janusza. (Tom III.)

Převodník zakopanský.

Pohoda, až dosud příznivá, počala se kaliti. Od jihozápadu přivalily se oblaky bílé, tak těžké, že co chvíli na temena horská usedaly, a studený vítr dosti měl práce, aby je se hřbetů tatranských sehnal. Zadul mocně, zahoukal, nemotorní oblační obrové vznesli se trochu do výše, ale za krátko bezvládně padali do dolin, klopýtajíce po stráních.

Za hodinu od schroniska byli jsme na Červeném vrchu (Małołączniaku), přeširoké kopuli, dlouhou vlasatou travou porostlé, která však nestačila zakrýti několik lysin, našedlým kamenim vápencovým svítících. Tráva byla skoro všude zelená, ale snadno bylo lze najíti trsy narudlé pro náš herbář.*)

Podivná náhoda! Bylo tomu právě 10 let, kdy stanula noha má na Červeném vrchu poprvé. Tehdy viděli jsme krásně veškery skalné štíty tatranské od Kriváně po Gerlach; zvláště podivovali jsme se velebné, divoké skupině Świnnické, za níž rýsovala se silhouetta Ledového štítu. Dnes všecka ta veliká božská krása skrývala se v oblacích, ale za to odhalen byl před námi kraj Podhalský, před desíti lety v mlhách ponořený. Viděli jsme lesy tmavé, zelené, žluté a světlohnědé pruhy půdy v divném souladu splývající, nižší olesněné regle, poznali Pálenicu, Buturov a Gubalówku, ale Babí hora již tonula v neprůhledném vzduchu a sotva rozeznati bylo N. Trh, neřku-li Krakov. Ukazoval Stopka dvouzubou nedostupnou Končistou, jejíž jeden vrchol vhodně přirovnal k vykotlané stoličce, Hrubý Regel a pod ním Stanikovu polanu — a to bylo vše.

Počkáme, možno, že vítr oblohu vyčistí.

Slezli jsme do vsedlení pod Křesanicí, vynašli si koutek před větrem chráněný a lehli do trávy.

Ticho, ticho, jenom křídla větru nad námi šumí, a hlas jeho dutě hučí. V srdci je klid, hluboký vánoční slavnostní klid, a píseň dosud neslyšitelná lehkým bzučením déře se ze samých ňader dlouhopustých hal k božímu světlu. Kdo neslyšel té písně jásavé, veselé a zase zádumčivé, kterou horská příroda mluví k srdci, ubohý jest. V ní jsou báje tatranské, snivé pohádky, je to píseň věků silných, šťastných, pod jejíž dechem plesají květiny a usmívají se skály . . .

Zacinkaly turconě, zašelestila travička, zachroupala, jakoby se zasmála, zaštěkl běložlutý ostronosý pes s úzkýma, zlýma očima, kiérdel ovec pojevil se s juhasem. Kvapně jdou ovečky, zvědavě na nás pohlednou, ale již zase k trávě se kloní a chutné sousto škubají. Juhas mladý, ale vážný, jako z kovu ulitý, zdraví se se Stopkou. Stopka mu nabízí tabáčku. Pobízím juhase, aby k nám přisedl a snědl s námi sousto chleba a připil si. Ostýchá se, ač mu oči chutí na vrch hlavy vylézají. Konečně!

„Erezie!“ zahoukl pastýř na ovce, a ty hned zahnuly jiným směrem.

Jí, pije a pořád nevěří, že je to zadarmo. Chleba nejedl jistě kolik neděl, a o žitňovce zdává se mu ve šťastných snech. Konečně, když strčil jsem mu do ruky dobrý doutník, byl překonán, do moll naladěn. Rozpovídal se, rozhovořil od srdce, zanechal ostychu a k mým prosbám

*) Juncus trifidus, pol. skucina.

vypravoval, co slyšel od děda o Janošíkovi. Neradi góralé povídají o Janošíkovi cizinci, legendu jeho zavírají ve svých srdcích, aby neznesvětila utrhačná ústa jeho slavné, ale smutné památky. Janošík je rek, je bohatýr tatranský, jest ideál góralů mladých i starých, jehož světlou postavu umísťují hned vedle těch posvátných obrazů, kterým se ve hluboké pokoře klaní. — — — — — — — — — — — —

Byl student i šel ze škol na vagace. Šel skrze veliký les, a zašla ho noc. Zbloudil v lese, nevěděl kudy z lesa vyjíti, nevěděl, ve kterou stranu měl by jíti. I vylezl na strom a pátral, kde je konec lesa, i uzřel konec lesa. A byla nedaleko v té straně chaloupka. Metnul čapkou na zemi v tu stranu, aby viděl, ve kterou stranu jíti, až se stromu sleze. I slezl a šel v tu stranu i zašel k té chaloupce. A v té chaloupce byla taková stará baba; viděl ji oknem, nebo měla světlo; i vešel do té světničky.

Ta baba se ho ptala: „Proč jsi sem přišel?“

„Prosil bych o nocnik (nocleh).“

„Jakže já tebe ‚nocovała bedzie?‘ Přijde starší sestra moje a ta tě ihned zabije;“ nebo to byly černokněžnice. Ale on odpověděl:

„Nech dělá se mnou, co chce, nikaj nie idę z tela (odtud).“

Tak ho ta baba vybídla k večeři; povečeřel s ní, i schovala ho pod koryto za pec.

Přiletěla sestra starší a povídá:

„Fuj, co tu tak smrdí?“

„Vyjdi, Janošíku!“ Již tedy musil vyjíti.

„Pojď k večeři!“ Tak večeřel s ní znova. Povídá mu:

„Jak přijde třetí sestra, nejstarší, chceš-li, jdi, nebo tě zabije.“

On odpověděl: „Nie idę nikaj.“

Přišla nejstarší, třetí sestra, i povídá:

„Čí to tu duše smrdí?“

„Vyjdi, Janošíku!“ I vyšel tedy.

„Tož pojď večeřet!“ Tedy povečeřel s ní, lehl a potom spal.

Ty začaly se raditi; — co mu uděláme? — A nespal, jenom se tak stavěl, že spí, — poslouchal, co mluvily.

„Položme mu žhavý uhel na pupek; jak vydrží a nezbudí se, bude z něho vytrvalý chlap.“

Položily mu žhavý uhel na pupek, a on trpěl, vydržel, až uhel zhasl. Tak ony povídaly: „Bude vytrvalý všudy; třeba mu dáti mundur.“

Jedna povídá: „Já mu dám sekyrku.“ Druhá povídá: „Já mu dám košili.“ Třetí povídá: „Já mu dám pás. Na té čupadze (sekerce) jak se vznese, tři míle přeskočí a v té košili bude míti ukrutnou sílu i v tom pase.“

Ta, košili co měla šíti, sila teprv o osmé hodině konopě, a ráno byla z něho košile. Jak Janošík ráno vstal, ten mundur mu daly a tak povídaly:

„Nebudeš již knězem, nýbrž zbojníkem; tu máš sekerku, jak se na ní vzneseš, tři míle ulétneš, a ona tě ubrání, ať sebe víc jich na tebe doráží. A v té košili a v tom pase budeš míti ukrutnou sílu zase.

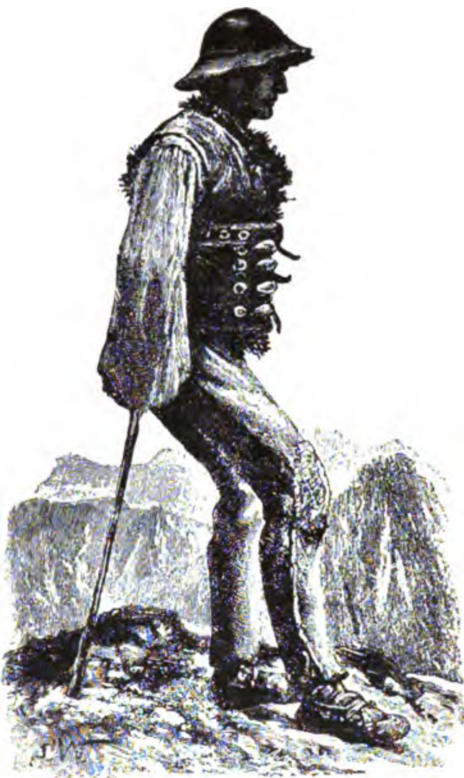
Nyní musíš nejprve otce svého zazbójovać a potom již budeš nad všemi zbojníky panovat.

Tož Janošík šel, ten mundur schoval a v tom studentském šel do chalupy. Přišel do chalupy i byl velmi smuten. Otec jeho ubíral se na trh pro voly; bral s sebou 150 rýnských, a on mu povídá: „Tatíčku, nechoďte, nebo vás zbojníci oloupí.“ Otec mu povídá: „Musil bych se na tebe podać (tobě se podobati), abych peníze zbojníkům dal. Bedziemy widzeli!“ I odešel otec.

Když otec odešel, tož on druhého dne vyšel z jizby, oděl se do toho munduru zbojeckého, i sedl na čupagu a letěl za otcem. Zastoupil mu cestu v lese, cupnął (udeřil) sekerkou a ptal se: „Kam jdeš?“ Odpověděl: „Jdu pro voly;“ ale sotva promluviti mohl od strachu. „Dej sem peníze!“ Ten vzal peníze a dal mu je. „Dal jsi všecky?“ ptal se Janošík. Otec odpověděl, že všechny: ani na cestu nebude míti. — Dal mu Janošík jeden rýnský na cestu z těch peněz a skočil do lesa, a otec jeho vrátil se domů. Janošík se vznesł na sekerce a tu hodinu byl v chalupě, ale otec až druhý den. Schoval Janošík mundur, a nikdo nic neviděl. Otec přichází s pláčem a povídá:

„Pravdu's mi ty povídal!“

„Co pak se vám, tatíčku, stalo?“

Juhas.

„E! stalo se mi, nebo mi zbojník cestu zastoupil, musil jsem mu všecky peníze dáti; nedal mi než rýnský na cestu.“ „Já vám povídal, nechoďte; a poznal byste ho?“ „Ó, poznal bych ho, měl košili přehroznou i pás i sekeru velkou.“ I šel ven ten student a ustrojil se v ten mundur a vešel do jizby. „Nebyl to tento?“ „Ó, ten, tento!“ I dal peníze otcovi a povídal: „Już nebudu knězem, ino zbojníkem. Buďte zdrávi!“ I odešel. — —

Janošík měl pod sebou dvanácte zbojníků; kterého přijímal k sobě, každý musil své umění ukázati. Jeden uměl tak vysoko skákati, že jednou rukou uťal šavlí vrcholek jedle a druhý vrcholek pistolí ustřelil. Jiný lámal stromy nejhrubší, čtvrtý nejtvrdší skalę (kámen) v hrsti rozdrtil; dosti na tom, že každý své umění pokazovał, a Janošík, jak vyskočil, rukou vrchol nejvyššího smrku (smreka) chytil.

Janošík šel na Oravu a zdržoval se v Liptově; tam v lese zůstával. Jednou šel chłop na kiermasz (jarmark) na woły. Ptal se ho Janošík: „Máš mnoho peněz?“ On mu odpověděl: „Třicet rýnských.“ Vzal i dal mu 400 rýnských. „Kup za všecky peníze voly a až půjdeš s voly, přijď sem a ukaž mi je.“ Chłop zašel na kiermasz, takich wołów nie było drogich (nebylo volů tak drahých); i znepokojil se velmi a dal odembnować (vybubnovati): kdo za tolik peněz voly má? — Nebylo jinde, než ve dvoře a ještě tolik nestáli, ale zaplatil a odvedl. Zašel sám do lesa s těmi voly. Janošík se ho ptá: „Mnoho's dal?“ Povídal, že mu zbylo 100 reńských, ale Janošík neříkal nic, jenom kázal vésti k chalupě (domů).

Šla jednou baba na jarmark. Ptal se jí Janošík: „Kam jdeš?“ „Na kiermarsz.“ „Po co?“ „Na buty, ale mám málo peněz!“ „Nasci piątkę (pětku), kup si fajne buty.“ Baba zašla na kiermasz, ale peněz bylo jí líto; bot nekoupila a šla domů bez bot. Na cestě setkala se s Janošíkem. „Koupila's boty?“ „Nekoupila.“ „Proč?“ „Bylo mi líto peněz.“ Popadl ji, obłupil (stáhnul kůži) jí nohy po kolena. „Kázal jsem ti boty koupiti, to's měla koupiti; nyní máš boty zadarmo!“

Tak chodil jenom na pány i rabował, a bídným dával.

Dověděl se, že tam kdesi při Sandci (Sączu) je pán bohatý. Poslal posla do Mšany do dvora, aby mu tam oběd narychtowali pro něho i pro dvanácte sluhů. Na znamení uvázal kousek ryfy (ripsu?) okolo krku poslovi. Ten odešel a oznámil ve dvoře, že přijde Janošík na oběd s dvanácti sluhami. Slíbili, že oběd bude, a posel odešel. Ale hned ze všech vsí sehnali nejsilnější chlapy a střelce i przystroili sie na něho. Janošík jde, a tu stojí nepřítel; tož popadl kobylisko za nohu, jak jím obyrtnął dokola, polovina jich padla. Popadl bryčku, švihnul jí přes palác, běžel na druhou stranu a v letu ji chytil. Potom vzal velice mnoho peněz, i tak zbójował.

Liptáci stále na Janošíka žalovali, až císař poslal na něho regiment vojska. Vojsko přišlo s flintami, a Janošík vyšel toliko s čupagou. Žoldnéři střílejí, a Janošík v povětří kule chytá a v oči jim vráží (nebo se ho kule nechytaly); jak zavolal: „Čupaga, rubaj!“ čupaga všechno po cestě rubala, a regiment vojska utekl.

Janošík velmi byl pobožný. Jde jednou a potká studenta z Podolince (Podoleńca), mluví s ním, k sobě jej přijme. Student smluvil se za nedlouho s hajduky a slíbil Janošíka zabiti. Jednou Janošík se modlil, jako vždy, kleče na kolenou. Student, nevěda, že se kule Janošíka netknou, z flinty na něho vystřelil, a Janošík, jakoby neslyšel, ani se neobrátil. Student střelil po druhé, a opět se Janošík ani neobrátil, toliko se modlil. Hrůza popadla zrádce; ještě jednou vystřelil i dal se v útěky, ale Janošík skončiv modlitbu, vyskočil a zabil ho.

Stalo se jednou, že císař s druhým králem vypověděli si vojnu a tak ujednali, aby místo vojsk v souboji bili se dva rytíři. Tož císař poslal škadronu husarů pro Janošíka a poslal mu koně. Přijeli, i ptali se, kde Janošík mešká. Odpověděno jim, že v hoře, v lese. Jeli tam, potkali Janošíka i ptali se ho: „Kde tu zůstává Janošík?“ On popadl buk, vyrval i s kořeny i ukázal jim, že tu zůstává. Oni ihned zpozorovali,

že to on sám, i prosili ho, že jsou posláni od císaře, by jel s nimi bíti se v souboji, i dávali mu koně, ale on ho nechtěl; povídal jim: „Já tam dříve budu jak vy!“ Teprva třetí den za nimi letěl, třetího dne domů dojeli, a on již tam byl. Ohlásil se, jakmile přijeli, že již jest tu. Chtěli ho potom plechem okovati na prsou i koně piknego, čerstvého mu dávali, ale on nechtěl ani šavli, vyšel jenom se sekerkou. Šel napřed, a císař s vojskem za ním, i sjeli se na ustanoveném místě s nepřítelem. Nepřátelský rytíř byl na koni, okovaný ukrutně plechy, strašně ozbrojený. Vzali se napřed za ruce, a potom chtěl rytíř Janošíka roztíti šavlí a zastřeliti pistolí; ale Janošík popadl koně za nohu, jednou toliko o zemi cupnął, a nezůstala mu než noha v hrsti. I chtěl císař, aby zůstal u něho, ale on nechtěl s ním jíti, toliko povídal: „že za regiment vydá a jeho sluhové za druhý.“ I vznesl se na sekerce a již ho neviděli. Tak přišel do Liptova, nebo tam zůstával a tam měl frajerku.

Liptáci, když nebyl doma, zjednali jeho frajerku, aby se Janošíka zeptala, v čem ta jeho ohromná síla vězí. Ona jim to slíbila a Janošíka jim za peníze vydati přiřkla. Když se Janošík do Liptova navrátil, ptala se ho frajerka, v čem sílu má? I přiznal se jí, že v oné košili, pase a sekyrce. Liptáci nasuli hrachu na wirch (půdu) domu i čekali. Janošík přišel k milé; ta zamkla jeho čupagu za devatery dveře, a Liptáci pustili na něho hrách. Janošík s hrachem rady si nevěděl i ukiełznął po něm. Několik chlapů na něho se vrhlo, pás mu přeřali, košili s něho strhali, a tak Janošík seslábl; čupaga prorubala se osmerem železných dveří, ale v devátých zůstala. Janošík již seslábl i pojęli go, vystavěli šibenici a na tu šibenici vyvedli ho, aby ho pověsili. Věděl Janošík, že od císaře pardon přijde; stál pod šibenicí a na cestu od Vídně pozierał, ale pardon přišel pozdě, a tím časem Liptáci Janošíka za prostřední žebro na železný háček pověsili, a on ještě libru habriki (tabáku) vykouřil. Tak skončil Janošík skróś (przez) frajerki.

Od toho času, jak Janošíka pověsili na železném háčku, co rok Liptáci dávají čtvrtci dvacetníků pokuty za něho uherskému císaři, neb on obstál sám za regiment vojska, a ti ho Liptáci zahubili.*) — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Juhas dopověděl.

Zmlkli jsme, a jenom Stopka posílal na Liptáky všechny druhy „jazernich“ (ďáblů). Byli to zvláště „hermińscy, milońscy, siémecni, krotni, párecni a tysiącni“ a „jerdyk“ jeho (kletba) tak byl mocen, že se všichni harnaszové (staří zbojníci) ještě v hrobech otřásali a dvě neděle strašili.

Na poledni bylo čisto, a zrak sleduje volné skruty Tiché vody, stříbrem se blyštící, zalétal daleko do Liptova až ke Hrádku a dále ještě k modrošedému, s oblohou se snoubícímu stínu Nižných Tater, k dějišti slavných činů Janošíkových.

„Panosku, trza iść!“ napomínal Stopka.

Juhas stiskl mi ruku na rozloučenou.

---

*) Legendu o Janošíkovi prvý zapsal prof. Kopernicki. Jeho záznamu užil prof. Wrześniowski v publikaci své „Tatry i Podhalanie“. (Krakov, 1882.)

Ptal jsem se ho po jméně.

„Piśem sie Udraj!“ hrdě odpověděl.

„Jen když ne Obęckaj!“*) ušklíbl se stranou Stopka.

Bylo po poledni, a malou jsme měli naději, že vyčasí se úplně. Východní Tatry plynuly v mlze, která občas i kopuli nad námi se pnoucího Červeného vrchu zastřela.

Za 20 minut byli jsme na posledním z Červených vrchů, na Křesanici**). Kdežto na Kopě Kondracké a Małołączniaku ukazují se ještě pruhy granitové, žilám podobné, Křesanice již úplně složena jest z vápence, a to zvláště dolomitu, jehož skaliska a balvany téměř její pokrývají. Z Červených vrchů je nejvyšší a poskytuje pohledu nejúplnějšího na západní pásmo tatranské, kterého s Małołączniaku nelze dobře viděti.

Nosal.

Vál tu ledový vítr, pod jehož dutím křehly mé prsty. Pod balvany leckde bělal se čerstvý, zpola rozjihlý sníh. Z valících se oblaků vystupovaly černé štíty a ostře se rysovaly na stříbrné jejich tkani. Viděti bylo skalistý Upłaz, Ciemnak a za ním liasové Rzędy. Z proluky Tomanovy zdvihá se hora Tomanova (Stupka mluvil Madziarský wirh), a za ní hřbet namnoze travou porostlý hrbí se v Babí nohy (Smrečinský wirh), pak vystupuje Kamienista (Velká Kamienista) a tyčí se velebný Bystrý s polem sněhovým. Mlha halí ho stále a kotouči s něho dolů se valí. Jeden čas zahledli jsme i na temeni zarovnaný Wołowiec a potrhaný skalný hřbet Roháčů. Blízko nás, nad levým břehem údolí Kościelského, žloutnou strmé, svérázné Dudowe kominy, a za nimi v mlze ukazují se kontury sličné, směle načrtané, ostrovrcholné Osobité (1687 m.), hory úplně osamocené, značně od hlavního pásma tatranského vzdálené a tudíž znamenitý pohled na Tatry skýtající.

K severu propadá se Křesanica svislou stěnou do doliny Miętusze, odtud naprosto nedostupné. K pustým, všeho života prázdným skalám Křesanickým Miętusza hala svým jarním, bujným rostlinstvem mocnou činí protivu. Nejvyšší a nejpustší část její pod samou Křesanicí zove se Litvorovou, po hojně tam rostoucím litvoru (Archangelica officinalis).

*) Obęckać sie godnie = mnoho se najísti.

**) Krzesanica, stroma, wysoka i gładka skała.

Pod Opaloným dobývali druhdy rudy, v nichž našli amonity. Giewont nesnadno lze z Křesanice poznati. Hluboko pod námi ukazuje se jakási turně temene skoro vodorovného, ve dva kusy hlubokým úštěrbím rozpoltěná: toť Giewont, ten hrdý, pyšný Giewont, jehož propastným skalám tolik se hosté Zakopanští diví.

Bylo třeba odejíti. Stupka již mrzutě, netrpělivě přešlapával s nohy na nohu a dýchal do omrzlých prstů, nutě k návratu. Před odchodem vzpomněl si náhle na něco, vedl mne na pokraj propasti a ukazoval na hale Miętuši wantule veliké jako chalupy, na nichž dnes roste les. Když pak jsme sestupovali k Małołączniaku, o tomto místě vypravoval zajímavou pověst.

„Haň (tam) na těch wantach druhdy byla pěkná polana, a pastýři pásli tam ovce. Ale, byli tací bluzniawce, nie do Boga — i co se nestalo: zasel ku nim dziadek, starusecek siwy, juzci ci plugace (paskudníci) nic mu nie dali. I był ś nimi hánielník*) jeden, małe pachołcysko, i owiecke (ovečku) miał jednom, carnom, i dał on temu dziadkowi wypić swój cerpak (nádobku žinčice). Juzci ten dziadek pedział mu tak:

‚Słuchaj, mój synu, kiej bedzies gnał owce na połedeń, uwazuj (pozor měj) na trzy kmury (chmury). Jedna przyndzie wpierw, druga za nią, jak przyndzie trzecia, kiej bedzies w strądze — uciekaj!‘ No, i dobrze niebardzo, przysły owce na połedeń, ci (ti) owcarze siedli doić, a te kmury idom (jdou); jedna, druga, jak przysła trzecia, ten hánielnik hipnął (skočil) ze strągi i owiecka za nim. A tu, skale sie urwaly, durkły dołu i tyk (těch) owcarzy zasuło het! (zupelnie) z sałasyskiem.

Gadowali (povídali) potem (potom) inni, co ich słychowali, jako burzyli po pucierzy (dřevené nádobí na salaši, v něm je żętyca a v něm sýří [klaga] se mléko), ale cóz z tego, kiej przysuci (zasypáni,) hej!“

Od Małołączniaku pustili jsme se přímo do doliny Małej Łąki zlým bezcestím. Mała Łąka má v horní své části několik tarasův, zasutých úlomky, balvany a kamením, spadlým s okolních příkrých divokých turní ostrého Mnicha, Malého Giewonta a strašně strmé Velké Turně, jíž Stupka Świstówkou jmenoval. S té „spád“ mladý Besiadecki; piknie (docela) mu łeb „ozerwalo“. Sestup s posledního tarasu úzkým, hladkým, příkře nakloněným vápencovým žlabem je nejnebezpečnější; na některých místech potřeba tu po zádech dolů se šoupati a za deště, kdy ohlazené kameny kluzkými se stávají, neradil bych nikomu tudy se bráti. Veškery vody zdejší hynou v kameništi, tekou dlouhý čas pod zemí a teprva půl hodiny cesty za polanou Maloluckou proti malebné skále vyrážejí opět ze země.

Oddechli jsme si, kdy stanuli jsme na krásné zelené polaně. Polana Malolucká je v Tatrách největší, a povrch její neobyčejně rovný prozrazuje dno bývalého jezera. Tráva její dílem se kosí a na seno suší, dílem dobytkem spásá, jehož tu však méně než na hale Kundracké (450 ovec a 87 krav). Zajímavo jest, že Mała Łąka, ač jest dnem

*) Hánielnik béře polovinu platu juhaského; v strondze nadhání ovce dojícím juhasům.

doliny stejnojmenné, není žádným potokem svlažována; strůje vodní tekou pod ní. Od polany krásně vynáší se prostřední z Červených vrchů, po ní zvaný Małołączniakem.

Přešedše polanu vešli jsme na lesní cestu, která ústí se u hájovny na silnici Kościelskou.

Zacvrlikal ptáček, usedl před námi na balvan mechem omšený, zalezl do díry, zmizel, a za několik kroků opět se objevil, vesele nás provázeje. Byl to střízliček, jemuž góralé „król niedżwiedów“ říkají. Odkud to podivné jméno?

Kdysi radila se tatranská zvěř, koho by si za krále vyvolila. Rozhodla se pro medvěda, toliko střízlík s tím nesouhlasil, neboť aspiroval na hodnost královskou sám. Rozhněvaný medvěd vyzval jej na souboj, který střízliček k největšímu překvapení ostatní zvěři přijal. Nikdo ze ptáčků, nikdo ze čtvernožců nemohl pochopiti té odvahy, a druzí střízlíčkové nemyslili, než že o rozum přišel. Medvěd postavil se na zadní tlapy a hrozně hnal se na střízlíčka, který seděl na velkém kameni. Kdyby jej medvěd byl svou mocnou tlapou zasáhl, nebyla by zbyla na kameni než mastná kašička. Ale střízlíček tak dlouho nečekal, načepýřil se jako kunistwór (obludné zvíře z pohádek, „co mu siedm siąg“), vyletěl, skočil medvědovi do ucha a křičel co mohl: „Połámiem ci kości! Połámiem ci kości! Trrr . . . Trrr . . .!“ Medvěda opustila chladnokrevnost; spustil se na všecky čtyři, tlapou vyškraboval střízlíčka, válel se po zemi, drbal uchem o kamení, ale vše marně, a střízlíček hulákal mu do ucha stále smělou svou výhrůžku: „Połámiem ci kości!“ až medvěd všecek zpitomělý a zoufalý, tak prudce třískl hlavou o skálu, že zůstal mrtev ležeti. Vylétl střízliček, usedl na jeho mrtvolu a vítězně rozhlížel se po překvapené, mlčící zvěři. Kdyby byl aspoň jako drozdz, myslili všichni, ať je naším králem; ale střízlíček — co nám řekne svět! Tu vystoupila liška (góral. liska, pol. lis), poklonila se před střízlíčkem a promluvila: „Přemohl's medvěda, budiž ‚králem medvědů‘; medvěd pak jako nejsilnější, králem zvěři.“ S tím se všecka zvěř, medvědi i střízlíček, kterému lichotilo, že bude králem medvědů, spokojili, a odtud to, že zvěř lesní ke střízlíčkovi tak uctivě se chová, a střízlíček s takou neohrožeností a smělostí ke zvěři i lidem si vede . . .

Starý obrázek zbojecký. (Janošíkova družina.)

Za veselého hovoru a smíchu došli jsme Zakopaného. Kde bych byl na to pomyslil, že tento śmieśný (veselý), humorem překypující Stopka za rok bude odpočívati na malém hřbitově horském, že se

s ním již neshledám. Zabil se pod Závratem. Vzpomněl jsem, co o smrti říkával: „Śmierzć w halach nie taka pysna jako w dolinach, pilniej cłeka weżnie.“ Skončil, sřítiv se s hory, smrtí strašnou. Nebyla to ta náhlá, bezbolestná, skoro žádoucí smrť, o níž Podhalan praví: „Chudá w łeb zatnie i juz cie ni má!“

Dlouho budou górale o něm vypravovati, končíce hovory slovy, která mnohému z nich jednou také na desku náhrobní by se hodila: „Byl to dobry chłop, ino sie rád przynapijáł.“

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Pokračování.)

Jednání druhé.

TŘI KNĚŽÍ.

(V Italii. Výšiny horské. Jeskyň poustevníkova. V pozadí vchod otevřený do prostranství. Na zemi v koutě slaměná rohožka. V koutě protějším malý oltář, na kterém položena jest lebka. V dutině skalní džbán s vodou, černý chléb, dřevěná miska, na níž viděti jablka a kaštany. Kolem kameny na sedění, jeden veliký jako stůl. Na obzoru lesy, záseky spálené a rokliny, propasti. V dáli bystřina. V mlze zvonice kláštera.)

Výstup první.

František de Paula sám.

(Modlí se, kleče. Pak ustane a vstává. Naslouchá. Slyšeti hlahol trub a rohů a zmatený štěkot.)

Co slyším? Klam to snad? Jak zvonu hlas to v málu.
Ne, to jest srdce mé, jež bije ze skal v skálu.
(Naslouchá.)
Mně náhle bystřina se zdá být hlasů změtí,
již vítr přerývá a lesa šum s níž letí.
(Naslouchá.)
Ne, lov to.
(Dívá se ven.)
Smečky ryk, kde fanfar blesky znějí,
před ryčným hallali se lesů taje chvějí
a pro zvíře hle tu jest člověk přec jen démon.
Ký skandál! S Dorotou již minul svatý Šimon
a v tiché houšti, již má lénem Otec Svatý,

kde s vlkem poustevník jest v brloh jeden svátý,
pod větví bratrstvím, jež pnou se hustě kolem,
kde láska, příroda i člověk v míru spolem!
Ať kdo jest, princ či král, když římské církve hlava
má na ty pozemky svá převznešená práva,
si nesmí dovolit sem přivést v třesku střelby
psy, rohy, pokřiky.

(Štěkot se vzdaluje. Hluk lovu blíží se a vzdaluje, přestává a pak zase začíná.)

Jen papež sám to směl by,
a přece nemůže, neb lovcem jest jen duší.
Ne, ani zlosyni, jež hříchy nejvíc kruší,
by nešli v svatý les ten krev prolévat prudce
a plašit ptáčky vše, jež jsou přec v Boží ruce.
Kdo odvážil se přec, kdo jesti onen smělý?

(Starý mnich, s holí v ruce, nohy zaprášené, se objeví ve vchodu jeskyně. Má poutnickou rochetu na habitu dominikánském. Jest to Torquemada. Zastaví se na prahu. Má bradu šedivou. František de Paula má bradu bílou.)

Výstup druhý.

František de Paula. Torquemada.

Torquemada.
Buď zdráv mi, kmete můj i otče!

František de Paula.
Pozdrav vřelý!

Torquemada.
Zda svolíš, chvilku bych si odpočinul tudy?

František de Paula.
Jen vstupte, bratře můj.

Torquemada.
Jsem sžehnut, mdlé mám údy,
žár slunce s zimnicí mne tráví, a já vzňatý
a nehodný vstoup' v dům Tvůj, patriarcho svatý.
Jsem zemdlen velice. Dím: Lamma sabacthani!
Buď, knězi, pozdraven!

František de Paula.
Ó buď mi požehnaný!

Torquemada.
Vždyť já jsem také kněz.

František de Paula.
Kéž Bůh vás může vésti.
Toť dobře. Volno vám mi dát neb nedat zvěsti,
zkad jdete a pak kam, neb každý krok náš lidský
od zory vyjde vždy a k hrobu měří vždycky.

Torquemada.
Já vyšel z vesmíru a cíl můj: věčné město.
Jdu do Říma.

František de Paula.
Ty v Řím?
Torquemada.
Jdu, člověk nízký, přes to.
Mám tam cos vyřídit, čas tu, však minul mnohý,
v pouť šel jsem na zdař Bůh, sám, bosé maje nohy.
Já pískem kráčel jsem a sněhem, mohu říci.
Má prosba došla již až Svaté ke Stolici.
Neb Alexandra já, jenž šestý, znám.
František de Paula.
Ty zvěsti!
Nového papeže?
Torquemada.
Jak já on Španěl jesti.
My ve Valencii již znali se. On zove
se Borgia. Ty však, kněz, v té kapli, rmut kde plove,
kdo, kmete, jsi, jejž Bůh sem sved' v ta pustá lada?
František de Paula.
De Paula František. A vy jste?
Torquemada.
Torquemada.
(Ustoupne v úctě před poustevníkem.)
De Paula — František! Toť svatý!
František de Paula.
Ne!
Torquemada.
Tys prorok!
František de Paula.
Ne.
Torquemada.
Však prý zázraky ty činíš, slyším, co rok.
František de Paula.
Já zřím je. V jitro vždy se zorou stříbří voda,
a slunce obrovské se ptáčkům v obdiv podá,
stůl, velký kolem svět, vždy chystán pro hladové,
jest prostřen po polích a lesích, v život snove
se stín a otvírá se květ a modré nebe
tak svítí. Však ne já, to Bůh vše tvoří z sebe.
Torquemada.
Můj otče, Ježíš nás sved' tváří v tvář teď spolu.
Já, jenž jsem pocestný, dím k Tobě, apoštolu;
Slyš! Nemyslil si's kdy tak na papeže změnou
na muže s tiarou a hrobku obílenou
a neřek' jsi si pak, že neznámý kdos vstaví
se před lži papeže a dí: já kněz jsem pravý,
a na svém trvaje a svatým ohněn drolen,
před knězem nejvyšším, jenž náhodou je zvolen,
že měl by nadšenec ten církve duši v sobě,
z níž onen planý šperk jen má své ku ozdobě?

Nuž, co bys řekl pak, kdy hlava naší víry
a tento nadšenec bych já byl, mnich teď sirý?

František de Paula.

Muž z Boha, papež: král. Dva Římy! Kdo to zřídí?

Torquemada.

Kdo mužem z Boha jest, když není člověk z lidí?
Já tímto mužem jsem. A peklo s černí svojí
již čeká na svět, hle! Já hojič jsem, jenž zhojí
dlaň v krvi. Spásou jsem, ač strašným zdám se býti.
Můj duch se v hrůze vší do slitování řítí
a v lásku vrhnu se jak propasť ve bezednou.

František de Paula.

Já nechápu vás přec. Teď k modlitbě!

(Klekne před oltářem.)

Torquemada.

To jednou.
Když ještě mlád jsem byl, již v šatě však, v němž žiji,
jsem v chrámě „Svatý kříž" zřel globus v Segovii,
jenž představoval svět a všecky jeho státy,
řek, lesů, moří směs, zem pevnou s všemi zvraty,
shluk říší, hranic též a měst vír jeden tvoře,
sníh na hor vrcholu a s ostrovy vše moře;
Ty všecky prohlubně, kde hemží se — roj chroustů —
ten pustý lidský rod se řítě v noci spoustu.
Víš, otče, není král, jenž nedržel by v dlani
své globus — křesťané tak činí i pohani —
Tu já svým před zrakem jsem vidění měl také:
Svět, každé pásmo v něm a národy též všaké,
Evropa, Afrika, kde zora vzplá nám ránem;
já děl tu: o to jde, se státi tady pánem
já děl tu: o to jde, by vládce vše to zdolal
pro Krista Ježíše, jenž často v snu mne volal.
Zem třeba uchopit a vrátit ji zas nebi.
Svět, otče, s vřavou svou, kde válka zvšad se šklebí,
ta jeho království, ty křeče, vzdor, jímž chřestí,
toť, slysíš? globus můj.

František de Paula
(vstávaje a klada prst na lebku).

Hle, svět můj u mne jesti.
Ten zbytek života, jenž v tmu kles', ve ruiny,
ten zkum té záhady, ty neproniklé stíny,
jež věčnost prostírá zde nad to „nic", jež sní tu,
ta leb, jež jako les nad lidstva propast ční tu,
ten chrup, jenž hlídá tak jak za mladého věku,
rtů úsměv, oko, co již nemá světla vděků,
ta maska, pod čelem již všichni hroznou máme,
ta hlava, jež ví to, co nám, ach, není známé,
ten střep, jenž určen jest pro konec, vše jenž zkruší,

nuž tento ledný zrak mít nad svou nahou duší
a myslit, snít a bdít a žít, se světem vléci,
s tou spřeží černých děr, jež nad tebou jsou svědci,
se modlit, vzhlížet zde v to „nic", v tu špetku prachu,
to mlčení, jež tkví mé na modlitbě, brachu,
hle, to jest vše, co mám. To dosti.

Torquemada
(stranou).

Záblesk blahý
teď pronik' duši mou, z tvých slov. Víš s nebes žáhy
kdys spatřil Konstantin, jejž k dobrým vládcům třídím,
plát svaté labarum.
(Ukazuje na lebku.)
Já znamení to vidím!
A já jím zvítězím, jak Konstantin. Věc jistá!
Ten svatý poustevník zde ukazuje z místa
mi jiný, pravdy tvar, křesťanskou pravdu jinou.
já chráním sféru svou a beru její stinnou.
Tak výspa znamená, že přístav dál se skrývá,
a život často též smrt za korouhev mívá.
(K Františkovi de Paula.)
Slyš, špatně Dominik, co oheň značí, cení.
Jest věru vznešený, ač ničema-li není.
Chtěl trestat Dominik a já chci spasit lidi.
Jsou shasly hranice, má ruka zas je zřídí.
Nuž, chápeš mne již snad?

František de Paula.

Tak jest.

Torquemada.

Chci v světě celém
žár zažhnout obrovský, jenž má být spasitelem.
Věř, otče, lepšího as nesnil nikdo činu.
Zřím Krista v nocích svých, jenž dí mi: Vstaň, můj synu!
Vstaň! Konec sprostí tě všech vin, když dočkáš se ho.
Jen vstaň!
(František de Paula klade na velký kámen, jenž jest na stole, dřevěnou misku a džbán s vodou.)

František de Paula.

Hle, voda, chléb a kaštany tu — všeho.
Dle žízně pijte jen a jezte podle hladu.
A vaše projekty, jež tuším v konci, v pádu,
než první hranice z těch vašich zaplápolá,
já Boha poprosím, by bleskem sklál vás zhola;
neb pro vás méně jest i pro všecek rod lidský
smrt vaše, než ten krok na dráhu hroznou vždycky!

Torquemada
(stranou).

Ó, smutné zchabnutí to ducha samotáře!
Ten „svatý" nechápe mne.

František de Paula.

Člověk žije daře
vše láskou. Bratrem jest a přítelem. Co vadí?
Má člověk vědět, proč, když mravence kde shladí.
Bůh duchem lidským nám dal křídlo do stvoření,
a člověk nesmí pak ni v stromů živém chvění
ni v květu, v moři též, ni ve vlně, ni vzduchu
v plen smrti vydati, co živé tam jest v ruchu.
Lid volnou práci měj, háj mějtež ptáci všeci,
všem mír. Pryč s řetězem! A pryč též s každou klecí!
Když člověk katem jest, Bůh byl by jenom tyran.
Kříž evangeliu a k meči patří koran.
Vše zlo jen rozveďme, ves žal a stinné zmary
ve blahořečení na této země tvary.
Kdo bije, chybit může'. Jen nikdy nebít, synu.
Zvouť popraviště již ku dost strašnému činu.
Smrt Bohu ponechme. Ah, užívati hrobů!
Ta smělost! Dítě zde, i žena, pták vši dobu
i květ plod posvátný a požehnán je světu.
A cítím, ve mne jak to věčné vzplane k vznětu,
když ve dne v noci též já s vrchu toho v slasti
svou slavnou modlitbou se rozpnu nad propastí.
A papež papež jest. Jej třeba nejvýš ctíti.
Vždy, synu, odpouštěj, a naděj třeba míti,
nic nebít, nepronést též ortel drakonický,
a má-li pokání být za hřích, smyje vždycky,
se káním, modlitbou. Toť zákon můj i nebe!
Kdo ctí jej, spasen jest.

Torquemada.

Ty nespasíš než sebe!
Co, starče, druzí však? Ah, věčný duší páde
v noc i den, otče můj, co minuta se klade,
v klín pekla, studnu, jež jak jícen zeje v šeru.
Do hrůzy, do ohně! Ah, ty se spasíš věru!
Co s lidmi počněš však? Jste přece bratři titéž.
Ty žiješ tiše sic, jíž jabka, ořechy též,
jak Anselm neb Pacôme ve libské poušti palu,
a to má dost mít svět! To ještě získá chválu!
A strašno není nic! Stín, peklo, zatracenci,
co z všeho stane se, když's schopen ku sentenci,
s tvým ložem ze slámy a džbánem vody? Dětem
tak možno žíti jest, však není žít to kmetem.
Ty nemáš v sobě přec jak Bůh ten všemohoucí
to obří otcovství, to svěcené a vroucí.
A lidská rodina, což za nic tobě svědčí?
Vždyť ošetří se býk, i psi se také léčí!
A člověk ohrožen! Ty nemáš více citu
a žiješ ve světě jak ve svoru čtyr zdí tu.

Ty svazy tisíci již necítíš, že's spjatý
k strašnému člověku, jenž hříšník jedovatý,
jenž vleče v doupatech i na vrších, kde chodí,
své velké neštěstí, z kad zločiny se rodí.
A z těch všech zločinů tě žádný nemůž' chytit!
Jak! Vida živoucí jít kolem, nepocítit,
že's k černým stínům těm svým zjevem blíže přivát?
Ah, ruce vzepneš ty! Ah, žalmy začneš zpívat!
Ah, od oltáře ty jdeš ke kříži a zpátky,
od spousty kamení ke kusu z dřeva látky.
Však tím se samotíš. Neb kde vše v spád se řítí,
a hyne povinnost, tam, kmete, chátru zříti.
Vždyť svatá povinnost a přísná, nesmířená
ta svědí v svědomí jak rozžhavená pěna.
Vás váže povinnost na klášter, na samoty,
k vám křičí: Na pomoc! Teď lidstva dbejte psoty!
Teď myslit na lidstvo! A nespěte již! K činu!
Ty děti zhynou vše, ó, nebe! v plamu klínu
ty ženy, starci též a mužů rod též vznícen,
všech duše zhltit má snad Sodomy té jícen?
V běh! Vzmachy sekery ty zatracence spaste,
a mocí cestu jim, jež k ráji vede, razte!
Hle, kmete, to jest to, proč člověk v světě žije.
Tvůj zákon jasnost jest; můj zákon tajemství je.
Ty jsi jen naděje, však já jsem, věz to, spása.
Já Bohu pomáhám.

(Po několika okamžicích objevil se člověk na prahu brány. Jest také stár a šedivé brady. Má v ruce lovecké kopí a má na krku kříž s třemi rameny. Jest oděn všecek v šat lovecký ze zlatého brokátu a na hlavě má vysokou čapku ze zlata s třemi kruhy perel. Na pásu má trubku. Byl poslední slova Františkova de Paula slyšel a poslouchal, co mluvil Torquemada. Propukává ve smích.)

Výstup třetí.

Předešlí. Lovec.

Lovec.

Mých hudců četná chasa
mne nepobavila by víc, než vy tu, syni.
Chci rád vás poslouchat. Tak vidím ve vás nyní
dva blbce. Z lovu jdu z tad, houšť kde přehluboká.
Tam psy jsem umístil a tenata i oka
a řek' jsem: Půjdu výš, tam spatřit toho muže.
Jsem tu. Ah, vaše řeč mne pobavila. Nuže
žít bylo nudou by, jen tím snad kdyby bylo,
co vy jste pravili.

(Popojde, přeloží ruce a patří jim ve tvář.)

Bůh, jest-li, mlčí milo.
Sic, stvořit člověka kus mistrův zrovna není.

Však červ jak v užovku se mění, jak se mění
plaz v draka, a ten drak zas přejde ve Satana,
to vtip jest.

(Popojde o krok k Torquemadovi.)

Tebe znám. Tys Torquemada. Vstana
spěš odtud v domov svůj. Tvou žádost mám, toť hlavní,
a schválil jsem ti ji, jeť velká myšlenka v ní.
Já smál se jí. Však vrať již do Španěl se v klidu.
Já rozdám vnukům svým vše statky mojich židů.
Vy dva jste ptali se, nač v světě naše žití?
Dvé slov mých dí to vám. Nač pravdu zatajiti?
Žít u mne rozkoš jest. Neb já, nač mluvit dlouze? —
nic nechci mimo svět a v světě sebe pouze.
Kdož jedno slovo zřel plát všemi druhy prismy?

(K Františkovi de Paula.)

Tvou věcí modlitba, mou slasť.

Torquemada
(pohlížeje střídavě na Františka de Paula a na lovce).

Dva egoismy.

Lovec.

Tak zhnětla náhoda kdys popel v směs pln sloty.
Tím směsem člověk jest. Já sám, jenž tak jsem z hmoty.
jak vy zde, byl bych hňup, kdy váhal bych, byl hluchý,
když rozkoš prudká tak, tak dráždí naše tuchy,
bych v rozkoš nezakous' si chvatem v nočním čase
a neokusil vše, než všecko prchne zase.
Být šťasten především! Já v svoje služby beru
to, co zvou zločinem a co zvou hříchem věru.
Mně smilstvo předsudkem. Vrah snad je příjemný host,
já ctím též svědomí, když dávám jemu výhost.
A víte, dcera má že kdyby krásná byla,
by za milenku ji mé lásky vznesla síla?
Ah tak! Však byl bych hňup. Vždyť nejprv třeba přece
bych živ byl. Tažte se jen sokola, co vece,
a orla, krahujce, zda maso, které žerou,
jest dovoleno jim a z kterých hnizd je berou.
To, že vy nosíte háv černý nebo bílý,
vy mníte, nejapní že jste a v bázeň vžilí,
a zrak pak klopíte před obřím štěstí darem,
jež vesmír štědří nám, když šílenství žhne žárem.
Nuž dovtipme se jen a užijme jen času.
Nic není po smrti, tož dobře, žijme, k ďasu!
Sál, v němž byl ples, pad' v rum, se katakombou stává,
a duše mudrce se tančíc k hrobu dává.
Můj připravte mi kvas. A dnes-li ještě radno,
by jed byl kořeněn i jiným, staň se snadno.
Co život jiných mi? Já svým jen žiju žitím.
Jsem pustý, žhavý hlad, jejž nikdy nenasytím

a svět jest pro mne plod, jejž pozříti smím, kdy chci.
Tě, Smrti, zapomnět! Tě, Bože, neznáti chci!
Živ v chvatu šťasten jsem. A mrtev? Útěk štěstí!

František de Paula
(k Torquemadovi).

Kdo jest ten bandita?

Torquemada.
Toť, otče, papež jesti.

(Pokračování.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

(Pokračování.)

II.

Po polednách vysvitlo slunce z lehkých mráčků a zatopilo Mezilesí svými chladnoucími paprsky. Před baráky objevili se Mezilesští. Seděli buď na lávkách nebo na balvanech po různu trčících. Mužští byli bez kabátů, ženské bez kazajek. Hovořilo se, ale tiše, nehlučně. Jakoby jim dechu k hlasitější rozmluvě nebo k zasmání scházelo. Červené, zdravé tváře nebylo viděti. Ani ty malé děti, jež pobíhaly v houfcích, nepočínaly si rozpustile, nejevily živou neposednost. Únava dívala se všem ze tváří. Nastavovali svá těla slunečnímu světlu, aby rozproudilo jejich krev a zahřálo jejich vyschlé, měkké svaly. Někteří zvedali se, aby vyšli se podívat na svá políčka, nebo aby prohlédli si, pasou-li větší děti dobře krávy a kozy.

Před hospodou seděla rodina Špicova, starý kupec se ženou, oba již vetší a staří, ale se známkami blahobytu na svých tvářích. Vedle nich syn a dcera trůnili, oba v pěkných šatech, červeni a veselí, smějíce se pohrdavě, dívajíce se dolů do vsi.

Před chalupou Rozhorovou seděli oba manželé s Tomášem. Manča pásla plavku za vsí a měla přihnat až s večerem. Nepopřála si oddechu, starajíc se o kravku s něžností až úzkostlivou. Rozhora pokuřoval z dýmky a Rozhorová, majíc ruce přikryty zástěrou, ostře se rozhlížela po vsi. Někdy prohodila nějakou ostrou poznámku o tom či onom, ale Rozhora jen přikyvoval hlavou, a Tomáš nezdál se matku poslouchati. Někdy se podíval k fabrice, a jakby těžký stín padl na jeho duši, vzdychl si a sklonil hlavu hluboko k zemi. Bylo mu tu smutno, a chtěl už vstát, aby vyšel za ves a vyhledal Manču. Také s ním mnoho řečí nenadělala, ale jemu se jaksi ulevilo, když ji aspoň měl na blízku. Ale právě jako matka i on byl upozorněn na ruch, který nastal mezi dětmi shromážděnými dole na konci dědiny. Nechaly hry, a zvědavě zadívaly se na kohosi, jenž se k nim z vozové cesty blížil. Nic na něm nebylo

zvláštního, pouze jeho vojenská modrá čepice, jež mu furiantsky seděla na levém uchu. Byl štíhlý, pružného těla, červených, usměvavých tváří. Pod nosem měl černý knírek a vlasy měl v šístky sčesány. Díval se vesele kolem sebe, pošvihuje pravicí rákoskou a v levici nesa v papíře svázaný balíček. Od baráků ho poznávali, volali naň a pozdravovali. A on salutuje po vojensku, pokřikoval radostně, směje se, nevěda čemu.

„Ondřej," vydechl Tomáš, a červeň naskočila na jeho tváře. Byl příchodem bratrovým rozčilen a chtěl se pustiti mu naproti. Cítě však, že by mu nestačil, že by podle jeho boku tím nápadněji se odrážela jeho churavá postava, posadil se opět. Ale matka si už nesedla. Její oči se rozsvětlily, a cosi měkkého objevilo se v jejích tvrdých, ostrých rysech. Když Ondřej se blížil, popošla mu vstříc a s jakousi pýchou rozhlédla se po návsi.

„Vítám tě," povídala z daleka. „Tak jsi přece přišel?"

„Přišel. Pan hejtman si vybral jiného a mě pustil o měsíc dřív. Jak se máte?"

Políbili se, a Ondřej šel k otci, který vyňal dýmku ze zubů a tvář svou synovi nastavoval. Pak se ohlédl po Tomáši. Ten rozechvěn stál u lávky a všecek nadšen díval se na statného bratra. Ondřej se naň podíval a nezakrýval uleknutí. Když šel z domova, byl Tomáš zdráv, slabý sice, ale křepký, nejevě žádné choroby. Kdyby ho oči neprozrazovaly, ani by ho nepoznal.

„Ty jsi špatný, Tomáši," řekl upřímně. „Jsi po nemoci?"

„Ba ne, vysýchám," přiznával se nemocný a hrozně se lekl. Zbledl, a kolena se pod ním počala třást. Ondřej ho vzal za ruku, políbil ho zběžně a ohlížeje se po matce, ptal se, kde je Manča.

„Pase. Ale pojď dál, abychom tu nestáli na odiv lidem."

Všichni vešli do světnice. Babička seděla na kraji pece, nohy majíc dolů svěšeny a dřímala. Teď otevřela překvapeně oči a podívala se svým jedním okem na Ondřeje.

„Jak se máte, babičko," volal na ni Ondřej vesele.

„Dobře, synáčku, dobře," breptala, pátravě si ho prohlížejíc. „Není to Ondřej? Je, opravdu je. Můj ty synáčku, jak tě trápili na vojně?"

„Nic, babičko, dobře jsem se tam měl. Kdybych byl uměl německy, ani bych domů nešel. Masa jsem se najedl každý den, až mi nechutnalo, pivo jsem pil, doutníky kouřil. Na vojně je blaze. Já měl od pana hejtmana přáno, že se do smrti tak mít nebudu."

„Tak jsi maso jedl! A pil pivo! Kořalku taky?" Oko stařeny lačně se naň upíralo, a její ruce křečovitě se svíraly.

„To víte, a jakou dobrou. No, sednu si. Bolí mě nohy. Sem do té Siberie je kus světa. Máte něco jíst?"

„Uvařím ti brambory," řekla Rozhorová. Lesk jejích očí hasl, a její výraz stával se opět ostrý a neklidný. Ondřej se po ní podíval, jakoby se chtěl ptát, nemají-li co jiného. Upomenuv si však, že asi doma není líp, než když odcházel, svěsil maličko hlavu.

„Eh co, mám ještě dvě zlatky, vysloužil jsem si je na vojně, a nemám je proč šetřit. Dojděte pro trochu piva a nějaký salám. O suchu se špatně hovoří."

Rozhorová rychle sáhla po kazajce a natahovala ruku po penězích. Ondřej vytáhl sáček, v němž cinkalo trochu drobných, stříbrných peněz, a dal jí šedesát krejcarů. „To bude dost," podotkl, „něco si nechám na večír, až se podívám mezi kamarády." A zase peníze skryl do kapsy. Potom odložil čepici a balíček hodil do kouta k oknu.

„To je všechno, co si z vojny nesu," zasmál se. „Špinavé prádlo. Manča bude mít co spravovat. Je ještě svobodná?"

„Jak jinak, nebyla by doma, kdyby se vdala," odpovídal Rozhora, jenž si už zase zapálil dýmku a lokty se o stůl podepřel.

„Myslím, má-li už ženicha?"

„Nevím, neptám se jí na to."

„Nikoho nemá, já bych to věděl," připojil Tomáš, jenž s bratra očí nespouštěl.

„To se divím. Byla dost k světu, než jsem odešel."

„Ona je do dnes hezká," s jakousi pýchou tvrdil Tomáš.

„Podívejme se, nevěřil bych, kdybych neslyšel. Tady přece není hezkých holek nazbyt. Mimo ni a mou Nandu nebylo tu nic kloudného. No, Nanda to už taky asi ví, že jsem doma." A usmál se zálibně. Rozhora i Tomáš mlčeli. Tento sklopil hlavu, a uleknutí přelétlo jeho tvář. Ale Ondřej nic nepozoroval.

„A jak je ve fabrice?" ptal se potom, hladě si knírek.

„Stejně, jaks to znal, tak to je."

„Je to pěkná chasa. No, já lidem otevru oči. Viděl jsem kousek světa, leccos jsem si přečetl a leccos slyšel. My jsme tu o sto let pozadu. Já jim do fabriky nepůjdu, a když půjdu, musí jinak platit. Za to, zač jim tady lidé dělají, ani prstem nehnu."

„Čekají už na tebe, máš jít k namáčení."

„Ale, ale, zrovna pro to si mě vybrali? Proč ne, i to může být. Ale pod zlatku denně ani nehnu. To raději bych si našel službu."

„Pan adjunkt včera říkal, že by tě vzal do píly," sděloval Tomáš chvatně, vyhýbaje se pohledu otcovu.

„Nu, taky není k zahození. Plat tam sice není veliký, ale je tam stálá práce, a člověk se tam prací nepřetrhne. O tom všem si povíme zítra. Těším se na Manču. Ta mi poví všechno nejlépe. Ještě je to takový voják?"

„Ještě," přikyvl Tomáš radostně. „Ona se o nás všechny stará."

„Je to holka k pohledání, jen kdyby tolik neporoučela. Nu, teď jsem vysloužilý voják, a musí mluvit jinak. A co dělají úředníci? Jsou tu ještě ti staří?"

Vyptával se na toho i onoho, a mezi řečí přišla Rozhorová. Oči se jí svítily, a Tomáš, jenž ji dobře znal, věděl, že použila své posilky, aby se u Špiců napila kořalky. Jen kdyby ji nevzala na dluh! Jak by se o tom Manča dověděla, bylo by zle. Ona nic nesmlčí, a hádka by byla dozajista. Přinesený salám rozkrájen, a už se hlásila babička o svůj podíl. Ondřej u vědomí, že je hostitelem, vzal kousek a podal jí ho. Rozhorová sotva se zdržela výtky, proč tolik toho dává. Usmířilo ji nabídnutí synovo, aby si brala a pila. Rozhora bez pobízení odložil dýmku a sáhl po nepředvídané lahůdce. I Tomáš vzal si kousek, ale

ostýchaje se, nesahal po ničem více, třeba oči jeho smutně se dovolávaly pozornosti druhých. Pivo zmizelo pojednou, a veselejší nálada objevila se ve tvářích všech. Když zmizel džbán se stolu, ozvaly se venku kroky. Manča dověděla se od dětí, že Ondřej je doma, a neměla více stání. Přivedla plavku dřív než jindy, a sotva ji uvázala, vešla do světnice. Její tvář jevila radostné vzrušení, a pohledem plným radostného obdivu pohleděla na Ondřeje.

„Jak se máš, Mančo?“ ptal se vesele. „Ty jsi holka jako lusk. Kdy se budeš vdávat? Slyšel jsem, že ještě nikoho nemáš?“

„Dej pokoj s takovými řečmi,“ povídala zmateně. „Raději mi vypravuj o vojně, jak jsi se měl, co jsi tam viděl a zkusil.“

Ondřej povídal. Páté přes deváté, chlubě se a vyvyšuje stav, na který pamatovala ještě jeho čepice. Velice si na tom zakládal, že byl sluhou u pana hejtmana, který ho měl rád, a že míň zkusil než ostatní vojáci. Chvílemi lhal, chvílemi mluvil pravdu, a vida, jak má pozorné posluchače, rozpovídal se o mnohých podrobnostech. Přijímali jeho vypravování jako čistou pravdu, a byli by ho poslouchali ještě dál, kdyby hovor mimoděk nebyl zabočil na pole, které změnilo předmět zábavy. Ondřej se chlubil, kterak vojáci mají při všem přednost, a kterak vysloužilý voják dostane snáze místo než nevoják.

„Musím si promluvit s panem adjunktem,“ povídal důležitě. „Možná, že bych mohl dostat místo hajného. Střelec jsem, zvěři rozumím, a nebojím se v lese. Je to služba těžká, ale člověk na ni zvykne a má do smrti po starostech. Oženil bych se, aby Nanda na mě nemusela dlouho čekat, a pak bychom byli někde v hájovně pěkně živi.“

Manča podívala se naň překvapeně a pohledem zatěkala po ostatních, jakoby se divila, že jsou všichni ticho.

„Ty si ještě na Nandu myslíš?“ ptala se potom zvědavě.

„To se ví, snad si nemyslíš, že jsem se na vojně jiných chytal? Zažertoval jsem, zasmál se, ale jinak nic. Nejsem žádný větroplach,“ dodával sebevědomě.

„Nanda je vdaná,“ řekla teď Manča lhostejně. Ondřej vyvalil oči a podíval se na ni, nejistě se usmívaje.

„Taky jsi se naučila vtipkovat,“ ptal se zdrželivě.

„Mluvím pravdu, Ondřeji,“ pronesla důrazně. „Myslila jsem si, že ti to už řekli. Letos v masopustě měla svatbu. Vzal si ji skladník Holm. Buď rád, že to tak dopadlo. Pro tebe nebyla, dělá velkou paní a do fabriky už nechodí.“

„Nelžeš, Mančo?“ tázal se a mračil se vždy hrozivěji.

„Nevím, proč bych lhala. Domnívala jsem se, že ti to napsala. Ale nemáš čeho litovat. Povídali ve fabrice, že to Holma i ji už dnes mrzí.“

Ondřej neodpovídal. Zarytě se zadíval před sebe, a nenávist se blýskala v jeho očích. Bylo na něm znát, že zpráva, kterou uslyšel, hluboko se ho dotkla a způsobila mu větší bolest, než by se kdo mohl domnívat. Tomáš soucitně ho pozoroval, a Rozhorová s jakýmsi úsměškem po očku se naň dívala. Jen Rozhora, nezviklán ve svém klidu, kouřil a díval se před sebe. Manča jakoby bratrovi nevěnovala žádné pozornosti, upřela zrak svůj do okénka a pátravě dívala se kamsi do neurčita.

Za ticha Ondřej zle zaklel a udeřil pěstí do stolu. Vstal a chytiv čepici, mířil ke dveřím. Ale před nimi se zastavil a obrátiv se, zase čepici vztekle hodil na okénko.

„Dobrá, ať je vdaná," povídal těžce jako pro sebe. „Aspoň jsem volný. Naříkat pro ni nebudu. Ale ať mi teď někdo řekne, abych já byl hodný! Tohle mi udělat? Když jsem odešel, okrást mě i o to? Nemají na tom dost, že nás ve všem všudy okrádají? Že jsme tu živi jako zvěř a ne jako lidé?" Hodil sebou na lavici, a jeho tvář zčervenala. Rozpaloval se. Vědomí obdržené rány rozlévalo se jeho útrobami a mísilo se s jeho krví. Chtěl se přemoci, ale nemohl. Jeho mládí a čerstvé vzpomínky na volný život vojenský ve městě, tolik rozdílný od života v Mezilesí, vzdorně bily na jeho mysl. Cítil pokoření, kterého se mu dostalo, a nenávist rostla každým okamžikem. „Proto, že tu mlčíme a všechno snášíme, proto, že tu dřeme do úpadu a trpíme, co by na celém světě nikdo nesnesl, proto budou si myslet, že smí všechno udělat? Tohle jim neodpustím, a kdyby mě to život stálo, neodpustím. Měl jsem ve světě otevřené oči i uši a viděl i slyšel jsem všelicos." Křičel už ve slepé zlosti, a hlas mu přeskakoval, jak se přemahal, aby nedal na jevo lítost nad utrpěnou ztrátou. Ostatní mlčeli, a on vykládal si jejich mlčení za málo upřímnosti k sobě, za jejich nesouhlas a nelásku.

„Jste tu všichni takoví," vybuchl po chvíli vyčítavě, „dodáváte jim sami odvahy, aby směli dělat, co sami chtějí. Jinde by se postavili všichni a řekli, že si nedají líbit, jak se s nimi nakládá. Jinde drží všichni dohromady, scházejí se, a když jim někdo ublíží, ozvou se, až z nich strach jde. Ale tady, kdyby kůži s těla dřeli, ještě jim pomohou. Proč jste vy mi nepsali? Byl bych přijel domů a podíval se, odvážili-li by se to udělat."

„Za to nikdo nemůže, jen Nanda a Holm," řekla Manča chladně. „Nic bys tu platen nebyl. Nekřič darmo, ještě se ti budou lidé smát."

„Mně? Proč? Že takhle mluvím? Hoho, ty časy jsou už pryč, kdy jsem mlčel jako vy. Když se nikdo nebude ozývat, ozvu se já sám. A povídat budu stále všem lidem, že jsou blázni, že pracují ve fabrice za několik krejcarů, protože jim patří jiná mzda, kterou taky musí dostat. Ty povídáš, že za to nikdo nemůže! Všichni za to mohou, nejvíc ve fabrice. Proč si nevyberou jiné ženy? Proč sahají právě po těch, které fabrika nezabila? Myslíš, že jsem, než jsem odešel, byl slepý? Dobře jsem já jako ostatní věděl, že, které děvče za něco stálo, chtělo-li ve fabrice obstát a něco vydělat, muselo být rádo, ať s ním dělali, co chtěli. Zapři, že to nevíš. Myslíš, že jsem taky o tom nevěděl, jak tě dozorcové chytali, a za trest, že jsi nebyla jako jiné, strčili tě k balení, na nejšpatnější práci, mezi děti, abys hodně málo vydělala? A pak povídej, že oni nejsou vinni. Oni nás na všechny strany ničí, o všechno nás okrádají a myslí si, že si musíme dát všecko líbit. Ale, ať se nezmatou. Co já lidem povím, otevře jim oči."

„Dej pokoj, vyženou nás z fabriky," prohodila Rozhorová pohrdlivě. „Měl jsi raději přinést hodně peněz a ne takové rady. Ty nám nepomohou."

„Tak vy mluvíte všichni. Každý se leká, aby ho nevyhnali z fabriky. Co pak není na světě žádná jiná fabrika než v Mezilesí? Zač stojí tenhle barák? Musíte jen tady zůstávat? Všudy se najde živobytí, jen když se chce. A já vám povídám, že tady nezůstanu. Napřed se vypořádám s Holmem a potom půjdu. Trpte si, když chcete."

„To by bylo krásné!" vyjela Rozhorová podrážděně. „Co nám máš pomoci, budeš utíkat! Nevídáno, pro jednu holku! Namluv si jinou. Chystají pro tebe takové pěkné místo, a uvidíš, že se o ně připravíš. Já už toho dření mám dost. Od čeho bych měla děti, než aby se taky staraly."

„Pojďte se mnou, odstěhujeme se jinam. Uhlídáte, že hlady nezemřete. V tomhle si poroučet nedám." A vzdorně sahal opět po čepici.

„Jak je to v jiných fabrikách?" ozval se Rozhora klidně, jako by ostatní hovor nebyl slyšel. Otcův hlas, jenž velmi zřídka se na něco ptal, podivně účinkoval na Ondřeje. Zarazil se a, drže čepici v ruce, zvolna usedal.

„Docela jinak," řekl mírněji. „Měl jsem mnoho kamarádů, kteří pracovali v různých továrnách. Byli tam strojníci, zedníci, havíři, truhláři a Bůh milý ví jakých řemesel. Taky jeden ze sirkárny se mnou sloužil, pracoval někde na druhém konci Čech, a smluvili jsme se. Když jsem mu povídal, zač my tu pracujem, vysmál se mi. Blázni jsme. Tam, kde on dělal, byly mzdy třikrát takové jako u nás, a jak bylo postaráno o jejich pohodlí! Málokterý dělník se rozstůně, a který onemocní, má lékaře a dostává plat, aby měl z čeho být živ. My tu také připlácíme, ale to shrábnou úředníci, protože vědí, že se o nic nebudeme hlásit. Jinde žijí dělníci jako lidé, a my tu v horách máme živobytí jako zvěř."

„Změň to, můžeš-li," řekla Manča s hořkým úsměvem.

„Já sám to nezměním, musíme všichni se přičinit a pak to zmůžeme. Kdybychom všichni řekli, že nepůjdem pracovat, dokud nám nepřidají, viděl by každý, co by to platilo. Až bychom všichni jim řekli, že chceme být živi jako lidé, že chceme, aby jeden nebohatl, a druzí netrpěli hlad, lekli by se nás. Dnes jsou už jiné časy, dělníci se všudy hýbají a hlásí se o své právo. Kdybyste slyšeli, jak jiní dělníci mluví, teprve byste poslouchali. Kdo by tady nám mohl ublížit, kdybychom se vzepřeli? Bez nás fabrika za nic nestojí, bez nás sama sirky dělat nemůže, a my si můžem poručit. Ano, zrovna tak mi to kamarádi řekli, že, když nám sami nedávají, co nám patří, abychom si poručili."

„Myslíš, že ti ostatní půjdou s tebou?" otázala se Manča tiše.

„Já půjdu," zvolal Tomáš, jenž lačně chytal slova bratrova.

„Všichni půjdou," tvrdil Ondřej nadšeně, povzbuzen zvoláním bratrovým. „Až jim vysvětlím, že si tím pomohou, že jim bude líp, rádi mě poslechnou. A když ne, pak nezaslouží, aby je někdo politoval, a pak tu nechci zůstat ani hodinu."

„Nic nedokážeš. Darmo budou všichni na nás mít zlost. Ono se ti to z hlavy vykouří." Rozhorová vstala s lavice a šla si sednout na postel. Její zájem pro syna vyhasl. Netajila se svou rozmrzelostí, že syn, v jehož příchod kladla takové naděje, plete takové podivné řeči, které by mohly pány ve fabrice rozhněvat.

„Ať se vykouří, komu chce, co chce, mně ne," řekl úsečně a vstal nadobro. „Pojď se mnou, Mančo, trochu ven."

Vyšel před barák, ale už tak vesele se nerozhlížel, jako když domů přicházel. Zlost svítila se v jeho očích, a trpký rys tkvěl v jeho výrazu. Manča tiše stanula po boku bratrově. Zdála se být lhostejnou. Ale přece malinká rýha mezi obočími svědčila, že její duše úsilovně se čímsi zabývá.

„Mančo," začal Ondřej tlumeným hlasem, jakoby nerad začínal, „brala si Nanda Holma ráda?"

„Nevím. Nemluvila jsem s ní od té doby. Vím jen tolik, že si mi jednou stěžovala, jak ji otec nutí, aby si skladníka vzala. Slíbil všem z rodiny lepší výdělek. Vede se jim od té doby nejlíp z celé vsi."

„A co Nanda, nebránila se?"

„Těžko říci," pokrčila rameny. „Mně říkala, že počká na tebe. Ale potom najednou si lidé povídali, že Holm k Pubalům chodí, a že už je svatba ujednána. Jak měla na tebe čekat? Pubalovi byli zadluženi, Špic jim na dluh nechtěl nic dát, a Holm za ně zaplatil. Mohl bys ty jim tak pomoci?"

„Jsou peníze všechno?" utrhl se uraženě.

„Tady jsou," řekla zvolna a pevně. „Pomoz lidem z bídy, a pomůžeš jim víc, než nejlepšími slovy. Mně je jedno, co se tu stane, ale věř mi, Ondřeji, nic nedokážeš. Povídám ti to po kolikáté. Vidíš to u nás. Ať je výdělek, jaký chce, jen když je."

„K čertu s takovými řečmi," odplivl si zlostně. „Povídám přece, že jinde by také výdělek byl."

„Nepůjdou odtud," povídala stejně pokojně, nedbajíc jeho slov. „Kam by šli? Mezilesí stojí dávno, a kdo tu jednou zvykl, do kraje nepůjde. Nebráním ti, jdi, kam chceš, dělej, co chceš. Mně je všechno lhostejné. Ale napřed si všechno rozmysli, abys víc neublížil, než prospěl."

„Nic jiného neumíte, všichni. Třesete se před každým dozorcem jako před peklem. Ale ať. Mně je to jedno. Už jsem řekl, co si myslím, a budu dělat, co budu chtít." A přitlačiv si čepici na ucho, zamířil k hospodě. Táhl večer, a s ním chladno. Lidé se z návsi vytratili, a jen tu a tam objevil se někdo, veda z pastvy chuďoučké zvíře. Dusivé ticho spočívalo nad vesnicí, a obloha nevlídně dívala se na hřbet opuštěné vysočiny. Tenké praménky dýmu nesměle vinuly se z otlučených, nahnutých komínů, přilepených na roztrhaných, divně spravovaných střechách, slátaných ze šindele, došků, kůry a chvoje. Žádný hlahol nerozrážel vzduch, nic nesvědčilo o nedělním ruchu a povýšené náladě. Žádná touha po volnějším, rozpustilejším zasmání, po sejití se sousedy. Pestrá směsice děvčat a hochů v jiných vesnicích, oživující náves a humna stavení, hloučky chasy, putující po mezích a škádlících se v bujném rozšumění mladé krve, nic takového tu nebylo.

Jakoby olověná tíha únavy svírala nejen údy, ale také mozky Mezilesských. Bídou, vlekoucí se celá desítiletí, neúprosnou a neslitovnou, otupěly jejich čivy, a lhostejnost stala se jejich průvodcem. Ani nevěděli, jak bídný život žijí. Šli slepě stezkou, kterou považovali za přirozenou cestu, vlekouce okovy svého zbídačení bez reptání, jakoby ani nedovedli

jinak býti živi. Úředníci ve fabrice žili spokojený život. Neměli obav, že by poddaný lid se někdy vzepřel, že by někdy neposlechl, že by někdy dovolával se změny svého postavení a nových výhod. Dva strašné strážce měli na své straně, kteří pomahali ukovávati celé to lidské stádo k slepé poslušnosti. Jedním bylo přilnutí Mezilesských ke kraji, kde se zrodili. Uvykli tak nehostinným těm místům, že by se jinde ani necítili doma, že by je odevšad stesk vyhnal. Neznali jiný svět, leč tu vysokou planinu plnou kamení a močálů, obklopenou mořem lesů, které byly takřka hrází, střehoucí je před zátopou cizího světa. Slyšíce někdy vypravovati o širém, cizím světě, poslouchali rádi, a vše zdálo se jim být jako kouzelná pohádka, ale nic víc než pohádka. V hloubí svého srdce nevěřili, že by někde bylo líp, a bylo-li, že by oni mohli dojít jinde lepšího života. Komu by prodali své domky? Co by si ve světě počali bez peněz? Jakou práci by mohli konati, když nic neumějí, leč lepit škatulky a dělat sirky? Ne, ne, z Mezilesí oni nepůjdou. Ať zahynou tu jako jinde. Tupá resignace a víra, že všudy by je stihal týž osud, držela je v pevné kázni a nezlomném přilnutí ke koutu země, která macešsky se jim odměňovala.

A v čem tato přivinulost k hroudě dost pevnou nebyla, tam pomahala bázeň. Úředníci nikdy nesnížili se k lidu, nikdy nepátrali po jejich přáních, nedovedli ocenit jejich dobrých vlastností. Majitel sirkárny, německý průmyslník, sídlil ve Slezsku a za celé trvání továrny dvakrát se ukázal v Mezilesí. A to vždycky jenom na několik hodin se ukázal, že ho lidé téměř letmo viděli. A proč by také do toho nevlídného zákoutí chodil? Správec sirkárny byl vzdálený jeho příbuzný, knihy byly předkládány majiteli pravidelně ku prohlídce, a podvody byly tedy vyloučeny. Sirkárna se vyplácela, nesla výtěžek, se kterým byl svrchovaně spokojen. Kdyby bylo v Mezilesí víc lidí, třeba dvakrát tolik, byl by rozšířil závod, ale takhle nechtěl. K čemu volat cizí živly do pokojně vedeného závodu? Přinesly by s sebou ostřejší vzduch, volnější smýšlení, větší požadavky, otevřely by oči domácímu lidu, a pak by se tak pokojně hospodařit nemohlo. Lépe menší a jistý příjem, než velké starosti. Ať už úředníci a dozorcové něco pro sebe uhospodaří. Co na tom? Jen když majitel je stále kryt. Úředníci už v Mezilesí zvykli, někteří z nich sestárnuvše, byli nahrazeni jinými, kteří velmi záhy vpravili se do kolejí, jimiž šel život jejich kollegů. Nemajíce příležitosti hledat cizí společnosti, na sebe si zvykli a tvořili pevně ohraničenou společnost, jež zachovala si své zvyky i svou národnost, pohlížejíc na Mezilesské jako na druh polodivokého národa, neschopného vyššího života a nehodného každého, sebe menšího ulehčení. Drželi je v přísné kázni, a kde nestačil žádný prostředek, tam zavolali na pomoc krutého pomocníka, bídu. Buď budeš mlčet, podrobovat se, buď budeš pokorný, nebo ti vezmeme od úst chléb, vlastně těch málo prostředků, abys mohl býti živ. Kdo neuměl dobře poslouchat, dostal málo výnosnou práci. Přeložili ho ze sušíren, z místností vkládacích, kde sirky do rámu vkládány, do místností, kde sirky do balíčků byly rovnány, či kde balíčky ve větší balíky jsou skládány. A za čtrnáct dní byl nespokojenec zkrocen. Už se nemohl hnout. Udělal dluh u kupce,

který jej držel v klepetech a pevně jej svíral. Ve fabrice vyhodili mu při odevzdávání škatulek polovinu jako nepodařených, ačkoliv jich použili jako jiných. Jeho příjmy sníženy o polovinu, a s nedostatkem ubit jeho mozek, aby ho nepudil k tak smělým myšlenkám, aby mu víc nenapadlo hledat v jednání svých nadřízených nějaký poklesek.

Takový odstrašující příklad působil dlouho, a politické úřady nemohly si vynachválit, jaký pokoj je v Mezilesí. Nebylo tu ani potuchy po nepokojích, ani jediné číslo socialistických časopisů se tu nebralo, nikdy neměli tu četníci co dělati. Lidé se tu neprali, nekradli, nevzpouzeli proti svým představeným. Správa fabriky podávala o zdravotním stavu dělníků uspokojivé zprávy, sumou, byla to vesnice roztomilá, lepší než mnohá obec bez průmyslu. Jen občas bývaly malé mrzutosti s vybíráním daní a přirážek. Vzdor své tichosti špatně Mezilesští platili. Nevzpírali se platiti, nebyli hrubí, polekaně vítali exekutory, ale peněz neměli. Jedinou krávu či kozu jim prodati přece jen se nikomu nechtělo, protože oni slibovali uplácet a upláceli. Ale bídně, po malých částkách a stále pozadu. A na to se u úřadů mrzeli. Měli rádi pořádek, hněvali se na zbytečné obtěžování při počítání, na svéhlavost lidí, kteří nemohou si zvyknout vyhovět, jak oni si přejí. Dali také několikrát toho či onoho zavřít, na den, dva, ale ku podivu nikdo si nestýskal, byl spokojen se stravou a bez reptání nesl, proti čemu lidé z obcí blíž do kraje zle a veřejně reptali.

Domnívajíce se, že jednou zlomí celý ten odpor, dali si od správy fabriky oznámit, co tam dělník vydělá, a co může vydělat celá rodina týdně. Správa sdělila ceny, a sice takové, jaké dostávali dělníci cizí, kteří řídili celou práci, a kteří se ani za dělníky nepovažovali, počítajíce se mezi dozorce. Úřadům šla hlava kolem, v jakých penězích jsou Mezilesští zasypáni, a na rychlo vypraven exekutor s assistencí, aby při výplatě vymohl na lidech poplatky.

Tento ostrý pokus měl však mrzutý výsledek. Jednak dopadala výplata jinak, než si vůbec mohli myslit, a vedle toho Špic se proti tomu jako proti nezákonitosti ohradil. Když exekutor vezme lidem peníze, co zbude na něho? A on přece odvádí takové velké daně, platí víc než dvacet baráčníků, a nesmí dovolit, aby byl zkrácen. Sešlo tedy s toho, a Mezilesští byli připraveni o chválu, že jsou skrz na skrz spořádaní lidé. Chybička jim přece zůstala. —

Ondřej vešel ke Špicům s rozjitřeným nitrem. Přemahal se, aby nedal nic znát, ale nedovedl přemoci se, aby mohl zajistiti, že nevybuchne. U Špiců byly vedle krámu dvě místnosti. Do prvé, do které se chodilo hned z krámu, chodili dělníci. Byla dle toho upravena. Holé, drsné stoly a lavice kolem nich. Podlaha byla dlážděna cihlami, a v koutku stál litý bubínek, ve kterém se v době mrazů na večer zatápělo. Za touto šenkovnou byl útulně upravený pokojík, kde bylo kasino úředníků. Chodilo se sem dveřmi ze síně, kudy byl také vchod k soukromému bytu Špicovu. Dvojité dveře oddělovaly kasino od šenkovny, aby při otevírání nebylo slyšeti ani viděti z jedné místnosti do druhé. Špic to tak zařídil na přání pana správce, jemuž k vůli mnoho udělal. Úředníci byli stálými a dobrými odběrateli Špicovými a měli v rukou moc ho

zkaziti. Kdyby si byli přáli, hned by se byl ve vsi objevil konkurent, jenž by si snadno mohl postavit nový hostinec, a kam by chodili úředníci, tam by chodit musili ostatní lidé. Bylo tedy postaráno, aby se páni s tím pohrdaným, bídným lidem nikde blíže nestýkali.

Dobře to tak bylo. I pes, když vidí svého pána jíst a cítí, že jest to něco, co by také jemu chutnalo, stává se dotěravým, a netají se lačnou žádostí něco z toho ukořistit. Páni úředníci svou samotu oslazovali si všelijak, když nemohli jinak, aspoň různými večírky za nejrůznějšími příčinami pořádanými, tu na oslavu narozenin, tu ke cti toho či onoho německého muže. A při té příležitosti nepovažovali za vlastizrádné za peníze v Čechách vydělané dávati si od pana Špice objednávati soudky dobrého vína, výborných piv, lahůdky a delikátní doutníky. Pro Mezilesské to arci nebylo, a k čemu by tedy měli se na to koukati? Zvávali k takovým zábavám nejbližší lesníky, ale ti obyčejně nepřicházeli. Návrat v noci domů nebyl nic příjemného. Jen Klváň chodíval někdy mezi ně, nikdy však na jejich zábavy. Ale tu a tam vešel, chvíli zamračeně poseděl a bavil se víc pozorováním než hovorem. Neměli ho rádi, ale přece ho rádi vítali, jakoby jeho tvář, kterou zřídka vídali, přinášela jim ulehčení a rozptýlení. —

Klváň v té době, kdy vešel Ondřej do šenkovny, seděl v kasině. Přišel také před chvílí a, dýmaje svůj obyčejný tabák, který pánům neustále čpěl, díval se zlostně před sebe. Úředníci se teprve scházeli, a ti, co byli přítomni, četli noviny, které poslíček nedávno přinesl. V jednu chvíli, když Špic přecházel z pokojíku do šenkovny, nadzvedl Klváň hlavu a naslouchal. Zdálo se mu, že slyší nějaký známý hlas. Když se Špic vrátil, zavolal si naň.

„Kdo je to tam?“ ptal se.

„Sedí tam několik domácích lidí. Je mezi nimi nový host, Rozhorů Ondřej. Vrátil se z vojny a teď jim vykládá.“

„Tak Ondřej to byl,“ zahučel jako pro sebe a vstával. Musí se naň podívat. Cosi milého, známého hnulo se v jeho srdci, a, nedbaje udivených pohledů úředníků, vešel do šenkovny. Ondřej seděl na lavici mezi ostatními, čepici maje do týla sraženu, před sebou sklenici piva a v ústech doutník. Kolem něho seskupeno bylo asi šest Mezilesských domkářů, kteří přišli vypít čtvrťák kořalky. Jeden z nich, vdovec Vejvoda, který bydlil v podruží u Pubalů, byl už hodně napilý a usmíval se blbým úsměvem své široké, nezdravě bílé tváře. Když adjunkt vešel, zarazili se všichni, a Ondřej sahal po čepici.

„Jdu se na tebe podívat,“ povídal Klváň přátelsky a natahoval k Ondřeji ruku. „Jak jsi se měl?“

„Děkuji za optání, dobře. Teď jsem tuhle kamarádům povídal, že bych šel hned zase na vojnu. Tam se aspoň člověk do syta nají, ale tady jsou lidé živi, až jde z toho hrůza.“

„Špatně, právě, že špatně,“ kýval Vejvoda.

„Vrátil jsi se nějak nakvašený, ale ty schladneš. No, o tom nebudeme spolu hovořit. Říkali ti doma, že bych ti našel místo na pile?“

„Říkali. Tuze rád bych tam šel, ale naši se bojí následků. Tady panuje samá msta. Připraví člověka pojednou o všechno, a bránit se není kde.“

„Holku mu přebrali, Nandu,“ breptal Vejvoda a zasmál se široko otevřenými ústy. Druzí se také maloučko zasmáli, jen Ondřej zůstal zamračený.

„Taky pravda,“ rozkřikl se náruživě. „Holka byla má, slíbila, že na mě počká, a čekala. Ale potom, když bylo zle, povolila, musela povolit. Jí to za zlé nemám, ale s těmi druhými se vypořádám. U sta hromů, nebyl bych vysloužilý voják, abych to nechal jenom tak.“

„Takhle nic nesvedeš,“ řekl Klváň suše. „Kdo chce něco dokázat, musí málo křičet a víc jednat, pamatuj si to. Rozmysli si to dobře, chceš-li jít na pilu, a vzkaž mi. Poptal bych se na lesním úřadě. A koukej, ať Manča na tebe nežaluje.“ A už odcházel, jakoby se bál dále s Ondřejem hovořit. Ten se díval za ním, zmaten jeho úsečnými slovy. Pamatoval se dobře na Klváně, věděl, že nadarmo nic neřekne. Jeho poznámka, že musí málo křičet a víc jednat, zajela do živého. Má pravdu, křičel tu všelicos, ačkoliv Špic kolem stále chodil. A že Špic všechno pánům odnese, bylo známo. Zamrzelo ho nyní, že adjunkt před ostatními ho napomenul, a pravdivě napomenul. A také to ho netěšilo, že mu kladl na srdce, aby Manču nehněval. Manča je sice hodná holka, ale, aby on, vysloužilý voják, podle mladší sestry se řídil, to přece nemůže být.

„Je to morous,“ řekl po chvíli nevrle jako na své obhájení. „Má mě pořád za chlapečka.“

„Ale dobrý je to člověk,“ povídal baráčník Smutný, přikyvuje sám sobě hlavou. „Co by na něm bylo, vedlo by se nám líp. Nestydí se za člověka, promluví s ním a zamhouří oko, když chytí v lese na chvoji.“

„On se vyhne, aby člověka neviděl,“ tvrdil Bílý, hubeňoučký, malý mužík, bezzubý a holohlavý, ale živější než ostatní.

„Neříkám, že by nebyl hodný, ale taky všemu nerozumí. Nemám prý křičet! Kdo by nekřičel, když se něco takového stane? Slyšeli jste od Vejvody, že Nanda opravdu chtěla na mě čekat, že to udělala ze strachu, aby Holm všecky z fabriky nevypíchal. Rád bych věděl, kdyby byl pan adjunkt na mém místě, co by on dělal.“

„Postřílel by je,“ zubil se Vejvoda, kterému rozhořčení Ondřejovo dělalo švandu.

„Zasloužili by si to. Ale ať mě nikdo nemá za hloupého, někde jsem byl, něco viděl a slyšel. Nejsme blázni, že všechno trpíme?“ Snížil hlas a, nahnuv se nad stůl, rozhlédl se po svých společnících svítícím se pohledem. Přikyvovali, ale nikdo z nich nepronesl ani slova. Klopili oči a naslouchali, nejde-li Špic.

„Já vím, že se bojíte, a nemám vám to za zlé, ale dejte si ode mně také něco říci. Najednou se to zlomit nedá, a několik nás také nic nezmůže. Budeme-li všichni stát při sobě, co se nám stane? Bát se nás budou, jako my se bojíme jich. Myslíte, že vám lhu? Jděte do města, nebo čtěte noviny. Z těch se dovíte, na kolika místech postavili se dělníci a řekli: Tohle a tohle nám dáte, sice jinak nebudeme pracovat.“

„A dali jim?“ ptal se chvatně Bílý.

„To se ví, že dali, a rádi. Představte si, že jim fabrika nese peníze jen tak dlouho, dokud se v ní pracuje. Když se nepracuje, zahálí fabrika,

a nenese nic. Takových věcí se páni bojí a budou se bát i tady. Ale musíme na to všichni."

Špic vešel a pátravě se po nich ohlédl. Ondřej podíval se naň nedůvěřivě a zamlčel se. Obchodník postál a potom opět odešel.

„To je taky jeden zrádce, který je proti nám. Musíme kupovat, co nám dá, a co se tu řekne, donese pánům. Pro něho by taky bylo na čase něco nalézt, aby lidi nedřel. Ale teď smí dělat, co chce. Za ním stojí páni, a při kom jsou oni, při těch je všechno. Jak si postavíme hlavu pánům, zkrotne taky on."

„Hezky všechno povídáš, ale nevím, nevím," zakroutil Smutný hlavou. „Je zle o groš, a kdo bude chtít zahálet? Já bych, kdyby všichni šli, taky proti tomu nebyl. Ale musí jít všichni. Sám sebe neokradu."

„Vždyť říkám, že musí všichni. Nebojte se, mám to dobře sestaveno. Uradíme se, a až bude k tomu čas, ozveme se. Neptejte se, jak to jimi hne. Pak začnem my dělat pány."

„To bude švanda," chechtal se Vejvoda. „Poroučet budeme. Jen, budou-li poslouchat."

„Musí. Žádné strachy, hoši, a zatím mlčet o tom. Jde o nás všechny. Vy tu pijete bídnou kořalku, a ani té se nemůžete napít, jak byste si přáli. Poctivého jídla neokusíte celý rok, a že nás fabrika o zdraví okrádá, to nemusím povídat. Kdo nevěří, ať se přijde ráno podívat, až půjdeme do práce. Co tedy ztratíme? Bídu bídou nevyženeme, tu musíme vyhnat něčím jiným."

„Tohle je řeč, tak máme mluvit," přikyvoval Bílý živě. „Je mezi námi dost bab, ale když to všem takhle vyložíš, čerchmant by v tom byl, aby si nedali říci. Ale pozor, Ondřeji, aby tě nečapli. Jak budou cítit kouř, budou hledat oheň."

„Nejsem tak hloupý, abych se dal chytit. A když mě chytí, oni mě zas pustí. Vyhnat mě z Mezilesí nemohou, a budu mluvit, co budu chtít. Ale především se vypořádám s Holmem. Starat se, aby lidem přidali, to ne, ale nevěsty jim brát, to ano."

„Prosím tě, mnohá se třese, aby si jí páni všimli," procedil Smutný mezi zuby. „Kouká, aby dostala na nějaký hadr, aby jí dali lepší místo. Kolik takových holek já znám! Mohou páni vyjít před fabriku a kyvnout prstem, budou jich mít, kolik si jich budou přát."

„A na to se můžete dívat?" křikl Ondřej, zapomenuv na svou opatrnost. „Cakryš, já se dovědít, že by některý na naši Manču sáhl, zabil bych ho, na mou duši, zabil." A udeřiv pěstí do stolu, zrudl ve tváři.

„No, no, pomalu," bručel Vejvoda, jemuž ze skleničky kořalka vystříkla.

„O Manču se neboj, ta je sama dost veliký rytíř," chechtal se Bílý. „Ta už jich několik vyplatila. Tu by oni rádi, třeba všichni, ale ona má tvou hlavu a odbývá je jako školáky. Však za to sedí mezi dětmi a balí páčky. Jiná na jejím místě by si vydělala peníze, hezké peníze, že by byla živa jako v ráji."

„Za to ji mám rád," velebil Ondřej pyšně. „Není jako jiné, a mohla by být. Mimo Nandy žádná se jí nevyrovná, či ne?"

„Právě, právě," svědčil Bílý horlivě. „Tuze čiperná ženská a jako sýkorka. Radost je se na ni podívat. Staří říkají, že dřív bylo tady dost takových, ale teď je jich pomálu. Fabrika každé krásu sežere. Škoda jí bude, až se jí něco chytí. Silačka není, a může každou chvíli pokašlávat, až dokašle. Tomáš to taky tak dostal."

„Což Tomáš, ten má do smrti jako z hráze do rybníka," povzdychl si Ondřej, zalit náhlou truchlivostí nad brzkým koncem bratrovým. „Lekl jsem se ho, když jsem ho viděl. Povídal taky, že to má z fabriky."

„Všichni to tak dostali. Jsou v sušírnách, je tam jako v peci, a každé chvíle musí vyběhnout ven nebo do jiného sálu, kde klapou zuby. K tomu se nalokají síry, a kdo nemá dost zdraví nebo není starší, každý to odnese. Kde jindy bylo u nás o takových nemocích co slyšet! A teď tu hnijí lidé za živa, buď na plicích, nebo na kostech. A za to nedostanou, leda trochu toho jídla, a to ještě všichni ho nemají tolik, aby měli dost."

„No, změníme to tu, dozajista. Už se na to těším, jak budou se dívat, až jednou . . ."

Dveře se otevřely, a v nich se objevil Špic. Za ním však vešel ještě někdo. Byl to Holm. Převyšoval Špice o hlavu. Byl kostnatý, hranatý noháč, s řídkými světlými vousisky a nízkým čelem. Vlasy měl krátce přistřiženy, zježeny, a široký rozpláclý nos trčel z jeho čtyřhranné tváře. Když vešel, zastrčil si ruce do kapes a podíval se napilým úsměvem po přítomných. Naposled utkvěl pohledem na Ondřeji, prohlížeje si ho s jakýmsi veselým zájmem. Bylo na něm znát, že už hodně pil a že přišel s určitým úmyslem.

„No tak, jak je, Ondřeji?" začal lámaně. Byl v Mezilesí už dlouhou řadu let, přišed sem s otcem, který byl továrním pilařem a zemřel před dvěma roky. Lámal němčinu dosud a platil za hrubého, ale dost dobrosrdečného člověka.

Ondřej podíval se naň napřed s pouhým udivením, necítě žádné zlosti. Bylo mu pouze podivno, proč sem jde a proč se ho táže. Ale hned v zápětí hrnula se mu krev do hlavy. Zaťal pěst a vyskočil.

„Co je ti po tom?" křikl vášnivě. „Kdo tě sem volal?"

„Ty tykat?" podivil se Holm a vyvalil naň oči. „To ne, od tebe si tykat nedám. Ty jsi sprostý chlap, a já jsem úředník, víš to?"

„A přece ten úředník byl rád, že tomu sprostému chlapu nevěstu ukradl. Myslíš, že nevím, proč jsi přišel? Chceš se mi vysmívat, ale dej pozor, nedráždi mě. Mám tu sklenici, a jak mi ještě něco řekneš, máš ji v hlavě."

Třásl se zlostí, a jeho pružné tělo všecko se chvělo pod návalem rozbouřené krve. Holm díval se naň stále svýma vytřeštěnýma očima, jakby ho nechápal. Teprv, když Špic přiskočil k Ondřeji a položil ruku na jeho rameno, uvědomil si, že stojí před Ondřejem jako zahanbený chlapec, ačkoliv ho přišel poškádlit. Špic přišel před chvílí mezi úředníky a tu se smíchem vykládal, že Ondřej drží dělníkům kázání, očima koulí, zuby skřípe a zle se na Holma troštuje. To bylo znamenim k rozpustilé

veselosti. Úředníci počali si Holma dobírat, že bude muset z Mezilesí utéci, nebo svou paní hlídat, aby ji Ondřej neunesl. Holm byl v dobré náladě. Lichotilo mu, že došel tak všeobecné pozornosti, a že i o jeho paní děje se zmínka. Úředníci dost chladně přijali ji mezi sebe, že se Holm neodvážil s ní konat u druhých návštěvu.

Aby žert učinil ještě veselejším, vstal Holm a zamířil ke dveřím do šenkovny.

„Podívám se na toho lva, roztrhá-li mě,“ povídal, záře radostí. Smáli se ještě víc a, nechavše pootevřeny dveře, poslouchali, jakou švandu Holm provede. Klváň, sedě za stolem, mračil se jako peklo, ale ani sebou nepohnul. Díval se před sebe a, drže v pravici dýmku, levicí si potrhoval vousy. Tlumený smích přítomných ho dráždil, ale on jakoby nedbal. Za to ale zbystřeným sluchem poslouchal, co se děje.

Náružívý výkřik Ondřejův stlumil u úředníků smích. Teď se jejich smích proměnil v kyselé zkřivení rtů. Ale žádný neporušil ticho. Čekali, až jak to dál dopadne. Holm mu musí důkladně odpovědět, sice by byl baba a zasloužil by pokárání, že od takového sprostého chlapa dal si takové věci říci. Bude-li potřebí, pomohou mu poučit vyzývavého hocha o něčem jiném.

„Ty spratku, ty mi budeš vyhrožovat?“ zařval teď Holm a šel se zaťatými pěstmi na Ondřeje. „Víš, co jsi řekl? Chlapi, bijte ho.“

Dělníci bojácně pohlédli na skladníka a potom na Ondřeje, ale ani se nehnuli. Strach a úzkost dívala se z jejich očí.

„Tak vy ne? No počkejte, to se vám nevyplatí. Pane Špic, podejte mi karabáč nebo hůl, já ho zmlátím, až mi pod nohama ležet bude.“

Pan Špic k podobné službě neměl valné chuti. Rozpačitě přešlapoval a volal na Ondřeje, aby šel pryč, aby se neopovažoval sem vícekráte chodit. Ale Holm mezi to křičel vždy zběsileji, aby mu dali hůl, že toho spratka zabije. Mezitím stál Ondřej tiše, s hlavou mezi ramena přikrčenou, jako kočka svítě očima, připraven každé chvíle skočit po Holmovi. Jak mu prsty křečovitě se trhaly! Jak se v něm probouzela zvířecí touha bít toho ničemu, který přišel pošlapat jeho čest, až by cítil teplou jeho krev na svých prstech! Jen ať se k němu přiblíží! Do hrdla se mu zatne a rozbije mu ta utrhačná ústa. (Pokračování.)

VEČNÝ ŽID.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

JOSEF PAULÍK:

Slovinské písemnictví nové doby.

Jižní literatury slovanské datují svůj rozvoj do dob nejnovějších. K rozvoji tomuto a ocenění snah jednotlivých literatur jihoslovanských nebrán u nás bohužel náležitý zřetel. Tím stalo se, že známe sice zevrubně literatury polskou a ruskou, o slovesnosti slovinské, chorvatsko-srbské a bulharské nejsou však představy naše dosti jasny. Příčiny zjevu tohoto dlužno hledati hlavně v tom, že slovanské literatury východní byly nám jednak bližší a přístupnější, jednak byly nám vzhledem k vyspělosti, mohutnosti a dávnější dokonalosti, jež v době našeho probuzení hraničila již s klassicismem, vždy bohatým pramenem, z něhož čerpali jsme často pro své vlastní písemnictví.

Za dob Kollarových byly styky naše s Jihoslovany mnohem čilejší a vřelejší, o čemž podává mnohý důkaz doba t. zv. illyrismu. Nadšení, jež vyvolala doba tato mezi námi a Jihoslovany, během let utuchlo, a přestaly také vzájemné snahy a styky literární mezi Slovany západu a jihu. Co z těchto vzájemných styků zbylo, jsou pouhé, sporadicky se vyskytující záznamy o tom kterém literárním zjevu, nějaký překlad a nic více. Myslím, že snaha udržovati stále vzájemné styky utuchla více mezi Čechy, nežli mezi Jihoslovany. Tito všímají si dosud zjevů naší slovesnosti s pozorností mnohem větší nežli my literarních zjevů jejich. Krátce pověděno, zdá se, že jsme my Čechové v literatuře poněkud zpánovatěli a že se rádi díváme s patra na snahy menších národů slovanských. Leč dosti výčitek.

K menším literaturám jihoslovanským náleží písemnictví slovenské, aneb, jak u nás obvykle říkáme, slovinské. Jest zcela pochopitelno, že národ, jenž jest sevřen se tří stran cizími živly, rozdělen do sedmi různých zemí (Krajiny, Štýrska, Korutan, Uher, Gorice, Istrie a Benátska), roztříštěn politickými, zemskými a říšskými hranicemi, národ, jenž postrádá kulturní samostatnosti, jenž nemá vlastní šlechty ani valné opory v kruzích rozhodujících — nemůže také vynikati literaturou velikou a rozsáhlou. Ale to dlužno a nutno Slovincům přiznati, že přes tyto všechny nepříznivé okolnosti národního bytu, přes úsilovné snahy germanisační, ničivé a utlačovací pracovali a domohli se na poli literárním seč byli, a že by žádný jiný národ za podobných okolností více nevykonal. Vše, co dosud bylo v literatuře slovinské vydáno, ať to bylo z oboru poesie, prosy neb prací vědeckých, nese na sobě pečeť solidnosti, píle a svědomitosti.

Slovinská literatura nacházela se v dobách minulých a dosud se nachází v postavení velmi nepříznivém. Někteří ruští literární historikové dívali se na literární tvorbu slovinskou okem velmi nedůvěřivým

a považovali ji za „poslední vyšlehnutí dohořívajícího ohně".*) Tomu však není tak. Slovinci nejen že pracují s plným úsilím o povznesení svého písemnictví, ale oni podali hlavně v posledních letech skvělé důkazy, že národ byť malý a zbavený mnohých vyšších prostředků vzdělavacích může v osvětovém směru vykonati více, nežli mnozí jiní národové, jimž přízeň osudu nasypala v klín plnou hrst všemožných výhod a pomůcek kulturních. Že Slovinci nemají v krásné literatuře dosud oslňujících majáků, světových vzorů a epochálních geniů, není vina jejich, ale vina nepříznivých poměrů života národního. Ostatně básníci jejich jako Prešeren, Vesel, Levstik, Stritar a j. mohou býti bez obavy porovnáni s kterýmikoliv předními básníky národů jinoslovanských i cizích.

Písemnictví polské a ruské skytalo českým překladatelům vždy bohatý zdroj dobrého a zajímavého čtení, a pro tyto literatury, jakož i pro tak zvané „moderní" zjevy literatur cizích, jmenovitě románských, zapomínáno na bratry naše jižní, v jichž literaturách tají se mnohá perla, o které jsme dosud nevěděli. Mám za to, že jest naší povinností, sklániti se s vřelým zájmem i nad literaturou menší haluze slovanské, která chce rovněž žíti životem osvětovým a která nepříznivým vývojem věcí sehnána do kouta, dobývá se pracně sice, ale jistým krokem z nezaslouženého jařma a kráčí směle ku své dokonalosti. Úsilovná snaha povznésti se v osvětě k výši šťastnějších druhů, vzbuditi v nás musí hlubokou úctu, šetrnou shovívavost a laskavé přijetí.

Slovinci domáhají se v době nejnovější svého vlastního vysokého učení. Domáhá se ho malý ale pokročilý národ, jenž snaží se jako rovný mezi rovnými dosáhnouti zenithu vzdělanosti ve svém rodném jazyku a na domácí půdě. Pak také, až tento cíl bude dosažen, dospěje i literatura Slovinců svého nejvyššího rozvoje.

Není účelem této stati seznamovati české čtenářstvo s počátky literárních snah slovinských aneb líčiti poměry literární doby starší. O době vývinu slovinského písemnictví, jakož i o významné době illyrismu, pojednal jsem již dříve.**) Pominu tedy v přítomném přehledu vynikajících zjevů písemnictví slovinského, jež zde zanechali Vodnik, Japel, Jarnik, Dainko, Vraz, Prešeren, Vesel Koseski, dr. Toman, Vilhar, Valjavec, Slomšek, Davorin Trstenjak, dr. Razlag, Miklošič, Janežič, Marn, Jenko, Bilc, Trdina, dr. Krek, Levec, dr. Mencinger, Erjavec, Levstik a j. Snad se naskytne jindy příležitost pojednati šíře i o těchto základních kamenech slovinského písemnictví.

Přítomná stať tvořiti má přehled slovinského písemnictví za posledních třicet let, tedy v období 1870—1900, neboli tak zvanou dobu Stritarovu, a bude v ní pojednáno o každé z jednotlivých skupin zvláště, totiž o poesii, dramatice a prose.

* * *

*) Historie literatur slovanských. I. str. 249.
**) Srovn. „Nár. Listy" 1895 čís. 47.

Nadšení pro tvorbu poetickou jeví se u Slovinců hlavně v letech sedmdesátých, kdy různí básníci uchopili se svých oborů zcela vážně. Byli to jmenovitě Kersnik, Krek, Levec, Jurčič a Celestin. Vůdcovství převzala lublaňská omladina, vydavši almanachy „Nanos" (Gorice), „Ladu" (Moribor) a „Slovenskou Vílu", kterouž vydali J. Jurčič a Fr. Marn. Jako úvod ku proudu Stritarově jest nejvýznamnějším zjevem „Mladika" (1868), již vydali Stritar, Levstik a Jurčič. V jejích pracích patrny jsou již známky Stritarova proudu. Tenkráte počal Stritar vydávati svůj „Zvon". Kolem něho skupily se četné síly jak básnické tak i povídkářské. Z básníků nejvíce vynikali Levstik a Gregorčič. S větším neb menším úspěchem přidružili se k nim Pesjakova, Valjavec, Levec, Resman a j. Nikdo mezi Slovinci nevynikal té doby tak čistou formou básnickou jako Stritar. Nejúspěšněji vyniká Stritar ve svých rozhovorech; slovo jeho jest nenucené jako bublající pramen, on mluví jasně a srozumitelně. Jako Levstik ve svých „Napakah slovenskega pisanja", vykládal své názory po stránce správného stylu, tak Stritar objasňoval své práce po stránce esthetické, poukazuje ve svých básních i povídkách, co a jak psáti. „Lublaňským Zvonem" učiněn 1880 patrný krok ku předu. Nejčilejšími spolupracovníky jeho byli Jurčič, Kersnik a Levec. V tomto desítiletí působily trvale na slovesném poli též dvě spisovatelky a sice Lujiza Pesjakova a Pavlina Pajkova; obě psaly básně i povídky, prvá ve „Zvonu", druhá v „Kresu". Nejvíce vynikal té doby lyrický básník Šimon Gregorčič svými prostými, do hlubin slovinského srdce sáhajícími písněmi. I jiní vedli si čile, jako Jos. Cimperman, Funtek a Gestrin. Hlavně Cimperman byl živým toho obrazem, jak nutno snášeti mužně těžké údery osudu. Obracel se mužným slovem k básníkům, kteří naříkali a vzdychali, nevědouce proč.

Jednotliví básníci počali si vybírati různé obory na širokém poli svého působení; epice posvětili své síly hlavně Krilan a Gorazd. Kdežto prvý zahloubal se do sujetů jihoslovanských, překročil druhý rodnou mez a zahleděv se do tichých, bájných krajů, stal se básníkem obzoru světového. V lyrické a epické poesii postřehnouti lze proudy náboženské.

V desítiletí 1880—1890 rozvíjela se slovinská literatura utěšeně, básnická pak zvláště. Vedle „Lublaňského Zvonu" založen byl v r. 1888 illustrovaný literární list „Dom in svet". Oba osvětové proudy, svobodomyslný i konservativný, měly své orgány. Toto podvojné nazírání na život spůsobilo v malém slovinském národě i tu událost, že si posluchači universitní založili dva listy „Vesnu" a „Zoru". Každý list udržuje stejně smýšlející kolem sebe a nabádá je k pilné práci a hájení dotyčných názorů.

Mezi novými spolupracovníky „Lublaňského Zvonu" nacházíme kolem let devadesátých A. K. Gorjančeva, dr. Robida (Alastor), Marii Sternadovu (Marica II.), Aloise Peterlina (Batog), Ant. Medveda, Černého, J. Kolariče, E. Gangla, Michala Opeku, J. Cankara, Fr. Meška, Mozirského a j. Ze tří básnířek „Lubl.

Zvonu“ zůstala pouze Marica Sternadova; Anna Šl. Rauscherova a Adamičova záhy umlkly.

Na rozvoj tvorby mnohých básníků slovinských působil básník-trpitel Josef Cimperman. Michal Opeka a Ant. Medved jmenují sami Cimpermana svým učitelem. Mladý spisovatelský dorost zosnoval si také užší svaz pod jmenem „Zadruga“, jejíž členy jsou mnozí vynikající spisovatelé současní.

V posledních třiciti letech doznalo slovinské básnictví velikých změn. Období toto započalo totiž Stritarovým idealismem, nyní však nachází se v poesii slovinské již i zástupce dekadentismu (Ivan Cankar), jakož také sociální demokracie (Kristan). Zdravá přirozenost slovinského národa přijme zajisté každou duševní stravu, která se jí hodí, a odmítne to, čeho nemůže stráviti. Antonín Hribar jest dosud zástupcem romantiky, kdežto ostatní básníci kloní se více méně ku směrům realistickým, jehož nejvytrvalejším zástupcem jest Aškerc. V poslední době patrno, že se slovinští básníci obírají rádi epikou, při tom však každý trvá při svém zvoleném oboru. Na jiném místě zmíníme se také o poesii dramatické u Slovinců, jež jest ještě v plénkách. V oboru tomto pracuje nyní vydatně Ant. Medved.

Obraťme se však k jednotlivým básníkům. Josef Stritar jest představitelem nového literárního proudu mezi Slovinci. Narodiv se roku 1836 ve vísce Podsmreki na Dolensku, studoval klassickou filologii na universitě vídeňské, načež vykonav mnohé cesty v cizině, nastoupil dráhu professorskou na gymnasiu v Hernalsu, po té ve Vídni, kdež dosud působí. Stritar vzal původ svůj ve kraji Slovinska, kde žije lid pilný a čilý; hovor lidu toho jest měkký a nezkažený dosud germanismy. Kraj ten dal Slovincům tři pracovníky prvého řádu: Trubara, Levstika a Stritara. Stritar počal psáti básně velmi záhy. Byl spolupracovníkem „Novic“ a Janežičova „Slov. Glasnika“, ve kterém podal ukázku nového směru v písemnictví slovinském. S Jurčičem založil později časopis „Mladiku“. V roku 1869 vydal své „Písně“. Jeho horlivost byla v těchto letech tak veliká, že na př. sám napsal prvý svazek „Zvonu“, vydav jej roku 1870. Mezi básněmi Stritarovými vynikají: „V solzni dolini“, „Na Jenkovem grobu“ a „Regulovo slovo“. Rovněž pěkné jsou jeho „Dunajske (vídeňské) sonete“. V letech 1886 až 1888 vydal Kleinmayer v Lublani Stritarovy spisy v šesti svazcích. Stritar jest veliký přítel přírody. V čele jeho spisů nalezáme chvalozpěv „Přírodě“, která básníka povznáší tak, že

srcé prepolno duška ne dobiva.

V básni „Lastovki“ pozdravuje známé vrcholy slovinských hor, jež stále miluje, ačkoliv jemu samému změnila se již tvář. Již proto máme milovati vlast (Slovinsko), poněvadž musí snášeti tolik ústrků a utrpení. Slované jsou jaksi sami vinni na svém osudu; jsouť nesvorni. Básník obrací se ku slovinské omladině, žádaje ji, aby pěstovala bratrství: jest pevně přesvědčen, že budoucnost náleží Slovanům:

Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina!
Najlepše delo čaka te: na dan!

Když Slované jižní, sténající pod jařmem tureckým, počali bojovati pro svobodu a když jim každý poctivý člověk přál příznivých úspěchů, vzbudil Stritar na novo svůj list „Zvon“ a přidružil se k oněm básníkům, kteří v nadšených odách opěvovali slavné činy chrabrých Hercegovců, Bosenců a Bulharů, Stritar uvil věnec nadšených básní „Raja“, v nichž rysují se jednotlivé postavy v takové realnosti, že vzpomínáme obrazů Vereščaginových.

Stritar jest velikým ctitelem Prešernovým; napsalť současně s Jurčičem důkladné ocenění poesie Prešernovy. Jemu náleží také největší zásluha, že se Slovinci v posledních letech tolik zajímali o svého největšího básníka Prešerna. V „Dunajských elegiích“ šlehá Stritar špatnosti a vady v národním životě svých rodáků, žaluje na to, že mnohý mladík slovinský nesplnil naděje veň kladené, že spisovatelové překrucují krásný slovinský jazyk, a žehrá na neshodu Chorvatů a Srbů.

Básně Stritarovy „Po konci glave“ a „Slovenska Lizbona“ připomínají strašné otřesy země v Lublani. Básník vzpomíná v nich Římanů po hrozné bitvě u Konah a končí slovy: „Slovenci, nismo Rimljani, vendar ne obupamo tudi mi.“

Stritarovi jako básníku náleží vzhledem k lehkosti výrazu, zvučnému slohu a různosti sujetu nejpřednější místo mezi novějšími básníky slovinskými. Prešeren a Jenko projevovali své city sice mocněji, ale Stritar pozvedl pocity své na širší všelidský obzor. Stritar bičuje s ostrým sarkasmem nedostatky veřejného života i literárního pole; jest však předobrým přítelem útlé mládeže. Ukázal to svým dílem „Pod lipou“, jež vydala „Družba sv. Mohora“.

Jsa též důkladným znalcem slovinského národa, jest Stritar též výborným povídkářem, a všechny jeho povídky jako: „Svetinova Metka“, „Gospod Mirodolski“, „Rosana“, „Sodnikovi“ a „Hudi stric“, jež otištěny ponejvíce ve „Zvonu“, čerpány jsou ze života vesského. Jediný jeho román „Zorin“ odehrává se ve velikých městech. Pokud se týče dramatických prací, vynikl Stritar v kusech „Oderuch“ a „Najemnina“, čerpaných z tragedie všedního života. Znaje veliký vychovatelský význam v dobrých divadelních hrách, napsal Stritar mimo to celou řadu dramatických prací. Velmi zajímavy jsou též Stritarovy „Literární rozhovory“ ve „Zvonu“ a „Glasniku“, v nichž rozebírá otázky a udílí rady rázu čistě literárního a didaktického.

Šimon Gregorčič jest básníkem lyrickým, který u Slovinců nejvíce znárodněl. On jest zároveň vzdělavatelem prostého národa, ježto k jeho básním netřeba žádného výkladu. Gregorčič jest nedostižný ve své prostotě, ať již pronáší myšlenky o vyšších pojmech, aneb podává obrazy z národního života. Narodil se roku 1844 na Vrsném v Gorici. Na duševní rozvoj Gregorčičův působil velmi blahodárně tehdejší professor Ivan Šolar, který své žáky otecky připravoval do praktického života. Se svým přítelem Stresem učil se Gregorčič srbskému a českému jazyku, hlavně pak obíral se Prešernem. Prvé své básně otiskl v Janežičově „Glasniku“. Básně jeho otisknuté ve „Zvonu“ budily vždy všeobecnou pozornost. Gregorčičovy lyrické básně počítají se k nejlepším plodům slovinské lyriky. V básni „Hajdukova oporoka“ (pozůstalost)

líčí šlechetné vlastenectví bulharského hajduka, který nebojí se smrti; pouze to jej bolí, že nemůže před svou smrtí vyplniti přísahu „osvoboditi bulharskou krásnou zem od krvelačného Turčína“. Láska k užší slovinské domovině, jakož i k širému Slovanstvu hárá v prsou básníkových. Bez přirovnání ve slovinské literatuře jest jeho báseň „Življenje ni praznik“ (Život není svátkem). — Ačkoliv Gregorčič nedosahuje výše Cimpermana a Aškerce, pokud se týče hloubky myšlenek, přece se v srdci slovinského národa více zakořenil nežli oba zmínění básníci, ježto jeho poesie plyne od srdce přímo k srdci. Známý jihoslovanský kritik Selak přirovnává poesii Gregorčičovu k jasnému horskému jezeru, ve kterém zároveň se sněžnými velikány horskými obrážejí se mile dýšící, krásné horské růže.*)

Básník Josef Cimperman (1847—1893) byl již od narození slabého těla a v třináctém roce svém ochroml. Se svým věrným druhem Ivanem Gornikem vystudoval gymnasium, věnovav se hlavně studiu literatur slovinské, vlašské, francouzské a německé. Druhu svému věnoval své básně „Křišťály“, dýšící něhou, ale i trpkostí života. Mnohý z mladších básníků píše verše o utrpení a zlu, avšak nepoznal obé ani z daleka. Kdyby byli jen viděli básníka Cimpermana, který, odkázán jsa stále na čtyry stěny, zřídka kdy se dostal na svěží vzduch, a to ještě jen ve vozíku, který mu daroval přítel jeho Razlag, pak by zajisté byli poznali, co je to utrpení. Vedle zmíněného Ivana Gornika, byl básníkovi na dráze duševního rozvoje věrným společníkem bratr jeho, rovněž básník František Cimperman (1852—1873), jehož sebrané básně vydal Josef Cimpermann roku 1874. Soudruzi spisovatelé a šlechetní vlastenci velmi se o básníka trpitele zajímali. Šimon Gregorčič otiskl roku 1884 ve „Slov. Nár.“ vřelé vyzvání ku Slovincům, aby nešťastného poetu podporovali. Když roku 1881 založen byl „Lublaňský Zvon“ a „Kres“, tu byl Josef Cimperman prvá tři léta častým jich přispívatelem; od roku 1889 věnoval se výhradně „Zvonu“, byv zároveň pečlivým jeho korrektorem. Své nejlepši básně vydal v souborném vydání roku 1888, z nichž nejkrásnější jsou „Strunarjeva prošnja“ (Guslarova prosba), „Listi ljubezni“ (deset drobných básní), „Usehlo cvetje“ (sbírka 26 sonetů), zmíněné již „Kristali“ (38 sonetů), Gazely, Distichy a j. Souborné vydání končí „Večerní modlitbou básníka“. — Jazyk v poesii Cimpermanově jest vybraný, forma bezvadná. Jako Levstik piloval své básně pečlivě. Mnoho psal také prosou a uspořádal Jurčičovy i Erjavcovy sebrané spisy. Konečně přeložil řadu divadelních her pro „Dramatično društvo“. Psal také pod jmenem Charpentier.

Ballady Antonína Funteka vzbudily pozornost v „Lubl. Zvonu“ v roce 1883. Z nich nejpěknější jsou „Vojnikova osveta“ a „Na produ“. Mezi balladami téhož, otisknutými tamže v roce 1885, vystupuje v popředí „Utopljeni zvon“. Funtekovy sebrané spisy vydal Fr. Gabrščček. Čistý výnos z nich určen poškozeným při posledním zemětřesení. Podle osnovy Schillerovy „Písně o zvonu“ napsal Funtek „Pesem o pesmi“, jež člověka provází na všech cestách života. Funtek přeložil výborně

*) Kroatische Revue 1882.

Baumbachův „Zlatorog". V oboru povídky jest rovněž velmi pilen. Ve „Slovanu" otiskl povídku „Iz spominov mlade žene", v „Dom in svetu" novellu „Brata". V „Lubl. Zvonu" otištěny byly roku 1892 a 1895 „Senanus" a „Rokopis", novelly ze života literárního.

Lujiza Pesjakova narozena 1828 v Lublani, zemřela v r. 1898. Ve svých zápiskách „Z mého dětství" vypravuje, že to byli tři geniové, kteří měli vliv na její osudy. Prvým byl slavný básník slovinský Fr. Prešeren, tehdáž koncipient v kanceláři jejího otce. On učil ji historii a angličině. Čítala s ním „The Vicar of Wakefield" a učila se také latině. Do domu jejího otce (dra. Crobatha) docházel také Polák jmenem Korytko,*) od kteréhož nešťastného syna rozervané Polsky naučila se lásce k vlasti. Se svým otcem cestovala kdysi do Teplic u Rogatce, kde se s nimi seznámil ohnivý básník chorvatský Stanko Vraz. Zajímava jest básnička, kterou Vraz, vřelý přítel našeho Jana Kollara, složil za oné příležitosti. Prvni její sloka zní:

Kad Vas vidim, lěpe mile!
u tom kolu, u toj slavi,
mnem, da vidim divne Vile
gdě igraju u dubravi.

Vraz psal tenkráte pravopisem česko-chorvatským.

Na básnickou tvorbu Pesjakové měl Vraz patrný vliv. Pesjakova přeložila též mnoho básní českých. Roku 1889 vydala sbírku básní „Violice". Napsala též román „Beatin dnevnik", novelu „Očetova ljubezen" a libreto ku slovinské operetě „Gorenjski slavček".

Ivan Trinko-Zamejski narozen 1863 na Tarčmunu v Benátsku (St. Pietro al Natisone), navštěvoval vlašské národní školy v Čedadu (Cividale), gymnasium a bohosloví ve Vidmu, kdež se stal 1890 professorem vyššího gymnasia. V šesté třídě gymnasialné počal se se zápalem učiti slovinčině. Básně své počal otiskovati v „Lubl. Zvonu". Souborně vyšly 1897 a jsou posvěceny Jeleně Černohorské, kněžně neapolské, jíž básník líčí postavení své vlasti a svého národa bolestnými vzdechy:

Zahalena, hle, ve chmury černé,
hladova jsouc, naříká a pláče,
a nad ní to bouří, hřímá, kráče,
a v ní zmírá plémě její věrné.
Osamělá, nuzná na nohou se chvěje,
hrozná tíseň na ni se všech koutů zeje . . .

Smutné jest vskutku postavení se všech téměř stran ohrožené Slovenie.

Franjo Gestrin (1865—1893) studoval ve Vídni nejdříve práva, načež přestoupil na fakultu filosofickou. Suplentoval nějaký čas v Gorici a Mariboru. Zkaziv si zdraví při vojenské službě, vrátil se do Lublaně, kdež zemřel. Již na gymnasiu studoval nejlepší plody světových literatur a naučil se důkladně češtině a ruštině. Napsal celou řadu básní a pro slovinské divadlo přeložil mnoho divadelních her, jmenovitě z češtiny.

*) Korytko byl polský emigrant, jenž naučiv se záhy slov. jazyku, vydal „Slovenske pesmi krajnskiga naroda".

Z básníků téhož významu a směru dlužno uvésti ještě E. Gangla, L. Černého, Maricu Sternadovu, Jos. Kržišnika, dra. Janeza Robida, A. Peterlina, Frana Meška a j., kteří svými zdařilými básněmi přispívali k rozkvětu literární tvorby slovinské hlavně v „Lubl. Zvonu", „Dom in svetu", ve „Vesně" a „Slov. Svetu".

Lyriku směru náboženského zastupují hlavně J. Bilc a Ivan Vesel, jichž básně nacházíme v „Novicích" a „Slov. Glasniku". Vesel překládal mnoho z ruštiny (z Homjakova, Puškina, Lermontova a Vjazenského). Ve směru obou předešlých vynikali také Ivan Zarnik, Radoslav Silvestr, Suhač, dr. Ivan Krek, Hrabroslav Pernè, hlavně pak dr. Michal Opeka, jehož učitelem byl Josef Cimperman. Jeho básně „Na tuji zemlji", „Ob koloseju" a „Materi svoji" vynikají klassickou formou a hloubkou citu.

V poesii epické zaznamenati dlužno řadu vynikajících básníků. Jsou to jmenovitě Trnovec, Turkuš, Jenko, Pagliaruzzi-Krilan, Aškerc a Hribar. Nebude od místa o každém něco bližšího pověděti.

Matevž Andrejević Trnovec narodil se 1842 na Lamuricích v Gorici, studoval ve Rěce, kde mu byl vzorem professor Ivan Trdina, spisovatel slovinský. Práva studoval v Záhřebu. Nyní jest radou vrchního zemského soudu v Tersti. Básnické své práce ukládal v „Novicích", „Torbici" a „Slov. Glasniku". Vedle toho vydal Trnovec mnoho básnických překladů. Překládal ze Schillera, Grüna, Goethea, Lenaua (Žižkova přísaha), Montesquiea, Puškina, Stanka Vraza a Smilesa. V balladě „Drohova smrt" prorokuje Slovanům zlo, ježto opustili staré své zvyky a obyčeje a starou vzájemnost. Několik svých básnických prací vydal Trnovec r. 1892 pod názvem „Kitica" kyrillicí, a sice nikoliv na podkladu staré Vukovy graždanky, ale na základě staré kyrillice slovinské, ve které důsledně podržel staroslovanské nosovky a polohlásky. Jest to ve slovinské literatuře prvá kniha tisknutá kyrillicí. Za jeho redakce vyšly také v téže úpravě Prešernovy ballady. Mimo to napsal Trnovec řadu článků ze života národů balkánských. Jako úředník soudní staral se vždy plnou měrou o povznesení jazyka slovinského i chorvatského v Istrii, ve kterémž ohledu za tehdejšího ministra spravedlnosti barona Pražáka mnoho důležitých vymožeností dosáhl.

Antonín Turkuš (1849) vydal své básně roku 1892. Práce jeho otiskovány ponejvíce ve „Slovenci" a „Kresu". Turkuš vystudovav ve Vídni, žil v Paříži a Londýně. Svou znalostí frančtiny a moderních jazyků vůbec vynikl zvláště a působil jako suplent na reálce v Ljubném (Leoben). Nyní jest professorem moderních jazyků a docentem na technice v Štyrském Hradci. Z epických jeho básní nejvíce vyniká „Marij na rozvalinah Kartaginskih".

Hlubokým smutkem a trpkou žalobou vyznačují se básnické práce Ivana Jenka (1853—1891) bratra proslulého Šimona Jenka. Jeho poesií vane smutek a žal, jež vehnala do duše básníkovy neurvalost šlechty vůči slovinskému národu. Obsáhlé básně „Stara pravda", „Kljukova smrt", jakož i „Odmevi od Save" jsou toho nejlepším dokladem. „Kljukova smrt" napsána jest formou srbských národních písní. Poesie jeho uložena jest v „Lubl. Zvonu", „Kresu" a „Slovanu".

Josef Pagliaruzzi-Krilan (1856—1885) dal Slovincům tři svazky dobrých básnických spisů. Krilan býval dříve lyrikem, ale ustáliv se, přidržel se eposu. Vliv Stritarův a Gregorčičův nedá se u něho zapříti. Osoby, vystupující v jeho písních vzaty jsou ze středu národa. Krilanova dikce prozrazuje všude, jak blahodárně naň působila poesie národní, v čemž hlavní zásluhu mají srbské národní písně. Nejlepší a největší jeho báseň v ohledu tom jest „Smrt Indža Vojvode". Do téže kategorie spadá „Stara mati", „Samodive-Samovile". Jeho „Črna žena" přeložena jest do němčiny. Pagliaruzzi-Krilan studoval práva na universitě vídeňské, načež se věnoval soudnictví. Psal a mluvil slovinsky, německy, vlašsky, chorvatsky a francouzsky.

Před Ant. Aškercem neměli Slovinci básníka, jenž by si byl vytkl tak určitě svoji dráhu. Aby se naučil vypravovatelskému stylu básnickému, studoval s velikou důkladností básníky prvních kulturních národů. Jako Gregorčič, také on skrýval se za cizí jméno (Gorazd). Tehdejší redaktor „Lubl. Zvonu" prof. Levec, poznav Aškercovo nadání k eposu, přiměl ho, aby se zcela posvětil poesii. Jeho „Zpěvy ku vlasti" vynikají markantním vystižením látky. S nemalým humorem psána jest „Slovinská legenda", ve které se líčí, jak se dostal Trubar do nebe: odmítl jej totiž biskup Tomáš Hren, a i papež Mikuláš docela odporoval sv. Methoději, jenž jej chtěl vpustiti, poukazuje na slovanskou nesvornost; ale Bůh sám přimlouval se za Trubara. Bez přirovnání zůstává ve slovinském písemnictví Aškercův věnec ballad „Stara pravda", v níž líčí smutné postavení slovinského člověka počátkem šestnáctého století. Každá ballada zvláště jest věrným obrazem oněch smutných časů Slovenie. Básníka Aškerce, nadšeného Slovana, zajímají také poměry ostatních slovanských bratří. Formou královédvorského rukopisu napsal „Svetopolkovo oporoko" (dědictví). Legenda „Mutec osojski" jedná o osudech krále Boleslava Chrabrého. Mnoho básní Aškercových napsáno jest na základě mythologie Řeků a Římanův, Hebrejův, Arabů, Turků, Persův a Judů. — Ant. Aškerc narodil se roku 1856, studoval v Celji, bohosloví v Mariboru, kaplanoval v různých místech Štýrska a nyní jest archivářem při městském magistrátu v Lublani.

Josef Freuenfeld, slovinský balladista (1861—1893) vyniká četnými zdařilými poesiemi jako „Ob morskem obrežji", „Od Mure do Drave", „Tujec", „Blejsko jezero" a j. Vliv Krilanův jest u něho patrný. Freuenfeld byl učitelem v Ljutomeru. Chtěje nabýti vyššího vzdělání, odebral se do Vídně. Marně hledal pomoci pro své chatrné zdraví v Karlových Varech a zemřel po operaci na klinice v Praze. Freuenfeld vydal sbírku svých básní „Drobne pesmice". Družba sv. Mohora vydala dvě jeho knihy pro mládež.

Nejplodnějším básníkem „Domu in sveta" jest bez odporu Antonín Hribar. Narozen roku 1864 na Krce, obírá se hlavně sujety z národních bájí a pověstí na Dolensku. V ohledu tom vynikají „Okameneli gostje", „Trije svetniki", „Mladi gospodič", jmenovitě však „Kurent", který chodil po Gorensku, Dolensku a Notransku. Kurent hrál všude, až se vše točilo. Konečně jej omrzel svět. Do pekla jej nechtěli přijati; také sv. Petr se bránil. Na Kurentovy úpěnlivé prosby ukázal mu sv. Petr

skulinou dveří zářivý svit nebe. Kurent neleniv, hodil do nebe svůj plášť a usednuv, naň zvolal:

Na svojem vsak je brez skrbi!

Boj se slovinskými Psohlavci vylíčil Hribar v básni „Zadnji knez“ (Poslední kníže), který na Kocelově hradu u jezera Blatna se svými syny Borislavem a Radigojem Psohlavce přemohl. V básni té vystižen jest velmi dobře národní epos. Zvláštnost Hribarovy tvorby jsou stereotypné, krátké výrazy slovní. (Dokončení.)

ANT. KLÁŠTERSKÝ:

Obraz.

Ve starý chrám Maria Novella
ve Florencii vešel nábožně
jsem před lety, neb chvěla pohnutím
se duše moje, spatřit toužící
ten slavný obraz, v kterém Cimabue
svou božskou vysnil nebes Královnu,
madonnu sladkou. Hlavou táhl mi
jak ve vidění průvod mnohohlavý,
jenž v středu svém z mistrovy dílny nesl
ten zázrak umění, co zvony zněly,
a zvuky trub vším městem hlaholily;
na berlách, mitrách zlato blýskalo,
a korouhví se celý hýbal les
ve vánku jitřním, který roznášel
kol vůni květů, jež tu na sta dívek
ve skvoucích řízách v cestu sypalo.
Obláčky modré vonných kadidel
se vznášely v jas nebe, nesouce
na křídlech lehkých plesné hymny davů
a modlitby a díky, Bůh, jenž všecko může,
že požehnal té práci mistrově
a v jeho duši dal se zroditi
té krásné vidině . . .
Já v chrám jsem vešel
a našel obraz v lodi zášeří.
Zde v přítmí kaple visel obraz ten,
ten slavný obraz, nad nímž Florencie
kdys jásala a pěla — opuštěn
a nevšímán, a v začernalé malbě

jsem v šeru sotva tvář moh rozeznat,
a cos jak stud a jako sklamání
mi duší šlo . . .
A já se zamyslil
nad slávou, davů potleskem a chválou,
nad fanfárami trub a kotlů hřměním,
jak vše to nic, jak vše to míň, než vonný
ten oblak dýmu, který vznášel se
kdys nad tím obrazem, když průvod slavný
jej do chrámu nes z dílny mistrovy,
míň než ten pablesk, který zatřpytil
se na mitrách a berlách v průvodu
a uhasl. V mé duši pravil hlas:
Tak přejde vše, jen dílo zůstane,
tak, jaké bylo, lepší ne, ni horší,
však dílo samo, bez ozdob a cet,
jež krášlily je, jako bez skvrn bláta,
jímž pohézeno zlobou! Tak jsem myslil,
a zdálo se mi, že by otrávila
as hořkost duši mistra, kdyby zřel
květ těch, kdož přišli po něm, a jak zde
je obraz jeho v přítmí zapomněn.
Tu pojednou mi bylo, světlý stín
jak byl by stanul u mne, s obrazu
jak byl by shoup se (v mistrů dílech vždy
spí jejich duch přec!) a mně zašeptal:
Jak blahový jsi, mladý cizinče!
Má každý duch svou dobu a svůj květ,
pak uvadne. Svět dál jde, hloub a výš,
jde přes tebe, však ne, by zdrtil tě,
leč aby, opřen o tebe, výš stoupal,
a věř, to jistě velký nebyl duch,
kdo závistí svou duši otrávil
před dílem jiných. Kdo byl stupeň, schod,
přes který lidstvo k hvězdným metám šlo,
ten zachvívá se tichou rozkoší,
když dávno znikl skvělý průvod slávy,
jak struna harfy, kdy již opustil
ji dotek ruky . . .
Zmizel světlý stín,
a mně se zdálo, slavná madonna
že s obrazu se klidně usmívá . . .

Rok na vsi.

ČERVEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

PTÁČKAŘI.

Na den sv. Klotildy.

Z Habrůvské školy slyšet bylo přidušené bučení o samotě klečícího spuštěnce.

Vybral skřivánčí vajíčka, prý kdesi „na lóce". Sotva vstoupil na druhý den do školy — děti už hlásily Staňkův černý čin.

Zapíral, ale přihlásilo se tolik svědků a s takovými důkazy, že i sám Staněk by jim byl uvěřil, kdyby ničeho nebyl ani vyvedl. Nejhorším svědkem už byla Česalova Maryša, ta s naškrobenou sukničkou a podrchanou hlavou. Ta vždy mluvila jen „čistočistou pravdu".

„Kolik bylo těch vajíček?"

„Šest."

„A sedum hjich belo!" vyhoupl se Tomáš z lavice.

„A hani ne! Jen šest!"

„Tedy šest. Za každé vajíčko den jako den půl hodiny klečet a z domu po celý týden ani na krok. Tomáši, ty ho budeš hlídat."

Staněk klečel už třetí den a bučel. Zrovna jako na posměch, venku pod okny pohrával před školou na harmoniku jeho kamarád, a druhý bičem práskal do zvonění kovářova perlíku. Pan rechtor, zalívaje v oknech kvetoucí begonie, čekal už sám dost netrpělivě, až uplyne určená půlhodina. Pak přistoupil k „arreštantovi".

„No, Staňku, ještě budeš kazit vajíčka?"

Staněk se rozplakal. Doma čekala maminka, housata měl pást — od tatínka už včera slíbeno měl řemenem, a dnes jistě ho to nemine.

„Budeš, nebo nebudeš?"

„Pane hučitel — huž hani jedno neé!"

„Nikdy?"

„Já to huž nik . . .“

„Jdi!“

A rechtor usmál se tajně za pospěšným krokem poslátaných jeho nohavic.

„Snad už teď bude pokoj — — — --“ pravil rechtor sám pro sebe. — — — — — — --

Rok jak rok se takové scény opakovaly. Žádný pytlák není nad takové dítě, když padne na ptačí hnízdečko nebo nevylétané ještě ptáčátko. Ještě tak vlaštovkám dají pokoj, ale co je mimo „laštůvke“, všechno propadá malým těm dravcům. Neplatí zákazy, neplatí tresty, svízele, pohrůžky, hrozby — na ptáky jenom se třesou malé ty ručičky, a těžko je se vyznat v krutých instinktech prý „útlounkých“ ještě jejich srdcí. Mikša Fókalů sbit byl za to rok jak rok, ale sotva uvidí vrabce — už se ohlíží po kamenu. Ví, kde jakou barvičku stehlík na sobě má, ví, jak hnízdo stavěné má ťuhýk, sýkorka, datel — po celou zimu nezná jiné starosti, než jakby takového stehlíka lapil. Očka na něj stráží, želízka chystá, a za vějičku namazanou lepem dal i buchtu s trnkami i dvě. Stehlík i ve snu na něj volal „fiť, fiť“ — a klec přichystanou měl už od podzimu. Jen ještě stehlíčka mít, jej polapit, až přitáhnou a na bodlák sednou, kde nastražena byla vějička! I kamaráda ve svém povolání Mikša měl. Studýnkův Francek celou zimu robil klícky z bezových prutů a zrobené strážil po stromech humen, až se to dověděl rechtor a osobně si došel k Studýnkovi, co že se to děje za jeho vědomí! Studýnka ihned se přibelhal k skrčenému synkovi a kázal mu na místě všecky klícky spálit.

Ještě horší byla Pazderkova dvojčata „lesňáci“. Ve shonu po lese za suchým klestím nebylo jednoho dne, aby „nekápli“ na nějaké hnízdo. Slínou jim byla andělská slova, ničím jim byly tresty i ďábelské. Znali jen ty „fťáčke“ a ty pod dozorem měli v celém okolí. — — —

„Ale teď snad už bude pokoj,“ vzdechl si pan rechtor ještě jednou a s holí v ruce vyšel do polí. Bylo tam plno lidí okopávajících zemáky, plejících trávu. Řepy se řádkovaly, vymetaly už vyrostlé lesy žit, temně se zelenaly krásně svěží ječmeny, v trávě a bujném křoví mizely šklebivé rokle i hrbatá mez.

„Pomáhej Pánbůh!“ nestačil pan rechtor volat pracujícím. „Dejž to Pánbůh!“ odpovídal na krásný křesťanský pozdrav v znoji pracující lid.

Spokojeně se pan rechtor vnořil v les. Byl po kraji obrostlý bohatými lianami rozpínajícího se divokého chmele a po aleji stínem a mechem vystlané, jen co noha nohu mine, šlo se jako pohádkou. Vzpomněl na Staňka a usmál se nad jeho „huž hani jedno ne“.

Na konci aleje zaslechl pojednou v houštině při kraji lesa v potoce dětské sopránky. Zastavil se, nahlédnul a ztrnul: Pazderků Cyrill s Majerovým Vaškem seděli v trávě, čepice mezi koleny, vedle nich stará, vyhlodaná vrba a po zemi peří a kusy roztrhaného hnízda. Přikradl se ještě blíž. Kluci dělili se právě o sýkorky. V čepici je měli, devět jich bylo, a jednalo se jen o to, kdo má dostat „sékorek“ pět a kdo jen čtyry.

„Já sem tam lezl, já hjich dostat mosím víc,“ hájil se Cyrill.

„Já sem ti zas vo nich pověděl. Nebét mně, nic be's neměl —“ namítal zas Vašek.

„Háno! Haž fena zlíhne kocóra! Dež nechceš, nedostaneš nic.“

„A já to řeknu hučitelovi, a dostaneš hjich pět, hale po čuni.“

„A meslíš, že se bojím? Řekni si!“

Skokem jako kuna přehoupnul se pan rechtor přes potok a zrovna tak polapil kluky jako před chvílí oni své ptáčky. V hoších se zastavil dech — Cyrill učinil jakýsi prchavý pohyb.

Ptáčata důvěřivě otvírala široké své zobáčky se žlutými koutky a třepala slabými křídelky.

„Hned s nimi do vrby zpátky! A marš! — Přede mnou!“

Bože, můj Bože, jak šli! Vašek jakoby centy měl na nohou, bučel a vyl jak pohanská vdova. Cyrill hučel ze široka, jakoby jej na nože bral. To aby kudy šli, tudy lidé slyšeli a viděli, jak neskonale strašně mu rechtor „ublížil“.

„Nebudu vás, kluci, bít — to ne, ale k starostovi půjdete, a se svázanýma rukama na řetázky vás zavřeme do kačence,“ sliboval cestou rechtor. Účinek těch slov byl ohromný. Vašek zděsil se a zavyl. „Pane hučitel, pane hučitel, pěkně vás prosím, pěkně váas — — — já sem nic — — já — já — —“ Ne, nebylo mu možno rozumět, co mluvil, jen ty ruce se třely o dlaně a prosily za smilování.

S resignací poddal se Vašek osudu. Kolíbaje se na křivých nožkách, táhl ku předu, a „bú-ú-ú-hú“ bylo celou cestu slyšet vlčí jeho hlas. I Pazderka hučel a vyl, ale slz nevytlačil — nebyl upřímný ani ten jeho řev. Nahý loket svítil mu bronzem, nohavici jednu měl až po kolena utrženu, druhou vyhrnutou — na nohách do přischlé hlíny bylo možno zaset hrách.

Starosty doma nebylo.

„Nic nedělá; tadyk majó klíček, zavřó hjich, pane hučitel, zavřó tú jednu neplechu. Že ju svět nosí!“ rozhodla sama přednostka.

Sběhli se lidé a smáli se.

„Dobře vám tak, kluci! Jen tam s nima, pane hučitel! A hlásné hať hjim dá řetázke!“

Otevřela se temná díra „kačenca“.

„Tam na slámu, marš! Já vám dám ptáčky!“

A v žumpě zmizel napřed Cyrill, za ním Vašek.

Zarachotila petlice.

Rechtor postavil se mezi dveře radnice.

Z arreštu v divné harmonii dobýval se dvojzpěv už jaksi z temna hučících zločinců.

Čtvrt hodiny čekal, až se utiší.

Už jen slabě bylo slyšet tiché vzdychání Vaškovo.

„Budete ještě vybírat ptáčky?“

„Já huž nikdá — já huž — —“ pohnul sebou žalostně skučící Vašek na slámě.

„A ty, Pazderko?“

„Hú-ú-ú-ú! Húúúú!“

Teprv k večeru, uřváni, umáčeni, osušujíce poslední stopy slz, ubírali se ze školy domů.

Vaška čekal doma ještě tatínkův řemen — Cyrilla matčina ruka o pěti kostnatých, ostře vyznačených kotnících. — — —

Snad i kluci se považovali za trvale polepšené, jen pan rechtor nepochyboval o tom, že ty sýkorky Pazderka přece jen odnese.

BOŽÍHO TĚLA.

Do bílých par vnořily se lesy, krášlen plameny zlatého východu, ověšen rosou probouzejícího se jitra — křepce v život vstával svatý den.

Habrůvka oblékla se do krásy. Jen jednou do roka bývá tak čisťounká, bělounká a milá, a to jenom na den Božího těla. Od úsvitu dne už šumí dědinou dlouhé alleje břízek a v tvrdou zem stále ještě tlukou železné klíny, aby zasadit bylo kam haluzí sytého doubí. Návsí všude uklizeno, umeteno jak světnice i v koutech nejzalehlejších, silnice čistá, a bílá jako mlat. Kačeny a husy pozavíraly hospodyně za mlčenlivá vrata, do příkaznosti odsoudily i toulavé slepice. Ani pes nepobíhal po ranních svých toulačkách a poslušně dřímal v tichu sluncem zalitého nádvoří. Na celém prostranství oko kdyby jediného zvířecího tvora zahlídlo a nikde ani kousku utroušené mrvy, nikde stébla pohozené slámy. Samo kamení jakoby se bylo schovalo pro slavnou tu chvíli, až kněz v nádherném pluvialu pod nachovým baldachynem ponese Tělo Boží dědinou. I ta hladina rybníčku zdála se čistší a tichounce, snivě podřimovala v hrázích, naplněna ranním snem. Jen holubi uhájili si svobodu a vysoko v povětří v radostném vzmachu svých perutí přenášeli se přes střechy k polím, kde mlčel svatý den a nerušeným hlaholem po nebi rozpjatých skřivanů rozléhal se celý nebes kryt.

U Kocmánků, u Jelínků, u Tomanů stavěli oltáře v háje upravené ve výklenku vrat. Ratolestmi, bělostnými plenami a záclonami zakrývají prkenné pozadí oltářů a zavěšují na ně své posháněné obrazy matek Božích, sv. Trojice, sv. Josefa, anděla strážce nad rusovlasým děckem dřímajícím na kraji propasti, Krista vyplétajícího beránka z bžodavého trní. A za obrazy zastrkují kytice růží, věnečky barvínku, břečtanem proplétají záhyby plen, na oltář kladou veliké kytice prvosenek, čisté, vysoké lilije jako symbol staví mezi svíčky. Vzpínají se, lezou po žebřících, urovnávají záhyby, zakrývají kdejakou dírku, zem před oltářem posýpají pískem žluťounkým a stelou nažatou trávu promísenou šalvějí a vonnou mateřídouškou. I alejemi už potrousili zeleň trávy, a vůně listnatého jetele s vůní mařího listu, božího dřevce a levandule zavadlým svým dechem plní rychle se zahřívající ranní vzduch.

K osmé hodině rozhovořily se zvony pro velkou slavnost dávno očekávaného dne. Muži s vyleštěnými holínkami a růžovou stolístkou, nebo voničkou voňavou v ruce, vážně kráčejí k chrámu Páně s ženami nastrojenými dnes jak děvčátka. Samý hedbáv a samý kment. Chasa ve vyšívaných kordulách bleskotá bělostnými svými rukávci v tlumu houpavých kosárků za bohatou zdobou kloboučků. V smíchu a žertu

staví se na můstku, aby kolem sebe propouštěla dívčí květ. Se sklopenými víčky a cudnou krví v tvářích proklouzne každá z nich a rychlým krokem spěchá po schůdkách nahoru, kde už čeká celý družek řad.

Ve stínu lip sedláci čekají na drobné družičky.

Z černého portálu kláštera pojednou jakoby se vyvalil proud mléka. Sestra představená v čele, s Bohumilou naposled vedou dlouhou, dlouhou řadu maloučkých i větších družiček nesoucích košíčky růžových lístků, konvalinek a mařího listu. Měkce šupotá bílý ten řetěz lehkými střevíčky a ke kostelu se vlní v záhybu, jak krásný, bělostný had. Maličkou Hedviku Matulovu čisťounkou jak sněžný květ s chumáčkem lehkého zlata na hlavě, za ručku vede vysoká představená v hávu černého svého řádu a cestou ještě navlíká rukavičku černou na dlouhou, táhlou svou ruku hodnou postavy z rodu nejvznešenějšího.

Habrůvka se zálibou prohlíží nejkrásnější svůj květ.

Hned za družičkami do chrámu Páně vešel i velebníček. Všecko se hrnulo z koupele slunečních paprsků a vešlo v šero kostela, kde družičky už mrakem bílým obstoupily Boží stůl.

Jak byl ten kostelíček krásný dnes a slavný! Zeleň obestírala všechny zdi a všechny výklenky — celý chrám voněl sladkou vůní jasmínu, růží, celý jakoby dýchal vlhkou mízou lesů a rozkvetlých luk. To byl jeden háj plný květů, zahrada všech zahrad — vykouzlený ráj. To sestra představená naposled tak vykrášlila Boží trůn, naposled tak jemnou rukou a čistým vkusem ryla v pamět lidu kvetoucí svou památku. Povídal kostelník, včera odpoledne, když oltář strojila, stavěla květiny a upravovala roucha, kudy chodila, tudy slzela, celý oltář skropila vláhou svých očí a „plakala snáď celó noc“.

A byla slavná mše. S obláčky kadidla šířila se vůně všeho kvítí celým chrámu prostranstvím, a když velebníček zapěl „ite missa est —“ na chvíli v zákristii zmizel a pak znovu se objevil v jiskřícím se pluviale, od kostela k zámku pojednou velikým, širokým proudem vylil se všechen průvod pestré Habrůvky a pod platany před první oltář upravený v bezových keřích poklekal v zem. Velebníček v těžkém, bohatě zlatem a stříbrem krumplovaném pluviale úzkostně před sebou držel těžkou svátost oltářní, obléhanou stále v cestě z ruky sluhy chrámového řinoucím se dýmem kadidla.

A k stolu Páně přistoupil kněz obstoupen bělounkým chórem habrůvských andělů, ze všech stran a po celé zahradě obklíčen roztroušeným i do sebe shluklým zástupem zbožného lidu.

Na klekátka z rudého aksamitu poklekalo panstvo.

Slunce pralo v obnažený týl.

Svlačec, vzpínající se po zdích v zeleni divokého vína, žíznivě po slunci obracel veliká, blankytná svá očka. Okna zámku požárem svítila vznícena krásně hořícím ránem, zahradou divoce rozlévala se záře pelargonií v smaragdové půdě pažitu. A všude cítit bylo růže a jemný oddech po jahodách páchnoucího jasmínu.

Vysoko do vzduchu se nese svátost oltářní, třesoucí se rukou stále výš a výš, za hrobového ticha a šplounání potůčku, vzhůru nad hlavu zvedá *ji* čistý kněz.

A znovu pohnuly se zástupy, v řadu se strkali chlapci, spárovaly se habrůvské holubice, nevěsty, chasa, dál a dál jemně se rovná kvítí družiček.

Alejí zelených stromečků za hlaholů zvonů, víření trub a vznášející se písně ubíral se průvod návsím. V oknech statků hořely svíce postavené mezi bazalkami a kvetoucími keříky levkojí, svíce hořely i v oknech hříšné hospody, za mřížovím oken krčmy Katzovy, svíčky ve svém domě rozžehl i Weiner žid.

Rychle před průvodem spěchali dva panští volaři, na ramenou nesouce klekátka k oltáři druhému, už selskému.

Julius svátečně oděn s vysokým límcem kolem krku a bělostnými manchettkami v zápěstích, v žlutých, anglických střevících a dlouhém, černém kabátě z dob lokajských — v poslední chvíli ještě donáší k oltáři putynku vody pro případ, že by se snad na oltáři stalo neštěstí.

Vážně, slavně putuje tak Habrůvka svou dědinou.

Pojednou cosi zamrvilo se pod obecním mostem.

„Chlapci, hele!“ nedovedl se už udržet Mikša Fókalů a ukazoval pod můstek.

A bylo rázem po napjetí svaté nálady. Všecky oči obrátily se pod můstek, a nebylo zraku, aby se nepřimhouřil v úsměvu. — Špinaví, bosí, umounění a neustrojení krčili se tam dva tříletí šuhajci v nejšeřejší kout, aby tu odtud se zatajeným dechem dokonale prohlédnout si mohli slávu své rodné dědinky.

Tak rok co rok Habrůvka obchází krásnou svou dědinu a s nejsvětější svátostí uprostřed doprovází svého kněze návsím, až zajde zas v tiché šero chrámu Božího — —

A shasínají svíce na oltářích i za okny, vadnou slunečním žárem zmořené břízky, s oltářů padají vyžehlená roucha, k zemi řítí se všechna sláva v celém roce jediného dne.

Nebylo hřmění hmoždířů, nebylo kohoutích per starých vojáků, nebylo přilb odporného vzhledu hasičů — nic — nic nerušilo čistý, milý a tichý třpyt barev — jen kvítí a čistá úběl hrála v tichém vlání létem jak opojené přírody.

Teprv odpoledne zmizela zelená výzdoba Habrůvky, k večeru na rybníčku objevily se zas husy a hladinou rychle rejdící káčátka.

Z TÝDNE PO BOŽÍM TĚLE.

RÁNO.

Svítá. Nebe v krvi, prudkým ohněm zahání šerou noc. Bledý měsíc rychle ustupuje k západu před letícím světlem jasného dne. Těžká vůně akatů prolívá se zemí, v rosu se sráží lehoučké pápeří roztoulaných par. Švitoří vlaštovky, šveholí slavík, se hřmotem probouzejí se vrabci ve svých úkrytech, nebe plno jásajících skřivanů.

Ospale hýbe se Habrůvka. Na jetelinu s bujnými koni ze dvora vyjel Stéskal, pokřižoval se a letěl návsím po silnici do polí. S trávnicí a srpem pod paží vytrácejí se ženy, aby trávy nažaly pro dobytek,

dokud ji nespraží horký den. Líně do panského dvora scházejí se volaři těžkým, kejklavým chodem svých svěřenců. Bébarů Martin zívnul si na Habrůvku tak upřímně, že div ji nepozřel celou v svůj rozevřený, nedohledný chřtán. Své dráby jako apoštoly s dělnicemi do polí rozesílá panský hospodář, v zvonění majstrova perlíku zazvonil krátce dívčí smích a štěbot do polí se ubírajících žen.

Nádherně vyjelo slunko nad Silůvské lesy a už žíznivě pilo rosy svěživý chlad.

Zaplesala pastýřova trubka, vrzala vrata, zabučel skot, ze široka do daleka práskal pastýřův bič.

Živým ruchem promluvilo návsí.

I děti už se objevily před statky a stařečci ve výsluní. Celá dědinka byla už vzhůru, nespal snad už ani jeden živý tvor.

NA STUPEČKU.

Před chalupu postavil se Dlapka Jan, bývalý kostelník. Šňupnul si, luskl prsty a rozhlídnul se po nebi. Nikde chmáru, nikde ani obláčku, nikde naděje na sílivý déšť. Kašel rozklátil celým jeho tělem. Zase si šňupnul, ohlédnul se za sebe do síně zpět a vykročil směrem ke kopečku, kde pod doškem se krčila krčma židova.

I starý Straka kolem obecní pumpy odchrchlává denní svůj díl rychle se tratícího svého života a také jde na kopeček „požít slzu denní své medeciny". Panští drábi vyklopili po stupečce slivovice už přede dnem, starostovi Filipkovi přinesla dívka snídaní od žida, právě když zvonili klekání. Stařeček Chalupa s Petrášem přijdou přede mší, radní Jakub a komorník Zelbr přikradou se po mši. Snad celá Habrůvka sem chodí „na tú sluzičku", kterou žid mívá vždycky nejlepší.

Dlapka se Strakou sešli se právě pod kopečkem a postáli. Postěžoval si Straka Dlapkovi, že má v koleně „suchý lámání", požaloval si Dlapka stařečkovi, že celé noci probdí, pro kašel že nemůže spát.

„A ví to ďas, dokaváď kašel nehudusím stupečkó, nemám pokoja a nemám stání, jakobe mně někdo dušu vzal. A tak se du teda spravit; pojedu s kravkama na Nívku."

„Máš tam pěknó jatelinu. Slešel sem, Honzo, že ju chceš prodat. Kópil bech ju pro Mařku."

„Eh nebrbléte. Co vás nemá? Já chcu ešče přikópit a ne prodat —" odmítnul nabídku kostelník.

Straka se udiveně zahleděl na Dlapku. Věděl, že Dlapka už je živ jen z milosti židovy.

Z Weinerovy síně slyšet bylo hádku. Zřetelně poznali hlas staré Kocmánkové.

„Pro Krista — huž je zas vopilá! Ť-fí, to je ženská!" odplivnul si Dlapka a docela při tom zapomněl, že vlastní jeho žena včera večer hůř ještě byla na tom, nežli on.

V tom Kocmánková vylítla ze síně. Byla opravdu opilá a nebylo ještě ani pět hodin. Byla by pila ještě, ale neměla už groše. Donesla tedy tři vejce a v šátku zabaleného kus tvarohu. Židovka jedno vejce

roztloukla a hodila je do škopíčku — smradlavé. Ve druhém bylo už zpola vyvinuté kuře; šlo za prvním. Vzala je Kocmánková pod kvočnou.

Teprv teď vešel Dlapka se stařečkem v židův chrám.

Weiner nalil, zahřáli vnitřnosti až na dno duše nejhříšnější. Za chvíli na stupečku doběhl i krejčí Bílek, po něm Bláha, Očadlík, pak Dóbek s Plhalem — potom — — — a Bůh ví, kolik jich ještě bylo. Stupečku si líznul i starý žid.

Také processí.

GRŇŮV BANKROT.

Příštipkáři Grňovi prodala záložna kuťu dřív, než se mohl v ní s novou ženou náležitě ulebedit. Co stržila, nestálo ani za řeč. Stěhovat se musel ihned a do baráku nikdo jej nechtěl v celé dědině. Šel tedy Grňa na starostu, a „že šak habe habrůvskýmu vobčanu dal kvartýr na pastóšce“.

„Vobčan! Te seš divné vobčan! — — A kde máš štvrtlán, habe's bel vobčanem? Takovéch vobčanů je milé brachu moc do tucta! Nandi si kvartýr třebás na vrbě; na pastóšce místa néni. Bévá tam Pazderka s celó famelijó v jedný hjizbě haji s Hladůvkó a v druhý je stará Cihlářka s Babáčkovó — tož kde chceš bévat te a žena s dětima?“

„A tož kam s ženó a dětima?“

„Povídal sem ti. Neměl se's podruhý ženit! Včil z teho máš. Zaslóžíš pětadvacet te a pětadvacet tvá žena.“

Ždímaje čepici, přešlápnul Grňa několikrát na svých šmatlavých nohách.

„Přeci to nejak spravte. Pastóška je pastóška, tam decke patří nemajetné lid.“

„Spravte, spravte! A kam ti dám? Na hůru? Tam spává huž Benda. Do chlívka — to ešče.“

„A třebás do chlívka! Šak je teplo a do zime se to nejak vobrátí.“

„E pro mě teda se tam nastihuj; dež seš dobetek, tak seš dobetek; hale na mě huž nelez!“

Od toho dne spal Grňa se ženou a dětmi ve chlívku pastoušky a příštipkoval a látal rozbité škráby na dvorku nebo za nepohody ve dveřích. V lese chytal černohlávky, prodával slavíky — dost bylo kořalky a slámy v chlívku také dost. Hůř bylo ženě. Takových konců se přece nenadála.

„Do Brna poď!“ rozhodla se pojednou. „Přeci se nejak hužívíme. V cihelni haspoň v chlívku nebodeme bévat. Je to haňba!“ hučela Grňovi do uší. Konečně Grňa svolil. — — —

A jdou. V předu dvanáctiletá Hanča s čtyřletým capartem, za dětmi Grňová s uzlem a nejstarším synem Jurkou, a naposled s uzlem na zádech Grňa sám. Těžce šmatlá, překládaje nohu přes nohu a podepírá se o oškrabanou, v lese uříznutou hůl.

Mizí za zdí panské zahrady. Nade zdí bělá se už jen Grňův šišatý, paňácovitý klobouk se stračím křídlem za uchem. Jim na cestu rozblinkal se s věže umíráček.

Kdosi v dědině umíral.

ŽENA SAŇ.

Pojídaje cestou pářící se zemák, proutkem pohání Šimeček na pastvu houf drobounkých housátek, batolících se kolem bílé své maminky. Rozbíhají se mu. Za starou hned zabočí na levo k hrázi, zas na pravo mezi kamení a jen tam nechtějí, kam proutkem je pošlehuje Šimeček. Už hřeší a hází po nemotorných housatech odřenou beranicí a hrudkami. Ale než hodil, ohlédnul se vždy za sebe k faře a teprv udělal pochop za letící beranicí. House převalilo se jako omráčené a zatřepalo k nebi nožkama. Pro Krista! Honem se Šimeček ohlédnul za sebe a sebral house do náručí. Za ňadry, v teple brzy se vzpamatovalo.

Ale v duchu stála za ním jeho žena — — — pronásledovala jej jako příšera.

Chalupu měl, pole měl, kozu, vepře, ženu i dcerku — a přece byl Šimeček chudák. Hruď už měl zborcenou, hrtan strhaný kašlem, tváře jak vytřeštěné vysedlými kostmi mrtvolně znetvořeny byly zvadlou, visící kůží, škaredý bez barvy, bez krve, vychrtlý jako pes a zsinalý jako smrt, bez vůle, bez síly života, ani k řeči ani k práci — ledva že tak ještě za housaty vlekly se sáhodlouhé jeho, jen z několika ščakýlků složené hnáty, nebo pod paždím donesl trochu kopřiv, s příkopu vyžal trochu ukradené trávy. — Kabát — záplata na záplatě — jak šeré domino sešité z černých a šedých, vyrudlých i čerstvě přilíplých, soukenných, plátěných i kartounových hader, ledva že se držel na souchotinami cele jaksi rozklíženém jeho těle. Bos od zimy do zimy, jen na velké svátky obouval si boty a hadry měnil za lepší, kolik roků už starý šat.

A ženu měl saň. Lítou, svárlivou s dravčím nosem a zašpičatělou bradou, očima ostrýma a neustále hrajícíma baziliščí jakousi zlobou, ženu lakomou a hašteřivou jak krkavčí rod. Piva, vína, kořalky, tabáku, masa neokusil snad co se oženil. Ani najíst se mu nebylo dopřáno, a nejednou v roce kamennou její rukou dostalo se mu i ran. Když na pastvě usnul mdlobou nebo hladem sklíčen sedl někde do kouta, o house přišel nebo slabotou z ruky upustil hrnek — už tu stála nad ním jak vzteklá bouř a bičem svých nadávek, jedem svých proklatých úst vzkřísila v něm znovu poslední ten ždibeček sil, poslední vzbouřila jiskru života, kterým se ještě tak tak třás'. Jednou pan farář, slyše z protější Šimečkovy chalupy křik a skučení trpícího člověka, sám přišel a sám prosil pro Boha všemohoucího, aby se rozpomněla žena manželské své přísahy a nedala sobě i jemu klesnout až na zvíře.

A Šimeček si poplakal, potrpěl, pod lavicí někde i zavrčel a byl jen rád, když neslyšel už zběsilý ten škrekot jejího hrtanu, jen když mu nalila zas na hliněnou mísku trochu zapražené polévky a jako hochu přistrčila něco zemáků, kus okoralého chleba, pohozený žvanec vdolku.

A přece se zdálo, že je Šimeček spokojen.

Domlouval mu kdysi jeho bratr:

„Prosím ti, Honzo, že se tak dáš térat! Deť si možeš pomůct! Jen jednó ju čaganem přetáhni — huvidíš, co za dílo spraví takové čagan. Hale ne jednó — každý pondělí a dež to nepomože, třeba

každé deň, ráno haji večír — kdy votevře hubu, huž hať ju zavře. Potem bodeš mět svaté pokoj a bode bitá vona a ne te. A to be tak belo taky v pořádku.“

„Hale, deť vona to tak zle nemeslí. To vona jen tak, hani živá, hani zdravá be nebela, debe tó hubó toli neklapala — to huž je hjejí nátura. A co su já za člověka protivá ní? Dělat nemožu, radostí se mnó nehužila za totok — a tak su hjí jen na vobtíž. Dře za dva, a možu bét rád, že je to haspoň tak — — —“

A při tom „tak“ trpělivě táhnul svůj život Šimeček už po šestadvacet let a s tím „tak“ už to dotáhne až do hrobu.

* * *

V HODINÁCH POLEDNÍCH.

Žár se lije k zemi jak roztavený kov. Stín hledají psi a s boku na bok převalují se zvířata v chládku, vrabci popelí v prachu silnice rozpařená svoje těla, k potoku kruhem zatáčejí holubi, aby lázní osvěžili otvírající se zobáčky. Pusto je v dědině jako po vymření a zřídka kdy objeví se lidský tvor. Jen žíznivý staroch vleče se k obecní studni s čepáčkem, stařenka s nejmladším na klíně zasedne před dům mezi zahrádky, aby se nedusila stále v jizbici. Ale i na lavičce horko je až k umdlení a stařenka stěhuje se zas v šero síně, ze síně na dvůr a ze dvora v měkký stín ořechu u stodoly za humny.

A slunce žhne už s polední výše.

Z polí a mezí vracejí se těžké nestvůry žen nahrblých a jak boudy obtížených ohromnými nůšemi trávy. Prohýbají se pod nimi až k zemi — pot cúrečkem rosí před nimi vyšlapanou pěšinku. Dvě takové zastavily se na můstku a z pod nůši šeptají si o jakémsi tajemství. Ničeho, nic vidět není, jen ty bezmasé, žilnaté nohy a ohromné nůše a tak se zdá, jakoby tu samy nůše mluvily — ne ženy.

„A prosím ti, jak dopadl ten sód? Vehrála Hanča anebo muž?“

„Ha nikdo. Jak se to vezme. Matóš, dež hjí naklókl, měl položit deset renskéch na dochtora. Neměl. A tož, co nehudělal? Vobrátí se před sódcím k Hanči a povídá: ‚stará, půč mně tú desítku!‘ A Hanča — důra hlópá — dala se do plaču a půčila mu. Tak si zaplatila svý vlastní rany, co vod něé dostala a zétra dostane zas.“

Ve smíchu zašly za kostel.

S polí vracejí se i dělnice a panské potahy. Ze školy vyskočily děti, v práskání bičů, lomozu dětí a hřmotu bouřících vozů zvoní poledne. S obnaženým týlem a modlitbou na rtech spěchají sedláci k mísám.

„Vááápno, vááááápno — hej!“ tvrdým hrdlem horského, houkavého rázu rozkřiknul se po dědině vápeník a zastavil před hospodou, stíraje s čela hojný pot. Baby oblehly vůz a zabílené ruce vápeníkovy měří na mírky, zas ubírá, zas měří a handrkuje s babami. Ta že má samý prach, vápno že je „kamenatý“ — Horbiškovou dokonce zahnal od vozu, že jí neprodá ničeho. „To je satanáš baba!“ hodil po ní, ale

na konec se přece smířil a prodal i jí. Pak teprv obsloužil těžké své tahouny a klidil se do hospody, aby poobědval tvarůžek s pivem.

V polední vzduch z oken Frau Ebr zaznívalo klinkání piana, hromadnou písní po zemi i ve vzduchu zpíval hmyz.

Jen na chvilku v odpočinku pohověla sobě dědinka, Ledva lžíce položili, už znovu do polí se trousí dělníci. Děvčata ledva škole odrostlá i ta, která toužila už po vdavkách, scházela se k můstku; motyky blýskají, řehotá dívčí, teplý jejich smích, čekají, až padne jedna a dráb poručí.

„Francka, Francka, kolik máš dní?“

To byla důležitá v tu dobu otázka pro všechny. Zaschly zemáky, řepu požrali škrobáci, opozdila se jetelina, o práci bylo zle, bída a nouze hrozila uprostřed léta. Byl každý rád, podařilo-li se mu urvat něco na tovarychu a šťastný ten, kdo vykázat se mohl největším počtem dní, kdy v úpalu slunce mokrý potem směl se do úpadu dřít.

Padla.

S děvčaty jak holubicemi kolem do polí ubíral se dráb.

Také volaři dlouhou řadou vyjížděli ze dvora, ke škole už trousili se pouze opozdilci. Do polí jeli i sedláci, rachotily vozy, práskaly biče, poslední vycházel do práce i Rybář se svými dělnicemi. Pět jich bylo, mezi nimi i dcery Julka s Petrušou. Kde byly časy, kdy dcery jeho jenom dohlížely na řady nádenníků a samy ve stínu si hověly a buď pletly nebo vyšívaly pod trnkou?! Teď mozoly na měkkých dlaních tvrdly jim v roh.

A návsí znovu vnořilo se v úporný klid.

TICHÉ LOUČENÍ.

Rozloučila se s Habrůvkou už i sestra představená a Bohumila. Odjely tiše, nenápadně, beze shonu lidí a dětí, zmizely, jakoby se něčím byly provinily. Zavazadla jela den jeden, sestry den druhý. Přítomny odjezdu byly jen Frau Ebr, slečna Bernaczik, služky a kdo náhodou se v tu chvíli připletl na cestě.

Klíče od ústavu převzala Frau Ebr.

A klášter osaměl. Uzamčená vrata, rolettami zacloněná okna jak slepá smutně hleděla k silnici. Zahrádky před ústavem jindy stále oživované pracujícími sestrami až strašily tou náhlou sirobou.

Slunce pražilo do suchem uvadlých zelenin, květiny pěstované bílou rukou představené schlíple nakláněly svoje květy k nesvlažené zemi, truchlily i stromy, růže, resedy — těmi záhony jakoby přecházela smrt.

I chudina musela sečkat se svými dětmi, až se nastěhuje nový řád.

Z bývalého života zbyla jen ta rudá krůpěj věčného plamínku, která večerem pomžikávala oknem klášterní kapličky.

To světlo věčné svítilo před Matkou Boží sedmibolestnou.

* * *

VELEBNÍČKOVY BOLESTI.

Z podvečerní procházky vrací se pan farář.

I jemu jaksi chybí denní zjevy sestřiček, i vzpomínal neustále přátelských těch dušiček. Chvíli doma neposeděl, člověka kolem nepropustil, ba sám i sobě věrné vyhledal, aby pohovořili s ním o sestrách i věcech, které jej aspoň odváděly od bolavých těchto míst. V posledních dnech i paměť se mu nějak pletla. Panu rechtorovi už po třetí v několika dnech vyložil, jak se dělají kalendáře. Sám takovy jednou dělal s kanovníkem Vojtíškem.

„A to je podivné, že když panuje Merkur, vždycky bývá sucho. Všecky trojky bývají suché. Rok 1863 byl suchý, v roce 1873 jezdili lidé z Moutnic, z roviny až sem do kopců pro vodu. Tak bylo sucho. A letos — šak je to vidět. Zaznamenávám si den jako den už po mnoho let a srovnávám a uvidím, dá-li mně toho Pán Bůh dočkat, bude-li zas tak sucho a větrno jako tenkrát, když naposled panoval Merkur."

Přešel kolem Kunz. Uctivě políbil velebníčkovi ruku. Nerad si ji dal velebníček od Kunze políbit a dlouho se za ním ohlížel. Hněvivý to byl pohled a prsty rozčileně otřípaly popel s doutníku, kterým provázel vždy svoje procházky. Terciáři v poslední době oddali se neobyčejné horlivosti s Vrbkou a Vrbčenou tentokrát v pozadí. Neděli jak neděli odpoledne scházeli se u Kunzů a zpívali pobožné písně až do tmavého večera.

Velebníček ďubnul holí do země.

„To už mně tak připadá, jakoby si tam byli založili zvláštní nějakou sektu a Kunza udělali svým biskupem. Na požehnání v kostele prázdné lavice a u Kunzů plno. Teď už jen kostel zavřít a mši nechat sloužit Kunza. Moc mně ten člověk pije krev."

Ale ani to nebylo, co velebníčka tolik tlačilo. Mnohem většího hříchu dopustili se terciáři. Hrózek-Kvákoň, ten to byl, na něhož se obracely nyní tajené i netajené velebníčkovy výpady.

„O posledním pohřbu opovážil se nad hrobem držet i řeč! Co pak se to smí? Dřív jsem si toho nevšimnul. Modlil jsem se a zpíval u hlavniho kříže — nevšimnul jsem si ani, co tam stranou u hrobařů terciařům povídá. Myslil jsem si, že se to tam modlí nějakou tu svou pokroucenou modlitbu. Až naposled při pohřbu Martina Beránka dal jsem si pozor a zaslechl jsem několik slov z toho kázání. Myslil jsem, že na místě se propadnu hněvem i hanbou. — ‚Milí bratři a sestry!' — slyšel jsem a poslouchal: ‚Tak teda huž sme jé doprovodili a pochovali, teho našeho katolickýho křesťana — —' tak mluvil. — ‚Zkusil teho moc na světě, haji bíde, haji nóze a Pánbu milostivé včilka se nad něém smiloval a z tehoto slzavýho ódolí jé povolal před svůj božské trůn. Pomodlime se teda na jeho věrnó památku a hulehčení v očistcu pětkrát Otčenáš a pětkrát Zdrávas Maria, habesme zmírnile hříche nebožčika a jeho věčný trápení — hamen. Otčenáš, jenž — — — —' Jen si pomyslete! Dyť je to způsob helvetský — — a tomu já zaříznu teď, děj se co děj. Buď terciaři, anebo já — — A víte, co mně vzkázal,

když jsem proti tomu horlil? Já prý držím řeč za peníze a on zadarmo. — Tak to dál jít nemůže — tomu udělám konec," pokročil kněz zase ku předu a hůlkou rozechvěně přištipoval cosi do země.

Ale než došel velebný pán s rechtorem k brance farské zahrady, byl už zas v politice a rozváděl zas tu svoje názory. Stál pod lípou a horlil proti politice zrovna tak pohrdlivě, jako před chvílí proti Kunzovi. „Samý jen egoismus, každý jen kapcu si chce naplnit," velebníček uhodil se při tom do své kapsy, kde zazvonily klíčky a něco šestáčků. „Jen židi se při tom mají dobře, jen židi penězy břinkají, penězy otvírají dveře u knížat i u ministerstva, penězy dělají náladu — a vláda jen samé vojáky a zas vojáky a daně na vojáky a ty milliony, co armada shltne — kdo jí zas dodá? Zas židi — —"

„Pravda," štípnul učitel třísku s plotu — „Bůh ví, kam to s tím vojáčkováním dojdem'. Snad by tomu odpomohlo všeobecné hlasovací právo a lidé, kteří by militarismus přivedli na nic."

Velebníček rychle nacpal nos.

„I co — všeobecné hlasovací právo — co vás napadá! Jak by k tomu přišel hrabě, který platí na dva tisíce zlatých daní, aby měl zrovna takové hlasovací právo jako lump, který dělá, jen když chce, a když nechce, nedělá nic a ještě propije i co má. Zákony by dělali socialisti a anarchisti a jak vám by potom bylo, kdyby do školy vám přijít směl takový socialista, který sotva se umí podepsat a při tom si poroučel jak inšpektor? — Ve Francii mají všeobecné hlasovací právo a svobodu — tam má lid vládu úplně v rukou, svobodu tisku, svobodu shromažďování, svobodu slova a všeho, nač si jen naši pomyslí — — a nikde není tolik škandálů, podvodů, uplácení a nemravnosti jako tam. To nedělá svoboda, to dělají lidé. A svoboda člověka neobrátí, spíš zkazí. Vojska mají víc než jinde a anarchistů plnou Paříž. Attentat každou chvíli a je to repu-bli-ka! To bude jednou hrozné. Nechcu se toho dočkat. Komunismus! Ale pane dobrý, když i dnes nakrásně se všecko stejnoměrně rozdělí, zítra už zas nebude mít každý stejně, a bude po komunismu — a aby se začalo znova. — —"

Do hodiny náboženství na faru přišla malá komtesska Maud s katechismem pod pažím levým a běloučkým pinčlíčkem pod pažím pravým. Černé její střevíčky mrštně šlapaly písek a oči živě pozdravily rozcházející se dvojici habrůvských „politiků".

* * *

SVATBA.

Z hospody kvílí hudba tří nástrojů. Ani se Habrůvka nenadála a měla svatbu, na kterou jistě nikdo nikdy nevzpomněl. Jakási rodačka z Habrůvky, bydlící už po léta ve Vyškově, usmyslila si, že svatbu musí mít v Habrůvce, ve svém rodišti. A měla. Dle ujednání s farním úřadem najednou přijela ráno se svým ženichem a dvěma mládenci do Habrůvky, neznámá, cizí. Došla si k vzdálené přízni, ve dvou hodinách sehnala nejen svědky, ale mládencům v černých šatech našla i družky

a bylo po přípravách. Hned potom k oltáři. — — „Jakživa bech se bela včera nepomeslila, že dnes bodo dróžkó na svarbě,“ řehotala se Mařka celá šťastná s Lénkou Očadlíkovou, že byly na svatbě.

A po zdavkách byla v hospodě studená hostina. Přivezli si koláčů, smažených kuřat, studené telecí i cukrovinky a čaj a rum i citrony a pomoranče. A než svatebníci pohodovali, už tu byl i kostelník s muzikanty — „štrajch“ a Kocmánek se svým cymbálem. Sehnal Gajdoše s basou, našel Hrózka, od zedničiny urvali Dlapku — zabručela basa, vrzly housle a rozmarinou okrášlené dlouhé, šosaté kabáty mládenců rozplápolaly se Rybářovou nálevnou. Tančila nevěsta s družkami, tančila Rybářova děvčata, dívka z fary, od „vedlivá“ Petruša kovářova, ve chvíli tančila čtvrt Habrůvky. Kdo měl chvíli pokdy, přišel aspoň nakouknout; a kdo přišel, pil, kdo pil, byl i hostěn, hojně poděleny byly i děti na „čóhačce“, a každý se opravdu cítil jako na svatbě.

Teprv k večeru cizí svatebníci rozjařeni posedali na vůz, poděkovali za poctu jim prokázanou děvčaty a hosty, jim zas děkovali hosté, a nevěsta veselá, zářivá, šťastná odjížděla s ženichem v nový svůj domov, kamsi k Vyškovu.

Samot chorobné květy.

Drama o třech jednáních. Napsal Karel Rožek.

(Památce svého učitele Ant. Janů.)

OSOBY:

Václav Horáček, řídící učitel.
Horáčková, vdova po professoru, Václavova matka.
Svatuška.
Bureš, ingenieur.
Mrázek, učitel.

JEDNÁNÍ PRVÉ.

Pokoj učitele Horáčka. Zařízení pokoje prosté, ale vkusné. V pozadí dvě okna, jimiž vyhlídka do zahrady. Na oknech a na stolcích pod okny květiny. Na stěně obraz Krista a Komenského. Harmonium, nad ním visí dvoje housle. V prostřed stůl, na němž leží několik knih. U stěny knihovna. Na levo vstupuje se do kuchyně, na pravo do pokoje. Z venčí vstupuje se do pokoje kuchyní. Slunné květnové, nedělní odpůldne. Okna jsou otevřena.

Výstup 1.

Horáček a jeho matka.

Horáček (sedí u stolu a přehlíží rukopis).

Horáčková (sedí na stoličce mezi květinami a plete).

Horáček (položí práci a obrátí se s úsměvem k matce). Maminko, jsem již hotov. Podívejte se, je toho padesát archů. Samá výchova . . .

Horáčková (pozvedne hlavu. Rovněž s lehkým úsměvem). Tak, tak... Jen když jsi už hotov. Pořád sedíš u stolu, pořád a pořád píšeš. Tak, tak ... Teď budeš míti aspoň trochu času na procházky. Takhle pracovat není dobře!

Horáček. Vždyť rád pracuji. A mám zase něco nového v plánu.

Horáčková. Ale Václave! Zase! Takhle se připravíš o zdraví...

Horáček. A co bych měl jiného dělat? Víte přece, že nikam do společnosti nejdu. Kam?

Horáčková. Ale máš jít! A choď třeba po lesích... tam je zdrávo.

Horáček. (Jde k matce, s úsměvem.) Snad mne nebudete hubovati za práci? Jakž bych neměl pracovati já, když jiné k práci navádím?

Horáčková. Inu, inu! Ale trochu se šetřit by ti neškodilo. A k čemu to všechno? Což nemáme dosti, abychom zde tiše a skrovně žili? — Vzpomeň na tatínka ... Chudák ... Také se udřel ...

Horáček. Takovým pracovníkem, jako byl tatínek, nedovedu být. Nedovedu pracovati šestnáct nebo sedmnáct hodin denně.

Horáčková. A mohl ještě žít. Mohl. Ale nedal si říci jako ty. To máš po tatínkovi. A k čemu to všechno bylo? Vyštvali ho, ti jeho přátelé. To mu dalo poslední ránu.

Horáček. Dnes si ho váží každý učitel, zvláště jeho žáci. Oni více mi o něm vypravují, než pamatuji sám. Dnes, maminko, by se to nestalo.

Horáčková. Myslíš, Václave? No, jen když to aspoň uznávají... (Zamyslí se, co zatím Václav přejde ke stolku a urovnává rukopisy.) Uznávají... Ale k čemu to uznání? Trochu bídy při tom při všem ... Často jsem se obávala, aby se, chudák, ještě nezbláznil. Poslední dny jeho nemoci byly strašné ... Úzko mně bylo, když plakával, plakával nad životem, kterého nikdy neznal ... A plakával, hochu, nad tebou a prosil mne, abych tě nikdy mnoho nehonila k učení. Čehosi se bál, co mně nikdy nechtěl říci... Byl takový dobrý, takový jemný a citlivý... Pamatuješ se, Václave, jak jsi přišel s — Burešem? Viď, Bureš to byl, co s tebou chodil do třetí realky?

Horáček. Ano, Bureš. Již se pamatuji. Tehdy měl dostati z mathematiky dvojku. (Usmívá se. Stále se probírá v papírech.) Přišli jsme s pláčem k tatínkovi a prosili jsme ho, aby mu nějak pomohl, že za to nemůže. A tatínek odebral se ještě toho dne k svému kollegovi, professoru Tichému, a bylo zpomoženo.

Horáčková (s povzdechem). Ach, to byl dokonalý člověk, málo je takových.

Horáček. A potom mne chcete svádět od práce. Touto svou prací nejlépe uctím jeho památku.

Horáčková. Ne, nesvádím tě, ale měl bys si dopřáti také odpočinku. Vždyť unavíš se dosti ve škole. Aspoň teď, do prázdnin, již nepracuj. Nemáš toho příliš zapotřebí.

Horáček (odloží rukopis). Ba mám, mám, maminko. Mohl bych vydržovati Svatušku v Praze, kdybych si nepřivydělával honoráři?

Horáčková (vážně se usměje). Sladké břímě — ale přece jen břímě. Milý hochu, myslím, že bys to už mohl ukončiti.

Horáček (zaražen). Ukončiti? Což . . .!

Horáčková. No, myslím, že vzdělání má dosti, a zpěvačkou býti nemusí. Toho snad nežádáš?

Horáček (mávne rukou na znamení, že nechce o tom mluviti. Přejde k oknu a zadívá se do zahrady.)

Horáčková. Kdy půjdeš na dráhu?

Horáček. Psala, že přijede večerním vlakem, o deváté. (Obrátí se.)

Horáčková. Půjdeš sám na dráhu?

Horáček. Sám. Jenom nějakého člověka obstarejte, aby nesl její kufřík. Vy zatím připravíte večeři. Bude to slavnostní večeře, maminko.

Horáčková. Zdrží se přes celé svátky?

Horáček. Ano, tak mi psala.

Horáčková. Bude zde veseleji. A ty budeš také veselejší. Nu, a mohlo by tak býti stále.

Horáček. Myslíte?

Horáčková. To záleží na tobě. A bylo by tak nejlépe. Já bych byla také radši. (S úsměvem.) To víš, čeho si může stará žena více přáti, než dívati se na štěstí mladých.

Horáček (odmítá rukou).

Horáčková. No, no... Vidím ti hluboko do duše... Vím, čeho si nejvíce přeješ. A k čemu se ostýchati? Tak bylo, jest a bude. Teď máš nejlepší příležitost, jsi právě v nejlepších letech.

Horáček. Ještě jsem na to nepomyslil.

Horáčková. I, myslils dosti, ale nemluvili jsme o tom. Až přijede Svatuška, řekni jí svůj záměr. Ona jistě ho také tuší a čeká, až se vyslovíš. Sama nemůže tě přece vyzvati. To vím, máš ji rád, obětovals pro ni tolik . . .

Horáček (podrážděně). Tak nemluvte, maminko! Jaké oběti? Vždyť to byla moje povinnost. Kdo měl se ujati chudého sirotka, jakým byla Svatuška? Jí bylo tehdy deset let a mně dvacet, byl jsem jejím učitelem, znal jsem její duši, tušil jsem i její pěvecký talent. Kdo se měl o ni starati, když neměla žádných přátel? Obec snad? Ach, ta by příliš šetřila na její vychování, ta by jí neposkytla skoro víc, než aby nezemřela hlady. Ale takový andělíček, jakým Svatuška tehdy byla, nezasloužil od života té ukrutnosti. (Venku se klepe na dveře.)

Horáček. Volno!

Výstup 2.

Předešlí a Mrázek.

Mrázek. Má úcta!

Horáček. Á, na zdar, pane kollego! Posaďte se! Mám pro vás něco nového.

Mrázek. Já pro vás také. Nesu vám telegram.

Horáček. Děkuji, pane kollego, děkuji! Posaďte se! (Otevře telegram a čte.)

Mrázek (sedá ke stolu).

Horáčková. Od koho?

Horáček. Bureš odpovídá mi na můj dopis, že už jede. „O páté čekej mne v Čihákově.“

Horáčková. To se zde také zdrží přes svátky, viď?

Horáček. Nu, ovšem. (K Mrázkovi.) Vy ještě neznáte Bureše?

Mrázek. Jednou jsem ho zde viděl. Tuším, že o prázdninách.

Horáček. Je to můj kollega ze studií. Dobrý, veselý hoch. Jest ingenieurem v nějakém strojnickém závodě v Praze. (K matce.) Maminko, připravte mi svrchník, je vedle v pokoji.

Horáčková. A trochu ho vykartáčovati nebude škodit, viď? (Odchází do kuchyně.)

Horáček. Sedněte, pane kollego! Na chvíli. Chci vám ukázati svou novou práci. Je to psychologická studie. (Podává Mrázkovi rukopis.)

Mrázek (prohlíží zběžně rukopis). Některé stati, jak pozoruji dle nadpisů, již znám.

Horáček. Ovšem, znáte. Něco jste již četl, a o některých myšlenkách jsme již hovořívali. Přečtěte si kapitolu „O sebevraždě“, na té si zakládám.

Mrázek. O tom jsme spolu již mluvili; dokazujete, tuším, že příčinou většiny samovražd jest vrozená nechuť k životu.

Horáček. Ano, považujeme-li tuto nechuť k životu za zvláštní únavu, která jako stín prochází dušemi několika pokolení, až v některém člověku se zastaví, vzroste — ovšem, má-li k tomu příhodné okolí — zastíní světlo mozku, a pak nezbývá člověku takovému než jed nebo revolver. Jsou lidé, jež stihá rána za ranou, a oni stojí čelem proti každé bouři a nevraždí se. Ale jsou jiní, jemní a v sebe obrácení, kteří třeba ani netuší velkého a strašného neštěstí, jež plíží se jim jako pes neustále v patách. Ano, pes, který jednoho dne náhle a často beze zvláštních příčin skočí svému pánovi v týl a zasadí mu smrtelnou ránu.

Mrázek. A jsou-li takoví lidé šťastní, tak šťastní, že nedohání je nic k sebevraždě?

Horáček. Takového člověka i štěstí unaví. Ostatně, domnívám se, že takoví lidé nejsou nikdy šťastní. Neustále stojí na stráži svých činů, stále se kritisují, vždy jsou sebou nespokojení, tak že se musí unavit, že musí nad sebou, nad vlastní nicotou zoufat, že musí podlehnouti vzmáhající se touze ukončit to vše jednou a poslední ranou. Takoví lidé pro jiné vždycky mají svaté odpuštění, oni všem, i svým nepřátelům, dobře činí, jenom sobě samým nedovedou odpustit. Ale hlavní věcí při sebevraždě . . .

Horáčková (přináší svrchník a položí jej na lenoch stolice). Ale Václave, pozoruji, že nedáš nikomu pokoje . . . (K Mrázkovi.) Už vám řekl Václav, že budeme míti hosty?

Mrázek. Vím jen, že přijede pan Bureš.

Horáčková. A Svatuška také přijede.

Mrázek. Jak se těším! Budeme zde míti o požitek více, její krásný zpěv. Z ní byla by výtečná zpěvačka.

Horáček. Byla by.

Horáčková (jde do kuchyně, přináší skleněný džbán s vodou a zalévá květiny. Po zalití usedne na své dřívější místo a plete. Chvílemi ustává a naslouchá napjatě rozhovoru.)

Mrázek. Proč: byla by? Ona jest již hotová, dokonalá zpěvačka, jen vystoupiti!

Horáček. To právě nejde tak snadno.

Mrázek. Vždyť znám přece její zpěv. Ona musí zvítězit, musí! Věřte mi, jsem vždy pln obdivu a nadšení, slyším-li ji.

Horáček (povzdychne). Myslíte to opravdu?

Mrázek. Do opravdy.

Horáček. A což, kdyby se měla — provdati?

Mrázek. To může, jen když manželství nebude jí překážkou na cestě k slávě.

Horáček. A kdyby bylo? Kdyby muž pro sebe a děti chtěl ji míti celou . . .?

Mrázek. K tomu se nemůže odhodlati. Má také povinnosti k národu, z kterého vyšla.

Horáček (vášnivěji). A kdyby měla větší, ba největší povinnosti k tomu, který by ji chtěl k takovému sobeckému manželství upoutati? Ba spíše, můžeme říci, než povinnosti, spíše mravní nutnost!

Mrázek (usměje se). Ale jako by byla mravní nutnost k tomu, jehož by si měla vzíti za chotě, tak byla by větší, neskonale větší mravní nutnost u něho, aby ji v manželství nepoutal, kdyby nemohl, nebo nechtěl poskytnouti jí naprosté svobody a volnosti na její dráze, a sice proto, že by to bylo sobectví vůči ní i národu.

Horáček (mezi Mrázkovou řečí vstane a přechází pokojem. Když Mrázek domluví, zastaví se u něho.) Ale kdo jí dá záruku budoucí slávy? Kdo? Má za tu chimeru obětovati dvoje štěstí? Ne — ne . . .

Mrázek (pokrčí rameny). Vaše duše jest tak ušlechtilá, že nemůžete se mnou nesouhlasit.

Horáček (rozčileně). Ušlechtilá — ušlechtilá! — — Ale což pak šlechetní mají se vzdáti všeho, co by jim štěstím po mnohá léta svítilo. Což náleží k ušlechtilosti obětování štěstí?

Mrázek (pokrčí rameny).

Horáček (velice rozčilen). Ale já nejsem šlechetný, nechci jím být, nesmím . . . Vždyť přece Svatušku miluji! Ona musí být mojí ženou, ač nemohu jí poskytnouti jiného manželství, než jaké jsem vám líčil. A ona má i povinnosti ke mně. Za vše, čím je dnes, mně je povinna! A také ona mne miluje. Oh, stane se mojí ženou, musí se jí státi! (Pokročí k Mrázkovi. Sedá vedle něho na stolici.) Když jsem vám řekl již tolik, povím vám vše.

Mrázek (chce mluviti, ale Horáček ho nepřipustí k slovu).

Horáček. Počkejte, pane kollego. Dřív vám povím celou její i svou minulost, a pak jinak budete pohlížeti na dnešní mé postavení. Tak tedy! Svatuška osiřela v desátém roce. Právě toho roku, když jsem se dostal do této vsi za učitele. Kdybyste věděl, jaké to bylo tehdy krásné dítě! Malá, černá kučerka s očima černýma a velikýma. Já prožíval první zimu v této samotě, oddán jsa toliko své práci.

A nevěříte ani, jaká to byla smutná zima!... Do společnosti jsem nechodil, nebylo tu žádné společnosti, ve které bych mohl žíti tak, jak jsem byl zvyklý z domu a z města. Musil jsem žíti sám. Sedával jsem zde, u okna, a díval se, jak zvolna a melancholicky padá sníh. Ve škole, mezi dětmi jsem oživl. Svatuška chodila do mé třídy. Byla nejhezčí dítě ve škole, nejlépe se učila, nejlépe zpívala, a při tom její prosťoučká povaha naklonila si mne tak, že když zemřeli její rodiče, ujal jsem se její výchovy zcela. Neměla ani příbuzných. Jakmile přišla do mé samoty, bylo mi veseleji. Hrával jsem na piano a ona svým jemným, dětským hláskem mne doprovázela. Když přestala choditi do školy, když přišla moje matka, nemohl jsem se od ní již odloučiti. Miloval jsem ji, tak jsem ji miloval jako krásný sen, který jednoho dne promění se v skutečnost. Zvykal jsem jí, zvykal jsem myšlence, že stane se mou ženou, až doroste. A na ženu jsem si ji vychovával. Ale chtěl jsem míti ženu vzornou, chtěl jsem, aby nejen tělem, ale i duší byla krásná. Mnoho četla, a já ji stále učil a vzdělával také v hudbě a zpěvu. Ó, věřte, bylo to několik let sladkého blouznění, jemného opojení, neboť ona nedovedla mi připraviti ani jediného zármutku. Dle toho jak dorůstala, blížil se sen můj svému vyplnění. Ale pojednou vzrůstaly po vsi podivné pověsti. Znáte ty „bodré sousedy a sousedky“. Nejprve z různých narážek několika sousedů pozoroval jsem, že nepovažují můj skutek vůči Svatuši za čistě šlechetný, ale že podkládají mu jiný, hnusný smysl. Pak mi to řekli někteří upřímnější kollegové, řekli mi to, abych nějakým způsobem učinil konec nestydatým pověstem, které se den ke dni šířily. Ti lidé nedovedli chápati poměr k děvčeti jinak než materielně. Co jsem měl dělati? Váhal jsem, odkládal a na konec poslal jsem Svatuši do konservatoře, aby tam dočekala se dne, kdy chtěl jsem pojati ji za ženu. Co to stálo peněz, o tom nechci mluviti. Ale uvažte, že mé služné na to nestačilo, a že musil jsem se chopiti vedlejší práce daleko houževnatěji než před tím. A pracoval jsem rád, poněvadž to bylo vše jen pro ni, pro Svatušku, kterou jsem tolik miloval. Dnes konečně nadešel můj den. Dnes konečně vyjevím jí své záměry. Miluji Svatušku, a ona, kterou jsem vychovával, která musila vytušit mou lásku, ona mne jistě také miluje. Nuže, co stojí nám v cestě? Řekl jste povinnost k národu! Nuže, nemá větších povinností k sobě a ke mně? Nemám na ni větších práv než národ, který by jí nikdy nebyl poskytl, co jsem učinil pro ni já?

Mrázek. Vy jste poznal její talent, vaše byla tudíž povinnost na tento talent buď upozorniti anebo jej vychovati sám.

Horáček. A což jsem ji nevychoval?

Mrázek. A komu? Pro koho? (Čeká na odpověď Horáčkovu.) Pro sebe! Ale vždyť můžete upraviti poměr svůj ku slečně tak, aby byla vaší a přece národu sloužila svým uměním.

Horáček. Ale já nechci, aby sta očí, smyslných očí diváků, hltaly její krásu. A ona by musila chápati, že ji neposlouchají k vůli zpěvu, ale k vůli hlasu, že nedívají se na ni k vůli uměleckému výkonu, ale k vůli formám jejího těla, k vůli ní samé, k vůli tomu, že je také

žena! Představte si to dobře. Kdybych měl seděti mezi těmi všemi a nechati ji na pospas jim. Čím bylo by mé manželství? Všichni by měli právo, jen já musil bych býti skrčeným žárlivcem. — — A já ji tolik miluji!

Mrázek. Nu, nechte voliti ji — slečnu. Sama nejlépe vycítí, kde jest její povinnost.

Horáčková. Václave! Budeš míti nejvyšší čas na dráhu.

Horáček (pohledne na hodinky). Ach, ano! Již pět hodin. Vlak je již několik minut v stanici. (Vstává.) Odpusťte, pane kollego. Musím naproti Burešovi. (Béře klobouk.) Setkám se s ním cestou.

Mrázek (vstává). Půjdu s vámi.

Horáček. Jen seďte! Bavte zde zatím maminku. (Odejde.)

Horáčková (když odešel). Tak, tak, hochu . . . (Vstane a sedne ke stolu.) Neměl jste k němu tak mluviti, pane učiteli.

Mrázek. Přišel by na tyto myšlenky sám. Snad by mu je řekla slečna. Kdo ví, kdo ví, jaká je dnes, když poznala, že může býti slavnou. Sláva opíjí; opíjí tak, že člověku pocítivšímu slávu odumírají všechny povinnosti života soukromého. Přetrhá všechna pouta, kdyby tím zranil i nejbližší sobě, i sebe sama, jen aby mohl letěti v před, v před!

Horáčková. Opravdu se domníváte, že by Svatuška byla takovou?

Mrázek. Snad ano, snad ne. Ale v manželství, v takovém, jaké si přeje pan řídící, nebude šťastna nikdy.

Horáčková. Tedy mají býti zmařeny všechny jeho i moje sny? Tak těšila jsem se na to, ač mi nikdy neřekl, že si ji vychovává za ženu, přece jsem tušila, proč se k vůli ní tolik namáhá. Celé noci pracuje, a ani by neměl býti za vše to šťasten?

Mrázek (soucitně). Snad se mýlím. Můj názor nemusí býti správný.

Horáčková. Když jsem vás poslouchala, připadalo mi, že pravdu mluvíte. Můj choť byl povaha, výborná povaha a tak mne naučil, že jsem smýšlením jemu podobna. Měl jste mnoho pravdy — ale on přece také! Vy posuzujete celou záležitost jako divák, on však v ní žije. Konečně, jak jste řekl, ona, ona sama rozhodne. (Na chodbě smích, hovor.) Již jsou zde! Všichni i Svatuška!

Svatuška (za scenou). Kde pak je matička?

Horáček (za scenou). V předním pokoji.

Výstup 3.

Předešlí, Horáček, Bureš, Svatuška.

Svatuška (běží do náruče Horáčkové a políbí jí ruku i tváře.) Matičko!

Horáčková. Vítám tě, vítám, Svatuško! (Celuje ji.)

Mrázek (kloní se Svatušce i Burešovi). Slečna přijela dříve?

Svatuška. Ano. (Podává mu ruku a chvíli s ním hovoří.)

Bureš (podává nejdříve ruku Horáčkové, pak Mrázkovi). Má poklona! Má úcta, pane učiteli!

Horáčková. Tak, udělejte si pohodlí . . . jako doma.

Horáček. Odlož, Svatuško! A ty také, Bureši! (Vezme Burešovi klobouk a svrchník a odnáší do vedlejšího pokoje.)

Svatuška. Matičko, já se půjdu upravit do druhého pokoje. Jsem trochu v nepořádku po cestě. (Odejde do pokoje.)

Horáčková. I, dítě, vždyť jsi doma, jaké pak omluvy. Jdi, jdi... Já zatím musím do kuchyně. (Odejde.)

Bureš. Tak, jak se vede, pane učiteli? Venkov vám svědčí. Jste zdravý, opálený; máte zde krásný život.

Mrázek. Ano, krásný, ale nekonečně nudný. Žijeme zde jako poustevníci.

Bureš (vyhlíží do zahrady). Vždyť je zde tak veselo! A co ptáků je v zahradě a květin, a zpěvu...

Mrázek. Jenom lidí málo; ovšem takových, s jakými možno intimněji žíti. Dnes je sice veselo, ale až nám dáte vale, bude zde smutněji, nudněji, neboť vzpomínky na několik veselejších dnů vytrhnou nás na dlouhou dobu z vyjetých kolejí jednotvárnosti. A to se pak pomalu zase zvyká...

Horáček (vrací se. K Burešovi.) Tak se posaď, Láďo. A vy také, pane kollego.

Všichni (usedají ke stolu.)

Horáček (k Burešovi). Proč se dáš vždycky tolik prositi, chci-li, abys k nám přijel?

Bureš. Jsem neustále zaměstnán. Závod jest veliký, a většina důležitějších prací jest mně přikázána. Nediv se. Rád, velmi rád bych častěji přijel, zvláště v létě, o prázdninách, ale zřídka mohu. A kdyby byla nejela slečna, kdo ví, byl-li bych přijel.

Horáček. Což ty mluvíváš se Svatuškou?

Bureš (s lehkým úsměvem). Ano — někdy.

Horáček. A jak jste se seznámili?

Bureš. Což se nepamatuješ? Když jsi vezl slečnu do Prahy, stavili jste se u nás.

Horáček. Ale to je už dávno... Opravdu, již jsem zapomněl.

Bureš. Včera jsme se setkali v Chotkových sadech a domluvili jsme se. Vzal jsem si na pět na šest dnů dovolenou a přemluvil jsem ji, aby jela již odpoledním vlakem. Abychom ještě za světla k vám dorazili. Dlouho nechtěla povoliti, vymlouvala se, že oznámila vám příjezd na devátou hodinu.

Horáček. Tedy mohls povoliti ty.

Bureš. Inu — inu, mohl. Ale vidíš, to mi nenapadlo. Vlastně, abych ti nelhal, chtěl jsem, jakmile jsem dostal dovolenou, ujeti rychle z Prahy. Nemohl jsem se ani dočkati hodiny odjezdu. Chtěl jsem brzy, brzy býti na venkově, zde u tebe, neboť tady se přece jinak dýchá...

Horáček. Příliš lichotíš venkovu. Jest pravda, je zde krásně, ale dřív, milý Láďo, takhle před desíti lety, byl bys od nás utekl. Tehdy byl jsem tu sám, potom se Svatuškou. Nu, to bylo již lépe.

Bureš. Vypravovala mi slečna cestou, jak idylicky jste žili. A lituje, že tyto blažené doby prvního mládí již uprchly. Řekla, že přála si tenkrát žíti tak věčně.

Horáček. Tenkrát? Dnes už ne?

Bureš. To víš, má teď trochu velkoměstského hluku v hlavince, a ten podivně opojuje. Člověk vidí a slyší a hmatá, abych tak řekl, nesmírný proud života, který musí každého, až na řídké výjimky samotářů, strhnouti do svého proudu. Neubrání se nikdo, byť zoufal nebo se smál, žije přece životem velkého množství.

Mrázek. Kdežto my, na vesnici, žijeme jen sobě. Ještě tak na jaře a v létě pocítí člověk duši přírody, která také někdy uchvacuje. Ale podzim, a potom -- nekonečná zima . . .

Horáček (k Mrázkovi). Mluvíte, jako jsem kdysi mluvil já. Ale zvyknete tomu.

Mrázek. Vy jste měl přece kolem sebe trochu života, aspoň intimního tepla z přátelství slečny Svatušky, a pak přišla i vaše matka. Já jsem však kůl v plotě.

Horáčková (přináší bílou kávu a zákusky). Prosím, pánové. Václave, pobídni pány, kdyby se snad ostýchali.

Bureš. Ó, nedám se mnoho pobízeti, milostpaní. Jsem po cestě, a mám opravdu již chuť. (Vezme sklenici.)

Horáček (k Mrázkovi). Tak, berte si.

Mrázek (béře sklenici.)

Horáčková. A kde je Svatuška? Svatuško!

Svatuška (volá z druhého pokoje). Hned, matičko, hned!

Horáčková (k Burešovi). Měli jste pěknou cestu, pane inženýre.

Bureš. Trochu teplo. Jest cítit již květen.

Svatuška (přichází po domácku ustrojena). Již jsem zde.

Horáčková (přináší Svatušce a sobě kávu). Sem, Svatuško! Já také sednu mezi vás, abych ještě omládla.

Horáček. To půjde stěží, maminko.

Horáčková. Nu, kdož ví, jak to dlouho bude trvati, a omládnu zase. Matka omládne v dětech a taková stará babička (usmívá se) v dětech svých dětí na novo.

Bureš. Snad se nehodláš ženiti?

Horáček. Ani mne nenapadlo . . . Ale jednou snad přece. Do smrti mládencem nezůstanu. Táhne mi už třicítka, a to, myslím, jest již čas k ženitbě.

Bureš. Přiznám se ti, že i já na takové věci pomýšlím. Už se mi to „mládencování“ zprotivilo.

Horáčková. Ale vida, vida. Pořád žádný, a teď oba najednou.

Horáček. Co myslíš, udělejme to zároveň! Byli jsme přátelé od malička, co jeden to druhý. Mějme také jednoho dne svatbu. (S úsměvem.) Nu, a máš už nevěstu?

Všichni (se zasmějí.)

Horáčková. To by nepomýšlel pan Bureš na svatbu.

Horáček. Jen se nesmějte. U něho je všechno možné. Nu, a povíš nám ji?

Bureš. Budeš překvapen. Povím, ale později. I ty v tom budeš hráti úlohu.

Horáček. Rád bych věděl, jakou. Leda, že mne pozveš na svatbu, no to bych ještě hrál.

Bureš. Ovšem že pozvu. Však dnes se ještě ničeho nedovíš. Až zítra. Budeš se diviti. Nu, ty máš také nevěstu?

Horáček. Dnes jestě ne. Ale, než odjedeš, dovíš se.

Svatuška. Gratuluji vám, strýčku, gratuluji. (Podá mu ruku.)

Horáček. Děkuji, čtveračko.

Horáčková (sklízí se stolu a odnáší do kuchyně.)

Svatuška. Počkejte, matičko, pomohu vám!

Horáčková. I, jen seď, děvenko, seď. Vždyť jsi také dnes skoro hostem. Uklidím si sama. (Odnáší sklenice.)

Horáček. Pojď nám raději vypravovat, jak se ti vedlo v Praze.

Svatuška. Život nudný, jednotvárný, samý hluk... Unavuje to...

Mrázek. Slečno, to je moje písnička o venkově.

Svatuška. Vlastně unavuje každý život, je-li ho příliš mnoho, nebo příliš málo. Já bych si přála žíti celou svou duší, přála bych si život široký, celé moře dojmů, ale přece jen život intimní, život svůj.

Mrázek. Život rodinný, slečno! Po tom toužíte?

Svatuška (svévolně nechápe). Jak to?

Mrázek. Nu, abyste měla vlastní domácnost, abyste se provdala. To je přece ta intimní polovice života!

Svatuška. Nu, třeba. Ale ta druhá polovice, bez níž bych dnes už ani žíti nedovedla.

Horáček (dojat). Divadlo?

Svatuška. Umění!

Horáček. Chtěla bys býti zpěvačkou?

Svatuška (vstane od stolu). Nehovořme o tom. Jest to předčasné, a pak . . . (Dojde až k oknu, jímž vyhlíží do zahrady.) Ach, šeřík v plném květu! Jaká to jemná vůně.

Horáček (též vstane). Chtěl jsem ti připraviti kytici, než přijedeš. Vím, že květiny miluješ.

Svatuška (prosebně). Utrhněte mi několik snítek . . . A tamhle na záhonku jsou již rozkvetlé konvalinky! (Lichotivě prosí Horáčka.) Prosím vás, kytičku, malou kytičku . . .

Horáček. Počkej . . . Půjdu do zahrady, natrhám nějaké květiny a přinesu je sem. Sestavíš pak kytici do vásy. (K ní nakloněn.) Vždyť každého roku dělávalas kytice — a proto i letos a vždycky bude to tvoje práce. Bav zde zatím pány. Vrátím se hned.

Mrázek (podává ruku Svatušce a Burešovi). Půjdu také. Má úcta! (Odchází s Horáčkem.)

Svatuška (volá za ním do dveří). Hodně šeříku! A konvaliny!

Výstup 4.

Svatuška a Bureš (sami).

Bureš. Zdá se mi, že Václav není v nejlepší náladě.

Svatuška. Myslíš? Takový byl vždy. Vážný a tichý. Hovořívá se zápalem jen tehdy, jedná-li se o nějakou vědeckou otázku. Pak je vesel, že někdy až do zpěvu se dá.

Bureš. Neunavoval tě tento příliš klidný život? Asi málo radosti užívalas tady na venkově.

Svatuška. Zvykla jsem tomu životu. A radostí jsem užila zde také dosti; ovšem radostí jemných, čistě citových. Ach, večery, ty dlouhé večery zimní byly tak krásné, že jich nezapomenu, co budu živa. A on byl vždy dobrý, laskavý a šlechetný; necítila jsem ani, že žiji z milosti cizích lidí. Nedovedl mi ztrpčiti jediného okamžiku. „Malé Svatušce“ dostalo se všeho, o čem se jí jen zdálo. Skoro nikdy nedošlo k tomu, abych ho musela prositi o něco, čeho jsem potřebovala, nebo čeho jsem si přála. (Usedne zamyšleně ke stolu.)

Bureš (pokročí k ní). Ale přece bys radši byla svou paní, přece, jaks mi vypravovala, ráda bys přerušila tento poměr.

Svatuška. Ano, ráda bych jej přerušila, ale jen proto, že cítím, jakým jsem mu břemenem. On mi to nikdy, nikdy ani pohledem nedal na jevo, ale jeho příliš otecká láska, jeho usměvavá dobrota mimo jeho vůli mne přesvědčovala, že jsem břemenem. A pak, mohu dále od něho přijímati dobrodiní, když tolik mně již dal, že mohu se živiti sama? Mohu na něm žádati dalších obětí, když pozoruji, jak se přepíná prací k vůli mně? A přepíná se, vím to, ačkoli to vždy tají. (Vroucně.) Bože, čím se mu odvděčím?! . . .

Bureš. A máš Václava ráda?

Svatuška. Mám ho ráda, miluji ho jako svého největšího dobrodince, jako svého otce. Ba, ani otce bych tak milovati nedovedla jako jeho.

Bureš (usedne k ní a ovine svou ruku kol jejího pasu. S úsměvem.) A jak můžeš milovati mne, když miluješ Václava?

Svatuška. Což není možno milovati někoho, kdo nám učinil taková dobrodiní jako on mně, čistou, krásnou láskou nejvyššího vděku?

Bureš. Ale jest o málo starší než já.

Svatuška. Ladislave! Jak to se mnou mluvíš? Posmíváš se mi? Miluji ho jako dcera otce, a třeba byl jen o deset let starší! O jiné lásce k němu nemohu mysliti. Učil mne býti jeho dítětem. Zvykla jsem mu, jako zvykáme bratrovi nebo otci. A on jinak se ke mně nechoval, než jako bratr, nebo spíše otec. Vím, má mne také rád, ale ne takovou láskou, jakou ku příkladu ty mne miluješ . . .

Bureš. A nemýlíš se v sobě ani v něm?

Svatuška (rozhodně). Ne, ne! Nemýlím! Znám ho příliš, znám každý kout jeho krásné duše.

Bureš. Tedy nemusím váhati, požádati ho o tvoji ruku?

Svatuška. Nemusíš. Vím, že bude šťasten, velice šťasten, a zvláště proto, že to budeš ty. O tobě mluvíval vždy rád a s nadšením, a těšil se vždy na tvou návštěvu po dlouhou dobu. Ó, budeš ho milovati, milovati jako já a jako on tebe. Vždyť on byl první, který sil do mého srdce lásku k tobě, když vypravovával své matce o tobě. A matička, to je dobrá žena, která také ráda uvidí svou „malou kučerku“ ve tvých rukách. Ji také miluji, a ty ji budeš rovněž milovati, až ji více poznáš.

Bureš (objímá ji). Jak jsi dobrá, Sváťo! Taková hodná a nadšená. Miluji tě hlavně k vůli tvé povaze. (Líbá obě její ruce.) A hleď! přece

někdy vtírá se mi v duši ohyzdné podezření, přemýšlím-li o tvém poměru k Václavovi. Jak by ji nemiloval, takovou rozkošnou, on — člověk mladý? Myslívám si, že dobrodiní jeho jest závdavkem na tvé srdce, chvěju se o tebe — žárlím — jemu křivdím a křivdím i tobě ve své duši. Odpusť mi, Sváťo, můžeš-li. Mám tě tolik rád! (Tiskne ji na svá prsa.)

Svatuška. Odpustím, Láďo, odpustím — ale nyní pojď, zahraješ mi na piano.

Bureš. Půjdu; a ty zazpíváš. Kde je piano?

Svatuška. V druhém pokoji.

Výstup 5.

Předešlí. Horáček.

Horáček (objeví se ve dveřích s květinami v náruči. Stane tiše na prahu a pozoruje je.)

Svatuška. Pusť! (Chce se mu vyvinouti z objetí.) Pusť, Láďo! Pojď!

Bureš (zápasí s ní, nechtěje ji propustiti). Nepůjdeme, dokud mi úplně neodpustíš, dokud mi to nedokážeš hubičkou!

Svatuška. Ale, Láďo, pusť, pusť!

Bureš (schvátí ji divoce do svého objetí a líbá.)

Svatuška (vytrhne se mu. S úsměvem.) Jsi takový zlý, zlý . . .!

Bureš (vede ji za ruku do druhého pokoje). To proto, že tě tolik, tolik miluji, Sváťo . . . (Zašli.)

Horáček (zdrcen, pomalu dojde k oknu, kde usedne. Po cestě mimovolně pouští květiny na podlahu. Opře hlavu do dlaní.)

(Ve vedlejším pokoji zazní několik akkordů písně „Věrné naše milování“ z „Prodané nevěsty“.)

Horáček (vstávaje, vyvráceně sepne ruce na čelo a odchází kuchyní). Bože . . .!

(Opona spadne.)

(Pokračování.)

POHÁDKA O DRAKU.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

AUG. EUG. MUŽÍK:

Sníh.

Blow, blow winters wind!
Shakespeare.

Ticho, mrtvo, jakby den
zmizel kdesi uvězněn,
daleko až v říši Báje.
Kolem přítmí duchů vlaje.

Neurčitých barev změť
jak nejistých tónů spleť
vine se a tiskne k sobě . . .
Tak as je těm mrtvým v hrobě.

Myšlenky šly všecky spat.
Marně ždál jsi tisíckrát
rozzvučet je na klekání
smutného i vzpomínání.

Pohleď ven — tak ospale
sní tam mračno sinalé
jako zticha zmírající
bílo klidných, mroucích lící.

Teď však v mračnech zapadlých
poslední jak očí mih
zakmitlo to v jemném šlehu —
velká, bílá houštka sněhu.

Jako vaty, plátna kus
ve hnisavé rány hnus,
hladký rubáš zapomnění
v naše boly, v naše snění.

To's ty, bledý příteli,
který vždycky zveselí
srdce, v kterém bouřná láva
dávno už se usedává?

Padej, padej, padej dál
ať kde radost, ať kde žal,
slítej hustě v jednom hejně
na kámen i na květ stejně!

Kabát tvůj je střižen všem,
každému je volno v něm;
nad zázraky jsi a divy:
ty jsi ke všem spravedlivý.

Padej, sněhu, na mne též
na tu prázdnou, krásnou lež,
padej klidnou ironií
na sny, jež mne blahem spijí.

Uspávavý, tišivý,
jako balzám hojivý,
ať kde komu živá rána
do srdce až byla vklána.

Co je květů vonný běl,
jimiž máj se lživý skvěl?
Padal, voněl pro boháče . . .
Chudý dál v něm chladem pláče..

Teď však ty mu plátno dáš,
čtyři lokte na rubáš.
Prázdny spíže, prázdny stoly —
zapomene, co ho bolí.

Usne, umře lehounce,
bude spát tak tichounce,
jako měkká ruka lásky
když mu srovná čela vrásky . . ..

Jako druh tys jediný
do poslední hodiny —
není nucen pravdu zříti,
může dále sladce sníti:

O zákonů přísnosti,
všech před nimi rovnosti,
odměnu jež dobrým dají,
a zlé, spurné potrestají.

Že nelze ten slepý řád
uplatit ni obelhat,
o tom, že nás Kdosi vidí,
naše kroky k cíli řídí.

Aspoň někde v nadzemí
že tam bol náš oněmí,
ověnčen mzdou po zásluze,
když tak dole pálí tuze . . .

Že se Křivda, Bezpráví
před nebesy zastaví,
srdce kněze v zbožném plání
zlata moc si nepodmaní!

Padej, sněhu, padej dál,
by ten chudý nepoznal
v hořkém pravdy probuzení,
že nic z toho pravdou není!

Co kdy táhlo lidstva snem,
lží jen bylo všecko v něm,
aby jedněch moc a síla
z rabství druhých vyklíčila.

Jednou jenom toužil Kdos
láskou zmírnit lidstva los — —
Zabili jej, jeho slova
oděli v lež větší znova!

Teď už všemu na dno zřím,
teď už všemu rozumím,
a co myslím, říci mohu
ve tvář přírodě i bohu.

Neb já také dumal, snil,
jak strom květy, tak jsem dštil
illusí roj snivý, dětský — —
a zapadly v bláto všecky.

Teď jsem klidný, silný již,
lehce snesu každou tíž,
nezabolí žádná rána.
Každá podlost předvídána.

Já jsem kliden — kámen, kov,
který hlídá starý rov;
mnoho ví a mnoho schrání,
ale mlčí bez ustání.

Mlčí kámen, mlčí hrob.
Co zbylo z těch mládí dob?
Jaký žár a vzlet jsme měli,
a co, bože, vše jsme chtěli?! . . .

Zvrátit svět i jeho řád,
ve prach zdrtit Křivdy hrad,
v kterém vězeň v poutech úpí,
šašek jásá, biřic tupí.

Hrst nevinné krve vzít
a ji v půdu rozhodit —
dračí sémě budoucnosti,
nových lidí, přísných cností.

Kdy nebude pánů zlých
ani rabův bojácných,
všecky doly vyplněny,
všecky hory poníženy! . . . —

Padej sněhu, nyní vím,
že již nic zde nezměním.
Půjde dál to bez doufání,
jak ty padáš bez ustání.

Myšlenky vyděděných,
vy sny bratří zjařmených,
jak ten sníh tak marně, hluše
zapadáte v lidské duše!

Jejichž srdce věčně chví
pod bičem se otroctví,
sžírají se a v své zlosti
na sebe jen silny dosti,

Jako příboj moře zlý,
který nikdy neumdlí,
a štván věčně mocí Smrtí
jenom chudou loďku drtí!

Matko má, kde ty jsi dnes
Ty jsi v divých záhad směs,
jíž má hruď se věčně pění,
vždycky měla rozluštění!

Tam, kde tiché lásky plam
denně dával sebe sám,
tím víc vzrůstal každé ráno,
čím víc z něho ubíráno.

O tvé víry mocný břeh,
neochvějný v základech,
maják, oleje vždy plný,
ztříštil vztek se každé vlny.

Nyní klidna v hrobě spíš . . .
Či odněkud na mne zříš,
jak zde podle ustupuji,
a v polnici fráze duji? . . .

Či snad cíp jsem pravdy zdvíh? . . .
Hledím ven — tam padá sníh,
s Poznání jak Stromu bílé
velké květy zasmušilé . . .

Trhám jejich hořký plod.
Vidím bědný lidský rod
smutný tak, jak pustá dráha
Kaina byla bratrovraha.

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela.

(Pokračování.)

Rozvod, útěk do ciziny, sňatek, tanuly mu na mysli. Netázal se, zda je či není to láska. Již v tom, že hloubal, čehož se dříve střehl, že dovedl se celý do sebe se pohřížiti, v tom mohl nalézti odpověď na otázku tu. Ale nekladl si ji vůbec. Právě toto šero myšlenek před rozsvícením mělo své zvláštní, dráždivé trnutí, jako první minuty po požití narkotického jedu.

Ano, nasycoval se jedem, prolinajícím ho až do jader buněk tělesních. Byl vyvlastňován sám ze sebe, a vlévalo se mu vědomí, že nezbaví se otravy té nijakým způsobem, že jed stává se podstatou jeho bytí, že ani atomisací jeho těla, rozplynutím v nic z něho nevyvane. Jed, choroba, illegálnost stávala se jeho živlem životním, vzduchem jeho plic, plasmatem jeho buněk, duší jeho duše. Byla v tom sladkost umírání, zhasínání, západu. Duše oddávala se srdci jako láska milování.

Cítil, že nervy jeho zjemněly, smysly zbystřely, výtvarnost jeho duše že vzrostla, mysl projasnila se k plnějšímu, vnímavějšímu životu. Viděl nyní vše jinak a jaksi příliš. V duši jeho rozbřeskly jakési krvavé zory.

Své výkony lékařské konal mechanicky, setrvačností dlouholetého návyku ordinoval, navštěvoval nemocnici i nemocné, vyjížděl, operoval, chodil na procházku i do hostince.

Nepil však více, nebratříčkoval se po jedenácté sklenici s kýmkoli. Kumpáni kroutili nad ním hlavou a ztráceli k němu důvěru. Zahaloval se jim před očima jakousi neprůhlednou rouškou, odložil zjevné vady, jež ho činily „lidským“, jak vyjádřila se paní Malinová, vady, jež sbližovaly ho se soudruhy, z nichž každý měl svou chybičku. A, aby byla prominuta, promíjel rád i sousedovu.

Protože dr. Jelec vyšel jim z podoby, protože ho více v chybách a slabostech nepochopovali, zdálo se jim, že zpychnul. Praxe jeho lékařská tenčila se následkem toho, nemocní přebíhali k doktoru Wasserkopfovi,

jenž, mluvě o kollegovi Jelcovi, významně vraštil čelo, kroutil křivými rameny a pofukával si tajemně na čelo.

Jednoho večera před osmou hodinou dostal doktor Jelec podivný vzkaz. Vešla poselkyně, že pan ředitel Spalteholz dává se poroučeti a prosí o návštěvu.

„Kdo je nemocen?“ vyhrknul doktor.

„Milostivá paní,“ odvětila služka a zamžourala na dra Jelce očima. Byla protivně familiární, ta černooká holka. Jindy by ji byl asi štípl do tváře. Dnes se jen zamračil.

„A jistě posílá pan ředitel? Pan ředitel Spalteholz sám?“ tázal se dr. Jelec nedůvěřivě. Služka vyvalila oči.

„Ano — milostpán mi to říkal.“

Doktor se vzpamatoval. „Myslil jsem, že tam chodí doktor Wasserkopf.“

Holka se hloupě chytrácky usmála.

„Milostpán chtěl, ale slyšela jsem, že milostpaní jmenovala vás, pane doktore.“

„To jste poslouchala za dveřmi?“

Služka zarděla se a ušklíbla. V doktorovi vzbouřila se hrdost. Ne z důvěry, ale z jakési ženské protekce býti volán, to ho ponižovalo, urážело. Ukáže jim . . .

„Víte co, holka? Řekněte, že se dávám poroučet a že čekám objednaného pacienta přespolního. Nyní nemohu. Je-li věc nalehavá, že půjde rád některý jiný doktor.“

Služka odešla. Cos v doktorovi plesalo a lekalo se zároveň. Vždyť na toto zavolání čekal, tak toužebně, tak bezpečně, jakoby nemohlo ani jinak býti. Nyní to přišlo. Ani ten výbuch ješitnosti, že nebyl volán hlavou rodiny, nýbrž jí, nešel mu od srdce. Bylo to jen labužnické oddalování kýženého požitku, couvání před rozhodnutím, jež přece nastati musí. Zmíral žízní a uzřel pohár křišťálové, perlící se vody před sebou státi, nozder jeho dotýkal se její chlad, jen ruku vztáhnouti — a přece váhá, prodlužuje raffinovaně pocit žízně, jež vůči kynoucímu úkoji přestává býti trýzní a mění se v rozkoš. Zůstává nehybným, a jen celou duší vypíjí chladivý, blahodárný mok, zakoušeje slast ukájení, oddaluje však pocit sytosti, uklidnění, ochablosti, jež sleduje každý silný požitek.

Bylo to tak sladké dáti se hledati, dobývati od ní, jež ho kdysi zavrhla. Viděl síť nad sebou k polapení rozestřenou, stahující se kol sebe žalář, však bylo mu při tom sladce mdlo, a zůstával jako fascinován silným, číhavým pohledem, dřímal ovíván jemnou blanou upíra, ssajícího jeho krev.

Matka objevila se před ním.

„Je zde slečna Graupnerova.“

„Nuže, mami?“

„Máš prý jíti hned k ředitelovům do hutí.“

„Ihned? A což, kdybych tam nejen ihned, ale vůbec nešel?“

Záblesk radosti rozkvetl na žlutavé tváři matčině. „Dělej, jak rozumíš. Mám jí tedy odříci?“

Ale syn přeslechl již otázku matčinu. Pojal ho pojednou podivný nepokoj a chvat. Což, kdyby skutečně byla nemocna? Ani necítil, jak ji ponižoval domněním, že simuluje k vůli němu. Vzpomněl si, že již za malička mívala křeče, někdy upadala v mrákoty. Lékař, starý ignorant, klábosil tehdy cos o hrozícím zánětu mozku. Leč to byly patrně jen obyčejné dětské nemoci. Ale, což kdyby přece na tom něco bylo?

Ach, jak často později, když bolesti ty již převalily se přes něho, vzpomínal tesklivě na první toto tušení neblahé budoucnosti, na první dalnou blýskavici bouřlivé noci!

Což, kdyby byla vskutku nemocna? Není pouze Nastou Spalteholzovou, je nyní ženou trpící, a má právo na pomoc lékaře, k němuž má důvěru. Vzpomínati minulých křivd za takové příležitosti bylo by pomstou nedůstojnou.

Bude třeba přece tam jíti . . . Procitl ze zamyšlení, a hle! Stál před villou Spalteholzovou. Ani o tom nevěda, byl se oblékl a šel se slečnou Graupnerovou. V předpokoji odložil svrchník, klobouk a hůl.

Vkročil, veden slečnou, do pokoje osvětleného elektrickým světlem, odtud pak do ložnice. Ředitel stál v nohách pohovky, na níž ležela Nasta v kutnovitém, bílém déshabillé. Jemné, bílé předloktí její vyhlédalo z širokého rukávu. Pod šatem, zdobeným zlatě protkávanými stuhami, vlnila se jí ňadra nepravidelně.

Ředitel pokročil doktorovi v ústrety a, podávaje mu ruku, pravil zdvořile ale chladně: „Odpusťte, pane doktore, že jsme vás vytrhovali."

Doktor se uklonil: „Je to mou povinností."

„A manžel můj přál si ze všech lékařů pouze vás," ozval se slabý hlas Nastin, hlas při slabosti své určitý, prochvělý umíněností ženy hysterické, netrpící odporu. Odsunula obkladek s hlavy, a pohled její pravil doktorovi: Ty jsi mi chtěl vzdorovati? Hle, zde jsi a budeš, kdykoli se mi zachce! Natáhla bílou ruku svou k doktorovi.

Ředitel zakašlal a zamumlal cos přisvědčivého. Doktor Jelec chopil se ruky Nastiny. Neodvážil se ji políbiti. Počítal tep a díval se na hodinky.

„Snad to není tak zlé, a nebudeme laskavosti pana doktora dlouho zneužívat."

Paní Nasta pohlédla na muže.

„Leo," pravila žalostně, „ponech laskavě úsudek lékaři, jak to také přísluší."

„Nač si stěžujete, milostpaní?" tázal se dr. Jelec, jen aby něco promluvil.

„Na migrénu. Je to má nemoc habituelní, jak vy lékaři říkáte. Ale tentokráte je záchvat prudký, a bojím se."

Doktor naslouchal slovům nemocné s pozorností pouze lékařskou a konal svá šetření zcela chladně a objektivně. Divil se sám sobě. Nic z očekávané bouře, výbuchu citů se nedostavilo. Elektrické mlno nepřeskočilo z její ruky do něho, nechvěl se, tepny jeho bily normálně, hlas její mu zněl jako od každé jiné nemocné, nebylo v situaci jeho žádné zvláštnosti. Chřípí jeho dotýkal se známý fádní zápach nemocného těla lidského. Zjistil slabou horečku. Kýchala, a kol chřípí Nastina nosíku

jevila se červeň počínající rýmy. Ani v její pohledech nebylo ničeho z toho, čeho se bál a po čem přece tajně toužil.

Snad to, že Nasta byla skutečně churava, ho ochlazovalo. Nyní, když byl u ní zcela blízko, když drobné údy její podroboval lékařské prohlídce, bylo mu nepochopitelno a jako odváto vše, co vzrývalo očekávání jeho do hrozivých hloubek.

Oddechl si, rozveselil se, ne jakoby přinášel sám úlevu a léčení, ale jako by jemu dán byl blahodárný lék. Všecek okřál.

Nezdržel se ve svém rozmaru. Žertovně varoval Nastu před podceňováním tak vážné a nebezpečné nemoci a ohlašoval, že netřeba, by přišel ještě jednou k případu tak beznadějnému.

„Ó, prosím, pane doktore," ohražoval se ředitel, „velmi bych vás prosil o čest dalších návštěv, dokud nebude úplně dobře. Není-li pravda, Stasi?"

Paní Nasta mlčela, jen její jemná ruka s modravými žilkami jako nadechnutými, s bezlesklou pletí, uhlazovala nervosně záhyby županu na prsou. Kývnula přisvědčivě hlavou a nepozdvihla sklopených víček, až když za doktorem zavřely se dveře.

Druhého dne dopoledne nalezl doktor Nastu samotnu. Bylo jí značně lépe. Seděla v chaise longue. Hovořili spolu zcela klidně a pouze o věcech zdravotních. Paní Spalteholzová ukázala doktorovi byt, jenž byl nádherně zařízen, i svou sbírku keramickou. Byla náruživou sběratelkou umělůstek hliněných, a přivezla si z cest cenné kousky umělecké. V knihovně její byla téměř jen díla básnická, také básníky české tam zahlédl.

Doktor měl pocit, jakoby dobyl nějakého neočekávaného vítězství. Vše přicházelo mu pojednou snadné, jednoduché. Jak mohl domnívati se, že znovu vstalo z mrtvých, co dávno již zasul rumem zbortělých staveb, čemu odzpívala Requiescat neláska, vypočítavost a šplhavé, nízké plány, jež neměly nikdy zroditi se v mladé dívčí hlavě?

Oddychoval zase po dlouhém čase z plných plic, zdravě. Cítil se mladým, silným, a jasná prostírala se před ním cesta budoucího života. Měl vyhráno, ano, na vždy vyhráno!

A když duše jeho v jarobujném rozpjetí chtěla si vyvýsknouti, přišlo to na něho znovu, přepadlo, porazilo ho to. Ucítil náhle jako římský vojín, pronásledující prchajícího Parta, střelu v prsou, uviděl vítězství zdánlivě prchajícího, pohlédl ve tvář Záhubě. Cos otočilo ho jako had, svíralo z venčí, rozpalovalo z vnitř.

Prožehla ho divoká, žíznivá touha. Jak mohl jíti od ní pryč, neříci jí, v čem jeho duše jediné žila, čím mozek jeho myslil a nitro jeho bylo naplněno? Ne naplněno, ale natlačeno, k udušení, k výbuchu; co s divokou energií hnalo ho tam, kam nechtěl, v nečest, bídu. Neznámo otevřelo pod nohami jeho znovu svůj jícen a vyvrhlo Stesk, jenž upjatě hleděl mu v tvář tichým, hlubokým zorem. A bylo mu zase úzko a nevýslovně žalno. Nemoc duše, recidiva horší předešlého pobloužení.

Srdce jeho bylo vždy hluboce vášnivé, tvrdošijné ve svých citech, konservativní, ani dost málo těkavé. Čím méně bylo příčiny k podnětu

— vždyť Nasta ničím si nezadávala, nepřekročila mezí společenských zákonů, nevyzývala ho k ničemu — tím více se on rozpaloval.

Proč? tázal se zas a zase sám sebe, svého okolí, osudu, soustřeďuje v jediné toto slovo veškeru úzkost své duše. A jako dítě, tento malý svět záhad, chvíli zdá se přemýšleti a pak s tajemnou tváří zašeptá: Proto! tak i jeho volání zůstávala úskočná, škodolibá příroda odpověď dlužna. Myšlenka na sebevraždu jako bludička vyskočila z močálů a hlubin jeho nitra a, tančíc, blížila se k němu. Zapuzoval ji energicky. Když ona na vzájem ho nemiluje, pak není příčiny rdíti se, doznávati vinu. K čemu by pak byl útěk ze života?

Ať štěstím, ať kletbou, u pramene Vášně cítil že zelená se věčné mládí. Leč trávník jeho tak často zardívá se krví, Smrt i Život sedají tu v těsném sdružení.

A on cítil se se svou vášní osamělý, a před ponurou velikostí její pojal ho panický strach, divoký spěch k východu. Prchaje, klesal, točil se do kola, slábnul a podléhal.

Kdos dobrý, pomoz!

Leč, kdo znal jeho boje? Jeho máti — snad, tušila je asi. Měl by se jí svěřiti, požádati ji o pomoc. Ach, bláhový, tu ubohou zdětinělou stařenku? Snad dokonce uchytiti se jejího plánu, dvořiti se Dulči Jenšovské, vyháněti větší zlo menším? Neb svěřiti se knězi z hříchu, jejž nespáchal, žádati ho o pomoc, podporu mravní. Leč věřil jen v lidi a skutky jejich a v účiny neznámých sil. Mythus křesťanský nebyl mu více než krásné fantasie řecké, jež z úst professorových klidně poslouchal. A útěcha pramení jen ze skály víry.

Snad všeho nechati, utéci pryč odtud, přes moře. Ale máti jeho by tu osaměla, a jaká by byla její smrt v úzkostech o nezvěstného neb tisíce mil vzdáleného syna!

Bizarrní nápad vyvstal mu v rozpálené hlavě. Což, kdyby se obrátil přímo na nepřítele, odvolal se k jeho šlechetnosti, soucitu? Vždyť ona nemá ještě v úmyslu zničiti ho, připraviti ho o vše. Znal případy velkomyslné obětavosti žen — — ano, to bude pravé rozuzlení spleti. Ale, když nepředpokládá, že ona chce také činiti, co činí, pak bude to pro ni hrozná urážka. A když ona chce, pak také neustoupí, k tomu Nastu příliš dobře zná. A před čím ho vlastně měla chrániti? Měla se před ním skrývati? Ach, nikoli, tím by jen roznítila jeho vášeň. Jen před ním samým měl by ho někdo chrániti, nepřítel jeho byl ve vlastním nitru. Sám před sebou, sám ze sebe prchnouti, to lze jen sebezničením, rozkladem. A k tomu se blíží každý, netřeba než zrychliti tempo, místo mnohých kroků jeden skok — — a — bludičko, přítelkyně milá, již jsi zase zde? . . .

Potkal tři dni na to, kráčeje s professorem, paní Nastu, provázenu nezbytnou společnicí slečnou Graupnerovou.

„Dobrý večer, pane doktore," děkovala Nasta na jeho pozdrav a zastavila se.

„Gymnasijní professor Lebduška, milostivá paní!"

„Těší mne, pane professore. Libo-li jíti pánům kousek s námi?"

Nasta představila slečnu. Na to obrátila se ku professoru.

„Který obor ráčíte pěstovati?“

„Klassickou filologii, milostpaní.“

Doktor pokusil se o žert.

„Milostpaní, přítel můj je mužem exaktní vědy. On neřekne jako my: Slunce zapadá dnes překrásně, nýbrž: Stálice Sol vysílá poslední výchvěvy zářící energie do prostoru.“

„Skutečně?“ usmála se Nasta.

Professor pokrčil rameny.

„Neupírám, ba přiznávám, milostpaní, že tíhnu rád k jádrům i vyvrcholením věcí ve všem a všudež.“

Řekl to, stavě švihácky nohy, a potřásaje svým vlasem, pohlédl ohnivě na paní Spalteholzovou. Doktor viděl, jak tvář Nastina zazářila.

„Já zase,“ opáčil doktor, „boje se o své zdravé hnáty, držím se raději půdy reality a ponechávám ve všem všudy vrcholy a umění ekvilibristiky milovníkům takových sportů.“

„Nevěřte, milostpaní,“ namítnul professor. „Ve skutečnosti není většího snilka nad přítele doktora.“

„A střízlivějšího počtáře, chladnější hlavy nad professora,“ dodal doktor.

„Ó ne,“ bránil se professor, „hrozím se každého počtářství a počítám jen na shovívavost milostivé paní.“

„Tak se pánové vzájemně doplňují,“ ozvala se slečna Graupnerova. „Přátelství jejich je zcela přirozené.“

Nasta zvolnila krok.

„Tomu nerozumím. Může tu býti nějakého sporu? Pan professor myslí zajisté vrcholy poznání, výšiny samostatnosti ducha.“

„Bravo, milostpaní,“ liboval si professor a zakroutil výbojně levicí špičky knírů.

Hlas Nastin zazněl doktorovi z dalné minulosti, známým spádem a přízvukem. Nemohl odolati, aby neprohodil: „I kdyby výšiny ty dosažitelny byly jen obětováním štěstí cizího?“

Mluvil to zvolna, přemáhaje chvění svého hlasu a pohlížeje kamsi v dáli.

Nasta obrátila se k němu a dotkla se ho zlehka slunečníkem.

„Nikdy, nikdy!“ zvolala, a doktorovi zdálo se, že i v jejím hlase chvěje se lítost. „Prosím, nemyslete to! Mám nehodu, že bývám často zneuznána. Lidé buď přehánějí mou cenu, neb mne nesprávně posuzují. Ale nevěřte, že jsem zlá!“

Mluvila to spěšně, z hluboka a hlasem přerývaným, kladouc levici na dotvrzenou na hruď.

„Milostpaní,“ ohražoval se professor, „kdož to tvrdí?“

„Pan doktor Jelec.“

Doktor mávl odmítavě rukou. „Nemám práva k tomu, milostpaní. Prosím za odpuštění!“

Nasta chtěla něco říci, ale vydechla jen hluboce a odvrátila hlavu. Oči její zahleděly se v krvavý západ slunce, a v rozšířených modrých zřítelnicích míhaly se svatojanské mušky. Pak pohlédla zdlouha na doktora. Záchvěv prošel jeho tělem. Cítil se býti pohlcován těmito

velkými světly a tak malý a nepatrný, že zdálo se mu, jakoby široké zřítelnice ho ztravovaly, hleděly kol něho, skrze jeho tělo někam ještě dále, nekonečně dále . . .

Svěsil hlavu a skřížil dlaně přemítavě.

„Myslím, že intelligence nyní oddává se více pěstění fysické síly než citu," prohodila slečna Graupnerova, „ač uznati dlužno, že i sport elegantně a mírně provozovaný má na duši blahodárný vliv."

Doktor pohlédl na slečnu vděčně, Nasta nemilostivě. Doktor chopil se rychle nového předmětu.

„V tom ohledu je přítel zde zcela téhož náhledu."

„Vy pěstujete sport?" tázala se Nasta, a v hlasu jejím znělo příjemné překvapení.

„Po vzoru řeckých gymnastů pěstoval jsem a pěstuji cviky tělesné, milostivá paní. Ovšem, nyní se bohužel házení diskem, zápolení, závody v běhu nepěstují."

„Ale za to honba, kolo, tennis," dodal doktor. „V tom, bez nadsázky řečeno, přítel professor vyniká."

Nasta zatleskala rukama.

„Ale to je výborné. To si uspořádáme společný výlet."

„Slovo s to, milostpaní," přisvědčoval professor, ukazuje v radostném smíchu řady běloskvoucích zubů.

„Ale ne mnoho, čtyři neb pět osob a dost," rozvíjela vznětlivá Nasta svou myšlenku. „A žádné dámy! Nemohu ženské vystáti! Odpusťte, slečno, vás vyjímám. Ujednáno tedy, pánové, není-li pravda? Dobu umluvíme později."

„Jak poroučíte, milostivá paní," svoloval professor, a doktor kývl jen hlavou, nespouštěje s tváře Nastiny zraku a studuje každý tah její dychtivě.

Rozešli se. Oba přátelé kráčeli chvíli mlčky.

„Skvostná žena," prohodil professor, a nikdy nezdál se doktorovi hlas přítelův býti tak protivným. „Je malá, ale ne krátká. Krásný exemplář. Poslouchej, Domši, ty ji znáš přece od maličkosti. Mohl bys mi říci —"

„Až později, jindy!" broukl do toho doktor, uražen, že professor klassifikuje Nastu jako nějakého koně.

„Skvostná žena," opakoval professor, luskaje prsty. „Je z těch, které dovedou pohyblivostí svých myšlenek v každém muži při prvním setkání vzbuditi přesvědčení, že se o něho zajímají. Velmi nebezpečná žena. Co myslíš?"

Zalusknul naposled a hvízdnul.

„Jsi fantast, Míro," smál se doktor nuceně.

„Fantast?" opáčil professor popuzen. „Pravím ti: Velmi nebezpečná. Kategorie neprocitlých neb blaseovaných bezúhonných. A nevím, co je nebezpečnější."

„Nerozumím ti, professore."

„Buď rád." A dal se úmyslně do oblíbeného hovoru o nymfách, dryadách a hamadryadách.

Týden na to prohodil professor na cvičišti, sleduje pokroky doktorovy v umění cyklistském: „Tuž se, Domši! Za týden vyjedeme si do Lovče s paní ředitelovou.“

„Vzkázala to?“

„Ne, mluvil jsem s ní včera sám. Ale, jak to šlapeš? Pozor! Jedna dvě, jedna dvě, šlapej, šlapej, sice sletíš! Tak, nyní to zase jde. Jedna dvě, jedna dvě!“

Doktor se zakašlal. „Kde jsi s ní mluvil?“

„I náhodou. Šel jsem se podívat na hřiště huťské s koncipistou doktorem Švádou. Byl tam též komissař — ten ti hraje bídoucně! Tys teprve započal, ale hraješ již lépe než on.“

„A tu jsi jim ukázal přeborníka, Míro, viď?“

„Paní ředitelová byla tak laskava, že mne k tomu vybídla. Se Švádou sehráli jsme jim partii, až jim oči přecházely. Doktora Švádu ostatně znají, nu, a mne poznali.“

„Nu — a?“

„A tam umluven výlet do Lovče. Paní ředitelová uložila mi, bych tebe o tom zpravil. Činím tak.“

„Výlet? A kdo bude při tom?“

„My dva a milostivá.“

„A její muž? Ředitel?“

Professor hvízdnul. „Co mi dáno, dále dávám. Sedím na peci, hřeji pleci, a nemíchám se v cizí věci. — Ale což abychom do Lovče podnikli zítra vyjížďku na zkoušku? Sami dva. Nebyl jsi dosud na túře, a dobře ti to poslouží.“

„Jsem ti k službám, Miroslave!“

„Tak ujednáno. A nyní ku předu! Naocelovat lýtka a dvanáctkráte kolem. Nemluvit a dodržovat tempo!“

Druhého dne po poledni vyjeli si oba přátelé na kolech do Lovče. Byl teplý, květnový den. Lehký vánek vál jim do zad, a silnice ubíhala jim pod koly, jež tiše jela na rovné pěšině na okraji silnice. Vzduch naplňovala táhlá, bzučivá melodie much, chvějící bubínkem sluchovým jako zalehavý zvuk dud. Vlásková stébla měkkých ještě, nehustých travin jiskřila se na hrotech zlatými tečkami. Ohebné větvice ve stromořadí třešňovém, kudy právě jeli, vlnily se v květném obalu jako v nadýchaných bílých krajkách. V příkopech zableskla místy voda stříbřitá, čistá. Z blízké bažantnice, kol níž jeli, vyběhl králík šedivý, choulící se po každém skoku a kývající komicky dlouhýma ušima. A zase mihla se modravá vlaštovice nízko nad zemí, motýl v potácivém letu zasvítil v slunci, kovem mihotající štít střevlíka projel na příč stezku na okraji silnice.

Umdlen, zkoupán v potu, přibyl doktor s professorem do Lovče. Poslední kilometry jen s těží stačil professorovi, jenž ostatně zvolnil tempo jízdy.

„Po druhé to půjde snáze,“ těšil professor malomyslného doktora, když v hostinci zasedli ku sklence vína.

„Nenalézám v tom věru zábavy,“ odtušil doktor, hekaje a omakávaje si hřbet.

„Ale přece se tomu oddáváš.“ A professor se potutelně usmál.

Odněkud zazněla hudba. Hostinský vysvětlil, že vyhrávají svatebčanům v druhé hospodě.

„Pojďme se tam podívat," navrhl professor, když se byli občerstvili. „Na zpáteční cestu je času dosti. Pojedeme za večerního chládku." Šli tedy. Prohlédli si křepčící párky a pak vedli kola k nedalekému lesu.

Usedli na pokraji ve stínu. Professor vyňal z kapsy nůž a hřeben a dal se do oblíbeného čistění. Doktor natáhl se do měkkého, žlutým jehličím prostoupeného mechu a ssál do sebe siličný výpar borovic. Pohlížel na kaleidoskopicky se pohybující kresby jehličných větvic na sytě modré spodině bezoblačné oblohy.

Jednotlivé zvuky hudby zalétaly až sem, ale jaksi změklé, změněné, cize zabarvené, připomínající spíše lidské hlasy, vycházející z hloubi, odněkud za zavřenými dveřmi, přitlumené, jen popěvující, modulující v zamyšlení.

Chvíli poslouchali oba přátelé mlčky. Doktor zapálil si doutník, a professor následoval brzy jeho příkladu.

„Je to zvláštní," řekl konečně professor, „jak tato hudba vybavuje mi výjev z minulosti. Selanku. Já a ona. Les. Hudba donikající ševelem listí k nám. Samota, blaho, rozplývání." Zadýmal několikráte mocně a dodal: „Emilie se jmenovala, a byla vdaná."

Doktor mimovolně zbystřil sluch a zdrželivě vypouštěl obláčky dýmu. Professor odmlčel se zase na chvíli, až potom energicky vyfoukl dým a pokračoval: „Temná, záhadná hlubina je člověk. Vlasy jeho lze snáze spočísti, než vášně a hnutí srdce. Jsou lidé, kteří oddávají se vášni lásky nedovolené pro bolest, již při tom pociťují. Duch prý se tříbí, očisťuje a šlechtí v lázni útrap. Dle toho měli by každému vlastně děkovati, kdo jim ublíží, protože z mělkosti žene je do hloubi, jež radostem zůstává skrytou. Emilie! Proč mi nyní přišla na paměť? Nemyslil jsem na ni více pěti let. Quieta non movere, to je heslo mé."

Vyňal doutník z úst, foukl do zubů hřebene a poklepal na hřbet jeho nožem.

„Byla to silná vášeň, poprvé v životě ztratil jsem hlavu. Byl jsem schopen všeho, hotov ke všemu. Zdálo se mi o Americe, rozvodu, únosu. Ale žena je tvorem paradox."

„Počkej!" přerušil ho doktor, povstávaje. Odhodil doutník, jejž professor bedlivě zašlápl, a zadíval se na přítele bled, s pokleslou čelistí a vyhaslým zrakem.

Pojal ho pocit nevýslovné osamělosti. Lačněl po někom, po nějaké živé, lidské duši, jež podchytila by s ním tu spoustu blíže se valící. Cítil, že z úst svého přítele a právě v tuto chvíli uslyší nejkompetentnější úsudek o svém vlastním stavu, že snad chvíle tato bude závažná pro celý jeho život, jenž jako v louhu roztaven roztékal se mu před očima, a přesycený roztok počínal se již vyhraňovati v novotvary, kol jediné mocné energie, jež úpadek ten přivodila a v úpadku tom vybujela.

Nasto, ach Nasto! Nepřestal jsem tě nikdy milovat, žádná žena po tobě nezaujala srdce mé, dle zákona o neprostupnosti, neboť ty jsi je vždy vyplňovala!

„Co je ti?" podivil se professor.

„Tázal jsi se onehdy — na paní — Spalteholzovou. Nuže — Anastasie Brázdova se jmenovala za svobodna. — Byli jsme zasnoubeni — chtěl jsem si ji vzíti — a — a —"

Bože, co to mluvím? napadlo ho, ale tak temně, jako vzdálená nevole, nedosti mocná, aby zarazila další proud jeho náhle vytrysklé sdílnosti.

Professor zvednul obočí a mlčky kývnul hlavou. Doktor oddychoval rychle, chraptěl a polykal sliny. Lámal mezi prsty suchou větvici blízké borovice.

Nyní dost, přestanu! myslil si, a přece mluvil dále. Byl jako rozejet, rozhoupán, a nemohl ihned se zastaviti.

„Rozešli jsme se — totiž nebyla to žádná důvěrná známost — byli jsme oba děti — totiž ona mne nechala — já ne ji. A nyní svedla nás zase náhoda. Nevěděli jsme léta jeden o druhém — Nedopisovali jsme si — nemáme žádných styků více — zcela žádných — nikdo nesmí nic říci — ani toho nejmenšího —"

Rozčilil se a zakoktal. Odmlčel se pojednou, vzpamatoval se a ochladl. Zastyděl se nad svou žvavostí, nedelikátností. Pohlédl na svědka své slabé chvíle nepřátelsky.

Professor klidně čistil dále svůj hřeben, nedívaje se na přítele.

„Stávají se podobné případy," prohodil, „a nebývá to příjemné."

Vzhlédl, a doktor četl v pohledu jeho, že tuší, ne — že ví, ví o všem, že prohlédl situaci jeho nitra. Obličej jeho nabyl nevýslovně složitého výrazu životnosti a vědomí. Marně čekav na odpověď, pokračoval professor:

„Nepovažuji paní Spalteholzovou za ženu obyčejnou a nemyslím, že přestává na pouhé, jalové koketerii. Naopak, je ženou, která dovede vzbuditi silné vášně — ale také je udusiti, ochladiti, když totiž tomu chce."

„Jak to myslíš, Míro?"

Leč duch doktorův již nebyl při této otázce, nýbrž již v dáli oblétal tu, o níž právě pronášen tu úsudek, úsudek nepravdivý, povrchní a nemožný, jak pojednou si toho byl určitě vědom.

„Zcela přirozeně. Třeba vzíti ji na zkoušku."

Doktor pochopil a vybuchl: „Toho zanecháš!" Pohlédl na professora tak hrozivě, že tomuto pohrdlivý úsměv zemřel na rtech. Oba se odmlčeli.

Bylo to po druhé, co divoký nával žárlivosti zachvátil doktora. Poprvé, když v přítomnosti jeho onehdy na procházce oči Nastiny utkvěly zálibně na professorovi, když dařila ho úsměvem, koketním nakloněním hlavy, pohledem žhoucím z pod sklopených víček. A nyní po druhé, kdy frivolní hejsek ten by chtěl zneužiti jí za experiment, aby mu ji zhnusil, znechutil. Cynický ten světák nevěděl ovšem, čím mu již Nasta jest. Jinak by tak nízkého způsobu boje nenavrhoval. Snížil by se k ženským intrikám, jako eunuch, sketa. Ne, nikdy ne! Raději ať padne, poctivě padne, než aby se oprostil záludem. Čím byl by mu svět, kdyby jediná modla, jež mu zbyla v rozvratu nitra, se mu také sřítila? A bylo by to velmi možno. On se nemůže nikterak s professorem měřiti ani vzděláním ani lepostí tělesní. Byl by převýšen a zastíněn všude a ve všem. A v ní také není žádoucí spolehlivosti.

Má toho bolestné důkazy. Ano, bylo by pravděpodobno, že by se Nasta dala chytiti na vějičku. Pomyšlení to trápilo doktora, tak že proklínal okamžik, kdy duše jeho překypěla ve sdílnost. Kdyby mohl, směl, nejraději by tohoto zde zavraždil, třebas úkladně, jen aby na věky mu uzamknul ústa.

„Poslyš, professore!"

Pohlédl mu pevně ve tvář, hledaje jeho pohled. Setkal se s přímým, pevným a jasným pohledem. Maně vzpomněl si na jiný zrak, jenž, ač zakryt modrými skly, nedovedl čeliti, těkal a vyhýbal se, na zrak manžela Nastina.

„Míro, vše zůstane mezi námi, jen mezi námi!"

Napřáhl ruku zpola prosebně, zpola hrozivě. Professor se jí chopil a silně ji tiskl.

„Slovo s to! A nyní napněme jinou tetivu!"

Hovořili dále o věcech jiných a po chvíli vybrali se na zpáteční cestu. Před výskokem na kolo, řekl professor ledabyle: „Nedopověděl jsem ti, co vyléčilo mne z mé chorobné lásky k ženě jiného. Práce a sport. A nyní en avant!"

Dojížděli do Bolešna za svitu měsíce. Srp jeho zářil nad nimi, a bílé lehounké závoje splývaly přes ostří jeho do prostoru.

„Šat spící Titanie," blouznil professor a zaimprovisoval ódu na víly, na souhvězdí Kastora a Polluxe, Oriona, Bereniku, Kentaury.

U města spatřili Zelníčka, sedícího na lavičce pod stromem, pokuřujícího a cele zaplaveného zlatem luny.

„Selene, Endymion," žertoval professor. „Dobrý večer bronced-skin!"

Zelníček pozdravil navzájem a kývnul na doktora. „Šla tudy přede chvílí paní matka s nějakou slečnou, pane doktore!"

„Ah, slečna Jenšovská asi," vzpomněl si tento.

„Aj, aj!" podivil se professor. „Domši, Domši!"

„Má zde přítelkyni z pensionátu. Slečnu Malinovu, a přišla ji navštívit. Je z Klemešic jako já, a tu přirozeným způsobem zašla též k mé matce."

„Ale neomlouvej se, Domši," škádlil professor, „nechovám žádného podezření aniž záludův."

Dojeli domů. Doktor seskočil s kola a pohlédl znova na přítele. Přece nic neví, pomyslil si, a nějak se mu odlevilo.

Rozloučil se srdečně a vešel do domu. V průjezdě setkal se s dívkou vysoké postavy, prostě a vkusně oděnou. Poznal Dulču. Zarděla se do krvava a v rozpacích sáhla k očím. Poodvrátila hlavu. V šeru zdálo se doktorovi, jakoby setřela si slzy. Ale to byl jen mžik, a hned na to setkaly se jejich ruce v přátelském stisku. Přivítal ji jako dávnou přítelkyni a, postaviv kolo, nabídnul jí svůj doprovod. Šli stmělou ulicí a hovořili o starých známých v Klemešicích. Dulča vyřizovala doktorovi pozdrav od bratra a švakrové a vyprávěla o novinkách klemešických. Pojednou otázala se: „Jezdíte tedy na kole?"

„Ano."

„To mne těší. Snad mne někdy doprovodíte?"

„Ano — to jest — budu-li moci, Dulčo."

„Ovšem.“

Bylo mu jaksi nevolno, a teprve nyní pozoroval, že místo aby Dulču vedl přímo k Malinovým, bloudil s ní ulicemi. Pohlédl na hodinky. Šlo na devátou. Zamířil nejkratší cestou k Malinům. Slečna Klema téže postavy jako Dulča, jenže rusovlasá, čekala již ve dveřích krámu.

„Ach, pěkně vítám, vzácný pane doktore! Ty jsi mi pěkná, Dulčo.“

„Co jest, Klemo?“

„Přece jsme se umluvily, že v osm půjdeme na procházku. A já čekám, čekám — ale račte jen dále, pane doktore!“

„Děkuji uctivě, slečno. Ale opozděním slečny Jenšovské jsem sám vinen. Zdržel jsem slečnu svými otázkami o živých a mrtvých klemešických. Prosím za odpuštění!“

Druhého dne šel doktor s professorem pohlédnouti na hřiště při hutích. Zastali tam již množství hráčů a ještě více diváků. Nasta kynula oběma z daleka na pozdrav. Byla duší společnosti. Hrála, smýkajíc se přes chybnou nožku svou lehce a půvabně ve čtverci bíle narýsovaném. Byl tu komissař Žandár, doktor Šváda, dr. Wasserkopf, dr. Šlambora a množství mladých praktikantů a inženýrů z hutí. Dámy co do počtu ovšem převládaly. Jako planety kol slunce točily se kol Nasty, provázejíce každý pohyb její úlisnými pohledy a pochlebnými poznámkami. Soudcem při hře byla slečna Graupnerova, miss Gem.

„Pohlediž na licoměrnost ženskou, Domši,“ řekl professor. „Jsem ubezpečen, že z přítomných jedna vedle druhé by s radostí vjela paní Spalteholzové všemi desíti do vlasů, ponížila ji, odsoudila ji do tmavého žaláře, kdyby nebyla chotí všemohoucího ředitele. Mužové se ponižují také, ale tak hluboko a dokonale jako ženy toho nedovedou. Hle, živý příklad!“

Přicházela mladá, nedávno vdaná inženýrová. Vlídně a rozpačitě se usmívajíc a pozdravujíc, kráčela blíže. Pohled její někoho hledal. Nyní zazářil, a přesladký úsměv rozvlnil višňové její rty.

Uviděla paní Spalteholzovou, poklonila se hluboce, ba téměř poklekla.

Za chvíli přestala hra, a Nasta kynula doktorovi a professorovi, aby přišli k ní. Představila je několika pánům a dámám. Vyměněno několik studených frasí.

Obstárlá vrchní inženýrka Zelená, obtloustlá dáma s vystouplýma očima, jež při smíchu vždy zvlhly, zabavila doktora Jelce. „Paní ředitelová chválila vás, pane doktore, jakožto velmi dovedného lékaře vnitřních nemocí. Nevěděla jsem, že ráčíte také rozuměti vnitřnímu léčení.“

„Ano, také trochu,“ prohodil doktor rozveselen.

„Ó, prosím, pane doktore, nyní již vím, že jste doktorem veškerého lékařství a ne pouze ranlékařem a že smíte léčit vše. Ale jsem upřímná, to byla od jakživa moje chyba, a přiznám se, že jsem to dříve nevěděla. Odpusťte!“

„Není co, milostpaní.“

„A tak bych vás, pane doktore, prosila, byste se přišel podívat na naši Luis. Má migrénu, zrovna jako paní ředitelová. Bože, ta migréna,

kdo tu neměl, ten neví co je zdraví! On ji léčí pan doktor Štrauch, ale jen přijďte, my mu o tom neřekneme!"

A tak to šlo dále. Seznamoval se i s jinými pány a dámami, a než doktor hřiště opustil, měl tři nové pacienty a znepřátelil si dva kollegy, Štraucha a Šlamboru. Nasta bavila se chvíli s professorem drem Švádou, jenž vynikal úžasnou ošklivostí. Mluvili — dr. Jelec zachycoval stále napjatě hlas Nastin — jen o věcech sportu se týkajících. Jen jednou odbočila Nasta od sportu.

„Nemyslíte," pravila k professorovi, „že doktor Šlambora podobá se nápadně císaři Klaudiovi?"

„Máte pravdu, milostpaní," přisvědčil professor. Mimovolně pohlédl i dr. Jelec na kollegu, jenž v rozmluvě s mladou inženýrkou Randovou ukazoval své řídké, dlouhé zuby i dásně nad nimi.

Konečně promluvila Nasta i s doktorem Jelcem. Schválně se na ni nedíval, aby nepozbyl chladné mysli, aby nějakou nejapností nevzbudil pohoršení. Neboť kdykoli na ni pohlédl, překvapen byl objevem nějaké nové krásy, nového půvabu na ní. Pohled její připadal mu zvláštní, teplý, bylo v něm cos lichotného, polo dětského, polo mateřského. Jako dítě když laská svou loutku. Ach, neviděl u ní ani stopy nějakého boje, ba ani stopy vzrušení. V pohledu jejím byla zdrcující přesila, proti níž nebyl možný boj, jediné ústup, oddanost.

Pokrčil rameny nad svými původními plány obrannými. Jako sláma proti ohni, jaká obrana? pomyslil si.

V neděli na to dobyla Nasta staromládenecké srdce dra Šetka. Bylo to v kostele před velkou mší. Partesy k figurálce Horákově byly rozdány, muzikanti u svých nástrojů: Kněz vyšel již ze sakristie, leč na kůře ticho. Lidé ohlíželi se a kroutili hlavami. Varhaník, učitel Karník náhle dostal závrať a mdloby. Přivolán v kostele přítomný dr. Šetek, jenž nařídil, by ochuravělý dopraven byl domů. Náhodou nebylo na kůře žádného varhaníka. Posláno do města pro náhradníka.

Kněz polohlasem za dusného ševelu říkal své graduale. V tom zazněly varhany plným akkordem. Paní Spalteholzová byla na kůře a pochopivši situaci, nabídla se, že zahraje, než náhradník přijde, předehru. Svlékla rukavičky, odložila klobouk a zasedla k varhanám.

A zahrála velkolepou fugu Bachovu z paměti. Kostel naplnil se přívalem zvuků, hlasů uměle se stíhajících, proplétajících, rozbíhavých a splývajících zase v jediný souladný tok. Fuga za plných rejstříků doznívala, když přikvapil náhradník, učitel Koubek. Paní Spalteholzová pošeptala mu něco, načež Koubek prodloužil obličej ve znamení otázky.

„Ale, milostpaní," šeptal, „part varhanový psán je v generálním bassu."

„Nic nedělá, milý pane učiteli," odvětila paní Spalteholzová všecka rozjařená. „Mši hrála jsem několikráte. Zkusme kyrie!"

Starostlivě položil učitel partesy na pulpit a postavil se těsně za paní Spalteholzovou, aby v případu potřeby ihned mohl hru přejati. Regenschori zaklepal, a kyrie počalo. Průběhem hry vyjasňoval se obličej učitele Koubka a, když doznělo kyrie bezvadně a hladce, zářil již nadšením, a nebránil paní Spalteholzové v další hře. A tak měli

zpěváci, hudebníci i ostatní navštěvovatelé kůru neobvyklou podívanou na dámu mladou, elegantně oděnou, hrající na varhany s přesností a klidem cvičeného varhaníka.

Vlasy paní Spalteholzovy při hře se rozevlály, kučery povolily potem, líce jí prokvetla vřelým ruměncem. Oči měla upřené na noty neb sklopeny. Neviděla nikoho vůkol. Bělavý pás ve vlasech ovíjel se jako věnec z bílých květů kol hlavy.

„Jako svatá Cecilie," řekl starý Dvořák v zadu při zdi, a souhlasné přikyvování sousedů provázelo výrok ten, jenž koloval od úst k ústům.

Po mši hrnulo se vše k paní Spalteholzové s blahopřáním. Přede všemi dr. Šetek, jenž doprovázel paní ředitelovou domů. Na cestě připojil se komissař Žandár, vrchní inženýr Žundálek, doktor Wasserkopf a soudce Šlaumajr. Jako v triumfu dovedena byla paní ředitelová domů. I doktor Jelec zvěděl o krásném činu Nastině, a jakési hrdé zadostiučinění naplnilo jeho srdce.

Kdož jsou oni, jimž drobet jen samé sebe ukázala, proti němu, jenž zná ji tak dlouho, tak úplně? — A zase nový osten zaryl mu v útrobách. Zná ji ovšem, ale nesmí se k tomu přiznati. Což nemá zakusiti nikdy čisté, oprávněné lásky? Má milovati úkradem, krčiti se, báti se každé chvíle dopadení, nemíti žádné naděje na oproštění, vybřednutí? Ona, ona je nesplnitelnou touhou jeho bdění, zármutkem jeho snů, ach zda není šťastnější tupý paria na otepi shnilé rýže?

A pak přilétla ta černá můra, potácivým, křivolakým tahem. Což kdyby ředitel zemřel, ona ovdověla? Bože jaký to nápad! Zděsil se myšlenky té, na neštěstí jiného budovati své štěstí. Odmítil to od sebe. Ale můra přilétala zas, a zase a za černými jejími křídly probleskovaly vidiny blaha nejvyššího, otevřená náruč ženy, již ne ženy jiného, ale jeho vlastní, zákonité ženy. Odpor jeho chabnul. Což, myšlenka nezabíjí, není ani zločinem, a boj o existenci, což je jiného, než vyrůstání vlastní ze zániku cizího? Oddal se tedy těmto snům již bez výčitek svědomí. Měl pocit jako obhájce, jehož výmluvnosti podařilo se vysekati notorického zločince. Jen etiketu, slušný nátěr, logické odůvodnění všemu dáti, a věc vypadá hned zcela jinak. (Pokračování.)

EDMOND BARTHÈLEMY:

Jane Welsh Carlylová.

Přeložila O. Fischerová.

Čím větší pozornost budí i v širších kruzích díla Carlylova, z nichž největší bylo nedávno čtenářstvu k ocenění předloženo, tím zajímavějším stává se pochopitelně i osoba a život jeho, a tím přibližuje se i Jane Welsh Carlylová více a více pátravým zrakům povolaných i nepovolaných soudců.

Následující stať, vyňatá z nejobjektivnějšího, vědeckého pojednání o Carlylovi (Edmond Barthèlemy, Thomas Carlyle, essais biographiques et critiques), vymezuje této hrdinné a obětovné ženě důstojně místo, které v životě svého slavného chotě zaujímala.

Uvádím ji v překladu, abych vyvrátila bludné názory, jaké i samým anglickým tiskem byly šířeny.

Některé povahopisné črty, méně spolehlivé než s hora uvedená studie, líčí v Jane Carlylové ženu přecitlivělou, chorobně vydrážděnou, mučenici svých nervů, ženu, do jejíž útlé organisace zařezávala se každá nová hrana jejího vybroušeného intellektu přímo vražedně. Velký škotský vědec, který jedl pouze chléb, jejž byla mu jeho žena vlastnoručně připravila, učinil ji střediskem kultu, ale ona při své třepetavé něžnosti nedovedla prý velkého jeho slohu oceniti.

Vytýká se jí, že na nejvyšších rozhlednách lidského poznání, kam genius Carlylův byl ji vynesl, nedovedla víc, nežli mazlivě dožadovati se hýčkavých jeho ramen.

Je samozřejmo, že i věrohodnost jejího denníku stává se následkem její nervosní vnímavosti problematickou, a tak se silná, určitě vyhraněná osobnost této vynikající ženy ztrácí v zástupu hysterických bytostí.

Jest pravda, že v její korrespondenci vyskytuje se jakési odvolání toho, co byla v okamžiku nesnesitelné sklíčenosti napsala: „Přepínala jsem nepochybně; spím-li špatně, závisí můj rozmar spíše na minulé noci než na událostech dne — — —“ omlouvá se písemně přítelkyni, které byla mimoděk svěřila více než chtěla. Ale kdo nedovedl by vycítiti, že touto rozpačitou omluvou přikrývá velkomyslně pravý původ svých životních bolestí!

Následující kapitola, vyňatá z ryzího a objektivného díla, objasní lépe než dlouhé polemiky, zasluhuje-li Jane Welsh Carlylová výtku nechápavosti a citového předráždění, čímž zlehčuje se a podezřívá dojemná pravdivost jejích zápisků, heroism, poctivost a noblessa celé její jemné a oduševnělé bytosti.

I.

„Nedaleko vesničky Ecclefechan, na chlumu, vévodícím celému údolí Annanskému, tyčila se stará, polozbořená feudální věž, zvaná Věží Kajícných, a k této hradební věži tulil se malý dvorec, nepochybně zbytek budov, jež k ní druhdy příslušely. Tento dvorec najali svému synovi rodiče Carlylovi, kteří sami hospodařili na statku Mainhillském, na dvě míle vzdáleném, kde usadili se, když otec Carlylův ujal se rolnictví, které bylo výnosnější než řemeslo zednické. A zde, v tom odlehlém úhlu Škotska usídlil se Carlyle, když byl zcestoval značný kus světa, pronikl svým rázným pohledem až k nejniternějším základům svého století a postřehnul dějství viditelná i neviditelná, která chystal se zobraziti ve svém díle: Sartor Resartus.

Sem uchýlil se se svými knihami, svými pracemi a pečlivě nastřádanými úsporami, zanášeje se záměry z části vědeckými, z části zemědělskými (které později také uskutečnil), zatím co Alick, jeden z jeho bratrů, jal se těžiti z chudičké půdy.

A v téže pochmurné samotě Hoddam-Hillské objevila se jednoho podzimního dne, roku 1825 z velmi závažných důvodů vynikající mladá dívka duchaplné a význačné tvářnosti, nejvyvolenější a nejodhodlanější ze všech zvědavých, jež dávají se přivábiti hrůzokrásným tajemstvím, jímž jest srdce genia. — Pocházela ze staré a velice zámožné škotské rodiny, jejíž muži vyznačovali se bystrostí ducha a ženy vtipností, a u níž blahobyt byl přivodil jakousi eleganci a projemnělost společenských mravů. V osobě této dívky dostoupily rodinné vlastnosti svého vyvrcholení.

Ona k nim přispěla živou obrazivostí a důvtipem, kterým na první pohled zaujímala, ač poutala i jinak nepopíratelnou spanilostí. Miniatura, majetek pana Frouda, jejížto zdařilé reprodukce bylo užito k výzdobě druhého svazku života Carlylova, předvádí nám mladou dívku v plném výkvětu jímavého půvabu bledých brunet. V jejím rodném městě poctili ji příjmím „květina Haddingtonská".

Obrysy tváře jsou útlé, jemné, půvabně prodloužené, pleť svítivá, zamžená, zastíněná kšticemi, spadajícími se skrání k obličeji. Z velikých černých očí vyzařuje jakási vtipkující bystrost ducha, drobný nosík nasvědčuje skryté čtveračivosti, ústy pohrává laškovný úsměv. Celý obličej je utkán z radostnosti a něhy, schopné rychlého zvážnění. Něha tato, která stává se snadno vášní, jsouc oživena nesčíslnými odstíny hravého ducha, působila u ní dojmem nejmocnějším a nejtrvalejším.

A tento intellektuelní rys byl nejpatrnější na jejím širokém, hladkém a hluboce oduševnělém čele, kde vzal na sebe celou významnost a pýchu samého osudu. Carlyle, objeviv se na její životní dráze, neuchvátil nijak její srdce.

Když ho poznala, milovala již Jana Welshová a milovala trvale. Jméno Edwarda Irwinga ničím nemohlo býti z jejího srdce vymazáno. Tento Edward Irwing, přítel Carlylův, byl mladý škotský pastor, nadšený řečník a krasavec uhlazených mravů. Rodina Welshů byla jej neopatrně sblížila s mladou, vzdělanou dívkou, s níž zapředl poměr, který

až na některé ty „trpké polibky“ zcela podoben byl poměru Saint-Preux k Julii. Snad omamná kniha Rousseauova nemálo k poměru tomu přispěla; půjčovaliť si mladí lidé čile romány Rousseauovy. Rozloučeni nepřekonatelnými překážkami (Irwing byl se před lety zasnoubil s jakousi Miss Martinovou, která se zdráhala ze závazku jej propustiti), trpěli oba hlubokou niternosti své vášnivé lásky. Nešťastný Irwing byl tak zatížen hořem, že upadl do nevyléčitelné choroby, která přivedla jej k mystickým přepjatostem a k illuminismu. Skončil smutně, podlehnuv mukám strádaní. Jana Welshová jsouc ráznější a rozumovější, přežila tuto ztrátu. Oželivši Irwinga, pochopila, že snese život jen takový, který založen bude zcela na rozumu, který ukojí její hrdost a její vlády chtivé touhy, v něž po mnohých bojích a slzách vyzněl vášnivý romantism nejmladších let. V tu dobu seznala Carlyla (jenž vyhledával ji z téměř stejných příčin) a po různých událostech a přes všeobecný odpor ustanovila se, státi se jeho chotí.

Co osudné noblessy kryla odlehlá pláň mravních oblastí, na níž osud takto sblížil dvě vyvolené bytosti! Neboť jako ona i on nesl v srdci hrob dřívější lásky, jim oběma byla nyní Vůle jedinou pohnutkou života. Tento problem projednávají v celé řadě prochvívavých listů. Spatřujeme v nich, jak tyto dvě odříkáním obolestněné vůle resignovaných bytostí úzkostlivě hledají se, oslovujíce se přes hradby světa a hradby Štěstí pathetickými výkřiky, aby mohly, jedna druhou podporována, splynulé v celek, vytvořiti cosi mohutnějšího než Štěstí samo. Jak aristokraticky pochmurný byl osud, který si vybudovala ušlechtilá a nerozvážná obrazivost mladé dívky!

Jinak nelze popírati, že byla v ní do nejvyšší míry vyvinuta vlastnost, s kterou se u žen zřídka setkáváme, i když jsou více než marnivými loutkami, totiž smysl pro slávu, u ženy výjimečný a mimořádný. Mladičká, skorem dítě, toužila již proslaviti se spisovatelstvím. A byla ho při nejmenším stejně schopna — některé z jejích listů tomu nasvědčují, nemluvě ani o zajímavém faktu, že stala se z vlastního rozhodnutí chotí Carlylovou — jako Staëlová, Elliotová, Browningová, Sandová. Carlylem obnovil se jaksi sen jejího mládí.

Doufala, že z vítězoslávy, kterou si předvídavě obestírala dosud málo známého spisovatele, odnese si slabý odlesk, a tím, že pomáhala Carlylovi za cenu nejtěžších obětí projednávati nesnadný problem, jakým jest život učence, chtěla si zasloužiti tento omamný třpyt. Taková byla mladá dívka, která stala se ženou Carlylovou. Z Hoddam-Hillu, kam zajela si pro něho, odebrala se s ním do Mainhillu, aby se tam obřadně představila starým jeho rodičům. Pak vracela se koňmo do Dumfries, svého bydliště, kam ji Carlyle doprovodil.

Ztichlí samotou škotských rašelinišť — vypravuje Carlyle — klusali jednoho podzimního dne, jehož mlhy zastíraly obzor na několik kroků vzdálenosti, zvolna a zamyšleně, vědouce, že jejich osud jest neodvolatelně zpečetěn.

Život před nimi ležel přísný, ale divotvorně tajůplný ideovými vymoženostmi, které sliboval. „Doufejme, doufejme!“ pravil ob čas

Carlyle, jakoby odpovídal jakési tajné úzkosti toho ženského srdce, kterým nepochybně prochvívala poslední nostalgie, než uzavřelo se na vždy do vznešeného ústraní myšlenky.

II.

As půl druhého roku po svém sňatku vykonal Carlyle nejdůležitější a nejlogičtější čin svého života. Uchýlil se totiž se svojí ženou na malý statek Craigenputtock, zapadlý mezi chlumy hrabství Dumfrieského, který Jane Welshová byla co mladá dívka po svém otci zdědila.*) Tato samota byla tehdy nejpustějším místem v celé Britannii. Neplodná vysočina, kde bařiny střídaly se s úhory a vřesovišti, na šestnáct mil v obvodu neobydlená, jedna ze skotských pustin, z nichž Shakespeare vyvolal mátožná vidma čarodějnic v Macbethu.

Kam oko dohlédne, nic než nízké kopce, pokryté našedlým vřesem a rašeliniště v dolinách. A uprostřed této nesmírné rozlohy, prostoupené řídkými krsky smrčin — jediného stromu, který vedle vřesu daří se v této vysoko položené a suchopárné krajině — vyjímala se neúhledná usedlost s polnostmi, spíše malými čtverci orné půdy a pastvin, jako ztracený ostrůvek.

Sněhy dlouhé skotské zimy, které zůstávají ležet až do května, přerušovaly po šest měsíců veškero spojení, i jinak nedostatečné. Ticho těchto míst bylo až příšerné „tak neuvěřitelně hluboké“, píše paní Carlylová, „že slýchávala jsem oknem pásti se několik ovcí (které si byli pořídili) v dosti značné vzdálenosti.“ Slyším v představě takové okusování trávy jako jediné přerušení hluchého ticha podzimních dnů. — —

Odhodlá-li se kdo obývati podobnou samotu, což zdá se většině lidí zoufanlivě výstředním rozhodnutím, musí jej podporovati pyšné vědomí vlastní síly a pochopení jeho sudby. A jsou zajisté důvody tohoto rozhodnutí závažnější těch, které se obyčejně vyskytují v údajích životopisců, jako: Vyhledávání samoty, život méně nákladný, vědecký i zemědělský zároveň. Přihlédneme-li blíže, objevuje se toto vyhnanství Carlylovo spíše jako následek bojů, kterých musil se podjati proti duchu své doby.

Opustil Edinburk, kde byl se usídlil po svém sňatku, protože chtěl se vyprostiti ze vlivů téhož ducha.

O Carlylovi nelze říci (a nejméně o tomto karakteristickém odstavci jeho života) co Taine pravil o Dickensovi: „Přesaďte tento talent do anglické půdy a veřejné literární smýšlení této země stane se vodítkem jeho vzrůstu a vysvětlením jeho plodů, neboť toto veřejné smýšlení jest jeho soukromým smýšlením. On ho nesnáší jako cosi vnuceného, ale cítí je býti svým vlastním přesvědčením.“

U Carlyla bylo toto veřejné mínění v rozporu se vším, cožkoli se v něm ujalo a co vyjadřoval. Ukázalo se to den po jeho sňatku, kdy pokusil se zaříditi si v Edinburce vědecký a spisovatelský život, ač byl několika vynikajícími essaiemi s dostatek znám.

---

*) Carlyle byl tehdy 33letý. Zůstal tam šest let.

Professura mravovědy na universitě Saint-Andrew byla mu odepřena. Útočili prudce na jeho mystiku mravnosti. Naléhali, aby zřekl se mravní spekulace, která se nikdy neujme, zkrátka, aby se podřídil vůdčímu tonu, který přesně udávala ladička benthamistická.

Nejhorlivější, a co jest povážlivé, nejlépe smýšlející z těchto strůjců námitek a rozporů byl Francis Jeffrey, později Lord Jeffrey jehož rady nebylo možno beztrestně zamítnouti, neboť byl té doby vydavatelem Edinburgh Rewiew a velmocným literárním diktátorem „Athen Severu". Neustále Carlylovi připomínal, že nikdy nedospěje svým mravným transcendentalismem k pochopení, bude-li, ku příkladu, dále tvrditi, že přesvědčení člověka má souhlasiti s tím, co byl samostatně odpozoroval vesmíru. Nikdy mu prý nikdo neuvěří, že by směr životní mohl býti předmětem tak hloubavého pátrání, a že by nebylo lépe řiditi se klidně prvním nahodilým credem, než týrati se lichým dokazováním správnosti mravných zákonů životních. Proč nezaměnil Epikteta Baconem, Goetha Benthamem. Proč nechtěl uplatniti své velké schopnosti v snaze za přímým, užitečným cílem, proč nevřadil se, na příklad, mezi autory strany svobodomyslné (Revue byla touž dobou úředním orgánem této strany); vyšinul by se brzo do prvních šiků, vedle proslavenců jako Macaulay, Brougham, Sydney Smith. Tam čekaly by jej sláva, pocta, bohatství. A konečně, kdo ví? Jeffrey se nepochybně brzo vzdá řízení Revue a navrhne Carlyla svým nástupcem v tomto závidění hodném postavení.

Vždyť je též povinen ohlížeti se na svoji ženu, krásnou a duchaplnou Janu Welshovou, vychovanou v bohatství a utvořenou, aby zářila mezi nejvybranější společností vzdělanců, mezi vynikajícími duchy své doby.

Přiznejme si pravdu: Carlyle volil prostě chudobu. Byla to opravdová chudoba, neboť Jana odstoupila své matce, která byla by zůstala jinak úplně nemajetná, při svém provdání vlastní svůj podíl. On, který chtěl obnoviti mravnost, přivtěliti jí velké tradici stoiků, zakládaje ji na identitě Síly a Práva, nemohl ztrpěti, aby odlišovali svými prospěchářskými vývody jeho vlastní Právo od jeho Síly, jeho Intellekt od jeho Hodnoty. Raději bídu a odloučenost, raději Craigenputtock a pusté jeho úhory.

Touže dobou počala Jane Welshová tušiti, jaký je v skutečnosti osud velkého muže. První dojem, vyvolaný tímto pozváním, byl smutný a mrazivý. Na představách, které byla si utvořila o životě literárním, ulpěla vzdor námitkám rozumu, značná dávka samolásky a společenských tužeb. Její vychování bylo v ní vypěstovalo téměř nepřekonatelnou náklonnost k družnosti a eleganci, a živost jejího temperamentu musila tento ještě utužiti. Obrazivost může se vzrušiti ideami odříkání, ale jakmile nastává hotová událost, všední a střízlivá, vítáme ji, jak sama píše, „hlasitými výkřiky lítosti". Neočekávala patrně, vzdor tomu, co věděla, že Carlyle podá takový důkaz svého genia. Proč by nemohla kralovati, jak říkával Jeffrey, v literárních salonech Edinburských?

A všechny tyto svůdné přeludy zapadly pojednou za obzor neobydlených pustin, rysujících se v nedozírných dálkách šedými liniemi,

rozkládajících se kolem chatrného domku, kde musila žíti život venkovanky, dojiti krávy, péci chléb. Ona, vyhýčkaný jedináček, vychovaný v očekávání skvělého postavení — zůstavena byla bez útěchy, kromě nejistých nadějí v úspěch prací, jež všeobecně prohlašovány marnými a neprospěšnými.

Muž jako Carlyle budoval i za těchto okolností na skále reelní mravnosti, ale uznejme, že každá žena musila v takových poměrech spatřovati jakési ubývání reelnosti, která zvracela se v sen bdícího, v strnulost omračující a otupující. Po kolik měsíců nespatřili lidské tváře. Pro závěje nebylo v zimních měsících možno vyjíti na tři kroky před dům. Žili tu, jakoby celým lidským pokolením byli zapomenuti. Zevní svět stával se illusí, stínem. Byla to trpká zkouška i pro intelligentní Janu Welshovou, pro tuto projemnělou a oslňující bytost, která chřadla v takovém dusném zahlušení vnějšího světa.

Jsouc dobrá a velkomyslná, jala se pozorovati bedlivěji Carlyla, jehož myšlenka přivodila tyto poměry. Tato myšlenka musila býti na nejvýše silná, ba neodolatelná, když mohla bezprostředně způsobiti osud. Přestala v něm spatřovati jedině učence; objevila v něm Poctivce, člověka trpícího, rozervaného. Srdce její bylo dojato a obnovilo se touto emocí. Za krátkého pobytu u své matky píše mu a projevuje mu, jak o něm smýšlí:

„Myslím na Tebe v každou hodinu, v každý okamžik. Miluji Tě a kořím se Ti jako . . . jako nevím čemu. Ale přes to nebylo mi možno vrátiti se v neděli: Matka, atd. . . . Jsem v neklidu o Tebe. Ó, býti tam, semknula bych své rámě kolem Tvé šije a ztišila bych Tě, slaďounce uspala . . .“

Ještě jiné dopisy stejného znění, plné něhy, ba snad i lásky, mohly by sloužiti za doklad, dopisy, které Carlyle, když ji byl ztratil, poznav, že nedovedl jí poskytnouti jiného štěstí než neplodné ukojení její ctižádosti literarním věhlasem, popsal vášnivými, srdcelomnými poznámkami.

Stávalo se někdy, že i on oslovil ji písemně slovy vřelé a vroucí něhy, z nichž dlouho žila. Ale byly to řídké záblesky světla. V každodenních stycích byl do krajnosti uzavřený; jakýsi téměř pověrčivý strach z přecitlivělosti, hrozné a neustálé napjetí ducha, které způsobilo, že podobal se člověku pohrouženému v mučivé sny náměsíčných, zakřikovalo všecky citové projevy, jimiž srdce překypovalo. Ano, ano, carlylovské mlčení! Čerpala-li z něho široce život, pozvolna jím též umírala. Člověk může býti v podstatě sama ušlechtilost a láska, a přece může srdce, nenasytné srdce, vedle něho lačné vyprahnouti, nebyla-li mu láska tato nikdy projevena, potvrzena a opakována.

* * *

Je trapno dráti se až k intimním a bolestným stínům tohoto, jinak velejasného, života. Rozpačitá stručnost našeho péra tomu s dostatek nasvědčuje. Avšak, poukazujeme-li k silám, které vynesly tento velko-

lepý život až k nejvyšší jasnosti ducha, není nám dovoleno, pominouti mlčením nejčistší a nejvytrvalejší z nich: Janu Welshovou.

Jak dovedla pochopiti celý hluboký význam Carlylovy sudby, sklíčena bolestmi, které mužně ovládala! A není-li takové pochopení neocenitelným zdrojem útěchy pro každého umělce a každého spisovatele?

I člověk jako Carlyle může častokráte klesati pod tíhou svého poslání. Avšak nepřihodilo se to ani jedinkráte za celou dobu jeho úmorného pobytu v Craigenputtocku, aniž později v Londýně, kde, poháněn různými naléhavými úzkostmi, širšímu obecenstvu málo znám, nemaje téměř chleba, musil se podjati úmorné novotvorby značné části své „French Revolution“ následkem toho, že rukopis, odevzdaný Johnu Stuartu Millovi, zničen byl požárem vzniklým v téhož bytě.

V takových okamžicích je útěšno viděti po svém boku podobnou Janu Welshovou, srdce nezvratně důvěřujícího a obraznosti povznešené, bytosť, která zachovala si představu vašeho životního úkolu neporušenou i když nehody, únava, nadcházející nedůvěřivost ve vlastní sílu ve vás samém byly ji zatemnily. Přes strašlivé vědomí prchajícího života, udržovala se vzpřímena až do konce, s napjetím veškeré síly, zastírajíc statečně svoje muka, snažila se vynikati na ven elegancí, veselým, něžným tonem a jemným humorem.

„Měla vždy nějaký veselý příběh pro mne uchystaný,“ píše Carlyle, „a vypravovala jej svým svérázným způsobem, s tichou svojí radostností.“

Takto dovedla jej uklidniti a připraviti mu okamžiky milé úlevy v neustálých rozporech jeho nitra, ponechávajíc pro sebe všechny domácí starosti, dovršené hlubším zármutkem životním.

Jaký to úděl, zpět odváděti velikána, omráčeného věčností a nesmírnem, k životu všednímu, věnovati této snaze všechen svůj čas, a cítiti při tom, jak vlastní život víc a více uniká, a předvídati určitě, že tento únik nijak nemůže býti zastaven. Bojovala neohroženě až do konce. Posléze vysílení nervstva, niterní uštvanost, sebezapírání, útočící na tělesnou její soustavu, která bývala vždy citliva, rozdmychaly skrytý neduh, jemuž v mladém věku podlehla. Velká a dojemná to bytost, zamlouvající se svým utisknutým půvabem, svým zdatným duchem! Nikdy si žena umělcova, spisovatelova nevytknula, nikdy nevykonala povinností rozsáhlejších.

Z básní Vladimíra S. Čecha.

FELICE NOTTE.

Ba, již je to jen pouhý, pouhý krásný sen!
Ty's Reissigrovu pěla barcarolu,
tu dumnou, plnou vůně vlahé jižní noci,
tak plnou touhy, sladkého tak bolu
a divné, divné čarodějné moci.
Mně posud zvoní tonů luzný ručej ten,
mně posud v sluchu refrainu zní věta:
Felice notte, Marietta!

Než — je to již jen pouhý, pouhý krásný sen!
Sic jako tehdy přišel do salonu
zas tichý měsíc dnes, však mrtvolně jest siný
a plaše ukrývá se za záclonu —
co jizbou, duší šeré táhnou stíny.
V té noci studené, v těch proudech rmutných pěn
tak černá, černá zívá propast světa — —
Felice notte, mia Marietta!

MOLI.

Ticho je, ticho. Jen lampa si
fadní své nápěvy bzučí,
motýlky láká a mučí
v plameni.

Zřím na jich smrtelné zápasy,
myslím si: Bylo a bude —
lampa si vesele hude —
Lidé a moli se nezmění.

POHÁDKA O DRAKU.

Ó, nezemřel, ba nezemřel
ten starý s vínkem zlatým drak,
jenž v skalách žil, kde řval a vřel
vždy černý mrak.

Ten prastarý, mech v slizkých šupinách,
jenž, slintaje, se plazil blíž a táh,
když hvozdem zaplakaly stáda zvonce,
a princezen jeď vonná, bílá těla —
ó, pohádka ta posud nedozněla,
ta pohádka, ach — nemá, nemá konce. —

Drak žije. Ohon hromový
dál tepe chvějící se svět.
Však nesídlí již ukryt ve křoví,
leč na tržiště lidstva směle slét.

A strašlivěj mu blýská v zornicích,
puch těžší stoupá ze slin hnijících,
a sterý ohlas bouří hrůzný řev.
Kdy skončí již ta pohádka — tak smutná? —
Drak žije dál, zlým mlaská rtem a chutná
a ssaje — ssaje lidských srdcí krev — —

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

Nuže, promluvme si! Pro Boha, milý George... Čas utíká, a my jsme bezstarostni, ničeho nepodnikáme, ba ani vážně nepromluvíme. Žijeme, jak všichni: den uplynul — i sláva Bohu."

„Co pak máme dělati?"

„Bůh ví, co všecko!" vzdychla Zinajida Fedorovna i pokračovala po chvíli: „Já na příklad nemohu se dočkati, kdy opustíte svou službu... Je na čase, můj milý!"

„Proč pak to?" otázal se Orlov, odnímaje ruku od čela.

„S vašimi názory není možno sloužiti. Nejste tam na svém místě."

„Moje názory?" otázal se Orlov. „Moje názory dosud nepřekážely mi, bych byl ve službě. Podle přesvědčení a povahy jsem obyčejný karriérista, snažil, horlivý úředník, toužící po hodnostech, hrdina Ščedrinův . . . Pokládáte mě za někoho jiného, mohu vás ujistit."

„Opět žerty, milý George!"

„Nikterak. Služba snad mne neuspokojuje, ale přece je lepší, než něco jiného. Tam jsem zvykl, tam jsou právě tací lidé, jako já; tam nejsem aspoň zbytečný a cítím se snesitelně."

„Vy nenávidíte služby, ona se vám protiví."

„Ano? Podám-li žádost do výslužby, začnu-li blouznit nahlas a zaletím do jiného světa, myslíte, že svět ten budu mít méně v nenávisti než službu?"

„Abyste mi odporoval, jste ochoten i klevetit na sebe," urazila se Zinajida Fedorovna a vstala. „Lituji, že začala jsem rozmluvu tuto."

„Co pak se zlobíte? Vždyť já se nezlobím, že vy nejste ve službě. Každý žije, jak chce."

„Ano, což snad žijete, jak chcete? Což jste snad svoboden? Psát celý život listiny, jež odporují vašemu přesvědčení," pokračovala Zinajida Fedorovna, v zoufalství lomíc rukama: „podrobovati se, přáti představeným šťastný nový rok, potom karty, karty a karty, a hlavní věc, sloužiti pořádkům, jež nemohou býti vám sympathicky — nikoli, milý George, nikoli! Nežertujte tak hrubě. To je hrozné! Vy jste muž ideí i máte sloužit pouze ideí."

„Opravdu, vy máte mne za někoho jiného," vzdychl Orlov.

„Řekněte prostě, že nechcete se mnou mluviti. Jsem vám protivna, to je to všecko," promluvila skrz slzy Zinajida Fedorovna.

„Poslyšte, má milá," řekl Orlov poučně, povstávaje v křesle. „Sama ráčila jste podotknouti, že jsem člověk učený a vzdělaný, a učit učeného — je pouze kaziti ho. Všecky idey, malé i veliké, jež vy máte na mysli, nazývajíc mne mužem ideí, jsou mi dobře známy. Jestliže tedy službě a kartám dávám přednost před ideami těmi, zajisté

mám k tomu nějaký důvod. To za první. Za druhé, pokud je mi známo, vy jste nikdy nesloužila a úsudky své o službě státní můžete čerpati pouze z anekdot a špatných novell. Proto neškodilo by, abychom dohodli se jednou na vždycky: nemluviti o tom, co je nám už dávno známo, a o tom, co nenáleží do kruhu naší kompetence."

„Nač se mnou tak mluvíte?" promluvila Zinajida Fedorovna, couvajíc zpět, jako v úžase. „Nač? Milý George, vzpamatujte se, pro Boha!"

Hlas její zachvěl se a přetrhl; patrně chtěla zadržeti slzy, ale najednou zavzlykala tak, jakoby jí neočekávaně přeřízli nejcitlivější nerv.

„Můj milý George, já hynu!" pravila francouzsky, rychle klesajíc před Orlovem a kladouc mu hlavu na kolena. „Zmučila, unavila jsem se i nemohu již, nemohu ... V dětství nenávistná, prostopášná macecha, později muž, a nyní vy ... vy ... Vy na mou šílenou lásku odpovídáte ironií a chladností ... A ta hrozná, drzá panská!" pokračovala vzlykajíc. „Ano, ano, vidím: nejsem vám ženou, přítelem, ale ženštinou, jíž nevážíte si za to, že stala se milovnicí vaší ... Já se zabiji! ..."

Neočekával jsem, že slova tato a pláč tento způsobí na Orlova tak silný dojem. Začervenal se, nepokojně pohnul sebou v křesle, a na obličeji jeho místo ironie ukázal se tupý, chlapecký strach.

„Vy jste mi neporozuměla, moje drahá, přísahám vám," beze smyslu zabručel Orlov, hmataje jí na vlasy a ramena. „Odpusťte mi, prosím vás. Nebyl jsem práv a ... nenávidím sebe."

„Urážím vás svými stesky a nytím ... Vy jste poctivý, velikodušný ... vzácný muž, poznávám to každou chvíli, ale mne celé dni trápila tesklivost ..."

Zinajida Fedorovna vášnivě objala Orlova i políbila na tvář.

„Jenom neplačte, prosím," pravil Orlov.

„Nikoli, nikoli ... Již jsem se vyplakala, i je mi lehko. Nyní pláči následkem setrvačnosti," zasmála se skrz slzy. „Hned přestanu ...

„Co pak týče se panské, zítra jí tu nebude," řekl Orlov, stále nepokojně pohybuje sebou v křesle.

„Nikoliv, ona musí tu zůstat, milý George! Slyšíte? Již se jí nebojím ... Musím být povýšena nad malichernosti a nemyslit na hlouposti ... Vy máte pravdu! Vy jste vzácný — neobyčejný muž!"

Záhy přestala plakati. S nevyschlými slzičkami na řasách, sedíc Orlovu na kolenou, polohlasitě vykládala mu cosi tklivého, podobného vzpomínce na dětství a mládí a hladila ho rukou po obličeji, líbala a pozorně prohlížela ruce jeho s prsteny i přívěsky na řetízku. Byla okouzlena i vypravováním svým i blízkostí milovaného člověka, a nepochybně proto, že nedávné slzy očistily a osvěžily duši její, hlas její zněl neobyčejně čistě a upřímně. Orlov pak pohrával jejími kaštanovými vlasy a líbal ruce její, bezzvučně dotýkaje se jich rty. Na obličeji jeho opět objevila se ironie; smál se, žertoval a celoval jí ruce, ale všecko dělal shovívavě, jakoby držel na kolenou svéhlavé, rozmazlené dítě.

Potom pili čaj v kabinetě a Zinajida Fedorovna četla hlasitě nějaké listy. O jedné hodině šli spat.

Té noci bolel mě velice bok, i nemohl jsem se až do samého rána zahřáti a usnouti. Slyšel jsem, jak Orlov šel ze spacího pokoje

do kabinetu svého. Poseděv tam asi hodinu, zazvonil. Bolestí a unavením zapomněl jsem na všecky pořádky a slušnosti ve světě i odebral jsem se do kabinetu pouze ve spodním prádle a bos. Orlov v županě a čepičce stál ve dveřích a čekal na mne.

„Volají-li tě, máš přijít oblečen," pravil přísně. „Podej mi druhé svíčky."

Chtěl jsem omluviti se, ale náhle silně zakašlal jsem se a abych nepadl, chytil jsem se jednou rukou za dveřeje, a druhou vztýčil jsem k Orlovu, jako prose ho o pomoc. Kašel byl křečovitý, dutý a držel mě v sehnutém postavení přes minutu.

„Vy jste nemocen?" otázal se Orlov.

Zdá se, že za celý čas naší známosti poprve řekl mi vy. Bůh ví, proč. Nepochybně ve spodním prádle a s obličejem, zkaženým následkem kašle, špatně hrál jsem úlohu svoji a málo podobal se lokaji.

„Jste-li nemocen, proč tedy sloužíte?" pravil Orlov.

„Abych nezemřel hlady," odpověděl jsem.

„Jak je to všecko ve skutečnosti ošklivo!" tiše pronesl, jda k stolu svému.

Co jsem, vhodiv na sebe kabát, zadělával do svícnů nové svíce a rozžíhal je, Orlov seděl u stolu a natáhnuv nohy na křeslo, rozřezával knihu.

Opustil jsem ho zahloubána do čtení, a kniha již nevypadala mu z rukou, jak večer.

VII.

Nyní, píše řádky tyto, jsem v takovém stavu, jako bych nakouřil se doutníkův až k omámení. Mimo to pak vůbec píši chladnokrevně, a ruku mou zdržuje vychovaný ve mně od dětství strach — abych neukázal se citlivým; chce-li se mi laskati a mluviti něžnosti, nedovedu býti upřímný. Právě následkem tohoto strachu a nezvyklosti nikterak nemohu nasbírati slov, abych vyjádřil, jak bych byl něžný, delikátní a poëtický vůči svým blízkým, kdyby mi nebe nyní poslalo rodinu, přátele . . .

Nebyl jsem zamilován do Zinajidy Fedorovny, ale v obyčejném lidském citu, který choval jsem k ní, bylo mnohem více mladosti, svěžesti a radosti, než v lásce Orlova.

Pracuje ráno kartáčem na boty nebo chvoštětem, se sklíčeným srdcem jako kluk čekal jsem, kdy konečně uslyším její hlas i kroky a uvidím milý, dobrý, poněkud ospalý obličej. Státi a patřiti na ni, když pila kávu a potom snídala, podávati jí v předsíni kožíšek a obouvati na její maličké nožky přezůvky, při čemž ona opírala se o moje rameno, potom několik hodin po sobě s netrpělivostí čekati, až z dola zazvoní na mne vrátný, a vítati ji ve dveřích růžovou, zmrzlou, posypanou sněhem, poslouchat úryvkovitá zvolání strany mrazu nebo drožkáře — kéž byste věděli, jak všecko to bylo pro mne důležito a plno zajímavosti! Chtělo se mi zamilovati se do ní i přál jsem si, aby moje budoucí žena měla právě takový obličej, takový hlas . . . Blouznil jsem i u oběda, i na ulici, poslali-li mě někam, i v noci, když nemohl jsem usnouti . . .

Orlov s nechutí odhazoval od sebe ženské hadry, děti, kuchyni, měděné kastroly, já pak sbíral všecko to a opatrně hýčkal jsem se s tím ve svých přeludech, miloval to, prosil za to osud, i zdálo se mi ve snách o ženě, dětském pokoji, o pěšinkách v sadě, o domku, potom fantasie unášela mě do posluchací síně, nebo na paroloď a na oceán, odtud opět do mého dětského pokoje — a tak bez konce.

Věděl jsem, zamiloval-li bych se do ní, že bych neosmělil se počítati na takový zázrak, jako vzájemnost, ale tato kombinace mne neznepokojovala; v beznadějné lásce viděl bych i zvláštní, tajemný půvab a hýčkal bych v sobě sladký, teplý žal. V mém skromném tichém citu, podobném obyčejné oddanosti, nebylo ani žárlivosti vůči Orlovu, ano ani závisti, poněvadž jsem chápal, že osobní štěstí pro takového mrzáka, jako jsem já, je možno pouze v přeludech. Však přece v tomto mém citu bylo mnoho i mučivého. Když Zinajida Fedorovna v noci, očekávajíc svého Georgea, nehybně hleděla do knihy a neobracela stránek, nebo položivši ruce na kolena, zamyslila se, a já na obličeji viděl, jak v ní naděje a touha oklamati sebe zápasily s pochmurnými myšlenkami, nebo když chvěla se a bledla pro to, že pokojem přešla Pavla — trpěl jsem spolu s ní a napadalo mě — abych co nejdříve rozřezal tento těžký vřed, oznámil jí v listě všecko, co mluvilo se ve čtvrtky u večeře, ale zdržovala mě útrpnost, i trpěl jsem ještě více. Neustále častěji a častěji bylo mi viděti slzy. V prvních nedělích zvonivě smála se a zpívala si píseň svoji, i když Orlov nebyl doma, ale již druhý měsíc u nás v obydlí panovalo unylé ticho, rušené pouze ve čtvrtky.

Jestliže pochlebovala Orlovu nebo klečíc před ním na kolenou, lísala se k němu jako psíček, aby dosáhla od něho neupřímného úsměvu nebo polibku, nenáviděl jsem jí. Nenáviděl jsem jí také za to, že jdouc kolem zrcadla, i když měla uplakané oči, nemohla zdržeti se, by nepohlédla na sebe a nepopravila účesu vlasů. Připadalo mi divno a nepochopitelno, že pořád ještě živě zajímala se o šaty a byla v nadšení nad svými koupenými věcmi. To jaksi nesvědčilo upřímnému zármutku jejímu. Ona, jak sama říkala, na vždycky přetrhla spojení s bídným, nenáviděným světem a opravdu nikam nechodila, kromě obchodův a své staré guvernantky a zatím bystrým zrakem pozorovala modu a šila si drahé šaty. Pro koho a proč? Pamatuji se zvláště na jedny nové šaty, složité podle úmyslu, hledané a podle mínění mého nanejvýše nevkusné; švadlena ujišťovala, že šaty dobře jí sedí a svědčí, jsou vzácně složeny. Tyto zbytečné, nepotřebné šaty byly za čtyři sta rublů. Vzpomínal jsem si na naše nádennice, jež za svou těžkou práci dostávají po dvaceti kopějkách denně na své stravě, a na benátské a brusselské krajkářky, jimž platí pouze po půl franku na den, počítajíce, že ostatní vydělají si prostopášností, i styděl jsem se, bylo mi nevolno, a nenáviděl jsem Zinajidy Fedorovny za to, že poslouchajíc švadlenu, červenala se radostí. Ale potřebovala jen odejíti z domu, a již opět přál jsem si, aby má budoucí žena měla právě takový obličej, takový hlas, a s netrpělivostí čekal jsem, až zazvoní na mne vrátný z dola.

Chovala se ke mně, jako k lokaji, bytosti nižší. Můžeme hladit psíka a zároveň nevšímati si ho; rozkazovala mi, dávala otázky, ale nevšímala si přítomnosti mojí. Panstvo považovalo za neslušno mluvit se mnou více, než je zvykem; kdybych, posluhuje u oběda, míchal se do rozmluvy nebo upřímně se zasmál, jistě pokládali by mě za blázna i propustili by mě. Zvláštní věc, že hovorná Zinajida Fedorovna pokládala za vhodno nemluvit se mnou ani tehdy, když bylo jí po celé dni mlčeti a trápiti se tím. Však přece byla mi nakloněna a, tuším, v případě nouze neodepřela by mi protekce a ochrany. Posílala-li mě někam nebo vysvětlovala-li mi, jak zacházeti s novou lampou, nebo něco podobného, obličej její byl neobyčejně jasný, dobrý a přívětivý, a oči zřely mi přímo do obličeje. Při tom vždycky připadalo mi, že obličej její je proto tak dobrý, že s vděčností vzpomíná si, jak nosil jsem jí listy na Znamenskou. Zvonila-li, Pavla, jež mě pokládala za jejího miláčka a nenáviděla mne za to, říkala s uštěpačným úsměvem:

„Jdi, tvoje tě volá.“

Zinajida Fedorovna chovala se ke mně jako k bytosti nižší a nepodezřívala, že byl-li kdo v domě ponížen, sláb a politování hoden, byla to pouze ona sama, a že bylo mi známo, do jaké hrozné pasti upadla a jakým ponížením podrobovala se v domě tomto láska její. Nevěděla, že já, lokaj, trpěl za ni a dvacetkrát za den s hrůzou ptal jsem se sama sebe, co čeká jí v budoucnosti a jak skončí se to všecko. Věci každý den značně horšily se. Po onom večeru, kdy mluvili o službě, Orlov, bojící se slz, patrně bál se a vyhýbal se rozmluvám; jestliže Zinajida Fedorovna začala hněvati se, příti se nebo uprošovati, a podobalo-li se, že brzy dá se do pláče, Orlov pod nějakou slušnou záminkou odcházel do svého kabinetu nebo vůbec z domu. Neustále řidčeji a řidčeji nocoval doma a ještě řidčeji obědval; ve čtvrtky již sám prosil přátele své, aby odvezli ho někam. Zinajida Fedorovna jako dříve blouznila o své kuchyni, o novém obydlí a cestě do ciziny, ale blouznění zůstalo blouzněním. Oběd nosili z hostince, otázky o obydlí Orlov prosil nedotýkati se dříve, než vrátí se z ciziny, a o cestě říkal, že nemůže jeti dříve, než mu narostou dlouhé vlasy, poněvadž tahat se po hôtelích a sloužit idei nemůže bez dlouhých vlasův a slaměného klobouku.

Na dovršení lži a nudy v nepřítomnosti Orlova počal k nám večer docházeti Kukuškin. Choval se solidně a skromně, i nepodobalo se, že by chystal se odloudit Orlovu Zinajidu Fedorovnu. Dávali mu píti čaj a červené víno, a on chechtal se a lísal se, ujišťuje, že sňatek občanský ve všech vztazích je vznešenější církevního sňatku, a že ve skutečnosti všichni řádní lidé měli by přijíti k Zinajidě Fedorovně a hluboko pokloniti se jí.

VIII.

Vánoční svátky uplynuly nudně, v nejasném očekávání čehosi nedobrého. Den před novým rokem ráno při kávě Orlov neočekávaně oznámil, že představenstvo posílá ho se zvláštním plnomocenstvím k senatorovi, revidujícímu gubernii.

„Nechce se mi jeti, ale nevymyslíš si výmluvy!" pravil mrzutě. „Musím jet, co je dělat."

Z této novinky Zinajidě Fedorovně okamžitě začervenaly se oči.

„Na dlouho?"

„Asi na pět dní."

„Abych se přiznala, jsem ráda, že jedeš," pravila po chvíli. „Pobavíš se . . . Zamiluješ se do někoho cestou a potom budeš mi vypravovati."

Zinajida Fedorovna při každé vhodné příležitosti snažila se dáti Orlovu na srozuměnou, že nikterak ho neobmezuje, a že on může vládnouti osobou svojí, jak chce, a tato nechytná, bílými nitkami šitá politika nikoho neoklamala a jen zbytečně připomínala Orlovu, že není svoboden.

„Pojedu dnes večer," pravil mrzutě a počal čísti noviny.

Zpozoroval jsem, že u snídaní a oběda nebyl ve své míře, — bylo mu smutno a nevolno; cítil rozpačitost před sebou samým, jako kdysi v první den příjezdu jejího. A opravdu, díval-li jsi se na něho, mohl bys pomysliti si, že nechtělo se mu odjíždět z domu. Zinajida Fedorovna chystala se, že vyprovodí ho na nádraží, ale Orlov jí to vymluvil, řka, že neodjíždí do Ameriky, ani neodjíždí na pět let, nýbrž jen na pět dní, snad i méně.

O osmi hodinách loučili se. Orlov objal Zinajidu Fedorovnu jednou rukou a políbil ji na čelo i na ústa.

„Buď moudrá, nenuď se beze mne," pravil laskavým, srdečným tonem, jenž i mne dojal. „Opatruj tě Bůh!"

Zinajida Fedorovna dychtivě pohlížela do obličeje jeho, aby co nejpevněji vtiskla si v paměť drahé tahy, potom graciosně objala ho kolem krku rukama i položila mu hlavu na prsa.

„Odpusť mi nedorozumění naše," pravila francouzsky. „Muž a žena nemohou býti bez různic, mají-li se rádi, a já miluji tebe šíleně. Nezapomínej na mne . . . Telegrafuj hodně často a podrobně."

Orlov políbil ji ještě jedenkrát a beze slova vyšel všecek zaražen. Když už za dveřmi zacvakal zámek, Orlov zastavil se uprostřed schodů v rozpacích a pohlédl vzhůru. Připadalo mi, že kdyby shora v tu chvíli dolétl aspoň jediný zvuk, byl by vrátil se. Však bylo ticho, ani v jednom obydlí nehráli hudební škály. Popravil na sobě plášť a nerozhodně sestupoval dolů.

U předschodí dávno již čekali drožkáři Jefim a Danilo, miláčci Orlova, rozmazlení dárky jeho a tvářící se, že se svými koni žijí pouze pro něho samého. Oba byli vypaseni, baživi a opovržlivě hrubi vůči mně. Vrátný vykládal mi, že oba drožkáři, pokud byli svobodni, vozili večer Pavlu, a ona za to byla jejich milovnicí a dávala jim věci, jež pánům ukradla. Takoví páni jak Orlov nemají ani tušení, jakým dobrým obživným prvkem jsou peníze jejich, ano i život jejich pro všecku tu mrzkou plíseň, pokrývající polovici Petrohradu.

Orlov sedl na jednu drožku, já s dvěma kufry na druhou. Silně mrzlo, a na křižovatkách kouřily se hranice dříví. Při rychlé jízdě studený vítr štípal mě do obličeje i do rukou, krátil se mi dech,

i zavřev oči, přemýšlel jsem: jaká je to velikolepá žena! Vzpomínal jsem si, s jakou něžnou, stydlivou gracií objímala Orlova, a jak třásl se jí hlas, když loučila se. Každý kámen nalezne si drahocenné kování ano i broušené sklo pokládá se za dobré zboží, ale proč pak, myslil jsem si, taková drahocennost, jako láska této elegantní, mladé, rozumné a počestné ženy, hraje v životě takovou urážlivou úlohu? Kterýsi starobylý sociolog pohlížel na každou špatnou vášeň jako na sílu, již při dovednosti možno obrátiti k dobru, ale u nás i ušlechtilá, krásná vášeň zrodí se a potom vymírá jako bezsilí, nikam neobrácena, nepochopena nebo zhnusena. Proč to?

Drožkáři neočekávaně zastavili se. Otevřel jsem oči a uzřel, že stojíme na Sergijevské u velikého domu, kde bydlil Pekarský. Orlov slezl ze saní a zmizel v podjezdu. „Šel se snad rozloučit," myslil jsem, opět zavíraje oči. Asi po pěti minutách ve dveřích objevil se lokaj Pekarského bez čepice a zvolal na mne, krče se zimou.

„Co pak jsi hluchý? Propusť drožkáře a jdi nahoru! Volají tě!"

Ničemu nerozuměje, odebral jsem se do druhého poschodí. Býval jsem i dříve v obydlí Pekarského, t. j. stával jsem v předsíni a patřil do sálu, a sál po syré, tmavé ulici vždycky překvapoval mě bleskem svých rámův u obrazů, bronzu a nádherného nábytku. Nyní v tomto blesku uzřel jsem Gruzina, Kukuškina a poněkud později Orlova.

„Slyšíš, Štěpáne," pravil Orlov, přistupuje ke mně. „Budu zde až do pátku nebo do soboty. Přijdou-li dopisy nebo telegramy, přinášej je každý den sem. Doma ovšem řekneš, že odejel jsem a kázal jsem vyřídit poklonu. Jdi s Bohem."

Když jsem se vrátil domů, Zinajida Fedorovna ležela v hostinském pokoji na sofě a jedla hrušku. Hořela pouze jedna svíčka, postavená ve svítilníku.

„Neopozdili jste se k vlaku?" otázala se Zinajida Fedorovna.

„Nikoliv. Poručil vyřídit poklonu."

Šel jsem do svého lokajského pokoje a také ulehl. Neměl jsem co dělat a čísti se mi nechtělo. Nedivil jsem se, ani nerozčiloval jsem se, nýbrž pouze namáhal jsem mysl svou, abych pochopil, proč Orlov uznal za potřebný tento hrubý, klukovský klam? Vždyť tak jen výrostkové klamou své milenky. Což pak Orlov, člověk, jenž mnoho čte a uvažuje, nemohl vymysliti si něco chytřejšího? Přiznám se, neměl jsem špatné mínění o rozumu jeho. Myslil jsem, kdyby uznal za potřebno oklamati svého ministra nebo jiného mocného a zajímavého člověka, že užil by k tomu mnoho energie a umění, a klam byl by velikolepý. Ale k tomu, abys oklamal nějakou nepatrnou osobu, hodí se všecko, co přijde na mysl; podaří se klam — dobře, nepodaří — možno selhat po druhé taktéž prostě a rychle. Čím méně váží si onoho, komu lhou, tím menší a lacinější jsou způsoby lži. Myslil jsem si tak i hleděl jsem, abych si na to nevzpomínal.

O půlnoci, když ve vrchním poschodí nad námi, vítajíce nový rok, zašramotili stolicemi a pokřikovali „hura", Zinajida Fedorovna zazvonila na mne z pokoje, jenž byl vedle kabinetu. Ochablá dlouhým ležením

na znaku a v nepořádek uvedenou příčeskou, což ostatně velice slušelo jejím měkkým tahům, seděla za stolem a psala cosi na kousku papíru.

„Musím odeslati telegram," pravila i usmála se, představivši si bez pochyby onen dojem, jaký učiní telegram její. „Jeďte co nejrychleji na nádraží a požádejte, by poslali jej za ním."

Vyšed na ulici, četl jsem na kousku papíru: „Přeji k novému roku, k novému štěstí. Telegrafuj co nejspíše, je mi hrozně smutno. Prošla celá věčnost. Lituji, že nemohu poslat po telegrafu tisíc hubiček a srdce samo. Buď vesel, potěšení moje! Zina."

Poslal jsem telegram ten a na druhý den ráno odevzdal potvrzení.

IX.

Nejhorší bylo, že Orlov nerozmyslně zasvětil v tajemství klamu svého také i Pavlu, rozkázav, aby mu donesla košilky na Sergijevskou. Po této události Pavla se zlomyslností a s nepochopitelnou pro mne nenávistí pohlížela na Zinajidu Fedorovnu a nepřestávala v pokoji svém i v předsíni frkat radostí.

„Přežila se mu, nemá býti tak nestydatá!" pravila s nadšením. „Měla by sama chápati . . ."

Drzost Pavlina převyšovala veškero očekávání. Vyčenichalať již, že Zinajidě Fedorovně zbylo u nás nedlouho žíti, a aby nepromeškala příhodné chvíle, kradla jí všecko, co přišlo jí na oči, i viděl jsem ji v rukou tu lahvičky s voňavkami, tu želví jehlice, nebo zastal jsem ji, ana vyparovala známky ze šátků. Na nový rok nijak nemohli jsme nalézti nových botek s knoflíky. Nazejtří pak po tom Zinajida Fedorovna zavolala mě do pokoje svého a řekla mi polohlasitě, poněvadž rozčilením nemohla mluvit hlasitěji, že ztratily se jí černé šaty. A potom přecházela po všech pokojích, bledá, s polekaným, rozhorleným obličejem a rozmlouvala sama se sebou:

„Co myslíš? Nikoli, co myslíš? Toť neslýchaná drzost!"

U oběda chtěla si naliti polévky, ale nemohla, ruce se jí třásly. Bezmocně pohlížela na polévku i na pirožky,*) čekajíc, až utiší se třesení, a najednou nevydržela to i pohlédla na Pavlu.

„Pavlo, můžete odtud odejít," pravila. „Stačí sám Štěpán."

„To nic nevadí, já tu postojím," odpověděla Pavla.

„Nemáte tu co státi. Odejděte odtud docela... docela!" pokračovala Zinajida Fedorovna, vstávajíc v silném rozčilení. „Můžete si hledat jiné místo. Hned odejděte!"

„Bez nařízení milostpánova nemohu odejíti. Milostpán mě najal. Jak rozkáže, tak i bude!"

„Já také rozkazuji vám! Jáť zde paní!" pravila Zinajida Fedorovna a všecka zarděla se.

„Možno, že jste paní, ale propustit mě může jen milostpán. On mě najal."

*) Druh pečiva, podobný našim buchtičkám a šiškám.

„Nesmíte zůstati zde ani jedinou minutu!“ vzkřikla Zinajida Fedorovna i udeřila nožem na talíř. „Vy jste zlodějka! Slyšíte!“

„Šest let u lidí sloužím, a nikdo nenazýval mne zlodějkou!“ vřiskavě vzkřikla Pavla i náhle zavzlykala. „Co jsem vám ukradla, co? Viděla jste mě?“

Zinajida Fedorovna vhodila na stůl ubrousek a se spadlou, truchlivou, trpitelskou tváří kvapně vyšla z jídelny. Pavla hlasitě vzlykajíc a něco naříkajíc, také vyšla. Polévka i koroptev vychladly. V octě salátu z pěstovaného štěrbáku koupal se kraj odhozeného ubrousku. A nevím proč, všecek tento hostinecký přepych, zdobící stůl, připadal mi nuzný, zlodějský, podobný Pavle. Nejvíce politování hodné a nejhříšnější vzezření měly dva pirožky na talířku. „Dnes odnesou nás zpět do hostince,“ jakoby mluvily pirožky, „a zítra opět podají nás k obědu nějakému úředníku nebo znamenité zpěvačce.“

„Vážná paní, pomyslíš si!“ dolétalo k sluchu mému z pokoje Pavlina. „Kdybych byla chtěla, dávno byla bych takovou paní, ale hanbila bych se! Uvidíme, kdo z nás dříve odejde! Ano!“

Co jsem mohl udělat? Zabit tu děvku? Dovedl bych to, ale jsou tvorové jako stonožky, jež protivno je zabíjeti. Domluvit jí? Ale co jsem mohl jí říci?

Zazvonila Zinajida Fedorovna. Seděla v pokoji svém v koutě na sesli s takovým výrazem v celé postavě, zvláště pak ve skleslých plecích, jakoby ji posadili za trest do koutu; oči měla veliké jak mladá srnka.

„Nepřinesli telegram?“ otázala se Zinajida Fedorovna.

„Nikoliv.“

„Optejte se vrátného, možno, že přišel telegram. A neodcházejte z domu,“ pravila, když jsem odcházel, „je mi hrozno zůstat samé.“

Potom téměř každou hodinu bylo mi běhati dolů k vrátnému, a vyptávat se, nepřišel-li telegram. Jaký těžký to čas! Zinajida Fedorovna, aby neměla na očích Pavly, obědvala i pila čaj v pokoji, tu též spala na krátkém divaně, podobném písmenu E, a sama stlala si postel. V první dni nosil jsem telegramy její, ale nedostávajíc odpovědi, přestala mi věřiti i jezdila sama na telegrafní stanici. Hledě na ni, také s netrpělivostí očekával jsem telegramu. Doufalť jsem, že Orlov vymyslí si nějakou lež, na příklad učiní opatření, aby jí poslali telegram z nějaké stanice. Neníť přece tupý člověk a zajisté ví, v jakém stavu je Zinajida Fedorovna. Jestliže příliš dlouho hrál v karty, myslil jsem si, nebo již zamiloval se do jiné ženské, ovšem připomenou mu nás i Gruzin i Kukuškin. Ale čekal jsem také marně. Asi pětkrát za den vešel jsem k Zinajidě Fedorovně s pevným úmyslem, že jí povím čistou pravdu, ale ona hleděla jako srnka, plece měla skleslé, rty ševelily se, i odcházel jsem zpět, nepověděv ani slova. Soustrast i útrpnost odnímaly mi veškeru zmužilost, a rád lhal jsem nejen jí, ale i sobě, a běhaje dolů k vrátnému, věřil jsem, že té chvíle obdržíme telegram. Pavla, jakoby nic nebylo se stalo, vesele a spokojeně poklízela kabinet pánův i spací pokoj, hrabala se beze vší příčiny ve skříních a schválně hlučně bouchala nádobím, a jdouc kolem dveří Zinajidy Fedorovny, pozpěvovala si něco a kašlala. Líbilo se jí, že Zinajida Fedorovna skrývala

se před ní. „Mne ovšem nyní propustí," pravily oči její, „ale za to potěším se naposledy!" Večer brala na sebe klobouk a kabát s podlouhými skleněnými perlemi a odcházela někam. O dvou nebo o třech hodinách zvonila, i musil jsem jí otvírat a poslouchat poznámky strany svého kašle. Ihned pak bylo slyšeti druhé zvonění, běžel jsem k pokoji, jenž byl vedle kabinetu, a Zinajida Fedorovna, vystrčivši hlavu dveřmi, ptala se: „Kdo to zvonil?" A sama hleděla mi do rukou, není-li v nich telegramu.

Konečně, když v sobotu zazvonili z dola, a na schodech zaslechli jsme známý hlas, Zinajida Fedorovna tak zaradovala se, že dala se do pláče; hnala se Orlovu naproti, objala ho, líbala mu prsa i rukávy, mluvila cosi takového, čemu nebylo rozuměti. Vrátný přinesl kufry, bylo slyšeti veselý hlas Pavlin. Jakoby někdo přijel na prázdniny!

„Proč jsi netelegrafoval?" pravila Zinajida Fedorovna, těžko dýchajíc samou radostí. „Proč? Trápila jsem se velmi, sotva přečkala jsem čas ten . . . Ó, Bože můj!"

„Velice jednoduše! My se senatorem hned první den jeli do Moskvy i nedostával jsem tvých telegramů . . ." řekl Orlov, utíraje jíním mokré kníry. „Po obědě, duše moje, dám ti nejpodrobnější zprávu, však nyní chce se mi spát, spát a spát . . . Unavil jsem se v železničním voze . . ."

Bylo viděti, že Orlov nespal celou noc a mnoho pil v noci. Na prstech i na loktech měl ještě stopy po karetní křídě. Zinajida Fedorovna uložila ho do postele, a my všichni potom až do samého večera chodili po špičkách. Oběd uplynul úplně šťastně i přes to, že spolu se mnou posluhovala Pavla, a že Orlova patrně velice bolela hlava. Když odešli do kabinetu pít kávu, Zinajida Fedorovna začala mluviti o něčem rychle, polohlasitě, a francouzská řeč její hrčela jako potok, jenž dříve, než vleje se do řeky, dělá na břehu u kamenů tisíc záhybů; potom bylo slyšeti hlasitý vzdech Orlova i hlas jeho:

„Bože můj!" pravil francouzsky. „Co pak nemáte čerstvějších novinek, než je ta věčná píseň o panské, že je zlodějka?"

„Ale, můj milý, ona mě okradla a drze ke mně mluvila!"

„Ale proč mne neokrádá a nemluví ke mně drze? Proč já nikdy nevšímám si ani panských, ani podomkův, ani lokajův? Nikoliv, má milá, vy jednoduše provádíte své vrtochy a nechcete mít charakteru . . . Mám i podezření, že jste těhotna. Ale nejsou-li to opravdu vrtochy? Když jsem vám nabízel, byste ji propustila, žádala jste, by zůstala u nás, a nyní chcete, abych já ji vyhnal. A já v takových případech mám tvrdou hlavu: na vrtochy odpovídám také vrtochy. Vy chcete, aby panská odešla, nuže, já zase chci, aby zůstala. To jest jediný způsob vyléčit vás z nervův."

„Nu, dosti, dosti!" pravila ustrašeně Zinajida Fedorovna. „Přestaneme o tom mluviti . . . Odložíme to na zítřek. Nyní vykládej mi o Moskvě . . . Co je nového v Moskvě?" (Pokračování)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1902.

KNIHA XLVIII. DUBEN. SEŠIT IV.

MORRIS ROSENFELD:

Písně z Ghetta.

Nová ukázka překladů Jar. Vrchlického.

— —

PRODAVAČKA SVÍČEK.

Ve Hestestreetu, telegrafu blíž,
tam chudá žena sedí, kostra spíš,
tvář její zhublá smrti nese rys,
ač vidět, že byla růžová kdys,
leč blahobyt, láska, přátelská přízeň
jí zajisté nestkaly dnešní tu trýzeň.
Tam sedí bledá, zrak v pláči zlém,
jí dítě ssaje na prsu mdlém,
a ssaje a pláče a usíná s vzlykem.
Ta malá kostra hned zbudí se křikem:
„Zde svíčky dvě dávám za centy tři,
ni hvězda jasněji nehoří!“

Má zboží málo, koš její jest malý,
však příjem to skýtá špatný ač stálý,
ať s větrem déšť ať mráz, mlh ať dým,
tam židovka sedí s dítětem svým,
vždy prodává v nouzi, schází jí šat,
kde nemá bydlet a často má hlad,
a mimo místo, kde strážnice němá,
mně zdá se, že druha ni přítele nemá,
ač bídná a chorá a sama v tom shluku,
přec k almužně nikdy nevztáhne ruku,
jen svíčky k šabesu kol jdoucím lidem
ke koupi nabízí s ledovým klidem.

Ku poctě Sabatu, svatý jenž den,
sem každý vesele pospíchá jen,
lid rojí se v zástupech tam sem v mih,
leč nevšímne ženy si nikdo z nich.
Co pár jest mu svíček? Nač mají plát?
Jen po mase, po rybě, víně jde chvat.
Tu hubené vzpíná ruce v tom roji:
„Ó kupte svíčky dvě, tři centy stojí!“
Leč neslyší nikdo ji, ač volá zas,
ni slova uslyšet, mdlý její hlas;
jen sirotek na klíně slyší křik matky.
Co platen? Raději klesne v sen zpátky.

Ó rcete, jak dlouho v hluku a směsici
ta bude chudinka seděti v ulici?
Jak dlouho trpět má bídu a hlad
a s děsnou Smrtí jak dlouho se rvát?
Jak dlouho má ještě dítěte stín
na prsech krmit svých, tulit jej v klín?
Kdys aspoň slzu spolklo — teď nic.
Již ani slz nemá matky zrak víc,
máť oči spráhlé, mozek má spráhlý,
dech těžký a křeče hrdlo jí stáhly,
jen ústa se třesou, jak nářek je zdvih:
„K šabesu svíčky! Dvě kupte z nich!“

Na Hestestreetu, jenž zbyl v tmě sám,
koš malý, jenž osiřel, stojí tam,
a za ním sedí schladlé tělo ženy,
jak sedala u telegrafu stěny.
Kdo všim' by si jí? Mrtvá tu sedí,
neb boháč si pouze hostiny hledí,
a zbožný a slušný lid nemá věru
čas na to v sobotním svatvečeru.
Tak případ tento byl přehlednut zcela,
až snesla se svatá noc tichá a ztmělá
svatá noc šabesu — posvátný klid
a v synagogu tlačil se lid.

* * *

Tam v svátečním lesku všecko se stkvěje,
vše poslouchá, chasem sladce jak pěje.
Však svícen se chví, jak pad by naň sen
a svíčky na něm dnes blikají jen.
Zda uhadneš, svíčky ty v kalném třpytu
jsou od ženy umrlé na Hestestreetu?
Je bohatí, zbožní přinesli sem,

je v noci tu pálí jak zákonem,
a bohatí, zbožní svíčky ty vzali
od mrtvé ženy a tady je pálí,
ti bohatí, zbožní — zda zvedli tělo?
Ne svíčky jen — co by to dělat zde mělo?

Ó svatá světla! Svědky teď buďte!
Hlad zabil dítě a matku. Teď suďte!
Kde v rozkoších zničit se zástup jich spěchá,
tam v ulici člověk se hlady mřít nechá,
kde v hostincích, kartách peníze plynou,
tam zavírá chudým dlaň se, ať zhynou!
Ó haste zář svíčky, halte se v troud
a sviťte v den velký, až přijde soud,
pak čistou září před trůnem nebe
vy, svíčky duchů, zapalte sebe,
ať plameny vaše všecky se obrátí,
ten falešný system na světě zatratí!

—

MELODIE V ZÁŘÍ.

I.

Hráč na roh větrem hlaholí,
již chladný je tu čas!
Mře mladá tráva na poli,
strom listí ztratil v ráz.

Již prázdná, nahá země kol,
jest konec její slávy,
pták zatiká-li, je to bol
a pohřbu nářek lkavý.

Tak smutně zpívá, dojemně,
to píseň požehnání,
tam rána v duši tajemně
se šíří — umírání.

A vítr lká, a šumí les
a budí spáče v strach,
ba, soudný den to bude dnes
pro stromy v lesinách.

Ó lidi, stromy z žití niv,
bouř slyšíte, ó lidi?
Ať stár, ať mlád, ať později, dřív,
vás všecky bouř ta sklidí!

II.

Ó větrno, mrazno!
Zas leta umírání,
vše květy v údolí mrou,
vše půvaby mizí,
v smrtelné spaní
se všecko zapřádá najednou.

Bouře kol zmítá
listí, je válí,
ach, uschlý, uvadlý květ!
Les kvílí žalm pohřbu,
okamžik malý,
i štěstí píseň utichne hned.

Ptáci jen pějí
zpěv rozloučení.
Kam prcháte, co tam?
Pokřik dí: K moři!
Kdy vaše pění
uslyším, přijdete k nám?

Hořké a smutné
písně zní v žale,
odpověď hořká plní vzduch.
Nevíme, pouze
musíme dále,
zda-li zpět přijdem, ví jen Bůh.

—

SEN O SVOBODĚ.

Když všecko kolem ztichne
jak mrtvé, nezavzdychne,
ni svist, ni ruch, ni šum,
ve hlubokosti noci
čarovnou stojí mocí
vždy v středu mojich dum.

To žena v plné síle,
jak sníh má tělo bílé,
jen k smrti bledou tvář,
svalnaté páže obě
ve zlatých vlasů zdobě,
však v očích — slznou zář.

Zří na mne, mlčí dále,
jen ruce zvedá stále,
zkad visí řetěz níž,
já cítím, co si přeje,
až s pláčem beznaděje
lká: „Otevři ho již!“

Mé srdce plno hrůzy
vzplá, rychlou jdu k ní chůzí,
již řetěz zachycen,
zpět padám, plen své touhy,
neb tlustý had a dlouhý
je kolem otočen.

Sen děsný! Já se vztyčím,
já volám, laji, křičím,
v to padá chropot, řev,
Ó všichni spáči, vzhůru!
Když splašit chcete chmuru,
volná se Volnost zjev!

Leč ticho. — Sám bdím v ohni.
Ó ramenem jen pohni,
kde stála, stojí dál,
A volat? — Mrtvé skály!
Krok neozve se z dáli,
bez konce její žal.

Kdo moh by toto zříti,
se při tom nezblázniti!
Ach, cíle dospět jen!
V boj za ní jít, vzplám chtivý.
Hlas křikne: „Blázne divý!“
A v mlhu prch můj sen.

—

KANÁREK.

Kanárek trilkuje si,
kde hluboký hvozd jest,
kdo můž' znát jeho plesy,
kdo jeho štěstí zvěst?

Kanárek trilkuje si,
kde zlatá klec mu vlast,
kdo znát můž', čím se děsí,
kdo cítí jeho strast?

—

LOVCŮM ŠTĚSTĚNY.

Dnes víc, dnes méně, co jen chceš,
ó lovče stínů, kam se štveš,
kam honba tvá se řítí?
Vše, co jsi získal, čím jsi jist,
vše padne hrobu za kořist,
již den víc neosvítí.

Žnec černý dostaví se hned
a sežne trny jako květ
na lánu žití tvého,
jak chceš, mu stav se na odpor,
smrt poslouchá čas -- co jí vzdor?
Nepustí nižádného.

Vše opustí tě zdrceno,
tvá síla, jež ti za věno,
tvá odvaha i sláva,
ty můžeš, chladný na rtech pot,
se rvát se smrtí o život,
jež rozluštění dává.

O pomoc křičíš? Aj, tu skon!
Ty vidíš, u konce tvůj hon,
cos dobyl? Kde tvé štěstí?
Ó bědný lovče, padni v prach,
již odnesou tě na marách, —
jen žebrák mrtev jesti!

Ó hochu, víc či míň — vše sen,
kol starý chodí lovec, ten
otvírá zámky — v okamžení
vše čapne, konec, kady jde,
on do hrozných od stopí vše,
kde kalný Styx se pění.

—

STVOŘENÍ MUŽE.

Když ten svět náš divukrásný
stvořil velký všeho Pán,
co se líbilo mu, dělal,
nikdo nebyl v potaz brán.

Všecko dle své vlastní vůle,
dle svých plánů v souzvuk stkal,

dosti dlouho pracoval již
a vše dobře udělal.

Když to přišlo na člověka,
z nenadání povstal spor,
až Pán svolal ku poradě
okřídlených duchů sbor.

„Poslyšte mne, moji Gdolim,
každý z vás je zvláště zván,
dejte svůj hlas, jak má býti
nyní člověk udělán?

Pomozte jej, děti, stvořit,
dobře svažte tu i tam,
podařiti se nám musí,
nevědět, co blud a klam.

Neb jej vládcem korunuji,
oheň za věno mu dám,
on má všecko opanovat
zemi, vzduch i starý Yam.

Vzduchu pták má klesnout před ním,
taká jeho moc se zjev,
mrtva v moři klesne ryba,
v poušti klesne divý lev.“ —

„Tento člověk, dým a pěna?!“
Taký senát pojal děs,
„má-li ovládati vzduchem,
přijde jistě do nebes!“

A tu senát odpověděl:
„Jak jsme my, jej udělej,
dej mu rozum, dej mu slávu,
jen mu křídla nedávej!

Ne, jen křídla nedávej mu,
uprchne ti s mečem svým,
do nebe se nesmí dostat,
byť vlád světem veškerým!“

— „Pravdu máte,“ děl Jehova,
„úsudek váš trefný jest,
výjimku však dělat mohu,
udělám ji, na svou čest!

Básník musí míti křídla,
největší mé křeslo vem,
otevru vždy svoje nebe
mistru, jenž vlád nad zpěvem.

Anděla z vás vyvolím si,
ať je noc či ať den vzplál,
jak jen svatý zpěv v něm hne se,
by mu křídla připínal."

V POUŠTI.

V odlehlé kdesi poušti
pták malý sedí sám,
kol sebe hledí smuten
a píseň zpívá tam.

Hlas jeho čarosladký
se roní zlatem v houšť,
a chladný zbouzí kámen
i dálnou spráhlou poušť.

I mrtvé skály budí
i vrchy, celou zem,
leč mrtví — ti jsou mrtví
a kdo je němý — něm.

Pro koho, sladký ptáčku,
tvá slední zvoní zvěst?
Kdo slyší tě, kdo cítí,
co všem po tobě jest?

Bys do své písně vložil
své duše všecku tíž,
v kamenu chladném, tvrdém
ty srdce nevzbudíš!

Nebudeš zpívat dlouho,
ó znám to, dobře vím,
tvé srdce brzy pukne
bídou a zoufalstvím.

Oč snažíš se, je marné,
nic nepomůže, znám,
sám ty jsi přišel na svět —
odejdeš opět sám!

ŽIDOVSKÝ MÁJ.

Opět co máj přišel smavý
s kouzlem svým i nádherou,
všecky květy, všecky trávy
vstaly nivou veškerou;
louky opět květy hrají,
lesy se zas zelenají,
všady lesk a všady pel,
slavík se zas rozzvučel.

Začíná zas malovati
všecko Vesna štětcem svým,
hory, doly vidíš pláti
zelenem zas líbezným;
slunce ku zemi se sklání,
radostí jí nesouc vzplání,
připravuje polibkem
úsměvy ji k slastem všem.

* * *

Všecko zelená se, žije,
kvete každý lidský cit,
divukrásné fantasie
najdou sladký v srdcích skryt.
Zlatí snové duší hrají
a tam tkají
nové ráje,
že tam pučí
žití taje,
že tam zvučí
tisíc zvěstí
každé lidské duši k štěstí.

* * *

Ejhle, jeden tamo kráčí,
dívaje se plaše v zem,
koberci on máje vláčí
krok svůj, vzdychá hořkým rtem;
se svým smutkem v kráse této
odumřelý jde a mdlý,
jeho luzný máj i léto
dávno, dávno odkvetly.

Znáte toho nemocného
v ráji, kde chce všecko žít?

Hrozné myšlenky jsou jeho,
vzbouřený jest jeho cit,
starý známý náš to — žid!
Žádné sladké fantasie,
žádná naděj ve zraku,
srdce práhne,
bol jím táhne,
staré rány
rozervány,
upomínka stará, bdělá
na mrtvá a mrtvá těla,
zašlý Máj, tříšť zázraků.

Každý květ a ton svým zjevem
surový žert tropí s ním,
cibule naň civí s hněvem,
vrána skřekem divokým,
cizí květ mu nad úvozy,
cizí list — vše Máje klam,
cizí ptáci, cizí bozi,
cizí lid — a vše to tam.

* * *

Žádný výsměch, květy čisté,
krásné jste, to nechme být,
ale luznější, než vy jste,
rozšlapal svou nohou žid.
Pomeranců celé nivy
plály v jeho vlasti kdes,
jeho květů bájné divy
sám Bůh rozsil jemu v ples.

Cedrů Libánských se ptejte,
Saronských myrt zelených,
znát ho budou, vzpomínejte,
s nimi dávných hostů svých.
Ptejte se na Oliv hoře,
na Karmelu zná ho kmen,
mrtvých krás se ptejte moře
na náš krásný, starý sen.

Tam ve svaté naší zemi
ráje ambrou dýchal vzduch,
v chrámu našem mezi všemi
vzdechy se nám zjevil Bůh!
Tisíc andělů tam hrálo
v jeho stánku posvátném,

tisíc plesů naň se smálo
z jiných světů v jeho zem.

Židovi tam jednou v dáli
na čarovných houslích hrály
nejluznější písně v kráse,
které nezazní víc zase
tímtéž něhy čárem čistým,
svatým, kouzelným a jistým
jako z oné vrby kdysi,
kde sen mého kmene visí.

* * *

Ovšem, zmizel tento cholem,
ty však dál sníš jeho báj.
Slyšíš, žide? Z dálky Šolem
volá na tě nový máj.
Neplač, nejsi ztracen ještě,
nechť jsi uštván, zmořen, zbit,
nových májů květné deště
kynou tobě — nechť jsi Žid!
Neslyšíš, co v dál se lije
nebem sladké melodie,
cherubinů harmonie,
nový zpěv! Jej slyšíš znít?

Zase med tvůj zachutná ti,
zalesknou se kdoule tvé,
ráje všecky Bůh ti vrátí,
v zemi tvou tě uvede.
Pastýřské své písně zase
zapěješ si u svých stád,
věčně žíti budeš v jase,
bez konce a napořád.
Po svém dlouhém putování
oddechneš si v ples a jas,
a pod hory Moira strání
zabuší hruď hrdin zas.

Spočineš ve vlasti stíně,
bezpočetným útiskem
nezmítán na jejím klíně
v míru šťasten klidným snem.
Jen spěj tiše k staré vlasti,
opatrný buď tvůj spěch,
uzříš se tam jiskru šťasti,
jiskru žití v rozvalech.

— - - - -

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela. (Pokračování.)

K večeru byl vždy na hřišti huťském. Věděl, že tam najde Nastu. Na pohledu, úsměvu jejím viděl, že i ona ho čekala.

Ani jí negratuloval k úspěchu v kostele. Původně chtěl tak učiniti. Ale pak připadalo mu to tak banálním, vmísiti se do proudu blahopřejících. A snad právě proto, že to od něho očekávala. Kolikrát již asi vyslechla tatáž slova falešného pathosu. Byl při tom, jak vyslovoval je professor Lebduška, ač byl to muž invence úplně samostatné. Pochopoval, jak krasořečník ten mohl poplésti hlavu ženě, které chtěl. Vždyť i Nasta nepostřehla prázdnotu nabubřelých slov, ale celá zazářila rozkoší, naslouchajíc professorovým poklonám.

„Podívejte se, pane professore," odpověděla, hledíc však při tom na doktora, „zde mám báseň od doktora Šetka."

Podávala professorovi úpravný kus tuhého papíru. Professor natáhl ruku, ale paní Nasta odtrhla papír.

„Počkejte, budu čísti sama." Zaujala theatrální pósu. „Poslouchejte, mé dámy!" obrátila se k inženýrkám poblíže ní.

Jako bajný rytíř v boje hluku,
zmoženou kdy saň svým dřevcem kole,
tak povstala v světců aureole,
k varhanům když něžnou vztáhla ruku.

Napodobila hlas, pohyby i způsob mluvy dra Šetka tak dokonale, že dámy vypukly v hlasitý smích. Další recitace byla přerušena příchodem dvou vážených dam, paní okresní hejtmanky a továrnice Zámecké.

Než odešel, děkoval doktor Jelec Nastě za vzácnou protekci a doporučování lékařské. Nasta se zlehka zamračila, ale rychle zase nabyla rozmaru. Pocítila, že nechtěl jí vlastně děkovati, ale že chtěl s ní vůbec mluviti. Mluvili spolu za celé ty doby nápadně málo.

„Jsme přece přátelé, doktore. A pro přátele učiním vše. Řekla jsem si, uvedu vás do našich kruhů! A hle, opanoval jste je. Taková jsem já."

Bylo v hlase jejím mnoho samolibosti, neupřímného přízvuku, ale byli tu na blízku lidé chladní, podezřívaví. Ale že zněl hlas její jemu, byl mu milejším než zpěv kůrů andělských. Nedbal smyslu slov, kochal se ve zvuku hlasu. Nasta bavila se dále, s pány, dámami, uklánějíc se sem tam a vysílajíc chvílemi k doktorovi rychlé pohledy. Co znamenaly, neodvážil se domysliti, ale poutaly ho, a poddával se jim poslušně. Odcházíval domů až za tmy.

„Poslouchej," řekl jednoho večera professor k doktorovi, „za mříží chodí kolem dvě slečny. Jedna je Klema Malinova a druhá cizí, hezká brunetta."

Doktor poznal Dulču. Náhodou pohlédla tam také Nasta. Patrně zaslechla slova professorova.

„Slečna Jenšovská," poznamenal doktor mechanicky.

Z očí paní Nasty vyšlehl zelenavý blesk, úsměšek zbrázdil jí líc kol rtů. Činil ji starší, neslušel jí. Ukázala raketou ven směrem k mříži a řekla professorovi: „To je slečna z Klemešic. Píše mastný s dvěma ‚s' a příliš se ‚ž'. Ale nezahrajeme si? Doktore, hrajete?"

Doktor byl již vlastně na odchodu k těžce nemocnému dítěti.

„Rád bych, milostpaní, ale bohužel povinnost lékařská mne volá odtud."

Nasta hodila hlavou.

„Je pravda, slečně Dulči by se stýskalo. Bonne chance! Zdař Bůh!"

Doktorovi bylo nevolno. Setkal se s okem Dulčiným. Pozdravil. Nepoděkovala. Váhal. Měl jíti, ale nemohl. Nasta s professorem již hráli. Rodiče dítěte budou čekati, musí, musí jíti! A přece zůstal. Nesmí nikdo mysliti, že mu na Dulči záleží. Raději prohřeší se proti povinnosti.

Zachycoval hlas a slova Nastina. Hrála s celou duší. Jak byla vlídná, až provokativně svůdná, a on, ten hejsek bídný, ten Lebduška jak ho zrazoval! Také přítel! Lovil pohledy Nastiny. Hráli na straně, kde doktor nestál. Přiblížil se k nim. Honíc se za míčem, přiběhla Nasta sledována professorem až k němu. Slyšel, co professorovi odpovídala.

„Vždyť nemám těch vlastností, jichž mužové u žen hledají."

A zase byla pryč, mimo doslech. Bylo to patrně pokračování hovoru delšího. Zdálo se, že professor žene útokem . . . V doktorovi se až zatajil dech. A nyní přiblížili se znovu k němu.

„Škoda, že nemám mladší sestry," pravila paní Nasta hlasem divně dojímavým. „Musila by býti vaší."

Professor řekl něco polohlasem.

„Nevím sama, co chci, snad zcela málo, snad velmi mnoho, snad tolik, že toho nikdy v světě nenajdu."

A zase zanikl hlas její na protějším rohu hřiště. Doktor byl by nejraději vskočil do tlumu hrajících, uchvátil Nastu a rozmetal vše kolem jako plevy. Jaká to bídná, koketní povaha! Za pouhé zdání, pro tu tam venku, — pohlédl ven a spatřil v dáli drapový šat Dulčin. Ó, kdyby měl po ruce pušku, hned by po ní střelil! Co zde má co pohledávati? Snad ho špehuje! Nedivil se hněvu, žárlivosti Nastině. Vášeň nivelluje. Jedny jako druhé, muže jako ženy.

Odstoupil na zad a ovíval se kapesním šátkem. Chtěl právě odejíti, tiše, nepozorovaně, aby neztratil zbytek své rozvahy, když hlas professorův zavolal ho jménem.

Hra skončila. Doktor spěchal k Nastě.

„Vy dosud zde?“ přivítala ho a vbodla do něho oči. Professor přikročil blíže.

„Milostivá paní táže se, zda trváme posud na projektovaném výletu do Lovče.“

„Zajisté,“ odvětil doktor, nevěda ani, co odpovídá.

„Tedy pozítří o osmé ráno vyjedeme,“ navrhovala Nasta.

„Jediný den v týdnu, kdy nemám školu,“ dodal professor. Patrně se s Nastou umluvili. Leč doktor toho nedbal.

„Souhlasím,“ řekl a odporučil se. Odcházeje, kynul professorovi.

„‚U pumpy‘ večer?“

„Jako vždy!“

Ani slova uklidňujícího neuslyšel doktor od Nasty a přece bral se upokojen odtud. Ale co četl poslední minutu před odchodem v očích Nastiných, to ho opojovalo. Pohrdám všemi, jen když ty mi zůstaneš, četl v nich. A vše bylo rázem zapomenuto, hořkost chvíle minulé rychle spláchnuta a zapomenuta. Těšil se upřímně na výlet s Nastou a professorem. Na tohoto více nežárlil. Jeho pohled po hře tázal se jí: Chceš ho milovati? A její pohled rychle na to: On je mi k smíchu! K smíchu, opětoval a zarýval se do něho, jakoby vniknouti chtěl až k samé duši jeho. Uvěřil jí, poněvadž tomu tak chtěla. Rád by byl zůstal ještě u ní. Ale z daleka spatřil postavu s modrými skly. Prudký pocit nelibosti ho pojal. Cítil, že křivdí, neb chce ukřivditi tomu ubohému. Přítomnost muže Nastina byla mu trapnou.

Ale k výletu určený den započal s takovým tvrdošíjným nečasem, deštěm a větrem, že s výletu sešlo, ač Nasta i doktor tisíc chutí měli vyjížďku podniknouti. Professor však odepřel rozhodně, a tak zůstali doma.

Den na to došel z Klemešic dopis od bratra doktorova, v němž žádal doktora o návštěvu k švakrové, v šestinedělí těžce onemocnělé. Doktor vydal se bez prodlení na cestu. Matka chtěla původně jeti s ním, avšak na domluvu synovu zůstala. Bylať u nevěsty vlastní matka, a v Bolešně bylo také potřebí někoho, kdo by nemocné poukazoval, kam se mají obrátiti.

V Klemešicích shledal doktor situaci beznadějnou. Nastoupila otrava krve. Dítě již zemřelo. Doktorovi nezbývalo než ulehčovati smrtelný zápas mladé ženy a těšiti zdrceného bratra. Den po příjezdu švakrově vydechla mladá Jelcová svou duši a třetí den na to dopoledne byla pohřbena.

K odpolednímu vlaku dojel doktor na nádraží. Matka, jež přijela na pohřeb, zůstala ještě v Klemešicích. Hospodářství sice prozatím povede rovněž ovdovělá tchýně, ale bylo tu i matky třeba, aby si syn v zármutku nezoufal. Byl povahy lítostivé a vše si zabíral příliš.

Na nádraží octnul se doktor tváří v tvář — Nastě. Nepoznal ji zprvu v černém, smutečním šatu, pak strnul nad tou náhodou i nad mohutným dojmem, jímž na něho působila. Snad rozechvěn byl příliš

událostmi minulých dnů, rozměkčen a vnímavější, snad činil to černý oděv, jenž zvyšoval neobyčejně čistotu její pleti, inkarnát tváře a stkvělost vlasů. Oči její neměly obvyklého lesku a vyhlédaly jen zamlženou perletí mezi zarudlými od pláče víčky. Jakýsi nadzemský čarováb bolu jakoby se z ní linul a ji obklopoval.

Zůstal lepostí jejího zjevu ohromen a mlčky smekl klobouk. Podala mu ruku v černé rukavičce.

„Jaká to náhoda, není-li pravda, pane primáři?"

„Zajisté, milostivá paní."

„A přece je vše tak přirozené. Dnes je úmrtní den mého otce. Ráno přivezla jsem věnec, pomodlila se na jeho hrobu a nyní odjíždím. Byla jsem též na pohřbu. Přijměte mou soustrast pro rodinu!"

„Díky, a vy mou, milostivá paní. Kdy pan otec zesnul?"

„Přede dvěma lety."

A vyprávěla mu o posledních dobách života nebožtíkova. Pak zamlčeli se oba. Telegrafní dráty zvučely melancholicky jako ozvuky nedávného pláče, posledních vzdechů lidí loučících se se světem.

Nasta zahleděla se na nedaleký táhlý vršek porostlý mladou, však zhoustlou již doubravou. Doktor pohlédl týmž směrem a věděl ihned, že jediná společná vzpomínka tane oběma na mysli. Ach ano, zde sedávali, zde blouznívali — ach kdysi — kdysi —!

Otočila své oči na něho.

„Vy na to již nemyslíte? To je pro vás již na vždy pryč?"

Usmál se malounko na důkaz, že pochopil. Krev jeho ho dusila. Věděl, že vyklouzlo jí to proti vůli, pod náběhem zhuštěných obrazů minulosti, že nečeká na otázku svou odpovědi, že hrozí se jí snad.

„Myslím," vypravil ze sebe s namaháním.

Zbledla a popošla od něho směrem k dvěma strýcům, čekajícím na vlak. Pojednou se odhodlaně obrátila.

„A s tou — s tou Dulčou — nic nebylo?"

Doktor pohlédl jí do očí přímo a zavrtěl vážně hlavou. Chtěl mluviti, ale zabránila tomu. Vlak přijížděl.

„Věřím," vydechla.

„Dovolíte mi, milostivá paní, abych vyhledal kupé? Přejete si damské?"

Pohlédla na něho pozorně.

„Ah, nikoli. Prosím, vyhledejte místa sám!"

Vstoupili do vozu. Náhoda doktorovi přála. V kupé, kam vstoupili, byla pouze jedna osoba, stará dáma a, jak se ukázalo, Němkyně, neznající ani slova česky.

Nasta ukázala průvodčímu lístek první třídy. Doktor se zarazil. On vyhledal třídu druhou.

„Odpusťte —" koktal. Přerušila ho. „Pohleďte, jedeme zrovna kol hřbitova. Tam v koutě v levo leží můj dobrý tatínek."

Zamlčela se, a brada se jí zachvěla.

„Jak rychle míjí nejkrásnější dny života, nepoznané, netušené!"

„Milostivá paní, jak můžete vy tak mluviti? Může-li býti údělu závidění hodnějšího —"

„Prosím, ustaňte, Dóno! Vidíte, jak mi v této krajině i bývalé jméno vaše přichází samo na rty. Mohla bych vám říci, že i bohatství, bezpečí mají svá úskalí, své víry, své dlouhé chvíle. Ale řekl byste mi, že jsou to fráse. Nechme toho! A galanterie nebudete mluviti, není-li pravda? Mám vás raději přímého, srdečného. Sluší vám to lépe, je to mužnější. Mluvme tedy střízlivě. Víte, co jsem já na vás pozorovala? Že jste zhubnul. Ale jak si to vážete kravatu? Dovolte!"

Poposedla a počala jemu proti ní sedícímu upravovati vázanku. Zdvihl bradu do výše. Ruce její pojednou vázati ustaly. Zadívala se. Doktor pohlédl na ni a uhodl. Viděla znamení na jeho krku. Kdysi v návalu kruté laškovnosti řízla ho nožíkem do krku, až krev se ukázala. Jak byli tehdy oba šťastni! Ona, že viděla, jak rád pro ni trpí, on, že považuje ho již cele za svého.

„Je to tam dosud znáti?" tázal se.

„Ano," odvětila jako ve snách.

Rozuměla mu. Zrak její nabyl na okamžik podivné, vlnivé něhy. Odmlčeli se a pohrouzili své oči v sebe.

„Hloupé dětinství," probrala se konečně Nasta a energicky dovázala kravatu.

„Šťastné časy," pravil on. „Díky!"

A uzel kravaty Nastou udělaný nikdy více nerozvázal. Doma rozřízl vázanku v zadu a pečlivě ji uschoval.

Nasta zabočila na nejčastější pole hovoru žen, na nemoci.

„Vidíte, něco na sobě pozoruji. Zvláště dnes na hřbitově. Mívám pocit, jakobych obracela se v sochu, tuhla, kaměněla. Chvílemi nemohu hnouti hlavou. To trvá deset, dvacet vteřin a pak to povolí, zmizí beze stopy."

„Nervosa, paraesthesie, jak my lékaři to zoveme," podotkl doktor konejšivě.

„Mluvíte jako ostatní lékaři. Kdybyste cítil to co já, věřil byste. A někdy jakobych se minula pamětí. Onehdy jsem živou mocí nemohla si vzpomněti na vaše jméno. A při tom jímá mne děs, bojím se, že něco přijde, že mne to zničí. Hle, nyní mám ten pocit zase!"

Pohled její strnul, zorničky se súžily.

„Milostpaní, ráčíte býti rozechvěna přirozeným způsobem, následkem truchlých dojmů z návštěvy hřbitova."

„To není to, to není to! Je to nevylíčitelné. Nikdo to nemůže pochopiti, nikdo mi nerozumí."

„Ani váš pan choť ne?"

Sotva to vyslovil, ulekl se. Jak mohl býti tak prostořeký!

„Ten nejméně," odvětila Nasta, a pohled její zase oživnul. „To je originál," dodala, provázejíc slova svá podivným úsměvem.

Doktor pozoroval, že Nasta jako všecky manželky mluví o muži ironickým tonem. Nemluvila o něm však nikdy nic nepěkného. Usmívala se nad nějakými slabostmi jeho, jež snad jen sama znala, a činila to tak, aby sama se neponížila.

Doktor nemohl se dosud z úleku svého vzpamatovati. „Odpusťte laskavě, milostpaní, mou drzou otázku. Pokládejte mne třeba za hloupého —“

„Ó, ne,“ přerušila ho Nasta bez úsměvu, pohlížejíc mu přímo do tváře. „Vy nejste hloupý!“

Pravila to s takovou vážnou rozvahou, že blaživé teplo rozlilo se doktorovi po těle. Blaženstvím překonán přimhouřil oči.

„Nezavírejte oči!“

Uposlechl rychle. Vzpomněl si, že Nasta nemohla vídati nikoho se zavřenýma očima.

„Spánek ve dne činí obličej tak duchaprázdným,“ omlouvala Nasta svou idiosynkrasii, pohrávajíc si nervosně řetízkem u lorgnonu.

„Jak se vám líbí v Bolešně, pane primáři?“

„Děkuji uctivě, milostpaní. Líbí se mi tam. Mám praxi, mám matku u sebe —“

„Dostávám návštěvy, až z Klemešic,“ doplnila Nasta. Doktor se jen blaženě protáhl.

„Dle mých zkušeností vede se mi líp než jiným lidem. Lid není zlý, kollegové upřímní —“

„Dle vašich zkušeností, pravíte?“ přerušila ho Nasta podrážděně. „Vy a zkušenosti? Odpusťte, ale vy jste spal, a ne žil. Vy smýšlíte, a co více, cítíte jako před sedmi lety —“

„Ano,“ vpadl jí doktor radostně do řeči a kývnul k tomu hlavou. Už ho ani urážky od ní nebolely. Měnily se v lichotky. Při veškeré vyspělosti své byl vůči drobné té ženě pouhým chlapcem.

Nasta zarazila se. a zaruměnila. Sklopila oči, vydechla prudce a mávla rukou. „Vy jste zaspal dobu, kdy se jiný rozvíjel, kdy žil, myslil, bojoval. Já na příklad jsem se změnila, já mohu mluviti o zkušenostech, sestárla jsem.“

„Ó, prosím, milostpaní!“

Dupla nohou. „Sestárla jsem, pravím, a jen když na vás pohlédnu, je mi, jakobych nahlédla do zrcadelné plochy a viděla tam kus svého vlastního mládí.“

V hrdle jejím jakoby jí přeskočilo, a hlas jí selhal. Doktor neodvážil se hlesnouti, nespustil s ní však pohledu. Jak celý, celý byl jejím! Napadla ho hloupá myšlenka. Snad alkohol konservuje. Pil. Toť celá jeho zásluha. Nasta zhroutila kapesník v rukou a zaťala do battistu zuby. Potom odkašlala několikráte do šátku a pohlédla na doktora posměšně.

„Vy a zkušený! Tedy lid není zlý a kollegové upřímní? Ach, vy jelimánku! Vezměme vaše kollegy. Doktor Šlambora, sobec s tváří dobrotivou, čáp, jejž žáby by zvolily za krále, a jenž by je ze samé bonhomie kloval. Doktor Skalák, falešný přítel, jenž vám ruku tiskne, a obratem ji špiní, doktor Šetek, jenž nedovede jinde dýchati, než v atmosféře kadidlové, podkuřován kdysi vdavkuchtivými děvami, nyní cizopasníky. Stavitel Veselý, také váš přítel, jenž pouští, máte-li přijíti k jeho dětem, zadními dveřmi ven vašeho konkurrenta Wasserkopfa, doktor Strauch je zjevným vaším odpůrcem a doktor Vltavský, páchnoucí

tabákem na pět honů, vás ignoruje. Apropos, tento Vltavský je prý básníkem."

„Ano, milostpaní."

„Četl jste něco od něho?"

„Ku své hanbě se přiznávám, že ne."

„Mluvila jsem s ním nedávno u paní okresní hejtmanové. Ale je ten člověk ošklivý! Poslouchejte, jsou všichni spisovatelé krásnější na duši než na těle?"

„Nevím, milostivá paní, ale bojím se, že tomu je vskutku tak."

„A pak, vždyť on skoro ničeho nečte. Tázala jsem se na jeho úsudek o básních Březinových, Houdkových, Opolského. Nečetl, byla jediná jeho odpověď. Upřímný je, to je pravda. Ale proč ti literáti tak málo čtou?"

„Bezpochyby, milostpaní, proto, že nemohou čísti ve dvou knihách zároveň. Nahlížejí jen do svého nitra, jež je jim knihou stále otevřenou."

„Ach, to bych sama chtěla vysloviti. To je duchaplné."

„Prostý úkaz, že i duchaplnost je nakažlivá."

Uklonil se směrem k Nastě, jež zarděla se radostí a počala žvatlati vesele a nenuceně.

„Pojďme si zakouřit, ven na chodbu!"

„Jak je libo, milostpaní!"

Uvinula cigarettu a nabídla mu ji. Přijal ji s rozkoší. Oba kouřili a hovořili. Jmenovala ho svým rytířem a uložila mu za první a nejvyšší povinnost, by přicházel každého dne poptat se na zdraví své velitelky. Umluvili se, že odložený výlet na kolech v pátek stůj co stůj a za každého počasí podniknou. Pak vyprávěla Nasta o svém pobytu v pensionátě, jak byla zamilovaná do novicky Valerie, jak líbala jí ruce a přivlastňovala si vše, čeho se dotkla, a líbala i provaz od zvonu, jímž novicka zvonila, jak i novicka ji měla ráda, a když byly samy, brala ji do náruče a houpala jako malé dítě. A na to vyprávěla, jak jednou kradla. Jak jela ve vaggoně s rodinou, vracející se odněkud z pouti, jak projelo jí to divným pocitem, když zpozorovala, že při vystupování z vaggonu lidé ti v síti zapomněli nějaký balíček, jak střehla jej lačně až do Prahy, a když vůz se vyprázdnil, ona vycházejíc poslední, jak celá se chvějíc, natáhla po balíčku ruku, v trnutí nevylíčitelném, plném strachu, výčitek svědomí, rozkoše, jak odnášela v polovičnί mrákotě a nepříčetnosti svůj lup, rozbalovala v ústraní a objevila, že ukořistila kus — bábovky. Poprvé pocítila vůni „květů zla".

Cesta uběhla doktorovi jako krásný sen. Když dojížděli do Bolešna, jakási tíže uléhala víc a více na jeho prsa. Bylo mu, jakoby ze slunného, volného prostoru vracel se do úzké, tmavé koby žalářní.

Z daleka spatřil na nádraží vysokou, suchou postavu ředitelovu ve světlém, švihácké m oděvu, v bílých kamaších a s modrým skřipcem na očích.

Nasta, vystoupivši první, přijala ruku manželovu na podporu jí vztaženou.

„Pan primář byl tak laskav a hovorem zkrátil mi cestu sem, Leo!"

Ředitel posmekl chladně a podal doktorovi dva prsty.

„Děkuji, pane primáři."

„Nepojedete s námi?" tázala se Nasta. Pohled její velel: Musíš!

„Bude nám příjemno," dodal ředitel, nakloniv hlavu. Doktor smekl a přidružil se. Přes vzpírání své usazen podle Nasty, ředitel usedl naproti oběma. Doktor cítil se jako na pranýři. Ředitel promluvil k Nastě několik galantních banalit, v nichž ani bystrý sluch doktorův nepostřehl jiskry citu. Manželé rozhovořili se na to o všedních věcech v domácnosti. Doktor mlčel neb prohodil sem tam slovo, byl-li osloven.

V nemocnici čekalo na něho plno práce. Hned z rána druhého dne dal se do ní a pracoval s pílí horečnou až do večera. Pak vyšel ven, zda by nepotkal někde professora.

Kráčeje kol kupce Maliny, spatřil ve dveřích krámu slečnu Klemu a Dulču. Nebylo vyhnutí. Zastavil se a pozdravil.

Dulča tázala se na věci klemešické, litovala zemřelou, již jen od vidění znala.

„Zdař bůh, doktore!" vyrušil je hlas professorův. „Prosím za odpuštění, mé dámy!"

Slečna Klema představila svou přítelkyni.

„Jsem nadšen štěstím vás poznati, slečno," klaněl se professor a dal se ihned do čilého hovoru s Dulčou. Slečna Klema obrátila se na doktora.

„Viděly jsme včera, gratulujeme!"

„K čemu, slečno?"

„Jak vás vezli v plné slávě. Byl jste asi blahem všecek pryč, že jste nás ani neviděl."

„Na mou čest, slečno, neviděl!"

Slečna Klema zasmála se jizlivě a kývla hlavou.

„Vidím, nevidím, jak se mi to hodí, není-li pravda?"

Doktora přešla trpělivost.

„Ano," řekl posupně.

„Velmi zdvořilý," sekla Klema.

„Smím se tázati navzájem, co píše pan adjunkt Jelínek?"

Bylo všeobecně známo, že Malinovým naděje s adjunktem a Klemou sklapaly. Ctitel odešel a nehlásil se více.

Slečna Klema zarděla se do krvava a jen jen syčela.

„Klemo!" obrátila se k ní Dulča, postřehnuvši ostrou potyčku obou. „Abychom šly domů! Je mi nějak chladno!"

Pánové se odporučili. Doktor oznámil příteli umluvený den výletu. Byl to den, kdy professor měl volno, a souhlasil. U hutí setkali se s Nastou. Šla již domů. Hrozila z daleka prstem. Doktor pochopil. Nevykonal svou rytířskou povinnost, nebyl se poptati dnes po jejím zdraví.

Vynahradil to druhého dne. Vešel do villy kol desáté hodiny — nepřiznal ani sám sobě, že předpokládal, že nenalezne ředitele doma — a dal se ohlásiti.

Nasta přijala ho v půvabném matiné, a znovu umluven najisto pátek za výletní den. Ráz hovoru byl polo nucený, polo buršikosní. Nic důvěrného, jak doktor očekával, v tom nebylo. Odcházejícímu dala Nasta pokyn, by skládal jí svou manskou poklonu vždy večer na hřišti.

Doktor se rozzlobil. Jednala s ním vskutku jako s chlapcem. Bývalá jeho hrdost opanovala na chvíli zápasiště. Zapřisáhl se, že nevrátí se více k ní. Vzpomněl si na radu přítelovu: Práce a sport.

Dal se zuřivě do práce. Ale byla mu trýzní, mrzutou námahou, protože jeho duch nebyl při ní, myšlenky jeho ji více nedoprovázely. Odvykl si již pracovati duševně soustředěně a vytrvale. Snad kdyby mohl pracovati fysicky, napínati svaly až do smrtné únavy, pracovati a při tom nemysliti! Zavoněla mu luka, zašustělý lány dozrávajícího obilí, zazvonil v uších řinkot kosy, srčení srpu, ržání koní a klepot cepů. Zasládla mu chuť venkova. Tam je klid, tam je štěstí. Proč nezůstal rolníkem? Prsa jeho ssála dychtivě dalné, vysněné vůně.

Ach, vždyť vyvanulo z něho již bývalé nadšení pro vědu lékařskou, pohasnul zápal pro boj proti útrapám a bídě cizí. Sám jsa chorý, jak chtěl by jiné léčiti? —

Přijela matka z Klemešic, a týž den ještě navštívila ji Dulča.

Uzavřely se před ním, hovořily spolu cos důvěrně, v tesklivých vzpomínkách na dalnou ves rodnou. Umlkly, když on vstoupil. Promluvil v rozpacích několik banálních vět a rozmrzen odešel. Již ani doprovod Dulči nenabídnul.

Byl roztříštěn, nesvůj. Ani na truchlení po švakrové neměl pokdy. Provozoval tělesné cviky na kole i na hřišti. Zkracoval návštěvy v nemocnici a zanedbával své soukromé pacienty.

Den výletu nadešel. Řídká, bělavá mlha vystupovala ze země, když za rosného jitra doktor s professorem na kolech dojeli k zahradní mříži villy ředitelovy. Nečekali dlouho, nahoře na schodech objevila se Nasta, a ze zahradního domku přiváděl sluha krásný, damský stroj.

Nasta oblečena byla v krátké sukně barvy tabákové a šaravary turecké barvy světlejší. Měla rozhodně svůj šťastný den. Zářila svěžestí. Přátelé se uklonili.

„Dobré jitro, pánové! Budeme míti dobrou jízdu."

„Ručím za to, milostpaní," odvětil professor a dodal: „Račíte býti v dobré kondici."

„Doufám, že nezůstanu pozadu."

„V noci nám sprchlo, nebude prachu," podotknul doktor.

„Ale pojedeme do Lovče proti větru," zdvihl professor ruku, zkoušeje směr větru. Vskutku vál citelný vánek ranní.

„Tak nepojedeme jednoduše proti větru."

„Jak to, milostpaní?"

„Nepojedeme do Lovče, nýbrž jinam."

„A kam?"

„Po větru."

„Výborně," zvolal professor. „Zbožňuji náhodu."

„Nuže, pánové, na kola!"

„Milostpaní přejímá velení," oznamoval doktor, rozjížděje se za Nastou, jež ujela již několik kroků.

„A my posloucháme," dodal professor. A již ujížděli všichni tiše a kvapně po hladké, deštěm opláklé silnici.

„To jedeme tedy do Sukova," mínil doktor, když, přišlápnuv silněji, octl se na levé straně Nastině. Professor zaujal stranu pravou. Nasta ukázala na bičík, jenž připevněn byl na řídítkách, a řekla: „Netázati se a poslouchati!"

Professor zahájil akademický rozhovor o krásách jitra vůbec, letního pak zvláště a dnešního jmenovitě, a přešel pak na thema o užitečnosti a příjemnosti zpěvného ptactva. Leč po chvíli paní Nasta ho přerušila.

„Zdá se mi, že někdo jede před námi." Pohlédli směrem, kam ukazovala rukou. „Vskutku, někdo na kole."

„Přišlápněme!" vybídla Nasta. „Již vím, kdo to je," pravila po několika tempech."

Professor, pohlížeje napjatě v před, zavadil o zvonek, jenž pronikavě zazněl. Jezdec obrátil hlavu.

„Komissař Žandár," zvolal doktor a mimovolně zůstal pozadu, pohlížeje tázavě na Nastu. I tato zvolnila tempo. Professor téměř stanul. Leč jezdec je již poznal a čekal na ně.

„Milostpaní, pane primáři, pane professore!" Seskočili a zastavili se. „Kam ráčí panstvo?"

„Kam dá Bůh," usmála se Nasta, podávajíc ruku komissařovi.

„A štěstí junácké," doplnil professor.

„Je daleko do Sukova?" tázal se doktor.

„Snad neračte až do Sukova? Třicet kilometrů."

„A proč by ne?" vypjala Nasta hlavu, ozdobenou bílou čepicí.

„Ano, proč by ne?" přizvukoval professor.

„Cítím dnes v sobě sílu, pánové, pravím vám, sílu —!" A zazvonila energicky.

I doktor vypjal prsa. Komissař se usmíval a slabě zamlasknul.

„A kam vy, pane komissaři?"

„Dovolíte, abych měl týž cíl, milostpaní?"

„Náhoda, ne já, vám to dovolila. Nezmeškáte-li tím ničeho — bude nás těšiti."

„Tisíceré díky, milostivá paní."

A již dala se společnost na další jízdu. Nasta překypovala rozmarem. Hovor a smích její oživoval společnost. Požadovala různé dobrodružné výkony od svých průvodců. Komissaře poslala za trest pro jakési smělé slovo tři sta kroků pěšky po kolejích trati, již přejížděli. Hlídač železniční vyřítil se na chodce, a smích rozjařené společnosti provázel kvapný ústup komissařův. Proud špinavých nadávek rozléval se ještě dlouho za ním z úst rozezleného strážce trati.

Jeli lesem. Professor spustil o dryadách, kentaurech a faunech. Paní Nasta chvíli poslouchala, ale pak přerušila mluvčího.

„Vaše dryady jsou fádní, odpusťte, velmi fádní, professore. Co je nám do nich? Hle, povězte mi, co je to?"

Ukázala na malý pahorek jehličí mezi borovými kmeny.

„Mraveniště," přispíšil si komissař.

„Hu, vzpomínám na jednu hroznou smrt. Četla jsem vášnivě ráda indianské povídky. Poslední mohykán, syn lovce medvědů, Vinetou. Vy také, pánové?"

„Zbožňoval jsem Indiány," přiznal se professor. Doktor, setkav se se zrakem Nastiným, kývnul hlavou a řekl: „Čítal."

„A já se bez mučení přiznám, že si je ještě i nyní rád přečtu," tvrdil komissař a zakroutil očima, kloně hlavu na stranu jako kanár v kleci.

„Živě se pamatuji na scénu, kdy zajatec svlečen a postaven do mraveniště, aby byl jedovatými žíhadly hmyzu ubodán. Vždy mne při tom obešel mráz, kdykoli jsem to četla."

„Mravenci nejsou jedovatí," opravoval professor. „Vyměšují jen jistou kyselinu, jež působí dráždivě na kůži."

Paní Nasta ohrazovala se popuzena: „Že nejsou jedovatí? Snad řeknete, jsou dokonce užitečni."

Doktor vmísil se do hovoru.

„Jsou i nejsou jedovati. My, lékaři, používáme jich, neb lépe řečeno výměšku jejich při jistých chorobách rheumatických jakožto kožní dráždidlo, derivans, k odvádění choroby."

„Skutečně? A jaký to má účinek?"

„Bolesti uvnitř údu nemocného pominou."

„A zdravému to neškodí?"

„Nikoli. Pro zdravého to nemá, až na nepříjemné pálení, žádných škodných následků."

„Tak jděte a vstrčte tam ruku!"

Všichni vypukli v smích. Doktor přestal překvapen šlapati.

„Ale já to chci! Čekám!"

Seskočila, dupla nohou a ukázala bičíkem na jiné mraveniště na blízku. „Nikdy nechcete mi způsobiti radost —" Dále doktor nečekal, ale běžel úprkem k mraveništi, rozkopl je a zaryl se do něho rukou až nad loket.

Komissař se zasmál, ostatní ztichli. Nasta stála tu s planoucími tvářemi, a vítězný úsměv rozvlnil její rty.

„Dosti, dosti!" volala. „Nyní se vraťte!"

Ale doktor nešel. Běželi k němu. Nasta první byla u něho a odtrhla ho od mravenců. Professor a komissař smetali se šatstva doktorova mravence.

Pohled, za nějž by každý muž dal duši, jak doktor myslil, stihl ho od Nasty, když vsedali znovu na kola.

Jeli dále. Professor deklamoval básně z José Heredia, komissař hrál ústy na obilním, zeleném stéble pochod Cumel, a doktor oprašoval chvílemi mravence.

Potom professor apportoval bičík, jejž Nasta hodila daleko do vlnícího se obilí. Pak jeli znovu lesem. Na vyvýšeném drnovém jevišti malé lesní mýtiny improvisována po návrhu Nastině lesní scéna z „Krále Leara", při níž paní Nasta mimo napovědu hrála šaška, professor Leara a komissař, leže na zemi, mumlal nesmysly šíleného Toma. Doktor, hraje oklestkem na špice kol a syče, znázorňoval vichr a déšť.

Pak napodobila Nasta jednotlivé známé osobnosti z Bolešna s nadáním a uměleckou téměř vervou, naposled též professora, komissaře a doktora.

„Proč? Jest to jisté, či klam? Tedy pif paf, Bello! Sem! Ani pivo mi již nechutná. Franci, člověče, ty řízky jsou od včerejška. Je mi z toho až zle. Fuj!“

To platilo doktorovi, a professor i komissař se chechtali.

„Já, já, dovolil bych si, totiž smím-li býti tak smělý, snad jistě, jo ne, ne jo!“

A po každém já pomlaskávala, špulila sladce ústa a kroutila očima. To byl zase komissař, a professor s doktorem se smáli.

Na to hrábla si roztaženými prsty do vlasů, vyndala z kapsičky u sedla hřeben, a již praskaly zuby hřebenu, a zněla nádherná slova. To byl zase professor. Konečně stoupla si rovně, narazila na nos skřipec professorův, nechala viseti ruce a promluvila nosem několik blahosklonných slov, hledíc při tom půl metru nad hlavu toho, k němuž mluvila a spouštějíc na jeho tvář rychlé pohledy.

To byl zase její milovaný Leo.

Pak představovala slečnu Graupnerovu, volajíc fistulí: Gem, gem! A zase koketu, jež slyší, že za ní kráčí muž. Pohybovala se vyzývavě v pasu, vysílala přes rameno pohledy, slunečník, šátek padaly jí střídavě na zemi.

Professor a komissař byli v extasi, doktor se mračil. Nelíbilo se mu to. Bylo již k jedenácté hodině. Daleko široko nebylo viděti obydlí lidského.

„A nyní něco k zakousnutí,“ mínila paní Nasta, když nadováděla se do sytosti. „Kručí mi v žaludku.“

Pánové pohlédli v rozpacích na sebe.

„Zdá se mi, že jsme všichni stejně na tom,“ zasmála se paní Nasta. „Výborně! Tak to mám ráda. A la fortune du pot, jak říkají Francouzi. Žádné plány, žádné přípravy! Na zdař Bůh! To je pravý požitek. Ale víte co, pane komissaři, tam v příční aleji vidím boudu hlídače. Budou tam buď ranní hrušky neb alespoň ouborky. Jděte mi načesat!“

„Milostpaní, pozor na zdraví,“ varoval professor. „Ovoce je ještě nezralé!“

„Nic nedělá. Mám proto od jakživa faible. Viďte, doktore?“

Doktor kývnul hlavou. Věděl dobře, že Nasta jiné ovoce nejí než nezralé. Byla to její zvláštnůstka od jakživa.

Komissař pádil úprkem do aleje, vyšplhal se na strom a počal trhati. V tom vyrazil z boudy pes se zuřivým štěkotem, a za ním vylezl sáhový kořala s ohromným obuškem v ruce. Pes obskakoval strom, v jehož rozsoše seděl komissař, a škrábal se po kůře nahoru. Pán jeho, divoce hulákaje, hrozil kyjem.

Komissař zahájil diplomatické vyjednávání se svého povzneseného stanoviska. Výsledek byl, že do nastaveného klobouku hlídačova padlo cos bílého, lesklého. Mělo to podezřelou podobu se zlatníkem. Vzorný hlídač i pes na to odtáhli, a za chvíli vysypal komissař paní Spalteholzové do klína posnídávku z trpkých hrušek a ouborků. Dala se do nich s chutí a vesele pozorovala, jak tváře pánů přihlížejících se mimovolně stahují nad trpkostí této hostiny.

Hnali se po silnici dále. Minuli několik cyklistů neznámých. Za křižovatkou předjeli dámu v šedém dressu.

„Slečna Jenšovská," zvolal professor a seskočil s kola. Také Nasta se zastavila a ku podivu doktorovu vlídně pozdravila se s Dulčou. Ba dokonce ji políbila. Tykaly si od maličkosti.

„Ráčíte, slečno?" tázal se professor.

„Do Bolešna zpět."

„Ale to přece jedeme do Sukova?"

„Nikoli, cesta do Sukova je od křižovatky v pravo."

Chybili se pravé cesty. Paní Nasta dupla svéhlavě nohou.

„Ale my musíme do Sukova."

„Možno tam též touto cestou, ovšem oklikou," odvětila Dulča klidně. „Ale lépe je se vrátiti ku křižovatce. — Ostatně dopoledne již do Sukova nedorazíte."

„Nic nedělá, ale do Sukova musíme," stála Nasta na svém. „I kdyby šídla padala. Quand même il pleuvrait des hallebardes."

„Doprovodím vás kus cesty. U hostince při silnici pak odbočím do Bolešna."

„U hostince! Jaké to nebeské zvuky," oddechl si komissař. „Umírám hladem."

„A já žízní," zabručel doktor.

Za chvíli byla společnost v hostinci. Leč jaký žal pro hladové! Mimo kalné pivo a chléb s máslem nedostali ničeho. Bylo to spíše hospodářství než hostinec, a v celém domě pouze pasačka. Vše ostatní bylo na poli venku.

„To je pěkné," smál se professor.

„Smím nabídnouti svou skromnou zásobu?" tázala se Dulča, vytahujíc z pod sedla z tašky řádný kus salámu a polní láhev, naplněnou červeným vínem.

„Kdo mi půjčí nůž?" tázala se Nasta.

Doktor a professor rychle podávali své nože.

„Fuj!" odmítla Nasta doktorův a přijala nůž od professora. Želízko nože doktorova pokryto bylo zaschlou střídou chlebovou. To nemohla Nasta vystáti.

Za to chopila se nože doktorova Dulča, než ještě komissař svůj mohl jí nabídnouti.

Dámy chtěly děliti se s pány, což tito však rozhodně odmítli. Způsobem tím nasytily se alespoň dámy potravou živnější než páni.

Nasta nepozbyla humoru, naopak nálada její jakoby se rozněcovala.

Professor navrhl, aby se slečnou Jenšovskou vrátili. Paní Nasta však opačně přemlouvala Dulču, by jela s nimi dále. A proti všemu očekávání slečna Jenšovská svolila.

Vydali se znovu na cestu. Slunce pálilo.

„Krásný den," pravil doktor, jeda náhodou chvíli podle Dulče.

„Skvostný," odvětila tato vlídně, neodvracejíc očí od cesty. Špatně ukrývaje své rozpaky, zůstal doktor schválně pozadu.

Pohlížel na vlnící se obilí, po němž převaloval se šedivý čmoud, temněl a v zápětí se stříbřil, jak právě vlny vzduchové se točily.

Komissař, jenž svou galanterií vnucoval se každé mladé dámě, počal se dvořiti i slečně Jenšovské. Každé druhé slovo jeho bylo srdce, láska, cit. Doktorovi, ač mu byla Dulča lhostejná, bylo nepříjemno, že nemohl nesympatickému floutkovi zapověděti bráti jméno lásky nadarmo, odívati jím mizerné odpadky své kratochvíle. Když pomyslil na svou vášeň, tak krvavě vážnou, na Nastu, poslouchající s úsměvem nechutné ty žvásty, bylo mu bolno, stydno a hněvno. Jak možno tak dětinsky pohrávati si s výbušnou látkou, jak může se jí to líbiti? A když mluvka chválil Nastě to, co on daleko lépe a dříve již ocenil, měl týž pocit, jako když viděl starou, bezzubou chůvu přežvykovati sousto, dříve než je dítěti do úst dá.

Komissař slyšel dříve, jak doktor jmenoval Dulču křestním jménem, a počal ji oslovovati také tak.

„Jmenuji se Jenšovská, Ludmila Jenšovská, pane komissaři," přerušila ho Dulča klidně ale důrazně.

Tu máš, protivo, pomyslil doktor a pohlédl významně na professora, jenž v odvět si políbil ruku.

Potkali hrbatého mladíka, jenž vedl se pod paždím se starou ženou, patrně svou matkou. Alespoň vedl ji šetrně a pozorně.

„Jak je dobrý!"

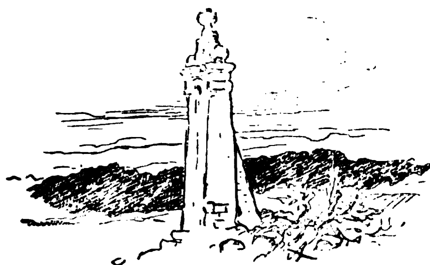
„Jak je ošklivý!"

Dulča i Nasta zvolaly to najednou. Ve výkřicích těch zračil se celý ten rozdílný svět názorů obou žen.

Nikdy necítil doktor, jak ztratil veškeren cit mravní. Výrok Nastin, vyjadřující odporný dojem z vady tělesní, více se mu líbil, ač rozum nemohl neuznati šlechetnější hledisko Dulčino.

Cítil, že i svými chybami a nedostatky ho Nasta svádí a poutá, že jsou i vady u ní přirozené a milé. Ze všeho i z té hloubky nenávisti, jež rozevřela se mu ve chvílích žárlení, viděl, že je ztracen, neodvratně a na vždy sám sobě odcizen a jí přivlastněn.

Obě dámy daly se, jedouce podle sebe, do hovoru. Nastin hlas byl neobyčejně lahodný, Dulča měla orgán zachříplý, neohebný. Ale někdy zachvěly se v něm ku podivu měkké tony. Jako přede chvílí, když potkali hrbáče s matkou. (Pokračování.)

KLIMENT ČERMÁK:

Několik slov o mincích keltských.

Vedle rakvického nálezu z r. 1886 denárů knížat českých (72 rozličných rázů z let 1058—1126) a údělných knížat moravských není znamenitějšího a hmotnou svojí cenou dražšího nálezu nad onen, kterýž se stal r. 1771 u vsi Podmoklí nedaleko řeky Berounky na Křivoklatsku. Tehdy nalezeno na 40 kg. zlatých, tlustých mincí váhy 12.000 dukátů, jež byly skoro z ryzího zlata, bezpochyby ze štýrských končin pocházejícího. Zlaťáky uloženy v bronzovém kotli spolu se zlatou obručí šroubovitě stočenou na svém povrchu a s konci hranolovými (obr. 1.). Obručí ztraceno; zlaťáky jsou dílem vzaty do musea knížat Fürstenberků na Křivoklat, dílem rozlity a vyraženy z nich dukáty Fürstenberské, dílem roztroušeny. Ve vídeňském cís. dvorním kabinetě mincí nalézá se z toho nálezu 30 kusů.

Zlaťáky jsou čtveré váhy, nejtěžší $2\frac{1}{2}$ dukátu, pak se váha jich půlí až na 11—13 asů.*)

Na největších bývají paprsky z půlměsíce čárkované (obr. 2.), na menších v líci obraz zvířete neforemného s ostny, snad kance (obr. 3.), na třetích paprsky, klikatě dvě ellipsy obklopující. Na nejmenších bývají trojúhelníky dvojité, z nichž září paprsky, a pod tím bývají 1, 3 až 6 teček. Rub bývá knoflíkovitě vydutý (obr. 4.). Štěstí ještě, že nález vypsal r. 1771 učený Adaukt Voigt, jinak bychom o poměrech nálezu málo věděli. Podobné zlaté penízky nalezány zvláště po dešti u Berouna, u Nižboru, u Křivoklatu, u Zbíroha, u Plzně, u Sušice, u Král. Hradce, u Chomutova i jinde. Dva prý nalezeny v mohyle u Pivoně při Šumavě.

Nižburské či Stradonické Hradiště poskytlo též stříbrné mince s koníky (obr. 5.). Tamtéž objeveny zlaťáky s obrazem potvorného hada v líci a oblouku zakončeného kuličkami, jenž objímá 3, 4, 5, 6 kuliček (obr. 6.). Na líci jiných zlaťáků z elektra, slitiny zlata se stříbrem, bývá hlava holubí, jako se vidí na 3 kusech, objevených na Žižkově (obr. 7.) spolu se dvěma stříbrňáky s koníkem (obr. 8.). Zlaťáky žižkovské váží průměrně 7·489 gr., stříbrňáky 1·5265 a 1·3715 gr. stříbra 15lotového.**)

Spojitost duhových těchto misek s jinými domněle keltskými mincemi doložena mincí z Holešova, na níž vyražen v líci půlměsíc s paprsky a na rubu ruka. Jiná taková mince v cís. kabinetu ve Vídni ukazuje v líci dvě ellipsy s klikatými paprsky a na rubu nápis BIAT (obr. 9.); jiná tamtéž uložená má v líci paprsky z půlměsíce vybíhající a na rubu ruku nad nápisem BIATEC (obr. 10.).

Tím přecházíme ve skupinu zlatých a stříbrných mincí, jež nalezeny ve Vídni (v Simmerinku), v Prešpurku a u Mošoně (Deutsch-Jahrendorf).

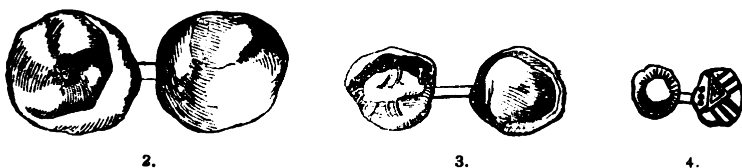
*) Dukát rovná se 60 asům.

**) Památky archaeologické a místopisné. X. díl, sloupec 67—78. Článek Fr. X. Beneše: „Starožitnosti nalezené v Žižkově". Tab. I. obr. 19. a 20.

Na jednom ze zlaťáků ze Simmerinku nalézá se nápis BIΛTEC pod obrazem kance v levo obráceného. Na líci této mince nalézá se sličné poprsí ženy v levo obrácené. Co do váhy zlaťák tento rovná se $^1/_8$ celé mince (stateru), jež vážívají průměrně 7·54 gr. K této stálé váze ještě se vrátíme.

Obr. 1. Bronzový kotel a zlaté obručí z Podmoklí.

Na pannonských biatcích ze Simmerinku spatřuje se v líci hlava Sibylly, jež vzata z denárů římských mincíře T. Carisia z r. 48 před Kr.*) Na rubu vidí se zobrazený kanec, prohnaný kopím, jak též pozorovati na řím. denáru republikánském monetaria C. Hosidia Gety,**) raženém r. 54 př. Kr. Na biatci schází jen pes, na kance se sápající. Tím dokázáno, že pannonské biatce jsou nápodobeniny římských denárů. Podobné vzory shledáváme na barbarských mincích z nálezu v Bia (2 míle od Budína k Stol. Bělehradu) s nápisem panovníka RΛVISCI aneb jen RΛVISS, jež mají zrno denárů římských z r. 97 po Kr. Takové mince nalezeny

2. 3. 4.
Zlaťáky Podmoklské.

u Žiliny spolu s denáry s nápisem VΛNNIVS, kterýž král, Římanům poplatný, panoval v letech 20—50 po Kr.

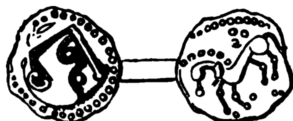
Kanec jako znamení udatnosti často se objevuje na keltských a gallských památkách. Nosívali Keltové dle obrázků na mincích jejich

*) E. Babelon I. str. 316 čís. 10.
**) Týž str. 547 č. 2.

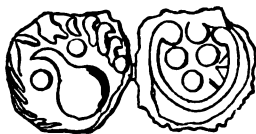
žezlo s koncem opatřeným soškou kance, a také na mincích keltských obrazy kance se spatřují jak u nás (obr. 11. a 12.), tak v dávné Pannonii, tak ve Vindelicii bavorské a při ústí Seiny ve Francii kol města dávného Eburnum.

Bronzové kančíky (obr. 13. a 14.) u nás nalezeny ve Vokovicích u Prahy a zvláště charakteristický v Táboře;*) bronzový býček pak v jeskyni Býčí Skále na Moravě.**)

Co do stáří klademe je do prvých století před narozením Kristovým. Kanec vidí se na gallských mincích buď nade hlavou poprsí lidského,

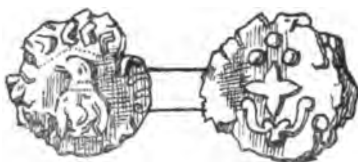
Obr. . Stříbrňák s hlavou a koníkem od Nižburku.

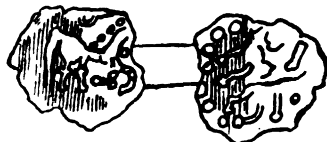
Obr. 6. Zlaťák s hadem a kuličkami z Hradiště u Nižburka.

buď pod koníkem nebo nad ním aneb též pode lvem, ale vždy jako na nějaké podložce.

Skupina mincí s nápisem AVLIRCVS aneb AVLIRCO mívá v líci koně a na rubu kance. Podobně mince gallská s Venuší na líci a opisem IIBVROVIX mívá na rubu koně s kancem, kterýž také vždy se jeví na mincích bronzových s nápisem EBVROVICOM. Lelewel,***) klade tyto mince do Francie, jižně od ústí sekvanského. K těmto bronzovým

Obr. 7. Zlaťák s hlavou holubí ze Žižkova.

Obr. 8. Stříbrňák s koníkem ze Žižkova.

mincím blíží se rázem ony stříbrné s nápisem BIIINOC snad BELINOS, jak čte markýz de Lagoy a Duchalais.†)

V krajině Vurmandui a Belgae dávné mezi Šeldou a Másou nalezány zlaťáky s kancem a mužíkem, v obou rozepjatých rukou klacky držícím.

Takováž mince objevena nejnověji u Chotusic blíže Čáslavě. Je to zlaťák skoro 8 gr. těžký, z ryzího zlata; má průměr 11·5—15·5 mm.

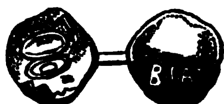
*) Obrázek táborského kančíka podal jsem ve spisu „Starožitnosti dob kovů v Evropě" na str. 101.

**) Jak vzácné to památky, posouditi lze ze žertu, který pronesl jistý přítel starožitností o druhu svém, šťastném majiteli prvorozence a bronzového kančíka: „Myslím, že má přece toho kančíka raději."

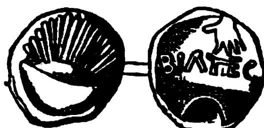
***) Type gaulois ou celtique par Joachim Lelewel. Bruxelles 1840. Atlas.

†) Catalogue des monnaies gauloises de la bibliothèque nationale. Ernest Muret a M. A. Chabouillet Paris 1889, čísla 7015—7055. Seznam tento obsahuje na 11.000 gallských mincí z národní bibliothéky.

a téměř na 2 mm. tlustý. Srovnává se líčením obou stran úplně s mincemi právě dotčenými (obr. 15.). V líci vidí se mužík v pravo obrácený a třímající dva klacky (?). Nohy má též v pravo obrácené a s obou stran vyraženo po veliké tečce. Nad hlavou je oblouk kuličkami zakončený a po obou stranách dva luky, rovněž kuličkami zakončené. Na rubu vidí se kanec se zřetelnými kuličkovitě zakončenými štětinami, ocasem podobně zakončeným a čtyřmi nohami. Nad štětinami běží oblouk. Pod rypákem vybita jediná kulička a mezi předními a zadními

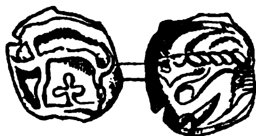
Obr. 9. Zlaťák s dvěma miskami a nápisem BIAT z c. k. dvor. musea ve Vídni.

Obr. 10. Zlaťák s rukou a nápisem BIATEC z cís. kabinetu ve Vídni.

nohami Λ ze tří čárkami spojených kuliček. Laskavostí kustoda c. k. dvorského kabinetu mincí p. Karla Domaniga dostalo se mi otisku dvou keltických mincí úplně podobných. Jedna 7·85 gr. těžká srovnává se s naším zlaťákem, druhá váhou 2·6 gr. ukazuje na třetinu jednotky, má stejné líčení, jen pod kancem jest tečka jediná, což jistě má vztah k ceně její. Větší z nich nalezena snad v Čechách; u druhé není naleziště zjištěno; obě pocházejí ze sbírky Welzlovy.

Lelewel zobrazil dotčenou minci zlatou v atlantu na tabuli IV. č. 33. Kolek její na střížek vybit něco níže, a tím chodidla noh mužíkových již neodražena, ale za to patrný jest oblouk nad jeho hlavou.

Obr. 11. Bronz. mince s kancem a poprsím od Kolína n. L.

Obr. 12. Stříbrňák Litavica, náčelníka Aedův z Francie. (Jezdec drží kančíka na žerdi.)

Váží 147 grénů, a Lelewel se domnívá, že pochází asi z r. 57 před Kr. Hned vedle pod číslem 34 zobrazena mince s mužíkem v levo běžícím v líci; v ruce pravé třímá kopí a levicí v zadu drží podkovu. Na rubu naznačen hrubě kanec bez štětin, jehož chodidla i konec ocasu vyznačen kuličkou. Nad ním trojúhelník s hádkem a dole tři kuličky obloučkem spojené. V krajině, kde tyto mince objeveny, byla dávná města Tarnacum, Svessiones a jižněji Bratispantium a Bellovaci.

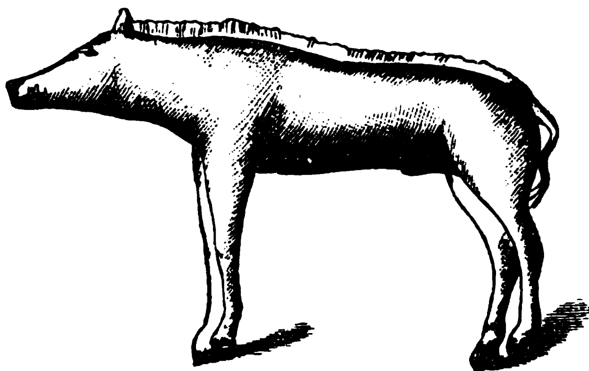
Jakýž to prospekt otvírá se pozorováním mincí tak si podobných do dávného stěhování Keltů! — Ovšem nesmíme zapomínati, že v okolí Čáslavě nalezeno více římských mincí, aniž by kdo chtěl tvrditi, že tu kdy sídlívali Římané.

Fr. Streber*) v prvém díle o duhovkách zobrazuje na tabulce I. č. 5 bronzovou minci s kančíkem v levo obráceným, nad nímž 5 kuliček v oblouku a dole 4, na rubu vidí se koník podobně jako na jiné, kde v líci kančík se dvěma terči mezi nohami a pod hlavou. Štětiny naznačeny esovitým obloukem. (Tab. I. obr. 6.) Na tab. II. obr. 27 vidí se mince z elektra (692 tisícin zlata, 228 stříbra i 80 obec. kovů), na níž místo poprsí vidí se obloučky a místo oka trojúhelník s tečkou i na rubu kančík, nad nímž oblouk, 5 kuliček a terč.

Odkud vzali Keltové vzory ku svým mincím?

Nejstarší vzory měli v mincích makedonských Filippa Aridaea, Filipa IV., Antigona Gonata (nast. r. 276 př. Kr.)**) ba i v zlaťácích Alexandra Velikého († r. 322 př. Kr.). Ptolemaiovi a Antigonovi bylo zápasiti s Kelty, r. 280 před Kristem trojím proudem do Makedonie vtrhnuvšími.

Dovolujeme si tu podati obrázky některých dle originalu ze řecké národní Akademie v Athenách, jež nám laskavě poskytnul akademik p. Jan Kř. Svoronos.

Obr. 13. Bronzový kančík z Vokovic.

Na dotčených mincích Filippových (obr. 15.), Kassandrových, Alexandra IV. i Antigonových vidí se v líci poprsí buď k pravé neb častěji k levé straně obrácené. Na rubu spatřuje se jezdec na koni (biga) v levo ujíždějící a nad tím i dole bývá nápis řecký *ΦΙΛΙΠΠΟΝ* aneb *ΒΑΣΙΛΕΟ*, při Filippu IV. jen *B* (nahoře), *Φ* (pod koněm), *A* (u hlavy koňovy); též *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ* neb pod Antigonem monogramm *A/* z *A N I*. Mince Alexandra Vel. mívají v rubu anjela s věncem, též obraz Dia, což již Keltové na své mince nepřijímali, majíce svá božstva (Belinu).

Kromě líčení velmi důležitou známkou při posuzování keltských mincí jest váha jejich. Také tuto vypůjčili si z makedonských tetradrachem, která pokládána za jednotku váhy. Průměrná váha zlatých tetradrachem určena na 17·1 gr.; půlky či statery ze Simmerinku**) vážívají od 7·833 gr. do 6·338, průměrně tedy 7·54 gr., což jest bezmála polovina, když přijmeme, že menší mince vždy něco lehčí bývá celku (jednotky). Malé Simmerinské zlaťáky vážily od 2·072—1·7 gr.

*) Ueber die sogenannte Regenbogen-Schüsselchen. München 1862. Nákladem král. bavor. Akademie.

**) Jan Er. Vocel napsal v „Pravěku" I. 134—153 důkladný článek o keltských mincích, z něhož některé obrázky vzaty.

Pannonské BIATCe ze Simmerinského nálezu*) vážily: velké 16·82—17·93 gr., průměr 17·1 gr., tedy právě tolik jako makedonská tetradrachma. Malé zlaťáky, totiž jednotky, vážily 2·23—2·5 gr. průměr 2·347 gr. V nálezu Prešpurském z 5./VII. 1775 zjištěny biatce váhy 7·5 gr., ony z Něm. Jahrendorfu blíž Mošoně, objevené r. 1855, vážilo 27 zlatých průměrně po 6·09—6·49 gr., byly to třetiny jednotky. S nimi se srovnávaly u váze zlaťáky z Podmoklí u Berouna (6·45 až 7·72 gr.).

Půlky ($^{1}/_{6}$ tetradrachmy) od Mošoně vážily 2·99—3·47 gr. Takých v Podmoklském nálezu nebylo, ale za to menší zlaťáčky (duhovky) po 2·12—2·65 gr. a po 0·81 gr., což odpovídá $^{1}/_{3}$ Jahrendorfských po 2·12 gr., a $^{1}/_{6}$ těchže po 0·75—0·98 gr.

Obr. 14. Bronzový kančík z Tábora.

Podmoklský nález s němými mincemi jest starší, vybili mince ony Bojové ze zlata, odpovídajícího onomu v mincích z nálezu v Lemberku u Celje. Nedaleko Podmoklí na Berounce nalézá se stará továrnická osada v nynějším Hradišti u Stradonic pod Nižborem, kde bydlil dělný lid v dobách kolem narození Kristova a kde objeveny zlaťáky i stříbrňáky s koníkem ojediněle i v pokladu. Tacitus**) výslovně vypravuje, jak Markomani uchvátili poklad svevský na hradě Marobudově. Germané tehdy ještě svých peněz nevybíjeli, přijímajíce římské neb obchodujíce výměnou.

Na Hradišti stradonickém i na Pičhoře u Radimi nalezena římská spinadla (fibule), a přece nechceme tvrditi, že tam zůstávali ve 2. a ve 3. stol. po Kr. Římané. Objeveny i porůzné hroby římské (Zliv u Jičína, Kostomlaty, Holubice) i keltické (Jičíněves), a přece nemůžeme tvrditi, že v severních, východních a středních Čechách zůstávali Keltové či Bojové. Tam zůstávali Slované od poloviny 1. tisíciletí před Kr., svými popelnicovými polmi pověření, od Labe, Odry a Moravy až k Baltu. A za těmi šla na slovanské půdě moda římská s vlnovkou a pásmy na nádobách na kruhu točených a již v nejmladších mohylách českých i pomořanských objevených.

Moda není ještě svědectvím pro bytnost národa. Nechceme ani z pojmenování na zlaťácích BIATEC neb COBROVOMAR vyvozovati důsledky pro slovanskost těch mincí.

---

*) Der Fund von Simmering in Wien von Dr. Friedrich Kenner. (Numismatische Zeitschrift XXVII. 1893.)

**) II. 62.

Takého domáhání se dokladů a důkazů nám netřeba. Naše hory, potoky, řeky, dědiny a samoty zachovaly nám tolik vzácných dokladů o starém osídlení střední Evropy Slovanstvem, až jest vlastimilovnému Slovanu úzko, když jede z Drážďan k Baltu neb odtud Durinským lesem, dávnou Vindelicií, Tyrolskem (údolím Bystřice) ku pramenům Innu a Rhona. Jsou to příšery, jež nám kazí náladu v těch krajích krásných.

Obr. 15. Uprostřed líc a rub zlaťáku s kancem a mužíkem od Chotusic.
Tetradrachma (nahoře) a stater (dole) Filipa II., krále Makedonského.

Uvedeme pro srovnání jen jména 12 knížat pannonských, jak se jeví v nápisech na pannonských mincích. Stavíme je tu ku srovnání.

Z nálezu v Prešpurku		Ze 102 stř. a 27 zl. od Mošoně	Ze Simmerinku jeví se nápis
BIATEC (v líci hlava neb dvě neb jezdec)	44 krát	36 krát	14 krát
NONNOS (v líci hlava)	vícekráte	43 „	8 „
COBROVomarus	„	2 „	—
IAN̄ MARVS (v líci hlava, na rubu harpye) (Jantu marus)	—	3 „	2 „
BVSSVMAR	—	3 „	—
AINORIX	—	2 „	—
DEVIL	—	1 „	1 „
COISA	—	1 „	1 „
CONO	—	1 „	—
EVOIVRIX	—	1 „	—
COVIO	—	1 „	—
BVSV	—	1 „	—

Ovšem nápisy zhusta zkomoleny, jako IIOIIIOC = NONNOS. V Gallii vlastní nalezeno nejvíce gallských stříbrňáků, nápodobených dle mincí římských; i Honos a Virtus na nich vybita jako na denárech římské republiky z časů 82 let před Kr. P. Zlaté statery ražené prý v Gallii vážívají asi 8 gr., půlky více než 4 gr. a $^1/_4$ 2·017 gr.

Na gallských mincích stříbrných čítává se v líci DVBNO, na rubu DVBNOREX neb DVDIVORIX, ty váží 1·9 gr.; na jiných v líci poprsí Diany a na rubu jezdce s nápisem LITAVICOS, váží 2 gr.

Též bývají nápisy TOGIRIX a DOCI (1·9 gr.), BELINOS (1·86 gr.), DVRNAC a v rubu EBVROV (2·15 gr.), na bronzových A˘OLTVBA (1·91 gr.), CABALLOS (bronz. 3·62 gr.) neb TOVTOBOCIO nad poprsím a na rubu při tom ATEPILOS (3·03 gr.).

Zlaťáky se srovnávají se statery římskými a váží více než $^1/_2$ tetradrachmy. Na jednom z nich v líci poprsí Apollona a na rubu nad jezdcem *ΦΙΛΙΠΠΟΝ*; váží 8·37 gr.

Není pochybnosti, že i k nám dostaly se obchodem jak původní řecké, makedonské, tak i keltské mince. Blíž Uhlířských Janovic v hloubi 2 m. objeven stříbrňák se zřetelným nápisem ***ΒΑΣΙΛΕΟϹ*** *ΛΙΣΙΜΑΧΟΝ*, mince to thrackého krále Lysimacha (287—281 před Kr.); jiná vzácná řecká mince nalezena v panském háji u Chotěboře, tedy při Ljubické cestě z Moravy do Čech. Také i keltský zlaťák s vepřem ztracen u Chotusic blíž cesty k Polabí, kde již zjištěny denáry římské, kde znamenitý učiněn nález dávných bronzových náramků krásně porysovaných a kde na Rumlovsku blíž Kamajku vyorán laločnatý palstáv bronzový z nějakého hromadného pokladu vytržený radlicí. Nemíním se ani šířiti o pověsti, jak čeledínové v blízkých Druchanicích šťárali v dýmkách zlatými drátky, jež na poli našli, až na cenu jich upozorněni byli.

Doba zlaťáků keltských byla u nás doba zlata; sem náleží i svitky zlatých drátů (snad platidla) z Král. Hradce, z Miletína, ze Žižkova, i od Skalska v Boleslavsku. Velmi vřele ujal se těchto mincí dávných konservator Štěpán Berger, obhajuje jich slovanský původ. Kéž záhy opět dotkne se duha svými barvitými konci země České, a uštědří a vykouzlí tu dle víry dobrých Bavoráků u Gagersů zase jednou poklad pro národní sbírky naše, aneb aspoň ať na luhy naše rozpráší noční „prašivec“ trochu sličných denárů knížecích, pravých to svědků značné dovednosti přímo umělecké našich praotců.

Z básní K. V. Hájka.

PÍSEŇ.

Ó, jaká rozkoš, jaký ples
to byly dnes,
kdy po boku jsem se Ti chvěl
a ke Tvým rtům tak blízko měl.

Ó, jaká bolest, jaký stesk:
Tvých očí blesk,
Tvých rtíků číšku moci mít
a nesmět chtít a nesmět pít!

Však přece jeden štěstí puk
z mých kvete muk:
Pro klid a štěstí duše Tvé —
umučit moci srdce své.

POZDĚ.

(Pod obraz Knüpferův „Pozdě“.)

Vyprahlá byla cesta mého života,
jen žhavým pískem žlutě kvetoucí.
A rosa? Zas jen touha horoucí,
kams dospět přec, kde potok klokotá,
v němž rád mně stín i slunce blyskotá.

Ó, modrý kraji vidin mých! Kde minulá
jsou léta, kdy jsem ještě nadšený
se lačně řítil v žití plameny!
Ah, proč má noha místa minula,
kde láska Tvá své vody řinula?

Teď pozdě, pozdě jest... Je noha z kamene,
již v popel oči jsou, rty spáleny...
Ó, muko muk, být na krok vzdálený
a padnout přec — na dosah ramene
od sladkého Tvé lásky pramene! — —

—

OSTROV ZAPOMNĚNÍ.

(Pod obrazem Grachtovým „Ostrov zapomnění“.)

Ah tam, ó tam, kde ostrov zapomnění
nad mořem žití ční, jež kol něho se pění;
k ostrovu zapomnění
plout s větrem o závod, nechať se vlna vzpírá
i sebe urputněj', mé srdce touha svírá.
Je lehký již můj člun, vždyť moje zavazadla,
ta nejtěžší — mé touhy — na vždy ke dnu padla,
a břímě radosti mne tížit bude sotva,
když lásky k životu je urvána již kotva.
Za veslo naděje, jímž sláň jsem brázdil dosud,
mně vesla zoufání a lásky k smrti Osud
vtisk mdlých již do rukou a houkl ironicky,
že s těmi ve přístav se jistě pluje vždycky...
Jen ještě pohled zpátky na břehy prokleté
té výspy minulosti, kde štěstí nekvete.
Jen ještě pohled zpátky — tam zřím dvě světla plát,
ta vroucí, vyčítavá, jež měl jsem tolik rád!
Ty musíš zůstat zpět, ó květe nádherný,
já nechci strhnout Tě v ten kajk svůj příšerný!
Ty musíš zůstat zpět a jiným musíš žít —
Ne, ne, Ty nemůžeš a nesmíš se mnou jít!
Nuž s Bohem navždy buď! Snad chvíli budeš lkát,
však v brzku novými zas budeš květy plát.
Tvůj život čistý vždy byl květy požehnán,
já, tulák bídný, byl jen chrtem žití štván,
a proto právo mám za svoje utrpení
před Tebou odplouti na — ostrov zapomnění.

—

RŮŽOVÉ OBLÁČKY.

Mihla's se, stříbrná běličko,
v let mojich bystrém proudu,
blyskla jsi, zářivá jiskřičko,
v života mého troudu.

Smálo se na mne kdys, miláčku,
tvé rozjásané nebe —
Žel, že jen několik obláčků
mi posléz zbylo z Tebe . . .

Růžové vzpomínek obláčky
se zlatou kolem prouhou —
K nim vždy si usednu na táčky,
po Tobě když mru touhou . . .

ZPOZDĚNÉ KVĚTY.

Ještě si duše vzpomene
na jarní sladké doby,
ještě si někdy oblékne
crêpové světlé roby.

Ale to jsou jen poslední
zhaslého slunce šípy,
jsou to jen květy zpozděné
v haluzích horské lípy.

Slední to úsměv přírody
podzimní jasné ve dny —
A příští den v ráz zase mráz
a vichr fičí ledný!

TAŽNÍ PTÁCI.

Ah, kam, kam asi zapadnou
ti tažní ptáci, kteří k jihu letí?
Zda dolétnou, či přepadnou
je ptáčníci dřív, neb v tůň moře sletí?

A již, jak by jich nebylo —
Jen ještě z dáli točí se k nám plaše.
Oh, nic nám po vás nezbylo,
než sirá hnízda, sirá hnízda vaše!

Kam, kam jste vy as zapadli,
mí tažní ptáci, léta uplynulá?
Vás ptáčníci mně přepadli!
Vy v moři věčnosti jste utonula!

Jak by vás nikdy nebylo . . .
Za Vámi, ptáci, v minulost zřím plaše . . .
A mně nic po vás nezbylo,
než sirá hnízda, sirá hnízda vaše!

—

MODLITBA.

Než zavřeš knihu mého života,
Bys neotevřel jí snad nikdy více,
než věčná obestře mne mrákota,
jíž neprošlehne žádná blýskavice,
než na ssinalých, suchých, puklých rtech
mně slední umře slovo, vzlykot, dech:
Ó Bože věčný, Bože milosti,
v mé srdce chladné, kdys tak sladce vroucí,
jen na okamžik zase uhosti
plam lásky zázračný, by bytost mroucí
v té slavné chvíli, chvíli rozchodní,
v hrob tmavý vešla s lásky pochodní!

—

AD ASTRA.

Dost dlouho po zemi jsme putovali
jen s hlavou skloněnou a nikdy oči vzhůru.
Před sebou měli jsme jen všedních cílů valy
a nízko nad sebou jen šedou jakous chmuru.

A spokojeni byli, nezalkali,
a slabí nesetřásli všednosti té můru.
Byl život náš, ó žel! jen křivý krsek malý,
jenž větví ve prach tíhl a ne ku azuru.

Však nyní strašné přišlo probuzení:
Ó Bože, Bože, to přec život není!
Po tvrdých granitech jest třeba k hvězdám spěti
a rozšlápnouti draky poblouznění . . .
A jdeme . . . Smutní sic, však utišení,
jak cestu nalezší dvě uvzlykané děti . . .

—

DOLOR SEMPERVIRENS.

Již zmlkni, duše má! Nech naivních stesků
a pochop, o štěstí že marny všechny boje,
že, jako tam ty hvězdy na nebesku,
Ty věčně blouditi zde budeš bez úkoje.

Jej marně hledala jsi ve potlesku
a z lásky sladkého jsi marně pila zdroje —
Tvůj každý blankyt byl jen sídlem blesků,
a každým douškem víc jen rostla žízeň Tvoje.

Nuž, nedej dále v tužeb žáru prudkém
svůj bílý mramor černým dýmem smáhnout!
Ne radostí — tys, duše, živa — smutkem.

Bez viny souzeno ti vždy se káti,
ty, vroucná, po něčem vždy budeš práhnout,
cos na dně tvém ó vždycky bude lkáti.

Dobre bolo v Uhorskej krajine,
keď Stefan král pobýval v
Budýne.
A ked Stefan král vyšel z
Budýna,
zaplakala Uhorská krajina.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Pokračování.)

ČÁST DRUHÁ.

TORQUEMADA.

OSOBY:

Torquemada.
Don Sancho.
Doña Rosa.
Markýz de Fuentel.
Král Ferdinand.
Královna Isabella.
Gucho.
Biskup z Urgelu.
Králův kaplan.
Mojžíš ben Habib, velký rabín.
Vévoda z Alavy.
Strážce dveří.

Vojáci, pážata, mniši, židé, kajicníci bílí a černí.

JEDNÁNÍ PRVÉ.

(Královský patio řečený Condes-reyes v paláci-klášteře ve Llaně u Burgosu. Dvůr obklopený galerií s arkádami trojčlennými. Popředí divadla jest zaujato na jedné straně touto galerií. Dvůr má dvoje velká vrata, veřejná, otevřená, která se značí naproti a směřují ven k městu. Galerie, jež jest v popředí, sahá na levé straně k vratům s dvěma dveřeněmi, zavřeným, vyvýšeným schodištěm o třech stupních. Na pravé straně přiléhá k předsíni, která jest jaksi útulkem k odpočinku. U této předsíně viděti na vysoké estrádě železné křeslo, vysoké, štítem ozdobené a korunované vrcholem, nad nějž ční meč s hrotem ve vzduchu. Pod předsíní rozeznávati lze dva kněze nepohnutě stojící, kteří, zdá se, jsou ustanoveni ke střežení skříně položené na zemi.)

Výstup 1.

Don Sancho, markýz de Fuentel pak Gucho.
(Don Sancho jest oděn v roucho zlacené. Po boku má kord.)

Don Sancho.
Však to je sen!

Markýz.
Ne, čin!

Don Sancho.
Mně říkat mají: princi!

Markýz.
Král, hrabě v Burgosu.
Don Sancho.
Já!
Markýz.
Této ve provinci
vy první budete po králi hodnost nésti,
jenž sluje Ferdinand.
(Líbá ruku dona Sancha.)
Vy máte všecko, štěstí
i velkost.
Don Sancho.
Tak! Má choť vždyť doña Rosa bude!
Markýz.
To v chvilce! Korunu jí vstaví. V kapli všude
vše zřídí se, a pak se modlit začnou za vás.
Sám biskup z Urgelu tam, děti, požehná vás.
Já chystám pro obřad, co potřeba jest, vizte.
Mně král to uložil.
Don Sancho.
Náš dobrý duch tak vy jste.
Markýz.
A doña Rosa zas, co oltář v svěc plá skvělu,
vás čeká v klášteře, a já, Gil z Fuentelu,
já jdu tam otevřít a upravit vám cestu,
by Vaše Výsost již šla, jakož zvykem jest tu,
svou najít nevěstu a sem ji přivést v chvíli,
by pánu svému zde ctně jste se uklonili.
Král s vámi mluvit chce, než sňatku obřad mijí,
toť rozkaz. Bude dlít tam v oné galerii.
Don Sancho.
Já šel bych raději v chrám v pravo.
Markýz.
Poslechne tu
snad spíše monseigneur. Král vyřkne tuto větu:
„Já souhlasím.“ A tu, dle zvyku prastarého,
jest vaše koruna pak vasallem již jeho.
Don Sancho.
Buď!
Markýz.
Třeba držet se vám zákonitých zvyků.
Don Sancho.
Můj otec? . . .
Markýz.
Infant to jest Jorge, v Burgos, k díku.
Don Sancho.
A děd můj? . . .

Markýz
(stranou).
To jsem já!
Don Sancho.
To král jest, otec rodný
to infantův.
Markýz.
Buď vám čas vlády, dlouhý, plodný . . . —
Mnou dejte řídit se.
Don Sancho.
Zrak váš je přivřen, kmete.
Proč, nevím, cítím však, že as mne milujete.
Já dlouho neznám vás. Vy přišel ke mně kdysi
jste s jakýms rozkazem, oh strach vstoup' hned mi v rysy,
že nás dva hledáte, mne s Rosou, v claustra skrytu,
by k pánu veď' jste nás. Když stalo se, v mém citu
byl strach, neb kořistí jsme být se zdáli málem.
V sled pak nás sezdají, a ve mne plesá valem,
vždyť cítím blízek vás své srdce v bezpečnosti.
Markýz.
Jen na mne složte se. Chci vaší blaženosti
a hlavu vaši též již svěřuji v moc Boží.
Kdy stižen nemocí snad na smrtelném loži
by ležel jste a mněl jak Jean comte z Retzu kdysi
pít krve potřebu, já žíly rozklaji si,
bych zřel vás oživnout, jak duše má to cítí,
co zatím mřel bych já, zas znova z mého žití.
Ó princi, králi můj, můj pane!
(Stranou.)
Dítě moje!
(Vstupuje Gucho. Gucho slyší poslední slova markýzova.)
Gucho
(stranou pozoruje markýza).
Ah, jak jest povznešen, jak v triumfu tu stoje!
Ah, nechci vědět nic, co v taji tom můž' tkvíti.
Já stojím mimo svět. A moh' bych zameziti
vše zlo tu na zemi a provést dobra všeho,
jen prstem pohnouti a nedotknout se čeho.
Já jenom plazím se a pátrám, s planým cílem,
toť mým jest úkolem.
(Vejde setnina vojáků od gardy africké krále kastilského s kapitánem svým vévodou z Alavy v čele.)
Markýz
(k donu Sanchovi).
Pod tímto peristylem
král za hodinu již se skloní k monseigneuru.
(Vstupuje na stupně schodiště a otevře na obě dveřně dveře, jež vedou do vnitra paláce-kláštera. Dává donu Sanchovi znamení, aby jej následoval.)

Nuž vstupte, princi!
(Zpozoruje vojáky a ukazuje je donu Sanchovi.)
Zde ta garda vám v čest věru.
(Mluví dále k donu Sanchovi, jenž vstupuje po stupních schodiště.)
Jak zazní hlasy trub, nechť Vaše Výsost kráčí
vstříc králi s comtessou, on vás tu přijat ráčí,
pak před ním klekněte na projev „homagii".
(Pohledne za galerii.)
Ah, král!
(Don Sancho vstoupí do dveří nad schodištěm a za ním markýz de Fuentel. Dveře se za nimi zavrou. Vstupuje král provázen svým kaplanem.)

Výstup 2.

Král, Gucho, vévoda z Alavy, kaplan králův.

Král
(k vévodovi z Alavy).
Sem, vévodo!
(Vévoda se blíží ke králi.)
Co o mou běží šíji,
já sňal bych řetěz ten a vložil na šíj jemu.

Vévoda.
Sire, slyším.

Král
(dívaje se na setninu gardy).
Jsou již tu. V čas!
(K vévodovi.)
Pozor! K slovu mému:
— „Tě činím šlechticem. Dnem tímto počínaje
již vládni, Bůh tě chraň!" — tu za ním místo maje
vy s všemi, vévodo, hned taste meče svoje
a zabijete je.

Vévoda.
Sire, stačí.

Gucho
(stranou, tiskna své loutky na srdce).
Loutky moje
jsou více v bezpečí než lidé.
(Kaplan se nakloňuje k uchu královĕ a ukazuje mu prstem na skříň, kterou hlídají oni dva kněži, stojící pod předsíní.)

Kaplan
(tiše ke králi).
Tamo v skříni
jest z hrubé látky šat. Vše hotovo jest nyní,
jen rozkaz, Výsosti.

Král.
Mám v sobě pochyb hnutí,
že poslechnou. Ah! co!
(Ukazuje mu na předsíň.)

Tam vstupte pod klenutí!

(Kaplan svádí ony dva kněze pod předsíní zase k sobě. Král obrací se ke kapitánu gardy.)

Ty, vévodo, buď tu!

(Stranou.)

Chci, ať se jak los změní,
mít v ruce to i to, jež bude, rozuzlení.

(Dveře nad schodištěm se znova otevírají, a jimi vchází markýz de Fuentel, pak se zase zavrou. Markýz sestupuje pomálu po stupních. Král zpozoroval ono železné křeslo a jme se je prohlížeti.)

Výstup 3.

Předešlí. Markýz.

Markýz
(stranou).

Než mine hodina, princ hrabě v sňatek kráčí.
Mžik, jenž se mihne teď, jest každý schod, jenž značí
krok z noci ku světlu. Tak třeba v tuto chvíli
jen krok, a vznešen jest a šťasten, plný síly!
Ó, dítě nevinné, hle, v děda hříchy září!
Já pláču, oslněn, že v duši mé, mém stáří
v té chmurné, stísněné a hříšné, Bože milý,
by city přesladké se ještě obrodily!

(Utírá si slzy.)

Král
(obrátiv se).

Ah, zde jsi, markýzi?

Markýz
(ukloniv se).

Můj pane! . . .

Král.

Já bych radši
si s tebou promluvil.

(Ukazuje mu staré železné křeslo.)

Co tam to křeslo značí?
A nad ním nač ten meč?

Markýz.

To hned vyložím králi.
Toť trůn, kde předek váš, don Garci, seděl dbalý,
a nad ním onen meč si třeba vysvětliti
za příznak královský.

Král.

V mé říši přec, se cítí,
že z ruky mé jen jest smrt nebo žití přáno.

Gucho.
(ke králi).

Jste dva.

(Po několika okamžicích začíná se hrnouti dveřmi na pravé straně do čtyrhranného dvora družina a ubírá se ke vratům na levé straně. Jsou to dvě řady kajicníků, jedna černá, druhá bílá. Jdou vedle sebe rovnoběžně, kroky zdlouhavými, s kápěmi spuštěnými. Kajicníci bílí mají kápi černou, kajicníci černí bílou. Kápě mají místo očí díry. V čele obou řad černý kajicník s černou kápí nese velikou černou korouhev, na které jest vidět umrlčí hlavu nade dvěma skříženými kostmi. Umrlčí hlava jest bílá, rovněž tak jako dvě skřížené kosti. Průvod pohybuje se pozadím divadla pomálu a mlčky. Gucho ukazuje králi korouhev.)

Král
(ke Guchovi).
Toť pravda jest! Ten podlý mnich!

Gucho.
Nuž, ano,
jest podlý, velký však. Vše strach má z Torquemady,
jen vy ne.

Markýz.
Vidím-li ten prapor, cítím všady
čpět maso hořící, v to hranic puch se třídí.

Král.
Kam tito lidé jdou, markýze?

Gucho.
Oni slídí
tu po těch, veřejně jež chtějí upáliti.
Jste — v příklad — měšťanem. Tu zapletou vás hbití
v shluk jakýs neblahý, kamž vy jste nepách' ani;
neb, že jste doma zas, snad mimo vše své zdání
řek' slovo „sprosté“ as, neb nejvýš „urážlivé“.
Ač sotva jste je řek', to slovo choulostivé
se nese nehlučně až v officium svaté,
— to ucho tmavé vždy v noc otevřeno máte. —
Pak vyjde z kláštera, jejž smutné věže značí,
ten prapor, za kterým dvě řady příšer kráčí,
a průvod zamlklý pak na pochod se dává.
Jde středem zástupu, jen zvolna: levá, pravá.
Vším projde bez vzporu, ať co chce stojí v cestě,
jej nezadrží nic. Vše prchá, zříc jej v městě.
To inkvisice jsou, ó pane, důvěrníci.
Vše kleká. Vždyť vše ví, že zjev ten zkrušující
jest páž, jež lapnout jde vždy člověka v jich davě.
Tak projde město vše.
(Ukazuje na korouhev a na dvě řady lidí s kápěmi, kteří přecházejí pozadím čestného dvora.)
Jak vidět nyní právě.
Hle, ona korouhev je stále v čele zjevů.
Ať den jest nebo noc, tu bez hlesu a zpěvů
v sled správně dorazí tak němá, děsná spolu.
Vy doma s rodinou jste sedl klidný k stolu,
a v smíchu, v hovoru jste trhal v sadě kvítí,
své děti objímal, a náhle jest vám zříti
tu hlavu umrlčí, jak v noci v byt váš vniká.

Oh, co jich spáleno! Těch není pamětníka!
Kdo zří, ta korouhev že proti němu duje,
je ztracen.

(Průvod a korouhev zmizí velkými vraty dvora, ležícího proti oněm, kterými vešly.)

Markýz
(tiše ke králi).

Monseigneur moc kněžstvu nadržuje.
Což! Torquemada sám je malým sněmem v Římě,
a mluví s papežem a bullu vymoh' přímě,
to stačí, král jest v tmě. Moc jeho nedoměrná,
ta skvělá, zářící, ta zlatá, nyní černá.
Ten mnich rve práva si. Vzpjal nízkou hlavu v říši
k hlav korunovaných až nedostupné výši.

(Král roztržit, zdá se, že nevěnuje pozornosti slovům markýzovým. Potichu ke Guchovi.)

Král neposlouchá mne.

Gucho
(tiše k markýzovi).

To proto, že má v hlavě
cos jiného.

(Král pozdvihne zase hlavu, zapudí jediným pohledem všecky kolemstojící, kteří se hrnou do pozadí galerie a dává markýzovi znamení, aby přišel k němu. Vede jej do popředí divadla způsobem, jenž má naznačiti, že ani duše lidská nesmí slyšeti, co mu chce říci. Gucho je pozoruje.)

Král
(k markýzi).

Já vždy měl — k svému dobru právě —
sluch pro tvé rady vše, jež přede všemi kladu.
Chci v jisté věci teď mít, markýze, tvou radu,
již třeba vyřídit hned na místě a zmoci.

(Král pozoruje Gucha, jenž zůstal za estrádou železného trůnu, zahání jej posuňkem. Gucho se vzdaluje.)

Gucho
(stranou pohlížeje na krále a na markýza).

Co bude? Tigr mladý a kocour starý — soci.

Výstup 4.

Král, markýz, sami v popředí divadla.
(Kolemstojící v pozadí mimo doslech hlasu.)

Král.

Dbal snad bych tvojich rad, jen znát že pravdu značí.

Markýz.

Vím, co král říc' tím chce. Nechť Vaše Milost ráčí
jen přísně nečinit, co řeknu já ji vždycky,
to stačí.

Král.

Jde snad vše, co ráz má politický,
ti v zdar? Ty, v pletichách jenž hluboce tak tane,
co vidíš, v Evropě že stálé?

Markýz.

Hráz to, pane.
Ta hráz jste Vy, Vy sám jste zůstal spravedlivý.
Vše hold vzdá Francii, vše vzrůstu jí se diví;
však, Pane, jeden bod jest, kde Vás možno ranit:
Navarry hranice — je volné račte zchránit.
Vy, v podiv! — před námi jste zlo to vystih' v málu
a našel prostředek, že vzal jste kardinálu
-— onť králík v Orthezu je starý — Sancha, syna,
a váha v stranu k Vám se klonit započíná.
Moc, Pane, máte Vy, a Sancho ten má právo.
Vy Pane, obr jste, on těžištěm Vám zdravo.
Jak orel orlíčka Vy v spár svůj jste jej schoval,
a člověk jediný, jejž byste potřeboval,
jest on. Co bude živ, je Francie vždy v šachu.

Král.

Jej potřeboval bych? Jej právě?

Markýz.

Více vzmachu!
S infantkou Rosou, věz!

Král.

A ty mi díš, že svato,
že Sancho žíti má?

Markýz.

Tak jest!

Král.

Nuž, brána tato
se v mžiku otevře, a on tu bude zabit!
(Pohnutí hrozícího se děsu u markýza.)
Však Rosa rozkoš má. Neb blaženěji vábit
jsem nezřel úsměv, stud, a nikdy dívka ještě
hlas sladčí neměla a jisker z očí deště . . .
Má pohled sladký tak a nadpozemský, cítím,
má nožky malé tak, já ve dlaň svou je chytím,
tak ráda chvěje se, tím zdá se mi jen krasší.
Nuž tedy, já král, sám ji shledávám tím dražší.
Však Sancho překáží.

Markýz.

To zisk!

Král.

Ah, rozum státní
teď žádá: jeho pán teď choutkám jeho zatni!
Já vím to! Moh' by chtít, co já chci míti kdysi?
To však mu nepřišlo tak z čista, pro kaprici.
Vždyť člověk váhá dost, když oheň vzrůstá v době.
Mníš, že jsem neměl boj? Nuž věz, já řekl k sobě:
— neb musil v sobě jsem to provést přemítání —
Ah, k ďasu! krásna jest, však sňatek tento zdaní

se v zisk mi: Navarru já musím míti, bez ní
bych neměl hranic přec. Mlč teď, Amore, vězni!
Však jaký zrak to má, pleť hedbáv, jaká něha!
Stůj, králi! Pro sukni, jež v mžik Ti ve zrak šlehá,
chceš za den ztratiti plod dlouholetých klání?
Jen pohleď přes hory, jež ční tu, velikáni,
král Španěl Francie teď krále rozesmává.
Buď Sancho Rosin choť. Durance pak bude naší,
a rovně též Adour, zda hranice znáš krasší?
Chci politikem být, jenž hluboký, pln palu,
ať jsou z nich manželé. Já řek'. — Ne! jho ty králů!
V mžik, kdy bych viděl ji se sklonit v náruč cizí,
ji ztrácím. Budiž mou! Ať sok můj navždy zněmí.
Jsem já snad otrokem, a žezla tyranné mi?
Mám srdce zmrzačit si v samých zimnic klíně,
jen proto, na Seině a na Tibeře, Rýně
že špehů královských shluk číhá, vyzvídaje,
kdy moje ctižádost as splaskne, zchvácena je?
Být králem velikým jest hlupství. Srdce mstí se.
Mne mrzí, zabíti že Sancha vnutí mi se,
zde zabit, u něho, ve vlastním krbu jeho.
Však v konec nejsme tu se nudit podle všeho.
Je snad to vina má, když dívka ta tak skvělá?

Markýz.

Toť věru nekladu Vám za hřích.

Král.

Isabella
mne znavuje, a já mít musím druhou ženu.
Mám právo milovat, mám!

Markýz
(pro sebe).

Lev má hlad, chce změnu!

Král.

Nuž slyš! Já miluji a nenávidím v spřehu.
Jich mládí kreslím si a klášter, její něhu,
jej, jeho odvahu, i květ a luka smavá
a stín i polibky, jež ona smělci dává.
Ten Sancho! Žárlím naň, ah, vzdávám se té vášni . . .
Já slouchám, v srdci mém jak zuří běsi strašní,
jak dupe nenávist, a stále v něm jen šlehá
ta horká zimnice, jež ve vlas až mne žehá.
Zášť chválím: soka mít, bych zdrtil jej v své pěsti
a srazil k nohám svým: ah, šílím po tom štěstí.
Jsem propast, šťastna jež, že ledňáčka má v chřtánu!
Já chvěním mocným teď po velké zhoubě planu.
Jen blázen moh' by mně teď chtíti pohnout k změně.
Kdo můž'? Mámť Sancha tu a pomstím se, jej zpleně.
Proč jemu pomstím se? Žeť lásky blahem vzňatý,

že také krásný jest. Já člověk chmurný, spjatý
mám v duši vichřici ve proudů sporných boji.
Vrah jest mým přítelem, a Kaini bratři moji.
A co se vážným zdám a ledový a spící,
já cítím, vůle jak mne plní lomcující,
jak sopka, chladná jsouc, když sněhy na ni svítí
přec lávy černých vln v svá ústa přítok cítí.
Kdo konejšil by mne, tím vznítil by mne více,
a pokus ztišit mne by vztek mi hnal jen v líce.
Já zlomím, markýze, i Boha! — K Sancha zmaru
mám vhod dva prostředky.

Markýz
(stranou).
Dva!

Král.
Prvý smutných tvarů:
jest klášter; druhý v mžik se vtělí: v smrt jej zklátím.
Mníš? Klášter? Buď! Jeť hrob tak silný, děsný zatím,
Nic neslyší. Je tich ten jícen s těžkou branou.
Jeť klášter němý vždy, hrob hluchý na vybranou.
Hrob tu má výhodu, že na vždy jsi v něm schován.
Kruh podlý, kružítkem jenž hnusným narýsován,
toť klášter. Kdo z tad prch'? Don Sancho, mladík skvělý,
kdys shledá, rusý vlas jak také jemu zbělí,
a bude stárnout bled, jak květ v tmě hořké zvadá.
Mám výběr. Chtěl bych radš, by umřel. — Tvoje rada?

Markýz.
To správno jest.

Král.
Hm?

Markýz.
Nuž, jej hleďte na smrt dáti.

Král
(stranou).
Kdo jest to přece jen, jenž znal mi našeptati,
žeť Sancho jeho syn? To není pravda!

Markýz.
Vidím
jak vy.

Král
(stranou).
Jak lidé v sluch nás králů lhou, se stydím.

Markýz
(jej pozoruje).
To sire, vám schvaluji.

Král.
Tož, radíš mi, ať zhyne?

Markýz.
Tak jest.

Král
(stranou).
He, čpí to čímс. On tvrdí v snaze činné,
že tento Sancho mi jest nutný a že musí
žít pro mé říše zdar. Až smrti zmar on zkusí,
se v nivec rozpadne mé na Navarru právo.
Mámť v levo Francii a císařství zas v pravo.
(Pohlížeje úkosem na markýza.)
Či chce mne ztrhnout snad? V něm zrádný plán se místí.
(Nahlas.)
Rád Sancha zhltnul bych, však což, jej moci zhrýzti?
Toť, mít jej pod zubem, jej míti ve klášteře.
Mám dát mu žíti dál, by chřadl v jeho šeře,
a slábl, zemdléval, jsa sklesly, smutný, tupý?
Vždyť v zdlouhavosti msty se rozkoš jakás kupí.
Co díš?

Markýz.
Nač pán můj by se podél křivky shýbal?
Sire, jděte z přímа v cíl. Jej tepte, zabte!

Král
(stranou).
Šibal!
Bylť dosud v řečích svých, jak v mysli mé se snují,
pro Sancha ... Zapomněl, však já to pamatuji.
(Pozoruje markýza, jenž pozoruje jej.)
V tvé tváři dvojaté já větřím zásvit náhlý!
Proč pohání mne jen v směr mojich vášní zprahlý.
Ah, k ďasu, rychle jak on dovedl mi radit!
(Nahlas k markýzovi.)
Krev ...

Markýz.
Králi krvaví se mohou kázně nadít.
Jen smrt!

Král
(stranou).
Král Francie snad koupil si jej v taji!
Ah, žebrák!
(Nahlas.)
Děl's mi však: Vám naděj Sancho zkájí,
Vám jest on potřeben, a pokud žije, v miru
jsou chlumy Pyrenej.

Markýz.
To řek' jsem v klamů víru.
Vy veliký jste přec a nepotřebujete
ni Boha. Zabte jen.

Král.
Zřím, přímost v tobě kvete.
Však rozvaž. Lid co jest? Shluk, s žebráků to rysy,
a vládu, vládce též jen špatně představí si.

Lid rozlítostněn v ráz hněv tudy náhle pudí
pro kordu bodnutí, jež protklo lidské hrudí,
a pláče nad mrtvým, zvlášť když plál krásy cenou.
Zníť nad mrtvolou pláč, však žalář zapomenou.
Můj milý, střezme se všech skutků zpupné šíje.
Jeť Sancho mlád. Kdo má tu chuť na tragedie?
Tak mnoho dobrých mi dík bude vzdávat lidí,
že zazděn tichounce se v klášter tiše sklidí.
Ta tichosť sladká tak. Když v klášteře se chová,
zda může prchnout? Ne.

Markýz.

Hrob lepší stráž: má slova.

Král.

Však vrah . . .

Markýz.

(ukazuje na palác).

Vždyť tyto zdi jsou k tomu přece „aptae"!

Král

(stranou).

Ty zrádče!

(Nahlas.)

Markýze, tvé slední slovo?

Markýz.

Zabte!

(Hlahol trub.)

Hle, tu jsou trubači!

(Dveře paláce-kláštera otevrou se na obě dveřně. Objeví se na výši schodiště don Sancho a doña Rosa, držíce se za ruce. Doña Rosa v šatech krajkových a stříbřených s korunou perlovou na hlavě, don Sancho s kloboukem hraběcím, nad nímž ční volavčí péro alumbrado (jasné) smíchané s péry a drahokamy. Po pravici obou kráčí biskup urgelský, mitru na hlavě. Za nimi dámy, šlechtici, kněží ve vyšívaných pláštích.)

Výstup 5.

Předešlí, Don Sancho, Doña Rosa, biskup urgelský.

Biskup.

Zde, Ferdinande, králi,
ten muž, don Sancho hle, se s dívkou milovali,
to s Rosou, v obou jest krev králů gothských v kvase,
jeť paní z Orthezu, on hrabě z Burgos zase.
Já chci je oddati, když libo Vám, můj pane,
a Sancho, k nohám Vám jejž kněz přivede, vzplane,
Vám předveď nevěstu a věrnost nabízeje,
jde, neb on hrabě jest, jak, Vám se „králi!" vzděje.

(Don Sancho a doña Rosa sestupují se schodiště a poklekají na zem před králem. Vévoda z Alavy popojde o krok. Markýz de Fuentel dívá se na vše s utajeným dechem.)

Don Sancho.

Já, sire, teď k nohám Vám své všecko panství kladu.

Král

(dívaje se upřeně na biskupa).

Co za šílenství to? Vždyť biskupe, v tom pádu
chceš mnicha s jeptiškou tu sezdat!

Biskup.

Pane! Králi! . . .

Král.

Znáš slib, jejž složili? A moh bys, slibu znalý,
mít smělost, provést čin, když svatokrádež je to?

Biskup.

Sire!

Král.

Hábit tomu zde a závoj ženě této!

(Kaplan a kněží vyjdou z předsíně. Jeden z kněží drží v ruce černý závoj, jiný roucho z hrubé látky. Jeden kněz hodí hábit na dona Sancha, druhý hodí závoj na doňu Rosu, tvář dona Sancha zmizí pod kápí a tvář doňy Rosy pod závojem. Vojáci je obklíčí. Donu Sanchovi vyrvou meč. Král činí hněvivý posuněk.)

Je oba vyveďte, a v klášter ať se skryjí!

Don Sancho.

(dobývaje se z kápě).

Ó králi!

Král

(kněžím).

Ručíte mi za ně!

Markýz

(oddechnuv si z hluboka).

Oni žijí!

(Kněží a vojáci vyvádějí doňu Rosu jednou stranou a dona Sancha druhou.)

Král

(potichu k markýzovi).

Však já se zmocním jí. Kdys v konec ženu zbavím
já kláštera, a dost.

Markýz

(stranou).

Však také muže, pravím!

(Pokračování.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

(Pokračování.)

Zatím v kasině se situace změnila. Dozorce Grohman, zavalitý, ramenatý mužík, sáhl na věšák a sundaval hůl, aby ji Holmovi podal. Sotva se hůl objevila v jeho ruce, vyskočil Klváň. Celá jeho tvář i zevnějšek změnily se k nepoznání. Jeho oči, jakoby se zvětšily, zahořely, a jeho tělo se vypjalo jak jedle.

„Tu hůl zpátky,“ křikl úsečným, velitelským způsobem, že všichni se zaražením na něho se podívali.

„Dovolte, co je vám po tom?“ ohražoval se Grohman uraženě.

„Řekl jsem, abyste dal hůl, kde byla,“ povídal stejně velitelsky. „Dokud já zde budu, nedopustím, aby se zde provádělo surové týrání nevinných lidí. Pan skladník uznal za dobré drážditi člověka, který mu ani vlasu nezkřivil, ať si to vypořádají sami mezi sebou.“

„To je neslýchané,“ vyjel pokladník německy a pln opovržení podíval se na Klváně. „Zapomínáte, že jste hostem v naší místnosti a že se nalézáte mezi vzdělanými lidmi.“

„A vy zapomínáte, že jste hosty mezi cizím lidem a že z přičinění toho lidu jíte svůj chléb,“ zvolal Klváň pln rozhořčení. „Lituji toho a stydím se, že jsem mohl do takové společnosti chodit, kde na jedné straně jsou ústa plna vzdělanosti, a na druhé straně páchány jsou surovosti proti lidu, který pokorně snáší vaše nesvědomité, neslýchané, do nebe volající týrání. Styďte se, a máte-li ještě zbytek cti v těle, mlčte aspoň při pohledu na lid, který jste duševně i tělesně zbídačili a s nímž zacházíte jako s otroky.“

„Pane, buď odvoláte své urážky, nebo se postarám, abyste se na příslušných místech zodpovídal,“ začal teď správec pln nepokryté, uražené ješitnosti.

„Budu vám vděčen, když mi poskytnete příležitost, abych mohl veřejnost poučiti o poměrech v Mezilesí. Nevím, kdo bude dnešního dne víc litovat, ale to vám při svém spasení pravím, že musí celý svět zatrnout úžasem, co se dá ještě za nynějších časů provádět. Opakuji

vám, že jste do této zdravé dědiny zavlekli morovou ránu úpadku tělesného i duševního. Chtěl jsem vám to říci už dávno, ale k své hanbě se přiznávám, že jsem měl víc studu než vy. Ale teď je už konec. Vy, pane správce, víte, kde je můj chlebodárce, a kde jsou státní úřady. Dostavím se všudy."

A sahal po svém klobouku a po své holi. Úředníci seděli jak opaření, a pouze zlost dívala se z jejich očí.

„Tuze blbé," prohodil účetní německy, když Klváň vylézal ze zástolí. Adjunkt se zarazil, svraštil čelo a, přiblíživ se až k němu, nahnul se těsně k jeho tváři.

„Znáte mne?" ptal se tlumeně, a hlas se mu třásl potlačovanou zlostí. Jeho oči jakby se vpily do vodově modrých očí účetního.

„Nu co, snad mě nechcete bít," zahučel účetní ustrašeně.

„Kdybych chtěl následovat příkladu vašeho krásného kollegy Holma, stiskl bych vaše ústa, až byste zuby polykal. Víte přece dobře, že jsem prchlivý člověk, že mám sílu, a že takové lidi není dobře štvát. Ještě slovíčko, a budeme vyrovnáni. S lidmi, jako jste vy, není dobře dělat mnoho okolků, a já je dělat nedovedu. Buďte vy i vaši společníci rádi, že Mezilesští nesou vaše jho bez reptání. Měli byste málo času na své žerty v kasině."

A už odcházel do šenkovny. Úředníkům se ulevilo. Oddechli si a podívali se mlčky na sebe, jakoby se divili, že se to všechno mohlo stát.

„To se nesmí trpět," vybuchl správec tlumeným hlasem a všecek rozkohoutěn rozhodil ramena. „To je veřejné vyhrožování. Pamatujte si, pánové, dobře všecko, co zde mluvil. Podám stížnost."

„Budeme svědčit," naparoval se Grohman, jehož velice dopalovalo, že musel hůl dát na věšák. „Kdyby se s ním chtěl člověk prát, bylo by bývalo nejlíp, dát mu na pamětnou."

„Kdo by se s ním špinil," zasípal účetní v málomocném hněvu. Prožil hroznou chvíli strachu, když viděl Klváně tak z blízka. Mráz mu projel zády, když od něho slyšel, jak by zuby polykal. On byl tolik pyšný na své pěkné zuby a vůbec marnivě dbal na svůj zevnějšek.

„Měli jsme mu už dávno zakázat přístup mezi sebe," rozkládal pokladník velkopansky. „Já dávno poznal, co v něm vězí. Takový lesní surovec, který se nestýká než s drvoštěpy! To pro nás není společnost. A Holm také chybil, že se svým sňatkem zahodil. Všechnu vážnost naši podkopal."

Vstupoval právě všecek bledý. Jeho bujný žert špatně skončil. Vyšel si na Ondřeje, aby ho potýral. Nenapadlo ho ani ve snách, že by mohl narazit na odpor nebo nalézt vzdor. Vždyť to stádo Mezilesských bylo přece určeno k tomu, aby sloužilo tělem a duší pánům úředníkům z fabriky. Když Ondřej se mu tak postavil, čekal pomoci z kasina. Ale tam se strhl nějaký křik, a za okamžik přiběhl Špic, jenž v úzkostech sem tam pobíhal. Vzal Holma za ruku a začal mu německy domlouvat, aby toho nechal, že je Ondřej napitý, a že by se s ním darmo zahazoval.

„Kdo je opilý!“ křikl Ondřej. Pochytil od pana hejtmana malou zásobu německých slov a domyslil se, že Špic mluví to o něm.

„Mně tu nekřič!“ osopil se naň Špic. „Raději zaplať, aby mi vaši nebyli dlužni. Myslíš, že jsem neslyšel, jak tu jiné popichuješ? Můžete být rádi, že vám páni dávají výdělek. Neměli byste co do úst dát, kdyby fabriky nebylo.“

„A co bys ty měl?“ obořil se naň Ondřej bez bázně, nalézaje se stále ve vleku svého rozhořčení. „Z nás jsi živ, nás jako oni okrádáš, ale pánům nadržuješ. Ty mlč, a nemíchej se mezi nás. Seděl jsem pokojně, mohl mě nechat sedět.“

„Pusťte mne, pane Špic, já ho vyhodím,“ kasal se Holm.

„Nu, pusťte ho, ať uhlídáme, co dokáže!“ zasmál se Ondřej uštěpačně. „Neutíkám, čekám. Jen do toho!“

A pan Špic vida, že, čím déle tu Holm trvá, tím hůř je pro něho, tím hanebnější se stává jeho porážka, tlačil ho ke dveřím, domlouvaje mu a chláchole ho, jak mohl. Holm se bránil, mrskal rukama, ale přece jen ke dveřím couval. Bílý pod stolem šťouchl Smutného, a oba se radostně pousmáli. V tom se objevil Klváň. Špic mu ustoupil bojácně z cesty, a Holm, nevěda, co se v kasině odehrálo, myslil, že mu jde adjunkt na pomoc.

„Je to drzost, co?“ křičel nepřirozeně vysokým hlasem. „Štěstí pro něho, že mě pan Špic držel. Nevím, co bych mu udělal.“

„Buďte rád, že máte zdravou kůži,“ odbyl ho Klváň přísně. „A po druhé, až se opijete, jděte své žerty provozovat mezi své kollegy. Vaše paní bude mít radost, až se doví, jakou čest jste jí udělal.“

„Co co, tak vy taky tak?“ koktal Holm.

„Ano, taky tak. Radím vám, abyste šel a mlčel, plete se vám jazyk. No, nic se nedívejte a jděte.“

„Ale, pane adjunkt, trochu se mírněte, vyženete mi všechny hosty,“ ozval se Špic mrzutě.

„Vás by bylo dobře z Mezilesí vyhnat,“ řekl Klváň ráz na ráz a směle se podíval do jeho očí. „Ondřeji, zaplať, půjdeš domů.“

Špicovi se podařilo zatlačit Holma až mezi dveře, a hned za ním zavřel. Potom s rukama do kapes zastrčenýma stál opodál, dívaje se, jak Ondřej na stůl peníze sázel. Tvářil se lhostejně, dokud adjunkt s Ondřejem nevyšli ven. Pak teprve se obořil na přítomné dělníky. „Jste vy krásní,“ vytýkal jim zlostně, „drží se takového hrubého nevzdělaného člověka, a nechají ho urážet jednoho z pánů. Co by z vás tady bylo, nebýt fabriky? Anebo co byste řekli, kdyby si vás páni zapamatovali a potrestali vás?“

„A za co?“ řekl Smutný mírně. „Co pak za něco můžeme?“

„Proč jste pana Holma nebránili?“

„Ano, holenku, ono se to lehce řekne, ale to bychom to odnesli my na své kůži. My jsme mlčeli, a nemíchali se mezi ně. Ať si spolu spraví, co mezi sebou mají. Ostatně, Ondřej nezačal.“

„Vida, jak držíte při sobě,“ ušklíbl se Špic jízlivě.

„A nedržíte vy při pánech?“ ptal se Bílý nevinně.

„Já při nikom nedržím," utrhl se Špic nevlídně. Otázka Bílého ho zarazila. Nesmí být tak okatě při úřednících, aby to dělníky nemrzelo. „Mně je pouze nepříjemno, když jsou u mne takové ošklivé výstupy. Ondřej je mladý, nezkušený a, sotva se domů vrátil, už něco má. To není od něho hezké."

„To vy nevíte, že mu Holm přebral holku?" ptal se Vejvoda zcela upřímně. „Opravdu, mně věřte, já to znám, vždyť tam zůstávám."

„Dejte pokoj s takovými hloupostmi," odbyl ho Špic přes rameno. „Uděláte dobře, když budete pít svou kořalku a mlčet."

„Kakraholte, to je najednou pro slovo zle," dopaloval se Vejvoda, zvedaje k němu své zkalené oči. „Snad jsem taky člověk."

Špic už s ním nemluvil. Odešel do kasina, kde panovala nejmrzutější nálada. Správec a pokladník, oba nejvyšší hodnostáři mezilesští, byli velice uraženi a, nevědouce na kom si vylít zlost, vrhli se na Holma.

„Nechápu, jak můžete tak se zahazovat," vytýkal správec s vysoka. „Když jste už jednou provedl chybu, že jste ve známé záležitosti zavdal příčinu k nevážnosti vůči své osobě, máte o tom aspoň mlčet."

Holm nerozuměl jeho rozhořčení. Vždyť se pan správec smál právě tak jako ostatní, když šel Ondřeje škádlit. Očekával, že budou všichni s ním projevovat odsouzení nad Ondřejem a nad Klváněm, a zatím teď se na něho vrhli.

„Nevěděl jsem, že bude chlap tak . . ." začal se hájit.

„Vy nikdy nic nevíte," osopil se teď také pokladník. „Váš otec míval více taktu než vy. Takový hanebný výstup se tu k vůli vaší hlouposti odehraje. To aby člověk víc do společnosti ani nechodil. Zítra si o tom bude povídat celá ves."

Holm sklopil hlavu a mlčel. Cítil, že se vše hrne na jeho hlavu, a že by každá jeho snaha obhájit se byla marná. Nevěděl také, jak Klváň zde hovořil, a přijímal rozhořčení správcovo a pokladníkovo na vrub svého výstupu s Ondřejem.

„Takový prohnaný odvážlivec přinese s sebou ze světa různé zásady, a když vidí, že si ho páni všímají, myslí si, kdo ví, co na něm nezáleží. A zvlášť, když dostane podporu v takové osobě, jako je adjunkt," dovolil si podotknout účetní.

„Toho panáčka zkrotíme," troštoval se správec. „Upozorním na jeho socialistickou náklonnost a názory."

„Bylo to víc než socialistické, mluvil jako anarchista," vztekal se pokladník, jenž nemohl snést, když někdo mu dal cítit, že dost neimponuje.

„Ale což, poštve-li opravdu dělníky proti nám?" namítal účetní, jenž se nemohl dosud sprostit husí kůže bázně. „Úřady se zaleknou, budou vyšetřovat, a najdou-li něco, chopí se toho všechny české noviny. Ztratíme zákazníky, a naše zboží nenajde v německých krajích odbyt."

Nastala chvíle trapného mlčení. Správec mrzutě změřil účetního, který mu zmařil chvíli jeho velkopanské rozhořčenosti. Namítat neměl co, protože slova účetního obsahovala ono čertovo kopýtko, kterého se všichni na dně duše své lekali.

„Něco na tom pravdy je," řekl po chvíli pokladník suše.

„Viděli jsme, jak jeden jen dovedl dát na jevo svou nesmířitelnou zášť. A což, kdyby jich bylo víc," doplňoval účetní svou myšlenku, osmělen slovy pokladníkovými.

„Nevím ještě, jak se rozhodnu, ale, i když vás poslechnu, stále tvrdím, že by bylo nejlépe hned v zárodku vše udusit. Na žádný pád však mladý Rozhora nesmí do fabriky, a jeho lidé dostanou horší práci. Grohmane, ráno je přidělíte k balení a k prosívání. Bída je zkrotí. Jaký syn, takoví rodiče. Druzí budou mít výstrahu."

„Ono by jich to zasloužilo víc," radil Špic se sladkým úsměvem. „Ti, co dnes seděli s Ondřejem, byli celí jeho. Zvlášť Vejvoda, Bílý a Smutný."

„Pamatujte si je, a ráno ať jsou přeloženi," nařizoval správec. „Šlápneme na hlavu té zpupnosti se vší přísností, až jim dech zajde. A teď, pánové, si pamatujte, že si nepřeji, aby někdo cizí mezi nás přicházel, a abyste udržovali nějaké styky se svými podřízenými. Nezapomeňte, že jste páni, a ti ostatní že jsou stádo, které patří do fabriky, ale nikam jinam."

III.

Blížící se podzimek přinesl velmi špatné počasí. Stále poprchávalo, a hustá mlha choulila se po lesích. Mezilesští bídně sklízeli brambory, které počínaly zahnívat. Také píce se kazila. Nosili ji domů polosyrovou, tuchnoucí a sušili ji, jak mohli, po dvorečcích, střechách a plotech. Stálý dešť ji vymáčel, kazil a činil nezáživnou. Močály na pastvinách stávaly se hlubokými, dobytku nebezpečnými. Kravky i kozy stály smutně na pastvě, zdvihajíce hlavy a tesklivě dívajíce se do zachmuřené krajiny. Cesta z Mezilesí na dráhu byla vždy nesjízdnější: co dříve táhl jeden pár koní, nyní dva páry rvaly s napjetím sil z bahnitých prohlubenin. Kočí vraceli se domů promoklí, nevrlí, proklínajíce potahy a bijíce koně, že dost rychle nejedou. Lidé spěchali do fabriky, aby se tam ohřáli. Úředníci, kteří nemohli mimo ke Špicům ani na chvíli někam na procházku vyjíti, seděli v mrzuté náladě v kasinu, hledajíce v kartách a novinách prostředek k ubíjení nudy.

V barácích zahosťovala se nouze. Dle starého pořádku musili si dělníci a dělnice platit ve fabrice světlo, když se setmělo, a letos bylo i o polednách špatně vidět. K tomu dostavila se i ta nehoda, že pro nesjízdné cesty byla omezena výroba ve fabrice. Z lesa nemohlo být v čas dost dříví dováženo, a skladiště bylo stále plné, poněvadž jen polovina výrobků co jindy, byla odvážena na dráhu. Správce nařídil, aby se po tu dobu, než se počasí změní, a mrazíky cesty schůdnějšími učiní, pracovalo s polovinou dělníků, a to tak, že jeden den pracovalo jedno oddělení, druhý den druhé.

V rodinách dělníků způsobilo toto zařízení úžas a postrach. Dluhy, které nemohly v letě býti zaplaceny, rostly, a doma nedostávalo se vždy více nezbytných potřeb. Syrové dříví z lesů přinesené syčelo v plotnách a líně ohořívalo, nevydávajíc tepla, a lidé, děsíce se nouze o brambory, vždy řidčeji vařili. Ti, kteří nechodili do fabriky, ve dny zahálky učili

se šetřit. Vařili napřed pouze dvakrát, potom jen jednou denně. Leželi dlouho ráno, odpočinkem dusíce hlad a, když o polednách najedli se bramborů, záhy ulehali, aby usnuli, dříve než se ozve večer hlad.

Záhy i ti, kdo do práce chodili, zavedli nový pořádek. Snídali pouze a večeřeli. Přes oběd zůstávali ve fabrice, zahánějíce upomínku na jídlo hovorem a prací. Pracovali raděj víc a usilovněji, aby zapomínali. Páni v kasině se smáli, že teď skrotnou a nebudou mít čas a chuť dělat nějakou revoluci. A než jim bude líp, zatím dávno vykouří se jim z hlav, co jim Ondřej do nich nasadil.

U Rozhorů bylo velmi zle. Ondřejova smělost přinesla všem zlou pokutu. Byli přikázáni ku práci nejméně výnosné, a neminulo jedno odvádění škatulek, aby jim nebyla polovina platu za ně stržena. Výmluva se vždy naskytla, a když se hájili, řekl jim Grohman krátce a bez obalu, kdo není spokojen, že nemusí do fabriky chodit, poněvadž beztoho drží tolik zbytečných dělníků, že továrna nic nenese.

„Vy nás chcete vyhladovět," řekla mu Manča, a její oči se tak leskly, že nemohl jejího pohledu snést. „Zabte nás, chcete-li. Tím ještě neujdete svému osudu. Dočkám se ještě jednou, že byste nás rádi smiřovali, ale potom bude pozdě."

„Taky jsi se od bratra naučila vyhrožovat?" ptal se popuzeně. „Dej si pozor, doví-li se pan správec, budeš mít po práci jako tvůj furiantský bratr."

„Vyžeňte mě, půjdu," řekla neohroženě. „Ale z Mezilesí neodejdu."

„Budeš tu kázat, viď! Musíme na vás upozornit četníky." Ale neupozorňovali. Spíše radil dozorce, aby zase Rozhora nebo jeho žena byli vzati k většímu výdělku, poukazuje k tomu, že velmi málo vydělají a jsou tím nebezpečnější, čím více budou míti bídy. Byla tedy Rozhorová vzata na milost, a to z toho důvodu, že se zlobila na Ondřeje.

Tento žil podivný život. Najednou jakoby z bezstarostného života vojenského uvržen byl ve vír vášnivých zápasů. Přišel domu s nadějemi, že jako vysloužilý voják stane se velice váženým, a zatím hned první den vrhl ho vysoko na spěněný příboj a vnutil mu do ruky zbraň k zápasu. Místo vážnosti a povýšenosti došel pokoření! Hned zpráva, že Nanda je vdaná, jej ohromila. Nebyl sice schopen žádné hluboké vášnivé lásky, jeho city a nitro nebyly k tomu dost okolnostmi a poměry připraveny, ale přece přes drsný způsob života považoval se za oprávněna Nandu za svou žádat. Právo prvního nápadníka zdálo se mu tak nepopíratelné, že užasl, když viděl, jak lhostejné jeho právo pominuli a jak ještě se mu posmívali.

A pak přišel výstup s Holmem, který chtěl na něj brát hůl. Měl ještě v živé paměti onu vojenskou hrdost, která považuje každého civilistu za něco nižšího a krutě trestá každou sebe menší projevenou neváážnost. Jeho, sluhu pana hejtmana, který mu jakživ ani pohlavek nedal, chtěl takový napilý ošklivý chlap holí bít.

Když tehdy večer šel s Klváněm domů a znovu si připamatoval, co se stalo, třásly se mu svaly žíznivou lačností, aby se vrátil, skočil

po Holmovi a bil ho, kam bil. Ale přítomnost Klváňova ho zdržovala. Tušil neurčitě, že Klváňovi je jako jemu, a cítil jakous bázlivou úctu k tomu zamračenému podivínu. Mlčky došli až na blízko baráku. Tu se Klváň zastavil.

„Ondřeji, do fabriky nepůjdeš," povídal Klváň. „Ráno se přihlásíš u mne v hájovně. A prozatím dáš Holmovi pokoj. Povídám ti, že bys měl co se mnou dělat, kdybys něco s ním začínal. Ani jeho ani Nandy si nevšimneš. A koukej, ať se nespiješ. Pamatuj, že je u vás bída, a že bude teď ještě hůř. Tohle odnesou vaši s tebou, proto ukaž, že nedovedeš jenom křičet, ale taky dělat. Ale kdybys viděl, že se něco kuje, víš, kde jsem. Dobrou noc."

A rychle se obrátiv, odcházel rázně a mizel ve tmě. Ondřej se chvíli za ním díval. Bylo mu to všechno podivné, nesrozumitelné, ale cítil neurčité vědomí, že Klváň nadarmo nemluví. Střízlivěji a se svěšenou hlavou došel až k baráku. Do vnitř nevešel, ačkoliv pozoroval, že je Manča s Tomášem ještě vzhůru. Posadil se na vlhkou lávku a zadívav se do tmy, přemýšlel. Ano, tady nebude líp, dokud lidé nebudou si vědomi, že z nich také půjde strach, dovedou-li se postavit. Zle jsou živi proti jiným dál v kraji, kde nejbídnější dělníci vydělají si víc, než zde nejdovednější pracovník. A mají zastání, mají pomoc, zákon jsou chrání, soucit lidský, jiní lidé z milosrdenství se jich ujímají. Ale tady, jakby v zakletí žili, sami na sebe jsou odkázáni a sami jdou pokorně a bez reptání vstříc své záhubě.

Símě, které ve světě zaseto bylo do jeho duše a tam nesklíčeno leželo, poněvadž ho nechápal, poněvadž nebylo úrodného prostředí, ve kterém by našlo podmínky ke vzrůstu, otevřelo se, a kořínek hledal v duši jeho místo, kam by se mohl zapustit. A našel je. — —

Ondřej chodil do lesa a kácel drva. Na pilu se přes pomoc Klváňovu dostat nemohl. Počasí rozbahnilo cesty lesní, a povozy nemohly dovážet dost zásob. Nebylo tedy potřebí přibírat nových dělníků, a Ondřej musil se spokojit vyhlídkou, že v zimě nebo na jaře dosáhne pevného postavení. Zatím pracoval po lesích s jinými, káceje vývraty a nahnilé kmeny, rovnaje palivové dříví a upravuje příkopy a průseky. Zkusil při tom dost. Hustá, dusivá mlha naplňovala les a sychravě loudila se do těla, kdykoliv chtěl si odpočinout. Smutno bylo při práci, při které dělníci většinou mlčeli a zasmušile dívali se před sebe, odvykli bavit se a smát. To tak lesní klid a stálá samota je učinila málomluvnými. V těch dnech jedna a táž myšlenka pohybovala se v Ondřejově hlavě. Napřed jako v mlhách převalovala se bez určitých rysů, potom však vždy jasněji se utvářela a vystupovala jasně před duševním jeho zrakem. Zlobně a vzdorovitě zabýval se jí při práci a při odpočinku, uzaviraje se také sám u sebe, povděčen, že není ostatními vyrušován. Někdy, když dělníci dali si přinést kořalky a ve chvilkovém rozjaření se rozpovídali, obyčejně Ondřej byl terčem jejich drsných vtipů. Smáli se mu, že je ze sirkového kraje, kde lidé jedí sirky, kde chodí každý jako smrt a je slabý jako moucha. U vědomí své síly hádali, kolik Mezilesských by musilo být, aby dovedli porazit jeden strom, a jak by se zapotili, než by naložili jednu kládu. Ku podivu, Ondřej se proto ne-

rozčiloval. Pravda to je. Jeho krajané jsou opravdu jako smrt a nic nedokážou. Ale to není jejich vinou, to zavinila fabrika, tento netvor, který jako upír ssaje jejich sílu a kazí jejich zdraví.

Nenávist proti fabrice a těm, kdož ji spravovali, rostla každým dnem, a touha zničit tyto hubitele stala se jeho průvodcem. Domů docházel ob den. Klváň sám to zařídil, že mohl odcházet od práce dřív, aby se dostal z lesů za soumraku. Ale doma se zdržel málo. Nebylo mu tam volno. Viděl sklíčenost, jejíž příčinou byl on. Matka vášnivě a zlobně pokaždé chopila se první příležitosti, aby mu vyčetla, on že zavinil jejich odstrčení a bídu. Otec sice mlčel, ale, nemaje tabáku, mračil se, a na syna se ani nepodíval. Tomáš vždy křečovitěji kašlal, a Manča chodila jako stín, zaražená, mlčelivá a hladová. Babička na peci neopomenula při každém příchodu naň volat, nese-li jí něco k jídlu. Utíkal bez večeře z toho ovzduší, které třebalo jeho mozek, a nasycen rozervaností chodil do jiných chalup. Málo kde byl rád viděn. Báli se, aby se páni o jeho návštěvách nedověděli, aby se na nich za to nemstili. Někde mu to řekli přímo a vinili ho nepokrytě, že si počíná bláhově, jinde mlčky poslouchali výbuchy jeho roztrpčenosti. Nedbal nevlídného přijetí a hlásal své myšlenky, které přešly do jeho krve, a které vždy náruživěji tiskl k svému srdci jako jediné štěstí, jež mu při bídném životě zůstává.

Nerozuměli mu, zvlášť s počátku. Nedovedli chápat, že smí podřízený postavit se proti vyššímu, aniž by za to byl trestán. Nechápali, že jsou předpisy, které upravují nejen poměr podřízených k chlebodárci, ale také chlebodárce k zaměstnaným. Ve svém úzkém obzoru duševním, v němž byla víra smíchaná s pověrou a předsudky, byli si vědomi, že je váže vyšší moc poslouchat. Ale že by táž vyšší moc dovolovala, aby se směli veřejně dovolávati svých práv, aby své pány upamatovali na jejich povinnosti, to bylo jejich nitrům cizí. Sem do Mezilesí nedostal se větřík volnějších zásad, zde necítili hnutí malého člověka, který uplatňoval svou lidskou důstojnost, a třeba že se chyb dopouštěl a hříčkou mnohých nesvědomitých tlachalů se stával, přece jen jevil v jádře svého počínání zdravé hnutí, směřující k jeho duševnímu povznesení. To bylo Mezilesským cizí. Oni znali jen jednu zásadu: Pracovat, mlčet a trpět.

První pokusy Ondřejovy padaly do jejich duší jako hluchá ozvěna. Považovali ho za výstředního člověka, za mluvku, za člověka, jenž se fabrice chce mstít, protože tam nemá práce. Často odcházel Ondřej domů pozdě v noci, skřípě zuby a sám před sebou netaje, že bezvýsledně celý večer hovořil.

Ale přece jen po čase holá stráň duševního života Mezilesských, se které přívaly dlouholetých utrpení všechnu úrodnou prsť strhaly, počala jeviti slabé známky zeleně. Tu a onde zachytilo se trochu země, která poskytla útlé bylince potravy pro první zdar a stala se zároveň počátkem, na který by se mohlo zachycovati to, co přinášely myšlenky Ondřejovy. Ale Ondřej sám by byl nestačil k tomu, aby oplodnil jejich nitra a položil trvalý základ k budoucímu vývinu. Kdyby bývaly nedostavily se jiné okolnosti, které by Ondřeji pomohly, byla by těžce

konaná jeho setba zahynula nedostatkem půdy a vláhy. On sám cítil už únavu a omrzele ustával ve svých nájezdech.

Na ráz však jiskra jím položená našla výborné potravy. Na konci listopadu objevil se v Mezilesí exekutor, aby vymahal daně a přirážky. Nic nepomahaly prosby, ukazování na špatné výdělky a nepříznivý podzimek. Byli dlužni za minulý rok, čekalo se jim dost dlouho, a byl čas, aby povinnosti minulého roku vypořádali, neboť, nezaplatí-li letos něco, napřesrok za celá tři léta poplatky dluhované nezaplatí. V každém stavení něco zabaveno. Kde měli dvě kozy, jedna z nich, kde měli telátko, toto, jinde peřina či něco takového. Exekutor, všecek rozčepýřený, upocený, huboval a lál, že pro umíněnost lidí má takovou práci, a že jen ze vzdoru nechávají to k takovým koncům dojít. Do čtrnácti dnů bude mít strpení. Nezaplatí-li do čtrnácti dnů, přivede s sebou řezníky a obchodníky, a bude veřejná dražba.

V barácích viděli, že není žertů. Počítali, uvažovali a na konec se rozhodli, že tenhle týden celou mzdu dají na zaplacení poplatků a že budou brát všechno na dluh od Špice. Ať počká on. Někdo přece musí ustoupit. Jíst oni musí, a když peněz nemají, nemohou od nich žádati, aby celý týden byli o hladu.

Při sobotní výplatě objevil se pan Špic. Bezohledně postavil se u pokladny a maje v rukou arch s vypsanými pohledávkami dělníků, sahal po mzdě, každému ohlašuje, že tolik a tolik obnáší jeho dluh, a o tolik je nyní snížen. Napřed se někteří ozvali. Jak to bude s exekucí, ptali se, kdo tu zaplatí?

„Však vám úřadové hlavu nestrhnou," odbyl je pan Špic. Uvěřili mu. Jim to bylo lhostejno, kdo peníze bude mít v rukou. To věděli, že peníze při výplatách vlastně jen se v jejich dlaních ohřejí, a druhého dne že jsou jejich kapsy tak prázdné, jako před výplatou. A když Špic povídá, že jim úřadové hlavy nestrhnou, pak to jistě musí býti pravda. Vždyť kupec ví víc než oni a často má s úřady co dělat. —

Tentokrát bylo u Rozhorů líp než u druhých. Výplatu jim sice strhli celou, a Špic ještě přitom kysele prohodil, že nejmíň uplácejí, ale Ondřej přinesl domů celou mzdu za čtrnáct dní. Měl v lese padesát krejcarů denně a velmi málo z toho utratil. Jakoby od poslední návštěvy u Špice se mu hospoda zošklivila. Šetřil na krev a mlčky donášel domů, co vydělal, ponechávaje si nějaký krejcar na tabák nebo na čtvrťák kořalky, aby se mohl v lese ohřát. Rozhorová se proto s ním smiřovala, ačkoliv nikdy mu ve svém srdci neodpustila ztrátu, jakou k vůli němu utrpěli. Navrhovala nyní, aby poslal pro kořalku, ale Manča to rozhodně odmítla. Měli zabaveno telátko, na které tak dávno čekali, a aby snad Špic lhal, a o telátko přišli, to nemůže dopustit. Beztoho nebýt zabavení už by je prodala, aby zaplatila, co je povinna, a aby nakoupila potřebného šatstva.

Mrzutě se rozešli spat. Ondřej spal nyní na půdě v seně a často odtud hovořil s Tomášem i Mančou. Tomáš mluvil málo. Hlas mu selhával, sípal už, a nebylo mu rozuměti. Dnes přišel Ondřej ze své pochůzky ve vsi dřív než jindy a napadl Manču ještě bdící. Vyhoupl

se na přehradu a sedě tu obličejem do komůrky obráceným, pokuřoval a hovořil. Manča s přimhouřenýma očima odpovídala, a Tomáš, duse kašel, snažil se zachytit jejich rozhovor.

Dnes je z hovoru nejvíce plavka vyrušovala. Byla nepokojná, její oči jaksi divoce se pohybovaly. Přešlapovala, třásla se chvílemi, jakby chtěla zabučeti, zabručela nespokojeně, ale zase přestala. Když to dlouho trvalo, obrátil Ondřej po ní hlavu a pozoroval ji. Telátko stálo smutně vedle ní, věsíc hlavu a nejevíc obvyklou čilost.

„Všimla jsi si dnes dobře plavky?“ ptal se Ondřej po krátké přestávce.

„Vždyť jsem ji poklízela. Je ještě nepokojná?“

„Nelíbí se mi. Něco tomu zvířeti je. Třese se jako list. A tele také je smutné.“

„Pro Boha,“ lekla se Manča a rychle vyskočila. „Na večer bylo ještě telátko veselé.“ Přehodila kazajku a obratně se vyšplhala přes ohradu. Přistoupila k telátku a hladíc je, strkala je k vemeni. Ale telátko se ani nehnulo. Váhavě zastříhalo ušima a zase se sklopenou hlavou smutně stálo.

„Bude uhranuté,“ rozsoudila bojácně. „Běž, Ondřeji, pro starou Smutnou, ať sem hned jde podívat se na ně.“

Stará Smutná léčila dobytek i lidi. Tuze držela na uhranutí a zaříkávala starodávnými formulemi nemoci všeho druhu. Pro své umění požívala veliké důvěry u Mezilesských, kteří ji volali, kdykoliv někdo pomoci potřeboval. Ondřej ochotně oblekl kabát a šel. Zatím Manča laskala telátko i krávu. Vylezla na půdu a vybrala do náruče nejlepší, stranou uložené píce, aby plavce přilepšila. Ale co to, plavka k senu přičichla, ale ani stébla nevzala. Leknutí projelo údy Mančinými. Nestůně pouze telátko, ale stůně plavka. Ohromná úzkost zatřásla jejím nitrem. Hledajíc pomoci, běžela do síně a otevřevši příklop, slezla do přísklepí pro brambory. Chvatně se s nimi vrátila a krájejíc je na lístky, podávala plavce. Ta vzala jeden lístek do huby, ale upustila ho na zem a odvrátila hlavu stranou, přimykajíc smutně víčka.

Manča strnula. Ruce jí klesly, a zrak její se vytřeštil na zvíře. Brambory rozkutálely se z jejího klína, ale ona, jindy tolik opatrná na každý brambůrek, jakoby jich neviděla. Teď vidí, že je opravdu krávě zle. Jest to jen nepatrná choroba, kterou přechodí, či se to hlásí zkáza jejich? Přijít o krávu, přijdou o všechno. Barák je prodlužen, úrok nezaplacen, krejcaru není v domě, a kterak tedy budou živi? Byla však příliš utužena neztrácet hlavy v nehodách. Sotva nabrala dechu, přehoupla se opět přes ohradu a běžela do druhé světnice. Rozhorovi už spali, a babička chrápala na peci tak tvrdě jako malé dítě.

„Tatínku, vstávejte,“ volala určitě, klepajíc na stůl, aby snáze rodiče probudila.

„Nu, co je?“ ptal se zmateně, nemoha se probrati. Rozhorová mrzutě zahučela a stahovala k sobě peřinu.

„Kráva nám stůně a tele také. Poslala jsem pro tetu Smutnou. Pojďte tam, já se bojím, že o ně přijdeme.“

To hnulo oběma. Vyskočili a chvatně se oblékajíce, chvátali do chléva. Tam už bylo živo. Babka Smutná, které se obyčejně krátce teta říkalo, vešla právě s Ondřejem. Byla hubená, drobná babka, stále pohybující rty a spínající ruce.

„Co se stalo?“ ptala se rozespalá Rozhorová, mnouc si oči.

„Nu, podívejte se. Plavka stojí, třese se, přešlapuje a bučí. Telátko vedle ní stojí a taky je celé smutné. Přinesla jsem seno, nejlepší, jaké máme, přinesla jsem brambory, ale ani si jich nevšimla. Něco jí je. Nedopouštěj, Bože, nějakou nehodu.“ Slzy jí vyskočily do očí. Ale nerozplakala se. Byla na slzy tvrdá.

„Nic neplač, děvečko,“ začala Smutná chlácholivě a přistoupivši ke krávě, popleskala ji, ohmatala, obrátila hlavou k sobě, prohlížela oči, tlamu, vzala za uši i ocas a potom povážlivě zavrtěla hlavou.

„Toto je mi podivná věc,“ řekla důležitě. „Nikde nic znát, a přece jí něco je. Nespolkla nějaký hřebík?“

„Kde by k čemu takovému přišla? Jsem na ni tolik opatrná, sama všechno prohlížím a vím jistě, že nic nespolkla. Teď si vzpomínám, že už včera a předevčírem tak dobře nežrala. Otava je letos tuze špatná, a přece ji musíme skrmit. Mastila jsem jí však žrádlo otrubami a přilepšila, jak mohla.“

„Jen co je pravda, hledělas si kravičky vždycky tuze dobře,“ chválila babka. „Málo kde mají zvířata v takovém pořádku. Ale ono se mnohdy něco stane, že ani člověk neví, jak. Je taky možná, že ji někdo přehlídl. Zaříkám ji a nakouřím, a dá Pán Bůh, že bude zase dobře. Telátko je smutné od mámy. Až se kravičce ulehčí, i ono si poskočí. Skoč, děvečko, rozdělej trochu ohně, koření jsem si přinesla s sebou.“

Manča běžela do světnice rozdělat oheň, a babka začala zaříkávat. Vzdychala při tom, ukláněla se a zase hlavu vzhůru zvedala. Rozhorovi stáli při tom nábožně, majíce ruce jako k modlitbě sepjaté a veliká důvěra zračila se v jejich tvářích. Jistě bude lépe, když teta zaříká. Po chvíli bylo zaříkání skončeno, a babka, otřevši si tvář dlaní, začala vykládat, kde jakou chorobu u dobytčete našla, čím ji vyhnala a jak mnoho lidí zachránila. Poslouchali ji plni uctivé pozornosti, i Tomáš, jenž povstal a teď podepřen u zábradlí dychtivě naslouchal, jaké těžké případy povedlo se tetce uzdravit.

„Tuze, teta, kašlu,“ stěžoval si v náhlé důvěře. „K tomu jsem nastydl někde na krk, že nemohu mluvit.“

„Jarní sněhy ti poleví,“ slibovala babka vážně. „A proti kašli pošlu ti trochu jitrocele. Vař si ho a pij na noc. Ale koukej, ať při tom na žádného se nedíváš a ať držíš hrnek pravou rukou.“

Tomáš přikyvl, že dobře rozumí a rozveselen nadějí, že jarní sněhy mu pomohou, došoural se dál a pohladil plavku po tlamě. Koukla se naň a tlumeně zabučela.

„Mlč stará, mlč, my ti to zaženem,“ hovořila s ní teta. „Koukej, Manča už nese uhlí.“ Vyndala koření, hodila na rozpálené uhlí a počala plavku kouřit. Ta mhouřila oči, a telátko polekané kouřem zalezlo pod matku, roztahujíc bojácně své slabé nohy. Léčení trvalo chvíli,

a když bylo hotovo, babka sama vynesla uhlí, již jen slabě doutnající, ven a tu je přikryla kamenem.

„No, už bude dobře," povídala při svém návratu. „Teď na ni něco hoďte, aby se zapotila, a ráno bude žrát jako srnka."

Oddechli si všichni, nejvíc Manča. Běžela do přísklepí pro košík bramborů, aby hned vyrovnala léčební honorář. Babka bez nucení vzala dar a znovu opakujíc ujištění, že bude kravka ráno jako hřib zdravá, cupala tmavou nocí domů. Ostatní chvíli ještě ve chlévě postáli, prohodili to, či ono a potom uklidněni šli spat. Manča hodila na plavku svou duchnu, hubenou peřinu, a přikryla ji starými sukněmi. Bylo jí zima, ale její tělo nebylo zvyklé si hovět. Jen když plavka bude zdráva. Slyšela Tomáše těžce oddychovat, jak na chvíli usnul, a také Ondřej na půdě spokojeně spal. Dlouho uvažovala, co by si počali, kdyby o telátko přišli, sama sebe zkoumala, byla-li vždy dost opatrná při krmení zvířete, a teprve když nic nenašla, co by její svědomí znepokojovalo, přimykala oči.

Po půlnoci probudilo ji smutné, táhlé zabučení plavčino. Vyskočila a rozžehnuvši smolnici, naklonila se přes zábradlí. V téže chvíli se rozkřikla, až Tomáš i Ondřej se probudili.

„Pomozte, pomozte," volala Manča, drápajíc se přes zábradlí. „Ach, ukřižovaný Ježíši, ona pochází. Plavko, moje zlatá plavko, co je ti?" A náruživé zaštkání vydralo se jí z hrdla.

„Co se děje?" volal Ondřej, obratně seskakuje s půdy.

„Podívej se, podívej, ona už obrací oči v sloup. A telátko taky dokonává. Matko Boží, zachraň nás!"

Ondřej přeskočil za ní a ulekl se také. Plavka ležela, majíc nohy roztaženy, hlavu nazpět vyvrácenu, a její oči matně se přimykaly. Tele vedle ní leželo jak zabité a jen slabě pohybovalo povyplazeným jazykem.

„Je zle," zahučel Ondřej. „Musíme je zaříznout, abychom je mohli prodat."

„Ne, ne," křičela Manča zoufale. „Snad se jim uleví. Aspoň plavku ne. Vzbuď tatínka a maminku!"

Poslechl, a za okamžik přiběhl otec s matkou. Tato při oblékání hučela, že nemá celou noc pokoj, ale, když spatřila zvířata, zarazila se. Rozhora obcházel zvířata, ohmatával, shýbal se k ním a potom těžce povzdychnuv, obrátil se k Ondřeji.

„Přines nůž!" řekl těžce.

„Tatínku, počkejte aspoň chvilku, doskočím pro tetu, snad nám pomůže," prosila Manča úpěnlivě.

„Nůž, už pochází," křikl Rozhora. Ondřej, jako pravý lesák, měl stále ostrý nůž. Podal jej otci, a ten vší silou přejel přes hrdlo krávy. Ruce se mu třásly, a nemohl přetnout silné vazivo a chrupavky.

„Na, řež ty," podával zakrvácený nůž Ondřeji a třesa se, poodstoupil dál. Černá krev vylila se z rány, a zvíře sebou zaškubalo. Manča stiskla svou tvář do dlaní a skryla hlavu v koutku chléva. Rozhorová chvěla se jako zimou a vypouleným zrakem tkvěla na

dobytčatech. Tomáš, sotva začala téci krev, schoulil se na své lože a přikryl hlavu peřinou.

Ticho nastalo v chlévě. Vzlykot Mančin podobal se vzdálenému nářku. Louč líně plápolala, a její čmoudivý plamen vrhal nepokojné světlo po nízké prostoře. Venku se rozpršelo, a pleskot deště na kamenité zápraží truchlivě a jednotvárně zněl tmavou nocí.

„To jsme žebráci," řekl nemluvný Rozhora se svěšenou hlavou, a hluboký zármutek přikryl jeho bledou tvář.

„Manča byla na ni neopatrná," pronesla Rozhorová vášnivě. „Nikde dobytek nestůně, jenom nás takové neštěstí potká. Každý se spolehá na tátu a na mámu, a nic nedbá. A potom je z toho tohle."

„Proč jste nepřišla někdy vy také do chléva?" vybuchla Manča, a její tvář zalitá slzami byla plna zoufalé bolesti.

„Protože jsem musila celé dny dřít ve fabrice," vyčítala matka zlostně.

„Taky jsem tam chodila, a když jsem vás prosila, abyste někdy šla místo mne na trávu, abyste zůstala doma, říkala jste, že taková těžká práce pro vás není. A teď to já mám odnést? Až přijde řezník, ukáže se, kdo je toho vinen."

„No, jen na mě nekřič!" ohražovala se matka prudce. „Řezník tu ještě není, a kdo ví, budeme-li ho volat. Má nám dát za maso pár zlatých, to raději to sníme a něco prodáme."

„Musíme poslat pro řezníka," rozhodl Rozhora. „Snad dá dost, abychom si mohli koupit větší tele, abychom se dočkali své kravky. Ondřeji, mohl bys se pustit pro něho. Než bude den, vrátíš se. Budeme potom vědět, co počít."

Ondřej neodporoval. Cestu znal i po tmě a, ačkoliv do vesnice pro řezníka byly dvě hodiny, chvatně se oblékal. Neštěstí, které je potkalo, bylo příliš ohromující, než aby se byl lekal námahy. Hodiv si pytel přes hlavu a vzav kolík do ruky místo hole, vyšel ven do noci a deště, zachmuřeně přemítaje, jaké nové utrpení je očekává. Hořkost nashromážděná v něm za posledních měsíců tím neodbytněji se v něm osamělou a nevýslovně smutnou cestu zhušťovala a obracela myšlenky jeho k tomu, s čím se jeho nitro zabývalo. Před jeho očima jakby klusala příšera fabriky a chechtala se mu do tváře. Šel rázně, sklouzaje po omoklých kamenech a upadaje do kaluží. Ale byl by ochoten mezi propastmi se tlouci, jen kdyby mohl zardousit tu příšeru, jež bezcitně tu stála jako krvelačný nepřítel a vrah. —

Řezník nejevil mnoho chuti s ním jít v takovém ošklivém počasí. Sliboval, že přijde později, ve dne. Ale Ondřej zkrátka mu řekl, že potom nebude nikoho doma, a že jinak maso rozprodají po vsi. Dal si tedy říci a šel s ním, kašlaje cestou a stále hubuje na psí počasí. Vzal s sebou lucernu, kterou Ondřej nesl před ním, a chráně se deštníkem před deštěm, odpočíval chvílemi, poněvadž cesta stále stoupala. Z Ondřeje se kouřilo. Byl promoklý, upocený, a celé jeho tělo se chvělo námahou a nevyspáním. Ale co na tom. Je neděle, a odpočine si ve dne.

Dva, tři kohouti, které ve vsi někteří měli, kokrhali, když vcházeli do Mezilesí. Tu a tam v barácích se svítilo. Přivstali si na škatulky, aby rozmnožili své příjmy a použili neděle k udělání větší zásoby. V takovém počasí nikdo se do kostela neodvážil, poněvadž snadno mohl i zkušený v mlhách zablouditi a toulati se stezkami po vysočině celý den.

U Rozhorů také svítili. Rozhorová z dlouhé chvíle vařila snídani, okřikujíc babičku, jež čile volala po snídani. Zlobila se na muže, že nepopřeje doma nic užít a jen po penězích lakotí. Rozhora byl s Mančou v chlévě. Seděl na hromadě naklestěné ke stelivu chvoje a kouře, díval se strnule na ležící zvířata. Manča podepřena o stěnu, koukala se kamsi do prázdna. Jen někdy, když se její pohled svezl na plavku, zacukalo jí kolem rtů, a slza za slzou stékala z očí. Měla ta dobytčata tolik ráda, jakoby byla rozumnými tvory, a jejich náhlá, krutá smrt rozbolestnila ji víc než nenadálá ztráta majetku.

Když řezník vešel, zachvěla se a poodstoupila dál. Řezník pozdravil Rozhoru, odfoukl si z únavy a otřepával dešť.

„To je počasí!“ huboval nevrle. „Celé dny jen dešť a samý dešť. Co z nás takhle bude? Dole pod horami stojí ještě plno kup shnilé otavy, kterou nikdo nemůže sklízet. Bude zle o píci, a ta, co se sklidila, nebude stát za nic. Dobytek jí neužije, a mohou z toho být nemoci, jak u lidí, tak u dobytka. Vy jste taky přišli do škody? Nu, jaká pomoc, jinak to při hospodářství nejde. Jen aby bylo maso k potřebě. To víte, člověk za to mnoho dát nemůže. Každý na to ukazuje, že je to maso z nemocného hovada, a musí se to prodat pod ťukou nebo za ťatku.“

„Zadarmo to také nedám,“ řekl Rozhora tvrdě. „Rozprodá se to zde, a člověk aspoň něco z toho užije.“

„Ale, sousídku, já dám rád, co budu moci,“ vykrucoval se řezník, který často podobné obchody prováděl. „Ale napřed musím vidět, jaké to je. Vzal jsem s sebou nůž a podívám se dovnitř, jaké je maso. Pomozte mi dobytče na záda převalit. Tak! Hned budem hotovi.“

(Pokračování.)

JOSEF PAULÍK:

Slovinské písemnictví nové doby. (Dokončení.)

Dramatika.

V rozvoji slovinského písemnictví dramatického jest důležit rok 1876, kdy Jurčič napsal svého „Tugomira". Touto prací stanula dramatická musa ve službách národa a přispěla velmi k dalšímu rozkvětu, v čemž mnoho prospěla divadelní hra „Beríte Novice!" (Čtěte noviny!), již napsali Jurčič a Kersnik u příležitosti oslavy osmdesátých narozenin Bleiweissových. V brzku na to dostavil se Alešovec se svou komedií „Nemški neznajo" a Bilc se svým obrazem ze života „Slovenija oživljena". Slovincům nedostávalo se bohužel dostatečné příležitosti ke studiu nejrůznějších fásí společenských a životních: lesku dvorského, velikých dějinných událostí a bohatého prostředí. Počátek byl tedy podoben našemu — pouhé uznání, jež plynulo ze skromných řad národa. Základ ku dramatické literatuře slovinské dal Josef Jurčič. K cíli utvoření náležitého repertoaru vydávalo „Dramatično društvo" „Slovenskou Thalii" (1867), ve které do roku 1892 vyšlo padesát svazků, ponejvíce překladů. Původní hry ve sbírce této jsou: zmíněné již „Beríte Novice!", „Gorenjski slavček", „Kje je meja", „Nemški ne znajo", „Roža", „Slovenija oživljena", „Teharski plemiči" a „Veronika Deseniška".

Na poli dramatické poesie slovinské nejvíce vynikli Jurčič (Veroniška Deseniška a Tugomer,*) Beríte novice), Vošnjak (Lepa Vida), dr. Dragan (Svoji k svojim), Funtek (Teharski plemiči a Gospod s Preseka) a Medved (Kacijanar, Ostrovrhar). Jurčič, Funtek a Medved čerpali látku ku svým dramatickým spisům z historie, Vošnjak přidržuje se společenských událostí. Význam vzdělavací má Zavrtnikova hra „Loterist".

Při této příležitosti nebude myslím od místa, zmíníme-li se o začátcích slovinského divadla. Byly podobny našim. Boje se scenou německou, zákazy, prosby, žádosti a zase zákazy. Dne 15. listopadu 1866 sešli se k poradě někteří vlastenci slovinští v Lublani, aby pohovořili o základu ku slovinskému divadlu. Nárys stanov sestavil J. Starè, a potvrzení dostalo se jim v březnu 1867. Družstvo mělo v úmyslu vydávati divadelní hry, zříditi dramatickou školu, pořádati divadelní hry. K účelu tomu žádalo družstvo o propůjčení místností v zemském divadle. Zemský výbor oznámil družstvu (1868), že smí hráti v zemském divadle každého měsíce jednou, za to však povinno bude německému podnikateli vyplatiti polovinu příjmu toho dne, o kterémž představení pořádáno. Odbor nabídku tu nepřijal, ale přednesl záležitost obecnímu

---

*) vyšel také v překladu českém od Jos. Penížka ve „Slov. Divadle". Jičín 1883.

sboru, který ji — zamítl. Představení divadelní odbývala se tedy v rocích 1867—1868 v čitalnici. Roku 1869 obdržel odbor povolení hráti jednou měsíčně v zemském divadle, a již 10. října 1869 dávána první divadelní hra „Inserát". Téhož roku složil dr. Valentin Zarnik u zemského výboru krajinského jménem podpory k účelům divadelním 1600 zl. Z této dostalo se ceny za původní operetu „Gorenjskij slavček" (slova od Pesjakové) skladateli Ant. Foersterovi. Roku 1870—1871 ustanovil zemský výbor Družstvu peněžní podporu a dovolil mu hráti třikráte v měsíci. Dosud dařilo se Družstvu dosti dobře, a hlavní zásluhu o zdar měli Petr Graselli a Josef Nolli, nynější spolupracovníci „Slov. Naroda". Dramatické družstvo mělo právo ke všem sedadlům v zemském divadle; avšak k ložím nikoliv. Ty byly patrně pro Slovince ještě příliš velikým přepychem. V době 1871—1872 dostalo se Družstvu povolení ku čtyřem hrám v měsíci: dvě neděle a dva všední dny. O rok později dostalo se Družstvu zemské podpory 2400 zl., a bylo vypraveno ve dvou letech 34 představení. Roku 1873 byla slovinská představení slaběji navštěvována, a nastala pro družstvo krise, tak že vlastenci musili dobrovolnými sbírkami pomáhati z tísně.

V době 1874—1875 ztraceno mnoho dobrých sil, avšak vypraveno přece 30 představení. Angažováno bylo 6 sil; některým placeny gáže. Osmnáct sil hrálo — zadarmo. Zemský výbor poskytoval po několik roků odškodné za neupotřebených 13 loží. Roku 1878 snížil zemský výbor krajinský podporu se 2000 zl. na 1000 zl. a zasadil tím smrtelnou ránu slovinskému divadlu. Družstvo počalo práci znovu, a to s dilettanty, a získalo tak nových sil. R. 1880 hrálo se pouze třiktáte, od roku 1880—1886 — 58kráte. V roce 1883 povolil zemský výbor opět jen dvě představení měsíčně s dodatkem, aby se Družstvo vždy měsíc napřed dorozumělo se ředitelstvím německého divadla, dříve nežli se obrátí k zemskému výboru. Mezitím dne 17. února 1887 vyhořelo zemské divadlo lublaňské, a slovinská představení odbývala se v čitalnici, kde si Družstvo nákladem 3000 zl. postavilo jeviště. Zde dávány divadelní hry, a představení tato byla jaksi obrozením dramatického umění slovinského.

Dosud pomáhalo si Družstvo překlady z cizích literatur, od té doby však pokoušeli se různí spisovatelé upravovati domácí látku pro divadlo. Ivan Borštnik zdramatisoval Tavčarovu novelu „Otok in struga" v činohru o čtyřech dějstvích, která byla často dávána. Roku 1889 hrány byly původní veselohry Vošnjakovy „Pene", „Svoji k svojim" a „Ministrovo pismo". V roce 1890 dávala se poprvé Borštnikova národní hra „Stari Ilija", roku 1891 dramatický žert téhož spisovatele „Ni moj okus". Roku 1892 dávána opera „Troubadour" v chorvatském, opera „Puščavnikov zvonček" (Poustevníkův zvonek) v českém jazyku.

Po nejrůznějších obtížích postaveno v Lublani podle plánů Hrázského a Hrubého roku 1892 divadlo nové nákladem země, obce lublaňské a Kraňské záložny. Dramatickému družstvu povoleno hráti dvakráte týdně. Lože pak přiděleny zvláště pro slovinská a zvláště pro německá představení. Nové divadlo otevřeno dne 29. září 1892 Jurčičovou činohrou „Veronika Deseniška".

Povídka a román.

V oboru tomto učinila slovinská literatura právě jako v poesii za posledních třicet let značný pokrok. Co se týče směru realistického v prose slovinské, razil mu cestu hlavně Lavoslav Gorenjec-Podgoričan. On také stojí dosud v čele prosaistů slovinských, jsa jaksi pojitelem doby Bleiweissovy a Stritarovy. K Podgoričanu druží se Josef Ogrinec. Tak jako u jiných národů, u nichž vývoj literatury dál se pravidelným postupem, tak také u Slovinců následoval po romantismu realism, jejž ustálili hlavně Levstik a Jurčič. Slovinský realism čerpal osnovy nejdříve v životě prostého lidu, načež sáhl i do středních i nižších stavů. Ani Slovinci nemohli se ubrániti vlivu obecného stavu socialního; v nejnovějším čase čerpají povídkáři slovinští látku svou i ze hnutí sociálního, o čemž podávají důkazy hlavně Govekar, Ivo Trošt a Sovran.

Pajkova „Zora" nemohla ještě poukázati na řadu vynikajících prací z oboru povídky a románu, neboť její spolupracovníci byli většinou v začátcích. Silnější pracovníci shromáždili se kolem Stritarova „Zvonu" (roku 1870); tehdy vystoupil v popředí Jurčič, Levstik, Ogrinec, dr. Tavčar, Danilo a M. Pleteršnik.

Pozdějším založením „Lubl. Zvonu" a Trstenjakova „Kresu" otevřelo se povídce obšírné pole, a tím také nadešla pro slovinskou prosu doba klassická. Z vynikajících prosaistů „Kresu" dlužno vytknouti Antonína Kodera a Pavlinu Pajkovu. Čilými spolupracovníky „Kresu" v oboru tom jsou též dr. Stojan a Bartel.

Když v letech šedesátých zavedením ústavy počaly se zřizovati čitalnice a jiná literární družstva, počal se i u Slovinců rozvíjeti spolkový a politický život. Slovincům vzrůstal vzdělaný stav střední, a tím bylo skytáno literatuře dosti látky pro socialní a politický román. Slovinci vstoupili do salonu a parlamentu. V saloně dovedl se obratně pohybovati J. Kersnik a z něho vyvinul se také nejlepší slovinský spisovatel z oboru románu společenského. K němu přidružil se Josef Starè a jiní. Politická činnost přiměla dr. J. Vošnjaka, že napsal povídku „Pobratimi", obraz z národního probuzení štýrských Slovinců. Na témže poli pohybuje se Kersnik se svým „Agitatorem", jenž jest druhým dílem románu „Cyclamen".

Slovinští spisovatelé všímají si též pilně románu historického, a nejvýznačnějším zástupcem v oboru tom jest dr. Detela. Všech vážných dob v historii Slovinců bylo ve směru tom upotřebeno: doby cyrillomethodějské (Jurčič), doby celjských hrabat (Detela), doby protestantské (Jurčič, dr. Tavčar, Koder, Podgoričan), doby francouzské revoluce (Jurčič, Bartel), roku osmačtyřicátého (Podravski, Ivo Trošt), roku 1859 (J. Starè) výpravy do Mexika atd. Také okupace Bosny a Hercegoviny dodala mnoho látky různým spisovatelům. Mnozí váží látku ku svým povídkám z jedněch a těchže krajů vlasti slovinské. Tak libuje si Trdina mezi Gorjanci, Dolensko proslulo ve spisech Jurčičových a Podgoričanových. Život lidu na Gorensku popsali Koder a dr. Tavčar,

na Notransku Trošt, Tersťany a okolí Terstu vylíčila Marica. Nejméně povídek napsáno ze života Slovinců štýrských a gorických.

Románů ze života umělců Slovinci dosud nemají, ač některé novelly obírají se i tímto předmětem (Kersnik, Govekar a Marica). Satirické práce napsali Ivan Cankar-Trošan a Murnik.

Sborníky, v nichž nacházejí se překlady ze slovanských a jiných jazyků, ale i původní spisy obsahu vzdělávacího, jsou Krajčova „Biblioteka“, Trstenjakova „Knjižnica“ a podniky Gabrščekovy.

Tolik o širším významu slovinské povídky a románu. Pokud těsný rámec této stati dovolí, zmíníme se blíže ještě o některých čelnějších spisovatelích v oboru tomto.

Jak již výše uvedeno, patří Lavoslavu Gorenjci-Podgoričanu (1840—1886) v povídce přední místo. Psal současně s Janežičem a Levstikem nejdříve do „Glasnika“, pak do „Danice“ ponejvíce povídky ze života národního, jichž napsal celou řadu. Hlavní jeho zásluhou jest obohacení literatury slovinské mnohými překlady z jazyků slovanských, hlavně z českého, ruského a polského. Z českého jazyka přeložil mnoho od Václava Štulce, J. E. Vocela, Chocholouška a Hálka. Cenné jsou též jeho životopisy Fr. Lad. Riegra a Jaroslava Čermáka, jakož i jiných gigantů slovanských. Podgoričan zemřel jako farář v Adlešicích.

Josef Ogrinec (1844—1870) z Podgorje u Kamniku. Ogrinec jest vzhledem ku svému samorostlému humoru oblíben nejen mezi vzdělanci, ale i u prostého lidu. Pramen, ze kterého vážil látku ku svým čelným povídkám, byl jeho dům; matka jeho znala mnoho národních písní a pověstí, a sedláci rádi chodili do chaty Medvedovy (tak se rodný dům Ogrincův jmenoval), kdež po domácku vyprávěli, co věděli a znali. Povídky své vysílal Ogrinec velmi rychle do světa. Tak vznikly jeho klassické „Obrazi iz narave“, „Kos“ a „Lipa“, v nichž se obráží nejlépe humor Ogrincův. Přednosti jeho dikce patrny jsou také v povídkách „Malomeška prigodbica“ a „Žila premogova“. Z humoristických povídek uvésti dlužno „Ureh tretjikrat ženin“ a „Eden dan ženin“. Prostému lidu věnovány povídky „Lesena noga“, „Največji revež“, „Solnce in senca“, „Čegava bo?“, „Čast in sramota“. Také Ogrincovy historické spisy z časů pokřestění Slovinců jsou dobré. V „Domu in svetu“ otiskl celou řadu menších svých prací.

Prostému lidu napsal mnoho povídek také Josef Podmilšak (1845—1874), z nichž nejcennější jsou „Sabinka, slovenska junakinja“ a „Žalost in veselje“.

Josef Jurčič (1824—1881) tvoří a bude tvořiti ještě dlouho sbírku nejlepšího slovinského čtení. Povídky a romány jeho vzaty jsou ponejvíce ze života lidu a nesou v každém ohledu známku svědomitého názoru a hlubokého vzdělání. Plodnost jeho byla na poměry slovinské veliká. Jeho povídky a romány vyšly v desíti svazcích. Jurčič patří k nejlepším a nejprohloubenějším spisovatelům slovinským nové doby. Studoval na gymnasiu v Lublani za trudných poměrů životních. V osmé třídě unikl šťastně nebezpečí. Bylť vydal s Celestinem a Marnem almanach „Slovenskou Vílu“. Pro povídku jeho „Jurij Kobila“ byl kárán

tehdejšími professory Bleiweissem a Janežičem. Rady a napomínání však nepomohly. Roku 1865 odešel Jurčič do Vídně, aby studoval klassickou filologii; tam zažil mnoho strádání a bědy. Roku 1878 vrátil se do Mariboru k Tomšičovi a byl spolupracovníkem „Slov. Naroda", pomáhal též Stritarovi ve „Zvonu" a spolupůsobil v siseckém „Zatočniku" a v „Südslavische Correspondenz", načež převzal sám redakci „Slov. Naroda" a s ním přesídlil roku 1872 do Lublaně, kdež zemřel 3. máje 1881.

Jurčič byl miláčkem svého osmdesátiletého děda, který mu vypravoval o různých příhodách v bojích s Turky a Francouzi, o chorvatských podloudnících, o někdejších poustevnících a mniších, a takovým způsobem probudil zájem o literární tvorbu v malém svém vnuku. Jako žák čtvrté latinské otiskl Jurčič vypravování pod názvem „Spomini na deda". Tenkráte četl náruživě spisy Waltera Scotta a předsevzal si býti národu svému spisovatelem téhož významu. S počátku psal Jurčič slovinské národní pohádky. Povídku „Jurij Kozjak" napsal, jsa v sedmé třídě latinské, a Družba sv. Mohora odměnila ji cenou 100 zl. Krásné, národním duchem líčené obyčeje, popisy známých krajů Dolenska, tiché kláštery, kostel Matky Boží na Muljavě líbily se národu slovinskému tak, že povídky Jurčičovy vycházely nákladem po 2500 výtiscích. Na slovinské poměry veliká cifra! Těmito povídkami seznámil se Jurčič s Janežičem, jenž jej od té doby hmotně podporoval. Ze spisů Jurčičových vyjímáme: „Domen", „Tihotapec", „Moč in pravica", „Golida", „Grad Rojinje", „Ponarejeni bankovci"; z historických povídek: „Hči mestnega sodnika", „Klošterski žolnir", „Sin kmetskega cesarja", „Erazem Tattenbach", „Slovenski svetec in učitelj". Z románů vynikají: „Deseti brat", „Med dvema stoloma", „Doktor Zober", „Lepa Vida", „Cvet in sad",*) „Rokovnjači". Jurčič pracoval mnoho, jak již výše uvedeno, také v dramatice, a jako žurnalista zachovává si čestné místo v literatuře slovinské. Činností svou žurnalistickou, napsav na sta úvodních článků vyžadujících všestranných vědomostí, dále svou tvorbou básnickou, svým vynikajícím postavením jako spisovatel četných povídek a románů i divadelních her získal si Jurčič nehynoucích zásluh o svůj národ, který mu přiznává prvenství v celé literatuře slovinské za posledních dob.

Soupeřem Jurčičovým, pokud se týče širšího uplatnění ve slovinské prose, jest Janko Kersnik. Narodil se roku 1852 na Brdu a zemřel jako notář tamže v roce 1897. Největší vliv na jeho tvůrčí talent měl prof. Levec. Roku 1866 byl otec Kersnikův přesazen za okresního soudce do Zatičiny na Dolensku. Tam žil 77letý Ondřej Pajk, jehož „Vzpomínky starého Slovince" vydal Jurčič, tam žil Ant. Tomšič, pozdější redaktor „Slov. Naroda" i jiní vlastenci slovinští. Tam vznikly Kersnikovy malé obrázky ze života lidu „Ponkrčev oče", „Rojenice", „Kmetska smrt" a „Kolesarjeva snubitev". Vedle těchto napsal Kersnik obsáhlejší práce, hlavně pak společenské romány „Na Žerinjah", „Lu-

*) přeložen do češtiny pod názvem „V rozkvětu života" 1900 u Edvarda Beauforta.

terski ludje", „Cyclamen", „Agitator", „Gospod Janez", „Testament", „Rošlin in Vrjanko", „Jara gospoda", „Očetov greh". Tento poslední jest nejlepší prací Kersnikovou. Kersnik byl vždy neúmorně pilen. Odpočinku, jaký mu skýtala úřední služba, upotřebil vždy ku psaní a práci národní. Pokud se směru jeho týče, byl realistou v nejčistším významu slova. U něho nenacházíme oněch ideálních, sentimentálních mladíků, nevidíme dívek jako z vosku uhnětených, jež se obracejí jako na šňůrkách, postavy Kersnikovy jsou vždy živé a pravdivé. Čtenář vidí před sebou společnost národní v malých městech slovinských. Kersnikovi sedláci se neperou, a zbytečně nemluví, jsou sice drsní a neohrabaní, ale mají srdce a prozrazují bystrý rozum. Kersnikův prostý člověk podroben jest také náruživostem, ale chování jeho jest přirozenější a přiměјší nežli kde jinde.

Josef Starè narodil se 1842 v Lublani. Vychován byl ve Rěce a určen byl pro obchod. Ale Starè opustil obchodní vědy a ukončil roku 1862 s výborným prospěchem školu střední. Za pobytu ve Rěce působili naň Trdina a Mažuranić. Universitu absolvoval v Praze (1862 až 1866), načež působil na gymnasiích v Osijeku, Požeze, Varaždíně a Zahřebu. Byl ředitelem gymnasia v Belovaru a opět v Zahřebu. Ze druhé své vlasti (Chorvatska) zasílal dlouhá léta do „Ljub. Zvonu" zajímavá „Pisma iz Zagreba". Byl také spolupracovníkem „Slovana". Z jeho spisů uvádíme povídky „Vinko", „Prvi sneg", „Vanda", „Zadruga", „Koline" a „Lisjakova hči". Vedle „Vandy" jest „Lisjakova hči" nejlepší povídkou Starèho. Děj prací spisovatelových pohybuje se v mezích maloměstského života. Některé episody v jeho povídkách odehrávají se na Slovinsku, některé v Chorvatsku. Do Terstu a Italie uvádí nás v povídce „Vanda". Styl Starèho jest plynný, děj přirozený, význam psychologický náležitě opodstatněn.

Velmi plodným spisovatelem slovinským jest dr. Ivan Tavčar. Vytýkají mu sice, že ve svých pracích zabřídá někdy do romantismu, ale, pokud jsme postřehli, stává se to ponejvíce ve spisech historických. A z historie slovinské napsal mnoho povídek. Sám o tom praví: „Byl jsem mlád, ba ještě dítě, a již jsem náruživě miloval ty staré zdi; sám jsem ani nevěděl, proč jsem se tak pachtil a zmíral po seznání starých hradů." Dr. Ivan Tavčar narodil se roku 1851 v Poljanách a jest nyní advokátem v Lublani. Jeho činnost jest rozsáhlá i v politickém ohledu; nás zajímá pouze jako spisovatel. Nejzdařilejší jeho práce jsou „Slike iz loškega pogorja",*) jež vynikají samorostlým národním humorem, a popisy jednotlivých osob jsou drasticky líčeny. Z romantických povídek Tavčarových uvádíme „Gospa Amalija", „Gospod Ciril". Velmi zdařilá jest též povídka „Ivan Slavelj", ač jest jí romantism poněkud na závadu. Povídka „Otok in struga" byla zdramatisována. Tavčar vyniká také jako spisovatel historický a napsal v oboru tom celou řadu pěkných povídek, z nichž vyjímáme: „Kuzovci", „Tiberius Pannonicus", „Vita vitae meae", „Janez Solnce" (ve „Slovanu" 1886). Z tendenčních jeho prací uvádíme ještě román „Mrtva srca" a vypravování „V Zali",

---

*) vyjdou v brzku ve „Výboru novell" dra Tavčara v překladě českém.

kteréžto jest kytkou povídek, jež vypravuje lovecká družina. Tavčarovy spisy vyšly souborně doposud ve čtyřech objemných svazcích.

Vrstevníkem Tavčarovým jest Antonín Koder (Liberius). Koder jest básníkem, prosaistou i žurnalistou zároveň, poučuje prostý lid svými spisy, jež vydává „Družba sv. Mohora". Popisuje rád originelní postavy sedláků na Gorensku. O tom svědčí nejlépe povídky „Stari Grivar", „Vizenčar", „Na Višavi", „Oreharjev Blaž", „V gorskem zakotju". Z románu jeho jmenujeme „Marjetica", „Zvezdana", „Luteranci" a „Kmetski triumvirat". Koder byl nejhorlivějším spolupracovníkem „Kresu" a dlouholetým žurnalistou „Slov. Narodu". Nyní jest přednostou poštovního úřadu v Bregenci (nádraží).

Prostému i vzdělanému lidu slovinskému píše dr. Frant. Detela. Narozen 1850 v Moravčách, býval professorem ve Víd. Nov. Městě, nyní jest ředitelem středních škol v Novém Městě v Krajině. Napsal povídky „Prihajač" a „Gospod Lisec", humoresku „Kislo grodje". Hlavním oborem Detelovým jest historický román. Popsal zejména dějiny a život celjských hrabat, jakož i jich styky s rodinami vladařskými. O tom svědčí nejlépe romány „Veliki grof" a „Pegam in Lambergar". Historické romány Detelovy cení se jako nejlepší.

Pavlina Pajkova osiřela již v šestém roce, načež se dostala ku svému strýci Matěji Doljaku, županu a poslanci v gorickém zemském sněmu. Do jeho domu přicházeli s jinými vynikajícími vlastenci i dr. Lavrič a Klavžar. Pajkova počala se pilně učiti slovinčině — bylať dříve Vlaškou — a již roku 1872 nacházíme v „Soči" první její práce „Ženska v rodbini" a „Prva ljubezen". Pajkova vyniká vedle své rozsáhlé činnosti literární v povídce a románu i svými vzletnými básněmi, o čemž svědčí její sbírka „Materni glasovi" a epická báseň „Ranjeni Črnogorec" napsaná k obrazu Čermákovu, dále „Prvi križ na turskem polju". Ačkoliv se počala učiti slovinčině teprve v Gorici, byvši v útlém věku vychována vlašsky, jest jazyk její ve spisech dosti hladký. Přesídlivši se do Mariboru, chopila se spisovatelství úsilovněji, majíc zároveň příležitost poznati společenský život tamní. Z četných její spisů uvádíme „Odlomki ženskega življenja", „Blagodejna zvezdica", „Roka in srcé", „Mačeha", „Pripovednik v sili", „Arabela" (jejíž vznik datuje se do pobytu Pajkové v Brně, kdež žila se svým manželem), dále „Najdenec", „Obljuba", „Roman starega samca", „Planinska idila", „Spomini tete Klare" a j. Plodná spisovatelka ve své více než čtvrtstoleté činnosti podala Slovincům mnoho tvoreb, jež prozrazují nadání, pílí, věrnost, samostatnost myšlenky, střízlivý názor o životě a potřebách slovinského národa. V povídkách jejích zastoupeny jsou všechny vrstvy a stavy společenské. Zástupkyně jejího pohlaví jsou vždy hrdé a sebevědomé. Spisovatelka hájí své názory s rozhodností, řídkou mezi ženami. Pajkova narodila se v Pavii roku 1854 a zemřela v červnu minulého roku. Podrobný životopis a literární činnost přinesl „Slov. Narod".

V jiném, neméně pěkném směru, působí Marica Nadliškova (1869), spisovatelka bystrého nadání. Svým článkem „Narodno ženstvo" probudila ženy slovinské k národní práci. Její heslo v ohledu tom zní: „Pomagajte i Vê gospé in gospodične zatiranemu našemu narodu!

Govorite med seboj naš lepo doneči jezik in vplivajte na moža in deco!" Spisovatelská její činnost věnována jest životu kolem moře jaderského. Ze spisů její uvádíme: „Na obali", „Sirota", „Iz življenja mlade umetnice", „Strte peruti", „Moja prijateljica" a j. Spisovatelka jsouc učitelkou rediguje zároveň „Slovénku", která svým živým zájmem o národní otázky a rozhodným zastupováním svých názorů dobyla si čestného jména ve slovinském písemnictví. Nadliškova putuje ráda po slovinských krajinách a své dojmy z cest ukládá v listech nadepsaných „V počitnicah" (Slov. Svet).

V rozkvětu slovinské literatury zaujímá Fran Govekar (1871) vynikající místo, neboť se stal předbojníkem školy nových proudů. Realism, jejž počal u Slovinců pěstovati Jurčič, a jejž i jiní spisovatelé jako Tavčar, Kersnik a Starè šířili, rozvinul Govekar takřka až k naturalismu. Učitelem Govekarovým byl Kersnik, při čemž pomáhaly spisovateli i moderní spisy francouzské (Zola, Maupassant) a vlašské. Govekar jest krajním realistou a z toho, jak praveno, přechází často k naturalismu, neboť smyslnost jest hlavním činitelem v jeho spisech. On si předsevzal bičovati společenské bahno a t. zv. „obílené hroby". V předmluvě, ku své sbírce novell „O te ženske" praví, „že si napsal na svůj prapor pravdu a skutečnost v pěkné umělecké formě". Pokud se týče techniky, jest patrno, že spisovatel v mnohém učil se u Francouzů, vynikáť pěknou a poutavou dikcí. Jen tu a tam patrny jsou ještě nedostatky psychických podkladů, které však vzhledem ku mládí a nadání spisovatelovu zajisté záhy zmizí. Z dosavadních jeho spisů, pokud jsme mohli zaznamenati, uvádíme: „Na božični večer", „Stankov roman", zmíněnou již sbírku „O te ženske", „Rodoljubje in ljubezen" a „V krvi". Fran Govekar narodil se na Igu u Lublaně a odbyv studia gymnasijní, stal se spolupracovníkem „Vesny".

Humor slovinský pěstuje Radoslav Murnik a vynikl pracemi „V šesti" a „Groga in drugi". Mnoho spisů poučných a historických vydal Ivo Trošt. Jeho povídky „Pokrcljeva ura", „Očetova tajnost", „Med valovi življenja", „Selanov zet" odehrávají se ponejvíce na Notransku a v Tersti, sáhajíce až na půdu italskou. Styky živlu slovinského s vlašským podaly mu mnoho látky ku pěkným episodám. Rovněž v oboru vzdělavacím napsal Trošt řadu prací, z nichž vyjímáme „Temni oblaki", s kterouž přistoupil Trošt mezi spisovatele „Matice Slovenské".

Uvedeme-li konečně ještě dra. Jakuba Sketa, Ant. Bartela, dra. Josefa Vošnjaka, kterýžto hlavně v dramatických spisech vyniká, a jehož román „Pobratimi" vzbudil v letech sedmdesátých ve Štýrsku silné proudění národní, dále Františka Jakliče, jenž podal ve svých povídkách cenné ukázky ze života lidu, Petra Bohince, jenž vynikl hlavně svými črtami a humoreskami, Alfonse Pirce, Iga Kaše, jenž psal časté feuilletony do „Politik" a „Reformy" a vydal zdařilé „Dalmatinske povesti", v nichž překrásné jsou popisy krajin a přírody, Rajka Peruška s jeho zajímavými črtami ze života a utrpení jižních Slovanů, Podlimbarského a Valentina Bernika, vyčerpali jsme řadu novodobých prosaistů slovinských.

K vůli úplnosti nelze nám nezmíniti se o třech institucích, jichž eminentně záslužná činnost znamená rozkvět celé literatury slovinské. Jsou to „Matica slovenska“, „Družba sv. Cirila a Metoda“ a „Družba sv. Mohorja“.

Již Martin Slomšek zamýšlel Slovincům založiti „Matici“, která by vydávala poučné knihy, ale vláda družstvo takové nepovolila. Vlastenci slovinšti však neochabli, a dr. Lovro Toman publikoval v „Novicích“ (1863) nové provolání. Ještě téhož roku přihlásilo se čtyřicet štýrských Slovinců s nabídkou, že jsou ochotni věnovati k témuž účelu každý po 50 zl., aby zároveň uctili tím tisíciletou památku sv. Cyrilla a Methoděje. Provolání tehdejší podepsali dr. J. Sernec, Jos. Šuman, J. Majciger a E. Chocholoušek. Do prozatímného odboru zvoleni byli vynikající mužové, a stanovy potvrzeny 4. února 1864. Jmění „Matice“ vzrostlo v prvém desítiletí na 61.000 zl., k čemuž přispěl dr. Toman 10.000 zl., M. Debeljak 8000 zl., Kranjská spořitelna 3000 zl., biskup Štrossmayer a děkan Rozman po 1000 zl. „Matica“ vydala v prvním desítiletí „Letopis“, dále Trdinovy „Dějiny slovinského národa“, knihy zeměpisné o Štýrsku, Korutanech a Krajině, „Slovanstvo“ (Majciger, Pleteršnik a Raič), knihy přírodopisné (Tušek, Erjavec), básně Vodnikovy, „Různé spisy“ Koseského, slovník českého jazyka a j.

V druhém desítiletí (1874—1884), kdy měla měla „Matica“ za předsednictví dra. J. Bleiweisse a P. Graselliho 1005 členů, vydala Koseského překlady Danteovy „Božské komedie“. V oboru povídek působil L. Gorenjec, národopis a bájesloví pěstoval J. Navratil, k němuž přidružil se Fr. Hubad popisem slovinských zvyků a obyčejů, jakož i dr. Pajk. Jazykoslovím obírali se Trstenjak, Valjavec, Wiesthaler, Erjavec a Šuman; dějiny byly dobře zastoupeny Šukljem, Steklasou, Rutarjem, Verhovcem, dr. Kosem a Parapatem. O ruských poměrech psal Štifter. V přírodovědě pracovali dr. Samec, Senekovič a Schreiner; filosofii pěstovali J. Pajk a Fr. Podgornik. „Matica“ vydala Marnův slovník chorvatského jazyka*) a „Letopis“, v němž snesli své práce Pleteršnik, Bleiweiss, Levec a Lah.

V třetím desítiletí (1885—1895) měla „Matica“ za předsednictví dr. Josefa Poklukara, prof. Marna a prof. Fr. Levce — 6 čestných, 316 řádných a 1084 přispívajících členů, v roce 1894 však již 2228 přispívajících členů. Jmění „Matice“ obnášelo 58.000 zl. V „Letopise“ publikovány vědecké a poučné spisy, jež řídili prof. Fr. Levec, dr. Požar a A. Bertel. Jsou v nich zastoupena různá odvětví: Dějiny (J. Apih, A. Fekonja, A. Koblar, dr. Fr. Kos, A. Raič, S. Rutar, J. Steklasa, Vrhovec). Jazykosloví a národopis pěstovali J. Barlè, dr. Murko, J. Navratil, Obalovič, dr. Oblak, Perušek, dr. Simonič, L. Pintar, dr. Štrekelj. Rozpravy Oblakovy a Štrekeljovy mohou býti chloubou i prvních kulturních národů; filosofii zastupovali dr. Lampe, mravouku J. Šubić.

Vedle „Letopisů“ vydávány různé spisy, jako „Ljubljanski meščanje“, „Zgodovina Novega mesta“. Veliké obliby došla Apihova kniha

*) My dosud žádného nemáme!

„Slovinci a rok 1848“, napsaná na podkladu nových různých směrů, objasňujíc zároveň v mnohém památný onen rok. „Dušesloví“ Lampeovo postavilo Slovince na pevný základ v tomto oboru, ač věda tato velmi zvolna pokračuje v ujařmené větvi slovinské, jež nemá dosud vlastní university, a jíž i tato všemožně jest odpírána. Štrekeljovo vydání národních písní slovinských jest úctyhodnou sestrou v téže době vzniklého vydání písní chorvatských, jež vydala „Matica Hrvatska“.

Slovinské literatuře a dějinám posvětili svoje práce Wiesthaler (Vodnikovy sebrané spisy) a dr. Karel Glaser, obsáhlým a velecenným dílem „Zgodovina slovenskega slovstva“, z něhož pro tuto stať často čerpáno. Rovněž starala se „Matica“ o vydání učebnic českého jazyka. Pro širší obecenstvo vydávána „Zabavna Knjižica“, jež přináší převody vynikajících slovanských spisovatelů, vedle prací původních. „Matica slovenska“ založila fond „Jurčič-Tomšičův“, z něhož dostává se podpor spisovatelům původních prací literárních. Vlastenec Ant. Knez ustanovil „Matici“ universální dědičkou svého jmění obnášejícího 30.514 zl. s dovětkem, aby z částky této odměňovány byly zábavné a poučné knihy, sepsané v duchu čistě národním a svobodomyslném.

Družba sv. Cirila a Metoda měla podle „Věstníku“ vydaného roku 1898 odborů 134 s 11.215 členy. Družstvo toto udržuje dětské zahrádky, soukromou školu u sv. Jana v Tersti, slovinskou pětitřídní školu sv. Jakuba v Tersti (s právem veřejnosti), dvoutřídní dívčí školu tamtéž, jednotřídní školu u sv. Ruperta ve Velikovcích, pětitřídní školu družstva „Sloga“ v Gorici. Roční vydání tohoto blahodárného a na nejšlechetnějších základech spočívajícího spolku obnáší přes 20.000 zl. Družstvo sv. Cirila a Metoda vydává také knihovnu, v níž vyšlo dosud 11 svazků.

Družba sv. Mohora. I tento spolek založen byl Slomškem, jenž byl kanovníkem a školním inspektorem v Šent Andraši v Korutanech. Prvý krok k uskutečnění podniku toho byl sice vládou zamítnut, avšak již v roce 1853 dostalo se mu žádoucího povolení a jména „Društvo sv. Mohora“. Sv. Mohor, rodem z Rojana blíže Terstu, byl nástupcem evangelisty sv. Marka a šířil křesťanství v zemích nyní Slovinci osazených. Spolek, vlastně t. zv. bratovščina, čítala v letech 1860—1870 45.759 členů, již obdrželi 252.765 knih; v letech 1870—1880 — 227.226 členů, již obdrželi 1,337.223 knihy; v letech 1880—1891 byli 415.672 členové, již přijali 2,494.034 knihy! Ve 40 letech tedy půl milionů členů a 4,000.000 knih! Knihy byly obsahu většinou nábožného, ale i jiné knihy obsahu poučného a zábavného, jakož i kalendáře rozdávány mezi členstvo. První románopisec slovinský Janez Cigler napsal pro „Družbu“ dobré povídky pro lid, načež se k němu přidružili Erjavec, Jurčič, Zakrajšek, Ravnikar, Poženčan, Podmilšak a Slemenik. Vydávány též spisy z oboru hospodářského, právnického (dr. Tavčar) a populárně vědeckého. „Družba sv. Mohora“ má po ruce nejlepší síly spisovatelské. Od roku 1859, kdy měl spolek pouhých 300 členů, rozmnožil se počet členů o 80.000. Podobný spolek nemůže vykázati žádný jiný národ Rakouska, ba ani český. „Družba sv. Mohora“ dokazuje ohromným počtem členstva řídkou snahu

po vzdělání a osvětě prostého lidu, který náleží ponejvíce stavu rolnickému a jenž dodává Slovincům nejvíce dorostu pro vzdělaný a inteligentní svět.

Ku konci jest mi vzdáti upřímný dík panu prof. Frant. Levcovi, řiditeli c. k. paedagogia v Lublani, za mnohé pokyny a rady, jichž mi se vzácnou ochotou a laskavostí při sestavení přehledu tohoto poskytl.

KAREL SCHEINPFLUG:

Opuštěný důl.

Daleko, daleko od vsi i města,
za světa smíchem i za bouří
leží tu skryt. Je zaváta k němu cesta,
z komínů dávno se nekouří.

Kdysi tu znívaly kroky i hlasy,
povozů rachot a páry syk,
osady rostly, šuměly v polích klasy,
po stráních dětí zněl smích a křik.

Jednou však zahřmělo pod zemí temně,
z dolu se vyvalil žlutavý dým . . .
Po tři dny mrtvé vozili z útrob země,
pláč žen a dětí zněl údolím.

Tichly pak kroky a zmlkaly hlasy,
lomoz se menšil a vzrůstal trud,
osady pustly, na polích řídly klasy . . .
Konec pak přišel sem odněkud,

vyhrabal ohně a zastavil stroje,
uzavřel vchody a světla svál,
odvázal psy a dělníků vyhnal roje.
Těžkým svým krokem pak kráčel dál . . .

Daleko, daleko od vsi i města,
za světa smíchem i za bouří
leží tu skryt. Je zaváta k němu cesta,
z komínů dávno se nekouří.

* * *

Zde trávím své dny. Sem chodívám denně,
jak na keři noci jitra se otevře květ.
Tak! dítěti úsměv a polibek ženě,
a známou tou cestou jdu rychle v před,

tou osadou pustou, kde pes ani nezaštěká,
kde obláček dýmu se nezjeví nad krovem,
jež v dumách tu na zvuk andělské trouby čeká
a zdá se být chudobným hřbitovem;

a polemi, kde se klásek tak zřídka kývá
nad bujnými vlnami plevele,
a úvozem, jenž se v skaliny holé vrývá,
kde léhají stíny nesmělé . . .

Tak mlčky mne vítá. Branka jen zavzdychne shnilá,
a šumot mých kroků se po dvoře ozývá.
Hle, střechou se svítí. Tabulka v okně zbylá
se melancholicky usmívá.

Svou motyku vezmu, uzlík si připnu k boku,
můj kahanec rudě, čadivě zaplane,
a na žebřík vstoupím. Po druhém, po třetím kroku
mne vlhký dech podzemí ovane.

A v chvíli tu někdy obava tesklná mne schvátí:
mám ženu a dítě, a visím tu nad strží!
A žebřík je vetchý, místy se viklá a klátí . . .
Vydrží? Pane můj! vydrží?

* * *

Sem světlo nevnikne, to bílé světlo denní,
jen plamen kahance tu teskně plápolá.
Zde nikde člověka, ni ptáčka, květu není —
jen chladné skály dokola.

Zde slovo nezazní, zde větev nezašumí,
zde vánek nedychne mi v rozpálenou líc;
jen rány motyky mé plaší moje dumy,
a skála hlučí, padajíc.

Tak chvíle míjejí, a člověk zapomíná
na svět tam nahoře pod modrou oblohou,
zrak vzňatý chvílemi jen v černou kupu vtíná,
jež vyrůstá mu u nohou.

Až bledá Únava se vzchopí tiše z kouta,
rty vlažné přitiskne mi oči na víčka,
můj oddech přitlumí, mou paži mdlobou spoutá,
mou vůli zvolna uhýčká,

po kolmém žebříku mne pevně vzhůru vede
a branku otevře mi rukou laskavou.
A hvězdy tajemné, ty malé hvězdy bledé
zas třpytí se mi nad hlavou!

* * *

Jsou takové chvíle: ruka mi při práci klesne,
oko se kamsi ztrnule zadívá . . .
Zde za tou stěnou, v blízkosti, jak se zdá, těsné
zazněly údery kladiva!

Jak? tedy člověk . . . člověk tu v útrobách země —
člověk a dělník — nejsem tu tedy sám?
Procitlá touha rozpíná křídla svá ve mně.
Stojím a napjatě naslouchám.

Pane, mít druha! Může-li štěstí být větší?
Za týmtéž cílem denně se pospolu brát,
společně sdílet úspěch i nebezpečí,
přátelským slovem si duše hřát . . .

Pane, mít druha! Zdá se mi bližším a bližším,
v duši mé bijí radostné pozdravy,
zdá se mi, že už dech jeho za skalou slyším,
že už zřím rys jeho postavy . . .

— Příteli! bratře! tady jsem, čekám tu na tě —
stěna je slabá, ku předu s obou stran!
Motyku zdvihám v zmateném, horečném chvatě,
skála se otřásá v dešti ran.

Ustanu náhle, naslouchám . . . Ruka mi klesne,
bolestný výkřik duší mi zachvěje:
zde za tou stěnou, z blízkosti, jak se zdá, těsné
rychlé se vzdalují kročeje . . .!

* * *

Přijde Melancholie, sedne si,
rozvlní černé své klávesy.

— Kdož ví, můj hochu, tak řekne mi,
kdož ví, zda zahyneš na zemi?

Možno, že zemřeš tu v středu skal,
nebude, kdo by tě pochoval.

Nebude, kdo by ti na lůžku
urovnal hřející podušku.

Nebude, kdo by si k tobě sed',
chladivým douškem ti svlažil ret.

Tvrdá zem, chlad, a v té pustině
s tebou tvůj kahanec jedině.

Umřeš, a nikdo se nedoví . . .
A kdyby! Svět je tak ledový . . .

Nikdo nevzpomene, že jsi žil,
že jsi trpěl a zápasil.

Jen žena tvá bude snad vzpomínat
v světnici, kde bude hostem hlad.

A dítě tvé napřáhne ručinku:
Tatínku! tatínku! tatínku! . . .

Vstávám, jak vyděšen chmurným snem.
— Jdi ty mi k čertu s tím pianem!

Motyku zdvihnu a do skály
buším a buším jak zoufalý.

Rány padají, skála lká,
a hudba rázem umlká.

Jen rány mé duní teď v daleku,
vytrysklé ze studu, ze vzteku!

* * *

Ó, letní neděle, ty chvíle odpočinku
a tichých rozkoší, kdy jdeme do polí!
Jak zase okřeje tvé bledé líčko, synku!
Má žena vypráví, mé dítě švehołí.

Jdem' stezkou uzounkou, kam časem vlny šplíchnou
žlutého obilí, zkvetlého jetele,
jdem' stinnou alejí, kde milenci dva ztichnou,
a vsí, kde míhají se děti veselé.

Pak v lese usednem, zkad louky viděti je
a střechy dálné vsi, jež blednou víc a víc,
kam slunce větvemi ztupené šípy sije
do těžké vůně borovic.

— Tu zlatou mušku zřel's, jež právě kolem létla?
— Zříš ty dva motýlky tam nad keřem si hrát? —
Zde člověk naloká se slunečního světla,
jež celý týden pak mu bude duši hřát . . .

* * *

Jdem' domů z procházky. Den zvolna uhasíná,
za prahem slyšet je už závoj Noci vlát.
Strom v tiché modlitbě své černé ruce spíná,
a z dáli zvonky zvučí domů jdoucích stád.

Na lukách sešedlých, jež vodami se zdají,
se k tanci slétají mhy v bílých sukénkách,
a Snové na vrších své ohně zažíhají,
ty ohně magické, jež dlouho planou v tmách.

A tu se objeví. Za strání dosud schován
se náhle začerná v tom pustém údolí,
mlhami ovinut a dýmem balsamován,
jak v hrobě odkrytém trup staré mrtvoly.

Hned kol mne rozprchnou se v různo vise smavé,
i zámky nádherné i rajské zahrady,
a v duchu procházím zas jeho chodby tmavé,
kde v skrytu dřímají ty černé poklady.

— Kam hledíš, muži můj? — To důl je opuštěný,
kam chodím za prací. — Já nic tam nevidím.
— Ty černé komíny? ty rozpukané stěny?
— Ne, vodní páry jen tam plaziti se zřím.

Tu stará pochybnost se v duši moji vrací:
Co skutečnost, co klam je smyslů zmámených?
ty černé budovy, k nimž připoután jsem prací,
či žena vedle mne a dítě v rukou mých?

Sám . . . vždy a všude sám, i mezi nejbližšími . . .
Ach, bolest stará dost, by víc mne nehnětla.
Jsou orlům srázy skal jen byty útulnými,
a v dlažbě ulice by protěž nekvetla . . .

Jdem' domů s procházky. Po sešeřelém kraji
se v tanci míhají mhy v bílých sukénkách,
a Snové na vrších své ohně zažíhají,
ty ohně magické, jež slavně planou v tmách.

* * *

Je zima, mlhy přilétly, a spousta sněhu napadla,
Mráz okny dveřmi do světnic svá natahuje chapadla.
Tu přicházejí. Vynoří se nenadále z mlhava
tam první, druhá, třetí dál . . . shrbená lidská postava.

Jdou volným krokem blíž a blíž ty ženy tváří uvadlých,
ti muži zamračených čel a očí, ach, tak zapadlých;
tu přede dveřmi ohrady se všichni tiše zastaví,
a skulinami do dvora se pohled plíží pátravý.

— Ach nic tam není! — Těžko říc', když všecko sněhem zapadá . . .
— Je, je tam! Tamhle, vidíte? Je ho tam velká hromada!
Tu v očích se to zaleskło a na tvářích to zahoří . . .
a dychtivě a bázlivě vstupují v pusté nádvoří.

— Však měl bys se dřív podívat, zda není někdo ukryt kdes . . .
— Ne, tolik zim už chodím sem, není zde nikdy ani pes.
— A kdo to uhlí doluje? — Snad Pánbůh sám ho dobývá.
Co je mi po tom? Já jen vím, že jizbu dobře zahřívá.

Tož rychle nůše přistaví, i vozík brzy naplněn.
— Ach to se děti zahřejí! — A chorý tatík, což pak ten!
A ženám tváře oživly, že hezkými být zdají se,
a mužům čela zjasněla, a na rtech úsměv tají se.

Pak vycházejí ze dvora a zvolna mizet v mlhavu
zřím jednu, druhou, třetí teď . . . shrbenou lidskou postavu.
Za nimi hledím z úkrytu a stěží tajím v prsou vzlyk.
Rok práce a rok života . . . Však stály za ten okamžik!

Rok na vsi.

ČERVEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

POD HVĚZDAMI.

Na den sv. Norberta.

K chlupaté hrudi v těžkých myšlenkách sklání se plesnivá hlava obce Habrůvky. Obecní starosti nedaly mu shovění ani za tmy, kdy už přec odpočívá „každé nadělané tvor“. Ráno přišel sekvestr, v poledne pro „šrifty“ nemohl se ani naobědvat a večer „skončil rebellií, pro obecní pumpu“. Zrovna když z kočičáku „nadžgal“ dvacetiletou svoji dřevěnku a do dveří se „štráchal“, aby si na lavečce „před našima“ odpočinul „po tem celodenním štvaní“ — už zas tu jak ze země vyrostlý stál před ním hlásný a volal jej na komissi k nemocné pumpě obecní, že „nende a nende“. — Ať dělali, co dělali — zamanula si, že nepůjde, a nešla. Houf lidí obstupoval ji s putynkami, prohlíželi ji, zkoumali, táhali, ruce nad ní spínali, radili, křičeli, pumpu prosili, pumpě i nadávali — pumpa nic. Jen hluše hekala a s umíněností, jen polámané pumpě vlastní, vody nevycedila ani za slzu. „Nechetá vodu,“ bylo mínění jednoho — „došel hjí dech,“ řečnili druzí — „má sóchoti,“ utrousil třetí. „Zdechla, denamit na ňu, tú potvoru,“ uplyvnul se socialista Duffek. „Tak se spravujó vobecní věci,“ ohnal se zas starý Hrabálek, krevný starostův příbuzný, ale očividný jeho sok. Viděl starostu Filipka přicházet a opakoval ještě jednou hlasitě svoje mínění. — — Pumpu všemohoucíma svýma rukama ohledat a ohmatat musel starosta sám. — Filipek zatáhal, ale i na něho nic pumpa nedala. Jen kvikla, a vody zas ani kapečka. „Je strhaná —“ prohlásila hlava obce.

„A kdo ju strhal?“

„Keré hjiné, než kluci! Keré vokolo ní de, ten vo ňu zavadí. Fókalů Mikša co chvíla si z ní dělá šibenicu a Pazderkovo dvojče tak dlóho zvonilo na ňu humiráčkem, haž to v ní hrklo a vyšel z ní dech — — —“

To byl poslední akt celé historie s obecní pumpou, která v obecním archivu dobře mohla mít svůj zvláštní a hodně silný fascikl.

Kdysi z jara napadlo okresního lékaře, že je cholera a že v Habrůvce po deset let nebylo žádné zdravotní inspekce. Vyjel si tedy, když byl krásný den a projížďka do Habrůvky byla procházkou, za kterou by sám měl zaplatit a ne brát ještě za ni diety. Jarní výlet z dusné kanceláře do zdravé, lesy obklíčené Habrůvky byl velice příjemný.

Jen přijel, viděl — a už bylo zle.

Prohlédl obecní nemocnici, a už v zápisníku jen se to hemžilo černými delikty proti mravopočestnosti a zanedbané čistotě. Prohlédl si „obecnici" (studni), a div nezesínal, když shlédnul její hladinu. Podezřelé věci to byly, které tam plavaly! Celá Habrůvka chodila sem pro vodu, protože tu byla z celé dědiny „nézdravěéší". I za největšího sucha stála v ní voda tak vysoko, že lidé se ani nahýbat nemuseli a vodu brali přes roubení jak z přichystaného džberu. Vykoupaly se tu denně všecky džbány a čepáky z celé dědiny, několikerým ponořením praly se tu všecky špíny váznoucí na denním nádobí. Děvečka vzala putynku z chléva, nabrala vody, napojila krávy, a nestačilo-li, od huby kravské hned zas putynku přinesla k studni a stopila v ní, kde co pod ní zůstalo z podlahy chléva, na kterou ji prvé postavila, než krávě upravila žlab. Šel kolem tulák, nabral si do čepice a pil. Kluk se jen nahnul a nepotřeboval ani nádoby ani čepice. A ani si toho nikdo nevšimnul, že ve vodě, kterou pila Habrůvka i se zámkem, plovaly plevy, zbytky slámy a sečky, slíny dobytka, smetí a oblezlé jakési nálepky z chlévského hospodaření.

„Všecky studny do jedné musí být zabedněny a na obecnici se musí zřídit zvláštní pumpa na obecní útraty," zněl ostrý ferman úředního doktora, o němž jeden hlas šel v celém vůkolí, že „s něém néni žádný špásování".

„Deť je tá voda nélepší z celý Habrůvke! Nač ju bednit pumpó?" křičel radní Jakub.

„Dobře bude, když studně zabedníte a hlavy odbedníte," suše odřekl lékař a posadil se do kočáru.

Projížďka zpět byla ještě příjemnější, než když jel do Habrůvky. Byl soumrak a vůně rozlila se krajem, jak bývá jen, když v celém kraji kvetou akaty a žita.

„Co be hale ešče nechcél!" vzepřela si boky žena radního. „Nikdá to nebévalo a decke sme bele zdraví. Zdravěéší než von. Šak vepadá! Sedmica zelená."

„Ba. Huž hani te studně hjim nésó dobrý! Nemajó co dělat, tož ježďajó, a me habesme to platili. Zadarmo šak sem nejel. Sám bere a nám ešče hótrat nadělá! Já piju vodu tadek z tý studně huž pětasedumdesát let a ešče sem se nerozstonal. A včil — — ,studnu safšít, studnu safšít — je f ní moc nešád, pšindó s ní nemoce!' Tfi! Kdo to jakživ slešel? Z takový vode a nemoce! — —"

To řečňoval a posmíval se stařeček Straka. — — —

Pumpa přece jen byla zřízena.

A ve čtrnácti dnech byla polámána po třetí.

Starosta se vrátil domů a konečně s nadžganou svou dymečkou seděl na své milované lavečce.

„Co tadyk sedíš jak nedořiznuté hóser? —" promluvil k němu kolem jdoucí staříček Straka.

Sdělený bol — půl bolu. Přednosta staříčka očima uvítal a zval jak utěšitele v hodince smrti.

„Vítám vás, staříčku! Posaďte se, šak ste huž dávno hu nás nebel."

„Nebel. Deť celý dni néseš duma! Kdo pak to tu dnes zas bel v hóředním munduru?" cpal staříček spokojeně ze starostova kočičáku a rozhlížel se po hvězdnatém nebi.

Filipek si odplivnul.

„A to tady máte pořád nekeho. To néni obec — to je amt! Jednosténě habe člověk bel jak na štaffetě. Hned ráno bel tu sekvestr. Nemáme vodvedené školní plat, a huž tu bel jak na koňu, huž hrozil pokutó a fendunkem a kriminalem, jakobe jen Habrůvka na světě bela a peníze mlátila na mlatě. Ví sám Bůh nebeské, jak do třech dní te peníze seženem! A bét to mosí, ber kde ber," žalostně k nebi oči skroutil Filipek. — „A v poledně tu bel Matysův štvrtlán vodhadovat okresní, pak přišlo písmo, že pod pokutó máme děckám do škole vopatřit jakýsi fiškální pomůcke — k čemu a nač, ví to Bůh na nebi. A vod poledňa haž do večera zas furt a jednosténě mě trestýroval ten vokresní dochtor. Furt sem ježďá, a tédňa néni, co be dal trochu pokoja. Pré se mu tu líbí, to že je místečko v celým okresu népříjemněéší. A tak jé tadyk máme pořád; takovýho nevodbetnýho člověka sem ešče neviděl. To mám, pane, s něém zas patáliu!" pohnul přednosta hlavou a mrzce odstříknul slíny na krásně rozvité i nocí svou sněžnou bělostí z daleka svítící lilije. „Pré ta kulera se zas dere do štátu a že teda mosí skontrollurírovat te studně, só-li huž zabedněny. A ten špitál zasik si prohlížel. Všecko prosméčil, a hube sem dostal zas jako pes; že pré to má podlivá nařízení bét, ha néni. Haji lajbštúl tam chcó mět jako pro velký páne. Pro Petráša, Cihlářku a Babáčkovó lajbštúl! Člověk be zdechl smíchem, dež se jen na to pomeslí! Všecke čerte hjim do tý kotrbe vlezó, haž hlava z teho brní. A nikde zastání. Du-li se stěžovat, dostanu dvakrát a vode všech, co hjich tam je. Že nemám žádné rozum, že nésem starosta, že su — — — Hani to říct nechcu, jak mě nakřtili, jen sem se vopovážil jazekem pohnót."

Slína zas postříkla rozkošně dýchající růže.

„Ba je to — — —"

„Ten špitál, ten špitál — ten mně pije krýv! Sežral huž všecko, co sme v kasse měli, a furt mám ešče mutací pro samé špitál. Jakobe nic hjinýho nebelo ve světě na starosti, než špitál. A já vím a všeci víme, že to je všecko na nic, pro kočku a ne pro ledi, a že tam nebode hani kulera, hani žádná hjiná nemoc. Co pak Habrůvka potřebuje nějaké špitál? Hale — zamanó si a špitál mosí bét — a hned — a debe te paragrafe vedrápat měli, nevím kde, nandó je a huž nás s nima mrskajó. To be nikdo neřek', co tam nahoře s takovém paragrafem dovedó! Nadarmo nevepadá jako nebozíz. Tak se do hlave zavrtá, haž krýv teče. Dneské zas haji záchod do špitalu nakázal. S tém je néhůř.

Dobré a pěkné ze škole sme prodali za nic a včil budujme nové! To huž je prazatracený sekýrování! — — Tři tělesný stolice tam só, a včil ešče takovó nečistó věc! A pré haji jakýsi hrnčisko, co samo vaří*) — no! Haji to tam má bét! A karbolu a matrací a deke a — a — — na sakre teho napočítal a ešče nebel hotové. Přinde na druhé tédeň a bode mět zas neco. Líhne se mu to v tý kotrbě jak zlé hmyz. A milé stařečku," posedl Filipek na lavečce — „haji do harreštu vlezl! Ve ste nebel včil v harreštu? Tam beste měl včil přijít! Hned se tam nastihujete. Ten je včil jak nějaké hraběcí salón! Vod tý dobe, co sme tam hodili Martina Horbiška, nechcu já mět s harreštem nic. Za mýho starostuvání mosí bét harrešt v tem né-lep-ším pořádku. To je důležitěéší věc, než celá Habrůvka. — —"

Tohle s tím Martinem stařeček nevěděl. Žil po dvě léta u svého syna v Blansku, a událost s harreštem byla mu zrovna tak nová, jako bude-li na Jakuba padat sníh. Zvědavě posedl na lavečce.

„Co pak ste měli s Martinem?" usmál se. Sám ze svého dávného starostování měl za lubem zrovna tak nepěknou věc. Chtěl tam jednou vstrčit jakéhosi světaběhouna, ale světaběhoun za svého cestování musel nabýt neobyčejné zručnosti, jak zacházet s takovými starosty. Jen se dveře pootevřely — vstrčil tam pana starostu a sám prchl i s klíčem.

Vzpomínkou na Martina a harrešt rozesmál se i Filipek.

„No, co sme měli!" začal a Toničku, lezoucí jak brouček ze dveří po zemi k němu, posadil si na kolena. — — „Napil se jednó Horbišek a — šak jé znáte — répal, haž dorépal kde keho. — Kdo mu přišil na ránu, teho pích, hají hóřad. A protože nerépal enem jazekem, hale répat začal haji loktěm, čapli sme jé a s vožralém — marš s něém do díre! Šak sami sme též podobně měli v kotrbě a tak sme jak na smrt a svó hříšnó dušu načisto zapomněli, že tam néni hani sláme hani nic, a že tam po hospodskýhoděckách bévá tak všelisjaké neřád a voňavá nečistota. A milé Martin v tem a naslopané válel se celó noc. A tak, dež sme se prospali a Martina huvážili ze všech stran, co s něém a jak s něém, pustili sme jé na bílé deň. Bel plné flastrů a mastěma potřené jak bolavé. — — Žaluval mě a, pane, měl sem moc a moc co dělat, habech se z teho velízal a vekrótil. Vod tý dobe nechcu mět s harreštem žádnó konkurrencí."

„Šak haji — co pak za harrešt! Vokýnka to nemá a dveři jak papír. Dítě z něho huteče, jak pak takové protřelé a všema mastima mazané lump! Hani za řeč takové harrešt nestojí."

„Má řeč. V lůni sme tam vpálili jedneho Damborčáka — dostal šak chuť na husí pečínku — — a milé Damborčák do rána dveři hutrhl haji s pantem, zámek sebó a v poledně bel hu žene. Kde pak takové harrešt! Na takovó sílu! — —"

Doběhlo děvčátko. „Stařečku, máte hjít hneď dum. Přišli kmucháček a chcó s váma mluvit."

Stařeček dal dobrou noc a, veda se s vnučkou za ruce, odcházel domů. Do domu vešel i starosta v náručí s rozdřímanou Toničkou.

*) Samovar — rychlovar.

Lavečka osaměla.

Rozkvetlými akaty sladce voněl vzduch. Do plavné, hvězdičkami jak stříbrem a zlatem i drahými kameny protkané noci letní houkala lesní sova, v polích tloukla křepelka.

Tiché tichounko rozložilo se nad Habrůvkou.

BOUŘE.

Na den sv. Medarda.

Mocným žárem lilo se vedro parného dne. Nebe nebylo toho dne modré, ale divně zsinalé a podlité mrtvolným jakýmsi zákalem. — — Mrtvým horkem převalilo se poledne, líně klátila sebou znojem zničená těla, svět padal v dřímotu, ospale vzduchem zmítal sebou lehounký hmyz. K vyprahlé půdě zvadle klesaly zavadlé korunky kvítí, těžkou, úmornou vůni katafalku šířil na stromech zasychající květ akatů.

Pojednou lehké beránky, ráno ještě běloučké, jak stříbrné, převrhly se v popelavou šeď, a s pod jejich třepení z hluboka zahučel hrom.

Vzduch větříku rozhoupal stromy — jako ze sna procitlé zachvěly se zvadlé květiny. A oblaka rostla, větřík se šířil, mohutněl, do daleka mával nesmírnými svými křídly, s teskným skřípěním rozklátila se štíhlá těla vysokých topolů.

Rozsáhlou, prudkou vlnou přehnala se nad Habrůvkou první smršť. Od jihozápadu k severu letící vichřice, vlekouc za sebou ohromné závěsy těžkých a jakoby olovem naditých mraků, příšerně zabarvila zpěněné jejich okraje a povlekla jimi celý nebes horizont. Ohromné spousty zčervenalých balvanů válely se po nebi s děsnou předzvěstí průtrží. Bělavé a zarudlé skvrny pod nimi čišely chladem blížících se krup. Bolestně vzhlížely zraky rolníků v děsnou tu armadu řítících se živlů. Blesky jen lítaly nebem, rozhněvaně, tvrdě jako přísný hlas Boží — huhlal hrom. Divoce škubala sebou větrná bouř a svištíc, cuchala pod sebou lány žit, s domků rvala došky střech. A prach hrůzně letěl prostorem, zahaluje v ohromných rozměrech v rubáš smrti celou dosud živou krajinu. Vrzaly lípy, praštěly topoly, o svou korunu chvěl se kdejaký strom.

Zčernala jizba.

S polí smutně rachotily dojíždějící vozy, rozčilené vlaštovky břitkým letem stříhaly vzduch. Celými mraky v česna úlů draly se včely, s úzkostným bučením do dědiny k vratům hnal se zděšený skot, a koně spocené úprkem vráželi v hostinský dvůr.

Padly první krůpěje těžce o zem se tříštících vod.

Za vozem nezapadla ještě vrata, dveří nedoběhl ještě dělný lid, a bouře už s divokým rachotem vřítila se v žíznivý kraj. Ohromnou ranou otevřelo se nebe, a v bledých požárech vznítila se celá nebes hloub. S oblohou zachvívala se země, bouře řvala s několika stran.

A znovu zapraskala zem, jakoby se hrůzou trhaly její vnitřnosti. Udeřilo. — Tam někde v lesích snad, kde věkovité duby vzdorně k nebi prohýbaly mohutná svá ramena.

S mraků jedním proudem valil se hustý déšť.

Málomocně v oknech statků zablikala světla hromiček. Hrom řval od jihu, hrom řval od půlnoci, hrom třískal i nad zděšenou Habrůvkou — a nebe stálo zapálené modrým jakýmsi ohněm příšerného vznícení.

„Pán Bůh s námi!"

Zas udeřilo za zámkem.

Až omítka padala s třesoucích se stěn.

Všude černo, den ztemněl v noc. Vztekle lítajíc nad zemí, hnala se bouře jak běsná saň. Houšť a houšť mrskalo nebe rozechvěnou zem, v bezpečný kout krčil se kdekterý tvor. S plačícími dětmi kolem hromiček modlily se matky, úzkostně oknem na náves vyhlížel ustaraný hospodář. — — Bože milosrdný! — — — Smutně plápolal plamínek voskové svíčky, v jizbě bolestně ku vzlyku družil se vzlyk. Zdálo se, že vše je v mžiku pohřbeno.

Ohromnou tíží trhala se vodou přepitá oblaka.

V tom v oknech cosi břinklo, jednou, dvakrát, stále dutěji a silněji — zapraštěla skla — — kroupy.

„Pánbičku milé! Jen ne to, jen to ne!"

„S deštěm kroupy přece toli neublíží," v srdci odlevoval sobě lid.

Ale nebezpečí nebylo ještě za horou. Strašnými proudy řítil se liják a s kroupami zavaloval celý kraj. Potok se rozhučel, žluté vlny dravě letěly návsím jak řečištěm. „Pomóc!" v hukotu vod marně volal bývalý kostelník a v plném lijáku hnal se s motykou, aby cestu vodě proklestil za svou chalupou. Obětavě na pomoc mu s rýčem přiskočil soused, majstr Pštros.

Chlemtavým proudem prudce vyvalil se proud i vraty zámeckého parku. Tam, kde co v cestě jemu stálo, porážel k zemi.

Konečně z hluboka vrčíc, jakoby si oddechovala, přenesla se bouře na východní strany Moravy. Zpřetrhané hrady mračen jak zničené koráby rozcházely se po nebi, vláhou sytá země číšela chladem, v mokrých korunách stromů už tesklivě rokotal a pak už jen šeptal sporý déšť. Žlutým svitem zahrály mokré zdi. S dravým hukotem, pravidelněji už hnala se voda zkalená žlutým slínem Habrůvských vrchovin.

Konečně ustal i déšť. Na dvůr spěchali hospodáři, v komoru a stodolu, aby ruku přiložili, kde voda si zatarasila svůj vyměřený běh. Zámecká zahrada zpustošená vodou podávala snad nejhorší obraz způsobených běd. Keříky růží zavaleny bahnem, bílá soška Psyché válela se v kalu, trávníky a záhony znešvařeny zachyceným smetím a mrvou vyplavených stájí. Rozervány, šklebily se pyšné jindy rabatty, květináče ve skupinách vystavěné podél zdi odnesl proud. Děti až z dolního konce dědiny donášely dracaeny, ynccy, kakty a podivné druhy agave. — — Nad záhony salátu a okurek uprostřed své zahrádky žalostně ruce spínal pan rechtor. Ze všeho nic — ale nic! — — —

Rychle míjel strach.

Jak červi ze země vylézaly děti z chalup a s křikem brouzdaly se klidně už tekoucí vodou.

V kabátě na ruby obráceném s polí se vracel radní Jakub.

„No jak?" zastavoval jej, kdo ho uviděl, a úzkostí křivily se tváře všem.

„No, néni to néhorší. — Néhůř na kopcách. Voda všecko spláchla, haji brambore. Ale meslím, že haji to se dá spravit."

„Pán. Bůh zaplať!" oddechl si Hrabálek a za ním druhý, třetí a s nimi celá Habrůvka.

Modré ostrůvky nebes se šířily, úžila se oblaka. Krásně před skonem dne zahrály barvy západu.

Rozpoutané vůně letního večera rozlívaly se čisťounkým ovzduším.

„No ja, strach z teho bel, hale minul. Hůř je, že dnes je svatýho Medarda a Medardova krápě šterecet dní kape. A před tém nás Pánbu chraň a vopatruj —" pravil čísi hlas, přecházející blátem k hospodě.

„Eh, bóřka néni dýšč. Co přilítlo, zas vodlítlo a pěkně bode zas."

V chladu a blátě snivě se zajiskřila krásná, měsíčná noc.

NA TATÍNKA A NA MAMINKU.

Na den sv. Feliciana.

V tichounkém ránu mile se zahřívala včerejší bouří schlazená zem. Vzduch tělo hladil jak vlažná lázeň. Zkrasnělá příroda leskla se rosou, příjemně pářila se měkkounká půda, zlatem a jiskrami blýštěla kdekterá po bouři zbylá louž.

Na hebkém trávníku před Kocmánkovým statkem hrají si tři bosáčci: Čtyřletá, buclatá Babuška s pětiletým Janíčkem, a oběma pomáhá tříletý Tvrďochův Josífek s ušpiněným mlíčnem v zející „ráně" gatí. — — Jedné hry nechali, načali hned druhou a šumoří tak a na slunci se převracejí od Božího dne. Pohráli si už na pasáky, kočičky, stavěli domek i s chlívkem pro kozu, dělali processí a s pláčem skončili hru na koně, když Josífek nestačil úprku bujně s provázkem v zubech vzpínající se Babušky. Trhla sebou, a Josífek o kámen si rozrazil pysk. Pohráli si i na školu. Janíček z pohozeného kusu novin četl v divné jakési řeči neznámého dosud dílu světa s brejlemi ze slámy zrobenými na nose jak nějaký bakalář.

Umdleli.

Ale nedala zahálet dětská, teplem a vzduchem vzpruzená krev.

„Bodem si hrát na tatínka a na maminku. Te bodeš maminkó a já tatínkem, a tudkaj Josífek bode naším chlapcem."

To navrhnul Janíček.

„A te pudeš na rolí, a já bodo vařit," přihlásila se ihned Babuška a hodila sukynkami, jakoby jí rázem narostlo dvacet let.

Janíček vzal Josífkův vůz, požehnal se zmotaným křížem, jak vídal u velkých, a že teda pojede.

Josífek sehnal pár kamínků, posadil se k nim a s proutkem v ruce pásl housata.

„Měla bés hjít na rolí se mnó a potem teprv možeš vařit," zastavil se Janíček s rozjetou už fůrou a ohlídnul se po své Barboře.

„Ja, ha co si počnem, dež se nám tadyk narodí chlapeček a me bodeme preč?" s rukama složenýma za zády namítla Babuška.

„Eh, zvostaň si teda doma," s opovržením mužského plemene k babímu rodu rozhodnul Janíček a pobídnul bičem neviditelné koně a sám, táhna za oje, zajel kamsi za hospodu. „Hale, huvař dobré voběd!" volal ještě za sebe.

Maminka se dala do práce. Postavila pec z několika na sebe a vedle sebe složených kousků křidlice, položila několik dřívek do pece s podloženou slámou, na ohnisko nadstavila hrníček a nadrobila do něho kousek chleba.

„Ešče jeden hrnec, di hunem pro něé!" zas tak dospěle hodila sebou Babuška po Josífkovi, pošlehujícím housata za stálého volání: „haj, haj, haj!"

„Deť šak máš — nač?"

„Mosím přece postavit haji dobetku! Čeho pak se nažere?"

Než se Josífek vrátil s hrníčkem, měla už Babuška kudličkou nakrájený zemák i kus řepy pro dobytek.

Musela to být výborná pec. Než se Janíček obrátil na poli před hospodou — už měla Babuška všecko připraveno, uvaříno — už jen „sednót a hjíst".

„Bóže, co z teho pole nejede? Poledně huž vodzvoněno, huvaříno je a muž nikde!" sama sobě utrápeně stěžovala si Babuška. Netušila, nešťastná, že hospodář nemohl projet kolem hospody, aby se nezastavil na slzu.

„Huž jede!" z daleka volal Josífek.

S vozíkem plným trávy opravdu se naparoval v slunci Janíček. Ale — v jakém stavu! Šel, šel, ale nebyla to chůze střízlivého člověka.

„Bože, huž je zas vožralé!" sepjala ruce bolestně Babuška a vyvrátila velké své pomněnky k nádhernému nebi.

Dobře to Babuška uhádla. Tatínek byli opravdu na mol. Potáceli se na kratičkých nožičkách, hlavou lítali ku předu, týlem zas do zad, a kam hospodář hlavou, tam za ním vůz s trávou; co naložili před hospodou, to ztratili cestou.

„No, te seš pěkné! Co zas ti čerti nesli do tý zatracený kutě! Ťfi!" Tentokrát zas Babuška s opovržením k mužskému rodu odvrátila se od škaredého muže.

„Mlč, ženo a — přichesté voběd!"

„A nebodo mlčet! Všecko prochlaščeš a já tade neščasná — —" dala se do líčeného pláče — — „Co zvostane dětem?"

„Povídám ti, mlč!" s býčí urputností nachýlili se po ní tatíček a napřáhli po ní pěst.

No, nedopadla. Svalili se i s Babuškou a chrápali oba.

Když byli tatíček napité, Babuška vždycky musela s ním spát.

Za málo okamžiků byl Janíček zas jako lusk.

„Mami, mami!" rozkřiknul se Josífek a kačením krůčkem běžel naproti tentokrát opravdu už dorostlé a zubožené ženě, ohýbající se až k zemi pod nesmírnou nůší trávy.

Josífka odvedla za ručičku a za chvíli i na Janíčka zavolal vlastní jeho otec. — — Babuška sama — co by dělala? Už přirozeným krokem utáhla se do své chalupy. Bylo po hře.

PROLETÁŘI.

Na den sv. Antonína.

Hledali Bendu Antoša a Dostálku. Nehledali dlouho. Bendu našel četník v Habrůvce ráno, Dostálku odpoledne. Byl v podezření Benda, že ji někam zašantročil.

„Jakživ jsem neviděl,“ pravil o něm velebníček, „aby matka svýho zmetka tak měla ráda a tak mu odpouštěla kriminál i rány, jako Bendovka. To je neštěstí, to je neštěstí pro rodiče i pro syna, když v rodině zbyde jenom jediný. — — Ve škole dotknout jsme se ho nesměli, Bendovka hned přilítla na nás jako saň. Před assentem žádná rvačka se neminula bez něho, a muziku už k vůli němu báli se povolit. Teď chodí z kriminalu do kriminalu a — tam v lese, nebo někde na hůře — vidím ho pověšenýho.“

Teď došel. Hranatá jeho postava neshrbila se kriminálem ani o vlas, v hrubé tváři zmohutněl silný, zrzavý jeho knír, život v obličeji silným písmem vryl mu hrubost a vzdorný, posupný jakýsi klid. Jizva nad levým okem dodávala mu i výrazu síly, smělé odvahy a nezdolnosti. — Dvě děti zplodil, ale s ženou nežil. Potloukal se někdy s Dostálkou. Žena sama už po dvou letech manželství odešla od něho i s dětmi a živila se sama na panském rolí. Zprotivil se jí, bála se ho, trnula o svůj život.

Měl kam jít a šel.

Matka s odpuštěním přijala pobudu a nenáviděla lepší jeho ženy. A Antoš žil volný život jak tygr. Z hloubi duše oddechla si žena, když před Vánocemi odsouzen byl v Brně na šest měsíců pro ohrožování lidského života.

Teď přišel a trnula zas. Barrikadovala se v chalupě a s dětmi denně se modlila za ochranu Božské prozřetelnosti. Sotva přišel, hned první den jí vytloukl okna a slíbil jí, že „ju rozpáře jak ropucho a žalódek vranám na vrbu pověsí k snídaní“.

I matku vystrčil na náves a sám chrněl v lůžku celou noc.

Matka v koutku vrat schoulená jak kočička na kameni podřimovala nepokojnými sny.

A přece mu na druhý den odpustila.

„Hale, deť bel vopilé! Nevěděl, co dělá —“ hájila jej před starostou Filipkem.

Dnes četníci sebrali Bendu zas — zrovna na jeho svátek.

„Do robotárny, chlape, s tebou!“ a kopli jej ze zadu, až pochopem letěl několik kroků za sebou. — — —

Našli i Dostálku.

Nemuseli jí ani hledat. Ani ji nezašantročil Antoš, jak křivě o něm soudili. Byla v opatrných rukou šupaře, který ji „správně odevzdal“ — radnímu Jakubovi do ruky.

Ze čtyřicítileté Apolény Dostálky byla už stařena. Od smrti muže toulala se světem a Habrůvku navštěvovala jen postrkem. I tentokrát ji tak navštívila, ale ne už sama. Byla sama druhá — s outěžkem.

„Déte mně te tři šístke — mám hlad,“ obrátila se k radnímu.

„Co bech s nima dělal? Na!“

Za hodinu byla baba „bez řeči“.

Osluněným návsím kvikly píšťaly potulného flašinetáře. V žáru slunce před školou zmrzačený točil klikou kvičícího svého truhlíku na rozkročených nožkách a poklimoval při tom rozdřímanou svojí hlavou. Ještě před chvílí spal v Habrůvském příkopě, a teprv když hlad jej probudil, vydal se na pouť Habrůvkou, aby si vytočil denní svůj chlebíček a slzičku bílé. — — — Basy v kolovrátku vrčí, dva, tři tóny přeskakují chraplavým hlasem stařeny.

Dostálka v hospodě napjala sluch — a rozevřela opilé oči. Na zvadle fialových, opile páchnoucích rtech uhnízdil se přiblblý úsměv a ztrnul v ošklivém zakřivení. Pojednou se pozvedla s lavice a podrcávajíc tělem, vydrpkala se ven. V síni se zamotala; na náves už jí pomohl Matouš Řeřucha právě, když flašinetář před hospodou zapjal nejveselejší.

Babou zahrál oheň mladých let.

Podepřela ruce v bok, hlavou zatočila po volném prostranství a už podrcávala a hopkala v opilých zvratech, kroutíc sebou kolem Rybářovy Pepinky udiveně hledící na blbý její tanec. Do předu lítala, na strany se potácela, nohou přes nohu kroutila se jak motolicí stížená ovce.

„Zpropadená babo, huž seš tu zas?!“ rozkřiknul se pojednou za jejími zády stojící starosta Filipek.

Baba s hekem zavrávorala a vyvalila ulekané oči na starostu.

„Keré ďas ti sem zas dovlíkl?! Že seš tadyk šupem?!“

Baba, těžce oddychujíc, v smíchu kývla hlavou. Jindy plakávala, tentokrát měla oči plné šťastného, nevědomého smíchu volné dcery proletářů.

Starosta zkoumavým zrakem zahleděl se na zdvižený její život.

„A s kém's to chodila?“

„S kém? S jednó ženskó z Polanke.“

„Ták! A to ti tá ženská hudělala?“ ukázal starosta tlustým svým prstem na její břich.

Baba se rozchechtala a dala se zas do tance.

Ani starosta se nemohl ubránit úsměvu.

„Co s ňó?“ obrátil se k radnímu.

„No, co! Hoďme ju do kačenca na slámu a haž se vespí, hať zas ide.“

Starosta zavolal hlásného Chocholáče a než by byl napočítal pět — babu vzpouzející se a chňapající po trámu veřejí, zamkli na klíč.

Byl čas.

Ze školy vyběhly první děti.

Trhavou písničkou kvikal kolovrátek už na dolním konci dědiny.

POLEM.

Na den sv. Adolfa.

Lehounká, vlahá noc letní bledne v dlouhý den.

Ponocný ledva ulehne, už se šeří z východu a svítá, svítá, a než mine hodina třetí, nebe celé je zasaženo rozloženým vějířem slunečních paprsků.

A pak už neúnavně slunko žíří s ohromné své výsosti až do osmé hodiny večerní, kdy ve spánek zas léhá teplem jeho rozechvělá zem.

Habrůvka večer už ani nesvítí. Sama se poddává, ještě v noc se ani nenachýlil den. A nedosnila ještě svoje sny, už zase k novému dílu rovná rozviklané svoje údy a ke čtvrté hodině ráno už je zas v polích.

Plesem skřivanů, křikem vrabců, pěnkav zvonivými nárazy zvučí dýchající sad. Vlaštovky v překotném štěbotu pod krovy krmí vyhladlou svou mláď, skot bučením volá pastýře, z dřímoty čeleď k ránu burcuje bdělý hospodář. Na Nivě třeba protrhat řepu, na Dílech tráva přelívá se přes brázdy a suchem zkamenělá půda zdusila zemáky. Teď sprchlo — hore do práce! Ledva jedna práce s krku, zas na louce nutno obracet sena, kosou položit jatelinu na Strážce a Véhonu, z ječmene vyplet ohnici, smítat vinohrad, dobytku navézt čerstvé míchaniny — není dost paží, není dost dne, pracuje se i za měsíčku v noci.

Znojným horkem léta lihotá se vzduch. Pšenicí a ječmenem zalévají se údolí, lány žitnišť vlní se kopce, meze přeplněny travou voní douškou mateří. Tam zas po mezích rozneseny bílými a růžovými květy jak kytice svatební rdí se růžičkami obsypané šípky, v stráni jak krev se rozlévá rozesetý vlčí mák. Jak sněhem bělají se trávníky odkvetlých smetánek, chmýří jak vločky poletujícího sněhu po větru pluje kamsi na západ. A zlato ohnice hoří v tmavé půdě obilí, neposečenou lucerkou jak krví potřísněn je celý kraj. Chrpa a koukol plane do výše — rudý červíček skromně se krčí v stébel stín. A oči bloudí po všech těch barevných změnách rozvíjejícího se léta, a cosi jako stesk náhle zaléhá duši, lehounký závoj smutku klade se v nasycený zrak. Hle tam — kde louky pod lesem kynuly zlatem pryskyřníků, blaťouchů a hvězdičkami orseje, kde luční jetel obletoval mrakem hmyz, kde voněla šalvěj a chřástal bezpečně pobíhal, skryt v bujném lese luk — tam pojednou prázdno. Zasvištěla první kosa, a když tu vynáší do polí — jaro odváží s polí. Dožila, dožila příroda svůj nejkrásnější věk, pro kosu, smrt, dozrál právě v nejnádhernějším květu steloucí se luhů kryt. A člověk zemi rve svůj první lup. Krásné jaro překlání se v léto a pod zinčící kosou mizí už i nádherná sukna vičenců, tolik svým květem připomínajících krvavý nach. A dál a dále kosa sviští v řádky jetelin, a co po celé jaro tolik utěšovalo lidský zrak — — podeťato léhá pod širokou tlapou sekáče.

Bílé mráčky volně plují po nebi, v rozptyleném prachu slunečních paprsků pilně pracuje údolím rozlezlý lid. Kosou mává, zemi obrací, v řepništích se rýpe — — barvy ženských šátků a suknic chvatem sebou zmítají na prošedlé už půdě zasýchajících panských luk. Tam, kde už seno v kupy se vrší jak boudy roztaženého táboru, kočí Král už stojí u čistých svých běloušů a, opásán širokou, dlouhou jakousi pytlovinou, lhostejně přihlíží k práci děvčat, jejichž košilky svítí a líce blýskají spěchem a horkem.

„Šohajku ty milý, přijď večer na chvíli — —“ zazpívala jedna z nich a v plném slunci vypjala svou mladistvou, ale unavenou hruď. Za ní spustily jiné, a z lesa čistým sborem píseň vrací se ozvěnou, provázená natrhlým jakýmsi altem starších, odrostlých žen.

V protější nivě řetěz dělnic protrhává řepovou sadbu. Náhle cosi vřísklo — na všechny strany rozletěl jak do sebe spjatý děvčat řad. To myš v zmateném útěku vklouzla kterési pod rukáv. Vytřepala myš, zašlapaly ji ostatní a zas kloní se k zemi, jakoby se nic nebylo stalo, aby v štěbotu a smíchu doháněly ty, které lhostejně protrhávaly zatím dál.

A den se chýlí v tichý podvečer. Uschlá sena vozy svážejí k dědině, veselý křik dětí vítá domů jejich zpřežení. Jak vrabci se to honí po návsí; tu se srážejí v „guču“, tu se zas rozbíhají jak hejna kuřátek, a jedno z nich — jen taťka zastavilo, skokem ocitlo se v naloženém jeteli.

Dlouhé stíny táhnou se od rovných topolů, za kopce zapadá sluníčko.

Dělníci s tvářemi do bronzu osmahlými spěchají s polí k dědině, komíny kouří v ticha šum, k shovění v podvečerní modlitbě láká šeřící se noci stín.

Osaměla pole.

Rhytmicky svou prostinkou píseň vrzá řezáč na louce.

Měsíc bledým světlem osvítil Habrůvské údolí, z žitnišť sladce zatloukla křepelka.

A dosud kdesi v přítmí křupe v taktu lehce zaznívající kosy řez. V brdech na měsíčku i zablýskla.

To za chládku neúnavný sekáč klade nedosečený za dne kus.

Bývají noci, kdy se tak za teplé, mléčné noci a svitu měsíce pracuje až do rána.

BEDŘICH BENEŠ:

Do přístavu.

Toto psal Štěpán Novák paní Emile Proskové:

Milostivá paní,

je naprosto nutné, abych Vám poslal tento dopis. Mohu jím říci více než mluvenými slovy, a máte právo čísti i mezi řádky. Píši Vám, že Vás miluji. Chci, abyste tímto úzkým slovem rozuměla celou nevyslovitelnou nekonečnost pojmu lásky, té lásky, kterou mám já k Vám, a kterou Vy znáte. Chci, aby toto mé vyznání, které konečně je pouhou formou, kdy o vztazích mé duše a mne celého k Vám jistě dávno jste přesvědčena, dalo plného vzrůstu Vašim myšlenkám o mně a určitého obrazu, jehož přesná a pevná jasnost rozbleskne se Vám okamžitě, upnete-li k mému dnešnímu dopisu všechny hovory, jež jsme spolu měli o samotě. Je třeba, abyste tam založila ne poznání mne, ale prostě pochopení. A tím okamžikem dáváte mně na sebe právo, kterého se ujímám. Buďte mojí! Chci Vás, a právem si Vás žádám. A abych udělal i Vám ústupek, nechci být až tolik egoistou, abych uplatňoval toto právo pouze ze sebe, ale slučuji je s právem Vaším, které máte na svobodu své duše i svého těla, a které je utlačováno ve Vás postavením vdané ženy. Ne za povyku cizích lidí a s rozčilováním máte zlomit hloupá pouta svého manželství, ale chci, abyste přišla ke mně beze vší filosofie a vysvětlování Vašeho kroku komukoli — leč sobě samé — a bez pohledu nazpět v to, co má být navždy za Vámi. A potom budeme žít ne život dneška, ale život budoucnosti a budeme hrdi ne na svou sílu, ale prostě na to, že jsme. Budu Vás očekávat, protože věřím, že přijdete. Dávám Vám úplně na vůli, abyste vzala s sebou svoji Lilu, chcete-li. Že jí nebudu otcem, víte, ale má právo růst vedle mne s Vámi, protože je člověkem. Bude lhostejná mně jako člověku a nebude překážet ani mé lásce k Vám ani mé práci. Přiznávám i jí plnou volnost.

Píši Vám všechna tato slova, protože mám víru, že mě milujete. Víru oprávněnou.

Váš

Štěpán Novák.

Tvrdý a pevný tenor Novákova dopisu působil na paní Proskovou trvalým pocitem tlaku a nevolnosti. Jakoby byla tísněna v poutech, kterých nemohla přetnout. Měla touhu prudce a nějak hrubě urazit Nováka před sebou samou za jeho slova, kterými tak klidně a tak pevně jí psal, že má na ni právo. Ona že mu je dala. Hledala v duši něco, čím by se pro tento dopis rozčilila, a potom upřímně a oprávněně směla jej nazvati drzostí, a nedovedla pochopit, proč při vší snaze přivést list Novákův k absurdnosti nedovedla svoji touhu po tomto realisovat. Zdálo se jí, že jeho slova musejí jí v duši dopadnout na kterousi klávesu, aby rozezvučela se struna. Nechť už ve kterékoli tonině a jakýmkoli způsobem, ale jen aby z rozechvění jejího a z výsledního dojmu došlo uvědomění vztahu sebe samé k Novákovi. To všechno nepřicházelo. Klaviatura nepůsobila žádného rozzvučení. Jenom ten pocit neurčitosti a stísněnosti nad ní celou se rozetkával. Chtěla se silně opřít proti tlaku, který cítila odevšad na sobě, vytrhnout se nutnému poddávání, které si mimoděk uvědomovala, ale nebylo slova v dopise, na něž by mohla zapřít páky, aby vyvrátila hradby. Přišla tak k poznání své slabosti, jak si sama namlouvala, a její příčiny hledala v důsledcích své minulosti, ve svém poměru k Novákovi.

Ani nechtěla se vracet k počátkům toho, v čem tušila nyní konec, postavila pouze do řady fakta vzrostlá už v přítomnosti, aby je přehlédla. Úplně lhostejno jí bylo, jaký vliv měl Novák na pozvolné ucelování její duše a potom na celý její převrat. Byla jista, že prvky přerodu v ní byly dány samým životem jejího manželství a od okamžiku toho už nikterak jen náhodné. Náhodou bylo to, že setkala se s Novákem. Ten založil pouhé urychlení. Nic víc. Na stejné pobřeží, kde mořem byl život, byl by ji dovedl jiný, ke kterému byla by přilehlá názory a ve kterém by tušila možnost jich uplatnění, porozumění, potvrzení a pochopení. Klíčící jádro toho, co sama nijak nemohla nazvat nevěrou, bylo v ní danou preposicí. Věřila ve svobodu, v individuální a mravní egoismus. A kde čínská zeď jejího manželství, ne samého v sobě co pojmu, ale speciálně jejího, nepoctivého a nikterak mravního (napadlo jí, proč tomu říkají lidé tak pošetile: manželství nešťastné) počala ji dusit, ubírajíc jí vzduchu i rozhledu, tam počala vzpoura její duše. Nebyly to potom jen nevěry mužovy, aby jim se mstila nevěrou svojí, ale právě příliš daleká nevěry viděla jen ztráty života. A její muž, který v podstatě svým životem byl příčinou jejích bolestí, na kterého v první chvíli vrhala vinu, byl jí teď na polovici lhostejným tam, kde upřímně dovedla omluvit jeho nevěru, či spíše ji přehlížela, neosvojujíc si práva k němu od té chvíle, kdy odklonil se od ní, ale druhou polovicí své bytosti nenáviděný, ledově nenáviděný. Otrok nenáviděl otrokáře. Mezi jejich společně vázaný život vyrostla hradba, která zamezovala vzájemnému styku a nedopouštěla téměř ani pohledu na druhou stranu.

V krátkých zastávkách představ zrevidovala minulost života prožitého se svým mužem. Ve vzpomínkách si jej přivodila, jakým byl před svatbou a v počátcích jejích jasných chvil po svatbě, muže hluboce otevřené duše, citového, pravdu a dobro a krásu milujícího, muže

poctivého přesvědčení, nenakloněného kompromisům a cestičkám kariéry, a ve vteřinách rokům dala probíhat, rokům, které po krůpějích bolesti jí nanášely do duše, kdy viděla rozprchávat se pravdu představ o svém muži. A v ubíhajících obrazech minulosti vždy chvilkově se zastavovaly ty, které znázorňovaly rozklad Proskovy bytosti v důsledcích opouštění zásad, názorů a přesvědčení, ve zpohodlňování si života, ve hrubé praktičnosti, v kariérním šplhání — — — A potom přežití domovem, hospody, vyznamenání pro nic a za nic a z nich pyšné nadýmání se, čistý štít na ulici a v soukromých bytech milenky — — — a ne, ani ne milenky, ale třeba jen ženy z ulice, ženy, které šly prosit jej o protekci pro své manžely — a pro bon-ton společnosti milenky v řadách žen svých přátel — — — V paní Emile zmateně a ve mžikových představách neuspořádané proměňovaly se tyto obrazy, které ji dávno vedly k nutnosti uvědomění, že třeba jí odloučit se od muže. Bylo jen provedení potřeba a k němu upevněné síly.

Jistota úplného osamotnění a odloučení od muže byla jí dávno jasná. Už tehdy, kdy v prvním poznání úplné odkloněnosti mužovy od sebe celou svojí duší a rozumem analysovala malou scénu s Proskem z doby před svatbou, útržek dialogu, který tehdy vnesl jí tolik teplého a hrdého štěstí do srdce a v hlavě jí zavířil k závrati.

Seděli sami dva už pozdě k večeru na terase v zahradě blízko u vody, kde koupal se měsíc, rozpustilý nahý hoch, skákající po vlnkách. A za vodou na lukách se toulaly mlhy. Vykládali o štěstí, které tak blízko tušili.

„Přemýšlel jsem mnoho, proč vás mám rád, a ještě více, smíte-li být mojí ženou. A mám dnes takovou sladkou radost, takový radostný klid, že vše dovedl jsem si vyložit."

„A vyložil jste si — — —?" A i tehdy, kdy ve vzpomínce reprodukovala si tuto scénu, rozevřela tak široce oči s jakousi zvědavostí a utajeným tísnivým neklidem, jakoby se bála, aby jí neřekl něco, co by snad neměla dosti síly vyplnit, a aby si ji nemyslil jinou, než je, větší a silnější.

„Hleďte, mám Vás rád ne proto, že jste snad hezká, tomu málo času v mysli jsem věnoval, ale že ve Vás vidím realisované svoje úvahy a touhy, že je mně radostno s Vámi hovořit, že mně vyplňujete v duši to, co plnil jsem vždy pouze vlastními myšlenkami, veda hovory sám v sobě a nemaje, kdo by mi odpovídal na ně, tak jako dnes už odpovídáte vy. A prostě proto, že mě doplňujete. Vámi jsem celý, jakým jsem chtěl být."

Radostně utišená jeho slovy a jeho nazíráním na ni, sama v něm nalézajíc doplněk sebe, otázala se:

„A proč jste rozvažoval, smím-li být vaší ženou —?"

„Protože potřebuji ženu, která dovede se mnou žít ne pouze tělem a srdcem snad, ale v první řadě duší. Která žije pro mé zájmy, a lhostejna kráčí vedle zájmů cizích, která jde se mnou smutkem, hýří se mnou v radosti, stojí se mnou v samotách a tančí se mnou v hluku, která má ráda, co rád mám já, nenávidí, co nenávidím já, která se neudýchá do kopce, jako se neudýchám já, neunaví veslem

na vodě, jako se neunavím já. Takovou, která je mnou, a je ženou jen proto, že není mužem. Tak to řeknu: druhé vydání mne. Chci, aby ve mně a v mé ženě byl sloučen náš shodný egoismus, aby z nás dvou byl jeden celek, a — odpusťte těm paradoxním slovům: takový duálný egoism. Proto jsem o tom rozvažoval. A když jsem se ujistil, proč vás mám rád, měl jsem rozřešenu tuto otázku — —"

Tehdy, když jí to řekl vlídným a upřímným hlasem, slyšela v tom jen ozvěnu své duše. A záruku štěstí, ale štěstí tak nějak ohromného, závratného a tak hlubokého a vážného. A později, když to všecko nebylo pravdou, v ovzduší docela jiném, až zlomená z těch lží, které se jí rázem otvíraly, připomněla si tuto scénu. A už s daleko jiným názorem. On, suverénně on, chtěl ji úplně přiklonit k sobě, jí se docelit, doplnit, ve svůj egoismus vtáhnout její, on v jejím poddání se, které jí tehdy bylo potřebou duše, nutnou a správnou theorií, chtěl zdvihnout ji k sobě rovnocennou a stejnoprávnou, on ze sebe a sebou chtěl její duši dát vignetu stejného práva — — — a proč — mlčky odepřel jí této možnosti — — proč ona neměla podrobit jeho egoismus svému, jeho snahy svým snahám, jeho zájmy svým zájmům, proč neměla chtít, aby on šel s ní smutkem, s ní hýřil radostí, s ní stál v samotách a s ní tančil v hluku, aby on měl rád, co ráda má ona, nenáviděl, co nenávidí ona — — aby se udýchal do kopce, jako se udýchá ona, unavil veslem, jako se unaví ona — — —?! Proč on neměl být jí, a mužem jen proto, že není ženou — — proč on neměl být druhým vydáním jí — —?!

Teprve tehdy po těch ztrátách ne už jen snů, ale i života, si plně uvědomila ničivé sofisma jeho slov. Reciprocita práva právě k těmto slovům tehdy zdála se jí zbytečna, tušila v ní úplně tytéž výsledky, nevidouc v tom rozdílu, ale pouze čisté, stejné a oboustranné doplnění — — až prakse, život jí ukázal tu ohromnou nesprávnost, dobrovolné jho otroctví, které se zpěvem a radostí na sebe brala, brutální výklad sofismatu.

Docela jiný výklad měla pro ta slova kdysi a potom: chci hýřit, pojď hýřit se mnou; chci krást, pojď krást se mnou; chci zabíjet, pojď zabíjet se mnou — — To byly konsekvence — —

Mnoho o tom přemýšlela a hledala vinu. Nalezla ji. Byla ve lži povahy Proskovy, která musila být lživa, došla-li až tam, a byla v jeho egoismu, který překročil mezníky etiky a mravního práva.

Trhala pouta, osamotňovala od muže. Pro ni už nežil.

Tehdy přišel Novák. Neupjala se k němu mžikovým rozmachem vášně, srůstala s ním pozvolna, tušíc v něm podporu své duše. Potřebovala jeho filosofie, a jen po kapkách ji lékem brala pro své rány. A z jejich hojení soudila na nové jitro.

Její život, který jí zmítal v bolestných nárazech na hranatá úskalí a nedopřál jí ani chvilkového klidu k ujasnění, učinil ji takovou, že žila bez pevného duševního základu. Hrozný rozvrat idei, tvrdá a násilná lámání názorů, všechno to strašné, co dálo se vedle ní, zděšení a úžas jí vrhalo do duše; momentu vzpamatování nedovedla nalézt.

Jakoby zdrcená a bezživotná, se strnulýma očima široce rozevřenýma, bez chápavosti ve vidění viděla divoké tance okolí. To vše v ní vyvolávalo s počátku důsledky fysické, slabost trpce bolestnou, kdy duše, přímo udupaná, byla v ní pasivním činitelem; a později teprve, kdy počínala se vzpamatovávat ze svého omámení, procitla v ní duše s výkřiky tisícerých otázek. Bloudila hádankami a ve smutných tmách tápajíc, hledala ucelení a sesílení názorů. A vyjasnění sebe samé. Tím stal se jí Novák.

V počátcích jejich styků připadal jí brutální, ale nedovedla nechápat jakousi sílu, jí ještě neznámou, kterou své vývody dovedl podložit. Šlo jí v prvé řadě o to, aby nalezla její příčiny, její kořeny. A ještě nepřesvědčena našla je v důsledcích jeho vnitřní pravdy. A jeho železného přesvedčění. Teprve potom dala místa úvahám. Ke svému životu sahala pouze jako ke komentáři. Jím dokládala Novákovy věty. A to, co dříve v ní nežilo ani tušením a po prvotních rozhovorech s Novákem zdálo se jí filosofií věčných ran, vssávalo se jí vždy v plnějším a plnějším rozsahu do krve, do všech cév a do všech nervů. Právo jednotky, které jí Novák hlásal až do konsekvencí neoprávněnosti obětí, a to i obětí lásky pokrevní, zdusilo v ní city mateřství. Lila, dítě z šestého roku jejího manželství a z vůle mužovy, který chtěl mít děcko teprve tehdy, kdy žena stala se mu lhostejnou, stala se jí jednotkou tvora tupě žijícího vedle ní, nepoutaného k ní ničím leč jménem. K tomuto stadiu došla; ale bolesti duše mu obětovala, a křečovitě se vzpírala silám hrůz, kdy Lila ležela nemocna. Její myšlenky nebyly: „Nemiluji ji", nýbrž: „Nesmím ji milovat." A tento názor si vemluvila; vítězstvím se jí zdál. Dusila v sobě záchvaty lásky k ní, které ji nutily k polibkům, a úvahám o budoucnosti Lilině dávala směr docela jiný, než který jí diktovalo srdce. Jednu povinnost v sobě cítila: dovést Lilu k tomu stupni, se kterého by měla volný rozhled. Tam povinnost její měla přestat. Kde tento stupeň je, bylo jí věcí neznámou, ale budoucnost měla jí jej ukázati.

A tak i tou chvílí, kdy neznala ještě, jak dopadne rozhodnutí její a odpověď na dopis Novákův, zabrala si v myšlenky Lilu. Nutnost počítat s jejím bytím byla jí patrna. Jen zašelestit dala v duši myšlenkám o ní, které byly už minulostí, pouze, aby v letu je přehlédla, a utkvěla na tom bodu, který měl jméno Liliny budoucnosti.

„Bylo by nutno vzít ji s sebou," řekla si. „Dosáhla by v plné míře toho, v čem může vyvrcholit můj poměr k ní. Stála by úplně bokem mimo mne, Štěpána a naši lásku, a za to by ve mně nalezla učitelku a vychovatelku. A tak jistě nepřímo i ve Štěpánovi. Vše, čím už dal a ještě by dal Štěpán zmohutnět mojí duši, darovala bych jí. Dovedla bych ji k té výši, ve které je on. Naučila bych ji, že altruistní láska k rodičům je slabostí stejně jako láska k dětem, oboje žalosti že nese, žalosti docela bezdůvodné a bezvýsledné, řekla bych jí, že cílem člověka je být sám a být velikým v sobě, a kdyby porozuměla těmto slovům, poslala bych ji v život, ne dceru svoji, ale přítelkyni, která by jistě nalezla ve Štěpánovi přítele. Byla bych hrda její svobodou, ale hrda jen v sobě."

Ale brzy si uvědomila bezúčelnost těchto myšlenek, kdy ještě neměla rozhodnutí. Vrátila se k celému rozsahu dopisu Novákova a zastavila se k úvaze o svém poměru k němu. Byl jí dávno docela jasný: Milovala Štěpána. Oba si byli vědomi své lásky i té vzájemnosti své lásky. A že ona se nestala jeho, bylo prostě proto, že jí nepožádal. V duši už byla jeho, jako on její, její touhy poddávaly se jeho touhám. Říkat si to nebylo nutné. A že přijde ta chvíle, kterou dnes přinesl dopis Novákův, bylo jí také zřejmo. A přece příchod jeho udeřil ji silně do prsou, tlak pocítila a měla touhu se vzepřít. Pocity, jejichž určitosti si nechtěla přiznat, ji dusily, jen to věděla, že nemá pochybností, že nekolísá v duši — chtěla by jej ve tvář udeřit, kdy z hluboka se jí dralo jásavé „Ano!" Něco rozbouřeného v ní vřelo, pro co nedovedla nalézt názvu.

Úzkost?! Strach?! Slabost?! To byly jen výkřiky, které hned zaháněla, protože neodpovídaly jejímu nitru.

V duši znavená a až zlomeně skleslá hleděla do otevřeného okna. A jím jí ulétaly myšlenky — jakoby po takové tupé hladině jela v loďce, ale bez houpání, bez komíhání, bez pohybu — — v přímé linii po zmrtvělém moři.

Takovou chvíli bezduševnosti proseděla, a potom pomalu zase jí pracovala duše. Ale všecky představy jen v konturách kladly se jí do mysli, tak mžikově v ní vzplálo: „V rukou mám štěstí" — a do dálek zahledělá zlehka rty přikrčila k úsměvu. — Cítila dotek Štěpánovy lásky, která byla silnější než její vůle. A vstříc jí svojí láskou chtěla se rozběhnout, tak ji prudce do objetí hodit — oči pevně zamknout před tím, co je, co v přítomnu existuje v okolí — — „přijdu" vykřiknout — — — Ale jak by jí hrdlo zadrhl, jen kousek nečlánkovaného zvuku jí rozechvěl rty. Zmučená vstala, nemajíc síly k rozhodnutí. A v okamžiku pocítila potřebu míti při sobě Štěpána. Chtěla, aby on jí rozzářil duši, cítila nutnost dáti se přemlouvat. Jasně si uvědomila tyto své myšlenky, sama jim dala název slabosti, ale zmítaná od úskalí k úskalí zasedla ke stolu a vzala z mapy papír. Tenkými a štíhlými písmenami napsala: „Čekám Vás o třetí hodině. — Prosková!" Vložila list do obálky s Novákovou adressou a zazvonila na služku, které jej dala doručit na poštu.

Když Martě dopis odevzdala, potvrdila si v duchu: „Tak je to nejlépe."

Cestu ve dveřích zastoupil Martě Emilin muž. Marta udělala pošetilý pohyb, schovávajíc dopis své paní, který Prosek zahlédl. Zůstal okamžik stát, i Marta jako při zlém zastižená.

„Marto!" Paní Emila chtěla říci: „Dej mi dopis zpět," tušíc zvědavost u svého muže. Okamžitý záchvat nerozumného strachu, aby muž nevyšel za Martou a nevzal její dopis, zastavil jí srdce, které hned vybuchlo v silný tlukot. Bylo jí jako při hříchu přistižené, bázeň ji prošlehla a myšlenka, že muž přivodí jí rozhodnutí, kterému ještě nechtěla, aspoň ne takovým způsobem. Ale tento pocit mžikový se rozplynul, dávná střádaná zášť proti muži v ní horou vyrostla, i touha vzdorem podnícená jí zachvěla, aby muž zachytil její dopis. A potom

všechno chtěla mu říci, klidně a v málo slovech, nic o své budoucnosti, ale všechno o své minulosti s ním. A řekla Martě: „Můžeš jít.“

S bázlivým pohledem k Proskovi zavírala Marta za sebou dveře. Domyslil se, komu Emila píše, ale zapřel vztek, který v něm vzkypěl, a nalhával si důstojnost, kterou by porušil, kdyby byl indiskrétní. Ale v pravdě vzpamatoval se uvědoměním neoprávněnosti výčitek. Stejně jako paní Emile byl i jemu jasný jejich vzájemný poměr. Docela vnějšího závazku i formy, a i tomu hleděli se oba vyhnout. Příčinu odvratu paní Emily od sebe znal a přiznával ve svém životě, a poznání vyvýšenosti paní Emily nad sebou, tak nízkým, nedovedl si z duše vykořenit ani přehlušit. Proto v domněnce její nevěry (kterou měl bez důkazů a jen sobě vemluvenu) nedovedl se proti ní postavit. I v tomto okamžiku poznal nemožnost výbuchu, jakkoli byl pro sebe přesvědčen, že je třeba nalézt slovo, kterým by dal na vědomí, že o všem ví, a nepokládá to za přípustné. A: je třeba řádně se zachovat, pomyslil si. K oknu přešel pokojem a pohleděl do ulice, kde z dola hřmotily kočáry. Jen to řekl, už ven nachýlený:

„Svěřuješ svá tajemství otevřeným rukám.“

Odpověděly mu pouze zkřivené rty paní Emily.

„A nemám rád před služebnými takové okamžiky — nebo — nebo takové rozpaky. Přeji si, abys své intimní záležitosti vyřizovala si sama.“ (Bylo znát, že se mu hlas zabarvuje zlostí, kterou v něm vzbuzovalo pohrdavé mlčení paní Emily.) „Zveličují se tak zbytečně pomluvy. Ostatně, v té věci tě požádám o chvíli rozmluvy.“

Paní Emila ukládala své papíry do mapy. Bylo by jí bývalo vhod, kdyby Prosek byl vzal její dopis, ale bylo jí odporné, aby jemu začala sama něco vysvětlovat. Vzpomněla si na pasus z dopisu Novákova a pomyslila si: „Ano, netřeba komukoli vysvětlovat.“

„Máš snad jiné důvody, proč jsi ke mně přišel?“

Prosek hltal v sobě touhu, která v něm vřela, aby si vylil vztek na své ženě, podal jí telegram a řekl:

„Přijede babička.“

Paní Emila rozevřela oči a hleděla na muže. S váhavým natažením ruky brala telegram. Zamihlo se jí: „Proč přijede?“ Otevřela telegram, kterým babička její oznamovala svůj příjezd na šestou hodinu, a tázavě, se zvláštním zabarvením zraku pohlížela k Proskovi. Její mysl zapomněla ostatního, jen otázka příčiny babiččina příjezdu po tak dlouhé době (skoro tři roky jí neviděla, od narození Lilina) a bez oznámení bližšího ji zaměstnávala. Nedovedla si v tomto stavu ani uvědomit, přinesla-li jí tato zpráva radost shledávání v nitro, světlý paprsek do samoty — ještě si vzpomněla: „Štěpán přijde ve tři — — babička v šest — to je dost času“, a hned už ji napadlo, že snad její příjezd přinese uvolnění její duši. Trochu veselí ji potom rozehřálo. Zapomněla vzrušeného proudění svých citů před okamžikem, a úplně klidným hlasem, jen lehce zabarveným překvapením, vzbuzeným v ní telegramem, řekla Proskovi:

„Bude třeba se připravit. Snad abys jel babičce vstříc na dráhu.“

„Ne, ponechávám to úplně tobě. Víš, že jsem vázán časem. Uvidím ji až večer, dříve nemohu.“

Do pokoje vešla chůva s Lilou. Drobné, tříleté stvoření vytrhlo se chůvě z rukou a běželo k matce pro polibek. Paní Emila nevrle se odvrátila.

„Učíte ji nezpůsobům, Magdo. Nechci, aby každou chvíli běhala mě líbat. Změkčujete tak její povahu, dítěti je třeba rozumného vychování. Nemám ráda mazlení a nechci, aby se Lila v tom vychovávala.“

Příchod Lilin navrátil paní Emilu starým myšlenkám. Novákův dopis, jeho návštěva, o kterou ho požádala, budoucnost jejího rozhodnutí a uvědomění příštích chvil, které zaburácely v ní svojí velikostí, přesunutí celého života její bytosti, její tušené ale dosud nepřiznané osvobození — a celou její rozechvělou duši k nedůtklivosti rozvířila černá očka Lilina, její útlé tílko a její bledé rty toužící po matčině polibku. Chtěla být tvrdá, kdy srdce ji nutilo k teplému objetí, a vzpomínky škrtily rozum.

„Myslím, Emilo, že netřeba být tvrdým k Lile, hleď, že bude plakat.“ Pohladil Lilu a políbil.

Výtka Proskova jen sesílila v ní odpor ke všemu, co bylo v ní spoutáno nutností, a neuvažujíc o tom, jak by se byla zachovala k Lile, kdyby nebylo tu přítomnosti jejího muže, vzedmuté vlny záští v sobě cítila a touhu být drsnou.

Bezúčelně rovnajíc spoustu filigránských ozdůbek na svém stole, se rty donucenými k pošklebku, bokem pohlédla na svého muže, uklidňujícího Lilu, která zadržovala pláč, tiše vzlykajíc a objímajíc kolena Magdina, s tváří ukrytou v jejích sukních, a řekla:

„Jděte, Magdo!“

A jako omluvou, že Lilu posílá pryč, ale nemyslíc na to, k Proskovi prohodila na půl úst:

„Trochu klidu potřebuji, je mně nevolno.“

Prosek trapně zachycen touto scénou (před sloužícími usiloval vždy o naprostý klid) přiblížil se k paní Emile, v prvním okamžiku chtěje ostře vystoupit proti ní, ale hned udusiv v sobě tuto instinktivní žádost, a řekl jen:

„Dostačí, abys se postarala jiným způsobem o klid. Tvůj i můj. Tím více dnes, kdy přijede babička. Nechci mít žádné scény. Doufám, že tyto své stránky zatajíš aspoň před babičkou. Není třeba, aby čeho pozorovala.“

Paní Emila hleděla naň zrakem, ve kterém otevřeně dovedl číst pohrdání jím i jakoukoli obžalobou jeho. A jeho poslední slova tím už v rozpacích vyzněla. Očima hleděl utkvět na něčem pevném. Styděl se, že prozradil, oč se strachuje. Poznal, že to pochopila, a cítil, čím mu dovedla odpovědět.

„Své záležitosti předkládám k soudu sobě. A na trh se svou duší nechodím. Nemám potřebu, abych komu si stěžovala. V té příčině buď u babičky klidný. Vím, že ti jde jen o to.“

Potom se podívala oknem ven. Na muže hledět nechtěla.

Prosek, jakoby tíhou schoulený pes po výprasku, i plnou nohou vyšlápnout se bál a nadnášel se na špičkách.

„Jdu se podívat k Lile, aby neplakala. A do kanceláře musím — obědvat nebudu — a s babičkou se uvidím večer. S Bohem.“ To už jen z přivřených dveří k ní zaznělo. Ale odpovědi neměla.

Ještě chvíli do okna hleděla. Všechno viděla, nic nepozorujíc, façady protějších domů, tak věčně stejné a nevkusné, o okno lehce opřena s hlavou jemně nachýlenou a rukama složenýma v klíně. Myšlenkám se vyhýbala a jen sladce tušila, jak pozvolně prosáká jí jakési uvolnění a radostnější klidnost v jejím osamocení.

Řada kočárů zahrčela dole ve vlnivém přibývání a ubývání hrčivých zvuků. Nakloněna vyhlédla z okna. Už jen poslední kočár zahlédla mihnout se mimo a v něm bílý závoj nevěstin. Jela svatba. Pocit tesklivý rázem se v ní vzbudil, a oči zarmouceně přivřené stihaly mizející kočár. A rychlostí daleko větší než jeho zamihly se jí před přivírajícími se zraky setřelé obrazy její, kdysi jí tak teplé, sladké minulosti, bez šelestu, ale kvapem, ničím nezadržované, přejížděly, i stanici přítomnosti již projely, a jakoby v mlhách zastavila se před ní kontura budoucnosti — Jakoby k nové svatbě jela — ale ne v řadě kočárů — sama pěší prchajíc k Novákovi. — — „Štěpáne!“ zašeptala. — — Lehce se zachvěla, mlhy se přetáhly, a obrazu nedovedla zachytit. — — Pod oknem zahrčela protivná drožka. Vyhlédla přes rampu překloněna. Z domu vycházel Prosek; pozdravoval někoho na protější stranu. Trhla sebou od okna.

Na měkké ottomaně umdleně chtěla snít. Rukou zastínila oči, do široka rozevřené a tkvící na stropě. Slabým zvukem zalehl k ní pláč Lilin z oddáleného pokoje. Seskočila vůlí, kterou jí diktovalo mateřství — a zarazila se. Sílu hledala. A na Nováka vzpomněla, zablýskly se před ní jeho oči, které neznaly úsměvů, a na muže vzpomněla, a odpor pocítila, že chtěla líbat Lilu na rty, kam on kladl před chvílí rty svoje. I na jeho slova vzpomněla, že za Lilou jde, aby neplakala, a cosi v ní vykřiknout chtělo proti muži, že nemá k tomu práva, že Lila je její, dítě jejích bolestí, jeho pouze rozkoše. Vzpomněla na první chvíli svého manželství, na boje, které přemáhala svojí láskou k Proskovi, když nutil ji bránit možnosti příchodu dítěte, zapírati touhy po děcku. A když potom v šestém roce přišlo vůlí mužovou a její, jeho podrobené, té touhy po něm už necítila. To už měla sny otrávené a život ztupělý. Věděla, že to děcko, které Prosek chtěl, chtěl stejnou žádostí, jako když se mu namane koupit kus nábytku. Bez lásky už předem přinášené i bez radostné touhy a očekávání v hodině narození. Přišlo děcko churavé, protože o šest let opozděné a ze života degenerovaného přelháváním přírody. Bolesti fysické při jeho narození zažila i bolesti duše, nemajíc mléka pro ně, churavící je vidouc a zmítána touhami probouzejícího se mateřství. Mateřství, které potom plnou silou překonávala, učíc se poddat své touhy normám rozumu. Polibkům svým bráníc i žádosti objetí. A na Proska s Lilou se mazlícího pohlížejíc jako na lovce, pyšnícího se svou puškou. Až teprve daleko mocněji a hlouběji byla otřesena dnes, kdy laskáním chtěl

projevovat Prosek svou lásku k Lile před ní, a napadlo ji, že žárlí v ní její mateřství. Hledajíc uniknutí této myšlence, určovala a uplatňovala si v duši neprávo Proskovo na Lilu. Její je Lila, ne jeho, kterému je hračkou! Její je! A jí — čím je?! Napadla ji tato otázka a jako jiskra se v ní rozžehla. Ano, o poměru svém k Lile často uvažovala, Novák s ní tak často o tom hovořil. Ale to všechno jí teď připadlo jen jako vnější nátěr, jakoby jí slova diktoval, kterými má k Lile mluvit, myšlenky si uvědomovala jen tím směrem: Tak Lilu vychovat; to byl ten poměr vzájemnosti, ona vychovatelkou její pro život, jiný než má sama, a o Lile osamotněle stojící měla definici lidské jednotky. Čím je Lila, řekla si definicí jednotky, čím ona je Lile, viděla v úkolu výchovy — — ale nikdy nedomyslila, čím Lila je jí! Vzácný květ na hoře, za kterým touhy se nesly, neznámý květ a neznámá cesta k němu. Strmé kameny se stěn hory čnící a pod nohou se lámou. Stezka na vrcholu zřetelná, ale tajný k ní přístup. Takový symbol ji napadl. Ale jím nic nerozřešila, a jen šeptala: „Lila — Lila — čím mně je Lila — — ?!“

Pláč Lilin umlkl. I v představách paní Emily shášel její obraz. Měla myšlenky přetíženy a duši přeplněnu posledními nakupenými dojmy. Všechno jen chvilkově před zrakem jí postálo, a hned v útěku se zamihlo. Ani v mlhách z dálky se nerysovalo. Jen jedno, jakoby tím duši měla podloženu, odchodu z mysli neznalo: návštěva Novákova. Budoucnost její stále zpět vyvolávala, ale jen aby v duši si šeptala: „Štěpán přijde.“ Nemajíc možnosti jakéhokoliv pevného rozhodnutí, neuvažovala slov, kterými k němu promluvit chtěla, jen slabému tušení dala snít, a ubíhat dala načatým větám. Bez kontur, pouze takovou šedivou plochou, která hrází neznala, kreslila si příchod příštích chvil, ve kterých neslo se rozhodnutí. A jakoby se ho bála, hlasitým šeptem zaháněla úvahy o něm. Hodina jeho zdála se jí tak nekonečně oddálenou a cítila touhu mít v duši poušť. Jakkoli zahnat myšlenky až do Novákova příchodu. Tu propast časovou překlenout agonií.

S chvatem, který byl výslednicí jejího duševního stavu a jemně rozcitlivělých nervů, hleděla se ukojit v mechanické práci. Neměla smyslu pro jakékoliv pořádání, jen věci rozechvěle třesoucíma se rukama přenášela, hned zase je na staré místo vracejíc. Hrála si bezúčelnou prací, a když odešla, zavolána byvši k obědu, docela málo jen pojedla. A ani si neuvědomovala svého vděku za to, že její muž nebyl přítomen. Bylo jí příjemno, když sebe samotnu uviděla, a neměla příčiny přemýšlet o tom, jak toto osamotnění její při obědech i večeřích otravnou kdysi stísněnost jí do duše nakapávalo, kdy z nepřítomnosti Proskovy vyvozovala pro sebe trapné domněnky. Ach, minulost nemá práva, a zítřky, krásné zítřky! — — zazářilo v ní.

Potom jen minuty počítala, kdy přijde Novák.

Byl jí ohlášen přesně ve tři hodiny. Pružně vešel a přímo k ní, aby jí podal ruku. Ruky jí nikdy nelíbal, ale paní Emila, přece zmatena poněkud touto chvílí, opírala se slabému pozdvihnutí své ruky v jeho. Novák ucítil tlak její, který tíhnul dolů. Ale nebylo mu nijak nutno o tomto uvažovat.

„Neměl jsem úmyslu přijít k vám, ale přišel jsem, protože jste chtěla.“ Hovořil klidně, sedaje na ottomanu k paní Emile, sedící lehce nachýleně proti němu. Jeho hlas byl stejně klidný, ale paní Emila zjemnělým slechem zatušila v něm přece jiné zabarvení.

A bylo. Protože i Novákovi tato chvíle nečekaná, ale po doručení listu nedočkatelná, kdy nedovedl si důvodů její přesně určit, v domněnkách pouze kráčeje, nanesla v nitro chvění nepokoje. Nechtěl té chvíli, a kdy paní Emilou byla vyvolána, zazdála se mu voláním o pomoc. V její existenci vycítil nerozhodnost paní Emily, kolísání její duše, která se nedovedla ustálit, a tušil, že on svojí přítomností a svými slovy má přispět k rozřešení. Protivilo se mu to, protože chtěl od paní Emily rozhodnutí svobodné. Měl v duchu výčitku, že měla to pochopit z toho, že k projádření své žádosti volil dopis. Kdyby byl cítil potřebu ji přemlouvat, byl by jí vše řekl ústně. Ale plné svobody vůle jí chtěl dopřát bez vlastního vlivu. Nyní věděl, že je třeba jí to říci.

Paní Emila, daleko více vzrušena, než tušila, neklidem zmítány měla údy. Bála se pohledět na Nováka, ani bezvládným rukám ani tělu svému nedovedla dát normální posice. Chvíli mlčela — takové trapné ticho přelétlo pokojem. Novák jí dával času k uklidnění. Když potom mluvila, tlukot srdce chvění zanášel do jejích slov a hltal jejich hlásky.

„Psal jste mně, Štěpáne,“ (jemu neušlo toto pojmenování, poprvé od ní slyšené, a jí nepřipadlo o něm uvažovat, protože to duše její mluvila a musela tak mluvit, rozumem nepoutána) „a já měla nutnou potřebu s vámi ještě pohovořit. —“

Věděl, že musí přerušit její řeč, a že v té chvíli nedovede k ní jinak mluvit než ona k němu.

„Rozumím vám, Emilo,“ (bylo jí teple při tomto oslovení, jakoby jemu vložila ruku svoji v jeho) „a vím, že potřebujete více než mojí němé přítomnosti, že potřebujete mých slov, či spíše mé rady. Kolísáte, a chcete, abych Vás přemlouval. Vzpíráte se a stejně se poddáváte. Čtu ve vaší duši, a je mně, jakobych v ní viděl, že do budoucnosti výčitky viny se lekáte a na cizí bedra ji chcete uvalit. Neznám v našem poměru žádné viny a se žádné strany. Je také možno, že mýlím se v tomto domnění o vás, rád bych byl tomu, ale jedno vím, že ode mne slyšet chcete to, co jsem vám napsal: pojď! Mám právo vám to říci, ale pouze jednou. To podruhé řečeno je přemlouvání a tím již omezení vás. Nenávidím pouta, a volnost vám nesu.“ (Dokončení.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

ANTONÍN TOMÍČEK:

Obecní hromady na Litomyšlsku počátkem 19. století.

Veškery obce na Litomyšlsku od 13. století seděly na městském právu magdeburském. Rozdílu mezi městem a vesnicí až do 16. století nebylo. Ještě během 15. století konal úředník páně při každé rychtě za shromáždění celé obce výroční soud „zahájený", na němž rozhodovalo se vše tak, jako při městském soudě konšelském. V 16. století soud ten nebyl již soudem „zahájeným", jako jím nebyl ani soud městský, obor jeho působnosti však se nesúžil. Teprve v 17. a 18. století nekonal se soud po vesnicích, nýbrž na zámku, ale obecní hromady bez předsednictví panského úředníka k řízení věcí obecních a panských svolávány dále a pro obecní život důležitosti nepozbyly. V. dalším podávám vylíčení obecní hromady v 19. století do let šedesátých, jak ústy pamětníků se zachovalo.

Obecní hromady konaly se dvě, jarní a podzimní. Je to dřívější výroční soud a posudek. V jarní jednalo se o pořádku jarním a letním, o polním pychu, pasení dobytka, chození na trávu a o jiném, v podzimní o pořádku podzimním a zimním. Při každé valné hromadě zasedalo jako na upomínku starých časů také „právo". Jedna obecní hromada byla hlavní, a ta odbývala se v každé obci v jiné době, jak bylo kde staletým zvykem. V Bohňovicích byla hlavní obecní hromada na ostatkovou neděli, v Kamenných Sedlištích tu neděli po Třech Králích, v Budislavi o Všech Svatých, ve Svinné o Štěpánu, v Seči ten den po Štěpánu, ve Velkých Sedlištích v úterý o posvícení. Do hromady porončel pořádník, opatřený svým odznakem, tlustou holí, kterou po vyřízení poručení udeřil silně do země. Na hromadu sešli se všichni sousedé od největšího do nejmenšího, totiž podle majetku. Nejprve počítalo se všechno obecní vydání a všechny příjmy za celý rok, a když to bylo hotovo, děkoval se rychtář ze služby (ovšem jen formálně, neboť zůstával z pravidla v úřadě doživotně), a někdo ze starších sousedů, kdo býval od řeči, jemu poděkoval. Pak přišly na řadu domácí rozepře a spory, obyčejně urážky na cti, krádeže, nejvíce polní pych, rvačky, pobití a drobné spory majetkové, o škody, meze, atd., zkrátka civilní i trestní, vše mícháno, přišlo před jeden senát. Tu kožené „právo" leželo již hrozivě na stole. Kdo žaloval, dal „právný", až 5 zl., a prohrál-li, „právný" propadlo. Prohrál-li žalovaný, dostal žalobce „právný" zpět a stejnou částku zaplatiti musil žalovaný. O „právný" se čestné právo rozdělilo, obyčejně se hned po valné hromadě „proutrávilo" za jídlo a pití.

Nebyl-li při trestních případech provinilec přítomen, nejsa snad ani sousedem, chodíval pořádník s holí pro něj. Často si brával „sekuř"

s sebou. Když hříšník ani pořádníka neuposlechl, sebral rychtář právo do kulatého kořínkového koše a „púta“ do rukou a šel s pořádníkem. Tu nezbylo než utéci nebo se schovat, neboť s rychtářem, který měl košík a púta v rukou, nebylo žertů, vyplácel hned hotově holí nebo právem a zavíraval tuze rád do chlíva. Rychtáři předvedený provinilec musil zůstati u dveří stát, a nesměl promluviti dříve, pokud nebyl rychtářem k tomu vybídnut. Po vyzvání rychtářově šel ode dveří ke stolu a začal svou řeč obyčejným oslovením práva: „Pane rychtáři, páni konšelé a celé počestné právo“! Při utrhání na cti pronášívalo právo rozsudek, aby vinník s pořádníkem po vsi obcházel; před určitými statky zatroubil pořádník v roh, a po zatroubení musil vinník sám o sobě hlásati, čím se provinil. „Před padesáti lety si rychtáře jináč vážili, než dnes starosty. Cák dnes starosta? Žánej si ho neušímne, i dyž do tý hospody příde; ale dřiu byl všudy na prúním místě, jako vo svarbách, vo fúnuse. Dyž se v obci dělo něco mezi chasou, přišel rychtář s pořádníkem, seřezali to, dali púta, a byl pokoj“, postýskal si jeden výměnkář. Kde jsou ty časy! —

Po soudě bylo o hromadě obecní přijímání do sousedstva a překřtění jmen. „Dyž se někdo přikoupil, musil si vykoupit svý míno, a to musil zaplatit vo vobecní hromadě na pití, co se mu určilo, podle kabátu.“ Bylo prastarým zvykem, že nový soused obdržel nové jméno, a to po statku, čehož příklady v knihách purkrechtních jsou četné. Ten zvyk do nejnovějších časů se udržel, a ještě 1886. musil v kterési obci nově dosazený správce školy dáti 6 zlatých na propití, aby se mu nepřezdívalo po jeho předchůdci, a teprve r. 1899 poprvé dal nový soused 6 zl. ne na pití, ale na knihy, ač korunu na propití přece musil přidati.

Přijímání nového souseda, syna domácího usedlíka, dělo se slavnostněji. Tu zval pořádník nejen sousedy, ale také všechny sousedky na sousedskou do hospody. Několik dní před tím rychtář, a v poslední době představený, pozval souseda, který měl býti přijímán, a projednával s ním, mnoho-li míní dáti „příjemnýho“. Obyčejně sedlák vyčastoval o sousedské všechny domácí pivem a žena jeho jídlem a rosolkou. Chalupníci se k tomu cíli až tři spojili. Nový hospodář byl na hromadu zvláště pozván. Když sousedé jednali na obecní hromadě, měla mladá hospodyně na starosti celou hospodu. Proto pozvala si na pomoc sousedky za kuchařky, neboť musili napéci koláčů, věnců a netynek pro sedlácký i chalupnický stůl a pro muzikanty, a musilo to býti pečivo dobré, aby se mladá panímáma nezahodila. Když byla hromada skončena, posláno do hospody pro muzikanty, ti přišli, celá banda, a zahráli u rychtáře shromážděným sousedům tři marše. Když začali hrát čtvrtý, vyšli sousedé s celým právem, uprostřed majíce nastávajícího souseda, a vážně kráčeli do hospody. Sál byl na ten den čistě vydrhnut, stoly pokryty ubrusy, na nich kytky, všude plno diváků. Muzikanti na sále udělali kolo, právo a sedláci usedli za sedlácký stůl, chalupníci za chalupnický. Když muzikanti přehráli, povstal rychtář (starosta) a pravil: „Připíjím na zdraví našeho nového souseda N N.“ Muzikanti zahráli tuš. Pak připíjel nový soused na zdraví starosty a všech sousedů, po každém připití hrán tuš. Po přípitcích mrštil nový

soused sklenicí o zem, až se rozlítla. Po té muzikanti zasedli na „kadedru“ a hráli; mělo se tancovat, ale panímámy nikde. Byly schovány v síni, a tak musil pantáta pro svou do síně přes celý sál a nejmíň tři kousky s ní přetančit, jinak ji smrtelně urazil, vzav ji pouze na „rasovskou“, to jest jen na jednu písničku. Když tak deset kousků bylo přehráno, ztratila se polovice muzikantů, šli do statku pro novou sousedku. Tam ženské hudebníky vyčastovaly, a když vše bylo připraveno, vzaly mladá panímáma a tři sousedky plné mísy pečiva do bílých ubrousků a šly s muzikou do hospody. Jak na sál vešly, přestala v sále hudba hrát, hráli jen muzikanti, které hospodyně přivedly. Ti zůstali státi v prostřed sálu a hráli dál, zatím co nová sousedka postavila jednu mísu na sedlácký, a druhou na chalupnický stůl, a rozvázavši ubrousky tam i tu, všem za stolem s „Pozdrav Pánbůh!“ ruku podávala. Za to dostalo se jí u obou stolů na zavdanou rosolky. Pak zašla k sousedkám, podávala ruce a hubičkovala se s nimi. Zatím průvodkyně roznesly ostatní mísy, také muzikantům se dostalo. Po přestávce vzal starosta novou sousedku do kola, přetančil s ní tři kousky, dal ji novému sousedovi, a ten ostatním. Vytančila se dost, než se všichni po třech písničkách vystřídali, a nemusila naříkat, že neprodala ocet. V přestávkách častovala za to panímámy rosolkou až do rána bílého, ač-li se, jako dříve často bývalo, nějaká pranice nestrhla. Vysvítá ze všeho stará zvyklost našich předků, kteří chtěli míti u každého důležitějšího úkonu hojnost svědků. Ovšem, nejlépe si příhodu každý zapamatoval tam, kde se dobře najeď a hlavně důkladně napil. A proto pilo se při koupi, prodeji, o svadbě, křtinách, při všem, kde lidem na tom záleželo, aby pamětníci zůstali a dobře si vše zapamatovali.

JINDŘICH ŠTEMBERKA:

Na Liticích.

Šept Orlice a lesa hymnus sladký
v sen duši kolébá jak úsměv princezny,
ty stráně modravé, šer jedlí hladký,
ty břízy šumné, nad vším lazur líbezný,
ty chaty přikrčené, palouk svěží
a snivých vil, a domků bílý květ,
ty zříceniny zmlklé s hrdou věží —
mé srdce, viď, přec jen je krásný svět!

Ne, srdce, nejásej! Viz, na sta rukou
zde v skály mračné bije včera, zítra, dnes,
však srdce, soucitu se nedotlukou,
je nelítostný, úporný ten skalní tes.
Víc, pěsti, bij! Tak lakomě se drolí
ty balvany, jež horký smáčí pot —
ó, nedbej, rabe, že to rve a bolí,
jde tobě, ženě, dětem o život!

Ať jara úsměv líbá hradby skalné,
ať jeseň buky halí tesknou červení,
ať v spánky perou slunce šípy palné,
ať zimy pocel ledový tvář rumění,
sta rukou, srdcí na sta krvácí tu,
jimž časem ssuť i věčný skytne mír —
však laškovná zní píseň na pažitu,
kde dívčí hrou se baví kavalír.

Je čárným svět, zrak tone v rajském plese,
a trilky jásavé se k nebi nesou v chvat,
však jako Skála nelítostná pne se
tisíciletý sociální řád.

Ó, miliony pěstí tupě buší
v té Skály hruď, a sotva spočinou,
dlaň krvácí, než obra-balvan skruší,
a mnohdy Smrt se plíží krajinou.

Ať Svobody zní světem svatá hesla,
ať jménem Pravdy zaklíná se Lež,
ať v proudy Pokroku loď noří vesla,
ta Skála strmí pyšně jako věž!
Sta jejích obětí se stiší pod troskami,
sta skromných tužeb, snů se ve prach stroskotá —
však kavalíra v zámku sličné baví dámy,
on ráj má přírody i rozkoš života.

Samot chorobné květy.

Drama o třech jednáních. Napsal Karel Rožek.

(Pokračování.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ.

Týž pokoj jako v prvém jednání. Druhý den. Podmračné jitro.

Výstup 1.

Horáček, později Horáčková.

Horáček (sbírá květiny a dává je na stůl). Maminko!

Horáčková (mluví v kuchyni). Již vstáváš, Václave? (Vstoupí.)

Horáček (dosbíral květiny). Připravte mi svrchník.

Horáčková. Půjdeš již tak brzy ven?

Horáček. Ano. Na procházku.

Horáčková. Jsi nějak bledý. Špatně jsi se vyspal? Jsi nemocen?

Horáček. Nejsem. Nic mi není. Dejte mi svrchník!

Horáčková. Hned. (Odejde do vedlejšího pokoje a přináší svrchník.)

Horáček (zatím netrpělivě přechází po pokoji).

Horáčková. Svatuška ještě spí. (S úsměvem.) Chudinka, unavila se cestou. (Pausa.)

Horáček (obléká zvolna svrchník, jakoby čekal, že mu matka ještě něco řekne). — — Co říkala večer?

Horáčková. Měla jsem ti vyříditi dobrou noc. Tak dlouho nešels...

Horáček (váhavě). A — více — — nic?

Horáčková. Václave! Stalo se ti něco? (Naléhavěji.) Prosím tě!

Horáček (hořce se usměje). Eh! Jen tak, tak. Nic se mi nepřihodilo. (Chystá se odejíti.)

Horáčková (zadrží ho). Václave! Tys nespal celou noc!

Horáček. Vždyť jsem přišel, když jste byla ještě vzhůru. Bylo asi deset hodin. Bureš ještě nevstal? Kam jste ho uložila?

Horáčková. Pan Mrázek ho vybídl, aby přespal u něho. Vlastně sám pan Bureš si to přál.

Horáček. Zdržel se večer dlouho?

Horáčková. Chvíli čekali na tebe v druhém pokoji. On hrál, a Svatuška zpívala. Pak přišel pan Mrázek, a když se setmělo, odešli. Svatuška čekala dlouho a divila se, že nejdeš. Řekla jsem jí, žes odešel, jak denním tvým zvykem, na procházku. Chtěla ještě uviti kytici, ale nenašla květin.

Horáček (podrážděně). Patrně jich nehledala. Položil jsem je na stůl. Zde.

Horáčková. My již pak nesvítili. Neviděla jich.

(Ve vedlejším pokoji šumot.)

Horáčková (nahne se ke skleněným dveřím pokoje). Ach! Svatuška již vstává.

Horáček (rychle odchází). S bohem, maminko!

Horáčková (za ním volá do dveří). Vrať se brzy!

Výstup 2.

Svatuška a Horáčková.

Horáčková (urovnává květiny). Hm, hm! — — Jest mi to divné s tím hochem. (Pak zalévá kořenáče.) Tolik se těšil a teď, jakoby před ní utíkal. — — Již vstáváš, Svatuško?

Svatuška (za scenou). Ano, matičko! Dobré jitro! (Vejde do pokoje s rozpuštěnými vlasy. Políbí Horáčkovou.)

Horáčková (líbá ji na čelo). Dobré jitro, dítě! (S úsměvem.) Jak se vyspala má rozcuchaná kučerka?!

Svatuška. Výborně, matičko, výborně! Jak může se spáti doma? Ó, matičko, a takový krásný sen se mi zdál!

Horáčková (usedne mezi květiny). Posaď se se mnou na mé zamilované místečko a vypravuj mi svůj sen.

Svatuška (usedne k ní a položí lokty do jejího klína). Poslyšte tedy, matičko! Zdálo se mi . . . (Rozhlíží se po pokoji poněkud zaražena.) A kde pak je strýček?

Horáčková. Proč neříkáš jen prostě Václav? Odešel právě na procházku.

Svatuška. Kdybych mu říkala Václave . . . Ne, matičko, raději bych mu říkala tatínku (zasměje se), ale . . . ale je to vše takové nepřirozené! A pak, zvykla jsem mu tak říkati. Vždyť jste mi sami řekli, když jsem byla ještě maličká, že on jest můj strýček a vy nějaká vzdálená babička. Pamatujete se na to? (Obejme obě její ruce. Prudčeji.) A já vás mám tolik ráda! Tolik ráda! (Líbá jí ruce.)

Horáčková (brání tomu). Ale, dítě! A zapomnělas na svůj sen. Tedy vypravuj, co se ti zdálo!?

Svatuška (obejme její ruce a polo jí ležíc v klíně, vypravuje). Poslyšte, matičko! Zdálo se mi, že procházela jsem se krásnou zahradou. Kam jsem vkročila, všude květy, velké a žluté květy neznámých rostlin. A připadalo mi, že všechny ty květiny pláčí a zpívají takové smutné a podivné melodie, jakých jsem nikdy neslyšela. Uchvácena tím zpěvem, zpívala jsem s nimi. Ale brzy poznala jsem, že ničím dojem svým zpěvem, že můj zpěv zpěvu květin se nevyrovná. Ba, některé květy přestaly zpívati a jen tiše plakaly. Proto, smutná a umdlená, kráčela jsem cestou dále, již nezpívajíc, až přišla jsem do odlehlé části zahrady, kde nebylo ani stromů ani květin. Jen cesty vinuly se zkypřenou zemí, jež byla zrovna tak žlutá jako ty květiny. A dlouho jsem kráčela, až slunce vystoupilo vysoko na obloze. Myslila jsem, že jest již poledne. Chtěla jsem se navrátiti, ale nemohla jsem nalézti cesty, jež by mne vedla zpět. A slunce pálilo a žízní jsem prahla. Pojednou schvátila mne úzkost, neboť myslila jsem, že jsem zabloudila. Dala jsem se do běhu, ale brzy jsem poznala, že se nevracím, ale stále a stále se vzdaluji. Unavená, zoufalá usedla jsem vedle cesty, zavřela oči, a tiše jsem plakala, až přišel na mne spánek. A cítila jsem ze spánku, jak slunce víc a více pálí. Tak spala jsem dlouho, až někdy k večeru jsem se probudila. V dálce nad západem stálo obrovské, červené slunce a zpívalo s celou přírodou tutéž melodii, kterou jsem slyšela od květin. Nade mnou stál veliký, košatý strom s bílými a žlutými květy, který vyrostl za mého spánku, a který mi stínil. Byla jsem nesmírně vděčna tomu stromu a děkovala jsem mu za jeho lásku. Ale u mých nohou vypjal se náhle nevysoký stromek růže, na němž byl jediný květ, rudý jako krev, a ten omamoval mne nejen svou krásou, ale i nesmírnou vůní. Přiklonila jsem se ku květu, utrhla jsem jej a zatkla do živůtku. Pak jsem se vracela. Po několika krocích jsem se ohlédla a viděla jsem strom, jenž ve spánku chránil mne před žárem slunce, kterak tiše, ale bolestně pláče, kterak celý žloutne, usychá a rozpadá se. Bylo mi líto stromu, ale nevrátila jsem se k němu, neboť blížila se noc, a já tušila, že mne doma nějaké veliké štěstí očekává. — Tak jsem se probudila.

Horáčková (pod dojmem vypravování Svatuščina). Krásný to sen, Svatuško, krásný, ale podivný a smutný . . . (Zamyslí se.)

Svatuška (po malé přestávce). O čem přemýšlíte, matičko? Myslíte na sen?

Horáčková. Ano, krásný, ale podivný a smutný to sen . . .

Svatuška. Hledáte v tom snu nějaké pravdy? Matičko, řekněte mi, co znamená?

Horáčková (vezme její hlavu do svých dlaní a líbá ji na čelo). Dítě... mé zlaté dítě . . .

Svatuška (smutně). Ale matičko, vy to víte, matičko, povězte...

Horáčková. Nevím nic. Což pak já, já stará žena . . . (Zadívá se do okna.)

Svatuška. Proč jste tedy tak smutná?

Horáčková. Dnes snad ani slunce nevyjde . . . Proto jsem smutná . . .

Svatuška. Pamatujete, že takové podmračné dny bývaly u nás nejkrásnější. Sedávali jsme všichni tři pohromadě v druhém pokoji. On hrál na piano, já zpívala a vy . . .

Horáčková (skoro v pláči). A já, já plakávala . . . Ó, tušila jsem již tehdy . . . již tehdy . . .

Svatuška. Co jste tušila, babičko? Vy něco zatajujete přede mnou . . .! (Prosebně.) Babičko . . .!

Horáčková. Tušila jsem, co jistě již dávno víš. Tušila jsem, co jednoho dne se stane.

Svatuška. Vždyť se nic nestalo! Nevím nic, nevím nic!

Horáčková (s úsměvem). Ale snad nebudeš ještě dnes zapírati?

Svatuška. Nic nezapírám.

Horáčková. Viď, že máš Václava ráda!

Svatuška. Nu ovšem. Mám, musím ho míti ráda. Vždyť je tak šlechetný! Jest můj největší dobrodinec!

Horáčková. To jsem chtěla vědět . . .

Svatuška. A má mne on také rád? (Rychleji.) Učinil pro mne již tolik, učiní pro mne ještě něco, něco naposledy?

Horáčková. Vše ti učiní! Má tě rád! A proč naposledy?

Svatuška. Mám k němu velkou prosbu.

Horáčková. Tuším asi jakou. (S úsměvem.) Nuže, dítě, jakou?

Svatuška. Povím vám tedy vše. On — Václav, který mne za své dítě přijal a jako své dítě vychoval, musí ještě poslední dokonati. — Jedná se zde o svolení — k sňatku. Miluji . . . (Vezme ji kolem krku a s radostí i bázní vyrazí další slova.) Matičko, miluji pana Bureše, přítele Václavova . . .!

Horáčková (zaraženě). Ach! — A Václav? Jeho nemiluješ?

Svatuška (lekne se způsobu, jakým slova byla promluvena). Babičko! Jeho miluji jako otce . . . Ale Ladislav — —

Horáčková (s úžasem skoro vykřikne). Ladislav! (Po chvíli.) Ano, rozumím. (Zaúpí.) Můj ubohý Václav . . .! Ubohý hoch . . .! (Vstává.)

Svatuška (vezme ji za obě ruce). Babičko!

Horáčková (s pláčem ji něžně od sebe odstrkuje). Ubohý Václav . . .

Svatuška. Proč pláčete, babičko? (Náhle chápe.) Což Václav chtěl, abych byla . . . jeho . . . ženou?!!

Horáčková. Ubohý hoch . . .!

Svatuška (uchopí ji za obě ruce a, klečíc, prosí). Prosím vás, mluvte. Václav chtěl . . . (Propuká v pláč.)

Horáčková (sklání se k ní a líbá ji na čelo. Pak beze slova odchází.)

Svatuška (vstane a učiní za ní několik kvapných kroků). Matičko . . .! Prosím vás, řekněte mi . . . (Vrací se.) Odešla . . . (Zalomí rukama.) Můj bože . . . Můj bože! Jest to možné!? (Klesá na dřívější své místo a pláče.) Václave! (Vstává po chvíli a blíží se kuchyni.) Proč to neřekla . . .? (Volá na ni do kuchyně.) Babičko! Babičko! Matičko!

(Otevrou se dveře, a jimi vstupuje bledá Horáčková.)

Horáčková (stane ve dveřích.)

Svatuška (prosebně). Povězte mi, prosím vás, chtěl mne Václav učiniti svou ženou?

Horáčková (s resignovaným klidem). Až přijde . . . (Odchází.)

Svatuška. Ach, bože . . .! Ani slova nemá pro mne! Ani slova! Oh, ano, ano . . . to bylo její tušení . . . a to byl můj — sen . . .? (Odchází zase na místo mezi květiny, kde opírajíc hlavu v ruce, zadívá se zamyšleně na obraz Krista.)

Výstup 3.

Svatuška a Bureš.

Bureš (zdraví v kuchyni Horáčkovou). Dobré jitro, milostpaní! (Pausa.) Jest Václav již vzhůru?

Horáčková (za scenou). Odešel.

Bureš. A slečna Svatuška? Nespí ještě?

Horáčková. Ne.

Bureš. Jest v pokoji?

Horáčková. Vedle. Račte dál!

Bureš (vstupuje a rozhlíží se po pokoji. Uvidí Svatušku. Rychle se k ní blíží.) Dobré jitro, Svatuško! Tak časně již vzhůru?

Svatuška (vstává a jde mu vstříc. Podá mu ruku.) Dobré jitro, Ladislave! (Chce se usmáti.) Tak brzy vstáváš?

Bureš. Jsem dávno již na nohou. Ale nechtěl jsem . . . (Zahledí se jí do očí.) Tys plakala, Svatuško, viď?! (Vezme ji do náručí a chce ji políbiti.)

Svatuška (se vzpírá). Pusť, pusť mne!

Bureš (líbá ji na čelo). Co se stalo? Máš uplakané oči.

Svatuška. Nic, nic se nestalo. Jen tak jsem plakala. Jest takový smutný den.

Bureš (vrtí hlavou). Jen tak nepláčeme. Co se ti stalo, Svatuško, pověz!

Svatuška. Nic . . . nic . . .

Bureš. Buď tedy aspoň teď veselá. (S úsměvem.) Vždyť dnes, dnes budeme již takřka svoji. Svatuško, dnes řekneme Václavovi, že . . .

Svatuška (vrhá se mu, vzlykajíc, na prsa). Ne . . . neřekneme . . .

Bureš. Ale, Svatuše, co je ti?! Ty něco víš! (Objímá ji.) Mluv, co se ti stalo?

Svatuška. Láďo, miluješ mne? Miluješ mne opravdu? (Táhne ho k stolu.)

Bureš. Ty ještě pochybuješ? (Oba usednou.)

Svatuška. Ne, nepochybuji, ale chci vědět, máš-li i dosti síly k boji.

Bureš. K jakému?

Svatuška. K boji buď proti mně, nebo proti celému světu, proti svému největšímu příteli, proti mému dobrodinci . . . (Leká se svých slov.) Bože, co jen to mluvím. Láďo, Láďo, já se rouhám, strašlivě se rouhám. Vždyť nemohu, nesmím stavěti se proti němu!

Bureš. Mluv, prosím tě, mluv, co se vlastně děje?

Svatuška (odmlčí se, pak s odvahou). Václav mne vychovával proto — proto, abych byla jeho ženou!

Bureš. Opravdu?! Václav . . .

Svatuška (vpadne). Chce, abych byla jeho ženou, a já nemohu! (Propuká v dusený pláč.) Nemohu . . .!

Bureš. Snad se mýlíš? Ale . . . bylo by to možné!? A jak to víš? Kdo ti to řekl? On sám?

Svatuška. Z babiččiny řeči jsem to vycítila. Mluvila jsem s ní, než jsi přišel, řekla jsem jí, že tě miluji, že budu tvou ženou.

Bureš. A ona? Vzepřela se tomu?

Svatuška. Ne, ale dala se do pláče a volala: Můj ubohý Václav...! Z toho jsem to poznala. Když jsem se jí ptala, neodpověděla. Odešla do kuchyně beze slova, odešla taková smutná, že poznala jsem, jak se v její duši rázem něco zlomilo.

Bureš. Ano, připadala mi podivná, když jsem ji spatřil. Byla bledá, uplakaná, zrovna jako ty, Svatuše.

Svatuška. Láďo! Ona trpí, a Václav bude trpět ještě více! — A já — já všeho toho příčinou. (Vroucně.) Prosím tě, co mám činiti!? Vždyť nemohu býti tak bídná, abych bolestí, abych kamenem nevděku udeřila toho, který pro mne tolik učinil. Vždyť nemohu býti tak špatná, tak nízká . . .

Bureš (klade její hlavu na svá prsa). Dušinko drahá . . .

Svatuška (vzpíná k němu ruce). Prosím tě, pověz . . . Já nechápu, co se náhle kolem mne děje, nerozumím ničemu . . . jsem slabá, jsem důvěřivá . . . jsem . . . (propuká v pláč). Oh, bože, což já vím, co jsem?

Bureš. Upokoj se, Svatuško, neplač! — Nepředbíhej událostem! Snad se mýlíš, snad stavíš vše do nepravého světla. Počkej, až přijde, pak nejlépe rozluštíš, co činiti.

Svatuška. Ne, nemýlím se. A rozhodnouti musím se dříve nežli se s ním setkám, pak mohla bych jednati bez rozmyslu, bez rozvahy. Ne, člověk nesmí se poddati vždycky citu, tomu mne učil již Václav. Chci býti podobna jemu, a on, to vím, dovedl tak často utlumiti své touhy a podrobiti je rozumu. Kdybych jinak jednala, snad nebyla bych ani tím, čím jsem. Považ přece, miloval mne . . . a dovedl po tolik let tajiti svůj cit přede mnou . . . Nic jsem netušila, myslila jsem, že mne miluje jak otec dceru. Jednal vždy dle plánu, přísně a určitě. I já musím jednati dle plánu, neboť nemohu mu ublížiti. Tak mne vychovával. (Mluví celou svou duší.) Nesmím býti vůči němu nízká a nevděčná, ale jeho ženou také býti nemohu, i to bylo by nízké a ošklivé. Děsím se toho, děsím . . . každý polibek byl by zločinem . . .

Bureš. Jak to mluvíš, Sváťo?!

Svatuška (náhle vzplane, vytrhnouc se mu z objetí). A to jest vše, co mi radíš?! Hrozím se situace, v níž octla jsem se bez viny, nevím si rady, zoufám, a ty nemáš pro mne nic kromě výtky . . .

Bureš. Utiš se, utiš! Vždyť ti nic nevytýkám.

Svatuška (víc a více se rozčilujíc). Vytýkáš! Ne, ne, ty mi nerozumíš, nechceš rozuměti — nechápeš beznaděj mého postavení —

Bureš (chce ji přerušiti, ale nedaří se mu to.)

Svatuška. Vím, vím! Rozumím ti! Chceš se mne takto zbaviti, omrzela jsem tě, chceš mne velkomyslně odstoupiti jemu a býti při tom ještě hrdinou . . .

Bureš (jde k ní. S úsměvem.) Ale nepřenáhluj se . . .

Svatuška (ustupuje od něho). A ještě se posmíváš! Jdi pryč . . . pryč . . .! (Vztahuje proti němu ruce, aby se jí nepřiblížil.)

Bureš. Odpusť tedy, Svatuško, jestli jsem ti ublížil. Ubezpečuji tě však, že jsem pochopil vše, i toto tvoje počínání.

Svatuška. A zase se posmíváš . . . Jdi pryč, pryč . . .!

Bureš. Neposmívám se. Nevím, proč bych se posmíval. Jsi rozechvěna, jsi vždycky nervosní a snadno se podráždíš.

Svatuška. Zase dokazuješ, že mne máš za děčko, jež musí býti neustále vedeno. Za to ty jsi mrtvý klid, unavený a rozumný . . . Proto mne chceš vésti! Nechám si své rozechvěné nervy, ale chci zůstati důsledna sobě i tomu, co ve mně zbylo ještě vlastního a ne odkoukaného od vás, ode všech!

Bureš. Ale vždyť jsem nic neřekl. A jestli, odvolávám každé slovo, jež by tě urážela, nebo aspoň se tě dotýkalo. Mluvilas o plánu, dle něhož chceš jednati, a rozčiluješ se pro jediné slovo. Považ, slyšela-li nás paní Horáčková, co si pomyslí . . . Vysměje se nám.

Výstup 4.

Horáčková a předešlí. Později Mrázek.

Horáčková (přináší snídaní). Co jsem měla slyšeti? Byla jsem právě pro pana Mrázka, aby s námi posnídal.

Bureš. Ale, nic to nebylo, milostpaní. Slečna se trochu pohněvala pro jedno slovo.

Horáčková (nevšímajíc si jeho odpovědi, staví kávu na stůl). Svatuško — pane Bureši, pojďte snidat.

Svatuška i Bureš (usednou daleko od sebe ke stolu).

Horáčková (usedne též ke stolu). Račte . . . Ber si zákusek, Svatuško!

Mrázek (vstupuje). Dobré jitro! Má úcta, slečno!

Svatuška (nevrle). Má úcta! (Podá mu ruku.)

Horáčková. Pane Mrázku, posnídáte s námi. Posaďte se!

Mrázek. Děkuji. (Usedá ke stolu mezi Bureše a Svatušku.) Dovolíte, slečno?

Svatuško. Ó, prosím.

Všichni (snídají).

Horáčková. Nebyl jste již na procházce, pane Mrázku?

Mrázek. Právě jsem došel domů, když jste přišla pro mne. Nebyl jsem daleko. Došel jsem jen k lesu a pak jsem se vrátil.

Horáčková. Neviděl jste Václava?

Mrázek. Zdálo se mi, že ho vidím procházeti se po kraji lesa. Šel jsem k němu, ale zpozoroval mne a zašel hloub do lesa. Nechtěl jsem ho vyrušovati. Byl velice zadumán a jaksi smutný. Procházel se s hlavou hluboko skloněnou.

Horáčková (zapomene se). Ubohý hoch...! Zajisté ví to již také.

Svatuška (dopije a po slovech Horáčkové dojata odchází do pokoje).

Horáčková (pohlíží dlouze za odcházející). Ba, ba . . . bude to zármutek . . .

Bureš. Snad se mýlíme, milostpaní. Kdo ví, je-li to vše takové...

Horáčková. Vím to. Václav Svatušku miluje . . . Ubohý hoch! A teď je vše zmařeno, vše zhrouceno, když nejvýše již vypjal své sny!

Mrázek (překvapeně). Což slečna odpírá?

Horáčková (sklízí sklenice). Ale... Vrtochy...! Je zamilována zde — do pana Bureše!

Mrázek (zahledí se na Bureše). Je to pravda?

Bureš (rozčileně vstává). Nevěděl jsem, že . . .

Horáčková (odcházejíc do kuchyně se sklenicemi trpce). A! Nevěděl jste . . . Ovšem . . . tak . . . tak . . .!

Mrázek (vstane, k Burešovi po odchodu Horáčkové). Je to velké neštěstí, pane Bureši, jež podáváte svému příteli.

Bureš. Nejsem vinen . . .

Mrázek. Zničíte jeho život. Nevíte ani, jak je citlivý, jak hrozně dotkne se ho tato rána. Uvažte, že je to desítiletá jeho touha, která stávala se den ke dni naléhavější. Uvažte, že je to základ celého jeho života, že je to takřka jeho životní podmínka! A připravíte-li ho o ni... Ne, ne! Toho si nezasloužil, a tím spíše si toho nezasloužil od Svatuše a od vás, kterého měl jako svého přítele velice rád.

Bureš. Ale srdci se neporoučí! Ostatně, jak jsem již pravil, nejsem vinen, nevěděl jsem o jeho zámyslech. Miluji Svatušku, a její láska jest mi také životní podmínkou. Svatuška sama vás o svých citech poučí. Ve mne miluje muže, ve Václavovi otce. Tak sám tomu chtěl, řekla před chvílí Svatuška, tak sám si ji vychoval. Nuže, rozhodněte, kde je vina!

Mrázek. Ovšem, zde se nedá o žádné vině mluviti. Máte zajisté právo, a třeba právo lásky, ale nemůžete tvrditi, že on jest bez práva k ní.

Bureš. A Svatuška?

Mrázek. Vše závisí od ní. A co říkal on?

Bureš. Nevím. Myslil jsem, že nic dosud netuší. Poraďte mi však, jak se mám zachovati? Ani ve snách mne nenapadlo, že budou takové překážky. Vždyť Svatuška nikdy mi nedala ani nejmenším na jevo, že Václav si ji vychovává pro sebe.

Mrázek. Nevěděla to sama. Promluvte s ním, domluvte se. On jest dobrý, šlechetný, odřekne se snad.

Bureš. Ale jak já mohu chtít také oběti? Nezasloužím si jí od něho.

Mrázek. Nezapomínejte, že jest tu ještě slečna. Úplně stačí, budete-li jednati tak, jak ona usoudí.

Bureš. A rozhodne-li pro něho?

Mrázek. Pak se vzdáte lásky k ní.

Bureš. A myslíte, že jest to tak snadné? Vždyť ji také miluji a nemohu bez ní žít.

Mrázek (pokrčí rameny). Jednejte tedy, jak uznáváte za dobré. — Jeden se přece vzdáti musíte. Ostatně, proč bychom o tom hovořili? Pojďme, vyhledáme ho a promluvíme s ním.

Bureš. Tedy.

Mrázek. Posečkejte však okamžik, doskočím si do svého bytu pro hůl. (Odchází.) Hned jsem tu.

Bureš (jde ke dveřím pokoje. Volá na Svatušku.) Svatuško! Smím k tobě?

Svatuška (trpce). Jdi vyjednávat, jdi, jdi! Jdi si mne koupit!

Bureš. Něco přece musím učiniti. Buď rozumna. Jinak nedosáhneme, čeho si přejeme.

Svatuška. Já už ničeho nechci!

Mrázek (vchází s holí). Můžeme jíti, jsem připraven. (Volá do dveří.) Má úcta, slečno!

Bureš (též volá). S bohem, Svatuško! Kdyby se milostpaní ptala, kam jsme šli, řekni, že naproti Václavovi. (Odejdou.)

(Pausa.)

Svatuška (vchází bledá a uplakaná). — Já nešťastná, nešťastná ... (Postaví se mezi záslony a pohlíží zamyšleně do zahrady.) Neštěstí vleče se za mnou jako stín ... (Mluví roztržitě.) A Václav ... Ó, bože, Láďo, proč tě tolik miluji ... Eh ...! Smích a na všem a ve všem smích ... A slunce ani nevyjde ... taková tíha, taková únava ... (Klesá na stolici mezi květiny a propuká v hlasitý vzlyk.)

Výstup 5.

Svatuška a Horáčková.

Horáčková (vchází tiše k ní a okamžik stojí nad plačící). Tak, tak, dítě ... Proč bys ty plakala? Ale Václav, ale Václav!

Svatuška (pohlédne jí do očí). Matičko! Což pak mohu za svou povahu? Mohu za to, že jsem taková? Matičko, prosím vás, aspoň vy mi nevyčítejte, aspoň vy mně rozumějte! Vím, Václav mne nepochopí, ale vy, vy přece, vy mne musíte chápat, babičko! — Matičko, proste u Václava za mne, vysvětlete mu, že nemohu býti jeho ženou, že by to byl hřích, že by mne tím zahubil. Byla bych nešťastna, a on také, on musil by býti ještě nešťastnější než já, neboť by musil viděti příčinu všeho neštěstí jen v sobě. Ctím ho, ctím ho více, než kdokoliv může ctíti člověka, miluji ho, jako nejoddanější dcera může milovati svého otce, budu mu vždy, do posledního vzdechu neskonale vděčna, ale jeho ženou býti nemohu. Nemohu — nemohu ... vždyť by se tím mé srdce sessulo.

Horáčková. A ty sboříš jeho sen, za který dal vše, co mohl dáti.

Svatuška (odmítavě kroutí hlavou). Ne, ne.

Horáčková. Snad jsi o všem ještě náležitě neuvažovala.

Svatuška. Uvážila jsem všechny podrobnosti.

Horáčková. Nepřenáhluj se, dítě. Počkej zde na Václava, já musím do vsi. Bude-li chtít Václav snídat, má snídaní připravenu. — Ale jen se nepřenáhluj! (Odchází.)

Svatuška (jako dříve zahledí se do zahrady a nepozoruje, že Václav objevil se ve dveřích, pak u ní). — Jak to vše skončí! Jak to skončí ... Ty mlhy ... a slunce ani nevyjde.

Výstup 6.

Václav, Svatuška.

Horáček (objeví se ve dveřích. Jest zsinalý, oči má zapadlé. V počátku výstupu jest mdlý a unavený. Tiše dochází až k Svatušce, okamžik nad ní stojí, a když myslí, že není zpozorován, vezme její hlavu do svých dlaní a líbá ji na čelo). Jsi zadumána ...

Svatuška (upře naň smutný pohled. Hluboce vzdychne).

Horáček (sedá k ní). Svatuška dovolí snad ...?

Svatuška. Proč ta ironie?

Horáček. Eh, myslil jsem ... Pověz, o čem, vlastně o kom jsi snila?

Svatuška. O kom jsem snila? Ach, bodá, bodá to v duši.

Horáček (trpce). Bodá? Nevím, proč by tě bodalo ... nemohu vědět. Nevíme, my lidé, vlastně nikdy nic, ani tehdy, když se domníváme býti pravdě na stopě. Jsme nepatrní bloudové, za nějakou tu pravdu dáváme třeba celý svůj život — a potom vidíme, že pravda byla jen snem, který zaniká, když se probouzíme, nebo když nás někdo uhodí, aby nás probudil. Tak je to, mé dítě, tak to chodí v životě. Je to moudré poučení, které ti teď dávám, a drahé, hrozně drahé. Můj malounký mozek potřeboval plných deset let, nežli ho dostihl — a nádavkem dal jsem za ně své srdce a víru v sebe — a víru v člověka.

Svatuška. Prosím vás, nemučte mne. Vím, kam tím cílíte!

Horáček. Nemučím tě. Proč? Ale povídám ti svou největší zkušenost, zkušenost, které jsem nabyl v několika hodinách, dávám ti připiti z kalichu moudrosti, který jest ovšem trochu hořký, ale hořký proto, že utopil jsem v něm všechnu bolest, v níž svíjel jsem se celou noc.

Svatuška (chtíc obrátiti řeč). Nepotkal jste pana Mrázka s panem Burešem. Šli vám naproti. Šli vás vyhledat.

Horáček. Viděl jsem je. Ale vyhnul jsem se. Není mně dnes s nimi do hovoru.

Svatuška. Chtěli s vámi o něčem důležitém promluviti.

Horáček. To „důležité“ již asi vím. Není mi zapotřebí instrukcí, není mi zapotřebí ničeho, a nejméně od Bureše.

Svatuška. Již víte?

Horáček. Ne, odpusť, nebudu mluviti tímto tonem o věci, o níž s tebou chci jednati. Víš o čem, zajisté víš — — tedy ... Bude to moje zpověď, nic ti nezatajím, nic neřeknu, co by tě mohlo uváděti ve zmatek. Vím, měl jsem mluviti dříve, nyní přicházím snad již příliš pozdě ... snad marně a zbytečně, snad již možno nebude změniti představu, jakou ti o mně vryla v duši řada dlouhých let, ale musím se pokusiti, musím — vždyť ... (Chápe se její rukou.) Svatuško, bylas vždy takové hodné dítě ...

Svatuška. Ano, ale jen dítě ...

Horáček. Nejprve tohle... před desíti lety, přiznávám se ti, byl to jakýsi druh egoismu, který mne k tobě připoutal. (Tiskne jí obě ruce.) Ano, měl jsem tě již tehdy rád, ne jako rozmilé dítě, ale jako — ženu, vlastně jako představu ženskosti, které mně v mé samotě bylo tolik zapotřebí. Než jsem tě poznal, žil jsem po dvě léta nejpřísnější život samotáře-askety, žil jsem dvě dlouhá léta jen sobě a pro sebe, vylučuje a zapuzuje všechen vliv svého okolí. Byl jsem zvyklý práci, a pracoval jsem neustále jen duševně; ale byl jsem také zvyklý společnosti, kterou mně nedovedl na vesnici nikdo nahraditi, a které, ačkoli jsem se k tomu nechtěl přiznávati, jsem nutně potřeboval. Den plynul za dnem stejně jednotvárně a unavoval mne čím dále tím více. Únava vzrůstala. Dni zdávaly se mi nekonečně dlouhé, nerozeznával jsem rozdílů času. Často odpoledne domníval jsem se, že jest teprve jitro, a zatím blížila se již noc, dlouhá, vysilující noc, ve které jsem se zmítával na loži, ve které mne přepadávaly halucinace. Pak toužil jsem vyváznouti ze své samoty, neboť cítil jsem, že stávám se stále nervosnější. A nechápal jsem příčin toho, nechtěl jsem pochopiti, že nutna mi společnost a především že nutna mi žena. Byl jsem mlád, a vlastností mou, snad zděděnou po otci, byla váhavost k jakémukoliv rozhodnému činu, odhodlával jsem se k němu teprve, když dostoupila krise určitého stupně, a potom jednával jsem bez rozvahy a divoce. Proto únava, když přivodila rozklad v mé duši, vypjala se v divokou touhu po životě. Prchával jsem do společnosti a zvláště do ženské společnosti. Věděl jsem, že nadejde konečně okamžik, kdy jednu z těch žen, s nimiž jsem se stýkal, přemohu a že se jí zmocním na chvíli. Ale toho jsem se obával a proto, abych nahradil si tuto nutnou společnost, vzal jsem si tebe za chovanku, a počal v tebe ukládati všechny své sny a touhy. V tvé společnosti, jelikož jsi mne mnoho zaměstnávala, zvykal jsem pravidelnému životu bez zvláštních vzrušení, a život ten mi dostačoval. Náklonnost, kterou jsem k tobě pociťoval, vzmáhala se ve mně v lásku, v čistou a krásnou lásku, jež dovedla tolik hřáti mou studenou samotu. Krátce, musil jsem milovati, ale ve své samotě neměl jsem koho milovati. Proto přestalas býti ty v mých očích brzy děckem, které vychováváme jen jako dítě, nýbrž bylas mi bytostí, kterou vychovával jsem k vůli sobě, k vůli svému štěstí, k vůli vlastní své lásce. Miloval jsem tě, Svatuško, miluji tě do dnes, chtěl jsem, bys byla mojí ženou a chci to ještě dnes!

Svatuška (zakrývá si oči).

Horáček. Nuže, Svatuško, nemáš ani jediného slůvka pro mne?

Svatuška (prudce strhne obě jeho ruce k svým rtům a líbá je). Můj velký dobrodinče, mějte slitování...!

Horáček. Miluji tě... Buď mojí ženou...!

Svatuška (s pláčem). Mějte slitování... mějte slitování...!

Horáček (rozčileně). Miluji tě! Vychoval jsem si tě!!

Svatuška. Miluji vás jako otce... nemohu býti vaší ženou. Byl byste mým nepřítelem, musila bych vás — nenáviděti!!

Horáček (nervosně se směje). Ha ha! Nenávidět? Vždyť tě miluji!

Svatuška. Mějte slitování... (Líbá jeho ruce.) Pozbyla bych úcty k vám a i sama byla bych — zneuctěna!!

Horáček (odstrčiv ji prudce od sebe, vstane a vzkřikne v návalu největšího rozčilení). Nevděčnice!! Ukrutná nevděčnice!

Svatuška (vzpíná k němu ruce). Mějte slitování ... můj největší dobrodinče! (Jde k němu.)

Horáček. Myslíš, že nevím, kohos líbala včera? Proč nechceš být mojí ženou!? (Odstrkává ji od sebe.) Milejší je ti Bureš, viď — jeho městský život! Tak jsi se odvděčila, nešlechetná ...! To mi přinášíš za všechnu tu lásku? Jsem ti nízký, nepatrný, viď! Zneuctilo by tě, býti ženou vesského učitele.

Svatuška. Ne mne, ale city, které chovám k vám. Ne mne, ne mne! Mou duši! (Jde opět k němu.)

Horáček (divoce ji od sebe odstrčí, že ona klesá). Táhni, bídnice!! — Tos mi dala za vše!? Trochu surových slov!

Svatuška (vrhne se k jeho nohám a objímá je s pláčem). Mějte slitování ... miluji vás ... ale ženou vaší býti nemohu ... Zemřela bych — studem!

Horáček (drsně ji od sebe nohou odhodí. V nejvyšším rozčilení.) Táhni!

Svatuška (vrávorá ke stolu a propuká v směsici šíleného smíchu a pláče). Otrokyně ...!! Vaše otrokyně! Koupil jste si mne za chléb, koupil jste si mne za přístřeší!! — Můj bože! Můj bože!! (Položí hlavu do loktů a hlasitě pláče.)

Výstup 7.

Předešlí a Horáčková.

Horáčková (vstoupí, když odhodí Horáček od sebe Svatušku. Stane ztrnule mezi dveřmi. Když Svatuška domluví, vyrazí ze sebe.) Václave ...! Pro boha, Václave!

Horáček (zarazí se, leknuv se svého počínání. Stane jak socha).

Horáčková (jde k němu a lehce ho objímá rukou kol ramen. Měkce). Václave, proč jsi jí to udělal? Ubohý hochu ...

Horáček (vyvine se něžně z objetí a ledově odchází kuchyní ven).

Horáčková (za ním). Kam jdeš!? Vrať se!! (Jde za ním.)

Horáček (volá venku). Přijdu ještě ...

(Opona spadne.)

(Dokončení.)

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

X.

Nazejtří — bylo to 7. ledna, den sv. Jana Křtitele, — Orlov po snídaní oblékl se do černého fraku a vzal si řád, aby jel otci blahopřát k jmeninám. Nutno bylo jeti k druhé hodině, když pak Orlov byl oblečen, bylo teprve půl druhé. Nevěda, nač užit té půl hodiny, přecházel po hostinském pokoji a deklamoval verše blahopřání, jež kdysi v dětství přednášel otci a matce. Tu též seděla a s úsměvem poslouchala ho Zinajida Fedorovna, připravena na cestu ke švadleně nebo do skladu. Nevím, čím mezi nimi začala rozmluva, ale když přinesl jsem Orlovu rukavičky, stál před Zinajidou Fedorovnou a se svéhlavým, prosebným obličejem pravil jí:

„Pro Boha, pro všecko svaté, nemluvte o tom, co již známo všem a každému! A jakou nešťastnou způsobilost mají naše rozumné, myslící dámy, mluviti s hlubokomyslným vzezřením a s rozhorlením o tom, co dávno již znechutilo se i gymnasistům! Ach, kéž byste vyloučila z našeho manželského programu všecky ty vážné otázky! Jak byste se mi tím zavděčila!“

„My, ženské, nemůžeme odvážiti se míti svůj úsudek!“

„Ale co počnete si se mnou, nemám-li to rád, když mě pod záminkou něčeho nového ode dne ke dni hostí starou, plesnivou sledí? Ostatně dávám vám v té příčině úplnou svobodu, buďte svobodomyslna a citujte jakékoliv autory, ale učiňte mi ústupek, nejednejte přede mnou pouze o dvou věcech: o škodlivosti vyššího světa a zrůdnosti manželství. Dejte si konečně jednou říci! Vyšší svět plísní vždycky pouze s výhradným úmyslem, aby jej postavili naproti onomu světu, kde žijí kupci, popi, měšťané a mužíci, rozliční Sidoři a Nikiti. Ale oč pak je tento svět, řekněte mi, prosím, lepší světa vyššího? Oč? Vždyť panují i tam táž lež kolem, táž divokost, tytéž klevety, tatáž paráda, karty, hnusné rozmluvy a táž nuda. Oba světy jsou stejně velikolepy, a plísnit zvláště ten neb onen značí poprostu lháti. Řeknu vám přímo: kdyby mi nabídli, abych volil podle svědomí mezi tím a oním, bez rozmýšlení vybral bych si vyšší svět, poněvadž vkusy moje jsou na straně jeho. Náš svět jest i podlý, i ničemný, ale za to my s vámi aspoň pořádně mluvíme francouzsky, tu a tam něco čteme a nezasazujeme druh druhu ran pod žebra, i když velice se hádáme, ale u Sidorů, Nikitův a u jejich stepenstv*) nalezáme nyní úplnou nevázanost krčmářských mravův a modlářství.“

*) Tak titulují se ruští kupci.

„Mužík a kupec živí vás!“

„A, nuže, co pak na tom? To odporučuje se špatné stránky nejenom mne, nýbrž i rovněž je. Oni mě krmí a mačkají přede mnou čepici, nemají tedy dosti rozumu a poctivosti, aby jednali jinak. Já nikoho netupím ani nechválím, ale chci jen říci: vyšší svět i nižší — oba jsou nejlepší. Srdcem i rozumem jsem proti oběma, ale vkusy mé jsou na straně prvního. Nuže, prosím, co pak týče se nyní zrůdností manželství,“ pokračoval Orlov, pohlédnuv na hodinky, „je na čase, abyste pochopila, že žádných zrůdností tu není, však zatím jsou jen neurčité požadavky vzhledem k manželství. Čeho přejete si od manželství? V zákonitém i nezákonitém manželském obcování, ve svazku s mužem a milencem, slovem, ve všech manželstvích, svazcích a obcováních manželských, dobrých i špatných, — je jedna a táž podstata. Vy, dámy, žijete pouze pro jedinou tuto podstatu, ona je pro vás jediným cílem a blažeností, ona je pro vás vším, bez ní život váš neměl by pro vás smyslu. Vy nepotřebujete ničeho kromě podstaty té, vy jste i braly pouze ji jedinou; ale od té doby, co jste načetly se do syta novell, zastyděly jste se bráti pouze podstatu tu, i házíte sebou se strany na stranu, měníte střemhlav muže a abyste ospravedlnily tento zmatek, začaly jste mluviti o zrůdnostech manželství. Jakmile nemůžete a nechcete odstranit podstatu, nejúhlavnějšího nepřítele vašeho a despotu, jakmile dále sloužíte jemu, jaké pak tu možny vážné rozmluvy? Všecko, ať mi řeknete, co řeknete, bude nanejvýše neurčito, nuceno a ne novo. A ani vám nevěřím.“

Šel jsem přeptat se vrátného, je-li tu drožka, a když jsem se vrátil, zastal jsem už hádku. Jak říkají námořníci, „vítr vzmáhal se“.

„Vy, jak vidím, chcete dnes překvapit mě svým cynismem,“ vece Zinajida Fedorovna, přecházejíc velice rozčilena po pokoji hostinském. „Je mi hnusno poslouchati vás. Jsem čista před Bohem i před lidmi, i nemám zač činiti pokání. Odešla jsem od muže k vám a jsem tím hrda. Jsem hrda, zaklínám se vám svou ctí!“

„Nu, výborně!“

„Jste-li poctivý, řádný muž, musíte i vy býti hrd mým činem. Čin ten povznáší mne i vás nad tisíce lidí, kteří chtěli by jednati též tak, jak já, ale neodhodlají se z malomyslnosti a malicherné vypočítavosti. Ale vy nejste řádný. Vy bojíte se svobody a posmíváte se poctivé vášni ze strachu, aby vás nějaký sprosťák nepodezříval z nepočestnosti. Vy bojíte se ukázati mě svým známým, pro vás není většího trestu, než jeti pospolu se mnou po ulici... Co? Což to snad není pravda? Proč dosud nepředstavil jste mne otci svému a sestřenici své? Proč? Nikoli, mě to konečně omrzelo!“ zvolala Zinajida Fedorovna a dupla nohou. „Žádám, co mi právem náleží. Račte představiti mě otci svému!“

„Potřebujete-li ho, představte se mu sama! Otec přijímá návštěvy každý den od deseti do půl jedenácté.“

„Jak jste mrzký!“ pravila Zinajida Fedorovna, v zoufalství lomíc rukama. „Jste-li i nyní neupřímný a povídáte nikoli to, co myslíte, již za tuto jedinou zatvrzelost možno zanevříti na vás. Ó, jak jste mrzký!“

„Chodíme neustále kolem dokola a nijak neobracíme řeči k pravému jádru. Běží o to, že zmýlila jste se a nechcete nahlas přiznati se k tomu. Představovala jste si, že já jsem hrdinou i že mám jakési neobyčejné idey a ideály, a na konec ukázalo se, že jsem zcela všední úředníček, karbaník a nemám náklonnosti k žádným ideám. Jsem důstojný výrostek téhož zhnilého světa, z něhož vy jste utekla, rozrušena jeho pustotou a hnusností. Přiznejte se a buďte spravedliva: zlobte se nikoli na mne, nýbrž na sebe, poněvadž zmýlila jste se vy, a nikoliv já!"

„Ano, přiznávám se: zmýlila jsem se!"

„To je výborně. Dostali jsme se v řeči k hlavní věci, sláva Bohu. Nyní poslouchejte dále, je-li libo. Povznésti se k vám já nemohu, poněvadž jsem již příliš zkažen; vy také nemůžete snížiti se ke mně, poněvadž jste příliš vznešena. Zbývá tedy jediné . . ."

„Co?" kvapně otázala se Zinajida Fedorovna, zatajivši dech a zbledši jak papír.

„Zbývá zavolat na pomoc logiku . . ."

„Georgiji, zač mě trápíte?" pravila Zinajida Fedorovna najednou rusky zlomeným hlasem: „Zač? Pochopte utrpení mé . . ."

To již byly slzy. Orlov polekav se jak obyčejně, kvapně odešel do kabinetu a nevím proč, chtěl-li způsobiti zbytečnou bolest, či vzpomněl si, že užívá se toho v podobných případech, zamkl za sebou dveře na klíč. Zinajida Fedorovna vzkřikla i běžela za ním, šustíc šaty.

„Co to znamená?" tázala se, klepouc na dveře. „Co . . . co to znamená?" opakovala tenkým, nevolí přetrhovaným hlasem. „A, vy tak? Vězte tedy, nenávidím vás, pohrdám vámi! Mezi námi všecko je u konce! Všecko!"

Zaslechl jsem hysterický pláč, smíšený s chechtotem. V pokoji hostinském cosi nevelikého spadlo se stolu a rozbilo se. Orlov probral se z kabinetu do předsíně jinými dveřmi a bojácně ohlížeje se na stranu pláče, jakoby za ním posílali koule, rychle oblékl plášť, vzal cylindr a vyšel.

Uplynulo půl hodiny, potom hodina, ale Zinajida Fedorovna neustále plakala. Vzpomněl jsem si, že nemá ani otce, ani matky, ani příbuzných, — nikoho na světě, že zde žije mezi člověkem, jenž jí nenávidí, a Pavlou, jež ji okrádá, — a jaký neutěšený a hrozný připadal mi život její! Sám nevím proč, vešel jsem k ní do hostinského pokoje. Slabá, bezpomocná, s krásnými vlasy a pružnou jako vysoustruhovanou postavou, Zinajida Fedorovna, jež zdála se mi vzorem něžnosti a elegance, ležela na lůžku obličejem dolů a chvěla se celým tělem.

„Milostpaní, neměl bych jít pro lékaře?" optal jsem se tiše.

„Nikoliv, není třeba . . . hlouposti," pravila i pohlédla na mne uplakanýma očima. „Bolí mě trochu hlava . . . Děkuji."

Víc nic nevymyslil jsem si říci jí i vyšel jsem.

O sedmé hodině optal jsem se jí, není-li čas dojít pro oběd, a ona řekla, že třeba počkat na Georgije Ivanoviče, poněvadž ráno říkal, že obědvat bude dnes doma. A pozdě večer psala list za listem

a posílala mě tu k Pekarskému, tu ke Kukuškinovi, tu ke Gruzinovi, a konečně, kam mi libo, jen abych co nejdříve našel Orlova a dodal mu list. Když pokaždé vracel jsem se zpět s listem jejím, jako v horečce plísnila mě, prosila, vstrkala mi do rukou peníze . . . Prožila dlouhou, trapnou noc. Rozmlouvajíc sama s sebou v hostinském pokoji, ujišťovala sebe, že neporozuměla Orlovu, že již nikdy jí neodpustí a snad otráví se nyní někde v hotelu nebo zastřelí se . . .

Na druhý den Orlov vrátil se k obědu, i smířili se.

V první čtvrtek po roztržce, vyvolané jízdou Orlova k senatorovi, Orlov stěžoval si svým přátelům na nesnesitelně těžký život, a aby nezdál se směšný, sám uštěpačně mluvil o sobě. Smál se tohoto večera jaksi podivně, pouze hlasem, a nikoliv obličejem, mnoho kouřil, ba i o hloupostech, jež nedotýkaly se rodinného života jeho, mluvil podrážděně.

„Pánové, někdo z vás řekněte jí, že ji klamu," řekl Orlov u večeře. „Vždyť to, uznáte sami, konečně není život, ale inkvisice. Slzy, nářky, učené rozmluvy, prosby, abych jí odpustil, opět slzy a nářky, a úhrnkem to, že nyní nemám vlastního bytu, utrápil jsem sebe i ji jsem utrápil. Co pak snad takový život povleče se ještě měsíc nebo dva? Skutečně? Ale vždyť je to možno!"

„A promluv s ní sám!" řekl Pekarský.

„Pokusil jsem se, nemohu! Možno směle mluvit jakoukoli pravdu člověku silnému, samostatnému, rozšafnému, ale vždyť tu jde o bytost slabou, schlíplou, bezbarvou, jež nemá ani vůle, ani charakteru, ani logiky. Nesnesu slz, ty mě odzbrojí. Pláče-li, jsem s to, abych jí přísahal věčnou lásku a sám plakal."

Pekarský neporozuměl tomu, poškrabal si v rozpacích své široké čelo i pravil:

„Opravdu, měl bys jí najmouti zvláštní byt . . . Jestiť to tak prosté!"

„Ona potřebuje mne, nikoli bytu. A co mluvit?" vzdychl Orlov. „Slyším pouze nekonečné rozmluvy, ale nevidím východu z postavení svého. Hle, jsem opravdu bez viny vinný! Nenazval jsi se hřibem, ale přece lez do koše!*) Celý život zříkal jsem se ulohy hrdiny, a najednou zcela neočekávaně, jako na posměch, upadl jsem mezi pravé hrdiny. Ujišťuji ji nyní čestným slovem, že nejsem nikterak hrdinou, uvádím k tomu nevyvratné důkazy, ale ona mi nevěří. Proč nevěří? Mám snad v obličeji něco hrdinského."

„A jeďte revidovat gubernii," pravil Kukuškin se smíchem.

„Ano, jen to mi také zbývá. Počkám chvíli a opět povýším Pekarského za senátora."

Za týden po rozmluvě této Orlov řekl při kávě, že opět posílají ho k senatorovi, a téhož dne večer odejel se svými kufry k Pekarskému.

*) Ruské přísloví.

XI.

Na prahu stál asi šedesátiletý stařec v kožichu dlouhém až na zemi a v bobrové čepici.

„Je doma Georgij Ivanovič?“ otázal se stařec.

Nejprve myslil jsem, že je to některý z lichvářů, věřitelů Gruzinových, kteří druhdy přicházeli k Orlovu pro nepatrné peníze; ale, jakmile vešel do předsíně a rozepjal kožich, uzřel jsem husté brvy a charakterně sevřené rty, jež jsem tak dobře prostudoval na fotografiích, i dvě řady hvězd na úřednickém fraku. Poznal jsem ho: byl to otec Orlova, známý státník.

Odpověděl jsem mu, že Georgij Ivanovič není doma. Stařec pevně sevřel rty a rozpačitě pohlédl stranou, ukazuje mi svůj suchý, bezzubý profil.

„Nechám mu navštívenku,“ rozhodl stařec. „Vyprovoď mě!“

Nechal v předsíni přezůvky a nesvlékaje svého dlouhého, těžkého kožichu, šel do kabinetu. Tu usedl do křesla před psacím stolkem a dříve, než vzal péro, asi tři minuty přemýšlel o něčem, zasloniv si oči rukou jako před sluncem, — právě tak, jak to dělal syn jeho, nebyl-li v dobré chuti. Obličej jeho byl smutný, zádumčivý, s výrazem oné pokornosti, jakou vídával jsem na obličejích pouze starých a nábožných lidí. Stál jsem za ním, hleděl na jeho pleš i na jamku v týle, i bylo mi jasno jak den, že tento slabý, chorobný stařec nyní je v mých rukou. Vždyť v celém obydlí kromě mne i nepřítele mého nebylo živé duše. Bylo by třeba užiti maličko tělesné síly, potom strhnouti mu hodinky, abych škraboškou zakryl úmysl svůj, a odejíti zadní chodbou, i dostalo by se mi mnohem více, než mohl jsem počítati, když stal jsem se lokajem. Myslil jsem si: sotva kdy naskytne se mi šťastnější příležitost. Ale místo toho, abych jednal, zcela lhostejně pohlížel jsem tu na pleš, tu na jamku, tu na kožich a klidně přemýšlel jsem o vztazích muže tohoto k jedinému synu jeho i o tom, že lidem, rozmazleným bohatstvím a mocí, zajisté nechce se umírati . . .

„Dlouho sloužíš u syna mého?“ optal se stařec, dělaje na papíře velká písmena.

„Třetí měsíc, vaše excellence!“

Přestal psáti, i vstal. Měl jsem ještě dosti času. Pobádal jsem sebe, i zatínal pěsti, snaže se, abych vymačkal z duše své aspoň kapku dřívější nenávisti; vzpomínal jsem si, jakým náruživým, tvrdohlavým a neunavným nepřítelem byl jsem ještě tak nedávno . . . Ale těžko rozžehnouti zápalku o měkký kámen. Starý, smutný obličej i chladný lesk hvězd vyvolávaly ve mně pouze mělké, laciné a nepotřebné myšlenky o pomíjejícnosti všeho pozemského, o brzké smrti . . .

„S Bohem, brachu!“ pravil stařec, vzal čepici a vyšel.

A tak nebylo už pochybnosti: ve mně stala se jakási změna, a já stal se jiným člověkem. Abych prozkoumal sebe, začal jsem již již vzpomínati na minulost svoji, ale hned pak bylo mi úzko, jako bych neočekávaně pohlédl do tmavého koutu. Vzpomnělť jsem si na své přátele a známé, a první myšlenkou mou bylo, jak začervenám se

a zarazím se, potkám-li někoho z nich. Čím pak jsem nyní? Nač mám mysliti a co dělati? Kam jíti? Nač žiji?

Ničemu nerozuměl jsem, a jasně poznával jsem pouze jednu věc· musím co nejdříve pakovati se. Než přišel stařec, lokajství moje mělo smysl, ale nyní bylo směšno a urážlivo. Nesvleknu-li té chvíle tento lokajský frak, — myslil jsem si, — bude se mi zdáti, že oblékl jsem a nosím jej pouze pro teplý koutek a pro kousek chleba. Slzy kapaly mi do otevřeného kufru, bylo mi nesnesitelně smutno, ale jak chtělo se mi žíti! Byl jsem ochoten obejmouti a vměstnati do svého krátkého života všecko, co přístupno je člověku. Zachtělo se mi i míti přednášky, i tlouci kladivem někde ve veliké dílně, i státi na stráži, i orati. Všude mě to táhlo, načkoli jsem si vzpomněl: i na Něvský prospekt, i do pole, i na moře... Když vrátila se Zinajida Fedorovna, hnal jsem se jí otvírat a se zvláštní něžností svlékl jsem s ní kožich, i vyzul přezůvky. Naposledy!

Kromě starce v den ten přišli k nám ještě dva. Večer, když docela již setmělo se, neočekávaně přišel Gruzin, aby vzal pro Orlova jakési listiny. Otevřel stůl, vzal potřebné listiny a svinuv je v trubku, rozkázal, abych je položil v předsíni k čepici jeho, sám pak zašel k Zinajidě Fedorovně. Ta ležela v pokoji hostinském na sofě, podloživši si ruce pod hlavu. Uplynulo již pět neb šest dní, co Orlov odejel na revisi, a nikomu nebylo známo, kdy vrátí se, ale Zinajida Fedorovna nepočínala si již tak, jak při první cestě jeho. Neposílala již telegramův, a neočekávala jich. Pavly, jež pořád ještě žila u nás, jakoby nevšímala si, a nejevila ani sebe menší rozčilenosti, posluhovala-li Pavla u oběda nebo ukradla-li nějakou drahocennou věc. „Ať si!“ četl jsem na jejím lenivém, lhostejném obličeji. Jí už podobně jak Orlovu z tvrdohlavosti chtělo se, aby byla nešťastna; na zlost sobě i všemu na světě po celé dni ležela nehybně na sofě, přejíc si pouze zlého a čekajíc, až okolnosti samy pozdvihnou ji se sofy a ukáží jí, co má dělati... Bez pochyby představovala si příjezd Orlova i nevyhnutelné různice s ním, potom ochladnutí jeho, nevěrnost, potom jak rozejde se s ním, a mučivé myšlenky ty poskytovaly jí zvláštní požitek. Ale co by pocítila, kdyby poznala náhle pravdu?

„Já vás, kmotro, miluji,“ pravil Gruzin, pozdravuje se s ní a líbaje jí ruku. „Vy jste hodná... A George odejel!“ selhal Gruzin. „Odejel, lotr!“

Gruzin se vzdechem usedl a něžně pohladil ji po ruce.

„Dovolte mi, holubičko, posedět u vás hodinku,“ pravil. „Domů nechce se mi jíti, a k Biršovům je ještě brzy. Dnes u Biršovů je den narození jejich Kati. Je to slavné děvče!“

Podal jsem mu sklenici čaje a skleničku s koňakem. Gruzin váhavě, s patrnou neochotou vypil čaj a vraceje mi sklenici, optal se bojácně:

„A nemáte-li, přítelíčku, něco... pojísti? Dosud neobědval jsem.“

Neměli jsme nic. Zašel jsem do restaurace a přinesl jsem mu obyčejný oběd z pěti jídel.

„Na vaše zdraví, holoubku!“ pravil Zinajidě Fedorovně a vypil skleničku vodky. „Vaše kmotřenka je milé dítě, já ji mám velmi rád,

jenom škoda, že má skrofule. Ach, děti, děti!“ vzdychl Gruzin. „Mluvte si, co mluvte, kmotro, ale příjemno je býti otcem. George nerozumí citu tomu.“

Napil se ještě. Hubený, bledý, s ubrouskem na prsou jako v zástěře, hltavě jedl a pozdvihuje brvy, prosebně pohlížel tu na Zinajidu Fedorovnu, tu na mne. Skutečné dítě! Zdálo se, kdybych mu nedal koroptve nebo rosolu, že dal by se do pláče. Utišiv hlad, rozveselil se a počal se smíchem vypravovati cosi o rodině Biršovův, ale zpozorovav, že je to nudno, a že Zinajida Fedorovna nesměje se, umlkl. A najednou začali se nuditi. Po obědě oba seděli v hostinském pokoji při světle jediné pouze lampy a mlčeli: jemu bylo těžko lháti, ona pak patrně chtěla se ho na něco optati, ale neosmělovala se. Tak minulo asi půl hodiny. Gruzin sedl si na taburet u piana, i řekl:

„Ale měl bych snad už čas!“

„Nikoli, poseďte . . . Musíme si promluviti.“

Opět umlkli. Gruzin dotekl se jedné klávesy, potom zahrál a tiše zapěl: „Čto deň grjaduščij mně gotovit?“ ale, jak obyčejně, ihned pak vstal a zatřásl hlavou.

„Zahrejte, kmotře, něco,“ poprosila Zinajida Fedorovna.

„Co pak?“ otázal se, pokrčiv rameny. „Všecko jsem už zapomněl. Dávno jsem toho nechal.“

Bezděčně usedl a po chvíli zahrál Beethovenovu quasi-fantasii. Jak krásně hrál! Nejprve bylo mi do pláče, i vzpomněl jsem si jaksi na návštěvu starého Orlova, jež rozhodla osud můj, potom pak připadlo mi, že život můj není tak špatný, jak jsem myslil, a že dnes mohu začít život svůj znova. Souchotiny nebudou vaditi, z nich možno vyléčiti se v Kairu nebo na ostrově Madeiře. Materiálu pak k radostnému, plodnému a vznešenému životu na tomto světě je tak mnoho! Dal jsem se do blouznění, ale k mé veliké mrzutosti Gruzin brzy začal másti se a fantasirovati.

„Kmotře!“ pravila s rozhorlením Zinajida Fedorovna.

„Všecko jsem zapomněl!“ vzdychl Gruzin.

Hledě na strop a vzpomínaje si, Gruzin s překrásným výrazem a s teplotou zahrál dva kusy Čajkovského: „Barcarolu“ a, jak se mi zdá, „Podsněžník“. Obličej jeho byl jako vždy — ne umný a ne hloupý, a mně připadalo to prostě zázrakem, že člověk, jejž jsem zvykl vídati uprostřed nejhnusnějšího okolí, byl schopen tak vysokého a pro mne nedostižitelného vzletu citu. Zinajida Fedorovna začervenala se, i začala v rozčilení přecházeti po hostinském pokoji.

Ale, počkejte jen, kmotřenko, vzpomenu-li si, zahraji vám krásný kousek,“ pravil Gruzin. „Slyšel jsem, jak hráli jej na violoncello.“

Na počátku bojácně a zkoušeje, potom s jistotou zahrál „Labutí píseň“ od Saint-Saënsa. Zahrál a opakoval ji.

„Je to milo, pravda?“ řekl Gruzin.

Zinajida Fedorovna rozčilena, zastavila se u něho, i otázala se chvějícím se hlasem:

„Řekněte mi upřímně, kmotře, přátelsky: co myslíte si o mně?“

„Co pak mám říci?“ promluvil, zdvihaje brvy. „Mám vás rád a myslím o vás jen dobré. Jestliže pak chcete, abych mluvil vůbec o otázce, vás zajímající,“ pokračoval Gruzin, utíraje si rukáv na lokti a chmuře se, „víte-li, milá . . . Volná láska nedá hodným lidem štěstí. Vy jste počestna, šlechetna, sebeobětava, ale tím hůře pro vás. Abys cítil, že jsi volný a zároveň šťastný, zdá se mi, nesmíš skrývat před sebou, že život je surový, hrubý a nemilosrdný ve svém konservatismu, i musíš odpovídati jemu tím, čeho život zasluhuje, to jest musíš býti tak též, jak život, drzý, hrubý a nemilosrdný. Tak já myslím.“

„Kde pak já!“ smutně usmála se Zinajida Fedorovna. „Já již unavila se, kmotře . . . Tak unavila jsem se, že kdyby mě potkalo neštěstí, zdá se, nepohnu prstem k svému zachránění . . .“

„Jděte, kmotro, do kláštera . . .“

Nepochopil jsem, jak to Gruzin řekl — zda žertem či vážně, ale zpozoroval jsem, že po slovech jeho Zinajidě Fedorovně, potom pak i jemu samému v očích zablyštěly se slzy. Oba vzdychli a umlkli.

„Nuže,“ řekl Gruzin, „poseděli jsme si, poseděli, musíme zase jet. S Bohem, milá kmotro! Dej vám Bůh zdraví!“

Gruzin políbil jí obě ruce a něžně pohladiv je, řekl, že jistě přijde ještě tyto dni. Oblékaje v předsíni svůj svrchník, podobný dětskému kabátku, dlouho hledal v kapsách, aby dal mi na čaj, ale nic nenašel.

„S Bohem, holoubku!“ pravil smutně a vyšel.

Nikdy nezapomenu oné nálady, jakou po sobě zanechal člověk tento. Cítil jsem se bodře a očekával jsem už jen dobré, a Zinajida Fedorovna neustále ještě přecházela po pokoji hostinském. Neležela, ale přecházela — už to samo bylo dobré. Chtěl jsem užiti nálady této, abych upřímně promluvil s ní a hned potom svlékl lokajský frak a odešel, ale sotva vyprovodil jsem Gruzina, zaslechl jsem zvonit. Přišel Kukuškin.

„Je doma Georgij Ivanovič?“ otázal se. „Vrátil se? Povídáš: nikoliv? Jak je mi to líto! V tom případě půjdu, políbím domácí paní ručičku a — odejdu . . . Mohu k vám, Zinajido Fedorovno?“ zvolal. „Chci vám políbit ručku. Odpusťte, že přicházím tak pozdě.“

Kukuškin poseděl v hostinském pokoji nedlouho, ne déle desíti minut, ale mně připadalo, že seděl tam celý rok. Jakoby mě uštípla jedovatá moucha! „Proč sem chodí ten ničema?“ ptal jsem se sebe sama. „Co tu chce?“ Hryzl jsem si rty nevolí a zlostí, a již nenáviděl jsem Zinajidy Fedorovny. „Proč nevyžene ho od sebe?“ dopaloval jsem se, ač bylo viděti, že nudila se s ním a schválně, aby zatajila nálada svoji, neodcházela od piana a tiše zkoušela kus Saint-Saënsa, jejž hrál Gruzin.

Když podával jsem mu kožich, Kukuškin na znamení zvláštní příchylnosti ke mně, otázal se mne, jsem-li ženat a jak mohu obejít se bez ženy.

„Jsem chudobný člověk, ale rád se pomazlím,“ pravil Kukuškin. „Jsme my s tebou, Štěpáne, čtveráci!“ dodal se vzdechem.„ Čtveráci!“

Nehledě na svou velikou životní zkušenost, tehdy málo znal jsem lidi, i je velmi možno, že často zveličoval jsem malichernosti a vůbec nepozoroval jsem vážných věcí. Nějak neočekávaně připadlo mi, že

Kukuškin chechtá se a lísá se ke mně ne nadarmo: nemyslí-li si, že já jako chám budu žvatlati všude po cizích lokajských pokojích a kuchyních, že Kukuškin bývá u nás večer v nepřítomnosti Orlova a druhdy prosedí s Zinajidou Fedorovnou až do pozdní noci? A až mé klepy dojdou k uším jeho známých, bude zmateně klopit oči a hrozit prostředním prstem, — že nelze dotýkati se cizích tajemství! „A což on sám," myslil jsem si, hledě na jeho maličký, medový obličej, „nebude ještě dnes u karet tvářiti se a snad. prořekne se, že již odloudil Orlovu Zinajidu Fedorovnu?"

Ona nenávist, jíž tak nedostávalo se mi v poledne, kdy přišel starý Orlov, nyní ovládla celou bytostí mojí. Kukuškin vyšel konečně, a já poslouchaje šoupání jeho kožených přezůvek, pociťoval jsem náruživou touhu, abych poslal mu na rozloučenou nějakou hrubou nadávku, ale zdržel jsem se. A když kroky utichly na schodech, vrátil jsem se do předsíně a sám nevěda, co dělám, chytil jsem svitek papírů, jejž zapomněl Gruzin, a střemhlav běžel jsem dolů. Bez svrchníku a bez čepice vyběhl jsem na ulici. Nebyla zima, ale padal hustý sníh, a vál vítr.

„Vaše excellence!" vzkřikl jsem, žena se za Kukuškinem. „Vaše excellence!"

Kukuškin zastavil se u svítilny a ohlédl se v rozpacích.

„Vaše excellence!" pravil jsem, všecek zadýchán a hledě s nenávistí na jeho rozpačitý obličej. „Vaše excellence!"

A nevymysliv si, co říci, dvakrát udeřil jsem ho svitkem papírů po obličeji. Ničemu nerozuměje a ani nedivě se, — tak jsem ho omráčil, — opřel se zády o sloup svítilny a instinktivně zastřel si rukama obličej. V tu chvíli šel kolem jakýsi vojenský doktor a viděl, jak jsem bil člověka, ale jen v rozpacích popatřil na nás, i šel dále.

Bylo mně hanba, i odběhl jsem zpět domů.

XII.

S hlavou mokrou od sněhu a všecek zadýchán, přiběhl jsem do svého lokajského pokoje a ihned, nedávaje si času, abych se vzpamatoval, shodil jsem se sebe lokajský frak, oblékl kabát i svrchník a vynesl svůj kufr do předsíně. Utéci! Ale, dříve, než jsem odešel, rychle usedl jsem a kvapně psal list Orlovu:

„Zanechávám vám svůj falešný pas," počal jsem, „a náhradou odnáším s sebou obraz falešného člověka. Vkrásti se do cizího domu pod cizím jménem, pozorovati zpod škrabošky lokajské intimní život, všecko viděti a slyšeti, abys potom nezván usvědčil ze lži, — všecko to, řeknete, podobá se zlodějství. Ano, ale mně nyní není nic po šlechetnosti. Přečkal jsem desátky vašich večeří a obědů, kdy vy mluvil a dělal jste, co jste chtěl, já pak musil poslouchati, viděti to a mlčeti, — nechci vám to darovati. Mimo to pak, nemáte-li kolem sebe živé duše, jež by osmělila se říci vám pravdu a nelichotiti, aspoň ať lokaj Štěpán umyje vám vaši velkolepou fysiognomii."

Začátek tento nezalíbil se mi. Nač píši? Je to třeba? Není-li dopis tento výrazem též malicherné, grošové nenávisti? Povolujeme-li malicherným citům, je to nejvěrnější známka jeho duševního bezsilí a úpadku.

Mučivě hryzl jsem se, a pochmurné myšlenky lenivě vrtěly se v mém mozku. Veliká okna s tmavými záslonami, postel, zcuchaný lokajský frak na podlaze a mokré stopy mých noh vyhlížely surově a smutně. I ticho bylo jakési zvláštní . . .

Zajisté tím, že vyběhl jsem na ulici bez čepice a přezůvek, nastala u mne silná horečka. Obličej mi hořel, nohy klesaly, a v celém těle cítil jsem ochablost. Těžká hlava klonila se k stolu, v myšlenkách pak bylo jakési rozdvojení, kdy zdá se, že za každou myšlenkou v mozku pohybuje se i stín její.

„Jsem nemocen, sláb i duševně sklíčen," pokračoval jsem „i nemohu psáti vám podrobně a souvisle, jak bych měl. V první chvíli měl jsem přání uraziti a ponížiti vás, ale nyní už nezdá se mi, že bych měl k tomu právo. Vy i já — oba jsme padli, a už nikdy nevstaneme, a můj list, i kdyby byl výmluvný, silný a hrozný, přece by podobal se klepání na víko rakve: tluč, jak tluč — neprobudíš mrtvého! Žádné námahy již nemohou zahřáti vaší proklaté chladné krve, a to vy znáte lépe než já. Nač pak psáti? Ale hlava i srdce mi hoří, nevím, proč píši dále a s jakýmsi rozčilením, jako by list tento mohl ještě spasiti vás i mne. Následkem horečky myšlenky nespojují se v hlavě, a péro jaksi nesmyslně skřípe po papíře, ale otázka, již chci vám předložiti, stojí přede mnou jasně jak ohnivá.

Proč předčasně oslábl jsem a padl, není těžko vysvětliti. Já podobně jako biblický silák Samson zvedl na sebe vrata Gazy, abych odnesl je na vrch hory, ale jakmile již roznemohl jsem se a na věky rozloučil jsem se se svým mládím, zpozoroval jsem, že vrata ta jsou těžka pro má ramena, i že jsem se zklamal. Mimo to měl jsem nepřetržitý, zarputilý bol. Zkusil jsem hlad, zimu, nemoci, ztrátu svobody; osobního štěstí jsem neznal a neznám, přístřeší nemám, vzpomínky mé jsou těžky, a svědomí mé často bojí se jich . . . Ale jak jste padl vy, vy? Jaké osudné, ďábelské příčiny překážely vašemu životu rozvinouti se v plný jarní květ, proč vy, nezačav ještě ani žíti, popílil jste si shoditi se sebe obraz a podobu Boží, a nyní jako bázlivé zvíře choulíte se v rokli a živíte se scíplinou? Proč? Když první den naší známosti pospolu s Pavlou posluhoval jsem vám při kávě, učinil jste na mě dojem Asiata, téhož, jenž celé dni sedí na peřině a kouří dýmku. Tento první dojem neopustil mne do dneška. Ať čtete knihy jaké čtete, a ať vám sebe lépe sluší evropský frak, pohlížeje na vás, vždycky jsem myslil si, že lepší kritiky nemohl byste na sebe napsat, než kdybyste ustanovil v poslední vůli, aby vás pochovali na tatarském hřbitově. Posuďte sám: s jakou něžnou, čistě chánskou starostlivostí vystříháte se hladu, zimy, tělesného napjetí — všeho, co může způsobiti vám bolest a nepokoj! Před skutečným životem a přírodou, s níž bojuje každý zdravý a normální člověk, zahrál jste si na zbabělce a hlavou skryl jste se do županu. Jak je vám měkko, pohodlno,

teplo, útulno, — a jak nudno! Ano, bývá vám vražedně, beznadějně nudno, jako v osamělém žaláři, ale vy dovedete skrývat se i před tímto nepřítelem, dlouhou chvílí: osm hodin denně hrajete karty.

A vaše ironie? Ó, jak dobře rozumím! Živá, svobodná, bodrá mysl je hloubava i mocna; pro lenivý, prázdný um je nesnesitelna. Aby neznepokojovala pokoje vašeho, vy, podobně jako tisíce vašich vrstevníků, pospíšil jste si od mládí vhoditi na ni župan, postaviti ji v konvenční rámce; nazývá-li se župan naším petrohradským jazykem ironickým poměrem k životu, či nějak jinak, ale župan zůstane županem, a zkrocená, zastrašená mysl neosmělí se přeskočiti přes onu ohradu, kterou jste jí postavil. Když pak přede mnou posmíval jste se ideám, jež prý všecky jsou vám známy, viděl jsem ve vás zběha, jenž hanebně utekl s pole válečného, ale, aby ohlušil svědomí, posmívá se válce i chrabrosti. Cyničnost ohlušuje bol. V jakési novelle Dostojevského stařec šlape nohama podobiznu svojí milované dcery proto, poněvadž před ní je v neprávu, vy pak odporně a bídácky posmíváte se ideám dobra i pravdy, poněvadž už nejste s to, abyste vrátil se k nim. Každá upřímná i pravdivá narážka na váš pád je vám hrozna, i schválně obklopujete se lidmi, již dovedou pouze lichotiti slabostem vašim. A ne nadarmo, ne nadarmo tak bojíte se slz!

Abych nezapomněl, vzpomeňte si na své chování vůči ženě! Nestydatost zdědili jsme s tělem i krví a v nestydatosti byli jsme vychováni, ale vždyť k tomu jsme lidmi, abychom přemáhali v sobě zvíře. S dospělostí, kdy poznal jste všecky idey, nemohl jste neuzříti pravdy; vy jste ji znal, ale nešel jste za ní, nýbrž polekal jste se jí, a abyste ošidil svědomí své, počal jste hlasitě ujišťovati se, že nejste vinen vy, nýbrž žena sama, že je právě tak podla, jako váš poměr k ní. Což chladné, oplzlé anekdoty, koňský smích, všecky vaše nesčíslné theorie o podstatě, neurčitých požadavcích vzhledem k manželství, o desíti sou, jež platí francouzský dělník ženské, vaše neustálé odvolávání se na ženskou logiku, lživost, slabost a j., — což nepodobá se to všecko přání buď jak buď přihnouti ženu tak nízko k blátu, aby ona i váš poměr k ní stály na témž stupni? Vy jste — slabý, nešťastný, nesympathický člověk.“

V hostinském pokoji Zinajida Fedorovna zahrála na piano, snažíc se vzpomenouti si na kus Saint-Saënsa, jejž hrál Gruzin. Šel jsem a lehl jsem si na postel, ale vzpomněv si, že mám čas, abych odešel, povstal jsem stěží i s těžkou, horkou hlavou opět šel jsem k stolu.

„Ale tu je ta palčivá otázka,“ pokračoval jsem. „Čím unavili jsme se? Odkud to, že, jsouce na počátku takoví vášniví, smělí, šlechetní, věřící, k 30—35 letům jsme už úplně zbankrotělí, že z naší víry, vášně a smělosti nezbude ani prachu? Odkud to, že ve stáří tom jeden z nás hasne v souchotinách, druhý pustí si kouli do čela, třetí hledá zapomenutí ve vodce i kartách, čtvrtý, aby ohlušil strach i tesknotu, cynicky šlape nohama podobiznu svého čistého, krásného mládí? Odkud to, že, padše jedenkráte, již nesnažíme se, abychom povstali, a, ztrativše jedno, nehledáme druhého? Odkud to?“

A dále, jak se zdá, následovalo úplné třeštění:

„Lotr, jenž visel na kříži, uměl vrátiti si životní radost i smělou, uskutečnitelnou naději, ačkoli snad zbývalo mu žíti nic více než hodinu. Máte před sebou ještě dlouhá léta, ani já pravděpodobně neumru tak brzy, jak se zdá. Co, kdyby nějakým zázrakem přítomnost objevila se pouze snem, hroznou můrou, a my procitli obnoveni, čisti, silni, hrdi svojí pravdou? . . . Sladké přeludy pálí mě, i sotva dýši rozčilením. Chce se mi hrozně žíti, chce se mi, aby náš život byl svatý, vznešený a slavnostní jako klenba nebeská. Budeme žíti! Slunce nevychází dvakrát za den, a života nedostane se nám dvakrát, — chyťte se pevně zbytků života svého a zachraňte je . . .“

Víc nenapsal jsem ani jediného slova. Měl jsem v hlavě mnoho myšlenek, ale všecky rozplývaly se a neukládaly se do řádek. Neukončiv listu, podepsal jsem svůj stav, jméno i příjmení a odešel jsem do kabinetu. Bylo tma. Hmatal jsem stůl a položil naň list. Ve tmě nejspíše narážel jsem na nábytek i způsobil šramot.

„Kdo je to?“ uslyšel jsem nepokojný hlas z hostinského pokoje.

A hned potom na stole hodiny odehrály svou krátkou muziku a něžně odbily hodinu po půlnoci. (Pokračování)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1902.

KNIHA XLVIII. KVĚTEN. SEŠIT V.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Z knihy: Duše mimosa.

PŘEDTUCHA.

Když mistr v umění svém dávno zšedivělý,
jenž za svým nástrojem svůj život ztrávil celý,
na sklonu dráhy své k novému dílu sedá,
tu cítí najednou, jak mdlá se ruka zvedá,
ne tíží fysickou, ten blud jej neoklame,
leč pouze dojmem tím, že všecko jest mu známé.
Ať v bouři rozpoutá všech tonů vírné slapy,
ať šeptá zefýrem, jej víc nic nepřekvapí,
ty spády všecky zná, dnes těžko již ho baví.
I zkouší sem a tam, zvuk nenachází pravý,
vše staré, otřelé a všední; hlavu v dlaně
tu skládá udolán a vzpomíná si maně,
jak jindy novinkou vše bývalo mu, skvostem,
ať v bouře vyznění, ať v dětském citu prostém,
jak překvapilo vše a jak vše unášelo,
jak poprv zjevený kraj neb jak dívčí tělo,
zkad říza žárlivá se poprv oku smeká,
jež větší divy zří než ty, jež chtivé čeká.
Tu sama sebe ptá se poprv udivený,
v čem, zda-li v letech snad či v smyslech této změny
je důvod? Odpověď na otázku tu hledá,
a nevidí, že v tom se Stáří za ním zvedá . . .

—

BEZVĚTŘÍ.

Má básník v duši své momenty hrozné ticha,
kde jásat nemůže, kde ani nezavzdychá,
kde píseň, trilek jen a oda, choral vázne,
kde pro síť satiry je mělké vše a prázdné,
kde šedivé jsou dny a nebe olověné,
sta prázdných oblaků se stády v dálku žene
bez kapky jediné na spráhlou půdu suchou;
myšlenkou nebodán a nejat ani tuchou
zří marně v strašnou hloub své duše rozcenĕnou,
jež druhdy pyšnila se kaskad stříbrem, pěnou
a zněla ohlasy sta roztříštěných hromů.
Jak rád by zpíval jen, leč nemá co a komu!
I skloněn nad propast své duše zděšen patří,
jak samý stín a stín se s pavučinou bratří
a lačně naslouchá, zda z dálky neozve se
ten temný, dutý zvuk jak ohlas kopyt v lese,
jenž pojí, splítá se a roste s kladiv rytmy,
ba skoro se mu zdá, tam na dně v mračném přítmí,
kam hledí, vzpíraje v hloub oko ducha snící,
že slyší dunět z tmy v tmu vody padající . . .

POESIE.

Jsi někdy supem, jenž s hor ledné šíje
se dolů snáší, v mlhu křídly bije,
až celé mračno rozvatého peří
v strž skalnou padá, jež se pod ním šeří,
jenž s hýkáním se na svou kořist řítí,
by jeho mláď krev čerstvou mohla píti
na útesu skal, tam kde lovce noha
se neodváží v tesů bradla mnohá.
Jsi sovou jindy, která v rozvalině
v své civí dříe, meditujíc líně,
neb světla štítí se vše její dumy;
jen mraků let, stavěkých sosen šumy,
pláč bystřeně, jež zaléhá sem z dáli,
v sny její padá chycen mezi skály.
A jindy zase pěnička jsi malá,
jež k potoku se louky zatoulala,
tu poskočí, tam zpěvný trilek tikne,
kterému ucho samotáře zvykne,
že druhého dne postrádal by vždycky
ten prostý hlásku spád a melodický,

co jeho mistr malý, jenž jej pouští,
se k vodě chýlí skrz blatouchů houští
a pije, perla s zobáčku mu splývá,
co s hledem díků k nebi zrak se dívá . . .

—

HORA NEBO.

Mně osud Mojžíšův dost často povzdech láká.
Jak pouště pískem šla pouť jeho křivolaká
skrz Červeného moře vlnobití,
co vzpour a reptání snést musil, na leb draku
než vstoupil odboje, než mluvil s Bohem v mraku,
v zem zaslíbenou nesměl vjíti.

Až v posled na hoře se octnul, clonou mračen
směl v dálku patřiti a hltat zrakem lačen
zem, zaslíbenou dlouhá léta,
zřel cedrů pralesy a oliv smavé sady,
myrt s růží girlandy a mléko i med všady,
ráj, kterak před ním zkvetá . . .

Jak jemu rovněž tak i duši mé se děje,
zří v Indů, Hellenů pravěké epopeje,
při písni Hafizově dumá sladce,
zří Dantu v trojí říš, v luh pestrý Ariostu,
v ocean Shakespeara, tu klenotnici skvostů . . .
Carducci, Swinburne, jaká konstellace!

Ó srázné vrcholy! . . . Má duše se jich leká,
jak motýl zbloudilý po stráních jejich těká,
však dobře ví, jich nelze slézti,
jen patřit v divy ty ji poplašenou těší,
kam vzlétá archanděl, tam nevnikne krok pěší,
jen zřít — již svrchované štěstí . . .

—

Ó, NIKDO NEVÍ . . .

Ó, nikdo neví, jakým drsným katem
je všední život, mrhá citů zlatem,
vzpomínek šlape nejkrásnější kvítí,
že člověk záhy ku všemu se cítí
být netečným a tupým, omrzelým,
že jako stín se vleče žitím celým.
I nadšení, jež v bouřích kdys jej neslo,

mu bylo kotva, prám a spásy veslo,
se zlomí, zvětrá, i let hymny vázne,
a vše se zdá, jak všední život prázdne . . .
V tom nemoc zaklepe . . . V ráz vše se změní,
jak divadelní kulissy tak denní
se honba propadává, ustupuje,
nechť trpí tělo, duše zmládlá pluje
neznámým fluidem, jež plno něhy,
jak tušila by jiných světů břehy,
po kterých dávno zasteskla si v zdraví.
Jak novinka zní, co kdo dí a praví,
a každý úsměv, každý dotaz vlídný
jest balsam duchu, jenž zří na vše klidný,
neb nyní lásku teprv plně cení,
již přezíral dřív v denním zápasení;
ví, nechť se tělo utrpení vzdává,
že lepší svět jest, nežli se nám zdává,
když všednost zdolá nás . . . Výš srdce bije,
duch ozon zdraví cítí v tom a pije . . .

IMPROMPTU.

Tak přijít na práh jen a nejít dál,
 a jinam dát se v scestí!
Mne nad tím věru těžký trud by jal —
 však já se zadumal,
že rovněž tak to dělá — štěstí.

DÍTĚ.

Tiché, svěží
v plínkách leží
s květu květ,
andělé se k němu kloní,
perutěmi jemu cloní
mrzký svět.

Sněhobílý
níž se chýlí
jejich dav.
„Andělem jsi bylo posud,
v člověka tě změnil osud,
budiž zdráv!“

Dítě v tváři
posud září,
klid a jas . . .
První pláč mu hrdlo stiská,
první slza v oko tryská
teď v ten hlas.

Matka s větší
k němu péčí
hledí níž,
chudák nemá ani zdání,
že se loučí v tomto štkání
s rájem již!

—

S NOVOU SVOU KNIHOU.

Kdo uvykl si z věčných zdrojů píti,
jež s Krásy bradel od věků se řítí,
jak Dante s Shakespearem,
jež v světa poušti křičí velkým hlasem,
jak Goethe s Byronem, Mickiewicz s Tassem
a duši plní hvězdným snem;

Jak tomu bude malá tato kniha,
kde prostá mysl úzký obzor stihá,
a víc dát nemůže,
než co jí skutečnost a snění daly . . .
Co zbývá? — Vzíti hlohu kvítek malý
a myslit — na růže!

—

PLAČÍCÍ.

Vím dobře, celé žití naše
je moře těžkých snů a dum,
plod štěstí utrhnem-li plaše,
nám zhořkne, než jej dáme k rtům.

Vím, že jsou těžké, trapné chvíle,
v nichž zhasne paprsk nadšení
a dlouhou cestou ku mohyle,
kdy cítíme své umdlení.

Vím, že jsou rány, které v duši
se nezceleny skrývají,
a hroby, aniž duch je tuší,
jež otevřeny zírají.

Vím, že tu nelze stavět v písku
a ve vln stálém příboji,
že mnoho čas nám vezme v trysku,
a málo čím nás spokojí.

Ze zašlých trudů žluč se sbírá
a hořkne na rtech poznovu,
a mizí klid, a mizí víra,
a zbývá jen tíž okovů.

A staré viny stín tu vzchází
a táhne jako příšera
a z duše tvé, rozbité vázy,
se ztrácí vůně — důvěra.

A hříčkou zimní bouře chladné
strom žití tak se zachvěje,
až s něho mladost — listí spadne,
a odletí pták — naděje!

Vím, jak nám jsou tu slzy drahy,
jež oko náhle zalijí,
co v nich se tají duši vláhy,
jak rosy zpráhlé lilijí.

To vím, neb též jsem plavec v moři,
který svůj nářek netlumí,
a proto duše moje hoří
všech cizích duší rozumí.

Znám slzy, které tiše blaží,
a slzy znám též, které žhnou,
ať splynou, jako když se sráží
dešť hvězdných jisker oblohou!

Ty slzy jdou ze srdce hloubi,
jak vzácné perly spaly v něm,
bol plavec vyrval je a snoubí
nad skrání tvojí v diadem.

Nech slzy, ať jen dále kanou,
jsouť rosou, která zavlaží,
jsou lékem, ambrosií, manou
a bolest svou vždy vyváží.

Tam proniknou, kam nelze slovem,
jsou zpovědníky těžkých dum;
má ticho býti nad hřbitovem,
když noc se tulí ke hrobům.

Ať rosí tvář tvou i tvou ruku,
za nimi v citu pohnutí,
a v těžkém, sporném srdce tluku
dvé roste duši perutí.

Ve bolesti tvé srdce vzrůstá
a vzlétá fenix báječný,
a duše zmdlené clona hustá
se mění v plápol sluneční.

Jak slunce paprsk na obzoru,
když ztichlo živlů soptění,
ve chaos tvojí duše v sporu
svůj úsměv vpustí — smíření.

—

OASY.

Jsou díla geniů oasy v písku pouště,
jsou husté pralesy a hvozdy, maqui, houště,
jak Lukrec s Aischylem a Dante, Shakespeare, Plato,
jsou tůně bezedné, lákají tajnou mocí,
v nich stromy zhlížejí se ve dne, hvězdy v noci,
v nich stříbro měsíce se mění v ryzí zlato,
že poutník, bez dechu břeh travnatý když stihne,
ve dlani osmahlé tříšť perel vždy k rtům zdvihne.

—

ANT. KLÁŠTERSKÉMU
ZA PŘEKLAD BÁSNÍ LONGFELLOWOVÝCH.

Za čistý doušek hlubé studny,
kal všednosti kam nedostřík,
za luny paprslek tak cudný,
jenž prošel duší Tvojí, dík!

Já trnu, kterak prošel celý
a neroztřepen, čist a tich,
s tím etherickým křídlem včely,
pel hvězdný nesa na krajích,

Já vidím vše to požehnání,
jež tichým srdcím roznese,
máť měkké teplo milých dlaní,
kterými matka dotkne se.

Všech jménem, kteří píti budou
tu sytou, mléka živnou číš,
jež nedotknuta spleenem, nudou
vždy k hvězdám tryská výš a výš.

Všech jménem dětinných a vroucích,
jimž ještě píseň slavíků
jest zdrojem slastí nehynoucích,
já děkuji Ti, básníku!

—

HAVRAN.

Zář slunce poslední ve obzor mlhavý
se víc a více nížl,
a jako srdcem hřích po větvích doubravy
tma potichu se plíží.

Bez lesku, bez vůně den chmurný v jeseni
se nad svým hrobem chýlí,
jak stařec, pro život jenž neměl nadšení,
a k smrti nemá síly . . .

Z údolí mlha jde, vznáší se nad hory,
kol nich se v závoj skládá,
šum listí pod nohou a vání obory
mou duši v smutek vpřádá.

Ten smutek tajemný pln děsné lahody
se nedá zkojit vzdechem,
mně jest, jak srdce mé pro smutek přírody
by mělo býti echem . . .

*

Kde náhle pěšina se v houšti obrací,
cos zvedá se a sklání,
pták v trávě leží tam, jdu blíž — on krvácí . . .
To havran v umírání . . .

On, který hnízdo měl na sosně závratné,
pod kterou propast zeje,
jenž v mraku rozpínal své křídlo obratné
a větrem stíhal reje;

On, jehož drsný žalm ve chvílích soumraku
v sen ukájel hvozd celý,
teď v trávě zrosené, stín smrti ve zraku,
zde leží osamělý!

Po křídlech hrajících kouzelném ve třpytu
krev stydne v černém pruhu,
mdlý, sám, jak na posměch v podvečer leží tu,
bez mláďat svých a druhů.

Leč smrti zápasy nezlomí jeho vzdor,
ač v bolestech se svíjí,
mstou, hněvem, odvahou plá jeho žhavý zor
a zloby poesií . . .

*

Teď vzpjal se naposled. Skřek drsný — padl v mech,
jenž krví jeho zrosen.
Kol tiché vanutí jak smrti teskný dech
by táhl vrškem sosen.

A zrakem duše své již vidím, stín se mih,
jenž vyšel z jeho těla,
jak vzpjal se nad travou, jak utkvěl v haluzích,
v kterých se noc již tměla.

A jako větrů dech, jenž hřímá dobravou
hned jasně a zas temně,
duch mračný havrana mně kroužil nad hlavou
a toto pravil ke mně:

*

„Dřív nežli vrátím se v ta zřídla odvěká,
té tůně do bezedna,
z jejíhož zdroje též, ó duchu člověka,
jsi malá kapka jedna;

Dřív nežli rozplynu se v jeden věčna dech,
jenž vane šírým světem,
dnes drtí pralesy a zítra v zlatých snech
se houpá nad poupětem;

Dřív nežli propadnu těm hrůzným, němým tmám,
nad nimiž Věčnost pluje,
ó dítě prachu, slyš, jak tebou pohrdám,
i vším, co člověk sluje . . .

Co chce tu? K životu své touhy vyláká,
jež srdce v hloubi klíčí,
a jak se přecení, růst nechá v oblaka
své vzdory trpasličí.

Však jedna pochybnost a jeden věčný rmut
a jedno oklamání,
a cypřiš nádherný je nalomený prut,
který se větrem sklání.

A jedno neštěstí, dech pouhé nemoci,
žluč do poháru vína,
a člověk polobůh se svíjí bez moci,
lká, prosí, ruce spíná.

On s plachtou vyjede růžových nadějí
a do zory se ztrácí,
cár vetchý, špinavý, štván kalnou peřejí,
to po letech se vrací . . .

Pak chví se, potácí, svět obviňuje kol
a škemrá, kvílí, úpí,
jak málomocný vzdor má málomocný bol,
i ku zhrdání tupý.

Já aspoň s oblačné své výše sražen v hloub
si zachoval svou pýchu,
svým vrahem zhrdaje, zrak obrácen již v sloup,
umírám v tichu . . .“

*

A teskné vanutí, až kol se zachvěl vzduch
i mech, jenž krví zrosen,
a v keři tajný šum a v trávě divný ruch
a pláč v koruně sosen.

Víc trní na skráni, žluč v lásky poháru
já necítil v té chvíli,
jak vzpjal bych fenixem se čistý z požáru
u vědomí své síly.

Vždy skřivan poletí do hnízda pod listí
a orel k zříceninám,
co klam zde, beznaděj, škleb, sykot závisti?
Má cesta touží jinam.

Vždy v drsném verši mám v tom živém plameni
dlouhého umírání
jak v zraku havrana na věky zkamení
můj hněv a pohrdání . . .

—

CESTOU KOL JEDNOHO HROBU.

Kdo byl? — Jen voják řadový,
jen prostý z lidu muž,
leč vlasti k službě hotový
vždy s heslem: „Matce služ!“

Tím králi on se vyrovnal,
jenž kdysi světem hřměl,
o čest a slávu jen se rval
a v erbu „ich dien“ měl.

Ba předčil jej, neb vlasti jen
dal každý srdce tluk,
své ucho sklonil v její sten,
své srdce v písně zvuk.

On řádů neměl, úřadů,
jen mozolitou dlaň,
on cítil jednu nadvládu:
tož povinnosti daň.

A chudý žil a umřel prost,
jak bleskem sražen v mžik,
když každým coulem výše rost,
jak muž a bojovník.

Tak umřel — voják řadový,
jak bojoval, tak pad,
a žádná píseň nepoví,
že, jak žil, mřel též rád.

—

ODPUŠTĚNÍ.

Jest mnoho milovat — však přece vším to není;
nad lásku ještě výš se zvedá odpuštění,
tof triumf největší zde smrtelníka;
tof otevřené již jsou v naší tmě a šeře
ku branám edenu ty nedostupné dveře,
zpod kterých jeho jas k nám vniká.

To radost nejvyšší, to část radosti boží,
to víc než tvůrčí slast. Zlo býlí jest a hloží,
však odpuštění srp je archanděla,
jenž všecko vymýtí a bez ostří vše požne,
to Boha reflex jest, v němž vidí srdce zbožné,
nechť sebe větší noc se ztměla.

Kdo umí odpouštět, ten chodí stále v světle;
v své duše štěpnici má jabloně vše zkvětlé,
je dětem roven v duši pomsty prosté,
a nemá nepřátel a odbojců a soků,
neb všecko přeje všem, jde pevný v každém kroku
ve stínu, jenž vždy nad ním roste.

A jako lehce žil, tak lehce umře jednou,
jak měkké stíny jen se vrata hrobu zvednou
a klesnou naň jak dlaně matky jemně;
kdo lidem odpouští, jist Boha odpuštěním,
mír hvězdný v očích má s tím duchovitým chvěním,
jímž Věčnost dýchá přetajemně . . .

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela.

(Pokračování.)

Nasta rozplývala se přátelstvím, a Dulča splácela jí klidnou vlídností. Poslouchala líčení Nastino o příhodách dnešní jízdy, o zábavách a žertech, jež prováděli. Když vyprávěla Nasta o mraveništi, zarděla se Dulča, a doktor zachytil pohled plný hněvu, jímž změřila Nastu. Když Nasta skončila, rozhovořil se professor. Dulča zajela k doktorovi.

„Je to pravda?“ tázala se polohlasem, nepozdvihujíc očí a nevysvětlujíc ničeho. Doktor, věda, nač se táže, mlčel.

„Hopsasa!“ zasyčela Dulča.

To bylo doktorovi příliš.

„Dejte si pozor, Dulčo!“ Zvuk jeho hlasu byl hrozivý. Ulekaně vzhlédla k němu. Všecek se třásl. „Kdo se posmívá, uráží mne!“

„Vás? Vás nikdy!“

V pohledu jejím bylo tolik bolestného údivu, tolik něžné výčitky, že doktor Jelec odvrátil oči a popojel k paní Nastě, jež bavila se s komissařem. Vmísil se do hovoru. Ale zdálo se mu i jim vše, co probírali, tak všední, mluvili, aby nemlčeli, a smáli se sami bezmyšlenkovitosti své.

S Dulčou hovořil professor. Choval se k ní velmi uctivě, patrně ho dívka ta zajímala. Zůstávali pozadu.

Společnost v předu přestala konečně hovořiti. Jakási únava tížila mysli. Dohonili děvče, nesoucí v nůši trávu a provázené výrostkem.

„Už pršelo, a my jsme ještě sili-i-i,“ vyprávělo děvče a prodloužilo v smíchu poslední slabiku, jakoby řeklo vtip.

Doktor se zastyděl. Zrovna tak banální byl i jejich hovor přede chvílí.

„Jak daleko je do Sukova?“ tázala se Nasta.

„Hodinu cesty,“ odpovědělo děvče, nějak bezmyšlenkovitě, vyvalujíc oči na dámu v podivném úboru.

„E necaň!“ osopil se na ni výrostek. „Půl druhé hodiny nejmíň.“

Slunce pálilo již kolmo do temena hlavy, a jízda nebyla již příjemna. Cíle dosud nebylo nikde viděti. Všude jediná zelená, žlutými, rudými a modrými skvrnami skropená vlnící se plocha polních plodin.

Dojeli k háji, na jehož okraji byl úzký pruh posečené louky.

„Navrhuji krátký oddech, milostivá paní,“ prohodil komissař, s něhož pot jen se lil a již nadobro tuhý, švihácký límec u košile promočil.

„Připojuji se,“ řekl doktor.

„A malou válečnou poradu,“ dodal komissař.

„Souhlasím,“ svolila Nasta, jejíž tvář byla jako zralá višně. Doktor podržel jí kolo.

„Vyhledejme stín,“ souhlasil professor a pomáhal Dulči při sesedání.

„Ne příliš do stínu,“ odporovala Nasta. „Bojím se vlhka. Usedněme tam!“

Ukázala na louku, na níž byly kopky suchého sena.

Komissař byl několika skoky na louce. Shrnul seno na velkou hromadu k okraji hájku do stínu.

„A já se vrátím,“ řekla Dulča.

„Nemožno, slečno,“ odporoval professor. „V tomto úpalu běží o zdraví. Sečkejte laskavě s námi hodinku. Je zrovna dvanáct.“

Dulča svolila mlčky.

„Jaký to dobrodružný den,“ libovala si paní Nasta, usedajíc do vonícího sena. „Prosím, pane primáři!“ Ukázala na místo podle sebe. „A půjčte mi laskavě kabát!“

Doktor podal jí kabát, a Nasta přikryla jím své nožky. Dulča usedla rychle s druhé strany podle Nasty.

„Udělej si pohodlí, Dulčo!“ Sama Nasta jí urovnávala seno. Professor usedl podle slečny Jenšovské, komissař k nohoum paní Nasty.

Vyměňovány náhledy a plány o zakončení dnešního dne. Debattováno tak i onak, navrhován bezodkladný návrat do Bolešna, a zase pokračování v jízdě do Sukova a po dráze do Bolešna.

Spor rozhodla Nasta kategorickým: „Bude, jak já rozhodnu!“ A počala si upravovati ze sena jakousi podušku pod hlavu.

Rozprostřela šátek a ulehla, oddychujíc ospale a vrtíc se jako malé dítě.

„Doktore, dejte sem ruku!“ Podložila si jeho ruku pod hlavu.

„Ale to ti bude ještě více horko,“ zvolala Dulča a odstrčila šetrně avšak energicky ruku doktorovu. „Zde máš můj hedvábný šátek, Nasto! Ten chladí a přimyká se.“

Nasta se zasmála rozpustile a přijala nedbale úsluhu Dulčinu.

„Díky! Jsi vskutku příliš laskavá!“ Slovo příliš vyslovila tak, že professor i doktor vzpomněli si na výrok její na hřišti o pravopisu slečny Jenšovské. Leč oba se ani neusmáli, a Nasta zamhourala mrzutě očima.

„Chtěl bych míti kouzelnou lampu Aladinovu a vystlati místo toto kyprými poduškami a hedvábnými záclonami," horoval komissař, pohlížeje zamilovaně na paní Nastu.

„Blouzníte jako děcko," odtušila tato.

„Snaha po všemohoucnosti," řekl professor, „vzniká již v dítěti a žije modifikovaná ve ctižádost v muži."

„A v tom je život," rozohnila se paní Nasta a usedla. „Kdo netouží výše, nežije!"

Doktorovi zdálo se, že slyší Nastu bývalou, ctižádostí planoucí, a cosi ho píchlo.

„Nesouhlasím," ozval se vážný hlas Dulčin.

„V čem, má drahá," obrátila se na ni Nasta.

„Že jen lidé ctižádostiví, výše toužící, žijí pravý život. Snad stkvělejší, ne vždy však pravdivější a šťastnější."

Odmlčela se.

„Souhlasím," řekl professor. Dulča pokračovala.

„Skromný úděl zevní nevylučuje vznešenost duševní, ctnost nesídlí pouze v palácích a neodívá se drahými rouchy."

Za hovoru Dulčina hladila Nasta nervosně záhyby svého šatu na prsou.

„Ale přiznej, Dulčo, že malé poměry činí malým, tísní ducha v rozpjetí, přizpůsobují, stlačují jej v banálnost, udolávají rozmachy."

Dulča pokrčila energicky rameny.

„Ale také prohlubují ducha, odpoutávají ho od blýskavých marností, od nezdravých vášní, ušetří mu bolesti sklamání, a nežádají na něm velkých obětí. Jen pevné, vědomé vůle je třeba ku štěstí v životě."

Doktor cítil, že při slovech o nezdravých vášních Dulča na něho pohlédla. Vzhlédl, a skutečně, černý její zrak tkvěl na něm, zapřisáhající, úzkostlivý a trpící.

„Beatus ille, blah ten, kdo v míru venkova půdu oteckou vzdělává," deklamoval professor. „Je mnoho pravdy ve slovech slečny Jenšovské. Závisí vše ovšem na individuální povaze."

Oči Nastiny zaplály. Trhala chvatně špičky travin a házela je do otevřené dlaně doktorovy.

„Tedy titul a hodnost ti neimponují, Dulčo?"

„Dokonce ne!"

Řekla to důrazně a přikývla hlavou.

„Vzala bys také sedláka?"

„Kdyby se mi líbil — bez rozmýšlení. Ba, právě sedlákovi, rolníkovi dala bych přednost přede všemi jinými."

Doložila to s podivným měkkým přízvukem.

„Jen když duše je bílá, jak praví dekadenti," přidal se komissař na stranu paní Nasty. Leč nesklidil za to vděku.

„Při takových zásadách máš ovšem na vdavky ještě času dosti."

Bodnutí Nastino nešlo hluboko. Alespoň Dulča nehnula ani brvou.

„Ale jste vy hloupý," osopila se Nasta na komissaře, jenž zatím byl položil hlavu na cíp kabátu převislý s nohou paní Nasty.

Komissař se zarděl a trhnul hlavou zpět. Tvářil se tak komicky, že Nasta vypukla v smích.

„Ostatně mám ráda hloupé muže.“

„Proč, milostpaní, smím-li se tázati?“ ozval se professor.

„Je déteste vos pourquoi! Není třeba důvodů!“

„Jaké povýšení v tomto ponížení,“ usmíval se komissař, pomlaskávaje rozpačitě.

„To jsou odtažitosti, milostpaní,“ mínil professor. „Za tu cenu chtěl by každý zváti se hlupcem.“

„Hlupcem krásné ženy,“ dodal komissař.

Nasta neodpověděla, ale složivši ruce pod hlavu, pohlížela vzhůru do modra a trilkovala si nějaký nápěv.

„Víte, co myslím, pánové? Když pohlížím do azuru, zdá se mi, jakobych tam padala, jakobych plavala v tom modru, utápěla se v něm, unikala někam do věčného, hlubokého ticha. A když uvědomím si, kde jsem, tu projede to tělem jako náhlý ráz, jakobych právě zemřela tam kdesi v dáli a náhle vtělila se sem ve svou nynější postať. Jakési zamlžení pokrývá první myšlenky, ohromné šeré mátohy, snad z bývalé existence prchají střelhbitě kamsi do nesmírné dáli, že ani vzpomínka nestačí jich letu. Myslíte, že výměna duší existuje?“

„Netroufám si tak poeticky se vyjádřiti, milostpaní,“ vrtěl sebou komissař, „ale věřím alespoň, že výměna duší se stává — v lásce.“

„Námahu této duševní práce jste si mohl ušetřiti,“ odsekla paní Nasta a zamračila se.

„Ale, milostivá —“

„Milostpaní myslí,“ pomáhal professor, „zda metempsychosa, putování duší, je možnou. Dle mého úsudku není otázka ta rozluštěna a náleží do metafysiky. Ale přiznám se, že cit můj praví totéž, co milostivé paní její tušení. Cítím, že je to možno, že je tomu tak.“

„A vy, doktore?“

Doktor promluvil zdlouha a jako vzpomínaje.

„I mně se stává, že projede mne z čista jasna jako blesk myšlenka: Nyní jsi zemřel! V duši cítím děs jako po hrozném, zapomenutém snu. A tělo mé zdá se mi býti cizí, jakobych zaujal místo po někom jiném, jenž zrovna v týž okamžik z něho vyšel. Člověk cítí se částí světů neviditelných, je to elementární protest proti smrtelnosti, proti úzkým ohradám lidskosti.“

„A vy, slečno?“ tázal se professor Dulči.

„Věřím, že duše, odlučujíc se od těla, vrací se v lůno svého stvořitele.“

„Tedy křesťanka,“ podotkla paní Nasta, a nebylo lze uhodnouti, zda hlas její zachvívá se pohnutím nebo úsměškem.

„Krásná a rychlá smrt byla vždy ideálem silných lidí,“ poznamenal professor.

„Co je smrt?“ tázala se Dulča snivě.

„Vyčerpání životní energie na překážkách zevních,“ odtušil doktor. „Tak učí fysiologie.“

„Smrt je tvor nikým nemilovaný, ani mužem ani ženou,“ ozval se komissař.

„Smrt je krásný muž, za jehož jediný polibek dáme duši," vzdychla Nasta.

„Smrt je počátkem pravého poznání," řekl professor.

„Zemřít, ano," blouznila Nasta, „ale jen ne shnít, spráchnivět! Před hnilobou mám největší strach. A před zdánlivou smrtí také, když člověk procitne v hrobě — brr! Viďte, doktore, až umru, že mi probodnete srdce? Slibte mi to!"

„Hm!" zabručel doktor.

„Nejlepší zabezpečení proti zdánlivé smrti je krematorium. Já bych se dal spáliti," prohodil komissař.

Dulča se zdvihla.

„Jedete, slečno, přece s námi?" naléhal professor. „Prosím snažně!"

„Nikoli," řekla Dulča mírně, ale rozhodně.

„I my musíme dále," ozvala se paní Nasta a pohlédla na hodinky. „Dvě hodiny! Vzhůru!"

Vstala. V seně zůstal otisk její. Pozorovala, jak komissař se na to dívá. Zamračila se a rozhrabala rychle seno nohou. Dámy se rozloučily. Dulča jela zpět. Pohlíželi chvíli za ní, na vysokou, pružnou její postavu v šedém obleku, jak stejnoměrně, s povolnou gracií dostupovala na šlapátka. Nebylo na ní znáti únavy, v jízdě její bylo cos uspokojujícího, uklidňujícího, a ve všech procítalo stejné vědomí, že jezdkyně s jistotou dojede svého cíle.

I ostatní vsedli na kola a jeli. Leč nedlouho. Paní Nasta, snad přemohši se dříve, neb následkem indisposice, nemohla jeti dále. Sestoupila, a pánům nezbylo, než učiniti tolikéž a vésti kola.

Humor paní Nasty, dříve překypující, sálavý, změnil se v pravý opak. Byla sarkastická, kritisovala každé slovo, každý pohyb svých společníků nemilosrdně. Poznámky sypaly se z ní jako z makovice. Nejprve udělila malé privatissimum komissaři o slušnosti, taktu a respektu vůči dámám. Na to poslala ho napřed do Sukova objednati oběd.

Potom dala se do nepřítomné slečny Jenšovské. „Někteří lidé mají z toho rozkoš, když se ponižují," pravila. „To je věcí vkusu. Ubohá holka! Pravopisně psát sice neumí, ale srdce má dobré. A má peníze," dodala s kosým pohledem na professora. Vzala ho také ihned do prádla. Kritisovala jeho úbor, jeho vlasy, jeho volenost výrazů i jeho nechuť k ženitbě. Byla nemilosrdná a imputovala mu motivy sobecké, nešlechetné. Rozohnila se pro emancipaci žen a stigmatisovala professora za representanta dekadence všeho mužství.

Všem pak dohromady vytýkala bezmyšlenkovitost, že nepostarali se o bližší cíl výletu, o řádný proviant na cestu, že nezamluvili nějaký oběd, upírala jim naprosto způsobilost doprovázeti dámu při výletě, když ponechávají své povinnosti náhodě. Cítila, že je nespravedliva, ale právě proto tím rozhořčeněji si vedla. Hledala slova ostrá, pobuřující. Chtěla raniti, tepati. Leč pouze komissařovi podařilo se jí, než odjel, zkaziti humor, snad proto, že jemu svými výtkami nekřivdila. Professor a doktor zachovali klid a trpělivou zdvořilost. Došli do Sukova. Teprve při obědě rozveselila se zase paní Nasta. Než odebrali se na nádraží, uštědřila ještě doktorovi několik štiplavých poznámek.

„Doktore, vy stáváte se nemožným! Jak to po selsku vkládáte dlaně do sebe, hrbíte hřbet, jakobyste jel s trakařem. A zelí se nekrájí nožem. A taková ohromná sousta napichovati není chik!“

Vrátili se k večeru do Bolešna.

A od toho dne započalo skutečné otroctví doktora Jelce. Cítil, že malá, měkká ruka Nastina drží ho pevně jako v železných kleštích. Chodil tam, kam chodila ona, navštěvoval společnosti její, její dům. Odpor jeho k manželu Nastinu slábnul. Ba počal shledávati na muži tom vlastnosti sympatické, pozoruhodné. Ku podivu rychle zvykl si přetvářce, lži a pokrytectví. Tiskl přátelsky ruku ředitelovu, naučil se jako on nedívati se do očí při hovoru. Zvykl si lapati jako ryba vnadidlo, drobty rozmarů Spalteholzových. Byl vděčen za každý banální vtip jeho, smál se mu hlučně, otupěl proti nevraživým pohledům jeho i proti jeho opovržlivé, chladné zdvořilosti. Pohled ředitelův byl často výhrůžný, prudké slovo, jízlivá narážka uklouzla mu často i v přítomnosti Nastině. Rozhodně však doktora její přítomnost před urážkami chránila. I Nasta při veškerém sebeovládání měla vůči muži okamžiky neopatrné, kdy jemný sluch doktorův zaslechl slovo, vžírající se jako kyselina do těla, zasazující ošklivé rány, pálící dlouho.

Pustila něco na zem a řekla muži: „Zvedni mi to!“ Věděla, že muž její má návaly krve při shýbání, že bojí se mrtvice. On jen vycenil zuby, a doktor rychle věc zvedl.

Pozoroval, že ona má nad mužem jakousi nevysvětlitelnou moc, že o moci své ví, že si s ním pohrává, trpělivost jeho zkouší. Snad ji také velmi miloval — jako on — doktor, ale jiným způsobem.

Slabou stránkou ředitelovou bylo, že mluvil rád o umění a literatuře, zvláště o této, a v přítomnosti doktorově činil tak vždy. Doktor věděl, že ředitel mimo svůj obor pro nic vlastně zájmu ani porozumění nemá. Dodával si jen jakéhosi uměleckého, ideálního nimbu.

Jednoho večera professor, sedě ve společnosti huťské, vyjádřil se ostře o odnárodňování českých dětí v německých školách a, uváděje nedávný pohoršlivý případ z novin, kde zlomyslník vyřízl koni jazyk, prohlásil, že zná ještě větší brutalitu, totiž živým dětem mateřský jazyk vytrhovati. Ve všeobecném trapném tichu jen Nasta professorovi odporovala a prohlásila se pro kosmopolitismus. Doktor, opustiv přítele, přidal se k mínění Nastinu, začež byl odměněn hlučným Bravo! přítomných inženýrů a úředníků, ponejvíce Němců.

Na to však prohlásil ředitel, že přímé přesvědčení by i nepřátelské je mu milejší, než kosmopolitismus, jenž bývá jen pohodlným závětřím pro lenochy a skety.

Nejmenoval nikoho, ale doktorovi to platilo. I tuto urážku spolknul. Více uražen byl za něho professor, jenž od té doby úplně míjel společnost ředitelovu. Doktor cítil své ponížení, ale byl jako raněný střelou, jejíž hrot otráven byl ochromujícím jedem Curare. Nemohl sebou hnouti.

Navštěvoval Nastu, i když nebylo žádné záminky, a ona bez dalšího vysvětlování jeho návštěvy přijímala. Zda a co svět tomu řekne, bylo jí jedno. Jemu také, již dávno. Hrávali v šachy. Počínali si jako děti.

Když chtěl jí bráti figuru, odrážela mu ruku a přibíjela ji pěstí na stůl. Když prohrála, vyplázla na něho jazyk. Kouřívala cigaretty. Někdy hrávala mu na piano.

„Jsem šťasten!“ říkával si někdy, když dostavila se chvíle jakési bilance duševní.

„Ne,“ odpovídal si sám, „hazarduji!“

Mluvívala s ním důvěrně o minulosti. Pozoroval, studoval ji. Jakási virginita vtlačena byla její tváři, v níž bylo cos dětského, nevyvinutého a zase cos schytralého, krutého. Když mluvila s mužem, byla její tvář vždy usměvavá, ale jiná, jaksi uzavřená, neproniknutelná, nebylo to ona. I jemu, doktorovi, byla neproniknutelna, ale zase jinak. On znal ji jinou než manžel její, kdož bude, kdo sezná její pravou bytost?

Někdy sebou trhl. „Někdo jde!“

„Nebojte se,“ pravila ona ironicky.

V očích jí svítívala zvědavá, až nemravně zvědavá nevinnost, jež rozplameňovala více než raffinovaný svod. Když byl u ní, často nepochopoval, proč přišel, když byl zase pryč, jak mohl odejíti. Na domluvy, slzy matčiny nedbal. Lékařství zanedbával, povinnosti své střásal se sebe.

Když ji viděl, a nemohl blíže k ní, pohlížel na ni bez ustání a, nevěda ani o tom, lehounce potakoval hlavou. Pohled jeho, setkavší se s jejím, pravil: Hle, co jsi ze mne učinila!

Slova její k němu stávala se někdy provokativní, jakoby vybízela ho k něčemu neslýchanému, jakoby posmívala se jeho ubohosti, malomoci, jakoby zkoušela jeho trpělivost a svou moc nad ním. Byl to on, jehož zaplavoval stud, jenž šeptal, povoloval.

„Jste přece mým přítelem?“

„Zajisté, milostpaní.“ Nedovolila mu, aby ji nazýval Nastou.

„Přítelem upřímným na život a na smrt?“

„Ano.“

„Učinil byste pro mne vše?“

„Zajisté.“

„I pro ty, na nichž mi záleží? Na příklad pro mého starého?“ Jmenovala tak žertovně svého muže.

„Vážím si pana ředitele upřímně.“

Zasmála se a podívala se mu do očí hluboce.

„Kdyby se můj muž topil, vrhnul byste se pro něho do vody?“

„Sám od sebe — ne.“

„Ale, kdybych já tak chtěla!?“

„Pak ano.“

„Díky! Tak to chci!“ A za chvíli počala znovu. „Byl byste mým přítelem, i kdybych toho byla nehodna?“

„Byl.“

„I kdybych byla opovržená, sprostá — nestoudná?“

„Ano!“

„I kdybych měla jiné muže?“

„Ne, ne!“

„Ale vy byste musil! Já bych chtěla!“

„Musil," opětoval on přisvědčivě. „A což, kdybych já sám měl jinou —"

„Ne! Vy nesmíte! Toho bych nesnesla! Slyšíte, člověče? Já smím, ale vy ne! Pamatujte si to!"

A zase chvíli hovořila o něčem jiném. Ale zvědavost její nedala pokoje. Za chvíli počala znovu.

„A kdybychom schudli, nestyděl byste se za mne? Navštěvoval byste mne jako nyní?"

„Nepochybujte o tom!"

„A pomáhal byste mi?"

„Ze všech sil. Dal bych vše, co mám."

„Vše? Obětoval byste — ale to nemohu žádati."

„Mluvte! Můžete žádati vše."

„Je to šílené, nemožné."

„Vyslovte to!"

„Obětoval byste — matku svou?" Zatajila dech, a oči její divoce planoucí vpily se do jeho tváře.

Doktor sklonil hlavu.

„Nežádám toho, odpusťte!" šeptala Nasta. Ale klonila se stále níže, až vylákala z bledých rtů jeho sotva slyšitelné: Ano! Chopila jeho ruku pevně. Parfum jejích bouřlivě se dmoucích ňader ho ovanul.

„Byl byste i sluhou mého muže?" šeptala, a tělem jejím probíhalo horečné chvění.

„Ne!"

Chtěl vstáti, ale ručka její tlačila ho dolů.

„K vůli mně?"

„Ano, ano, ano!" —

Měsíc červenec blížil se ke sklonku. Doktor ležel za parného odpoledne na pohovce ordinačního pokoje. Měl již býti v nemocnici, ale prodléval, oddávaje se snění. Myslil na Nastu.

Ve vedlejším pokoji matčině ozvalo se zaklepání na dveře.

„Dále!" zval slabý hlas matčin. „Dulčinko, pěkně vítám! Již tedy domů?"

„Ano, přicházím dáti s bohem!"

Hlas její změknul, a doktor slyšel, že i matka zavzlykla. „Tedy vše bylo marné —?"

„Pst!" zvolala Dulča.

„On již odešel. Domši, hochu!" Volajíc to, klepala matka na dveře. Doktor se neozval. Sám nevěděl, proč. Vedle však hlasy se utlumily, a nerozuměl více ani slova. Po chvíli vyšla matka ven, a zvuk kávového mlýnku zazněl z kuchyně.

Vedle bylo ticho. Doktor ležel zut. Sestoupil tiše a přiblížil se k oknu ve dveřích. Poodhrnul zelenou záclonu a spatřil Dulču. Seděla u stolu, obličejem obrácena k oknu. Před ní ležela rozevřená kniha. Nečetla v ní, leč pohlížela na stůl očima unavenýma, z nichž kanuly zvolna slzy. Všiml si, že je přepadlá jako po nemoci, pod očima modraly se jí kruhy. Nos jí sešpičatěl, a ladná dříve křivka jeho zhrbolatěla. Lehký stín brunet pod nosem vystoupil ostřeji, a mezi zbledlými rty

svítily bílé zuby jakýmsi mléčným, chorobným leskem. I krásné, husté její vrkoče, jakoby pozbyly pružnosti, splývaly mdle a rozpoutaně s temene přes uši.

Seděla jako socha bez hnutí. Divné pohnutí uchopilo doktora. Cos pudilo ho, by vyšel, potěšil tu smutnou děvu, by položil svou líc na její, by zaplakali spolu. Vždyť i on byl nešťasten, tak nešťasten, že nikdo jeho bol nemohl pochopiti, nikdo potěšiti, ani on sám sebe ne. Zapráhl po soucitu této věrné, čisté přítelkyně svého dětství.

A přece zdrželo ho něco, vzdalovalo ho stále od ní. Nebyla to antipathie, vážil si jí upřímně. A přece vyhýbal se jí, zanedbával i ohledy prosté zdvořilosti, ač neměl omluvy jako loni. Nebyla to lonská ironická, buršikosní Dulča. Byla v ní letos líbezná něha ženská, oddanost a tiché očekávání. Nepřiznal se, že vyhýbal se jí, aby se zalíbil té dole, ve ville, ženě, která žárlila, nevražila na Dulču.

Spustil záclonu. Bylo mu nevolno. Rád by odešel. Leč kterak? Venku ozval se zvonek. Hlavou kmitl mu nápad. Přiskočil ke dveřím jen přivřeným, proběhl předsíní a otevřel dveře od chodby, dříve než matka z kuchyně vyšla.

A uváděl nemocného do pokoje. Podařilo se. Vypadalo to, jako by byl přišel z venku. Po chvíli odešel nemocný, a doktor, obléknuv se, vyšel.

Na chodbě vyšla mu matka vstříc. „Slečna Dulča se přišla rozloučit.“

„Již jede?“ tázal se doktor ledabyle. Ale vešel kuchyní do pokoje matčina.

Dulča stála již k odchodu připravena. Podala mu ruku v rukavičce, a nepohlédla na něho.

„Jak jste přepadlá,“ vyklouzlo doktorovi mimoděk. Zdvihla k němu oči tázavě překvapené, lítostně vyčítavé.

„Co vzkážete panu bratrovi?“ tázala se.

„Srdečné pozdravy, aby se brzy potěšil a — a —“ chtěl dodati: oženil, ale cítil, že by to bylo nedelikátní. Slovo uvázlo mu v hrdle. Vzpamatoval se rychle. „A panu otci račte vyříditi mou úctu, že na něho často, vděčně vzpomínám.“

Dulča trochu oživla.

„Psal mi posledně, že by ho těšilo, kdybyste i letos přijel do Klemešic na kvíčaly.“

„Děkuji, na to je času dosti,“ odvětil doktor, vzrušen jen mdle bývalou vášní loveckou. Nabídl Dulči doprovod.

„Děkuji, jdu ještě k paní Hauptové!“

Teprve nyní ho napadlo, že nejmenuje ho jako v loni křestním jménem. A pane doktore nebo primáři zdálo se jí býti zase cizím.

„Prosím! Přeji vám, Dulčo, byste se zase brzy pozdravila.“ Pronášel to již bezmyšlenkovitě.

„Děkuji, přeji vám totéž,“ na to ona, rovněž jako ze sna.

Odešla. Zůstal s matkou samoten. Popocházela, vzdychajíc a potřásajíc hlavou.

„Panenko Maria, panenko Maria!“

„Co je vám, mami?“

„I nic, Domši. Jen ty starosti a ta léta! Ale co je s tím professorem a Nastou?“

„Jakou Nastou?“

„Nu, Brázdovou.“ Nemohla si zvyknouti novému jménu jejímu. Doktor zatajil dech. Srdce ustalo mu bíti.

„Jak to?“ koktal.

„Že tak o něho stojí,“ prohodila matka.

„Nasta? Nasta o professora?“

„On o ni ne!“

„Mami, netrapte mne! Co o ní víte?“

Postavil se před matku a zaťal zuby, aby mu nedrkotaly. Matka nasadila brejle a probírala se v modlitební knize. Vytáhla nějaký papír. Rychle jí ho vytrhl a četl: „Pane professore, můj muž lituje přenáhlení svého. Odpusťte, zapomeňte a vraťte se ku svým přátelům. N. S.“

Její písmo, nebylo pochybnosti.

„Což nemůže býti bez těch chlapů?“ zařval doktor, potáceje se, jakoby dostal ránu do hlavy.

Slovo hněv skýtá slabý výraz pro vyšlehnutí divokých, nepřátelských bastardů vášně v jeho nitru. Dle úžasné hloubky své žárlivosti, své nenávisti, změřil propast své vášně. Ztratil chladnou rozvahu, logické myšlení. Jen pud, divoký, slepý pud ovládl jím, zatemnil jeho duši a rozpoutal moci nízké, zvířecí. Vzlítil se, svíral pěstě a jektal zubama.

Jako ve snách zaslechl od matky ještě, že slečna Klema dostala list ten od professora a dala jej Dulči.

Doktor octl se na ulici, kráčel někam a zazvonil u villy ředitelovy. S tímto setkal se ve dveřích. Šel do hutí. Pohlédl na doktora s netajenou nenávistí a hluboce se mu uklonil. Doktor ho neviděl, kráčeje jako náměsíčník v horečce, v nepříčetnosti, v nezodpovědnosti. Seřaděnost duševního vidma jeho přestala, barvy věcí byly rozteklé, splývavé.

Vniknul do salonu stmělého, hledaje Nastu. Stanul před ní. Mluvila k němu cos rozčilena, hněviva. Slyšel zvuky, nechápal smyslu. Podával jí list její, jejž byl nepustil z rukou.

Zbledla, a ruka její, berouci list, se zatřásla. Doktor chtěl mluviti, ale jen jakýsi chropot vyšel mu z hrdla. Chopil ji za ruku pevně, až vykřikla a se zarděla. Tázala se ho cos, zapřisáhala ho. Konečně prodral se její hlas hučením, jež ho obklopovalo, k jeho sluchu.

„Nic to není, Dóno, nic to není!“

Pysky její byly bledé, oči plápolaly, tělo její se krčilo. Poprvé viděl ji ve strachu, v úděsu. Pocit triumfu, předchuť požitku přidružily se k onomu pudu, jemuž otročil.

„Miluji tě,“ zachraptěl, „miluji tě!“

A přitahoval ji neodolatelnou silou k sobě, tisknul ji a snažil se přiblížiti tvář svou k její. Vzpírala se.

„Někdo přijde!“ volala.

„Neboj se,“ pravil jí ozvou vlastních jejích ironických slov z nedávna. Pohlížel na její ňadra, na její vlasy, na chvějící se údy, ale míjel její oči, jež ho hledaly. Pozoroval, jak stříbřitý pás ve vlasech vlní se, ježí se v hrůze, a cos jako radost z pomsty zase v něm zaplesalo.

„Miluji tě, miluji tě," drkotal, skřípě zuby. Ona, bráníc se, škrábala jako kočka.

„Dóno, vzpamatuj se!"

Na vše zapomněl, na to, čím je on, čím ona, kde jest a co bude. Vše, celý svůj život by odhodil od sebe v nezkrotné dychtivosti této chvíle.

„Pojď se mnou! Buď mou! Ano, nevím, co činím, ano! To ty jsi ze mne učinila. Pojď! Rozvod, útěk, co chceš! Budu tvým otrokem! Vše dám v oběť za tebe, za tebe, za tebe!"

Skřípot jeho zubů, mocné supění jeho hrudi a poloudušené steny přerušovaly ticho úporného zápasu. Táhl, vlekl ji, svíral její tělo, div drobné kosti její nepraskaly.

„Dóno, Donoušku, Nastu to bolí," škemrala ona dušeným, dětským hlasem, vzdávajíc se dalšího odporu a hladíc oběma rukama jeho tvář. „Dóno, ach, Dóno!"

Bylo v slovu jejím cos narkotického, v dotyku jejím cos magnetického. On se utišoval, chabnul, sevření jeho povolilo.

Smykem vyklouzla Nasta a skokem octla se ve dveřích sousedního pokoje. Stanula na prahu, pootevřevši dveře.

Doktorovi klesla ramena. Vypukl v pláč. Nasta zavřela dveře, vrátila se a usedla klidně na pohovku. Ovívajíc se nervosně kapesníkem, čekala. Kol rtů jejích docukávaly vnitřní vzlyky.

„Pojďte sem ke mně," řekla po chvíli již obvyklým svým ironickým tonem. Doktor na ni pohlédnul a znovu svěsil hlavu.

„Pojďte sem, blíže! Vemte taburet a sedněte! Tak! A nyní slyšte: Nechci vám vytýkati chování, jemuž se divím, a jež jsem neočekávala. Snad jsem vzbudila, — ale přisahám, že nechtíc, ve vás dojem ženy, vrhající se do náruče tomu, kdo mluví k ní o lásce. Věřím také, že mne milujete, a to činí mne shovívavou. Ale jest mi hádankou, jak mohl jste se domnívati, že bych vám mohla býti více než pouhou přítelkyní, upřímnou přítelkyní, dodávám. Mám k vám sympatii, ale nic více. A sympatii míti k někomu, mám přece právo jako každý jiný člověk. A hájím toto své právo proti každému, každému bez výjimky, i proti vám samému. Sympatie má není výlučná, a mohu ji projeviti komukoli i písemně. Rozumíte mi? Nedovolím, aby někdo proto mou počestnost podezíral. Co s vámi mám činiti? Chci býti velkodušnou a odpustiti urážku, již jste mi způsobil — k vůli minulosti — jež mi vyčítá vinu. Přiznávám se k ní upřímně. Ale slibte mi jedno, že své vášni nikdy více nepodlehnete!"

Doktor slyšel slova Nastina, chápal své odsouzení a padal, padal kamsi hluboko. Když po tom po všem ona může takto mluviti, pak nemožno, aby ho milovala.

„Slibte mi to!" naléhala, kloníc se proti němu, a tvář její nabyla mazlivého výrazu. „Viďte, že to neučiníte? To by byla vaše malá Nasta velmi, velmi nešťastná!"

Ano, ovšem, ona byla první osobou všude, ve všem. Byla beze slitování ve svém egoismu. Opovrhoval jí hluboce, vášnivě, a přece hořel, hořel stále, beznadějně, jako zatracenec. Milovati ji bylo jeho kletbou, ale také štěstím jeho života.

„Chcete?“

„Ne!“

Vyrazil to hrubě a rozhodně. Vzpřímila se uražena a zakabonila se.

„Pak nesmíme se nikdy, slyšíte, nikdy více spatřiti!“

Doktor setrval v ponurém mlčení. Nasta pokračovala: „Odejedu brzy, a do té doby nesmíte nás navštíviti. Slibujete?“

„Ne!“

„Ale, buďte přece mužem!“

„Ne, ne!“ vybuchl doktor. „Nejsem mužem, jsem rabem, a ten neslibuje, nemůže státi v slovu.“

„Pak nemám dále co mluviti,“ zdvihla se Nasta chladná, nepřístupná.

Také doktor povstal. Zvolna popošel, hledaje klobouk, zdvihl jej se země, otřel s něho prach, uklonil se a odešel, nepozdvihnuv očí. Nasta šla za ním ke dveřím. Naslouchala kvapně se vzdalujícím krokům. Vyhrnula posměšně pysk a pokrčila rameny. Polo smích polo vzlyk vydalo její hrdlo. Usedla do pohovky a ponořila obličej do měkkého, atlasového polštářku.

Doktor chvátal do nemocnice. Proletěl ji, dal svá nařízení a podepsal listiny. Činil vše s kvapem, aby mu neušlo něco, neuklouzla nějaká příležitost k něčemu. Z lékárny nemocniční vzal malou modrou láhvičku a zastrčil ji do vnitřní kapsy náprsní.

Bylo kol šesté hodiny večerní, když bral se domů. Potkal professora. Pocítil nával nenávisti, pudu ničivého, ale hned na to se utišil. Podal professoru ruku.

Professor zvěděl zatím, hledaje doktora doma, co se s jeho listem stalo. Omlouval se doktorovi. Tento místo odpovědi znovu mu tiskl ruku.

„Učinil jsem ostatně dobře, že jsem té nebezpečné kulhavé unikl,“ dodal professor. „Muger y gallina pierna quebrantada, praví španělské přísloví. Kulhavé ženy jsou smyslné.“

Professor mluvil s politováním o odjezdu slečny Jenšovské. Dulča vzbudila v professoru pocit upřímné úcty, ne-li cit vřelejší. Jakýsi neurčitý pocit žárlivosti zavlnil vyprahlým nitrem doktorovým. Ale přemohl se. Vše mu již bylo jedno.

„Proč neučinil jsi jí svou nabídku?“ tázal se professora. „Když se ti líbí —?“

„Ale já jí ne. A tento neúspěch mne skutečně bolí. Jaká to ryzí, ušlechtilá duše, Domši! Útěchou mi je, že nebyla již volna, když mne seznala. A že zachovává věrnost své první lásce, ač beznadějné, jak mi naznačila slečna Klema, to mou úctu zdvojnásobuje. Studoval jsem její povahu, darovala mi své přátelství jako sestra. A je mi při vzpomínce na ni tak mile, tak posvátně, že chtěl bych býti jejím prorokem hlásajícím: Ejhle, žena!“

„Jen když jste se dobře bavili.“

„Výtečně. Ta prostota, svěžest jejího líčení! Vyprávěla mi o svém prvním věnečku ve větším městě. Víš-li, že tys byl prvým, jenž ji provedl? A že ti je za to dosud vděčna? Duše panny, to je přece křišťál!“

Doktor, omluviv se, že dnes nepůjde na procházku, šel domů. Matka ho již v úzkostech čekala. Náhlý odchod jeho ji poděsil. Když

vrátil se syn, neoklamal ji svým klidem. Probíral se ve stolku, bral listy, pálil je a psal. Matka tušila neštěstí a trnula. Jako stín ho sledovala. Šukala stále cos v jeho pokoji.

Syn probíral se ve skříni s nástroji, když ona šla kol psacího stolku. Měla brejle na očích a na jednom z papíru četla velkými písmeny: Má závěť.

Zůstala, jakoby někdo nůž do ní vrazil. Kolena se jí rozechvěla. Zachytila se židle a usedla.

„Co je vám, matko?" procitl syn jako z polosnu, slyše vrznutí židle.

Spasná myšlenka kmitla ustaranou hlavou paní Jelcové. „Není mi dobře, Domši. Pojď, pomoz mi na lože, pojď, synáčku!"

Podpírána synem vlekla se do svého pokoje. Přepínala svou slabost, aby vzbudila jeho starost. Uložil ji na lože a chtěl jíti.

„Zůstaň u mne, synáčku! Chci tě míti u sebe, Dominiku! Alespoň, až mne ta slabost přejde. Zůstaneš? Vem židli a sedni si ke mně! Jak jsi svému otci podoben!"

A hladila ho po hlavě, mluvila něžným hlasem mateřským a přijímala jeho léky a obklady. Pak žádala, aby jí předčítal z modlitební knihy.

Syn vyhovoval. A když ve sluch mu zazněla staroznámá slova modliteb, jež jako dítě tak často bezmyšlenkovitě předříkával, když nyní náhle jako v intensivním osvětlení vynikl mu smysl slov a vět, udeřil do rozjitřeného nitra jeho ozvuk bolestí celých generací a mnohých tisíciletí, tu praskalo cos ztuhlého v jeho nitru, rozuzlovalo se cos spletitě a beznadějně zadrhnutého, a tělem jeho, skloněným pod třesavou, kostnatou rukou mateřskou, jež lehce a konejšivě se ho dotýkala, zalomcovaly zoufalé vzlyky a křečovité stony z hluboké, krvácející rány. A v zátopě slz líbal tuto ruku, tulil k ní svou hlavu, rval šat se svých prsou, aby zbavil se tlaku ohromného, drtivého, jenž hrozil mu srdce umačkati.

A máti vyděšena, nepochopující, bílá jako plátno, seděla na loži a držela slabýma rukama svýma pevně ruce synovy, jehož lkání i její vetchou hruď hrozilo roztrhnouti, a z načervenalých, vybledlých očí jí stékaly slzy strachu a nejistoty.

„Mami, modlete se za své dítě!"

Tu počala se modliti, hlasitě a horoucně. Bylo ku podivu, odkud se ve schátralém těle tolik kovového hlasu vzalo, odkud tolik víry, vroucnosti, tolik podmanivé síly, že syn zoufající a klesající byl uchvácen neodolatelným proudem volání mateřského. Vzývala o pomoc rodičku nejvyššího Slitovníka, volala o záchranu svého syna a svou. Bylo ve zvuku její modlitby mohutné vytržení proroků, a z ruky její linulo se na hlavu synovu ujištění stálé, nevyčerpatelné milosti, vykvétaly libé vidiny soucitu, neopuštěnosti, prýštily se balsámy a kapaly na tělo, jež marně hledalo na sobě místečka nezraněného, aby uložilo se ke klidu.

Znovuzrozený syn mateřských i vlastních slz usnul sedě, hlavu složenou maje na loži matčině.

A než sklonil hlavu ve jho spánku, tvrdého spánku, jenž ho dlouhé noci míjel, vzpružil se k životu a přisáhl Bohu, jehož v okamžik nejvyšší své bídy zase nalezl, že nepřekročí více práh svůdné Dalily, jež přivedla ho v tyto konce.

A bojoval zmužile, den prvý, den druhý, ač moc zvyku, žádosti zraku i sluchu a konečně celý člověk v něm útočil naň odevšad.

Matce zapovídal vrozený jemnocit tázati se na věci, které jí syn sám svěřiti nechtěl.

Třetího dne došel lístek od Nasty. Než mohl pomysliti, vrátiti jej neotevřený, což by asi bylo nejlepší bývalo, otevřel jej v jakési radostné úlevě a četl: „Jsem nemocna a potřebuji lékaře." Slovo lékaře bylo podškrtnuto. „Muž můj prosí o návštěvu. Anastasie Spalteholzová."

To bylo příliš. Ustupoval větší síle. Přisáhl, ano, že sám k ní nepůjde, ale ne, že nepůjde lékař. Že vykonávati bude povinnosti lékařské, přisáhal již dříve, když dávali mu diplom. Nebylo zbytí. Musil.

Nalezl Nastu na loži. Pleť její byla nažloutlá. Oči měly mdlý lesk. Poslala služku pro něco ven, a sotva vyšla, obořila se na něho:

„Proč jste nepřišel?"

Doktor zůstal zaražen, jen srdce mu radostně zabušilo.

„Byla jsem nemocna, čekala jsem, že sám přijdete. Ale marně. Přece víte, že vás potřebuji."

„Ale, milostivá paní, vždyť sama jste mne žádala — sama zapovídala —"

„Sama žádala, sama zapovídala," pošklebovala se Nasta. „Zdá se, že vám bylo velmi lehké žádosti mé dostáti."

„Nasto!"

„Ale já nechci, aby vám to bylo lehké! Když já trpím, musíte trpěti se mnou. Rozumíte?" Stáhla tvář jako vzdorovité dítě. „Poslyšte, doktore," pokračovala, nečekajíc, co on řekne, „mám tyto dni zvláštní migrénu. Ne v temeni, ale začíná to v šíji, jakoby mi tuhla, tak tvrdě, bolestně, a teprve po chvíli to povolí."

Doktor vyšetřil stav Nastin bedlivě, neshledal však žádných známek vážné choroby.

„Musím do lázní, není-li pravda?"

Doktor zbledl, hrdlo se mu stáhlo. Nasta se zasmála.

„Nelekejte se, holečku! Jeli bychom s mužem tak jako tak. A vy byste se také měl někam podívati. Vzhled váš není skvostný. Jsme to oba mrzáci," dodala po chvíli. Pomyšlení, že má se od Nasty odloučiti, vzbudilo v nitru doktorově divoké protesty. Ale vzpomněl si na výjev u matky a po krátkém zápasu pravil klidně:

„Jeďte do Ostende!"

„A vy?"

„Do Karlových Varů."

„Výborně. A budeme si psáti. Jako lékař své pacientce a naopak. Není-li pravda?"

„Ano, milostpaní."

„A vyjedeme brzy. Počkejte, zítra ne, ani pozítří, ale za tři dni. Díky. Cítím se mnohem zdravější, že jste přišel. Tedy vzhůru do Karlových Varů!"

„Vzhůru do Ostende!"

(Pokračování.)

Na břehu.

MARIE GEBAUEROVÁ:

Několik dojmů od moře.

Poprvé u moře!

Veules-les-Roses je malá, útulná vesnička v Normandii na pobřeží Kanálu. Malá říčka Veules prodrala se strmými břehy Normandie k moři, a v údolí jejím se usadila vesnička, jejíž každý téměř domek je zahalen hávem popínavých růží; odtud asi také jméno Veules-les-Roses.

Domky vystavěné z tvrdého pazourku jsou tak seskupeny, že se člověku zdá, jakoby běžely údolíčkem podivat se na moře. Ale nedoběhly, zastavily se pozdálí a dívají se klidně na věčně krásné, věčně se měnící moře.

Vzpomínám vždy znova a znova zas prvního večera u moře!

Vědomí obrovského oceanu, prostírajícího se přede mnou, hrajícího všemi odstíny barev, budilo pocit obdivu, touhy, poutalo neobyčejnou silou. Moře musí mít člověk rád, jakmile je poprvé spatří. A není to jen obdiv nesmírnosti, krásy, člověk pociťuje skutečný teplý cit lásky, jakmile stojí na jeho břehu a těká daleko, daleko po jeho zelenavých vlnách.

Břeh byl opuštěn, nikde ani človíčka. Seděla jsem na šikmé kladině zapuštěné od břehu k moři a pozorovala jsem hru vln a oblázků.

Moře bylo v přílivu; jen několik málo metrů široký pruh země byl volný pod strmými křídovými stěnami. Tyto strmé stěny, na nichž lze dobře pozorovat jednotlivé vrstvy křídy, s růžencovitými řadami pazourku, vypadají zdálky v sluneční záři jasného dne jako úbělová hradba, zakrývající nějaký kouzelný zámek.

Na kamenitý břeh dorážely vlny. Moře bylo neklidné, vlny dlouhé a mocné.

S hukotem se vždy vlna přivalila, pěníc se a šumíc, vylila se vzhůru, hrnouc tisíce drobných oblázků na břeh. Čím výše běžela po

šikmém břehu, tím mírněji si počínala, až pak s nejvyššího bodu svého rozmachu vracela se zase zpět. Stahovala s sebou všecky ty drobounké křemínky, jež chřestily a harašily, dokud vracející se ochablá vlna neklesla v náruč nové, silné, mohutné, jež ji pohltila, aby sama ještě výše na břeh šlehla. Vracející se oblázky byly takto znova a znova metány na kamenitý břeh, aby se znova a znova zas vracely s chřestotem a šumotem nové vlně v náruč.

Hukot a šplouchání vln, pěnění vody, sypání a chřestění křemínků bylo jakoby hovor břehu s mořem.

A měly si břeh s mořem mnoho co povídat, a mně se krásně poslouchalo.

Západ hasl, šero se sklánělo nad moře. Bílé stěny vyrůstaly do výše a pojily se tam s tichem, které slétalo níž a níž až těsně k repetivým oblázkům a šumícímu moři. Obzor mizel, nekonečnost moře byla skryta. Noc volala k návratu.

Druhého dne ráno jsem zase zaměřila k moři, ale údivem jsem uvázla v kroku: Kde je moře?

Daleko, daleko od strmých stěn táhl se břeh, oblázky, klidně bez hnutí ležely, jakoby to ani ony nebyly, jež se včera tolik naběhaly. Dál přecházel kamenitý břeh v širou písčitou rovinu, pokrytou místy velikými křídovými balvany. Tu a tam kaluže plné řas, místa temnající se chaluhami a daleko, daleko teprve moře, jehož šumot sotva k sluchu zalétal. A v moři se lidmi jen rojilo.

Velcí, malí, staří, mladí, opatřeni sítěmi, šaty vykasané, lovili. Jedni z potřeby, druzí ze zábavy. Od pobřežních stěn často se ohlasem ozýval dětský výskot a smích.

Pustila jsem se dál k moři. Ale krok za krokem mne poutal nový a nový zjev. Tu najednou před mojí nohou se dal na útěk malilinký krab; utíkal „šourem“, co mu nohy stačily, a když už nestačily, honem se zaryl do měkkého písku, a než by napočítal jedna, dvě, nebylo po něm ani pohádky. Seděl jakoby nic ve svém úkrytu, přikryt pečlivě vrstvou písku.

Tam zase na kameně pevně přissáta jakás mušle, na jejím hřbetě zase miniaturní mušličky hájily svou existenci, a na vrcholu všeho ujala se temná chaluha a jako vlasy splývala dolů.

Jinde pod kamenem v kaluži slané vody v plné kráse rozvitá rudá sasanka! A od kamene ke kameni putovalo malé jakés zvířátko; mělo drobounkou ulitu, z níž vykukovaly vpředu jakési dva vousy, a zanechávalo po sobě hlubokou rýhu — cestičku. Bylo k smíchu, jakoby mělo nějaký vypůjčený veliký klobouk, který mu padal až na uši. Hned se skulilo, jakmile jsem se ho dotkla, a dlouho, dlouho růžky nevystrčilo, když jsem je zase na jeho cestičku postavila.

Byla nesmírně zajímavá tato procházka po dně mořském, plném veselého života drobných živočichů, jež svým zevnějškem, svými pohyby, svými způsoby vybízejí k nekonečnému přemýšlení.

Viděla jsem tu celý nový svět, nám málo přístupný, ale zdá se, že v mnohém našemu světu podobný: i tam v té podivné říši, tak rozkošné pro podívání, jsem našla ukrutnost.

V dutině kamene, mezi chaluhami seděl krab. Zdálo se mi, že má nějak mnoho noh. Zvědava, co as nového zase odkryji, sehnula jsem se a viděla jsem jen, jak krab klidně požíral svého kamaráda, z něhož zbývaly už jen nohy!

Procházka moje trvala tři hodiny, aniž mne unavila neb omrzela. A když nastával příliv, bylo právě tak zajímavo pozorovat vlny, stále blíž ku břehu se přilévající, jež znenáhla zase zakryly vše, čemu jsem se obdivovala.

Rybáři s bohatou kořistí odcházeli, obecenstvo, trávící v útulných lázních, ubíralo se k jiným zábavám, břeh znova byl opuštěn. Jen

Přístav.

kupka dětí z vesnice byla stále ještě zaměstnána stavěním jakéhos hradu.

Zajímalo mne pozorovat děti. Moře již sáhalo až ke kamenitému břehu. Děti si tam na kusu plochy odházely kameny a na „pozemku“ takto vzniklém zakládaly hrad s velikým sadem. Potřebovaly k stavbě také vody. Měly pěkný malý kbelíček, do kterého chtěly vody nabrat. Pokoušely se o to — ale nedokázaly!

Ohromné moře — a kbelíček vody na stavbu hradu nedalo!

Stále jakoby říkalo: „No, naberte si, jen si naberte!“ Dítě přistoupilo až k místu, kam vlna dosáhla, nastavilo kbelíček přibíhající vlně. Při tom opatrně drželo sukně sevřené koleny, aby mu je moře nepostříklo. Vlna přiběhla, vesele, radostně — a dívčina buď musila uskočit, protože vlna šlehla výš, než bylo vyměřeno, anebo jí voda právě tak rychle, jak do nakloněného kbelíčku vběhla, zase z něho vyběhla; div ještě, že kbelíček nestrhla s sebou, pro vlastní hračku. Jen několik kapiček bylo chyceno.

A oblázky na břehu se smíchem chřestily za vlnou, radujíce se z marné námahy dítěte.

Hra vln, oblázků a dětí trvala, až moře vystoupilo nejvýš — i „hrad“ byl vlnami oblíván. Moře samo přišlo pomáhat, a druhého dne nebylo po hradu ani sledu.

* * *

Jeden ze dnů mého pobytu ve Veules ukázal mi moře také v jeho hrůzné kráse. Bylo pošmouruo, ale klidno. Moře však bylo divoce rozbouřeno.

Tenkrát, ač byl příliv a nebylo možno se koupat, a den byl nevlídný, byl břeh hustě diváky osazen. Každý mlčky pozoroval.

V dálce po hladině běhaly kupky bílé pěny, a čím blíže ke břehu, tím obrovitější dojem působila massa pohybující se vody. Vlny, mohutné a silné s hukotem narážely na břeh, vysoko se po něm rozlévajíce. Snadno bylo vysvětlit si nyní původ velikých, hladce omletých kamenů, vysoko na břehu ležících. Taková mohutná vlna dovedla silou svojí hnát mezi drobnými křemínky vzhůru po šikmém břehu i takovýto valoun.

Obvyklé hravé sypání chřestivých oblázků bylo tehdy hrozivé, a oblázky se mně zdály ustrašené, uhoněné, lekající se nového mocného nárazu následující vlny, jejíž náruč nebyla měkká, zvoucí, ale zlobná, trestající.

Bílá pěna na jejím hřebenu, přelamujícím se tím hlučněji a šuměji, čím vyšší byla vlna, vystřikovala do veliké výše.

Bylo to nádherné divadlo, působící svou bouřlivostí tím podivněji, ježto vůkol v přírodě panoval klid.

* * *

Zcela jiný, neméně krásný dojem zůstavil mi jeden slunný den, kdy jsem se pustila po vysoké rovině normandského břehu. Obloha byla modrá onou modrotou, jež dělá dojem nesmírné hloubky, a táž modrost odrážela se v klidné, rozehrané hladině moře.

Stěží bylo možno najít přímku, dělící oblohu od hladiny.

S výše břehu jevilo se moře ve vší své nekonečné velikosti.

V dálce bělaly se jako mramor stěny výběžků u Dieppe, a s modrou oblohou a mořem skytaly nevídaný pohled.

A po břehu vlnily se lány zlaté pšenice s bohatými těžkými klasy, vykukovaly z houštin křoví a stromoví čisté, bílé vížky kostelů.

Jak je Normandie krásná, jak spořádané jsou vesnice, o tom jsem nabyla názoru cestou z Veules do Dieppe.

„Chcete-li něco vidět, chcete-li vidět nejen moře, ale i velký přístav, světové lázeňské místo, pak jeďte do Dieppe“ — tak mi bylo poraděno, ještě nežli jsem jela do Veules.

Zkrátila jsem tedy idyllu ve Veules o dva dny a jela jsem do Dieppe.

Cesta povozem trvala asi tři hodiny. Nezapomenu nikdy na tuto cestu, kde se mi Normandie jevila jen po svých krásných stránkách.

Všude bujná, kypící úroda, a všude stopy pilné ruky lidské a známky smyslu pro krásu, soulad, pořádek.

Veliké vesnice činily dojem pěstovaných sadů, každá cesta pečlivě upravena, všude, kde jen možno bylo, vroubil živý plot zahrady, domy, pole, a vše umeteno, upraveno jako v největší svátek.

Silnice tvrdé, pečlivě v pořádku udržované.

Bylo poledne, když jsem dojela do Dieppe.

Strávila jsem tam necelé dva dny a mnoho, velmi mnoho jsem za ten čas viděla, zažila.

Dieppe je staré přímořské město s přístavem nákladně stavěným.

Dieppe.

Přístav se táhne v podobě dlouhého, klikatého jazyka dosti hluboko do země. Po obou jeho březích leží město.

S přístavem těsně hraničí nádraží, vlaky jezdí vlastně po ulici. Kolem nádraží a přilehlé části přístavu je plno uhelného prachu, zápachu kouře a ryb. Ulice odtud vybíhající jsou rovněž špinavé, teprve dál od dráhy má město ráz upravenější.

V ulicích je hlučný život. Zelinářky a ovocnářky jezdí s vozíčky, na kterých mají své zboží vyloženo, a hlasitým voláním je ohlašují.

Nejhlučněji je kolem i uvnitř rybí tržnice. Prodavačky tu sedí za svými krámky, hovoří spolu, smějí se a pilně při tom pracují.

Trhají a vyvrhují ryby, čistí je a na ošatky vykládají. Nejsou nikterak hrubé, zůstane-li člověk stát a přihlíží k jejich práci neb zvědavě prohlíží zabité rejnoky, krobné kraby a maličké, našim bělicím podobné ryby, honosící se však neobyčejnou pestrostí barev. Poznají

cizince a chápou jeho zájem. Jen jedna z prodavaček nabízela mi s úsměvem, který prozrazoval, že žertuje, důkladného žraloka ke koupi.

První moje cesta městem vedla arci k moři. Bylo snadno poznati, kudy vede.

Skalnatý, srázný břeh Normandie byl tu mnohem ústupnější nežli ve Veules. Široce rozbíhá se údolí, v němž leží Dieppe; nábřeží je široké, volné.

Kdo nebyl nikdy ve velkých mořských lázních, toho překvapí život na nábřeží v Dieppe. Netřeba dlouhého pobytu, aby člověk poznal, že život u moře se životem v městě má velmi málo společného, a že se naprosto liší.

Vysoké, nádherné hôtely, u jejichž vchodu se hemží plno ekvipáží, skvostných automobilů, livrejovaných sluhů, zakrývají pohled na město od moře.

Nábřeží, upravené v sad, vroubeno u moře zábradlím, poskytuje příjemnou promenádu, jež byla ještě pusta. Bylo časně odpoledne, a ve velkých lázních ani nejkrásnější den nevyláká návštěvníky dřív, než nastala hodina promenády.

Na nábřeží se vypínalo nádherné kasino, u něhož se kupily krámy s drobnůstkami, „památkami“ z Dieppe.

U vchodu kasina upoutal moji pozornost program dne. V tolik a tolik hodin hudba, koupání a večer v devět hodin — ples!

Podivně působila v tom krásném, překrásném letním dni, kde žhavost slunce byla umírněna vlahou moře, u těch pohádkově krásných pobřežních stěn — představa plesu! Jak může někoho těšit tanec, ples víc než ty krásy kolem? Jací jsou to lidé, kteří uprostřed těch krás mohou holdovat něčemu tak banalnímu, jako je ples v kasinu?

Strávit překrásnou hvězdnatou noc v dusném sále, poslouchat místo šumění moře prázdné a plané řeči, vraceti se domů s ospalou duší při nejkrásnějším východu slunce a prospat pak nejkrásnější hodiny, jež může život poskytovat: hodiny probouzejícího se dne u moře — jak je to možno!

Představy: pobyt u moře a ples v kasinu jsem si nesrovnala.

* * *

Na straně kasinu protější mezi nádhernými hôtely krčily se dvě staré, prastaré vížky, zbytek bývalého opevnění.

Krčily se, jakoby cítily, že ten svět, který je nyní obklopuje, je zcela jiný, nežli byl ten, který vytvořil je.

A hrad, vysoko se skály shlížející na nábřeží, a šumný život lázeňský budil svým klidem myšlenku: co vše se asi dělo kolem od těch dob, kdy byl založen, kolika obměnami prošel zatím život v Dieppe. —

Pod hradem tiskly se k stráni krásné, nádherné vily. Nábřeží se tu již súžovalo, strmá stěna se blížila k moři, až zabránila konečně další chůzi. Na kamenitém břehu pod zděným nábřežím sušili vojáci jakési pytle. Elegantní svět tu přestával.

Hrad mne lákal.

Vystoupila jsem až nahoru, ale musila jsem se spokojiti jen vnějškem hradu — nynějších kasáren. Za to rozhled s výše břehu, poskytující známý mně již výhled do nekonečné dálky, znova mne na dlouhou chvíli upoutal.

Když jsem sestoupila a všemi směry si město prošla, zamířila jsem opět k moři. Přešla jsem po otáčivém mostě na druhý břeh přístavu.

Chrám sv. Jakuba v Dieppe.

Jiný, zcela jiný život jevil se zde oproti břehu prvému. Na tomto břehu leží nejstarší část Dieppe, ale jak je chudá, ubohá!

Domky nízké, malé, obývané velkým počtem lidí, ulice úzké, nespořádané, špinavé. Při břehu přístavu bylo roztaženo plno sítí, jež se tu sušily. Na jednom místě starý rybák se synem síť spravovali. Dovolili, abych jejich práci přihlížela, ale smluvit se s nimi nebylo možno.

Došla jsem až na konec přístavní hráze. Moře bylo neklidné, v dálce po něm běhaly kupky bílé pěny, a vlny oblévaly do veliké výše stěnu hráze.

Z přístavu vyjížděl parník. Dokud byl mezi hrázemi, bylo vidět, jaký je obr; odjel na kus od břehu, a nesmírnost moře pohltila všecku jeho pyšnou velikost; vypadal na rozvlněné hladině jako hračka.

Dívala jsem se za ním, když mne najednou vyrušil zoufalý výkřik, při němž se mi zatajil dech. Byl-li to lidský hlas, hrůzou tak změněný, jsem nepoznala, ale zoufalství jsem ve výkřiku slyšela. V tom druhý výkřik téhož rázu, ale v jiné tónině a jiným tempem. Zdálo se mi, že je to nějaká píšťala, a když třetí takový skřek zazněl, byla

Kasino v Dieppe.

jsem přesvědčena, že dávají signal, že se přihodilo nějaké neštěstí buď člověku nebo parníku.

Spěchala jsem zpět zvědava a i rozrušena, co se asi hrozného přihodilo — — —

Nic, docela nic. Malilinký parníček, jejž bylo sotva vidět mezi ostatními velikány, se chystal k odjezdu, a zoufalé volání o pomoc bylo jen znamením, že odjíždí. A vypouštěje hrozné kotouče černého dýmu, parníček odjížděl.

Byla to asi taková povedená „lokálka“ mezi parníky.

* * *

Bylo již k večeru, když jsem se vracela kolem roztažených sítí domů. Slunce zapadalo, maně jsem si vzpomněla, za nějakou hodinu že má začít v kasinu ples!

Odkudsi ke mně přiběhlo dítě. Ušpiněné, otrhané děvčátko, jehož vlasy dávno nebyly česány a tváře málokdy asi myty. Jen z tónu hlasu jsem poznala, že žebrá. Dostavši sous, odběhlo směrem ke skále, jež blíže k moři nebyla již domky zakryta. Dívala jsem se, kam dítě po volném prostranství běží. Mířila k otvoru ve skalní stěně, který neklamně svědčil, že — je to vchod do příbytku!

A takových „příbytků" jsem tam spatřila několik.

Bylo to velmi smutné.

Na jedné straně nádherné, s přepychem zařízené hôtely pro lidi, kteří nevědí, co mají dělati s penězi, na druhé doupata, prvé brlohy, jimiž také lidský tvor musí za vděk vzít; na jedné dámy v neuvěřitelných toilettách, vyšňoření mazánkové s chůvami a vychovatelkami — na druhé ubohé dítě, zanedbané, zvlčené, na něž si málokdo s vlídným slovem vzpomene — — —

A u obou těch břehů stejně krásné moře. Jak různé city asi budí toto moře zde a tam! Kdo mu asi líp rozumí, s které strany přístavu mu letí hlubší city vstříc?

Odjížděla jsem z Dieppe neuspokojena.

M. JAHN:

Marja.

(Své ženě.)

I.

Jak vodní ženky jemných, bledých lící
se koupají tu dívky při měsíci . . .

Jak měkký hedbáv kolébaný řekou
se tmavé, zlaté vlasy lehce vlekou
a v šíj se vlní, na spodní šat bílý,
jenž připomíná vodníkovy víly.
V tom křik se rozleh': spoře kypí pěna —
to Marja prudká, z vody vychýlena,
v šíj družek stříká stříbropěnné hřívy —
žeť nezvrtne se s loďky měsíc křivý,
jenž brázdí rychle oblačné ty břehy!
Smích divoký i sladký, plný něhy
se napřed lije perlou dívek ze rtů,
než ve hněv přešel. „Ustaň, Marjo, v žertu!"
ji okřikují družky, ale marná slova —
ta divá Marja běsně stříká znova

a zrovna v tvář jim. Však ty z nenadání
už spoustu vody s křikem lijí na ni,
a smích z ní opět, než se ponořila
zas v teplou řeku Marja rozpustilá.
A smích a žerty jako horské zvonce
noc letní čeří — žeť jim není konce!

Teď ztichly dívky. Jaksi nesměleji,
ba opatrně z vody vycházejí
a chvějí se, neb vzduch je studenější
zde na břehu, než v oné vlažné skrejši,
a šat už hledají, by skryly těla,
jež labutím se pýřím zabělela.

V tom křikla Marja, ptáček v sítě jatý
jak zatikl by: „Kde jsou moje šaty?"
Smích jenom družek Marji odpovídá,
co ona smutně žvatle: „Bída, bída!"
A běhá břehem, hledá, shání, těká . . .
„Za kousky tvé dnes odplata tě čeká.
Teď směj se, směj, ty rozpustilé kotě —
své šaty najdeš na zaječím plotě!"
ji škádlí družky . . . smích se šíří tichem.
A Marja štká, jak zatížena hříchem,
už ve křoví se choulí jako ptáče
a tenkým hlasem běduje a pláče,
co družky domů chystají se chvatky.
„Ty v košilce jen půjdeš domů zpátky?"
ji škádlí břitce . . . „Matko boží milá,
čím, hříšná, jsem se dneska provinila?"
štká Marja hořce . . . Družky zlobně radí:
„Jdem', pospěš si, noc tebe neprozradí,
neb utop se, tu jiné rady není! . . ."
A Marja krotce vstala v okamžení,
svým družkám k nohám jako pírko padá
a volá, prosí: „Sestry, jaká rada
mi napadla v té nouzi, po zástěře
mi půjčte aspoň — vždyť to ujde v šeře!
a půjdu tady houštím vrb a stromů —
pak bez hanby jít aspoň mohu domů!"
A škádlivě zří družky chvíli na ni,
však dobrý vtip že hoden smilování,
už zástěrky své odpasují rychle
a potutelně domů jdou a ztichle.

A Marja zatím přehazuje, váže
a svižně sem tam točí bílé páže,
až posléz všecka zahalena šatem

jak laňka běží k domu jedním chvatem,
jak tanečnice prohýbá se, kroutí,
až zmizela kdes ve vrbovém proutí . . .

II.

Ó, podivná to řeč je ve vesnici,
že Marje vzal kdos šat se koupající,
však větším žasem překvapuje zpráva,
že po žních Marja divoká se vdává.

I žvatlou dívky při večerní záři,
že Marje všecko, jak ten lov, se daří,
neb ženicha tak lapit věc je těžká,
vždyť mladík často s oddavkami mešká,
dřív jako motýl okouší luh celý,
než květ si jeden zvolí. Rozestřely
už děvy lstivé nejednou své sítě,
leč motýl uplách', ulet' rázem hbitě.
Však Marja štěstí má — se diví tomu —
že ve dvaceti letech půjde z domu,
a k tomu mladík — nezadal by panně!

Tu líčka chýlí dívky zadumaně
a těší se, vždyť už to pravda velí,
že Marja trochu zkrotla po koupeli.

Jest svatba. Ženich s pevnou, klidnou tváří
řek' Marji, knězi: „Ano!“ při oltáři . . .
Jsou svoji a teď hudby při hlaholu
se berou návsí v družic lepém kolu,
jak říční vlny děvic šátky vlají,
co's úkradmo si sdělují a v taji:
své „ano“ že tak řekl ženich statně
a Marja po něm — předběhla se! — chvatně,
toť znamení, že toužila se vdáti —
té pravdy nikdo nikdy nevyvrátí.

A v hospodu již kroky všecky spějí,
a tančí mladí bujně, pomaleji
však za nimi se staří v kole točí —
však divno! Párek mladý zmizel s očí,
jak měli by si ještě říci mnoho —
ať tančí druzí, co jim nyní z toho? . . .
Jsou v tiché jizbě sami, sami, sami — — —
Čas pádí rychle s hodin vteřinami,
leč mlčí oba . . . Z dobře kryté schrany

co's béře v ruce ženich zadumaný —
toť uzlík! Praví: „Vezmi svoje šaty,
však nechej, ženko, vinu bez odplaty.
Mně bylo tebe líto! Za tu zrádu
já sebe dnes ti dávám za náhradu!"

I vzkřikla Marja, ruce k lícím chýlí,
neb ruměnec je kryje. Nemá síly,
by odtrhla je. Hle, jak hořce pláče
to veselé kdys, rozpustilé ptáče!

A šepce ženich: „Odpusť, Marjo moje!"
A po hlavě ji hladí, sladce koje
to rozbouřené srdce . . . Náhle vstane
však Marja, tře si zraky uplakané —

„Slyš," praví chvějně, „vědět jsem to měla —
já na tě bych už nikdy nepozřela!
Co hodin zlých mi tato chvíle dala!
— a prstem hrozí měkká ručka, malá —
i prudkost moje ta tam, synku milý,
ty nápady mne všecky opustily.
Já pokořena stojím proti tobě,
i družky často vzpomínají v zlobě,
jak prosila jsem tehdáž. Darmo všecko . . ."
— a k muži se již stulila jak děcko,
však rázem před něj živě poskočila —
„a teď jsem zase Marja rozpustilá,
pojď, ruku dej mi, poběžíme spolu
a zlou tu vůli vytančíme v kolu!"

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Pokračování.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ.

(Sál ve starém paláci maurském v Seville. Tento palác měl vyhlídku na Tabladu, kde byl Quemadero.*) Tento sál jest sál del consejo (poradní). Pozadí sálu jest ve stejné rovině s galerií, záležející z arabských sloupců, jež vede ven, a již uzavírá ohromná opona. Na levé straně dlouhý stůl, na jehož dvou koncích postavena jsou dvě vysoká křesla s korunami královskými, stejná a stojící proti sobě. Na téže straně, v čalounění ukryté dveře, nízké, úzké, přiléhající k tajným schodům. Se strany protilehlé, na pravici na kusu odděleném ode stěny, jež spojuje se s galerií v pozadí, velké dveře se dvěma křídly nad schodištěm o třech stupních. Stůl jest pokryt kobercem se zbraněmi Aragonie a Kastilie. Uprostřed stolu, na veliké stříbrné míse jest položeno seřaděně třicet hromad zlatých tolarů, vysokých a tlustých, tvořících uprostřed mísy jako balvan z ryzího zlata, dlouhý a čtyřhranný. Na stole psací nářadí ze stříbra v ohni zlaceného, pergameny, velíny, pečetní vosky, pečeti. Péra zlacená a malovaná v otvorech kalamářů. Blízko stolu kredence se zrcadly.)

Výstup první.

Markýz de Fuentel, Mojžíš ben-Habib, velký rabín.

(Oba dva vstupují tajnými dveřmi.)

Markýz.

Jen peněz, peněz vždy, a hodně peněz.

(Velký rabín ukazuje mu mísu naloženou zlaťáky uprostřed stolu. Markýz zkoumavě prohlíží spoustu zlata.)

Bráti!

Velký rabín.

Zde třicet hromad jest jen zlaťáků.

Markýz.

To platí!

Velký rabín.

Jeť skrblík královna.

Markýz.

Král zase štědrým má se.
Hle, pravda klade se v dno studny, úskok zase
ve zlata velký vrch. A mocní každou chvíli
nám dovolují žít dle našich darů síly.
By vymk' se pánu kdo a soudci, jenž jej hněte,
neb princi, knězi též, jen pytel zlatem cpěte.

---

*) Místo, kde byli upalováni kacíři na smrt odsouzení. Překl.

Jsouť králi žebráky. Je třeba prosit jistě,
však ruce plné mít.

(K rabínu.)

Zas, žide, kliď se čistě,
tam malé přes schody. Král blízek mi.

Velký rabín.

Já žádám
vás, pane, o službu, neb čas jest ještě, hádám.
Lid spaste židovský.

Markýz.

Již nebezpečí kvačí.

(Jej vyprovázeje:)

Jdi!

Velký rabín.

Na vás počítám.

Markýz.

Své na peníze radši!

Velký rabín.

Zda budeme my smět sem přijít každou chvíli,
ten všecek bídný lid, jenž v beznaději kvílí,
a kleknout před králem i před královnou spolu?

Markýz.

Vždy. Buď! Však na ten čas již jdi.

Velký rabín.

Ó, dni, pln bolů!
Král nepomůž'-li nám, pak v Seville se jistě
sto starců židovských nám hodí v plamen v místě,
a zbylých na židech se bude krutě mstěno.

Markýz

(zamyšlen).

Ba, pro autodafé, jež dříve oznámeno,
vše čeká.

Velký rabín.

Král prý snad dnes večer odcestuje?

Markýz.

Jen na den. Zítra zpět. Neb tak to předpisuje
list krále Tulgasa, náš zákon věkostálý,
by před popravou den král s královnou se káli,
a sice v klášteře, jenž skryt jest k tomu cíli
na hradě Trianě.

Velký rabín.

Však by se nemusili
za mrtvé modliti, je usmrtivše spíše.
Nás zkuste spasit jen, o monseigneur.

Markýz.

Mluv tiše.
A jdi již!

(Velký rabín ukloní se až k zemi a odejde dveřmi v čalounění skrytými, které se za ním zase zavrou.)

Markýz
(dívaje se na dveře, kterými odešel).
Kůže tvá to není, žide milý,
ni lidu tvého též, jež v úzkost, v strach mne chýlí,
mne pudíc zkusit vše a v sázku všecko dáti.
Když na autodafé zřím umíráčkem zváti,
se chvěji. Sancho můj jest zavřen ve klášteře,
se bráně mnichem být, tak vzdorně vše kol měře.
V mžik, jejž se nenadám, jej vrhnou na hranici.
Ah děs! Děs kláštera! Ztad vyrvu dítě snící.
Však jak?
(Velké dveře v pozadí se otevrou. Vstoupí král. Gucho jde za ním. Obě křídla dveří zapadnou zase, jakmile král vstoupil. Král jest ve velkém rouše alkantarském s křížem z jaspisu, skrytým ve smaragdech na plášti. Na hlavě má klobouk ze zeleného sametu, bez péra, jejž objímá koruna královská. Gucho se skrčuje za jedním z křesel.)

Výstup druhý.

Markýz, král, Gucho.

(Král, se zdá, že nic nevidí. Jest pohřížen v hluboké zamyšlení.)

Král
(stranou).
Nic násilím. Toť miluji já spíše.
Markýz
(pokloniv se králi).
Dnes katastrofa jest, když král v to svolí tiše.
(Král zdvihne hlavu. Markýz mu ukazuje před palác ven, kde visí velká opona galerie v pozadí.)
Hle, tam autodafé! Směs lidí v ohni k vidu.
S tím vydán edikt v ráz na vyhnání všech židů.*)
Toť celý národ jest, jejž mnich chce odňat králi.
Král.
Dav, který vyženem, a hranice, jež pálí,
toť katastrofa tvá?
(Zpozoruje na stole mísu naloženou zlatem.)
Ah, ještě zlata svatě!
(K markýzi.)
Kdo dal je?
Markýz.
Židé.
Král.
Moc?
Markýz.
Tisíců třicet v zlatě,
jež podávají vám měst třiceti též jménem.

*) Torquemada vymohl na králi, že vydal r. 1492 dekret, kterým se všichni nekřtění židé vypovídali ze země. Na 30.000 rodin se vystěhovalo. Vláda jim ještě propůjčila lodi k přeplavení do Anglie a jiných zemí. Překl.

Král.

Buď si! Co žádají?

Markýz.

Jen pokoj chtí mít věnem.

Král.

Toť mnoho. Nelze přec mi ustupovat plaše,
když chce kdo židem být.

Markýz.

Nechť dobré srdce vaše,
to zlato ráčí vzít, jež národ neodbojný
teď králi, královně též podal v dar tak hojný.
Vždyť prosí, aby král, jich pán je ráčil stříci,
by sto z nich neztlelo dnes ještě na hranici.

Král.

Toť mnoho.

Markýz.

Sto?

Král

Ah, co, toť mnoho, co mám svalit:
autodafé to jest. Má žena káže: pálit,
též papež. Oba jsou v tom tuze mnoho chtiví.
Jest třeba k vůli nim snop lidí spálit živý.
Sic nemám pokoj pak. — Jest nového co zdali?

Markýz.

Nic. Pálí v Kordově, a v Tudele též pálí
i v Saragosse.

Král.

Dál?

Markýz.

Requesens, hrabě, kdysi
se opiv přísahal k všem svatým v divné visi.
Král, inquisice též jej, šlechtice vždy ctného,
hned vrhli v hranici v Girone, městě jeho,
a jak by sluha kýs jej nebyl bídně zradil,
byl mučen v domě svém, žár pochodně v něm čadil,
on, hrabě, z rouhání jsa viněn bezbožného.
A vše tam spálili, i také šaška jeho.

(Gucho vyskočí, jakoby se náhle probudil.)

Gucho

(stranou).

Chci důvěrníkem být teď této inkvisici!
Hned! Z místa! Mor na ně! V čin dám se působící!
Ďas! Býti spálen živ, tu chuť já sotva kojím.

Král

(pohlížeje na spoustu zlata).

Plod žilou puštění to jednou židům mojim.
Ah, vidím stále líp, to národ zlatonosný,
co na tom, vypotí-li pro mne zlata krosny?

Gucho
(stranou).

Zřít druhé péci se mi stačí.

Markýz
(ke králi).

Hebreji ti . . .

Král.

Rci: židé!

Markýz.

Židé, sire, tak četní, pracovití,
jen prosí, klečíce, by král jim svolil, býti
zde v zemi španělské, je slyše beze hněvu,
když k němu blíží se jej prosit o úlevu,
by edikt odvolal, jenž vyhání je.

Král.

To by!
Co chtějí?

Markýz.

Zemřít tam, kde otcův jich jsou hroby,
v své zemi zůstati, a proto bez váhání
jich berte výkupné.

Král.

Chci souhlas mít své paní,
pak svolím. Královnu mi dejte zavolati.

(Na znamení královo Gucho jde ke dveřím v pozadí a otevře. Palácový důstojník objeví se v pootevřených dveřích. Gucho s ním tiše mluví. Důstojník se ukloní a odchází. Dveře se zavrou. Gucho přichází zase ke křeslu, kde se skrčí.)

Markýz.

Co živi, židé vám, sire, budou blahopřáti.

Král.

Já nechci prosby jich, však zlato jich mít v moci.
Jich žehnání mi hnus.

Markýz.

Ó, králi, vaši otci
jim znali dobře vlást. Vždyť, vyhnán-li lid židů,
toť v zemi o národ jest méně, pravím v klidu.

Král
(velitelsky).

Dost! — Jde prý o národ! Jde o dívku však mladou.
Co mezi ní a mnou se ony mříže kladou,
já nespím, o ní sním, být toužím jen s tou kráskou.
Jsem více než-li kdy jat k sladké Rose láskou.
Co s politikou teď mi přicházíš? Já kloním
se v stranu lásky jen. Zda Sancho mnichem oním
snad teď již jest?

Markýz.

Ne.

Král.

Pak jest hranice mu jistá,
když nechce. Zemře pak. Já poslal jsem je z místa
ve kláštery ty dva, jež v městě jsou, kde žiji,
bych vždycky pod rukou je měl. Tu dívku kryjí
zdi Asuncionu, on závor síly svědek
v klášteře antoňském, kam Jayme Leroux, můj předek,
kdys zavřel dceru svou, jež vzepřela se jemu.
Z don Sancha bude kněz, a já si Rosu vemu,
já vezmu si ji zpět.

Markýz.

A což pak edikt nový
všem daný klášterům?

Král
(vzrušen).

Ah, edikt? . . .

Markýz.

Zločincovi
a zrádci, rouhači i vrahu jmín tam rovný,
kdo v klášter vnikl by, byť vy jste sám byl slovný,
by vložil na koho tam koliv ruku.

Král.

Haha!
Kam vstoupím, vždy jsem král. Jeť blízka chvíle blahá,
kdy Rosu vezmu zpět. Já odkládám teď sice,
však skončím. Rosa mou!

Markýz.

Ah, bude tu vám přít se . . .

Král.

Že přít, a s kým?

Markýz.

Vždyť . . .

Král.

Mluv a rci mi.

Markýz.

S Torquemadou.

Král.

Jsem král.

Markýz.

Však velký jest on inquisitor.

Král
(stranou).

S vádou?

Markýz.

V něm církev vtělena, on pohlédne-li zkřiva, . . .

Král.

Co pak?

Markýz.

Vždyť církev přec tak rychle bere chtivá,
však těžko pouští tak. Jest inquisitor. Stále
jest jeho úřadem bdít nad kláštery dbale.
Ni mnich, ni jeptiška, již lstí, neb chceš-li, silou
bys moh' mu vyrvati. On hryže zubů pilou
své všecky kláštery a všecky zhrýzt se snaží.
Zvěř jeho, beránci ti pod vlčí jsou stráží.
Král není knězi sok, když moudře jednat míní.
Sire, Torquemada vám teď v dráhu zásek činí
a ruší plány vám, ač král jste s mocnou dlaní.

Král.

To nic, to člověk jest, jejž zničím.

Markýz.

Zkuste maní.

Král.

Kdy chtěl bych zkrotiti jej, mnicha . . .

Markýz.

Zkuste, pane.

Král.

Já mohu dáti vše, co člověku se zmane,
i nejsilnější kdo, se přede mnou vždy klaní.
A v sled i na kněze bych vyzrál. Na jich přání
mám ženy.

Markýz.

On je stár.

Král.

A hodnost, nebo mitru,
a purpur, velké cti a diecése, v nitru
přec působí.

Markýz.

On, sire, chce zůstat mnichem.

Král.

Zlato!

Markýz.

Sire, on chce zůstat chud.

Král
(zamyšlen).

Stár, nízký, chudý: za to
jest muž ten rek.

(Král založí ruce a rozjímá.)

Tak mít tu chudost jeho žití,
tu všemoc, rovnou mně, jež stíny může dštíti
svůj na trůn, po bok mně! A druh ten byl by stále
mně, králi, po boku!

Markýz.

On stál by výš.

Král.

Ne, dále!

Markýz.

Jej žena nezláká, ni peníz, čest, lesk v zlatu.
By sprostit jste se moh' těch šedých jeho šatů,
jsou jiné prostředky.

Král.

Však najdu sobě jiné,
já sám, zda chápeš mne?

Markýz.

Ne, které?

Král.

Přeúčinné.
Zda chápeš?

Markýz.

Ne.

Král.

Nu vždyť — kdo soustavu tu káže? —
kněz starý — Arbuez pad' dýkou u oltáře.

Markýz.

To vyplatí se zle. Jeť Arbuez teď svatý.
Toť vše. Vy vládnete a dělíte též vzňatý
dle chuti statky, čest, řád, seker svist též dravý.
Však k pěsti drtící se církev s ohněm staví.
An vy ji stiháte, jen víc ji utvrdíte.
Tím kněží silni jsou, že, když je zabijíte,
tu nejvíc živi jsou. Nic nezhubí je v sléze.
Hluk kněží zemřelých zas zplodí běsa: kněze.
Jest věčná jejich krev, a úrodny jich kosti.
My živy lámem je, a k mrtvým v zkroušenosti
se zase modlíme. Ah, zkuste církev zkrušit!
Tu v palem, zpěvů šum a v mučennictví vzrušit
se uvidíte ji. V smrt skety žlučí spité,
je zabte! Buď! A teď zrak k nebi vznesa, zříte,
jak plno svatých jest, co façony jsou Vaší.
Teď kleknout, ruce spjat! V mne církev obdiv vnáší.
Ať rab, ať královna, vždy slovo poslední má,
a vniká do hloubi, však výše též se třímá.
Vy zničte havěť v ní, a plejada se zrodí.

Král
(překonán).

Jeť ona nemocí, já chorý — tak to chodí.
Máš pravdu. Zkrušit Řím, to ještě každý pykal.
Tu třeba zříci se.

Markýz
(stranou).

Jak si tu nenaříkal!
S ním nebezpečí jest, že, vymknout má-li se mu
kýs podnik, opak se mu musí radit k všemu,

a aby na jih šel, jej třeba v sever tlačit.
On tenkrát věří mi. Ďas! Lest má chce se spáčit!
Ta cesta v útrapách, v niž byl jsem zahloubaný,
se hatí. Přímo v cíl teď půjdu, změním plány.

(Nahlas.)

Ah, dal jste hlavě vzrůst, z níž tonsury kruh svítí,
tož mnicha, který teď se nad vše míry cítí.

Král
(zamyšlen).

Ten Torquemada . . .

Markýz.

Spjal zem Španěl. Papež jesti.
Kam vtknete vy svůj spár, on dráp svůj ihned vklestí.
On nahražuje vás. Oh, nejsou ty již časy,
kdy Milost Vaše mžik dle chuti vybrala si,
kdy vstoup' jste v klášter jen — jak znal jste přísně zhlídat! —
a církev donutil, vám mnohou kořist vydat.
Vy dal jste oběsit i kněze — opat zcela! —
Teď ničím nehnete. Ah, mnich vám nesnáz dělá.
Co smíte? Dotknout se snad kněží? Jen to zkuste!
A vaše nad právo to jeho výš teď růste.
A jistě by se smál, kdy zřel by blížit v zdaru
dřeň vašich šibenic se k hranic svojich žáru.
Toť souboj nerovný! Sire, zem jest toho mnicha.
Jak ohněm polehne v ráz ovsa plna lícha,
tak jeho pochodeň vše živé v popel zvrátí.
Kde palác, zkrušen jej jak klášter vidět státi.
A kněžstvo roste kol, a jako trní píchá.
Vše uhne před brvou teď mračivého mnicha.
Spas se, kdo můžeš tu! Kdo silný, leze, slabí
se třesou. Z Cadixu k Tortose co se zrábí?
A v celém Španělsku? Vše v zájem udává se.
Hle, princ de Viane a markýz Alfons — zdá se,
žeť jsou Vám synovci — jsou vězni, a ten smělý
i lapil za límec infanta ze Tudely.
Kdys, pod don Ramirem a doňou Leonorou
vše města španělská se skvěla plesu zorou,
zněl řinkot rolniček ve tancujících středu.
Dnes všecko mlčí jen. Po úsměvu ni sledu.
Hod podezřelý jest, kol hrůza, bázeň čirá,
žal — a vše Španělsko jest svátkem, který zmírá.
A vaše lesy vše, sire, z popravišť již civí,
až zle jest o dříví. Ať zločin práv či křivý,
s vším v pytel jeden hned, a v trest vše padá v kolu.
Šel-li kdo mimo tě, již jsi též vinen spolu.
Syn vydá otce v smrt a otec zase syna,
tak v lůno rodin všech se udavačství vtíná.
Kdo, nechtě, upustí snad krucifix kde na zem,

jest spálen za živa. Hles, gest — jsi rouhač rázem.
Vždyť tento hrozný mnich vzplál Kristem ztřeštěností.
Vše zločin: snít, i též, kdo přisáh' v Šalomona,
mít hlas snad hluboký, jak bývá u demóna,
si nehty hryzati, jít bos kam ve dny postu,
vzít babu za ženu neb krásku v lesku skvostů
a ke zdi obrátit tvář mrtvého, být v druži
těch, jež si bedra svá v pas zavazují z kůží
aneb v den sabbatu si ubrus na stůl dáti,
v čas vánoc osla snad neb vola z chléva hnáti,
říct: Bože! častěji, než Kriste!, všech se stříci:
to všecho přivede teď lidi na hranici.
Jít, šepce modlitbu, kdes s rakví, s níž jdou z města,
neb plakat ve stínu, kdes za branou, kde cesta,
a zříti v samotě a všeho hluku vzdálen
na první hvězdy zjev, jenž v oblohu jest vpálen,
vše zločin. Hranice, sire, svítí, hltá tvory
a pne se stále výš z té krvorudé zory.
Sire, nebe nad vámi zřít nachem celé pláti:
toť krev jest poddaných, již vám kdys byli vzati.
Vždyť nemáte přec již ni vojáků dost k boji.
V mžik — však, co dím! vždyť král to nemá v mysli svojí —
jen slovem shroutil by to vše. Však klid má v tváři,
Svaté officium zem drží ve žaláři,
a lid již bez mála vás nepoznává ani.
(Ukazuje galerii v pozadí a oponu, která ji uzavírá. Gucho naslouchá pozorně.)
Dnes právě, králi, dnes vám pod oknem tu v pláni
se tyčí hranice, stoh ohně, uhlí žhavý,
kde „chabý vyznavač" zří v ohni žhoucí lávy
se svíjet těla žen, jež plamen dravý šatí.
Ve čtyřech koutech pak soch čtvero bude státi,
tož černí proroci ve čtyry strany světa,
jsou uvnitř duté vše, v nich živých lidí četa.
Zřít bude, kterak žhnou ti obři v obličeji,
jak plam jim šlehá z úst, jež rudou hrůzou zejí;
a v sled nezbude nic, než tito obři právě,
a lid váš zděšený, v té hrůze sám se tavě,
zřít bude, Španělsko i vy jak v nivec víří,
jsouc vichrem neseno tam, kde ti obři čtyři.
Neb světlo všecko nám jen svítí v quemaderu.
Vy, králi, zmizíte kdys v stínu kata, věru!
(Král usedá na sedadlo jako sklíčen.)

Král.

Toť v prospěch církve přec je vše.

Markýz.

Však pro trůn ztráta!
Jeť Kastilie dnes ve řetěz jatek spjata,
a hrůza z daleka z všad výkřiky se hlásí.

(Blíží se ke králi.)
Ah, darmo mluvit teď. Jste zajat — tak to asi.
A nad vším Španělském tkví jako clona z plátna
tak tmavá, jíž jest zřít Bůh jen jak hvězda matná,
síť černá, Satan již v zem hodil s záští v oku
a již niť za nití vzal z Jehovova boku,
past, v níž se lidský duch tak bídně v kusy tříští,
zjev obří růžice, jež ve chrámu se blyští
též obřím, peklo kde zřít svítit na oltáři;
tam chvěje hrůza se, noc, mníš se smrti v tváři;
a svět se dívá výš se zraky smutečními
tam na věc nahoře, jež roní tmu, dech zimy;
sní starém o Baalu, jenž kdys jej rdousil valem;
růst, totě nešvar jest, a myslit, zločin málem;
jsi drzý, žiješ-li, a „být", toť nebezpečí.
Ve středu clony té tak tmavé kněze zříti,
to pavouk, v síti jenž má mouchu, to jest: krále.
(Král sklopí hlavu. Markýz jej pozoruje a mluví dále.)
Ba, věc ta překvapí a zděsí nenadále,
že klaté předeno: slib, klášter, dogma, řády
si stkaly obří síť, jíž lapen orel tady.
Toť faktum. Orel jat, ten orel, jenž v ní čumí,
nic nežli křídlem třást ve spleti tenat umí.
Hle, evangelium a bible, k tomu missál
tu leží před vámi, však vůli kdos z vás vyssál.
Nic s vámi v lásce již ni k panování není.
Však starší králové s hor těchto tvrdou dření
a s vlasy jako les, ti jiný humor měli.
Ah, víc než minulost jest dnešek prachem celý.
Král dá si ženu vzít a dobrotisko z kosti
se plazí, nezařvav si ani z žárlivosti.
Nic v světě velkého již kromě kněze není.
Ten, mnich — oh, odváží se dítě k narození? —
Ten mnich, dnes panuje a má vás pod sandálem!
Je král! On duše všech spjal závorami valem;
on víc než biskup jest, je víc než abatyší
pro jáhna, jeptišku. Kyn jeho zákon ztiší,
a žezlo ohne se jak klas, v meč strach se vhostí.
Zrak jeho upřen plá nesmírnou ztrnulostí;
Má za cíl císařství a za terč člověka má,
a nahnut v strašný stín svůj všecko kolem klamá,
na vesmír číhá si, ten špehoun Boha tmavý.
(Dívaje se králi do tváře:)
Kdys řeknou dějiny: čas ohně to byl, lávy,
to stínu století a vasalství jen větší.
Co stvořil? Popel jen. Po Pelagia meči
z pod videl nyní dál zas žhavé uhlí padá.
A jak se nazývá ten král? Nuž? — Torquemada.

Král
(vstávaje).
Lžeš v hrdlo, markýze. „Král“, to jen říkají mně,
král Ferdinand jsem já, ni mnich, ni papež v Římě
to jinak nezmění, ni při úsilí stálém,
bych, tigr já a lev, tím jedním nebyl králem.
A já to dokáži hlav stohem, jež dám stíti.
Teď v zbrani znalý lid mi hledat jdi: to rci ti,
pak na Asuncion se klášter pustíš z příma,
se zmocnit infanta, vše nohama zdrť svýma.
A slyším krčit se a shýbat již dav celý,
jak náhle moji tvář by byli uviděli.
A tu jest rozkaz psán.
(Přibliží se ke stolu, vezme péro a list pergamenový a píše rychle.)
„Vám uhnout zákon velí.
Co markýz činí tu, v tom král svou vůli vtělí.“
A vzepře-li se kdo, nuž, zab jej, rozdrť v místě,
spal, hub a vyhlaď jej a jdi, ať nezřít jistě
v tom místě proklatém, kde klášter byl, tu chvíli
ni živé bytosti, ni zdí, jež stát by zbyly!
(Gucho naslouchá napjatěji.)

Markýz.
A mnich-li snad? . . .

Král.
S ním v smrt!

Markýz.
Či rejthar?

Král.
V řetěz jde si!
Sto hrdlořezů vol z mé gardy africké si.
To dost, bys klášter zmoh'.

Markýz
(stranou).
A také dva snad stačí.
(Hlasitě.)
Ač čin to králův jest, přec sázku jenom značí.

Král.
Jdi!

Markýz.
Až mám infantku, ji musím skrýti.

Král.
Věru.

Markýz.
Kam?

Král.
Nuž v můj tajný park, tak osamělý v šeru.
Víš, večer jedu dnes.

Markýz.
To vím, jen na den zatím.

Král.

Jeť Triana můj cíl. Chci, až zas sem se vrátím,
zde Rosu mít.

Markýz.

Zde park váš tajný.

Král.

Můj jest, říkám.

Markýz.

Co klíč však?

(Král jde ke kredenci a otevře v ní zásuvku.)

Král.

Mám hned dva, neb já jen sám tam vnikám.

(Vytáhne ze skříně dva klíče a jeden z nich podá markýzovi.)

A jeden svěřím ti.

(Vloží druhý klíč do zásuvky a zastrčí ji. Gucho za zády královými, jenž se obrátil, otevře zásuvku znova a vezme klíč, jejž král tam právě vložil.)

Gucho
(stranou).

A druhý vezmu já si.

(Zavře zásuvku zase a vstrčí klíč do kapsy.)

Král.

Ah! Mniši chrabří jsou! A kněži velcí! Asi!
Ah, Torquemada král! Nu, zvíme!

Hlas dveřníkův
(z venku oznamující).

Její Milost
jde, paní královna.

(Vejde královna všecka v černém šatě s královskou tiarou na hlavě. Učiní hlubokou poklonu králi, jenž se jí hluboce klaní, nesňav klobouk. Královna ubírá se ke křeslu z těch, která jsou na konci tabule, a tam se usadí, pak trvá tam nepohnuta a jakby nic neviděla a neslyšela. Král i královna mají růženec kolem pasu.)

Král
(tiše k markýzovi).

Jen pospěš. Spěch a čilost
jsou zdaru podmínkou. Spěj, markýzi, jen v chvatu
a učiň, co jsem děl.

(Vstoupí vévoda z Alavy a jde ku králi.)

Z Alavy vévoda tu?

Vévoda z Alavy
(pozdravuje, ustavičně se klaně, krále i královnu).

Zde židů vyslanci, to psanců z Vaší říše,
Vás prosí o milost, by kleknout směli tiše
před vaše Milosti a prosit . . .

Král.

Smluvím s nima,
ať vejdou.

(Vévoda odejde. Tiše k markýzovi.)

Za Rosou mi pospěš, běž mi zpříma
do Asuncionu.

Markýz
(stranou).
Pak v klášter „Antoň svatý".
Král.
Jdi!
Markýz.
Však . . .
Král.
Co?
Markýz.
Velký-li však inquisitor? . . .
Král.
Ha, ty!
On červem země jest, já drakem millionů.

(Dává markýzovi velitelské znamení hlavou. Markýz se uklání a odchází po koberci. Král usedá si na křeslo, stavší prázdné, naproti královně.)
(Vstupují židé.)

Výstup třetí.

Král, královna, židé.

(Dveřmi vzadu do kořán otevřenými hrne se dav vyděšený a rozedraný, mezi dvěma řadami hellebard a pik. Jsou to vyslanci židů, muži, ženy, děti, všichni posypáni popelem a oděni v hadry, bosi, provaz na krku, někteří zmrzačeni, vysílení torturou, vlekouce se o berlách neb o pahýlech; jiní, jimž vyloupali oči, jdou, vedeni jsouce dětmi. V čele jich jde velký rabín Mojžíš ben-Habib. Všichni mají žlutý příštipek na svých rozedraných šatech. Na jistou vzdálenost od stolu rabín se zastaví a padne na kolena. Všichni za ním kleknou a prostrou se na zem. Starci bijí čelem o dlažbu. Ani král ani královna se na ně nedívají. Mají zrak vyjevený a upřený nade všecky ty hlavy.)

Mojžíš ben-Habib
(velký rabín, na kolenách).
Milosti Kastilská, Milosti z Aragonu,
náš králi, královno! náš pane, naše paní,
my vaši poddaní, již chvějí se tu, štvaní
a bosi, provaz v šíj, dřív k Bohu modlíme se,
pak k Vám, an smrti stín již nad námi, hle, pne se,
kdy mnohý z našich byl v žár právě uvržený,
a zbytek vyhnán jest, ať starci nebo ženy,
a v svitu oka, jež zří všecko v nebes plání,
my, králi, neseme Vám chvění své a lkání.
Jak Vaše dekrety v nás, Milosti, teď hřmějí!
My pláčem, kosti však se dědův našich chvějí,
a hrob sám zamyšlen se pro Vás chvěje, pane.
Ó, slitujte se již. V nás srdce věrné plane.
My žijem' zavřeni v své domy, tiší hosté,
a naše zákony jsou velmi přísné, prosté;
jak dítě psalo by jej, tak ten zákon čte se.
Žid nikdy nezpívá, a nikdy nesměje se.
My platíme svou daň, to jedno, jaké sumy.

Nás nohou odkopnou zde na zemi, a tu my
jdem' jak šat člověka, jejž zavraždili, světem.
Bůh slaven! Třeba však, by s novorozenětem
a s děckem nemluvným, neb které odstaveno,
nah, žena napřed psa, své voly, koz svých věno,
jen prchal Israel, vše vtroušen v směry světa?
Proč nemá národem již být jen bludných četa?
Ó králi, hroty pik ať ne nás v útěk tepou,
a Bůh Vám otevře pak bránu velkolepou.
Ó slitování nám. My seslábli již časy,
již nespatříme též své stromy a své klasy!
Již matky nemají ni mléka ve své hrudi,
vždyť zvíře v lese též cit ku samici pudí,
spí hnízda blaženě, v stín větví jež se noří,
smí kojit v pokoji i laň své mládě v boří.
Tak žít též svolte nám, nám, kteří v sklepích žijem,
svou chudou pod střechou, jak v bagnu zkrotlí kyjem,
však rakví dědů svých přec blízko. Račte, pane,
nás ztrpět pod nohou, v niž našich slz proud kane.
Oh, jak jsme rozváti na velké dálky k žití,
ký žal! Nám dovolte u našich studní píti
a v našich polích žít, to v zdar Vám bude více.
Hle, my tu vzpínáme své ruce, zoufajíce.
Nás šetřte vyhnanství, ó vládci, děs v němž vězí,
té děsné samoty, té věčné, prosté mezí.
Nám nechte naši vlast, nám nechte naše nebe!
Chléb, jejž jí s pláčem kdo, jen žluč nám naši střebe.
Ne větrem buďte Vy, když popelem nám býti.

(Ukazuje na zlato na stole.)

Hle, naše výkupné! Zde račte si je vzíti.
Ó chraňte, králi, nás. Již zoufáme si, věrní,
a bděte nad námi, ne andělé však černí,
spíš dobří, sladci též, neb, pane, peruť tmavá
a peruť bílá když, stín stejný nevydává.
Svůj odvolejte soud. My prosíme Vás, králi,
při předcích Vašich všech, již, velcí, lvy se stali,
při hrobkách králů všech i královských jich paní,
v jichž přehluboký klín se jasná záře sklání,
a srdce kladem svá, ó velcí moci světské,
své modlitby, svůj žal v dvě malé ruce dětské
infantky Johanny, jež drahou dcerou Vaší,
jež jako včelka se ve svěžest lesa snáší.
Ó milost, Výsosti!

(Chvíle mlčení. Ferdinand a Isabella sedí naprosto nepohnuti. Ani král ani královna nepohnou očima. Vévoda z Alavy, jenž stojí před stolem s mečem obnaženým, dotkne se mečem na plocho ramene velkého rabína. Velký rabín povstane a on i všichni židé odcházejí se svěšenými hlavami pozpátku. Gardy tvoří hradbu a tlačí je do sebe. Dveře zůstanou otevřeny, až vyšli. Král dává znamení vévodovi z Alavy, jenž se blíží k němu.)

Král
(k vévodovi z Alavy).

Soud, edikt, jenž byl vydán,
chci probrat s královnou teď tajně, nikým hlídán.
Ať přijde kdokoliv, byť princ, jej zadrž rázem!
Kdo, smělec, vstoupí sem, dám stít mu hlavu na zem.
Jdi, zavři, odejdi, chraň korridoru vrata.

(Vévoda skloní svůj kord, ukloní se, schová kord do pochvy a jde. Obě dveřně se zase zavrou. Král a královna zůstanou sami. Za této scény zmizel Gucho pod kobercem stolu, kdež se ukryl.)

(Pokračování).

- - - -

BEDŘICH BENEŠ:

Do přístavu.

(Dokončení.)

Paní Emila mlčela se skloněnou hlavou. Údery do prsou cítila, a přece jí byly sladké. I síla sebevědomí se jí vracela, radost přinášející.

„To jsem si myslil po obdržení vašeho dopisu, že vám musím říci," pokračoval Novák. „A proto jsem přišel. A ještě pro jednu věc, jejíž oprávněnost uznávám. Je dobré zrekapitulovat si náš život. Bez zámyslů jakéhokoliv přemlouvání, jen skutečnost konstatovat. A řeknu vám, jak já to vidím. — Chcete?"

Zrakem ji donutil, že zvedla hlavu. Její rozšířené oči uviděl.

„A snad naleznete, co vám mě blíže vysvětlí."

Němým pokynem se jí tázal. Radostně přiznala, rozehřáta a zraky děkujíc. Ruce v klíně složené silně k sobě stiskla, a zachtělo se jí stisknout je tak, aby klouby zapraskaly. V té síle upotřebené své rozechvění utlumit chtěla. Jasně pohlédla na Štěpána a díky četla v jeho úsměvu.

„Dva úplně cizí lidé jsme se setkali. Docela šablonovitá náhoda nás svedla. Ani jsem netušil v našem prvém styku, že vy máte být mojí budoucností. Byla jste mně pouze dámou tak řečeného společenského postavení, které oficiálně jsem byl představen, se kterou jsem mluvil docela v mezích společenského hovoru, a už tím samým bez osobního a hlubšího zájmu. Bez vzrušení, stejně jak jsem přišel, jsem odešel. Neuvažoval jsem o Vás, jako jsem neuvažoval o jiných paních, kterým jsem zde byl po svém příchodu představen. Naše setkání přijímal jsem letmo jen jako nutnost společenského života, která tehdy byla mně ještě více lhostejnou než nenáviděnou. Však jsme o tomto už mluvili, tehdy, kdy jsem se vás tázal, jaké dojmy jste měla vy při našem setkání. Líbila jste se mně v upřímnosti, že bylo vám jaksi lichotivým pocitem setkat se s literátem, kterého tehdy jste znala jen

podle jména. Potom jsme se, tuším, dlouho neviděli. A druhé setkání naše nebylo nijak pokračováním náhody, nýbrž prostě byla to náhoda nová. Už potom častěji — a vy to z našich hovorů víte — jsem přemýšlel o tom, bylo-li to důsledkem čistě osobní ješitnosti, že jsem počal o vás mysliti od této chvíle našeho druhého setkání, kdy vy jste zavedla hovor tam, kde přešel meze konvenčnosti, jemným způsobem dávajíc na jevo, že četla jste mé práce, či byl-li to pouze věcný zájem; a ani dnes toho přesně rozhodnout nedovedu. Hledám tu příčinu ve sloučení obojího. Ale to dovedlo platit jen pro ten okamžik, pro to vzplanutí zájmů. Jeho pokračování, vzrůstání a takové hlubší zakořeňování se bylo podloženo už jinými příčinami. Nalezl jsem u vás pole hovoru. Neměli jsme stejné názory, ale už to mnoho znamenalo, že nalezli jsme dobré zbraně. Já svými názory útočil, vy byla jste v defensivě. Ale odrážela jste útoky tak bázlivě, ne s prudkostí a vehemencí, ale jako byste se bála ran se všech stran, a nevěděla, kde dříve chránit. Bylo to kolísání názorů, které jste tradicí měla vštípeny v sobě, a které jste už počínala neuznávat. Jen ta pečet na nich vám byla ještě posvátná, bála jste se ji zlomit. Tak jsme hovořili spolu snad déle než hodinu. A tak začal životnět můj zájem k vám, který daleko ovšem nebyl ještě ani zárodkem lásky. Ale radost, že nalezl jsem někoho blízkého sobě, někoho, s kým své hovory mohu vyměňovat tak, jak se tvořily v mé duši, dala vzrůst ve mně tušení, že naše setkání budou častější. A více to, co jsem ve vás seznal tím, že jste mlčky dovedla a s vysoka čelit křivým ústům těch, které rozbouřil tehdejší náš dlouhý hovor, a kteří v tom viděli hned zapřádání „poměru", zvyšujíce své hloupé nálezy poukazováním na vaše manželství, které oni znali pod titulem „nešťastného", a jehož detaily mně tehdy známy nebyly. Bylo mně sladké vědět, že vám dostačí vědomí našeho vědomí vzájemného. Zájem můj a tehdy už snad i váš měnil se v potřebu duše.

Častějšími utkáními, kterými prohlubovaly se naše vztahy, a v nichž dávali jsme nahlédnout si vzájemně do nejzazších krajů svého myšlení a rozezvučet nejjemnějším strunám svého nitra, přimykali jsme se k sobě víc a více. Rostli jsme duší a tříbili se. Oba. Smutné osudy vašeho manželství, které vás dusilo, neznající východů, a tesklivé stíny mých samot, obě tato pole tolik úrodná přemýšlením a hloubáním se v nás střetla. Nedovedu to jinak říci, a nevím, umíte-li vy mně povědět, po jakých cestách k lásce jsme se sbližovali."

Jen ztlumená otázka v pohledu jeho lehce se zaleskla, kterým byl upjat na paní Emilu. Otázka, jejíž odpověď nebylo třeba vysloviti.

Paní Emila četla dobře v jeho zraku. Jejich nepatrné úsměvy se prohnuly a v rukou Novákových spočinuly na okamžik s měkkým stiskem její, které mu podala.

„Nevím, kdy to všechno, co dříve jsem při vás cítil, se proměnilo v lásku, stejně jako nevím, kdy tato vznikla ve vás, mně stačí vědomí přítomnosti. Nemluvím tu pouze o své lásce, mluvím o lásce naší. Jsem o ní přesvědčen, ačkoli jsme o ní nemluvili nikdy ještě. Totiž nemluvili slovy, neuznávajíce toho potřebu. Ale vědomí její jsoucnosti

jsme měli. A stejně jako tehdy i dnes znám ještě její neúplnost. Protože vy jste vázána, třeba jen formou, ale přece vázána. Nic jiného k její úplnosti nemyslím, než přetnout ta pouta. To, že při své lásce jsme nenáleželi sobě? To jsou jen důsledky, nic více, třeba že důsledky absolutně nutné. Řekl bych vám tato slova; že naše láska není úplnou, stejně, i kdyby tehdy — vy to víte — byla ona chvíle dopadla jinak. Vzpomínáte, tehdy k večeru, kdy bylo venku po bouři, a my tak krásně spolu hovořili — — Mračna zahnala slunce, už poslední jeho paprsky jako dlouhé ruce se dotýkaly země. Tak blízko sebe jsme byli, lásku jsme měli, a naše chtění z očí nám jiskřilo. Společnou vůlí se ruce naše setkaly v takovém kouzelném omámení, těla nám klesala, aby byla sloučena — — a shasl paprsek. Jakoby odrazem poskočil, zajiskřil a zmizel. A nám se vše zatmělo, jen zazářilo v nás vědomí okamžiku. Z toho náhlého ztemnění jiskry vzlétly — — Nám v duši. Byl jsem rád tomuto konci. Pochopil jsem všechno tím, velikost naší lásky, nutnost našeho spolužití, potřebu vašeho odloučení od toho, k čemu jste poutána. To nebyla tehdy chvíle zapírání a přemáhání se, a nebylo to snížení svědomí, ale vytrysknutí takového psychického momentu, kdy bylo nám dáno nahlédnout do hloubky. Kdy se nám vše tak bleskem rozjasnilo, účelnost naší vzájemnosti. A vyjasnění neúplnosti naší lásky, která, ani kdyby jinak ona chvíle byla skončila, nebyla by se docelila."

„Zkoušel jsem sebe, své nejslabší záchvěvy citové jsem analysoval, a poslal jsem vám dnešní dopis. Nechtěl jsem tak učinit ústně, protože se mně zdálo, že bych tím učinil na vás nátlak. Ale vy jste psala, abych přišel, a já jsem vyhověl. A toto vše jsem vám řekl, a zopakoval jsem tím jen vše, co vy znáte. Nepřemlouvám vás, a má-li následovat ještě další hovor, poddávám se mu jen proto, abych vám upřímně odpověděl ještě na vše, nač tázati se chcete. Uznávám, že je leccos ještě nutno si říci. Dosud jen stále jsme theorisovali. Mluvili jsme vždy pouze o přítomnosti, dnes brány její za sebou máme zavřít. Naše slova patří budoucnosti. A to naší budoucnosti."

Hlas Štěpánův nerozechvíval žádný neklid. Dával výrazu slovům, která měl pevně naskládána v duši. Přesná určitost z nich jako kovem zvučela. A paní Emile kladly se ostře svojí jistotou v nitro.

„Vím všechno to, co jste mi říkal, a jsem si vědoma také toho, že — že vás mám ráda. (Nedovedla se upevnit tolik, aby neztišila svého hlasu, jakoby bázlivě své doznání říkajíc a dobře cítíc, že by je chtěla vykřiknout celou duší — i oči sklopila — —). Ale přece cítím, že jedno je třeba vám říci. Nesmíte proto na mě jakkoliv nespravedlivě i jen nesprávně pohlížet — — ale nedovedu se tak úplně jasně vyjádřit, jak toužím. Hleďte, Štěpáne (pomalu, upřímně zvedala k němu oči), touto chvílí mám přesunout svůj život. Kolísám mezi rozumem a citem. Nenávidím budoucnosti, protože moje minulost byla také kdysi pro mne budoucností, ale je nutno se jí trochu zabývat. Nechci se vyhýbat upřímnosti, ale nechci také všecko vysvětlovat do široka pravým a rozvleklým slovem. Kladu jednu otázku, vy vytušíte z ní vše, čím ve mně vře nitro. Vždyť vy právě doznáváte, že jsme nemluvili nikdy

přímo o své lásce, a já stejně vím, že důsledky našeho reálního poměru by byly tytéž, jaké jsme si vyváděli v theorii. Tuším vaši odpověď, a přece kladu otázku: Štěpáne, věříte pevně naší lásce?"

Celému svému rozruchu, kterým byla zmítána, dala svojí otázkou zřejmého výrazu. Řekla jí to, co, ač daleka neupřímnosti, přece jen nedovedla určitě vyslovit. Její oči v jakési nevysvětlitelné úzkosti, bázni a současně v radostném tušení, v takovém chaotickém a bezměrně rychlém střídání pocitův i představ utkvěly na rtech Novákových, které lehce semknuté chvíli mlčely.

„Rozumím vám, Emilo, a všechno pochopuji. I to, že je třeba, abych já vyslovil ta slova, kterým vy se vyhýbáte. Myslíte tím zřejmě naši společnou budoucnost a, ještě správněji řečeno, konec naší budoucnosti. Čekáte v duši, že může přijít chvíle, kdy bylo by nám se rozejít. Právě tak, jako dnes či zítra máte se rozejít se svým mužem. Anebo konečně ani ne tímto způsobem, který je přece jen dosti příjemný, protože přináší naděje nového života, ale snad z důsledků úplně jednostranných. Snad, že bych opustil já vás. Bojíte se toho více, než že vy byste opustila mě, ač možnost je tu ve stejném poměru. Ale v tomto posledním případě vy byste šla jen zase za určitým cílem, v prvním pak stala byste se osamotnělou. A chápu, že tu počítáte s poměry přítomnosti, které by Vám byly jen ještě přitěžujícími. A připouštím také, abyste očekávala možnost toho, že budeme míti dítě nebo dokonce děti. Stojíte ve své duši před takovým čistě sociálním problémem. A vím také, že nerozřešeným. Kdy v praksi může jeden z nás — a vy ovšem pro své ženství spíše — státi se obětí. Odkazuji vás na naše hovory, a rád jsem od vás slyšel, že věříte, že naše theoretické vývody budou se krýt s důsledky životními. Ale přece vám chci odpovědět ještě jednou: Odpovědět tak pořadově, logicky, k jednotlivým možnostem."

„Myslíte na trojí možnost rozchodu: rozejdeme-li se společnou vůlí nebo odejdete-li vy, či odejdu-li já. První případ více se slučuje s druhým. Poněvadž více se jedná o vás. Já vždy mám před sebou život otevřenější, ve kterém se dovedu spíše probít než vy. Uhájit svoje bytí. Rozejdeme se, jak jsme se sešli. Odejdete-li vy, jdete v budoucnost dobrovolně a tím i připravena. Je nejdůležitější a snad nejzávažnější možnost, odejdu-li já. I tu chci být upřímným: moje zodpovědnost přestává. Okolnosti ji ruší. Dovede-li se nalézt při mně motiv viny, či správněji — poněvadž vina tu neexistuje — motiv zodpovědného vztahu k vám, je to pouze to, že vás opouštím slabší proti životu, nežli jsem já. A tam počíná problém života, ale ne našeho poměru. Tohoto jen potud, pokud existují normy přítomnosti — a těch my neuznáváme. A proto je potřebí, abyste si byla jista, že máte vědomí této možnosti a jejích následků. Chcete-li, nazvete to riskováním budoucnosti, hazardováním života, jakkoli podobně, uvědomte si to, a dejte vyžít své vůli. Výčitky pak jsou nemožny."

„Ale ještě jedna okolnost je, kterou budoucnost chce míti zodpovídánu. Je to případ, že bychom měli děti. Čím je mně vaše Lila, víte. A naše děti byly by mně tímtéž. Jednotkou člověka. Lila snad

cizejší tím, že je jen vaše, a že k ní nemám jiných povinností leč povinnosti člověka k člověku. Dovedete-li tak prohlížet na to — a jste-li tou, za kterou vás mám a právem pokládám, musíte tak smýšlet, protože jinak sloučení naše by bylo nemožným — přisvědčíte, že v případě, kdybych odešel od vás já, uplatnil bych povinnost k dětem svým, k dětem našim."

„Já jsem vás zkoumal, celou jsem vás studoval, a nalezl jsem vás takovou, jakou vás chci mít. A jste jí jistě, oddáte-li se mně, protože znáte všechny možnosti, které vás čekají, a berete je na sebe. A nejste-li i přes to — nemám zodpovědnosti žádné. Zkoumal jsem vás a zkoumal jsem sebe. Sebe proto, že vědom příštích úskalí, chci se jim vyhnout. A není-li možno vyhnutí úplné, nechť náraz je co nejmenší. Rozumíte, že tím míním náš možný rozchod. Chci tuto možnost stlačit na minimum. Minima tohoto jsem dosáhl tím okamžikem, kdy jsem si uvědomil, že je to nutné žít s vámi. Totéž uvědomění očekávám od vás."

Každé slovo (paní Emile napadla představa železných hrotů) vzpřimovalo ji. Jakoby do výše, která neznala hranic, vyrůstala její bytost. Ozařoval se jí v myšlenkách celý život, všude v něj nahlížela. Bolesti jeho zažívala a radostmi hýřit chtěla. Účelnost sebe viděla a vrhala ji v život. Nic nebylo jí novým ze slov Štěpánových; jakoby listy obracel a v její duši četl. Bleskem vyskočit, střelou se vznést, nejprudším výbuchem vzkřiknout chtěla. — Nitro úvahami naplněné uprazdňovala a pouze citovým dojmům dala je zaplavovat. Nevědouc, kterým slovem vykřiknout radost, kterým seškrtit bolest, neuvědomujíc si existence rozhodnutí, které před chvílí ještě hledala, v jakémsi sladkém strnutí, kdy bolest ještě jí zahrávala mozkem, hovořila:

„Ó, Štěpáne, je tak krásný život ve svých bolestech. A je to přece jen krásné vědomí, že bolesti nesou radost. Za sebe se dívám, tak letmo jen, abych bolestmi svými dovedla změnit ty radosti, které na nich vyrostly a které mám nyní. Říci je nedovedu, jen je cítím, stejně jako cítím současně bolesti. Hleď, Štěpáne, v této chvíli je to nutné, abych ti říkala „ty" — hleď, cítím v duši příval citů, i rozmysl mně zatlačují, já to cítím a přece nedovedu je zapudit, vyhnout se tomu, a ani o to neusiluji, tak sladce, tak krásně je mně. Kdybych tak svoji duši ti mohla dát, nebo z tvojí přibrat část pro sebe, takové jakési doplnění nás dvou po různu a přece jen v jeden celek — — A ta tvoje slova — znám je, v duši jsem je měla, jen ve věty jsem si je nedovedla sestavit. Příliš mnoho citu ve mně hoří — — a tvoje všechna slova jsou tak pevná, tak ocelová — rozum je diktuje, a o srdce jakoby nezavadila — — Ne, neodpírej — ostatně tak ani to nemyslím, tak nějak jinak bych to chtěla říci — víš, Štěpáne — tak — —"

„Vím, zdám se chladným, jako bych to ani o lásce nemluvil, a přece to mluvím o ní, a o tak veliké. Ale všude je potřebí odvahy, i v lásce, a tam právě tolik. Jen pro ten moment uvědomění, abych nebyl schvácen citem pobočným. Vždyť polibky — to ještě není láska. Láska je v životě, a život potřebuje tolik úvah — — A pro cit vždycky místo zůstane. Je nutný, nevyhneš se mu — — a je krásný — —"

Nakloněn nad paní Emilou rozžhavoval svými zraky její zornice. V neviditelném fluidu prolínaly se jejich city. Měli krásnou chvíli a měli za sebou vše, nač už nechtěli vzpomínat. Blízcí ve svém štěstí své zraky zpytovali. A dlouho slova věznili v mlčení.

V paní Emile probleskla myšlenka, jako pokračování hovoru, který vedli duší; kmitavá představa Lily.

„Štěpáne, řekni mně, viď, že egoismus nevylučuje soucit?"

„Ne, Emilo, podporuje jej."

Vzala jej za ruce a zvolna táhla k sobě. Bylo to jako díky za jeho odpověď, kterou se jí zdálo vše rozluštěno a kterou tak rázem sesílila. Plným napjetím svalů strhla jej k polibku.

„Jak jsme slabí, Emilo!" řekl s úsměvem. Pohlédla naň zaražena, ale jeho úsměv ji rozjasnil.

„A přece nejsme!"

Neměli v té chvílí potřebu mluvit o zítřku. Odpověď jako by byla řečena.

„Nuže, je třeba, abych šel. A ty, Emilo?"

Stála proti němu rozžhavena silou okamžiku a řekla:

„Já půjdu zítra."

Novák pochopil a pocítil touhu ji zlíbat za ten jemný obrat. Ale jen podával jí ruku k rozchodu a pocítil zachvění její. Tak zaraženě zvážněla. To vzpomněla na babičku. Pohledem, který vyjadřoval, že nedovede si vysvětlit její změny, se jí otázal. Řekla mu už hned uklidněna a jinak nevidouc v příjezdu babiččině důvod jakékoli změny:

„Přijede babička." Chvíli pak hleděla na něho, pozorujíc s úsměvem jeho patrné zaražení. „Ale nic nezmění, Štěpáne. Mé štěstí to nezažene ani neodloží. Jsem tak radostna a pro její příjezd klidna. A zdá se mně, že i ráda ji uvidím. Dnes ji, a zítra Štěpáne, tebe."

Novák neměl příčiny, proč by paní Emile nedůvěřoval. Z jejích slov a z tonu i čistého zabarvení jich jenom jistotu čerpal. A to jeho chvilkové zaražení povstalo pouze takovým ostrým nárazem myšlenky, jako když špičatý hrot plochy se dotkne v jednom bodu a hned se odrazí. Tak vzbuzené, stejným tempem zmizelo. Klidný a teple radostný odešel.

A paní Emila byla si jista pravdy těch slov, která k Novákovi pronesla. Ale stejně tak jen letmo, a neměla důvodu, aby o nich uvažovala. Řeka, která protékala roviny její duše, měla určité vyústění. Ještě ho nedošla, ale tušila, kde ho hledat.

Tu chvíli, která jí zbyla mezi odchodem Novákovým a příjezdem babiččiným, chtěla mít paní Emila pouze momentem časovým. Duši klidu dát nechtěla, tušíc, že by jí přinesl rozvíření myšlenek. Vyhýbala se pouze instinktivně, nepřemýšlejíc ani o příčinách svého vyhýbání. Jakoby se lekala, že bázeň v ní vytryskne, třeba určitě nevěděla, před čím. Fysickým pohybem chtěla překonati duši. Cítila, že musí si zachovat ten stav duševní, ke kterému přišla návštěvou Novákovou, jeho hovory a vším tím, co ještě si neřekli, a dali jen tušit.

S únavným chvatem konala přípravy ku příjezdu babiččinu. Pokoj jí sama upravila, stále se shánějíc po něčem, čím by doplnila úpravu

jeho, ač byla jí tato docela lhostejna. Ale byla ráda, že činností svou zachovala si v nitru něco radostného.

A byl už potom čas jít na dráhu. Už i toilettu měla připravenu, a Marta přišla jí oznámit příjezd kočáru.

Radostna, že má zaměstnáno nitro novým dojmem očekávání a jakési neurčité netrpělivosti, se spěchem chystala se k odjezdu.

Do pokoje vešla Magda s Lilou, ustrojenou jako ku procházce.

„Kam jdete s ní?"

Paní Emila pohledla letmo na Lilu, která bázlivě se tulila k Magdě. V očkách jakoby zamžený měla strach před matkou, ještě v nejisté tísni po nevrlém odbytí dopoledním.

„Pán říkal, že pojede Lila s milostpaní babičce naproti. Myslila jsem —"

„Ano, je dobře; vím o tom."

Okamžitě vzrostlá nelibost, která v ní vzkypěla odpovědí Magdinou, mžikem přešla. Přítomnost Lilina zazdála se jí rázem příjemnou, a napadlo jí, že nebude sama na své myšlenky odkázána, jejichž možné rozproudění ji tísnilo i pro přicházející vteřiny. A spíše jakousi bezdůvodnou radost měla z toho zařízení mužova, které jí teď přišlo mile vhod. A pocítila touhu polaskat se trochu s Lilou. Vzala ji od Magdy a do dřepu se snesla před ní, držíc ji za malounké ručky.

„Lilo, pojedeš s maminkou pro babičku?"

„Pojedu," přikývla s dětskou vážností, ale rozradostněna laskavostí matčinou. „A je babička modrá?" (To byla největší Lilina pochvala.)

„Ó, je, Liličko. A dáš mamince hubičku?"

Lila vystoupla na špičky a ručkama objala ji okolo krku. Vlhkými a pootevřenými rty přimkla se ke rtům paní Emily.

„A ještě dá Lila — štípanou." Měkkými prstíčky stiskla líce maminčina a políbila ji. A do veselého, oddechem přerývaného smíchu se dala, kdy paní Emila pod jejími prstíky bolest ucítila a lehce vykřikla.

„Ty, ty!" pohrozila paní Emila. „A babičce dáš také hubičku?"

„Taky dá Lila. Babička je hodná."

„A když neznáš babičku!"

Lila se zahleděla paní Emile do očí, ve kterých zahrál úsměv. V její zvážnělé tvářičce byla patrna nejistota i napjaté přemýšlení.

„Ale babička je modrá."

„Ty moje!" Paní Emila zasmála se hlasitě tomuto argumentu Lilinu a přitiskla ji k sobě. Rozechvělé nervy měla přístupny nejslabším dotykům vnějšku, které jimi bez úvah a lačně přijímala.

Vstala, dopínajíc si rukavičky.

„Magda tě snese dolů, ano? A v kočáře pojedeme."

„Magda snese Lilu dolů. V kočáře Lila pojede."

Paní Emila se usmívala sladké její žvatlavosti.

„Sneste ji, Magdo. Pojedu s ní sama. A potom nás čekejte od vlaku."

Z náručí Magdina smála se Lila na paní Emilu a žvatlala o modré babičce, o kočáře, o Magdě. Nemotornými pohyby ruček gestikulovala do vzduchu.

V kočáře bavila se paní Emila žvatlavými hloupůstkami Lilinými. Takový upřímný zájem na její malé bytosti pocítila, a ani jí nenapadlo o tom uvažovat. Sama se tomu podivila, ale bez úvah a jenom přeletem zamihnuvši se nezodpověděnu minula otázku: Kde je pravda v mém poměru k Lile, zde, kde mám radost z jejího žvatlání, či tam, kde je mně lhostejným sousedem? Ale nezastavila se u ní, všechno příští ponechávajíc účtům budoucnosti. Měla radost z těchto — chvil.

A stejnou jí měla, i když babička přijela. Uviděla ji hned, jak stínem se snesla, drobounká šedivá stařenka z coupé, a s Lilou drobnými kroky jí spěchala vstříc.

Ale doma večer, kdy všichni pohromadě seděli v dlouhé jídelně, přítomnost jejího muže zamlklost nanesla jí do duše. Dlouho zadržované myšlenky se rozpoutaly, příští zítřka jí zadrhlo veselost. A celá tísnivá nálada, která v atomech se rozprskla do vzduchu a všem duši zatížila.

Jejich hovor byl zcela konvenční. Hledána slova a násilně spojována. Prosek hovořil s babičkou ve studených konversačních frázích, a paní Emila, kdy nemusila nutně odpovídat, odvracela se do upjatého mlčení. Měla touhu utéci, protože každé slovo ji bodalo svojí neupřímností. A na Lilu rázem znova zanevřela.

Poněkud, třeba jen málo, uklidnila se, když její muž přál babičce dobré noci, a omlouvaje se nutnou ranní prací v úřadě a tělesnou únavou a nevolností, odcházel spat. Hleděla pevně na dveře, až zavřely se za jeho postavou.

A když odešel, ještě taková chvilka stísněného ticha se kladla jídelnou. I Lila, už blízce spřátelena s babičkou, umlkla. K prsám staré paní, sedíc jí na klíně, naklonila se bokem, ustrašeně hledíc do zvážnělé tváře paní Emily.

Jí toto mlčení úzkost nanášelo do duše. Cítila, že babička tuší něco, třeba jen neshodu rodinnou — (měla babička nepatrnou znalost jejího manželského poměru) — a bála se od ní otázek v té věci. Cítila nutnost přesunout se přes toto stísnění.

„Jak se daří Pavle, babičko? Vyprávějte mně o ní. Nestýkáme se spolu už ani dopisy. A já přece se zajímám o její život. A Lilu pošlete spát, usíná vám již na klíně, zbytečně se jí obtěžujete. Zavolám Magdu.“

„Ne, nevolej, Emilko. Chci ji mít u sebe. To ona nespí, jen se tak krčí ke mně. Tak se hned se mnou spřátelila, hodná. A zítra budeme ještě většími kamarády. (To už k Lile mluvila, hledící jí nahoru do vrásek.) Dovezla jsem jí tolik pěkných věcí. (A zase k paní Emile se obrátila, pohladivši hebké Liliny vlásky na veliké hlavičce.) Vždyť jsem se tolik na Lilečku natěšila, neviděla jsem jí, jen když se narodila. To ta moje nemilá nemoc byla vinna, že jsem se ani na cestu nemohla vypravit; je to přece jen daleko. A tebe jsem také nechtěla k sobě volat; až bude zle, myslila jsem. Nu, a chválabohu, je na chvíli zase dobře. Tak jsem přijela.“

„A ptáš se, jak se má Pavla? Nu, jako když jsou starosti v manželství. A ona jich má také dost, sehnout se pod nimi může. Ale o tobě jsme si ani ještě nepromluvili. Víš, tak se mně zdá, Emilko,

že je tu něco mezi vámi. Tak jako kdybyste se jeden druhého báli. Ani do očí si nepodíváte se. Nic ti nechci kázat, však vím, všude jsou příčiny, ale jen se dorozumět. Nu, nu, nic zlého, Emilko, vím, je to tvoje věc, ale tak ráda bych všude štěstí viděla. Má ho život tak málo, a je třeba všecko je zachytit. A dobrá vůle když je — —"

Paní Emila chtěla oddálit tato slova. S počátku jakoby měla nutnost protest zvednout proti nim, celým proudem dát vyvřít své duši, ale hned poznávajíc zbytečnost a bezúčelnost toho, vědouc, že by nedošla pochopení. Poznala, že by bylo přece jen těžko rozbít rázem staré tradicielní názory, a nejlíp bylo vše to zapřít. A přijde zítřek — — — Něco tesklivého se jí rozvolnilo hrudí. Napadlo jí, že je dnes poslední večer s babičkou, a zítřejší že patří Novákovi. Smutek se jí rozkolébal v duši. I na rodiče vzpomněla — dávno již pod zemí dřímají klidné sny, a už nikoho není — jen babička — Lila — — Odtrhne se od všech těch posledních, kteří jsou jí blízcí. Vliv babiččina příjezdu teprve teď si uvědomovala. A stejnou rychlostí jak síla i slabost jí v duši rostla. V plném uvědomění důsledků budoucnosti lítost bolavě ji bodala. Celou tíži smutku tohoto večera pochopila, a síly mocně napínala, aby ze svého přesvědčení pomoc čerpala. Babičku viděla zítra hrůzou, bolem a zoufalstvím zlomenou, vetchou stařenku, jak stín se chvějící, a až k slzám ji nutily myšlenky. Tak křečovitou intensitou své právo si v duši opakovala, svůj egoismus uplatňovala. A pak ji napadlo: soucit. Ano, Štěpán doznal, že egoismus nevylučuje soucit, a tím slovem vše řešit chtěla. Ale poznala pasívnost jeho pojmu, negaci činu — a taková hrozná úzkost jí hrdlo sevřela. A napadlo ji, že ten zítřek může být babiččinou smrtí. A hned zase: odtrhne se od všeho, po čem rozhořela se její duše, pro radosti druhých své bolesti ponese. — — A bude to soucit? Ne, nebude — jen slabost, a neprávo spáchané na sobě. A kdo má právo na ni, a na koho má právo ona — —?! Jen kdyby nějaké pobočné cesty bylo k východu — — a přece — ne, ne, ne — tak přímou cestou jít i přes bolesti druhých —! Ale zda i ona jimi trpět nebude — — —? Ve vědomí bolestí jejich, zda ona může být šťastna? Ó, kéž by ji všichni aspoň nenáviděli, kolik by se jí tím ulehčilo!

A když babička ji má ráda, ji i její Lilu! Ó, kde je záchrana, kde?! Ruce by po ní vymrštila — stébla by se zachytila. — — —

Poznala, že musí svoji duši babičce ukrýt. A přece měla takovou silnou touhu aspoň po trošce upřímnosti. Slova se bála, tušila, že její vůli se vymkne.

Celá malátná jen slabě dovedla odporovat.

„Ne, babičko, nic to není — jsou všude malé neshody," pokusila se o úsměv. „A můj muž — — mně nestojí v cestě — přehlížím jej. Je mně lhostejný, stejně — stejně jako jsou mně lhostejny jeho milenky — —"

Rozdrážděna celým prožitým dneškem nedovedla zadržet výbuchu. Prudce se vzchopila a prchala ke konci jídelny. Tam sklesla na pohovku a rukama pevně semkla obličej.

Stará paní pohlédla na Lilu, která jí usnula v náručí, a lehce, aby jí nevzbudila, povstala a otevřevši dveře do pokoje, polohlasem volala Magdu. Spící Lilu odevzdávala jí do rukou.

„Uložte ji, Magdo, usnula mně v náručí.“ Potom se vrátila do jídelny a tichým šelestem šla k paní Emile. Usedla do fauteuilu proti ní. Slova paní Emily jí bolestně rozzvučela nitro. Stará dramata manželství, stále se opakující, vyvolala u ní hořkou žalost. Soucit rozřeďoval její bolesti. Lehce dotkla se hlavy paní Emily.

„Pláčeš, Emilko? Jen plač, plač. Slzy úkoje nesou. — —“

Paní Emila vehementně odtrhla ruce od obličeje. Jakoby jí slova babiččina ke klidu křísila. Ani záchvěv vzdoru nepocítila. Jen ostře protestovala.

„Nepláči, babičko. To jen slabost má slzy a uražený stud. A já nejsem slabá. Ne, protože jí nechci být, ale proto, že právě jsem silna. A stud? Jen za sebe dovede mít člověk stud. A za sklamané vědomí svého práva, babičko. Nezavírám oči před svým mužem, ale odvracím je. A mám sílu, sílu — — —! Sílu své bytosti, vysoké vědomí sebe — —!“

V duši nahromaděné a mlčením vězněné protesty se v paní Emile jitřily. A stará paní šedivou hlavu schylovala. Jako by se v ní rozjasnívalo, jako by po letech teprve teď poznávala svoji Emilu, dávno jinou než tu mladistvou, k svatbě se chystající, mládím jásající, život si tvořící. Prohloubení dobou vymleté v ní počínala tušit, ale které lámalo hranice jejích názorů. I podezření v ní vzrostlo, kterému sluchu dát se bála. Jí se zdálo, že paní Emila padá, a v letu ji zachytit chtěla.

„Hleď, Emilko, to není chvíle pro důvody. Rozčilení se ti v duši shrnulo, mnoho citu, který omámil rozum. Tak klidně seď, a já upřímně k tobě chci mluvit. Žádné výčitky, sama si do duše nejlépe vidíš, ale klidu ti chci dát. Muže jsi z nevěry obžalovala. Tak je to těžké slovo, a jak jemu věřit nechci, vím, že odpírat mu nedovedu.A namlouvat ti, že se snad mýlíš, vím, že je to slabé proti tomu, máš-li důvody. A snad — anebo jistě že je máš. Ale na život blíže pohlédni, ne na ten, který sama v sobě žiješ, ale na ten, který je i vedle tebe. A ke kterému také máš povinnosti.“

„Povinnosti, babičko — a já nemám povinností!“ rozkřikla se. „Ach, povinnosti otroka — — ne, ne, to je násilí, utlačení! Vím, mám povinnosti, ale k sobě jediné, ke svému životu, svému srdci, své duši, svému tělu. Což je možné, abych byla zodpovědna já za činy jeho?! A nemám-li zodpovědnosti, nemám povinnosti. Je to tak jasné. Za sebe odpovídám a sobě. Kdo je vedle mne? Vy, babičko, které snad teď bolest připravuji? Lila, která je stejně jeho jako moje? Či dokonce on, který nemá již ke mně práva ani doteku? Ne, babičko, vedle mne je pouze ten, kdo je se mnou! A není-li toho, pak jsem sama, sama, sama! On, pro kterého mám stejně nenávisti jako pohrdání, může mít ještě právo na mě? Na to z mojí bytosti, co je mnou vypěstěno?! Ano, mohl mít! Víte, tehdy, kdyby byl přišel a řekl: Nedovedu žít s tebou, tam se lišíme, omyl osudu nás svedl. Ano,

tehdy ruku bych mu podala za jeho upřímnost, a o přítele bych měla víc, kdy méně o muže. To by byl krásný rozchod a čestný. Práva jediné výčitky bych neměla. Ale být jeho služkou, kuchařkou, pokojskou, tělo dávat jeho vůli v těch chvílích, kdy jeho milenky jsou na cestách?! Rukou bych jej udeřila do obličeje a odešla! A myslíte si, proč jsem neodešla? Proto: svá jsem nebyla, s předsudky jsem se bila, a hodina ještě nepřišla. — — — A přijde, babičko, přijde — — snad — — zítra — —“

V jemném stišení ztlumila se její slova poslední. Její vyznání vůlí přinesené. Z plných, hlasitých protestů v tiché piano přešla. Z nich a z celé její skloněné bytosti v představách babiččiných podezření se změnilo v jistotu. Do tmava se zahleděla a smutky budoucna zatušila.

„A ty miluješ také.“ Její zlomený hlas nečekal už popření této kladné otázky. Smutné jasno bylo v její duši.

Paní Emila vstala. Své rozčilení tlumila a barvu hlasu hledala, kterou by plné síly své odpovědi dala. Babiččino pochopení a sklamání z jejího hlasu poznala. A její slova výčitkou v ní ozvěnu vydala. Domněnku si vyslovila, že babička strannickost hledá v jejích slovech pro její lásku. Že nezná té časové souvislosti, na lásku její hledíc jako na příčinu a na duševní stav její jako na výsledek. Uznala, že tou chvílí, kdy domněnka babiččina v jistotu vzrostla, musila tak myslit. A nutnost pocítila tuto domněnku vyvrátit. Nechtěla zapírat, i nevyslovené bývá zjeveno. Za ruce ji vzala, vyvstalé žíly na nich ucítila i slabé chvění. Stáří v něm svými bolestmi plakalo.

„Miluji, babičko. Netažte, se jak, a také vám to říci nedovedu. Vy řekla jste, že teď není chvíle pro důvody, a já pravím, že je. Protože je chvíle vděčné upřímnosti. — Miluji. Ale neodsuzuji svého muže v důsledcích této své lásky, soud odbyla jsem již dříve. A dovede-li, čím na mne moje láska působit, tož pouze tím, že urychlila vědomí mého práva. Práva, na kterém bych spáchala bezpráví, kdybych se ho vzdala. Nemínila jsem vám toto vše říci, ale vy jste uhodla, co mám v duši. A já nemám potřebu zapírat.“

Hleděla do babiččiných vrásek, a vyvstalé smutky, kterými v rýhách se prohlubovaly, city její povznášely k soucitu. („Ach, naše theorie — —“ šeptem v ní prolétlo.) A lítost se jí nanášela do duše, silná a neodolatelná. A mohutnost jejího přesvědčení ji přemáhala. A tlak v prsou pocítila a škrtivý pocit, který hrdlem jí vystupoval vzhůru a pláč přinášel. Zatajila jej, ale zlomena pohledem na němou bolest babiččinu, zašeptala:

„Babičko, babičko — — odpusťte — — —“

Snesla se, bezvládí přemáhajíc, na pohovku. Ruce babiččiny pustila a do svých položila tvář.

Stará paní měla prázdno v duši. Myšlenek neměla, ani fysických pocitů. Jen pomalu nitro se jí rozvlňovalo k novým bolestem. Slabě hlavu pozvedla a do dálek oči upřela. Do ztemnělého koutu, ale bez cíle.

„Není co odpouštět, Emilko. Ze dvou bolestí jedné nezabráníš. A ty jsi v právu.“

Poslední síly vyčerpala k slabému úsměvu. Potom obě neměly slov. Seděly mlčící v šeru, které se tratilo v koutech jídelny.

„A je tu tak chladno — — —“

Stará paní pomalu se zvedala. Ale nevzpřímila se, a shrbená několik kroků udělala.

„Půjdu spat, Emilko, únavy trochu cítím.“

Slabě vztahovala k paní Emile ruce na „dobrou noc“. Obě nedovedly slovem se dotknout krátce minulých chvil. Nezměnitelnost tušily a zbytečné jitření ran. Cosi pohřebního jakoby chvělo se vzduchem. Lampa lehce zablikala, a její plamen se zmenšoval. Shášela, a šero hustěji se kladlo do pokoje. V nočním prázdném tichu zvětšoval se hluk kroků.

„A Lilu smím jít políbit? Už ji ani vidět nebudu — — —“

Pod vetchou její postavou se prolomila kolena, a ona sklesla na židli. Ve shasínajícím světle se zaleskly její slzy.

„Babičko, babičko, zůstaňte mně!“

Paní Emila svým objetím podporovala ji klesající.

„Lilu, Lilečku bych chtěla vidět. Naposledy ji políbit — — A to, to mně nic není, Emilko, trochu slabosti a únavy, to stáří platí svoji daň.“

Rukama si stírala slzy a síly nabírajíc, se zvedala.

„Lehnout si půjdu, i ty jdi, Emilko — já se na Lilu podívám — sama, Emilko, půjdu.“

Paní Emila vyplněna byla dvěma bolestmi. Jen „dobrou noc“ zašeptala, daleko sesláblejší nežli babička, a hleděla za ní, tiše a s námahou odcházející. Nepostižitelný chaos myšlenek jako bleskem přenesl se jí duší. Už netušila štěstí budoucnosti, smutky z dálek jí hořely, a bolesti na ni kývaly. A cest neznala. Brány východů zataraseny.

Rázem myšlenka se v ní rozžala. Otázka, na kterou nikdy neměla odpovědi.

„Babičko, babičko, řekněte, proč máte Lilu ráda?“

„Nevím, proč ráda, ale vím, že ráda. Jdu ji políbit — —“

Paní Emila osamotněla. Těžkými kroky k oknu jídelny došla a hlavu do dlaní opřevši, zadívala se do tmavého večera. Cítila prázdnotu duše, ale prázdnotu bolestnou a těžkou. Ten celý proces, který se dál v její bytosti, odehrával se pouze v jejích nervech; to všecko bylo daleko srdce a mozku.

Chvíli tak vystála mrtvě před oknem se zraky zabodnutými do tmy. Její rty v monotonním šeptu opakovaly: „Konec — konec — konec — — —“ Byl to konec; ale ani ve chvíli, kdy šelest jejích rtů ji probudil, nevěděla paní Emila, čeho je to konec. Pozvedla hlavu, z tmy noci do šera jídelny své zraky obrátila a s hořkým úsměvem řekla pak hlasitě: „Konec!“ Ale v její duši ani to hlasité slovo nenalezlo ozvěny, vyznělo jen z instinktivní potřeby přehlušit dusivé ticho.

Světlo lampy zaprskalo a rychle shášelo. Paní Emila zavolala Martu, aby jí připravila ložnici. Tam usedla do fauteuilu a o lenošku se opřevši, hlavu v zad překlonila. Kdesi v neurčitu na stropě ztratil se směr jejího zraku. Ruce nehybně ležely jí vedle těla.

Duše jí tála, a úvahy v ní rašily.

Uvědomila si jasně, že je to Lila, o kterou se jedná.

V náhlém rozkmitu, jen jako prchavé zjevení, zaleskla se jí v mysli představa filosofie Štěpánovy; celou a v podrobnostech v jedné vteřině si ji uvědomila, a jeho hymnus individuality zamrazil ji v duši. To v představy jeho filosofie vetkala se jí představa Lilina. Vzpomněla na to, čím k Lile hořela její duše ve chvílích, kdy slova Štěpánova tvrdě ji od Lily odvracela, na sílu vzpomněla, kterou své ruce, toužící vymrštit se k objetí Lilinu, strhovala zpět, vzpomínala na zapírání své touhy po Lile, jež jí bolestmi drásalo duši — — vzpomínala — — a vzpomínky horou se v ní kupily a rostly, a jakoby ta hora na prsa jí dotlačila, rozbušilo se jí srdce — — Celý dnešek poznovu viděla a zastavila se u otázky, kterou jako poslední kotvu záchrany k babičce vznesla: proč má babička tolik Lilu ráda — —? A to „nevím" v odpovědi babiččině, takové slabé a neuspokojivé, ale přece tak mohutné a plné životní důvěry ostře se jí zařezalo do duše.

„— — — Nevím, proč, ale vím, že ráda — — —"

Ve vysokém vzepjetí duše, které zachtělo se jí projevit v křečovitém stisknutí rukou, poznávala paní Emila stále určitěji věčnou nezodpověditelnost své otázky.

„A když kladu otázku, musí mít ona svůj důvod," řekla si. „A když ta otázka není zodpověditelna slovy — ne, to už není otázka, to je výkřik duše, to je právo, moje právo, sladké — sladké právo. —"

A paní Emila to jasně cítila, že to není ani výsledek analyse, ani chvilkově vzrostlý nápad — ale že je to plný a mohutný výkřik jejího mateřství, které dusila v poutech, a že ta pouta jsou rozlomena, jejich trosky mořem jsou zality, a v tom moři maják s bílým světlem — — a to bílé světlo v něm rozžehají malounké ručky Liliny — — —

A jakoby s vysokých hor bezpečně byla sešla do zelené roviny, kde kvetly květy, takový pocit uklidnění paní Emile v duši vzrůstal. Seděla nehybně, s tichým úsměvem, v němž usmívala se její duše, a ani necítila, jak líce jí zavlhla slzami.

Bylo jí radostno, když jako ze snů se probudila, a jen ještě měla nutnost zodpovědět své duši poslední věty. Věděla, že to už je sladké finale všeho, už ani ta bolest lítosti nebude jí bolestí.

Ještě jednou se vracela k Štěpánovi.

Vzpomněla, jak vžila se ta jeho filosofie, a napadlo ji: proč? Což kdyby byl její muž jiný — —? Jak v tom případě byla by mohla jeho filosofie na ni účinkovat? Měla-li by právo se jí poddat, jako se jí poddávala ve své samotě, duševně odloučená od muže? Je to její osamostatnění dostatečným důvodem pro to, aby přijímala filosofii Štěpánovu, která má být filosofií života? Může celý duševní život záviset na náhodě, jakou je její nešťastné manželství?

Lásku k Lile pod vlivem Štěpánovým v sobě zapírala. Čemu se tím vzpírala? Něčemu, co bylo v ní dáno životem samým. A byla-li v ní stejně dána životem láska ke Štěpánovi, proč nebrojila proti této lásce? — — Štěpán ji miluje; chce, aby s ním touto láskou splynula

v jeden život. Ona stejně miluje Emilu; je-li třeba zapírání, kterou lásku zapřít — — —?!

Už si nedovedla paní Emila zapírat nic; poznala vratkost Štěpánovy filosofie. Byla to první nepravda, o kterou u Štěpána klopýtla — ale ta nepravda byla základem — — — A paní Emila věděla, že půjde za pravdou . . .

A: „zítřek", si vzpomněla — —

Nová bolest se jí nanesla do duše. Věděla, že tím vším z duše si lásku k Štěpánovi nevymluví; ale ten zítřek už nebude jeho — — Zabolela ji duše. Jakoby vše pod ní se hroutilo. To jedno viděla: svoje účty s mužem na vždy uzavřené viděla; ale i představa její budoucnosti v takových smutných barvách byla stlumená; jakoby šediny babiččiny ji zamlžily.

Zemdlena přetrhla pak své zahledění, a napadlo ji: „psát!" Byla hned jasnější v mysli. Ano, psát bude. Lhostejno, komu — a vlastně ne, bude to vše jen pro ni. Něco takového, jako pasáž z denníku — — Ano, sama sobě bude psát. Bude se vracet k těm řádkům jako ke vzpomínce — a snad někdy i Lila — —

Tu se jí rázem tím slovem . představa rozšířila a jasně zrysovala. Ano, to bude to pravé. Tak to bude nejlépe. To bude pro Lilu, pro Lilu to napíše. A napíše to na dopis Štěpánův — —

Tímto rozhodnutím vznikla v ní nutnost ještě větší a určitější. Právě tento okamžik má význam pro ni — — Je třeba, aby jej zachytila, aby zachovala jím Lile konec života své duše. Ne pro radost upomínky, ale hlubším významem. Lila kdysi dospěje také — — a potom, později někdy jí to říkat, nenalezla by již těch slov, která se jí míhají teď duší, později byla by to již jen chladná filosofie a snad docela jiná, slovná výslednice rozumu, kde podstata okamžiku by již jen nejasně vystupovala ve vzpomínce.

Už věděla, co bude psát. A cítila štěstí unikat z duše a mlčky se s ním rozžehnávala. A vzrušena v ekstasi fanatismu měla sladký pocit vykonané povinnosti. Laviny s vysokých hor, nemajíce vykázaných cest, po stráních květnatých drtily květy — — —

Nedočkavá a chvějně rozčilená v touze setřást všechno se své duše, zasedla ke stolku a psala na zbylé stránky dopisu Štěpánova:

„Moje Lilo,

pro Tvoji budoucnost zachovávám tento list Štěpánův (mám, Lilo, právo zde jej tak ještě nazývat) a připisuji ti k němu tyto své řádky. Od otce tvého tě odvádím k sobě a tvé babičce, která tě má ráda, a kterou ty dnes po příjezdu jejím s dětským jásotem jsi uvítala, ale nemám té moci, abych dovedla Ti nahradit otce druhého. Moje Lilo, léta dospělosti přijdou i čas, kdy půjdeš od matky. A tehdy si přečti tento dopis a vzpomeň na babičku, které už nebude, že ona Tobě vrátila matku. A budu-li loučit se s Tebou, odcházející v nový domov, máš právo k otázkám. Tvoje matka všechny Ti zodpoví.

Babička šla Tě políbit na dobrou noc, jdu Tě políbit také, kam ona kladla své rty.

Dobrou noc — — —“

A potom psala druhý dopis:

„Štěpáne,

odcházím zítra od svého muže. Ale protože cestou mne povede moje Lila, nebude to jistě cesta k Vám. Ponechávám budoucnosti, kdo lepší ji zvolí. A Vám, chcete-li, ponechávám k zodpovídání otázku: Štěpáne, měli jsme se příliš rádi, než abychom mohli se shledat v přátelství?

Moje duše, která Vám tolik má děkovat, k Vám vzhlíží — —

Posledně Vaše

Emila.“

DR. JAROSLAV KVĚT:

Choroby léčitelky.

Stať z lékařství.

Jakže?

Choroby že by léčily?

Tohle se jistě nesrovná v hlavě mnohému čtenáři.

Vždyť mínění, že choroba, jakožto rušitel zdraví, ve kterém jedině můžeme těšiti se ze života a jeho požitků, jest nepřítelem člověka, metlou člověčenstva, rovnou válce a hladu, vystupuje-li epidemicky, neštěstím mnohdy smrti rovným, ba i horším, postihla-li nevyléčitelně jednotlivce — mínění to tak je zakořeněno, že nikdo neočekává od choroby nic než samé zlo, a nikdo nepřipustí, že by mohla časem býti také k dobru. Už národové nejstarší představovali si nemoc jako zlo seslané zlými duchy, nepřátely lidského pokolení, nebo myslili, že duch ten sám do člověka vstoupil a v něm přítomnost svou prozrazuje chorobou. Podnes kmenové necivilisovaní podobnými názory jsou ovládáni, jak se dočteme na mnohých místech, otevřeme-li ku př. Bartelsovu „Die Medizin der Naturvölker“ nebo jinou knihu ethnografickou nebo zprávy cestovatelů z krajů neznámých. Nemůžeme se do těchto zpráv, ač nejvýše zajímavých, pouštěti zde dále, ač je to svůdné sledovati, jak se rozhněvaní bohové usmiřovali obětmi, někde posud i lidskými. Jen maličký citát budiž tu dovolen z velkého díla lékařského „Handbuch der Geschichte der Medizin“,*) které založil nedávno zesnulý professor na universitě vídeňské Dr. Theodor Puschmann, a v němž pokračují vedle celé řady vynikajících odborníků doc. Dr. M. Neuburger a prof. Dr. J. Pagel. Píšeť v úvodní stati Th. Puschmann sám: „Kněži

*) Jena. Gustav Fischer. 1901. 1. svazek.

zvěstovali, že choroby byly poslány od božstev rozhněvaných nad hříchy lidí, aby je přiměly k pokání. Modlitbami a obětmi myslilo se, že se dosáhne odpuštění bohů a smilování."

Moderní theologie nemá názor podstatně jiný. Když jsem byl naposled v kostele, slyšel jsem kázání, — bylo to, prosím, v Praze —, při němž kněz dokazoval, že nemoc je vždychy trest za hřích. Zděděná nemoc také? Jak k tomu přijde dítě, aby pykalo za viny otcovy?

Zatím věda lékařská dospěla k jiným názorům, lišícím se od dřívějších učení. Nepokládáme už nemoc vždy za nějakou ránu, nýbrž vidíme v ní „reakci na dráždidlo".

Podráždí-li se kůže, ku př. vražením cizího tělesa, nárazem, nebo z jiných příčin, vznikne zánět. Jeho účel je zřejmý — napraviti, co se pokazilo, a docíliti zase stavu normálního. Hnisání jeví se nám jako pochod, který má za účel zárodky nákazy, které zdraví ba i život ohrožují, z těla odstraniti, ať už je pravdivé čili nic mínění Mečnikova, že bílé krvinky (fagocyty) hrají při tom úlohu policie, jímajíce zárodky a pohlcujíce je a tak je neškodnými učiniti se snažíce. Na uzlíku tuberkulosním, prohlížíme-li jej pod drobnohledem, vidíme touž léčivou snahu nemoci. Kolem zárodků Kochových bacillů utvoří se val buněk, který má za účel ohraničiti nepřítele — bakterie — zameziti mu postup do okolí i za cenu ztráty oné tkaně, kterou už zachvátil, a která jest obětována. Podaří-li se to, prostoupí takové ložisko vápenaté sloučeniny, které přemění se ve zvápenátělý útvar, což jest, jako by nepřítel byl zničen. Ještě zdařileji byl ten boj vybojován, když se uzlík přemění v jizvu. Odněkud — jistě ze živých buněk — povstane tuhá tkaň z vaziva tam, kde byl prvotně uzlík — tuberkulosa je zhojena.

Ačkoli vědomosti o těchto a podobných zjevech — příklady bychom mohli rozhojniti — nejsou nejnovějšího dáta, ukazují přece, že obecný názor, pokládající nemoc za pochod nepřátelský, není vždy správný. I když běží o chorobu, která skončila smrtí, nelze ji pokládati za zlo samé, nýbrž za odpověď, za obranu na útok, ať je to jed či živý mikroorganismus, úraz nebo podobný faktor nějaký. Skončila-li nemoc špatně, je to důkaz, že nepřítel byl silnější, nebo že obrana nebyla dosti vydatna, jak se stává u osob starých nebo vysílených nepřiměřeným životem nebo již po rodičích málo vyzbrojených do boje proti nepříteli.

Jsou sice jisté choroby, které — pro nevyléčitelnost — i moderní lékař bude považovati za zlo samotné. Ale kdož ví, zda i tak není názor ten nesprávný, zda-li budoucnost neukáže, že i při takové rakovině, jak se zraku pozorovatelovu jeví vzrůstem nádoru, neběží vlastně o obranu organismu proti nějakému, dosud nám neznámému vetřelci. Že i takové choroby dovede někdy příroda vyléčiti, třebas dočasně (a když dočasně, není trvalé vyléčení nemyslitelno), ukazují zkušenosti starších už lékařů, kteří pozorovali, že rakovinu zhojila ku př. růže, kterou nemocný náhodou onemocněl.

* * *

Mínim ve stati této zcela stručně pojednati o případech, jež se v literatuře vyskytují stále častěji, které však dosud souborně ani ve vědecké literatuře nebyly sebrány — kde člověk, stižený nějakou chorobou, ponejvíce vleklou, nevyléčitelnou nebo těžce léčitelnou, onemocněv jiným neduhem, pozdravil se úplně z choroby prvé a ovšem i oné, která přistoupila — docela bez přičinění lékaře a léku, jen samotnou lečivou silou přírody, jak se říkává, a ponejvíce vlivem nápadně patrným choroby druhé.

Vlivy jedné choroby na druhou byly dosud málo studovány. Nejvýše u nemocných pozorovány lékařem některé zjevy takové. Pokusně na zvířatech bylo tím směrem bádáno málo, jednak proto, že některé z chorob, jež u člověka shledáváme, u zvířat pokusně vyvolati se nedají, nebo vůbec u zvířat se nevyskytují, nebo jen vzácně.

Vzájemný poměr dvou chorob může ovšem býti různý. Zpravidla bývá ten, že jedna choroba stěžuje druhou. Člověk, který dlouho trvajícím pijáctvím zkazil všechny téměř útroby svoje, nakaziv se tuberkulosou, snáze a dříve jí podlehá. U pijáka rány se špatně a zdlouhavě hojí. Člověk sešlý po přestálé chorobě snadno podlehá jiné. Po zádušném kašli nebo po spalničkách ráda vyskytuje se u dětí tuberkulosa. Zvláště jedna nákaza z pravidla usnadňuje práci druhé, a někdy obě společně potom ryjí v organismu, až jej povalí. Loeffler a Barbier dokázali, že zárodky difterie jenom tenkráte jsou zhoubny, když i jiné druhy mikrobů do těla vnikly. Sanarelli myslí, že bacillům Eberthovým, jež způsobují týf břišní, pomáhá jiný zárodek, který jest obyčejným obyvatelem střevním, chorob nevyvolávaje, ale který, když za jistých poměrů úžasně se rozmnoží, neduh přivodí, jindy hnisání způsobuje — t. zv. Bacterium coli.

Spála, spalničky, difterie často se druží u jednoho nemocného, nebo jedna po druhé přichází.

Nanotti ukázal, že zárodky hnisotvorné (řetízkové, t. zv. Streptococcus pyogenes) žijí v dojemné shodě s bacilly tuberkulosními.

Na úlohu jiných bakterií při choleře, vedle vlastního vinníka (Kochových kommabacillů) upozornil Mečnikov a jiní.

Takových dokladů, kde jeden chorobotvorný činitel podporuje druhého, dala by se uvésti ještě hojnost.

* * *

Řidčeji pozorujeme, že jedna choroba druhou potírá, jeden zárodek hubí druhý. O antagonismu bakterií bylo už více psáno. Všimneme si jen toho, co týká se chorob člověka, a potom pojednáme ještě o takových chorobách, které nejsou zaviněny nákazou.

Jen bych ještě poznamenal, že tyto zkušenosti nejsou vesměs nové, třebas největší část pozorování — a právě u chorob, jejichž podstatu neznáme a u nichž nevíme, jak může jedna choroba na druhou působiti — datuje se z posledních desítiletí. Ale jinak zkušenost, že jedna choroba léčí druhou, není zcela nová. Hledajíce doklady lékařské z minulosti, obyčejně saháme k praotci lékařů, Hippokratovi, který narodil se asi

r. 460 před Kristem na ostrově Kós. A vskutku, už tento bystrý pozorovatel lékařský postřehl, že nemocní z některých chorob se vyléčili, onemocněvše střídavkou (bahenní zimnicí, malarií). Po něm nedovídáme se z knih o takovém blahodárném účinku choroby ničeho, čímž není řečeno, že se podobné zprávy nezachovaly. Nejsou po ruce — snad byly zaznamenány, ale upadly v zapomenutí, a nelze žádati, aby se se zřetelem k naší otázce prohlédla znova celá stará literatura lékařská všech dob a všech národů. Snad se náhodou na něco ještě přijde.

Druhá zpráva o léčivém působení chorob pochází od učeného lékaře Věnceslava Trnky z Křovic, dle všeho Čecha, naposled professora anatomie, který pozoroval r. 1775 epidemii malarie ve Vídni, a zaznamenal případ rakoviny prsu u jisté nemocné, kterou radikálně vyléčila přidruživší se malarie (nákaza bahenní).

Asi před 20 lety německý lékař Fehleisen, opíraje se o pozorování na nemocných, ze kterých vysvítalo, že jisté druhy nádorů buďto se zmenšují nebo mizejí vlivem růže, odvážil se při těžkých, neoperovatelných případech rakoviny včkovati nemocným za účelem léčebným růži. Ukázalo se, že zhoubné nádory podaří se sice zdržeti na postupu — vlivem energického působení nákazy růže, ale z pochopitelných důvodů methoda se neujala a upadla v zapomenutí, neboť není sice nesnadno růži včkovati, ale nedovedeme ji zadržeti v mezích žádoucích. Až v posledních desítiletích methoda znova zkoušena, ovšem vědecky, jak později zvíme.

Od té doby nemáme o předmětu zpráv, až Bouchard, slavný lékař francouzský (1833—1899) upozornil na to, že hnilobné pochody v zažívacím ústrojí činí organismus přístupnějším k nežitům, a že jedna nákaza razí dráhu druhé.

Po Bouchardovi vyskytují se nové a nové zprávy o vzájemných vztazích chorob, zvláště rozkvět bakteriologie vynesl mnoho nových zkušeností o t. zv. antagonismu a associaci mikrobů. Tato znamená společnou práci dvou aneb více druhů mikrobů k udolání ústrojí živého, onen pak označuje zápas dvou druhů zárodků chorobotvorných proti sobě. Pro naši otázku je důležita hlavně nauka o antagonismu bakterií. Povšimneme si jí však jen potud, pokud lze čerpati z ní poučení o léčivých účincích choroby jedné na druhou.

Dříve ještě, než se k příkladům samým dostanu, rád bych akcentoval naprostou naši bezradnost, chceme-li zjevy ty vysvětliti. U dvou druhů bakterií, které se navzájem ničí, vysvětlíme si věc snadno, třebas domněnkou, že jeden druh vylučuje jed (takové jedovaté produkty bakterií jsou známy a zovou se toxiny), který zabíjí druhé nebo ve kterém nemohou se rozmnožovati, tak že je pak přirozená síla organismu snáze udolá, když mají proti sobě vedle krvinek také ještě nepřátelské šiky bakterií. (Prosím, aby si čtenář nepředstavoval ten boj jako zápas dvou armád, bojujících rukama. Jsou to jisté pochody biologické, dle všeho účinky jedů.) Ale u chorob, které nejsou infekční, nevíme si rady. Víme jen, že jedna choroba vylučuje druhou. A ani to není pravidlem všeobecně platným. Nutno ještě do předcházející věty vsunouti slůvko „někdy". Řekneme-li: Bylo mnohokráte pozorováno,

že choroba vzniklá má nejednou na jinou chorobu staršího dáta u téže osoby vliv léčivý nebo ji modifikuje (pozměňuje), nevíme, co si máme při tom mysliti, jaký to pochod, nemáme tušení.

Postihne-li nějaká choroba člověka před tím zdravého, bude v něm jinak probíhati, nežli v individuu, které již nějakou chorobou chronickou trpí. Tím si vysvětlíme, proč u některých osob choroba probíhá způsobem odchylným od typu té které choroby, a proč přicházejí případy chorob, kde nemůžeme s určitostí stanoviti diagnosu. Pomýšlíme na jednu určitou chorobu a máme před sebou třeba více chorob. Je-li chorob několik, dvě nebo tři, bude se našim očím, pátrajícím po příznacích chorob, jeviti výslednice chorobotvorných složek. Tu třeba si jen představiti známý obrazec z počátků fysiky, znázorňující, jak dvě síly, současně v různých směrech působící, pohnou hmotou ve směru, který není ani pokračováním směru síly prvé ani nejde ve směru síly druhé, nýbrž béře se směrem novým brzy k směru prvé, brzy ke směru druhé bližším, čím je ta neb ona síla mohutnější. Tento směr výslední zove se výslednice čili resultanta.

V souboru příznaků, které vyvozuje jedna i druhá nemoc, bude se jeviti něco zcela obdobného. Příznaky těžší, mohutnější nemoci budou převládati. Jsou-li obě choroby stejně vlivuplné, t. j. reaguje-li naše tělo na obě stejně bouřlivě, budeme viděti některé příznaky jedné, některé příznaky druhé choroby; jiné projevy nemoci mohou snad býti smyty neb utajeny neb ukryty. Příklad nám to objasní. Řekněme, že běží o dva jedy. Jeden působí rozšíření zorniček, druhý ztrátu citlivosti — oba pak mají jeden společný účinek, nebo jeden způsobuje zácpu, druhý průjem, nebo jeden vyvozuje dávení, druhý je tiší. Jak rozmanité budou to obrazy!

Přistoupí-li ještě třetí choroba, bude případ ještě složitější. Napřed, pouhou spekulací, udati nelze, jak bude kombinace těch chorob probíhati. A ještě působí jeden moment: individualita nemocného, nemluvě ani o idiosynkrasii, t. j. nesmírné choulostivosti některých osob k některým činitelům, a nemluvě ani o tak zvané intoleranci k jedům, záležející v tom, že někteří lidé nesnášejí ani v dávkách nejmenších některých jedů, které druzí rádi vyhledávají pro příjemné jich účinky (alkohol, tabák, koření).

Všechny bytosti živoucí bojují spolu o výživu, o půdu, o místo — zkrátka, o život. Vniknou-li takové živoucí útvary — řekněme třeba, bakterie — do těla lidského, v němž beztoho již milliony bakterií žijí (ač choroby nevyvozují), ku př. na kůži, v zažívacím ústrojí atd., nastane mezi útočníky a starými obyvateli a mezi útočníky a obranci organismu boj na život a na smrt, který má v zápětí potlačení jednoho z obou zápasníků naprosté neb obmezení jeho na jistá territoria, odkud ho vypuditi nelze.

Při tom a potom nastanou poměry velmi rozmanité, o nichž jsou vědomosti naše náramně neúplné. Ale není snad daleka doba, kdy budeme moci určitěji se vyjádřiti o těchto problemech a kdy budeme moci jasněji nazírati na faktum staré lékařské zkušenosti, že jedna choroba vylučuje druhou, neb ji po případě hojí. Je známo, že tuber-

kulosa plic a srdeční vada jen zřídka u jedné a téže osoby se objevují. V pařížské „Société médicale des hôpitaux“ znova potvrdili tento dávno známý antagonismus obou chorob Dantos a Barth, třebas jiní upozorňují, že jsou souchotináři, kteří trpí vadami chlopně dvojcípé. Naproti tomu je jisto, že choroby, které vedou ke zhoustnutí krve, způsobují vstřebání starých výpotků. Dále je nápadno, že osoby, které byly po léta churavy, přestávše těžkou chorobu, ku př. střevní tyf, těší se pak už po celý život kvetoucímu zdraví.

Proslulý německý badatel Loeffer upozornil na to, že v krajích, kde panuje zimnice, nevyskytuje se rakovina, a prohlásil, že by stálo za pokus vočkovati člověku stiženému rakovinou zárodky malarie, když tato je vyléčitelna, kdežto rakovina, když není již operovatelna, zhojiti se nedá.

Ale přesvědčil jsem se náhodou při četbě vlaské lékařské literatury, že tvrzení to není pravdivé, neboť italský lékař Dr. Serafino Romei, praktikovav nejdříve v kraji úplně zdravém, malarie prostém, neviděl ani jediný případ rakoviny (za 8 let), po té, přestěhovav se do kraje malarického asi stejně zalidněného, za stejné období pozoroval tam pět případů rakoviny (domácích). To dokazuje, jak třeba býti opatrným ve výrocích tak nebezpečných, jako jest Loefferův.

Proto bude opatrnější netvrditi více, nežli co můžeme dokázati. Spokojíme-li se se suchým uvedením případů, pochodíme nejlépe. Sestavím proto v řadu zajímavá ta fakta, jak je různí lékaři pozorovali, a nezamlčím nikde, vyskytly-li se případy opačného výsledku, které jsou s to náklonnost ku příliš horkokrevným závěrům schladiti.

Nápadně často pozorována léčivá moc růže. Proto počneme s touto chorobou.

Růže jakožto léčitelka boubele měchožilového.

Případ, který nyní uvedu — budiž odpuštěno, že uvádím jen samé případy; jest kapitola tato dosud tak málo propracována, že třeba se spokojiti s demonstrováním předmětu na případech — dokazuje, že růže léčí také jiné choroby, nikoli pouze zhoubné nádory.

Do příbuzenstva nádorů náležejí, protože neodborníku jako nádor se jeví a někdy i odborníku, pokud nevyšetřil obsah jeho, imponují jako novotvar, tak zvané boubele měchožilové. Jsou to vaky, naplněné čirou tekutinou, z jichž nitra do prostoru obráceni sedí cizopasníci, kteří na křtu zoologickém obdrželi jméno Taenia Echinococcus. Tito cizopasníci žijí v dospělém stavu (jako tasemnice) v tenkém střevě, jako vajíčko v zažívacím ústrojí psa neb člověka. Má-li se vajíčko vyvinouti v dospělého hlísta, musí se dostati z hostitele (člověka) zase do útrob psa, kde se vyvine v červa 4—6 mm. dlouhého, složeného z hlavičky a 3 článků. Boubele tohoto hlísta vyskytují se nejčastěji u lidí, kteří trpí, aby jim pes lízal tvář neb obličej. Se slinou zvířete (neb i při hlazení psa ze srsti zvířete rukou člověka) dostane se vajíčko do člověka, kde v zažívacím ústrojí strávením vaječného pouzdra uvolní

se zárodek se 4 ssacími deskami a 6 háčky. V tenkém střevě prožere se do nějaké žilky, ze které do větší žíly přichází a proudem žilné krve zaplaven bývá nejčastěji do jater, do kterých žilná krev zažívacího ústrojí přichází. Nebo přijde do plic, ledvin, sleziny a jinam, do mozku, kostí, do škáry, kde z něho vznikne boubel (akephalokysta), jednokomorá, opouzdřená dutina. Tu pak působí obtíže dle toho, na kterém místě se usadil, jak je veliký a jakým orgánům v úkonech jejich překáží. Odstraňuje se operativně nebo sám se provalí, zhnisá a tu dle toho, kde se vyvinul, příznaky vyvodí.

Tolik bylo nutno poznamenati, aby čtenář měl žádoucí průpravu, potřebnou k porozumění případu, který hodlám líčiti.

Ruský lékař Nikolukin popsal v časopise „Вѣстникъ офталмологиѣ“ r. 1901 zajímavý případ choroby u jisté ženy, která už asi rok trpěla onemocněním levého oka, při němž bulva vytlačena byla ke vnitřní straně důlku (očnice). Zrak byl tak seslaben na tom oku, že nemocná mohla počítati okem tím prsty na vzdálenost 5 metrů. Za bulvou byl nádor, vak, naplněný tekutinou, jaký nazýváme v lékařství boubel. Když byl nabodnut stříkačkou, vyšla tekutina čirá, z čehož lékař uzavíral, že běží o boubel měchožila. Určen den k operaci, ale právě, když měla operace býti provedena, vyskytla se u nemocné růže, s počátku na nose a horním pysku, odkud přešla na tvář, víčka a celou hlavu. Nemocná odjela jako rekonvalescentka na venek. Bylo to 1. května. Když se po 3 nedělích vrátila, byla levá bulva zase na svém normálním místě, ačkoli zrak vzal následkem odchlípnutí sítnice úplně za své. Nemocná vypravovala, že asi týden po návratu domů najednou počala zpod levého horního víčka vytékati tekutina, a den na to ukázala se tlustá bílá blána velikosti slepičího vejce, což byl boubel měchožilový. Pod horním víčkem nalezena na tom místě vtažená jizva.

Autor sám klade si otázku, jakou úlohu v tomto případu měla růže. To je těžko rozhodnouti. Je pravděpodobno, jak myslí lékař, jenž případ uveřejnil, že jed růže (t. j. jejími zárodky chorobotvornými vyvolaný) způsobil smrt měchožila, jehož blána ztratila pružnost a praskla.

Případ je jistě vzácný a stojí za zaznamenání.

Růže léčí zhoubné nádory.

Zjev ten byl pozorován vícekráte už v dobách starších, kdy ještě nebylo známo, jaký zárodek růži způsobuje. K účelům léčivým užil však tohoto fakta teprve americký lékař Dr. Coley. As deset let už zabývá se touto otázkou, i podařilo se mu methodou svojí zhojiti několik případů neoperovatelných nádorů.

Nejpoučnější je tento:

R. 1897 předvedl Coley v novoyorské chirurgické společnosti (New York Surgical Society) 42letou paní, která trpěla zhoubným nádorem (vřetenobuničným sarkomem) v podpaží. Léčení bylo započato koncem r. 1895 a skončeno v březnu 1896, protože nádor zmizel.

---

*) Tak zv. Streptococcus Fehleisenův.

Že běželo skutečně o takový zhoubný nádor, zjištěno drobnohledně. Práce badatele toho uveřejněna rok po vyhojení nemocné — do té doby nemoc se nevrátila.

Podobný případ zaznamenal chicagský lékař Dr. Edwin Kuh.

Italský professor Ronculi zkoušel toto léčení ve 3 případech, ale s naprostým neúspěchem.

Ježto však Coley o své methodě vyslovuje se velmi skromně, doporučuje ji jen pro případy neoperovatelné, stačí přece těch několik vyléčených případů k tomu, abychom se těšili na zprávy další, zvláště když neznáme léku, kterým by se dal zhoubný nádor vyléčiti, když jej již operovati nelze.

K přípravě látky léčivé Coleyovi slouží streptokokky růže, a Bacillus prodigiosus; kultury obou těchto mikroorganismů dávají léčivé serum.

Serotherapie rakoviny je už dnes objemná kapitola, do které tu nehodláme zabíhati, protože to je už pole poněkud jiné.

Následují případy, kde epilepsie byla léčena různými chorobami jinými.

Sněť slezinná léčí epilepsii.

Jistý epileptik, jenž trpěl dlouho již padoucnicí, která postihovala ho za 14 dnů jedním záchvatem, onemocněl náhle snětí slezinnou. To je choroba člověku a domácím zvířatům některým společná, kterou zaviňuje dávno zjištěný mikroorganismus Bacillus anthracis.

Choroba ta trvala u nemocného 6 neděl a po celou tu dobu neměl ani jediného záchvatu.

To vypadá, jakoby záchvaty křečí při padoucnici byly pro nemocného jakýmsi plýtváním sil či luxem, který si organismus nesmí dovoliti, když je mu bojovati proti nebezpečí ohrožujícímu život, kterýžto vyžaduje napjetí veškerých sil organismu a upotřebení veškerých prostředků obranných.

Případ tento pozoroval pařížský lékař Voisin, který tvrdí, že také nákaza tuberkulosou plic a difterií záchvaty epilepsie mírní a zabraňuje jim. Naproti tomu prý spála, spalničky a týfus epilepsii zhoršují (na jiném místě uvidíme, že někdy právě naopak spála a týfus působí léčivě na epilepsii), kdežto zánět plic může působiti příznivě i nepříznivě. Takové jsou aspoň zkušenosti Voisinovy, a dobře je o věcech těch vyslechnouti náhledy všech.

Růže léčí epilepsii.

To pozoroval týž Voisin u čtyř epileptiků, kteří onemocněli růží; záchvaty dostavovaly se u nich před onemocněním růží třikráte až čtyřikráte za měsíc. Pokud nemocní stonali růží, záchvaty nepřicházely, ale po přestálé chorobě opětně vystupovaly.

Jindy však jest epilepsie chorobou nově přistouplou vyléčena definitivně, jak nasvědčují případy, o nichž bude hned řeč, a které bych mohl rozmnožiti jedním případem z Čech, zaznamenaným kollegou českým, kdyby se takové podrobnosti v Čechách, kde jeden druhého

známe, mohly před širšími kruhy přetřásati; bylo by to as takovému pacientu velmi nepříjemné.

Zánět plic léčí epilepsii.

Slečně K. L. je nyní 38 let. Otec její zemřel v ústavu choromyslných a matka trpěla těžkými hysterickými záchvaty. Sourozenci jsou zdrávi. První záchvat padoucnice objevil se u nemocné, když jí bylo 16 roků. Záchvaty byly s počátku řídké, později stále častější, tak že ve věku 23—24 let mívala často za den až 15—20 záchvatů. Záchvaty ty, jichž byl lékař, jenž případ ten v odborném písemnictví zaznamenal, často svědkem očitým, byly pravé epileptické křeče s bezvědomím a bývaly tak těžké, že se nemocná po záchvatu často teprve 3.—4. den vzpamatovala a pokousaným jazykem sotva hnouti mohla. V polovici března r. 1887 právě po hrozném, velmi dlouho trvajícím záchvatu epileptickém dostala třesavku a upadla v těžký oboustranný kruposní zánět plic. Nemoc probíhala normálně, a nemocná pozdravila se z ní úplně. Od té doby uplynulo čtrnácte let, a nemocná neměla už ani jediný záchvat epileptický. Je veselá a těší se ze života; všecky tělesné výkony její jsou normální. Úřad svůj zastává dáma tato — jeť učitelkou v dívčí škole — vzorně, k úplné spokojenosti svých představených. Třeba připomenouti, že této nemocné lékař po leta všecky obvyklé léky předepsal, aniž ve stavu její choroby nastala hlubší změna neb obrat k lepšímu, až choroba sama ji vyléčila.

Případ tento pozoroval maďarský lékař Dr. M. Turnowsky.

Týž lékař viděl ještě dva podobné případy. V jednom z nich běželo dle zprávy jeho nedávno uveřejněné o paní nyní 34letou, ovdovělou. Rodiče její a sourozenci jsou zdrávi. Ve věku 8 let onemocněla posunčinou (tancem sv. Víta), jak udává, uleknuvši se maškar. Choroba ta byla u ní tak závažna, že nemohla ani bez cizí pomoci jísti a veřejné školy navštěvovati. V 17 letech posunčina pominula. V 18. roku života svého se vdala. Na konci těhotenství vystoupil u ní první epileptický záchvat. Od té doby mívala co měsíc 2—3 záchvaty, později 5 až 6 záchvatů. R. 1891 onemocněla pravostranným zánětem plic, z něhož se pozdravila. Od té doby až do dneška neměla ani jediného záchvatu padoucnice.

V druhém případu téhož lékaře ukázalo se, že také

spála léčí epilepsii.

Chlapec 12letý, jehož otec byl piják a zemřel na tuberkulosu plic, jehož matka však a sourozenci jsou zdrávi, trpěl již od druhého roku života svého častými velmi prudkými záchvaty epileptickými, jichž bývalo někdy až 10 i 15 za den. Následkem toho dítě v duševním vývoji se opozdilo, vydávalo jen několik neartikulovaných hlásek a nedbalo naprosto čistoty. V šesti letech onemocnělo spálou, a od té doby, ač už uplynulo 6 let, neměl chlapec ten ani jediného záchvatu. Chodí nyní do školy, mluví správně, vyvíjí se duševně, třebas pomalu, a jest úplně zdráv.

Těžká narkosa vyléčila starou choromyslnost.

50letá paní, která po některém stadiu melancholie upadla v pomatenost, význačnou naprostým zmatením myšlenek a která po dvě léta již žije v ústavu choromyslných, pohrouzena v naprostou pomatenost s mučivými hallucinacemi, utrpěla úraz, který činil nutnou operaci. Tato provedena v narkose, a vše hojilo se dobře. Když po 10 dnech opětně uspána za tím účelem, aby byly stehy odstraněny, přestala náhle dýchati. I srdce přestalo pracovati, a nastal stav, který v lékařství zoveme asfyxií, a která obecenstvu je nejznámější pode jménem „smrt zdánlivá". Po déle trvajícím úsilí — u nemocné bylo 2 hodiny umělé dýchání prováděno — přišla zase k sobě, ale nastaly prudké křeče, k jichž utišení bylo nemocné podkožně vstříknuto morfium. Na to usnula a spala patnácte hodin. Po procitnutí jeví se duševně zcela zdravou, má dobrou paměť, vzpomíná dokonale na vše, co dříve zažila, dobře se orientuje a činí dojem bytosti úplně duševně zdravé. Bohužel však stav ten nepotrval dlouho. Po 7 dnech nastala opět úzkostlivost a zmatenost a po 3 dnech upadla nemocná zase ve stav dřívější.

Badatelé, kteří případ tento r. 1901 zaznamenali (Naecke a Steinitz v časopise „Der Irrenfreund"), míní, že narkosa, zvláště asfyxie, především však prudké křeče, které později nastaly a dosti dlouho trvaly, vyvolaly tak mohutné změny v poměrech oběhu krevního v mozku, že byly na čas odstraněny jisté překážky, ba snad byly jisté chorobné produkty z mozku samotného vstřebány. Tomu nasvědčuje i ta okolnost, že, jakmile zase staré poměry oběhu krevního se vrátily, vyjasnění ducha zase ustoupilo nadobro.*)

* * *

Takových a podobných případů léčivého vlivu jedné choroby na druhou je zaznamenáno více. Bylo pozorováno v jednom případě, že těžká tuberkulosa spojivky vyléčena byla růží (německým lékařem Kuhntem u 9letého děvčete), že růže měla příznivý průběh na těžký tuberkulosní zánět středního ucha (v případu známého polského odborníka Dra Sędziaka), že za nejzuřivějších epidemií moru v Bombayi ušetřeny zůstaly všecky nevěstky, což vedlo na myšlenku, že snad příjice brání nákaze morové, a proto mnozí jali se té nákaze vydávati. (Haffkine píše o tom ve slavných „Annales de l' Institut Pasteur".)

Případ týfu, kterým byl vyléčen dlouhotrvající katar žaludeční, viděl Turnowski. Vícekráte pozorováno, že hnis kapavky vyhojil trachom (aegyptskou nemoc), což asi k pokusům povzbuzovati nebude, když je známo mnoho případů, kde hnis ten přenesený do oka zdravého ztrátu jeho zavinil.

*) Ralph A. Goodner viděl v americkém jednom ústavu choromyslných vyléčiti se po vypuklé epidemii týfu několik těžkých případů choromyslnosti. Byla to většinou melancholie.

Takových pozorování sebral pisatel této stati na sta, a není tu místa šíře se o otázce rozepisovati. Vybráno jen sem tam něco význačnějšího.

* * *

Dosud uváděl jsem pouze zkušenosti z lékařské prakse. Pouhá pozorování jsou to, nasvědčující, že jedna choroba vyléčila druhou. Jak se to děje, a proč se to děje, nemáme ani tušení. Lékaři, kteří dotyčné případy pozorovali, nedovedou nic o tom bližšího říci. Jenom domněnky možno vyslovovati, protože pokusy, které by více pověděti mohly, ovšem na člověku prováděti nelze, a k řešení problemu toho pokusy na zvířatech případ tento sotva se hodí.

Tím vítanější jsou nám případy, kde obdobné zjevy pozorovány v říši pokusu přístupnější, v říši bakterií. Zjištěno, že jedny bakterie hubí jiné, že zárodky, které jistou chorobu vyvolávají, jsou s to léčiti jinou, také zárodky vyvolanou neb udržovanou či podporovanou, nebo takovou, o jejíž podstatě a příčinách dosud ničeho nevíme. Pokusně prostudovány jsou hlavně bakteriotherapie a zymotherapie.

Vyšetřováním vředů bérce,*) známého to onemocnění starších žen i mužů, kteří mnoho stojí, vznikajícího na základě roztažených žil na dolních končetinách (na holeních a lýtkách) bylo zjištěno, že v nich vegetují rozmanité bakterie, jak chorobotvorné tak i neškodné. Třeba tyto mikroorganismy nejsou příčinou vředů, přece nejsou lhostejny, a možno míti za to, že postup vředu do plochy i do hloubky a trvání vředu vůbec s mikroorganismy těmito souvisí. Zhoršujíť průběh vředu a zaviňují rozmanité komplikace. Nelze na ně nijak působiti, neboť český bakteriolog Honl se přesvědčil, že i po potření vředu kyselinou karbolovou pod příškvarem, jenž tak vznikl, dále vegetovali. To přivedlo jmenovaného bakteriologa na myšlenku dávati na vředy, v nichž byly zjištěny kokky hroznovité (staphylokokky), ijedy (toxiny) z těchto kokků extrahované, na vředy s kokky řetízkovým toxiny z řetízkových kokků atd. Při tom bylo pozorováno, že nápadný vliv léčivý jevil se u vředů, v nichž vegetoval mikroorganismus zeleného hnisu (t. zv. bacillus pyocyaneus), dal-li se na ně extrakt z tohoto mikroorganismu. Tento jevil se léčivým i při vředech jiné choroboplodné zárodky chovajících. Z toho vysvítá, že látky obsažené v bacillech zeleného hnisu škodí bakteriím jiným**) a tak nepřímo prospívají čili léčí choroby udržované těmi bakteriemi. Takovýto způsob léčení zove se bakteriotherapie, a zkoušen i při jiných chorobách, o nichž tu se šířiti, vedlo by nás příliš daleko.

Z kůžičkovitých povlaků živého bacilla zeleného hnisu, vyrostlých na tekuté půdě výživné asi za 6 neděl, získán lék tím způsobem, že ke kultuře takové přidán draselnatý louh asi ve množství $1^1/_2\%$ a opatrnou

---

*) Vředy ty vyznačují se velikou tvrdošíjností. Těžko se hojí, zvláště když nemocní mnoho chodí nebo stojí, nebo svědící kůži si škrábou. Z malé oděrky vznikají vřídky, které se rozlízají dále.

**) To zjištěno i ve zkumavce, kde jed pyocyaneový hubil některé bakterie jiné.

sterilisací vyrobena tak tekutina skoro průhledná tmavozelená, mírně po lipovém květu páchnoucí, živých bacillů neobsahující.

Této tekutiny užíváno k léčení vředů bérce asi ve 100 případech tak, že na vředy přikládán dvakráte denně mull namočený v ní, při čemž nemocní leželi. Ve všech případech nastalo dokonalé zhojení.*)

Lék ten je tělu lidskému úplně neškodný. Nezpůsobuje ani bolesti ve vředu ani změn v okolní kůži ani jiné jakékoli změny v těle chorého. Neobsahujeť lék žádné živé bacilly zeleného hnisu.

Vředy již záhy počaly se čistiti, vyměšování, jež bývá obyčejně velmi hojné, ubývalo, vřed se čistí, kde bylo dno zelenošedé, špinavé, jeví se záhy červené svěží zrnění, jak je vídáme na čistých hojících se ranách, které se pokrývají od krajů čerstvou pokožkou a zhojí se. Tak podařilo se zhojiti vřed každý a sice dříve nežli jinými prostředky.

Toto léčení zkoušeli pak jiní lékaři čeští také při jiných hnisajících pochodech (hnisajících ranách, hnisavých zánětech a pod.) a pochlubili se dobrými výsledky. Dru Jesenskému v Praze osvědčilo se léčení to při hnisavém zánětu kosti čelistní, Dru Procházkovi v Táboře při zánětu kosti, při podebraném prstu, nežitech, ranách zhmožděných a znečistěných.

Při bakteriotherapii této nepůsobí nemoc léčivě proti nemoci, nýbrž produkt chorobotvorných mikroorganismů osvědčil se jako léčivý proti různým chorobám s hnisáním probíhajícím.

Podobný způsob léčení je t. zv. zymotherapie, t. j. léčení kvasnicemi. Kvasnice nejsou nic jiného nežli kultury mikroorganismu Saccharomyces cerevisiae. Léčení to bylo dříve běžné v kruzích obecných, zvláště mezi sladovníky, kteří mnoho s kvasnicemi se stýkají. Vyprávěl mi jistý syn sládkův, nyní doktor veškerého lékařství, že kvasnicemi hojili doma spáleniny a že se tak podařilo mnohdy rozsáhlé a závažné spáleniny zhojiti rychle a bez velkých jizev. Lid francouzský ode dávna užívá kvasnic vnitrně proti nežitům. Lékaři jali se pak podávati je po lžičkách vnitrně u nemocných, u nichž se takové nežity (boláky) často tvoří, zvláště na šíji a jinde. Již r. 1852 v anglickém časopise „Lancet“ vyskytuje se zpráva o tom. Na věc byla zapomenuto, až zase v posledních letech opět a opět kvasnice doporučují se vnitrně proti nežitům, tuberkulose a všelikým chorobám infekčním (nejnověji proti neštovicím), zevně proti bělotoku a zvláště proti kapavce, jejíž zárodky prý kvasinky ve kvasnicích obsažené potírají. To se však jinými zkušenostmi popírá. Za to jsou výsledky léčby neštovic kvasnicemi, jichž docílil ku př. Dr. Pieti v Nizze, veskrze uspokojivé. Puchýřky prý nehnisají, rychle zasychají, nezůstavují znetvořujících jizev a hnisání v podkožním vazivu se nepřidružuje.**)

* * *

*) Léčení to prováděl doc. Honl společně s doc. Bukovským na české klinice chorob kožních prof. Janovského.

**) Napsal jsem o léčbě s kvasnicemi populární stať do časopisu „Kvas“ (ročník 1900), v němž čtenář, jenž se o věc zajímá, nalezne bližší údaje.

Celkový dojem nepředpojatého pozorovatele těchto výzkumů, který dožil se již nejednou, že nová léčení prvními autoritami doporučovaná a vychvalovaná seschla se v krátce v nejbezvýznamnější brak, bude zníti zcela střízlivě v ten smysl, že se tu badatelům otvírají nové obzory ke zkoumání a hledání nových cest. Co vynese tu zkoumání positivního, nelze však ani přibližně stanoviti. Možná, že mnoho, možná, že málo, možná, že nic.

Ten závěr však z článku našeho čtenář si vybéře, že se vyskytují zcela střízlivě případy, kde růže vyléčila zhoubné nádory, boubele měchožilové, epilepsii, tuberkulosu, že zánět plic, týfus, spála, sněť slezinná léčí epilepsii, že narkosa (jindy týf) osvědčila se léčivou při zastaralých poruchách duševních a podobně, jak o tom byla řeč výše.

Snad blízká budoucnost vrhne na záhady ty více světla.

Každá věc má svou směšnou stránku. A nemá-li ji, lidé málo vážní na ni směšný rys připnou. To konečně neškodí, neboť zastanci myšlenky propracují pak paměť ještě svědomitěji. Neušlyť posměchu ani myšlenky nejlepší.

Také antagonismus chorob stal se předmětem břitkého žurnalistického vtipu.

„Jistý americký pozorovatel“ — už toto záhlaví vynutí znalci úsměv, neboť ti „jistí američtí pozorovatelé“ měli nás Evropany již nesčíslněkráte za blázny — pokládá za nepopíratelné faktum, které „vyplývá z mnohaletého pozorování“, že totiž člověk amputovaný nikdy nepodlehá tuberkulose.*) Z toho logicky vyvozuje, že k četným lékům doporučeným proti tuberkulose stačí připojiti — amputaci údu některého jako výborný prostředek ochranný. Tuto skvostnou perlu myšlenkovou přenechává lékařům zdarma.

Bohužel však není první, který vyslovil tento návrh.

V „Malade imaginaire“ praví Toinette Arganovi. „Tuhle ruku bych si dala hned uříznouti, kdybych byla vámi.“

„A proč?“

„Což pak nevidíte, že vám odnímá všechnu výživu a že nedovoluje oné straně z potravy těžiti?“

Na to se hodí pořekadlo, také francouzské, zhusta užívané.

„De sublime a ridicule il n' y a qu' un pas.“

Ano, od vznešeného ke směšnému je vskutku jen krůček.

Ale snad uchrání někoho posměch ten od zbrklosti.

*) Jak pak ti, kteří byli k vůli tuberkulose amputováni?

VLASTA EBENHOCHOVÁ:

Zapomenout.

Když ještě život před tebou se vlní,
svou duši nenech tonout ve vzpomínkách;
ať trny v nich či květy tobě zbyly —
v ně vnoříš-li se, zmizí tvoje síly!

Moc divná žije v květech vzpomínání,
v svět jiný vnáší, duši omamuje;
když skutečnost pak roušky snění snímá,
jak šedě kol a jaká všude zima!

Když duše zbloudí v trny vzpomínání,
vždy zpět se vrátí těžce ochořelá;
ze starých ran se znovu rozkrvácí
a z perutí zas sílu k letu ztrácí.

Vždy dopít ke dnu, co ti podává se,
a vyžít vše, vše tiše pochovati,
je moudrostí; v sled nad vším duhu sklenout —
vše odpustit — a na vše zapomenout!

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

Deset básní Paula Verlaina.

Překládá Fr. Sekanina.

- -

I.

Z KNIHY „ROMANCES SANS PAROLES“.

I.

V zurčení potůčků, jež ze skal prýští,
mním slyšet ozvuk dávných hlasů,
a v jejich zpěvném stříbrojasu
ubledlých lásek hrá růžové příští.

Tu duše i srdce mé v roztoužení
v jediné velké oko splývá,
v němž píseň zpívá zádumčivá —
ó, běda! píseň krátkých okamžení!

Ó, zemříti tak v tomto snivém zdání,
kdy mladá láska odcházívá,
houpavá, tichá, měkce snivá —
Ó, zemříti tak v tomto rozhoupání!

II.

De la douceur, de la douceur,
de la douceur...
(Neznámý.)

Je nutno, věřte mi, tak mnohé odpustiti,
toť pouze důvod nám ke štěstí opravdu zavdá —
a přec-li hořkost chvil nám někdy ztrpčí žití,
tu aspoň společně budem lkát, není-li pravda?

Kéž lze nám sloučiti v sesterských duších obou
nejasná přání svá s dětinsky snivým klidem,
daleko uprchnout před žen i mužů zlobou
a navždy zapomnět, co nás teď víže k lidem.

A být zas dětmi jen, tak dvěma dívenkami,
jež vzruší pouhé nic, krev úžasem jim zpění,
a jež jdou snivě mřít pod hájů habřinami,
aniž se dozví kdy, že došly odpuštění.

III.

Ó, těžce jsem měl duši pobouřenu
a pro ženu jen, pro jedinou ženu!

A bez útěchy šel jsem, bolest vleka,
ač moje srdce prchlo do daleka.

Ač srdce mé i duch můj usoužený
daleko utek' z dosahu té ženy.

Já bez útěchy šel jsem, bolest vleka,
ač moje srdce prchlo do daleka.

* * *

A srdce mé kdys trpkým citem zpito
tak duši dělo: „Věru, pravdou-li to,

je pravdou to, — a je to možno snad, —
že ve vyhnanství dlíme posavad?“

Má duše děla srdci: „Těžko říci,
když sama neznám kouzlo drásající,

proč tam jen stále mysl se nám vrací,
ač odešli jsme v exil s resignací?“

—

IV.

V bezmezno se řítí
obzor sněžných plání,
údolem i strání
sníh jak písek svítí.

Nebe bez lesku je,
v tvář si ocel věsíc,
řek' bys: pableskuje
zkomíravý měsíc.

Jako mračna šerá
potácí se stíny
blízké doubraviny
v mlhách podvečera.

Nebe bez lesku je,
v tvář si ocel věsíc,
řek' bys: pableskuje
zkomíravý měsíc.

Vráno v houfu dětí,
i ty vlku hladný,
co as přinese ti
dnešní vítr chladný?

V bezmezno se řítí
obzor sněžných plání,
údolem i strání
sníh jak písek svítí.

—

V.

Slavík, jenž s vysoké větve v říčce
se shlíží, myslí, že spadnul do vln.
Je na vršku dubu a stále má strach,
že se potopí . . .

(Cyrano de Bergerac.)

Stín stromů zakletý v zrcadlo říčky jasné
jak v opojení hasne,
zatím co ve vzduchu v skutečných větví taji
hrdličky naříkají.

Kolikrát, poutníče, ze bledých těchto lích
tvůj vlastní odraz na tě dých'
a co se nalkali už k výši azurové
tví potopení snové!

(Květen, červen 1872.)

II.

Z KNIHY „POÈMES SATURNIENS".

SENTIMENTÁLNÍ PROCHÁZKA.

Posledním paprskem již západ plál,
leknín se tiše vánkem kolébal;

Lekníny mezi růžemi jak v snách
svítily smutně na vodách.

Já bloudil sám, jen s tichým bolem svým
kol rybníků a mezi vrbovím,

Kde husté mlhy fantom měnivý
mi kreslily, já plakal do nivy

Svou beznaděj, kde čírků tisíce
se svolávaly, křídly bijíce —

Já sám tam bloudil s tichým bolem svým
kol rybníků a mezi vrbovím,

Až slední paprsk jako mrtvý sen
byl těžkou mlhou pod hlaď zatlačen,

Kde leknín mezi růžemi jak v snách
sentimentálně zmíral na vodách.

—

HODINA LÁSKY.

Měsíc plá rudě z mlžné výše;
v tančící mlze usíná
zrosená louka, sbor žab lká,
zeleným sítím vánek dýše.

Kalichy vodních květů v snách;
topoly svitem luny zpité
vrhají stíny neurčité;
světlušky bloudí v křovinách.

Sovy se budí; tiše s výše
perutí těžkou veslují;
tma kvačí z křů i ze slují.
Noc — Venuše sem kráčí tiše.

—

SERENÁDA.

Jako hlas mrtvého, který by zpíval
ze svojí krypty hloubi,
slyš, milá, tvrdých not falešný příval
v své stinné slétat loubí.

K mé sladké kytaře skloň ouško krásky
i duši snivou,
pro tebe složil jsem tu píseň lásky
krutou i lichotivou.

Chci zpívat o zraku, jak plane nad onyx
v bezmračném jasu,
o Léthé ňader tvých, jež zcela přikryl Styx
tvých černých vlasů.

Jako hlas mrtvého, který by zpíval
ze svojí krypty hloubi,
slyš, milá, tvrdých not falešný příval
v své stinné slétat loubí.

Pak, jak mi sluší se, i úběl údů tvých
chci sladce opěvati,
jichž záblesk bohatý mi v nocích bezesných
přichází smysly rváti.

A v posled chci ti pak o retech zpívat,
po kterých prahnu žízní
i o tvé slasti se na bol můj dívat,
— anděle můj! — má Trýzni!

Nuž, skloň k mé kytaře své ouško krásky
i duši snivou,
pro tebe složil jsem tu píseň lásky
krutou i lichotivou.

—

JIŘINA.

(UN DAHLIA *).)

Hetéro tvrdých ňader s pohledem tůní,
jenž zvolna otvírá se jak oko kraví,
tvé velké torso svítí jak mramor pravý.

Bohatý, tučný květe ztracených vůní,
tvá čistá krása svítí jak báně mešit,
v akkordech matných splývá, neschopna zhřešit.

Ty nepochopíš vášně, kterou se vzruší
i děvka poslední, jež seno suší,
a jako Idol trůníš, bezcitna k všemu.

— Tak jiřina se vznáší, královna květů,
svou hlavu bez vůně i beze vznětů
vzrušeně točíc k jasmínu všetečnému.

—

*) Květina nazvaná dle švédského botanika Dahla.

IL BACIO.

Polibku! Růže slezu v čarovném sadě Lásky!
Živoucí doprovode na klávesnici zoubků,
v němž Amor vyzpovídal své kruté vášně hloubku,
však hlasem Archanděla, tichounce, bez otázky.

Polibku, hudbo něžná! Polibku, božský svátku!
Nezměrná vášni krve, bez konce opojení!
Buď zdráv! Kdo nad Tvůj pohár se skloní v roztoužení,
oh! štěstím opije se, bez konce, bez počátku.

Jak rýnská vína sladká či jako hudba snivá
potěšíš, ukolébáš . . . a hoře rozplyne se
v špoulení růžných koutků, na nichž se dech Tvůj třese —
Nech někdo z největších, Will, Goethe, ódu Ti zpívá!

Já toho nedovedu, Paříže trouvér sešlý,
dětinských slok jen kytku já mohu Ti dát pouze:
Buď zdráv! Však za odměnu na ústech spočiň dlouze
té, kterou znal jsem kdysi — svůj šťastný smích jí sešli . . .

Rok na vsi.

ČERVEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

SVINSKÉ SPRÁVEC.

Na den sv. Aloisia.

Mrtvým, prázdným polednem sálá strašný jih. Všecko je na obtíž. Šaty i tělo i hlava. Kdo musí, jde jen lenivě; kdo pracuje, nestačí stírat pot; potem košile se lepí i tomu, kdo leží.

Líně vlekou se s lehkým svým vozíkem Kočárkovi oslíci. Dvě ovce, nerozlučné jejich průvodkyně, družně batolí se vedle nich.

„Prrr!“ zastavil Kočárek na rohu zahrady svoje spřežení. — — V bezpečném chládku vysokého platanu oddechli si osli, Kočárek na samečka odskočil si k Rybáři.

Šedivci zahloubali se v nejlhostejnější klid. Náruční, už starý, kosmatý osel, polozplesnivělý, zádumčivý jak čtrnáctidenní vdova, rozkročen jako vždy na všecky čtyry strany světa, hluboce klonil zemdlenou svou hlavu a jen ty uši uštipované mouchami nasvědčovaly tomu, že osel žije. Mnoho, mnoho let už prožil a mnoho pamatoval i nepamatoval. — — Sedlový, ještě mladý osel, statný a živý, pošilhával po svém pánu a tak zastříhal ušima, když velitele svého viděl mizet v šeru všem oslům na světě nepochopitelné místnosti.

V oslí stín si lehly i ovce.

Nemohlo být důstojnějšího a vhodnějšího pána těchto dvou oslů i s ovcemi, než byl Wenzl Kočárek. Nepohyblivou krví, líným tělem i marným hloubáním o věcech, které za hloubání ani nestojí, dobře se hodil k nevyrovnatelným těmto okrasám panské konírny. — Malý, už starý a zplesnivělý jak na jedlině lpící lyšejník, bezvousý a jednooký s šišatou lebkou, dělal dojem příšerný. Hluboké a hojné vrásky, zrovna tak bezúčelně obličejem jeho tažené, jak bezúčelné byly starosti, které vrásky do tváře té vryly, brázdily jak pomačkanou jeho tvář. Věčně špinavý, věčně neurovnaný tento obličej tkvěl v stálém zkřivení po-

šklebného úsměšku. Na pravé oko neviděl, levým šilhal, bosé jeho nohy jakoby se chtěly utrhnout a prchnout každá jinam. Nepohybovaly se jinak, než líným, stejnoměrným krokem oslím. Rovno chodily ty nohy jenom tenkrát, když ruce objímaly samečka. Tenkrát mohl i po provaze chodit a nebyl by spad'.

Zrovna tak divoký byl i jeho ústroj, pocházející z nesmírné minulosti. V létě nosil jen košili a povyhrnuté nohavice, v zimě přibyl ještě starý, zalátovaný zimník panského střihu. Na hlavě míval vždy tentýž tvrdý klobouk, jaký před třiceti lety znaly jen velkoměstské chodníky. Ze zaprášené hraběcí šatny vynesli jej jednou na korridor a poslali dosluhovat na Kočárkovu hlavu. Původně hnědá jeho barva nadobro zrezavěla, střecha byla prolámána a dodávala pánu svému lumpáckého vzezření. V prosáklém, mastnotou navlhlém, prachem zpola prožraném, potlučeninami a prolomeninami divně a jinak zkřiveném tomto klobouku dělal Kočárek dojem pobudy, povalujícího se už jen v kořalnách a obědvajícího jen za vraty.

Byl to hodný člověk a nebyl to hodný člověk. Byl lump a nebyl lump. Měl a nemá, nemá a sotva co už bude asi mít. Život tisíců sedláků, kteří přišli na buben.

Kunzův statek býval jeho kdysi. Ta šišatá jeho hlava bývala v Hvozdci za Brnem obložena i úřadem starosty. Uměl i německy a s jakousi deputací mluvil i s ministrem. Dobré jeho jméno stálo kdysi za celou obec Hvozdeckou (nebyl Habrůvčan) a majetek bratru za 30.000 zl.

A „všechno vzal čert" — všecko se rozprchlo — vypil svět. Pára nad vodou, dubnem ztrávený sníh. I ta chaloupka nad humny, z dědiny jak vyštvaná, i ta byla už prodlužena do posledního došku a patřila Kočárkovi jen proto, že žid na ni nemohl najít kupce. — —

Když Kočárek pozbyl pole i les, vinohrad i dům — hledal si práci v Silůvecké továrně. Tam přišel o zdravé své oko a zůstalo mu jen šilhavé. Ale to kalnou kořalkou přece nikdo neošidil.

Továrna padla, a Kočárek vstoupil na zámku do služeb oslích.

V létě jezdil se svými šedáky, svážel jetelinu, vozil písek, ze zahrad odvážel smetí. V zimě nechal osly v konírně a spravoval zas dobytek vepřový. „Svinské správec" říkala mu Habrůvka, a Kočárek jen pošilhával a usmíval se svinskému tomu vtipu, na který byl do jisté míry i hrd.

Děti měl tři. Syna oženil, dvě dcerky poslal do služby. Mladší už třikrát porodila v brněnském nalezinci. Porodila, pokojila a šla do služby zas. S nemluvnětem těšil se stařeček s babičkou. Živili je, opatrovali je a když vnouče umřelo (až dosud umřelo každé), zaplatili i pohřeb a u hrobu srdečně nad ním oba plakali, když pan rechtor zazpíval: „Pojď do ráje, neviňátko!" — — —

Píval Kočárek víno — až do Rakous si pro ně zajížděl.

Píval pivo, dokud byl „mohutné".

V Brně jiného neznal než to, co teče „z prazdroje".

Teď už pil jen ráno za pět, večer za pět, někdy i za tři mezi dnem. Pivo už mu ani tak nechutnalo jak ta za pět s úzkým hrdýlkem.

Starý osel zahlédl, že Kočárek vrací se z hospody.

Bez pobídnutí, pán ještě ani k vozu nedošel — spřežení s ovcemi pod vozem dalo se v krok.

KOLEM SV. JANA KŘTITELE.

ZRÁNÍ.

Na sv. Jana otvírá se létu brána.

První plody zrají, v plání slunce zlatě hoří les. Země jako krví zbrocená rozlévá se v máku těžký nach, růžemi voní zahrádky, nějak lehce dýchá les. Ryvízové keře jsou obsypány plodem, zapalují se už i třešně, plny jsou ploty malin, horkem vyprahlá ústa osvěžují děti chladivou krví jahod. Na sv. Jana jahody do džbána. Co jich bylo, co jich bylo! — Velebů Frantík celé dny na křivých svých nožkách šmoulal se lesy a když vycházel z bučin, plné hrnce „truskavců" odnášel do zámku, k Frau Ebr, na faru i do školy, snad jen jahodami byl živ, od pondělka do neděle měl červení jejich stále umazanou tvář. Až do Dubňan je táta jeho nosil i do Brna, a do chaloupky zakutálel se zas jednou nějaký ten groš. — Hříby ještě tak, hříby kdyby chtěly růst! Půl Habrůvky by se jimi sytilo den co den a jak loni i před loni na vozech by je odváželi do Brna. Nejen Velebům, celé chudé Habrůvce pomohl by zas na čas Bůh. Ale není jich — nekvete ještě zem. — —

„Tak pořádné dýšč — hneď be bele ven. A potem se neptajó, jak be chudýmu lidu belo zas dobře. — Šak só temu dva roke, jen z Habrůvke prodalo se hřibků za dvě sta renskéch. V Lóčkách bel jeden lifrant a ten v košách na dvóch vozech deň jak deň jich vozel na štácí. Všecko do Vídňa. Já s dětima tenkrát po lesách nasbíral přes padesát renskéch!" vzpomínal starý Veleba, nejproslulejší „hubař" z Habrůvky. „Hale dokaváď eščе v lese néni bílo, dokáď zem néni ‚poplesnivělá' — néni hřibků, néni naděje."

A příroda nepomýšlela na hojivý déšť. Lidé a zvířata horkem se vláčeli jak opilí. Nikde vláhy, nikde chládku, země pukala jak roztrhaná kůra v tisícero ran, zvadle k zemi chýlily se rostlinky, při životě udržované jen rosou milosrdné noci. Od úsvitu rána až do chvíle stmívání v úpalu slunce v polích pilně pracoval lid, žita šedla, lánem se vlnila údolí i svahy, zrnka botnala v živný chléb. Na sv. Víta, půl zrnka žita. — — Sedláci už objednávají kosy až odkudsi z Karpat a jak děti s radostí si ukazují navzájem své nástroje, kde vyryto měli své jméno i číslo domu. Radní Chalupa, sotva mu Ráček kosu dodal, hned si ji také nasadil a na jetelině v humnech vyzkoušel lehký její říz. Sekla „véborně". Tak velkou radost měl z té kosy, že s ní i k Maxlovi přišel se „pochlubit" a s kosou pak na louce v chladivé trávě „přespal" celou noc.

Tak se chystala Habrůvka k největší slavnosti léta. Už byly tu, před vraty, stodolou bujné chvíle žní. Spravovaly se vozy, v kopcích pro mandelňáky vyrovnávaly se úvozy, do mlýnů zaváželo se poslední zrno, a jen hojnost, hojnost chleba a buchet rač, Pane Bože, seslat na zem, tělo už rádo se vykoupe v znoji vysilujících žní!

DOUBRAVA.

Krásna je doubrava v červnové chvíli. Zeleň, v jedno slita v neproniknutelnou zeď houštiny, hustými korunami ochlazuje dole na zemi v rozkošné přítmí stelouci se stín. Chodí člověk líbeznými těmi allejemi lesních průchodů jak parkem ohromným, zlato kape na temnou zem, všude cítit mdlobnou vůni nádherné střemdavy.

Životem jen jen se mihotá bezpočetným tvorstvem navštívená seč. V stinném krytu bezpečně si v loži hoví hmyzem obletovaná zvěř. Bujné traviny v mocných proudech stékají po stráních, v rojích celými mraky víří, se nadnáší a zas k zemi se níží vzduchem kolotající hmyz. V zmatku vysokých trav ojediněle tu zvedá nádhernou svou korunu lilie královská, svítí komonice, fialové orchideje jak svíčky rovné kolíbají se ve stínu, krásně malovaný kosatec nizounko, nizounko, jako hvězdička žlutá, rozložená na tři strany, přisedá k zemi. A konvalí, konvalí je cítit ve všech lesa prostranstvích. Všechno kvete, a všude vůně, barva, plápol, jas a hravý rozmar v bujnosti své překypující flory.

„Kuku! Kuku! Akaku — kuku! — —“ z blízka a do daleka, jako za devaterou zdí v ozvěnách i bez ozvěn rozléhá se volání žežulky. Dlouho ji slyšet — nemá konce její volání.

Ptactvo zvolna umlká. Jen do sv. Víta zpívá slavík, po sv. Janě i černohlávek oněmí, neslyšet už ani pěnic — jen žluva svým flétnovým hlasem občas zahvizdne do lesního ticha. Není už kdy na písničky máje. I v jejich lásce dospívá květ mládí a rychle dorůstá v plod. Tam odtud, z hnízd, vystrkuje zobáčky se žlutými, nenasytnými koutky, není času k zpěvům, není času k milostným hrám, a jen tu a tam v broukání divokých holubů a zádumčivý vrkot hrdliček ozve se ještě někde povržený sameček. Ale i ten po sv. Janě umlká, a v mrtvém klidu znojného léta smutní až osmutní celý les.

Dlouho ránem po zelené říši svého revíru bloudí pan fořt. Ani domů se mu nechce ze vší té vůně a mazlivé vláhy chladem prosycených zákoutí. Už k osmé hodině ranní usýchá rosa po zemi, k odpočinku zve měkký mech.

Ach, krásná je červnová chvíle uprostřed doubravy, kdy jaro ještě neskonalo a léto už se plní tajemnou předtuchou v plod se nalívající přírody.

KÓPAČKA.

U rybníčku, uprostřed návsi válí se po trávníku několik chlapců.

Už je jim protivno líné to horko.

Vstal Prudků Josef s očima jak veverka, protáhnul se, odepjal kšandy a pravil: „Aló, chlapci, skópéme se!“

„Ja! A přinde pan hučitel a skópe ti, jak skópal nás.“

„Nebuj se, nepřinde. Vebírá včelám med. Lež si, dež se bojíš. Já se skópu.“

Kabát, kalhoty a košile ležely už v hromádce složeny na břehu — Josef jak žába roztažený jen hlavu vystrkoval z Habrůvské louže. Převalil se několikrát ve zvířecím kalisku.

„Chlapci, ach — debeste věděli, jak je to dobrý!“ uplyvuje se a hlavu drže na stranu, liboval si Habrůvské lázně.

Než minulo pět minut, pralo se v rybníčku chlapců už asi pět. Přiběhli i ze záhumení, a rybníček za chvilku už ani nestačil. Mlelo se to a chumlalo tam a pralo jak stádo hus. Voda vlažná, teplounká jak louh jen se po kůži mazlila, rozehrané vlnky příjemně polehtávaly tělo tu bílé, tu do hněda zpražené až černé jak cikánská pleť. Nedbali kalu, nedbali bahna ani studu a byli by se tak máchali jak salamandři až do večera. Malí, větší mleli se jak červi v tmavém tom kalisku, kde chasa v podvečer brodívala koně. Vysoko stříkala voda, ruce se křižovaly v zápasech, tu to střiklo, tam to plesklo, smích dusil se v křiku, v křiku umlkal šplícháním udolaného pláč. Voda šuměla a pěnila se jak v kotli.

Stéskalů Cyrill usmyslil si pojednou přebarvit se na Indiána. Uklidil se na mělčinu a pomazal se černým bahnem celý od hlavy, že pak místečka na něm nezůstalo lidského. I do vlasů se mu dostaly žvance ztuhlého bláta, vlasy slepily se mu v podařené dva růžky nad čelem, které si ještě prstem zakroužil a vzpříčil v trkáč kozílka. Veselý Cyrillek stál tu jak malý ďábel. Vlastní máma by ho nebyla poznala. — — Cyrilla následovaly ještě dvě jiné opičky a za těmi i ostatní. Ruce jen klouzaly po tělech naháčů a druh druha poškrabával na zádech, aby illuse mouřenína byla dokonalá. Krk, uši, zadnice — všechno musilo být vylepeno a pěkně spraveno. Divoce vyzíraly v děsné té černotě rohovky očí a bíle se cenící zuby. — — —

Pojednou všecky ruce zmrtvěly — napřed hlasitě, pak šeptem a zas s ustrašeným křikem prolítlo kaliskem v tu chvíli strašné slovo: hučitel! Rybníček stichnul jak před bouří. Všemi směry stříhaly ustrašené zraky. Valem stydla v černých jejich tělech bojácná krev bělochů, a než by dvě napočítal, jak do vrabců když střelí z brokovnice, bláto jen cákalo s chlapců, jak v divokém úprku skákali, škrábali se a lezli jeden přes druhého a všichni na břeh ku svým hadříkům. Na to nebyli připraveni. Ani si nepamatovali, kde kdo co má, rvali se o své bundičky, kalhotky a košile, kdo našel co, nečekal, a s garderobou v náručí tryskem po návsí dolů, po návsí vzhůru — na všechny strany rozlítlo se černé to plemeno, a jen bílé šlapky v běhu prozrazovaly, že přece jenom bylo z Habrůvky. — — Dobře tomu, komu se podařilo uchytit hromádku svých hábů a vlítnout někde v mezírku mezi domy, za roh, do vrat, nebo za Chalupovu sýpku, kde se teprv mohl obléci. Ostatní naháčci i bez garderoby, tak jak byli, nazí a pomazaní prolítli dědinou jak ulicí hanby.

Cyrillek jak byl, čerta půl a půl habrůvského občana vrazil vraty přímo do náručí mámě, vyhánějící ze dvora housata. Zhrozila se matička černého svého netvora a tak „nad jedním nezdařencem“ sepjala ruce. „Třííí, to sem se dolekala! Jak čert přiletěl, hósata tam jedno, tam druhý, poshledat sem hjich nemuhla. To belo strašný!“

Krčovýmu bělohřívkovi spadl do rybníčka kabát. Eh, co kabát! — Nebylo kdy na lovení plandičky. Jak vítr letěl na druhý konec dědiny a v bezpečném ústraní židovy zdi teprv vykukoval k rybníčku, kdy že

se tam objeví rechtorův obrýlený zrak. Skoro celou dědinu tak proběhl bělohřívek s kalhotami a košilkou v náručí a u žida se teprv oblékal. Čepici ztratil cestou.

Očadlíků Josifek, potřebující vždy pomoci ráno než se do svých hábů obléknul a na večer z nich stáhnul, jakživ se tak rychle a sám neoblekl, jak za kovářovou dílnou v mezírce. Ladík zahradníků pod mostkem kalhoty na ruby obul a nic nedbal, jaké to bylo, takové to bylo — jen když se dostal zpod mostku přes zeď, a do zahrady ten tam.

V rybníčku našel pan rechtor už jen dva přestrašené chudáčky, schovávající se v kalisku jak Adámci. Rozšklebená tvář nad vodou hlasitě řvala o učitelovo milosrdenství. Třesouce se strachy a chladem po dlouhé koupeli, oblékali na sebe kalhotky a pro strach strkali pravou nohu do levé, levou do pravé zas nohavice. Oblékali kabát a pro slzy neviděli do přehrnutých rukávů. Vytřepat je napřed museli a teprv natáhli rukáv aspoň jeden. Sám pan rechtor jim pomáhal a teprv ustrojeni táhli se za ním do školy. Tam jak špiclové udávali, kdo všechno byl s nimi v rybníčku.

Cyrillka zatím drhla mamička v kádi dešťovky, a třeba pravdě zjednat průchodu, drhla pořádně. Cyrillek pak už nebyl ani černý ani bílý, ale do červena sedřený jak uvařený rak. Pro jeho hábky u rybníčka došla sama.

Hůř bylo s bělohřívkem. Seděl na bobku a se slzami v modrých očích čekal, až pan učitel odejde, aby sběhnout si mohl pro svou bundičku a čepici. Teprv po chvíli odhodlal se vylézt ze své skrýše a opatrně jak kuna kradl se k rybníčku. Učitel už odešel, ale — vidí, vidí — stařenka stojí na břehu, v jedné ruce čepici, v druhé ruce prut a poznává i na rybnice něco, co ještě také patřilo bělohřívkovi.

„Zpropadené kluku! Kde máš kabát?“

Ah kabát! Kabát — říkala té plandičce napité vodou, prosáklé bahnem a houpající se jak hadr uprostřed rybníčku na rozhoupaných ještě vlnkách kolébajícího se rybníčku. Nebylo jiné rady, nebylo — bělohřívek musil znovu s umazanou košilí dolů. Dva, tři červené pruhy naskočily na počernělé pleti mouřenínských jeho stehýnek. V slzách lovil plandičku a když ji vylovil, naskočily mu nové dva pruhy, tentokrát po zádech. — — — —

To bylo odpoledne. Za chvíli byl zas rybníček tichý a klidný, a v jeho hladině jak v zrcadle zčistilo se překrásné nebe.

K večeru, když rechtor vyšel do polí, měl rybníček své obojživelníky zas. Zas jiné, ale i některé z těch, kdo odpoledne zachránili čest své zdivočilé kůže.

Těžký zápas. To jakoby zajíčkům přikazoval, aby nekousali osení, špačkům, aby neobletovali hrozny, kočkám, aby vrabce nechali s pokojem.

Zlatá svobodo mládí!

STRÝČEK ŠVÁSTA.

Žár plane k umdlení, horko div nedusí.

Než by se strýček Švásta pekli na slunci a hmoždili v polích s motykou, raději sedí u Maxla s motykou mezi nohama a „trunčí“. —

Kdysi sedávali tak v tento čas v chladném sklípku, dokud tam bylo, co bývalo. Ale zpráchnivěly soudky, zpustl vinohrad. Nerodilo se. Teď za vděk musil brát, co místo vína mu namíchal žid.

Seděl a tak tichoučko, čisto tu bylo kolem něho. Hliněná podlaha byla posypána žlutým pískem habrůvského slínu, stoly do běla vydrhnuty křesťanskou děvečkou chlubně vydávaly svědectví o židovské čistotě. Žár hrdla lichotivě hasila ze sklepa čerstvě donešená kořalka. Strýček Švásta tak si zamiloval krčmy skrytý klín, že tu seděl už od poledne a beze slova, zadumán klopil za skleničkou skleničku.

Svůj Weltblatt četl žid, v tichu cvakaly švarcwaldky, do skla vrážely bzučící mouchy.

Na sklenici piva od ledu zastavil se pan rechtor.

Strýček jakoby se byli ze sna probudili. Sbírali rychle rozum a rovnali si řeč. Dlouho pomlaskoval jazykem, než ze sebe vypravil: „Dobrý vodpoledně, pane hučitel!"

Nebyl by pan rechtor vstoupil do hospody, kdyby byl věděl, že tam nachmeleného najde strýčka Švástu. Strýček měli rechtora rádi, a když už strýček Švásta měli někoho rádi, jistě to v tomto krásném stavu dokazovali „pusinkou". — — Pan rechtor sedl proto opatrně tak, aby strýček k němu nemohl.

Za chvilku byli strýček s rechtorem v hovoru.

„Pane hučitel — nic za to —" uťal strýček cosi rukou ve vzduchu — „To reglamací véborně napsali — Eh co ministr! Ten be takový reglamací nezbablal. Moc dobře to belo. — — Šak já se hjim vodměním. Tu-ze dobře! — —"

Strýček ztěžka si oddechnul a dopil.

„Já se hjim vodměním — já su huznalé — já hjim dneska ešče pošlu králíka."

Poslední slovo strýček vykřikli a prstem šťouchnuli do vzduchu. Ale hned na to sklesli do sebe jak bez síly a zahleděli se k hlínovité podlaze, kde na ukápnuté kořalce páslo se hejno much.

„Nalite mně ešče!" vztáhl strýček ruku k židovi, který se ani neohlíď'. Byl by rád s rechtorem nerušeně pohovořil o politice a pro strýčka Švástu nemohl.

„Nenaliju. Máte dost."

„A mně že be's, žide, nenalil?"

„Co bych nalíval? Máte už dost. Přinde vaša žena a nadá mně."

Strýček se dožrali a vstali.

„Ha te jeden Mojžišu! — Nadá! Nadá! Ha já ti nenadám, dež mně nenaliješ? Vod mý ženy slovo platí a vode mně ne, te vobludo škaredá, židovská?"

Žid byl opravdu škaredý. Na kratičkých nohách viselo veliké břicho, tvořic s širokou hrudí jeden beztvárný špalek. Na krátkém, býčím krku seděla hranatá hlava s tváří neholenou, vlasy štětinatými a vousy jak beraní černá vlna.

„Tak te mně nenaliješ, povídáš? Di do Jerusalema a nestraš! Seš škaredé jak medvěd. Chlupaté seš jak kozel."

„Já vím, že su škaredé, nač mně to potřebujete povídat?" se zlostnou lhostejností rovnal žid ohmatané sklenky.

„Do Jerusalema, do Jerusalema di! V Habrůvce nemáš co dělat, dež nechceš nalívat! Mě má každé rád, hale tebe nikdo. Tade panu hučitelovi králíka dám a tobě nic — nic — — hani za tú psinu ti nic nedám — —" ukázal na sklínku — „protože nás votravuješ — celó Habrůvku chceš připravit do hrobu. Tade pan rechtor to vijó, von nám to říká. Déte si pozor — říká — před židem — celó dědinu vám přivede na nic. Na nic, povídal, na nic — náš milé pan hučitel — a má recht. Recht má — — Na nic, na nic nás přivedeš — — pan hučitel — — zlaté só člověk — — —"

Než se rechtor nadál, vřítili se mu strýček do náručí a za ucho mu vtisknuli strašnou svoji pusinku. — — —

V tom vstoupila do krčmy mocná, silná Švástova žena.

Vstoupila, a ty zdi nebyly tak bílé, jako zbělela ona. Jak plachetkou by ji byl přehodil. V příšerné té zsinalosti beze slova, bez řeči brala se k muži. Nemluvila, neláteřila — — — tiše jak Fatum přistoupila k strýčkovi, ruku mu položila na rameno a než se ohlédnul, už chytila strýčka v půli a beze slova nesla ho jak andělíčka dveřmi, přes lávku, přes silnici domů. Třepotal nohama i rukama jak povětrňák.

Tetička donesli strýčka až pod kůlnu a tam s ním jak se snopem hodili na rozloženou slámu.

„Lež! —" to bylo jediné její slovo.

A strýček ležel slovem tím jak přibitý — a leže i usnul.

K večeru dokonce jel i na jetelinu.

ČERNÉ CHVÍLE.

V sousedství hnojiště, na malém dvorku za hranicí nakupeného dříví a harampádí sedí na převrácené kadečce Rybář Cyril s hlavou v dlaních, jakoby hleděl do země. Ale nehledí, jen pláče a pláče pláčem srdečným.

Celý svůj minulý život vidí před sebou v tom pavučinami zataženém koutku svého dvorku. S putnou na zádech v povidlí vydělával denní svůj groš, s putnou rostl a rostl, až ji odhodil a koupil si majetek a pole. Svoje bydlo měl, sedlákem byl, pachtýřem, kupcem i hospodským zároveň, rozpínal se, mohutněl jak dub, pod rukou mu květlo, co zasel za jara svých let. A pak ten pád. — Jak hmyz stále přelézaly mu mozkem ty starosti, černá budoucnost jak strašidlo drze mu nahlížela v odvrácenou tvář.

„Vrbčena! Eh — co Vrbčena! Mizerné, ženské tvor!" — Přesytil se jí, zprotivěla se mu, už jen zřídka k ní zapadnul, jak k Maxlovi když zabloudí ztýraný, aby v léku náruživosti upil, co jej kde bolí — v zvířecí rozkoši na chvíli aspoň vždy zapomněl na strašné svoje trampoty. Ale Vrbčena v tu dobu, kdy Rybář plakal, i jemu dávala pokoj a věnovala se jen a jen tajemství terciařských pobožností.

Ne o Vrbčenu — o život šlo tentokráte Rybářovi.

Plánů a nápadů „véborněch“ dost a dost, ale k čemu všecky byly, „dež peníze só všecko!“ — — I bez peněz by to šlo — ale kdo mu uvěří teď, když o ztracený úvěr tolikrát už rozbily se nejkrásnější jeho podniky! Ať zaklepal tu, zaklepal tam — za krejcar zboží mu nikdo nesvěřil. Chtěl skoupit panské ovoce; jinému počkali, od něho chtěli na dlaň. Sládek při zmínce o úvěru jenom si hvízdal — „špiritus“ musil kupovat po litrech, aby nebyl bez kořalky a obchod neváz', pro dělníky ani těch nejpotřebnějších peněz nesebral, a na polích zůstalo neobděláno, co nestihly a stihnout ani nemohly zpanštělé už jeho dcery s dvěma přece ještě věrnými mu dělnicemi. Travou zarůstaly zemáky i řepa, neshrabaná jetelina dosud ležela na polích, ječmeny suchem zasýchaly, v Silůvce koupené třešně pokradli lidé na stromech, neúroda hrozila, a co zbude, aby nechal na poli, protože z dělnic už žádná k němu nepůjde. Pro krádež musil kterousi žalovat. Obilí mu odnášely v kapsách i v pytlu, palachovými rourkami mu z bečičky vypíjely alašku. — „A pořád mně to belo divný, že se z tý troške, co sem hjim dal, muhle tak vožrat!“ — Ale žalované poštvaly nežalované, a Habrůvka byla hore.

Dokud Rybář vedl kramářský obchod sám, vyplácel dělnicím mzdu zbožím. Žena na účet své práce brala mouku i chleba, petrolej, ocet i sůl, kávu i nití, muž na účet ženiných mozolů pil u něho své samečky, děti na účet její braly písanky, tužky a péra — od krejcaru do zlatky brala mzdu u Rybáře rodina celá.

Krám od Anežčina provdání měl Krištof zeť.

Rybář, pomáhaje sobě, pomoci hleděl i zeti, zeť, pomáhaje sobě, pomoci zas hleděl Rybářovi. Přijímal od dělnic švabachem popsané cedulky, aby si u Krištofa vybrat mohly zboží místo mzdy. Nějaký čas dalo se to ještě jak's tak's fackovat. „Šak me se srovnáme!“ říkal Rybář. Ale tu najednou po udané krádeži zle zabouřila celá pracující Habrůvka. Mačka křičela, že v Krištofově mouce namíchán je „gyps“ — Pegáčova Pepka vodnatý petrolej vylila mu pod nohy, Pazderková Anežce hodila ztuchlou kávu na hlavu, že se rozkutálela, jak „vincetle“, a jiná vrátila zvlhlou sůl a styřelé niti.

Úvěru už neposkytly ani ty pracující ruce.

Zle bylo s Rybářem. Bída jak povodeň tlačila se k němu kdejakou skulinou.

Krištof vyhodil ještě poslední zbytek svých peněz, aby zachránil sebe i tchána a — jakoby naplil. Co to bylo, pět mizerných stovek! Děr tolik — — nevěděli, kterou z nich ucpat dřív.

Chtěl si Rybář pomoci zas „muzikou“ — — a starosta jej ani do domu nepustil.

Před velebníčkem na kolenou klečel, aby se přimluvil, nebo sám mu pomohl penězi. Ale kdež! Velebníček sám byl rád, když do prvního vyšel s krejcarem; i kdyby byl chtěl pomoci — neměl sám. — — —

Rybář byl hotov a tentokrát — jak v Habrůvce říkali — nadobro „kaput“.

Dlouho v těsném koutku dvora škytal tichý jeho pláč.

ROJ.

Po tři dny už vysedává stařeček Tvrďoch před svým včelínem. Čeká na roj. Cikánky — tam ty v červeném úlu, třetím od pravého rohu nahoře — ty to jsou, co stařečka cikání už druhý rok. — Loni se vyrojily z Kmotřenek. Usadil je tenkrát v krásném, novém, červeně natřeném, začátky pěkně vystrojeném úlu, i medu jim dal, melissou úl jim navoněl, na večer je i pokrmil, a podívejme se — na druhý den —

„Stařečku, stařečku, včely se rojijó!" přiběhlo vnouče a rukama rozhodilo tak, jakoby naznačit chtělo, že se děje něco strašného.

Stařeček rázem měl svých dobrých padesát s krku; podřepoval, podřepoval, ale běžel jako hoch a když doběhl — — „Podivéme se!" včerejší roj vytáhl zas. „E ve mrške! Co pak se vám tam nelíbí? Tož hjináč na vás! Podíváme me se na to, bode-li se vám hól líbit nebo ne!"

Sebral včely s nízké jabloně, přidal ještě i plodu plást a hrk s nima — jedním trhnutím větve vsypal je zas, odkud před čtvrt hodinou vyletěly — — „Včil se huž snad husadíte!" oddechl si stařeček a utřel s čela pot. — —

No, neposeděly. Na druhý den vytáhly zas — ani plod jich nezdržel.

„E ve sakulentský cigánke — pořád bodete cigánit?!" dohřáli se už stařeček a bez milosti uřízli halouzku i s rojem a vsypali je do úlu zas. Na druhý den pršelo, na třetí zas — roj se usadil. Ale cikánky už zůstaly cikánkami, jinak jim už neříkal, a každému, kdo přišel k němu včely si prohlížet, prstem ukázal na ně a vypravoval, co měly s ním „za šmédy".

A na jaře, když je přehlížel, tak nad nimi sprásknul ruce. Medu nic, včeliček — spočítat je mohl a plodu ani buničku. No nic. Jednoho červíčka kdyby byl našel! Zadrbali se stařeček za uchem, ale nebrblali už na včelky. „Tak, tak — maminka vám humřela — No, nevadí. Dež humřela, humřela, jaká pomoc, dáme teda hjinó — pěknó, mladó."

Vzal z plemenáčku králku, mladou a krásnou, svižnou jak hádě a přidal do klícky něco mladušek. Až mu srdce nad ní usedalo — jak byla krásná, kaštanově zahnědlá, do černa tmavá — a s několika plásty medu dal Cikánkám novou matičku. Za tři dny se mu zdálo, že se už spřátelily.

Pustil králku — ale pro pána — co to? Na druhý den klícka prázdna a králka nebožka ležela ve sklípku. „Jak to tak — co — co — jak tomu — to nemůže bét — — Přeci — — Deť to nedělám po první — —" kroutil stařeček hlavou, kroutil a než jí přestal kroutit, ofoukly jej aprilové větry a položily stařečka na čtrnáct dní na lůžko.

Vstal teprv, když začaly už třešně kvést.

První, kam zamířil, byla cesta k Cikánkám. Že je rozhází, rozmete — — „Co s nima? Po čem nic, preč s tém!"

Otevře úl a „podívéme se!" — Plodu dost, červa dost. Viděl stařeček, že královnu měly a dobrou, ale zrovna tak cikánskou, jak byly samy. Šidila! Málem by byli stařeček přišli o jednu rodinu. Tak

stařečka napálit! S radostí přidal jim ještě medu a už se o ně nestaral. „Mladé mají, ať se starají samy!“ — — —

A hle! Cikánky od jara sebraly se tak, že se i rojit chtějí. Česno stále oblehnuté spoustou cikánských černušek, po úlu se táhnou mrakem, pod letákem visí jich jak za dvě beranice a na okénku včela po včelce šlape — místa nemají — jen rojit a jen rojit. Dvakrát už vytáhly, ale vždycky se zas vrátily — stařečka jen poplašily, na schovávanou si s ním hrály. Cikánky! Stařeček ani se tak dvakrát nedivili — „to huž je taková krýv — cigánská — pořóchlá“. — — Ale dnes, dnes — včera trochu sprchlo — dnes jistě, jistě vytáhnou. Už od devíti hodin pozoroval mezi nimi podivný ruch.

Bylo tak k polednímu, když černý žvanec, zavěšený pod česnem, úprkem zmizel v úlu a ostatní rozlezlé táhly se za ním.

„Aha, šly si pro forotu na cestu!“

Než se stařeček přichystal, táhlo vojsko ven. Jaké to byly spousty „much“! U velikém mračnu kroužil roj nad hlavou a točil se výš a stále výš vzdušným svým košem. Kdo se tak podíval proti nebi, viděl samé černé hvězdičky — taková to byla chumtanice vířících tělíček. Stařeček postáli a s potěšením hleděli na krásný ten zmatek tisíců a tisíců včel. Jen se mihaly, jak se točily, křižovaly, hučely a kroužily v plném lesku sluníčka.

Ale ta výška točícího se roje už se zdála být stařečkovi nedobrým znamením. „Že mně zas neco vyvedó! A huž! Mrche, mrchovitý! Haž do vršku si mosijó sednót! Dole nemáte místa? To bode pěkná práca! Mosím hjich schladit.“ — Vzal dřevěnou stříkačku a pokropil je jemně se strany, jakoby rosil déšť. Ale nebyly by Cikánky cikánkami. Jen je ještě podráždil. Opravdu si zamanuly a že jinde shromáždit se nemíní, než na samém vršíčku hrušky.

Stařeček mrzutě zamlaskal jazykem. To nebylo příjemné, to nebylo pěkné. To mu už nemohly ani nic horšího udělat. No — sám to nespraví! Postříknul je ještě a zavolal mladého hospodáře.

Ve velkém, černém, jak srdce visícím hroznu ohýbaly tenkou větev v oblouku k zemi.

Zul zeť boty, vylezl na hruš, pokropil věchtem včely a zahradnickými nůžkami přestřihnul větev. Silnou měl ruku a tak tak že jich udržel. Roj, vážící dobrých sedm liber, snesl bez pohromy dolů.

„Podé mně hjich, podé! Pánbičku nebeské — to je hjich!“

S úsměvem převzali stařeček z rukou hospodáře krásný roj, přenesli k připravenému úlu a — hrk — už byly tam. Jak brablenci lezly zbylé za ostatními, když jádro bylo uvnitř. Mrakem obletovaly dcerky Cikánek stařečka, ale aniž mu ublížily, i ty našly svou cestu za ostatními a česnem stáhnuly se do vnitř.

Znaly svého hospodáře.

Ve chvíli včeličky už litaly na pastvu.

Stařeček jim říkal „Komediantky“ — protože tolik komedie mu nenadělaly ani jedny ze všech dvaceti.

Večer si stařeček přidali o skleničku habrůvského víc. To když dostali roj, vždycky měli svátek. — O „rodinu“ bylo víc. — —

NOC.

Nad Chřiběcí hrbatinou vlnou se táhnoucí od proudů Svratky daleko až za lesy Buchlovské k Moravě — tiše se nese svatojanská, šeptavá noc.

Mrtvým zdá se nebe jak zlatými hřebíky pobité a jak práškem proniklé mléčnou cestou andělů.

V jakém ohromném rozmachu letí, letí každé z těch bezpočetných, ohromných těles nekonečným všehomíru prostranstvím!

Ničeho netuší ta k zemi se krčící Habrůvka o hvězdném tom reji nad sebou. Unavena životem dne oddychuje v zdravých snech. Jak stulena odpočívá v stádu svých oveček a v záři měsíce svítí jak sníh malé její domečky poskládané v lůně nízkých hor.

Všecko spí.

Jen švarcvaldky odměřeně cvakají, zavrní v plenkách se kutící nemluvně, slabě ptáče pinkne ze spaní.

Jemné páry jak pralehounké, řídké pápeří přenášejí se nad temnými nivami, vzduch provanut vůní sena, doušky mateří — silou svou až mámí. Ostře v ticho chřástal vrzá v lucerce, po penězích volá lakotná, ale hlasem krásná, krásná křepelka.

Náhle nad hlavou šumem zavanuly perutě soví — za lupem škrábe se v trní jež. Kdesi s Baby stejnoměrně sviští vzdálený hvizd kosy. To při měsíčku někdo klátí křehké stonky jetelin.

A v dálce krajů Ždánických dohasíná plamen svatojanské hranice.

Velebné ticho plavné noci netroufá si rušit ani roh hlásného, nezaštěkne nikde ani psík, tichý, klidný, sladký noci šum neruší už nic.

Oh, krásná, krásná jsi, noci svatojanská, nad zdravou, silnou naší krajinou!

NOVÝ ŘÁD.

Habrůvská Lady patroness našla konečně nový řád. Byl ochoten použít nejen ústavu, ale jako každá pořádná firma byl s to dodat i řádnou literní učitelku ze svého středu, vyzbrojenou a vyšňořenou nejkrásnějšími známkami zákonem předepsaného vysvědčení.

Přijela už i vrchní nového řádu ještě s jednou společnicí a hned zas odjela. Vezl ji zas Prokop v landauru, ale tentokrát s přísnými rozkazy, aby se neopovážil svézt někoho „na slepo", nebo dokonce do landauru naložit zas něco, co landauru tak strašně ublížilo v očích všeho lidu. — — —

Habrůvce nový řád se nelíbil.

„Žádný sestřičke nebodó a nemůžó hani bét tak hodný a tak s lidima za dobře, jako bele te dřívěéší. To bele z Boha duše. Tyhle, co sem majó přihjít, só pré vo moc přísněéší; nesmijó nikam na besedo, mosijó pré se víc modlit a s lidima, co přindó do kláštera, taky nic. To huž pré to majó tak v těch svéch zákonech," na můstku vykládala obrovská nůše trávy nůši ještě obrovštější.

„A šak — mně se hani te hjejich šate nelíbijó. Viděla ste tetka? Majó ten kabát takové jakési hnědé a huňaté a v pasu majó bílé provaz a na hlavách veliké, šedé šlajer. Jak strašidla vepadajó v tem šlajeru.

A že pré se hjim huž nesmí říkat hani ‚sestřičko‘, hale ‚velebná paní‘, nebo ‚velebná matko‘. — No!“ pohodila sebou nůše druhá, a obě ty beztvárné obludy valily se jak oživené boudy dál za kostel.

Klášter z venku i uvnitř pilně se opravoval. S umazanými zástěrami zedníci olízali kdejakou zeď, klempíř soukal se po střeše s pokrývačem, mistr Pěnička jen měřil, línoval a měřil zas, jen aby lavice byly „podlivá zákona“, a knír tak se mu v rozčilení vrtěl jak vousy vírníka.

Obecní úřad už od podzimku chystající se k pořízení řádného chodníku směrem ke kostelu, tak se najednou „rozkéval“, že už i kámen dal navézt. — — Byla to zásluha samé paní vrchní, která v díře vyhlodané vodou div se nepřerazila v půli.

„No, máte to pěkné tady! A u kostela k tomu! To do něho po provaze chodíte?“

Filipek zrudnul jak ponížený školáček.

„Haňbó sem se hani vohlídnót nemuhl na ten nepěkné koncert,“ vzdechl si před shromážděným výborem a s celou svou úřadní mocí dokročil na to, že chodník musí být opraven, „než přindó nový panenke“. —

Za týden „panenke“ byly už tu a chodník vydlážděn — tancovat po něm mohly od kláštera až k stolu Božímu.

MSTA.

K žitnisku za Kuchyňkovou chalupou sbíhají se lidé z Habrůvky.

Brázdami koumavě prolízá pan fořt a má s sebou hajného a psy.

Na silnici dětí přibývá, trousí se i dorostlí.

Druhý ptal se třetího a první vypravoval.

Asi ke třetí hodině odpoledne zaslechli kopači na židově brambořišti dvě střelné rány za sebou. Hned na to lidé viděli letět šílenými skoky přes Košár tři kusy vysoké. Běžely od Křovanských lích. Bleskem přehnali se dva statní jeleni přes Padělky na Díle, ohromným skokem přemetli úzkou silnici a přes louky zmizeli v houštinách lesů Habrůvských.

Kus třetí stále zůstával pozadu, až na konec zmizel ve vysoké už rži.

Byl raněn a zalehnul.

Habrůvka byla na nohou.

Vysoká jí byla vzácností a k Habrůvce zabloudila jen náhodou z císařských lesů Hodonských.

Psi nehledali dlouho.

Barvou zbrocená stébla žit uvedla je brzy k smrtelnému loži paroháče.

Byl to krásný desaterák s velikými, široce jak větve rozraženými parohy vyrůstajícími na ušlechtilém temenu hlavy.

Radost měli Habrůvka i fořt, žalostí div neplakal Kaňa, pachtýř Křovanského revíru. Vztekle od hranic přihlížel, jak hajný s dělníky paroháče vlekli z žitniska až k silnici a na vůz jím smýkli, čekající už pod kopečkem. Za svého života poprvé si střelil sekaným olovem na zvěř tak vzácnou, a cizímu teď padla v plen. Hranici mu přerazí a ustele si, kam ani psa vyštvat nesmí! — — Nevrátí mu hrabě jelena, nevrátí a — ví také proč. Dva jezevčíky už mu Kaňa na hranicích odstřelil

i zvěř mu tam odstřeloval, jak je rok dlouhý, a nebylo jednoho honu v Habrůvce, aby jeho najatci jak hyeny neobcházeli kolem revíru a nestříleli to, co přes hranice uteklo.

Slabounkou naději přece však měl.

„Pan hrabě šak je gavalír a nebode žrát zvěř vod sóseda zaběhló!“

Ale byla to jen malá, pramalinká jiskřička; nedovedla rozehnat tmy jeho zoufalství. — — —

Paroháče složili před zámek na žlutý písek a zástup lidu postavil se kol.

Desateráka přišla ze zdvořilosti obdivovat i Frau Ebr se slečnou Luizou, přiťapkal i velebníček — z dědiny sběhlo se sem kdejaké děťátko. Plen zvážen a ofotografován i s psy dychtivělí zajícími barvu, dosud se prýštící z otevřených ran.

Nuž — nevrátil hrabě jelena.

Pomstil se na sousedovi za jezevčíky, ale pomstil se opravdu jak „gavalír“.

Zvíře rozčtvrtili, podělen byl fořt, kus dostal velebníček, kus i pan rechtor, kýtu darem poslali i na faru Křovanskou, jejíž kuchyně zaváněla Kaňovi zrovna do dvora a do couvertu přidal hrabě i dvě desítky pro Křovanské chudé. — — —

Byl už večer, když Kaňa odcházel z habrůvské hospody. Černá tma válela se habrůvským údolím, čerň tměla se i v duši Kaňově.

„Vode dneška nepropustím jedneho zajíca, a běda psovi, keré se při hranicách vokáže. Sklidím jé, debe tisíc renskéch stál — nebožtík je na místě! — —“

Ještě večer doběhl známý pytlák Křovanský a střelec „vehlášené“ do zámku. Prý jelena střelil on a tak — „debe mu pan hrabě věnoval nejaký to střelný“.

Se zlatkou odcházel.

Parohy rozpínají se teď jak haluze nad vchodem do myslivny.

KOLÁŘ ŠIMEK.

Šimkovi vedlo se zas dobře. U Katze vysedal den jak den, do radnice si zašel na sklínku ve svátek i v neděli. „Vydržovaly“ jej tentokrát zas hrabice.

„Nikdo v celým vůkolí hrabicu nesvede tak, jako náš Šimek. Ze široka, daleka chodí lidi do Habrůvke pro Šimkovy hrabice, a to se ešče nestalo, habe je někdo zhaněl. Každá lehká jak pírko, v ruce hani cétit ju néni, jakobe ze sláme bela, luftem hvízdá a nic člověka nesedře. Dobré je Šimek řemesník, hale — jen dež chce.“

A to právě bylo, že poslední měsíc se mu chtělo.

Práce rostla, objednávky se množily, Šimkovi sypaly se „renščáky“.

Ale Dóbek, který si před týdnem objednal také novou hrabici, poznamenal k Mikulicově řeči, že se „včil hakorat Šimkovi začíná zas nechcet“. — —

A Dóbek se hrabice opravdu nedočkal. Jen po špacírech Šimek chodil a na hrabice už ani nevzpomněl.

Takových ohromných lidí, jako je kolář Šimek, je už asi málo. Granátníkem býval, první na křídle vždycky stál. Když k někomu dveřmi vcházel, ohnout se musil do půl a plna ho byla pak světnice. Ve všední den měl dlouhou koženou zástěru jedním cípem zastrčenou za pás, v zimě do kostela chodil v starém vojenském plášti, který mu už sloužil nejméně dvacet let. — Jak ve snách chodil — ledva krok minul krok. Posunoval se ku předu jak ohromná, těžce vztyčená kláda. Okrouhlé okuláry v tváři zarostlé šedými klucky vousů dodávaly tváří jeho vzezření psí.

Velebníček ho neměl rád. Říkával o něm, že je socialista, a to slovo bylo snad nejhorší, jakého mohl o člověku užít.

A Šimek zatím, třeba strašný na pohled, k cizímu hříchu přišel tentokrát jako beránek. O jarmarku v Borové dostal od kohosi několik starých čísel dělnických novin. Doma si je přečetl, a zalíbily se mu. A že se mu tak líbily, přečetl je hlasitě i svým besedníkům. Zákazníci vždycky u něho měli salón.

Jediným tím okamžikem byl světový názor Šimkův hotov.

„Já decke říkám — svět nestojí za zdechlýho psa. Všecko je pokažený. Řemesla haji rolnictvo a každé si naříká: nádeník, sedlák, vobchodník a jen peníze platí a práca nic. — —“

Kdykoliv přišla řeč na práci — Šimek řádil jak v revoluci kat. Zatracoval, bil, věšel židy, hrabata, barony ze země vyháněl, ministry zavíral, jenerály střílel, rozděloval majetek, poděloval „chudé lid“, a když to všecko postřílel, rozvěšel — snědl šest na tvrdo uvařených vajec na vidličkovou snídani a jen za 40 krejcarů kořalky vypil na jedno posezení.

To všecko — ty proslavené hrabice.

Samot chorobné květy.

Drama o třech jednáních. Napsal Karel Rožek.

(Dokončení.)

JEDNÁNÍ TŘETÍ.

(Týž pokoj jako v prvém a druhém jednání. K večeru téhož dne.)

Výstup 1.

Svatuška a Horáčková.

Svatuška (sedí u stolu a rovná z uvadlých květin kytici. Jest bledá, a v celém vzezření jeví se hluboký výraz resignace.)

Horáčková (zalévá květiny.)

(Pausa.)

Horáčková. Svatuško?!

Svatuška (položí rozdělanou kytici a zpola se obrátí.)

Horáčková (jde k ní). Hněváš se na Václava. Viď?

Svatuška (zakroutí odmítavě hlavou.)

Horáčková. Ublížil ti, velice ti ublížil, ale odpusť mu... Dal se uchvátiti vášní, jaké jsem za všechna ta léta u něho nikdy nezpozorovala. Zajisté nebyl nikdy tak mocně pohnut, tak otřesen a zvrácen až do hlubin duše jako dnes. Nikdy tolik netrpěl, nikdy nebyl tak snížen a pohaněn — ano, Svatuško, pohaněn jako dnes.

Svatuška. Vždyť jsem ho nepohaněla. Čím? Či tím, že jsem nechtěla býti milenkou muže, který v mém srdci vyplňuje místo otcovské. Což je to, pro Bůh, možno, anebo jsem já vinna, že tam byl postaven?

Horáčková. Ale ty nejsi jeho dcera!

Svatuška. Jsem. Krví ne, ale duší jí jsem, a duše silněj mluví nežli krev. Jsem jeho dcera — jsem, matičko moje zlatá, jste také žena, musíte mne pochopiti.

Horáčková. Chápu tě, dítě, chápu, a nedivím se, žes tak jednala. Ale Václav tě nepochopil, on nevěděl, v čem záleželo zneuctění, o kterém jsi před ním mluvila. Jsem přesvědčena, že by jinak byl tak nejednal. Proč jsi mu to neřekla? Proč?

Svatuška. Nedošlo k tomu. A nejjasněji jsem teprve vše pochopila, když odešel.

Horáčková. A odpustíš mu jeho počínání?

Svatuška. Ale, maminko — — což mohu býti k němu někdy v tom poměru, abych mu odpouštěla? Kdyby mne smetl hluboko dolů, do nevědomosti, do osamění, bral by mi jenom, co mi dal. Vždyť jsem jeho dílem se vším, co mám a vím, vždyť vyrostla jsem z jeho obětí. A to — ten hněv — ta příkrost — — jednal tak v rozčilení — vím. Bolelo mne to, ale hněvat — ne — nehněvala jsem se...

Horáčková (měkce). Jak jsi dobrá, jak jsi hodná, Svatuško.

Svatuška (tulí se k ní). Ne tak jako vy, matičko. Vy jste mnohem dokonalejší a krásnější! Řekněte, která matka by v podobném případě jednala jako vy? — Jiná by mne v návalu hněvu vyhnala, vyčítala by mi — proklínala mne — — —

Horáčková (zakrývá jí ústa). Ale, Svatuško, co to jen mluvíš?

Svatuška. Ach, pociťuji potřebu se vymluviti, říci vše, co leželo jako kamení v mé duši. Vždyť nemohu se vám jinak odvděčiti za vaši lásku než slovy. Ó, jak jste šlechetná, neskonale šlechetná, že jste mne nezapudila!

Horáčková. Tedy chceš, abych vysvětlila Václavovi?

Svatuška (líbá jí ruce). Ó, pak, pak byste mohla rozhodovati o mém životě, jak bych byla vděčna! — Kde však jest Václav? Ani v poledne jsem ho neviděla. Což se ještě nevrátil?

Horáčková. Byl doma. Ale zase odešel do lesa. To víš, že tam je druhý jeho domov a že les pochopí nejlépe jeho zármutek. Tam vždy se utíkal, byl-li smuten.

Svatuška. Ano, příroda ho pochopí, ale nepromluví k němu; bude mlčeti, když on bude nejvíce na mne žalovati. (Vroucně.) Ó, matičko, jakou jsem připravila jemu a vám bolest! — On mi toho nikdy nezapomene! Do smrti na mne bude vzpomínati, a vzpomínka ta bude trpká a hrozná ... Ó, bože, že jsem kdy k vám, do vašeho domu přišla ...!

Horáčková. Ale, dítě, dítě, co to jen pořád mluvíš?

Svatuška. Za mnou chodí neštěstí, a neštěstím jste pohrávali jako ohněm. Čím dál, tím více chápu své a vaše postavení... a zdá se mi... (Sevře si rukama čelo, jakoby zapuzovala nějakou myšlenku.) Ach! Jak je mi úzko! — Jak to bolí a pálí ... (Vstane a objímá Horáčkovou.) Babičko! Matičko, povězte mi, povězte své „malé kučerce", co má dělati, jak má jednati? Nevěříte, jak mne to trápí, že musila jsem jemu, svému největšímu dobrodinci, tak strašnou ránu zasaditi. O, povězte, jednám-li dobře, anebo jsem-li tak bídná, že nízkosti svých činů nechápu.

Horáčková (sahá jí na čelo). Utiš se, dítě ... Čelo ti hoří ... nebolí tě hlava? Pálíš celým tělem ...

Svatuška (ukazuje na čelo). Tady to nebolí, ale zde, v srdci ... Ó, bože, matičko, povězte, co mám činiti?

Horáčková. Buď jen klidna ... Zůstaneš zde u nás, nebo se provdáš, a bude vše jako dřív ...

Svatuška (rozechvěně). Ó, nebude, nikdy nebude tak teplo, tak milo jako dřív! Vždyť Václav nebude moci na mne pohleděti než s výčitkou, a i když odpustí, bude v pohledu jeho vždy smutek a bolest. Jak bych při tom mohla býti klidna?! A zůstati zde, u vás ... (Kroutí odmítavě hlavou) ne, ne, to nemohu ... Jak bych mohla se dívati na chléb, který mi podáte, když bych věděla, že jsou na něm vaše a jeho slzy... A provdati se?... Za Bureše?... Jak mohlo by býti takové manželství šťastné, když bych věděla, že téže chvíle, když užívám radosti, pláče kdesi ten, jemuž radosti tyto hlavně děkuji...? (Sahá si prudce na čelo, jakoby chtěla zahnati nějakou myšlenku.) Nemohu žíti s vámi, a nemohu žíti v lásce s Burešem ... (Pomlčka ... Náhle prudce obejme

Horáčkovou a políbí ji.) Matičko, odpustíte mi, když tady nebudu? Matičko, budete se za mne modliti, když tady nebudu? Matičko, umírní se jeho bolest, když tady nebudu . . .?

Horáčková (leká se její řeči). Pro boha, Svatuško . . . co to jen mluvíš? — Nerozumím ti! . . . (Sahá jí na čelo.) Čelo máš horké. Jsi nemocna! Dostáváš horečku, mluvíš z horečky! Pojď, ulehni . . .

Svatuška. Nic mi není, matičko! — (Zachvěje se.) Už jsem zase klidná, už jsem zase rozumná . . . Jsem zdráva, a nic mi neschází!

Horáčková. Pamatuj na to, že je nad námi Bůh, a toho nechme jednati. Však on sám nejlépe rozhodne.

Svatuška. Ach, ano, Bůh. (Vzdychne.) Ach, Bůh!

Horáčková. Jsi taková jako on. Ve všem. I tvoje nervy jsou jeho nervy. Vždyť se nic nestalo a nestane. Proč tolik rozechvění? Vše se zase urovná — jen až on se uklidní, až pochopí, co se odehrává v duši tvé, v té duši hluboké, jemné a čisté, kterou sám vychoval, pak bude zase vše v pořádku. Čas zhojí každou bolest, čas jest nejlepším lékařem. Dnes trpíme, a myslíme, že ani nepřežijeme svá utrpení, a zítra, zítra si již jen povzdechneme, a než mine rok, bude naše největší utrpení krásnou vzpomínkou, která, když se z duše naší vynoří, přinese nám zároveň se smutkem i blaho z pomyšlení, že jsme to vše již překonali.

Svatuška. Ó, ne . . . tak snadno čas neléčí. Snad bude vzpomínka ta jen zvolna otravovati, ale konečně otráví přece. Ach, mně je tak úzko, tak nevýslovně úzko! Něčeho se bojím . . . (klesá na židli) ale čeho . . .? Bůh milý ví, jak to vše skončí. (Vstoupí Bureš.)

Výstup 2.

Předešlí, Bureš.

Bureš. Václav nikde. Od rána chci s ním promluviti, a on jakoby se mi vyhýbal. Byl snad přece doma od té chvíle, co ráno odešel na procházku?

Horáčková. Byl, sotva že jste odešli s panem učitelem. Pak k polednímu byl zase doma. Od té doby je někde venku. Nedivte se mu, že je dnes poněkud divný.

Bureš. Proto chci s ním rozhodně promluviti, aby se učinil všemu tomu konec. Nemohu se chladně dívati, věda, že mnou, mým příchodem zavítal sem takový smutek. A což ty, Svatuško? Bylas vždy veselá, a dnes? Nepozbývej mysli!

Horáčková (jakoby pro sebe. Odchází.) Laciné fráze.

Bureš (hladí vlas Svatuščin). To vše je pro mne, k vůli mně. Nemyslil jsem nikdy, že by Václav takového chování byl schopen. Nemyslil jsem, že získav tebe, pozbudu svého přítele.

Svatuška (trpce). Mluvíš dvojatě.

Bureš. Prosím tě, Svatuško, nebuď ke mně nespravedlivá! Což myslíš, že je mi to lhostejné, když vidím, jak se mne vzdaluješ? — Svatuško, odpusť mi, jestli jsem ti ráno ublížil. Vždyť tě stejně, ba ještě více miluji než dříve, obdivuji se ti. Nikdy neotevřelas mi tak

svou duši jako dnes. Nemohu tě ztratiti, nemohu, a kdybych tě měl svým vlastním životem vyvážiti, učiním to.

Svatuška (dosud ještě trpce). A přece byl bys vyjednával s Václavem. Myslíš, že by byl na nějaké vyjednávání přistoupil? Ne, na to je příliš hrdý. A myslíš, že bych já se byla podvolila tomu, co byste vyjednali? Ne, jsem také příliš hrdá k tomu. Ale měls býti u mne v tu chvíli, když zde byl Václav.

Bureš. Tedy mne již nemiluješ? Opovrhuješ mnou?

Svatuška. To jsem neřekla.

Bureš. Tedy mohu ještě doufati? (Vrhá se jí k nohám a objímá ji v pasu.) Ó, miluji tě, miluji tě...! A budeme šťastní, až Václav povolí. Budeme šťastní!

Svatuška (překonána láskou, sevře jeho hlavu do svého náručí a líbá ho do vlasů.) Láďo! Ó, Láďo, béřeš mi život svou láskou. (Chce vstáti.)

Bureš (zdržuje ji). Zůstaň ještě! Jak nádherná to chvíle! (Vybaví svou hlavu z jejího objetí a položí ji lichotně na prsa Svatuščina.) Nejkrásnější je láska ve své bolesti! Nikdy dosud nezažil jsem tolik blaha jako v této chvíli bolesti a smutku. Takto, na tvém klíně, chtěl bych umříti, a přísahal bych, že moje smrt byla nejnádhernějším okamžikem v mém životě. Svatuško! My se nesmíme rozejíti! My musíme žíti spolu.

Svatuška (s hlubokým smutkem). A přece se rozejdeme. Nemohouc býti jeho ženou, nemohu býti ani tvou.

Bureš (měkce). A proč?

Svatuška. Na to se již neptej. Znáš-li mou duši dokonale, pak pochopíš, proč nemohu. Za bolest svého dobrodince nemohu si koupiti štěstí. Ach, ani netušíš, jakou jsme mu zasadili ránu. Kdybych přes jeho zmařenou touhu stala se tvou ženou, bála bych se o něho. Jest to takový člověk, ne z tohoto života a ne pro tento život. Ach, ty nevíš, ty nevíš, jaký je...

Bureš. Ale čím byl by můj život bez tebe? Což myslíš, že Václav je takový, že by potřeboval hrobů dvou srdcí ku svému klidu? Ne, Svatuško, láska oslepí všechny tvé vzpomínky, celou tvou minulost, že nebudeš ani míti proč vzpomínati. Láskou překonáme všechnu trpkost minulosti, láskou se opíjeme, že nebudem viděti, trpí-li někdo vedle nás tím, že my se milujeme.

Svatuška (vášnivě ho obejme, políbí rychle ve rty a vstane). Ne, ne. Dnes bych tomu snad uvěřila, ale zítra bych se sama sobě zhnusila. Miluji tě, ale nevěřím tomu.

Bureš. Nuže? A co tvůj budoucí život?

Svatuška (hledí do prázdna). Budoucí život? Nebude žádný, nebude budoucích dní...

Bureš. Nechápu, co mluvíš. Nerozumím ti! Snad bys...?

Svatuška (vlídně a měkce). Už odejdi... prosím tě, už odejdi... Ó, bože... pozbývám sil...

Bureš (učiní k ní krok). Stalo se ti něco?

Svatuška (vztahuje proti němu ruce, aby se jí nemohl přiblížiti. Měkce a skoro s pláčem.) Prosím tě, už odejdi... V tvé přítomnosti... ne... už odejdi!... Na vždy...

Bureš (béře klobouk. Smutně.) Odejdu. Ale vrátím se ještě, a pak odejdeš se mnou. Musíš být mou! (Podává jí ruku a chce ji políbiti, ale ona odepře.) S bohem!

Svatuška. S bohem! S bohem! (Dívá se za odcházejícím. Když Bureš dojde až ku dveřím, vzepře se v ní veškera vášeň, skočí za ním a zavěsí se mu kol krku.) Ne! Ne! Ještě neodcházej ... (Líbá ho.) Naposledy, naposledy.

Bureš (svírá ji ve svém objetí). Miláčku! Můj miláčku!

Svatuška (okamžik poddává se s očima přivřenýma celování Bureše, pak se mu však vytrhne a ucouvne před ním.) Už jdi — a nikdy — — nikdy se — nevracej. S bohem! (V témž okamžiku slyšeti Mrázka vedle.)

Mrázek (vedle). Nikdo zde? (Vstoupí.)

Výstup 3.

Mrázek, Bureš, Svatuška.

Mrázek (vcházeje). Odpusťte mi laskavě. Hledám pana řídícího. Á, pan Bureš! (Podá ruku Burešì.)

Svatuška (kyne Mrázkovi. Zase klidna v chování. Hlas se jí třese.) Jen račte dál. Snad jste ho také ještě neviděl?

Mrázek. Mluvil jsem s ním v poledne, když jsem se vracel z lesa. Potkal jsem ho, když vycházel právě zadem ze školy. Tak podivný mi připadal, že umínil jsem si odpoledne ho vyhledati, ale nikde jsem ho na známých místech, kam denně chodí, neviděl.

Výstup 4.

Předešlí a Horáčková.

Horáčková (vstupuje). Vítám vás, pane učiteli. Jste hodný, že nám a zvláště Václavovi věnujete takovou pozornost. Právě jsem slyšela, že ho hledáte. Věřte, mám již strach.

Mrázek. Přišel jsem pro pana Bureše, aby šel se mnou. Jest potřebí ho trochu řečí rozptýliti.

Bureš. Já však hodlám teď odejeti. Snad bych ještě dorazil do Čihákova na dráhu.

Horáčková. Zůstaňte zde ještě aspoň do zítřka, a smím-li vás o něco prositi, jděte s pánem Mrázkem. Já sama podívám se ven. — Vždyť není noc již daleko, a Václav od samého poledne nebyl doma. Ani ničeho nejedl. Sotva že trochu kávy vypil. Chudák, nedovedl si jí odepříti, tak jest na ni zvyklý . . . Buďte tak laskav, pane Bureši.

Bureš (zadívá se na Svatušku). Rád bych . . . ale Svatuška . . .

Svatuška. Jen jdi, Ladislave, s panem učitelem. Vyhledej ho a řekni mu, na čem jsem se rozhodla. Učiň mi ještě to k vůli. Jest to poslední, oč tě žádám.

Horáčková. Tak jděte! A přiveďte ho klidného . . . pak zůstanete u nás ještě na večer. Ani to mi nesmíte odříci, pane Bureši. Aspoň snáze vše se urovná, snáze se usmíříte. Doufám pevně, že budeme ještě dnes slaviti svátek smíření. Že, pane Bureši, že, Svatuško?

Bureš. Vždyť vše záleží na Václavovi. — On musí odpouštěti. (Obrátí se na Mrázka.) Tedy půjdeme, pane učiteli. Ale je mně tak podivně . . . jakobych neměl dosti odvahy. S bohem, Svatuško! S bohem, milostpaní! (Odejdou.)

Mrázek (odcházeje). Slečno, zůstaňte doma, kdyby se snad vrátil dříve.

Výstup 5.

Svatuška a Horáčková.

Horáčková. Nevěděla jsem, že si již tykáte, že jste k sobě tak důvěrní. Pak se ti již nedivím, žes odpírala. Nu, a co znamenala tvoje slova: Jest to poslední, oč tě žádám?

Svatuška. V tom jest konečné mé rozhodnutí.

Horáčková. Nemiluješ ho již?

Svatuška. Miluji, ale nebudu jeho ženou. Pevně jsem již ustanovila, co bude se díti dál.

Horáčková. A Václav? Snad v jeho prospěch? Obávám se, že by teď, po tom všem, co se dnes přihodilo, sotva přijal tvé ruky. — Byla by to oběť opozděná a tedy marná. Ocení ji snad, ale nepřijme.

Svatuška (zamyšleně). Ani to ne. Ani Václavovi se nechci nabízeti. Což byla bych něčeho takového schopna? Či myslíte, že netušila jsem totéž, co jste právě řekla? — Ne, ne. Nestanu se ženou nikoho, ani Burešovou ani Václavovou.

Horáčková. Na čem jsi se tedy ustanovila? — Zůstaneš tak? Neprovdanou? Počítáš na to, že staneš se zpěvačkou u divadla? Jsem přesvědčena, že by to byla nová rána pro Václava. — Včera, než jsi přijela, hovořili o tom s panem Mrázkem. Václav se však rozhodně proti tomu opřel. Ovšem, pohlížel včera na tu celou záležitost s jiného stanoviska, chtěl tě učiniti svou ženou. Ale proto přece, ať jsi již jeho ženou nebo ne, svého názoru v té věci nezmění.

Svatuška. Ani na to nemyslím. Chtěla jsem původně k divadlu, ale dnes již ne.

Horáčková. Co tedy hodláš?

Svatuška (pokrčí rameny). Nevím . . . ještě nevím. (Zmateně.) Což mohu dnes vědět, co bude zítra? Nevím . . . jest mi vše jedno . . . ale takto . . . takto . . . nemohu . . . takto nemůže to dál zůstat.

Horáčková. Proč bychom nemohli všichni tři dále žíti tak, jako jsme žili, než jsi se odebrala do Prahy?

Svatuška (zmateněji). Také ne . . . no . . . také ne . . .! Nežili bychom nikdy již v tom štěstí, v jakém jsme žili, dokud on měl své touhy . . . dokud nebyly zmařeny, dokud nevěděla jsem, co chce . . . proč bude se jednou trápiti . . . Dnes . . . již ani při vás . . . (něžně ji objímá) ani při vás, matičko, nemohu již žít.

Horáčková. A co bys počala?

Svatuška. Co bych počala? (Skoro s úsměvem.) Ó, vím, vím . . . (Zase se zmate.) Ne, ne . . . to je ještě u Boha všemohoucího . . .

Horáčková (sahá jí na čelo). Jsi nemocna, Svatuško. — Mluvíš z horečky. Pojď, ulehni, a já se zatím podívám po Václavovi.

Svatuška (s úsměvem). Jsem zdráva, matičko. Že mám trochu rozpálené čelo? Ach, to zhola nic neznamená. Ale žízeň mám, matičko.

Horáčková (jde do kuchyně pro sklenici vody). To mi nezapřeš.

Svatuška (dlouze hledí za odešlou. Rozepne ruce za ní. Když se však vrací, přitiskne ruce na čelo.)

Horáčková (podává jí vodu). Tak, děvenko. Je čerstvá, z pramene. Před chvilkou jsem pro ni byla.

Svatuška. Děkuji vám, matičko, děkuji. (Napije se.)

Horáčková. Tak, a teď se ulož. Obávám se opravdu o tvoje zdraví. Já zatím půjdu ... tak dolů k rybníku. Také tam bývá Václav. A dnes ... jest tam vždy tak pusto ... dnes by mu to tam nevalně svědčilo. — A mám pořád takové tušení ... (Zapuzuje myšlenky.) Eh! Tak, ulož se, Svatuško. Vrátím se brzy. (Odchází.)

Výstup 6.

Svatuška (sama).

Svatuška (sama. Dlouho strnule hledí za odcházející. Pak upře oči vzhůru a unaveně přetře si čelo.) Bože ... jen kdybych měla více odvahy! (Učiní několik kroků, jakoby chtěla vyjíti, pak se však vrací k oknu, klesne mezi květiny na stolici a opře si hlavu. Hledí ven.) A ve mně je pusto ... a nemám (vyráží prudčeji) nemám příčiny ... proč se ještě zdržovati, proč ještě déle žít. (Zamyslí se. Pausa. Oknem padne ostrá červená zář zapadajícího slunce. Ona pozvolna se usmívá, vstává a rozpíná ruce k slunci.) Ó, slunce! Konečně ... konečně slunce! A zapadá ... zapadá ... a já (skoro s výkřikem, jejž dusí) já zapadnu s ním! (Zase vstává a škytá pláčem.) Musím! (Stane uprostřed a zamyslí se. Po chvíli uvažování vítězně). Áá! (Skočí k psacímu stolku, prohlíží zásuvky. Dolení zásuvky prohlíží tak, že při tom sedí příčně na zemi.) Kde? Kde je? (Vyndá z dolení zásuvky revolver. Ruka se jí chvěje.) Zde ... (Prohlíží revolver.) Je nabitý. Šest ... (Dává si ho k spánkům.) Zkusím ... jedna stačí ... (Klade revolver do klína.) Bože ... (S úsměvem.) Já nemám strach ... Ó, to bude šťastný konec ... a měl být už dávno ... Až večer ... až bude tma ... pak! (Vítězně.) Pak!! (Odkládá revolver do zásůvky.) Zatím ho nechám zde, bych nevzbudila podezření, kdyby jej náhodou pohřešili. (Vstane a přejde několikráte pokojem. V její duši odehrává se stále nerozhodný boj. Občas němě gestikuluje rukama.) A již slunce zapadlo ... (Zadívá se při tom oknem.) Tak ... Až bude noc ... až bude noc ... (Zastaví se a bolestně rozhlíží se po pokoji.) Zde květiny ... Tam sedávala matička ... zde stojí harmonium ... A housle ... a bolest v nich ... Obraz Komenského ... (Utkví zrakem na obraze Krista. Zachvěje se, sepne ruce, jež vysoko vyzvedne a klesá k modlitbě na kolena.) Můj Ježíši Kriste! Odpusť hříšnici, která jest slabší než ty a nedovede tolik trpěti! Odpusť hříšnici, která vrhá se v zkázu, která nemůže mysliti na to, co bude po tom ... (Slova její přecházejí zvolna v pláč.) Oh, ta tma, ta tma ... (Zase se zamyslí. Malátně vstává.) A ještě piano a zpěv ... (Zvolna odchází do vedlejšího pokoje, kde udeří několik akkordů, pak hraje a zpívá píseň: „Samot chorobné květy“.*)

*) Hudbu složil K. Moor.

Odvěkých samot chorobné květy
toužily do duše člověka vůni svou lít,
aby se lidské k nim skláněly rety,
aby tak někomu k radosti mohly vždy žít . . .

Samoty vyprahlé požárů vzněty,
požárem slunce samoty mrtvé
toužily slzy jen pít . . .
O život marně dál křičely květy,
křičely v touze bolestí choré;
úděl jich: pozvolna mřít . . .

(Šeří se.)

Výstup 7.

Václav Horáček, později Svatuška.

Horáček (stane bledý ve dveřích hned po udeření prvých akkordů. Naslouchá. Pak vstoupí, zaměří k stolku, vyndá revolver a uschovává ho do náprsní, vnitřní kapsy kabátu. Vše koná odhodlaně a jakoby z instinktu, chladně a jistě. Pak usedne ke stolu a naslouchá písni, pohrávaje si při tom s uvadlými květinami. Když Svatuška dozpívá a dohraje, zavolá:) Svatuško! Svatuško!

Svatuška (objeví se ve dveřích.)

(Zelené světlo měsíce ozáří okny pokoj.)

Horáček. Zpívalas mi z duše . . . Děkuji ti . . . Tvůj zpěv mne posilnil . . .

Svatuška. Nehněváte se již na mne? Lituji . . .

Horáček. Pojď sem . . . dítě! . . .

Svatuška (učiní k němu několik kroků). Nehněváte se?

Horáček (béře ji za ruku). Ty se mne bojíš? — Nehněvám se. A odpusť mi, Svatuško, že jsem se tolik vůči tobě přenáhlil. Přišel jsem proto, abych tě odprosil.

Svatuška. Nemám čeho odpouštěti. Pochopila jsem a omluvila. Odpustit? — Ale ne, vy jste mi neublížil, já jsem vám ublížila, poranila jsem vás; vy můžete odpouštěti . . . Vy jste se toliko bránil, vy jste . . .

Horáček (něžně). Dost, dost, dítě! Jsem vinen. Neměl jsem se tak chovati, jak jsem se choval. Ale odpustíš mi, viď . . .

Svatuška. Opravdu, nemám čeho odpouštěti.

Horáček (naléhá). Ale, Svatuško! To neříkej. Vím, že jsem jednal, jak jsem neměl jednati. Uvažoval jsem o tom skoro celý den, od té chvíle, co se to stalo. — Vím, v tom okamžiku vešla mi nerozvážná divokost do duše, vím, že nebyl jsem schopen opanovati se, že nemohl jsem v tom okamžiku jinak jednati, ale to mne nemůže omluviti před tebou. Prosím tě, chci to slyšeti z tvých úst, žes mi odpustila.

Svatuška. Nikdy jsem se na vás nehněvala. A jestliže snad v té chvíli i ve mně vzplanul zákmit hněvu proti vám, tedy za ten okamžik vám odpouštím. A což, neměla bych já před vámi prositi na kolenou, byste i vy mně odpustil mé jednání, mé rozhodnutí, kterým, chápu tu vaši bolest, o tolik snů jsem vás připravila.

Horáček. Chybil jsem. Neznal jsem dokonale lidské srdce. — Dlouho jsem uvažoval, každé tvé slovo rozebíral, abych přišel na stopu

jeho pravého významu. Teď konečně došel jsem k poznání, že naše cesty nebyly společné, nebyly k sobě směřující, nýbrž rovnoběžné, a proto nemohli jsme se nikdy setkati. Chtěl jsem toho docíliti násilím, mocí a bůh ví ještě jakou nešlechetností, ale bylo to marné, zbytečné! A teď . . . teď nezbývá mi než kráčeti tou dlouhou, rovnou a jednotvárnou cestou bez cíle dál kráčeti sám, nikým nenásledován a nikým nehledán, a nebo se zastaviti... zastaviti a žebrati u příkopu o soucit těch, kteří půjdou blízko kolem mne ... Ale soucitu nechci ... a nechci, aby viděli těch palčivých slz mé bolesti; ne nechci polykati je spolu s lidským výsměchem, s výsměchem za mé nesmyslné sny, nesmyslné touhy, nesmyslné plány . . . Pojď blíž, Svatuško . . .

Svatuška (přistaví k jeho nohám malou trnožní stoličku, usedne na ni a své ruce položí do jeho rukou.)

Horáček. Tak, máš dobře, že usedáš jako tehdy . . . tehdy . . . však to je již dávno, tak dávno . . . Vzpomínáš? Bývalo to za takových letních večerů jako dnes . . . Tys sedávala na této stoličce a vypravovalas něco, co já zatím bloudil myslí v budoucnosti, v té budoucnosti, která mi přijít zapomněla . . . Ach, to byly sny a nejblaženější chvíle mého života . . . Nebo i tys utichla, a naslouchali jsme spolu zpěvu ptáků, jenž z dálky, z polí a zahrad k nám zavzníval, a naslouchali jsme spolu té jednotvárné písni cvrčků, kteří zpívali jako dnes. (Naslouchají.) Slyšíš? Ta věčná píseň . . . stále stejná . . . A řeže ten zpěv do duše . . . a řeže do srdce . . . a necítíš ani bolesti . . . Oh, to jest největší kouzlo, chorobné kouzlo naší samoty, s kterým se nerad loučím . . . (Zrakem utkví v prázdnu. Svatuška hledí mu však do očí.) . . . Všechno jakoby prosáklo smutnými sny, a všechno, všechno, co kolem tak zemdlené a znavené, zpívá tou jednotvárnou melodií cvrčků . . . Ach, bože . . . jak to bývalo ve vší té mdlobě naší samoty, jak to bývalo krásné! (Zamyslí se.)

(Pausa.)

Svatuška (hladí jeho ruce). Proč jste . . . proč . . .

Horáček (vezme její hlavu do svých dlaní a zahledí se jí do očí). Ach ... Tak, ukaž mi ještě své oči . . . své oči . . . Jistě mnoho plakaly, a já jsem vinen . . . Nu, neplač . . . aspoň ne teď, ne teď, nebo mně je tak smutno! A ještě chci tvé čelo . . . (Líbá ji na čelo a do vlasů a na šíji.) Opravdu se již nehněváš? A budeš na mne vzpomínati . . . a budeš vzpomínati, až jednou . . . až pak . . .?

Svatuška. Vzpomínati? Nechci se provdati.

Horáček. Vidíš, na to bych byl zapomněl. Také proto jsem přišel.

Svatuška. Nechci.

Horáček. Chtěl jsem tě prositi, bys se neohlížela na to, co se mezi námi stalo, bys se provdala za Bureše. Vím, miluješ ho, a on miluje tebe . . .

Svatuška (mlčky odpírá.)

Horáček. Viděl jsem vás včera večer, když tě líbal. Tím začala má bolest . . . a dnes je zase večer . . . a bolest přestává. Miluješ ho, nezapírej. Jest to hodný hoch, žili jsme dlouho spolu v přátelství, od dětství, a budeme žíti dále. Budeš jeho ženou . . . Viď?

Svatuška. Nezapírám, miluji ho, ale po tom všem, co se dnes stalo, nemohu býti jeho ženou.

Horáček. Pak jsi mi ještě docela neodpustila. Odpustiti znamená zapomenouti to, čím se nám ublížilo. A tys toho nezapomněla. Cítíš stále tu hořkost, kterou jsem ti vlil do duše. Ale já nechci, abys odpustila, a při tom aby ti zbyla v duši hořkost, chci, aby v ní byla láska. Pak bude tvé odpuštění dokonalé. I já přišel k tobě bez hořkosti a s láskou.

Svatuška. Nemám nejmenšího hněvu v srdci, nejmenší hořkosti proti tobě, můj největší dobrodinče.

Horáček. Ne, nejmenuj mne svým dobrodincem. Není to pravda! Byl to nízký egoismus, co mne přimělo, abych tě vychovával.

Svatuška (vroucně). Tedy, můj otče . . .

Horáček. Ani toho jména si nezasloužím!

Svatuška (objímá ho v pasu). Tedy vás miluji za všechnu vaši lásku oteckou, miluji vás jako otce! Nechci vědět, proč jste mne vychovával, ale děkuji vám, že jste mne vychovával, a že jste mne tak vychoval. A budu vás vzpomínati do posledního vzdechu, a se slovem lásky, té čisté dětské lásky k vám budu umírati. Ó, děkuji, a odpusťte mi . . . pro boha vás prosím, odpusťte mi, že jsem vám tolik ublížila! (Pláče.)

Horáček. Ó, neplač, dítě! Neplač . . . nesmím viděti tvé slzy . . . (Vstává.) A pusť . . . musím pryč! . . .

Svatuška (zadržuje ho). Ó, zůstaňte ještě chvíli . . . ještě chvíli . . . aspoň než se stmí . . . (Prudce pláče.)

Horáček (chce se jí vyrvati). Pusť . . . musím pryč!! A neplač . . . neplač!! (Vstane a učiní krok.)

Svatuška (strhuje ho zpět). Zůstaňte! Prosím vás! Já se bojím . . . (Skoro vzkřikne.) Ó, zůstaňte! Mám strach!!

Výstup 8.

Horáčková, předešlí.

Horáčková (volá v kuchyni). Jsi doma, Václave?

Horáček. Právě jsem přišel. (Zůstane stát. Svatuška drží ho v pasu.)

Horáčková (vstupuje). Hledala jsem tě . . .

Svatuška (pustí Horáčka). Přišel za chvíli, když jste odešla.

Horáčková. A proč jste již nerozsvítili? Vždyť je skoro tma. (Hledá lampu, kterou rozsvítí a postaví na stůl.) Nepřišli ještě páni?

Svatuška. Ne. Myslím, že až uvidí světlo, vrátí se.

Horáčková. Proto jste měli rozsvítiti. Dávno bych již byla přišla.

Výstup 9.

Bureš, Mrázek a předešlí.

Bureš s Mrázkem (přicházejí). Dobrý večer.

Mrázek } (současně). Pan řídící zatím již přišel.
Bureš } Václav již doma.

Horáček. Hledali jste mne? (Zasměje se.) K čemu to?

Bureš. Chtěli jsme s tebou promluviti.

Horáček. Ach, tak.

Horáčková. Posaďte se, páni! Připravím trochu čaje. (Odejde.)

Horáček (sedá ke stolu). Sedněte, přátelé . . .

Všichni (sedají).

Svatuška (váže kytici. Neklid její vzrůstá, rovná kytici beze všeho zájmu.) Již je tma . . .

Mrázek (roztržitě). Viděl jsem . . . Chtěl jsem . . . již ráno, když jsem byl před snídaní na procházce . . . chtěl jsem s vámi promluviti, volal jsem vás, ale vy jste se mi ztratil v lese.

Horáček. Omluvte mne laskavě, pane kollego. Byl jsem takový podivín . . . Vyhnul jsem se raději. Nebylo mi opravdu do hovoru.

Mrázek. V poledne jsem vás opět viděl . . . Ale zdál jste se mi velice rozčilen.

Horáček. Byl jsem. Ale teď jsem klidný . . . Dobře že jste přišli. Rád bych především s tebou, Ladislave, promluvil. — Víš snad vše, a bylo-li ti něco nejasno, tuhle pan Mrázek jistě o tom s tebou mluvil. Tedy chápeš vše, co se zde dnes událo. Lituji, že stalo se něco . . . něco takového, co snad nikdy jsi nepředpokládal. — Byl jsem drsný, uchvátila mne vášeň . . . byl jsem na chvíli jiným člověkem.

Bureš. Václave, nerozumím ti! Proč to povídáš? Já se vetřel, kam neměl jsem práva! Proto jsem tě hledal, abych tě odprosil. — Vlastně chtěl jsem již odejeti, ale tvoje paní matka mne zdržela. Přála si, bych tě vyhledal. Nuže, činím to teď . . .

Horáček. O tom nemluvme. Ani já, ani ty, nikdo nenese vinu. Proč tedy odprošovat? Bylo by to nedůstojno přátel, jakými jsme byli, a jakými, přeji si to, zůstaneme i v tomto okamžiku. Já brzy nebudu ti překážeti, ale o to tě prosím, abys cenil si Svatušku, jak toho opravdu zasluhuje. Buď k ní vždy dobrý, a neztrpčuj jí nikdy — nikdy život. Nezasluhovala by toho . . . (Mluví k Bureši potichu.)

Svatuška (hledí do okna. Nevšímá si hovoru.) Již tma . . .

Mrázek. Slečno, proč jste tak smutna? Neměla byste se spíše radovati, že to vše tak dobře končí? Nepozorujete, co pan řídící řekl panu Bureši.

Svatuška. Nechci již o ničem věděti. Všechno mi lhostejné.

Horáčková (přináší čaj). Tak, prosím! A buďte zas veselí. Věděla jsem, že oslavíme dnes ještě smíření . . .

Mrázek } (současně). Děkuji!
Bureš } Děkuji!

Horáček (béře čaj a při tom jako pro sebe). Smíření ano, ale neoslavíme život.

Horáčková (k Svatušce). Ty nebudeš píti? Vezmi si přec.

Svatuška. Nemám ani pomyšlení na čaj. (Rovná kytici.)

Horáčková. A nech těch uvadlých květin. Z těch již neurovnáš kytici. Raději pij!

Svatuška. Přece bych ráda! . . . Ať jsou uvadlé!

Horáček (má dosud nedopito). Počkej, přinesu ti jiné. (Vstává.)

Svatuška. To by bylo zbytečno ... A pak ... pak ... je již v zahradě tma. Neviděl byste ...

Horáček. Jest přece letní noc. A není tak pozdě. (Jde.) Ještě se šeří. Pij zatím. Hned se vrátím.

Svatuška (upadne v strnulé zamyšlení). Ještě se šeří? A pak bude tma ...

Mrázek. A přece vše se tak šťastně skončilo. Já věděl, že se vzdá, já věděl, jak je dobrý a šlechetný.

Horáčková. Ovšem, bude míti smutný život, bude vzpomínat dlouho, ale vzpomínkami přece bolest otrne. Nedivím se Svatušce ... (Pohledne na ni.) Ale, co je ti, Svatuško?! Pij přece.

Svatuška (v téže strnulosti zvedne sklenici k ústům, ale nenapije se.)

Horáčková (postoupí k ní a položí jí ruku na čelo). Co je ti?

Svatuška (volně vstává, a neodpovídá. Zahledí se v okno. Jde k oknu, ale hned se vrací ke stolu.)

Horáčková (pozoruje její počínání). Nač myslíš, Svatuško?

Svatuška (sedne ke stolu; monotonně). Je večer takový ... (Pije. Pak vstane.)

Horáčková. Dítě ...

Svatuška (jde k zásuvce). Je večer nejkrásnější chvíle na samotě.

Horáčková. Kam jdeš?

Svatuška (zvedne cestou květ šeříku). Jen ještě trochu vůně šeříku. (Pouští je na zem.) Tyhle jsou uvadlé ... (Silněji.) A on ještě nepřišel?

Horáčková. Co je ti, Svatuško.

Svatuška (dušeně vzkřikne). Bože! On ještě nepřišel! (Skočí k zásuvce a prohledává ji chvatně.)

Všichni. Co se stalo? (Zděšení u všech.)

Svatuška (přehrabuje rychle zásuvku. Když nenalezne revolver, vstává a šíleně vzkřikne). Můj bože ... on má s sebou revolver! (Běží ke dveřím.)

(V zahradě v témž okamžiku zavzní střelná rána.)

Svatuška (klesá s výkřikem). Václave!!

Horáčková (vzkřikne). Ježíši Kriste!! (Pádí ven.)

Bureš. Václave!!

Mrázek. Zastřelil se!! (Běží ven.)

Bureš (klesne k Svatušce). Svatuško! Svatuško!!

(Opona spadne.)

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

(Pokračování.)

Manča chvatně vyšla z chléva. Nebyla rozcitlivělá, ale na to by se dívat nemohla. Každé říznutí nožem by ji bolelo a bodalo. Řezník obratně otevřel plavku a dav si posvítit loučí, chvíli díval se do vnitř. Potom zvolna vstával a otíraje nůž o kůži zvířete, podíval se se strany na Rozhoru.

„Nekoupím nic," řekl suše, ohlížeje se, kde by si umyl ruce.

„Proč?" ptal se Rozhora, stajiv dech.

„Tak. To maso není zdravé. A poslechněte mne, a sami nedejte ani do úst. Je nakažená, má zlou nemoc, a mohli byste z toho mít smrt. Nedej Pán Bůh, aby se rozstonalo víc krav. Přišla by komisse, a pak by dali vyporážet všechen dobytek, ať by stonal, nebo nestonal. Je to slezinná sněť."

„Sněť slezinná," opakoval Rozhora hluše a vytřeštěně díval se na dobytče. Nerozuměl tomu výrazu, ale tolik věděl, že je to něco velmi zlého, poněvadž nikdo nesmí maso jíst, aby neumřel. Tak tedy zákeřně je neštěstí popadlo. Nejen že ztratili svá dobytčata, ale nad to ani krejcaru za ně neutrží, a ani sousta z nich nesní.

„Ano, to je to. Znám to dobře. Dole v kraji ve třech dvorech takhle o všechen dobytek přišli. Otloukli omítku, vytrhali dlažbu, přivedli nový dobytek, ale v jednom dvoře zase se dobytek rozstonal a musil přijít pryč. Sám jsem tam pomahal porážet. Srdce v těle plakalo, když jsme bili krávy a jalovice, taková zvířata jako lvice, zdravá i nemocná. Až mi úzko bylo, jak to bučelo. Tahali jsme je na vůz a vozili do jam. U těch stál zvěrolékař s četníkem, a polévali všechno vápnem a petrolejem, aby nikdo nic z toho nemohl sníst. Pojde-li tu ještě jedna kráva, přijde sem komisse taky. Já to neudám, vím, že je u vás zle, ale buďte opatrný. Hraje tu o život."

Rozhorovi vyrazil studený pot na těle. Vstal a s jakousi bázní couval ke dveřím.

„Co s tím máme dělat?" ptal se tesklivě. Řezník pokrčil rameny.

„Nejlíp uděláte, když to zakopáte. Aspoň vnitřnosti. A každému to řekněte, že maso není zdravé, abyste si nevzal nic na svědomí. Víte, já leckdy leccos koupím, co se nezdá být pánům dobré. Můj ty Bože, my nemáme tak rozmlsané žaludky, abychom se štítili, když se nadme kráva po jeteli nebo podobně. Ale to vím vždycky, že z toho nebude nemoc. Ale jako tohle, to bych nedal nikomu. Lepší brambory než takové maso."

A vyběhl ven, aby si pod okapem umyl ruce. Rozhora jakby už řezníka neviděl. Šel zvolna do světnice. Ondřej zůstal v chlévě, nemoha dosud uvyknout myšlence, že jeho cesta nevynesla nic, že na prázdno běžel hledat pomoc. Nešlo mu do hlavy, že zvíře, které ještě včera bylo zdravé, dnes je nadobro ztraceno.

Když Rozhora vešel do světnice, žena se rychle od plotny obrátila.

„No tak jak, co ti dává?" ptala se lačně.

„Nic," řekl stručně.

„Nemluv do větru. Jak to: nic? Co pak nemá masa na sobě?"

„Má, ale je nezdravé, k ničemu se nehodí. A smrt by z toho mohla být. Zakopáme je."

„Blázníš?" vykřikla zlostně. „Škoda, že jsi tak starý, a věříš takovým povídačkám. Chce tě vyčkat, abys mu to dal zadarmo. Pak by ukázal, je-li maso k potřebě nebo ne."

„Je ještě tu, jdi se ho zeptat sama," povídal lhostejně. „Já je jíst nebudu."

„Aby z toho člověk rozum ztratil!" volala, klusajíc ven. „To je mužský! Krásný mužský! Pantáto, co je s krávou a teletem?"

Řezník otočil se k ní a koukl se na její ostré rysy. Trochu svitalo, a on viděl, že je nějak rozzlobená.

„Nic s nimi není. Leží v chlívě, a radil jsem vašemu, aby je zakopal."

„Podívejme se, vy nejste hloupý. V noci byste přijel, vykopal maso a odvezl si. S tím není nic, za takovou radu pěkně děkuji. Kráva zůstane doma. Takový člověk jako my, taky někdy rád sní kousek laciného masa."

„Ale, milá matko, jezte, co vám bude chutnat," zasmál se řezník. „Škoda, že nejsou mrazy, aby vám hodně dlouho vydrželo. Přál bych vám od srdce, abyste celou užila. Jen dejte pozor, aby vám k tomu nezazvonili."

„Láry fáry, takových strašáků by nám lidé navěsili, kdybychom se jich lekli. Ondřeji, jsi tu?"

„Co chcete?" ozval se nevlídně.

„Uřízni kus masa, dám si je vařit," volala ostře.

„Nebudu řezat nic. Chcete-li, uřízněte si sama," povídal vzdorovitě a, odtrhnuv se pohledem od smutného obrazu, vyšel ven. Zima ho roztřásla, a zašel do světnice, aby se u kamen osušil. Rozhorová hubovala a láteřila, až by byla málem od řezníka dostala. Potom podívala se do chléva a, shybnuvši se, mlsně omakávala boky krávy. Jsou tlusté dost, a bude přece jen po jejím, že se masa nají. Ale jak to udělat, aby bylo zvíře staženo a rozsekáno? Sama to nedokáže.

V nesnázi dostala pomoc. Tetka cupala k baráku. Šla se ptát, jak je kravičce, a nesla Tomáši jitrocel. Když se z mlhy objevila, lekla se jí napřed Rozhorová, ale hned jevila radost.

„Dobře že jdete. Pojďte se podívat, jaká nehoda nás stihla. Plavka i tele jsou pryč." Tetka se zarazila, kroutila hlavou a potom za ní vešla do chléva. Rozhorová horlivě vykládala, co se v noci stalo, jak dobytčata podřízli, pro řezníka poslali, a co řezník muži namluvil.

„Že je ta kráva nezdravá?" spráskla tetka ruce. „To je ten člověk slepý! Taková kráva, samý lůj. Hřích byste měla, abyste dala něco zakopat. Když nechce řezník koupit, koupí rádi naši lidé. Doběhnu po staveních a povím jim, že vám padla kráva s teletem, a uhlídáte, co vám do večera zbyde. Mnoho toho nedostanete, ale aspoň na kozičku seženete. I to bude dobré, a vy sami užijete masa do sytosti. Tuze už nenaříkejte, a udělejte, jak vám povídám."

„To víte, že udělám. Buďte tak dobrá, oběhněte stavení a povězte jim to. Napřed zaskočte k Pátkovi, on takovým věcem rozumí, a řekněte mu, aby sem přišel stáhnout a sekat. Nechci to ani od vás ani od něho zadarmo, a ráda vám kousek dám."

„Božínku, ráda to udělám. Hodná jste za to. Věřte mi, že do poledne nebudete mít ani kouska."

„No, to já na sebe nezapomenu," chlubila se a všecka oživená vracela se do světnice. „Po čem mám prodávat?" ptala se krátce.

„Po čem chceš," odbyl ji Rozhora. „Ale já jim řeknu, co povídal řezník, a vnitřnosti zakopám."

„Řekni, co chceš, vysmějí se ti, jako se tetka smála."

„Maminko, nechte toho," ozval se Ondřej pochmurně.

„Zas se ozýváš? Přivedl jsi nás do jedné škody, chceš nás přivést do druhé? Vládla tady Manča, a máma musela poslouchat. Teď bude jinak. Začnu taky já trochu poroučet. Kdo nechce jíst, ať nejí. Já si uvařím maso."

„Dej mi taky maso," volala babička.

„Dostanete, dost dostanete, jen počkejte, až se uvaří. Mančo, dovař polévku. Kdo nechce jíst maso, ať jí polévku. Já si počkám na maso."

„Já počkám," breptala babička. „Maso je dobré, a dobrá bude z něho polévka. Ta mě pozdraví." Ostatní mlčeli. Dusno panovalo ve světnici, jakby pohřeb chystali. Nemluvili, dívajíce se teskně před sebe. Za to Rozhorová všecka ožívla. Za chvíli přihnal se Pátek, nohatý muž s vousy pod bradou, hubatý a mrštný chlapík, jenž trochu přišišlával. Byl bráván k porážkám a podobným věcem jako zkušený odborník. A za ním v malé chvíli sbíhali se ze všech stavení baráčníci a baráčnice, na rychlo oblečení, s mísami a šaty na maso. Pátek měl několik ochotných pomocníků, a Rozhorová u vědomí, že dnes dělá milosti a je důležitou osobností, stála mezi diváky, rozkládajíc a vysvětlujíc, jak je chtěl řezník napálit. Byla by málem se pokřičela s mužem, který, vyšed ven, počal lidem domlouvat, aby maso nejedli. Rozhorové, jež se pustila do muže, přišel na pomoc Pátek. Maje rukávy vyhrnuty a čelo spoceno, postavil se před Rozhoru a chvatně mu vykládal, to že se mýlí a že by se hříchu dopustil, aby takovou krásnou věc zmařil. Chvíli ho Rozhora

poslouchal. Potom chopil se nůše a, zavolav na Ondřeje, odnášel vnitřnosti za ves. Dívali se lítostivě za ním a dávali Rozhorové za pravdu, že je umíněný, a že by řezník zasloužil, aby ho koštětem byla vyhnala. —

Vesele dýmaly komíny Mezilesských baráčníků, a všudy těšili se na hody. Rozhorová byla v ohni. Pátek sekal, a ona od oka odhadovala, zač ten či onen kus stojí. U koho cítila hotové peníze, počítala lacino, kdo chtěl na dluh, musil slíbit víc. Natržila na pět zlatých a tolik jí ještě zůstalo na dluzích. Dopoledne zmizela plavka i tele, a ona, pyšně vešedši do světnice, hodila peníze Manči.

„Tady je na kozu," povídala sebevědomě. „Nebýt mě, ani krejcaru bychom neměli. A dlužni nám taky hodně zůstali. Pamatuj si, kdo má nám dát." A začala dlužníky jmenovat. Manča poslouchala, ale nevěděla, co matka mluví. Její duše byla otřesena až do základu. To, na čem stavěla poslední svou záchranu, bylo pryč, a nebylo naděje, že si kdy ke krávě pomohou. A vedle toho jakás, dosud jí neznámá ošklivost nad životem se v ní hýbala. To, co dřív Ondřej povídal o bídném postavení lidí v Mezilesí, nechávalo ji chladnou. Vyciťovala, že má pravdu, že dobře smýšlí, ale nedovedla pochopit jeho rozhořčení a nedovedla vžít se v jeho nazírání. Teď najednou jasně viděla celou tu nahotu života. Jak je nouze učinila surovými! Jak hladově se vrhli na dobytče, které ani řezník, o němž přece bylo známo, že se lecčehos neštítí, koupiti nechtěl. Jak se smáli obavám a mlsně těšili se na lahůdku, která patřila k zničení. Ne, takhle nemohou všudy lidé žít, ti musí mít přece jiný život, ti přece nepotřebují svůj nedostatek takhle ukájet. Je tu jakás hluboká tůň, která je zatahuje hluboko a která je pohltí, nebudou-li se bránit.

Matka vařila si maso a s nebývalou u ní veselostí vtipkovala, posmívajíc se jim a chlubíc se, že si uschovala ještě hodně velký kus, aby měla celý týden co jíst. Nemohouc snést jejího pohledu a cítíc ošklivost i nad tím klokotáním vařící se vody, vyšla ven a stála chvíli na zápraží. Rozhora seděl s Tomášem v komůrce, a Ondřej, pokuřuje, obcházel kolem baráku.

„Pojď, půjdem někam ven," ozvala se zasmušile. „Nevydržím doma."

„Můžeme jít do lesa," nabídl se ochotně. Šli. Napřed mlčky. Potom Ondřej začal. Napřed dost mírně, potom vždy podrážděněji přešel na své myšlenky. Kterak dobře mu tentokrát rozuměla, jakoby Ondřej své náhledy jiným způsobem a srozumitelněji podával. Cítila, že opatrně otevírá skryté rány a ukazuje, v čem spočívá zlo, a kde hledat nápravu.

„Oni jsou slepí," naříkal zoufale. „Ať jim vypravuji a dokazuji, jak chci, pro kus chleba, pro sousto mlsu slepě jdou, kam je kdo vleče. Něco vytrpět, aby za to zlepšili svůj život, to nedovedou. Pro dnešek zapomínají na zítřek. Věř mi, nevydržím tu, uteku odtud."

„Půjdu s tebou," povídala úsečně.

„Opravdu? Pak se pustíme daleko. Jsme zdraví, mladí a vždycky najdeme výživu. Ale teď počkáme, k vůli našim. A než to s Tomášem vezme konec. Chudák se těší, ale dlouho trávu šlapat nebude. K jaru

se to změní. Do té doby ještě se pokusím, zda si dají říci. A když to nepůjde, pak nechci Mezilesí ani vidět."

Přecházeli v lese mokrým mechem, prodírajíce se mlhou, jež v mračnách válela se mezi kmeny a studila jejich těla. K večeru vrátili se domů. Manča vyhledala jiný hrnec a uvařila brambory. Matka, sedíc pohodlně na posteli, smála se, když si loupali drobné hlízy, ona že o brambory nestojí. A také babička dnes poprvé nehlásila se o svůj podíl. Syta a ukojena ležela na peci, zažívajíc ve své zdětinělé mysli rozkoš, již jí požitek masa způsobil. —

Ráno padla u Pubalů kráva. Sám Holm tam běžel, ačkoliv v posledním čase s rodným domem své ženy neudržoval žádných styků. Ve fabrice nehovořilo se o ničem jiném, leč o tom, budou-li také Pubalovi prodávat. Lacino koupí zase všichni, ale mnoho platit nebudou. Musí jim počkat, protože není peněz. A jako lehynký mráček před bouřkou proskakoval tu a tam stesk a obava, aby také kráva toho či onoho se nerozstonala. Což Rozhorovi, ti to snesou. Je doma Ondřej, vydělává, a nemají malých dětí. Pubalovům pomůže Holm. Ale jiní by ztrátou krávy octli se na pokraji zoufalé bídy.

O polednách běžely dělnice rovnou cestou do svých chlévů. Bylo ještě na dvacet krav ve vsi, a ti, co je měli, počítali se k zámožnější straně. Kdo přijde o krávu, rázem se octne mezi těmi, kteří nikoho nemusí ujišťovat, že je jim vrchovatě zle. Prozatím nemoc omezila se na Rozhorovy a Pubalovy. Tito dobytče rozdali. Dost neradi, ale Holm jinak nedal. Pak byl dva dni pokoj. Po dvou dnech padly najednou tři kusy.

Zkáza slavila svůj vjezd. --

Darmo tetka běhala, zaříkala, kouřila. Darmo pomahali sami, vařili koření, snášeli dobytku, co bylo nejlepšího, sami si od úst utrhujíce. Teď bylo zřejmo, že přestala náhoda. Železná, neúprosná, krutá skutečnost se objevila. Ti, co byli bez krav, nalézali se v jakéms opojení. Žili v přebytku masa. Stali se vypočítavými. Nekupovali nic, vědouce, že dostanou masa, co budou chtít. Vybírali si lepší kousky a večer, ráno i v poledne valily se mraky dýmu z komínů. Syrová chvoj musila hořet a hořela, a oni, kteří jindy počítali každý brambor do hrnce, stali se vyběračnými, nejsouce spokojeni masem.

V sobotu ukázala se v Mezilesí komisse. Její objevení rozčililo všechny bez rozdílu. Chudí bez dobytka tušili, že přijdou přísná nařízení, a reptali na toho, kdo věc udal. Kteří měli ještě kravky, schli strachem, aby o ně nebyli připraveni. Pouze postížení neštěstím lhostejně se dívali na pány, kteří slezli u Špiců právě v poledne, aby se napřed posilnili. Správec na žádost komisse propustil ženaté dělníky domů, aby mohlo vyšetřování rychle pokračovati, a o jedné hodině začal výslech. První na řadu přišli Rozhorovi. Byli tázáni, jak nemoc povstala, co dělali, koho na pomoc povolali. Jakoby jim na Rozhorovic plavce najednou Bůh ví jak záleželo, vyptávali se na její stáří a barvu, čím ji krmili a podobně. Rozhorová musila běžet domů pro kousek píce, aby se páni přesvědčili, čím byla před nemocí krmena. Plna zlosti letěla domů. Aby před komissí lépe vypadala, zaskočila do světnice

pro lepší šat na hlavu. Hned při vstupu zarazilo ji sténání babiččino na peci. V první chvíli zlost její vzrostla. Už kdyby si ji Pán Bůh vzal, babu protivnou, prolétlo její hlavou. Ale potom neznámé leknutí se jí zmocnilo. Proroctví řezníkovo s podivnou jasností jako by bleskem přibito bylo před jejíma očima.

Vyskočila na stupínek, po němž se lezlo na pec, a, nahnuvši se dál k babičce, vzala ji za ruku.

„Co je vám, babičko," ptala se ku podivu laskavě. Ale nedostala odpovědi. Jen slabé vrnění jako děcka, po velkém pláči usínajícího, znělo z úst babiččiných. Musila seskočit dolů, poněvadž se jí začaly nohy třást. Aby tak to bylo z masa! Aby tak u nich se rozstonal první, a začali stonat ostatní. Ona také jedla to maso, ona také si na něm pochutnávala celé dny, smějíc se ostatním, kteří si maso oškliveli. Nedopouštěj, Bože! Veliká úzkost drala se jí do hlavy, že na okamžik zapomínala na příčinu svého příchodu domů. Bezděčný pohled ven na náves, po které se trousili lidé, ji upamatoval. Přemahajíc násilím úzkost a nalézajíc vhodnou příčinu k opuštění baráku, chvatně vylezla po žebříčku na půdu a, vzavši otavy, chvátala ke Špicům. Páni už byli netrpělivi a volali na ni nevrle, co tak dlouho otálí. Zvěrolékař vzal otavu z její ruky a, podívav se na ni u okna, otočil se ke komissi.

„Je to z píce," řekl. „Vždyť je celá stuchlá. K tomu je to tráva z bažinatých, mokrých míst, odkud bývá málokdy zdravá. A že je píce ve všech staveních špatná, dá se předem předvídat. Ať ještě ze dvou, tří stavení mi otavu donesou, a sice také z těch míst, kde ještě nákaza nevypukla."

Předseda komisse dal nařízení a začal další výslech Rozhorových.

„Kam jste zakopali maso?" ptal se zvěrolékař.

„Já zakopal vnitřnosti na draha; kam přišlo maso, nevím. O to se starala žena. Hádám, že se snědlo."

„Jakže, vy jste ho snědli?" vykřikl zvěrolékař v největším úžasu.

„Já ne. Ani jsem ho do úst nevzal. Ale jiní jedli. Nejen z mé krávy, ale také z ostatních."

„Neslýchané," žasl zvěrolékař, obraceje se k předsedovi. „Na konci devatenáctého století! Jak jste to mohli jíst?"

„Což, nebylo zlé," ozval se ze zadu Pátek. „Bylo šťavnaté, jako mandle. Jen kdyby ho bylo takhle celý rok."

„Lidi, jste tak hloupí nebo co!" rozzlobil se zvěrolékař. „Tak zle vám snad není, že byste neměli jiného co jíst. Vždyť jste mohli přenést nákazu na celá stavení, způsobit svou vlastní smrt."

„Poníženě prosím, není to tak zlé, ještě žádný nestůně," usmíval se Pátek, jemuž slova zvěrolékařova byla tuze k smíchu. „Snad bysme to maso nedali zničit, když ho celý rok nemáme."

„Nemluvte mi takové řeči," zlobil se rozčileně. „Dnes není v továrnách tak zle, abyste musili být hladoví na každé sousto. Ale je to u vás nenasytnost, nedovedete se přemoci, jste mlsní, to je to. Zasloužili byste notné pokuty, nebo zavřít vás pro překročení zdravotních nařízení."

„Nám je tuze dobře," ušklíbl se Bílý. „Jíme jednou nebo dvakrát za den, jednou brambory na loupačku a po druhé brambory s mundurem."

„Kdo se to posmívá?“ ozval se zvěrolékař rozzlobeně. „Chcete si ze mne dělat dobrý den? Propijete-li všechno v kořalce, nemůžete mít na jídlo.“

„Propijeme, nepropijeme, povídám, že jíme jednou, dvakrát denně. Když mluvím pravdu, co se mi může za to stát?“ dost zlostně bránil se Bílý. Neměl krávy, a podráždilo ho, že zvěrolékař mluvil o lidech jako o mlsoutech.

„Mlčet!“ rozkřikl se předseda. „Nikdo se vás na nic neptá. Je to ošklivé, že se sami neštítíte takovou ošklivou věc jíst. Až někdo se rozstůně, pak teprve budete naříkat. Stůně někdo ve vsi?“

Bylo ticho. Rozhorová v úzkostech přešlapovala. Nevěděla, má-li říci, že babička se rozstonala. Možná, že to nic není, že se jen přejedla, možná, že také je to zlé, a že po babičce přijde to na ni.

„Naše babička, když jsem byla teď doma, nějak naříká,“ vyhrkla náhle a začervenala se strachem. Rozhora se na ni překvapeně podíval a zakýval hlavou.

„Jedla maso?“ ptal se zvěrolékař.

„Jedla. Ona je taková chtivá, musí ode všeho mít,“ žalovala.

„Vy jste taky jedla?“

„Taky,“ přisvědčila váhavě.

„Skočím se tam podívat,“ povídal zvěrolékař netrpělivě. „Možná, že je to nákaza. Musíme udělat nejrozsáhlejší opatření. Pojďte se mnou, ukážete mi cestu.“

Páni od komisse byli velmi mrzutí. Doufali, že najdou velmi jednoduchý případ, nějakou slintavku nebo kulhavku a že za nějakou hodinu pojedou domů, aby je tma v tom nehostinném koutě světa nepřepadla. Domnívali se, že správce, který o nemoci sám učinil oznámení, je bezdůvodně lekavý, a že se vše odbude zcela hladce. Ale zatím, jaké obtíže se vyskytovaly! To jsou ti lidé vinni. Jsou takoví hrubí, zamračení, nepřístupní, nemají žádné manýry a žádné ušlechtilé zásady. Natrápí se úřadů dost a dost. Dnes měl exekutor vykonat ohlášené prodeje zabavených věcí, ale takhle nebude z toho nic, protáhne se všechno do noci, a kdo ví, neutváří-li se poměry ještě hůř, tak že bude nutno častěji sem jezdit.

Zvěrolékař všecken rozčilený vrazil nazpět do místnosti.

„Zle,“ zvolal, rozhodiv rukama. „Umírá. Nákaza přenesla se také na ni. Je to k zoufání.“

Leknutí objevilo se na tvářích všech. Rozhorové zatmělo se před očima, že sotva na nohou stála. Jakoby i na ni smrt v té chvíli sahala. A ti, kteří maso jedli, úzkostně vytřeštili oči na zvěrolékaře, jenž pobíhal po místnosti, rukama si do vlasů zajížděje.

„Taková nesvědomitost!“ vybuchl. „Člověk žasne. To není z bídy, ale to je z trestuhodné nedbalosti a nevědomosti. Žádám, aby byla učiněna přísná opatření.“

„Račte činit návrhy,“ povzbuzoval ho polekaný předseda. „Máte k tomu jako odborník nejen právo, ale také povinnost.“

„Všechen hovězí dobytek musí být bezodkladně poražen, zakopán a, aby maso nemohlo být požíváno, polit karbolem a vápnem. One-

mocnělá stařena musí být isolována ve zvláštním bytu, stěny obíleny, šatstvo desinfikováno. Nikdo nesmí ze vsi do jiných vesnic odcházeti. Na čtrnáct dní musí veškeré styky býti přerušeny."

„Ale našich kočí se to netýká?" prohodil správce starostlivě.

„Je mi líto, ale i těch se to týká," řekl zvěrolékař krátce.

„Pak musíme na ten čas zavřít továrnu," povídal správce zamračeně.

„Tím líp pro zamezení nákazy. Aspoň nepřijdou lidé do tak častých a úzkých styků."

„A co budeme jíst?" ptal se Smutný ponuře.

„Trpte hlad, když jste byli tak nenasytní."

„Kdo bude živit naše děti? Snad je necháme umřít?"

„Jste nejen hrubí, ale také drzí," rozkřikl se zvěrolékař. „Mohli jste v letě šetřit, máte stavení, vypůjčte si. Já přece musím rozumět, co se dělat má, a co ne. Kdybych nechal vás dělat, co byste chtěli, vymřela by celá ves."

„Nám je to jedno, umřít s plnými žaludky nebo s prázdnými," osmělil se říci Bílý.

„Ještě slovo a dám vás zavřít," zakřikl ho předseda. „Nařizuji, aby bylo přikročeno k porážce dobytka. Když už jsme zde, odbyde se všechno při jednom. Sem stále jezdit nemáme kdy. Pane starosto, postarejte se, aby bylo dost lidí. Budou se hned kopat jámy a dobytek u nich porážet. Kdo má doma uschované maso, ať je vydá, sice bude co nejpřísněji potrestán. Pošlete pro karbol a vápno a zjednejte lidi k porážce. Kdo by vás nechtěl poslechnout, toho donutí pan strážmistr. Do večera musí být vše hotovo. Pane správce, propusťte lidi z továrny a poskytněte nám své lidi, aby šlo vše rychle. Vidíte sám, že je zde nebezpečenství, které by mohlo i vám být osudným."

Ustal a posadil si úřední čepici na hlavu.

„Nechte nám náš dobyteček," zahořekovala mladá Svatoňka. „Mé kravičce nic není, je zdravá. Kdy si k jiné pomohu? Čím se budem živit?"

„Pracujte!" zněla tvrdá odpověď.

„Vždyť dřeme všichni do úpadu," křičel Pátek pobouřeně.

„Ticho! Žádnou vzpouru! Sice vám sem pošleme vojsko."

„Smilujte se, nechte nám náš dobytek," ozvalo se několik hlasů, a sepjaté ruce objevily se nad tlumem hlav.

„Nemůže a nesmí to být. Do jara nesmí nikdo si přivést žádnou novou krávu. Až potom komisse ohledá, stala-li se zákonnitá opatření, bude vám to zase dovoleno. Pane strážmistře, ručíte za pořádek. Jakmile bude vše připraveno, vzkažte. Počkáme zde a potom se přijdeme podivat. A teď jděte všichni."

„Svrchovaný Bože, co z nás bude!", křičela Svatoňová mezi dveřmi a zavzlykala. A ostatní jako na povel propukli v zoufalý vášnivý pláč.

IV.

Mezilesí podobalo se velikému hrobu. Továrna stála tiše. Nepracovalo se v ní. Mezilesští seděli ve svých barácích jak odsouzenci

k smrti. Neměli práce, neměli kromě brambor co jísti. A brambory tak úžasně rychle ubývaly, že obmezovali každodenní potřebu s větší a větší šetrností. Zima teprve začínala, tloukly holé mrazy, při kterých celé dopoledne byly mlhy, kterých se víc lekali než sněhu. Jakoby miliony ostrých malých jehel trčelo ve vzduchu, tak to bodalo a píchalo, do očí, nosu i úst lezlo a věšelo se na vousy i vlasy. Cítili zimu dvojnásob, poněvadž jejich těla seslábla tak, že nebyli schopni žádného většího namahání. Majíce nyní čas chtěli aspoň zásobu dříví nanést si z lesa. Ale nohy pod nimi umdlévaly, zima je rozrážela, že se zděšeni vlekli domů, aby u matně hořících kamen se ohřáli. Připadalo jim, jakoby v mlze zapadli kamsi hluboko a daleko, kde se pomoci nedovolají, kde zahynou a kde je závěje přikryjí, že je nikdo do jara nenalezne.

Změna se stala také v barácích. Bohatší si s chudšími vyměnili místa. Ti, co dřív majíce pouze kozu závistivě hleděli na boháče, kteří se pyšnili svou kravkou, při vší své bídě cítili jaksi své uspokojení, že mají aspoň krapet mléka, kterým někdy mastí své brambory a hasí palčivou žízeň prázdného žaludku. Za to ti druzí byli sdrceni. Trvajíce v jakéms strnutí stále opakovali si onen hrozný výjev, ve kterém jejich majetek byl ničen. To byla rána, která podťala jejich houževnatou vytrvalost, která podkopala důvěru v život, která v nich probudila temný cit neurčité, zavilé zlosti. Nevěděli, proti komu a proč se zlobí, ale tušili, že se mají proč zlobiti, proč nenáviděti, proč ten cit v sobě hřáti.

Na dvacet zdravých krav vyvedli za ves k lesu, kde houf dělníků kopal obrovskou jámu. Páni od komisse chvátali, pobízeli, omrzele přecházeli, hovoříce německy s úředníky továrními, kteří ze zvědavosti přišli dívat se na řídkou podívanou. Kouřili doutníky, ohrnuli límce u svých zimníků a navlekli rukavice na ruce. Stěžovali si na sychravé počasí, na smutný život v Mezilesí a na fádní společenské poměry. Občas zažertovali, zasmáli se a potom z dlouhé chvíle udíleli tomu či onomu dělníku rady, jak má kopat, aby mu to šlo lépe od ruky. Tovární kočí a těch několik málo dělníků, kteří u strojů byli zaměstnaní, kopali hbitě, a jáma se prohlubovala pod jejich nohama. Ale sirkaři ustávali vždy v delších přestávkách, třesouce se únavou, stírajíce rukávy pot se svých bledých a žlutých čel a řídkých vlasů. A sotva že postáli, už na ně bylo pokřikováno, aby nestáli, aby si pospíšili, na zahálku že mají dost času večer a zítra.

Smrákalo se, když zvěrolékař uznal jámu za dost hlubokou. A teď nastalo to nejsmutnější, co otřáslo až dny jejich duší. Krávy byly netrpělivé, bylo jim také zima a teskně obracely hlavy k vesnici. Ale tu přišla chvíle jejich zkázy. Řezníci, kteří přišli do Mezilesí kupovat zabavený dobytek, našli zde jinou práci. Ozvaly se třeskné rány seker do lebek dobytka. Některému zvířeti musily být dány tři, čtyry rány, než jeho nohy poklesly a než mohl být dán nůž na jeho hrdlo. Smutné bučení jako nářek lidský neslo se k lesu, a některé z krav čekajících na porážku divě blýskajíce očima, vzpínaly se a chtěly utéci. Ale ráz na ráz padal kus po kuse. I sami členové komisse nemohli snést pohledu na to vraždění smrti propadlých a odstupujíce dál ne-

trpělivě se ptali, kdy přijedou koně, které správce poslal pro vápno a karbol.

Mezilesští stáli u jámy jako bez ducha. Loučili se se zvířaty jako s tvory, kteří jim rozuměli a kteří měli s nimi vnitřní spojitost. Jakoby kus srdce, kus jejich vlastní bytosti bylo ubíjeno. A když teplá ještě zvířata zatahována byla do jam, pláč propukl, lítostivý, upřímný a vroucí pláč. Ačkoliv se tetelili zimou, stáli u jam, dokud nebylo přiveženo to, čím mělo být zažehnáno další nebezpečenství. Páni z komisse od jámy odešli a pouze strážmistr zde zůstal a bděl nad tím, aby poražený dobytek byl polit a vápnem poházen. A pak zase v chvatu házena hlína při lucernách, dokavad se nenavršila hromada nad hrobem, ve kterém odpočívai zbytek blahobytu Mezilesských.

Ticho bylo v Mezilesí. A bída byla ve vesnici. Hrozná, stále dotěravěji se hlásící bída. Přijel lékař, aby z nařízení provedl zdravotní šetření lidí, ale mimo Rozhorových babičky nikdo snětí neonemocněl. Nařizoval pouze, aby všudy čistili byty a stáje, prali roucha, vykuřovali jalovcem. Jiné desinfekční prostředky nařizovat se bál. Úzko ho pojímalo při pohledu na ty mlčelivé postavy mužů i žen, na to němé utrpení vryté do vysílených tváří obyvatelů horských. Byl rád, když byl hotov. Babička byla již mrtva a ležela v komůrce. Manča ani Tomáš nemohli tam spát. Plavka, která je svým teplem hřála, zmizela, a komůrka bez stropu studila hůř než led. Přestěhovali se do světnice. Pro Tomáše upravila Manča lože na peci, kterou umyla a obílila, a Tomáš si liboval, jak je mu tam hezky teplo.

Co měla uschováno na úroky, a co Ondřej z lesa přinesl, padlo na pohřeb. Nemohou přece nebožku zahrabat jako zvíře. Rozhorová k babičce ani nevešla. Od té doby, kdy komisse přijela vyšetřovat nákazu, seděla v koutku postele zaražená, dívajíc se vyděšenýma očima před sebe a stále čekajíc, brzo-li ji bolesti popadnou, a ona bude v bolestech se svíjeti ve smrtelném zápasu. Teprve když týden uběhl, a necítila nevolnosti, jakby se jí odvaha vracela. Teď už neonemocní. Babička to jistě měla z toho, že ve své lačnosti nemohla se dočkat, až bude maso dobře uvařeno, a dolehala na snachu, aby jí dala kus masa dřív, než bylo dobře vařeno.

Touha po mase vracela se u Rozhorové a hlásila se u jiných. Vidouce, že si smrt nevyžádala žádné jiné obětí mimo babičku, stále viděli před hladovýma očima hrnce masa vařícího se na prázdných plotnách. Když se jim nic nestalo z masa zvířat, která padla, nestalo by se jim také nic z masa zvířat zdravě poražených. Proč je zakopávali? Proč jim masa nepřáli? Báli se snad, že by příliš zbujněli? Chtěli je snad mít lépe ukovány, aby se nemohli od fabriky hnout?

Símě Ondřejem zasévané pukalo, a slabé kořínky zapouštěly své drápky do srdce. A Ondřej rozvášněn jako oni neštěstím, které ves potkalo a které je všechny jaksi sblížilo, nestýskal si na nedostatek posluchačů, když po večerech navštěvoval to či ono stavení. A jakoby vytušili, že by páni z fabriky i útěchu jeho slov jim vzali, kdyby se o nich dověděli, opatrně ukrývali své schůze, střehouce se dát na jevo, že necítí více onu slepou oddanost k fabrice jako dřív. —

Jednoho večera Pátek ještě s několika sirkaři pustil se do kopání v jámě, kde byl dobytek zahrabán. Bez luceren v přítmu kopali. S počátku šlo to těžko, ale pak, když odstranili zmrzlou vrstvu, chvatně pokračovali. K půlnoci vyvlekli jednu krávu. Byla ještě jako čerstvá, ale zápach karbolky je zarážel. Nedbali. Pátek obratně stáhl kůži, rozsekal maso, a pak každý se svým podílem utíkal radostně domů. Maso se objevilo v Mezilesí. A jako jiskra letělo to od baráku k baráku. Na druhý den byla jáma rozvrtána, a hořejší kusy rozřezány s lačnou dychtivostí, Maso odporně zapáchalo karbolem, ale Mezilesští dovedli být trpěliví. Vymývali je, solili, zkoušeli udit, jen aby nebylo ztraceno. Správec když byla sirkárna zavřena, odejel na několik dní nalokat se jinde lepšího vzduchu, a pokladník nechtěl o lidech nic vědět. Byli mu tuze maličtí, tuze sprostí. Ať třeba všichni zahynou, aspoň bude zbaven pohledu na ty, které do duše nenáviděl.

Ale když při začátku obnovené tovární činnosti vrátil se správec, dověděl se od Špice, že v Mezilesí leží na dvacet nemocných, kteří se roznemohli následkem požívání zkaženého masa. Správec zuřil. To už nejsou lidé, to jsou tvorové hodní zařadění mezi němou tvář. Rozvzteklen telegrafoval úřadům, co se děje, a v zápětí byla v Mezilesí komisse. Nastalo vyšetřování. Páni byli rozčileni, rozmrzeni a považovali počínání dělníků za zřejmé vypuknutí vzpoury a okázalé odepření poslušnosti. Přísně musí trestet. Ale koho? Vyptávali se, kdo maso vykopával. Lhostejně přihlásili se všichni, do jednoho. A když se ptali, kdo maso jedl, znělo sborem, že všichni. I Rozhorovi, kteří masa nejedli, i ty se mezi ně hlásili.

Nastal úžas. Koho teď trestat? Odvést je do vězení, nešlo. Marně předkládali jim různé otázky, proč tak činili a jak tak činili. Velmi jednoduše a jasně odpovídali. Měli hlad, dobytek byl poražen zdráv, šli tedy a vykopali si. Byl přece jejich a mohli si s ním dělat, co chtěli. A že se někteří rozstonali, můj Bože, to jinak nejde. Z hladu se také rozstůňou. Páni z komisse počali německy vyptávat se správce, a ten horlivě cosi vykládal, ramena krčil, cosi před nimi počítal. Na to páni zakývali hlavami a tutlali mezi sebou. Lékař odešel prohlédnout nemocné, a kočí odejel do města pro novou karbolku a nové vápno, tentokrát ve větším množství. Otevřeli jámu, nalili do ní spoustu karbolu, nasypali vrstvu vápna a pak přikryli kamením a hlinou. Nemoc u lidí nebyla nebezpečná, měli pouze zkažené žaludky, což způsobil zápach karbolu. Až vyhladnou, budou zase zdrávi. (Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

XIII.

Po tmě aspoň půl minuty škrabal jsem po dveřích, ohmatávaje je, potom zvolna otevřel jsem dveře i vešel jsem do hostinského pokoje. Zinajida Fedorovna ležela na lůžku i, pozdvihši se na loket, hleděla mně vstříc. Neosměluje se promluviti, pomalu prošel jsem mimo, a ona provázela mne pohledem. Postál jsem chvíli v sále a opět prošel mimo, a ona pohlédla na mne pozorně a rozpačitě, ba se strachem. Konečně zastavil jsem se a násilím promluvil jsem:

„Orlov nevrátí se!"

Zinajida Fedorovna vstala na nohy a pohlédla na mne, nerozumějíc, co pravím.

„Orlov nevrátí se!" opakoval jsem, a srdce silně mi zatlouklo. „Nevrátí se, protože neodejel z Petrohradu. Bydlí u Pekarského."

Porozuměla i uvěřila mi, — to zřel jsem po její nenadálé bledosti i po tom, že najednou přeložila ruce křížem na prsou, se strachem i prosbou. Okamžitě v paměti její prokmitla nedávná minulost její, uvážila a s neuprosnou jasností uzřela úplnou pravdu. Ale zároveň vzpomněla si, že jsem lokaj, nižší bytost... Tulák s rozcuchanými vlasy, s obličejem červeným od horečky, snad opilý, v jakémsi ošklivém svrchníku, hrubě jak kus bláta vletěl v její intimní život, a to urazilo ji. Řekla mi nevlídně:

„Vás se neptají. Jděte odtud pryč!"

„Ó, věřte mi!" pravil jsem nadšeně, vztahuje k ní ruce. „Já nejsem lokaj, jsem právě tak svobodný člověk jako vy."

Řekl jsem své jméno a rychle, rychle, aby nepřerušila mne anebo neodešla do pokoje svého, vysvětlil jsem jí, kdo jsem a proč tu žiji. Toto nové objevení překvapilo ji více, než první. Mělať přece naději, že lokaj selhal, zmýlil se, řekl hloupost, nyní pak, po objevení tomto, co se týče Orlova, neměla již žádných pochybností. Podle výrazu nešťastných očí jejích i obličeje, jenž náhle pozbyl krásy, poněvadž sestárnul a ztratil všecku svoji měkkost, zřel jsem, že je jí nesnesitelně těžko, že jsem nezačal k dobrému rozmluvu tu, ale přece pokračoval jsem se zvláštním, nepochopitelným nadšením:

„Senator i revise byli vymyšleni, aby vás oklamal. V lednu tak též, jak i nyní, Orlov nikam neodejel, nýbrž bydlil u Pekarského, a já viděl se s ním každý den i účastnil jsem se podvodu. Byla jste mu na obtíž, nenáviděl vaší přítomnosti zde, posmíval se vám... Kdybyste mohla vyslechnout, jak Orlov i přátelé jeho zde posmívali se vám

i vaší lásce, a jak splétali vaše jméno se svými anekdotami, umřela byste ponížením. Utecte odtud! Utecte!“

„Nu, co pak na tom?“ pravila chvějícím se hlasem a přejela si rukou po vlasech. „Nu, co pak na tom? Nechť...“

Oči její, plny slz, hleděly hrdě, s opovržením a nenávistí, nikoli na mne, nýbrž přes mé rameno; rty chvěly se, a celý obličej byl hrozně bled i dýchal hněvem. Hrubá, ošklivá lež Orlova, skrývajícího se před ní, aby neřekl jí pravdy, dopalovala ji, i připadala jí pohrdáni hodna i směšna; usmála se, a mně bylo úzko při úsměvu jejím.

„Nu, co pak na tom?“ opakovala a opět přejela si rukou po vlasech. „Nechť... Myslí si, že zemru ponížením, ale mně je to... směšno. Nadarmo skrývá se.“ Odešla od piana i pravila, pokrčivši rameny: „Nadarmo... Jednodušší bylo by, aby se vyjádřil, než aby skrýval se a toulal se po cizích bytech. Mám oči, sama jsem to už dávno viděla... a čekala jsem, až přijede, abychom konečně dorozuměli se. Ale nebudeme o tom mluviti. Řekněte mi, co pak vlastně přimělo vás, abyste vstoupil do služby lokajské? To dělá čest vaší vynalezavosti a smělosti, ale což nebylo jiných cest? Domyslím se, kolik krve pokazil jste si! Ba ani to není jaksi pravdě podobno!“

Ale najednou oči se jí zvětšily, ramena bezpomocně sklesla, a již zdálo se pravě nepodobno, že právě před chvilí hleděla s nenávistí a opovržením. Obličej její vyjadřoval nyní pouze beznadějné, zoufalé hoře. Usedla do křesla u stolu a sklonivši hlavu na opěradlo divanu, hořce zaplakala. V hostinském pokoji hořela pouze jedna svíčka v kandelábru, a u křesel, kde seděla, bylo tma, ale já viděl, jak chvěla se hlava její i ramena, a jak vlasy, vydělávajíce se z příčesky, zakrývaly jí krk, obličej, ruce... V jejím tichém, rovnoměrném pláči, nikoli hysterickém, nýbrž obyčejném ženském pláči bylo slyšeti urážku, poníženou hrdost, příkoří a onu bezvýchodnost, beznadějnost, jíž není už možno napraviti a jíž nelze zvyknouti. V mé rozčilené, trpící duši pláč její ozýval se ozvěnou, už zapomněl jsem na nemoc svoji, na své blouznění i na všecko na světě, i přecházel jsem po hostinském pokoji a bručel jsem zmateně:

„Jaký pak je to život? Co pak to dělá Orlov, Bože můj? Je mlád, má rozum, zdraví, svobodu, bohatství, krásu, lásku, — slovem všecko, čeho třeba k štěstí, on pak míchá to všecko do jakéhosi chaosu, do tmy... Ó, nelze tak žíti! Nelze! To je — šílenost, hřích, a ne život!“

„Jaké ponížení!“ pravila Zinajida Fedorovna skrz slzy. „Žíti pospolu... usmívati se na mne, kdežto jsem mu na obtíž, směšna...“

Pozdvihla hlavu a hledíc, na mne uplakanýma očima skrz vlasy, mokré od slz, a upravujíc si vlasy ty, jež překážely jí hleděti na mne, otázala se:

„Vysmívali se mi?“

„Lidem těm byla jste směšna i vy i láska vaše... i Turgeněv, jehož jste se mnoho načetla. A jestliže my oba teď zemřeme zoufalstvím, bude jim to také směšno. Udělají směšnou anekdotu a budou ji vykládati o vašem pohřbu. A nač o nich mluviti?“ pravil jsem netrpělivě.

„Nutno odtud prchnouti. Já nemohu zde déle zůstat ani minuty. Je mi nesnesitelně těžko!?

A já sám zaplakal napnutím nervův.

„Vy všecko víte, a slyšel jste všecko . . .“ pravila Zinajida Fedorovna, vstávajíc a jdouc ke mně. „Věřím vám. Řekněte mi přece upřímně, jednala jsem snad špatně? Nemilovala jsem muže i odešla jsem od něho k Georgiji Ivanoviči, jejž miluji. Je to špatné, směšné? Je to chyba? Řekněte mi: měla jsem jednati nějak jinak?“

„Ano, měla jste jednati jinak! Chtěla jste přerušiti spojení se společností, jíž jste nenáviděla, a začít nový život, ale vám jenom zdá se, že jste to učinila,“ řekl jsem podrážděně, i bylo mi jaksi příjemno mluviti takovým tónem. „Byla jste manželkou, a abyste začala život nový, stala jste se milenkou -- a dosti. Ze spacího pokoje jednoho darmochleba a bídáka přešla jste do spacího pokoje druhého právě takového ničemy. To je pěkné obnovení!“

„Ale vždyť já milovala Georgije Ivanoviče!“ pravila Zinajida Fedorovna a prosebně složila ruce na prsou.

„Měla jste obětovat lásku tu.“

Zinajida Fedorovna opět zaplakala, já pak, cítě, že jsem ukrutný a nespravedliv, odešel jsem k pianu a sedl jsem si.

„Co pak čekáme?“ otázal jsem se unyle. „Jsou už tři hodiny.“

„Nic nečekám . . .“ pravila. „Já jsem ztracena.“

Minulo v mlčení několik minut.

„Jednala jsem špatně,“ promluvila, „a nyní jsem potrestána. Zachtělo se mi nového života, osobního štěstí, ale měla jsem obětovati, pokořiti se. Neměla jsem opouštět muže.“

„Přestaňte, přestaňte!“ pravil jsem s měkkou výčitkou. „Vždyť nepojedete k muži a nebudete káti se. Nač pak mluviti tak? Raději spolu rozvažme, co máme dělati. Ani vám, ani mně už nelze zde zůstati . . . Kam máte úmysl jeti odtud?“ Přistoupil jsem k ní a pokračoval jsem něžně, se slzami v hlase: „Spoléhejte na mne, prosím vás. V Petrohradě nemáte ani jediné příbuzné duše, však za to máte věrného, oddaného sluhu. Vždyť dovolíte mi, abych se tak nazýval? Prosím vás, nenavracejte se k lidem těm! Je zde nedobrý, zhnilý vzduch! Tito opelichaní gentlemani potřebují vás pouze tehdy, když jsou nejvíce rozpoloženi k milostným výlevům a jsou k tomu naladěni, -- on sám to řekl; tu vás potřebují pouze tehdy, když jste nastrojena, ostrovtipna, falešna a podvádíte svého muže, ale záchvěv, čistota, jasný um, počestné názory -- to je turgeněvština, špatné novelly, to je nudno a překáží žíti. Vy jste šla k Orlovu a myslila, že konáte povinnost svoji, ale oni vysmáli se vám a vypískali vás hned prvního dne; vy v prostotě srdce představovala jste si, že jste člověk ideí, ale ve skutečnosti jste jim směšná, dotěrná milenka, jíž nijak nezbavíš se. On je — vaší obětí. Celému Petrohradu jest známo, že on, ubožák, z vaší milosti nemá již vlastního bytu; on všude stěžuje si a snaží se co nejhlasitěji smáti se, poněvadž stydí se, ano stydí se, že tak hloupě vletěl do pasti, nepředvídal škandálu, to jest vašeho přestěhování k němu. Žíti s těmi lidmi, milovati je, míti s nimi společnost —

znamená hráti politování hodnou, ponižující úlohu. Co nejdále od nich!" pokračoval jsem ohnivě, s nadšením, jakého dávno již neměl jsem, a hluboko věře v to, co mluvím a chci říci. „Zanechejte těch nešťastných, cizích vám lidí, a pojďme do jiné společnosti. Tam zaujmete postavení vás důstojné . . ."

Náhle v předsíni ozval se zvonek. Srdce mi silně zatlouklo. Není-li to naposled již Orlov, jemuž Kukuškin postěžoval si na mne? Jaké bude naše setkání? Šel jsem otevřít. Ale byla to Pavla. Vešla, střásla v předsíni se svého kabátu sníh a nepověděvši mi ani slova, odešla do svého pokoje. Když jsem se vrátil do hostinského pokoje, Zinajida Fedorovna bledá jako mrtvola stála uprostřed pokoje a velikýma očima hleděla mně vstříc.

„Kdo to přišel?" tázala se.

„Pavla," odpověděl jsem.

Zinajida Fedorovna přejela si rukou po vlasech a v ochabnutí zastřela si oči.

„Já ihned odtud odjedu," vece. „Budete tak laskav, vyprovodíte mě na Petrohradskou stranu. Kolik je teď hodin?"

„Tři čtvrti na třetí."

XIV.

Když jsme po chvíli vyšli z domu, venku byla tma i mrtvo. Padal mokrý sníh, a vlhký vítr šlehal po obličeji. Pamatuji se, tehdy byl začátek března, byla obleva, a už několik dní drožkáři jezdili na vozích. Pod dojmem zadních schodů, zimy, noční tmy a podomka v ovčím kožichu, jenž vyptával se nás, než nás vypustil za vrata, Zinajida Fedorovna zcela sesláblа i klesla na mysli. Když jsme vsedli na drožku a přikryli se nadhlavím, Zinajida Fedorovna, třesouc se na celém těle, spěšně začala mluviti, že je mi velice vděčna, a nepochybuje o mé přízni, ale že stydí se, že k vůli ní znepokojuji se.

„Rozumím, rozumím . . ." breptala Zinajida Fedorovna. „Když dnes byl u nás Gruzin, cítila jsem, že lže a že něco tají. Nu, co pak na tom? Ale přece je mně hanba, že se tak znepokojujete!"

Měla ještě pochybnosti. Abych nadobro rozpýtlil pochybnosti její, nařídil jsem drožkáři, aby jel po Sergijevské; zastaviv ho u podjezdu Pekarského, vylezl jsem z drožky a zazvonil. Když vyšel vrátný, hlasitě, aby mohla to slyšeti Zinajida Fedorovna, optal jsem se, je-li doma Georgij Ivanovič?

„Je doma," odvětil vrátný. „Přijel asi před půl hodinou. Nejspíše už spí. A co chceš?"

Zinajida Fedorovna nezdržela se a vychýlila se z drožky.

„A dávno tu bydlí Georgij Ivanovič?" otázala se.

„Už třetí týden."

„A nikam neodjíždí?"

„Nikam," odvětil vrátný a pohlédl na mě s podivením.

„Oznam mu zítra co nejdříve," pravil jsem, „že k němu z Varšavy přijela sestra. S Bohem."

Potom jeli jsme dále. Ve drožce nebylo záslonky, a sníh valil se na nás hustými žvanci, a vítr, zvláště na Něvě, pronikal až do kostí. Připadlo mi, že dlouho již jedeme, dlouho trpíme, a že dlouho již slyším, jak chvěje se dech Zinajidě Fedorovně. Mžikem, jako v polosnění, jako usínaje, ohlédl jsem se na svůj podivný, nerozumný život, a vzpomněl jsem si, že u Turgeněva kdosi povídá: „A pomůže Bůh všem opuštěným tulákům!“ Vzpomněl jsem si také nějak i na melodrama: „Pařížští žebráci“, jež jsem viděl v dětství. A když jsem vyhlédl zpod nadhlaví, abych střásl se sebe toto polosnění, a uviděl úsvit, všecky obrazy minulosti, všecky nejasné myšlenky jaksi náhle splynuly mi v jedinou jasnou, pevnou myšlenku: já i Zinajida Fedorovna zahynuli jsme neodvratně. To byla jistota, jakoby modré chladné nebe obsahovaío v sobě proroctví, ale za okamžik myslil jsem už na jiné věci a věřil v jiné.

„Co pak počnu si nyní?“ opět zabreptala Zinajida Fedorovna hlasem, ochraptělým zimou i vlhkostí. „Kam poději se a co budu dělati? Gruzin řekl: Jděte do kláštera! Ó, šla bych! Přeměnila bych oděv, obličej svůj, jméno, myšlenky . . . všecko, všecko, a skryla bych se na věky . . . Ale mne nepustí do kláštera. Jsem těhotna.“

„Zítra pojedeme s vámi do ciziny,“ pravil jsem.

„To nejde. Muž nedá mi pasu.“

„Já vás převezu i bez pasu.“

Drožkář zastavil se u dvoupatrového dřevěného domu, natřeného tmavou barvou. Zazvonil jsem. Přijímajíc ode mne neveliký, lehký košíček, — jediná zavazadla, jež jsme vzali s sebou, — Zinajida Fedorovna jaksi kysele usmála se a řekla:

„To jsou mé klenoty . . .“

Ale tak seslábla, že nebyla s to, aby držela klenoty ty. Dlouho nám neotvírali. Po třetím nebo čtvrtém zvonění v oknech zakmitlo se světlo, a slyšeli jsme kroky, kašel, šeptání; konečně zacvakal klíč, a ve dveřích objevila se tlustá baba s červeným, polekaným obličejem. Za ní v jisté vzdálenosti stála maličká, velice hubená stařenka s ostřihanými šedivými vlasy, v bílém živůtku a se svící v rukou. Zinajida Fedorovna vběhla do síně a vrhla se stařeně té na krk.

„Nino, jsem oklamána!“ hlasitě zaštkala. „Jsem oklamána, hrubě, ošklivě! Nino! Nino!“

Odevzdal jsem babě košíček. Dveře se zavřely, ale neustále ještě bylo slyšeti štkání a volání: „Nino!“ Sedl jsem na drožku a kázal drožkáři jet pomalu k Něvskému prospektu. Nutno bylo pomyslit i na vlastní nocleh.

Nazejtří před večerem byl jsem u Zinajidy Fedorovny. Valně se změnila. Na jejím bledém, valně zhubenělém obličeji nebylo už ani stopy po slzách, a výraz byl jiný, jakýsi zvláštní. Nevím, zdali následkem toho, že jsem viděl ji nyní v jiném bytě, daleko ne nádherném, a že vztahy naše byly už jiné, nebo snad silné hoře položilo na ni už svou pečeť, nepřipadala nyní tak elegantní a parádní, jako jindy; postava její jaksi zdrobněla, obličej zmenšil se; v pohybech, chůzi, mimice obličeje jejího zpozoroval jsem zbytečnou vášnivost, nervósnost, jakoby

pospíchala, a nebylo dřívější měkkosti ani v úsměvu jejím. Byl jsem oblečen nyní v drahé saty, jež jsem si koupil ve dne. Změřila pohledem přede vším šaty ty i klobouk v mé ruce, potom upřela netrpělivý, zpytavý pohled na můj obličej, jakoby jej studovala.

„Vaše proměna zdá se mi neustále ještě jakýmsi divem . . .“ pravila. „Odpusťte, že s takovou zvědavostí prohlížím si vás. Vždyť jste neobyčejný člověk.“

Vykládal jsem jí ještě jedenkráte, kdo jsem a proč žil jsem u Orlova, i vypravoval jsem o tom déle a podrobněji, než včera. Poslouchala mě s větší pozorností a, nedavši mi ukončiti, promluvila:

„Tam je pro mne již konec. Víte, nemohla jsem zdržeti se i napsala jsem mu list. Tu je odpověď.“

Na lístku, který mi podala, rukou Orlova bylo napsáno: „Nebudu ospravedlňovati se. Ale přiznejte se: zmýlila jste se vy, a nikoliv já. Přeji vám štěstí a prosím, byste co nejdříve zapomněla na vážícího si vás G. O.

P. S. Posílám vaše věci.“

Kufry a košíky, jež poslal Orlov, stály tu v hostinském pokoji, a uprostřed nich nalézal se též můj ubohý kufr.

„To znamená . . .“ pravila Zinajida Fedorovna, i nedořekla.

Umlkli jsme. Vzala ode mne lístek Orlovův a asi dvě minuty držela jej před očima, a v tu dobu obličej její přijal týž nadutý, opovržlivý a hrdý, zatvrzelý výraz, jaký měla včera na počátku našeho dorozumění: v očích vytryskly jí slzy, nikoli bojácné, nikoli hořké, ale hrdé, hněvivé slzy.

„Poslouchejte,“ pravila, prudce vstavši a odcházejíc k oknu, abych neviděl obličeje jejího. „Rozhodla jsem se tak: hned zítra odjedu s vámi do ciziny.“

„A to je dobře. Jsem ochoten jeti třebas dnes.“

„Vezměte mě. Četl jste Balzaca?“ otázala se náhle, obrátivši se. „Četl? Jeho román Père Goriot končí se tím, že hrdina hledí s vrcholu chlumu na Paříž a hrozí městu tomu: ‚Nyní loučíme se!‘ a potom začíná nový život. Tak i já, až z vozu železničního pohlédnu naposledy na Petrohrad, řeknu mu: ‚Nyní loučíme se!‘ A já už loučím se!“

A zachvěvši se na celém těle, se zlomyslností, jež tak neslušela jí, řekla:

„Dobře!“

XV.

V Benátkách onemocněl jsem zánětem pohrudnice. Bezpochyby nachladil jsem se večer, když jsme pluli v gondole z nádraží do Hôtelu Bauer. Bylo mi hned první den ulehnouti do postele a proležet asi dvě neděle. Každé ráno, pokud byl jsem nemocen, přicházela ke mně ze svého pokoje Zinajida Fedorovna, aby pospolu se mnou pila kávu a potom předčítala mi nahlas francouzské a ruské knihy, jež jsme koupili na cestě ve Vídni. Knihy ty byly mi dávno již známy anebo nebyly zajímavy, ale u mne zněl milý, dobrý hlas, a obsah všech knih přicházel k jednomu a témuž závěrku: nejsem osamělý. Ona

vycházela na procházky, vracela se ve svém světlošerém obleku, v lehkém slaměném kloboučku, vesela, zahřáta jarním sluncem, a usednuvši u postele, nahnuvši se nízko k obličeji mému, vykládala mi něco o Benátkách a laskavě hubovala, že jsem nemocen, a nemohu procházeti se s ní.

V noci bylo mi zima, bolno i nudno, ale ve dne opíjel jsem se životem, — lepšího výrazu nevymyslíš. Jasné, žhoucí slunce, bijící otevřeným oknem i dveřmi na balkoně, křik dole, pleskání vesel, zvonění zvonů, hromový rachot děla v poledne a pocit plné, plné svobody dělaly se mnou to, že cítil jsem na svých bocích místo přílepků silná, široká křídla, jež unášela mě v blouznění Bůh ví kam. A jaký půvab, kolik hrdosti bylo ve vědomí, že vedle života mého a nerozlučně s ním jde jiný život, že jsem sluha, strážce, přítel, nevyhnutelný společník bytosti mladé, hezké a bohaté, ale slabé, uražené, osamělé! I stonati je milo, víš-li, že jsou lidé, již čekají na tvé uzdravení se jako na svátky. Jedenkráte slyšel jsem, jak Zinajida Fedorovna za dveřmi šeptala s mým doktorem, a potom vešla ke mně s uplakanýma očima, — špatná známka pro nemocného, — ale já byl rozrušen a div sám nezaplakal pohnutím.

Však hle, dovolili mi vycházeti na balkon. Slunce a lehký větérek od moře rozmazlují a laskají mé nemocné tělo. Patřím dolů na dávno známý Canal Grande i na gondoly, jež plují s ženskou gracií, lehce a velebně, jako by žily a samy cítily svoji krásu, modré nebe a veškeru nádheru této originální, okouzlující kultury. Zavání mořem. Kdesi hrají na kytaře a zpívají dvojhlasně. Jak je krásně! Jak nepodobno oné petrohradské noci, kdy padal mokrý sníh, a tak hrubě šlehal po obličeji! Hle, pohlédneš-li přímo přes kanál, uzříš Lido, více v pravo — parníky, ještě více v pravo — velikolepý chrám S. Maria della Salute, a za vším tím daleko přímoří, a na obzoru v prostranství slunce kmitá se po vodě tak jasně, že bolno leděti. Táhne to duši tam, k rodnému, dobrému moři, jemuž věnoval jsem mládí své. Chce se mi žíti! Žíti — a nic více!

Po dvou nedělích začal jsem choditi, kam se mi líbilo. Ráno procházeli jsme se spolu s ní a prohlíželi jsme památnosti. Rád sedával jsem v gondole na sluněčku, poslouchal gondoliéra, nerozuměl jsem mu a po celé hodiny hleděl jsem na domek, kde žila Desdemona, — naivní, smutný domek s panenským výrazem, lehký, jako krajky, tak lehký, že, jak zdá se, možno odstrčiti jej s místa jednou rukou. Dlouho stál jsem u náhrobku Antonia Canovy a neodtrhoval jsem oči od plačícího lva. A v paláci dožecím, pokud Zinajida Fedorovna chodila po pokojích, já po celý čas stál nehybně na jednom místě a hleděl v onen kout, kde zamazán černou barvou nešťastný Marino Falieri. Dobře je býti umělcem, básníkem, dramaturgem, myslil jsem si při tom, a je-li to pro me nedostupno, aspoň chtěl bych oddati se mysticismu! Eh, k tomu tichému klidu a uspokojení, jež naplňuje duši, kéž bych měl aspoň kousíček nějaké důvěry!

Večer jedli jsme ústřice, pili víno, vozili se po kanale. Pamatuji se, naše černá gondola tiše kolíbá se na jednom místě, pod ní sotva

slyšitelně žbluňká voda. Tu a tam třesou se a kolíbají se odrazy hvězd a pobřežních ohňů. Nedaleko od nás v gondole, ověšené barevnými svítilnami, odrážejícími se ve vodě, sedí jacísi lidé a zpívají. Zvuk kytar, houslí, mandolin, mužské i ženské hlasy rozlehají se ve tmě, i zdá se, že pospolu s tímto teplým, vlhkým vzduchem vdechuješ v sebe i ty zvuky. Zinajida Fedorovna, bledá, s vážným téměř nevlídným obličejem, sedí vedle mne, pevně sevřevši rty a zaťavši pěsti. Přemýšlíť o něčem, a nepohne ani obočím, a tak zabrala se do sebe samé, že neslyší mých otázek a poznámek. Její obličej, poloha a nehybný, ničeho nevyjadřující pohled, a až k neuvěření unylé, těžké, a jako sníh chladné vzpomínky, a kolem sličné Benátky, mandoliny a píseň s energickým vzkřiknutím: „Jam-mo!... Jam-mo!" a blouznění, blouznění — jaké to životní kontrasty! Když seděla tak, zaťavši pěsti, zkamenělá, smutná, připadalo mi, že oba mi máme účastenství v nějakém románě ve starodávném vkuse, s názvem: „Nešťastná", „Pohozená", nebo něco podobného. Oba my jsme — pseudoklassické postavy: ona je — nešťastná, opuštěná, já pak — věrný, oddaný přítel, blouznivý a je-li, libo, „zbytečný člověk", nepodařenec, nezpůsobilý již k ničemu, leda pouze kašlati a blouzniti, a snad ještě obětovati se... ale komu a k čemu potřebny nyní moje oběti? Ano je otázka, co obětovati?

Po večerní procházce pokaždé pili jsme čaj v jejím pokoji a rozmlouvali. To i ono trvalo obyčejně asi dvě hodiny. Nebáli jsme se dotýkati se starých, ještě nezacelených ran, -- naopak já pociťoval i jakési potěšení, když vypravoval jsem jí o svém životě u Orlova, popisuje do nejmenších podrobností všecky večeře a rozmluvy, i když dělal jsem charakteristiku Orlova i jeho přátel, příkřejší a nemilostivější než ve vypravování tomto, nebo otevřeně dotýkal jsem se oněch vztahů, jež mi byly známy, a nemohly býti přede mnou ukryty, poněvadž jako domácí člověk všecko jsem viděl a všecko slyšel. (Dokončení.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1902.

Z básní Lorda Alfreda Tennysona.

Překlady Jar. Vrchlického.

DVĚ PÍSNĚ Z „PRINCEZNY“.

I.

Kol bílý spí teď i nachový květ,
a cypřiš nepohne se v zahradě,
ni rybka zlatá v škebli z porfýru,
jen španělské bdí mouchy — se mnou bdi!

Páv stříbrný se míhá jako duch
a jak duch mihavý mně v sny pláš ty!

Jak Danae spí pod hvězdami zem, —
tvé srdce přede mnou tak dokořán.

Teď mlčící sjel meteor a svit
jde za ním, myšlenka jak na tebe.

Svou krásu odhaluje lilie,
by zdřímla v ňadrech tůně jezerní,
tak rozviň, miláčku, se, v ňadra má
se ponoř pak a celý ve mně splyň!

II.

Co marné slzy chcete, nevím sám,
z dna zoufalosti božské tryskáte
mi do srdce a oči kalíte,
když šťastné jeseně zřím nádheru,
dnů pamětliv, jež dávno jsou — ty tam!

Tak svěží jak svit první na plachtě,
jež druha přináší ze zámoří
a kalné jak svit, jenž objímá loď,
jež s nejdražším nám klesá do hloubky,
jsou svěží, kalné dny a jsou — ty tam!

Tak cizí, kalné . . . v chmurný letní šer
jak sotva probuzených ptáků hles
zní mroucímu, když očím hasnoucím
se všecko jeví v matných obrysech,
jsou kalné, cizí dny, jež jsou — ty tam!

A drahé, polibek jak mrtvých úst
a jako ten, jejž pocítíš jen v snu
s rtů, jež tvé nejsou . . . bezdné jako láska,
jak první láska s divou výčitkou
jsou smrtí v životě dny, jež ty tam!

VEČER SVATÉ ANEŽKY.

Na střeše kláštera dlí sníh,
plá v luně v svit a jas,
můj dech se tiše k nebi zdvih',
má duše za ním v ráz.
Klášterních věží černý stín
se sněžnou plání tmí,
se skrádá s chvílí, jejíž zhyn
mne k Pánu vésti smí.
Ó zjasni ducha mého v svit,
jak mrazných nebes lem,
jak sněženky květ nech mne být,
jenž dlí na ňadru mém!

Můj bílý šat se temný zdá
před sněžnou plání tu;
tak zemská svíčka matně plá
při luny zásvitu.
Tak duše má je černý stín,
beránku, před tebou,
tak ducha mého zemský týn,
jenž nadějí jsi mou!
Své nebe, Pane, otevř již,
ať zástupy tvých hvězd
jak hvězda, nevěsta tvá, výš
se může bílá vznést!

Mne vede středem zlatých bran,
kde blýská to a plá,
pláň hvězd se dělí ze všech stran,
kol moře světla vlá!
Jak hloubí se to! Dokořen
jsou dveří veřeje,
mne ženich vítá ozářen,
z vin všech mne omeje.
To Věčna sabat bezmezný
v dál prostřen neznámou,
to nad mořem svit vítězný,
— to ženich s nevěstou!

—

EDWARD GREY.

Tam z města sličná Ema z Morlandu
můj cestou zastavila chvat,
řkouc: Ztratil jsi snad srdce své,
Edwarde Grey, či's ženat snad?

Tak sličná Ema z Morlandu dí.
Já začal v hořkém pláči štkát:
Ó sličná Emo z Morlandu, víc
tě Edward Grey mít nemůže rád!

Ellena Adair měla mne ráda,
ač otec i matka nechtěli tak,
já dnes ještě seděl na větrném hrobě,
na Elleny hrobě, ve slzách zrak.

Byla jen plachá, chladná jest, mnil jsem,
a pyšná, tož prch jsem za moře,
vztek s bludem hryzly tam srdce mé,
však Ellen mřela tu pro hoře.

Ba, krutá jsem slova promluvil k ní
a krutě zněla v kroků mých chvat:
Máš mysl příliš nestálou, proč
hruď Edwarda Greye tak rvát?

Tam do trávy tváře své jsem tisk'
a šeptal: Mé zoufání slyš!
Já lituji všeho, co stalo se kdy,
ó Elleno Adair, promluv již!

Pak vzal jsem rýdko, v omšený kámen
jsem v bolu svém začal rýt a psát:
Zde leží tělo Elleny Adair,
zde Edwarda Greye srdce spjal chlad.

Můž' láska přijít, láska můž' zmizet,
jak pták se od stromu k stromu dá v let,
však milovat nelze, pokavad Ellen
se nevrátí v moje objetí zpět.

U toho kamene hořce jsem plakal
a v hořkém pláči pryč dal se v chvat.
Tam leží tělo Elleny Adair,
zde Edwarda Greye srdce spjal chlad.

MOŘSKÉ PANNY.

Mdlí plavci jeli tiše mořem dál,
a mezi břehem svěžím, kouřem pěn
tvář sladkou zřeli mnohou, oblou páž,
tisknoucí zlatou harfu ku ňadrům,
co v žasu, šeptajíce, trnuli,
zpěv hlasný zastihl je v středu vod:

Kam jen dále? Kam jen dále? Kam jen dále?
Nač ten spěch?
Nač luh svěží opouštíte, šťastný, květů plný břeh?
Zde ve dne, v noci vlnám bájí pramen rád
se hroutě v prášící vodopád
o pouti skrz lučin střed,
ze srdcí šťavnatých strží a lad,
kde v stříbrné škeble nadýchal chlad,
kde čalounem bílých zvonců se klad
nad mořem vysoko; v let
sem spějte plachty své obrátit v chvat,
sem k našim břehům vjet!
K nám pojďte, pojďte zpívat a hrát,
zde racků jen slyšeti sten,
my chcem vás denně v sny zkolébat,
ó stáhněte, plavci, plachty své jen!
Zde luhy uzříte, v nich radost a ples,
zde vesele větry hvízdají v les,
zde blýská a třpytí se pobřežní tes!
Zde objímá duha zem,
od moře spějíc k ostrovům,
po písku běží světýlek stem,

sem pospěš zmdlený váš tlum!
Nad vlnou duha visí tu vlnivě,
do slují šlehne, tká barvy po nivě,
náš vlídný pozdrav zbudí vás z dum.
Sem pojďte, my chceme míti vás za vládce,
chcem nevěsty být ženichům;
umíme líbati, šeptati přesladce.
Ó slyšte náš hlas, zrak vzplane vám v jas,
zde v náruč se vrhněte rozkoše snům!
Ó slyšte náš hlas, zrak vzplane vám v jas,
až ze zlatých strun sjede jásavý vzdech,
přes moře tíhna ku břehům!
Kde šťastnější, bohatší nežli náš břeh,
kam sahá svět, plá slunce žeh.
Nač dále jen? Stůjte a slyšte, plavci, zde stavte běh!

—

ÚTOK LEHKÉ JÍZDY U BALAKLAVY.

I.

Míle půl, míle půl,
míle půl to hřmělo,
až v Smrti údolí
šest set jich vjelo.
Brigado, k předu! hřměl.
Nabijte pušky! děl,
až v Smrti údolí
šest set jich vjelo.

II.

Brigado! K předu leť!
Kdo staví tuto změť?
Voják tu neptal se,
co být by mělo;
kdo moh by zde se chvít,
v odmluvu důvod mít?
Cíl jich: se bít a mřít.
Tak v Smrti údolí
šest set jich vjelo.

III.

Na pravo jícny děl,
na levo jícny děl,

naproti jícny děl,
blesklo to, hřmělo,
kartáčů třesk a střel
směle v to každý vjel,
do Smrti náručí,
do jícnu do pekel
šest set jich spělo.

IV.

Bleskly se šavle v před,
máchnuli jimi v let,
padnouce v pušek střed,
až všecko nárazem
žaslo, se chvělo,
prachem, skrz dýmu val
hřímal jich kopyt cval,
kozáků vojsko se
před šavlí úderem
na útěk mělo.
Kdo ví, co z šesti set
zpátky jich jelo?

V.

Na pravo jícny děl,
na levo jícny děl,
za zády jícny děl,
blesklo to, hřmělo.
V kartáčů třesk a střel
bohatýr i kůň vjel,
kdo se v řež nezachvěl
ze Smrti údolí
zpět z jícnu od pekel,
co zbylo z šesti set,
domů jich jelo.

VI.

Můž' o nich zmlknout zvěst?
Sláva jich věčná jest.
Světem to znělo,
útoku jich buď čest,
jak reků těch set šest
do boje hřmělo!

—

V DĚTSKÉ NEMOCNICI.

EMMIE.

I.

Náš lékař byl zaměněn jiným,
jejž před tím neznala jsem,
jak v dveřích zjevil se, postrach
hned vzbudil ve srdci mém;
z francouzských klinik on přišel
a z cizích končin, a měl
vlas rudý, bezcitnou ruku
a hlas jeho drsně tak zněl.
Prý báječné provedl léčby,
leč každý šept' podivně hnut,
že mnohem raději řezal,
než nemocný zahojil úd.
To lehko věřit jsem mohla,
zřelť zrakem kol sprostým a zlým,
jak o mroucích jen by lože
moh' otupit drzý svůj šprým,
jak moh' by živého psíka,
jenž k němu lísal se rád
a včera ruce mu lízal,
pod nůž svůj bez citu brát.

II.

To malý hošík byl jeden,
ó jistě by mřelo jich víc,
vstříc kdyby nešla jim Láska, zrak vlídný, úsměvná líc!
To malý hošík byl, každý
úd těla měl rozbit a zdrán,
bylť mlýnským zachvácen kolem
a losu svému již vzdán.
On pozorně chopil se hocha,
leč drsný měl pohled i hlas.
„To případ jest beznadějný!"
On k sobě zamručel as.
A ke mně: „Co vaše péče? Zde všecko budí jen smích."
„‚Tím spíš,'" dím, „‚v Ježíše ruce
jej v modlitbách poručím svých,
vždyť všichni děti jsou jeho,
jak za své za ně chci lkát!'"
On drsně: „Ach, dobrá ženo,
to rozbitý nezcelí hnát!"

A dále zamručel k sobě,
to posud v paměti mám:
„Kdy divy dělal pán Ježíš,
ten čas již dávno ten tam!“

III.

Že ten tam? — Naopak, blíží
se více nám jeho svit,
lží býti naděje světa,
mohla bych v špitálech žít?
Zřít denně všecku tu bídu,
ten slyšet nářek a vzdech?
Což neřek' on: „Všecko jest moje,
co dáte nejmenším z těch?“

IV.

On odešel, u menších dětí
mi lůžek přiřknuta stráž,
kde malá ležela dívka,
sirotek, miláček náš.
Teď prázdné jest, umřela chudák,
a každý tak ji měl rád,
vše nesla tak tiše, ač byla citlivka na drsný hmat;
a švítořit uměla sladce,
až v slzách jihnul mi zrak,
a vděčná byla, že děti
jsem vděčné nezřela tak;
zda pamatuješ, Emmie?
Vždyť mnohý jsi poslal jí květ,
jak s nimi uměla hrát si, všecko jim vyprávět!
Kdo může skutkům všem božím
se těšiti den co den,
ví málo, slastí co může
petrklíč poskytnout jen!
Vždyť máj svým pozdraví kvítím
zajatce, dusný jich vzduch
jim osvěží na lůžkách bědy
jak andělských perutí ruch.
I ležela, v dlaních svých kvítí,
na ňadrech ručky své v kříž,
tak bleďoučká, něžná a milá
a my jsme myslili již,
že dřímá tichounce, sladce,
v tom doktor náš řekl nám:
„Nuž zítra to podniknem', zda-li
to předrží, obavu mám . . .“

V.

Se starým doktorem naším
já šla jsem k schodišti až,
pak, dítě v čas by mne zas zřelo,
jsem svou zas nastoupla stráž.

VI.

Co děti hlídám již, divý
tak srdce mé neschvátil žel,
neb Emmie vše slyšela,
k lůžku vedle ní vzdech její spěl.
„Co, Annie, nevydržím?
Pověz mi, co dělat mám?“
Dí malá však rozumná Annie:
„Hned radu tobě já dám.
Ty popros Ježíše, v pomoc
by přišel ti, vždyť přece víš,
jak pod obrázkem to psáno:
Maličké nechte sem blíž!“
(Ten měla obrázek v mysli,
k radosti dětem's jej dal,
kde obklopen maličkých davem
Pán Ježíš na klín je bral.)
„Chci prosit jej“ — pravila Emmie,
„leč kdo jen jemu dá zvěst,
že má to modlitba, nebo
postýlek tolik zde jest!“
To Annie zdá se též těžké,
však přemýšlí chvilku jen:
„Vždyť můžeš vystrčit, Emmie
své ručky skrz mřížku ven.
Pán Ježíš zhlédnout moc musí,
tož naznač mu určitě, víš,
že ona dívka to, která
své protáhla ručky skrz mříž!“

VII.

Tak tři jsem probděla noci,
však v čtvrté nešlo to dál,
mně vřelo to, hučelo v mozku,
já měla šílený pal.
Ač bylo na mne dnes spáti,
jak neměl vzejít by den,

třesk hromu zděsil mne jednou,
pak kroupy a vichřice sten.
Pak byl to výkřik pln hrůzy,
táh' divoký duší mou,
jak jehňátko matku když volá,
zbloudivši bouří a tmou;
v mém snění stále se kmital
ten strašný lékaře nůž,
já třásla se, slabounká Emmie
zda ten řez vydržet můž'?
A hle, tu v zášeří jitra
se na mne smála — v tom již
sem doktor vstoupil a k lůžku
jsme oba přistoupli blíž . . .

VIII.

On děsné své nástroje nesl,
nám zdálo se, že dřímá jen,
své útlé, hubené ručky skrz mřížku držela ven.
Čas Ježíše dávno že minul?
Kdo dí to? Nestal se div?
Ji slyšel Spasitel dětí a proto ji k sobě vzal dřív.

EMIL TRÉVAL:

Silnější než milování.

Novela. (Pokračování.)

Nikdy by byl doktor nevěřil, že tak buršikosním způsobem rozloučí se na několik dlouhých týdnů s tou, již několik hodin neviděti, bylo mu mukou. Doma prohlédl se řádně v zrcadle. Poprvé po několika týdnech. Seznal, že Nasta mluvila pravdu. Nebyl již bývalým tlouštěm, vrásky ryly se mu do vpadlých tváří, vlasy mu na spáncích šedivěly, jamky pod očima vpadly, čelisti vystoupily. A kol očí poletovaly mu stíny, jež kladou na tvář nesmazatelným rysem silné, hluboké vášně, jejichž odlesk světélkoval v hlubině oka, jako oheň, dřímající na dně kráteru.

Měl vzhled souchotináře, jazyk povleklý. Sám by se byl poslal někam na zotavenou.

Poslední dny probouzel se v ranních horečkách.

„Dekrepidní alkoholik,“ zamručel a hvízdnul opovržlivě. Na to sedl a psal na okresní výbor o dovolenou. —

„A co s vámi, mami?“ řekl, když dovolenou dostal.

„Podívám se k Františkovi do Klemešic. Píše mi Dulča, že to s ním nějak nevypadá kale. A ona nerada člověka straší.“

„Jak to?“

„Že prý se Františk moc pro nebožku trápí. Snad dá Pánbůh a panenka Maria, že to překoná. Musí se znovu oženit, jaká pomoc!“

„Ženit a ženit, jinačí lék vy, ženské, neznáte,“ bručel doktor. „Dělejte, co chcete, mami, aby vám tu nebylo smutno. Já jedu do Karlových Varů.“

„Jeď, synáčku, jeď a pozdrav se mi tam!“

Den po odjezdu Nastině vypravil se doktor do Karlových Varů. Neuznal za potřebno poslední tři dny spatřiti Nastu. Nyní v Karlových Varech, kdy na sta kilometrů dělilo je od sebe, pocítil divokou touhu viděti ji, alespoň na okamžik, alespoň z daleka. Rozlézala se v něm ta touha jako žíravina, až obrátila v troud a popel všecku jeho rozvahu

a sebeovládání. Podlehl náhlému, útočnému nápadu, okamžiku výbuchu vůle, jednomu z těch, jež se poslední dobu u něho dostavovaly a v soustředěnosti své nahražovaly za nečinnosti nynější, bývalou, stálou práci jeho ducha.

Pojede za ní, bude ji pozorovati skryt, z daleka, nepoznán. Dá si růsti vousy, vezme černé brejle na oči, ostříhá si vlasy a koupí vlásenku rusou, kadeřavou.

Instruoval kollegu, lázeňského lékaře, jak má nakládati s jeho listy, oznámil to na poště a odejel do Ostende.

III.

Monsieur le docteur en médecine

Dominik Jelec

Karlsbad.

Ostende, 10. srpna 19 . .

Pane doktore, čekám stále na nějaké zprávy od Vás. Když Vy mlčíte, dovolíte snad mně, abych psala. Činím tak ráda — bez poklony řečeno. Chcete znáti dojem, jaký na mne lázně zdejší učinily? Jsem nadšena! Představte si — ale ne, nebudu popisovati. Nedovedla bych vystihnouti všecku tu krásu kol, to stkvělé, veliké, krásné moře, tu eleganci toilett, tu krásu lidí (je to crême de la crême společnosti), nedovedla opravdu! Hraje tu každodenně lázeňská kapela, samí konservatoristé. Včera hráli dumku Dvořákovu. Překrásně. Angličané a já tleskali jsme jako šílení. Přikládám k listu stereoskopický snímek nejkrásnějšího bodu krajiny. Dejte si to v Karlových Varech do kukátka a pochopíte mou radost. Leo vyhledal si tu kroužek krajanů z Pomořan a baví se znamenitě. Píši na zdař bůh, snad Vás list můj ani nedojde. Pro jistotu rekomanduji. Až budu věděti bližší adressu Vaši, budu psáti více. Zatím děkuji Vám za dobrou radu; vedu zde život přímo ideální. Buďte zdráv!

Vaše

N.

Hôtel Drouot Chambre 16-18.

P. S. Obýváme, jak vidíte, appartement o předpokoji, salonu a ložnici. Vyhlídka na moře, světlo ovšem elektrické. S bohem!

Milostivé paní Anastazii Spalteholzové

p. t.

v Ostende,

Hôtel Drouot 16-18.

Karlovy Vary, 16. srpna 19 . .

Milostivá paní, ctěný list Váš dostal se správně do mých rukou. Díky! Adressa má: Schillerhaus. To stačí úplně. Těší mne srdečně, že se Vám v Ostende líbí. Zde to o sobě říci nemohu. Schází mi — leč

smím psáti vše tak, jak cítím? Nežádejte ode mne popis krajiny zdejší, vidím její krásu, cítím ji, ano cítím skutečně, ale nedovedu to popsati. Jsem špatným bardem a v konceptu slabým, jak vidíte. Obávám se, že najdete sem tam i pravopisný poklesek a zvoláte: A to je akademicky vzdělaný člověk! A skutečně, někdy mi samému připadá, že jsem náhodou, snad omylem, neb rozmarem přírody lékařem, a že pravé kořeny mého žití tkví jinde. Kde — sám nevím. Těší mne, že se Vám, milostivá, i velectěnému panu choti Ostende zamlouvá, já to zde říci o sobě nemohu. Ale vidím, že se opakuji — odpusťte! Nemocných je zde síla, hlavně žlučových kamének a cukrovky. Ale to Vás asi nezajímá. Račte s díkem mým přijati ujištění mé plné úcty a oddanosti.

Dr. Jelec.

P. S. Obrázek je velmi hezký, jediný skutečný pohled by mi byl však milejší.

Ostende, 21. srpna 19 . .

Milý příteli, list Váš jakožto odpověď na můj ze dne 10. srpna došel teprve dnes. To není galantní. Dámě se odpovídá bez odkladu. Záleží-li Vám na naší korrespondenci, tedy prosím: Rychlé odpovědi!

Píšete, zda-li smíte mi psáti vše. Milý příteli, nejen že smíte, ale žádám Vás o to. Jsou věci, které my, ženy, nesmíme slyšet, ale není ničeho, co bychom nesměly čísti. Zvláště my, ženy vdané.

A abych předcházela dobrým příkladem, píši Vám dlouhý a důvěrný list. Zdá se, že nám, ženám, psaní listů je vrozenou potřebou. Ponořujeme se do psaní celou duší. A v listě dovedeme říci i to, co neodvážily bychom se vysloviti, co nelze ústně ani říci. Jsou jisté věci tak delikátní, že unikají hrubému zvuku lidského hlasu a jen péru neb štětci dávají se v prvotní své pravé podobě a vůni.

Ostatně, venku prší, a nemohu ven.

Tedy především, ten Váš pozdrav mému muži, byl-li upřímným, byl úplně zbytečným. Dostávám listy sama.

Když tak myslím na vše, co jsem prožila, co jsem činila, cítila, tu chápe se mne chvílemi pud, živý pocit nutnosti, bych se někomu, nějaké přátelské, mlčelivé duši vyzpovídala, bych přelila celou touhu i trpkost svého nitra v duši sympatickou.

Vezměme ku příkladu náš poměr. Uvažujme chladně, nepředpojatě! Kolikrát jsem to již sama činila! Považujete mne asi za cituprázdnou, rozmarnou, snad i dětinskou koketu. Nedivila bych se Vám, ač snad Vy jinak byste mne měl znáti. Vy jediný z lidí na světě. Ale oči naše bývají často k nejbližšímu okolí slepé. Stačí Vám to? Jste šťasten?

Vím, že mne milujete. Dříve naplňovalo mne to rozkoší, nyní jen hlubokým, nelíčeným soucitem. Kdo miluje, trpí. A já dosud netrpěla. Nejmenuji utrpením urážky ženské ješitnosti, ač ty také bolí, a velmi bolí. Ale to je zcela něco jiného. Ach, kolikrát, když mluvil Jste ke mně třesoucím se hlasem, utopeným v záplavě překypujícího citu — víte, tehdy v Klemešicích ještě — tak něžně, se zadrhujícím se dechem, a nejen když slyšela jsem Váš, nýbrž i jiný hlas o lásce (nebyl Jste

jediný, jenž mi o lásce mluvil), tu vždy zatajila jsem dech a naslouchala do svého nitra. Ale tam bylo ticho. A přece je to zvučná, čistá zvonovina a ne hluchá prázdnota, čím vyznívají mé dojmy v nitru, cítím to neklamně. Necítím se jako hluchoněmá, neb jiný člověk, jemuž schází nějaké čidlo. Zvonu mé duše schází jen srdce, hlas jeho dřímá ještě v nezrození, v očekávání a bezezvuku. Snad je to dobře tak, snad kov ten je příliš křehký a nárazem by pukl, snad milovala bych příliš, proto nemiluji vůbec.

Tolik mohu Vám říci, že z mužů Vy jediný jste mi byl ve světě nejbližší. Nečerpejte z toho přílišných nadějí. Není to ještě, co si představuji pod slovem lásky ženy k muži, ale je to více než pouhé přátelství. Jste mou životní, nutnou potřebou. Chápete to? Mně alespoň je to jasné a přirozené. Jak představuji si lásku? Když na to pomyslím, obchází mne mráz a závrať. Nejkrásnější, nejdůmyslnější, nejzamilovanější muž — to vše mi nestačí. A přece nejsem nezkušenou děvicí, snící o princích z pohádek. A přece něco pohádkovitého utkvělo na mém ideálu, na představě o Něm, jenž stále nepřichází, něco tak nevýslovně sladkého, mocného, ano, především mocného, až bych sklonila se, rozplynula, zmizela . . .

Pravíte ve svém listě, že necítíte se v lékařství šťastným. Doufám, že je to přechodná nálada, jež nerozrývá hloubky. To jistě mine. Nikdo není spokojen se svým údělem, každý chce si polepšiti. Víte-li pak, že Leo má naději dostati se do Vídně do centrály? To bylo vždy mým snem. Pak i Vám tam zaopatříme něco. Na venkově shníti nesmíte.

Ale nyní musím již se svým dlouhým říkáním přestati, vím, že Vás to již nudí, a odpusťte mé škrabanici, když jsem rozepsaná, plynou mi myšlenky, tak že nestačím písmem proud jejich sledovati. Jen ještě na rychlo sděluji, že nenašla jsem žádných chyb pravopisných ve Vašem listě. Ostatně, budou mi řádky Vaše vždy milé, třeba i s chybami pravopisnými neb, jak Vy to zovete, poklesky. Zatím buďte zdráv, těšilo mne, že obrázek můj se Vám líbí. Vybrala jsem u optika nejlepší. Ovšem, pohledu skutečnému se nevyrovná, to máte pravdu. Tedy ještě jednou s bohem, ruku Vám srdečně tiskne a na brzkou odpověď se těší

N.

P. S. Zda-li pak víte, že jsem se včera velmi ulekla? Sleduje mne, vím o tom dobře, již několik dní ryšavec s černými skly na očích a plnovousem. Kdybych neměla jistotu, že Jste na sta kilometrů odtud vzdálen — ale jisté pohyby máte oba frappatně podobné. Ale nyní skutečně puntík a dost.

V Karlových Varech, 27. srpna 19 . .

Milostivá paní, tedy upřímnost žádáte, nelíčenou pravdu, důvěru? Odpusťte, pak-li zase později než zákony galantnosti vyžadují, píši. Jsem příliš rozrušen, než abych hladce přesunul se přes jisté věci, jež jsou vážny, tak děsně vážny. Máte pravdu, v listě možno vše říci úplněji, výmluvněji, protože čtoucí vloží do mrtvé litery patřičný tón sám, v hallucinaci sluchové slyší hlas vzdáleného v žádoucí sympa-

tičnosti, v nejvýhodnějším spádu a výrazu, jak by chtěl, aby k němu pronášeny byly. Odtud také as záliba žen v dopisech, odtud to mocné, svůdné kouzlo, jímž na obraznost jejich muž stylista působí. Kdybych takovým chlapíkem byl, snad mnohé by bylo jinačí v mém osudu.

List Váš, milostivá, četl jsem zas a zase, znám jej z paměti. Máte a nemáte pravdu.

Jste žena neobyčejná — jakožto špatný stylista nemohu si pomoci a musím banální výrok přítele Miroslava reprodukovati — obdivuji se Vám ve zbožňování nesmyslném, otrockém. Dobře vyjádřila Jste to slovy: Jsme si potřebni. Ale pro bůh! jen ne soucit! Toho se bojím. Opovržení, hněv, zlobu ano, jen ne žebrácký odpadek citů, zvaný soustrast. Bylo by to pro mne příliš, příliš ponižující. Zachoval jsem při ztroskotání svého sebeurčení v sobě jakési vzkypy a výbuchy ničivé, jež i u otroků se periodicky vyskytují. Ale nač to říkám — Vy je znáte . . .

Myslím, že Jste již milovala, ale že Jste svou lásku nepoznala, že Jste zničila a zadusila sama něžný květ svého srdce.

Jsem příliš rozčilen, a nemohu psáti dále . . .

Chápu se zase péra. Ochlazen a klidnější. Víte, milostivá, co mi napadlo, když četl jsem, jak představujete si lásku? Stará báj o Jupiteru a Semele. Snad ji znáte. Pro případ, že ne, zde je stručně: Jupiter, nejgalantnější z Olympanů, zamiloval se do smrtelnice, řecké dívky Semely. Dívča byla as po čertech hezká, ale vrtošivá a marnivá, nelidsky marnivá. Vypátrala nějak, že milán její je takto řádným svým zaměstnáním pánbíčkem a usmyslila si, že přijme návštěvu jeho jen v úředním jeho taláru. Veliký poprask na Olympu. Marně jí to zamilovaný Jupiter vymlouval, marně ji varoval, že má ona na to slabou konstituci, totiž na tolik lesku a slávy. Milá dívčina, jak to již bývá, čím více ji zrazoval, tím byla paličatější, až Jupiteru nezbylo než povoliti. Muž vždy musí povoliti, když žena chce provésti hloupost. Ptáte se, jaký byl konec konců? Smutný. Pánbíček přišel v ohni a blesku, a pozemšťanka chytila do opravdy. Shořela na prach. Nepřidávám za morálku ani slova.

K otázce Vaší, zda stačí mi přátelství, zda jsem šťasten, odpovídám: Jsem zoufalý! Ano, zoufalý, jiného výrazu nemám a neznám.

Ale domněnkou, že pochybnosti mé o pravém povolání jsou plané, chybila Jste se, milostivá — odpusťte mé brutálnosti — daleko cíle. Pochybnosti tyto jsou staré a vrací se mi zas a zase. Snad nesoudím rozumem a více citem. Jsem poslední dobu tvorem více spinálním (míchovým) než mozkovým. Řeknu jen tolik: Pochybuji, ba téměř již nevěřím, že bych uměním svým někomu absolutně prospěl, a připadá mi, jakobych s nemocnými činil jen cvičební pokusy, jakobych já jim a ne oni mně měli děkovati. Ale to je thema příliš trpké a pro Vás, milostivá paní, příliš odlehlé, než abych se o tom dále šířil.

Než uzavru list, jednu otázku. Autorisovala Jste mne, že mohu psáti vše. Nuže, jak mám rozuměti Vašemu poměru k němu. Víte — Vašemu m . . .? Já býti na jeho místě — přisám Bůh! Zavraždil bych Vás! A pak sebe! (Větu poslední škrtl.)

Dóna.

Ostende, 4. září 19 . .

Dóno!

Zda-li pak víte, že jiná žena na mém místě by Vám na poslední list ani neodpověděla?

Především jednu radu. Neškrtejte nikdy vět v dopisu. To dráždí zvědavost dvojnásob. Přečetla jsem to, vzdor Vašim škrtům a — nezhrozila se. Snad u Vás byla bych jinou, snad také ne. Kdož zná osud?

Víte, co je u mne manželství? Prázdnou formou, do níž dlužno po sňatku teprve něco vložiti. Není nic nudnějšího nad líbánky. Desilluse, zdraná, sešlapaná touha, rozdupaná na padrť, sežehnutá v popel a přece zase jako fénix z popele se rodící, vylétající, živější, hladovější a pretenciosnější než před tím. Žádáte mne o mínění mé o Lvu. Jiná žena by žádost Vaši ignorovala, ale já nejsem jiná žena.

Stalo se první rok po mé svatbě, že zamiloval se do mne v Melezicích důstojník dragounský, baron Dreihund. Řeknu jen tolik, že jméno jeho nebylo na něm zrovna to nejošklivější. Srdce mé mlčelo, ale smyslům lahodila jeho pozornost, jež byla ostatně diskretní a nevybočovala z mezí slušnosti. Tehdy to bylo, kdy precisovala jsem jednou pro vždy své stanovisko vůči m . . . Byl strašně žárliv, počal mne špehovati a tyrannisovati. Promiňte mi líčení výstupů našich, ale dokázala jsem mu, že podezření jeho bylo bezdůvodné, urážlivé. Zahanbila jsem ho, zakázavši baronovi jakékoli i společenské sblížení. Měla jsem, věřte mi, tu brutální energii. Kdybych byla milovala, neměla bych ji. M. to uznal a zkrotl. Dala jsem mu alternativu: Buď tichý, nenápadný rozchod, nebo carte blanche pro celý budoucí život. Dal mi carte blanche. Odtud má samostatnost v jednání, jež asi nejen Vás, leč i mnohé jiné v úžas uváděla.

Ostatně mne ubohý Leo miluje, šíleně, oddaně, snad ne více, ale jinak než . . . Není zlý člověk. Umí velmi dobře mluviti, ne však přede mnou. Má toho chudák někdy tolik na srdci, ale když to má vyjádřiti, nenalézá než nějakou banálnost, za niž se pak stydí, sotva že ji vysloví. A to ho činí tím zamlklejším. Snad řekl mi již vše, co mohl, a nemá více na srdci, neví nic více nového. Líbím se mu ovšem, ale líbím se mu již tolik let!

Ta Vaše báj o Semele je velmi poetická a líbí se mi nesmírně. To není ješitnost, to je vznešené smýšlení, vrozený odpor proti všednosti, ta touha nešťastné dívky řecké. Rozhodně nezasluhuje si posměchu. Výš a výše v poznávání, zda není to základním tónem symfonie lidského chtění? Já alespoň tu touhu Semely úplně chápu a jednala bych právě tak, býti na jejím místě. Buď jsem z lepšího těsta než jiní lidé a pak snesu i svatozář nadzemskou, aneb jsem prach a popel, nuže, ať se též v prach a popel obrátím v samé bráně nejvyššího poznání! Vždyť snad ani poznání samo není tak slastné jako pohled z daleka, předchuť, jak labužníci praví, když usazují se k plné tabuli.

Včera přemítala jsem zase, proč jsme se vlastně znovu sblížili. Ta jízda z Klemešic! Nebyla bych připustila, abyste se mnou ve stejném

voze jel. Ne k vůli lidem, ani že bych se bála sama o sebe. Ale z pouhého pohodlí, abych nikomu nemusila nic vysvětlovat. Jezdím vždy ve zvláštním kupé sama, známostem železničním se vyhýbám. Je to pošetilý snad zvyk, ale stal se mou přirozeností.

Ale tehdy, když jsem byla v Klemešicích, nebyla jsem pouze u rovu otcova. Zašla jsem do doubravy — víte? Hledala jsem onen kámen, pískovec, pamatujete se? Vyryl Jste kdysi do něho veliké A. Nalezla jsem počáteční písmenu svého jména celou zelenou, svěží vyrostlým z prohlubeniny její mechem. Dojalo mne to jako předzvěst, že mám naději býti ještě šťastna v životě.

Nesmějte se mé pověrčivosti, neboť způsobila, že jsem připustila tomu, abyste jel v témže kupé se mnou do Bolešna. Pak-li Vám to totiž bylo příjemno. Nyní však končím. Doufám, že Jste zdravější než dříve. Já dle úsudků svých ctitelů rozkvétám.

N.

P. S. Neumíte vskutku dříve odpovídati, než po osmi dnech?

Ostende, 14. září 19 . .

Příteli,

marně čekám na Váš list. Obvyklých osm dní uplynulo, a Vy mlčíte. A přece nemohu Vám splatiti rovným. Dojmy posledních dnů jsou příliš mocné, než abych dovedla je utajiti v sobě.

Slyšel Jste již kdy Padevětského hráti na pianě? Pak-li ne, tak Jste nežil. Slyšeti takového umělce, ba umělce je málo, takového genia, znamená po druhé se naroditi, přijíti na ten pravý svět. Ach, vše, vše, co dosud cítila jsem, nebyl pravý cit, co myslila jsem, nebyly myšlenky, co viděla, zažila jsem, byly stíny, fantomy, prázdnota.

Tak klokotají rajští slavíci, tak pějí kůrové andělští, tak snoubí se nezkrotný vichor s nesmírností pouští, tak ulehá na mohutných ňadrech staleté doubravy, tak zaříčí do nakupených mraků jako do spousty šedých komoňů, žene je v dupot, cval, rve je za hřívy, až vzpínají se s divokým řehotem, tlukou kopyty a řítí se na zemi rozevláti v samé vlášeně deště a hromotřesku.

Pianista! Ale takový, před jehož ohromným uměním se kleká v slzách, obdivu a pokoře. Všichni duchové jsou mu poddáni, když hraje, — snad proto hraje tak zřídka. Zotročil by celý svět.

Neposmívejte se mi, toho se neodvážíte, neboť bych Vám toho nikdy neodpustila. Kdybych mohla, přičarovala bych Vás sem, musil byste ho slyšet, kořiti se mu jako já. Zdrží prý se zde výminečně osm dní a pak pojede na svou villu na gardském gezeře.

Ach, kdybyste tušil, jak je mi, jak je mi! Musím přestati, rozbolelo mne srdce. Půjdu k pianu. Nedotknu se kláves, ale budu naslouchati znění strun a loviti z něho upomínky na koncert Jeho. Božská hudbo!

N.

Ostende, 18. září 19 . .

Příteli, musím zase psáti, nedbajíc ani již toho, že jsem dáma a Vy brutální muž, jenž, kdo ví, z jaké marotty neodpovídá. Ale ne, nechci Vám zazlívati, nemohu, netáži se ani po vysvětlení. Jsem příliš, příliš šťastna.

Mluvila jsem s Ním, hrála jsem před Ním.

Poslyšte, jak se to stalo.

Hotel, v němž Padevětský bydlí, obléhán je stále ctiteli a hlavně ctitelkami mistrovými. Sledují ho, kdykoli vyjde, krok za krokem. Je následkem toho nucen vycházeti zadním východem z hotelu.

I já bývala mezi zvědavými, ač daleka jsem byla vulgérní, bezmyšlenkovité chtivosti očí. Leč pak odtrhla jsem se, a chodila zase obvyklými svými cestami. Ale vyhledávala jsem samotu. Kruh společenský, v němž jsem až dosud žila, a jenž činil kroky mé nevolnými, střeženými, tísnil mne tak, že unikala jsem mu, kde jsem mohla.

Vyjela jsem si s mužem daleko za město do rybářské vesnice, kam výletníci z Ostende nepřicházejí. Procházeli jsme se po lesnatém, dosti romantickém břehu a zašli konečně do jediného hostince vesnického. Bylo nám čekati na jídlo. V hostinské světnici bylo u okna piano. Sedla jsem k němu a improvisovala, jak vzpomínky mi právě hlavou táhly. Motivy z Liszta, Beethovena, Schumanna i Smetany přicházely mi na mysl, pak ani jsem si již neuvědomovala, co hraji. Vím jen, že zatoužila jsem po domově, po vzdálených Čechách.

Jako ve snu slyšela jsem nějaké hlasy ve světnici. Slyšela jsem hlas svého muže, a někdo přistoupil blíže ke mně. Obracela jsem zvolna hlavu ku svému muži, jak jsem myslila.

„Jaká krásná píseň,“ řekl pojednou někdo francouzsky.

Vzhlédla jsem a ztrnula.

On — Padevětský! Oči jeho, černé, hluboké, svítily na mne. Usmíval se a poklonil se hluboce. Za ním stál můj muž a cizí pán, jak jsem později zvěděla, jeho impressario.

Nikdy nebyla jsem před mužem tak zmatena, tak zbavena veškeré duchapřítomnosti jako v tomto okamžiku. Ve zmatku vstala jsem, zavřela piano a odstoupila.

„Ó, prosím, neračte se vyrušovati, madame!“

A představil sebe i průvodčího. Můj manžel představil nás. Nebyla jsem s to mluviti. Mráz probíhal celým mým tělem.

Padevětský vyslovil nějakou poklonu, nechápala jsem jeho slov. Hlas manželův, hrozná jeho frančina, vrátila mi konečně jasné vědomí.

„Pan Padevětský se táže,“ překládal mi do němčiny, „jakou píseň jsi to právě hrála?“

Pohlédla jsem na muže, pak na Padevětského. Píseň? Nevím, jakou píseň jsem hrála. Řekla jsem to francouzsky.

Padevětský otevřel piano, usedl na židli. Zahrál několik taktů pravou rukou. Zastyděla jsem se do hlubin duše. Probůh, co jsem to před ním hrála!? Takovou banální, neumělou věc!

„Prosím?“ tázal se Padevětský.

„Je to píseň národní, česká píseň.“

„České písně mám rád,“ prohodil Padevětský živě. „Krásné písně! Podobají se našim polským. Jsem Polák.“

„A já Češka.“

Muž můj se ušklíbl.

„A píseň byla?“

„Červená, modrá fiala.“

„Díky!“

Vstal od piana, a všichni zasedli jsme ke stolu. Nabyla jsem znovu své nenucenosti, ba cítila jsem, že mám šťastnou chvíli, temperament můj překypoval. Nálada má vzrůstala, když postřehla jsem, že Padevětský pohlíží na mne s patrným zájmem. I můj starý byl udiven. Vzpomněla jsem si na Vaši poznámku při jízdě z Klemešic. Cos z genia Padevětského přešlo i na mne, v mozku mém jakoby cos jasně hořelo, praskalo, slova má střelhbitě sledovala let půvabných myšlenek. Podařilo se mi soustřediti pozornost všech tří mužů na sobě. Ó, mohla bych psáti studie psychologické — ale k tomu není času ani místa. List můj se beztoho rozsahem vyšinul z kolejí. Ostatně nevím ani, zda Vás dojde. Kde, probůh, dlíte?

Jeli jsme s Padevětským do Ostende. Naše povozy jely buď podle sebe, neb těsně za sebou, tak že hovořili jsme přes dvířka neb přes hlavy koňů. Byla to jízda — jako luzný sen!

A nyní s bohem! příteli ošklivý, nezpůsobný!

N.

P. S. Na hlavní věc bych byla zapomněla. Padevětský slíbil, že navštíví Bolešno. Budete musit býti velmi hodný, abych Vás k nám na jeho koncert pozvala. Přijde jistě — k vůli mně!!!

Klemešice, 18. září 19 . .

Milostivá paní, divíte se asi, že na Vaše listy ze dne 4. a 14. t. m. neodpovídám. Krutě vytržen jsem byl ze své dovolené. Telegraficky povolán jsem byl do Klemešic. Nebudu Vás nuditi smutnými dáty a kaziti Vám nadšení, jež z posledního listu Vašeho vyznívá.

Ubohý František, nastudiv se, dostal prudký zánět srdeční blány, jemuž včera podlehl. Matka je zdrcena, bojím se, že to nepřežije. Dopravil jsem ji k Jenšovským. Můj bývalý poručník radí mi, abych sám převzal statek po bratrovi a pověsil doktořinu na hřebík. Že by mi též opatřil nájem dvoru, až sám za nedlouho půjde na odpočinek. Co mi radíte? V návalu starostí nejsem s to psáti více, promiňte tudíž laskavě, že na krásné myšlenky v listech Vašich nereaguji. Až jindy.

Váš

Dóna.

Ostende, 25. září 19 . .

Milý příteli, jaká to hrozná rána! Jsem z toho celá nemocná. Přijměte mou srdečnou soustrast. Zůstala jsem po přečtení Vašeho

listu jako omráčena, nemohla jsem se hnouti ani mluviti ani plakati. Bůh potěš Vaši ubohou máti! Nemám více co připojiti, smrt uzamyká všecky ostatní brány myšlenek. Ale rozhodně Vás zrazuji, ba zakazuji Vám to přímo — slyšíte, zakazuji, abyste návrh pana Jenšovského bral ve vážnou úvahu. Mluví z něho sobectví, věřte mi, nestoudné sobectví. Vím, kam tím míří a koho vlastně chce zaopatřiti. Přijedeme dne 29. září najisto do Bolešna. P. odjel. Nic mne tu již netěší.

N.

IV.

Dnem 1. října zahájil doktor Jelec znovu svou praxi lékařskou v Bolešně. Správu statku po bratrovi odevzdal do definitivního rozhodnutí panu Jenšovskému.

Mnoho na práci neměl. Mimo nemocniční práci měl po celý den klid. Nemocní soukromí odešli za jeho nepřítomnosti k jiným lékařům. Nesnažil se ani získati je zase. Měl z čeho žíti, i kdyby se jen na nemocnici obmezil.

Hned druhého dne po svém příjezdu navštívil Nastu. Sotva ji poznával, jak byla podivně změněna. Ta tam byla její bývalá živost. Sedávala nyní bez hnutí, beze slova, jako ztracená do neznámých, hlubokých myšlenek. V zápětí pak probouzela se ku zvýšené činnosti, překypovala energií, živostí pohybů, slov i myšlenek. Ubledlá tvář rozeplála, a oči její, ty překrásné, modré tyrkysy, zahrály, rozjiskřily se do zelena, barvy hlubokého moře, když v něm rozprašuje se paprsek sluneční.

Vyprávěla o pobytu v lázních, o svých známostech, o krajině, o moři, jen o Padevětském mlčela. Na přímé otázky doktorovy odpovídala tajemným: Uvidíte!

Doktor divil se sám sobě, že na Padevětského žárliv nebyl. Nemohl si to sám nikterak vysvětliti. Což nebyl Padevětský mužem? Nejevila Nasta k umělci tomu zájem hluboký, vřelý? Marně hloubal, marně vysvětloval si ticho svého nitra. Snad on sám již Nastu nemiluje. Z bolesti, jež z této myšlenky ho jala, seznal, že nikdy snad nelpěl na ní celou bytostí tak jako nyní, kdy stávala se mu hádankou. Jak Padevětského jen přilákala? Znal z doslechu hrdost umělců. A zase věděl, že Nastě, chtěla-li, bylo těžko oddolati. A v tomto případě věděl, že Nasta chtěla, veškerou vehemencí své vůle.

Snad ředitel o tom něco ví. Ale bylo by nesmyslno, na to se ho tázati. Četl zas a zase Nastiny listy a v nich místa o Padevětském. Nenalézal vysvětlení.

Mluvil s přítelem professorem. Jen tak všeobecně a, jak myslil, chytře. Proč na muže geniálního nejsme žárliví? Professor nasadil učenou tvář.

„To je asi proto, že jakožto lidé měříme se jen zase s lidmi, se soky rovnocennými, konkurujeme, žárlíme, závodíme s nimi o přízeň žen. Genius je však bytost lidské poněti a síly tak přesahující, že, cítíce svou naprostou nedostatečnost, jeho ohromnou přesilu, vzdáváme

se všeho boje, podřizujíce se mu, berouce rozhodnutí jeho jako něco nevyhnutelného, asi jako katastrofu živlů, blesk, povodeň, zemětřesení. Kde není rovných zbraní, rovných sil, tam není žárlivosti. Ne vítězství leč pardon osvobozuje nás od nadvlády, již genius nad námi má. Jemu nelze ani záviděti, nýbrž buď v nenávisti, buď v lásce vždy jen se obdivovati. Na štěstí geniové z pravidla nebývají baživí, království jejich není z tohoto světa. Jsou obyvatelé cizích světů, lepších, dokonalejších a k nám snad jen nedopatřením neb opomenutím tvůrčí síly zavátí bohové, abych mluvil klassicky."

Ale ani tento pravděpodobný výklad professorův doktora neuspokojil. Hloubal stále sám, a bylo mu chvílemi, v okamžicích jakési ekstase, jakoby někdo jiný spěl mu na pomoc, zdvihal štít nad ním, aby nedoniklo až k němu vědomí a děs valící se pohromy, jakoby hrozící neštěstí mělo změniti se v požehnání, kýžené osvobození, ve vyplnění cíle jeho života.

Byl již boje syt, unaven, přemáhán vlastním osudem i truchlým koncem svého bratra. Matka jeho jakoby ztratila všecek zájem života. Sedávala tiše ve svém pokoji, mezi starobylým nábytkem nad modlitební knížkou, neb stála celé dlouhé minuty u zdi před podobiznami muže a staršího syna a utírala oči. Bol její, místo aby se mírnil, zdál se den ode dne vzrůstati. Vyčítala si, že Františka zanedbala pro syna mladšího, že, kdyby ona sama ho ošetřovala, bylo by nedošlo k nemoci a předčasné smrti synově.

Doktor měl o matku opravdovou starost a, maje nyní času dosti, pobýval hodně v jejím pokoji, zabavuje ji různým způsobem. Leč jen mluvil-li o hospodářství, zejmena hospodářství v Klemešicích, podařilo se mu zaplašiti smutek z její tváře. Nemohl se dosud odhodlati vzíti jí naději, že osiřelého statku otcovského sám se ujme, ač byl pevně ustanoven na tom, neučiniti tak.

Mluvili tudíž o hospodářství, syn tázal se matky na to a ono, a naslouchal trpělivě výkladům jejím. Poslouchal bez odmluvy, když kula plány, jak by to bylo krásné, kdyby si vzal Dulču. A radou, by si dívku tu vzal, končil znenáhla každý hovor matčin, jež patrně počala čerpati naději, že stálá touha jejího života přece dojde uskutečnění. Že otec Jenšovský jen na toto rozhodnutí Dominikovo čeká, to slyšela z jeho vlastních úst.

Doktor zaujat péčí o matku, zanedbal poněkud Nastu. Konečně všiml si, že Nasta není tou, jako bývala. Stále podrážděna, neklidna, přecházela sem tam, zaměstnávala se bezúčelnou prací, již v zápětí rušila. Vyšívala a za chvíli vyšité párala, oprašovala a přestavovala svou sbírku keramickou, již ostatně obohatila některými kusy zakoupenými v Ostende.

Ředitel Spalteholz zdržoval se doma více než obyčejně, a zdálo se doktorovi, jakoby vážné starosti tížily jeho mysl. Zrak jeho býval již méně nepřátelsky na doktora upřen, někdy utkvěl na něm jaksi úzkostlivě a tázavě.

O Padevětském Nasta tvrdošíjně mlčela. Při jménu jeho zardívala se a odvracela hlavu. Co se jen mezi nimi událo?

A ještě něco pozoroval doktor. Ztrácela Nasta chvílemi sebeovládání, nemívala více obvyklých ohledů. Temperament její překypoval bez míry i v přítomnosti osob nepovolaných.

Konečně ohlásil Padevětský svůj příjezd. Vyprosil si však jen malou společnost, soukromý kroužek.

Nasta šílila hrdostí. Ihned osnovala plán. Koncert bude u nich ve ville. Objednáno koncertní piano z Prahy a upravován salon. Koho pozvati? Spory, ballottáže. Hlasovali Nasta, ředitel a doktor. Tento by byl nejraději vyballottoval všecky muže, Nasta zase všecky ženy. Konečně se sjednotili. Za nepřítomného měšťanostu dr. Šetek, okresní hejtman, gymnasiální ředitel a professor Lebduška. Z dam paní okresní hejtmanova, dáma smýšlení tak samostatného, že nikdy nenosila korsetu, paní gymnasijní ředitelka, takto zručná pianistka, paní továrnice Zámecká, bývalá operní zpěvačka, a paní vrchní inženýrka Zelená, dáma ostrého jazyka, jakožto zpravodaj a representantka ostatních dam huťských. Později přizvali ještě učitele Karníka.

Čím více blížil se den koncertu, tím rozčilenější byla Nasta. Neměla stání, honila sebe, slečnu Graupnerovu, služky, muže i doktora. Byla jako v horečce, hlava pobolívala ji prudce.

Tři švadleny byly v domě, všecky z Prahy. Nasta dala šíti šat dle svého vkusu a vynálezu. Objevil se v domě i akademický malíř z Prahy.

Trýzeň švadlen vyrovnala se jen výši salairu, jejž jim štědrá paní ředitelová platila. Neměly chuděrky pokoje až pozdě do noci.

Z večera dne před koncertem doprovodil doktor Nastu z hříště tennisového domů. Ředitel byl ještě v hutích a přišel teprve za chvíli. Nasta seděla na balkoně a zamyšleně hleděla do zahrady. Doktor hledal klobouk, aby odešel.

Ředitel přisedl k Nastě.

„Stasi!“ řekl německy.

Vytrhla mu ruku a sáhla si na hlavu. Oči její leskly se v nížícím se šeru noci jako sklenné. Vydechla několikráte prudce, zatočila hlavou několikráte v pravo v levo, tak podivně jako dřevěná loutka a vzdychla.

„Pryč! Pryč!“

Odstrkovala ruku jeho s hrůzou, couvla s židlí a namahavě zase vdechla, jakoby jí někdo ubíral vzduchu. Pak náhle přisunula židli k němu a přilnula k manželu, obemykajíc krk jeho svými lokty celým tělem.

„Ano, ano! Máš pravdu, mluv! Použij té samoty —“

„Nejsme sami,“ upozorňoval ředitel.

Ale Nasta neslyšela. Mluvila dále nepřetržitě, ale jako sama pro sebe, dívala se na manžela, ale jako by on to nebyl.

„Ať mi pomůže! Vždyť je můj muž! Ať pomůže se mi brániti proti — proti — oh, to je má zhouba!“

Vytřeštila oči, vydechla znovu a jakoby se vzpamatovala.

„Leo! Mluv, mluv pro Boha! Mluv něco rychle, rychle!“

Ředitel vinul ji mlčky k sobě v rozpacích a starosti. Celá tvář se mu zachvívala, ač přemáhal se a pokukoval po očku na lékaře. Tento chtěl jíti, ale nemohl, cos poutalo jeho nohy. Stál u dveří jako ochromen.

„Mluv! Mluv, můj muži! Leo, můj muži!“ Vykřikla to zoufale a upjala se na něho, jakoby tonula.

„Ty růže ti, drahoušku, pěkně sluší.“

Ukázal na dvě maršálky zatknuté za pasem jejím. Rty Nastiny se stáhly v koutcích, a v očích jí to zazelenalo.

„A venku je krásný, vlahý večer. Překrásný, trochu sice již chladný — — a — a to je vše, co mi máš říci? Bože, což necítíš, jak je se mnou, necítíš ničeho?“

A než se kdo nadál, udeřila dvakráte vší silou čelem do železného zábradlí na balkoně. Oba mužové vzkřikli a popadli ji každý s jedné strany pod pažděmi. Kývala hlavou, chtíc udeřiti zas a zase, a z očí vyhrkly jí slzy.

„Milostpaní!“

„Stasi!“

Oči ředitelovy pohlížely na manželku ulekaně, úzkostně a žalně.

„Mluv, mluv!“ obrátila se k němu úpěnlivě.

„Stasi!“

Dlouhý vzdech vyvinul se z prsou trýzněného muže. Doktor viděl, jak řediteli srdce překypuje, ale že nenalézá slov, že ostýchá se před ním. I v jeho srdci zavládla podivná úzkost, bál se mysliti, předvídati.

Ředitel hledal ruku své choti.

„Díky!“ odsekla Nasta a vyvinula se z rukou mužů. Odcházela do pokoje.

„A to je muž!“ zasyčela, kráčejíc do vedlejšího pokoje. Prozpěvovala si při tom hlasem řezavým, polo v smíchu polo v pláči.

Za chvíli zkoušela nové šaty. —

Druhého dne udeřením sedmé hodiny ubírali se professor s doktorem v černém úboru do villy Spalteholzovy.

Padevětský přijel odpoledne a byl již převlečen u Spalteholzů. Seděl v jídelně ve společnosti impresariově a manželů Spalteholzových.

Oba přátelé přišli první z hostů a byli ihned představeni Padevětskému. Nebyl již ve květu mládí, ale ještě ne stár. Muž prostřední, štíhlé postavy, s černým, dlouhým vlasem umělců, oholeným obličejem, s knírkem na horním rtu. Pětatřicet hádal mu doktor, jenž prohlédl si ho velmi pozorně.

Neviděl na něm nic úchvatného. Pátral po výrazu jeho očí. Ale seděl zády k oknu a měl víčka přivřená. Mluvil ne mnoho, úryvkovitě a jen s Nastou.

Tato převyšovala zjevem svým veškero očekávání. Oslňovala přímo.

Úchvatná! pošeptal professor příteli, a tomu bylo, jakoby prohlédal k jasu nebes, a radostný úžas plnil jeho nitro.

Oděna byla v bílý, hedvábný, vystřižený šat, na němž uměleckou rukou namalovány byly listy a květy chrysanthemu v barvách vodních, delikátních odstínů. Nahoře vinuly se stvoly květové v půvabných spirálách k hrdlu bílému, zářícímu, otočenému trojí řadou čistých perel, od pasu splývaly v guirlandách a úponkách dolů k lemu a ztrácely se v nádherných záhybech vlečky. V uších zářily jí zelené kameny, smaragdy, na bílé šíji náhrdelník z týchž klenotů, na švédských rukavicích

cinkaly v zápěstí náramky z démantů seřaděných jako krůpěje rosy, nad vlnitým klassickým účesem klenul se jako vítězný oblouk obrouček velikých smaragdů. A stříbřitý pás ve vlasech jakoby světélkoval drobnými brillantky jehlic do účesu zabodnutých. Cos pohádkovitého zářilo z této hlavy, modrý lesk očí jakoby přizpůsoboval se záři kamenů, zjasňoval svou barvu, a zase zelené paprsky smaragdů nabývaly v elektrickém světle modravého svitu, tak čarovně příbuzného těm živým očím, jež kroužily jako dvě podvojná, modrá slunce nad nimi.

Vycházel z celé postavy její, z jemně zardělých tváří, z ladných linií šatu jakýsi magnetický proud, silná vlna. Z celého zjevu toho hlásalo to: Chci se líbiti!

A líbila se. Krásou svou naplňovala celou místnost, jako světlo naplňuje tmu. Kameny v náhrdelníku, ve vlasech a v náramcích pohlcovaly světlo a zahrávaly tajemným vidmem. Vše, co raffinovaný vkus, štědrost bohatství i fysické mládí mohlo poskytnouti, soustředěno bylo v ní jako v ohnisku a vyzařovalo vítězně, podmanivě. Byla to okázalost síly, hrdé vyzvání k boji, bojovný ryk gladiatorův.

Jak chudičce, bledě jevily se podle ní ostatní dámy, jež dostavily se v parádních úborech. Ubohé, kmitavé planety, vynořující se poblíže plné, jasné luny. Cítily, jak je ona zatemňuje, a umlkaly, otevírajíce udiveně oči, a tichly v zatajení dechu a napjetí pozornosti.

Kol osmé — elektrické světlo zářilo již hodinu — zdvihla se společnost, aby odebrala se do salonu.

„Prosím, tudy!“ zvala Nasta, přijímajíc rámě Padevětského. „Pane professore, prosím, račte podati rámě paní okresní hejtmance, a pane primáři, račte uvésti paní gymnasijní ředitelku!“

Professor přiblížil se ke své dámě a uklonil se.

„Prokáže mi milostpaní tu čest?“

Doktor Jelec se před paní ředitelovou pouze něměl uklonil.

Dámy, než usedly na připravená sedadla, pohlédly na sebe překvapeny. Očekávaly květiny, sošky, koberce. Ničeho podobného nespatřily. Nevěděly, že Padevětský vše sám takto zařídil, že dal všecky tyto předměty ze salonu odstraniti, i záclony od oken, koberce s parketů, že nařídil okna dokořán otevříti.

Ze zahrady vála sem slabá vůně posledních růží a silná, nakyslá vůně kopru, již Nasta ráda čichala.

V popředí po straně blíže otevřeného piana usedla Nasta. Pánové až na starého vdovce, okresního soudce, zůstali státi, obklopujíce sedadla polokruhem.

Padevětský bavil se ještě chvíli tiše s paní Spalteholzovou. Oči jeho prohlížely si teprve nyní společnost, pootevřely se několikráte, vystoupily téměř ze svých jamek. Byly to modré, dobré oči s jasným leskem. A zase přiklopila je víčka.

Pokročil k pianu, ne přímo, ale stranou, jakoby nechtěl, téměř po zpátku, nepouštěje při tom Nastu z pohledu.

„Doucement, n'est ce pas?“ (Zlehka, není-li pravda?)

Ruka jeho klesla jako nedopatřením na klávesy než ještě usedl. Tichý akkord zazvučel, měknul, hroužil se do jakési hloubi, chvěl se,

hledal, bloudil, až nalezl, vracel se sesílen, nesa kořist, vylovenou z tůně upomínek. Zaševelilo moře, a na čeřenech vln malá, drobná upomínka, loskotem vln zaznívá, perlí, šumí, prokluzuje jako had v příboji nových tryskajících myšlenek, jež pohrávají si s ní, pozdvihují ji okázale a zase čtveračivě pohlcují, tak že jen prosvitá zvonivou, skelnou stěnou. A zase vynořuje se, připlývá blíž a blíže ta malá hračka, jejíž obrysy vystupují, tísní se, ťukají na brány vědomí stále určitěji, známěji. A ohlas z nitra jim odpovídá, otvírá dveře, zve dále milé, známé hosty.

Ale náhle couvá, utichá naléhavé volání, vzdaluje se, proudy se rozbíhají v několik ručejí, tenkých, cinkavých jako zasnělé tikoty spících ptáků ve stromoví, jako vánek ulehající do vlnícího klasového lože.

Padevětský neodvracel hlavy od Nasty. Pohled jeho plál podivně, roztouženě, teskně. Hvězdy vyplývaly z modrých tůní jeho. Probíral se v klaviatuře jako nevědomky, ruce jeho, vznášejíce se, sotva dotýkaly se kláves, lehounce, jako motýli květů. A přece rozlévaly se zvuky celým ztichlým prostorem, přeplňovaly jej a unikaly průduchy otevřených oken, umlčujíce všecky ostatní šelesty vůkol.

A náhle byl tu, očekávaný, tušený zvuk, určitý známý akkord, rozřešení. Všecek doprovod rázem zmlknul. Ševelivé vlnky rozprchly se do všech končin, skryly se jako skřítkové za kameny, ticho je pohltilo. Jen pravá ruka hrála a ta ne celá, jen dva prsty, prostý, známý motiv, prosté poupě vyrostlé u prašné cesty všedního života, nápěv jednoduchý, bílý, jako první křídové čáry nákresu, neumělé, nebarvité, ale markatní a živoucí.

Červená, modrá fiala,
kdes ji, má milá, trhala?

Melodie ne zrovna uchvacující, a přece jak tu zněla! Nikdy neslýcháno v ní tolik něhy, tolik čistého libozvuku, tolik síly.

Každý zvuk byl pro posluchače zjevením. Jeden shledával se s druhým jako perly v hlubokém klínu vod, vyplakované z lastur, jichž obyvatelé, v utrpení je zrodivše, dávno již zemřeli.

Uměním Padevětského nabývaly prosté zvuky duše, jiskry geniálního hárání, zůstávajíce při tom skromnými otázkami, jak text velel. A to působilo dojmem srdce jímajícím.

V čem bylo to neznámé kouzlo? V dynamickém podbarvení? V nevystihlém, nenapodobitelném úhozu, tlaku prstů umělcových? V časovém trvání zvuku? V mezerách mezi zvukosledem? V projevu šestého smyslu nějakého? Kdož mohl to v návalu prvního překvapení rozpoznati? Snad zase jen kongeniální hudebník.

Banální červené, modré fialy zavoněly tu nesmrtelnou vůní, zastkvěly se nadechnuty na plátno v čistých, prostých liniích, spojovaných a stylisovaných v intervallech malými arabeskami, lahodnými smyky.

Trhala jsem ji na louce,
zabolelo mne mé srdce.

Melodie přijala doprovod, hrání větrů v stéblech travin, hvizdy píšťalky pasákovy, smyk křepeličky v podrostu, zunčení čmeláků. Sem tam ozval se cvrček v horkém znoji poledním. Slunce válelo své světelné

vlny po zeleném brokátu, měňavém šatě kvetoucí louky. Těžce tihl nápěv ku konci, vyhrotil se v otázku, divný, násilný, vzhůru se ženoucí zvuk, jenž v závratné výši kdes se zalknul, roztříštil, puknul příkrým zlomeným rykem, rupnutím utržené květiny a potom zašelestilo to jako skrápání slz, tiché štkání rozbolněného srdce.

Doktor Jelec nebyl hudebníkem, ale cítil, že duše jeho veškerou resonancí svou zní sebou. Neslyšel ani Liszta, ani Rubinštejna, ani jiných koryfeů výkonného umění, ale cítil, že tu setkal se s vladařem v říši Uměny. Pohlédl na Nastu a viděl ji nehybnou, její bílou šíji skloněnou, viděl i skloněné šíje ostatních dam. Nic nehnulo se, nesmírný úžas pronikal všecky bytosti dýchající v této prostoře. Bylo to shromáždění soch.

Všem byla píseň starou známou. A nyní viděli, že ji přece neznali. Zmrtvěli pro vše jiné a chytali jen lačně, vyprahle tyto zvuky.

Padevětský přestal hráti, piano však ne zníti. Vlnily se dosud z něho jakési ozvuky, doznívání plné jásotu léta, libovůně louky, vzduchem poletujícího letního pýří a sladkého bolu lásky v srdci.

Professor promluvil cos s impresariem a šeptnul pak příteli: „Diví se. Padevětský prý neimprovisuje nikdy. Variace na dané thema nenávidí."

Doktor Jelec nevěděl, co se s ním děje. Byla to čaromoc umění? Cítil se pojednou uvolněným, vše s něho spadlo, lehce, jako když padá obtížná škraboška, přijaté zakuklení. Vše mimo ty zvuky milé, opojné, vše bylo od něho tak daleko, tak vzdáleno!

Ze dřeva a železa utvořil důmysl lidský zdroj zvuků. Kolik mozků vysílilo se v boji s nepoddajnou, vzdornou hmotou, než vnutilo jí svou vůli, vdechlo do mrtvé, prázdné formy ducha, jeho libozvuk, jeho vidiny, jak dotýkají se smyslu sluchového! A upravil si mozek člověka nástroj svůj tak, že třeba bylo jen poměrně malé námahy ducha, malého cviku ruky, aby vtajené zvuky a harmonie procitly a rozproudily se, sledujíce a poslušně vyhovujíce s radostí a jásotem i nejgeniálnějším rozletům uměleckého ducha, ba stačíce i geniovi samému. I jemu, vyhostěnci blaha životního, zněla kdysi plná harmonie života i on měl své ideály, své mučivé otázky.

(Pokračování.)

F. V. VYKOUKAL:

Lusky.

Kulturní črta.

Mezi pamlsky, kterých štědré léto poskytuje venkovské mládeži, neposlední místo mají — lusky. Přírodopis tímto jménem označuje plody bylin motýlokvětých, a luskem mu jest obal semene nepatrného, po mezích se žloutnoucího ledence nebo bledě zarůžovělé čičorečky, právě jako chřestící, v hroznech spjaté plody akátů nebo čilimníků. Našim venkovanům však „lusky“ značí plody určité a zvláště mládeži velevítané. Pěstují sice venkovští hoši rádi a často po zahrádkách fazole a počítají, kolik má který lusků, a kolik je v kterém zrn — ale to není nic k snědku, ta úroda hodí se jenom ke hře. Za to pozvání „pojď na lusky“ zní zvukem kouzelným, a nadité kapsy a plná čepice lusků jsou bohatstvím, nad nímž se věru sliny sbíhají na jazyku. A to jsou vždy a výhradně lusky hrachové.

Pro lusky bývá pole hrachové navštěvováno tolika a často tak nezvanými hosty, že jest na něm třeba hlídače stejně jako u máku nebo na zahradě u ovoce. Osud ubohé plodiny pěkně vystihuje pořekadlo „mám se jako hrách u cesty“. A podobně, ale ovšem zevrubněji a trpčeji dí píseň:

„Já se mám dost hezky,
jako hrách u cesty:
kdo přijde, utrhne,
uteče zas.“

Takovému hrachu věru vede se zle; kdyby tam byl hlídač sebe ostražitější, přece trhá, ano rve skoro každý, kdo jde kolem. Láska k luskům trvá však jen dotud, dokud zrna mladého hrachu nestvrdla, dokud lusky nezbělely. A mnozí z těch, kteří náruživě lnuli k cizímu hrachu, sotva že se jeho dlesky nalily, s nelibostí odvracejí se od mísy vařeného hrachu, když jej dostanou k obědu.

Křivdí tím nevinné luštěnině velice. Jestiť zkoumáním dokázáno, že jest v něm živných látek více než v mase, a že, řádně jsa omaštěn, sám o sobě jest velmi vydatnou potravou. Kdežto v hovězím mase jest (dle Königa) 21% bílkovin, totiž látek, pro něž vlastně maso pojídáme, jsou těch látek v hrachu 23% a kromě toho 52% uhlohydrátů (hlavní obsah jídel moučných), kterých ovšem maso nemá.

Podobný obsah má také čočka. Té si již v pradávných věcích jakožto pokrmu vážili. Z bible víme o starozákonném Esauovi, synu patriarchy Isáka, jak, vraceje se hladov a zemdlen z lovu, prodal bratru svému Jakobovi za vařenou čočku, „krmi ryšavou“, prvorozenství se všemi právy z něho plynoucími. Králi Davidovi, když válčil s nezdárným Absolonem a unaven dlel s lidem svým na poušti v Mahanaim, přátelé

jeho přinesli k obživě mimo jiné věci též pšenici, ječmen, kroupy, boby a čočku.

O hrachu sice nemáme zpráv tak dávných, ale přece jsou zmínky o něm stáří ctihodného. V Homérově Iliadě (13, v. 588.) čteme, jak v boji Priamovec Helenos šípem střelil po statném Menelaovi. „Jako na prostorném mlatu od široké lopaty odskakují boby černavobarevné nebo hráchy prudkým větrem a rozmachem věječovým," tak od brnění Menelaova odrazil se vyslaný šíp. Kulovatý hrách ovšem odskakuje od jakékoli tvrdé plochy nápadně snadno (srovnej i naše pořekadlo o marné práci „hází hrách na stěnu") — přímět zmíněný tedy vystihuje odraz šípu velmi účinně.

Hrách v tomto případě sluje u Homéra ἐρέβινθος (erebinthos), i není z toho názvu patrno, který druh plodiny jím jest míněn, zda náš hrách, či cizrna (lat. cicer), která tvarem poněkud se blíží vikvi. Cizrna v jižních zemích dosud hojně se pěstuje a jest u lidu oblíbenou potravinou. Že však Homérův erebinthos nemohl se od obyčejného hrachu mnoho lišiti, soudíme z toho, že Theofrast užívá přirovnání „kulovatý jako erebinthos". Toto slovo souvisí s jiným jménem hrachu, ὄροβος (orobos), jež není původu řeckého. Rostlina tímto jménem označená však, jak Theofrast ve své historii rostlin uvádí, nepochází ani z horkých zemí jižních, ani z Indie, ani z oblasti syrské. Nezbývá tedy, než že se do Řecka dostala z Pontu a Kavkazska, kamž asi přišla z vnitřní Asie.

Jako mnohé plodiny jiné, byl hrách z Řecka přenesen do Italie. O postupu tom zřejmě svědčí latinské ervum, jež úzce souvisí s řeckým orobos. Z názvu latinského pak bylo bezpochyby utvořeno německé slovo Erbse, z kteréžto okolnosti by plynulo, že Germáni hrách i s jménem přijali od Římanů. Původní název germánský arawêz — však, jak míní Hehn, ukazuje spíše na řecké erebinthos. Je-li ten výklad správný, pak poznali Germáni hrách již od Řeků, a to v těch dobách, kdy Gothové a jiné kmeny jejich stýkali se na dolním Dunaji s obyvatelstvem, prosáklým vzdělaností řeckou.

Tomu, jak se zdá, nasvědčuje i ten úkaz, že Germáné nepřejali od Římanů druhého názvu hrachu, pisum, shodného s řec. πίσος (pisos). Toto slovo uvozují jazykozpytci v souvislost s latinským pinsere čili pisere = roztloukati, drobiti. Název pisum byl dle Hehnova výkladu přenesen na hrách jakožto na plodinu zrnek kusovitých, kulatých, takové podoby, jaká se tvořívá tlučením nebo rozmělňováním. Také slovo cicer (= cizrna) vystihuje (dle Curtia) vlastně pojem tvrdosti, značí tedy malá, tvrdá těliska semenná. Z latinského pisum mají také Francouzi své jméno hrachu — pois, právě jako jejich chiche (= cizrna) utvořeno jest z latinského cicer.

Hrách i s odrůdami cizrnovými býval zvláště v Italii hojně pěstěn, jsa obvyklou potravou v rodinách zámožných i chudých. V době přepychu ke konci republiky a za doby císařské vyšší nebo zámožnější třídy se ho chránily jako pokrmu sprostého, věrni mu zůstali tedy jen lidé chudší a prostší. Básník Horác, jehož otec, propuštěnec, měl skromnou domácnost, vypravuje o svém mládí (Sat. I. 6.), jak pochodiv

si za dne, kde se mu chtělo, přicházel večer domů k mise póru a hrachu a placce z mouky a oleje — a ta chudá večeře chutnávala mu výborně. Hrách pražívali staří na uhlí, a takové zrní pražené jistě upomíná na naši vesnickou pučálku, kterou ostatně ještě v prvních desítiletích minulého věku také v Praze prodavačky na trzích pekly a prodávaly, jako nyní kaštany. Jako zámožnější občané pojídali mandle a ořechy, když zasedali k vínu, tak prostí lidé k lacinému pití žvýkali praženou cizrnu. Vařený hrách a boby prodávaly se na ulici, porce v ceně asi našich 6 haléřů.

V Italii, zvláště jižní, a na sousedních ostrovech podnes mají ve venkovských hospodách v zásobě vařené boby nebo cizrnu. Tím semenim sytí se za nepatrný peníz i host nejchudší a zapíjí laciným vínem nebo nápojem ovocným. Totéž se děje ve Španělích, kde nabobtnalé plody cizrnové, garbanos zvané, po celý rok prodávají se v městech po ulicích; a netoliko zrní, nýbrž i lusky (jako u nás hrachové), dokud jsou čerstvé.

Však ještě slůvko o Římě starém. O veselé slavnosti Floraliích byl hrách s boby rozhazován mezi lid, který se po něm se smíchem hnal asi tak, jak se v dnešních městech italských honí po cukrových nebo cukrovaných drobnůstkách, metaných v maškarních průvodech Karnevalových. — Že luštěniny vůbec byly ve starém Římě dobře známy, svědčí zajisté i jména některých vynikajících mužů tamních a známých rodů, odvozená od názvů příslušných rostlin. Tak při jméně slavného řečníka Cicerona vzpomínáme bezděky na cicer (cizrna), Piso upomíná na pisum (hrách), Fabiové na faba (bob) a Lentulové na lens (čočka).

Slované označují hrách jménem domácím, původním. Staroslovanské a srbské grach, ruské goroch, polské groch, chorvatské a srbské grahovica i naše hrách jest označení všude totéž. Lze z toho uzavírati, že Slované poznali tuto bylinu již ve své pravlasti, a že se k nim nedostala z kulturních středisk antických. Zajímavo však jest, že Novořekové vypůjčili si od Slovanů název γράχος (grachos). Slovanský název hrachu snažili se vyložiti někteří starší mythologové. Hrách byl zasvěcen Perunovi (germ. Donaru), a po jeho hromobití (rus. groch, grochot, srb. grochati = bouchati, rachotili) dostal prý jméno. „Rachotící hrom upomínal prvního člověka na to, jak se hrášek kutálí," dí náš P. Sobotka.*) Na zrnku hrachovém nápadně jest viděti klíček, základ nové rostliny. Náš lid v něm vidí podobu kalicha, a staré podání brání mu hrách na zemi upadlý překročiti nebo dokonce snad ušlápnouti. Také vozka i se vším nákladem má se raději vyhnouti, než by přejel zrnko hrachové; neučiní-li tak, jistě zvrhne. Právě toho znaménka všimli si také bájeslovci. Našemu J. J. Hanušovi, Rusu Potebujovi a j. „podobalo se Perunově palici nebo Donarovu kladivu", Potebuja docela vidí podobnost mezi samým hrachem a zbraní Perunovou, kterou prý bývala také koule.

Pravděpodobnější jest výklad Matzenaurův,**) s kterým se shoduje též Ř. Krek (Einleitung², str. 119.). Matzenauer uvádí slovo hrách ve

*) Rostlinstvo, str. 301.
**) Příspěvky ke slov. jazykozpytu, Listy fil. VII. str. 189.

spojitost se staroindickým gharš, ghrš = tříti, troliti, conterere, při čemž spatřuje obdobu také v lat. slově pisum a slovese pisere.

Ve zvycích a pověrách lidových má hrách místo význačné. Zvláště užívá se ho k úkonům symbolickým. O svatbách hodovníci jím pohazují nevěstu, říkajíce, kolik zrn jí uvázne na šatech, tolik že bude míti dětí. Na Štědrý večer sype hospodyně hrách slepicím; kolik která pozře zrnek, tolik potom snese vajec. Obecní pastýř druhdy na své obchůzce štědrovečerní, vstoupiv do domu, rozhodil hrstku hrachu s přáním: „Na pěkná telátka!“ a totéž opakoval i „na pěkná hříbátka“ a „na pěkná jehňátka“. Vařený hrách s kroupami — svarba — dosud bývá na venku obvyklou krmí štědrovečerní. Masopustní „medvěd“ býval ovinut hrachovinou. Uškubla-li si hospodyně kus této strůje jeho a dala ji slepicím a husám do posad, dobře jí seděly a pěkně vyvedly své potomstvo. Také k různému lékaření a čarování hrách dobře se hodil; bylo lze zaháněti jím bradavice, poslati na někoho vředy a p.

Aby se hrách zdařil, sívali jej venkované na Zelený čtvrtek. (Poněvadž čtvrtek prý byl dnem Perunovým, spatřovali starší mythologové i v té okolnosti důvod pro bájeslovný význam hrachu.) Hojné úrody hrachu lze v příštím roce čekati, prší-li na sv. Mikuláše, nebo padá-li sníh.

Jakožto předmět snů míval hrách význam napořád dobrý. Známý dějepisec český, mistr Vavřinec z Březové, pořídil pro krále Václava IV. snář, v němž čteme: „Hrách růsti nebo hrách v zrnech ve snách viděti — zboží a zlato znamená. Hrách vařený jísti — zboží dosáhne od vyššího sebe, ale s těžkostí; nevařený, zralý nebo zelený jísti — poctivost a zboží člověku znamená.“

Důležitější než takovéto výklady pověrečné jest okolnost, že po hrachu také některé osady jsou pojmenovány. Máme v Čechách Hrachovice (3 osady), Hrachov (2), Hrachovec, Hracholusky (4), Hrachoviště (3) a několik samot Hrachovek.

Z toho všeho jde na jevo, že si náš lid hrachu nemálo vážil, ať již jej druhdy připisoval Perunovi, či ne. Bylť z těch plodin nečetných, které mu bez dlouhých příprav a úprav, především pak bez tlučení nebo mletí poskytovaly vydatné potravy a při tom měly i tu výhodu, že bylo snadno je opatrovati a přenášeti.

Něžnou báji vypravují si o původu hrachu Poláci na Krakovsku. Před dávnými časy byl na zemi veliký hlad, trest za hříchy, jimž se lidstvo oddávalo, nechtíc se polepšiti. Teprve když hladem mřeli, našli zase pána Boha a prosili za smilování, ale marně. Tehdy Matka Páně zaplakala soucitem a jala se sama prositi Boha o milost. Její slzy padaly na zemi a měnily se v hrách. Lidé sbírali zrnka s nebe seslaná a jedli je. Po několika dnech Bůh na prosby Panny Marie lidstvu odpustil. Lidé od té doby seli hrách a nazývali jej slzami Panny Marie. Z vděčnosti nakládali s ním šetrněji než s jinými plodinami, ani ho nesypali ani neházeli na zem.*)

K takovým rostlinám, jež poskytovaly týchž výhod jako hrách, náležela i čočka.

*) Obzor 1885 str. 52.

Že tato plodina dlouhé věky před naším letopočtem byla pěstována, dosvědčují známé zmínky biblické, kterých jsme se již svrchu dotkli. Byla známa v Egyptě, hlavně v krajině nilské delty, zejména v okolí města Pelusia, tedy v končinách, kde se Egypt stýká s Palestinou. Město Fakussa (řec. faké = čočka) dostalo po ní jméno. Z jihovýchodních krajin středomořských poznali a přinesli ji do své vlasti Řekové. Nemáme sice v nich o čočce zpráv tak dávných jako o hrachu, ale soudíme s důvodnou pravděpodobností, že tam záhy zobecněla. V polovině 5. stol. př. Kr. byla v Athénách již jídlem sprostým, jídlem nižšího lidu, jehož se — podobně jako v Římě hrachu — zdržoval, kdo chtěl platiti za vznešenějšího. U Aristofana (v Plutu v. 1004.) máme o tom doklad výmluvný. Praví se tam: „Od té doby, co zbohatl, nechce se mu do čočky; dříve, dokud byl chud, jedl, co měl.“ Patrno tedy, že tenkrát čočka již dávno v Řecku nebyla novinkou, že třídy zámožnější se jí zřekly teprve, když rozšířivši se stala se laciným majetkem chuďasů.

Vařená čočka (φακῆ, faké — rostlina a semeno sulo φακός, fakos) bývala také pokrmem, nechceme-li říci svátkovým, alespoň příležitostným. Bývalať požívána o pohřbech. Podobný úkol měla také v Italii. Tam slavívali staří Římané dne 21. února Parentalia čili Feralia, slavnost, shodnou s naší památkou dušičkovou. Domnívali pak se, že v ten den dovoleno jest duším zemřelých přijíti z podsvětí na zemi. Proto předkládali nebožtíkům na hroby pokrmy, v nichž čočka se solí měla stálé místo. Luštěnin, a to především bobů, používal také, jak připomíná Ovid (Fasti II. 576), k čarování ten, kdo v ten čas chtěl přispěním nebožtíků zkoumati budoucnost.

Šířic se od jihu k severu, čočka dostala se od Řeků do krajin černomořských. Herodot, vykládaje (IV. 17.) o Skythech, usedlých na sever od moře Černého, uvádí o větvi jejich Kallipidech, že pěstují obilí, zeleninu, čočku a proso. V jiných větvích skythských, jež Herodot tou příležitostí jmenuje, zejména v Budinech již Šafařík správně poznal Slovany. Můžeme tedy říci, opírajíce se o Herodota, že se čočka již v 5. století před Kristem dostala do krajin slovanských. A když později v středním věku vnikli k Slovanům Pobaltským od západu věrozvěstci křesťanští a seznali jejich mravy, nalezli u nich mimo jiné plodiny také luštěniny — tedy hrách i čočku. Německý dějepisec Helmold v latinské kronice o Slovanech jednající (z 12. stol.) a o starší prameny se opírající a podobně Herbord, zpravodaj o missiích Otty Bamberského, připomínají, že Slované pěstují mimo obilí také luštěniny všeho druhu.

Římané, jak tvrdí Marquardt,*) dostali čočku z téhož pramene jako Řekové, z Egypta. Martial v Xeniích nazývá ji „nilskou, darem pelusickým“ a dodává, že jest lacinější než špalda, dražší však než boby. Cato ve svém spise hospodářském má ji mezi obvyklými plodinami setebnými a dává také návod, jak ji přimísením octa činiti chutnější. Tedy způsob, jakým mnohé kuchařky dosud čočku upravují, měl vykladače již v 2. stol. př. Kr. — a od octa k nakládaným okurkám

*) Privatleben der Römer, str. 410.

a hlávkovému salátu, nynějším průvodčím ryšavé krmě Esauovy, nebylo již daleko. Vařiti čočku se sušenými švestkami jest zvykem ve švestkových krajích našeho venkova.

Jakého původu jest latinské jméno čočky — lens — nevíme. Němci přijali čočku od Římanů, jak svědčí jejich jméno Linse. Téhož původu jest i slovanské jméno čočky — lęška; nynější však název — čočovice — s příslušnými obměnami obyčejně jest běžný u nás jako u Poláků a u Rusů.

Řecký filosof Pythagoras (v 6. stol. př. Kr.), který za základ všech věcí vyhlašoval číslo, a po něm četní jeho žáci a stoupenci nejídali luštěnin, zejména bobů. Pythagoras svým žákům přímo zakazoval tyto pokrmy, plodící těžké a nezdravé myšlenky. Snad se v tom řídil vzorem egyptských kněží, o nichž Herodot (II. 37.) svědčí, že „na boby nechtějí ani patřiti, majíce tuto luštěninu za nečistou".*) V té příčině by dnes asi původce Pythagorovy poučky nalezl nejhojnější přívržence mezi mlsnou mládeží, které hrách a čočka nechutnává. Takovým mlsálkům vhod pěje písnička: „Hrách a kroupy — to je hloupy . . .", třebas nebyl takový oběd „každej den". Ale naši předkové, kteří si pochvalovali, že

„hrášek kulovatej,
čočka hladká,"

nemrzívali se pranic, že jich čeká často takováto krmě, když

„na horách sejou hrách,
na dolině čočku."

Jídaliť prostě, ale vydatně, a měli při tom jadrné paže a mysl veselou. A mrzel-li se někdo přece, mívaje často vzdýmavou krmi luštinatou, těšili ho, žertovně říkajíce: „Kdo doma hrách jídá, na vojně ho nezabijí!"

*) Jinak bylo v Egyptě v pozdním středověku. Náš Krištof Harant (Cesta, II. 162) vypráví o Kairu, že tam prodavači na ulicích nabízejí různá masa, připravená s vejci, hrachem, boby, rejží a j.

KAREL ČERVINKA:

Vrah.

I.

Žhavý letní den! — Dnes ráno
nové přelíčení zase
počínalo před porotou!
V talárech soud used' právě,
porotci vylosovaní
naplnili lavici,
státní zástupce už tužku
nožíkem si ořezává,
na židli před bariérou,
obklopený strážníky,
zmámen dusnou atmosférou,
drobný mužík — ale vrah . . .
Zapisovatel vstal. Zvolna
veřejnou čte obžalobu,
porotcové zpytavě si
prohlížejí při tom vraha,
jedním uchem poslouchají
obžaloby důvody. —
Obecenstvo žasne — —: Ženu
svou když vrah ten zabil, čelo
rozpoltil jí sekerou,
odvlekl ji mrtvou k řece,
s hráze smýk' jí do vody.
Stručně, ale lapidárně
líčila vše obžaloba.
(Auskultant ji sepsal mladý,
chéf však dal své „probatur".)
Motiv? žaloba se ptala,
sama však hned odpovídá,

nač se ptala —: Hříšná touha
po penězích byla to!
Sekeru mu vtiskla v ruce
pro pár zlatek — (na chalupě
u sedláka žena měla
zjištěny je! —) pro pár zlatek,
aby dědil, ženu ubil,
— teď se lživě vymlouvá,
teď tu plete divné věci,
beze smyslu, souvislosti . . .
Řada svědků stvrzuje však
lakotu, jež vyhnala
jeho vlastní dceru z domu,
– pro zlatku byl schopen všeho,
pln byl nízkých instinktů . . .
— — — — — — — — — —

II.

„Vstaňte," předseda děl suše,
„teď jste slyšel obžalobu,
cítíte se býti vinným?"
— „Nevím," pravil zločinec.
„Máte právo, přednésti teď
souvisle, co chcete uvést
tady na své obhájení!" —
— „Inu, ano," vrah si povzdych,
„já ji zabil, to je pravda,
ale není pravé, dál co
v spisu tom se povídá . . .
Totiž není všecko pravé,
trochu je to překrouceno,
nezapírám ničeho, vždyť
sám jsem úřadům se udal,
já ji zabil — pro peníze
tohle všecko nebylo! — —
Pravé je, že na chalupě
měla zjištěny tři stovky,
já však po nich, na mou duši,
nedychtil! — Též pravdou je,
dcera že utekla z domu,
že se mi, Bůh ví kde, toulá,
ale já ji nevyhnal! —
Pravé je, že šetřil jsem, že
peněz jsem nerozhazoval,
že jsem se i se stravou jen
ledabylo odbýval,

že jsem dřel se, lopotil a
ukládal si groš ke groši,
že jsem šetřil, chalupu že
docela jsem dluhů zbavil, —
nebyl jsem však lakomcem! —
Věc ta má se trochu jináč,
ale já to povím všecko,
jak to bylo — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — Vrah si povzdych,
spocené si utřel čelo,
tváře však mu zahořely,
jakoby se rozohňoval
tím, co teprve měl říc . . .!
— — — — — — — — — —
Když jsem si ji vzal, tož tenkrát
nevěděl jsem ani, že má
na chalupě peníze.
Táty neměla, soud teprv
do věci se vložit musil,
sedláka jí ženatého,
který neměl dětí doma,
(proto pil a leccos tropil)
přiřknul za tátu, a ovšem
potom se to vyrovnalo,
sedlák musil zaplatit —
ty tři stovky na chalupě
pojistit jí musil, ale
platil ihned procenta.
Odtud byly peníze ty,
já však o nich nevěděl,
já si bral ji, osmnáct když
byla roků, já se neptal,
má-li také peníze. —
Soud jí dal své povolení,
aby si mě mohla vzíti,
poručník to vymohl . . .
— Ano, musilo tak býti,
bylo nám to souzeno! — — —
— — — — — — — — — —
Vrah se zase zamyslil, jak
myšlenky by sbíral v lebce
na papírky roztrhané,
a po lebce rozházené,
ale každý papírek
jak by byl tu malou částí
odbytého dramatu . . .
— — — — — — — — — —

— Před seny to bylo! V květnu,
když jsem z kostela ji odved
v lehkých šatech kartounových
do chalupy své, kde před tím,
rodiče když umřeli mi,
s pasákem jsem hospodařil,
krávy dojil, trávu žal,
podlahu si umýval,
sám si vařil, — v neděli kde
jako ženská spravoval jsem
naše prádlo s pasákem.
Nebyla to hlučná svatba,
pouze svědci, družička a
mládenec — (vždyť s její strany
nebyl nikdo u toho) . . .
Soudek piva koupil jsem jim,
trochu masa upéci dal,
tak jsme jedli, tak jsme pili,
večer, když se setmělo,
přišel sedlák — to ten sedlák,
za tátu jenž přisouzen byl
jako jí — ten přišel pozdě,
aby žena nevěděla,
(opilý byl, motal se)
dceruško! jen žvanil stále,
když jsme uctíti jej chtěli,
— dceruško, já tobě nesu,
dceruško, své požehnání . . .
— — — — — — — — — —
Vrah se zase zamyslil,
rukou hubenou si zajel
do vlasů — — — — — —
— — — — „Tož, mluvte k věci!"
pravil přísně předseda.
— — — — — — — — — —
Svatebčané opili se,
s pasákem jsme potom slámu
rozestlali na podlahu,
svatebčané lehli tam,
sedlák s nimi, jako ten, co
za tátu se zase hlásil,
— všickni byli opilí,
já svou mladou ženu odved'
ze světnice do komory,
kde jsme měli jednu postel
ustlánu! — — — — — —
— — — — „Tož, mluvte k věci!"
ozval se zas předseda.

III.

— Páni nemají moc času,
pokračoval vrah, — tož kratčej
všecko vypovím! — Rok utek',
před seny zas bylo v květnu,
vrána u nás na okno
zaťukala, přinesla nám
první dítě — malou Zázu.
Nebyly to slavné křtiny,
ale kmotři přišli večer,
já zas koupil soudek piva,
vesele jsme popíjeli.
Žena při tom na posteli
ve světnici ležela a
přes kolébku dívala se,
jak jsme pili, hovořili.
Pozdě večer, když se stmělo,
vrzly dveře, sedlák přišel —
co byl jako tátou ženy
(opilý byl zas, a utek
svojí ženě), k stolu used',
s kmotry pil a opět žvanil:
„Dceruško má, už jsem dědkem!“
líbal ženu mou a také
políbil nám robátko,
křížek zavrtal mu prstem
do čílka, pak vytáh' z kapsy
tolar, dal jej do kolébky
pod peřinku — vňoučeti . . .
— — — — — — — — — —
— „Mluvte k věci!“ předseda se
ozval drsně. — — — — — —
— — — — — — Inu, ano, —
pokračoval vrah — a v srpnu,
žito když jsme měli doma,
byly manévry, k nám do vsi
přijel regment dragounů.
Čtyry týdny zůstali tak
u nás ve vsi po chalupách,
v našich stájích měli koně,
spali v slámě na mlatech.
Pak se zdvihli, zatroubili,
dále zase odjížděli
časně z rána po silnici
v stínu štíhlých topolů.
— Já si tenkrát nepovšiml,

co se dálo s mojí ženou,
moji páni, u sedláka
není na ty věci čas,
dřel jsem se a lopotil se,
jako včera, dnes i zítra,
měl jsem ženu, měl jsem dítě,
od malička práci zvykl,
nutno myslit, nutno shánět
napřed pro berního daně,
potom také kousek chleba
pro sebe a pro rodinu.
— Časně odjeli. Dne toho
žena se mnou nešla v pole,
(bolelo ji něco, řekla)
tak jsem tedy vozík s děckem
sebral, kosu vložil naň,
jel jsem v pole sekat jetel,
dojel jsem a v stínu olší
postavil jsem kočárek, co
dítě spalo, mezi tím
dal jsem se do svojí práce,
vrátil jsem se teprv večer, —
žena doma nebyla.
Do noci jsem čekal na ni,
nespal jsem, pln strachu o ni,
lidé o ní nevěděli,
kam se asi poděla —
Ztratila se jako nemoc,
zmizela mi jako vlny,
jako špaček sestárlý,
jenž se ještě vydal v podzim
s ostatními na cestu.
Pak jsem došel k starostovi,
k okresnímu hejtmanovi,
úřad psal a všecko dělal,
co jest jeho povinností,
pátral, sháněl, četnictvo též
hledalo, vše propátralo,
ale nebylo nic platno,
ženu mou mi nevrátili . . .
— — — — — — — — — —

IV.

Porotcové poslouchali,
slavný soud však sebou vrtěl,
návladní zas řezal tužku,
obhájce si myslil: Vida,

ten chlap chápe situaci,
tluče na cit tam těch dědků,
zdá se dobrou školu mít,
ten se nedá návladnímu
jen tak zlehka pověsit — — —
— — — — — — — — — —

V.

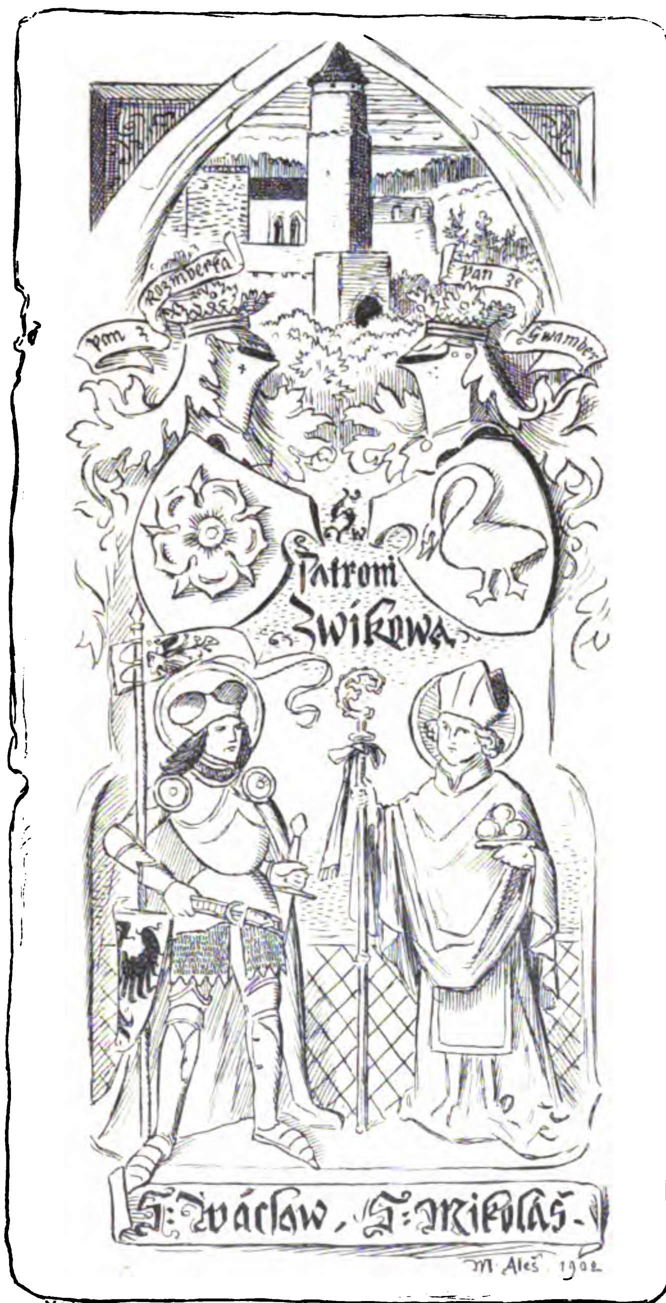
Vrah si zase rozčís' vlasy,
upocené čelo utřel.
— „Pak jsem žil“ — zas pokračoval,
„pak jsem žil, jak za svobodna.
Pasák jen mi vypomahal,
já se staral o své dítě,
o pole a o dobytek,
celý týden, celé roky
po svém dítě vychovával,
pořádně jsem platil daně,
neukrad' jsem ani stéblo
nikomu a neošidil,
nezkazil jsem nikoho.
Prožil jsem sic mnoho chvílí
trpkých, jak je lze tu prožít,
nemoci, jež rvaly dítě,
přec však jsem je vypiplal!
— Člověk na vše zapomene,
tak i ve mně hojilo se
zvolna to, co nejkrutější
ránu kdys mi zasadilo, —
já se v duchu s ženou smířil,
se sebou a se vším tady,
pochopil jsem, že to všecko
člověku je tady v světě
dávno napřed souzeno,
co tě čeká, nemine tě,
osud s námi ráčí hrát . . .
— — — — — — — — — —

VI.

Šestnáct roků minulo, a
dcera rychle dorůstala,
přestala být dítětem.
U nás nic se nezměnilo,
klidně pospolu jsme žili
trochu jako za světem.
— Na jaře to bylo večer,

to už zase kvetly třešně,
z polí vála prudká vůně,
chrousti vzduchem bzučeli,
po práci jsem odpočíval
s dýmkou v ústech ve světnici
neodstrojen — tak jsem ležel
zamyšlený v posteli.
V tom se dveře otevřely,
starosta náš vešel dovnitř,
za ním policajt a žena
jakás v sešlé plachetce.
„Bratře," pravil starosta, „zde
přivedli ti tvoji ženu
šupem, — tak se jdu tě zeptat,
vezmeš-li ji zase k sobě.
Nevezmeš-li, zavřeme ji
na noc opět do šatlavy,
zítra ráno svolám výbor,
pak se o ní rozhodneme,
co s ní dělat — co a jak!"
Starosta dál ještě mluvil,
policajt dál kýval hlavou,
žena se mi k nohoum vrhla,
pronikavě zaječela,
kolena mi objímala,
líbala mi bosé nohy,
řvala cos jak: odpuštění —
ale mnou to nehnulo . . .
— U okna, jež otevřeno
schytávalo vůni květů
ze zahrady, tam — kde stála
moje dcera, beze slov jež
zprvu vše pozorovala —
najednou se úpěnlivě
„Maminka má!" — ozvalo.
Všickni jsme se odmlčeli,
přestala hned žena skučet,
starosta si povzdych' z hloubi,
policajt si hladil vous,
„Maminko má!" zavzlykala
dcera, jak jen dcera může,
když jí osud vrátí matku,
— slova ta mě pokořila,
povídal jsem: „Starosto, tož —
tahle věc je vyřízena,
žena tady zůstane . . ."
— — — — — — — — — — —

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

JIŘÍ SUMÍN:

Přeludy.

Povídka.

I.

Marné, marné je vše! Není spravedlnosti na zemi ani na nebi! Je pravda ovšem: má-li sedlák deset dětí, nemůže dát každému grunt, když má jen jeden. Dělí, jak se mu dá. Prvorozený je na tom nejlíp, ale ti ostatní, čím dál, tím hůř... Ale přece, když otec dělí, ví, že těm mladším křivdí, a čím méně dává, tím více žehná. „Nechť to porovná Bůh Otec nebeský a vynahradí tobě i dětem tvým, oč jsem tě skrátil oproti jiným; nemohl jsem jinak! Ale Otec nebeský, jakoby nic nevěděl o křivdě, kterou měl napravit, žehná zase jen těm prvým a ostatní zůstavuje žebráky. Ale člověk čeká . . . čeká a doufá . . . vždyť to vše může vynahradit mým dětem! Ale on, jakoby úplně zapomněl na starou křivdu, žehná zase dětem těch prvých a ostatní nemilosrdně opomíjí . . .!"

Za těchto nářků podruhyně Říhová pobíhala rozechvěna podle své staré chaty, stojící o samotě za vsí na přícestí, a její bledé, vodnaté oči, zapadlé v bezbarvé tváři, zbrázděné tvrdými rýhami, rozbíhaly se pátravě po nivách a lučinách, zaklíněných hlubokým půlkruhem mezi výběžky klikatého pásma blízkých lesů. Dlouho napínala zrak, jsouc všecka proniknuta hrozivou představou, jež strašila odnedávna v její hlavě.

Ale pojednou vyvstala před ní postava chromého žebráka, a na blízké polní cestě objevili se dva sekáči. Lekla se, že snad zpozorovali její nepokoj a že by se mohli pustit po stopách jejích starostlivých pohledů, i vběhla do chaty a hleděla skulinou přivřených dveří. Jen aby brzy zmizeli! Jasně rysovaly se dosud světlé linie luk, vpadajících v pestrou šachovnici polních záhonů, ale z lesa tkal již soumrak svá černá vlákna a zalil černým stínem nevelký prostor, vtisknutý hluboko mezi výběžky lesa. Čekala, až chodci zajdou. Ale postava chromého žebráka šinula se tak zvolna, že se zdála chvílemi přímo nehybna, a sekáči stanuli a křesacími kaménky zapalovali dýmky. Jak dlouho trvalo, než zašli!

Rozběhla se nyní přímo k těm černě zastiněným plochám lučin, nad nimiž počínaly se již vznášeti bílé závoje podzimní mlhy. Ale lidé trousili se dosud ojediněle ku vsi a kazili její záměry. Kdyby se aspoň mohla vyhnouti!

„Ah, to je Říhová! No, prosím vás, kam chvátáte tak pozdě?"

Dvě ženy sehnuté pod velikými otýpkami roští postavily se jí v cestu. Hleděla mlčky před sebe, a její zmatené oči pravily, že je třeba přivésti lidi na jinou stopu, než je ta, po níž ji žene její neodbytná starost a zlé tušení.

„E, musím mluvit se strýcem Březánkem. Nevíte, jel už domů?"

„Ba ne . . . počkejte, nevím! Zdá se mi, že se tam ještě hrdlí u lesa . . . Ano, ano, hrabe tam otavu s vaší dcerou."

Píchlo ji u srdce. Nebyla v těchto slovech zlomyslná narážka? Nezachvěly se rty obou žen zlomyslným úsměškem?

„Tak dobrá, to počkám doma; však pojede kolem," praví na oko lhostejně, ale hlas se jí zachvívá. A vrací se, neboť musí se vrátit, aby první nevykřikla do světa špinavé podezření o své dospívající dceři.

Neklidně kráčí zpět. Starý barák na přícestí, osamělý a rozházený jako čapí hnízdo s otlučenými zdmi a rozbitými okny, zalepenými zčernalým papírem, šklebí se na ni posměšně. Jak smutný a beznadějný otvírá se před ní život! Stále hůř a hůř. Nechce už ničeho pro sebe, ale osud béře jí poslední naději v budoucnost dětí. Je jí, jako by byla násilím vytržena z prostředí, jehož pevné svazy prorostly její bytost. Neštěstí vzdaluje a odcizuje ji všemu, na čem lpěla silou a houževnatostí své prosté duše, a nová rána hrozí jí zavříti dveře posledních přátel.

Sklíčena vešla do chaty. Muž ležel na dvoře opilý, koza bečela hladem, a v komoře, kromě kvašené řepy a okřínu brambor, nebylo zásob za jediné sousto. Ale jizba, čistě vybílená s upěchovanou podlahou a malovaným, trámovým stropem, byla vyšňořena laciným záclonami, staré obrázky zdobily pestré kokardy z obarvených hoblovaček, a chudobu postele zalhávaly tři nadmuté, pruhované hlavce naplněné senem. Několik pestrých drobnůstek, křiklavě se odlišujících uprostřed schátralosti a nedostatku, připomínalo zálibu i slabosti hospodyně, jejíž duch spěl stále jinam, než její osud. Byla z nejmladších dcer pyšného sedláka, jenž, nechtěje své dobré lány popustiti cizím rukám, vyděloval mladší děti své chlubnými odkazy na spravedlnost a nevyčerpatelné bohatství a štědrotu boží, vzbuzuje tím větší naděje v osud a budoucnost, čím menší věno byl přichystal. Ale v mládí štěstí se na ni usmálo, ač nezůstalo jí věrno. Ucházel se o ni zámožný, selský synek, přes to, že měla jen skrovné věno, sváděl urputné boje s opatrnými rodiči, již jí nepřáli. Posléze však zmoudřel a vzal si bohatší, ale její oči zlákané blízkostí majetku, jenž jí sliboval padnouti do klína, rozbíhaly se stále za štěstím tak závistivě a lačně, jakoby nechtěly ničeho věděti o nepřemožitelných překážkách, jež jí stály v cestě. Provdala se za chuďasa, z něhož ku stáru vyklubal se nenapravitelný lenoch a opilec, ale její chytlavá, klopýtající fantasie vodila její mysl stále krkolomnými cestami výboje a dobrodružství. Osud, jenž nezřídka častoval ji hladem a bídou,

nebyl s to otupiti nároky její blouznivé pýchy, a každé sklamání účinkovalo na ni, jako šlehnutí bičem. S velikou nadějí hleděla vstříc budoucnosti svých dětí. Vštěpovala jim úsilovně ctnosti křesťanské, ne jako mravní dobro, ale jako pevný žebřík, po němž by bylo lze chuďasovi vystoupiti mezi třídu lidí, jichž existence jest šťastněji založena. Ještě než vyrostly, vysnila každému z nich pěknou budoucnost. V duchu seřaďovala obratně postup příznivých okolností, jež měly vésti k cíli, jdouc vždycky až na samý okraj možnosti, za níž vyrůstaly vzácné květy velikých náhod. Ale výsledek nebyl lepší, než oné mlékařky, jež, nesouc džbán s mlékem, počítala v duchu, že koupí za stržené peníze vejce, z nichž vylíhnou se kuřata, jež odchová a prodá; pak koupí kůzle, zase je odchová a prodá; za kozu bude mít telátko . . . a když se počínala těšiti z pěkné dojnice, klopýtla, a s rozbitým džbánem praskla i duhová bublina jejího snu. Ale děti neslibovaly mnoho, a některé nechaly ji klopýtnouti hned při kuřeti. Nejstarší syn byl tesařem a zápasil s bídou. Druhý učil se sedlářem, nechal toho, přešel k zahradnictví, pak ho odvedli, a od té doby o něm nevěděla. Třetí nebyl k řemeslu, i sloužil u sedláka, byl hašteřivý a násilnický, namlouval si bohatou vdovu, jíž se líbil, ale pobodal soka u muziky, i byl odsouzen do vězení na dvě léta. Starší z dcer sloužila ve Vídni a přivedla to nejdále, neboť posílala matce podporu i obnošené šaty, kupovala si zlato, nosila klobouky a dávala se podobiznit. Ale když již fantasie matčina dospívala téměř k tučné dojnici, džbán se zase rozbil, a dceru přivedli z Vídně postrkem. Zbývala jí ještě nejmladší, Anežka, jež byla dosud chůvou u sedláka. Dlouho byla maličká a slabá, když nastoupila službu, nikdo nechtěl věřit, že je jí již deset let. Přilnula velice k rodině svých chlebodárců, když poznala, že bída, hrozící tak často svým suchým prstem do oken starého baráku, nemá přístupu do selského gruntu. Byla spíše věrná a oddaná, než obratná a pracovitá a získala si lásku hospodyně, svou přítulností, v níž bylo mnoho strachu před možným návratem domů, s jakou spěchala se zachytiti její sukně, kdykoliv matka objevila se ve dveřích. Záhy vyvinul se pevný svazek mezi mladými hospodáři a tímto přestrašeným dítětem, jež se tak úzkostlivě drželo jejich krbu, že připadala jim jako starší sestra čtyř dítek, jimiž byli po tu dobu obdařeni, a jež jim odchovala. Rodičům odcizila se úplně. Matce neříkala více matička, nýbrž „naši", ne proto, že jí matka brala téměř celou její skrovnou mzdu, ale proto, že tak slýchala od dospělých, ale otci říkala pohrdlivě „ten", neboť věděla, že on ponejvíce tuto skrovnou její mzdu propíjí. Neměla téměř co obléci, ale nedbala o to. Chodila jako otrhánek, v létě bosa, v zimě ve starých střevících své hospodyně, jež jí stále padaly s nohou. Zdálo se jí zbytečným hádati se s matkou o své potřeby, vždyť tu byla „tetiččina" truhla, z níž bylo možno vypůjčiti si v čas potřeby obnošený, teplý šátek, fěrtoch i punčochy. Nezáleželo pranic na tom, jak v tom vypadá, šlo jen o to, aby nezmrzla. Ale čas utíkal, a Anežce bylo už šestnáct roků, věk, kdy chudé děvče na vsi opouští službu chůvy, aby postoupila „za děvečku", a jí zatím tak málo přibylo na těle i na duchu, jakoby ta dětská družina, jež ji obklopovala stále, zadržovala její

vývoj. Teprve v posledním roce vytáhla se náhle, a její úzká, sivá tvář změnila se neočekávaně. Zjemněla, zrumĕnila se, a v dětsky měkké tahy vtiskl se výraz nezvyklé, cizi, při tom však jakoby příliš křehké a nepravidelné krásy, jež nerozněcovala dosud, poněvadž jí scházela zápalná jiskra, vzbuzujíc pouze živý zájem a soucit s děvčetem, jež tu stálo boso, v podhrnutých sukních své hospodyně, dýchajíc do skřehlých rukou, s tupou lhostejností dítěte, jež ničeho nečeká, protože nikdy ničeho nemělo, ač vypadalo tak zjemněle a cize, jako by sem bylo zapadlo jen nešťastnou náhodou, nebo osudným omylem.

Říhová, již tato neočekávaná změna vzrušila a pomátla, byla ihned zase zaujata slibnými záměry, a její chytlavá, klopýtající fantasie, pominula tentokrát dokonce obvyklý vývoj blahobytu, začínající vejcem a kuřetem, a zmohla se přímo na tučnou dojnici. Kéž by se bohatě provdala . . .!

Navštěvovala ji nyní častěji, střehla ji jako oko v hlavě, podnikajíc v duchu nerovný boj s touhou po jejích penězích, neboť uznávala, že bude nyní třeba ponechati jí větší část mzdy, než-li doposud. A záhy zmocnila se jí netrpělivost. Neušlo jí, že vesničtí hoši, zvláště ti zámožnější, nemají ani pohledu pro její dceru. Což jestli ji vůbec na vsi nedovedou ocenit? Nebylo by lépe udělati z ní slečnu? Takhle švadlenou kdyby se vyučila! Ale jak obejíti se bez její chůvské mzdy? Starost, aby toto poslední zrno žní jejího života nepřepadlo mezi plevy, nedala jí spáti, a chvílemi zmocňoval se jí takový nepokoj, jako když na lodi zmítané bouří uvolní se dělové koule uložené pod palubou a spustí svůj strašlivý rej, třískajíce s rostoucí prudkostí do lodních stěn. Zdálo se jí pojednou, že zahlédla již hada, jenž hrozil vplížiti se lstivě do srdce její dcery a nabídnouti jí ovoce Poznání.

Nikdy jí dosud nenapadlo, že poměr manželů Březánkových, u nichž Anežka již sedmý rok sloužila, je tak křiklavě nerovný, zarážející přímo. Nebylo na tom věru také nic divného, jestliže se mladý Březánek, jehož rodina slynula příslovečnou lakotou, oženil s bohatou, nehezkou vdovou. Co na tom, měla-li o nějakých deset roků víc, než-li on; vždyť on věru nepočítal tak léta, jako peníze, polnosti a dobytek ve stájích. Jenom že nyní jeho žena je ošklivá, bezzubá babice, jejíž rty propadly se do dutiny ústní, a dlouhý nos sehnul se téměř až k vyvstalé, špičaté bradě, a zejména nyní, kdy po páté otěhotněla, zdá se, jakoby rozdíl ve stáří jejím a mužově byl se zdvojnásobnil. Kdežto on je statný, hezký muž, sotva třicítiletý, s hranatou, široce založenou postavou, jenž těká celý den po polích nebo doma po dvoře, s hlavou k zemi schýlenou, jako ohař, jenž hledá ztracenou stopu. A Říhová dobře počítá, jestliže se v tomto drsném, hranatém sedláku probudí ještě vášeň k ženě, pak jistě cosi kolem sebe spálí a podrtí. —

Navštěvovala nyní často svou dceru, sledujíc úzkostlivě počínání mladého hospodáře. Znepokojoval ji víc a více. Málo zdržoval se u rodiny, přicházel obyčejně jen k jídlu, nevrlý, hřmotný, mlčky usedl za stůl a mlčky pojedl. Pozvedl-li oči, zabloudily jistě tam, kde stála její dcera, promluvil-li, platilo to zpravidla jí. Poroučel-li jí něco, obyčejně

jí ani nejmenoval, jakoby se jeho slova ani nemohla týkati někoho jiného. Nezřídka Říhovou přímo pobouřil.

„Podej mi peníze!“ zahučel svým hlubokým, silným hlasem jednou večer, sedě za stolem, když přišli nádenníci k výplatě. Jak? I to platilo dceři? Trnula přímo. Kdo sám smí sáhnout na pokladnu lakomého sedláka, ten je zajisté víc než služkou, nebo čeledínem!

Anežka vyhoupla se na truhlu, sňala s lišty u stropu nevelký malovaný džbánek a vysypala z něho peníze na stůl před hospodáře. A když vyplatil dělníky, přiskočila zase, pomohla mu shrnouti stříbrné peníze, zatím co on žmolil bankovky, ukládaje jich na dno. Zdálo se, že jejich ruce i zraky setkaly se několikrát. Pak uchopila Anežka džbánek s penězi, vyskočila na truhlu a postavila ho zas na lištu u stropu.

Říhová povstala rozčileně, chtěla něco říci, ale zrak její padl na hospodyni, i zarazila se. Vztek však ji pojal, když viděla, jak manželka sedí u pece netečná, jako slepotou poražená, načechraná a líná jako stará kvočna. — A celé léto musila se dívat, jak jezdí Březánek mimo na žebřinovém voze do polí, maje dceru její za zády. „Proč s ním nejezdí služka nebo čeledín?“ tázala se několikrát hospodyně. Ale nikdy nedostala uspokojivé odpovědi. Často, když jeli mimo, vyběhla a křikla na ni, kdo je u dětí.

„Tetička,“ odpovídala jí svým lhostejným, jasným hlasem, načež obrátila se k hospodáři, jenž ani hlavy neotočil, aby s ním sdělila, že „naši“ a „ten“ stojí bezpochyby celý den ve dveřích, protože je vždycky vídá, když jedou mimo.

A zrovna dnes ráno nahodile vešla k Březánkům, kdež služka s hospodyní chystaly prádlo.

„Uč se prát,“ pravila dceři, „jsi už velká, a nemůžeš být dále chůvou.“

„Nemůžu prát, budu se strýčkem svážet otavu,“ odvětila jí.

„Ano, otavu budou dnes svážet,“ dosvědčovala hospodyně.

Po celý den stála dnes Říhová u okna, sledujíc očima žebřinový vůz, tažený silnými hnědouši, jak zajížděl k lesům a vracel se v pravidelných lhůtách s fůrami vysoko navršenými otavou do vsi. Ale když zajeli večer naposled k lesům, jež vrhaly už dlouho černé stíny na pokosená luka, zdálo se jí, že vůz se dlouho nevrací.

„Ještě toto mne čeká!“ prohodila chvílemi, a její hrubé, bledé rty roztáhly se malomocným, mstivým úsměškem na sevřených zubech.

Už poslední dělníci vrátili se do vsi, pole pustla, v dáli z lesa v soumraku, zhoustlém nad bahnitými houštinami, vznášely se bílé cáry mlh, jako závoje neviditelných bytostí na místech nepřístupné samoty. A ten potměšilý, hranatý škrtil pobíhá tam kdesi nemluvný a rudý se svým sehnutým býčím krkem mezi kupkami otavy s bodavým nepokojem ohaře, jenž ztratil stopu — maje její dceru na blízku!

Skoro mimovolně vyběhla opět z chaty. Tentokrát rozhodná a neoblomná. Ať se stane cokoliv! Nešla cestou, aby nebyla hned z dáli spatřena, ale pustila se oklikou po mezích, průhonech a zarostlých cestičkách na pokrajích příkopů. Běžela bez oddechu. Tvrdé lodyhy čekanky šlehaly její lýtka, trnité keříky jehlice zraňovaly do krve její

nohy. Na mostě, kdež byla v nebezpečí, že bude spatřena, plazila se takřka po zemi a pak krčila se as čtvrt hodiny za nízkým křovím, běžíc sehnuta až na pokraj lesa. Nestačilo jí varovat a stříci, chtěla nezvratně zjistit, překvapit, po případě dopadnout! Konečně podařilo se jí vkrásti se nepozorovaně za kupu otavy, odkud mohla celou louku dobře přehlednout.

Skutečně — pracovali! Vůz byl patrně už dávno naložen, neboť koně trhali sebou netrpělivě a pojížděli, tak že stále musil na ně pokřikovat. A oni zatím shrabovali později pokosenou plochu luk do kopek, což odůvodňoval dostatečně černý mrak, vystupující na západě.

Tedy se přece nikdy nezapře tento chrapoun hamiždný! Byla náhle tak upokojena, že cítila skorem cosi, jako sklamání. Ale proč stále její dceru béře všude ssebou, vždyť by mu zde vydatněji pomohli služka nebo čeledín. Ale když jich tak chvíli pozorovala, její podezření zase oživlo. Kdož ví, nepřišla-li pozdě! — Její dcera pracovala tak nedostatečně, že to, přísně vzato, vlastně ani práce nebyla. A což teprve v očích takového hrdlila a lakomce! Vždyť on téměř ani s její prací nepočítal. Šátral po zemi svýma hrubýma medvědíma rukama, lisoval celé spousty otavy na svých prsou, div že nevědomky neshrábl svou pomocnici s tou troškou, kterou nesla jako pěnice stébla do hnízda. Pod jeho rukama rostly kupy jako obrovské hříby ze země, pot kouřil se z něho jako z uříceného koně, a daleko bylo slyšeti jeho chraplivé funění.

Anežka zatím pobíhala bezstarostně svým drobným, křepelčím krokem, stále potahujíc velké střevíce, jež jí padaly s nohou. Byla v červené sukni, z níž dávno vyrostla, za to stará zástěra od hospodyně sáhala téměř k zemi. Rozcuchané pletence, v nichž zachytila se stébla trávy, spadala jí na záda, a rozpálený obličej zářil vnitřním štěstím. A úzkostlivá matka záhy zpozorovala, jak vychytralou hru provádí její dcera s dobromyslným „strýčkem". Ve chvílích, kdy on urovnával a pěchoval kupu, aby ji déšť nepromočil, odběhla s hraběmi, jakoby louka nebyla dobře uhrabána, a namlsajíc se ostružin na pokraji lesa, urvala s vozu kus otavy a kladla mu ji na vrchol kopky, jako důkaz své výjimečné péče.

Ale pojednou, když odběhla k lesu, zabělela se jí znenadání matčina postava, vyhnutá za poslední kopkou. Lekla se, zadržela však výkřik, jen upustila hrábě, a její veliké střevíce v náhlém poskoku daleko odletěly. Přiběhla k němu polomrtva leknutím.

„Strýčku! u lesa za kopkou stojí cosi bílého a čihá na nás . . .!"

„Mlč!" zvolal, ale všecek se otřásl, a jeho ruce svírající obrovský žvanec otavy, jakoby zdřevěněly. Místo toto bylo jedno z nejpustších a nejpříšernějších v okolí. Vedle pověrčivých historek i krvavá událost pojila se k němu. Rozhlédl se kolem, a jeho zraky, překrvené celodenním napínáním svalů, jakoby byly napojily duši pověrčivou hrůzou. Pravda, tento les se svým příšerným tichem, tyto smutné bažiny, tento potok, běžící bůh ví odkud a kam, jakoby žily každý svou vlastní duší. Byl vzdálen svého příbytku, tak že neslyšel ruch vesnice, ani rachot vozů po cestách, i zdálo se mu, že odříznut od světa, zapadl do ta-

jemných, záhadných míst, jichž nezná, a jež navštěvuje jen dvakráte do roka, aby odvezl svou sklizeň, a jež po celou ostatní dobu mohou náležeti jiným, neznámým bytostem, žijícím tuto společně, jako lidé ve svých příbytcích uprostřed vesnic. Snad překročil své právo a porušil cizí vlastnictví, že tu tak dlouho prodlévá.

„Už jsem měl být doma," zabručel, jakoby se komusi omlouval, zatím co brunatá tvář jeho víc a více bledla. Mžikem byl u vozu a odvinoval opratě třesoucí se rukou. Anežka byla již na fůře zahrabána v seně. Ale než oblékl kabát, poněkud se upokojil. Ne že by byla chladná rozvaha pronikla mlhami pověr, ale jeho oko nejisté a překrvené napínáním svalů zvyklo si poněkud v tomto záhadném, pohádkovém šeru. Tak vida, člověk tu chodí, jakoby nic, a jenom se trochu opozdí, a už cosi na něho číhá! V tom spatřil hrábě na pokraji lesa, jež Anežka leknutím upustila, a nemohl si vysvětliti, jak se tam dostaly. A zároveň duší opatrného hospodáře pronikla trpkost, neboť to vypadalo, jakoby byl chtěl tyto hrábě kdosi odnésti. „Když číhá, ať číhá, ale moje věci ať nechá s pokojem!" pomyslil si v duchu, a již se nemohl vyhnouti boji, jenž náhle, jako vítr na horách, zvedl se v jeho duši. Hle, j e h o hrábě! . . . J e h o vlastní hrábě tam leží, kdosi mu je chtěl odnést a pustil je patrně v okamžiku, kdy se domníval býti přistižena. A tak — co teď? Má je tu snad komusi nechat! Je to j e h o věc, a on nikdy nikomu ničeho nevzal, ani nevezme! A konečně, mluvil jakýsi tišší hlas důvěrně v jeho duši, kdyby ten, kdo mu chtěl hrábě odnést, měl kuráž, nebyl by je pustil a utekl. — S tichým vzdorem síleným vědomím porušeného práva, popošel zvolna k pohozeným hrabím, opatrně klada jednu nohu tak, aby se moh' rychle otočit. A zase, jakoby se komusi omlouval, vyprávěl v přetrhaných, neukončených větách, že v obecním lese není teď jediné slušné hůlky k hrabím, neboť hofeři všecko vykradli, a „malý člověk" je teď tak neskromný a vydíračný, že chce za takovou tretu na sedlákovi jedenáct krejcarů.

Zvedl šťastně hrábě, ale když pohlédl k poslední kupce u lesa, trhl sebou, div mu nevypadly z rukou: jasně a neklamně zahlédl vysokou ženštinu, přitisknutou nehybně ke kupě otavy. Čím víc upíral na ni své překrvené zraky, tím divnější mu připadala. Nějaká příliš vytáhlá a tenká zdála se mu. Zajisté nebyla to obyčejná žena. Což by zde obyčejná žena dělala? On je muž, a nemá odvahy nazbyt. Nu, ale konečně — —! nebyla to obluda z Písma svatého, ani drak, jenž požírá děti, ani mračno kobylek! A ženských se vlastně nikdy nebál. Byť i tato náležela snad k bytostem jiného světa, než je náš, přece se nedá před ní na útěk. Poněvadž, spatřivši ho, couvla tak, aby ji kupa sena skryla jeho zrakům, popošel několik kroků, chtěje si ji lépe prohlédnouti. Ale ona zase couvla, skrývajíc se před ním, zatím co on opatrně ve slušné vzdálenosti obcházel kopku pomalým, nejistým krokem, klada jednu nohu tak, aby se moh' mrštně otočit. Nemohl se na ni jaksi nadívat. Jeho přeplněné cévy vehnaly mu příliš mnoho krve do hlavy, když pracoval úsilovně, a mlhavý večerní vzduch činil vyhlídku nejasnou, mátožnou. Hned zdála se mu záhadná ženština splývati s nedalekými výpary bažin, přesahujíc výšku mladé břízy u lesa, hned zdálo se mu,

že je to obyčejná ženština, vysoká a suchá. Když obešel veliký kruh kolem tajemné bytosti, jež mu stále unikala, a stanul na místě, kde zvedl své hrábě, pocítil v srdci cosi jako pýchu vítězství.

„To jsem vám jednou tančil s čarodějnicí — nebo co to bylo! — na Záluží kolem kopky sena . . .“ bude vyprávět kdysi v důvěrné chvíli — — —

A proč by nešel ještě jednou kolem? Kdyby měla kuráž, neutíkala by před ním! A tak kráčel znova kolem kupy a pak zas a zase pronásleduje ji vždy čerstvějším krokem. Ona pobíhala, jako splašena, zděšeně se zastavujíc, jakoby přemýšlela, kudy uniknout.

Obvyklá opatrnost ho sice neopustila, ale vida ji tak bezradnou a pokořenou, měl radost, že tak na ni vyzrál, a pobíhal vždy čerstvěji kolem.

„Počkej! . . . počkej . . . zatracená . . . já ti dám číhat . . .!“ bručel potichu.

Ale pojednou záhadná postava stanula, jakoby se mu vzdávala na milost nemilost, a hlasem, jenž byl nejen lidský, ale i velice známý, prosila za slitování.

„Pro Boha vás prosím, strýče, nehoňte mě! Vždyť už se všecko se mnou točí, až je mi špatně . . . Což myslíte, že jsem přišla krást!?“

Stanul, jako ohromen. Zatřásl se a zastenal, jako dub, do něhož uhodilo. Nebyl mocen slova, tma udělala se mu v očích i v hlavě. Teprve po chvíli počínalo svítati. — Cosi překvapujícího, nehotového, co do té chvíle leželo nenarozeno pod vědomím jeho duše, v černém koutě, kde tlely nestrávené zbytky jeho životních výbojů z kořistí, odpovídalo tomuto náhlému objevení se nedůvěřivé matky. Bylo mu, jakoby byl veřejně konfrontován s nejtajnějším záchvěvem svého svědomí, a sice tak zlomyslně a nespravedlivě, jako nikdo dosud; vždyť to, co bez jeho vědomí zapadlo do hlubin jeho duše, neprošlo dosud ani střeženou branou jeho vůle! Zahanben, vztekem se třesa, musel nyní mysliti na svou ženu, na své děti a na všechny, kdož v něm znali zachovalého, poctivého muže.

„Pramilionská babo! . . . tož vy tak? . . . a vy myslíte, že já nevím, co vy tento . . .?“ vyrazil strašlivým řevem ze sebe.

Ale Říhová, jež se zatím upokojila a oddechla si, nepozbyla již duchapřítomnosti.

„Vězte, nebo ne, milý strýče, každý hájí své. Pokušitel nikdy nespí . . .“

„Ve vás, ježibabo!“

Chtěl se hádat, křičet, nebo se rvát, ale ona mu ani neodpověděla a, odcházejíc tiše k lesu, vzdychala uraženě, jako ten, jenž vykonal těžkou, ale nezbytnou povinnost. Chvíli pobíhal rozčilen kolem vozu, křičel, nadával, plival a klel, až to v lesích hučelo, ale, nedostávaje odpovědi, vyskočil posléze na vůz a práskl do koní. Ale vřelo to v něm, div se nezadusil, a v očích míhala se mu barevná kola. Když vjížděl na most, pocítil živě, že opouští nepomstěn jeviště svého pokoření, i obrátil se bezděky k lesu a pohrozil bičem.

„Vy budete tak dlouho malovat čerta na stěnu, až se vám zjeví,“ vykřikl do tmy.

„Jen si dejte pozor, ať se nezjeví vám!“ zazněla na blízku břitká odpověď.

Byl by si raději vztekem jazyk překousl. Jak se mu jen tato hloupost připletla na jazyk? Vždyť on vlastně tohle nechtěl říc! Byl by to rád nějak opravil, ale netroufal si již otevřít úst, byl jist, že by tato jízlivá ženština se svým jedovatým jazykem zase nad ním zvítězila. Ale popadl bič a švihal beze slova podle vozu, jak dělávají vozkové, když odhánějí štěkající psy.

Všecka zdrcena tímto zlým obratem, Říhová stanula na mostě, čekajíc, až vůz zajede. Nenadála se věru, že záležitost, jež jí tak dlouho ležela na srdci, již skrývala úsilovně před světem a časem popírala sama před sebou, aby na okamžik ulevila těžké hlavě, strhne ji nenadále na nepravou cestu. Chybila, to jediné cítila jistě. V tom zdálo se jí jakoby kdosi na kraji lesa zavolal její jméno. Snad se mýlí, ba není o tom téměř ani pochybnosti, že se mýlí, ale . . . podivno! Zdá se jí, že týž temný, hukotem potoka a rachotem vozu přehlušený hlas zaslechla po druhé.

Vůz zatím hrčel zvolna po hrbolatých cestách. Zaslechla ještě důvěřivý, jasný hlas své dcery, jenž jí v tom okamžiku zněl nesnesitelně, jakoby ji obviňoval z bezpráví a nejapností.

„Strýčku a . . . a . . . co chtěly naši?“ tázala se naivně.

Odpovědi Říhová neslyšela. Snad vůbec neodpověděl. Jeho jazyk byl těžký a neohebný, jak dubový topor. Čeho se obávala, stálo nyní před ní, takřka jisté v bezprostřední blízkosti. Za těch sedm roků, co nejmladší dcera její sloužila u Březánků, nabyly matčiny vztahy k této rodině nemalé důležitosti. Trávila tam své nedělní odpůldne, jakož i dlouhé zimní večery, pomáhajíc drát peří za kus jídla. Kdykoliv přišla, byla vítána s vážnou, poněkud zdrženlivou příchylností, jakou chová zámožný sedlák pro své chudé příbuzné. Když stloukali, dali jí podmáslí, když zabíjeli v zimě, také na ni dost štědře pamatovali. Drobné služby, jež prokazovala občas hospodyni, byly dobře odměňovány, a kromě toho měla tam stále otevřený malý úvěr, jehož často, v poslední době zejména často používala. A vše to nyní přestane! A snad jí dokonce pošlou dnes nebo zítra dceru domů, a co si pak počne! Čím méně uražený hospodář bude se cítit vinen, tím jistěji se jí vymstí. Chtěla by nyní přísahat, že je nevinen, ač cosi podezřelého dosud straší v její hlavě. Nelze se toho zbavit a nelze to pojmenovati, ani vytknouti. Stále mění to tvar a povahu, hned vystupuje to hrozivě do popředí s celou vážností zkázy a rozvratu, hned uniká to pod rukou jako mátoha, jako stín. Co počít . . . co počít?

Tenký srp měsíce stál jí nad hlavou, a drobné bílé obláčky šinuly se přes něj, jako hravé vlny vzdušného moře, poháněné bystrým proudem větru. Zdálo se však, že i měsíc žene se bojovně proti nim, jakoby unikal léčkám temných sítí, trhal jemnou jich tkáň, vyzíraje mezerami bujně a vesele a pronikaje vše tekutým stříbrem své vítězné záře.

Otava voněla ve vlhkém, stydnoucím vzduchu, a z lesů, jež vydechovaly nastřádané teplo, čišela tma.

Hukot rozvodněného potoka pohlcoval veškery zvuky. Nesl svůj pyšný vzedmutý proud s hrozivým duněním sepjatých, dravých sil, vrývaje se ostřím obrovského dláta do útrob země, kdežto na povrchu vlny, vysoko vytrysklé, střílely do břehu, syčely v prorvách a temně kloktajíce padaly v obludné tlamy zrádných vírů hlubin.

Hleděla na něj s obavami; byltť postrachem okolí, jež děsil občas svou zlovolnou potměšilostí. Včera plazil se ještě, tenký, zelený had, zarytý v písku, pod vysokými kolmými břehy, za několik hodin nadmul se úžasně, zvedal již hlavu, plivaje na břehy, jež zdály se jen k tomu, aby je rval; do rána vystrčil již dlouhé lesklé jazyky, slízl úrodu, a zaběhnuv do dědiny, podíval se do příbytků, ano i do chlebových pecí. Pak znenáhla zase se smrštil, zanechal spoustu a hnilobný zápach, na pobřeží pak veliké zátočiny písku, jejž nadrtil cestou z hor.

Hledíc do ječících proudů, zachvěla se pojednou. Tentokrát již zcela zřetelně zaslechla své jméno. Přála si býti daleko odsud, a přece netroufala si utéci; strach z čehosi neznámého, co nesouviselo s nijakým zřejmým nebezpečím, jakoby ji přikoval k zábradlí mostu. Naslouchala všecka poděšena. Nemýlila se, kdosi ji volal.

„Katuško, jsi ty to tam hore na mostě?“ zaslechla slabý, plačtivý hlas, zrovna jakoby se ozýval kdesi uprostřed vln.

„Jsem,“ odvětila tiše a, stáhnuvši hlavu do ramen, couvla za pilíř, jakoby chtěla říci: Co vás napadá? Kde pak bych já se tu vzala! Ale po chvíli dodala si odvahy a otázala se hlasitě, kdo že jí volá.

„Já, což jsi mě nepoznala? Já . . . nu, já . . . stará Honálka z hlinníka . . . nu víš už? Je nás tolik toho jména, ale vždyť ty mě znáš: Jankova Honálka . . . ‚Diviš‘ mu říkali, Bůh mu odpusť! byl cihlář . . . Honálka ‚Diviška‘ . . .“

„Ah, vy jste to, stařenko! Bože nebeský, proč jste to neřekla hned? Jistě jste byly na písku, a nemůžete se vyškrábat na břeh . . . bože nebeský . . .!“ Rozběhla se po hlase úzkou pěšinou na pobřeží mezi křovím.

Ale nebylo věru snadné pomoci nahoru stařeně, jež vlékla pytlík písku. Obvyklá pěšinka, v břehu šikmo urvaném vedoucí k vodě, byla již zaplavena. Bylo třeba nalézti místo příhodné k výstupu. Říhová prodírala se chvíli křovím, než nalezla volnější svah, zarostlý lopuchou a bodláčím. Z břehu vyčnívala spleť černých kořenů jako zkamenělé hnízdo hadí. Stařeně podařilo se vyšplhati se na břeh, skoro kolmý, zachycujíc se kořenů, když byla Říhová s velikým úsilím vytáhla její kořist.

„Fi, stojí-li takové za dření!“ oddechovala těžce, odhodivši pytlík.

Stařena, drobounká, suchá, s hlavou poněkud velkou, ovinutou těsně bílým šátečkem, a s kulatým obličejem, jenž připomínal sestárlé, uplakané dítě, usmála se vděčně svýma zapadlýma, černýma očima.

„Hleď, a v městě mi nechtějí dát ani tři krejcary za hrníček! Říkají: Však to není zlato, je to písek! A v jednom domě vždycky mi kuchařka vyhubuje: Vy jedna babo taškářská, už zas máte menší hrnek.“

Z bezzubých čelistí klouzala měkce její slova v třaslavém vlnění protáhlých hlásek. Usmívala se spokojeně, nakládajíc si břemeno na záda. Byla poněkud hrda na svůj důvtip, jímž ocenila dobré vlastnosti tohoto písku, jejž nalézala na některých místech řečiště. Byl velmi jemný a ostrý, při tom úhledný, bílý, téměř jako sůl a dobře se hodil ku drhnutí domácího nádobí. Donášela ho do města na prodej a vydělala takto patnáct krejcarů denně, ač někdy mimořádně podařilo se jí dojíti do města dvakrát, buďto o dlouhých dnech letních, nebo když se nad ní někdo slitoval a svezl ji. Chlubila se ráda tímto svým nápadem, jsouc šťastna, že po smrti mužově, nemusila jít přímo žebrat.

„Hle, čerti na horách namleli mi mouky! Třeba bych z ní nenapekla vdolků, ale na chléb a brambory přece vydělám. Není to dobrá výměna pro starou žebračku?“ pochvalovala si často.

Ale buďto, že se jí nedostávalo sil, nebo že její důvtip nesahal tak daleko, aby v jejím výdělku nenastaly trapné mezery: někdy byl písek dlouho zaplaven, jindy zamrzlý, nebo zavátý sněhem, zkrátka „výměna“ její neuchránila jí vždycky toho, čeho se tak bála a štítila, žebroty totiž. Byla-li nucena zaklepati na dveře svých šťastnějších spoluobčanů, činila tak nerada, s těžkým srdcem a tváří plačtivou a pokořenou.

„Můj hospodář zamkl mi dveře od komory, nemám co jíst,“ naříkala smutně.

Zvolna prodíraly se houštinami. Uzrálá, chmýrnatá semena vrbovky vylétla kolem nich jako peří, a draslavé hlavičky lopuchy spínaly záhyby jejich sukní. Vůně pošlapaných květů vratiče vytryskla do vlhkého vzduchu. Popíchány trním, s rozdrásanýma rukama, jimiž klestily si cestu ostružím a mladým podrostem akátů, ocitly se posléze na cestě.

„Co vás to napadlo, tak pozdě na písek?“ bručela Říhová, prohlížejíc hněvivě svůj rozedraný oděv.

Stařena klátila se těžce se strany na stranu, shrbena pod svým břemenem, s hlavou skoro u země.

„Nic mi nenapadlo, člověk chce být živ,“ odpovídala klidně. „Pravda, patnáct krejcarů denně je pěkný výdělek pro starou žebračku, ale . . . hm!“, zatrhla hořce, „mám letos veliké vydání. Musím si koupit na zimu papuče . . . potom stlaní pro kozu a — panence Marii svíčku.

„Což udělaly jste slib?“

„Udělala, duše milá, třeba že . . . hm! kdož ví, bylo-li to takové, jak já si myslím, ale slib jsem udělala, a nikdo mě ho nesprostí. Už je to třetí rok, jak byla na podzim ta veliká voda. Prosila jsem panenku Marii, nepřijde-li voda na moje brambory — měla jsem na horních nivách zpachtované dva provázky země — tak že jí koupím svíčku. Nu, nepřišla tam, ale však tam nikdy nebývá! Co já pamatuju, byla tam jednou, když jsem ještě chodila do školy.“

„No, ale . . .“

„Je pravda: voda tam nebyla, a tak jsem povinna koupit svíčku. Já se z toho nevypírám, třeba že hm . . . brambory byly přece chyceny a brzy počaly hnít . . . já se nevypírám, ale výdělky byly špatné, až letos zas se mi trochu daří, jenom že . . . hm, když, čím člověk víc dělá, zase víc jíst se chce, a ten krejcárek, stiskej ho, div z něho krev

neteče, přece ti z ruky vyklouzne, jako úhoř. A tak je to jedno, pěšky jako za vozem. — A cos měla s Březánkem? Slyšela jsem, jak se vztekal . . .“

„E, nu . . . však ho znáte: člověk hamiždný, neuznalý . . .“

Hlas se jí třásl, hleděla po očku na Honálku, ví-li snad, co se mezi nimi sběhlo. Ale ničeho nemohla vypátrat, postava stařeny prohýbala se pod těžkým břemenem, div že v ní nepraštěly kosti. Veškeré síly tělesné i duševní soustřeďovaly se k tomu, aby vykročila a nabrala dechu. Ale pojednou přerušila Říhovou posuňkem, dřív, než mohla tak učiniti slovy.

„Počkej, nezapomeň svojí řeči! Mám ti vyřídit vzkázání: tvá sestra Dorka nechala tě pozdravovat.“

Pozvedla těžce hlavu, a její vypoulené oči utkvěly dlouze na Říhové, jakoby se chtěly pásti na jejím překvapení.

„Dorka že mě vzkazuje pozdravovat! Ale vždyť my spolu nemluvíme už patnáct roků,“ pravila zvolna, rdíc se jakýmsi, těžkým, skoro bolestným vzrušením.

„To jste pěkné sestry.“

„Špatně se chovala.“

„Špatně se chovala, ale dobře se měla! Děvečko, ta žije v hojnosti!“

Mlčely chvíli. Stařena, v jejíž chůzi střídalo se prudké klesání, po těžkém, namahavém vykročení, umdlévala již, a její kroky vázly víc a více. Tvář její byla do temna zarudlá, jakoby ji někdo škrtil, a na prsou jí chvílemi zachroptělo. Její váznoucí hlas, prolnutý lítostnou žehravostí, když mluvila o nadbytku Dořině, jakoby vycházel ze země. Říhová netroufala si promluviti. V duchu horšila se, kydajíc hanu na svou šťastnější sestru, neboť zdálo se jí, že ve dlouhém zápase, jejž chtěla vybojovat prací a poctivostí, byla předstižena falešnou hrou své lehkomyslné sestry. Vypadalo by to jako závist, kdyby mluvila o ní tak, jak smýšlí. Třeba její požadavky byly chvílemi dobrodružné, její úsilí křečovité, ale cesty její byly vždy přímé. Domnívala se, že není třeba záviděti výhry falešných hráčů.

„A kde jste s ní mluvila?“ otázala se posléze.

„Byla jsem tam u nich v Lukavci. Měla jsem hlad, a žebrat je mi hanba. Tak jsem se na ni ptala . . . ale pořád jsem byla na váhách: mám či nemám? Víš, pamatuješ se? Vynadala jsem jí jednou, jak chodila samodruhá s polesným. Pravda, nic mi po tom nebylo, ale chodila jsem s její matkou do školy . . . A kdybych i nechodila, není to hanba, zapomnět se se ženáčem? A tak jsem si pořád říkala: mám či nemám? Ale což, pomyslila jsem si na konec: třeba by mě nechala stát u dveří, přece mě snad nevyhodí?“

Ustala, neboť řeč způsobovala jí velikou námahu, chropěla a ztrácela hlas. Její chůze pozbývala pevnosti, stoupla-li nejistě, zavrávorala, div neklesla. Ale cítila potřebu vyložiti podrobně svou příhodu — dávno již po Říhové pásla! — a vidouc nyní upřeny na sebe netrpělivé její zraky, uvolňovala krok a vybavovala zvolna své trhané, těžkými oddechy přerušované věty, jakoby hladové drůbeži házela zrní, šetrně odměřujíc hrst po hrsti.

„Má domek se zahrádkou... čtyři okna na ulici... A jaký okna! Kdybys se do nich postavila, ještě nebudeš po vrch! — — Nechtěla jsem věřit svým očím. U nás na ni děti pokřikovaly, a v městě paní dělá ... hm! Vešla jsem a povídám: Byla jsem na výdělku a tak se stavuji, abych se zeptala, co vzkážeš Katruši? — Sotva jsem ji poznala: kudrlinky na čele, sukně až po zem, nu, paní a paní! ‚Ach,' divila se, ‚co jí mám vzkázat, nemluvily jsme spolu patnáct roků. Má přízeň na venku je tuze nevzdělaná ...' hm!... hm!... ‚nevzdělaná' řekla! — Mrknu okem po zdích, a tu ti, všelijakých hrníčků, pánviček a puklic od nejmenší do největší. Do jizby mě nevedla -- hm! Ale načíhla jsem tam, jak otevřela dveře. Tam je teprve parády! Neumím to jmenovat, za mých časů ani boháči to nemívali: zrcadlo na sloupkách, u stropu lampa a na ní, děvečko, věnec jak o dožinkách a prostěradlo na stole, ba i pod stolem! To jsem, víš, jen tak mrkla okem, jak otevřela dveře ... hm! Kdož ví, co ještě tam všeho ... hm! — — Vyptávala se mě na tvé děti, na Jakuba, na Vincka a nejvíc na Jenofu. Litovala tě ... hm!"

„Neměly jste všecko povídat," utrhla se Říhová na stařenu rozechvělým, třesoucím se hlasem.

„Však jsem nepověděla ... kde pak: člověk ani tak náhle na všecko nevzpomene ... hm!"

„Nemusily jste povídat nic!"

„No, když se pořád vyptávala! A ostatně, ty nemůžeš za děti, ani za muže."

„Na muže se taky vyptávala?"

„No, ba že ... hm!"

„A co jste říkaly?"

„Co bych říkala ...? Vždyť už ani nevím. — — Nepomlouvala jsem, neboj se ... že řku: neboj se! Pravda není pomluva ... hm! Nemluvily jsme o něm ani tak dlouho, co by hubu chleba vyjedl. Řekla jsem jenom, že je ochlasta, ale víc ani muk! Taky že o něm ani víc nevím ... hm!"

„Říkaly jste, že mě litovala?" navazovala po chvíli Říhová přetrženou nit hovoru.

„Ba že litovala ... hm! Povídá: Stařenko, vždyť přece víte, že jsme dcery z gruntu! Třeba jsme nedostaly patřičné podíly, ale čest nám nikdo nevezme. Jak jí tam, chudákovi, musí být krušno! Kdyby nebyla tak pyšná, dala bych její Anežce nějaké hábky s mých dcer... když říkáte, že chodí tak otrhaná. Moje dcery mají šatů, že je nestačí potrhat. — Tak vidíš: povídej si o ní, co chceš, nemůžeš říc', že by k tobě neměla srdce ... hm!"

Byla by mluvila dále, ale její síly byly vyčerpány. Břemeno, jež do předchvíle dosti dobře ovládala, počalo ovládati ji, tisknouc ji víc a více k zemi a škubajíc tělem se strany na stranu, tak že nohy ztrácely jistotu, nemohouce udržeti rovnováhy. Po zmodralé tváři stékaly veliké krůpěje potu, a otevřenými ústy dral se pisklavý chropot překrvených, ochabujících trubic. Blížily se dřevěnému kříži na rozcestí se spuchřelým, rozviklaným zábradlím, o nějž všecky travařky opíraly své nůše, od-

počívajíce cestou z lesa. Stařena beze slova zaměřila ke kříži, aby si odpočala. Obloha pokryla se temnými mraky, jež visely skoro nehybně nad krajem. Tma slévala se kolem v neproniknutelné, černé spousty, studené a vlhké jako zdi podzemního sklepení. Ve stichlé vsi shášely již světla.

„Nečekej na mě, já se hned tak neseberu, a než dolezu domů, bude půlnoc," pravila stařena, utírajíc zástěrou spocenou tvář i šíji.

„A nebudete se bát tak sama . . .?"

„Já už se, děvečko, ničeho nebojím, leda té holé s kosou."

Rozešly se.

Říhová odcházela nejista a zaražena, jakoby byly v její hlavě strnuly náběhy smělých záměrů za štěstím dceřiným. Šla zvolna tmou, jež se před ní rozstupovala a zavírala za ní, jakoby ji zaplavovala vlnami těžkého smutného tajemství. Kroky její jakoby neměly cíle. Co na tom, kdy přijde domů? Zdá se jí, že slyší dosud podle sebe chroptivý dech stařeny schvácené těžkým břemenem, jejíž bídný, zašlápnutý život ji děsil, neboť na tento způsob výživy myslila často, zůstavujíc si ho v ustrašené duši jako poslední útočiště bídného, opuštěného stáří. Jen stačí-li na to její trpělivost a síla. Bylo jí, jakoby se kolem jejích nohou ovinul studený, slizký had a táhl ji dolů, níž a níže do propasti neúprosné bídy, ač ruce její křečovitě se vzpínaly, snažíce se zachytiti klamný paprsek naděje. Nikdy nepřipadala si bídnější, než v tomto okamžiku. Její sousto nebylo nikdy tvrdší, její zadlužený barák spustlejší a špinavější než nyní, kdy byl nenadále u nevýhodném srovnání postaven podle zářivého blahobytu sestřina. Byla vzrušena až do dna duše; zdálo se jí, že tam, kam dosud spěla, nemohla ničeho nalézti, protože tam vůbec ničeho nebylo. Prohloupila zajisté. Byla zaskočena a ošizena chytráky, kteří brali a užívali, jí pak chválili bezúhonný život. Zůstala chudou, poctivou ženou. Muž je opilec, některé z dětí jsou ničemové, jiní chudáci. Ona za to nemůže, přes to, že tím trpí. Doufala svatě, jako ve vlastní spasení, že nespravedlnost dědičného podílu bude vyrovnána vyšší spravedlností, jež bdí nad lidským srdcem a svědomím. Ale nyní vidí, že čekala nadarmo, a pohled na blahobyt lehkomyslné sestry způsobil v její duši náhlé kolísání pověřených hodnot, jako kolem nově odkrytých zlatých dolů. Proč byla stále klamána jakýmsi mátožným přeludem, za jehož studenými paprsky honila se jako náměsíčnice? A za deset, patnáct roků bude žebračkou, zrovna jako ta, jíž právě opustila, jejíž chropotný dech ji pronásleduje jako děsivá předtucha vlastní budoucnosti, a jejíž trpělivosti už nyní se jí nedostává. — — A což nebylo by přece možno, proklestit si cestu mezi nasycené, třeba tím, že by obrátila na ruby všecky zákony, jež byly dosud měřítkem jejího jednání a vodítkem jejích kroků? Černé myšlenky honily se v její hlavě jako draví ptáci. A zase odlétly, zapadly kdesi za úhory mezi plevel a bodláčí. Chybu našla v tom, že mezi darebáky stejně jako mezi poctivci jsou lidé šťastní i nešťastní. Její syn pobodal soka, a zavřeli ho. Dcera klesla, poslali ji domů postrkem. Od té doby nepřijali ji více do slušné rodiny, a byla nucena pracovati v městě u žida hadráře, kdež uprostřed plísně, ztuchliny a puchu koná den co den

odpornou práci, roztřiďujíc sebrané špinavé hadry podle jakosti, rozparujíc švy oděvů, odhozených žebráky a nemocnými. Oči jí rozbolely, div neoslepla, a na ruce nasedaly škaredé boláky. Tak živoří uprostřed plísně a hniloby, zápasíc o kus chleba, neprovdaná, sestárlá, chorá. Srdce se jí svírá při této vzpomínce. Neposlouchala rady matčiny . . . jak smutná útěcha! Vždyť ona sama nenašla nikdy pravé cesty a nerozuměla životu. Zdá se jí, že celé tajemství úspěchu spočívá snad v tom, zachytiti se šťastnější ruky. Proč pohrdala dosud svou šťastnější sestrou, jež jí leckdys mohla prospěti? Ovšem, rodina ji zavrhla. Odsoudili ji jednohlasně. V tomto případě shodli se všichni, i ti, kteří právem prvorozených užívali zděděných selských lánů, i oni, na něž vystačilo zrovna jen otcovské požehnání vedle pokladů zděděné moudrosti a mnohoslibných poukázek na bohatství a štědrotu boží, ač jinak nebyli nikdy za jedno. Ale kdož ví, nerozhodovala-li tu spíše závist, než uražená mravnost. — Stříbrné nitky svůdných záměrů počaly se mihati její smutnou duší. Byly vždy pohotově. Na nejmenší podnět protáhly se jako osnova na tkalcovském stavu její fantasie a hned na to počaly probíhati člunky, vetkávajíce skvostný obraz jako nádherný vzdušný baldachyn nad smutnými úhory jejího života. Nechtěla více rozhodovati o budoucnosti nejmladší dcery; ruka její je nešťastná a neobratná. Pokusí se raději o smíření se sestrou. Proč by se před ní nepokořila, vždyť ji osud pokořuje krutěji, aniž jí co dává v náhradu, a vyžádá si její rady. Nejraději svěřila by jí svou dceru úplně, neboť je přesvědčena, že sestra má zkušenost i bystrozrak, a že v její dlani navykl si sedati vzácný pták štěstí. Snad by sestra dopomohla její nejmladší dceři k dobrému místu u hodných lidí, kde by se po městsku vzdělala, vyspěla a rozkvetla, a snad by se dříve někdo našel, kdo by dovedl oceniti její sličnost a mládí... Nebo ne...! Snad by se našel hodný, pracovitý řemeslník, snad dokonce nějaký nádražní zřízenec — nejlépe zamlouval by se matce takový průvodce nákladního vlaku, jenž sedí ve své budce jako čarodějník, střehoucí toto pohyblivé bohatství — snad nějaký zámožnější vdovec dokonce udělá ji paní . . . Snad oblíbí si ji zámožná stařena, jíž k smrti doslouží, snad nějaký osamělý staroch se jí ujme . . . snad . . . snad . . .

A jaké to bude dojemné smíření se sestrou! Vždyť jí celá rodina pohrdá a dává jí na jevo, že se za ni stydí. Jakou radost jí způsobí, když k ní přijde se skromnou prosbou a velikou důvěrou! Proč by si nepodaly ruce? Obě cítí, že nejsou ledacos: jsou přece dcery z gruntu!

II.

Nejbližší neděli zavolala si Anežku domů, když vyšla odpoledne z kostela, a oznámila jí rozhodně, že už se „toho vláčení cizích fakanů" mohla nabažit, a že je již na čase, aby se ohlédla po něčem výnosnějším. Poradila jí také, jakými slovy má ohlásiti, že nezůstane od vánoc „na staré".

Děvče hledělo na ni v němém ustrnutí. Zdálo se jí přímo nemožným, aby opustila rodinu, s níž takřka srostla. Ale matčina rozmrzelost vzbu-

zovala v ní obavy, jakoby cosi na svůj pokročilý věk důležitého opomíjela, zmeškávala a zanedbávala, tak že si netroufala odporovati. Sotva však matka vyšla z jizby, v její polodětské hlavě zrodil se pokus rozřešiti podivný nárok matčin, jenž ji skličoval a lekal: pokradmu vytratila se z jizby a, sotva dveře za sebou zavřela, letěla úprkem domů. Od té doby vyhýbala se matce úzkostlivě. Když byla přece dopadena, a matka chtěla vědět, zachovala-li se podle její rady, odpovídala pouze: Máte k nám přijít!

Nebylo vyhnutí. Tuto mrzutou záležitost musí vyříditi sama, děvče je příliš hloupé. Došla tam tedy jednou s večera, když viděla, že Březánek odjel do polí. Hospodyně byla sic velice rozezlena, ale hledala smírnou cestu k dohodnutí. Oznámila především, že Anežce „přidají". „Děvče z toho nebude mít nic, to jen abyste vy měla na kafe, a váš starý na kořalku," podotkla jízlivě — ale, aby jí nyní propustili, o tom nemůže být ani řeči; děti měly spálu, a hospodyně chystala se do kouta. A děvče nechce ani od nich jít, vždyť je takřka jejich. Což nebyla ještě dítětem, když ji vzali k sobě, aby kolébala nejstaršího hocha? Nemusila hospodyně na ni prát, žehlit, prádlo jí spravovat a česat jí hlavu, zrovna jako svou vlastní? A tak zkrátka, děvče zůstane „na staré", ať je to matce vhod nebo ne.

Říhová jen mlčky, zarputile vrtila hlavou.

Hospodyně se rozehřávala:

„Hospodář mi nakázal, nebude-li vám to vhod, abych vás vyhodila a řekla vám, že jakživa krejcaru z Anežčiny služby neuvidíte."

„A to bych se podívala! To bych si došla ke starostovi . . ."

Náhle se odmlčela, hlava jí malomocně klesala, a, upírajíc pronikavě oči na hospodyni, vydechla zhluboka na půl úst: „Jste sama proti sobě! Kéž by pánbů dal, aby se vám trošku otevřely oči. Člověk nemůže povědět všecko, co má v sobě."

Selka se zarazila, její oči mžikavé bloudily překvapeně podle Anežky, jakoby si ji chtěla nepozorovaně prohlédnout. Dlouho mlčely. Posléze, jakoby se nic nestalo, rozhovořily se o jiných věcech. Nebylo už třeba další narážky. Oči selčiny stále hledaly postavu mladé dívky, vždy úžasleji a pozorněji utkvívaly na ni, jakoby pokaždé něco nového, překvapujícího byly nalezly, jakoby tuto dívku, jež vyrostla pod její rukama, byly spatřily poprvé.

Když později doprovázela Říhovou přátelsky ku vratům, podotkla s vděčným úsměvem, jaksi rozpačitě: „K vůli Anežce nepůjdeme na soud. Nechť je po vaší! Ale já to na sobě nechci, hospodář je prchlý!"

Bylo vyhráno. Služba byla vypověděna a přízeň zachována. A když se celá vesnička rozhořčovala případem neústupnosti a nevděku chudé podruhyně, Říhová chystala v duchu smíření se svou šťastnější sestrou.

Ale tu potkalo ji trpké sklamání. Především přesvědčila se, že šťastní lidé jsou všichni stejně tvrdí, ať obdivujeme nebo odpouštíme jim způsob, jímž se vyšinuli. Vzezření sestřino ji přímo ohromilo. Zdálo se jí, že je hezčí a půvabnější, než před patnácti lety. Ač sotva o dva roky starší, vypadala Říhová jako stařena vedle ní. Nemohla se na ni nadívat. Její plná, běloučká tvář měla cosi pevného a krutého ve svém

výrazu i ve svých posunech. Její dlouhé, ostré zuby připomínaly čelisti divoké kočky, jež dovedou rozkousati maso i s kostí. Bylo patrno, že tyto klidné, zářivé oči nepřelétl nikdy stín lítosti nebo studu. Měla dvě dcery, nehezké, snědé, s velikými, neforemnými rty a ohrnutými nosy, jež si byly podobny jako vejce vejci. Byt její vypraven byl zkaženým selským vkusem, jenž dovede neuvěřitelně zkomolit a zpitvořit předměty městského zařízení nebo přepychu. V Říhové tajil se dech nad touto nevídanou nádherou, a dávala za pravdu staré Hoňalce, že u nich ani „boháči“ tak krásně nebydlí. Anežka, sotva vkročila do jizby, stála jako sloup s vyvalenýma očima a otevřenými ústy, upozorňujíc matku nemotornými poznámkami na tyto předměty nevídané krásy, tak že obě dcery Dořiny potají se šťouchaly, nemohouce se zdržeti smíchu.

Nucený, povrchní hovor stále se trhal, jako špatná příze. Chvílemi bylo třeba dlouho hledat nové vlákno, jež ho mělo navázat. Srdečnost, s níž Říhová vstoupila do bytu své sestry, měla pomalu víc a více výrazu licoměrné pokory a sklíčenosti. Když se jí byla Dora pochlubila vším, co měla, svými zásobami v komoře i výbavou svých dcer, zdálo se, že si nemají více co říci. Říhová, jež se dlouho připravovala pronésti svou žádost, vzdýchala zhluboka a těžce, schváceně hrbilo se statné, pevně stavěné tělo.

„Poraď mi, co mám s děvčetem počít,“ začala nesměle. „Taková lehounká, slabá, bojím se, že ji ta lopotná práce u sedláka předčasně strhá a sedře. A potom, co na ni čeká? Zhloupne jako já a provdá se na konec za starého pacholka, a mně ku staru trampoty neubude a těžkostí neulehčí —.“

Dora hleděla na ni překvapeně, jakoby nemohla pochopit, kam sestra tímto obratem míří a čeho na ní žádá. Ba, nevěřila přímo svému sluchu.

„Eh, ta si poradí sama,“ zabroukala mrzutě.

Mlčely chvíli. Na hladkém čele Dořině naskakovaly vodorovné rýhy. Zdálo se, že uvažnje, myslí-li to sestra její vážně, nebo zdali si jí dobírá. A nemohla se jaksi rozhodnout.

„Máš tam přece u vás lepší hlavy, než je má,“ odpověděla podrážděně. Říhová chtěla cosi namítat, a Dora ostrým svým úsměškem odkrojila jí slovo.

„Myslíš, že už jsem zapomněla, jak jste tehdy všici proti mně brojili . . .? Jako sršní jste se po mně rozehnali a ještě teď mi vyčítáte a posmíváte se. Ale ať si! Co mi do vás? Povídejte si, co chcete, a vysmívejte se svým holým zubům, že nemají co kousat! Já se můžu smát a ne kdosi! Mne nikdo neošidil . . . nikdo! . . . Já jsem na každého vyzrála!“

Říhová rozčileně povstala, a její těžce shrbené tělo, ještě více se shroutilo.

„Co mi to povídáš? Což to nevím? Dávno jsme to všichni uznali. Bože! tebe ošidit! To jsme jen tak v mládí všelicos z hlouposti a ze závisti . . . ano, ze závisti . . .! Ale později . . .! Co se můj starý nalitoval, že jsme tě rozhněvali. A jak si tě považuje a chlubí se tebou. ‚Kde se to v té její hlavě béře,‘ povídá, ‚vždyť takové

štrychy nezná ani advokát!' ,To je ženská,' povídá, ,větře, nebo ne, ta mluví s čertem třikrát za den.' Dávno jsem si na tě myslila. Jen co mi děvče doroste, půjdu se k ní poradit. A můj starý jak se tebou pyšní! V loni o masopustě chtěli ho zabalit do hrachoviny, aby dělal medvěda, on umí velice dobře bučet, jako opravdový medvěd. Řekli, že dostane pít, co hrdlo ráčí, ale on povídá: Co si myslíte? Moje žena má takovou bohatou přízeň v městě i na vsi, a já vám budu dělat blázna?"

Ale veškeré toto vonné kadidlo, jež nasýpala Říhová na oběť své výmluvnosti, přijímala Dora lhostejně, krčíc chvílemi nosem, a její dcery šťouchaly se potaji s hlasitým hýkáním, jímž unikaly, jako pára ventilem výbuchy zadržovaného smíchu. Nicméně přece na konec Dora jaksi udobřeně očima zatěkala, a brzy potom octla se na stole mísa vařených křížal a talíř makovníků. Ale svou radu odpírala dlouho a umíněně.

„Cizí rada," pravila, „toť vrabec na střeše. Je-li chytrá, pomůže si sama . . ."

„Hloupá je," vpadla jí matka naříkavě do řeči. „Tak je hloupá, že si často myslím: snad jí Pámbů na rozumu ujal . . . Kam s ní? Mužští se po ní ohlížej, a ona pořád za mnou, nebo za hospodyní, jako kůře za kvočnou . . . A ještě dvě, tři léta takové dřiny . . . šatstva si také nepořídí . . . a je po všem! Nezakládám si, ale sama vidíš: škoda by jí bylo. U nás ani jediná se jí nevyrovná."

Cítila, že zašla příliš daleko a nemohla se již zastavit ani vrátit. Jaksi chybně to začala. Mrzelo ji už teď, co řekla. Takhle to vlastně, ani nechtěla, ani nemyslila. Dora, jakoby zcela chápala, otvírala široce své zářivé, klidné oči, a její dcery hýkaly takovými tony, že se to stávalo nesnesitelným.

„Dala bych ji ráda do města," podotkla na konec Říhová, chtíc svou řeč, pokud to šlo, napraviti.

Ale Dora se náhle rozohnila, jakoby byla zapomněla na své předsevzetí.

„Do města jí nedávej," pravila rozhodně. „V městě je děvčat dost a obratnější než ona. Měla by se dříve trochu ošťouchat. Bylo by dobře, kdyby se dostala někam do lepšího domu na venku, na příklad k polesnému, nebo na faru. Nebo . . . počkej! . . . kdyby se tak dostala do žďáreckého mlýna, to by byla trefa!"

Její plná kulatá dlaň dopadla tvrdě na stůl, a v očích proskočily jiskry pošouchlého čtveráctví.

„Do Žďárce . . . tak blízko nás? Hm, je tam plno chasy, a děvče je hloupé," uvažovala Říhová.

Dora mlčí, nějak dlouze a významně utkvívá na sestřině mrzuté tváři, při tom pak svou vyškrobenou zástěru neklidně potahuje, jakoby chtěla pozornost děvčat soustředit na jejích velikých, mnohobarevných květech.

„Což chasa . . . Ale syna tam mají . . . takové neviňátko . . . jaj! to je páneček, tomu se musí říc': Pěkně vítám!"

Odkašlala nápadně, jakoby jí rázem bylo vyschlo hrdlo.

Říhová mlčela. Její bledé, chytré, dlouze se otvírající oči široce, rozjasněně se rozevřely, zdálo se, že cosi neočekávaného nalezly. Ale hned na to pokryly se rychle hravými, vpadlými víčky, bylo patrno, že Říhová se čehosi zalekla, zastyděla se a s odporem odmítla, Co jí to nabízí? Co si myslí o ní, že chce, aby dcera její klesla na takovou ničemnici, jakou ona bývala? Nedorozumění bylo v tom, že Říhová hledala cestu někde uprostřed, ani ne v levo, ani docela v pravo, a Dora ukázala jí bez okolků přímo.

„Je to větroplach daremný," pravila prudce.

Odmlčely se. Anežka přistoupila těsně ku stolu, aby porozuměla těmto záhadným domluvám. Cosi z pestré minulosti tetiny mihlo se v té chvíli náhle objasněno a pochopeno hlavou děvčete.

Říhová, zasmušilá a vážná, povstala k odchodu. Cítila, že se nadarmo snížila k nehodné sestře, a že jejich cesty budou i na dále stejně odlišné, jako dosud. A darmo se věru pokořila a plazila před její pýchou. Její tváří, složenou v přísný, odhodlaný výraz, přeletěl záchvěv sebevědomí.

„Tys mi nerozuměla," pravila s povzdechem. „Chtěla jsem tě jenom poprosit, nevíš-li o nějaké lehčí službě. Děvče je slabé. A já... já už se do smrti nějak protluču . . . jako dosud . . . bídně třebas, ale bez hanby a hříchu!" doložila ostře a důrazně.

Dora se zarazila. Její zářivé oči na chvíli pohasly, načež vystouplé a zmatené vystříkly bohatou zásobu nenávisti a vzteku. Toto pokoření, jež jí způsobila chudá sestra, nad níž se cítila povýšenu svým blahobytem, zdálo se jí tak opovážlivým a drzým, jakoby hodujícímu boháči hladový žebrák naplivl do mísy. Domnívala se, že sestra vlákala ji do kličky, jen proto, aby ji pokořila a připomněla jí nepěknou minulost. Proto zajisté přišla. V jejích očích plálo to výbušně, a trhavě, jako když se z tmavých mraků blýská, a její zlá slova, jakoby jí na rtech vřela a skvařila se v jedovaté pěně.

„Tak vida ji, kvočnu nedůtklivou! Přijde mi sem a kvoče . . . kvoče, že má moc pěknou dcerku, a že jí ta její sličnost nic nevynáší, ač by si za ni patrně ráda opatřila teplý výminek . . . A skuhrá a lichotí: Poraď nám, poraď! My si tě považujem, můj starý si moh' řádně hrdlo zvlažit, kdyby se byl dal do hrachoviny zamotat a jako medvěd bučet, a odepřel si to k vůli tobě . . . A sotva člověk hubu otevře, už se kaše! — Nu počkej, vždyť jsem nedomluvila. Nevíš, co chci říc'. Sedni si! Zmínila jsem se o synu, a ty hned myslíš, jakoby snad čekal na tvoje hloupé třásně . . . O, to neznáš pánů! Co? Takové neumyté, zašklíbené chůvsko? . . . Neručím ti za nic, pobudů je tam dost, zvlášť, je-li dotěrná . . . Ale takový pán?! Kam se to hrabeš, hloupá osobo? Takový pán, ten si všimne tvojí usmolené děvky, jako — nechtěla jsem to říc, ale řeknu to: jako s odpuštěním kuřince! Leda by si o ni, jako o slaměný vích zablacené boty ohrnul! Leda to! Ale jinak . . .? Kdybys ji čtrnáct dní v Moravě močila a máchala, ještě mu nezavoní, a kdybys ji, jako konopě na potírce protřela a protřásla, ještě by po tmě poznal, že je to neotesaný, žebrácký kůl!"

Za těchto hrozných slov Říhové vyvstaly úžasem šedivé vlasy nad čelem, a děvče se střídavě rdělo a bledlo, nevědouc dobře proč. Netroufaly si otevřít ani ústa.

„Jen to jsem chtěla říc'," pokračovala Dora, pyšně se loučíc: „Dobrá služba je ve žďáreckém mlýně! Co pak ty, chudáku, víš? Já můžu mluvit — udeřila se pyšně do prsou — a ne kdosi! Za to ti ručím: Kdybys tam vešla do kuchyně, nebudeš vědět, kam dát dřív oči. Ve sporáku celý den hučí jak v lokomotivce, a na zdích toho nádobí! . . . A všecko se to blyští, jak velebná svátost! Co pak ty, chudáku, víš? Ty máš ve stolíku dvě pokřivené lžičky, jedním koncem jíš, a druhým boty škrábeš. A vidličky jsi jakživa neměla, než ty, co ti narostly na rukách. — A toho božího daru všude! A ty pecny obrovské! Nic ti nelžu: to snad ani sám císař nemá takový pecen před sebou, jaký tam leží v čeledníku na stole. Věz, to jsou lopaty, co se jima sází! A ta pec! V té by se zatočil pár koní s fůrou sena. A komora, jako ratejna, napěchovaná až do stropu a — nikdy zamčena. Kdykys tam vešla, pokloníš se až k zemi na všecky strany, tolik je tam božího daru."

Matka několikrát zakašlala, ale nemohla nalézti hlasu.

„A což, jestli . . . jestli ji paní nepřijme?" tázala se sípavě se záchvěvem pokorné úcty ve hlase, jíž pocítila vůči domu, o němž tolik velkolepého slyšela.

„Eh, paní se ti ďasa bude starat o tvoje hloupé střásně! Což myslíš, že je žďárecký mlýn nějaký žebrák? Darmo mluvit! Co pak ty, chudáku, víš . . .? Není paní jako paní, to je milostpaní, té se musí říc': Pěkně vítám! — Služebné přijímá a vypovídá kuchařka, černá Polda. Jsem s ní jedna ruka, chceš-li, můžu ti ji tam vpíchnout. Paní se o kuchyň moc nestará. Ta nejraději s mleči karty hraje, nebo se starým ryby chytá. Také s dcerami často jezdí do města na zábavy a v létě kamsi daleko na zdravou vodu. Služebných je tam sedm, a všecky mají práci při domě, do pole se nechodí, jako u sedláka."

Říhová, jež nabyla poněkud hlasu, zaklátila malomocně hlavou.

„Nu, ale, co je to všecko platno . . . když se ti Anežka zdá tak nešikovná a sprostá, snad by ani nedovedla vyhovět. Naposled by si z ní jen posměch tropili."

Dora se sebevědomě zasmála.

„Toť se ví, že nedovede vyhovět. Ale když já ji tam vpíchnu, budou k ní shovívaví. Černá Polda už k vůli mně přivře chvílemi oko. Nu a spočátku může jen boty cídit, slepice poklízet a kolem chlévu zametat. Bude-li k světu, přiučí se práci."

Odmlčely se. Anežka, netroufajíc si promluviti, neklidně s nohy na nohu přešlapovala, a v jejím zbodaném, pokořeném srdci vzrůstalo mocné, dosud nepoznané přání, uchytiti se stůj co stůj v tom velkém, pyšném domě, postaviti se na úroveň dospělých, osvědčiti svou dovednost a píli a dobyti si přízně a důvěry, jíž nikdo neodepře hodnému, pracovitému děvčeti.

„Nu což," vzdychla posléze matka, „ať si dělá, jak chce: všude chléb o dvou kůrkách."

Poprvé pohlédly na ni tázavě. Stála tu rozechvělá, pobledlá s výrazem neoblomného přání v zaslzených očích.

„Půjdu tam . . . půjdu!“ pravila skoro šeptem, hledíc pevně do zářivých, veselých zraků tetiných, netušíc, že jsou to především její zlá slova, jež ji jako ohnivý meč vyhánějí z ráje dětinných radostí a bezstarostností.

„Nu, tak dobrá, vpíchnu tě tam,“ ujistila ji, pyšně se loučíc. A pak s přísnou tváří dlouho k ní mluvila o „černé Poldě“, jíž bylo třeba slepě poslouchati a míti ji v úctě, neboť byla to zase jedna z těch nemnoha osob, jimž bylo možno říci: Pěkně vítám! Zvláštní radu ponechala si však na konec, buďto aby potěšila, nebo ještě více pokořila chudou svou sestru.

„Půjde-li tě matka navštívit,“ pravila, „nechť vezme ssebou košík, nebo loktuši . . . dostane vždycky takto něco, trochu jáhlí nebo krup. Černá Polda má nakázáno, co a kolik má dát, ale, toť se ví: černá Polda dá, co a kolik chce. A ty, budeš-li šikovná, můžeš matce také všelicos takto . . . tento . . . přistrčit. Pohazují se tam kusy chleba, na krapet mouky se také nehledí . . . rozpráší se jí tam dost. Nu, a hrách nebo kroupy také nikdo nepočítá, toť se ví! To není krádež, to tak dělají všecky. Já ti nekážu, abys kradla, jen ti to povídám. Budeš-li dělat dobrotu, černá Polda přivře chvílemi jedno oko, nebo i obě . . . Jen to si pamatuj: na peníze nesahej! Nebo v té věci tam neznají žertu. Zdvihneš-li krejcar na zemi, hned ho odevzdej! Páni někdy schválně podhodí peníze služebné, aby ji vyzkoušeli. Jak se jí něco přilepí na prsty: marš do díry! V té věci tam neznají žertu. Tak se měj na pozoru, onehdy odtamtud četník vedl jednu v želízkách. — A vysoko si nemysli, jako tvoje matka, a pamatuj si: Kdo moc vysoko vzlétá, obyčejně nízko sedne.“

Rozešly se s tetou chladně a cize. Cestou skoro ani nemluvily. Matka šla sklíčena, hledíc do země. Anežka úsilovně myslila na to, jak se bude snažit, aby si vydobyla přízně „černé Poldy“, jež s ní bude zajisté spokojena i tak mile důvěrna jako před tím „tetička“. Chvílemi zatanuly jí na mysli nedojedené, pohazované kusy chleba, jež bude střádat pro matku, jak jí teta poradila, myslila i na zásoby „nepočítaného“ hrachu, krup i na pytle mouky, jíž se tam tolik rozpráší. Ale pak zase jaksi záhadně a hrozivě vystupoval před ní obraz mladého pána, v jehož očích nebude mít nikdy větší ceny, než pohozený slaměný vích, jemuž bude vždy hrubou a sprostou, jako neotesaný žebrácký kůl, jak teta pravila, a jemuž se, jako šeredné, hloupé, špinavé „střásně“ musí klidit z cesty. A tato hořká, bodavá myšlenka rostla jako mrak a vyplňovala víc a více její dětskou mysl. Nabyla pak ještě ostřejších a bodavějších hrotů, když matka z nenadání, stanouc na lávce, vedoucí přes hučící řeku, propukla v pláč.

„Nebylo by mi líp, kdyby mě ta voda pohltila a odnesla?“ vybuchla křečovitě. „Bože nebeský, co má chudobný člověk na tom tvým světě? Nač jsi ho sem postavil? Musí, jako ten bídný pes od ledakoho každý výprask přijmout a neptat se ani proč a zač?“ A náhle obrátila se k dceři s přísnou tváří: „Až budeš ve službě, pamatuj si, co ti tuto chvíli povím:

Kdyby tam toho božího daru kolem tebe leželo, že by ho ani psi nechtěli, že bys ho nohama šlapala a na podešvech roznášela, a kdyby jim ty jejich foroty ze špýcharů tekly a do vody padaly, ničeho pro mě nestřádej a nic mi nepřistrkuj! Nechci cizího; ani co by za nehet vešlo. Nikdy nepřijdu za tebou s košíkem, ani s loktuší, nikdy! Ale raději sama ti prádlo vyperu i nažehlím, abys pěkně chodila, a aby každý věděl, že jsi spořádané, čistotné děvče."

Anežka přišla domů jako vyměněna. Odpor, jejž dosud kladla záměrům matčiným, byl náhle zlomen. Nemohla se téměř dočkati nové služby. V její pokojné dětské duši probuzena byla náhle lačná chuť po práci a dovednosti dospělých, provázené pochvalou a uznáním, a zároveň palčivý nepokoj, jehož bezobsažný horký dech víc a více ji pronikal, jako žhavá pára, nechávaje srdce její stále žíznivější, stále vyprahlejší.

III.

Za smutného, zimního odpoledne Anežka vstoupila tedy do toho velkého, pyšného domu s velkou modlicí knihou a malým uzlíkem prádla pod paží. Ač byla rozechvěním nadobro zmatena, shledala vše takové, jak byla teta vylíčila, ale nějak daleko velkolepější, než ona sobě tehdy dovedla představiti. S tlukoucím srdcem vstoupila do kuchyně, kdež mezi množstvím osob, jež se před ní míhaly v mlhách jejího zmatku, nemajíce pro ni pohledu, jaksi instinktivně poznala kuchařku podle hrubé bílé zástěry, pokrývající prsa i boky, jíž se na první pohled odlišovala ostatních přítomných. Byla to nevelká, hbitá osůbka, kostnatá a suchá, jako smrť s hlubokýma, výmluvnýma očima, jejíž malá hlava zatížena byla obrovským vrkočem černých, jako havranní peří modře se lesknoucích vlasů, pod nímž ztrácel se úzký, bezvýznamný obličej, sežloutlý a suchý, jako list starého papíru. Lhostejně, s vynucenou vlídností vítala plaché děvče, jež se k ní nesměle blížilo.

„Ah, jej', ty's ještě mladá! Tvá teta mi vzkázala, že je ti šestnáct let . . . že ano? Anežka ti říkají . . .? Nu, práce nám moc nestrhneš, jak vidím, ač možná, že sesílíš při dobré stravě. — A tak abys nemyslila, když je vás tu sedm, že se můžete jen na sebe dívat! Je nás ke stolu dva a třicet lidí . . . to je co říc! A kdyby nebylo přespočetných: krajánků, pobudů a hostí! Šest pokojů k uklízení, kuchyň, čeledník . . . každý týden fůra prádla, do žebřin by se snad nevešlo — však vy, děvečky, toho nejvíc nacouráte. Dvakrát za týden drhne se kuchyň, v sobotu dřevěné nádobí a všecky mosazné kliky . . . a měděné nádobí, jak je třeba . . . to je co říc! Tu vidíš, že nejsou u nás děvečky na parádu. — A potom také, abys nemyslila, že to u nás jde jako u sedláka: Kmocháčku sem, kmocháčku tam! Ráno, jak páni vstanou, milostpaní políbíš ruku, slečnám řekneš: rukulíbám, starému pánovi dej dobrý den a mladému . . . mladému se vyhni! Práce si všímej, nikdo tě nebude zaučovat. Ruce si pořádně pytlíkem vydrhni a nechoď pak s mokrýma po mrazu, ať je nemáš tak červené a naběhlé jako teď. A čistě u nás musíš chodit; však se s vodou nehněváme a mýdla

máme tři centy v komoře. — Tak chyť se plotny, ať zdomácníš hned; nerada to vidím, když mi chodí nová děvečka sedm týdnů zašklíbena a teskní.“

Anežce, jež nebyla s to pochopiti polovici Poldiných slov, hučelo chvíli v hlavě po této řeči drnčivé a duté, jež zněla tak hlučně a jednotvarně, bez přechodu a odstínu, rozléhajíc se po domě, jako hlas polnice. A dojem její byl takový, že děvče, na něž tu chvíli upřeny byly všechny oči, nikoho nevidělo kromě Poldy, jejíž hlas jakoby přicházel z veliké dálky, takže mu sotva mohla porozuměti. Domnívala se, že se jí Polda bude dotazovat, co umí a dovede, a že jí přidělí určitý obor práce. Ale Polda si jí více nevšímala. Slabý nátěr vlídnosti, k němuž se s počátku nadchla, zmizel rychle a úplně, nevrátiv se více. Její nálada, stále starostí vzrušena, jak toho vyžadoval složitý mechanism práce, již denně konala, neměla odstínu, ani barvitosti, zrovna jako její hlas. Otáčela se v kuchyni s podivuhodnou jistotou, bez zastávky, bez rozmyšlení, jako stroj stále vzrušená, mrzutá a lhostejná ku všemu, co nesouviselo s jejím dnešním úkolem.

„Mohla by snad zůstat při kuchyni,“ pravila vysoká, plavá ženština v městských šatech a vykrojených polobotkách.

Ježto Polda ničeho nenamítala, zmizela vyšňořená služka z kuchyně, a Anežka stála tu pojednou bezradná a ustrašená, cítíc, že padá na ni jakýsi nový nesnadný úkol, a nevědouc čeho se chopiti. Úžasle rozhlížela se po veliké kuchyni, jejíž zdi ověšeny byly kovovým nádobím, pozorně sledovala každý krok a pohyb kuchařčin, čekajíc poučení a rozkazů. Ale Polda jakoby jí neviděla. Chvílemi rozléhl se po domě její drnčivý, páví hlas, načež se služky sbíhaly do kuchyně s polekanými, vyjevenými tvářemi. Polda se zlobila, ale na koho, nedovedl nikdo uhádnout, a Polda to snad sama nevěděla. Dny míjely ve stálých obavách. Byly ovšem chvíle, kdy konala Anežka těžkou práci, donášejíc vodu a dříví, šplouchajíc se celé hodiny v horké vodě, ale pak zase nadešly trapné okamžiky, kdy stála, třesouc se strachy v koutě u dveří, lekajíc se, kdykoliv se kuchařka rychleji otočila, že již již vyžene ji z kuchyně. Neviděla kolem sebe ničeho kromě Poldy, čekajíc, že od ní dostane se jí poučení a návodu. Ale Polda, jakoby úplně na ni zapomínala, neviděla jí naprosto. Nebylo také divu. Byl to obrovský, dravčí žaludek, jímž trávil tento dům. Jakoby se k veliké svadbě chystalo, takovým rozmachem nesla se každodenně činnost těch malých tvrdých rukou Poldiných, jichž dovednost sledovala nová služka se zatajeným dechem. A vše kolem podřizovalo se poslušně plánu Poldinu, jenž byl v její hlavě určitě a jasně, do posledního tahu hotov, když vstoupila ráno do kuchyně. Anežka cítila dobře, že je vadným zoubkem v kolečkách tohoto hodinového stroje, jenž její vinou občas pronikavě zaskřipěl. Její podiv pro kuchařku tím více rostl, čím méně dovedla proniknouti jednotlivosti jejího díla. Někdy připadala jí tato práce jako docela snadná, piplavá hříčka, zdálo se jí, že je třeba jen jakýsi složitý stroj obsloužiti, jehož vnitřní síla uvádí v pohyb neviditelná kolesa, na nichž spočívá náklad toho obrovského sousta, šinoucího se zvolna v před k otevřeným branám Poledne; ale v tom zas již žasla nad nevídanou

obratností, jíž ovládala Polda různé nástroje, a trnula v údivu, vidouc, jak tvář její pojednou rudne a modrá, jak žíly na krku k prasknutí se napínají, a malé ty ruce zvedají břemena, pod nimiž se prohybají kosti. A autorita Poldina nemálo vzrůstala v očích děvčete, jež vidělo, kterak ani rozkazy pánů nejsou s to zastaviti na vteřinu přesný, hodinový stroj její práce. Vše, co se vyskytlo, aby ji zdrželo, zmátlo, rozptýlilo, velitelsky, u vědomí důležitosti vlastního úkolu, odkopla s cesty.

V jejích rukou praštěly zrovna skořepiny vajec, když přišel kdosi z venku se vzkazem od pána. Nemusila ani mluviti, jen pohnula svýma zapadlýma, výmluvnýma očima, a příchozí věděl již, že musí chvíli počkat, až kuchařka uzná za dobré vyslechnouti jeho zprávu.

Popadla zatím měděnou nádobu a šlehala bílek s takovou prudkostí, jakoby se ruka její proměnila ve vrtící se kotouč, jejž pevné, ocelové péro drží v pohybu. Za dvacet minut tvář její zalila se potem, a zarudlé oči vystoupily namoženě. Nevrle ohlédla se po příchozím.

„Pán vzkazuje, že... kdyby tak byl dnes zajíc k večeři. Přijdou prý páni do taroků."

Držela v rukou okrouhlý nůž s dvěma držadly, drtíc jakousi směs na kuchyňském špalíku.

„A kde ho má, toho zajíce...? Vidíme, hleďme...!" vyhrkla pohrdlivě.

„Inu, však pro něj poslal... Ferda už šel k myslivci. Do tří hodin může být Ferda zpátky, nestaví-li se v hospodě. Nu, a pak se jen stáhne kožich, a dá se na pekáč... To jen, abyste o tom věděla..."

Polda, majíc zrovna pravou ruku volnou, energicky ukázala na dveře.

„Marš tam! Vidíme, hleďme... lumpi zaprášení... tady se mi chtějí natřípat."

(Pokračování.)

Jarní motiv.

Jaro si hude svou písničku,
mládež je v lásce a hraní,
ale my s hlavou už stříbrnou,
čím my se nadchneme, paní?

Blouditi po chrámu ssutinách,
shaslými mámit se světly,
vzpomínat časů, jež minuly,
vzpomínat růží, jež kvetly —

a při tom mučit se závistí,
morálku kázati s výše,
an zatím v srdci cos láme se,
a v duši zima nám dýše? — —

Ne, ne, ty bytosti znavená,
nevěř, že končí vše jarem,
nevěř, že život jen potud plá,
krev pokud klokotá varem.

Ztřeštěnci jenom byl pasován
čas jarní na roku krále,
hlupák jen jabloně cení květ
více než ovoce zralé.

Z žabích jsme ovšem již koncertů,
z májové vystoupli vůně,
ovšem že bolí již tu a tam,
časem že duše i stůně;

za to však, kouře si z dýmečky,
výměnkář při okně sedí,
kritickým okem ven na náves,
mladí jak činí se, hledí.

My také můžem' už klidně jen
hledět, jak vítr jde polem,
můžem' jen zkoumavě rozbírat
svět mladých, bouřící kolem.

A když se kolkolem rozhlednu
po lese, louce a zvůře
a když se do mládí zamyslím,
zdá se mi — v světě dnes hůře.

Za našich časů, jen vzpomeň si,
slunce jaks příjemněj hřálo,
ptáci si zpívali sladčeji,
nebe se jasněji smálo.

My nějak bývali nadšeni
pro lidstvo šlechtící statky,
heslem nám bývalo: vždycky v před,
pod kolo raděj než zpátky.

Za sílu oběť nám platila,
lupič nám každý byl sketou,
láska nám k lidstvu i k přírodě
nejvyšší bývala metou.

Za těch dob poeta nemusil
zpívati oheň a síru,
byli jsme jemnější v cítění,
měli jsme pevnější víru.

Nyní však, zdá se, je jiný svět,
jiné se effekty cení,
mládež už šlape jen kolečko
a s ním vše duševní chtění . . .

Sobectví zdravé se velebí,
značí to „biju a beru“,
žluč je dnes emailem moderním
na činu, řeči i péru.

Hmotě jen sloužit chce lidský duch,
„v hrsti co držím, to platí“,
směšnou jsou veteší ideál,
pánbu i všichni svatí . . .

Tobě, viď, jako mně připadá,
lidstvo že klesá kams dolů,
a my dva zející nad strží
zlekáni stojíme spolu.

Káravě hlavami kýváme:
„Divně jaks nový svět vaří.“
Na konec nábožně vzdychneme:
„Dík Bohu, že už jsme staří.“

Torquemada.

Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Hugo.

Přeložil Jan Žeranovský.

(Pokračování.)

Výstup čtvrtý.

Král, královna, Gucho (pod stolem).

(Král a královna se na sebe upřeně dívají, nepromluvíce slova. Bezruché mlčení. Konečně královna sklopí víčka a pozoruje peníze na stole.)

Královna.

Za třicet tisíc tu.

Král.

Za třicet tisíc zlata.
Však duše v kletbě jest na lesku tomto visíc.

Král

Mark třicet tisíců jest piastrů šest set tisíc,
secchinů dvacet jest to milionů.

Královna.

V plénu?

Král.

Ty změnit v byzanty, víš, africkou to měnu,
pak gallionu tím jest možno naložiti.

Královna.

Však žid zná neviděn se státi a si svítí,
si prsty zapáliv z ruk umrlého děcka.

Král.

To snad.

Královna.

Že plnou loď?

Král.

Až pokraj plná všecka!

Královna.

Byzantů?

Král.

Byzantů; jich počet zdvojnásobí
se v durech ze stříbra.

Královna.

Mně vír vnik' ve útroby.
Což, pane, „Otče náš“ se modlit?

(Vezme svůj růženec. Chvíle mlčení. Král dotýká se hromad zlata a přehrnuje je.)

Král
(polohlasitě).
Moh' bych vésti
boj s Boabdilem pak s tím zlatem bez bolesti.

Královna.
Když, pane, zemru já z nás obou první, rcete
a přísahejte mi, že jinou nepojmete.

Král
(polohlasitě).
To zlato — Boabdil . . .

Královna.
Nuž, přísaháte, ano?

Král.
Co? Snad.
(Zamyšlen.)
Tím zlatem by vše bylo vyrovnáno.
Pak měl bych Granadu, skvost v našem diadémě.
(Královna dokončivši modlitbu klade růženec na stůl.)

Královna.
Nuž, zlato vezměte a židy žeňte z země,
já přijat nemohu je za poddané svoje.
(Král zdvihá hlavu. Královna setrvává na svém.)
Nuž, židy vyžeňme, jich zlato chraňme.

Král.
Moje
to také myšlenka, však druzí se jí zplaší.

Královna
(patříc na peníze).
Ah, třicet tisíc mít v své ruce . . .

Král.
V ruce vaší.

Královna.
Lze více tázat se?

Král.
Až později, má paní.
(Omakává hranice zlata.)
Zpět vezmu Granadu, v níž bastard lup si schrání.
Tak chráně židy teď, bych vyhnal Maury-chámy.

Královna
(váhajíc).
Tak!

Král.
Kompensace to.

Královna.
Se dvěma Gomorrhami.

Král.
Nuž, přijmem peníze?

Královna.

Chci!

Král

(vezme péro a jme se psáti na pergamenu několik řádek, tázaje se královny pohledem o radu).

Dobře! Tedy zrušen
jest edikt, k vyhnanství, jímž lid židovský zkrušen,
a jenž jej od lidu teď španělského dělí;
vzplát nesmí hranice, již připravit jim chtěli,
a židům zajatým teď svobodu dám — licet!

(Král podepíše, pošine papír ke královně a podá jí péro.)

Královna

(berouc péro).

Král řek'.

(Ve chvíli, kdy královna podpisuje, otevrou se velké dveře s velkým hřmotem na obě dveřně. Král i královna obrací se užaslí. Gucho vystrčí hlavu ku předu. Na prahu, na výši schodů objeví se Torquemada v kápi dominikánské, kovový krucifix v ruce.)

Výstup pátý.

Král, královna, Torquemada.

(Torquemada nedívá se ani na krále ani na královnu, má jen zrak upřen na krucifix.)

Torquemada.

Tě prodal Jidáš kdys za stříbrných jen třicet.
Ten král, ta královna však prodati Tě slídí
za třicet tisíců.

Královna.

Oh!

Torquemada

(hodiv kříž na hromady peněz).

Zde, vemte si jej, židi!

Královna.

Můj otče!

Torquemada.

Jásejte jen, židé, psánoť zjista:
Ten král, ta královna vám vydávají Krista.

Královna.

Můj otče!

Torquemada.

Proklet král, i Vy jste v klatbu dána!

Královna.

Ó, milost!

Torquemada.

Klekněte!

(Královna sklesne na kolena. Král váhá, chvěje se.)

Vy oba!

(Král klesne na kolena. Torquemada ukazuje na Isabellu.)

Svrchovaná
zde paní a zde král. Kol zlata klečí stohu.
Ah, král jste, královna!
(Vezme zase kříž a pozdvihne jej nad hlavu.)
Tu zřete k svému Bohu.
Já stih' vás při hříchu. Teď polibte mi zemi.
(Královna sklání se k zemi.)

Královna.

Ó, milost!

Torquemada.

Hrůza to!

Královna.

Ó, hřích ten odpusťte mi!

Torquemada.

Toť vrchol smělosti! Tak — říš tvá, Antikriste!
zpět vzati židé jsou, v nic autodafé, vizte!
Již nezapálí se prý hranice nám k ruce!
Ti králi nechtí to. Tak tento bídník, škůdce,
to žezlo na kříž se již sáhnout osměluje.
Král, bandita, jest hluch, když Kristus rozkazuje.
Jest čas k vám mluvit již a zbaviti vás zlého.
Svaté officium má právo na vás. Z něho
jen papež vyňat jest, však nikoliv též králi.
V čas, kdy vy spíte si, kdy sen vám mysl halí,
a v každou hodinu, ať v smutky přísné vtkáni,
náš prapor vstoupit smí k vám v dům, vy jasní páni.
Vždy králů, pabohů znal dobře použiti
blesk, nebe má k nim zášť. A planý zákon v žití
jest, králi, zákon váš, a náš jest jenom pravý.
My pak jsme obilí, vy plevel, plam již ztráví.
Kdys přijde velký srp v žeň velkou, tne vám ve vaz!
My, králi, poddaní jsme vám, však udáme vás.
My denně vrháme v ty taje vaše jména,
kde čeká pokuta vás chmurná, vyceněná!
Lbi králův dláždí již tak hustě černá místa.
Ah, mníte reky se, že máte vojska jistá
v svých polích, v přístavech pak plno plachet svojich?
Bůh myslí upřen zrak skryt v svatých hvězd svých rojích.
Vám běda!

Královna.

Milost nám!

Král
(vstávaje).

Seigneur! Inquisitore!
Král zkrušen s královnou se kají v mysli choré
a zlo chtí napravit, jež právě k činu spělo.
My židy vyženem a slibujem vám v čelo,

vám, officiu též svatému, všemu kleru,
tu chvíli hranice že zažhnem.

Torquemada.

Jest to věru,
co čekal jsem?

(Sestoupí po třech schodech, jde ke galerii v pozadí a odhrne prudce záclonu.)

Zde, hle!

(Galerií v pozadí široce světlou a dokořán otevřenou lze vidět, v soumraku náměstí Tablada plné lidu. Ve středu jeho jest quemadero, obrovská budova všecka se ježící plameny, plna hranic a kolů a kajícníků v sanbenitech,*) které vedou v dýmu kolem. Sudy se smolou a s pryskyřicí zapálené, zavěšené vysoko na kolech viděti plápolati nad hlavami odsouzených. Ženy, jež plameny obnažily, hoří uvázány zády ke kolům železným. Slyšeti výkřiky. Ve čtyřech koutech quemadera stojí ony čtyry obrovité sochy, zvané „čtyři evangelisté", jevíce se celé rudé v rozžhavené uhelné výhni této. Jsou v nich díry a štěrbiny, odkud viděti vyrážeti ryčící hlavy a házeti rukama, které se zdají býti ohořelými dřevy. Obrovská to podívaná na pokání a požár. Král a královna zírají na to vyděšeni. Gucho pod stolem natahuje krk a snaží se to uviděti. Torquemada v rozjímání pohřížen pase oči své na quemaderu.)

Torquemada.

Ó, svátku, slávo, plese!
Jak milost hrozná se a slavná v ohni nese!
Toť pro vždy spasení! Buď hříšným rozhřešení!
Žár hranic na zemi tam dole peklo zplení.
Buď požehnán ten žeh, jímž duše vzlétá k štěstí,
žeh hranic, pekla žár ten pro něj hanbou jesti.
Ty vstupe k výším těm, kde cesta ozářená,
ty bráno ku ráji zas lidstvu otevřená,
ty milosrdenství, žhneš slastmi bezčetnými
tys výkup otroků pln tajů, z tmy a zimy,
autodafé! To svit, to milost, dobro, plamy,
a život, odlesk to ze tváře Boží samý.
Oh, slavný odchod to, a vše tam spása přijme!
Žid spasen, nevěrec i hříšník. Ovečky mé,
muk mžik vám nahradí pak blaho nekonečné.
Již není člověk klet, ni vyhnán z říše věčné.
Mu spása otvírá se z lůna nebes. Láska,
hle, vstává, vítězí, ta zázračná teď kráska.
Ah, slast, jít přímo v ráj, kam bez mdlob duch se vydá!

(Výkřik z uhelné spousty.)

Ha, Satan, slyšíte, jak řve, je prchat vida?
Ať, věčný galejník si lká v svém věčném stanu!
Já rozbil pěstí svou tu obří rudou bránu.
Ah, kterak zuby skříp', když otevřel jsem s novou
zas hnusné dveřně ty, jež „Vždycky!," „Nikdy" slovou.
Stát zůstal příšerný, svou za zdí, zjev to skety.

*) Sanbenito = Při autodafés nosili dle obecného zvyku kajícníci kajícnické roucho žluté, křížem opatřené. (Saco bendito.) Jen sanbenito odsouzených byl obrazy plamennými pokryt.

(Dívá se na nebe.)

A já jsem sčesal již vrub stínu z ní, ten kletý.
Ráj trpěl, nebe pak, to mělo ve svém boku
to peklo hořící, ten vřed, vznik z krve moku.
Já pod ním založil ten plamen blahodějný
a šírém na nebi zřím jizvu hrůzou chvějný.
Tvůj bod to oštěpem byl, Kriste, ve hruď Tvoji!
Hosanna! Rána ta, jak věčná, již se hojí.
V nic peklo! Konec mu! Jsouť smyty boly, klamy.

(Dívá se na quemadero.)

Rubíny, vysoké vy pece! Drahokamy!
Ó, plaňte dřeva vše! Hoř uhlí! Ohni, vládce,
sviť, šlehej, hranice, ty schránko jisker, sladce
je šlehej k nebesům, kde hvězdami se stanou.
A duše bez těla, jak bez svých šatů stanou
u nebes bran, a ples se vznese z ohně šlehů.
Ó, štědrost! Velikost to žhoucí v ohňů zpřehu!
Co, soku, Satane, teď říkáš?

(U vytržení.)

Ohni, lázni,
jež smýváš všecku čerň, až duše se jí prázdní,
nejvyšší přeměno! Vyznání víry pravé!
Jsme v Božím zraku dva: já a pak Satan. Ave!
Jsme vidlonoši dva, dva mistři ohně, tuším,
on lidí zatrácí, já v pomoc spěchám duším.
Jsme kati oba dva, my činíme touž věcí
on peklo, nebe já, on zlo, já dobro přeci.
On žije v kloace, však já prodlévám v chrámě,
a stínu černý běs zří na něho i na mě.

(Obrátí se ke kajícníkům.)

Ah, bez mne stih' vás zmar, ó, drazí moji milí!
Hle lázeň plamenná vás očistí tu chvíli.
Ah, klnete mi v mžik, jenž rychle však tak mine,
však, děti, náhle pak mi, ano, dík váš kyne,
až, z čeho vyvázli jste, budete jen zříti;
neb jako Michal jsem já, archanděl, znal bíti.
Neb bílí serafi nad sirnou hloubí v sklonu
se smějí propasti té porodnímu shonu;
an váš řev bolesti a hrůzy, dospěv k výši,
se zajikne a žas se v píseň lásky ztiší!
Jak moh' bych ztrpět to, vás vidět ve mučírně,
ve pláči, křičící a trpět přenesmírně
v svor z kovu sevřené a ohněm olízány!
Jste vysvobozeni! Nuž, vzleťte v nebes brány
a v ráj!

(Nahne se, a zdá se, že se dívá pod zemi.)

Ne, nebudeš již duše rváti v snému.

(Zase se vzpřímí.)

Bůh dal nám oporu, oč prosili jsme k němu,
a člověk zachráněn. Již jděte, jděte, jděte!
přes stíny hořící a ohně křídloleté,
až dým se rozplyne, tu vznese duše k výši,
jež živy, bez těla tu vzlétnou k nebes říši!
Kde jaký lidský hřích, jest se člověka sňatý;
mělť jeden vadu svou, byl druhý v chybu spjatý
hřích, vina, duše vždy je měla za strašidlo,
jež hryzlo světlo jí a vraždilo jí křídlo;
tak anděl zahynul jak kořist démónova.
Teď hoří kolem vše, a slavný rozstup znova
všech duchů před Kristem, hle, v jasu hrobů kmit' se.
Vás, draci, v popel teď. Z něj vzleťte holubice.
Vy pekla zajatci, tož volnost, volnost smělá,
v den vstupte ze stínu a věčnost změňte zcela!

(Dokončení.)

Rok na vsi.

CERVENEC.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

POD HRUŠKOU.

V neděli.

Mezi školou a kostelem voní rechtorova zahrádka. Pod hruší u malého stolečku na drnovém sedátku je snad to nejmilejší místečko, o jakém kdy duše lidská sní. A před stolečkem v rovince a za stolečkem v kopečku po terrassách uměle vyzdvižených nad sebou samá zeleň a barva — vůně — květ. Od jara do zimy kvetou ty zahrádky, od Velikonoc až do Všech Svatých těší oko nehasnoucí svojí přírodou. Malá je ta zahrádka jako dlaň, ale koutku v ní není, aby nestačil změnit zemi v malý ráj. Sotva sleze sníh, už tam jako vlákénka jemná ze země soukají se první nitky trav, sedmeronásobnou svojí krásou usměje se chudobka — ještě ani lístků nemá, už do zlata rozvije se krásně žlutý dřín. Květina za květinou rozkvétá, šafrán plně žlutý jak vyvrhnutý žloutek, sytě zbarvený kalich tacetty, skromná a čistá, jak hvězda bílá narciska, hrdý a přece tak nevýslovně krásný tulipán — — není dne, aby se nerozvilo nové dítě přírody a k sobě nesvábilo milující oko člověka. Sotva mine první máj a záhony, rudé věnci petrklíčů, rychle přejdou v nebeský blankyt pomněnek, už zas vysoko se zdvihá, přes plot se nahýbá a nesmírnou svou vůní prsa zalívá májový dech bezu.

I zahrádka má veliký svůj svátek, celý měsíc svátků, a to, když jako nachem podlitá, do růží si stele v svůj nejslavnější den. — — Jak je těmi růžemi bohatá! Jak štědrá! — — Co jich už rozdala a co

nových a stále nových denně nabízí na roztřepené dlani větviček! Tam korunka jak v krvi namočená den jak den znovu a znovu, stále jakoby novou krvácela ranou, rozvíjí se v jiný a zdá se ještě tmavější květ; a starý již opadává, lístek za lístkem jak krůpěj po krůpěji padá — i země je krvavá — a všude, kam oko se podívá, všude latoliska krve; — to opadává růže nejtmavší, ale také nejsmutnější. I vůně její chladivá duši naklonuje v tesknotu. — Ale hned vedle čistě a měkce rdí se růže jako líčko děvčete, a ta vůně její hřeje, barva těší a nerozesnívá, jen jako z okamžiku pohovět si dává na plné hojnosti rozkošných svých vnad. A zas růže bílé jak sníh svítí i za tmy v temné zeleni listů a vůně jejich je zrovna tak líbezná, měkká — jako čistá, bez úhony před oči se staví jednoduchá její nevinnost. Nějak hříšně už zavání a chorobnou vybíravostí blednou nažloutlé čajovky, jak světýlka v keřích v celých skupinách k zemi se kloní a tíhou svou až půdy se dotýkají stolistky. Kde pomněnky dokvetly, rychle do barev se ženou levkoje, plaměnky, verbeny, za noci jak svíce zářící lilije, do ruda zbrocena je hustá zeleň pivoněk. Jak jahody by někde zrály — voní sladce keře jasmínu, k shovění a blouznění se zraky upřenými do oblak svádí chladné vlny trávníku. Na skalce postavený včelín jak perníková chaloupka šumí úchvatnou hudbou včel, zněžnělým stínem prokapává zlato slunce, nad květinami jak v plese tančí motýli. A vlaštovky vysoko nějak hvízdají, ve vzduchu černým letem měří nebe v bezpočetném množství rychle se střídajících dráh.

A Habrůvka kolem přechází za prací, putuje do kostela, vrací se z kostela — dědina celá jako na dlani. Vysoké platany s javory a celými budovami lip skupeny jsou kolem Jana svatého, a na pokraji zámeckého parku staví se v překrásný průhled rechtorovy zahrádky. Kdo kolem jde, každý se zastaví, pohovoří, vůně se nadýchá, a kdo má pokdy na chvíli, rád i pod hruší se zabaví a posedí, až s drnu vzbudí jej zas práce pilnější. — — — Klidní se tu mysl, usíná srdce, šťastné, bezstarostné jsou tu sny. — — Ve dnech svátečních, ruchem práce nebouřených, kdy i vzduch se zdá vyčistěným od prachu — je tu snad jediné místo, kde úklidu by našla i duše na smrt uštvaná. —

* * *

Lidé odešli z kostela. Na chladivém sedánku z drnu, do stínu hrušky spolehnul se rechtor.

Po návsí ticho svátečního dopoledne.

V prudkém letu za pastvou jak střely mihaly se včely nad hlavou. Všecky odlétaly i prolétaly směrem dokvítajících lip. Krásně svítilo slunko nad hřebeny chat, miloučký byl v parnu hruše vlahý stín. I na Petra Pavla slunko tak svítilo, a to znamená požehnaný rok. Bože dej! Klesala už, klesala ta naděje, a jen neohrožená rovnováha sedláka dovedla ještě pevně udržeti hlavu v zmalátnělých ramenou. — — „Jen dýšč — dobré dýšč — — šecko se to spraví — haji ječmeně, a bode hóroda, jaká ešče nebela. Šak říká se haji: Suché rok nikdá tak nehublíží jako

mokré a — je to pravda.“ — — I v čas vražedného sucha přece ještě našla útěchu zkrušená jejich příroda.

Na třešně putovaly děti. — Bělky už v plném zrání, i ptáčnice a nakyslé „hamrle“ zapalovaly se na hrbech Stračinek. Skalky a Uherky zadělávaly už selky do těžkých, jak cihla velkých buchet. Děti byly už jakoby se máku napily — na stromě od rána vysedaly jak čečetky, a nestačil už ani bezedný „břuch“. — — To byly zas jejich hody. I staří jdou s košíkem na ruce, důležitým, na koni jakoby na věky rozkleslým krokem se synkem jde i majstr Pštross. Na třešně zvou se příbuzní, na třešně smlouvají se chlapci s děvčaty.

„Ná, mě nevezmeš sebó? —“ volal za nimi Janek.

Hanyša zavěsila se očima na Jankův pořouchlý obličej a zasvítila bílýma řadama zdravých zubů.

„Co be ne?! A šak vezmi sebó haji Staňka!“ zašilhala Hanyša po kamarádce a všimla si, že kamarádka v prstech rozpačitě žmolí boží dřevec. Dala se do smíchu.

„Tak přindem!“ volal Janek z daleka — běže do hospody „na tichó“. — — — — — —

Kolem zahrádky přešel hned ten, přešel zas onen.

Rechtor pod hruší pojednou nastražil uši.

Tam od kovárny slyšet bylo známou, ale podezřelou vádu mládeže.

„Snad zas nehrají?“

Uspokojen vrátil se pod hruš. Byli to jen výrostci. Pod kovárnou o krejcary hráli „hlava — orel“. — Z ministrantů, v Habrůvce hráčů nejnáruživějších a nejurputnějších, nebylo mezi nimi ani jednoho. Jeník zahradníků záda měl až modrá od tatínkova řemenu, a přece zas na něho vynesli, že vyhrál dvacet krejcarů; zašity je měl v podšívce, aby mu na ně maminka nepřišla. — — Teprv náhodou přišlo se na to, jaký je ten rozmazlený synek hazardník. — — —

Z dolního konce dědiny zabouřil buben obecního posluhy. V póse veřejného hlasatele předkládal Chocholáč Habrůvce nedělní její noviny.

Utišili se kluci v podloubí kovárny — i vrabci zvědavě stichli v korunách vrb, ženské pootevřely vrata, hospodáři rukávci košile vyléhali do plného sluníčka.

„Chlapci, hele — — Chocholáč je napité a bubnuje!“

Křičel to kterýsi z výrostků, a už celý zástup rozběhnul se za Chocholáčem k rybníčku. Na Chocholáče opravdu jakoby šly mrákoty. Nakouřený v tvářích, s bubnem na břichu, očima jen slabě pomrkával, zabíraje nohama téměř celou šířku silnice.

Kolem něho dětí jak rozeseto, stála jich tam hezká hromádka.

Chocholáč hledal nějaký pevnější kousek země, aby se mu tak neklouzala pod nohou. Dvou noh bylo tentokrát najisto málo — za tři i čtyry nohy byl by v tu chvíli mnoho dal. Ale přece jaks taks srovnal se i s těma dvěma a vlně se nějak v boku, smýknul bubnem na stranu.

„Má v hlavě magnet, a ten jé přitahuje k zemi,“ mínil kterýsi školák.

Chocholáč bubnoval. Ale nebylo to bubnování, to byl jen jakýsi rachot a chřest paliček tlukoucích přes sebe a do sebe, a jen jednu chvíli bily do kůže a ne v lub.

„Trrrr bum, bum — a ještě bum! —“ podařilo se konečně Chocholáčovi uhodit do bubnu. Vzepřel se sebevědomě o levou nohu a oznamoval dobře prolitým hrdlem:

„Všéééém pánům vobčanům na vědomost se — šťuk! se dává, že hneď po — šťuk! — — Co se směješ, kluku pi — šťuk! —“ škytnul po nejbližším Mikšovi — „kluku — ti hneď — šťuk — — že za poledně se bode vebírat hu pana radního školní plat a — šťuk — starý rešte. Kdo nemá zaplacíno, hať zaplatí hneď — šťuk — nebo — šťuk — provede se mu heksekucí a — šťuk — všecko se mu sebere!“

Při těchto slovech Chocholáč sebou zakymácel, ale nešel dál.

„Ešče neco?“ od vrat volal na něho Stéskal.

„No — a tak málo be teho belo?“ neztratil duchapřítomnosti Chocholáč. — „Hneď po požehnáňú bode se prodávat na Chobotě vobe — šťuk — vobecní jatelina, hale hjináč ne než za hotový. Kdo nemá, hať tam radši hani nechodí. — Me na dluh nedáme nic a — šťuk — zadarmo taky nic. — —“

Rozřehtal se kde kdo. Mládeže už bylo hejno ohromné. Jak na komedii když zve. Kterýsi tatrmánek přihnal se odkudsi se střepem, napodobuje ve všem Chocholáče až do toho štuknutí; — dvěma ščakýlky bil do střepu a křičel: „Trrr — bum, bum — všém panům vobčanům se na vědomost dává, že — šťuk — na vobecní radnici — šťuk — —“

Chocholáč za zatrolencem rozehnal se paličkou.

„Už dost?“ volal na něho zas Stéskal.

Chocholáč jako když mouchu zažene, odmítl otázku paličkou.

„Včil hóřední —“ pravil jako sám pro sebe. „— Všéééém pánům vobčanům na vědomost se dává císařský královský nařízení vod berního hóřadu, že — šťuk — vode dneška jako nebodó páni vebírat dáňku každé deň kdy se kemu zlíbí — šťuk — hale — — — — —“ a tu Chocholáčovi se podařilo rozevřít konečně jakousi úřední listinu třepající se mu v rukou jak na větru „— — že teda vode dneška podepsané berní císařské královské hóřad bode vebírat indi — — indi — lu — —“, nahlédal Chocholáč do listiny a marně se sháněl po tom strašném slově. Vzal pochop a konečně slovo našel: „indilu — šťuk — — —“

„Tož co to bode?“ volala na něho Horbiškova Kača s výstupku dveří. „Indi — indi — — —“

„Indian!“ pomáhal Chocholáčovi posměváček, tluče paličkou.

Chocholáč vážně se otočil po Kači.

„Di dům a nesmraď luft! — šťuk! — Teda bode vebírat indilualní*) dáňku a tudíž — —“ Písmenky zatměly se Chocholáčovi pod nosem, a nebyl s to vypravit ze sebe protivenství úředního slohu, které nyní následovalo. „— — Eh, já to radši povím svó vlastní hubó!“ pravil na konec a jal se vysvětlovat „zákon“: „To jako každé má svó dáňku, haji přirážke platit jen každé pondělek vod vosmi hodin ráno haž do dvanásti v poledně.“

„Tak ne v noci?

*) individualní.

„Ne — šťuk — na berním hóřadě. Hjiné deň neberó nic. Tak hať si to každé pamatuje. Rozumíte temu?“

„Šťuk! Na to zapomněl's,“ odpověděla mu Kača za ostatní.

„Šťuk!“ udělal sám Chocholáč.

Kača chytit se musila veřejí — tak jí lomcoval smích.

Chocholáč nedbal.

„Ha naposled přinde žid. Ešče všéém pánům vobčanům na vědomost se dává, že žid Markus Lampl v Lóčkách má obzvlášť vébornýho kozla, a kdo že pré má kozu a ta začne se mu běhat, hať pré ju dovede k Lamplovi, a tam se mu tá koza za dvacet krécarů poprčí.“

Toho už ani Horbiškova Kača nesnesla. S vřískotem pustila se dveří a s děsným ječením hodila sebou do vnitř domu. Habrůvka sborem řehtala se za ní.

„Co se smějete?“ ohlédl se Chocholáč. — — — Uražen klepnul paličkou, jak za větou když se udělá bod, a, škytnuv ještě jednou a naposled, měřil širokou svou nohou „štaci“ o kousek dál.

Za ním jak za komediantem děcek mrak. — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Volně převalilo se poledne.

Habrůvka procitla z dřímot po svátečním obědě a scházela se zas do kostela k požehnání. Teprv po odpolední pobožnosti posedaly selky před statky, hospodáři rozešli se do hospod a rolí, s novinami pod hruš uchýlil se rechtor.

Růžemi provanutou zahrádku zavalily měkké odpolední stíny.

V kůželky před hospodou hrála chasa. Hrál i majstr Pštros, a každá jeho koule div nezbořila svět. I Rybář hrál a, jakoby talisman měl při sobě, vyhrával i nejprudčí sázky. Po zemi v prachu válely se měděné i stříbrné peníze, v slunném horku rychle ze sklenic mizelo pivo.

Na úvodky k Fraňkům bral se kmocháček Tvrďoch s kmotřenkou.

Malý Tomášek, klusající za nimi, zastavil se ještě na slovíčko s kamaradem a pošeptal Martinkovi, kam se ubírá.

„Martine, me máme hóvodke, ha máme haji víno!“ chlubil se Tomáš.

„Hm — to bodete šlopat jak švine!“ podotkl Martin a uhnul se opovržlivě stranou.

Tomášek uraženě se odvrátil a ruce v kapsách, odešel za kmucháčkem.

Pod hruš na besedu zašel starosta.

V hovoru míjel nedělní den.

Houstly stíny, k západu klonilo se zlaté sluníčko.

SVÁTEK MORAVY.

Na den sv. Cyrilla a Metoděje.

Proste u božského trůnu vděčně za Slovany — — — —
Opatrujte, orodujte, u národu strážně stůjte — — — —
O svatí Otcové!

V nejkrásnější době roční slaví Morava svůj svátek. Památka nezemřelých po tisíci létech dosud kvete v srdcích moravského lidu, a v den jim zasvěcený celou Moravou táhnou slavné písně Cyrillo-Metodějského dne.

Bože, cos ráčil před tisíci roky
rozžati otcům víry světlo blahé,
jenžto jsi řídil apoštolů kroky
z východu k naší Moravěnce drahé,
k tobě hlas prosby z této vlasti vane:
Dědictví otců zachovej nám, Pane!

A slavný, šedý Velehrad hemží se toho dne mraky moravského lidu. Se všech stran se slívají boží jeho průvody, a ohromný chrám až v základech se otřásá jakousi strašnou silou a jakoby jedním dechem v písni bouřícího zástupu.

Kdo nezná Velehradu, nezná Moravy, nezná nezměrné té síly lidu, když v ohromných massách do sebe sražených těl zplna srdce, celou myslí, duší jako vichrem zachvácenou udeří svým zpěvem v klenbu nad ním rozepjatou a zajásá tak, že daleko už od kostela slyšeti úžasný ten zpěv tam uvnitř, v ohni svého vlastního nadšení, u vytržení hořícího množství.

Nezhyne rod, jenž věřit neustane:
Dědictví otců zachovej nám, Pane!

Velehrad!

V ústraní ohromných rovin, v závanu lesíky a mírnými vlnkami kraje chráněného údolí, za Hradištěm pod vysokým Buchlovem věžemi svými k nebi se zdvihá pro tisíce a tisíce lidu vystavěný jeho chrám. Ticho snívá tu jindy svůj nerušený sen. Mlčí nádvoří, sladce tu hovoří v tichu ševelící koruny lip. A pojednou — jako zvonem když znamení dá, celou Moravou to trhne náhlým toužením, a roviny Hradišťského, Hodonského kraje, žírné luhy Strážnické i chudé kouty horňáckých dolin začnou oživovat malými i většími hloučky vesměs jedním směrem spěchajících skupin i celých processí tak, že všecky cesty a silnice na konec sbíhající se v tichý Velehrad průvody se ani netrhnou. Krví Slovače zalije se rázem celé jindy šedé a jakoby žízní zprahlé velehradské prostranství. Haná sem putuje v tisících, Valaši chudí ruce si tu tisknou se Slovenskem uherským. A znovu ožívá nadšení velikého století, znovu se vlní prostory do hloubky jak propadlého chrámu Páně, zas vzduch hoří — země se pění úbělem rukávců sněžných, rdí se velká a rudá ohněm nachu napitého kvítí.

Vyslyš, Pane, vyslyš prosbu vřelou,
kterou k trůnu Tvému skládáme,
požehnej vlasť, žehnej církev celou,
zůstaň s námi, zbožně želáme.
Provázej nás na vezdejší pouti,
nedej lidu svému zahynouti.

Ten zpěv září úchvatnou svoji čistotou a vznícenou svou silou po všech těch tisících a tisících venku meškajícího lidu jako bouře rozlívá se z chrámu hrůzně krásnou svojí velebou. — — — — —

I Habrůvka byla kdysi na Velehradě se svým velebníčkem bílým a dnes už jenom vzpomíná těch krásných chvil shromážděné Moravy. Jako vzpomínka zněl dnes i její zpěv v den Cyrillo-Metodějský, když v malounkém svém kostelíčku, stojícím na vršku, zazpívala k Bohu hymnu velehradskou.

Otče*) svatý, jenž již deset věků
chválíš Pána v nebi s Methodem,
vypros, po dlouhém ať bouře vzteku
vzejde slunce nad tvým národem.
Slunce, ježto nikdy nezapadá,
které z Velehradu svitlo nám,
jehož sláva nikdy neuvadá,
nechať zlatí celé vlasti chrám. — — —

— —

Krásné teplé slunce vyzařovalo po celý slavný den.

V dusném horku malého, do posledního místečka naplněného kostelíku dřímota padala na víčka habrůvských farníků, když ospale poslouchali i neposlouchali velebníčkovo kázání. Starý pán dal si práci, aby z dřímot probral dole udřímané dušičky. Bohatými slovy líčil dobu prvních červánků moravského křesťanství. Velebil bratry Soluňské, chválil papeže tehdejšího i papeže nynějšího, o kterém hrdě se vyslovil, že přízniv je všem Slovanům a otecky se o ně stará jak o své děti hlava rodiny.

„A přece jsou lidé, kteří si svaté, katolické církve, svatého náboženství a svatého otce neváží a na lehko i jeho svatost berou, jak to budiž Bohu žalováno, činí některé bezbožné noviny.“

Velebníček se rozhorlil.

„Ano — dokonce i u nás, Slovanů, ba i na Moravě a snad i mezi námi, zde — rozmilí v Kristu, takové noviny jsou a proti všemu píšou, co nám i vám a vašim předkům od pradávna bylo vždycky svatého. I spolky na to mají a v těch spolcích pohanských haní Boha i papeže a nás kněze. Jsou to tak zvaní socialisti a nihilisti a jak jim ještě říkají, a ti ze sv. Otce tropí si i po-směš-ky!“

Už při pouhém pomyšlení na tuto bezbožnost tak se velebníček rozhněval, že i dlaní do kazatelny udeřil a znovu, už podtrženým písmem, ještě jednou opakoval do rozdřímaných dušiček: „posměšky! — —“

Rozespalá Habrůvka se lekla. Rozklímaný Dóbek leknutím nosem trknul do lavice, Prokop znáhla probuzen zmateně přivoněl k pouvadlé růžičce, a tetička Švástová tak sebou ze spánku škubnula, že div nevypadla z lavice.

Už s větší pozorností poslouchala nyní Habrůvka a se zájmem naslouchala zprávám, které jí velebníček občas s kazatelny přinášíval ze světa:

„Ba nedávno měl křesťanský jeden spolek v Brně schůzi, kde před velikým shromážděním křesťansko-katolického lidu mluvil sám nejmilostivější náš pan biskup. Ale vedrali se tam i takoví ti nihilisti a do řeči opovážili se mu křičet a holemi tloukli v zem: ‚Darwin, Darwin!‘“

*) Cyrille.

„A víte vy, děti Kristovy, kdo to ten Darwin byl?“ naklonil se velebníček hluboko s kazatelny k ovečkám tam dole, a ovečky zvědavě zastříhaly ušima. — „To byl člověk —“ vzpřímil se pan farář, trhnul ramenem a rukou jedním rázem rozseknul vzduch, jakoby to ani nebyl vzduch, ale kus na špalku ležícího masa — „to byl člověk, který si nechal říkat ‚učenec‘ a do světa hlásal, že člověk pochází ne z Boha, ale — z opice.“

V bdícím stádě pod kazatelnou zašumělo tiché pohnutí. To už i Habrůvce bylo moc. Zraky sousedů zmateně bloudily po hlavách sousedů, selky se přehlídly, usmály, uši se schlíply, a aby to přece snad nebylo pravda, oči s němou otázkou vyhlédly po velebníčkovi na kazatelně. „Taková opovážlivost! — Taková bezbožnost — — —“

Ale než se velebníček pomodlil obvyklé Otčenáše za zemřelé, byly rozpaky nad opicemi ty tam, a Habrůvka jásala zas a opravdu žila ve svém živlu, který ze všech ritů církve křesťanské přece jen jí od pradávna býval nejbližší. — Habrůvka zpívala a zpívala, jak zpívá jen za nejkrásnějších svátků v roce. Plničký byl kostel srdečné té písně — široko, daleko kolem kostela až za zámek, až v lese slyšet bylo nesmírný ten zpěv, a na Darwina a jeho opice věru už nikdo ani nevzpomněl. Až zas na přesrok. — — Dřímoty už nepřepadaly nikoho, zpívali mladí i staří, malí i velcí, a píseň nesla se jedním velikým chórem pěti set hlasů provázených ještě jakýmsi natrženým diskantem a kuňkavým hlasem těch, kdo se do kostela už ani nevešli, s knížkami rozevřenými před sebou u portálu postávali a jen jako pro sebe a za sebe s ostatními zpívali venku. Zpívala i stařenka Švástová, zpíval i stařeček Chalupa, a v celé té zpěvem rozehřáté, plesem rozechvělé Habrůvce nebyl by nikdo už hledal rozespalé stádečko, v dřímotách trnoucí ještě před chvílí:

Otcové naši, apoštolé svatí,
jejichžto jméno slaví národ vděčný,
neopouštějte nikdy svého pole,
by vaše setba zrála ve plod věčný,
ať na ni rosa požehnání kane:
Dědictví Otců zachovej nám, Pane!

ZÁVĚŤ.

Na den sv. Markety.

Z hospody rozlítla se po dědině veselá polka.

Muzika. Do zpěvu děvčat výskají chlapci.

Zpěv zaléhá do tiché jizby Plhalova statku. Mladý hospodář chystá se k pořízení poslední své vůle.

Nebylo dávno, kdy překročil třicítku. Už v zimě postonával, ale ulehnul teprv, když se zemí loučil se sníh, a na věži oněměly zvony. Vranky netrpělivě čekaly na hospodáře, ale hospodář už k nim nevkročil.

Když naposled přijel, ulehl a už nepovstal. Jen časem přešel od lůžka k oknu, narovnal proleželé údy, od okna přesedl ke kamnům a od kamen zas do tepla peřin, když drobit jej počínala zima. Hruď

by byl nejraději roztrhal, aby uvolnil jejímu dechu, o hlenu i ve snách se mu zdálo, jak se hrne z přeplněných plic; dech mu hvízdal, i když spal, kašel rdousil jej i do potu zalíval, když bděl.

Vůčihledě ztrácelo se tělo hospodářovo. Na posteli ležela už jen dlouhá kostra umrlce a ne člověka, potažená jen průsvitnou kůží bez krve. Matné pohyby byly bez vlády, sípavý hlas bez zvuku. V modrých, jemných očích planul hrůzně krásný blesk.

„Než zezulka zakuká — bode na pravdě Boží," říkali o něm z jara.

A Plhal dočkal se zezulky — jen slavíci, po kterých pojednou tolik zatoužil, neměli mu už zazpívat.

„Smrt mu pluje huž na záda —" domlouvali Plhalové v mezírce. „Zavoléte hóřade k testamentu a déte jé zavopatřit. Tédňa nepřečká. Zhasne a nebodete hani nic vědět. Deť mu huž haji nohe votěkajó." To domlouvala snaše jeho matka, když na besedu přišla za synem.

„Ba mosíme. Huž k smrti hledá haji místo. Včera dopoledně ležel na mý posteli, vodpoledňa, že se mu to lepší leží na jeho. Hneď je mu tma, hneď zas svítí moc světlo, a pak zas moseli sme jé přestěhovat na sluníčko. Místo si hledá, místo."

A slzy draly se Plhalce do očí. — — —

Jaký to býval hezký, statný, vysoký muž! Plny dobroty byly vždy výrazné jeho oči, nezlomným klidem zářily vždycky modré jejich panenky. Když se vrátil z vojny, oženil se s vdovou po Martinu Ryšánkovi. Láska už od dětských let.

Měla vdova Plhala ráda už za svobodna; třeba že byl nejchudší, když přišel z vojny, a Bůh jí pomohl k nové svobodě, vzala si Plhala hned, bez rozmýšlení. A Plhal, když se oženil, rád měl i ji i děti z prvního manželství. Ty dobré, modré jeho oči dobře jí zvěstovaly, jaký bude život s ním. — — —

Odpolední slunko rozlívalo se jizbičkou a živým leskem hrálo na bílém ubrusu prádelníku. V otevřeném okně holubičkou jemně kolíbal podvečerní vánek.

U kamen na lavečce seděla Plhalova matka s mužem Antošem Bláhou. Podušky nemocnému pod hlavou narovnávala Plhalka.

K loži posadil se pan rechtor.

Čekali ještě na starostu a radního.

Nemocný rozkašlal se dýmem, valícím se z dýmky Bláhovy.

„Přestaňte, Bláho, kouřit. Vidíte, že ho kouř dusí."

„Eh, deť šak, pane rechtor — — Haspoň tú neplechu ze sebe veháže a bode mu lehčéš."

Ale přece poslechl Bláha a dýmku nacpanou vojenským tabákem zastrčil do kapsy.

Čisťounko, veselo jak v klícce bylo v jizbě. Slunko přestěhovalo se s prádelníku a oblými skvrnami kradlo se po stole, pokrytém křiklavě červeným ubrusem.

Od hospody smutným triem zahrávala hudba.

„Nu a jak se vám daří? Lepší se to?" ptal se pan rechtor, když Plhal dokašlal.

Plhal pohlédnul do otevřeného okna plného smavé, mladé přírody a usmál se.

„No — mosí to bét dobrý, pane rechtor. V prsó jakobe mně hulevilo, hani huž toli nekašlu, hale nohe — nohe mám jak cente."

„Spadnou zas, spadnou. O žních budete ještě svážet mandele."

Na to neodpověděl mu Plhal ničeho.

„Néhůř je v noci. Žížeň mám, v potu se topím a v hlavě pořád jakobe se mně namotávale a rozmotávale špulke nití."

Na dveře kdosi zaklepal.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!"

„Haž na věky věkův! Vítáme vás, páni hóřadi!"

A Plhalka ze zvyku už zástěrou utírala dva rozviklané lenůšky.

„No, Josefe, co pak? Mozeka hrá, a te chceš dělat testament! Nech teho! Bodeš dělat testament, hale na polu rži. Na Véhonu je hustá, haž polihá."

Vesele podával starosta Plhalovi ruku.

„Nerad bech — hale volajó mě," ukázal Plhal prstem ke stropu a s úsměvem v moudré tváři posadil se na lůžku, klátě naběhlýma nohama. Vychrtlou, žílami jak provazy provlečenou rukou a dlouhými, niťově tenkými a vybělenými prsty urovnával podložený zhlavec.

„To be si's teho tade málo podal. Takovéch assent nech!"

Starosta usedl.

Měkce šustělo péro. Rechtor psal počáteční klausuli a první odstavec závěti, aby se světem se pořádající hospodář jako dobrý katolík pochován byl s obřady křesťanskokatolické církve.

„Tož, jak chceš, Josefe, ten svůj majetek, neboli to svý movitý a haji nemovitý jmění rozverbuvat?" vážně pravil k nemocnému starosta, když učitel dopsal.

Plhal nějak oživnul a vesele zahleděl se do zlatých skvrn sluníčka. Hrálo mu právě na nohou, na barchetových, modrých podvlékačkách.

A snivá polka z dáli hrála jak sen.

Plhal, zdálo se, zapomněl na starostovu otázku. Mžikem přehnala se mu vzpomínka — Plhal jako stárek kruhem se točil v závrati, cítě zápach milenčiných vlasů pode rty. Zatřepetala se mu ta vzpomínka v duši jako krásný, pestrý motýl na jaře — cetky prchavý třpyt — rybka zlatá mihnuvší se povrchem a mizející zas v hloubi. — — A zas na poli se ocitnul v hroudě svaté země, kterou miloval a rok jak rok zasíval semenem. — — —

„No, te dvě míre pod Staréma horama nechá si žena — — —"

„Počkejte!" zastavil Plhala v řeči rechtor. „Nevíte parcelní číslo pozemku? Snad máte po ruce pozemkový arch?"

Plhal připovstal, vyňal z kapsy na židli ležících gatí klíček a sám, s nepatrným jen namáháním z modré truhly, pomalované tulipány a růžemi, vyndal knížku s balíkem listin. Posadil se zas na lůžku a listiny rozložil si pěkně po peřině: — kvitance na zaplacené daně a taxy, list oddávací, vojenský list propouštěcí, odstupy, kupní smlouvy, nájemné kontrakty. — — —

„A tudkaj je to!“ podal starostovi pozemkový arch. „A tuď toto — habe si včil žena dala za rámeček haji s voddávacím listem,“ s úsměvem dodal Plhal a rozložil veliký arch kteréhosi losu. — — „Na to muhl sem vehrát padesát tisíc a nevehrál sem nic. A dvě desítke mě to stálo a včil — hani svaté Petr na to nic nedá,“ zasmál se Plhal veselému svému nápadu.

Byl to stozlatový uherský los na splátky, jichž Plhal nedodržel. Židovští agenti, když se pak dovolával, vrátili mu list jako něco, čím si zapálit může dýmku.

„A proč jste nedodržel splátek?“ ptal se učitel.

Plhal se usmál nevinné jeho otázce.

„V lůni sem neměl a letos splácel sem los hapatykářovi.“

Vyhledali číslo pozemku.

Výnosů z pozemků až do „proměnění stavu“ malé Terezky měla užívat žena Barbora až na ty dvě míry pod Starými horami, které měly zůstat výhradným jejím vlastnictvím.

„Ještě něco?“

„Huž nic.“

„Ták!“ vyjela od kamen matka zsinalá a chvějící se jako prut. — „Tak huž nic? Všecko jen ženě? Tož tak — a rodině nemá zvostat nic? Hani ten kósek na Svárově? Vod svéch vlastních rodičů sem jé dostala, a včil jé má dostat cizí? Co sem se na něm nakopala, nadřela, nalopotila a včil hani pro rodičko ti nezbelo?“

Plhal hleděl na matku klidně, ale pak modré jeho oko náhle se změnilo. Bolestná výčitka smutně vyzírala z něho matce vstříc.

„Deť ženě nic nedávám!“ pravil smírným tónem. „Dala vona mně víc — Ve máte muža, vona bode vdovó.“

„Vdá se zas. — Huž po třetí.“

„Vdá, nevdá — to je v jejích rukou a na vůli Boží. Terezce přece jen zvostane všecko vod její plnoletosti,“ pravil Plhal.

Terezka byla jeho vlastní.

„Třeba v hužívání — žena všecko, matka nic. To seš syn! — — To seš rodina? — — Su já ešče tvó mámó nebo nésu — víš ešče?“

Konejšil ji a pamatoval sám muž.

„A tož — habe nebelo zle —“ zasmál se Plhal — „vám zas v hužívání dávám ten kósek na Svárově. Vezmite si jé teda haž do svý smrti.“

„No to! —“ Plhalovi za hlavou ozval se zas hlas jeho ženy. — „Mně teda zvostanó dluhe! — — —“

Ale umlkla, když zahlédla v mužově tváři nevrlý a jaksi zahanbující záchvěv. Rty jeho trpkly v svíravé vrásky žalu. Nepromluvil už slova, jen rukou kynul učiteli, ulehl na postel a tiše vzdychnul.

Učitel psal. — — — — — — — — — —

Kousku na Svárově měla užívat matka. Po její smrti pozemek patřil Terezce.

Krásně zaznívala hudba otevřeným oknem — tak nějak sladce kolébaly se odlehlé tóny Dlapkovy křídlovky, rozpustile, kratičkými figurami jak v lese pták pohvizdoval si klarinet.

Jizba mlčela — tiše po papíře šustělo rechtorovo péro. Všichni naslouchali úlisné harmonii dobře zladěných nástrojů. Zpívala ta hudba a plakala zároveň. Také Plhal naslouchal a — vzpomínal. Máj, vysoká, bílá máj! A na vršíčku šátek červený — jablíčka, ořechy, marcipán — děvčata — dědina — chasa a výskot — — A vojna! — Komisárky hryzal, když mu doma prodávali Babušku. Slamník, vzpomínky na domov — — a v dáli ta bílá jeho holubice, bílá — prudká jak bouře a tichá zas jak pěna — — Jak plakal tenkrát, když se s ní loučil a porozuměl tomu pláči teprv, když lístek mu z domu zvěstoval, že Babušky už pro něho není. — — — —

Hudba ustala. Podali mu testament na podložené desce k podpisu. Usedl a pevnými tahy podepsal. Ale pak, zachvívaje se drobivou zimou, ulehl a zavřel oči.

Rukou odháněl vše od sebe.

„Ouvratě" hráli muzikanti, nemocný, zdálo se, že usíná.

K posteli přistoupila matka.

„Spí," pravila a položila prst na ústa.

Úřadi podepsali se jako svědci a vytratili se tiše i s rechtorem. Odešla také matka s mužem — zůstala jen žena.

Nespal Plhal. Hudba nedala, vzpomínal dále. Vzpomínal na každý kus pole, meze i les, žito, bujnou řepu — v krvi jetele jak zalitou krásnou svou Nivku — — Jako stůl byla rovna, nikde travičky — oralo se na ní, jakoby se v peří brouzdal; skřivánci zpívali, frkaly vranky. Za zdí slyšel netrpělivý jejich dupot, dvorem se rozléhalo bujné jejich ržaní. A viděl se ve vzpomínkách na voze, otěže v rukou a vranky letěly — oh — — —

A hrozná rvavá bolest touhy po životě a radosti zachvátila jeho duši. Tak nerad umíral!

Truchlivé ticho vládlo jizbou.

Křídlovka jemně zaléhala v jizbu dál.

Tiše vyronil se z očí dlouho zadržovaný slzí proud.

To v koutku plakala Babuška. Plakala tiše, ale plakala srdečně; na konec se z jizby vykradla a, usednuvši na dvorku na kadečku prázdnou — plakala hlasem ještě srdečnějším.

Do růžové lázně lehlo si slunko ověnčené sbory jako věnec rozložených beránků. Něco těch růží zachvělo se i v čistých slzách po druhé už do vdovství spějící Babušky. Také v ní hudba bouřila vzpomínky. Ale nebylo času k vzpomínání.

Nemocný usnul.

Šla, aby hodila drůbeži a pokrmila dobytek.

Zdenko Fibich.

Hrstka upomínek a intimních rysův.

I.

ČLOVĚK.

Dne 15. října roku 1900, o půl 2. hod. s poledne, zesnul ve svém bytu v Praze, v Pštrossově ulici, čís. 22., mistr Zdenko Fibich, jeden z největších skladatelův století devatenáctého.

Zesnul, jako žil: tiše, nepozorovaně, bez účasti a interessu veřejnosti.

Zpráva o hrozící, brzké katastrofě prolétla sice stručnými notickami sloupci některých časopisův, nezčeřila však ani vlnku na vznětlivém jinak povrchu našeho života veřejného.

V nevelkém, úpravném, však skromném pokoji, jehož stěny ověšeny byly stuhami a věnci, panovalo přitlumené světlo a hrozivé ticho nejzávažnější chvíle v životě . . . Na loži, smrtelným potem skropena, spočívala zde hlava Bohem nadaná, již s veškerým bohatstvím, v ní se tajícím, v několika dnech předčasně měla pokrýti těžká hlína hřbitova. Mohutný, vzácný duch tvůrčí hotovil se zde každou vteřinou zlomiti pouta hmotná, aby pro vždy zmizel v neznámé, záhadné dálce.

Neuprosný havran Poeův poletoval již černou perutí kolem oken a skuhral své „Nevermore“, „Nevermore“, jímž mozek třeští a krev tuhne v žilách, ale práh komnaty nemocného zůstal opuštěn a zapomenut, jako býval dříve. Prsty jedné ruky stačily by až přebytečně k sečtení hrstky přátel neb vůbec interessentův, sledovavších v oněch dnech s účastí hrozivé blížení se katastrofy.

Pro Fibicha, jeho život a tvorbu jest to charakteristické. Neboť lhostejnost a netečnost, plynoucí z naprostého nepochopení, byly kletbou života jeho a zůstaly jí až k poslednímu dechu jeho, ba déle, neboť trvají ještě i za hrob.

Obecenstvo — nikoliv však pouze ve svých širokých kruzích, nýbrž, a to měrou snad ještě větší, též ve svých užších kruzích intelligentních a uměleckých — jevilo vůči Fibichovi tu ledovou, vražednou nevšímavost, jíž vyznačuje se obecenstvo všech zemí a národův, sešle-li tvůrce mezi

ně jednou za drahnou dobu skutečného, velikého umělce. Neboť takový duch podává svému okolí dary příliš veliké, nové, překvapující, než aby slabá ruka prostřednosti mohla je přijati a oceniti, mimo to podává je příliš vysoko, než aby průměrní současníci, kolem něho stojící, mohli k nim dosáhnouti.

Čím jest v takové době obecenstvu tento muž?

Doznejme upřímně: ničím. Leda snad jakousi mrtvou staťáží, patřící k celku národního uvědomění. Jde-li o to, uplatniti politicky a vlastenecky význam slova: „My", prociťuje též vždy upomínka, že máme přec také svého A, svého B, atd. V takovém okamžiku vytasí se rozhodující kruhy veřejnosti s onou staťáží; jinak však nechávají ji klidně státi někde v zapomenutém zákoutí.

Život každého velikého umělce — na mizící výjimky — byl více méně dráhou mučennickou. Tak bylo tomu též u Fibicha. Jen že Fibich byl muž vzácné ideálnosti, síly a rovnováhy duchovní, jenž vždycky s hrdým klidem se vyrovnával s osudem; tento nikdy nezastihl ho slabého neb nepřipravena, ač navštěvoval ho dosti často.

Není v tom fráze ani nadsazování, pravím-li, že Fibich žil jako hrdina a zemřel jako hrdina.

Jest hrdinství, vyžadující, aby člověk v jednom okamžiku, jedním skutkem soustředil veškeru mohutnost, energii a sílu v sobě ležící, aby vypjal a vyšinul je až k nejkrajnější hranici možnosti a vykonal takto jedním rázem čin, vymykající se veškeré všednosti. V tomto hrdinství jest mnoho opojného nadšení, mnoho závratné extase, jež člověka hravě přenášejí přes všechny překážky a nesnáze.

Jest jiné hrdinství — a nevím, které vynucuje si více obdivu — hrdinství, postrádající posily mžikové extase a chvilkového opojení, a nevedoucí k žádnému ojedinělému činu, však žádající, aby člověk stále, každou hodinu, po řadu let, po celý život, soustřeďoval a napínal veškeru energii a sílu, jen aby v heroickém sebezapírání a přemahání zachoval a uchránil před denní všedností, co nad všednost v něm leží' V tomto hrdinství Fibich byl mistrem! A jako hrdina též zemřel.

Zdenko Fibich zesnul v nejkrásnějším mužném věku, nedosáhnuv ještě ani padesáti let, skonal v plné síle ducha i těla; organism jeho byl pln neporušeného zdraví, jen vrozená vada srdeční sklála ho v předčasný hrob.

Churavěl pouze týden.

Vrátiv se z prázdnin, ze svých zamilovaných Alp, věnoval se s neunavnou láskou a pílí zkouškám na svou novou operu „Pád Arkuna". Denně několik hodin ztrávil u klavíru v divadle, studuje s celým personálem své dílo, na jehož provedení se těšil s toužebnou nedočkavostí.

Těšil se, čekal — a nedočekal se!

V den premiéry spočíval již na třetí týden v chladném, smutným podzimem ojíněném hrobě na Vyšehradě. Co mrtvých nadějí, tužeb, illusí, radostí, snů a myšlenek spočívalo tam s ním. Leží v tom hluboká tragika, nedožije-li se tvůrce sám velikého, v horoucím napjetí očekávaného toho dne, kdy před zrakem jeho tělesným má ožiti, co žilo posud jen před zrakem duchovním. V našich skromných poměrech tento

den jest vlastně jedinou odměnou umělcovou. Fibichovi ledová ruka smrti i tuto radost servala . . .

Již po několik let hra klavírní Fibicha unavovala a rozčilovala. Lékař mu radil, aby dle možnosti ji omezil. Však v tomto případě, unesen jsa radostí nad novým svým dílem, mistr nedal si zbraňovati a nedbal denně se jevících škodlivých účinků této námahy na své zdraví.

V sobotu, dne 6. října, pravil, že pociťuje nevolnost a slabou horečku. Poněvadž trpíval častým nachlazením, spojeným obyčejně se slabou horečkou nebo zimnicí, nepřikládali tomu ani on ani jeho okolí veliké váhy. V neděli, dne 7. října, nevolnost se slabě zvýšila. Tvrdil však určitě, že jest to jen rýma. Poněvadž byl jasný, sluneční den, vyšel si ještě na Žofín.

To byla jeho poslední vycházka . . .

V pondělí, dne 8. října, neopustil již obydlí, v úterý ulehl, a za týden na to, v pondělí dne 15. října, skonal . . .

Po celou dobu nemoci Fibich jevil klidnou a dobrou náladu. Ani slovem si nepostěžoval, neposteskl, ačkoliv dle svědectví lékařů snášel — hlavně v době záchvatů, trvajících vždy celé hodiny — nevylíčitelná muka.

Ubohé tělo pracovalo jako štváno a bičováno rukou zuřivého tyrana. Každý sval byl napjat do krajnosti; ubohý trpitel zápasil o každý dech, na pobledlé tváři jevily se známky zoufalých bojů a zápasů, s kadeří stékaly praménky smrtelného potu, ale oči pohlížely přece plny laskavosti, dobroty a snažily se kolem sebe povzbuzovat a těšit.

Trval-li záchvat příliš dlouho, podotkl jen nemocný konečně zlomeným hlasem: „Ale, safraporte, už by to mohlo přestat!“

Jinak ale stále ještě těšil a povzbuzoval své okolí:

„Není přece nejmenší příčiny k obavám. Za několik dní budu chlapík! Cítím to. Jsem přece z lesů, mám zdraví jako dub. Takovou nemoc překonám hračkou. Důležitější jest, aby zatím nezanedbali zkoušky na ‚Arkuna‘!“

Do posledního dechu zachoval si svou nesmírnou laskavost a jemnost v chování se a obcování. Stále projevoval jen péči a starost o své okolí, omlouval se, že nemocí svou způsobuje zármutek svým přátelům, že vyžaduje ošetřování! Za každý doušek vody prosil a děkoval tak usměvavě a s noblessou, jako když v plném zdraví a v nejlepší míře sedal za stolem. Žertoval, dělal vtipy, ba i své oblíbené žertovné veršíčky, slovem přemáhal se nadlidsky do posledního dechu, aby zakryl svůj pravý stav.

Na otázku, jak se mu vede, odvětil bez výjimky, vždy: „Děkuju, dobře.“

Tušil-li, že konec jest tak blízký, zůstává hádankou. Že okamžik jest kritický, musil ovšem cítit ve svém neskonalém utrpení. Svou ohromnou silou duchovní potlačil však každý projev k tomu směřující.

Svou nerušeně jasnou, klidnou náladou odzbrojoval každý projev zármutku kolem sebe. Nechtěl vůbec, aby se mluvilo o jeho nemoci, zabočoval ihned na jiné pole. Do posledního dechu zachoval si svou sílu, svou převahu a rovnováhu duchovní. Hovořil jen o uzdravení,

o plánech do budoucnosti, o brzkém dokončení započatých skladeb a hlavně o blížící se premiéře své nové opery.

Věřil-li sám svým slovům?

Sotva! — Ale nutil se tomu věřit, přemlouval k tomu sebe i své okolí. Fibich po celý svůj život byl nevyléčitelným idealistou a optimistou a zůstal jím do poslední chvíle. Těžký zápas životní, pln neúspěchu, zklamání a tvrdého boje o každou píď existenční, byl mu dobrou školou pro zápas poslední! . . .

Pochybuji, že podobná situace často se vyskytuje. Cosi hrozného, drtícího viselo v ovzduší; zdálo se, že stačí vyřknouti jakés tajemné slovo, jakés: Mene Tekel, vyryté na stěnách, aby pod dojmem tohoto strašlivého slova zachvátil elementární výbuch zkázy všechny životy zde spojené, a aby rozpoutal se orkán zoufání a třeštivé bolesti, jež lámala, rvala a ničila by vše kolem sebe . . .

Nestalo se však nic podobného, naopak všichni hovořili klidně, usměvavě o nejlhostejnějších věcech denního života . . .

Mysl nemocného zůstala do poslední chvíle nezkaleně jasná. Byl stále při plném vědomí, v úplném užívání všech svých duchovních sil. Jen téhož dne, co skonal, zastřel lehký mráček několikrát na okamžik jeho mysl. Během dopoledne prohodil:

„Prosím tě, dej mi odnésti ty sloupy zde kolem, jsou z Arkuna, z prvního jednání.“

Když nastala vlastně už agonie, a smrtelný chrapot dral se mu z hrdla, pravil:

„Nemohu za to, že ti páni trubači nedají si říci a nechtějí přestat.“ — Myslil tím zvuk chrapotu, dorážející mu v sluch. — Pak prohodil: „Eh, muzika nestojí za nic.“

Jinak ale okamžitě byl zas při plném, jasném vědomí; pro každého měl do poslední chvíle laskavý pohled, přívětivé neb i žertovné slovo. Během posledních hodin vyptával se zas, co se děje v divadle, jak pokračují zkoušky k „Arkunu“, atd. Den před zesnutím dal si podávati různá cestopisná díla z Alp, dokládaje, že musí vybrati si nějaký příhodný pobyt, kam odebéře se na zotavenou, až se pozdraví . . .

„Máme podzim,“ vyprávěl, „v Alpách budou nejkrásnější sluneční dny. Podzim jest přece nejkrásnější dobou roční v Alpách. Pohoda jest ustálena, a jak neskonale čistě a určitě rysují se rozmanité, velkolepé kontury velikánů alpských v jasném, svěžím vzduchu podzimním! Ale musím si dáti ušit lodenový oblek, poněvadž večery a rána jsou velice chladné . . .“

Po celou dobu své nemoci nepozbyl svého čilého interessu na všem, co se děje. Vždy ráno dal si sdělovati hlavní zprávy z novin, ba v sobotu, dva dny před smrtí, dal si přečítati i právě došlé nové číslo „Švandy dudáka“.

Noci byly úplně bezsenné. Spánek po celou dobu nemoci nepřinesl mu ani okamžik úlevy. Sotva dýchaje pod drtivou, rvavou silou nemoci, spočíval tu tak tichounce, tak oddaně a trpělivě, jako by obával se, že někoho vyruší z klidu nočního, ač žádné oko kolem něho nebylo by mohlo zavříti se spánkem! Temné, husté kadeře, — posud v nich

nebyla ani nitka bílá, — byly stále smočeny smrtelným potem, tělo bylo již úplně vyčerpáno, bezvládné, nejmenší změna polohy byla nemožností, ale snivé, hluboké oči jeho leskly se teplým, mírným pohledem, plným dobroty a myšlenkové hloubky, a duch jeho vznášel se volně a nespoután nad okovy svírajícími tělo.

V pondělí ráno pravil:

„Rád bych, aby nebylo kolem mne tak ticho, aby se něco dělo; ale tak hezky přirozeně dělo . . .“

Cítil snad hrůzu blížící se věčné, ztrnulé noci, a ozvala se v něm touha po pohybu a teplé čilosti života . . .

O polední době vypil koflík mléka. Kolem 1 a půl hod. zachvělo trojí škubnutí tělem, tvář zesínala, ústa se zkřivila, nevyšel z nich však ani ston . . .

Mistra Zdenka Fibicha již nebylo.

Zesnul za slunečného, jasného dne, však ve chvíli jeho úmrtí zvedl se ostrý vichr, jenž lkáním a skučením rušil zoufalé utichnutí, zavládnuvší bytem.

A dole, pod oknem, otevřeným vedle smrtelného lůžka mistrova, kolovrátek pronikavě vřeštěl triviální arie z „Troubadoura“ . . .

* * *

Následovala chladná bezcitnost tak zv. skvělého, officiálního pohřbu.

Jsou to okamžiky, kdy nejvíce jest zřejmo, jak umění, živé umění, jest ve světě jen ubohou, nepovšimnutou Popelkou, kterou k jistým slavnostním příležitostem jakás zlomyslná kouzelnice obleče na chvíli do vydlužených nádherných šatů . . .

Nyní Fibich spočívá již půldruhého roku na snivém hřbitově vyšehradském, na velebné, jasné výšině, kam nedonikne nic ze rmutu a ruchu života. Spočívá tam v skromném hrobě, pokrytém chudým břečťanem.

Někdy srdce, jemuž hudba jeho snad dala několik okamžiků štěstí a radosti, položí na chudý hrob kytičku květů, jež záhy choulí se svadlé ve sporém břečťanu. Náhrobku zde posud není . . .

Nyní z jara blíže hrobu sedá kos a pěje a pěje, až se mu útlé hrdélko zachvívá. Zpívá tak vřele a sladce, jakoby chtěl vyzpívat celou svou vděčnost mistrovi, jenž černého zpěváčka tohoto tak proslavil flautovým solem ve své selance „V podvečer“.

Jest to posud snad jediné pravé, ze srdce plynoucí uznání, jehož dostalo se zesnulému mistrovi . . .

* * *

Ve veřejném životě našem není snad muže, jenž tak nepoznán a nepovšimnut byl by prošel životem. Nepoznán jako umělec i jako člověk. Účelem těchto řádků jest, objasniti aspoň několik rysů této bohaté, vynikající individuality.

Nejprve věnujme pozornost člověku, pak umělci.

Mnohý z Pražanů připomene si asi, že často potkával na malém nábřeží u Národního divadla muže tělnaté, rozložité postavy a prostřední výše, o němž zaslechl, že jest to skladatel Fibich.

Oděn býval s charakteristickou nedbalostí, jež bývá neklamným znamením, že člověk takový žije výhradně životem vniterním, myšlenkovým, bez smyslu pro život vnější. Kdo se podíval na střih a úpravu šatů, na podivnou formaci měkkého klobouku, na zanedbané, nikoliv příliš husté vousy, světlejšího tonu, než temné, vlnité kadeře, zajisté došel náhledu, že muž ten nezná luxus zrcadla, a že úplně lhostejně oblékl by třeba v lednu slaměný klobouk a v srpnu důkladný zimník.

Mnozí z kolemjdoucích Fibicha pozdravovali, málokterý dočkal se poděkování. Maje klobouk vtisknutý hluboko do čela, oči upřeny do neurčité dálky, ruku jednu, třímající hůl nebo deštník, přeloženu na zad, v ruce druhé doutník, hlavu poněkud nachýlenu do předu, procházel se třeba po celé hodiny nábřežím, jež bylo mu nejmilejším místem ku procházce, mimo Žofín.

Poštěstilo-li se někomu přece pozdravem vytrhnouti Fibicha z myšlenek, děkovával neobyčejně přívětivě, hluboce ukláněje klobouk, jakýmsi rozpačitým, omluvným způsobem, jakoby si myslil: „Teď jsem asi zas něco vyvedl!“

Bylť si vědom své roztržitosti, jež mu způsobila dosti nepřátel a nepříjemností. Mimo to Fibicha upřímně mrzelo, přehlédl-li někoho. V obcování s lidmi byl nesmírně jemný a až úzkostlivě dbalý všeho, čím by snad někoho byl mohl nemile se dotknouti.

Kdo na těchto procházkách zachytil pohled jeho snivého, hluboce položeného oka, jistě vytušil, že tento muž dlí daleko, daleko od místa, kde tělo jeho se prochází . . .

Fibich byl povaha velice složitá a bohatá. Snílek a romantik v základu a přece opět ostře kritický duch, stojící pevně na reálné půdě současnosti. Konservativec v lásce a v obdivu pro klassiky zašlých period umění, nepřístupný všelikým výstřednostem modernosti, a zároveň sám krajní pokrokář, provádějící bezohledně nejsmělejší důsledky nových myšlenek.

V obcování s lidmi dělal dojem měkkosti, ba někdy plachosti, bojácnosti, nerozhodnosti neb přílišné passivnosti. A přece v daném okamžiku dovedl vystoupiti s prudkou, ba bezohlednou rozhodností, hlavně, šlo-li o hájení náhledů uměleckých. Mnohým z osobností našeho veřejného života, zvyklých jen klanění se a podkuřování, dostalo se od něho lekce, jaké od nikoho jiného se jim nedostane.

Mnohého mandarina-dilettanta naší společnosti odbyl příkře: „Prosím, mluvte se mnou, o čem vám libo, jen nikoliv o hudbě!“ Amateury, navyklé u nás dělati neomylné soudce a odborníky v umění, potíral s neuprosnou krutostí.

Fibich byl povaha nesmírně šlechetná a ušlechtilá, přímá a pravdy milovná, v níž neskonalá dobrota a cosi měkce dětinského pojilo se s mužně hrdým vědomím ducha, znalého své tvůrčí síly a pravé ceny. Při tomto vědomí zachovával však vždy ušlechtilou skromnost pravého umělce.

Sobectví, závist a nevraživost, pohříchu tak bující ve světě uměleckém, byly mu naprosto cizí, neznámé. K chybám svých bližních byl velice shovívav a křivdu na sobě spáchanou odpouštěl ochotně a rád. Hněv nenašel nikdy cestu do jeho nitra, otevřeného všemu dobrému a krásnému. V hudebním světě našem jest málo osobností, jimž by nebyl býval učitelem a rádcem. A jak se zachovali tito žáci, již jeho znamenitému vedení paedagogickému děkovali často celé své vědění? Když učitele svého už nepotřebovali, — neznali ho, nebo spláceli mu nepřátelstvím a podceňováním!

Fibich nedovedl nikomu záviděti úspěchy a vavříny, třebas si byl vědom, že sám zasluhoval by je měrou daleko větší. Radoval se upřímně z činnosti a z pokroku každého ze svých kollegů a dal se snadno nadchnouti k vřelému obdivu cizím dílem.

Měl v duši své též dávku božské dětinskosti, tak neodmyslitelné od každého skutečného umělce.

V úzkém kroužku domácím býval vesel, sdílný, srdečný a se vším kolem sebe spokojen. V požadavcích denního života byl velice skromný, jedinou vášní — a pro něho tak zhoubnou, — bylo kouření.

Rád žertoval, vtipkoval a nevyčerpatelný byl v překrucování jmen a ve vymýšlení žertovných etymologií. Zvláštním potěšením mu bylo, dělat na vše verše. Byl-li zvláště dobře naladěn, ku př. na výletech, mluvíval třeba kolik hodin jen ve verších Nikdy nebyl v nesnázi o rým, nepřipadlo-li mu ihned pravé slovo, vytvořil si sám slovo své, plné neskonalé komiky. Říkal, že rhythmika a rým veršovaného slova jsou nutny jeho hudebnímu sluchu.

Veršíky dělal někdy české, někdy německé, někdy spletl obojí dohromady.

Malá ukázka by vzhledem k osobě pisatelově jistě vzbudila interess našeho obecenstva, rovněž jako kresba nebo skladba, byť sebe primitivnější, z péra některého z vynikajících básníků našich. Není v tom zajisté profanace osoby umělcovy, nýbrž, naopak, pieta, činící nám milými též lidské stránky a třeba i slabosti našich velikánů. V tom úmyslu uvedena zde též následující žertovná ukázka:

Bylo tomu za krásného večera na naší nezapomenutelné Národopisné výstavě. Fibich byl rozjařen a vesel. Sázel se, že okamžitě improvisuje básničku na jakoukoliv udanou látku. Kdosi podal mu na stole ležící anoncční lístek tehdy tak oblíbené vody „medokyš“. Mistr vzal lístek, na němž vyobrazen byl okřídlený genius, s vlajícím podkasaným šatem, s hvězdou na čele a v každé ruce s láhví medokyše a jal se naň psáti. Za čtvrt hodiny byla rýmovačka hotova:

MEDOKYŠ.

Oko růže hledí s keře,
hustý les, tak plný zvěře,
dýše svůdně sladkou vůní,
když jas denní na něm trůní.
Nade vše však medokyš
láká mě vždy blíž a blíž.

Démantová rosa třpytí
s kalichů se pestrých kvítí,
smaragd luhů oko láká,
sluch zas bujné zpěvy ptáka.
Nade vše však medokyš
láká mě vždy blíž a blíž.

Tisíc myšlenek jde kolem,
když tak kráčím svěžím polem,
vonné stíny táhnou hájem,
svět jest celý luzným rájem.
Nade vše však medokyš,
láká mě vždy blíž a blíž.

Není to ovšem výtvor básnický, ale jako žert z péra tvůrce „Hippodamie", „Šárky", „Hedy" nebo „Pádu Arkuna" má jistě pro obecenstvo svůj nepopíratelný interess!

Fibich byl slepě důvěřivým, lehce vznětlivým, temperamentním, prudkým a neskonale něžným; snadno schopným divokého výbuchu a v mžiku opět slunečně jasné nálady, slovem byla to proměnlivá povaha umělce.

Byl nevyléčitelným optimistou.

Miloval život hlubokou, vroucí láskou, miloval ho tak, jak jest, s jeho krásami i s jeho hrůzami, s jeho velikostí i s jeho chudobou, s jeho skvělou opojností i s jeho žíznivou vyprahlostí, s jeho boji, utrpením, doufáním a zklamáním; miloval ho přes to, že život podal mu tak málo, a on životu tak mnoho!

V duši Fibichově vládla vzácná harmonie a rovnováha. Kdo podíval se na to čelo, vysoké, směle vyklenuté, mezi očima hlubokou rýhou promodelované a vroubené rámcem temných, vlnitých kadeří, vzpomněl si bezděky na čelo Jovišovo.

A byl to také anticky harmonický, dokonale vyhraněný názor na život, jenž kryl se za tímto olympickým čelem. Fibich sám často žertem tvrdíval: „Jsem starý pohan. Celým myšlením a cítěním starý pohan."

Proto z celé literatury nejbližší mu byl Goethe.

Názory Fibichovy na život, na věci posmrtné i na umění kryly se ve všem dokonale s názory tohoto učitele lidstva.

Přesvědčením náboženským byl pantheistou. Křesťanství bylo duši jeho poněkud cizí. Vytýkal mu, že vrhlo černé stíny na radost životní, jež prozařovala názor antický, že snížilo ideál esthetické výchovy, že asketickým názorem porušilo přirozený smysl a rovnováhu duchovní a zbavilo člověka pevné půdy na zemi. Fibich tvrdíval, že cestou výchovy esthetické lidstvo by došlo dříve cíle, než cestou výchovy mravní.

V nynější době spletitosti, nesrovnalosti, přemrštěnosti, slabosti a téměř všeobecné churavosti duchovní, Fibich byl vzácnou výjimkou: Byl to duch ve všem dokonale zdravý, jasný, ucelistvený a harmonický, jehož klassická rovnováha ani práškem nebyla porušena.

Přirozeno, že málo děl moderního umění docházelo jeho obliby, ať již v oboru kterémkoliv. Fibich choval nepřekonatelný odpor ke všem krajnostem moderních směrů, jak v hudbě, tak v literatuře a v uměních

výtvarných. Odpor ten stupňoval se až k despektu vůči významu moderního umění.

„Wagner jest jediným, posledním velikým umělcem naší doby,“ říkával často.

Nenáviděl stejně různé dekadenty a symboliky, jako na druhé straně zas realisty a naturalisty.

Literaturu nejnovější doby pokládal celkově za úpadek. V úsudku jeho ležela veliká váha autority. Znalť Fibich celou světovou literaturu se všemi směry a proudy tak dokonale, že úsudek jeho opíral se vždy o věcné základy historické a esthetické. Rád brousíval si vtip o tak zv. „problémy“ moderní literatury.

Tvrdíval, že v literatuře „problém“ jest něco podobného, jako v hudbě „Leitmotiv“.

Nenapadne-li skladatele melodie, vyplní partituru drobnými kostičkami „Leitmotivu“. Nenapadne-li spisovatele žádná myšlenka tvůrčí a originální, chopí se „problému“.

Nelibost jeho dovedla se stupňovat přímo v zuřivost výtvarnými díly pravé Moderny secessní. Nesprávnost a přemrštěnost barev, čínská zvrácenost perspektivy, affektovanost filosofujících a moralisujících myšlenek, násilně vnucovaných výtvarné formě, nedbalost kresby a affektovaná chudoba motivů, to vše bylo mu látkou k břitkým vtipům, připomínajícím výborné vtipy z „Fliegende“, jež těšily se jeho pravé úctě a lásce.

Heslem Fibichovým bylo: zdravé, ryzí umění, povznesené nad každý nejmenší ústupek všednosti, ale rovněž nad každou přemrštěnost těch, již nedostatek tvořivosti a umělecké síly zakrývají přehnanostmi, hesly a krajnostmi, pro něž hledá se vždy omluvení a uplatnění v širokém, mlhavém pojmu: moderní! nové! dílo budoucnosti!

Kdo měl příležitost navštíviti s Fibichem některou z galerií velikých měst a postáti s ním před klassickými výtvory velikých mistrů, nezapomene nikdy na ty chvíle, a doutnala-li v nitru jeho jen jiskřička smyslu a citu pro umění, roznítila se jistě v trvalý plamen.

Fibich souhlasně s Wagnerem soudil, že všechna umění spolu souvisí, tvoříce společný celek. Proto studoval je všechna se stejnou pílí a láskou. Se stanoviska čistě theoretického lze bez nadsazování říci, že literaturu, malbu, sochařství a architekturu prostudoval a znal stejně dokonale jako hudbu. Estheticky a historicky ovládal každé z umění s vědeckou přesností.

S neskonalým jemnocitem tvořícího umělce vnikal do nejskrytějších krás uměleckých děl, postřehal každý charakteristický rys, každou osobitou zvláštnost.

Před velikým uměleckým dílem nadšení jeho neznalo mezí. Hlas třásl se pohnutím, oko lesklo se nadšením a opět vlhlo hlubokým dojmem. Obdiv jeho jevil se vášnivými výbuchy a opět slovy dojemné něhy. Svým nadšením dával se unésti k projevům tak hlučným a nápadným, že záhy zástup obecenstva zvědavě seskupil se kolem neunavného nadšence. Rozohňoval se, horlil, bylo ho slyšeti často v celém sále; mluvil ovšem česky, ale nikdo ani nejmenší urážlivou poznámkou nedotkl se

tohoto Čecha, jenž svůj jazyk tak rozhlaholil zde na palčivé půdě v Drážďanech, ve Vídni, v Berlíně nebo v Mnichově. Slýchává se tak mnoho o osudných dobrodružstvích našich krajanů za hranicemi, mezi našimi sousedy, v tomto případě se pověsti ty neosvědčily!

Ovšem, to, co zářívalo v takových chvílích na tváři Fibichově, odzbrojovalo každou banálnost.

Fibich měl v umění velice široký smysl, nikdy nebyl jednostranný nebo předpojatý. Ani ve vlastním svém umění. On, přísný Wagnerián, ku př. kochal se s pravým labužnickým požitkem v Straussových tanečních melodiích, nebo v krásách starší italské opery.

Nejrůznější školy a mistři těšili se u něho stejnému obdivu. Nenáviděl všeliké klassifikování velikých umělců a dokonalých děl.

„Proč má jeden státi vždy nad druhým? Jest jistá linie dokonalosti, nad tou jsou si všickni rovni a stojí vedle sebe."

Však přece kdysi, ač nerad, dal si vynutiti úsudek, kterých pět oper cení nejvýše. Soud zněl: „Don Juan," „Fidelio", „Čarostřelec", „Euryantha" a „Mistři pěvci".

Jak již podotknuto, literatury Fibich znal dokonale. Na první místo kladl literatury anglickou a německou. V literaturách slovanských vážil si vysoce jednotlivých velikých duchů. Literatury románské nebyly duchu jeho tak blízké. Vytýkal jim nedostatek myšlenkové hloubky a citové opravdovosti. Tvrdíval též, že postrádají duchů první velikosti. Nejméně sympatickou byla mu literatura francouzská. Cenil si z ní pouze Rabelaise, Voltaira a Molièra. Viktor Hugo na př. budil v něm přímo idiosynkrasii.

* * *

Mnoho se píše o tom, jak ten který dramatický autor, ať básník nebo skladatel, choval se v den a ve chvíli svých premiér. Pro psychologické poznání bytosti umělcovy jest to moment velice zajímavý.

Závažnost a opravdovost chvíle, znamenající pro umělce vždy epochu v jeho činnosti, odstraňuje veškeru přetvářku a škrabošku, tak že člověk jeví se, jakým v jádru jest. V takovém momentu vystupují ovšem též nejjasněji vady charakteru, jako ješitnost, affektovanost, mělkost vlastního přesvědčení, atd.

Jak choval se náš mistr v den svých premiér?

Doba studia opery v divadle byla nejšťastnější dobou jeho života. Od první korrekturní zkoušky orchestrální nevynechal ani jedinou zkoušku. Dávno před stanovenou dobou pobíhal již radostně rozechvěn kolem divadla, nebo seděl v přízemním foyeru, na lavičce před obydlím vrátného.

Bylo mu nesmírnou rozkoší stopovati, jak dílo z mlhavých počátků studijních rostlo, vyhraňovalo se, vystupovalo vždy určitěji, plastičtěji a — krásněji.

Znal cenu svých oper i ostatních skladeb, věděl, co do nich vložil, co talentu, co poctivé umělecké práce; věděl, že cíl svůj si vytkl vysoko a že kráčel k němu vždy přímo, a byl s dílem svým sám spokojen.

Ve vlastním uspokojení uměleckém, spočívajícím na přísné, vážným studiem vědeckým a poctivou snahou odůvodněné autokritice, leží síla zázračná. Kdyby celý svět proti dílu se postavil, zůstává umělec sám kliden, nezviklán a s prací svojí spokojen. Kdežto na opak, nejjásavější úspěch zevní nemohl by z duše jeho zaplašiti stín vlastního neuspokojení.

Fibich plnou měrou a plným právem požíval vlastního uspokojení uměleckého. Proto před provedením nového díla svého býval úplně kliden. Zůstal takým jako vždy, jen nálada jeho byla zvýšena jakýmsi radostným nadšením.

Nejvíce se těšíval, až uslyší poprvé orchestrový zvuk své nové skladby.

„Jsem zvědav, bude-li to zníti tak, jak jsem si představoval," říkával. „Zní to tak, zní to tak," přisvědčoval pak uspokojeně.

Konečně po úpravných a ensemblových zkouškách přišla zkouška hlavní.

„To jest poslední den, kdy naše dílo patří jen nám," říkával k autoru svých librett, „a dnes musíme se s ním rozloučiti, zítra patří už každému, kdo si koupí lístek do divadla."

Hlavní zkouškou bylo pro Fibicha vlastně vše skončeno.

Premiéra patřila už obecenstvu, a účastnil se jí vlastně také již jako divák.

V nitru svém byl úplně kliden, věděl přesně, jakou cenu dílo jeho má. Úsudek obecenstva a kritiky věcně na přesvědčení jeho nic neměnil. Přece však každý projev uznání, porozumění, úspěchu, byl mu nesmírně milý.

S dojemnou skromností těšil se z každé pochvalné zmínky: Tak vida, ten nebo onen, byl už třikrát na „Bouři", nebo na „Hedy", nebo řekl, jak se mu líbí ta nebo ona orchestrální skladba, to jest přece moc hezké od něho, to mě srdečně těší . . .

Podivno, jak umělec, i nejsamostatnější, nejidealnější, jest spjat neodstranitelnou páskou s obecenstvem!

Nebyl by na př. schopen nejnepatrnějšího ústupku k vůli pochvale nebo oblibě obecenstva; tvoří-li, má před zrakem jen svůj ideál; říká a namlouvá sobě samému, že na obecenstvu mu nezáleží, a přece, jak bolí ho nevšímavost a neporozumění obecenstva a jak těší ho každý projev obdivu i od osoby v těch věcech nekompetentní.

Při premiéře mistr sedal vždy klidně v popředí své lože.

Za potlesk děkoval se s nelíčenou, naivní radostí. Vždycky si počítal, kolikrát byl vyvolán. Jinak však, jak už praveno, v den premiéry byl spíše už divákem.

Ku provedení byl nesmírně shovívav. Viděl a slyšel vše pod kouzelným dojmem své kvetoucí obraznosti a nikoliv, jak střízlivá skutečnost to podávala, a neměl rád, rušil-li mu někdo jeho illusi. Myslím, že mezi interprety úloh v jeho operách není jediného, jenž by byl z úst jeho slyšel něco jiného, než chválu a vděčnou uznalost.

A jak soudil Fibich o kritice?

Fibich kritiku nikterak nepodceňoval. Jako ve všem, měl i zde své věcné, nepředpojaté náhledy.

Kritiky čistě vědecké, postupující věcně, bez všeliké přítěže esthetisujících theorií, vážil si vysoce. Kritiku, opírající se o různé, proměnlivé theorie esthetisující, a tím vždycky subjektivní a nahodilou, pokládal za věc pomíjející a sporné hodnoty. Ani Taina, ani Brandesa nevyjímal z této kategorie.

A kritika denní, žurnalistická? Měl o ní náhledy vysoce ideální; tvrdíval, že tato kritika by mohla plniti veliké poslání, poněvadž bezprostředně pronikne k obecenstvu, ale ovšem za jiné organisace, než jest dnešní.

Hlavně nesměl by stolec kritický býti tak snadno přístupný, musila by se zákonnitě žádati jistá norma odborného, vědeckého vzdělání.

Mimo to hlavní váhu u kritika kladl na charakter. Říkával, že conditio sine qua non jest, aby na podobném zodpovědném místě zasedal pouze muž čisté, ryzí povahy a nikoliv chameleon, měnící se kolikrát ročně dle poměrů, jak pohříchu se stává.

Celá šlechetná bytost jeho bouřila se proti osobním vlivům v kritice, jejichž působení otravné nalilo mu kolikrát žluči do kalicha životního.

„Věcnou výtku, radu nebo pokyn rád přijmu od každého, uznám-li jich oprávněnost, ale, vrhne-li se někdo na mne ze zadu, jako divoká kočka, a zakousne se mi do šíje, cítím se bezbranným. Zdá se mi někdy, jako by lidé pokládali za zločin, dává-li jim člověk dílo za dílem. Aspoň se mnou jednají někdy jako se zločincem, hodným souzení a odsouzení.“

A jak mistr Fibich tvořil? Jak komponoval?

Pracoval s báchorkovitou lehkostí. Hluboká studia theoretická naučila ho hravě ovládati nejsložitější apparát tvorby hudební. Než-li počal psáti, měl věc důkladně promyšlenou. Usedl-li již ku psaní, pokračovala práce s nesmírnou rychlostí. Skizzu dohotovil pravidlem v jednom dechu, a až na nepatrné výjimky, nikdy nic neškrtal a neměnil. Tvořil nesmírně rychle. Na př. čarokrásné, skoro plnou hodinu trvající třetí jednání v „Bouři“ napsal za 10 dní.

Poslední jednání „Hedy,“ tuto korunu celé opery, napsal během týdne. „Bouře“, „Hedy“, „Šárka“ následovaly v ročních lhůtách.

Na „Pádu Arkuna“ pracoval něco málo přes rok.

Jednotlivé klavírní kousky ve sbírce „Nálady, dojmy a upomínky“ sypal lehce, jako perličky, jen tak ve chvílích oddechu vedle velikých skladeb. Někdy za den vytvořil tři i čtyři tyto malé drahokamy.

Zvláštní jest, že Fibich při instrumentování rád hovořil; ba bylo mu to přímo potřebou a nutností, aby v tu dobu vedle sebe někoho měl, jenž by mu vypravoval a s ním hovořil.

Partitury své psal nesmírně pečlivě, drobounkými, úhlednými notami; psal ihned na čisto a nikdy neměnil, co napsal. Při instrumentování býval vždy vesel, liboval si, jak hlasy samy běží, a jak mu to působí radost. Hovořil o tom a o onom a někdy si zanotoval veselou písničku, často vlastní provenience, textem i melodií.

Doutník ovšem nesměl vyhasnout. A jak rychle pokrývaly se bílé, hustě linkované stránky, drobnými, černými perličkami.

Komponování a instrumentování nikdy nenazýval prací, tvrdě, že jest mu to pouze rozkoší a radostí.

Říkával:

„Smetana se vždy horšil, optal-li se ho někdo, na čem pracuje. ‚Nepracuju,‘ odpovídal, ale ‚komponuju,‘ to není práce. A tak tomu má být u každého pravého umělce.“

* * *

Vedle umění dělila se o srdce Fibichovo příroda. Láska tato byla zakořeněna od útlého dětství. Fibich narodil se v krásné lesnaté krajině, ve Všebořicích, v kraji chrudimském. Otec jeho byl lesmistrem, později lesním radou na statcích knížete Auersperga.

Fibich, již jako dítě, byl povahy snivé, dumavé, do sebe uzavřené. Postavení otcovo přinášelo s sebou, že dům jejich byl jaksi střediskem společnosti v okolí. K tomu přispívala ještě okolnost, že matka a jediná sestra Fibichova, dámy jemného vzdělání a vybroušeného tonu společenského, rády rozvinovaly srdečnou pohostinnost. Když dům ozýval se tak smíchem a hlaholem hostí, mladičký Fibich, jenž prázdniny trávíval doma, nepozorovaně se vytratil, skok za zahradu, a zmizel v krásných, hustých lesích. Skoro vždy nastala sháňka po něm, společnost přála si slyšeti mladého virtuosa, však marně; ptáček-zpěváček schoval se v lese!

Byly to asi nejšťastnější chvíle jeho života. Byl mlád, prost každé starosti, pln illusí a ideálů; trpký kalich skutečnosti nepřiklonil se mu ještě ke rtům, a v prsou rozvíjel se mu tajůplný, čarovný květ umění, jehož vůně stoupala mu k hlavě a opájela ho tou závratnou rozkoší, jíž nic na světě není rovno . . .

Často celé letní noci bloudíval lesem. Hlavu maje plnu romantiky Schumannovy a Hoffmannovy, skrýval se při svitu měsíce na palouku lesním blíže studánky a v zanícení čekal, až zjeví se elfové, tančící v orosené trávě, nebo objímal náruživě štíhlé břízky, tiskl horké rty na jemný peň jejich a čekal, že z útlého, bělostného stromu vyhoupne se luzná víla a vloží mu měkkou ručku na rozpálené čelo.

Romantika byla nejhlubším, základním rysem jeho umění i jeho povahy. Nejvroucnější příbuznost umělecká poutala ho s Schumannem. Veliký vliv vykonával na mysl jeho romantický spisovatel Hoffmann, a to až do nejposlednějších let. Než začal komponovat, vždy přečítal si několik stránek z jeho spisů, tvrdě, že tím nejlépe se rozehraje obraznost.

Kdo neviděl Fibicha v přírodě, neznal ho. Unikly mu rysy největší něhy a bezprostřední přirozenosti.

Vhřižoval se do přírody celou duší, všemi smysly, užíval jí nejen s celou láskou a interessem osobním, ale také jako všestranný umělec, jenž velikým esthetickým vzděláním dovedl ocenit všechny tvary, barvy a tony tohoto věčného díla uměleckého, v němž snoubí se poesie, hudba, skulptura i malba.

Alpy přirostly Fibichovi k srdci. Maje věku 16 let, navštívil je poprvé. Upoutaly ho ihned podmaňujícím dojmem, jenž vryl se do duše jeho pro celý život.

Jakmile usadil se trvale v Praze, a poměry jeho poněkud se ustálily, počal každého roku pravidelně na několik neděl dojížděti do Alp.

Čeho Fibich se uchopil, vše musilo míti pevný vědecký podklad. Tak tomu bylo též s cestováním. Fibich znal Alpy s přesností a důkladností učence, jenž předmět tento prostudoval se stanoviska zeměpisného, geologického, přírodovědeckého i národopisného.

Měl báječnou paměť. U každého vynikajícího vrcholu v celých Alpách dovedl udati přesně výšku, u každého jezera hloubku i rozlohu. Znal historii všech alpských drah, tunelů a mostů, a dovedl se znalci hovořiti o tom, jako nejzkušenější odborník.

Faunu a floru alpskou znal zevrubně. Rovněž tak dokonale znal celý rozvoj turistiky se všemi, pro poznání Alp tak důležitými výsledky. Věděl přesně, kterého roku se vystoupilo poprvé na ten který vrch, a kdo první ho slezl. Znal jména všech vynikajících vůdců i lezců a všechny osudy jejich — pohříchu často tragické.

V Alpách Fibich se cítil dokonale šťastným. Stával se dětinsky veselým. Jakási nadšená radost ho zde neopouštěla. Jeho uzavřenost a jednoslabičnost vůči cizím lidem měnila se v sdílnou hovornost.

Rád usedal před dřevěné, pavláčkami filigránsky zdobené domky alpské, zatížené kameny na střechách, aby vichr je nesfoukl, a vyšperkované bohatě květinami v drobných, dřívím široce obložených okénkách, a rád zapřádal hovory s lidem.

Každý byl mu milý. Ať už stařenka, mající černý plstěný klobouk vtlačený hluboko do vrásčité tváře a za sežloutlým uchem zastrčený karafiát, nebo starucha pastýř, trávící celé dny v osamělé výši se svým stádem a podobající se vlivem větrů, dešťů a úpalu slunečního zvětralému pni. Nejraději však měl výkvět lidu alpského, vůdce. Ve společnosti těchto smělých, neohrožených a ve svém postavení nebezpečném až k smrti věrných horalů trávival u sklenky tyrolského vína příjemné chvíle. Červený mok rozvázal zamlklost vůdců. Jeden příběh zajímavější než druhý! A každý vylíčen s plastikou a stručnou případností řeči, tak vlastní tomuto lidu.

Fibich znal dle obrysů každé pohoří, každý vrchol. Za Lincem počal už s horečnou netrpělivostí vyhlížeti z okének vlaku, až v dálce objeví se mu v modravém závoji jeho přátelé. Znal všechny hry barev a světel na osněžených olbřímech, všechnu bohatě proměnlivou náladu alpského ovzduší. S pohnutou radostí vítal první zvuk zvonců na hrdlech stáda, ubírajícího se časně z rána na vysoko položené lučiny.

Ideálem Fibichovým bylo, v pozdějším stáří, až by poměry, v jejichž zlepšení stále doufal, tomu dovolily, usaditi se trvale v Alpách.

Nejmilejším místem byl mu Hallstatt se svou pochmurně velkolepou náladou. Drahým byl mu též Zell am See, tato perlička Solné Komory, tak hýřivě obdařená skvělým bohatstvím barev a tvarů.

Poslední prázdniny Fibich trávil v Sextenu, v rozkošné dědince, položené ve výši 1300 m. v tyrolských dolomitech. Prahu opouštěl se zdravím sklíčeným, pracovalť po celý rok horečně na dokončení své poslední opery „Pád Arkuna"; mimo to otřásla nervy jeho velice celá affaira, přivodivší změnu správy v Nár. divadle a tím zároveň nemilý obrat v jeho existenci, sotva upevněné.

Jakmile však pobyl krátký čas v čarovné krajině sextenské, okřál na těle i na duchu, a vrátila se mu jeho bodrá veselost. Tvrdil, že cítí se úplně zdráv a silen, a počal zabývati se plány k nové opeře.

Sexten leží v uzounkém údolí, mezi mocnými, svěží zelení luk a lesů pokrytými vrchy, nad nimiž v závratné výši vystupují fantastické obrysy dolomitů, podobajících se svými kuželovitými a věžovitými tvary a hradbami a valy srázných stěn troskám starých hradů neb i celých měst. V žádném jiném alpském útvaru nejeví se tento zajímavý architektonický ráz. Sexten záleží z hrstky domků, roztroušených po svahu úzkého údolí kolem přívětivého kostelíka. Nenajdete tam ani píď roviny, kam noha se postaví, půda stoupá, nebo se sklání. Vzduch jest zde nádherný, svěží, lehýnký, někdy též ostře svěží! Často se stane, že v červenci nebo v srpnu najdete na své verandě jinovatku neb ovrubu sněhu. I za největších veder jest zde temperatura lahodná, vždy umírněná. Lid, Tyroláci, jest vysoce intelligentní, řádný, hluboce zbožný. Život jest zde nesmírně těžký, spojený stále s nebezpečím smrti, však lidé jsou zde spokojení a šťastní.

Fibich loučil se se Sextenem těžce. Do Prahy nevracel se přímo, nýbrž oklikou přes Innsbruck. Odtud podnikl výlet na Bodamské jezero. Na zpáteční cestě opět do Innsbrucku vykonal pěšky cestu ze Strengen do Landecku, po arlbergské silnici. Byla to čarokrásná vycházka, trvající asi 5 hodin. Arlbergská trať a silnice jest cestou zázraků, jak přírodních, tak též lidské dovednosti, jež za účelem prostředků dopravních podmanila si zde bujnou, fantastickou přírodu, burácející sterými stržemi, roklinami, závratnými propastmi, vodopády a ručejemi.

Před trisánským železničním mostem, visícím těžkou železnou konstrukcí nad údolím v závratné výši, a zachyceném jen tak jako by nedbale o skalnaté pilíře, usedli jsme v němém úžase na patníky silniční. Jest to pohled, s nímž těžce se loučíte. Uprostřed čarovné přírody takový triumf lidského ducha!

Bílá silnice arlbergská v záři sluneční oživena byla rejem motýlů, zde neobyčejně hojně se vyskytujících, i ve svých nejvzácnějších exemplárech. Zde opět přicházíme k jednomu odvětví Fibichova vědění. S nesmírnou láskou a s neunavnou vědeckou pílí studoval motýly. Měl bohatou, systematicky urovnanou sbírku, již během dlouhé řady let jednak sesbíral, jednak zakoupil. Vyčerpal předmět tento vědecky do základů a obíral se jím, aby jakousi protiváhu dal své vysilující činnosti tvůrčí a nervy obrátil jiným směrem.

Jak zazářil obličej jeho, když na silnici arlbergské vyrojilo se před ním též několik apollů, nádherných bílých motýlů s rudými skvrnami. Podařilo se mu chytiti dva exempláry, však ve své šťastné náladě

daroval jim zase svobodu, řka s pohnutím, jemuž člověk se neubrání v těchto čarovných místech:

„Dám jim svobodu a život na dobrý úmysl, aby též nám dostalo se spokojenosti a zdraví.“

Pravil to 6 neděl před svou smrtí! . . .

Motýli zaplašili mistrovi mnohou nemilou myšlenku a chvíli. Tři léta před svou smrtí prodělal v zimě těžký případ spály. Bylo nutno, aby po delší čas se šetřil a a pobyl na venkově. Usídlil se v tiché, v hlubokých lesích ukryté dědince v Polabí a pobyl zde na čtvrt roku, obývaje prostou sedničku v selském domku. Krajina byla velice jednotvárná, prostá každé význačnější krásy. Rovina a jen rovina, pokrytá jehličnatými lesy, hlavně borovicí, pak širokými lany rolí a luk. Jak tomu jest v požehnaném kraji polabském. Fibich v době své rekonvalescence cítil se zde šťastným. Několik hodin denně obíral se instrumentováním své symfonie E-moll, pokuřuje k tomu trpělivě navlhlé doutníky z venkovské hospůdky. V době mezi 11—3 hod. mezi polednem, vydával se, jsa vyzbrojen síťkami, láhvičkami, škatulkami, atd. na luka a pole, a v úpalu slunečním oddával se neunavné honbě za svou lehce okřídlenou zvěří.

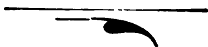
Spocen, poprášen vracíval se domů, však upřímná radost svítila mu na tváři. Nikdy nevracel se s prázdnem. Doma nastalo pak určování a napínání.

Za teplých večerů chytal noční motýly a můry, nebo sbíral spící již motýly.

Tichounce kradl se jetelištěm kvetoucím, pátraje na všechny strany. Spatřil-li motýla, jenž, křidélka maje složená, visel na snítce, nebo choulil se v spánku na kalichu květů, vzal ho lehýnce za křidélka, prohlédl si ho, a nehodil-li se mu, uložil malounkého spáče zas na jeho květnaté lůžko.

Byly to chvíle posvátného míru a splynutí s přírodou. Bohatý věnec lesů temnil se večerními stíny, na nebi planoucí barvy západu přecházely v průsvitný email nesmírné jemnosti a lahody. Svěží dech přírody vlnil hladiny rolí. Jen cvrčkové a žáby rušili úplný klid.

A orosenými loukami tichounce procházela postava muže, světem nepoznaného, světem pomíjeného, hledajícího útěchu v přírodě a přece chovajícího v prsou božský dar, jenž toto ticho byl by mohl rozzvučet v mohutnou symfonii zvukové krásy a mohutnosti. (Dokončení.)

Z knihy „Zlato hrobů“ Aug. Eug. Mužíka.

— —

BABEL.

> Protož nazváno jest jméno města toho Babel;
> nebo tu zmátl Hospodin jazyk vší země;
> a odtud rozptýlil je Hospodin.
>
> *Kniha Genesis XI., 9.*

Zem ještě ve snech svých se proudy opíjela,
jež včera potopou tak děsnou na ni dštily,
jak všechen bol a hněv by v sobě shromáždděla,
jej vrhnout nebesům zpět zase v pomsty chvíli . . .!

Však svěží úroda jí z plodných vzešla boků,
a novým životem dny její požehnány,
a zvěří přehojnou ve klidném času toku
se oživily zas ty nekonečné lány.

A lovci mohutní se rozcházeli krajem,
a městům základy stavěli v mezích země,
v nich ženy vábily je sladkým lásky tajem
a jako léto plod rodily silné plémě.

Však nové rody ty cit jeden pojil všecky
— zášť k nebi, nenávist k té věčné, němé výši,
jež kněží modlitby ni jemný hlásek dětský,
kdy zdrtiti chce svět, v své pýše neuslyší.

I táhli k východu a přišli v Sinar pole,
pod patou jejich zem, kde kráčeli, se třásla,
když přešli, jako poušť jen lány zbyly holé,
a valnou světa půl jich četná stáda spásla.

I řekli: „Široké jest pole, do daleka
se táhne, sotva zrak jím v konec může spěti!
Nás velkost neděsí, nás prostor nezaleká,
neb slunce synové a silných žen jsme děti.

Nuž, cihly sdělejme, je ohněm vypalujme,
zem lepkou shledáme, o mocných proudech víme,
do polnic kovových své vzkazy mocně dujme,
až všecky národy sem bědné shromáždíme.

Sem, všickni otroci, již touží zdola k výši,
sem, slepci, kteří v žár jste slunce dlouho zřeli!
Sem, všickni zalezlí do nejtemnějších skrýší,
by slávu oblohy a boha neviděli!

K nám, duše zjařmené, vy rody ponížené,
kdož jako starý had se v prachu těžce plazí,
v jichž touhy Evin ráj se jako žalář klene,
a žádné hvězdy svit v jich půlnoc nevychází.

Těm boha netřeba, kdož bohem zavrženi!
Ti sami bohové jsou v sobě v pyšném vzdoru,
jich vůle nezlomná, jich nesmrtelné chtění
běh moře zastaví a k hoře svalí horu.

Jim kyne nesmírná a nekonečná sláva.
S tím bohem bojujme, jenž vše chce ujařmiti.
Ať v raba chvějnou páž se pouto zařezává,
kdo muž je, odvahu též umřít v sobě cítí.

Nuž, město stavme si a s nebetyčnou věží,
by čelem do oblak se neslo v slavné pýše,
až tam, kde andělé vchod vzdušných hradů střeží,
a Nesmrtelných kde je červánková říše.

My dílo zbudujem, jež časy nerozboří,
a jemuž noc i den jen dvojí tváří budou,
jak výheň obrovská ať oheň na něm hoří,
nach jitra pochodní svou přemáhajíc rudou.

Neb na něm nejvýše má věčný oheň pláti
jak vzdoru znamení, jímž plane srdce smělé,
jak chmurná hněvu pěst má do věků zde státi,
již proti nebesům zatíná lidstvo celé.

Ať všickni zbrojenci se v bdění vystřídají,
a, ruce na meči, to dílo mocně chrání —
ne lásku ani smír ať jejich nitro tají,
však věčný jenom vzdor a věčné pohrdání!“

I stavěli tu věž . . . a přišli od pohoří,
od pouští, moří sem, od každé světa strany,
jak stepí požáry jich strážné ohně hoří,
jak mořských ptáků roj jsou bílé jejich stany.

Jak mocná spirala výš, výš ta věž se klene,
od země každým dnem dál vzdušným stupněm stoupá,
své čelo hrotité, své boky vychýlené
již v záři červánků a půlnočních hvězd koupá.

Až k slunci vztyčena již sláva toho díla,
jak nové pohoří by rostlo bez ustání
jak tenkrát, stvoření když touha rozvlnila
v ruch plodný spoustu vod a ticho valných plání . . .

Však mnozí, nahoře již trávili své žití,
ti dolů sejíti víc nemohli už ani,
jich oči odleskem se nebes prázdným svítí,
a na zem mysleli jen jako v umírání . . .

Ve výši mrtvoly jich pochovány byly,
ni teď se nevrátí v to rodné lůno země —
ať každý pracovník kol něho k práci pílí,
na bratra mrtvého přec v hrůze zřel a němě.

Neb dole rodily se neznámé již děti,
tam nový povstával zas národ, jemu cizí,
on v mračné výši své jen to smí uviděti,
jak rodu podoba s ním navždy, navždy mizí.

A těžký jazyk ten, jenž s hromy mluvil pouze,
a jemuž odňal hlas dech větru splývající,
své rodné mluvy zvuk již hledá v marné touze,
a sladké nemůže již slovo lásky říci!

A znaven díla muž jak večer odpočíval,
když v sluch mu vřískaly jen nočních ptáků skřeky,
o písních mladosti, o hudbě řeči sníval,
již ronil v dětský sluch hlas rodičky mu měkký.

Co z dola neznámých se zvuků nesla vřava,
jak v divých výkřicích by vichrů strž sem spěla,
syn rodu poslední tu smutně dokonává
a řeč, jíž mluvil kdys, již zapomenul zcela!

A strašný Hospodin, své ruce kříživ zticha,
ten pozoruje boj a marný odpor lidský,
a klidně přihlíží, jak každá naše pýcha
se s výšin nejzazších přec k zemi kácí vždycky.

V tu zem, jež drahá všem, jíž nám se nelze zbýti,
jež mluví rodiny zde řečí ku každému,
s níž pouty vnitřními se spojen navždy cítí,
a silou magickou jej táhne k bratru svému!

A náhle slyšel bůh křik strašný jak děs moře,
to hrůza kruší lid v té pyšné vzdoru práci,
že, dílo nádherné o závod s bohy tvoře,
zvuk rodné řeči své z paměti zvolna ztrácí . . .!

Zří umné dílo to v ráz jako práci klatou,
zří, kterak prchá lid, v dál rovinou se vale,
před zmatkem jazyků, před řeči drahé ztrátou
jak zdá se neštěstí mu každé směšně malé!

Jak každý žárlivě si rodnou mluvu chrání,
jak všecko opustit a oželet můž' lehce,
jen svaté řeči své to milé šepotání
za nesmrtelnost dát a slávu bohů nechce.

Tak dílo zmařeno, jež mělo věčně státi,
ti obrů rozenci se divným strachem chvějí!
Tak tady poprvé svět viděl tebe vzpláti,
ó, lásko k otčině a sladké mluvě její.

A poutník cizí teď to město marně hledá,
a větru táže se, jenž přes ty pláně duje,
o městu ztraceném mu nikdo zvěsti nedá,
jež dál se rozpadá a věčně Babel sluje.

* * *

Ó, cite nezměrný, ty pouto národnosti,
jež pojíš různý dav ve svazky plné síly,
ty nejsi prázdným snem — tys život, od věčnosti
jejž s krví rodiny bůh vlévá v naše žíly!

Jak bijem za tebe se, za řeč svoji rodnou,
náš boj je posvátný před země, nebe tváří!
Tak stopy pravěku my vidíme v tom boji,
a nad hlavou nám jas — blesk nesmrtelný září.

BOHUMIL BRODSKÝ:

V hodinu dvanáctou.

(Pokračování.)

Když továrna začala znovu pracovat, vlekli se lidé jako mouchy. Sám správec se toho lekl a nařídil, aby asi čtrnáct dní nebyly žádnému strhovány pokuty. A u Špice se přimlouval, aby lidem počkal, než se trochu seberou. Špic se krčil, poukazoval na dluhy, které u něho nasekali v době přerušené práce, ale na konec slíbil, že k vůli panu správci zahmouří oko. Jistě to dělá jen k vůli panu správci, protože teď právě potřebuje peněz, poněvadž bude dceru vdávat, což ho bude stát mnoho, velmi mnoho.

Práce ve fabrice oživila vesnici, ale nepřinesla lidem onen lhostejný klid, který dříve mívali a cítili. Osten nespokojenosti, podrážděné výčitky a hrozivě klíčící nenávisti tkvěl v jejich srdci. Živilo jej podívání na sešlé postavy známých, na bídu, která ve vší nahotě okázale se stavěla na odiv, jakby se chlubila, jak je všechny zkrušila. Pohled na úředníky, pěkně oděné, spokojeně pokuřující, zdravím kypící, dráždil jejich závist, a když se podívali u výplaty na obrovskou tovární pokladnu, ze které pokladník po hrstích vyjímal peníze, budila se v nich žíznivá touha také tak do ní hrábnout a nacpat plné kapsy cinkajícím kovem. Před očima hladového roste každé cizí sousto v lahůdku, a každý prostředek k odstranění nouze nachází v jeho nitru obhájení. Pouze opravdová, železně je svírající bída udržela je nyní na uzdě. Předešlou kázeň před pány a ze ztráty výdělku vyplývající už ztratili. Teď se nelekali, že je páni vyženou. Rozkoš, pocházející z vědomí, že bez nich továrna není nic, vždy svůdněji se vluzovala v jejich mysli. —

U Rozhorů bylo dusno. Od pohřbu babičky nezastavil se krejcar ve stavení. Když nyní nebylo mléka, musili těžce zápasit, aby obhájili, co bylo nejnutnější. Rozhorová, jež před tím na čas stala se vyzývavější, mlčky ustoupila vedení Mančinu, která lakotně obracela každý krejcar, než se ke koupi toho či onoho rozhodla. Oh, jak vzrostla jejich břemena! Jaký dluh udělali u Špice! Naděje, že za telátko opatří věci na zimu, zmizela, musili se zříci poloviny potřebných věcí

a druhou polovinu vzíti na dluh. Špic pamatoval na všechny možné ztráty a počítal hned dobré úroky, aby nebyl zkrácen. Vždyť se mu měla vdávat dcera, a její ženich chtěl na krejcar věno hned při svatbě.

Ondřej svým výdělkem přicházel vždy v nejvyšší čas. Bylo toho zapotřebí, poněvadž Tomáš už do fabriky nemohl. Vyšoulal se sice, když se začalo pracovat a dovlékl se až do továrny, ale odtamtud ho musili dovést domů. Div jim na cestě neumřel, a doma ležel jak zabitý. Manča toho dne byla dlouho v komůrce a dlouho tam plakala. Její tvrdá, mužská povaha prolomila se pod tíhou lítosti, pociťované nad bratrem. Přilnula k němu podivnou, hlubokou láskou, a jeho tiše a bez nářku snášené utrpení učinilo jí Tomáše vášnivě milým.

Ondřej našel Manču plačící. Nemusel se ani ptát, proč pláče. Věděl dávno, že Manča nejevila k nikomu tolik něžné laskavosti a mateřské péče, jako k umírajícímu bratru. Podívav se na sestru, opřel se lokty o zábradlí a zadíval se do prázdného chlívce. Změnil se hodně Ondřej. Nebyl to veselý, bezstarostný, horující hoch, který přišel mstít se za odlouzenou nevěstu. Byl to rázem vyspělý muž, jehož veškera duševní čilost a vrozená bystrost obrátila se k jedinému předmětu, který nepouštěl se zřetele. To, že Holm mu přebral děvče, bylo pouze můstkem, kterým překročil z jednoho světa do druhého. Zcela pravidelně přenášely se jeho myšlenky. Tak jako jeho oloupili o jeho radost, tak oloupili všechny o životní spokojenost, nadělavše z nich otroků, se kterými zachází, jak se jim zachce. Svými penězi, svou mocí, svou povýšeností deptají jejich šije, nedadouce jim vydechnout, nedovolujíce, aby se jejich tváře mohly rozjasnit, aby mohli začít spokojeněji žít. On, Ondřej, nebude rušit domnělé štěstí Mančino, o němž velmi pochybuje. Sedí doma zavřená, a nikdy ji ještě nespatřil. Ať žije, jak může a chce. Ale štěstí všech, na kterém i on má podílu, to štěstí vybojovat jest jeho úkolem, jeho tužbou, od které nikdy neupustí. Jen až přijde vhodná chvíle, jak zatřese tím jhem, jak spokojeným bude, až spatří mizet úsměv ze tváří utiskovatelů, až pozná, že za ním stojí všichni bratří, naplněni jednou a touže myšlenkou!

„Chceš-li, pustím se k doktorovi," povídal po chvíli laskavě.

„Co je mu platen," zasteskla bolně. „Jen kdyby aspoň měl chudák něco, co by ho posílilo. A já mu nemohu nic koupit. Ani kousek masa, ani trochu piva. Vidím mu na očích, jak by mi rád o to řekl, ale bojí se. Má strach z toho, že je nám na obtíž, že by nám přidělal výloh." Hlas její zanikl v zavzlyknutí, které se jí z hrdla vydralo. Ondřej se zachvěl. Cítil, jak bída hýří také u nich, a jak marně se namahají ji zahnat a lidštější učinit. Vlna lítosti nad bratrem ho zalila, a on týral svůj mozek přemýšlením, co vynalézt, aby dokázal, že i on cítí studený dotek neúprosné nouze.

Lámal si tím hlavu druhý den při práci, a když adjunkt přišel se na dělníky podívat, několikrát měl na jazyku prosbu, aby mu adjunkt půjčil menší částku, za kterou by koupil pro bratra, co potřebuje. Ale hrdost se v něm probouzela, aby před ostatními neodkrýval bolavá místa své duše. Beztoho adjunkt také nemá nazbyt a už u nich nebyl od té doby, kdy ho od Špiců dovedl domů. Buď že se tenkrát rozzlobil,

nebo že nechtěl chodit víc do vesnice, aby neupadal v neváženost. Ale že se na něho, na Ondřeje, nehněvá, dalo se soudit z toho, že vždy s ním laskavě promluvil, vždy se ho na domácí ptal a Tomáši stále veverky posílal. Byla to jediná lahůdka nemocného, při které způsob darování a domněnka léčivosti výše stála, než cena dárku.

Maje starost o bratra, pustil se Ondřej večer domů. Šel lesy jako po paměti, a vykračuje rázně, necítil mrazu. V lese bylo ticho jako za větrem, a mohutné stromy jakoby dřímaly.

Když přešel mezi nízké porosty, viděl pojednou, jak srnec přeskočil mu přes cestu. Lekl se ho téměř a zůstal na okamžik stát. Nový šramot ozval se v houští, a za vůdcem přeběhl celý houfec asi desíti srn. Usmál se svému leknutí a šel dále. Ale obraz srnek živě jej provázel po lesní cestě. Viděl několikrát zastřeleného srnce, a obraz sličného zvířete jasně tkvěl před jeho očima. A z obrazu přeskočily myšlenky na představu, jak asi srnec chutná, jak musí být dobrý, když je myslivci odvádějí do hraběcí kuchyně. A za tím obrazem objevila se náhle představa, s jakou chutí by sáhl Tomáš po takové lahůdce a kterak by všecek se osvěžil.

Pot vyrazil na čelo Ondřejovo. Srnec a Tomáš jakoby kráčeli každý po jednom jeho boku. Kdyby mohl získat jednoho srnce, měl by Tomáš na dlouho co jíst, čím se posílit. Teď v mrazech vydrželo by maso celých čtrnáct dní, a za tu dobu snad u nich se uleví, bude líp, větší dostatek, víc peněz. Ohlédl se bázlivě, nesleduje-li ho někdo, nečíhá-li někdo, kdo by četl jeho myšlenky. Ale ticho bylo v lese, takové nehybné, svaté, že se bál holí do země udeřit, aby neprobouzel dřímající lesní duchy, v jejichž jsoucnost pevně věřil.

Vešel opět do vyššího lesa, kde, kryt kmeny stromů, cítil se bezpečnějším. Představa srnce se mu vrátila s mnohem větší živostí než dříve. Tolikrát je vidí v lesích pobíhat, tu jednotlivě, tu v houfcích. Cítí se bezpečnými, poněvadž je myslivci šetří, aby měli vždy zásobu pro hraběcí kuchyni a pro vyražení hraběte, jenž přichází se svými hostmi buď na čekání nebo na hon a všímá si víc, jak je mnoho zvěře, než jak je v lesích hospodařeno.

Co by znamenal jeden srnec, kdyby on ho nějakým způsobem zastřelil, nebo chytil? Nikdo na světě, ani myslivci ani hajní by nevěděli, že mají v lese o jedno zvíře méně. Ano, chytit je, to by bylo všechno vyhráno. Zimničná touha, obrátit se a jít na Zdař Bůh hledat srnčí stádo, které viděl, prochvívala jeho údy. Ale sám uznával, že je to dětinská představa, poněvadž je noc, a on nemá v rukou nic, čím by mohl zvíře ulovit. Ale zítra, pozejtří, pak se už nějak připraví. Ano, udělá to. Proč by se toho bál? Však je starý voják a dokáže takovou snadnou věc.

Arci, střílet nemůže. Nemá ani ručnice, a pak by ránu bylo slyšet. V těch hlubokých lesích nesla se ozvěna daleko, do nedohledna, a adjunkt by hned pátral, střílel-li to hajný. Na zvěř jsou všichni myslivci přísní, jde o jejich chleba, a pro ten musí odložit často cit. Ale do oka chytit by mohl. Viděl taková oka v hájovně i myslivně, kde je uschovávali, když je pytlákům vzali nebo v lese našli. Kus

drátu dostačí, nějaká břízka, a pak nutno nalézt obyčejnou cestu, kudy zvěř chodí.

Všecek jakoby byl osvěžen a nadšen tou myšlenkou. Vykračoval statněji a veseleji a byl doma pojednou. Nečekali ho, a skoro se ho lekli. Zvlášť Manča se bála, že se něco stalo, že je z práce propuštěn. Zasmál se jejímu strachu a, vyhoupnuv se na výstupek u pece, podával Tomáši ruku.

„Jak je ti?“ ptal se srdečně.

„To víš jak, dech mi schází,“ usmíval se Tomáš truchlivě, dotýkaje se svou hubenou, ovlhlou rukou jeho tvrdé dlaně.

„No počkej, bude zas líp. Měl bys chuť na kousek dobrého masa?“

„Což o to, ale takové chuti si musím nechat zajít. Budu bez nich také živ,“ oddaně dodával.

„Snad ti brzy něco přinesu. Jen se šetři, nechoď na studený vzduch.“ A seskočil dolů. Manča se tázavě podívala na Ondřeje, ale zase obrátila pozornost ke škatulkám, které s otcem a matkou lepila. Ondřej přisedl, chvilku dělal s nimi, ale potom se vytratil ven a vlezl na půdu. Za komínem bylo různé staré hamparátí, rozbité hrnce, kusy rezavého železa a polámaného nářadí. Ondřej hmatal rukou mezi všemi těmi krámy, až najednou chytil, co si přál. Kus zarezavělého drátu vytahoval z úkrytu a, ohmatávaje ho, souhlasně přikyvl si hlavou. Dobrý bude, cítí to mezi prsty. Ráno vezme do kapsy kleště, nůž má, a kdo ví, nepodaří-li se mu brzy vykonat, co si přeje. Zanesl drát do komory a skrýval ho za pažení, když Manča tiše vešla za ním. Zamkla dveře a, svítíc si loučí, podívala se na Ondřeje, jenž zaleknutě ruce strkal do kapes.

„Na co se to chystáš?“ ptala se ho tiše a upřela naň svůj vážný pátravý zrak.

„Nešpehuj mě,“ odpověděl drsně, zlobě se, že ho dopadla.

„Nešpehuju. Chci vědět, co to děláš. Je to něco tak špatného, že to nemohu vědět? Chceš nás snad přivést do neštěstí?“

„Co si hned myslíš! Rád bych Tomáši zaopatřil něco silného k jídlu. Je mi ho líto.“

„Chceš krást?“ ptala se, ale její pohled měkce zazářil, když jí řekl, na co se chystá.

„Mančo, co to povídáš!“ rozhněval se opravdově. „Ty jsi neodbytná, a vidím, že bych to nadarmo před tebou schovával. Ale ať se nikomu ani nezmíníš. V lese je plno srnců. Mám tu drát. Tomášovi by taková věc šla k duhu.“ A teď se podíval na ni s otázkou, co tomu ona říká. Maličko jakoby se lekla a sklopila hlavu.

„Nebojíš se, že se ti něco stane?“ ptala se stísněně. Byla by ho ráda přemlouvala, aby toho nechal, ale také v ní probudila se horoucí touha, aby Tomáš užil něco opravdu dobrého. A srnec by byl dobrý.

„Hm, nejsem tak hloupý, abych to udělal tak, aby se někdo něco dověděl,“ chlubil se sebevědomě.

„Nedej Bože! Bojím se, že, kdyby tebe něco potkalo, byli bychom jako napolo ztraceni. Kdyby byly peníze, koupila bych raději Tomášovi

něco, ale kterak mohu takhle! Beztoho mi jde hlava kolem, jak to vydržíme do jara."

„Nic se neboj, všechno bude dobře," těšil ji Ondřej, jejími slovy jen ještě více povzbuzen. „Já také nechci než jeden kus chytit, aby se Tomáš trochu vzkřísil. Na čtrnáct dní mu maso vydrží, a zatím hodně uplatíme. My sami nedáme masa ani do úst, a to ti povídám, ať nikdo na ně ani nesáhne."

„Toho se neobávej," povídala s úsměvem. „Dovedu je schovat. Bože, mám před tím nějaký strach, a přece ti nechci bránit. Zdá se mi, že to není krádež, že, když páni mají zvěře pro svou zábavu dost, že pro jeden kus neschudnou, ale přece jen mi něco povídá, že taková výmluva nic neplatí."

„Vy, ženské, se lekáte každé mouchy, která vám kolem nosu přelétne," zasmál se rozjařeně. „Darmo bys se zdržovala od práce. Běž lepit. Ale před maminkou ani muk. Odpusť jí Pán Bůh, hubovávala na babičku, ale sama bude po ní. Kde je co lepšího, všechno by snědla."

„Milý hochu, to já vím všechno tuze dobře," trpce prohodila a odcházela. Matka zvědavě se vyptávala, co venku dělala, ale ona odbyla ji výmluvou, že se ptala na něco Ondřeje. Ten dnes ani na táčky po staveních nešel. Manča nechala mu louč v komoře, a on chystal oko. V duchu si představoval, jak srnec poběhne, jak nataženou hlavou vjede do oka, jak sebou zacloumá, aby hlavu ven dostal, ale zatím oko se bude utahovat, až zvíře padne a stuhne. To bude radost, až je najde, až je ponese. O odnešení není zle. Sečká někde v houští, až bude plná noc, až bude bezpečně moci hádat, že jsou všichni dřevorubci z práce pryč, a pak si hodí srnce na rameno a pokluše jak vítr.

Rozechvění, promísené radostí, nedalo mu ani spát. Zdříml na několik málo hodin a ráno za tmy už klusal k lesům. Na východě tvořil se teprve první jasný pruh světla, když došel lesní stěny. Ve vysokém lese byla úplná tma. Ale když přešel mezi porosty, už mohl na několik kroků rozeznati zem. Šel opatrně po průseku a prohlížel houští. Tolik jako lesní dělník věděl, že, kudy chodí zvěř, mívá udupanou stezičku, zohybané větve. Poznal zaječí pěšinky, ale na stezku srnčího ještě nepřišel.

Až teď se zastavil. Opravdu, tady je to. Však to bude asi to samé místo, kudy včera večer srnčí přesadilo. Ohlédl se opatrně a už vklouzl za smrčíky, které ho úplně kryly a převyšovaly. Dral se chvíli houštím podle stezky a pak, když se domníval, že jest od průseku dost daleko, vyhledal stezku. Srdce mu bušilo, a ruce se mu třásly, když ohýbal smrček a připevňoval oko. Musí to tak udělat, aby srnec nemohl ani podlézt, ani přeskočit, do náležité výšky oko upevní, a pak nebude potřebí, než aby stádo přiběhlo.

Několikrát všechno ohmatal, drží-li dobře, a potom opatrně vylezl ven. Hluché ticho bylo vůkol, a on stále ještě rozčilen pospíchal dál k pasece. Ještě tu ani všichni dělníci nebyli. Někteří chápali se práce, a adjunkt opodál zapisoval včerejší zásoby. Po chvíli sklapl knížku a, rozhlédnuv se, šel zvolna k Ondřeji. Úzkost sevřela srdce Ondřejovo, a zmateně se shýbal k práci.

„Tys byl dnes doma?“ ptal se Klváň lhostejně. Ale Ondřej zůstal všecek jako přimrazen.

„Byl, pane adjunkt,“ povídal polekaně a cítil, že se mu krev hrne do tváře. „Tomáši není dobře, šel jsem se naň podívat.“

„Ubohý hoch, ten se natrápí,“ politoval Klváň, nepozoruje zmatek Ondřejův. „Bylo by mu líp, kdyby to vzalo konec. Já vím, že Manča při tom zkusí také.“

„Což ta, ta je naše pravá matka,“ chválil Ondřej ulehčeně. „Kdyby mohla, sama by nejedla, a všechno by snesla druhým. Je na pláč tvrdá, ale pro Tomáše dost často si zapláče.“

„Hodná holka je to,“ zahučel Klváň zamyšleně. „K pohledání. Padesátá by neměla tu odvahu a stálost. Škoda je jí, že je v Mezilesí. Potká ji jednou osud, jako všechny v té lidomorně.“

Ondřej, nabývaje přesvědčení, že adjunkt docela nic netuší, zasmál se radostně.

„No, to je pravé jméno, lidomorna,“ řekl kurážně. „Strach je na naše lidi se podívat. Jsou kost a kůže, a kdo nemá souchotiny, má kostižer. A kteří jsou zdraví, vypadají jako smrt. Naši páni umějí je dobře sešroubovat, aby nestloustli.“

„Hřeší se u nás mnoho, tuze mnoho, hlavně na to, že je Mezilesí tak od celého světa odloučeno, v krajině opuštěné, málo zalidněné, a že tam lidé nenajdou dost výdělku. A pak jsou to cizozemci, kteří nemají žádného svědomí. Bylo by dobře se jim ozvat, ale to by musil udělat někdo z domácích. Člověk odjinud by mohl snadno upadnout v podezření, že neoprávněně štve a míchá se do cizích záležitostí. Vy byste nic neztratili, kdyby i továrna zanikla. Našlo by se něco jiného.“

Ondřej poslouchal ústy i ušima. Nebyl tak nechápavý, aby nevytušil, že ve slovech adjunktových je zároveň vysvětlení, proč přestal do Mezilesí chodit. Bojí se, aby ho nepodezřívali, že tam chodí popuzovat dělníky. Msta je zlá, a chléb je vzácný i u panských služebníků.

„Kdybych věděl, že by naši lidé měli práci jinde, já bych fabrice zahrál,“ povídal tlumeně. „Mluvil jsem už s našimi, a pan adjunkt by koukal, jak oni teď mluví.“

„Jen žádné násilnosti,“ pronesl adjunkt suše. „Takhle kdyby mohli lidé měsíc, dva měsíce vydržet bez fabriky, přestat pracovat! Za dva roky bych jim mohl sám dát práci, budeme dělat kolem vsi paseky. Ale letos to nejde. Jak by fabrika se nevyplácela, prodají ji rádi, a koupí ji pan hrabě. Chce stavět jinde továrnu na celulosu, měl by tedy stavení hotovo.“

Ondřej zadíval se strnule před sebe. Veliká, neočekávaná vyhlídka otevírala se jeho očím. Místo sirkárny hraběcí továrna. Sirky by zmizely, jiná, zdravější práce by se vyskytla, a jiní lidé by ji vedli. Měli by svědomí, zacházeli by s lidmi jako s lidmi a ne jako s němou tváří. Pak by bylo po nouzi a bídě. Ale jak jen to udělat? Kdyby byla s Mezilesskými řeč! Vře to mezi nimi, ale aby se odhodlali k takovému dlouhému odporu, to on nedůvěřuje. Jen čtrnáct dní byla továrna zavřena, a kterak je to zdrtilo! Až by páni seznali, oč se jedná, udeřili by na Špice, a ten by vymahal peníze, prodával baráky a zkrotil vzpouru v zárodku.

Dva roky! Bože, jak dlouhá je to doba pro ty, kteří jsou z ruky do úst živi. Nestane-li se něco dřív, pak všechno, co on rozséval, vyvětrá z jejich hlav, a oni tupě vrátí se k své lhostejnosti.

„Dva měsíce bez výdělku nevydrží," povídal po chvíli sklesle.

„Pak nevím rady ani pomoci," řekl Klváň a, obrátiv se, šel dál do paseky dohlédnout, jsou-li už všichni dělníci v práci. Ondřej, naplněn myšlenkami, které hovor s Klváněm vzbouřil, a které byly takřka jeho druhou duší, zapomněl na své oko, zapomněl na Tomáše a vše vedlejší. Perspektiva budoucnosti, jak mu ji Klváň naznačil, byla tak nová, tak vábná, že nemohl od ní odtrhnout mysl svou. Mezilesí by bylo vymaněno z toho ohavného područí! Sirkárna se svým zákeřnickým vzduchem ustoupila by jinému průmyslu, zdravému, neškodnému a k tomu nalézajícímu se v rukou hraběte. Pan hrabě sice málo s lidmi se stýkal, netoužil a nepátral po životě lidu, jenž žil ve vesnicích, roztroušených po neúrodné, zimavé vysočině, odkázán na pěstování lnu a brambor, na práci v lesích a na výdělek o žních na Moravě a v Rakousku. Ale přece kdykoliv se mu naskytla příležitost, aby osobně seznal bídu a potřeby těch lidí, kdykoliv byl přítomen nějakému neštěstí, ať to byl požár, úraz či co jiného, vždycky bez pobízení a proseb přispíval jako kavalír. A byl by přispíval víc, kdyby způsob jeho života nekladl mezi něho a lid stěnu, která bránila vřelejším stykům a hlubšímu poznání. Vrchní úředníci ve své stavovské hrdosti chovali se o mnoho pyšněji, než hrabě sám a překazili mnohý šlechetný skutek.

Hrabě sám, kdyby věděl, jaké poměry panují v Mezilesí, kdyby mu někdo vysvětlil, jaké výhody by i pro něho zakoupením továrny v Mezilesí nastaly, dozajista by přispěchal ku pomoci. Aspoň si tak Ondřej myslil, a horečná žádost přednést to panu hraběti rostla v jeho duši. Nemohl se opanovat a asi po hodině vyhledal adjunkta.

„Pane adjunkt, nedalo by se to nějak udělat, aby pan hrabě koupil fabriku, nebo aby dal dělat dřív paseky u nás než až za dvě léta?" Klváň překvapen se naň podíval a potom se pousmál.

„V tom bude, milý brachu, rozhodovat pan hrabě míň, než rada a lesmistr. Já s ním mluvit o tom nesmím, udělal bych si zle, a jiný taky ne. Paseky jsou rozvrženy, a pořádek těžko se dá změnit. Leda by někdo k paní hraběnce došel a tu poprosil. Přijede na svátky do zámku podělovat děti. Ale ty bys se těžko k ní dostal. Pusť to raděj z hlavy. Až uvidíš, že vaši to nevydrží, ať odejdou. Místo si někde najdou, a lesy je uživí."

S hlavou sklopenou a nadějemi sežehnutými tvrdou skutečností vracel se ku své práci. Ale ať sebe úsilovněji se přesvědčoval, že je marné na to myslit, přece se k tomu stále vracel a stále živil naději, že se přece najde průchod, kterým pronikne ke světlu. K hraběnce jít bylo by nejlépe. Ale kdo k ní má jít, kdo se má odvážit přednést jí prosbu, vyložit všechen ten nářek a utrpení a pohnout ji k milosrdenství? Ze vsi nikdo by se k tomu neodvážil a z vrchnostenských úředníků tím méně.

Pojednou se zastavil, nechav sekeru nečinně ležet na pařezu. Manča mu napadla. Ano, ta jediná by měla odvahu, ta jediná by do-

vedla nebojácně mluvit a vysvětlit, co by bylo nutno. Veliká radost jím zatřásla. Přemluví Manču, aby se k tomu odhodlala, sám ji k zámku doprovodí a poví, co má mluvit. Do svátků je týden, a za tu dobu dovede Manči vysvětlit všechno. Jeho tvář se rozjasnila a, usmívaje se, oživen nadšenou radostí, bušil do namrzlého dřeva, až se hlasně rozlehaly jeho rány.

Zachvácen novostí myšlenky, úplně zapomněl na srnce a oko. Až když se večer blížil, a on si vzpomněl, že musí domů, že dnes naň čekají u Bílých, kamž slíbil přijíti, lekl se. Opravdová lítost obestřela jeho mysl. Mrzel se, že oko dával. Adjunkt tak dobře s nimi smýšlí, tak přátelsky jim radí, a on mu za to zvěř chce chytat. Sezná-li on, adjunkt, nebo hajný, že bylo na zvěř v lese líčeno, budou celé noci hlídat, nevyspí se, utrmácí se, a příčinou toho bude ten, pro koho adjunkt má vždy nejlepší úsměv a nejpřátelštější radu. Ne, nesmí to tak dál dělat. Až půjde domů, podívá se na místo, kam oko položil. a hned je odstraní. Kéž by v něm nic nebylo chyceno! Zítra by poprosil Klváně o zálohu a koupil by Tomáši kus masa a láhev vína, aby měl příjemnější svátky.

Znepokojen a nedočkav chvátal domů. Čím více blížil se k houštině, tím úsilovněji si přál, aby bylo oko prázdné. A ono bude, povídal si v duchu. Kde pak by hned na poprvé a do jediného oka něco se chytlo! Obratně pohroužil se do houštiny a vlekl se k místu, kde oko se nalézalo. V houští byla již dost značná tma, že hned místo nepoznal.

Ale náhle narazil na jakýs předmět, na zemi ležící. Lekl se a rychle couvl. Bylo mu, jakoby to lidská mrtvola byla. Potom, dodávaje si odvahy, dotkl se znovu onoho předmětu. Lehýnký mráz mu přejel tělem. Poznal dle hmatu srst srnčí a, jeda rukou po těle, nahmátl hlavu vzhůru vztyčenou, visící na drátěném oku. Zmalátnělá úzkost ho pojala. To, co si ráno horoucně přál, to ho nyní naplnilo bázní a hněvem proti sobě samému. Seděl chvíli, přemítaje, co má dělat. Má tu srnce nechat? Kdo ví, přišel-li by někdo na chycené zvíře, a ono by tu mohlo zapadnout, shnít bez užitku. Když už je chytil, odnese je. Ale nikdy víc se neodhodlá k takovému skutku. Naposled dělal oko, naposled líčil.

Odstraňoval oko z hrdla srncova a, sejmuv drát, smačkal jej a strčil do kapsy. Potom, poodtáhnuv zvíře dál, odstraňoval stopy zápasu chyceného zvířete. Polámané větvičky ořezal a dál poházel, mech ušlapal a ohnutý smrček na kůře ořezal, aby brzy uschl a okolními stromky byl ve vzrůstu předhoněn. Vědomí, že nikdy víc se podobnými věcmi nebude zabývat, naplnilo ho uspokojením, a on odhodlaně vlekl zvíře blíže k cestě. V lese setmělo, a Ondřej, nevystoupiv na průsek, dral se houštím až k vysokému lesu. Zde opatrně vystoupil, zvíře na záda hodil a chvatně bral se k domovu.

Došel domů dost pozdě. Nešel po stezce, ale klopýtal po pastvině, mezi balvany a ledem zamrzlých močálů. Když došel ke stavení, shodil srnce pod okap a vešel do síně. Ve světnici bylo ticho. Jistě dělají škatulky. Musí Manču ven vyvolat, aby dala pozor a pověděla, kam má zvíře donést. Hlučně vešel do světnice, ale zůstal mezi dveřmi stát jak bleskem zasažen. Na lavici u stolu, pokuřuje a mrače se, seděl

Klváň. Mrskl po Ondřeji zlostným pohledem, ale hned zase zadíval se na stůl.

„Zavři, jde sem zima," zavolala matka. Vzpamatoval se a učinil, jak si přála. Ale dosud nemohl nalézt slov, aby mohl pozdravit. Manča se po něm ohlédla, a podivná úzkost zableskla se v jejím zraku. Vstala rychle, aby mu dala jíst, a při tom zdál se výraz její tváře ho napomínat, aby se vzpamatoval. Necítil chuti a třásl se zděšením. Postaviv se k plotně, bral brambory a loupal je stoje, polykaje je, aniž věděl, že jí a co jí. Hrozné výčitky ho tlačily, a bázeň v něm hučela, že je prozrazen. Ta tam byla jeho radost, že Tomáš bude mít pochoutku. Teď je konec. Adjunkt se všechno doví a přestane být jejich přítelem, přestane jim radit a vyžene ho z práce. Zle jim bude, hůř než jindy, a také naděje na šťastné pořízení u hraběnky zmizela jako pára.

Nemohl snést té nejistoty a těch muk. Raději tomu udělá konec. Přizná se Klváňovi, poprosí ho za odpuštění, srnce do lesa odnese a tak snad adjunkta udobří. Nechal padnout brambor, který v ruce držel, nazpět do hrnce a, sbíraje všecku odvahu, obrátil se tváří ke stolu. Viděl, že v tu chvíli adjunkt se po něm podíval. Ztratil na okamžik odvahu, ale potom náhle přistoupiv ke stolu, přemohl úzkost.

„Pane adjunkt, rád bych jim něco řekl," povídal, násilím vyrážeje slova.

„Co dobrého?" ptal se adjunkt zhurta.

„Tady ne, půjdeme do komory," vysvětloval ulehčeněji.

„Nějaké tajnosti," ušklíbl se Klváň a vstával. Ondřej zapálil louč a šel. Manča otočila po Ondřeji hlavou a snažila se se pousmát. Ale úsměv se jí nepodařil.

„Pane adjunkt, já chytil dnes srnce do oka," řekl Ondřej, sotva byli v komoře. Klváň zamračil se tak zle, jako když poprvé ho spatřil.

„Vím to. A co dál?" Ondřej vytřeštil naň oči. Jak, on to ví? Kterak jen? Což ho viděl? Nebo někdo mu to povídal?

„No tak mluv. Chceš snad, abych tě chválil? Jen co je pravda, chytáš se pěkných věcí. Jsem u vás dnes naposled. Nazlobí se mě dost jiní, ještě ty mi službu stěžuješ a do nesnází mě přivádíš. Nevíš, že se jedná o moje postavení? Že jsi lehkomyslný, věděl jsem dávno, ale že by se z tebe stal pytlák, to jsem si přece nemyslil. Hezky začínáš a podle toho skončíš. Na oko se stavíš, jakbys chtěl Mezilesským pomoci a potajmu koukáš pomoci si k penězům, abys měl na kořalku. Nebýt tvých domácích, šel bys ještě dnes s četníkem."

Ondřej stál jak opařený. Mlčky poslouchal zlobný příval výčitek adjunktových. Vědomí viny ho tížilo, a ulehčovalo se mu, čím krutěji Klváň mluvil. Jen jeho výtka, že chce za srnce kořalky dosáhnout, ho zamrzela.

„Pane adjunkt, dokládám se Pánem Bohem, že to bylo dnes poprvé a naposled," řekl zachmuřeně. „Já to pro kořalku neudělal."

„A proč tedy?" vyjel Klváň zlostně.

„Bylo mi líto Tomáše. Naříká, slábne, a nemá než brambory. Bude tady krátký čas, a ani teď, kdy je mu nejhůř, nemůže si přilepšit."

„To je vytáčka," hodil Klváň rukou. „Když jsi mě viděl, lekl jsi se a hledal, co bys řekl."

„Mám svědka, že mluvím pravdu," bránil se Ondřej. „Manča o tom věděla hned včera."

„Cože? Manča je taky taková?" podivil se adjunkt a zavrtěl nedůvěřivě hlavou.

„Ona mi bránila, přemlouvala mě, ale já si nedal. A když jsem jí řekl, že jen jednou to udělám, neříkala nic. A nebyl bych to vícekrát udělal, a ať mi pan adjunkt věří nebo nevěří, přál jsem si dnes, aby se nic nechytilo. Byl bych vzal oko a byl bych šel s radostí domů. Chtěl jsem zítra poprosit pana adjunkta o zálohu, abych mohl Tomáši něco na svátky koupit. Ale snad to Bůh tak chtěl, že se na poprvé chytil."

Adjunkt přešlapoval a zuřivě kousal špičku dýmky. Na Ondřeje se nepodíval.

„Kdys dal oko?" ptal se po chvíli temně.

„Dnes ráno."

„Kde máš srnce?"

„Leží za stavením pod okapem."

„Jdi pro něj a ukliď ho. Ale to ti povídám, chytí-li tě někdo, já tě hájit nebudu. Viděl jsem tě v lese. Ty nedovedeš být pytlákem, jsi příliš neohrabaný. Stál jsem na několik kroků od tebe, když jsi odstraňoval stopy zvířete. Měl jsem chuť vzít tě za límec a napráskat ti, co by se do tebe vešlo. Ale pro tvé domácí jsem tě ušetřil a chtěl jsem vědět, co budeš dělat. Být na blízku hajný, bylo by konec, čekal by tě kriminál a ostuda do smrti. Ondřeji, nezapomeň, že ty jediný máš sílu a musíš živit ostatní. Nesmím teď k vám dlouho přijít, a proto víš, co ti dnes říkám. Chytím-li tě já nebo hajný po druhé, už Ondřeje neznáme. Chytíme pytláka a jako s pytlákem s ním zatočíme. Dávám dnes k vůli tobě v sázku své postavení. Máš snad dost, co jsem ti řekl."

„Pane adjunkt, já odnesu srnce do lesa," hučel zmaten a zahanben.

„Abych musil věc na lesním úřadě ohlášet a slyšet, že špatně hlídám, viď. Domů zvíře dáš, ať ho Tomáš užije. Ostatní jsem ti pověděl. Nebýt tvého přiznání, viděl bys, co bych ti byl udělal. Jdi, já počkám tady, než se vrátíš. Nebo bude líp, pošlu-li sem Manču."

A trhnuv sebou prudce, vyšel z komory. Ondřej si oddechl jako po velikém nebezpečenství. Usmál se unaveně a, slyše, že Manča přichází, vyšel do síńce.

„Dej pozor," zašeptal a vyběhl ven. Obešel stavení a, chytiv srnce, několika skoky byl v komoře. Zde hodil zvíře na zem a podíval se na Manču. Nejevila radost. Jaksi zamyšleně patřila na statné zvíře.

„Tys to řekl panu adjunktovi?" ptala se zasmušile.

„On to věděl," přiznával se. A hned také sděloval, jak zvíře chytil a jak se lekl, když adjunkta spatřil. I k tomu se přiznal, co s adjunktem v komoře mluvil. Manča zprvu poslouchala jako všecka rozmrzelá. Ale potom se její tvář vyjasňovala, a ona, zvedajíc hlavu, pohleděla na bratra zrakem hořícím podivným pohnutím.

„Ondřeji, nesmíš ho vícekrát zarmoutit," povídala vřele, když bratr dokončil.

„Ne, nezarmoutím," sliboval horlivě.

„Já mu taky ještě za tebe poděkuji a slíbím mu, že dám na tebe pozor. Pak bych se na tebe zlobila já, a to ty snad nechceš."

„Ba ne, Mančo," řekl pokorně a cítil, jak se ho zmocňuje oddaná touha získat si její plné důvěry a laskavosti.

„Nu, tak stáhni srnce a ukliď všechno. Na půdě za senem udělej místo. Je tam stará truhla. Zamknu do ní maso, aby nikdo na ně nepřišel. A ať se tě ptá kdokoliv, odkud maso je, řekni, že nevíš. Vezmu to na sebe. Tomáši povím pravdu, a jiný nesmí se nic dovědět."

Vklouzla zase do světnice, a její krotký, jako ponížený pohled spočinul na Klváňovi. Zachytil ten pohled a v rozpacích počal čechrati svůj vous. Potom vstal a, přistoupiv k peci, neobyčejně vesele a rozmarně začal hovořit s Tomášem.

Když odcházel, vyšla za ním ven. Byl tím překvapen. Nikdy ještě ho nevyprovodila. Zmaten se zastavil.

„Vy jste k nám tak dobrý, že nevím, čím se vám odměním," povídala měkce, a hlas se jí třásl jakýmsi rozechvěním.

„Nic to není," hučel v rozpacích. „Rád bych pomohl, kdybych mohl. Ale ať to Ondřej víc nedělá. Kdybys nebyla tak hrdá, přinesl bych sám Tomáši, co bych mohl. Ale ty si myslíš, že to dělám pro něco jiného, že jsem jako úředníci z fabriky, kteří po tobě pasou. Mít jmění, já bych věděl, co dělat."

Trhla sebou maličko a sklopila oči. Cítila, jak se jí na okamžik srdce zastavilo, a hlava zatočila.

„Proč bych teď mátl hlavu sobě i tobě," řekl po chvíli zádumčivě. „Ty to nerada slyšíš, a vázat tě nebudu. Vím, že bys z vděčnosti třeba leccos slíbila, co by tě celý život mrzelo."

A zase nic neříkala. Její štíhlá postava jakby se sehnula pod tíhou myšlenek, které vířily její hlavou.

„Vidíš, že jsem dobře hádal," povídal trpce. „Dobrou noc, Mančo."

„Ne, nehádal jste dobře," ozvala se prudce. „Dobrou noc." A už jako úhoř mu unikla do sínce. Dveře u světnice klaply, a Klváň, stoje sám na tmavém zápraží, zíral udiveně do prázdné sínce. Pak se usmál, přitlačil pevněji čepici a s jakýmsi chvatem vrhl se do tmy. —

(Pokračování.)

Husár sem byl,
husár budem,
pěkné čižmy
nosit budem.

Moravská.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

ANTON PAVL. ČECHOV:

Vypravování neznámého člověka.

Se svolením autorovým přeložil A. G. Stín. (Dokončení.)

Chvílemi nenáviděl jsem vás," pravil jsem Zinajidě Fedorovně. „Když Orlov pitvořil se, prováděl své vrtochy, milostivě svoloval a lhal, já jen rukama lomil, jak je to, že vy nic nevidíte, nechápete, kdežto všecko je tak jasno, — nedosti na tom, ruce mu líbáte, klečíte na kolenou před ním, lichotíte mu... Opravdu slepa je láska!"

„Když jsem... líbala ruce a klečela na kolenou, milovala jsem ho..." pravila, červenajíc se. „Není každému dáno s hůry, aby byl prohlédavý. Neuhodla jsem, jaký je to člověk — a to je všecko!"

„Jak pak mohla jste neuhodnouti?" divil jsem se. „Jakmile znáte společnost jeho a vidíte, že je spokojen, a ani ho nenapadne, aby opustil ji, kde pak tu hádanka, řekněte mi, prosím? To je pěkná sfinx! Sfinx — komorní panoš! Já vám nic nevyčítám, chraň Bůh, rozmluva naše je zásadní povahy," pokračoval jsem, cítě, že v mém způsobu mluviti není světskosti, a že nikterak neumím něžně zacházeti s cizí duší; dříve, než jsem seznámil se s ní, nikdy nepozoroval jsem v sobě nedostatku toho. „Ale jak mohla jste neuhodnouti?" opakoval jsem, ale již tišeji a nejistěji.

„Vy chcete říci, že opovrhujete mojí minulostí, a máte pravdu," pravila Zinajida Fedorovna, přecházejíc v silném rozčilení po pokoji. „Náležíte k zvláštnímu oddělení lidí, jež nelze měřiti na obyčejný loket; vaše mravní požadavky vyznačují se výhradnou přísností, i rozumím vám, vy nemůžete mi odpustiti; rozumím vám, a jestliže druhdy protestuji, neznamená to, že chci shovění, nebo že jinak hledím na věci, než vy: mluvím dřívější nesmysl jednoduše z nezvyklosti, proto, že dosud neobnosila jsem svých starých šatův a předsudků. Já sama nenávidím a opovrhuji svojí minulostí, i Orlovem, i svou láskou... Jaká to byla láska? To bylo sobectví, hrubé, hnusné sobectví!" pokračovala blýskajíc očima. „Milovala jsem Orlova, to jest jinými slovy, chtěla jsem, aby Orlov náležel pouze mně, — a v tom byl celý život, všecko utrpení! Nyní i směšno je mi všecko to," pravila, přistupujíc k oknu a hledíc dolů na kanál. „Všecky ty lásky jen zatemňují svědomí a matou. V životě buď vůbec není smyslu, buď je smysl pouze v jednom — v boji. V boji nikoli na život, ale na smrt. Vstoupnout podpadkem na podlou hlavu hadí, aby udělala — prask! V tom je smysl."

Vypravoval jsem jí dlouhé příběhy ze své minulosti a popisoval své opravdu podivné příhody. Ale o oné změně, jež stala se se mnou, ani slovem jsem se nepodřekl. Chtěl jsem, aby ona sama domyslila

se toho. Sedě s ní mezi čtyřma očima nebo zůstav o samotě, a večer když bylo tma, nikterak nepřemýšlel jsem o změně té i vzpomínal jsem na ni lhostejně, ve dne pak, setkal-li jsem se zvláště s Rusy, začal jsem se nepokojně ohlížeti, nesmyslně šukati sem tam, i měl jsem takový pocit, jako bych se schovával. Ale přece bylo mi dobře. Tyto krátké záchvaty nepokoje nepřekážely mi žíti.

Zinajida Fedorovna s velikou pozorností poslouchala mé příběhy a v zajímavých místech třela si ruce, jako se zlostí, že nepodařilo se jí dosud zažiti právě takové příhody, strach i radosti, ale náhle zamyslila se, zabrala se do sebe, i viděl jsem už po obličeji jejím, že neposlouchá mne.

„Nemáme-li už čas jíti spat!“ říkal jsem.

„Ano, je na čase . . .“ odpovídala mdle, ospalým hlasem.

Zavíral jsem okna, obrácená měrem ke kanálu, i tázal jsem se: „Nezatopit v krbu?“

„Nikoli, Bůh s ním . . . Mně není zima,“ říkala, mdle usmívajíc se, „já jen všecka seslábla. Víte, mně připadá, že za poslední dobu hrozně jsem zmoudřela. Mám nyní neobyčejné, originální myšlenky. Myslím-li na příklad na minulost, na svůj tehdejší život . . . nu, na lidi vůbec, všecko to slévá se mi v jedno — v obraz mé macechy. Byla to hrubá, drzá, bezsrdečná, lstivá, prostopášná žena a mimo to ještě morfinistka. Slabý a bezcharakterní otec oženil se s matkou mojí pro peníze a vehnal ji do souchotin, a tuhle svoji druhou ženu, moji macechu, miloval vášnivě, bez paměti . . . Mnoho jsem vytrpěla! Nu, a nač to povídat! Tak toto všecko, povídám, slévá se v jediný obraz . . . I mrzím se: proč macecha zemřela? Chtělo by se mi nyní setkati se s ní! . .“

„Proč?“

„Hlavu bych ji usekla,“ odpovídala se smíchem. „Ostatně, já žertuji,“ pokračovala ochraptělým hlasem, vyprovázejíc mě do předsíně. „To by jiní usekli jí hlavu, a já bych jen harcovala na bílém koni před zástupem . . . A hudba by jen řinčela. Nu, potom uvidíme, co bude,“ pravila živě, krásně potřásajíc hlavou, — „a zatím dobrou noc. Uzdravujte se! Jakmile zotavíte se, chopíme se našich zaležitostí . . . Je čas.“

Když už rozloučiv se, chytal jsem kliku u dveří, říkala:

„Co myslíte? Pavla neustále ještě žije u něho?“

„Bez pochyby.“

I odcházel jsem do svého pokoje. Tak strávili jsme celý měsíc. Jednoho pošmourného odpoledne, když oba stáli jsme u okna a mlčky hleděli na mraky, jež zvedaly se od moře, a na zmodralý kanál, i očekávali, že té chvíle spustí se dešť, a když úzký, hustý pruh deště jako marly*) zakryl kostel na Lido, oba náhle roztesknili jsme se. Téhož dne odejeli jsme do Florence.

*) Marly je lehká, průhledná bavlněná látka.

XVI.

Bylo to už na podzim v Nizze. Jednou ráno zašed k ní do pokoje, nalezl jsem ji v takém položení: seděla v křesle, přeloživši nohu přes nohu, shrbená, zhubenělá, tak že v první chvíli připadala mi nikoli vzrostlou ženou, nýbrž zrovna trpaslicí, a zastřevši obličej rukama, plakala hořce, hlasitě, a její dlouhé, neučesané vlasy padaly jí na kolena. Dojem čarokrásného, podivu hodného moře, jež právě jsem pozoroval, najednou opustil mě, a srdce mé sevřelo se bolestí.

„Proč pláčete?“ otázal jsem se; odňala jednu ruku od obličeje, jenž tentokráte zdál se mi chorobně šerý a žlutý, i mávla mi rukou, abych odešel. „Nu, proč pláčete?“ opáčil jsem, a poprvé za celý čas naší známosti políbil jsem jí ruku.

„Nikoli, nikoli, to nic nedělá!“ promluvila kvapně. „Ach, to nic nedělá, to nic nedělá . . . Odejděte . . . Vidíte, nejsem oblečena.“

Vyšel jsem v hrozné rozpačitosti a s bolestí v srdci. Klid a bezstarostná nálada, v jaké dlouho nalézal jsem se, byly otráveny, i v zoufalství chytil jsem se za hlavu. Pojala mě útrpnost, žalost, vášnivá touha padnouti k nohám jejím, úpěnlivě prosit, aby neplakala sama, nýbrž sdělila se se mnou o své hoře; ale nedosti na tom: předtucha nových slz, nových zármutkův a ztrát náhle ovládla mnou, a rovný hukot moře zabručel v sluchu mém už jako pochmurné proroctví. „Proč, proč pláče?“ ptal jsem se sama sebe, vzpomínaje si na obličej její i trpitelský pohled, a hrůzou drobila mě zima. „Nelituješ minulosti, ale nenávidí jí, s ní už všecko skončila . . . Leká se budoucnosti? Či snad jsou tu nějaké zvláštní příčiny, přede mnou skryté, jež na vždycky zůstanou pro mne tajemstvím, protože neznám ani života, ani lidí? Vysvětli mi to, Bože!“ Vzpomněl jsem si, že je těhotna. Těhotenství patrně znepokojovalo a nemile zarážilo ji, poněvadž snažila se skrývati je nejen před lidmi, nýbrž i před sebou samou. Doma chodila ve volné bluse, nebo v kazajce s přehnaně pyšnými záhyby na prsou, ale odcházejíc někam, stahovala se do šněrovačky tak silně, že dvakrát na procházce omdlela. Se mnou nikdy nemluvila o svém těhotenství, a jednou, když dotkl jsem se toho, že neškodilo by jí poradit se s doktorem, všecka zarděla se a obrátila řeč na něco jiného. „Jestliže opravdu znepokojuje ji těhotenství,“ myslil jsem si, „jsem tu špatným těšitelem a rádcem. Tu jsem jí cizím člověkem.“

Když jsem za hodinu vešel k ní nerozhodně, byla už oblečena i učesána.

„Přestaňte, přestaňte!“ pravil jsem, vida, že drží šátek pohotově a brzy opět dá se do pláče. „Pojďme raději k moři a promluvíme si o něčem.“

„Nemohu mluviti . . . Odpusťte, jsem nyní v takové náladě, kdy přejeme si býti o samotě. A prosím vás, Vladimíre Ivanoviči, až po druhé zachce se vám vejíti ke mně, napřed zaklepejte na dveře.“

Pravila to suše, pozdvihši obočí a nehledíc na mne; a slovo „napřed“ zaznělo jaksi zvláště tvrdě, nežensky. Vyšel jsem. Mráz

přebíhal mi po zádech, vracela se proklatá, petrohradská nálada, a všecky přeludy mé svinuly se a scvrkly jako listí vedrem. Cítil jsem, že jsem opět opuštěn, že není mezi námi blízkosti. Já jsem jí totéž, co této palmě pavučina, jež zavěšila se na ni náhodou, a již strhne a odnese vítr. Prošel jsem se po squareu, kde hrála hudba, zašel jsem do besedy; tu prohlížel jsem vystrojené, silně páchnoucí koketky, ale již nikoliv jako divák, nýbrž s odporem. Opravdu, koketky zde byly odporny, s drzými, trhově-lhostejnými obličeji, a každá pohlížela na mne tak, jakoby chtěla říci: „Ty jsi osamělý, bez rodiny, a to je dobře . . ." Potom vyšel jsem na terrassu a dlouho patřil jsem na moře. V dáli na obzoru nebylo ani parníku, na levém břehu ve světle fialové mlze bylo viděti hory, věže, domy, na všem hraje slunce, ale všecko bylo mi cizí, lhostejné, jakási matenice. Slzy v očích? Jaké utrpení!

Když pak před večerem setkala se se mnou na pobřeží a s dobrým, něžným úsměvem pochválila počasí, a vybídla mě, bych prošel se s ní, radost vlnou vproudila mi do duše, i zapomněl jsem na všecko. Chodili jsme po břehu i zřeli, jak chudobní lidé loví sítmi i košíky drobné rybičky, které jako mračna plovou po povrchu moře. Slunce už zapadlo.

„Odpusťte mi," pravila tiše. „Jsem vinna."

A abych neuzřel slz, jež zablyštěly se v očích jejích, kvapně sešla dolů až k samé vodě. Kolem košův a sítí po mokrém kamení skákaly rybičky. Sebrala jich plnou hrst a vhodila do vln mořských.

XVII.

Zinajida Fedorovna jako dříve přicházela ke mně ráno pít kávu, ale už neobědvali jsme pospolu; jí, jak říkala, nechtělo se jísti, i živila se pouze kávou, čajem a různými drobnostmi, jako jsou pomoranče, a páleným ledovým cukrem.

I rozmluvy naše večer již přestaly. Nevím, proč to. Po tom, co zastal jsem ji v slzách, začala chovati se ke mně jaksi povrchně, druhdy nedbale, ba s ironií, a říkala mi, nevím proč, „můj milý pane!" To, co dříve připadlo jí hrozno, podivu hodno, hrdinské a vyvolávalo u ní závist i nadšení, nyní nedojímalo jí vůbec, a obyčejně, když mě vyslechla, lehce natahovala se i říkala:

„Ano, byl boj u Poltavy, můj milý pane, byl!"

Ano stávalo se, že nesetkal jsem se s ní po celé dni. Stávalo se, že zaklepeš bojácně a prosebně na dveře její, — neodpoví; zaklepeš ještě jedenkrát — ticho . . . Stojíš u dveří a posloucháš; však tu projde mimo panská a chladně oznamuje: „Madame est partie . . ." *) Potom přecházíš po chodbě hostince, přecházíš, přecházíš . . . Jacísi Angličani, dámy s bujnými prsy, sklepníci ve fracích jdou mimo . . . Nedobrá předtucha jak obyčejně jímá mě. A když dlouho patřím na dlouhý pruhovaný koberec, jenž táhne se celou chodbou, napadá mě,

*) M. odcestovala.

že v životě této ženy hraji podivnou, falešnou úlohu, a že už nejsem s to, abych změnil úlohu tu; běžím k sobě do pokoje, padám na postel, a přemýšlím, přemýšlím, a nemohu ničeho vymysliti, i je mi pouze jasno, že náruživě, mučivě chce se mi žíti, a že, čím nehezčí, žlutší je obličej její, čím sušší a tvrdší tahy, čím méně pružnosti a souměrnosti v těle jejím, tím bližší je mi a tím silněji cítím naše příbuzenství. Ať jsem — „můj milý pán," ať užívá tohoto povrchního, pohrdavého tónu, ať i zlomyslně posmívá se mi, ať dělá, co se jí líbí, ale jen aby mne neopouštěla! Je mi nyní hrozně o samotě.

Potom opět vycházím na chodbu, s nepokojem naslouchám... Neobědvám, nepozoruji, jak nastává večer. Konečně asi o jedenácté hodině slyším známé kroky, a na místě, kde schody zatáčejí se, objevuje se Zinajida Fedorovna.

„Procházíte se?" ptá se, jdouc kolem. „Měl byste raději jíti ven... Dobrou noc!"

„Ale což už neuvidíme se dnes?"

„Zdá se, že už je pozdě. Ostatně, jak chcete."

„Řekněte mi, kde jste byla?" optal jsem se jedenkráte, vcházeje za ní do pokoje.

„Kde? V Monte-Carlo," pravila, sedajíc si a rychle svlékajíc rukavice i odkládajíc klobouček; vyndala z kapsy asi deset kusů zlatých mincí a břinkajíc jimi, pravila: „Hle, můj milý pane, to jsem vyhrála!"

„Nu, nebudete snad hráti v roulettu!"

„Proč pak? Zítra opět pojedu. Však zazvoňte, aby dali mi čaje. Od rána ničeho jsem nejedla."

Předsťavil jsem si, jak Zinajida Fedorovna s nepěkným chorobným obličejem, s útěžkem, silně stažena stojí u herného stolu v zástupu koketek, na rozumu sesláblých stařen a všeliké holoty, jež lepí se na zlato, jak mouchy na med, a nepravím, že by obraz ten účinkoval na mne nepříjemně. Ale vzpomněl jsem si, že všecky ty dni odcházela sama i nebrala mne s sebou, i rozmrzel jsem se a rozhořčil.

„Nevěřím vám," pravil jsem. „Nepojedete do té peleše."

„Nerozčilujte se. Nemohu prohrát mnoho. Sázím pouze na noir a na 12."

„Neběží pouze o prohru," pravil jsem mrzutě. „Což vás nenapadlo, když jste tam hrála, že blesk zlata, všecky ty ženské, staré i mladé, zástupce bankéra, všecko zařízení, že všecko to — je podlý, hnusný posměšek práci dělníka, krvavému potu?"

„Nebudu-li hráti, co pak budu tu dělati?" otázala se i pokrčila ramenem. „I práci dělníka, i krvavý pot — to krasořečí odložte na po druhé, nyní pak, když jste začal, dovolte mi pokračovati; dovolte mi, abych kladla vám až do krajnosti otázku: Co mám tu dělati a co budu dělati? Chápete, nač chci se optat..." doložila tiše a s lítostí, jakoby už věděla, co jí odpovím.

„Co dělati?" pravil jsem, pokrčiv rameny. „Na tuto otázku nelze hned odpověděti."

„Prosím vás, Vladimíre Ivanoviči, odpovězte podle svědomí svého," pravila, a obličej její zacukal. „Jestliže jsem se odhodlala předložiti

vám otázku tuto, neučinila jsem to proto, abych slyšela všeobecné fráse. Ptám se vás,“ pokračovala, tlukouc dlaní na stůl, jakoby dávala takt, „co mám zde dělati? A nejen zde, v Nizze, ale vůbec?“

Já mlčel i patřil oknem na moře. Srdce hrozně mi zatlouklo.

„Vladimíre Ivanoviči . . .“ pravila, tiše a v přestávkách dýchajíc; bylo jí těžko mluviti. „Vladimíre Ivanoviči, jestliže vy sám nevěříte v záležitost naši, jestliže již nepomýšlíte vrátiti se k ní, proč . . . proč táhl jste mě z Petrohradu? Proč jste mi sliboval a proč vzbuzoval jste ve mně šílené naděje? Přesvědčení vaše změnila se, stal jste se jiným, a nikdo neviní vás z toho — přesvědčení nejsou vždy v naší moci, ale . . . ale, Vladimíre Ivanoviči, pro Boha, proč jste neupřímný?“ pokračovala tiše, přistupujíc ke mně. „Když jsem po všecky tyto měsíce blouznila nahlas, třeštila, okouzlovala se svými plány, ladila život svůj do nové tóniny, proč neřekl jste mi pravdy, ale mlčel jste, nebo povzbuzoval jste mě vypravováním a choval jste se tak, jako byste úplně souhlasil se mnou? Proč? K čemu to bylo nutno?“

„Těžko přiznávati se k svému bankrotu,“ promluvil jsem, obraceje se k ní, ale nehledě na ni. „Ano, nevěřím, unavil jsem se, pozbyl jsem ducha . . . Těžko býti upřímným, hrozně těžko, i mlčel jsem. Nedej Bůh nikomu zažiti to, co já zažil.“

Zdálo se mi, že té chvíle dám se do pláče, i umlkl jsem.

„Vladimíre Ivanoviči,“ pravila Zinajida Fedorovna i vzala mě za obě ruce. „Mnoho jste zažil a zkusil, víte více, než já; uvažte vážně a řekněte mi: Co mám dělati? Když pomaloučku přesvědčila jsem se, že nevěříte, i má víra zviklala se, i já také . . . pozbyla ducha. Poučte mě! Jestliže vy sám už nejste s to, abyste šel a vedl za sebou jiné, aspoň ukažte mi, kam mám jíti. Dovolte, jsem přece živý, cítící a myslící člověk . . . Upadnout v lživé postavení . . . hráti politování hodnou, ponižující úlohu . . . je mi to těžko. Nevyčítám vám to, neobviňuji vás, ale jen prosím vás.“

Donesli čaj.

„Nu, co pak?“ otázala se Zinajida Fedorovna, když sklepník vyšel. „Co mi na to řeknete?“

„Vždyť kromě mne jsou ještě jiní lidé, kteří mohou poraditi vám, Zinajido Fedorovno,“ pravil jsem.

„Tak tedy ukažte mi je,“ živě pravila. Za to jen prosím vás.“

„A ještě chci vám říci,“ pokračoval jsem, „sloužiti idei možno nikoli jen na jednom nějakém kolbišti. Zmýlila-li jste se, ztratila-li jste důvěru v jednom, možno vyhledati druhé. Svět ideí je široký a nevyčerpatelný.“

„Svět ideí!“ promluvila a posměvačně pohlédla mi do obličeje. „To už raději ustaňme . . . Co už tu . . .“

Zarděla se a šla k stolu nalévat čaje.

„Svět ideí!“ opáčila i odhodila ubrousek na stranu, a obličej její přijal zlostný, kyselý výraz. Všecky ty vaše krásné idey, vidím, nesou se k jednomu nevyhnutelnému, nutnému kroku: mám státi se vaší milenkou. Toho vám třeba. Pyšniti se ideami a nebýti milenkou nej-

počestnějšího, nejideovějšího muže — znamená nerozuměti ideám. Nutno začíti tím ... to jest milenkou, a ostatní už samo přijde."

„Vy jste podrážděna, Zinajido Fedorovno," pravil jsem.

„Nikoli, já jsem upřímná!" zvolala, těžko dýchajíc. „Já jsem upřímná!"

„Vy jste snad upřímna, ale jste na omylu, a mě to bolí poslouchati vás."

„Jsem na omylu!" zasmála se. „To může říci někdo jiný, ale nikoli vy, můj milý pane! Ať zdám se vám nedelikátní, ukrutná, ale buď jak buď: Milujete mě? Ano, milujete?"

Já jsem se začervenal i pokrčil rameny.

„Ano, pokrčujte rameny!" pokračovala posměvačně. „Když jste byl nemocen, slyšela jsem, jak jste blouznil o mně, potom neustále ty zbožnující oči, vzdechy, blahosklonné rozmluvy o blízkosti, duchovní příbuznosti ... Však hlavně, proč dosud byl jste neupřímný? Proč tajil jste to, co je, a mluvil to, čeho není? Kdybyste byl řekl hned na počátku, jaké vlastně idey přiměly vás, abyste vytáhl mě z Petrohradu, už bych věděla, co dělat. Byla bych se otrávila tehdy, jak chtěla jsem, a nebylo by nyní této nudné komedie ... Eh, darmo mluvit!" máchla na mne rukou i usedla.

„Podobá se, jako byste podezřívala mne z nečestných úmyslů," urazil jsem se.

„Nu, už je dobře? Co už tu dělati! Nepodezřívám vás z úmyslů, nýbrž myslím, že žádných úmyslů jste neměl. Kdybyste byl měl nějaké úmysly, už bych je znala. Kromě idei a lásky ničeho jste neměl," zasmála se. „Nyní máte idey a lásku, v perspektivě pak — jsem vaší milenkou. Takový už je pořádek věcí i v životě, i v románech ... Hle, tupil jste ho," pravila a uhodila dlaní na stůl, „ale přece mimoděk s ním souhlasíš. Ne nadarmo Orlov opovrhuje všemi těmi ideami."

„Orlov neopovrhuje ideami, však bojí se jich!" vzkřikl jsem. „Je to zbabělec a lhář!"

„Nu, už je dobře! Orlov je zbabělec, lhář a oklamal mě, a vy? Odpusťte mi upřímnost: Kdo jste vy? Orlov oklamal a vydal mě libovůli osudu v Petrohradě, vy pak oklamal a vydal jste mě libovůli osudu zde. Ale Orlov aspoň nevplétal idei v klam svůj, ale vy ..."

„Pro Boha, nač to povídáte?" zhrozil jsem se, lomě rukama a kvapně přistupuje k ní. „Jestliže Orlov i já oklamali jsme vás, co tu mají dělat idey? Čím jsou vinny? Nevymyslilit jsme jich ani já, ani Orlov ... Nikoli, Zinajido Fedorovno, to je cyničnost, nelze tak zoufati si; vyslechněte mne," pokračoval jsem, chopiv se myšlenky, jež náhle nejasně kmitla se mi v hlavě a, jak zdálo se, mohla ještě zachránit nás oba. „Poslechněte mne ... Jsem souchotinář, jenž zkusil ve svém životě, jak se zdá, všecko, cokoli možno zkusiti člověku, pevně pochopil jsem mozkem i bolestí svou, že určení člověka buď nezáleží v ničem, buď záleží pouze v jednom — v sebeobětavé lásce k bližnímu. Hle, k tomu máme jíti, a v tom záleží určení naše! To je má víra!"

Dále chtěl jsem mluvit o milosrdenství, o všeobecném odpuštění, o tom, že možno sloužiti pravdě nezávisle na příslušenství k té neb

oné kategorii nebo straně, ale hlas můj zazvučel najednou neupřímně; zarazil jsem se a v zoufalství mávl jsem rukou.

„Chce se mi žíti!" promluvil jsem upřímně. Žíti, žíti — a nic více! Chci pokoj, ticho, ... chci teplo, tohle moře, vaši blízkost. Ó jak bych chtěl vnuknouti i vám tu náruživou touhu po životě! Touha ta je snad nemocí, ano, bezpochyby je nemocí, ale s ní je dobře. Jak bychom žili! Právě mluvila jste o lásce, ale pro mne stačila by i samá blízkost vaše, váš hlas, výraz obličeje ... Já bych vám sloužil, ostříhal bych vás, jak se říká, hýčkal bych vás ... Dítě vaše měl bych rád jako své vlastní ... a já už mám je rád."

Zinajida Fedorovna zarděla se i pravila kvapně, aby přerušila řeč mou:

„Vy milujete život, já pak ho nenávidím. Cesty naše tedy rozcházejí se."

Nalila si čaje, ale nedotkla se ho, šla do spacího pokoje a lehla si.

„Myslím, že bychom měli raději přerušit rozmluvu tu," pravila mi odtud. „Pro mne je už všechno skončeno, a ničeho není mi třeba ... Co pak tu ještě rozmlouvat?"

„Nikoli, není všecko skončeno!"

„Nu, dobře! ... Znám to! Hle, kdybych ostatně setkala se ještě s třetím nějakým ideovým člověkem, potom se čtvrtým, s pátým ... možno, že by z toho něco bylo," pravila tiše pro sebe samu, s úšklebkem. „Ale omrzelo mě to ... Přestaňme!"

Postál jsem, prošel jsem se z kouta do kouta i vyšel jsem na chodbu. Když později, pozdě v noci přistoupil jsem k dveřím jejím a naslouchal, zřetelně uslyšel jsem pláč.

Prosím o dovolení, bych nemusil popisovati stav duše, v jakém jsem byl v tuto bezsennon noc a pak v následující dni. Plakal jsem, smál jsem se sobě samému, modlil jsem se, přicházel jsem k přesvědčení, že jsem se zbláznil, i radoval jsem se, že jsem blázen ... Nazejtří ráno lokaj, podávaje mi šaty, oznámil mi s úsměvem, že paní z pokoje č. 13. rodí. Ledabylo oblékl jsem se a, hrůzou trna, pospíšil k Zinajidě Fedorovně. V pokoji jejím nalézali se doktor, porodní bába a letitá ruská dáma z Charkova, již jmenovali Darjou Michajlovnou. Zapáchalo étherickými kapkami. Sotva překročil jsem prah, ze světnice, kde ležela Zinajida Fedorovna, uslyšel jsem tiché, žalostné stenání. Jenom toto stenání ještě scházelo mi, abych okamžitě uzřel celou hořkou, krutou pravdu od počátku až do konce a znovu prožil celou minulost. Jakoby vítr donesl mi minulost tu z Ruska; vzpomněl jsem si na Orlova, na jeho ironii, na Pavlu, Něvu, sníh s chumáči, potom na drožku bez záslonky, na proroctví, jež četl jsem na chladném, ranním nebi, a na zoufalý křik: „Nino! Nino!" Hnal jsem se zpět.

Jaksi připadalo mi, že nutno jistě poslat Orlovu telegram. Běžel jsem na telegrafní stanici, chytil péro i napsal: „My zničili ..." a přeškrtl jsem to. „My oklamali ..." přeškrtl jsem. „Oklamaná, uražená ..." přeškrtl jsem. Napsal jsem, že Zinajida Fedorovna nesnesitelně trápí se, že zhynula, ale i to zahodil jsem. Pomazav i roztrhav několik lístků, vhodil jsem telegrafnímu úředníku líru a vyběhl ven.

Když, sebrav síly, opět přišel jsem k Zinajidě Fedorovně, v pokoji byla porodní bába i dáma z Charkova. Uklonil jsem se jim a zastavil jsem se u dveří s takým pocitem, jako by v pokoji byl nebožtík.

„Jděte k ní," pravila dáma.

Vešel jsem k Zinajidě Fedorovně. Ležela se zavřenýma očima, valně zhubenělá, bledá, v bílém čepečku s krajkami. Pamatuji se, dva výrazy byly v obličeji jejím: jeden lhostejný, chladný, mdlý, druhý dětský a bezpomocný, jakého jí dodával čepeček. Neslyšela, jak jsem vešel, nebo snad slyšela, ale neobrátila na mne pozornosti. Stál jsem, hleděl na ni a čekal, až otevře oči. Ustanovil jsem se, pevně ustanovil jsem se, že konečně zanechám toho věčného strachu, abych nezdál se citlivý, že padnu před ní na kolena a povím jí všecko, všecko . . .

Však tu obličej její zkřivil se bolestí, zaťala zuby, natáhla se a zastenala, snažíc se, aby se zdržela. Potom otevřela oči a začala hledět do stropu, jako uvažujíc, co se s ní děje . . . Na obličeji jejím odrazil se odpor.

„Hnusno," zašeptala.

„Zinajido Fedorovno," zvolal jsem slabě.

Lhostejně, mdle pohlédla na mne a zavřela oči. Vyšel jsem.

V noci Darja Michajlovna oznámila mi, že narodilo se děvče, ale že roditelka je v nebezpečném postavení: doktor má ji v podezření, že požila jedu. Nazejtří pak v poledne Zinajida Fedorovna skonala.

XVIII.

Minula dvě léta . . . Okolnosti změnily se, opět jsem jel do Petrohradu a mohl jsem tu bydliti, už neskrývaje se. Už nebál jsem se býti a zdáti se citlivým i všecek zabral jsem se v otcovský nebo správněji v modlářský pocit, jaký ve mně vyvolávala Soňa, dcera Zinajidy Fedorovny. Krmil jsem ji vlastníma rukama, koupal, ukládal spat, nespouštěl jsem s ní očí po celé noci a hystericky jsem vykřikoval, zdálo-li se mi, že chůva té chvíle ji upustí. Má touha po obyčejném životě časem neustále sílila a více rozdrážďovala se, ale široké přeludy mé zastavily se na Soni, jakoby našly v ní konečně právě to, čeho bylo jim třeba. Miloval jsem děvčátko to šíleně. V životě jejím zřel jsem pokračování života svého, a ne že by zdálo se mi, nýbrž já cítil, téměř věřil, že, až konečně shodím se sebe dlouhé, kostlivé, vousaté tělo, budu žíti v těchto modrých očkách, v těchto světlých hedvábných vláscích a v těchto buclatých, růžových ručičkách, jež tak láskyplně hladí mě po obličeji a objímají mě kolem krku . . . Ale „co už tu dělat," jak říkávala nebožka v poslední dni života svého, „nu, vždyť už je dobře . . ." Je čas, přestat o sobě mluviti.

Osud Sonin děsil mě. Otcem jejím byl Orlov, v křestním listě nazývala se Krasnovská, jediný člověk, jenž věděl o její existenci, a jemuž ona byla draha, to jest já, už dokonával svůj věk. Nutno bylo pomyslit na ni vážně.

Druhého dne po příjezdu do Petrohradu odebral jsem se k Orlovu. Otevřel mi tlustý stařec s rusými licousy a bez knírů, patrně Němec.

Pavla, poklízející v pokoji hostinském, nepoznala mne, za to Orlov poznal mě ihned.

„A, pan buřič!“ pravil, prohlížeje si mě zvědavě a směje se. „Jakou náhodou?“

Orlov pranic nezměnil se: neustále týž vyhýčkaný, uhlazený, nepříjemný obličej, táž ironie... I na stole, jako v dřívějším čase, ležela nějaká nová kniha se založeným do ní nožem ze slonové kosti. Patrně četl, než jsem přišel. Posadil mě, nabídl mi doutník a s delikátností, vlastní pouze dobře vychovaným lidem, taje nepříjemný pocit, jaký vzbuzovaly v něm můj obličej a vyzáblá postava, poznamenal mimochodem, že jsem se pranic nezměnil, a že je mě snadno poznat, přes to, že mi brada obrostla vousy. Promluvili jsme o počasí, o Paříži... Aby co nejdříve zbavil se těžké, nevyhnutelné otázky, jež trápila i jej, otázal se:

„Zinajida Fedorovna zemřela?“

„Ano, zemřela,“ odvětil jsem.

„Při porodu?“

„Ano, při porodu. Doktor měl v podezření jinou příčinu smrti, ale... i vám, i mně pohodlnější je mysliti, že zemřela při porodu.“

Orlov vzdychl ze slušnosti a mlčel. Proletěl tichý anděl, rozmluva vázla.

„Tak,“ zabručel, mžouraje na své nehty. „A u mne je všecko při starém, žádných zvláštních změn,“ živě promluvil, zpozorovav, že prohlížím si kabinet. „Otec, jak víte, je ve výslužbě a už na odpočinku, já stále jsem na témž místě. Pamatujete se na Pekarského?... Gruzin minulého roku zemřel na záškrt... Nu a Kukuškin je na živu a přečasto vzpomíná na vás. Abych nezapomněl,“ pokračoval Orlov, nesměle klopě oči, „když Kukuškin zvěděl, kdo jste, všude vypravoval, že prý učinil jste na něho útok, chtěl jste ho zabít... a on sotva se zachránil. Stalo se něco podobného? Hle, jaký to, odpusť Bože, žvastal!“

Pomlčel jsem.

„Staří sluhové nezapomínají na své pány... To je velice milé s vaší strany,“ zažertoval Orlov. „Ale, nechcete snad vína nebo kávy? Poručím uvařit!“

„Nikoli, děkuji... Přišel jsem k vám, Georgiji Ivanoviči, za velice vážnou záležitostí.“

„Nemám rád vážných záležitostí, ale vám rád posloužím. Co byste rád?“

„Vidíte-li,“ začal jsem, rozčiluje se, „se mnou v přítomném čase nachází se zde dcera nebožky Zinajidy Fedorovny... to jest vaše dcera. Až dosud obíral jsem se vychováním jejím, ale, jak vidíte, dnes nebo zítra proměním se v prázdný zvuk. Chtěl bych umříti s myšlenkou, že je zaopatřena.“

Orlov lehce zarděl se, zaškaredil se a nevlídně, zběžně pohlédl na mne. Na něho nepříjemně účinkovala ne tak „vážná záležitost“, jako slova má o proměnění v prázdný zvuk, o smrti.

„Ano, o tom nutno přemýšlet,“ pravil Orlov, zasláněje oči jako před sluncem. Děkuji vám. „Povídáte: je to děvče?“

„Ano, děvče. Překrásné děvče!“

„Tak ... Není to mopslík, ale člověk ... nutno vážně přemýšleti o tom. Jsem ochoten přijati účastenství a ... a jsem velice zavázán vám ...“

Orlov vstal, prošel se, kousaje si nehty a zastavil se před obrazem.

„O tom nutno přemýšleti,“ pravil tlumeně, obrácen ke mně zády. „Já zajedu dnes k Pekarskému a požádám ho, aby zajel ke Krasnovskému. Myslím, že Krasnovský nebude dlouho pitvořiti se a svolí vzíti si to děvče.“

„Ale, odpusťte, nevím, co tu má dělat pan Krasnovský,“ pravil jsem, také vstávaje a přistupuje k obrazu v druhém koutě kabinetu.

„Ale, vždyť, tuším, děvče má příjmení jeho!“ řekl Orlov.

„Ano, Krasnovský je podle zákona povinen přijmouti k sobě dítě to, ale já nepřišel k vám, Georgiji Ivanoviči, proto, abych vykládal zákony.“

„Ano, ano, máte pravdu,“ živě promluvil Orlov. „Jak se zdá, mluvím nesmysl. Ale vy nerozčilujte se. My všecko to posoudíme k vzájemné spokojenosti. Nepůjde-li to na ten způsob, tak na druhý, nepůjde-li to na druhý, tak třetí, ale tak nebo jinak choulostivá otázka tato bude rozřešena. Pekarský všecko zařídí. Budete tak laskav, necháte mi tu svoji adressu, a já oznámím vám neprodleně ono rozhodnutí, k němuž přijdeme. Kde bydlíte?“

Orlov zapsal si moji adressu, vzdychl a řekl s úsměvem:

„Jaký to úkol, můj Bože, býti malé dceři otcem! Ale Pekarský všecko vyřídí. Je to ‚dovedný‘ chlapík. A dlouho strávil jste v Paříži?“

„Asi dva měsíce.“

Umlkli jsme. Orlov patrně bál se, že opět začnu mluviti o děvčeti; aby tedy pozornost moji odvrátil na jinou stranu, pravil:

„Nepochybně už zapomněl jste na list svůj. Však já jej opatruji. Vaší tehdejši náladě rozumím a, abych přiznal se, vážím si listu toho. Proklatá, chladná krev, Asiat, koňský smích, — je to milé a charakteristické,“ pokračoval Orlov, ironicky usmívaje se. „A základní myšlenka je snad blízka pravdě, ač bylo by možno příti se o ni bez konce. To jest,“ uvázl v řeči, „příti se nikoli o myšlenku samu, nýbrž s vaším chováním se k myšlence, s vaší takořka letorou. Ano, můj život je abnormální, zkažený, nehodí se ani k ďasu, a abyste začal život nový, překáží mi zbabělost, — tu máte docela pravdu. Ale že to tak blízko přijímáte k srdci, rozčilujete se a upadáte v zoufalství, — to není pravda, v tom jste docela v neprávu.“

„Vy házete papír do ohně a chcete, aby neshořel? Živý člověk nemůže nerozčilovati se a nezoufati, vidí-li, že hyne sám a kolem hynou jiní.“

„Kdo to povídá! Já nikterak nehlásám lhostejnosti, ale chci jen objektivně pohlížeti na život. Čím objektivněji pohlížíme na život, tím méně je nebezpečenství, že upadneme do chyby. Nutno hleděti na kořen a hledati v každém zjevu příčinu všech příčin. Ochabli jsme, zkazili jsme se, padli jsme hluboko, konečně pokolení naše vesměs skládá se z neurasthenikův a rheumatiků, my jen to umíme, že vy-

kládáme o unavenosti a uondanosti, ale nejste tím vinen vy ani já; jsme příliš malicherni, aby na naší libovůli mohl záviseti osud celého pokolení. Tu, třeba mysliti, jsou příčiny větší, všeobecné, mající s biologického stanoviska svůj solidní raison d'être.*) My jsme neurastheniky, jsme škaredohlídy, jsme odpadlíky, ale je to snad nutno i užitečno pro ona pokolení, která budou žíti po nás. Ani jediný vlas nepadá s hlavy bez vůle Otce nebeského, — jinými slovy, v přírodě a v lidské společnosti nic neděje se nadarmo. Všecko má svůj důvod a všecko je nevyhnutelno. Ale, je-li tomu tak, proč pak bychom příliš znepokojovali se a bili se v prsa?"

„To je všecko dobře," pravil jsem po chvíli. „Věřím, následujícím pokolením bude lehčeji i onačeji; k službám jejich bude zkušenost naše. Však přece chce se žíti nezávisle na budoucích pokoleních a nejen pro ně. Života dostane se nám jen jedenkráte, i chce se nám prožít život bodře, rozumně, krásně ... Chce se hráti slušnou, samostatnou, ušlechtilou úlohu, chce se dělati historii, aby pak tatáž příští pokolení neměla práva říci o každém z nás: to byl ničema, nebo, to byl odpadlík, nebo ještě něco horšího ... Věřím i v účelnost, v nevyhnutelnost toho, co odumírá kolem, ale co je mi po této nevyhnutelnosti, proč má přijíti na zmar moje ‚já'?"

„Nu, co je dělat?" vzdychl Orlov, zvedaje se a jako dávaje znáti, že rozmluva naše je u konce. „Našemu pokolení patří — poklička. S tím nutno smířiti se."

Vzal jsem čepici.

„Pouze půl hodiny jsme poseděli, a kolik otázek rozřešili jsme, pomyslíš si!" pravil Orlov, provázeje mne do předsíně. „Tak tedy postarám se o to ... Dnes ještě budu mluviti s Pekarským. Buďte beze strachu."

Orlov zastavil se, čekaje, až obleku se, a patrně pociťoval radost z toho, že hned odejdu.

„Vraťte mi, Georgiji Ivanoviči, můj list," pravil jsem.

„K službám!"

Šel do kabinetu a po chvíli vrátil se s listem. Poděkoval jsem mu i vyšel. Nazejtří dostal jsem od Orlova list. Blahopřál mi k šťastnému rozřešení otázky. Pekarský má známou dámu, psal Orlov, jež měla pensionát, něco na způsob dětské zahrádky, kam přijímají se i velmi maličké děti. Na dámu možno docela spolehnouti, ale, dříve než bych dal se s ní do smlouvání, neškodí promluvit s Krasnovským — toho žádá formalita. Radil mi, abych bez meškání odebral se k Pekarskému a při té příležitosti vzal s sebou křestní list, mám-li jej. „Přijměte ujištění o mé upřímné úctě a v oddanosti vašeho oddaného služebníka ..."

Co jsem četl list tento, malá Soňa seděla na stole a patřila na mne pozorně, ani nemrkajíc očima, jakoby věděla, že rozhoduje se o osudu jejím. Já bezpomocně zavzlykal, přitiskl jsem ji k sobě a zabručel: „Nu, vždyť už je dobře ... Co už tu dělati ... Dobrá ..."

---

*) Důvod, právo na existenci.

